DOMINICI SOTO ... IN PORPHYRII ISAGOGEN, ARISTOTELIS CATEGORIAS, ...

Domingo : de Soto

in cartone al fatto ~~[illegible]~~ Zerla 1

137

DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS,

Prædicatoriæ Familiæ Theologi, ac Philosophi præstantissimi,

IN PORPHYRII ISAGOGEN, ARISTOTELIS CATEGORIAS, librosq́ue de Demonstratione,

Absolutissima Commentaria.

Quibus passim inseruntur quæstiones quamplurimæ tanta doctrinæ vbertate, ingenij acrimonia, iudicijq́; sinceritate ad Arist. aures examinatæ, ut optimo iure ab huius artis studiosis nihil amplius desiderari posse videatur.

Omnia nunc summo studio a mendis expurgata, duobusq́; locupletissimis Indicibus cumulata.

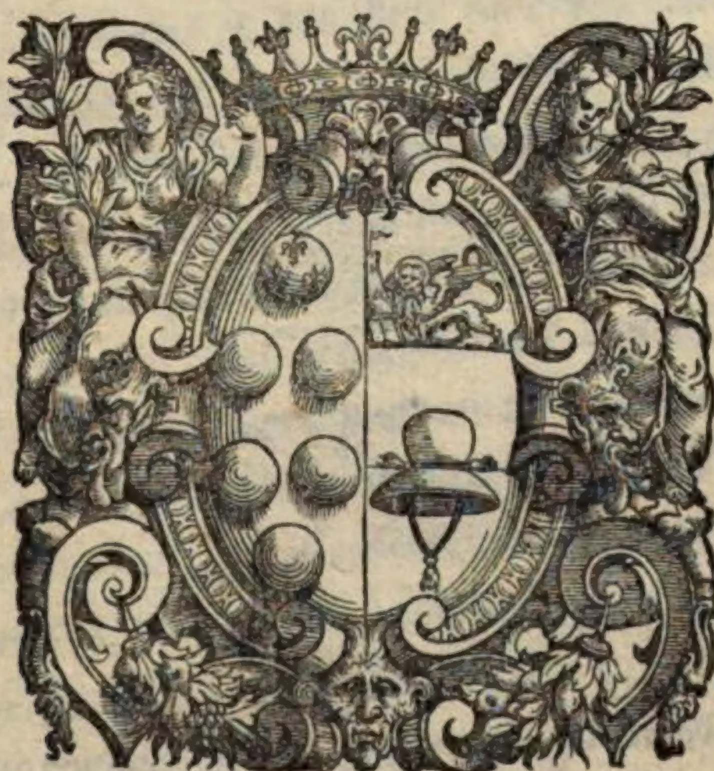

Venetiis, Apud Bernardum Juntam, & Fratres.
M D LXXXIII.

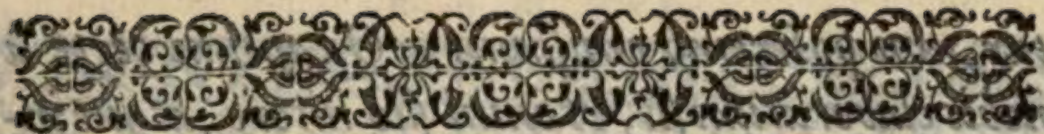

Typographus Lectori S.

T si iure optimo iis primas partes concedimus, qui vitæ suæ omnem rationem fœliciter traduxerint, vt vel docendo, vel scribendo quàmplurimis prosint: his tamen nemo (opinor) negabit, eos quàm proximè accedere, qui studium operamq; suam aßiduam in eo impendunt, vt authoris ipsius præclaras, atque acutißimas cogitationes in vsum hominum conseruent. Sine quibus, non modò plerumque in tenebris iacerent, atque situ planè squallerent: verumetiam tot, ac tanta præstantißimorum diuina prope ingenia: tot vetera exempla, & voces sapientum, e medio penitus tollerentur. Cui quidem rei, hoc nostro instituto laudabili, & opere suscepto, mature à nobis succursum est. Neque verò propterea diutius paßi sumus, Commentarios luculentos Dominici de Soto ad Porphyrium, & Aristotelem ab omnibus toties desideratos, commertio hominum studiosorum carere: sed vti custos fidißimus, pro vsu, & necessitatibus eorum, qui eo genere potißimum delectantur,

tur, iam postremò emisimus. Quantum certè à nobis elaboratum sit, vt omni suo nitore, atque integritate prodeant, aliorum non meum erit iudicium. Neque verò, si quid re benefecerim, verbis iam superare contendam. Testis est conscientia nostra, nihil à nobis prætermissum, quod non abundè cuiusuis animo literarum auidißimo poßit si velit satisfacere. Sed vltra non progrediar; cum vt est in prouerbio, opus magistrum ipsum laudat, atque commendat. Vino enim vendibili, suspensa hædera opus non est. Dum ergò res sinit, dum inquam, licet, qui potest capere, capiat. Post est, vt ferunt, occasio calua. Stultitiæ namque documentum singulare, dicere, non putaram. Hæc si grata erunt quæ fecimus, efficiam hercle, vt etiam maiora indies expectes. Vale.

4

QVAESTIONVM OMNIVM IN HAC DOMINICI SOTO Dialectica explicatarum, Index.

INDEX SENTENTIARVM NOTABILIVM,

Alphabetico ordine congestus.

a 4 tum

C

D

Ea

E

F

G

H

Q

Quantitas

S

Subie-

T

V

Finis Tabulæ.

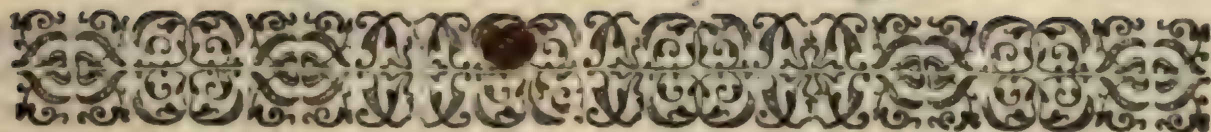

COMMENTARII FR. DOMINICI SOTO SEGOVIENSIS.

Ordinis Prædicatorum, artium, ac sacræ Theologiæ Professoris, in Dialecticam Arist.

Quæstio I. Procœmialis

B

Vtrum Logica sit scientia necessaria.

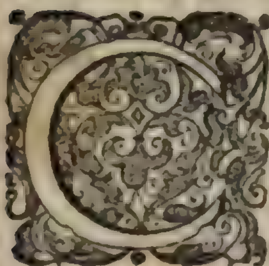

Ommentarios in dialecticã Aristotelis auspicantes, nihil aliud, quã operæpretium facturi sumus, si quæstiones illas itroductorias, quas proœmiales appellant, in ipso statim aditu præmiserimus. Atqui ex quatuòr illis quæstionib: quas, auctore Aristotele 2. Poste. de vna qualibet re exercentamur, ea videlicet prima est, vt inquit super Porphyrium Boe-

C tius. An res sit. Verum enimuero cum in numero sciẽtiarum nihil debeat esse aut diminutum, aut redundans, idẽ est quærere, an talis scientia sit, quod quærere, an sit necessaria? Atq; adeo prima qõ quæ in hoc proœmio sese nobis offert, ea nimirum est, verũ dialectica sit scientia necessaria. Nempe vt intelligamus qua necessitate aut commoditate fuerit dialectica a philosophis excogitata. Nam ꝙ nõ fuerit necessaria, sunt argumẽta nõnulla. ¶Primũ, aut dialectica est necessaria ꝓpter se, aut propter alias sciẽtias. Non propter se, Quia dialectica non est cognitio rerũ diuinarũ, aut humanarũ, naturaliũ, aut moraliũ, quę sciẽ sunt necessariẽ E propter se, aut ꝓp officia vitæ. Quare Aris. 1. met. tex. 15. (vt exponit cõmentator) non vocat eam, scientiã, sed modũ sciendi. Vt ꝙ non sit necessaria propter alias scientias, arguitur. Nã id præsertim esset, quia docet definire, diuidere, & argumẽtatari in aliis sciẽtiis, ac deniq, inter verũ & falsum discernere, sed hæc oĩa quæuis scientia docet in propria materia, (tradit. n. Theologia. v. g. proprias definitiões & rões de diuinis, & philosophia de naturalibus, & reliquæ suo modo,) ergo in hunc vsũ nõ est necessaria alia spãlis scientia. Et confirmatur hæc ratio. Si ad dialecticã pertineret verũ a falso discernere, tunc ad dialecticos deferendũ esset, vt de oĩbus rebus tũ diuinis tũ humanis iudicarent, & non ad Theologos, iuris cõsultos, F philosophos naturales, quod tñ absurdũ est dictu. ¶Secundo arguitur. Experiẽtia compertum est, illustres viros scientiis aliis fuisse præditos sine adminiculo dialecticæ, tũ iurisconsultos (qui cũ nihil faciant dialecticã, hãbẽt nihilominus peritiam iuris) tum maxime nõnullos ex doctoribus sacris, qui non videntur admodũ dialecticæ diligentes, cum tamen scientias omnes alias redoleant, vt sũt Ambrosius, quia canebat a logica Augustini libera nos domine, Gregorius Bernardus, aliiq; id genus. Immo vero ante Platonem & Zenonem qui suisse dicuntur inuentores dialecticæ, fuerunt illi septẽ sapientes, quos Græcia iactat, sine Dialectica, ergo dialectica nõ est necessaria ꝓp alias

G scientias. ¶Confirmatur. Si logica esset necessaria ad acquirendas scientias, tunc cum ipsa Logica sit scientia, vt quæstione sequẽti constabit, fieret vt neq; ipsam possemus acquirere sine alia logica, atque adeo procedendum esset in infinitum. ¶Tertio arguitur, vna pars Dialecticæ est sophistica & cauillatoria, quam tradit Aristo. in libris Elencho. Vbi technas permultas docet, modosq; fallendi in disputatione, sed sophistæ, & diuinis literis dãnantur & humanis. Qui enim sophistice loquitur odibilis est. Ecclesiast 37. Et Socrates quẽ sapientissimũ ipse pronunciauit Apollo, Gorgiam cæterosq; id genus sophistas ludibrio habuit, vt ex

H Platone colligit Cicero lib. 2. de finibus, ergo Dialectica perniciosa est, tm̃ abest vt sit necessaria. Quarto & postremo arguitur ꝙ logica non sit ante alias scientias necessaria. Docet Arist. 1. physi. tex. 2. Hanc nobis natura insitam esse viã, vt a notioribus nobis & facilioribus exordiamur Et. 5. metaphy. tex. 1. In doctrinis (inquit) inchoandũ est, vnde quis facilius discat. Dialectica vero difficilima est, vt pote quæ circa recondita opera intellectus versetur, ergo nõ est ab illa inchoandum, atq; adeo neq; est ante alias scientias necessaria. ¶Et vero in cõtrarium est auctoritas Arist. 1. topi. cap. 2. vbi docet Dialecticam esse vtilem ad tria, nẽpe ad exercitationes, ad colloquia, & ad eas q̃

I secundum philosophiam sunt, disciplinas.

Logica. ¶Circa quæstionem hanc, ne ignorantia nominum (quod ait Arist. 1. Elencho.) faciat nos hallucinari, prænotãdum est primum omnium iuxta doctrinam ipsius. 1. poste. textu. 1. Quid nominis logicæ, atque dialecticæ. Logica nomen est latine receptũ (quod meminit Isidorus lib. 2. Etym.) a logos Græce, quod inter alia multa, & sermonem significat, & rationem, vnde logica idem pollet quod scientia sermocinalis, seu scientia rationalis. Et differunt huiusmodi scientiæ ratione obiecti & finis. Nam finis scientiæ sermocionalis est proprietas sermonis, vt recte, ornate, aut figurate loq, qualis est finis Grammaticæ, Rhetoricæ & Poesis, quæ proinde sunt scientiæ sermocinales, atq; adeo comprehenduntur nomine K

Differt inter sciẽtias rõ & sermo.

logicæ. Sed finis rationalis scientiæ est intelligere, qualis est finis Dialecticæ, quæ licet tractat de vocibus, id tñ tractat, quatenus sunt signa conceptuum, vt docet Auicenna prima parte logicæ, cap. 3. At vero, quia finis etiam Rhetoricæ & Poesis, præter sermonem, est opus rationis, vt pote per suadere veritatem coniecturis & repræsentationibus, fit vt vtraq; itidem numeretur inter scientias rationales. Vñ in illa antiquissima diuisione philosophiæ in physicam. i. naturalem, Ethicam. i. moralem, Logicam i. rationalem, sub tertio membro cõprehendũtur rhetorica, poesis & dialectica, vt notat Hieron. Hom. 1. super Cantica. Et ideo S. L

Thom. in principio statim posteriorum distinguit Poeticam, Rhetoricam & Logicam tanquam tria opera rationis.

¶Et quanq̃ posset quæstio præsens tractari de Logica, hoc modo generaliter dicta, tñ ad nr̃m ꝓpositum solũ pertinet Logica, vt distinguitur contra Rhetoricam & Poesim. Quæ differunt dupliciter. Primo ratione finis & materiæ. Finis. n. logicæ, vt docet illic S. Tho. est facere vel certã sciẽtiã ex necessariis & vniuersalibus, vt in lib. poste. vel fidem saltẽ humanã seu opinionem vt in libris Topi. Sed Rhetorica non necesse habet generare semper, vel opinionẽ, sed satis est si suspicionẽ faciat, & id de rebus ꝑticularibus, vt si Milo occidit Clodiũ. &c. M

Differt inter Logicam, Rhdtoricam, & Poesim.

quæ proinde vtitur coniecturis in particulari. Poesis vero generat & amorem virtutis & odium vitiorũ, per modũ repræsentationis, veluti cibus ostẽsus generat, vel appetitũ sui vel horrorem. ¶Secundo differũt ex modo procedendi. Nam Dialectica, vt docet Arist. in principio Rhetoricæ, est cõpendiosior, Rhetorica vero extẽsior. Quod enim Dialectica breuissimo syllogismo tribus terminis concludit, id Rhetorica pluribus verbis explicat & amplificat. Obidq; & Aris. illic & Zeno, qđ Cic. 2. lib. de legib. cõmemorat, dialecticã cõparabãt pugno cõstricto, Rhetoricã vero extẽsæ palmæ. Atq; adeo Varro, Est (inquit) Dialectica ad disserendas res acutior, Rhetorica vero ad illa

quæ

A quæ innititur docenda, facundior. ¶ Secundo notandum est quod Dialectica proprie dicta nõ tantũ extenditur quãtũ Logica, imo est pars ipsius. Diuiditur.n. logica (vt auctor est Cicero in lib. Topicorũ) in Dialecticam & Topicã, vt Dialectica sit illa pars logicæ quæ est iudicatiua. Topica vero, ea, quæ est inuẽtiua. Prima pars traditur in libris priorũ & posteriorũ, vbi docetur quẽadmodũ de vnaquaq; re iudicandũ sit per resolutionem in sua principia necessaria, iudiciũ nanq; proprie non sumitur nisi de necessariis, vt docet S.Tho. in principio poste. Altera tradit in libris Topicorũ, vbi docẽtur loci & sedes argumentorũ, vt vnusquisque abundet mediis ad persuadẽdũ quẽcunque B veritatẽ, per locũ a definitione, a diuisione, a genere. &c. Quãquam in alia significatione distinguatur syllogismus Dialecticus a demõstratiuo, vt demonstratiuus sit qui pcedit ex necessariis, Dialecticus qui procedit ex probabilibus. At vero iã Doctores promiscue vtuntur vtroque noĩe, vt idẽ sit Logica & Dialectica. Et ita nos vtimur in proposito. ¶ Est ergo Dialectica seu Logica, vt definit Isidorus. 2. lib. Etymologiarũ, scientia definiendi, inquirendi, & disserendi, quæ docet disputando quemadmodũ vera & falsa diiudicẽtur. Et de hac quærimus an sit necessaria? ¶ Postremo circa eundem titulũ quæstionis notandum quod necessariũ (vt auctor est Arist. 5. Metaphy. tex. 6.) multis C modis dicitur secundũ numerũ causarũ. Dicitur.n. aliquid necessarium ab intrinseca rõne causæ formalis aut materialis, vt necesse est hominem esse risibilẽ rõne formæ, & esse mortalẽ rõne materiæ. Secundo ab extrinseco, aut rõne causæ afficientis, quod alio nomine dicitur violẽtum, vt necesse est sagittam sursum proiectam ascendere, est itẽ necessariũ ratione finis, idq; dupliciter, aut simpliciter, puta sine quo non põt quis consequi finem, vt cibus necessarius est ad uitam aut solum ad bonum & commodum esse finis, quod aliàs dicitur vtile, vt equus necessarius est ad iter.

Dialectica. *Necessarium.*

Concl. 1. Igitur ad quæstionem respondetur quatuor conclusionibus. Prima conclusio. Dialectica est quodãmõ hominibus necessaria D primo modo, quasi a propria forma, quod hominis natura dimanans. Probatur, Dialectica est ars disserendi, ac ratiocinandi, vt modo dicebamus, sed hõ inter vniuersas creaturas proprie est rõnalis, vt pote cui natiuũ sit, progressu quodã ac discursu rerum veritates pueftigare, & ex notis ad ignota procedere, vt uisa. v.g. echosi causam quærere, ergo Dialectica est hoi naturalis. Vnde Albertus in prologo Prædica. Logica (inquit) a natura incipit, sed arte, pficitur. Et Victorinus Potentia facit habilem, ars vero facilẽ, Vsusq; potentẽ, & Aris. 1. Rhetoric. ait Dialecticam naturalem esse, quã oẽs etiam illiterati participant. sed illa est ad artẽ reducenda. Quocirca angelis qui nõ indigẽt E discursu ad cognoscẽdũ (ea saltẽ quæ naturaliter cognoscũt) non est Logica necessaria respectu illorũ. ¶ Secunda cõclusio. Dialectica est ad alias scientias conquirẽdas necessaria, & (vt inquit Albertus super Porph. cap. 3.) non solũ est utilis ut facilius acquirantur, sed simpliciter necessaria. Probatur, Modus perquirendi scientias est per definitiones rerũ, per diuisiones ac discursus, sed Dialectica ẽ ars quæ docet definire, diuidere & argumẽtari, ergo Dialectica est necessaria ad alias scientias, rõnem hanc manifestat egregie S.Tho. in principio statim Poste. Hominũ, inquit, genus arte & rõnibus viuit, vt auctor est Arist. 1. met. cap. 1. quo differt hõ a cæteris animantib. quæ cũ rõne F nõ vigeãt, nulla ducũtur arte, sed solũ naturali instinctu agũtur, obidq; hoies ad diuersa opificia diuersas artes excogitarũt, sculptoriam, ferrariam. &c. At Vero intellectus & ratio nõ solum ordinat exteriora opera, verumetiam disponit suos proprios conceptus in formam definitionis, syllogismi. &c. ergo ad hoc necessaria fuit ars quæ dicitur Dialectica. ¶ Secundo probatur hæc conclusio antiquissima auctoritate philosophorum, qui necessitate ad ducti Dialecticam excogitarunt. Nam, vt notat Aristoteles. 1. Posterio. & refert Cice. primo libro. Academicarum quæstionum, fuerunt ante Platonem, Democrates, Anaxago-

Concl. 2.

G ras, Empedocles & alii, mea opinione, v:|in hil posse a' hominib. sciri. Vnde illa vox So cratis, vnũ hoc scio, me nihil scire. EtArchi silas illud quoq; negabat se; scire. In quam certe opinioné inciderãt ex incuria & igno rantia dialecticæ, quæ via est inquirẽdi sciẽ tias, cuius vis nõdũ erat illorum tpe cogni ta, vt meminit Aris. 1. meta. tex. 8. & lib. 13. ca. 4. quanq̃ & rerum etiã mutabilitatem in causa esse putabant, vt nihil de illis pos- set sciri. Obidq; Plato Aris. & postea Zeno Stociorum princeps Dialecticã vel inuene- runt, vel saltẽ ad perfectũ perduxerũt, qua hoies possent cæteras scias adire. Vnde Dio genes Laertius, q̃uis lib. 1. de vitis philoso
H phorum dixerat a quodã alio antiquissimo Zenone Eleate nonnullum Diacticã sum- psisse exordiũ, tñ lib 3. de vita Platonis, Ex tribus illis (inquit) partibus philosophiæ physica antiqua fuit, accessit Socrates & a- diecit Ethicã, tertiã Plato Dialecticã adiit. Et lib. 7. de Vita Zenonis Stoici, Tanti (in- quit) faciebant Stoici Dialecticam, vt solos Dialecticos appellarent sapientes. Et Isido rus lib. 2. Ethymol, cap. 24. Physicã (inquit) Thales Milesius vnus ex septẽ sapientibus primus apud Græcos pscrutatus est. Ethicã Socrates instituit, sed Logicã Plato sobiun xit.. Veruntamen (vt ipse illic testatur cap. 22.) quanquam primi philosophi in suis dictionibus Dialecticam habuerint, tamen Arist. fuit qui illam in artẽ redegit, & ad re
I gulas certas pduxit, quod. 2. Elecho. cap. 9. insinuatur. Nempe ante suam ætatem non fuisse artẽ Dialecticæ eã, præsertim q̃ versa tur circa syllogismos, sed ipse (inquit) Aris. labore multo excogitauit. & Circero lib. 1. Acad. quæst. dicit tẽpore Socratis oẽs illos philosophos dubitare, nihil affirmare, sed tunc facta est ars disserendi q̃ minime pro- babat Socrates. Atq, hinc abit in vsum, vt reor, artem syllogismorũ q̃ in libris Priorũ Poste. & Topico. Elenchorũ traditur appel- lari artẽ nouã, ꝙ eã Aris. inuenerit. Artem vero pdicamentorum & perihermenias, vo cari veterem, vt adnotauimus in principio prædicamentorum. Tametsi totius dialecti cæ in vniuersam princeps fuerit Aris. vt te-

Ars Logica noua & vetus.

statur Cic. in li. Topi. quia oẽs eius partes in **K** lucidam artẽ reuocauit. ¶ Tertio pbatur cõ clusio. Nã quotquot antiq philosophi in er- rores inciderunt ex ignorantia Dialecticæ lapsi sunt. Primo Epicurus, quia nimirũ fuit cõtẽpor Dialecticæ, in errores incidit gra- uissimos vt adnotat Cic. 2. lib. de finibus, & Boetius sup Porphyriũ. Enimuero, qa defi- nire nesciebat qd esset summũ bonũ, illud in voluptatibus cõstituebat. Et Aris. 1. phys. phõs illos antiquos, tã absurde errãtes cir- ca prĩcipia rerũ naturaliũ, cũctos subnotat ignorãtiæ logicæ. Quia. n. (inqt) æquiuoca distinguere nesciebãt, sæpe in æquiuocis la borabãt. ¶ Et reuera si rẽ ad Hęreticos q fue rũt in ecclesia deducere lubet, cõpertũ erit **L** ex ignorãtia dialecticæ passim hallucinatos fuisse. Quere dialectica, vt cæteræ artes libe rales, admodũ est in ecclesia necessaria. vñ 37. dist. c. de qbusdã. ab Eugenio Papa in sy nodo cautũ ẽ, vt epi curã & diligẽtiã hẽant vt magri & doctores cõstituant, q studia li terarũ, liberaliũq; artiũ dogmata assidue do ceãt. ¶ Vltimo tãdẽ pbat cõclusio. Tũc vnã quãq; rẽ scire putamus (vt inqt Aris. 1. phy sic.) cũ cãm & principia rei cognoscimus, sed cognoscere rẽ p cãm nemo põt sine dia lectica, qppe q docet cõclusiones in sua prĩ cipia resoluere, ergo sine Dialectica nullus est vere sciẽs, neq; ẽ aliqua vera scia. ¶ Quo fit vt q hac tẽpestate iuri vtriq; studẽt, cer te (qđ sine cuiuspiã iniuria dixerim) verã sciam nõ hñt, sed merã fidẽ quã adhibẽt di **M** ctis doctorũ. Nõ. n. res p causas & prĩcipia cõprobant, sed sola auctoritate tenent. Vñ in longissimo tpe nihil nisi turbã opinionũ cõparant, cum tñ antiqui iuriscõsulti non auctoritatibus solũ, sed rõnibus agebãt. Vñ eleganter Cic. de claris Oratoribus, Seruiũ Sulpitium vniuersis iuris consultis illius tẽ poris anteponit. Qui tamen (inquit) nun- quam ad tantam iuris scientiam peruenis- set, nisi dialecticam didicisset, quæ docet rẽ vniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguam primum videre, deinde distinguere, postremo habere regu lã qua vera & falsa iudicent, & quæ, quibus

propo-

A propositis essent, quæq; non essent côsequê tia. Et inferius, & alibi sępe dicit sine dialectica iustam eloquentiam quæ iuris consultis necessaria est, neminê consequi posse. Et Plato 7.lib.de rep. dicit ad oēs scias & artes necessariā esse dialecticā, atq; adeo ad ipsā diuinā summi boni contēplationē. Et Aug. li.2.de ordine.c.13.disciplina (inquit) disciplinarum quā Dialecticā vocāt, hæc docet docere, hæc docet discere, i hac se ipsa rō demonstrat, atq; aperit quæ sit, quid velit, q̄d valeat: scit scire, sola scientes facere potest. Vnde scientia (inquit) argumentandi, diuidendi, definiendi, non ab hominibus pro arbitrio instituta est, sed in rerū ratione comperta est. ¶ Est ergo dialectica, vt dictum
B est, simpliciter necessaria. Sed postquā studium literarum in quæstu esse cœpit, dialectica contemnitur, quæ non est de pane lucrando. Et illa studia sequuntur iuuenes, vt inquit Cato, in quibus maiora præmia posita sunt, non tam veram scientiā q̄ vulgi opi-
Concl.3. gionē aucupantes. ¶ Tertia côclusio. Ars sophistica est et vtilis, dū mō sit ad mediocritatē. ¶ Probatur. Non solum opus est philosophum esse instructum ad docendum veritatem, sed necesse est esse armatum aduersus eos qui fallaciis & cauillis veritatē adulterant & impugnāt, hoc vero præstat ars so-
C phistica, ergo est vtilis. Quemadmodū. n. scorpio non commiscetur tyriacæ propter sanos, sed vt illis sit medicina q̄ morsu Scorpionis affliguntur, ita ars sophistica est nobis aduersus sophistas, & hæreticos necessaria. Vnde Cicero lib.1.de finibus, bona pars (inquit) dialecticæ est quę captiosa dissoluere, ambiguaq; distinguere ostendit. Et 2.de diuinatione, pars inquit sapientis est fallax argumentum dissoluere & soritis resistere. Soritas vocant Græci captiosum, & multiplex genus argumentandi. ¶ Et confir. Exēplo Augu. qui quanto prius dialectica sua plus nocuit ecclesiæ, quando cantabatur, a logica Augustini libra nos Domine, tantum postea Christianus eadem arte plus profuit aduersus hæreticos. Vnde pro crimine obiiciebāt illi q̄ esset dialecticus. A quo ipse purgat lib. 1. contra Cresconium Grāmaticum.c.3. vbi miris modis extollit dialecticam, asserēs Apostolos etiam fuisse dialecticos, cū sæpe disputauerint aduersus gentiles, immo & Christū ipsum seruatorem nostrū, qui sępe disputauit aduersus Iudæos. D
¶ Secundo. Vtilis est ars sophistica ad exercēdum & exacuendum ingentia iuuenum, vt sciant in omnium materia prompte disputare. Sed tamen hoc est in perniciem hominum nimium immorari in huiusmodi. Quemadmodum.n. Reubarbum certo pondere vtile est ad sanitatē, sed si multū sumpseris, enecat, ita dialectica eousq; vtilis est, quantū est necessaria ad alias scientias adeūdas. Vnde Seneca lib. 13. epis. 89. Artes, inquit liberales eatenus vtiles sunt, si ingeniū præparent, non detineant. Tandiu illis immorādum est, quandiu nihil animus agere E
potest maius: Vnde quātum prosunt per ipsas transeuntibus, nocent circa ipsas immorantibus. ¶ Vltima conclusio. Dialectica est Concl.4.
primū discenda ante alias scientias. De hac côclusione fuit côtrouersia apud antiquissimos philosophos, vt refert Laertius li.7. Panætius.n & alii dicebant a physica inchoādum esse, Diogenes vero ab Ethica. Sed Academici, Stoici, & Peripatici consentiūt a logica esse incipiendum, post Grammaticam. ¶ Et probatur conclusio. Modus sciendi prærequiritur ad acquisitionem scientiarum, sicut ars requiritur ad côstructionem domus,) absurdum.n.est, vt citatū est apud F
Arist. secundo met. simul quærere sciētiam & modum sciendi) sed dialectica tradit modum sciendi,) vt illic dicit Commentator, ergo ipsa prærequiritur ante alias sciētias. ¶ Secundo arguitur q̄ non sit incipiendum ab Ethica vel Phisica. Nam prudentia quæ prærequiritur ad philophiam moralem, & pariter principia philosophiæ naturalis, non possunt haberi nisi per experientiam, vt auctor est Arist. 1.& 6. Ethi. iuuenes autē in breui tempore nō possunt experientiam habere rerum. Ex quo illic colligit Aris. iuuenem non esse idoneū auditorem philosophiæ moralis aut naturalis, sed possunt (inquit) esse mathematici. Dialectica.n. & mathematicæ sciæ non requirūt experiētiā, qa

G abstrahunt a materia. Et ideo ab his inchoandum est studiũ sciẽtiarũ. ¶ Vnde S. Th. opus. 70. super Boetiũ de trin. q. 5. ar. 1. dicit antiquissimũ ordinem scientiarum eũ esse, vt prius iuuenis dicat Dialecticã, deinde mathematicas scientias, quæ sunt aditus & via ad philosophiam moralẽ & naturalem. Et inde, vt refert Hugo de S. Vic. 3. li. Didas. c. 3. ex septem artibus liberalibus, Grammatica, Logica, & Rhetorica nomen habent, vt dicãtur trivium. Geometria vero Arithmetica, Perspectiua, & Musica dicũtur quadriuium .i. trina & quaterna via ad alias scientias. ¶ Boni consulite, si quæstionem hanc (quæ facies est libri) latius forsan deduxerimus q̃ pro ratione rudium iuuenium fuerat H necessarium. Libuit nãq; iacentẽ hac ætate dialecticam pro sua dignitate & antiquitate hisce rationibus erigere, & aduersus contemptores suis viribus asserere, suisq; dotibus perornare. Quandoquidem antiquitas philosophorum Mercurio suo, quẽ Deum sapientiæ coluit, vni dialecticę præcipuos honores detulit, angues manibus apprehẽdentem eius effigiem depingebant, eique dracones sacrificabant, quod implexa per dialecticam extricare, & terrificam argumentorum vim facile dissolueret.

Ad primum. Ad primum argu. respondetur q̃ dialectica quodam modo est per se naturalis, vt diximus. Nã & si nullæ essent aliæ sciẽtiæ, I posset quis formare syllogismos in modo, & figura ex terminis nõ signatiuis, vt facit Aris. in libris priorum. Sed tamẽ necessaria non est, nisi propter alias scientias, in quib. traditur cognitio rerum. Et quanquam aliæ scientiæ ministrent peculiarem materiã & peculiares terminos circa sua cuiusq; obiecta, dialectica tñ est q̃ docet inde cõstituere definitiones & syllogismos. atq; adeo ex notis ad ignota ꝓcedere. Sicut ars sartoria nõ facit pannum, aut sericũ. sed ex illis facit vestem. ¶ Et per hoc respondetur ad confir. q̃ *Ad confir.* non pertinet ad dialecticã iudicare de oib. rebus. Sed ad alias scientias quæ versantur *Ad secũdum.* circa diuersas materias rerum. ¶ Ad secũdũ arg. negatur quemquã acquirere posse sciẽtiam veram sine dialectica. Et sancti doctores omnes fuerunt dialectici. Nec iuris con K sulti, vt dictum est, antiquitus sine dialectica adibant studium iuris. Nec qui mõ sunt habent sine illa, nisi meram fidẽ. ¶ Et quod attinet ad antiquos philosophos, q̃q̃ nõ habebant artem logicæ perfectã, habebant tñ naturaliter imperfectum modũ arguẽdi & definiendi. ¶ Ad confir. autẽ respondetur q̃ cum primo inuenta fuit, per naturalẽ instinctum rõcinandi, inuenta fuit ipsamet ars ratiocinandi, & maxime, quia semper in gñe humano mansit aliquod semẽ dialecticæ & cæterarũ scientiarum, quæcunq; infusæ fuerunt primo parenti, & modo postquam inuenta est, ipsa sibi seruit, non. n. docet solũ disputare in aliis sciẽtiis, sed in se ipsa. Quare non est processus in infinitũ. ¶ Ad tertiũ rñdet ipse Aug. 2. de doctr. Chri. c. 31. q̃ sophistice loqui intẽtione decipiẽdi, hoc odibile est & damnatũ. Eccl. 37. Sed asserere artem dialecticã ad declarandũ scripturã, & ad obuiãdũ cauillosis hæreticis, ad plurimũ valet in sacris literis. Verum est tñ q̃ Socrates vt argutum est, post q̃ ad philosophiam moralem sese cõtulit non tanti faciebat dialecticã. Cuius subinde studiosissimus discipulus Seneca, vt patet lib. 6. epist. 49. & 50 non adeo multum fauet dialecticę, tametsi negare non possit quo minus philosophis prospicienda sit, & a limine salutanda. ¶ Vltimum arg. est S. Th. opus. 70. super Boetiũ q. 6 ar. 1. Ad quod respondet q̃ a faciliorib. M semper inchoandum est, nisi necessitas nos aliquando compellat a loco difficili exordium sumere. At dialectica non est initium scientiarum quia facilior, sed quia tradit modum acquirendi alias scientias.

Quæstio II. Procemialis.

Vtrum Logica sit scientia.

Qvæstio secunda iuxta ordinem citatum Aris. pertinet ad qđ quid est, videlicet an Logica sit scientia. ¶ Et arguitur pro parte negatiua. Primo ex parte obiecti, vnde habitus sortiũtur suas species. Logica vt videbimus. q. 5. ẽ de entibus rõnis (ver-

A versatur.n.circa genus, & spēm, & alia huiusmodi, q solum habent esse per operationē intellectus) at ens rationis nō est ens simpliciter, sed secundum quid, ergo logica no est simpliciter scientia, sed secundum quid. ¶Secundo arguitur. Scientia secundū Arist. 1.post.tex 5.& 6.Eth.c.6. Solū est de necessariis, & perpetuis, logica est de syllogismo, & de cæteris operib.intellectus factibilib.a nobis quæ sunt entia contingentia, & tēporalia, ergo non est scientia. ¶Et confir.hæc rō. Scia, vt illic hr̄ procedit ex necessariis per demōstrationē, sed logica sæpe procedit ex probabilib. vt in libris Top. multasq; subinde hēt opiniones, vt verū res prædicentur, an nō, ergo logica non est scientia, sed opinio. ¶Tertio argr̄. Ois scientia versatur circa aliquod B speciale subiectū, sed logica est scientia cōis vt Arist.docet 1.post. tex.27. & 4.met. tex.5. vtpote quæ versatur circa oēm materiā omniū scientiarū, ergo non est scientia. ¶Quarto Arist.2.met.tex.15. distinguit inter scientiam, & modū sciendi, sed logica est modus sciendi, vt illic exponit Cōmētator, ergo logica non est scientia. ¶Et confir. Quia si logica esset sciētia, sequeretur processus in infinitū. Nā tunc, vel requiritur alia logica tāquā modus sciendi ad acquirendum logicā, vel non. Si non, ergo aliqua scientia pōt haberi sine præuio mō sciendi. Si sic, quæro de alia logica priori an sit scientia, necne. Si est C sciētia, ergo requirit aliā priorē, & sic est ꝓcessus in infinitū. Si non, ergo deueniendum est ad aliquā logicā quæ nō est scientia, sed modus sciendi. ¶Quinto logica est ars definiendi, & argumentandi, vt dictū est, sed ars & scientia sunt habitus spē diuersi, ut auctor est Arist.6.Eth lec.3.ergo logica nō est scientia. ¶Postremo arguitur. Saltem pars logicæ sophistica nullo modo est scientia. Vt Arist. tradit.1.Rhet.& 4.met.tex.5. vbi dicit quòd sophista apparet philosophus, sed non est, ergo non tota logica est scientia. ¶In contrarium est quòd vt sup. dicebamus, cum oēs philosophi antiqui, tū maxime Peripatetici distribuūt philosophiā in physicā, ethicam, & logicam, velut in tria genera sciētiarum.

Circa quæstionem hanc, iuniores logici sexcentas fingunt distinctiones. Primo dicūt D logicā bifariam accipi, vno modo pro logica naturali, quæ est habitus animæ, seu anima ipsa habilis suapte natura ad arguendū, & rōcinandum, alio mō pro logica artificiali, quæ est habitus acquisitus. Et primo mō non est scientia, sed secundo modo. ¶At vero hoc est pro libito abuti terminis. Nam inclinatio naturalis, sicut simpliciter non est scientia, ita neque simpliciter est logica. Verum est quòd secundum antiquos, vt auctor est S Th.1.2.q.51. art.1. est in intellectu quidā habitus naturalis, quo cognoscimus principia per se nota, siue distinguatur a potētia, siue nō, sed tamē ille nullo mō habet nomen scientiæ, & per cōsequens, nec nomen logicæ, aut philosophiæ, sed dr̄ intellectus, qui E est inchoatio scientiarum. Ergo non accipitē logica proprie, nisi pro habitu superaddito potentiæ, acquisito, vel a Deo infuso. ¶Secūdo logicam artificialem dicunt vno modo accipi pro habitu simplici vnius conclusionis, alio modo pro aggregato ex omnib. simul. Et primo modo est scientia partialis, & secundo mō scientia totalis. Sed tamē hæc alia quæstio distincta est, an videlicet logica sit vnicus habitus omniū conclusionum, an collectio pluriū. Mō non quærimus, nisi an sit scientia, postea videbimus an sit vna, vel plures. ¶Tertio distinguunt quod logica vno mō accipitur pro habitu propositionum logicalium acquisito per demonstrationē, & F isto mō est scientia, alio mō pro habitu tali acquisito solum per rōnē probabilē, & sic nō est sciētia, sed opinio. ¶At vero isti adeo sunt amatores claritatis, vt quo clare loquātur, nihil respondeant. Tantundem.n.dicunt in hac distinctione, ac si dicerēt quòd logica quæ est scientia est scientia, & illa quæ ē opinio, nō est sciētia. Alij distinguunt quòd vno mō accipitē logica ꝓ ascēsu actuali, alio mō pro habituali. Sed hoc est nomina confundere. Nā logica, sicut scientia, proprie non accipitur nisi pro habitu. Assensus.n.non dicitur scientia, sed actus, vel cōsideratio scientiæ, vt loquitur Arist. 1.post. Sed quid? Gualterus quidā accipit logicā pro isto cōceptu logica, qui vniuersaliter prædicatur de om-

G nibus habitib. logicalib. At quis dixerit i llũ conceptum esse logicam, magis quam hoc nomē, homo esse hominē. ¶ Libuit has omnes distinctiones istorum in medium proferre, vt admonerem, acceptiones non esse pro libito multiplicandas. Sed ex propria significantia terminorum, vel ex usu philosophorũ accipiendas. Vnde in titulo quæstionis accipitur logica, vt superiori quæstione declarauimus, pro habitu definiendi, diuidendi, & argumentandi, qui uersatur circa opera intellectus, quę sunt propositio, syllogismus, &c. Et de hoc quærimus an simpliciter sit scientia sicut philosophia naturalis, aut astrologia, aut alia id genus scientiarum. ¶ Vbi notandum est secundo, ꝙ scire est rem perfecte

Scire & scientia

H cognoscere; quod auctore Arist. 1. post. tex. 5. est rem per demonstrationem intelligere. Atque adeo scientia est habitus generans assensum necessarium, & euidentem per demonstrationē, vt illic amplius explicabimus: nam hic non esset locus exacte tractãdi quid sit sciẽtia. ¶ Tertio notandum ꝙ præsens hæc quæstio. An logica sit scientia, antiqua fuit inter philosophos, quã tractat Auicenna in principio dialecticæ, & Boetius super Porphyrium sub his triś, sit ne logica vere pars philosophiæ, an solũ instrumentum scientiarum. ¶ Et inter iuniores Aegydius Rom. q. 1. super librum post. Negat logicã esse scientiam, adductus argumento nostro quarto, &

I eius confirmatione. Cui post subscripsit Petrus Niger. 11. q. sui clypei, motus argumento nostro primo. Sed tamen cõis opi. Auicennæ, Boetij, & omniũ, vt ipse Petrus Niger cõfitetur, est quod logica est scientia. ¶ At vero distinguitur duplex logica. Nam alia est docens, & alia vtens. Logica docens est habitus qui docet naturam. u. g, definitionis, demonstrationis, syllogismi probabilis atque sophistici, cæterasque id genus veritates. Logica vtens ē habitus quo vtitur quicunque in alijs scientijs ad definiendum, demonstrãdum. ad arguendum probabiliter a que sophistice. Distinctio est antiquorum, qua vtitur S. Tho. 4. met. lec. 4. & Scotus q. 1. super librum Post. & q. 1. Elench. ubi tractat hanc qõnē. ¶ Et quã tum ego conicio non sunt distincti habitus,

Loic a docēs, et utens.

sed idem habitus sub diuersis considerationibus est docens, & vtens, sicut idē est martellus quem docet facere faber ferrarius, & quo vtit faber lignarius. Accipit n. hic logica vt ē passiue. i. qua vtuntur tractatores aliarum scientiarum, unde significantius forsan diceremus logicam posse dupliciter considerari. s. in quantum est docens, & in quantum est vtens. v. g. ille habitus. s. Barbara est euidens consequentia, in quantum demonstrat in logica per illa principia dici de omni est logica docens, sed in quantum illo utit Geometra, ut formet consequentiam in Barbara est logica vtens. K

His præhabitis, respondetur ad quæstionem duabus conclusionibus. Prima. Logica in quantum docet, est vere & proprie scientia, & vt egregie dicit Scotus 1. q. Elench. nõ solum pars illa demonstratiua, verumetiã pars topica & sophistica. Et quo ambæ simul perspicacius probentur. Secunda conclusio est. Logica in quantum vtens non est scientia, sed modus sciendi & instrumentum scientiarum. Ambæ conclusiones sunt S. Tho. 4. met. lec. 4. Probatur prima conclusio, logica est habitus generans assensum necessarium & euidentem per demõstrationem, ergo, per definitionem, est scientia. Probat antecedens, Logica, v. g. demonstrat euidenter ꝙ syllogismus demonstratiuus gñat scientiã hoc mõ, omnis syllogismus procedens ex necessarijs gñat scientiã, sed syllogismus demõstratiuus est hmõi, ergo. Eadem rõne demonstrat ꝙ syllogismus dialecticus procedens ex probabilibus generat opinionem, & ꝙ syllogismus sophisticus procedens ex apparentibus fallit apparenter. Tam necessaria. n. & euidens conclusio logicalis est, ꝙ syllogismus dialecticus facit opinionem, & ꝙ sophisticus facit apparentiam, quam ꝙ demonstratiuus generat scientiam, & hoc est præcipue hic adnotandum, vt intelligas quomodo logica quo ad omnes suas partes est vere sciẽtia. Pari arte demonstrat in libris top. quãdo valeat argumentatio a genere, ad diuisione, & per alios itidem locos, & in libris peri herm. demonstrat contradictionis alteram partem esse veram, alteram vero falsam, & L M

quemad-

A quemadmodum ualeat argumentatio per cõuersionẽ &c. Item in prædicamẽtis quẽadmodum substantia non possit inesse subiecto, & in aliis itẽ operibus demonstrat, quemadmodum teneat aut fallat argumentatio i ampliationib. appellationib.&c.quo fit vt dialectica docens sit scientia. ¶ Mox, ꝓbatur secunda conclusio. vsus dialecticę in aliis scientiis non semper generat sciẽtiam, ergo vsus nõ est scientia. probatur añs, Si philosophus naturalis aut moralis faciat syllogismũ dialecticũ ex probabilibus, aut si ex singularibus solis quæ experimur inducat vniuersalẽ, non gñabit sciẽtiã, sed opinionẽ, & si faciat sophisma, nõ gñabit opinionẽ, sed apparẽtiã. Qualẽ facit sophisma
B illud quod quidam obiecit Diogeni, ꝙ ego sum, tu non es, sed ego sum hõ, ergo tu nõ es hõ. Cui argute Diogenes recte (inquit) colligis, sed a me incipe. Sensus ergo illius ꝙ logica docens est scientia, logica vero utens nõ est sciẽtia, est hic. Habitus dialecticæ demonstrat naturas argumentationum aliorũq; operum, rõnis tñ vsus omnium argumẽtationũ, quarũ naturã demonstratiue tradit logica, non semper generat sciẽtiam ¶Has conclusiones prætendit Auicenna in principio Dialecticæ dicẽs vanã esse quõnẽ An logica sit pars Philosophiæ: Nã quatenus cõsiderat de natura cõceptum quæ est quædã natura rerũ, est uere philosophia, si
C cut philosophia natnralis aut moralis. Sed quatenus vsus eius accõmodatur ad omnes scientias, est instrumẽtum sciẽtiarum. Itẽ dicit Boetius super Porphy. editione secunda, nempe ꝙ logica est simul, & pars philosophiæ & instrumẽtũ eius, sicut membra sunt & partes corporis & instrumenta eius. Et Cicero lib. 5. Tusc.q. sequitur (inquit) tertia pars philosophiæ, quæ per oẽs partes sapiẽtiæ manat & funditur, quæ rẽ definit, consequẽtia dispertit, sequẽtia adiungit, ꝑfecta concludit, vera & falsa diiudicat, disserendi rõ & scientia, ex qua, cum summa vtilitas existit ad res põderandas, tum maxime ingenua delectatio, & digna sapientia.

Ad primum argumẽtũ quod est Petri Ni
1.Concl. gri negatur consequentia Nã ad hoc ꝙ aliquasit simpliciter scientia non reqritur ꝙ D
obiectũ eius sit simpliciter ens, sed satis est ꝙ sit de re necessaria, & sub rõne vniuersali vt. 1. poste. videbimus, mõ tã necessaria est quæcunq; ꝓpositio logicalis. v. g. ꝙ demõstratio gñat sciẽtiã q̃ hoiem esse risibilẽ, & adeo vniuersalis. Vñ quãquã ens rõnis non sit simpliciter ens, de illo ẽ simpliciter sciẽtia, licet cognitio eius & definitio nõ sit ex parte obiecti tã perfecta q̃ cognitio entis realis., Nã aliàs eodẽ argõ ꝓbarẽt, scientias mathematicas nõ esse simplr̃ sciẽtias, & quę tractãt de accidẽte, puta de quãtitate, quia accidẽs ẽm Aristo. non est ens, sed entis ens cũ tñ illas appellet Aris. 1. post. certisimas, ꝙ si arguas, ꝙ cum ens rõns nõ habeat sciẽ E
tias, verum esse, oĩmo nõ põt mouere itellectum, qa mouere ẽ vere agere, & ideo de illo non põt esse scientia. Rñdetur, ꝙ cũ ens rationis sola rõne differat ab indiuiduis realibus habet i ipsis verum esse, & ideo indiuidua mouẽt intellectum ad faciẽdum intẽtiones rõnis, vt viso Petro & Paulo cognosco aliquã ronẽ esse illis cõem, & inde cõsequitur intẽtio speciei. ¶ad secundũ argm̃ respondetur, ꝙ scientia est de aliquo dupliciter, vno mõ simpliciter, tanq̃ de obiecto formali, alio mõ secundario de illis rebus in q bus reperiẽ obiectum formale. v. g. philosophia naturalis tractat pricipaliter de hoie in cõi, demõstrãdo ꝙ est risibilis, ꝙ est mortalis, & cæteras veritates, quæ sunt perpetuæ, ẽt si hoies sint corruptibiles. Sed secun F
dario tractat de Petro & de Ioãne qui sunt corruptibiles. Eodẽ mõ logica tractat de rationibus cõmunibus, puta ꝙ demonstratio generat scientiã, ꝙ definitio constat ex gñe & dña, quę sunt ꝑpetuæ veritates, Sed secundario tractat de hac vel de illa materiali definitione, quæ est res corruptibilis, & hoc non obstat rationi scientiæ. ¶Ad confir. non negamus esse multas ueritates dialecticas, de qbus solũ habeat opinio. Nã hoc hẽt quęcunq; scientia naturalis quæ tractat de rebus mutabilibus, ut habeat admixtas multas opiniones. At non propterea est distinguẽda alia logica quę sit opinio, & alia q̃ sit scia. sicut nõ distinguimus aliã Philosophiã natura-

G naturalem quæ sit opinio, & aliam quæ sit scientia. Sed satis est, vt logica sit scientia, quòd quantum ad partes principales generet assensum euidentẽ, eo præsertim quòd non est necessarium oẽs scientias esse in eodem gradu certitudinis,& euidentiæ. Arist.n Philosophiam moralem vocat scientiam, & tamen 1 Ethic. dicit non exigendam esse rõnẽ in illa,sicut in mathematicis Et lib.1.Poste. vocat Mathematicas, scientias certissimas insinuans alias esse proprie scientias, quamuis non sint adeo certæ. Sed de hoc alias. ¶Ad tertium iam responsum est quòd logica docens versatur circa aliquod speciale obiectũ, vt videbimus q.6.tractat.n.de entibus rationis,sed vsus eius diffunditur per omnes scientias.¶Ad quartum quod est argumentum Ae H gidij itidem responsum est, quòd nihil vetat logicam simul esse scientiam,in quantum docet,modum sciendi, quantum ad vsum. ¶Ad formam confirmationis,quam Aegidius magni facit negatur ille processus in infinitum. Nam logica, vt superiori quæstione dicebamus,simul est scientia, & modus sciendi respectu sui. Docet.n.definire,diuidere,& argumentari, non solum in alijs scientijs, sed in logica.¶Sed si queras de prima conclusione logicali quõ probatur, vtrum per aliam logicam, respondetur quòd deueniendũ est ad aliquod principium per se notum in terminis lumine naturali, & ad aliquam conse-I quentiam per se euidentem, quæ nõ indiget priori scientia,vt sunt forsan quatuor modi euidentes primæ figuræ,quos Arist.non probat per consequentias euidentiores,sed declarat per illos terminos dici de omni,& dici de nullo,vt exposuimus lib.5.Summularũ cap.5.v.g.si quæratur quare consequentia in Darij bona est.s.omnis homo disputat, Petrus est homo &c. probat Aristo.per dici de omni hoc modo.Si aliquid prædicatur de subiecto vniuersaliter sumpto, illud prædicatur de quocumque subsumpto sub illo, sed hoc contingit in consequentia de Darii,ergo Darii est bona consequentia. Sed si proteruus negaret consequentiam Arist. quæ ẽt est in Darii,certe Arist.non adduxisset aliam probationem, sed sicut maior supponitur tã quam definitio propositionis vniuersalis, K ita & consequentia supponitur tamquã euidens ex terminis. ¶Ad quintum respondetur quòd quamquam logica sit ars quia docet cõstruere definitiones,syllogismos, &c. nihilominus est scientia.Nam Arist.6.Ethic. non separat artem a ratione scientiæ,nisi illam quæ est de re factibili, quales sunt mechanicæ,quia non solum sunt de reb.corruptibilib.sed nec procedunt rationib.necessariis. Variatur.n.ratio domificandi pro loco, & tempore sicut variantur formæ vestium, & aliorum artificiorum. Sed logica est de rationib.perpetuis, & inuariabilib. & ideo simul est ars artium, & scientia scientiarum. L Nam cum omnes scientiæ, & artes ratione procedant,& logica tractet de operib.rationis, fit vt viam aperiat ad omnes scientias, & artes, sicut scientiæ Mathematicæ veræ scientiæ sunt,vt Geometria,& Arithmetica, sed numerantur inter septem artes, quia docent metiri,& numerare, vt refert S.Thom. opusc.70.q.5 art.1 & 1 2.q.57.art.3.ad tertiũ. ¶Ad vltimum argumentum respondetur, quòd nomen sophistæ secundum vnam acceptionem honorificum est. Tantum.n. valet, sicut sapiens,vel præceptor,sed secundũ aliã scientia sophistica est quæ apparet scientia, & non est scientia. Et de hac iam diximus, quòd vsus eius non generat scientiam, sed fallit,sed tamen logica quæ tradit artem sophisticam,est vere scientia,quia demonstrat M necessario quòd per illam artem quis possit facere argumenta apparentia, sicut ars Alchimiæ si esset, esset vera ars faciendi aurũ apparens, licet non verum.

Quæst. tertia Procemialis.

Vtrum logica sit vna scientia.

Qværstioni præcedenti de quidditate logicæ appendet tertia de eius vnitate. Et arguitur quòd non sit vna scientia Primo logica habet multas partes, vtputa,aliam de prædicamentis, aliam de propositione,&aliam de demonstratione,quæ omnes specie differunt,ergo sunt multæ logicæ ¶Secundo arguitur. Non est vnicus simplex

A plex habitus omnium conclusionum logicalium, ergo non est vna logica. Consequentia est nota, quia supra dictum est, scientia ẽ habitus. Et probatur añs. Primo, Actus assentiendi sunt in logica specie diuersi, vt. v. g. ꝙ demonstratio generat scientiã. ꝙ prædicamenta sunt decem, ergo generant diuersos habitus. Secundo. Experientia constat succesſu temporis & longo studio multarũ conclusionum logicam acquiri, ergo acquisito primo habitu circa primam cõclusionẽ restat acquirendus alter circa secundam, & alius circa tertiam, vt sic per accumulationem habituum crescat scientiã. ¶ Tertio. Ad principale arguitur, Si idem esset habitus B omnium conclusionum, sequeretur ꝙ acquisito primo habitu circa primam conclusionem, non acquirentur alii circa alias, sed ille postea extenderetur ad omnes, hoc tñ est falsum, ergo opinio illa est falsa. Sequelam authores opinionis concedunt. Et probatur minor. Tunc sequeretur ꝙ quã primum Petrus. v. g. disceret primam conclusionem, acquireret totam logicam, quod est contra experientiam. Et probatur consequentia. Sit Petrus. v. g. qui didicit solum primam cõclusionem logicæ, & Paulus qui didicit omnes. Et arguitur sic. Habitus Petri, & habitus Pauli sunt eiusdem speciei secundũ hãc opinionem, & habitus Pauli inclinat ad omnes conclusiones, & est uera logica, ergo & C habitus Petri. Quarto arguitur. Stat Paulum logicum obliuisci multarum conclusionũ, manente habitu circa alias, ergo non est idem habitus oim. ¶ Quinto arguitur. Stat Petrum habere verum habitum logicæ circa aliquas conclusiones, & simul habere errorem circa alias, ergo non est idem habitus scientiæ circa omnes alias scientia & error essent simul circa eandem conclusionẽ, quod est impossibile. ¶ Et vltimo arguitur. In logica sunt aliquæ propositiones scitæ per demonstrationem, & aliæ quarum solũ est opinio per rationes probabiles, ergo saltem circa hæc duo genera propositionum non est idem habitus. ¶ In contrariũ ẽ ꝙ Ari. 1. poste. tex. 43. dicit eam esse vnã scientiam quæ est vnius generis, & logica, vt videbimus quæstione vltima, versatur circa vnicũ D obiectum, puta ens rationis, ergo.

Quæstio hæc duplicem habet sensum. Primus (qui pertinet ad Dialecticam, & tangitur in primo argumento) est, vtrum logica quæ plures continet libros diuersarum materiarum, sit vna scientia specie, sicut Geometria, an sint potius plures logicæ, sicut plures mathematicæ. Secundus sensus (qui pertinet ad Metaphysicam & tangitur in reliquis argumentis) est, vtrum habitus omnium conclusionum logicalium sit una simplex qualitas, inclinans communiter ad assensum omnium, an potius singularum conclusionum sint singuli habitus, ita vt logica sit collectio multorum habituum. ¶ Et E quantum ad primum articulum de primo sensu nulla certe deberet esse inter doctores controuersia. Omnes. n. fateri tenentur esse unam scientiam. ¶ Vbi non fuerit ab repartitione scientiarum obiter, & persunctorie adnotare. Habitus intellectuales, quãtum ego ex Arist. colligere possum (præter alias diuisiones) quadrupliciter secari possunt. Primo differunt genere, rõne medii quo procedunt. Quemadmodum. n. poste. text. 44 distinguit Ari. inter scientiã & opinionẽ, ꝙ illa sit habitus certus & clarus procedens p demonstrationẽ, & hæc sit habitus formidolosus & obscurus, procedens per rationẽ probabilem. Et medio mõ se habet fides, q̃ generat assensum certum, sed obscurũ. ¶ Se F cũdo distinguuntur habitus ex parte subiecti in quantum sunt virtutes intellectus, perficientes ipsum secundum diuersos gradus. Quemadmodum distinguũtur. 6. Ethi. ca 3. quinque uirtutes intellectus. s. ars, scientia, prudẽtia, sapientia, & intellectus. ¶ Tertio distinguuntur scientiæ ẽt genere ex parte finis, Quemadmodum. 2. metaph. tex 3. distinguit Arist. inter scientiam practicam, cuius finis est opus, & speculatiuam, cuius finis est ueritas. ¶ Quarto quod ad rem pertinet, distinguuntur scientiæ tam speculatiuæ, quã practicæ ex parte obiecti (secantur. n. scientiæ sicut res, ut habetur. 3. de aĩa, tex. 38. & inde sortiuntur species. Vnde generali diuisione antiqui philosophi & Stoici, vt supra diximus,

G diximus, partiebantur Philosophiã in physicam, Ethicam, & Logicã. At, singula membra, vt notat Albertus super Porphy. subsecãtur in plures species. Et ideo Arist. 6. Met. tex. 2. subsecat Physicã generaliter dictam in Physicam specialiter dictam, & Mathematicam, & Theologiam, seu Metaphysicã. Quã diuisionem sequitur Boetius. 2. ca. de Trinitate. ¶ Sed est notandum in præsentiarum (vt docet S. Tho. opusc. 70 quæstione diuisione scientiæ. ar. 1.) ꝙ hæc distinctio scientiarum sumitur sicut distinctio potentiarum. Enimuero non quæuis distinctio obiectorum requirit distinctas potentias. Omnes enim species coloris eadem potentia uisiua per-
H cipiuntur, sicut omnes species soni eodem auditu. Sed distinguuntur potentiæ sensitiuæ penes diuersas rationes formales sensibilis, in quantum est sensibile. Vt color qui multiplicat species per lumen requirit unam potentiam, & sonus qui multiplicat species per motum, aliam potentiam, & sic de singulis obiectis. Eodem modo in scientijs, quia rõ scibilis est vt sciatur in uniuersali per abstractionem a materia sensibili, distinguuntur scientiæ penes maiorem aut minorem abstractionem a materia. Nam Physica tractat de his quæ dependent a materia secundum esse & secundum considerationem. Tractat. n. de aïalibus, & de plantis, quatenus sunt in tali materia. s. in carnib. & ligno. Ma-
I thematicæ vero tractant de his quæ dependent a materia secundum esse, sed secũdũ cõsiderationem abstrahunt a materia sensibli. Tractant. n. de angulis & figuris, non in quãtũ sunt in ligno uel in ære, sed absolute. Metaphysica demũ tractat de his quæ non depẽdent a materia nec secundum esse, nec secundũ cõsideratione, puta de ente, cuius rõ soluatur extra materiam in Deo, & in angelis. ¶ Atqui, sunt quatuor scientiæ. Mathematicæ, Geometria de quãtitate continua, Arithmetica de quantitate discreta (quæ sunt species mensuræ diuersæ,) Astrologia, quæ est mixta ex Geometria, & Physica, Musica quæ ẽ mixta ex Arithmetica & Physica. ¶ Itẽ Ethica generaliter dicta diuiditur in Monasticam, quæ est de maiorib. vnius hoïs, œconomicam, de regimine vnius domus, & Po- K liticam, de regimine ciuitatis aut regni, & ad hanc reducitur ius ciuile, nam leges per Philosophiam moralem statutæ sunt. ¶ Ac demũ logica generaliter dicta diuiditur in Grammaticam, Logicã, & Rhetoricam, quarum diuersitatẽ explicauimus quæst. 1. Et hæc est diuisio scientiarũ speculatiuarum. ¶ Eodẽ modo scientiæ practicæ, quæ dicuntur artes mechanicæ, diuiduntur in septẽ. Quæ sunt, lanificium, armatura, nauigatio (quæ pertinent extrinsecus ad corpus) Agricultura, Venatio, Medicina, Theatrica (quæ pertinent intrinsecus ad nutritionem, & valetudinem corporis,) Vnde versus, Lana, nemus, miles, nauigatio, rus, medicina, His theatrũ socia, L sunt hæc mechanica dicta. ¶ Atque adeo, quatuor mathematicæ cum tribus rõnalibus, vocantur artes liberales, quia versantur circa *Septẽ artes liberales.* opera animæ & rationis. Quales sunt, numerare, metiri, ratiocinari. Sed septem mechanicæ dicuntur seruiles, quia pertinent ad corpus, quod respectu animæ est seruus, aïa vero respectu corporis est dña & libera, vt meminit S. Tho. 12. q. 57. ar. 3. ad tertium. Et hæc est partitio scientiarũ naturalium. Supra istas est Theologia nostra Christianorũ, scientia supernaturalis & reuelata. Vnde deductum est ius Canonicum, quemadmodum ex philosophia morali ius ciuile.

Ad rem igitur huius primi articuli, vt re- M deamus, nominales ad primum sensum quæstionis respondent esse plures Logicas, plures Philosophias naturales, plures scientias Geometriæ. In summa quot sunt obiecta materialia & particularia in Logica, tot multiplicant actus, totque asserunt esse Logicas. Et eadem ratione in virtutibus moralibus, aliam dicunt esse abstinentiam circa carnes, & aliam circa pisces, & aliam circa vinum, sed isti sermones profecto indigni sunt qui in scholis doceantur, vt pote quos extra scholas non auderemus pro erre, & maxime ꝙ Aristo. docet quomodo euitentur, etiam si concedamus quod circa quamlibet conclusionem generetur habitus distinctus ab habitu alterius. ¶ Et ideo rñdetur ad primum sensum quæstionis hac conclusione.

Quantun-

A Quantumcunque admittantur in eadem sciẽtia plures esse habitus partiales, nihilominus simpliciter absolute est una logica, patet apud Arist. 5. Meta. text. 7. vbi docet quod vnum dicitur multipliciter, atq; adeo potest aliqua res esse una simpliciter in vno genere & plures in alio. Quemadmodum exercitus est plura in prædicamento substantiæ, puta plures homines, & tñ in prædicamento quantitatis est simpliciter vnus numerus. Et domus est plura in prædicamento substãtiæ, puta plura ligna, plures lapides, & tamen est vna domus in prædicamento qualitatis, & ita visus quamuis constaret ex partibus differentibus, nihilominus esset vna
B potentia. Eadem ratione quamuis logica esset plures entitates, est nihilominus simpliciter vna scientia propter ynicam rationem obiecti, immo profecto eadem ratione dicẽdus est vnus habitus, nam habitus est genus ad scientiam. ¶Et secundo probatur, quia quemadmodum domus ex genere suo non habet ꝙ constet ex pluribus rebus, sed licet esset vnum ens simplex, esset domus, ita logica non habet ex se, ꝙ constet ex pluribus rebus, & ideo est vna scientia. Et hoc modo satis est dialectico scire ꝙ logica est vna sciẽtia. ¶Vnde ad primum argumentum quęstionis respondetur, quòd quanquam logica habeat diuersas partes, nihilominus tractat de illis sub eadem ratione formali obiecti, quẽ
C admodum scientia vnica de homine, tractat de capite, & cæteris eius membris ac proprietatibus sub eadem ratione.

¶In secundo articulo. Circa secundum sensum Metaphysicum quæstionis, an videlicet dialectica sit vna simplex qualitas, non solum inter S. Thomam, & alios, verum, inter Thomistas ipsos est dissensio opinionum. Sed vt manifestum sit in quo stat differentia, notandum est primo quòd ad sciẽtiã duo requiruntur, vnum ex parte obiecti, vtpuTa species intelligibiles in memoria, quæ sunt similitudines obiectorum, atque adeo sunt causa notitiarum apprehensiuarum. Alterum requiritur ex parte potentię, quod est virtus, & habilitas illius, inclinans ad assensus iudicatiuos. Et inter Thomistas aliqui putant scientiam esse collationem illarum specierũ, alii uero scientiam esse habitũ, qui se
D tenet ex parte potentiæ, propterea ꝙ S. Thomas varie vr̃ loqui de hoc in diuersis locis. Adeo vt Capreolus in prologo sententiarũ q. 3. sub dubio reliquerit qd senserit S. Tho. Nam in quæstionibus de veritate. q. 10. ar. 2. & in aliis locis, quos; poteris illic videre apud Capre. dicit ꝙ ordinatio specierum in intellectu possibili est habitus sciæ. Sed. 12. q. 54. art. 4. ad tertium argm̃, dicit ꝙ qui primo acquisiuit habitũ imperfectum circa primã conclusionẽ vnius sciæ, postea per demonstrationes aliarum conclusionum non acquirit nouũ habitũ, sed primus efficitur perfectior. Vbi intendit, habitũ sciæ esse simplicem qualitatẽ. ¶Vnde Capre. ad quæstio
E nem præsentem rñdet, sub distinctione, ꝙ si habitus sciæ accipiatur pro speciebus, tunc non est simplex qualitas, sed collectio pluriũ nã singulorum obiectorũ sunt singulæ species. Si vero accipiatur ꝓ habilitate potẽtiæ & virtute ad iudicandum, tunc logica, & quæuis alia scia est vna simplex qualitas.

¶Sed tamen, vt existimo, sententia S. Thomæ clara est. Et ideo ad quæstionem respondetur tribus conclusionibus. ¶Prima 1. Concl.
ad intelligendum opinionem S. Thomæ & aliorum. Scientia proprie solum accipitur pro habitu qui se tenet ex parte potentiæ ad iudicandum. Et ita loquuntur oẽs doctores cuiuscunq; viæ: Nec S. Thomas potuit
F sentire oppositum. Nã scire idem est quod iudicare, & per species non iudicamus, sed per assensum vel dissensum. Vnde S. Thomas nusquam collectionem specierum vocat scientiam, sed vocat eas, habitum scientiæ, hoc est habitum qui est inchoatio sciẽtiæ, in quantum notitiæ apprehensiuæ prærequiruntur ante productionem assensus, Et ita exponit Caie. 12. loco citato. Et hoc vr̃ mihi sentire S. Th. 3. sen. dist. 14. q. 1. ar. 1. q. 2. vbi dicit ꝙ habitus intellectiuæ partis ꝑficiẽ ex lumine & spẽ ĩtelligibili illorum q̃ ꝑ speciẽ cognoscũtur. Vbi lumen vocat habitũ illũ & virtutẽ intellectus. Ita, vt nomen, scia, supponat ꝓ habitu & habilitate potentiæ, cõnotãdo collectionẽ speiũ obiectorũ.

¶Secun-

G Secunda conclusio. Logica, & quæcunque scientia specialis est in via S. Thomæ vnica simplex qualitas. Nec hoc potest cadere in dubiũ cõsideratis dicta S. Tho. 12. loco citato, & q 54. ar. 4. vbi expresse dicit ꝙ habitus scientiæ est simplex qualitas, & alia multa quæ illic citat Caie. Et hæc conclusio fuit Henrici, quol. 9. & oim antiquorum ante tempus Scoti. Et in hoc est differentia inter antiquos & modernos. Nam quantũ ad species intelligibiles, oẽs conueniunt ꝙ singularum conclusionum & obiectorum sunt singulæ species. Et sunt quã plurima argumenta pro hac sententia antiquorum. ¶ Primum. Ex cõi modo loquendi. Logica est vna scientia, ergo est vnus habitus (ab specie ad genus) & per consequens est vna qualitas, quia sicut scientia est species habitus, ita habitus est species qualitatis. ¶ Et confir: Quia aliàs concedendum esset ꝙ ego habeo plures logicas, puta vnam de prædicamẽtis, aliã de syllogismis, & eadem rõne plures physicas vnam de homine, & aliam de equo, quod absurdum est dictu. ¶ Secundo est argumentũ S. Thomæ loco citato. Habitus est perfectio potentiæ & eius virtus, ergo est proportionabilis potentiæ, sed est vna potentia respectu omnium obiectorum, q̃ conueniunt in vna rõne, vt vnus visus respectu oim specierũ coloris, ergo est vnicus simplex habitus respectu omnium conclusionum, quæ conueniunt in vna rõne scibilis. Et hæc est sententia Aris. 2. de anima. tex. 33. distinguentis eodem modo potentias & habitus per obiecta. ¶ Tertio arguitur. Postquam ignis productum habet vnum gradum caloris, non producit alium distinctum in eodem subiecto, quia oẽs sunt eiusdem speciei, sed intendit priorem, at omnes conclusiones eiusdem scientiæ, sunt eiusdem speciei, quia conueniunt eadem ratione scibilis, ergo acquisito habitu circa primam conclusionem, non acquiruntur alii circa alias. Sed ille postea intenditur. atq; adeo extenditur ad omnes. ¶ Quarto, habitus infusi sunt simplices qualitates respectu omnium obiectorum eiusdem rõnis, vt vnica fides, vnica iustitia, qđ auctores ẽt alterius opinionis concedunt, ergo & habitus acquisiti. Nam differentia quam illi conantur assignare, vt puta ꝙ aliud est de habitu infuso a Deo, & aliud de illo qui acquiritur a nobis, certe mere gratis assignatur. Nam Deus confert perfectionem supernaturaliter, secũdum modũ naturalem. Vnde si non acquiremus vnicum habitũ oium articulorũ, re vera nec Deus infunderet vnicum habitum, sed plures. Quemmadmodum Adæ tales scientias infundit Deus quales ipse acquisiuisset. ¶ Et confir. Quia virtutes acquisitæ morales, sunt simplices habitus. Quis. n. dixerit plures esse habitus iustitiæ commutatiuæ in me, aliũ ad emẽdum frumentum, & alium ad vendendum oleum, & aliam esse temperantiam ad comedendum lenticulam, & aliam ad bibendum aquam? Certe est ridiculum. Ergo eadem ratione, est vnicus habitus scientiæ. ¶ Tertia conclusio. Quanquam hæc opinio antiquorum sit verisimilior, vt argumenta probant, nihilominus opinio Scoti, & nominalium est vtcunque probabilis. Scotus enim & Gregorius. b. 3. prolo. sen. & fere moderni tenent ꝙ singularum conclusionum, sunt singuli habitus, & collectio omnium quæ conueniunt in vna ratione scibilis est vna scientia. Et potest hoc concedi, sicut nos cõcedimus ꝙ collectio plurium specierum est vnicus habitus qui est inchoatio scientiæ, dum modo concedatur, ꝙ licet sint plures qualitates, est simpliciter una scientia, & vnus habitus. Itaque sicut scientia est nomen collectiuum, ita & habitus postquam est genus scientiæ, fit unus, licet constet ex pluribus qualitatib. Argumenta huius opinionis sunt illa quæ supra fecimus. Ad quæ tamẽ antiqui probe respondent.

Ad primum argumentum responsum est in priori articulo. ¶ Ad secundum negatur antecedens. Et ad primam probationem negatur consequentia. Non enim sequitur si sunt diuersi assensus actuales, quòd generent diuersos habitus. Eodem modo probares quòd diuersi assensus numero eiusdẽ conclusionis generarent diuersos habitus. Hæc est enim natura habitus, & potentiæ ꝙ vnicus habitus producat multos actus circa

Margin letters: H, I (left column); K, L, M (right column).

A ca idem obiectum formale. sicut vnus visus producit plures visiones colorum. ¶Et ad secundam probationem negatur quod successu tpis generentur noui habitus. Sed est notãdum pro hoc & sequentib. argumentis quod acq̃sito primo habitu circa primam conclusionem non acquirunt noui per studiũ aliarum conclusionum eiusdem scientiæ, sed tñ acquiruntur nouæ species circa obiecta aliarũ conclusionũ. Et primus habitus perficitur non solũ quia intẽditur, sed quia extenditur ad alias cõclusiones. Per hoc.n.quod exit in actus circa nouas cõclusiones, acquirit nouos respectus. Nõ dico nouas entitates distinctas. Sed per hoc quod actuatur per spẽs nouarũ conclusionum, perficitur, vt inclinet in potentia propinqua ad assensus illarum, quos B non poterat antea producere in potentia propinqua. Et hoc sentit S. Tho. 12.q.52. art. 2.quũ dicit quod scientia augetur per additionem. Intelligitur.n.per additionem specierũ & per extensionem, & perfectionem habitus ¶Vnde ad tertium argm̃, Conceditur quod postquam Petrus acquisiuit habitũ circa primã conclusionem, non acquirit postea alios circa alias. Sed negatur inde sequi, esse iam tunc logicũ. Et cum arguitur, Habitus Pauli quũ scit omnes conclusiones, est eiusdem speciei cum habitu Petri. Sed habitus Pauli inclinat ad oẽs, ergo & habitus Petri, negatur consequentia, si loquaris de inclinatione C ne in potentia propinqua. Nam licet sint eiusdem speciei, non tñ sunt æque perfecti, nec Petrus habet tot species quot Paulus. Quemadmodum Petrus puer eiusdem speciei est cum Petro viro, tñ non potest in potentia propinqua generare quousq; sit perfectus vir. Solũ.n.sequitur, quod si habitus Petri est eiusdem speciei cum habitu Pauli, potest in assensum eiusdem speciei. Nam assensus primæ conclusionis est eiusdem rationis scibilis cum assensibus omnium aliarum & poterit in oẽs, qñ fuerit perfectus.

¶Et per hoc soluuntur quartum & quintum argm̃. Nam licet idem habitus Pauli inclinet ad oẽs conclusiones, possunt tñ perdi species aliquarum, manentibus speciebus respectu aliarum. Et iam ille habitus non inclinabit in potentia propinqua ad illas con- D clusiones, & per consequens erit obliuio illarum. Et eadem ratione põt esse error circa aliquas conclusiones, manente scientia circa alias. ¶Ad sextum argumentum concedimus quod non est idem habitus qui inclinet ad assensum scientificum & ad assensum opinatiuũ. sed sunt distincti habitus. ¶Sunt qui multiplicant hic omnes difficultates de habitibus, puta quomodo generentur, & corrumpantur, quomodo inclinent. Sed nunc non erat his locus.

Quæstio 4. Procemialis. E

Vtrum Logica sit scientia speculatiua.

Postquam circa substantiam dialecticæ constituimus esse scientiam, atq; adeo vnam scientiã, videre sequitur qualis sit, practica ne aut speculatiua. Et argr̃, quod non sit speculatiua, sed practica. Dialectica est ars q̃ refertur inter artes liberales, imo dr̃ ars artium, vt meminit Petrus Hispanus. Sed ars omnis est practica, nam practica, sciẽtia est quæ habet opus pro fine, & ars idem est quod scientia operatiua, vt definit Arist. 6. Ethic. cap. 4. ergo Dialectica est scientia practica. ¶Secundo arguitur. Finis dialecticæ, vt supra diximus, est constituere syllogismos, & F alias argumentationes, & ideo dicitur Dialectica.i.disputatiua scientia, & ab Arist. vocatur modus sciendi. Sed argumentationes sunt opera quædam perinde, ac cætera artificialia (ars.n. est construere syllogismum in Barbara sicuti construere domum) ergo logica est scientia practica. ¶Et confir. ex S. Thom. in prologo poste. Quemadmodum (inquit) necessaria fuit ars ædificatoria aut fabrilis circa ea quæ ratio de operibus manuum ratiocinatur, ita necessaria fuit ars quæ sit directiua actuum rationis, vt in illis homo facile & sine errore procedat, qualis est ars logica, vbi insinuat logicam esse artem pari ratione, qua ars ædificatoria & fabrilis. ¶Tertio arguitur. Medicina dici-

G dr̃ practica quatenus moderatur humores, & actiones corporis, & sciæ morales dnr practicæ & actiuæ, quia ordinãt opa nr̃a q̃ procedunt a voluntate, vt videlicet studiose fiant, ergo eadẽ rõne Logica erit practica qñquidem ordinat opera intellectus.

¶In cõtrariũ est snĩa Arist. 3. de aĩa, text. 49. Vbi ait, intellectus practicus differt ab speculatiuo fine, nã practicus est qui pp aliquid rõcinatur. i. pp opus. logica vero non rõcinatur propter aliquod opus distinctum a ratiocinatione. Sed propter ipsum ratiocinari, ergo est speculatiua. Quod testatur etiam Augustin. 8. de Ciuit. Dei. cap. 4.

¶Distinctio inter scientiam practicam & H speculatiuam a fine sumenda est, quod speculatiua sit solum propter veritaté cognoscẽdam, practica vero sit pp opus, vt modo citauimus ex Arist. quod expresſius repetit. 2. meta. tex. 3. ubi ait, q̃ finis contemplatiuæ sciæ est veritas, actiuæ autem opus, idem. n. sonat scia practica quod scia actiua, a Pratto verbo Græco, quod est facio. ¶Sed varie loquuntur doctores in hac parte, de scientiis practicis & speculatiuis: Cum tñ veritas facile constet, si res oculatius inspiciatur. Vnde cum scientia ab obiecto & fine habeat vt sit practica, duo sunt necessaria ut scientia sit practica. Primũ, q̃ sit de obiecto operabili a nobis, nam cum scientia practica sit I operatiua sui obiecti, sit vt de rebus naturalibus non possumus nos habere scientiam practicam. Vt scientia de cælis, & de plantis, animalibus &c. non potest esse practica, sciẽtia vero Dei eminenter continet speculatiuam, & practicam, vnica. n. simplicisſima scientia infinitas res naturales, & cognoscit & facit. ¶Secundo requiritur quod finis eius sit operari i. q̃ sit ꝓxima regula ipsius opis, & tractet de re operabili, modo operabili, vt docet S. Tho. de ueritate. q. 14. ar. 4. ¶Vbi notandum q̃ in sciẽtijs duplex est finis, alius est finis scientis, & alius est finis sciæ. Finis scientis est quẽ homo constituit sibi, qñ addiscit scientiã, & iste non sufficit, ut scia dicatur practica aut speculatiua, quia extrinsecus se hẽt ad scientiã. Sed finis sciæ est ille quem habet scientia ex sua ratione intrinse- K ca, a quo subinde sciẽtia hẽt, vt sit practica vel speculatiua. Exempli gratia, potest quis studere scientiam de anima, ut intelligat qũo est perpetua & capax beatitudinis &c. vt inde alliciatur ad bene uiuendum. Scientia illa certe est mere speculatiua, tametsi finis scientis sit opus; quia scientia hæc non docet operari, sed est mera speculatio. Item potest quis de domo studere scientiam speculatiuam, puta quæ procedit per demonstrationem & resolutionem in prima principia, vt puta quid sit domus, quibus partibus constet, quis finis eius &c. & illa certe est speculatiua, quamuis sit de re operabili a nobis, quia non tractat de illa re modo o- L perabili, sed speculatiuo. Attñ scientia quæ tractat de domo, qũo fiat domus. i. qũo sint dolanda ligna, parandi lapides, cõstruẽdi parietes est practica, quia tractat de re operabili, modo operabili, vnde licet quis discat hanc scientiam non intensione operandi, est practica, quia finis scientiæ est considerandus & non finis scientis ¶At contra hãc doctrinã vr̃ esse S. Thomas prima. p. q. 14. ar. 16. vbi ponit tripliciter contingere scientiam esse speculatiuam. Primo ex parte rei scitæ, puta qñ est de re non operabili, & hanc dicit simpliciter esse speculatiuam. Secundo ex parte modi, vt puta si ædificator consideret M domum, definiendo, & diuidendo, quia illa licet sit de re operabili, non procedit modo operabili. Et tertio ex parte finis, vt si ædificator consideret domum modo operabili, puta qualiter sit domus construenda, non tñ intentione operandi. Et subiungit quod sciẽtia speculatiua ex parte modi, est partim practica. s. ex parte obiecti, & illa q̃ est speculatiua ex parte finis, est practica ex parte obiecti, & ex parte modi, ubi exp̃sse S. Tho. in tertio mõ dicit, q̃ finis scientis facit quod dammodo sciam speculatiuã. Et in secundo mõ dicit, quod obiectũ operabile facit sciẽtiã quodãmõ practicã, q̃q̃ ex p̃te modi sit speculatiua. ¶Quam sententiam Greg. in prologo q. 4. multis redarguit, nẽpe q̃ finis scientis variet qualitatem scientiæ. Et quamuis multi ex nostris uerba hæc S. Tho. vt iacent tueantur sunt tñ cum grano salis intelligenda. Pri-

Duplex finis in sciẽtijs.

mum

A mum. S.Th. non intendit scientiam ex fine scientis esse per se, aut practicam, aut speculatiuam, sed quodam modo per accidēs. Et propterea id solum concedit peculiariter scientiæ Dei: hac ratione, quia Deus nō habet duas scientias de rebus, aliam practicam, aliam speculatiuā, sicut nos habemus sed per scientiam infinitam, & speculatiuā eminenter cognoscit res, & creat. Atq; adeo ibi non potest distingui inter scientiam practicā, & speculatiuam ex natura intrinseca ipsius scientiæ, sed per diuersos respectus Dei ad res. Ita vt inquantum se ipsum cognoscit, scientia sua est speculatiua: quia ipse non est factibilis: inquantum vero cognoscit res extra, quas nunquam est facturus, est practica sciētia ex parte obiecti cū B sit factibile, & speculatiua ex parte finis, sed respectu illarum quas facturus est, est practica ex parte finis; quamuis etiam eminenter sit speculatiua. At vero in scientijs creatis nostris, vbi ex intrinseca rōne scientia suapte natura est practica, aut speculatiua, nunquam reor S. Th. hanc dist. admitteret, sed vt citatum est de veritate. q. 14. scientia ex intrinseca eius ratione habet quod sit, aut practica, aut speculatiua. ¶ Et primo, ꝙ scientia quāuis hēat obiectum operabile, si mō procedit speculatiuo, sit simpliciter speculatiua, sic ego probo. Illa sciētia est solum speculationis gratia, nec docet operari, ergo nullo modo ē operatiua, C & per consequens nec practica, quod idē est. ¶ Secundo arguitur. Per accidens est illi ꝙ obiectum sit operabile, aut naturale: ergo inde non habet ꝙ sit practica. v.g. si scia rosæ qua cognoscimus naturā rosæ est modo speculatiua, eadem ratione quamuis rosa esset factibilis nobis esset speculatiua. Et si Deus impartiretur nobis, facultatē faciēdi rosam, aut res alias naturales, alias scientias deberet nobis infundere quibus sciremus facere: nam quas modo habemus nō sufficerent: ergo eadem ratione scia similis de domo qua solū cognoscimus naturā domus ē prorsus speculatiua. Accidit.n. hmōi sciētijs obiectū esse operabile, necne. ¶ Et confir. Geometria quam ego habeo de triāgulis, & aliis figuris est speculatiua: vt ab D omnibus est receptissimum: tamē est de re operabili a nobis, potest.n. hō figuras lineare: ergo eadē ratione sciētia de domo potest esse speculatiua. ¶ Mox probatur quòd a solo fine scientis scientia non dicitur absolute speculatiua, aut practica. Hmōi.n. cōditiones conueniunt scientiæ suapte natura; sed tamē fines isti sciētis de per accidēs contingunt illis ex conditione subiecti: & dato opposito concedendū esset quòd sciētia in diuite, qui non intēdit operari, esset speculatiua, & in paupere, qui intenderet operari, esset practica: immo in eodē mō esset speculatiua mō practica, inde solum, quòd mutaret propositū. ¶ Colligamus ergo differentiam inter speculatiuam, & practicam quam constituit S. Tho. 1. Ethi. q. 3. E .s. quòd speculatiua procedit modo resolutiuo, tractat.n. de naturis rerum, resoluēdo vsq; ad prima principia, practica verò procedit modo compositiuo, docet.n. inducere formā in materiam. Vt ędificatoria docet dolare ligna, quadrare lapides, cōstruere parietes &c. Quare practica operando potissimum acquiritur. ¶ Ex quo tandem sequitur contra Scotum 4. q. prologi, quòd Theologia non est practica, nam speculatiue considerat naturam Dei, licet eiusmodi cognitio alliciat ad operandum.

Secundò, quia lubet omnes practicas scientias in summa attingere, notandum est, quòd cū actio alia sit immanēs: quæ ꝓprie sortitur nomē actionis, vt intelligere F amare, loqui, comedere &c. alia vero sit trāsiens in exteram materiam. vt scribere, ædificare: quę proprie dicitur factio (diuisio ē Arist. 6. Met tex. 16.) fit subinde, vt scientia practica diuidatur in actiuā; quę actiones nostras dirigit, vt studiose fiant, & merito rie, vt dicunt, & in factiuam, quæ versatur circa extera opificia, vt habetur apud Aris. 6. Meta. tex. 1. Et eadem prorsus diuisio est qua. 6. Ethic. distinguit habitum practicum in artem, & prudentiam: dicens, quòd ars est habitus verus cum ratione factiuus: *Facultas* prudentia vero habitus verus cum ratione *operis et* actiuus. ¶ Vbi aduotandum est, ꝙ scientia *vsus eius*

G aliqua, vel uirtus practica bifariam potest opus dirigere, videlicet, aut quãtum ad facultatem operis, aut quantum ad usum. vt docet, S. Tho. 1.2.q.56.ar.1. Ars est quæ facit facultatem operis: prudentia uero quæ facit bonum vsum. Exempli gratia. Ars pictoris facit facultatem: vt quando pictor voluerit, imaginem exhibeat perfectã: an vero studẽda sit illa ars, & pingendum modo sit, nec ne, hoc facit prudentia. Eadẽ ratione virtus moralis, vt docet Arist. 6. Ethi. cap. 12. facit rectam intentionẽ finis, vt abstinendum esse, pugnandum esse &c. Sed quando & quomodo hoc facit prudentia. Quare prudẽtia proxime versatur circa electionem voluntatis. ¶Hinc patet scientias
H morales, vt Ethica & Politica, nõ esse adeo practicas, ut sunt ars & prudẽtia: quia obiectum philosophiæ moralis, quod est studio se agere, non fit potissimũ ab ipsa scientia: sed a uirtutibus moralibus: vt temperantia facit tẽperate comedere, & fortitudo strenue pugnare: & ideo potest philosophus esse malus homo. Sed sunt scientiæ quodam modo practicæ: quia ostendentes naturam virtutum, quodam modo nos docẽt operari, & habent idem obiectum quod est obiectũ virtutis. Ob idq; eiusmodi scientias morales, auctore Arist. 2. Ethic. cõsideramus, non contemplationis tantum gratia, sed vt boni efficiamur.

I Tertio tandem notandum est: vt nihil huius quæstionis prætereamus, ꝙ actio illa quæ per scientiam quamuis practicam dirigitur Græca voce appellatur a doctorib. praxis. Est enim praxis idem quod actus, & proprius conuenit actioni manenti, sed accipitur iam pro quocunque obiecto scientiæ practicæ, siue actio fuerit immanens, siue factio transiens. Atqui iudicio meo plus operæ cõsumunt doctores in inquisitione praxis quã opus esset. Scot. in prolog. sent. q. vlt. Praxis, inquit, est actus alterius potentiæ, quam intellectus, naturaliter posterior intellectione, natus elici conformiter rationi rectæ, vt sit rectus: vbi ansam dedit huic disputationi. Nam Occham & Greg. & reliqui in vltima quæstione prologi arguunt primo, quòd operatio et intellectus K potest esse praxis: nã praxis est operatio q̃ est obiectum scientiæ practicæ: sed & põt homo per prudentiam dirigere vsum contemplationis, puta quando studendum est, & quas scientias expedit discere: ergo non est necesse, vt praxis semper sit operatio alterius potẽtiæ quàm intellectus. ¶Item arguunt ꝙ non requiratur, talem operationẽ esse conformem rationi rectę. Nam praxis æque dicitur de operatione mala, atq; bona. Sed missa disputatione Theologorum, hoc satis est in præsentiarum adnotare primum ꝙ quantum elicitur ex Arist. praxis, quãuis generali nomine posset dici de quacunque operatione, tamen proprie solum dicitur operatio libera, quæ in nostra po- L testate est, bene, aut male fieri, siue quãtum ad vsum, siue quantum ad facultatem operis; ꝙ autem sola operatio alterius potẽtię quã intellectus, puta voluntatis, aut potentiæ executiuæ debeat dici praxis, hoc Scotus solum probat illo cõmuni dicto, intellectus extensione fit practicus. Sed intellectus, inquit Scotus, non extenditur, nisi in ordine ad alias potentias; ergo praxis primo est operatio voluntatis, quam dirigit intellectus, & inde operatio exterior quæ procedit a voluntate. Sed contra Scotũ est in primis ꝙ illa auctoritas non est Aristo. quare male citatur in margine. 3. de anima tex. 49. quia ibi non habetur, nisi ꝙ intelle- M ctus practicus differt ab speculatiuo fine, sed (vt ait Greg.) est dictum commune. Et S. Tho. 2. q. de veri. ar. 8. non citat illo modo illud verbum: sed dicit ꝙ scientia speculatiua, per extensionem ad opus fit practica; ponit exemplum, sicut siquis studeret medicinam non vt vteretur illa, esset speculatiua de per accidens ex parte finis sciẽtis; sed si postea mutaret intentionem, & practicaret illam, fieret practica. Sed tamen alia ratione, magis certe apparenti, potest probari quòd operatio intellectus proprie non est praxis. Nã praxis distinguitur cõtra speculationem, & quæcunque operatio intellectus est speculatio; quare licet reguletur a prudẽtia, & propterea dicatur quodãmo

do

A do praxis:tamen proprijssime non est praxis, sed speculatio;& si hac ratione vsus esset Scotus, fecisset forte credibilem suam opinionem. ¶Et quantum ad secundum, vt aliqua operatio sit praxis, non requiritur, quòd sit bona operatio & conformis rôni rectæ: nam etiam mala operatio est praxis mala. Sed ad hoc ꝙ sit praxis recta requiritur quòd sit côformis rationi rectæ. Et hęc est doctrina Arist. 6. Ethic. c. 2. Vnde operatio quæ non potest esse recta, vt odiû Dei, est nihilominus praxis. Ob idq́, in definitione praxis non debet poni rectum, nec vitiosum.

Ad quæstionem: ergo fere nominales moderni respondent, ꝙ Logica est scientia practica; quia docet côstruere syllogismos
B & alias ratiocinationes. Quam putant esse opinionem commentatoris. 2. Met. quia vocat illum modum sciendi. Nihilominus re-
1. Concl. spondetur tribusconclusionib. Prima Logica simpliciter,&absolute est scientia speculatiua. Probatur primo, quia licettractet de syllogismis, & alijs ratiocinationib. quę sunt res operabiles a nobis: tamen non tractat de illis modo operabili, quod vt dictû est, requiritur ad scientiam practicam, sed tractat de illis speculatiuo, & resolutorio modo, puta contemplando naturam prædicamentorum, propositionum, syllogismorum, & cuiusuis alius entis rationis, & hoc contemplatur per resolutionem in sua
C prima principia. Itaque proprie tractat de illis ac si essent quædam res naturales, nec a nobis factibiles: ergo est scientia speculatiua. Sed quia illa sunt opera facillima, fit, vt cognita eius natura facile fabricentur a nobis. ¶Secundò probatur conclusio. Esto, Dialectica tractaret de istis operibus mô operabili, ita ꝙ finis eius esset operari, nihilominus esset speculatiua: quia ipsamet opera quæ dirigit sint speculationes. Sciêtia enim dicitur speculatiua, vel practica ab obiecto: sed obiectum Dialecticæ est speculari, ergo ipsa est speculatiua. Itaq; latet fallacia, si quis inferat aliquâ scientiam esse practicam, propterea ꝙ dirigit ad opus, quando opus ipsum est speculatio. Enimuero licet ars ædificâdi sit practica: tamê ars D
& modus sciendi, & speculandi certe non est nisi speculatiua. Quam rônem existimo commendandam. ¶Quod siquis arguat côtra hanc conclusionem. Potest quis ratiocinationes, & alia opera intellectus mala côstruere: primo quantum ad vsum potest illa fabricari tempore indebito,&deficientibus aliis circunstâtiis, vt opus sit malû moraliter:& secundo quantum ad facultatem operis, quia nescit illa fabricari; ergo aliqua ars requiritur ad hoc. ¶Ad primum respondetur, quòd prudentia est quæ facit rectum vsum moraliter Dialecticę, & omnium scientiarum, & omnium artium, vt supra diximus. ¶Sed pro secunda parte ar- 2. Concl.
gumenti, est secunda conclusio. Dialectica,& omnes artes liberales dicuntur quodam modo artes, per quandam similitudinem ad artes mechanicas. Conclusio est San. Thom. 1. 2. quæstio. 57. articul. tertio. Habent enim similitudinem artium in hoc, quòd ordinant ad recte intelligendum, aut recte operandum. Sed deficiunt a vera ratione artis, quia versantur circa opera ipsius animæ: ideo dicuntur artes liberales, ad differentiam artium mechanicarum, quæ dicuntur seruiles, nam mechanicæ sunt propter necessitatem corporis, liberales verò propter delectationem animæ,& corpus subditur animę, vt seruus domino, sed deficere a vera ratione artis, non est simpliciter defectus, sed potius per F
fectio, quia artes liberales sunt quodâ modo mediæ inter scientias pure speculatiuas & artes: nam scientia speculatiua est, quæ est speculationis gratia, ars cuius finis est exterius operari: ars verò liberalis, quæ est propter opus animæ. ¶At vero non omnes artes liberales sunt in eodem gradu, quare fit tertia conclusio. Dialectica inter artes liberales vicinius accedit ad scientiam speculatiuam, quia finis eius est speculatio, 3. Concl.
puta ratiocinari; mox Rhetorica, cuius finis est persuadere, & ornate proferre argumenta, deinde Grammatica. Alię vero quatuor Mathematicæ proprius inclinant ad artes Mechanicas: nam ver-

G santur circa opera exteriora, sed nihilominus sunt opera q̃ pertinent ad delectationem animæ, & non ad necessitatem corporis: quare intra lineam sunt artium liberalium. Verum est tñ ꝙ solēt distingui in speculatiuas & practicas, qualiter non distinguuntur artes rationales. Vt sit Arithmetica speculatiua, quæ considerat naturas numerorum. Practica uerò quæ docet numeros multiplicare, partiri &c. Et eadem ratione musica est perspectiua & Geometria. Tametsi hæc quatenus docet in materia exteriori formã inducere, mechanica est. Ars .n. ædium struẽdarũ Geometria quædã est.

¶Ad primum ergo argm̃ principale satis responsum est, solum.n. probat Dialecticam esse quodam modo artẽ, nõ tñ proinde cadit a ratione speculatiuę scientię. Et
H pari modo respondetur ad secundum, nẽpe nõ subsequi si ars cõstruendi domos sit practica: Dialecticã subinde esse practicã. Ars.n. quæ tradit modum sciendi, speculatiua est sicut scientia ipsa. ¶Quòd siquis arguat, tunc cõsequi habitum practicum itidem esse speculatiuum: nam assensus, & iudicium, quod elicitur ab habitu practico, est vere actus, & consideratio scientiæ. Respondetur, ꝙ ratio scientiæ practicæ non sumitur ex actu intellectus, quẽ proxime elicit, sed ex opificio exteriori quod dirigit. Et hoc in Dialectica non est nisi scire,
I & ideo dicitur modus sciendi, & nõ modus pingendi, aut ædificandi &c. ¶Et ad confirmationem respondetur, ꝙ S.Th. vocat Dialecticã artẽ, eo mõ quẽ ipse docuit 1.2. vt dictum est in 2. concl. ¶Ad tertium Quantum ad medicinam respondetur, ꝙ aliqua est Theorica, quæ tractat naturas herbarum, & complexionis humanæ. Alia vero practica, quæ applicat medicinas. Et merito dicitur practica, siquidem versatur circa vtilitatem corporis. Sed quod ad morales scientias attinet, iam dictum est esse quodam modo practicas, non quidẽ adeo vt artes, quia non versantur circa extera opificia, sed circa actiones morales, nec in hac ratione sunt practicæ sicut prudentia, vt expositum est secundo notabili.

Quæstio 5. Procemialis. K

Vtrum subiectum Dialecticæ sit ens rationis.

Post quatuor superiores quæstiones de necessitate, quidditate, vnitate, & qualitate Dialecticæ, superest postremo subiectum eius inuestigare. Et arguitur, quòd subiectum Dialecticæ non sit ens rationis. Primo Dialectica vt auctor est Arist. 1. poste. tex. 27. non est circa determinatum subiectum, sed circa omnes scientias diffunditur: ergo quæstio supponit falsum. ¶Secundo. Nulla scientia quærit de suo subiecto, an sit, & quid sit, sed id supponit, vt docet Arist. 1. poste. tex. 2. Sed in L
logica disputatur an sit, & quid sit ens rationis: ergo illud non est subiectum logicæ. ¶Tertio. Subiectum scientiæ perinde atque subiectum potẽtiæ debet esse illi adæquatum, ita vt nec obiectum excedat sciẽtiam, neq; excedatur ab ea: vt color a solo visu percipitur, & visus ad solum colorem terminatur, sed ens rationis nõ ẽ hoc mõ adæquatum logicæ: ergo nec est eius subiectum. Probatur minor. Grammatica & Rhetorica tractat de ente rationis, puta dẽ genere, & specie, & per consequens ens rationis extra limites logicæ diffunditur. Et rursus logica tractat de conceptibus for- M
malibus, puta de propositione, de syllogismo: quæ quãuis sint opera fabricata a rõne, nihilominus sunt realia entia de prædicamẽto qualitatis, perinde vt domus, & reliqua opificia: ergo & Logica non solũ tractat de ente rõnis, & per cõsequẽs non est eius subiectũ. ¶Quarto arguitur. Subiectũ scientiæ cõtinet eminenter oẽs veritates illius scientiæ, vtpote cũ sit illarũ cã; sicuti homo, quod est subiectum scientiæ hõis, cõtinet risibilitatem, cæteraśq; passiones quæ de illo demonstrãtur, sed ens rationis cũ non sit verũ ens, nullius potest esse causa, & per cõsequens nec cõtinere veritates sciẽtiæ: ergo nullius scientię potest esse subiectũ. ¶Quĩto & postremo arguitur logica

A ca & Dialectica, vt dictũ est, ꝓ eodem accipiuntur: sed obiectũ Dialecticæ est argumẽtatio; vnde Dialectica idem sonat, qđ disputatoria scĩa, & ꝑꝑ argumẽtationem tractat de prædicamentis & de enuntiatione, quibus constat argumentatio: ergo argumentatio est subiectum logicæ, & non ens rationis. ¶In cõtrariũ est Arist. 4. Meta. tex. 5. vbi dicit, logicã tractare de oĩ re in vniuersum, quemadmodnm metaphysica, qđ verum non esset, vt illic S. Tho. adnotauit, nisi quia tractat de ente rationis, quod rebus vniuersis potest conuenire.

Subiectũ obiectũ materia. Subiectum scientiæ duplex est, puta subiectum inhæsionis: qđ est intellectus, de quo nihil ad rem præsentẽ: Et subiectũ attributionis, qđ mõ vestigare pergimus. Vbi

B primo notandum hos tres terminos, subiectũ, obiectum, & materiã sciæ eandẽ rẽ significare diuersis rationibus. Vt quantitas cõtinua est subiectum, obiectũ, & materia geometriæ. Atqui, vt cõmenta q̃ hic fingun tur missa faciamus, subiectũ dr̃ respectu pas sionũ q̃ demonstrantur in scĩa: demonstrat .n. Geometria de quantitate continua suas proprias passiones. Atq; adeo quãtitas continua cuius propriæ passiones insunt, subijcitur oĩbus in prædicatione. Obiectũ vero dr̃ ꝑ ordinẽ ad habitum sciæ: quia id quod scimus ꝑ Geometriã, est quãtitas cõtinua, eiusq; passiones atq; figuræ. Sicut .n. per visum videmus colorẽ, ita per hoc iudicium,

C triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, intelligimus naturam trianguli. Quare significantius dr̃ obiectum, q̃ subiectum. Sed materia appellatur, vt nonnulli volunt, quia est primum fundamentum qđ supponitur in scientia: quippe cum oĩs scĩa supponat suum subiectũ esse. Aut forte materia nuncupatur eadem rõne qua est obiectum: nã obiectum & materia virtutis idẽ sunt, vt auctor est S. Tho. 1. 2. q. 55. ar. 4. Delectabilia .n. tactus & obiectum sunt & materia temperantiæ. Verum est tñ diuersas esse opiniones in hac parte Nominaliũ atq; Realium, & quantũ ad subiectum, & quantum ad obiectum. Nominales .n. opinantur subiectum scientiæ esse terminum ipsum, qui est subiectũ propositionis, vt subiectũ D Geometriæ esse illũ terminũ, quantitas cõtinua: Reales vero asseruntesse rem significatã. Enimuero quãuis consentiant oẽs cũ Arist. 1. Elen. ꝙ terminis vtimur vice rerũ. Dissentiũt tñ quidnã præcipue subiiciatur aut ꝑdicet, res ne, an terminus. De quo statim super prologum Porphyrij disputabimus. ¶Secunda inter eos cõtrouersia est de obiecto. Noĩales .n. pręter Gregorium, affirmant obiectum sciæ esse propositionem ipsa. Reales verò dñt potissimum esse rem significatam. Nã iudicium huius, homo est risibilis, nõ sistit in propositione, sed per ipsam fertur in rem, quæ est, hominem esse risibilem: quibus cõsentit Gregorius: differt tñ ꝙ putat significatum propositionis, puta hoĩem esser risibilem, distingui a significatis extremorũ, & esse prope nihil, cũ tñ E in rei veritate sola ratione distinguať. Sed quia disputatio hæc propriũ locũ habet in 4. Post. vbi Arist. meminit de obiecto sciæ, supersedendũ nobis est vsq; ad illum locũ. ¶Atqui in præsentia satis est si supponamus, rẽ extra significatã, esse obiectũ principale scientiæ: nam finis principaliter intentus in scĩa est notitia rei, & propositio accipitur loco rei, & est medium ad cognoscendum rẽ. Nec obstat propositionẽ esse obiectũ proximũ & immediatum, rem verò remotum, sicut obiectũ proximũ infirmi est medicina, principale verò est sanitas. Quærimus ergo hic subiectum, puta rẽ cuius co F gnitio principaliter intenditur in Logica. ¶Pro cuius notitia secũdo notandũ est, tres esse conditiones requisitas vt quippiam sit obiectũ sciæ, quarum meminit S. Tho. in ꝓlogo sent. ar. 4. quæ insinuatæ sunt inter arguendum. ¶Prima. Quæcunq; sunt in scĩa continentur sub eius subiecto, atq; adeo subiectum debet oĩa cõprehẽdere, tãq̃ prędicatum vniuersale respectu oĩm. Quicquid .n. tractatur in Geometria, aut est quantitas continua, aut pertinens ad quantitatem. Et inde dr̃ subiectũ attributionis, quippe cui oĩa attribuuntur. ¶Secunda conditio. Cognitio subiecti principaliter intenditur in scĩa: vniuersa .n. q̃ tractanť in Geometria eò

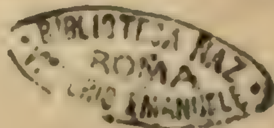

G tendit,vt habeatur perfecta cognitio quátitatis cõtinuæ & specierum eius ¶Tertia conditio Per subiectum distinguitur scientia ab alijs scientijs, & inde sumit speciem. Per hoc.n.Geometria differt ab Arithmetica,quia prima tractat de quantitate continua,secunda uero discreta. Addit Scotus quartam in prologo.q.3. videlicet quod subiectum debet continere oés veritates sciétię. Quã nos in calce quæstionis explicabimus.

Ens rationis. Quantum ad secundum terminum quæstionis attinet,quia statim super prologum Porphyrij ꝓlsius explicaturi sumus hmôi entia rationis,supponatur modo,quod non loquimur nunc de ente rationis vt genitiuus

H accipiat̃ effectiue & subiectiue, quales sunt conceptus formales quos intellectus in seipso efficit & ꝓducit.Illa.n.simpliciter non dicuntur entia rationis:quia sunt veræ qualitates realiter inhærentes subiecto.Sed accipitur ens rationis;vt est cõditio in rebus, q̃ conuenit illis solum ex operatione intellectus.Enimuero q̃uis oés res sint singulares,tñ ex hoc quod intellectus cognoscit hominem conceptu cõi,abstrahendo a conditionibus singularibus, res ipsa sic concepta fit species,& si cõcipiatur cõceptu magis vniuersali, animal,fit genus, & illa natura sic abstracta,vel respectus potius quem hét ad conceptum abstrahentem,dr̃ conceptus o-

I biectiualis,& ens rationis;quia nõ hét esse distinctum a singularibus nisi per operationem intellectus,& si concipiat̃ ea rõne qua est cõe pluribus differentibus numero, est species;& si vt cõe pluribus differentib.spé est genus.Quãuis sunt alia entia rõnis in ipsis vocibus,inquantũ sunt signa ad placitũ significatiua,nã ly,hõ,ex naturarei nõ hét, vt sit nomen, sed ex operatione intellectus imponentis,& sic resultant intentiones, ꝓpositiones,syllogismi &c.q̃ sunt entia rõnis.Et in hoc sensu quærimus vtrum ens rationis.i.aliquid commune & vniuersale ad omnia entia rationis,sit subiectũ in logica.

His præiactis de hac qõne,tot sunt opi

subiectũ logicæ duplex. niones,quot capita. Nominales partim opinant̃ subiectũ logicæ esse t̃rum, partim esse ly terminus,partim illũ tium argumétatio.Albertus dicit esse argumentatioué, K

puta ré ipsam q̃ est argumentatio, qué multi sequunt̃. Alij verò esse syllogismũ. ¶Sed vt hæc ꝑspicua fiãt,adhuc notato cũ S.Th. 5.meta.lect.6.quod subiectũ sciétiæ vno modo accipitur ꝓ illo qđ adæquate continet vniuersitaté oim q̃ tractant̃ in sciétia,qđ ab aliquib.dr̃ subiectum adæquationis: sicut ens est subiectum metaphisicæ. Alio mõ accipitur ꝓ illo de quo est principalis intétio,qđ põt vocari obiectum ꝑcipuum & quodam mõ finale,veluti substãtia,est principale obiectũ metaphysicæ.¶Vnde secundum hoc rñdetur ad qõnem duabus conclusionibus. *1.Concl.*

Prima,Subiectum attributionis adæquatũ logicæ est ens rõnis.Cõclusio est S.Tho. 4. L met.lec.4.& opusc.42.qđ est de natura gñis, c.4.& alibi sæpe.Immo conclusio est Arist. ibidé tex.5.Vbi ait,quod Metaphysicus & Dialecticus tractãt de omni ente.i. Metaphysicus de ente reali, & dialecticus de ente rõnis,qđ põt cõuenire omni enti reali.Oé n. ens cognosci põt sub rõne gñis.spéi &c.Et hoc est qđ dicit Auicẽ.met quod logica est de secundis inténtionibus,adiũctis primis. Sed ꝓbat̃ rõne sũpta ex prima cõditione. Illud é subiectũ logicæ,sub quo cõtinent̃ omnia q̃ tractant̃ in logica, & sub cuius rõne cõsiderant̃:sed ens rõnis est hõm:ergo &c.maior ab omnib.est receptissima:nã subiectũ se hét ad scientiã,sicut obiectum ad poten- M tiã,ut auctor est S.Th.in 1. p. q.1.art.7.v.g. quéadmodum,quicqd videmus,vt puta Rosa,Nix, Coruus &c. est coloratum,nec vr̃, nisi sua rõne colorati,& ideo color est obiectum visus, ita in scientia. v.g.Theologiæ, Deus est subiectum: qa quicquid ibi tractatur,consideratur vt Deus,aut in ordine ad Deum,sed quod ens rõnis sit hmôi in logica, ꝓbat̃: quia dialecticus nihil tractat nisi de gñe & spé,de propõne,syllogismo &c.quæ oia sunt entia rõnis,vt expositum est. Quo fit vt Nominales,q̃uis daremus illis,vt terminus esset subiectũ,& nõ res significata, nullo mõ debent dicere,quod terminus sit subiectum logicæ,sed terminus secundæ intentionis.Tractat.n.dialecticus,de illis terminis,genus & spés &c.ea rõne qua sũt termi

A nī secundæ intētionis. Sed re vera dicere ꝙ terminus est subiectum, & nō res significata ꝑ terminum, est contra Arist. dicentē, ꝙ Dialecticus tractat de omni ente, sicut metaphysicus. Secūdo probatur rōe sūpta ex 3. cōd. Subiectū sciētiæ est illud a quo sciētia sortitur speciē, & ꝑ quod distinguitur ab alijs, sed ens rōnis in logica ē hmōi, ergo minor probatur. Per hoc.n. logica differt ab alijs sciētijs, quia tractat de ente rōnis de quo nulla alia tractat, & inde sortitur speciē: inde.n. dicitur, & ē sciētia rōnalis. Actus.n. sortiūtur speciē, & ab obiecto & a fine. Et hic sumūt aliq est nostris arg. cōtra noīales, ꝙ secūdū illos nō diceretur B hæc scia rōnalis: nā terminus q secundū illos est subiectū, aut ly argumētatio nō est ens rōnis. Sed certe ens reale. Respōdere tamē possunt ꝙ ē rōnalis a fine.s. ab operib. intellectus, q dirigit, & docet, definire, diuidere, & argumētari, & hic ē sēsus verborū S. Th in prologo primi poste. vbi dicit, ꝙ logica nō ē sciētia rationalis, eo solū, ꝙ sit secundum rationē: nā illo mō ars fabrilis, & domificatoria essent rationales. Sed qa dirigit opa q̄ rō i seipsa fabricatur. Tertio arguitur aduersus Noiales ex cōi animi cōceptione. Nā certe nullus liberæ mētis concepit subiectum; v.g. Theologiæ eē illū terminū Deus, aut subiectū Physicæ illū terminum ens nāle, aut ens mobile: sed certe subiectum est Deus, ipsum ens nāle, C cuius cognitio in tali scia intēditur. Et ita loquuntur hoies. Hæc scientia est de celo, hæc de plātis, hæc de quātitate &c. Et eadē rōne logica non est de illo termino argumētatio, aut syllogismus, aut terminus secūdæ intētionis, sed đ specie, syllogismo &c. atq; adeo de ente rōnis i cōi, vt sit suppositio simplex. ¶Secunda concl. Subiectū

2. Concl. principale logicæ.i. qđ inter entia rōis pricipaliter intēditur in logica, est argumētatio, seu rōcinatio, vt inquit Alfraganus: & forsan in hoc sen u Albertus dicit in prologo Prædicabiliū argumentationem esse subiectū in logica. probatur ex secūda cōditione subiecti. Nā q̄q̄ intētio dialectici sit cognoscere entia rōnis, puta, genus, & species &c. non tamē consistit illic, sed illa D tractat, ut inde conficiat argumentationē. Est enim Dialectica modus procedēdi ex notis ad ignota, quod fit per argumētationem De alijs vero, vt de nomine, propositione &c. tractat tanq̄ de partibus argumētationis, & de genere, & differentia, ut sūt partes definitionis, q̄ est mediū in demonstratione: quemadmodum sciētia de homine tractat de eius partibus. ¶Sed hinc multi argumentum sumunt, ꝙ non argumētatio, sed syllogismus, qui est in genere argumentationis præcipuus sit subiectum logicæ. ¶His tñ rñdemus ꝙ intentio per se logicæ nō est nisi uerū inquirere, siue id sit ꝑ syllogismum, siue per quodcunq; aliud E genus argumentationis; nam tam propriū est logici ex probabilibus probabilē facere conclusionē, q̄ ex necessarii ostēdere necessariā. Sed accidit ꝙ inter argumentationes præmineat syllogismus, & inter syllogismos potissima sit demonstratio. Et si ratio illorum valeret, non syllogismus, sed certe demonstratio deberet esse subiectū logicæ. Est ergo subiectum logicæ præcipuum argumentatio. Sed in libris priorū, subiectum est syllogismus, & in libris posteriorum, scire, aut demonstratio.

Superest paucis expedire, An subiectum scientiæ debeat continere veritates illius scientiæ, ut opinio fert Scoti loco citato, quam Occhā & nominales multis impugnant in prologo sententiarū. Primo. Ve- F ritates, quæ demonstrantur in scientia de subiecto, sunt passiones eius, ut risibile de homine: at huiusmodi passiones, inquiūt, non distinguuntur a subiecto, nihil enim aliud est hominem esse risibilem, q̄ homo quod si non distinguuntur ab illo non continentur in illo; nam inter continens & cōtentum, debet esse distinctio. Alia huiusmodi faciunt argumenta, & certe nullius momenti. Sententiam ergo Scoti sic intelligito, sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: ex natura autem speciei dimanant propria accidentia ipsius. Consequitur enim ad naturam hominis, quòd sit risibilis, admiratiuus &c. siue sit distinctio realis *Sētentia Scoti.*

G siue non, sicut in Deo, vbi nulla est distinctio, nisi rõnis, essentiã diuinã conseqtur, ꝙ sit misericors, ops, &c. quo fit, vt qui haberet notitiã hominis ꝑfectã, qualis exprimitur per definitioné, inde facile cognosceret propria accidentia ipsius. Nã in notitia subiecti virtualiter continetur notitia passionũ eius, sicut effectus virtualiter continetur in cã, nec opus est ꝑsius ista emungere. ¶Est tamé vnum arg. ad ré contra Scot. Nã ex eius opi. sequeretur, ꝙ nulla posset eé scia de subiecto generico, sed quotquot sunt spés specialissimæ, tot deberét eé sciæ. Probatur sequela. Scientia. v. g. de animali debet tractare de oib. spéb. & de passionib.
H earum, aliás scia imperfecte tractaret de illo genere, sed tamé veritates spérũ, non cõtinétur actu in genere, sed potétia, vt videbimus apud Porph. Non. n. ad naturam animalis consequitur risibilitas, cum genus sit indifferens ad plures spés, alia natura animalis contineret actu rõnale, & irrationale, q̃ sunt opposita. Qđ si cõcedatur hoc corollarium, tunc non esset vna Geometria đ quãtitate, sed alia de linea, & alia de superficie, & alia de triãgulo, & alia de hexagono, quod dictũ esset absurdum. Dicendum ergo vt adnotat Caie. in 1. par. q. 1. art. 7. ꝙ satis est subiecto alicuius scientiæ quod ipsum, uel eius spés contineãt actu veritates illius scientiæ, dummodo scia oĩa tractet sub una rõne, siue illa sit specifica, siue sit gene-
I rica. Ad 1. arg. respondetur, ex ipsis uerbis Arist. citatis. 4. met. Ait. n. ꝙ Dialectica non est de aliquo determinato subiecto. i. particulari, sicut Geometria, ita est de quãtitate ꝙ non tractat de substãtia, quia Dialectica tractat de entibus, quæ omnib. reb. in uniuersum contingunt. Et idem repetit. 1. Elēc. c. 11. non tamé negat, quin omnia entia rõnis conueniant in unica rõne formali obiecti, quod sit subiectum Dialecticæ, quemadmodum ens est obiectum meta. ¶Ad secundum respondetur, ꝙ dialectica, inquantum dialectica, non quærit an sit ens rõnis, & an distinguatur a reb. Imò qõnes istæ sunt Metaphysicæ, licet inferantur in logicam. Sed logica recipit a Met. ens rationis esse, & tractat qũo hõi entia rationis subiiciantur, & K
prædicentur. Et hoc est demonstrare passiones de suo proprio subiecto, quod est munus cuiusq; sciæ. ¶Ad tertium respondetur, ꝙ si logica acciperetur secundum totam latitudiné, ut nomen sonat, tunc comprehenderet ẽt Grãmaticã, & Rhetoricã, ut diximus q. 1. & sic non plus se extenderet ens rationis in sua uniuersitate q̃ logica: si tñ logica accipiatur ut distinguitur contra grammaticam & rhetoricã, tunc distinguendum est ens rationis. Aliud. n. est, qđ hẽt fundamentum in re, puta quãdo ex natura sua cõuenit reb. id unde intellectus abstrahit tales intẽtiones. s. eé hõis, esse aialis &c. unde abstrahitur rõ generis, & spéi. Et de istis tra L
ctat logica, tanquã de subiecto adæquato illius. Aliud est ens rõnis qđ conuenit uocib. non ex nãtura rei, sed ex impositione, ut nomen, participium &c. & de istis tractat Grãmatica. Quòd si dialectica tractat de conceptib. formalib. puta de propositione, & syllogismo, id tractat inquantum sunt signa rerum, in quib. sunt fundamentaliter similes proprietates. Nam in reb. ipsis est, animal rationale esse risibile, & hominem esse animal rationale, & inde subsequitur hominem esse risibilem, & sic quodam modo ꝓpositiones, & syllogismi sunt in reb. s. obiectiue: quare omnia tractat logica in ordine ad ens rationis. Et per hoc differt a philosophia naturali, quæ tractat de conceptibus, & uocibus, quatenus sunt entia natura M
lia, puta, an sint substantiæ, uel qualitates, an sint spirituales, an uero corporales, permanentes, an successiuæ &c. ¶Ad quartum respondetur, ꝙ quamuis entia rationis nõ habeant esse reale (quatenus sunt rõnis) nihilominus habent suas proprietates, quæ suo modo cõsequuntur naturas illorum. Vt ex hoc ꝙ animal est genus, consequitur, ut sit prædicabile de plurib. differentib. specie atq; adeo ut cum differentia constituat speciẽ. ¶Ad postremum arg. responsum est per secundam conclusionem. Et hæc de procemialib. quæstionib. quas disputauimus, non solum pro tyrunculis, sed respectum etiam prouectiorum nonnullum habuimus.

COM-

COMMENTARII FR. DOMIMICI SOTO SEGOVIENSIS.

Ordinis Prædicatorum, artium, ac sacræ Theologiæ Professoris, in librum Prædicabilium Porphyrii.

B ITVLVS libelli huius in codice Græco duo hæc tantum habet uerba, Porphyriou eisagoge.i. Porphyrii introductio. Nonnulli vero Latini addũt, Introductio ad categorias.i.ad prędicamẽta Arist. Sed nihil fortasse est addẽdũ titulo Gręco: nã ut patet in prologo ipsius Porph. opusculũ istud non solũ ad prędicamẽta, sed ad totã Logicã, imo ad omnem Philosophiam est introductorium, cõducit enim & ad definitiones, & ad diuisiones, et ad demonstrationes, qui sunt in omni scientia modi sciendi. Vnde ut Ammonius adnotauit, antonomatice, & sine aliqua additione introductio inscribitur, uel C (quod ex uerbis Porphyrii colligitur) Introductio ad Dialecticam. ¶ Porphy.(ut refert Suidas) philosophus fuit Platonicus, natione Tyrius (unde dictus est senex Tyrius) temporibus Aureliani & Diocletiani Imperatorum, nempe sub anno Dñi. 280. Hic cũ esset Christianus, irã aduersus quosdam Christianos nõ ferens, a quib. in Cæsarea Palęstinę cęsus fuerat, Christianismũ deseruit per furorem, ut habetur lib. 7. Historiæ Ttipertitæ. Vnde inter alia plurima opera, quindecim libros aduersus Christianã religionẽ euomuit. Atqui, cũ stipendia faceret Philosophiæ in Sicilia, libellũ hũc de quinq; vocibus Chrysaorio nũcupauit, quem nobilem tunc temporis (inter alios) discipulũ instituebat. Chrysaorius, si Græcum nomen est, idem pollet quod Latine auratũ gerens ensem: Attamẽ vt conijcio, non est id nomen Græcum, sed certe Latinũ cognomẽ, a Chrysa fluuio apud Syracusas: fuit.n. Chrysaorius iuuenis Siculus. Qđ si Phryx forte fuerit, dictus est a Chrysa ciuitate Phrygiæ. ¶ Inter Latinos interpretes E Ioan. Argyropylum dignum ęstimauimus quem eligeremus: nam quamuis Boe. auctor re vera sit non contemnendus, tamen traductio ei⁹ vulgata sub obscurior est, & forsan quæ phrasim Græcam non tam ad verbum Latine reddat, quàm Argyopvli. Qui vt natione Græcus, & Latine egregie doctus, Græcã proprietatẽ Latinissime exhibuit. Adnotauimus verò vbicũq; inter ambas trãslationes differre comperimus.

Porphyrius.

Chrysaorius.

Translatio Ioan. Agyropyli.

F

PROLOGVS.

CVm necessarium sit, Chrysaori, & ad Aristotelis prædicamentorum doctrinam, quid nam genus, quid differentia, quid species, quid propriũ, & quid accidens sit cognoscere: cumque & ad definitiones etiam assignandas ac omnino ad diuisiones demonstrationesque conficiendas, vtilis horum sit contemplatio; breuius enitar tibi ea, q̃ apud maiores nostros de his ipsis sunt, tradere, quasi ingressum quẽdã tibi ad hæc omnia demonstrãdo. Atq; altiorib. quidem quæstionib. abstinebo: faciliores aũt sic afferã, qualiter nũc quidem

G quidem tibi accõmodatas esse cõic ćto. Protinus igitur genera quidẽ & species rerum natura sint necne, an in solis nudisq; conceptib. collocentur, & si corporea sint, an expertia corporis; & utrum separabilia sint, an in ipsis sensibilibus rebus & circa eas subsistant, dicere nunc omittam; quippe cum altissima sit talis tractatio, & alia maiore indigeat perscrutatione. Vt de ipsis verò cæterisque propositis magis disserendi modo veteres, horumque maximè Peripatetici tractauere, recensere nunc atq;
H ostendere tibi conabor.

APITVLVM hoc primũ procemium est libri, quo Porphyrius idoneum præparat auditorem, dum attentum eum reddit, & docilem, atque beneuolum. Atqui in duos textus secatur. Hunc enim in modum in animo nobis est capitula singularia, & Porphyrij, & Arist. partiri. In priori auctor captat attentionem, & in altero docilitatem: atq; adeo in vtroque beneuolentiam. ¶Attentum facit Porphy. discipulum proponendo intẽtionem, & vtilitatem operis: ait.n. se dictu-
I rum de quinque vniuersalibus, quorum cognitio apprime est ad Phylosophiam necessaria. Vbi notato quòd quemadmodum illi non possunt recta ire, qui quo nesciunt proficiscuntur, ita nec potest discipulus attente audire, nisi intentionem dicentis præcognouerit: nec rursus animum ad audiendum adhibebit, nisi aliquid emolumẽti inde sperauerit: alias enim pigrescit, medioque in cursu succumbit. Quocirca Arist. lib.3. & Cic. lib.1. Rhet. inde (aiũt) maxime attentionem captari audientis, siquis de rebus magnis, aut nouis, aut inusitatis se dicturum pollicetur. Et ideo Porphy. ad quatuor (inquit) necessaria est vniuersalium cognitio. videlicet ad notitiam prædicamentorum, ad definitionum assignationem, ad vsum denique diuidendi & K demonstrandi. In quibus summa Dialecticæ consistit. ¶Ad prædicamenta quidem necessaria est illa cognitio; quia prædicamentum nil aliud est quàm prędicabilium ordinatio, vbi superiora genera per suas cuiusque differentias distribuuntur ad diuersas species, & cuicunque speciei insunt propria accidentia, & præterea alia accidentia communia. ¶Sed ad assignationem definitionum necessaria est eadem cognitio; nam definitio speciei quidditatiua cõstat ex genere, & differentia, in definitione vero descriptiua ponitur propria passio, accidentia vero cõmunia non intrant definitionem. ¶Ad vsum item diuidendi conducit huiusmodi cognitio; nam refert L quomodo genus diuidas; sane quod non est diuidendum, nisi per differentias quæ finitæ sunt, vt animalium aliud rationale, aliud irrationale. At per species, vtpote q̃ certo numero non comprehendantur, nõ potest genus diuidi, vt inquit Plato; nunquam enim absolueretur diuisio. Ac denique vtilis est dicta cognitio ad demonstrationem, vbi medium est definitio cõstans ex genere, & differentia, & propria passio de specie demonstratur. ¶At vero in dubium reuocant expositores, quo accipiatur hic necessarium; nam quadrupliciter accipi potest, vt docet Arist. 5. meta. t.6. *Necessarium.* iuxta quatuor genera causarum. Et hic nõ accipitur necessarium, nisi in ordine ad fi- M nem, vt serillo ipse Porph. manifestat; ait enim. Cum sit necessarium ad prædicamẽtorum doctrinam, &c. Sed dubium est an sit simpliciter necessaria cognitio vniuersalium, ita vt sine illa haberi non possit notitia prædicamentorum. Nam Albertus dicit esse simpliciter necessariam. Boetius videtur negare, sed solum ait esse vtilem: quia ante editionem prædicabilium erãt homines philosoph. & dialectici. ¶Est tamen facilis responsio duab. concl. Aut in. est quæstio de necessitate cognitionis uniuersalium, & huiusmodi cognitio est simpliciter necessaria. Impossibile.n. eẽt ordinare p̃dicamentũ, nisi cognosceremus qđ

cui

A cui subiiciatur, & de quo ṗdicetur, & quo modo genus descendat per differẽtias in suas species. Aut ẽ qõ de necessitate huius opusculi Porphyrii, & in hoc sensu respõdetur nõ esse simpliciter necessarium hoc opusculũ, quanquã sit utile, ut facilior sit aditus ad prædicamẽta, & ad totã logicã. Qđ probatur; qa posset qs facile sine isto opusculo in ipso libro prædicamentorum intelligere naturam generis, & aliorũ vniuersaliũ, ut erat vsus logicorũ ante Porphyriũ. Et re uera si fuisset simpliciter necessarius hic liber, non fuisset ab Arist. sub silentio neglectus. Immo vero potuissemus sine opera perfidi istius hostis Christi Ppilosophiã adire. ¶ Hic colligitur ly, necessarium, in textu accipi pro necessario simpli-
B citer, ut docte notauit Ammonis. Non. n. ait, cum sit necessarius hic liber, sed cum sit necessarium nosse &c.

Mox de generibus &c. Hic est textus secundus, vbi Porphyrius reddit discipulum docilem, dum explicat quemadmodum de vniuersalibus sit in logica disputandũ. Ait enim abstinendum esse a quæstionibus metaphysicis, & disputandas esse quæstiones logicas. ¶ Vbi notato primo, tria esse quæ discipulos deterrẽt & pigros efficiũt. Quæ sunt, prolixitas, aduersus quam dixerat Porphyrius compendiosam & breuem facturũ esse traditionem. Item obscuritas, contra quam promiserat procedendũ esse ve-
C lut introductionis modo, videlicet simpliciter præcipiendo & non disputando. Itẽ profunditas sententiarũ: & ideo dixerat ab altioribus qõnibus sese abstinere, simpliciora uero mediocriter coniectare. explicat ergo modo quę sunt illæ altiores qõnes. ¶ Vbi secundo notato ꝙ disputatio de natura uniuersaliũ, vbinã sint, & quæ res sint, an videlicet sint a singularib. separata, est disputatio physica & metaphysica, cuius est abditissimas rerum caulas perscrutari, obidq́, dicũtur qõnes altissimæ, quia sunt ꝓfundissimæ. Sed cõsideratio vniuersaliũ quatenus sunt sibi inuicẽ prædicabilia & subiicibilia, ea pertinet ad logicum. Vnde Aui. in prologo logicæ; Quemadmodũ, inqt, artifex domus nõ hẽt cõsiderare D naturã partiũ, nẽpe an calida sint ligna, an uero frigida: fructifera, an sterilia (quod pertinet ad philosophum) sed tãtũ, sint ne mollia an dura, recta an curua, quod ad artẽ suã refert; ita logicus de vniuersalibus tãtumõ habet tractare quatenus prædicãtur aut subiiciũtur, & hoc est ꝙ ait Porphy. Quẽadmodũ antiq magis dialectice mõ tractauere. Vbi animaduertẽdũ est in Græco haberi, logicoterõ, ꝙ sonat & magis ꝓbabiliter (ut vertit Boetius) & magis logice: ꝙ Argyropylus uertit, magis disserendi mõ. Quod significantius explicat intentionẽ Porphyrii, cuius sensus est, ꝙ non vult tractare de vniuersalib. metaphysicæ, sed logicæ ¶ At dũ pollicetur imitaturum *Peripatetici.* se Peripateticos, dubium est, an intelligat E Aristotelicos, an uero Platonicos. Videtur. n. intelligere Aristotelicos. Primo, quia uulgus solos Aristotelicos uocat iã Peripateticos, a peripatein, quod est ambulare. Itẽ quia hunc libellum potissimũ ad introductionem prædicamentorum Arist. composuit. Sed ex alia parte censet Ammonius ꝙ intelligat Platonicos, nã Plato fuit primus qui deambulãs cœpit docere. Vnde oẽs Platonici dicebantur primo Peripatetici. Sed defuncto Platone Xenocrati contigit Academia, quæ erat gymnasiũ Platonis: Arist. uerò docebat in Lycæo; quare illi dicebantur Peripatetici ex Academia, hi F vero Peripatetici ex Lycæo. Sed postea discipuli Xenocratis propter nobilitatẽ Academiæ Platonis tenuerunt nomen a loco; & dicti sunt Academici: discipuli uero Aristo. propter ignobilitatem loci solum nomen actionis seruauerunt, & dicti sunt Peripatetici. Et ꝙ Porphyrius sequatur Platonicos, patet; nam fuit ipse Platonicus, atque adeo in hoc opusculo in multis sequitur uerba Platonis. ¶ In vtroque textu Proęmij captat beneuolentiã auditoris, in prio- *Beneuolentia.* ri quidẽ cũ pollicetur utile fore opusculũ hoc: in secundo verò, cum pollicetur non fore difficile. Ex utroque enim discipuli efficiuntur beneuoli magistro.

Quæstio

Quæstio. I. super Prologum Porphyrij.

Vtrum vniuersalia in solo sint intellectu, an verò sint in rebus.

SI integrum nobis fuisset (quemadmodum nos admonet Porphy. de uniuersalibus in dialectica quæstiones tãtum dialecticas disputare) nihil hic de uniuersalium existentia meminisse fuisset opus. At uero, quia res Dialectica eo hac tempestate processit, ut dialecticis satis iã nequaquã facere posfimns, nisi metaphy-
H sicarum quæstionum a quib. Porphy. abstinet, nonnihil attingamus, operæ prætiũ duximus inde rem exordiri. Est aũt biuiũ materia hæc, vnde Noiales atq; Reales in diuersas sectas abierũt. Cuius dissidii id in cã fuit, ꝙ cũ uniuersalia vt. 1. met. ca. 2. auctor est Ari. eo ꝙ remotissima sint a sensibus, cognitu sint difficillima, Reales naturas eorũ plus nimio ꝑscrutãtes, rẽ fecerũt obscurã: Noiales vero, quo realiũ anfractus fugerent oĩa ad nomina reuocarunt. Vnde cũ duæ sint partes scientiæ, altera, ut rẽ intelligas, altera vt credas, rem utique fecerũt difficilẽ: illi quidẽ ad intelligẽdũ,
I hi uerò ad credendum. Quo circa qui inter Nominales nati sumus, interq; Reales nutriti, tentabimus pro captu nostro materiã tractare, ut neq; in re difficili adeo multa cõmoueamus, quæ caliginem augeant: nec rursus, quo perspicatius loquamur, veritatem deseramus. Veritas. n. qũocũq: fuerit abscondita, persequẽda est, nec propter difficultatem abneganda. Neque adeo necessariũ existimo tres uias hic distinguere quod quidã ex Noialibus, ciuis noster, his temporibus introduxit, cum inter S. Tho. & Scot. uidebimus uno & forte altero loco & quidem parum admodum differat.

Dissidiũ Nominal. et Real.

¶ Tres qõnes metaphysicas isinuat Porph. quas Arist. 7. met. tex. 45. & infra disputat aduersus Platonẽ, videlicet an uniuersalia sint in rebus extra intellectũ, an sint incorporea, an sint a singularib. separata? Quam- K
uis in versione Boetii uideantur esse quatuor, ut secunda sit, an subsistant. i. an sint substãtiæ. Quarum sensum primo ut exponamus notandum est, ꝙ quadruplex est uniuersale, puta in essendo, in causando, in prędicãdo & in repræsentando. Vniuersale in essendo est, quod per se realiter subsistit separatum a singularibus, vniuersale in causando, est id quod est causa uniuersalis a materia separatum, vt sunt intelligẽtiæ, de quib. Arist. 1. & 12. met. tractat: uniuersale in prædicando, est id quod formaliter prædicatur de indiuiduis: vniuersale in repræsentando est species intelligibilis aut conceptus intellectus. unde quæstio præsens nec est de uniuersali in causando, nec de L
uniuersali in represẽtando: quia certissimũ est, & illud esse in reb. & hoc formaliter in intellectu: sed est qõ, vtrũ vniuersale in prædicãdo, sit vniuersale separatũ in essendo, vt dicebat Plato, vel solũ sit obiectiue in intellectu. Et quia in intellectu obiectiue sunt, tã entia realia, vt Deus, & creatura, ꝗ̃ fictitia, vt chimęra; q̃ritur an vniuersalia sint entia primi generis; puta existẽtia in rerũ natura, an verò sint solũ obiectiue in intellectu existẽtia, vt chimæra. Sed sciẽdũ ẽ hic ꝙ in Græco ꝓponitur qõ sub his verbis: An vniuersalia sint in rerũ natura,
an vero in solis nudis intellectib. aut cõceptib. (vt vertit Argyropylus). Sed Boe. addit in solis, nudis, purisq;. Sub quib. verbis Albertus, quẽ fere cõmẽtatores neoterici sequũtur, putat latere mysteriũ: vt Solus, dicatur ĩtellectus noster, qui in principio suæ creatiõis ẽ tãquã tabula rasa: nudus vero, appellatur intellectus angelicus, q ẽ separatus a materia: sed purus, sit intellectus diuinus, q ẽ purus actus, vbi nihil ẽ admixtũ potẽtiæ. Et forsã hoc addidit Boe. alludẽdo ad opi. Pla. q dicebat vniuersalia separata eẽ obiectiue i ĩtellectu diuino. Tamet si ego nullũ suspicor hic latere mysteriũ: qa puris, nõ ẽ Græce: & nudis, solũ ẽ exaggeratio prioris particnlæ, solis, vt sẽsus sit hõi. An vniuersalia nullo mõ sint i rerũ nã sed sint i solo meroq; ĩtellectu, nec aliud esse ha-

Vniuersale quadrupliciter accipitur.

A se habeant q̃ cognosci. ¶ Hinc lucide constat sensum huius quæstionis apud Nominales longe esse ab intentione Porphyrij. Putant.n.hanc quæstionem esse,utrum uniuersalia sint in rebus,an potius sint conceptus illi formales,homo,animal, quæ sunt subiectiue in intellectu:cum tamẽ Porphyrius nihil meminerit conceptuum;sed quęritur an habeãt esse reale,an vero esse cognitum:nam apud antiquos esse in intellectu idem est, quod esse obiectum intellectus.

¶ Quæstio ergo est.Vtrûm his conceptibus, homo, animal, rñdeat in rebus aliquod obiectum vniuersale. Et arguitur q̃ nõ:Primo Aris.1.poste.tex.35.valeant inq̃t species,q̃a cantilenæ sunt.Et tex.35.vniuersale (ait)nihil est præter singularia, quod
B ex professo probat.7.met.tex.57.aduersus Platonem:ergo uniuersale nullum esse habet extra intellectum.¶ Secundo arguitur ratione.Quicquid est in mundo est singulare; ergo nihil est uniuersale.Probatur añs primo inductione.Deus,angeli,& hęc oĩa sensibilia aut sunt singulares substãtiæ, aut accidẽtia singularia.Itẽ ratione, quia quicquid est præter Deum, aut a Deo creatum est,aut a causis naturalib. genitum:sed generatio(& pari ratione creatio)sunt circa singularia,ut 1. met. c.1. & lib.7.tex.27.& alibi sæpe docet Aristo.ergo nihil est in rebus præter singularia.¶ Tertio & principaliter arguitur.Argumento Arist. cõtra Pla-
C tonem.7.meta.tex.45. Vniuersale est illud quod natum est esse in multis, sed una res non potest esse in multis,ut idem color nõ potest inesse pluribus subiectis distinctis, & multo minus una substãtialis natura pluribus suppositis;ergo uniuersale non est in rebus. ¶ Postremo arguitur si uniuersalia solum ponantur subiectiue in intellectu,ut sunt ipsi cõceptus vniuersales, quemadmodum opinio fert Nominalium,tunc logica lucide & perspicue procedit:si uero ponantur in rebus admodum Realium, tunc caliginem multam offundunt miseris dialecticis; ergo non sunt portenta illa(ut aiunt) vllo modo admittenda.¶ In contrariũ est, q̃ scientiæ reales sunt de rebus, & ideo dicuntur Reales,ut Physica,de rebus natura- D
libus.Mathematicæ,de quantitate &c. Sed scientia non est nisi de vniuersalibus ut docet Arist.1.poste.tex.11.& secundo de anima,tex.60.ergo uniuersalia sunt in rebus.

¶ Quæstio hæc ab antiquissimis philosophis originem trahit. Tres fuerunt de vniuersalibus antiquæ opiniones; duæ per extremum oppositæ, & media Arist. Quibus quarta addenda est nunc Nominalium tametsi parum differat a prima.Heraclitus & Cratellus(ut refert)Aris. 4.met. tex.22. nil putabant esse in rerũ natura,præter sensibilia q̃ uidebant,quę cũ experirentur esse in continuo motu & fluxu,nullãmq; subinde habere certitudinem,colligebant nullã posse haberi scientiam de rebus:nam scien- H
E tia debet esse certissima, atq; adeo de reb. perpetuis. In qua opinionem fertur & Epicurus fuisse. Hæc opin. manifeste falsa est. Primo quia sensualium est hominum,nihil pcipere,nisi quod ẽ ante oculos,nec quicquam intellectu supra sensibilia perscrutari.Secundo quia negare scientias esse rerũ, est hominum prorsus irrationabilium : nã cum appetitus hominis naturalis, ut habebetur in prologo metaph. sit ad scientias propensissimus, non est dicendũ illũ esse frustra:Deus.n.& natura nihil agũt frustra: Horum occasione Plato(ut.1.Metaph. text. I
5.refert Arist.)in aliud extremũ inclinauit; asserens.n. sciẽtias esse rerum aduersus Heraclitũ,cõcedensq; sciam esse nõ posse de F
indiuiduis,q̃ corruptibilia sunt,cæpit inuestigare uniuersalia,q̃ essent perpetua. Qua rõne ductus,posuit ideas specierũ realiter separatas a singularibus,ut Arist. frequentissime ipsum impugnat.¶ At opinio Platonis,si ita censebat,ut Arist.refert, multo minus habebat probabilitatis,q̃ opin. Heracliti.Ponebat.n. hominem uniuersalem realiter separatum a singularibus hominibus,quem dicebat non dependere a loco, nec a tempore,nec a materia,per cuius participationem homines fiebãt particulares, sicuti per impressionẽ unius sigilli in multis ceris efficiuntur sigillationes multæ.Itaque putabat Plato quòd quemadmodum intelle-

quatuor opin. de vniuersalib.

G intellectus concipit, ita se habent & res ipsę. Vt sicuti cóceptus singularis Petri alius est a conceptu cõi hominis, ita humanitas esset res separata a Petro. Sed re vera hoc intellectus capere non potest, vt 7. metap. id late probat Arist. Primo nõ est intelligibile quin homo ille esset vna res singularis in essendo quemadmodum aliæ creaturæ, & per consequens homo ille cõis deberet esse materialis, in loco, & tpe &c. ¶ Itẽ intelligibile nõ est quõ ille vnus homo esset in pluribus simul, ita vt singuli essent ille vniuersalis: erat. n. sententia Platonis ꝙ in his prædicationibus, Petrus est homo, Paulus est homo, ille idẽ hõ prædicatur essen-
H tialiter de suis indiuiduis. Sed arguitur sic. Nihil prædicatur essentialiter de aliquo, nisi ei realiter insit, vt si Petrus est homo, res significata per prædicatũ inest realiter rei significatæ per subiectum: si ergo illa humanitas separata est a Petro & a Paulo, esse non potest, vt realiter prædicetur de illis. Argm̃ est Arist. 10. metaph. tex. 46. & Aui. 5. metap. Adeo opinio Platonis apparet impossibilis, vt fuerint nonnulli suspicati, Aristo. id imposuisse Platoni. Et certe Aug. qui fuit Platonicus, lib. 83. quæstio. q. 46. dicit, quasi interpretans Platonem, Ideas non esse nisi rationes in mente creatoris, nec esse
I distinctas ab essentia diuina, sed essentiam Dei esse Ideam omniũ rerum: quia est quodam modo oĩa atq; adeo Deus se intuẽs vt exemplar, res extra producit. Quæ est concors sententia Theologorũ. Nec solus Christianus Aug. sed Seneca vbique Platonicus lib. 8. epist. 66. dicit ꝙ Deus exemplaria rerum intra se habet quas Plato Ideas vocat. Atqui S. Thomas lib. 4. de reg. princi. cap. 4. ait Arist. multa imposuisse philosophis. At vero creditu est difficillimum, Arist. tempore ipso Platonis eiusq; discipulis viuentibus rem tam absurdam imposuisse Platoni nisi Plato dixisset. ¶ Tertia est opinio Nominalium. Occham in sua logica. ca. 14. & infra, quẽ inceptorẽ huius viæ Nominales venerãtur negat vniuersale & in rebus. Cuius sententia explicatur hoc modo, singulare dupliciter accipitur. Vno modo pro singulari in essendo; & est illud quod in se est K indiuisum, ab alijsq; distinctum, vt Petrus & quæcunq; res mundi, alio modo pro singulari in significando, & est terminus vnũ significans, vt nomen Petrus. Et contrario modo vniuersale, accipitur vno mõ ꝓ vniuersali in re, & est natura quã Reales autumant cõem esse pluribus: & alio modo pro vniuersali in significando, & est nomen significãs plura diuisim. Tũc ad quõnẽ rñdetur duabus conclu. Prima, nullũ est vniuersale a parte rei, immo oĩs res mũdi est singularis. 2. Multa sunt vniuersalia in repręsentando, vt isti conceptus homo, animal, substãtia; Vnde Buridanus in principio prędicabilium: vniuersale (inquit) est termi- L nus qui ex modo suę significationis natus est supponere ꝓ plurib. vniuoce & diuisim. Sententia Arist. (vt ex locis doctrinæ suæ q̃ plurimis manifeste colligitur) in medio posita est inter opinionẽ Heracliti, & Epicuri, & opinionẽ Platonis. Cuius sentẽtia consistit in trib. cõclusionibus, ex quibus elicitur. 4. qua rñdebimus ad quæstionem præsentem. ¶ Prima conclusio. Quic- *1. Concl.* quid est in mũdo est realiter indiuiduũ & singulare. Conclusio hæc probata est secundo argumẽto principali, & ijs quę adiecta sunt aduersus Platonem, quã idẽtidem Aristo. 7. meta. & alijs multis locis aduersus eũ M stabiliuit. ¶ Secunda, uniuersalia nihilominus sunt in rebus de quibus ꝓdicãtur. Atq; *2. Concl.* cum hic sit introitus ad vniuersalia, notandum est duplicem esse conceptum: alius est formalis, qui est qualitas potẽtię cognoscitiuæ, qua res formaliter cognoscimus; & alius est conceptus obiectiuus, qui est formale obiectum immediate significatũ per cõceptum formalem, puta per notitiam. Punctus ergo controuersię inter Nominales et Reales est, ꝙ secundũ Nominales huic cõceptui mẽtali, homo, nullus cõceptus obiectiuus rñdet in reb. præter singulares homines quos (vt aiunt) immediate significat. Reales uero dicunt illam notitiam non significare homines singulares, sed rationẽ communem hominis, & illa est conceptus obiectiuus, quẽ conceptus formalis immediate

cõceptus for. et obiectiuus.

A diate significat. At singulares homines sunt significata mediata & materialia: quia conueniunt in illa rõne q̃ est formale significatum. Et in fine quæstionis uidebimus, q̃ sit inter eos minima differẽtia. ¶ Probatur cõclusio & esse uera, & esse ex mente Aristo. Primo, Satis deberet esse cõmunis animus cõcipiẽdi hominũ, qui maximũ põdus habet in Dialectica. Quando.n. enuntiamus, aut audimus, oẽs homines esse eiusdẽ speciei, cunctaq; animalia esse eiusdem generis, quid aliud significamus, aut cõcipimus q̃ ꝙ omnes homines conueniunt in vna ratiõe specifica hominis, et omnia animalia in una ratione generica animalis? quam reuera intelligimus esse in rebus. Atqui quã do dicimus, hoc animal esse in insula
B frequẽtissimũ (indicato elephãte) hæc herba nascitur in horto meo, certe nõ loquimur de singulari indiuiduo, sed de specie in cõi. Et eadẽ ratione cõcedimus naturam non intendere cõseruare singularia, sed speciẽ. ¶ At arguitur secundo. In his prædicationibus, Petrus est homo, Paulus est homo, termini accipiũtur pro rebus, & ut auctor est Arist. 1. Elench. cap. 1. ubi ait, ꝙ termini accipiuntur pro rebus; & quod accidit in nominibus, id in rebus quoq; arbitramur accidere: ergo sicut subiectũ singulare accipitur pro re singulari, ita prędicatum uniuersale accipitur pro ratione aliqua uniuersali q̃ cõis est Petro & Paulo. Respondent ne-
C gando consequentiam, sed dicunt terminũ qui est prædicatum, prædicari de termino qui est subiectum, tamen in rebus nullã rationem cõem prædicari de Petro. Sed profecto hoc probat argumentum, ꝙ sicut subiectum accipitur pro Petro, ita prędicatũ quod est nomen uniuersale accipitur pro aliqua ratione vniuersali quæ est in Petro & Paulo. At uero de hoc in prologo prædicamentorum. 4. c. Vbi manifestabimus nomina prædicari instrumentaliter tanquam signa, & res principaliter. ¶ Tertio arguit: Definitio, puta, animal rationale, explicat quidditatem hominis, non Petri solius, aut Pauli, sed rationis & naturæ communis hominis: ergo in rebus est uniuersale. Respõ

dent Nominales definitum illius definitionis esse illum terminum homo, qui accipitur immediatepro rebus singularibus. Hoc tamen nullatenus satisfacit, nam non negamus definitum propinquum esse illud nomen: sed quærimus definitum principale. Puta rem pro qua definitur illud nomen. Et arguitur sic. Definitio nõ est indiuidui, sed speciei, & uniuersalis, ut exp̄sse ait Aristot. 7. Metaphy. text. 37. & 53. ergo animal rationale non definit homines singulares, sed hominem in cõi, pro quo accipitur illud nomen, homo. ¶ Et confirmatur. Quando audimus reubarbarũ eẽ purgatiuũ cholera: certe non concipimus illud nomẽ esse purgatiuum, sed herbam, non hanc, aut illam, sed genus quoddam herbæ: & cũ enũtiamus, hominem esse speciem præstantissimam animalium, profecto non significamus hominem singularem, sed naturã hominis in communi. ¶ Quarto arguitur, sciẽtia est de rebus, & non est de singularibus, ergo est de vniuersalibus, quæ sunt a parte rei. Maior est de se est manifesta, nec Nominales ipsi negare possunt, habemus.n. scientiam de cœlis, de plantis, de elementis &c. Vnde fides et scientia diuina est dę Deo: nã de eo habemus nunc scientiam obscuram, cuius uisionem habebimus in patria: & breuiter scientiæ ideo dicuntur naturales, quia sunt de rebus naturalibus. Sed negant Nominales minorem, immo dicũt, ꝙ obiectũ proximum scientiarũ est propositio, obiectum uero remotum sunt res singulares. In contrarium tamen est. 1. Porphyrius. ca. de specie, ubi ait, quòd de singularibus nõ est scientia: & Arist. 1. poste. tex. 11. & 2. de anima, text. 50. ubi ait quod non est scientia nisi de uniuersalibus. Nec ualet glossa quòd sit de propositionibus uniuersalibus: nam præpositio de, non designat propositiones quibus mediantibus cognoscimus res, sed potius designat res de quib. habemus scientiam. Quærenti nanque de quo est geometria, non respondebis de propositionibus, sed de astris, neque respondebis quòd est de hoc. aut illo astro, sed de astris in uniuersali. ¶ Et confir. 1. Obiectum potẽtiæ est uniuer-

D (right margin, top)
E (right margin, middle)
F (right margin, lower)

G vniuersale in re, vt obiectũ uisus est color, non hic aut ille, sed in vniuersali; ergo vniuersale est in rebus: nam hic nõ possunt dicere ꝙ vniuersalis propositio est obiectũ visus. ¶Et confirmat. 2. quia hac rõne ut inquit Paulus Venetus opinio Nominaliũ incidit in opinionẽ Heracliti & Epicuri, nã eo ꝙ illi negabant vniuersalia in rebus, negabant subinde aliquam esse scientiã, quia videbant ꝙ scientia deberet esse de reb. incorruptibus. ¶Quinto comprobatur conclusio auctoritatibus Aris. quàmplurimis, quæ nisi de uniuersalibus quæ sunt in reb. glossari non possunt. Ait. n. 1. poste. titu. 5. vniuersalia eẽ a sẽsu remotissima & notio H ra esse quàm particularia, quod explicans tex. 39. ait uniuersale rõne cognosci, sicut singulare cognoscitur sensu. Vbi manifeste loquitur de rebus uniuersalibus, & nõ de propositionibus; comparat. n. uniuersalia, ad singularia, ꝙ illa sint abstracta a materia, atq; a Deo solo intellectu cognita: hęc vero cognoscũtur sensibus, & tex. 11. ait vniuersalia esse necessaria. Quod non põt tantum intelligi secũdæ intẽtionaliter de propositionibus, quippe cum ait esse necessaria, quia ex necessitate insunt rebus. Et tex. 35. ait vniuersalia esse magis entia, q̃ particularia; & t. 43. vniuersalia nõ sunt (inquit) hic et nũc, sed semper & vbique. Vbi manifeste comparat res vniuersales ad res singulares: quia homo aut animal in vniuersali I abstrahit ab hic & nũc. Et 2. de anima. tex. 66. eadẽ inquit natura diaphaneitatis ẽ in aere & in aqua. Et 7. met. t. 51. expresse ait, ꝙ ratio cõis animalis eadẽ est in oĩbus speciebus; (Et quo in sũma dicam). t. 57. cõcludit aduersus Platonem ꝙ vniuersalia nõ sũt a rebus separata, sed sũt in singularibus. & 10. meta. t. 6. propterea dicit homĩem vniuersalem non esse separatũ, vt dicebat Plato, quia vniuersale debet esse in ipsis singularibus de quib. prædicatur. Egregie facit adrem illud. 10. meta. t. 2. ꝙ prima species in vnoquoq; gñe est aliarum mensura, vt homo in gñe animaliũ, quod nõ potest intelligi de indiuiduis q̃ sũt æqualiter pfecta Et illud. 2. met. c. 1. medicus non curat hominem in uniuersali, sed Calliam, & Socr. K Reuera nemo q̃ fuerit in Aris. versatus, negare põt vniuersalia in reb. Vnde Burleus q̃ in Sũmulis fuit noĩalis, & Paulus Venetus, egregius Gregorij Ariminensis discipulus postq̃ Arist. legerũt non potuerunt nõ asserere vniuersalia ad modũ realiũ. Et Paulus cõtrariã opinionem nõ vocat noĩalium, sed Occhã istarũ quã dicit esse Heracliti & Epicuri. ¶Postremũ tandẽ argũ est aduersus noiales: ꝙ nihil ad mentẽ Porph. respõdent in hac qõne; non. n. Porphy. reuocauit in dubiũ an vniuersalia in significãdo essent in intellectu subiectiuè (quod nemo negare potuit) sed an vniuersalia in prædicãdo essent obiectiuè solum in intellectu, an vero aliquo modo haberẽt esse in reb. L Et ideo subiunxit an subsistant essentq; corporea, an uero incorporea.

Tertia conclusio; vniuersalia non distinguunt a suis singularib. realiter, sed solũ ratione. 3. Concl. Hæc conclusio & ex superiorib. palã sequr. Et adhuc cõfirmatur rõne, q̃ ex Aristo. aduersus Platonẽ colligitur. Vniuersale est unũ in multis & de multis 1. post. t. 25: & li. 2. t. 27. & 7. meta. t. 45. puta in multis singularib. Sed si vniuersale eẽt realiter separatũ a singularib. (vt dicebat Plato) nõ posset ꝑdicari de illis, vt inquit illic Arist. sicut. n. Petrus nõ est albus nisi ꝑ albedinẽ quæ est in illo, ita nõ est hõ, nisi ꝑ naturã hoĩs quæ est in illo: ergo vniuersale est in singularib. Rursus rõ hoĩs secundũ eẽ ma M teriale qđ hẽtur ĩ Petro nõ põt esse ĩ Paulo: quia in Petro ẽ facta hæc ꝑ cõditiones singulares, quæ repugnãt Paulo: ergo non hẽt ꝙ sit vniuersalis, vel cõis, nisi ꝑ abstractionẽ intellectus a cõdõnib. singularib. cuiuscũq; indiuidui: abstrahi vero ꝑ intellectũ, nihil aliud est, ꝑ nũc, q̃ cõcipi cõceptu cõi. Itaq; hõ ipse singularis quatenus ẽ obiectũ huius cõceptus vniuersalis, hõ, dicitur vniuersale. Et dicitur rõ cõis, & natura hoĩs, & hoc est, vniuersale distingui rõne a singularib. Hoc significat Arist. 1. de anima. t. 8. vbi ait vniuersale aĩal, aut nihil ẽ, aut posterius ẽ. Enimuero cũ Plato dixisset vniuersalia esse ꝑpetua ante productionem

A nem singularium, Aris.contradicens, ait vniuersalia i actu esse posteriora singularib. a quib. abstrahitur intentio vniuersalis. Qđ exponēs Cōmentator, intellectus (inquit) est q facit vniuersalitatē in rebus: Dixit ꝙ intellectus facit vniuersalitatem, nō in se, sđ in rebus. Atqui sñia hęc est q̃ Aris. plurimis in locis cōcludit aduersus Platonē, vt 1. poste. tex. 35. & tex. 38. & 1. met. tex. 10. & lib. 7. tex. 51. & tex. 57. vbi ait, vniuersale nihil est præter singularia: Qđ est dicere. Nō realiter, sed sola rōne distinguitur a singularibus. ¶ Animaduertiue q̃ sit minima dña inter Reales & Noiales. Enimuero qđ Noiales dicūt conceptū illū, hō, & quécunq; vniuersalē abstrahit conueniētia essentiali recepta in rebus, Reales dñr, cōceptū illū formalē signare rōnē illā cōem, a qua formaĩ talis conceptus, neq; aliā cōfingunt naturā cōem. Illi inquā q Aris. & veritatē penetrãt. Quamobrē nō deberent negare & Arist. & vniuersalē modū loquendi philosophorū. ¶ Est ergo concl. ꝙ rñdetur ad qōnē. Vniuersalia sunt i reb. sed vniuersalitas est obiectiue in intellectu. Conclusio est S. Th. 1. p. q. 85. ar. 2. & alibi frequēter, vbi distinguit, ꝙ uniuersale duo dicit .s. naturā ipsam, seu rōnem cōem, & præterea intentionē intellectus, a qua denoiatur vniuersale. Primum vocatur substractū, seu materiale signatū, & fm vocatur formale, seu per signatū. Primum est in rebus, secundū est obiectiue in

Differentia Nomin. & Real.

B

4. concl.

C intellectu. Qđ est dicere, res ipsę singulares in essendo, quatenus sunt obiecta horū conceptuū, hō, aial, & similiū sunt vniuersalia. Quare vniuersale nunq̃ est, a rebus separatū, sed solū per intellectū. Exemplū est illic accōmodatissimū S. Th. de visu qui videt colorē pomi sine eius odore. Et si quęraĩ, vbi sit color qui vř sine odore, manifestum est (inquit) ꝙ color qui videtur nō est nisi in pomo, sed tñ ꝙ sit sine odore perceptus, hoc accidit ei ex parte visus inquantū in visu est similitudo coloris, & nō odoris.

Per hæc quæ dicta sunt facilis est rñsio ad alias qōnes Porphyrij. Est nāq; secunda qō i versione Boetij: an vniuersalia sint substantiæ? Quā Arist. 7. met. tex. 45. negatiue determinat aduersus Platonē: vñ Occhā in sua Logica. c. 7. suā munit opinionē, vbi ex eo ꝙ vniuersalia non sunt substātiæ fm Aristo. infert ꝙ sunt accidētia, & per cōsequēs ꝙ soli tñ sunt vniuersalia. ¶ Nihilominus rñdet ꝙ sensus qōnis est vtrū vniuersalia, ea rōne qua vniuersalia. i. inquantū a singularib. separata, sint substātiæ. In quo sensū determinat Aris. partē negatiuam. Enimuero, si hō vniuersalis esset realiter separatus, vt dicebat Plato, tunc neq; esset prima substantia (alias non esset vniuersale) neq; esset secūda substātia: q a cū nō esset realř in indiuiduis, nō prædicaretur de illis quid ditatiue. Si vero vniuersalia sola rōne separētur a singularib. (vt est rei veritas) tūc fundamētaliter vniuersalia primi prædicamēti sunt substātiæ: sed vniuersalia accidētiū nō sunt substātiæ. At vero rō vniuersalitatis ī oībus prædicamētis est ens rōnis, qđ accidit reb. p o pationē intellectus, vt cōclusione 4. expositū est. Qua de cā vniuersalia primi ꝑdicamēti nō dñr simplř substātiæ: sed fm qd, scdæ substantiæ, vt asserit illic statim Aris. tex. 46. & in ꝑdic. c. 5. ꝑspicacius mōstrabiř.

D

Vniuersale qō sit substantia.

E

Tertia questio apud Porph. est, an vniuersalia sint corporea? Ad quā noiales rñden, ꝙ sicuti aliqua vniuersalia sunt accidētia, vt tñi mētales, alia vero substātiæ, vt tñi vocales & scripti (q sunt aer vel attramētū) ita illi sunt vniuersalia incorporea, isti vero sunt corporea. At profecto nihil rñsio hæc ad mentē attinet Porphyrii: quippe qui nūquā de tñis dubitasset an essēt corporei, necne. Sed neq, Reales vidētur mihi rē oēs pūctim attingere. Multiplicat. n. Albertus, & qui eū sequuntur distictiones plurimas corporū nihil ad rem cōducentes. ¶ Tripliciter ergo apud Aristo. accipitur corpus, vnō modo, tanq̃ genus subalternum ꝑdicamenti substantiæ, & alio mō tanq̃ genus ꝑdicamēti q̃titatis Sed tertio mō accipiĩ a philosophis pro eo quod pendet a materia sensibili & tempore, & loco. Vt sunt indiuidua corruptibilia. Vnde si vniuersalia accipiantur materialiter pro substracto, seu significato materiali, tunc aliqua vniuersalia sunt corporea, vt homo, & reliquæ corruptibi-

F

corpus tripliciter.

G les substantię;alia vero sunt incorporea,vt intelligentiæ:atq; alia sunt accidentia corporea,vt color,sapor,&c.aliaq;incorporea vt sciētia,habitus,& similia.Si vero vniuersalia accipiantur formaliter,puta ſm rōnē qua sunt a singularib.abstracta, oia in vniuersum sunt incorporea. Probať, quia hac rōne abstrahunt a materia & condōnib.singularib.Hō namq; nō dicit nisi aīal rōnale, abstrahēdo,ab hoc & ab illo corpe.¶Hanc ob rē enuntiatur Arist.1.post.tex.25. ꝙ vniuersalia nō sunt corruptibilia de per se, sed incorruptibilia,& tex.43, dicit ꝙ vniuersale non est hic,aut nunc,sed semper.Qua de cā sciētia solū est de uniuersalibus tanq̄ de reb.perpetuis:qđ repetit 2. de aia.text.60.

Vniuersalia incorrup.

H Sunt verūtñ corruptibilia de per accidens rōne indiuiduorū in quib sunt.Etenim aliquid produci,est incipere esse,& corrūpi, est desinere esse.Idcirco spēs humana q̄uis sit perpetua quantū ad cōnexionē prædicatorū essentialiū(qđ est dicere ab æterno est necessariū hominē esse aīal rōnale) nihilo minus natura humana nō habuit esse actuale,nisi in creatione rerū,puta in Adā;& eo demmō,nunc corruptis hoibus,corrūperētur spēs:quia perderent esse,licet semp maneret verū,hominē esse animal.Nā ut 2. li. Sūmularū expositū est, illa propō nō dicit existentiā rerū,sed necessariācōnexionē ex

I tremorum.Atq;adeo hæc est doctrina Arist. 7.me.c.1.ubi ait ꝙ uniuersalia per se non gñantur,sed indiuidua;hō n.non gñat hominē,sed Calliā,& Socratē. Quæ doctrina maxime est memoriæ cōmēdāda ad intelligētiā,cū aliorū pluriū apud Arist.tū præsertim doctrinæ posteriorū. ¶Vltima qō Porph.ordine optimo subsequitur hāc tertiā. Dato.n.uniuersalia esse incorporea, merito dubitatur,sint ne adeo incorporea,ut intelligētiæ,uel tanq̄ ideæ Platonis.ad qđ ex dictis facile respondetur non esse eo mō incorporea , tanq̄ subsistētia extra corpora, sed sunt sola rōne abstracta ab indiuiduis. ¶Ex his tādē colligitur sensus illius distinctionis uniuersalis in uniuersale ante rē, in re,& post rē.Vniuersale ante rē est uniuersale existēs ante singularia,ꝙ nullū est tale,

Vniuersale triplex.

nisi ſm Platonē aduersus quē Arist.ptulit illa uerba.1.anima.text.8. vniuersale aut nihil est,aut posterius est. (inde.n. sumpta est hæc distinctio.)Vnde S.Th.2.sent.q.2.art. 2.alia rōne appellauit spēs angelorū uniuersale ante rē:uidelicet quia non sumuntur a rebus.Vniuersale in re est natura fundamētaliter existens in rebus;sed uniuersale post rem sunt spes intelligibiles a singularib.abstractæ,aut(qđ cōformius est Aristoteli)natura ut actu abstracta.Possunt uniuersalia, vt abstrahibilia sunt, quodā mō appellari vniuersalia ante rem,non ꝙ existant ante singularia,sed quia sunt perpetuæ veritatis admodum iam nunc expositum. K

Ad primum igitur argu.principale ante oppositū qōnis respondetur,ꝙ Arist.illic loquitur de ideis Platonis.Vbi obiter adnotauerim,non esse legendū gaudeant spēs.(qđ multos alias graues expositores fefellit)existimantes verbū esse dictum propter excellentiā idearū, ꝙ debent gaudere cū sint separatæ;non.n laudat illic Arist. sed condemnat ideas.Et cā deceptionis fuit,ꝙ uerbum Græcū,chæreto,utrumq;signat.I.gaudeāt, & ualeant:sed tñ illic legendū est valeant, vt est illud Comici,ualeāt qui inter nos dissidiū curant:qa monstra (inquit) aut cātilenæ.i.figmēta sunt, etsi sunt non pertinēt ad propositū uniuersaliū:quia cum nō sint in reb. non prædicātur de illis. Idcirco nō negat Arist. uniuersalia q̄ sola rōne distinguntur ab indiuiduis,sed illa Platonis .¶Ad secundū.Rñdetur ꝙ q̄uis oēs res mundi sint singulares,nihilominus per operationē intellectus fiunt vniuersales. ¶Ad tertiū. Rñdetur ꝙ q̄q̄ res q̄ sit realiter una, non sit in plurib.tñ rō hominis quæ sit una per abstractionē intellectus est realiter i plurib. Militat tamē argm̄ contra Scotū ponentē vnitatem specificā talē sine operatione intellectus,ut q.2.statim uidebimus. ¶Ad postremum respondetur,ꝙ q̄nis opinio Nominalium esset lucida & clara,ipsi iudicēt an sit tam conformis & Arist.& mō loquēdi philosophorum,& communi animo concipiēdi.Quamquam si uera nō est,profecto nec clara censeri debet. L M

Quæstio

A ## Quæſtio ſecunda.

Vtrum in rebus ante operationem intellectus ſit vniuerſale, vnum in pluribus.

ARguitur a parte affirmatiua. Vniuerſale eſt id quod natum eſt eſſe in pluribus. 7. meta. tex. 45. & 1. Periherm. c. 5. ſed circumſcripto omni actus intellectus, res de ſe eſt apta nata eſſe in plurib. ergo vniuerſale abſque operatione intellectus habet vnitatem in reb. Probatur minor, quia naturam habere aptitudinem ad plura, nihil aliud eſt, q̃ ꝙ ſibi non repugnet ſuapte natura eſſe in plurib. ſed talis eſt natura humana
B & quæcunque alia ſpecifica: ante operationem intellectus, quia natura eſt id quod exprimit definitio, definitioni vero non repugnat eſſe in plurib. cum non determinetur magis ad hoc quàm ad illud indiuiduum, ergo. ¶ Secundo vniuerſale ſecundum eſſe qđ habet reale ante operationem intellectus prædicatur de pluribus: nam ſecluſa operatione intellectus, Petrus eſt homo, & Paulus eſt homo: vnde Porph. c. de ſpecie, participatione (inquit) ſpeciei, plures homines ſunt vnus homo: ergo in reb. eſt vnitas ſpecifica rerum, ante operationem intellectus. ¶ Tertio argũ: vniuerſale ſub ratione vniuerſalis eſt obiectum intellectus. 3. de anima. t. 10. & 11. ſed obiectum præcedit actum potentiæ, cum intellectus ab obiecto moueatur
C ad intelligendum: ergo ante omnem actum intellectus eſt vniuerſale. ¶ In ſuperiori qõne diſputauimus controuerſiam inter Noiales, atq; Reales, in hac examinabimus, ſi qua eſt dĩa inter ſcolã Scoti, & S. Th. Et ſolet dĩa conſtitui in duob. punctis. Alterum videbimus qõne ſeq. primum interim eſt ꝙ Scot. 7. met. lec. 16. & 2. ſen. diſt. 3. q. 1. cenſet eſſe vnitatem ſpecificam minorem vnitate numerali ex natura rerum præter operationem intellectus. Sed S. Th. de ente & eſſentia. c. 4. opuſ. 55. & 1. p. q. 85. & vbique negat eſſe aliquam vnitatem ſpecificam, niſi ſolum per operationem intellectus. Ad cuius intelligentiam memento vniuerſale idem eſſe quod vnum in plurib. ¶ Eſt ergo concl. Scot. Natura humana ex natura ſua, D
abſque operatione intellectus habet, ꝙ ſit vna in pluribus, quia eſſe vnã eſt eſſe de ſe indifferentem ad plura, & hoc habet ex ſe. Quod probat argumentis quæ ſupra propoſuimus, alijsq; plurib. eodẽ pede currentib. *Scotus.*
¶ Concluſio vero S. Th. eſt hæc. Naturæ, & eſſentiæ ſpeciei (& a fortiori naturæ generis) ſecundum ſuam propriam rationem abſolute conſideratæ, neq; conuenit eſſe vniuerſalem, nec eſſe particularem, ſed vtrunque conuenit ei de per accidens. ſ. primum per abſtractionem intellectus, & ſm per indiuiduationem ſingularis. Probatur. 1. Si naturæ per ſe conueniret eſſe vniuerſalẽ, tunc vbicunq; eſſet, eſſet vniuerſalis: nã auctore E *S. Tho.*
Ariſt. 1. poſte. quod per ſe cuipiã conuenit, ſemper conuenit, & per conſequens cuicũque conueniret per ſe natura, cõueniret pariter eſſe vniuerſale, atq; adeo Petrus, cui ꝑ ſe conuenit natura humana, eſſet vniuerſalis, & eſſet ſpẽs (ſicut rationale eo ꝙ per ſe conuenit humanitati, ꝑ ſe conuenit Petro) conſequens tamen eſt falſum, vt ſtatim qõne proxima monſtrab. ergo &c. ¶ Et 2. arg. Si per ſe humanitati, & ſecundum propriã rationem conueniret vniuerſalitas, tunc repugnaret illi eſſe ſingulare, ſiue per ſe, ſiue per accidens: ſicut repugnat ei eſſe irrationale, eo ꝙ per ſe conuenit ei rõnalitas, conſequens eſt falſum: quia in Petro contracta, eſt ſingularis: ergo intentum. Similib. rationibus probatur ꝙ naturę ſm propriã rationem non conuenit eſſe indiuiduam: quia F
tunc vbicunq; eſſet, eſſet indiuidua, quod eſt falſum, quia abſtracta per intellectum non eſt indiuidua. Item, quia tunc repugnaret illi eſſe vniuerſalem ẽt de per accidens, qđ eſt falſum, qa qñ abſtrahitur, eſt vniuerſalis. Hoc ergo eſt animaduertendũ ad intelligentiã prædicabiliũ, & ꝑdicamẽtorum ꝙ naturæ, ſiue ſpecifica ſit, ſiue gñica, de ꝑſe ſolum conueniunt ſua prædicata eſſentialia aut ꝓpria: vt homini eſſe aĩal, eſſe ſubſtãtiam, eſſe riſibilẽ, &c. At reſpectus ad plura (qđ eſſe vniuerſale) conuenit de ꝑ accidens ꝑ abſtractionẽ intellectus, & eſſe indiuidua de ꝑ accñs, rõe materiæ ſignatæ, aut ſi aliud

G est principium indiuiduationis. Atq; adeo ratione vtriusq; conueniunt ei accidētalia prædicata, ut putat. ratione prioris, esse speciē aut genus; & rōe posterioris esse calidū esse coloratum. &c. quæ accidentia non cōueniunt homini, nisi ratione indiuidui, cui primo insunt, obidq; dicitur prima substantia, idest primum subiectum.

Hæc amplius corroborantur responsionib. argumentatorū Scoti. Vnde ad primū respōdetur. Quod natura ante ordinē ad intellectū secūdū propriā rōnē est indifferēs negatiue ad plura. i. de se non est determinata ad aliquod indiuiduum: hoc tamen non sufficit ad rationem vniuersalis, sed requi-

Rō vniuersalis.

H ritur ꝙ positiue sit indifferens. i. ꝙ habeat respectū & ordinē ad sua indiuidua. & hoc non conuenit naturę secūdū suā propriā rōnē, sed per abstractionē, vt mō probatū est. Est ergo fallacia in argu.a negatiua ad affirmatiuā cum argr̄, de se est indifferens. i. de se nō est determinata ad vnū: ergo de se est indifferēs. i. de se habet ordinē ad plura. Ac si arguerentur, hō per se non est albus: ergo per se est non albus: est. n. natura de se negatiue indifferens, & ad esse vniuersale, & ad esse indiuiduū. ¶ Et hæc est sententia exp̄ssa

Auicen.

Auic. 5. met. c. 5. dicentis eqnitas est tm̄ eqnitas, nec ex se una, nec plures, nec uniuersalis, nec particularis. Respondet Scotus, ꝙ ex se uon est vna vnitate numerali, nec plures numero, sed nihilominus est vna vnita-

I te specifica. At profecto apud rē considerātē, concesso ꝙ de se non est in pluribus, manifeste sequitur, ꝙ de se nō est species cōis, nā spēs est quæ prædicatur de plurib. differentib. numero. ¶ Ad secūdum respondetur ꝙ quamuis uniuersalia secūdū propriā, & absolutā rationē prædicentur de indiuiduis nihilominus ratio vniuersalitatis conuenit eis per abstractionē intellectus. Sed ad ter-

Vnitas specifica.

tiū statim rn̄debimus. ¶ Colligitur ergo ꝙ humanitas secūdū esse reale qd̄ habet non est una. sed eius unitas est unitas rōnis, nec est unitas realis in reb. nisi numeralis, Atq; hāc drīā cōstituit Damascenus lib. 1. c. 11. inter essentiā diuinā & creatā, ꝙ illa una & eadē numero est realiter in trib. personis, sed essentiā creata nō ē unā nisi unitate rōnis At uero aliter arguitur, ꝙ uniuersalia K

sint in reb. absq: operatione intellectus, ex cōi modo concipiendi qui plurimū habet ponderis in Dialectica. Circunscripta quacunque intellectus operatione concedimus species esse multas animalium, multaq: substantiarum & accidentium gn̄a: quam primum. n. Deus creauit mundum, nullo intellectu abstrahēte uniuersalia, verū fuit, creatas esse rerū spēs & gn̄a, uerūq: semper fuit dicere, omnes hoies esse eiusdem spēi, omniaq: aialia esse eiusdē gn̄is: ergo absq; intellectus negocio vniuersalia sunt in reb. Mirū namq: esset profecto, ꝙ dormientib. hoib. nō essent spēs rerū. Nec iuuat recur- L

sus ad intellectū diuinū, qui semper abstrahit uniuersalia; nā & si per impossibile cōseruaret res nō cognoscēdo eas, essent nihilominus spēs & gn̄a. ¶ Et cōfirmat: quia homines esse eiusdē speciei, nihil aliud est, q̄ ꝙ Petrus sit homo, & Paulus sit homo: & animalia esse eiusdē gn̄is, nihil alid̄ ē, q̄ ꝙ homo sit animal, & equus sit animal. ¶ Respondebit quis forte, ꝙ uniuersale ꝓ substracto ē quidē in reb. ante operationē intellectus: sed tamē intētio uniuersalitatis ē solū per operationē intellectus. Respōsio tamen non satisfacit; contendit. n. argm̄, ꝙ absq; operatione intellectus res & sint, & simpliciter dicātur species & genera. ¶ Pro-

pter argumentnm hoc Paulus Venetus nobilis auctor affirmat, vniuersalia esse in re- M

bus præter operationem intelectus. At uero existimo, ni fallor, respōdendū esse duabus conclusionibus. Quæ licet nouitatem præseferant, haud tamen scio an inter illa recipientur, quæ noua placere solent. ¶ Prima conclusio. Res nō est vniuersale in actu nisi qn̄ actu abstrahitur spēs intelligibilis a phantasmatib. Probatur; Esse uniuersale in actu, est esse intelligibile in actu (qa uniuersale est obiectū intellectus) sed res nō est intelligibile in actu, nisi quando actu abstrahitur eius species, ut patet, 3. de aīa. tex. 8. vbi docet Aris. ꝙ per spēm intelligibilē abstractā per intellectum agētē, & receptā in itellectu possibili, itellect⁹ possibilis fit itel-

1. concl. Vniuersale in actu.

lectus

A lectus in actu, & obiectum sit intelligibile in actu .i. in actu primo ad producendũ intellectionem, ergo res non est vniuersale in actu, nisi per actualem abstractioné. ¶Vnde ad 3.arg. Scot. principale conceditur, ꝙ vniuersale est obiectũ intellectus, sed qñ infertur, ergo vniuersale præcedit operationem intellectus, distinguitur consequens: si.n. intelligitur de vniuersali in actu, & de operatione intellectus possibilis, puta de intellectione, conceditur consequentia, nã anteq̃ vniuersale intelligatur, est factũ vniuersale in actu ab intellectu agente per abstractioné spéi intelligibilis: si vero intelligatur ꝙ vniuersale in actu debet præcedere abstractionem intellectus agentis, negatur conse-
B quentia, immo hoc est unum officium intellectus agentis facere vniuersale in actu, ꝙ sit obiectum intellectus possibilis. ¶Quapropter licet hactenus dicebamus rem esse vniuersalé in quantum obiicitur conceptui vniuersali, proprius tñ dicitur ꝙ sit uniuersalis in actu quatenus relucet in spéb. intelligibilib. abstractis a phantasmatib. ante in-
2. Concl. tellectioné. ¶Secunda concl. Res nihilominus ante quamcumque operationem intellectus sunt simpliciter spés, & genera, & ita sine addito sunt appellanda. Existimo conclusionem satis esse ex cõi mõ concipiendi demonstratam. Itaque licet sine operatione intellectus non sint uniuersalia in actu, tñ
C sufficit ut sint spés, & genera, ꝙ Petrus. v.g. sit hõ, & Paulus sit hõ, & hõ sit aïal, & equus sit aïal. Hoc.n. sufficit, vt res dicãtur eẽ eiusdé spéi, aut eiusdem gñis, qđ ꝑfecto est verum oĩ negotio intellectus cessante. Et manifestatur adhuc concl. Vniuersale.n. ẽ obm̃ intellectus, vt dictum est, nihilominus non tm̃ est obm̃ qñ actu mouet, sed quia est motiuum intellectus, sicuti color non solum dicitur obm̃ visus qñ actu mouet visum: ergo eadem ratione non solum dñr esse species, aut genera, qñ actu abstrahuntur, sed quia sunt abstrahibiles. ¶Et 2. probatur. Cæcitas secundum Arist. 5. met. t. 14. est ens rationis, & tñ homo (quod Caie. in principio de ente, & essentia docte concedit) simpliciter ẽ cæcus sine oꝑatione intellectus, licet cæcitas non actu sit ens, nisi ꝑ oꝑationẽ intelle- D
ctus: itẽ nomẽ propositio, syllogismus, &c. sunt noïa secundæ intentionis. Et tñ manifestũ est ꝙ voces sunt noïa ẽt qñ non actualiter cognoscuntur, nec immutãt potentiã. ¶Forsan non tã proprie conceditur sub his verbis. Absq; oꝑatione intellectus sunt vniuersalia, q̃ si dicas sunt spés, & genera, nam vniuersale vr̃ designare, ꝙ spés, & gña actu habeant intentiones vniuersalitatis: sed ad hoc ꝙ sit spés sufficit ꝙ sit fundamentũ vniuersalitatis. ¶Ex hoc sequitur ꝙ hæc ꝑdicatio, hõ est vniuersale in actu, nõ solũ est accidentalis, sed contingens; istæ vero, hõ est species, aïal est genus, forte sunt prędicationes proprij: veluti istæ, color est obiectum visus, ens est obiectum intellectus, quæ pariter dicunt ordinem ad potentiam cognosci- E
tiuam ¶Quod si quis arguat hoc incidere ĩ opi. Scoti resp. 1. ꝙ tãto melius: & præterea semper restat differentia quòd Scotus existimat in reb. ex natura sua sine ordine ad intellectum esse vniuersalia, quia sunt de se indifferentia: sed tamen nos contra opinamur reb. non conuenire esse vniuersalia, nisi per ordinem ad intellectum: nam cum species, aut genus dicant vnitatem in pluribus natura humana non est actu vna, nisi actu abstrahatur, nec est simpliciter species, nisi quia in potentia est abstrahibilis per intellectum a singularibus. Quocirca in subsequentibus semper loquemur de vniuersalibus in actu, dicentes quòd species, & genera fiunt per abstractionem intellectus: nam fieri est fieri in actu. F

Quæstio tertia.

Vtrum nomina secundarum intentionum vniuersalium supponant personaliter pro singularibus indiuiduis.

QVæstiones duæ antecedentes fuerunt met. de vniuersalib. hæc vero est dialec. quam lib. 1. & 2. Summularum, quantum Summulistis necessarium erat, tetigimus: sed nũc prouectiorib. discipulis pressius examinabimus. Et arguitur ꝙ huiusmodi noïa

G supponant personaliter ꝓ singularibus, ut sit uerũ dicere, Petrus est species, Petrus est genus. &c. Primo vniuersalia vt dictũ est secundum Arist. nihil sunt præter singularia, sed sũt prorsus idẽ realiter cũ illis: ergo nomina vniuersaliũ supponũtur ꝓ singularib. vt bene sequatur, hõ est species, Petrus est hõ, ergo Petrus est species. ¶ Secundo arguitur. Vniuersale nihil aliud est, q̃ res ipsa singularis in quantũ est obm̃ speciei vniuersalis, aut vniuersalis conceptus; sed hoc nihil aliud vr̃ esse q̃ ꝙ Petrus inquantum hõ est species, & inquantum animal est genus; ergo Petrus simpliciter est species, & genus, a re duplicatiua ad suã præiacentẽ.

H ¶ Et. 3. arguitur species (inquit Porphyrius) est quod prędicatur de pluribus differentibus numero: sed prædicationes uerũ fiunt mediantibus nominibus: ergo nomen speciei prædicatur de indiuiduis, ut rerũ sit dicere, Petrus est species. ¶ In contrarium est hæc eadẽ auctoritas Porphyrii. Nam spẽs est, quod prædicatur de pluribus differẽtibus numero; & genus, quod prædicatur de pluribus differentibus specie. Sed Petrus nec prędicatur de pluribus differentibus numero, nec de pluribus differentibus spẽ: ergo Petrus nec est species, nec genus.

Quæstio hæc præcedentes intelligenti facilis est. Quæ duos habebit articulos; primus uersabitur in expositione terminorum, alter vero modũ explicabit loquendi

I de vniuersalibus. Primo ꝓ intellectione terminorũ notandum est, ꝙ intentio aliter accipit̃ apud philosophus morales. s. ꝓ actu voluntatis respectu finis, & aliter hic apud dialecticos: nã hic intẽtio seu attẽtio significat quemcũq; conceptum intęllectus, quo tendit res. Vnde prima intẽtio, est primus conceptus q̃ hr̃ de re, puta quo in rebus cognoscimus ea q̃ ex natura sua eis cõueniũt, aut accipiunt: vt hi conceptus, Petrus, hõ, albũ, & similes. Et 2. intentio est secundus conceptus q̃ hr̃ de re. Et dr̃ secundus, quia supponit priorẽ. v. g. postq̃ intellectus concipit hominẽ, reflectitur supra rẽ cognitã. Et uidens, ꝙ talis natura, sic abstracta, conuenit pluribus numero, format illũ conceptum species, quo significatur illa ꝓprietas K in re q̃ est conuenire pluribus. Atq; ille dr̃ secunda intentio. Itaq; hæc notitia cõparatiua secunda nõ facit vniuersale, immo supponit esse uniuersale iã abstractũ in quantum cognitum conceptu vniuersali, sed intellectus per talem notitiam comparatiuã cognoscens illam proprietatẽ rei, attribuit illi nomen speciei, sicut cognoscens Petrũ habere albedinem, imponit illi nomen album. Doctrina est S. Tho. opusc. 48. art. 1. & in hoc decipiuntur qui putant per notitiã comparatiuam fieri uniuersale, ut statim uidebimus. ¶ Eadẽ arte, postq̃ intellectus format hanc propositionem, hõ est aial, reflectitur super res significatas, & cognoscens animal prædicari de hoĩe, & hoĩem subijci L imponit alteri nomẽ prædicati, & alteri nomen subiecti: & pari rõne imponit alia nomina secundarum intentionum quæ conueniunt rebus. ¶ At quia res sæpe nominamus nominib. cõceptuum (sicut statuam appellamus artem) fit vt res ipsas nuncupemus, intentiones. Ita vt intentio accipiatur dupliciter. Vno mõ formaliter pro conceptu, & alio mõ obiectiue, & hoc mõ accipitur in p̃sentiarum. ¶ Est igr̃ prima intentio id quod primo concipitur de re. i. quod cõuenit rei de se sine respectu ad operationẽ intellectus: 1. 2. & intẽtio. Et secunda intentio est id quod secundo cõcipitur de re. i. proprietas quæ consequitur in re per operationẽ intellectus. ¶ Atqui nomen primę intentionis, est id quod significat primã intẽtionẽ. i. proprietatem primi gñis, vt hõ aial; & nomen secundæ intentio M nis est, id quod sig ñat seu connotat secundã intentionẽ. i. proprietatem secundi gñis, vt spẽs, genus: sicut ly album dr̃ nomen albedinis. ¶ Ex quo sequitur primo, ꝙ si intẽtio accipiatur formaliter, utraq; est ens reale: ut puta subiectiue & realiter existens in intellectu, si uero accipiatur obiectiue prima intẽtio est ens reale, sed secunda intẽtio est ens rõnis. ¶ Sequitur secundo, ꝙ prima intẽtio nõ est relatio. Nam natura hoĩs, natura animalis, & quæcunq; res mundi, est prima intentio, q̃q̃ denominatur sic per respectũ ad intellectum, quia est primũ cognitũ: sed

secunda

A secunda intẽtio est relatio rõnis ¶ Sequitur tertio, ꝙ secunda intentio non est relatio qua vniuersale refertur ad intellectum, sed qua refertur ad sua inferiora, respectu quorum dicitur species & genus, & ad quæ cõparatur per intellectum, cuius fundamentũ remotum est res ipsa, & fundamẽtum propinquum, est cognitio qua res abstrahitur a singularibus. ¶ Sequitur quarto, ꝙ ens rationis nõ est effectus directe intentus ab intellectu in genere causæ efficientis; sicut cõceptus formalis qui est subiectiue in intellectu, aut sicut opificium exterius quod arte producitur ab illo; sed est illud quod producitur aut cõsequitur ad operationem intellectus. Ex hoc. n. ꝙ intellectus abstrahit speciem intelligibilem aut format conceptũ B vniuersalem, qui sunt effectus directe intenti, cõsequitur in re illa denominatio vniuersalis. Et ideo dicitur ens diminutum, nõ tamẽ est vera fictio, sicut chimæra, propterea ꝙ habet fundamentum in re, quod est ratio hominis, aut ratio animalis. &c. Vnde cum tria sint entia ratiõis, vt colligitur ex S. Th. de veritate. q. 21. art. 5. pura negatio, & priuatio, & relatio. Negationi nullum prorsus fundamẽtum correspõdet in re, sed est ens fictum ab intellectu vt chimęra. priuatio uero, vt cæcitas, est quidem ens rationis: quia priuatio entis realis, puta visus; sed tamen habet vtrunq; fundamentum in re. s. remotum, quod est animal, & propinquũ, quod C est aptitudo ad videndũ. Sed vniuersalitas, quæ est relatio rationis: medio modo se habet: nam habet in re fundamentum remotum, puta naturam denominatam: sed fundamentum proximum est cognitio, quia abstrahitur per intellectum.

Ens rõnis triplex.

Duo restant hic dubia. Vnum de illo quod hactenus frequenter diximus, nempe vniuersale fieri per abstractionem. Sunt. n. hoc tempore qui putant intentionem vniuersalitatis non resultare in re, nisi per notitiam comparatiuam qua intellectus. v. g. cõparat hominem, aut animal ad sua inferiora, quod putant esse opinionem S. Th. At vero profecto, nec apud Arist. nec apud S. Th. potest esse dubium, quo minus vniuersale fit per abstractionem. ¶ Primum, fieri aliquid vniuersale est, id fieri cõe, & indifferẽs. D i. habens se æqualiter ad plura, sed esse sic cõe nil aliud est q̃ esse denudatum a conditionib. singularib. per quas contractũ erat, & singulare: denudatur autẽ per abstractionem, ergo. ¶ Et confir. quia sicut natura per contractionem in hac materia, & sub his cõditionib. singularib. determinatur, & indiuiduatur: ita per oppositam abstractionem fit actu indeterminata, & per cõsequens vniuersalis. ¶ Et secundo arguitur. Auctoritate Arist. 2. Phys. tex. 18. dicentis, ꝙ abstrahentium non est mendacium. Vbi S. Th. & glos. dicunt, quòd intellectus per abstractionem separat vniuersale a singularib. Atqui re vera abstrahere vniuersale a particularib. idẽ prorsus est quod facere vniuersale: etenim E quemadmodum Plato asserebat vniuersale esse separatum realiter ab indiuiduis, ita ratione illud separare, est facere vniuersale. ¶ Sed tamen multominus dubium est hanc esse sententiam. S. Tho. etiam in locis ipsis quos isti citant in contrarium: nam 1. par. q. 85. art. 1. ad primum argumentum dicit, quòd abstrahere contingit dupliciter, vno modo per modum compositionis, aut diuisionis: & isto modo abstrahere rem ab alio. a quo non est separata, esset falsum, vt si quis diceret colorem non esse in pomo. Alio modo contingit abstrahere per modũ simplicitatis, sicut cum intelligimus vnum F nihil considerando de alio (quàm abstractionem Scot. alio nomine vocat præcisiuam) vt cum quis considerat colorem, nihil considerando de pomo, & hæc abstractio potest fieri sine mendacio. Et hoc modo (inquit) abstrahit intellectus vniuersale particulari. Et statim articulo secundo ad secundum. Quod humanitas (inquit) apprehendatur sine indiuidualibus conditionib. quod est ipsum abstrahi, ad qđ sequitur intẽtio vniuersalitatis, accidit humanitati secũdũ ꝙ pcipitur ab intellectu i quo ẽ similitudo naturæ spẽi, & non indiuidualiũ principiorũ. Ecce nihil dicit de cõparatione, sed ꝙ per hoc ꝙ res abstrahitur est vniuersalis. Et opus. 55. expresse dicit, ꝙ natura q̃ singu

Abstractio duplex.

 laris

G laris erat efficit̃ vniuersalis, per actionẽ intellectus depurãtis ipsam a conditionibu. q̃ sunt hic. & nũc. ¶ Falluntr tñ isti, bona venia bonorũ alias auctorũ dixerim (vel ego fallor) quia statim infra dicit S. Thom. ꝙ spẽs non ẽ vniuersalis ex hoc ꝙ est in aia, sed ex hoc ꝙ cõparat̃ ad multa singularia. Inde inferunt ꝙ requiritur notitia comparatiua. Quod tñ minime sequitur, quia illic loquitur de spẽ quæ est subiectiue in intellectu & illam dicit esse vniuersalẽ: quia cõparatur Non tñ per hoc intelligit actualẽ comprationẽ intellectus: nã certe spẽs illa abstracta sine eo ꝙ cognoscatur ab intellectu est vniuersalis, sed ꝗ cõparationẽ intelligit (vt
H ipse statim subiũgit) vniformẽ rõnẽ quã de se hẽt ad oĩa quæ repræsentat. Et eodẽ mõ, res ipsa relucens in illa spẽ hẽt vniformem rõnẽ ad oĩa indiuidua, & ꝑ consequens est vniuersalis, Expresse hoc dicit S. Th. opusc. 42. c. 5. Nã (inquit) vniuersalis propter vniformitatem rõnis, quę fit ꝑ remotionem a materialibus conditionib. est vnum in multis. Non ergo hẽt vniformẽ rõnẽ ꝑ notitiã comparatiuã, sed ꝑ abstractionẽ. Et idẽ dicit. 1. p. q. 85. ar. 3. ad primum & ad quartũ.

Dubium ergo secundum est. Vtrum ꝑ abstractionẽ speciei vniuersalis, aut quando res cognoscitur conceptu vniuersali aliquid pullulet in re, a quo denominetur genus aut species. Scot. n. ita videtur docere,
I saltem Scotistæ ita interpretantur auctorẽ Ait. n. in 1. dist. 23. ꝙ ens rationis causatur ꝑ operationẽ intellectus: Et quia dicit, causatur putãt nescio quid pullulare in re, qđ vocãt generalitatẽ aut specietatẽ. Et q. 13. idem videt̃ docere nempe ꝙ per cognitionẽ producitur res in esse cognito. Et in prædicabilibus. q. 9. expresse dicit, ꝙ, vniuersalitas est obiectiue in intellectu & subiectiue in re. ¶ At vero quicquid sit de auctorib. statuitur hic conclusio negatiua. Ens rationis, quod est vniuersalitas, nullum esse subiectium habet in rebus, sed solũ est obiectiue in intellectu. Hoc est dicere vniuersalitas (quam vocant genereitatem aut specieitatem) est sola denominatio ab extrinseco, nec aliquid pullulat in re a qua res denominatur vniuersalis: sed dicit̃ genus quia K
est obm̃ speciei intelligibillis, aut huius cõceptus uniuersalis, animal; & species quatenus est obiectum illius conceptus, homo, Quemadmodum ego dicor subditus ab intrinseco, quia habeo prælatum: neq; relatio quia ego referor ad prælatũ est aliquid distinctum a me. Et forsan Scotus non vult aliud qñ dicit uniuersalitatem esse in re, nisi ꝙ res denominatur vniuersalis. Nã 4. sen. dist. 1. q. 2. dicit vniuersale esse ens diminutum, quod habet solum esse obiectiuum in anima. Hęc conclusio non aliter probatur, nisi quia sicut est sensualis hoĩs nihil credere, nisi quod est ante pedes, vt Heraclitus: ita & uani est hominis credere in scientiis, nisi quod ratio aut fides catholica persuadet, maxime ĩ multiplicatione rerũ; & pro L
fecto nulla ratio persuadet, ut intellectus per cognitionẽ aliquid producat in rebus (ait. n. Arist. 3. de Anima. t. 2. intelligere esse quoddã pati) sed sicut res dicitur cognita quia obiicitur cognitioni, ita denominatur genus aut species ĩ actu: quia obiicitur huic aut illi cognitioni. ¶ Hæc est sententia S. Tho. opusc. 48. tracta. 2. ca. 1. ubi ait rẽ esse in anima tripliciter. Vno modo sicut effectus in causa, ut domus est in mente artificis. Alio modo subiectiue. ut scientia. Et tertio mõ obiectiue, vt ens rationis. Et infra. Ens rationis quod est ens in anima, non est res, sed intentio cui nihil extra animã cor- M
respondet, nisi pro fundamẽto remoto. Qđ si quæratur (inquit) ubi est subiectiue, respondetur, ꝙ nusquam, sed est in intellectu solũ obiectiue, alias esset ens reale. Hæc ille idẽ repetit opusc. 56. & 1. sentẽ. di. 2. ar. 3.

Articulus secundus huius quæstionis est de modo loquendi per nomina vniuersalium, cuius cognitio quamplurimum est necessaria non solum Dialecticis, sed in uniuersum cuiuscumque scientiæ professoribus; quippe ex cuius ignorantia & in philosophia & in theologia multi paralogizantur. Est ergo animaduertendum, ꝙ de uniuersalibus contingit sermo, aut per nomina primæ intentionis, aut per noĩa secũdæ intentionis. Per noĩa quidẽ primę intentionis

A nis trib. modis: nēpe enūciādo, aut concretū de cōcreto, aut abstractum de abstr. ᵭo aut abstractū de cōcreto. Quorū oīum exēpla in his quatuor noibus satis patebūt, videlicet, Socrates, hō, animal, & rōnale. Primū membrū facillimū est, manifestū enim est has prædicationes, hō est animal, homo est rationalis, & similes esse formaliter ueras. Nam superiora formaliter & quidditatiue prædicantur de suis inferiorib. & omnia de suo subiecto. ¶Secūdum ergo membrū est, vtrum istæ sint concedendæ, humanitas est aīalitas, humanitas est rōnalitas, rationalitas est animalitas. Neque debent barbara hęc noīa censeri: quia non possunt a philosophis rerum naturæ, quatenus sūt formæ suppositorum, aliis noibus significā-
B tius nūcupari, quib. proinde vsus fuit Boetius, & alii graues Latini. Atqui in his abstractis est alterum punctū, quo Scotus differt ab omnibus aliis realibus: negat. n. illas prædicationes in abstracto. 1. sent. dist. 2. q. 7. & di. 5. q. 1. Cuius rō est: quia aīalitas (inquit) & rōnalitas, & humanitas differūt formaliter. ¶Ad cuius intelligentiam breuiter notato, apud S. Tho, imo apud omnes philosophos ante Scotum, tm̄ esse duas distinctiones, puta rōnis & realis. d. rationis ē inter ea quæ sola operatione itellectus distinguūtur, vt quodāmō dicimus Petrū esse eūdē sibi, aut amicū sibi, distinguimus Petrū a seipso sola rōne; quia loquimur de illo
C tāquā de duobus, distinctio vero realis est inter ea quæ circumscripta operatione intellectus re ipsa distinguitur; vt Petrus, & Paulus, quāuis hæc habeat multas species; nam alia distinguuntur essentialiter & specifice, vt homo, & equus: alia solo numero, vt Petrus & Paulus; alia genere, vt substantia & qualitas, vt latius explicabimus in p̄dicamentis, ca. 4. Scotus vero scrutatus est distinctionem mediā, quæ nec est rationis, nec omnino realis, quā vocat formalem. vt primo distinguit inter distinctionem rōnis & distinctionē ex natura rei. Et distinctionū ex natura rei apud ipsum, alia est realis, aliaq; formalis. Distinctio realis est īter illa quæ distinguuntur tanquā duæ res, vt, homo & lapis, sed distinctio formalis est
D inter ea quæ sunt vna res, nihilominus aliquid est de essentia & definitione quidditaua vnius, quod nō est de essentia alterius. Ad propositum descendendo dicit, ꝙ humanitas, & animalitas non distinguuntur sicut duæ res, immo humanitas est res, quæ est animalitas: sed tamen quia in definitione humanitatis icluditur rationalitas, quæ non includitur in definitione animalitatis, propterea distinguntur formaliter, & non solum ratione per operationē intellectus. Itaq; hęc est falsa, humanitas est animalitas, quæ facit sensum formalem, sed hæc est vera, humanitas est res quæ est animalitas, quæ facit sensum identicum. Et eadem ratione, hæc est falsa, humanitas est animalitas, & a fortiori hæc, rationalitas est ani-
E malitas. Similia dicit dist. 8. q. 4. de attributis diuinis, quod ad præsentem non pertinet disputationem. ¶At uero S. Tho. ut colligitur ex de ente & essentia, cap. 3. & ex aliis locis censet, ꝙ sola ratione distinguuntur, humanitas, animalitas, & rationalitas. Ait enim ꝙ compositio humanitatis ex animalitate & rationalitate, licet quodāmodo (vt infra videbimus) sit similis compositioni materiæ & formæ, non tamē est omnino sicut compositio physica Petri ex materia & forma, alias (inquit) animal nō pręicaretur de homine, sicut materia nō prædicatur de Petro: sed est compositio ex re
F confuse intellecta, & ex eadem re determinate intellecta, quod est dicere, animalitas dicit naturā sensitiuam in confuso. i. non determinando quod sit hæc aut illa, rationalitas vero dicit naturam sensitiuam determinatam per formam rationalem, & hæc eadem est humanitas, & ideo in Petro nullo modo reperitur animalitas nisi eadem illa quæ est humanitas, quare humanitas & rationalitas solo intellectu differunt. Et quia distinctio solius rationis non sufficit salsificare propositionem, istæ omnes prædicationes sunt formaliter veræ, humanitas est animalitas, humanitas est rationalitas, rationalitas est animalitas. ¶In cuius persuasionem arguitur, primo: Tot sunt & nō plu

Peripatetici.

Distinctio realis, & formalis

ra

G ra distinctionum genera, quot sunt distinctiones rerum: sed Aris. 5. Met. tex. 14. & li. 6. tex. 6. nō ponit nisi duo genera entium, puta entia rationis & entia realia, ergo neque sunt plures distinctiones quam rationis & realis. Et confir. quia re vera vt nomē sonat, distinctio ex natura rei, idem est ꝙ distinctio realis: & ideo si qua est distinctio præter operationem intellectus, ea est appellanda realis. Cum ergo humanitas & animalitas non distinguantur realiter, fit vt sola distinguantur ratione. ¶Sed arguitur ad rem, ꝙ humanitas & animalitas non distinguantur ex natura rei, absque operatione intellectus: nam id maxime esset propter rationem Scoti, quia aliquid includi-
H tur in definitione hoīs, quod nō includitur in definitiōe animalis, sed tūc eadē rōne, hō in cōcreto distingueret formaliter ab animali, qđ asserere nemo pōt, cū hō formaliter & quiddiatiue sit animal. Discipuli Scoti hoc victi argumento cōcedunt, ꝙ quāuis hō distinguatur formaliter ab aīali, & humanitas ab animalitate, nihilominus animal nō distinguitur formaliter ab homine neque animalitas ab humanitate: quia superius nihil includit quod non includatur in inferiori. ¶Sed ꝓfecto hoc est testimoniū ꝙ definit in sua est mere gratis conficta: nā distinctio formalis debet esse mutua: quare si animalitas non distinguitur ab humanitate, profecto neque humanitas ab animalitate. ¶Est præterea argumentum ꝙ cū
I hmōi Metaphysicæ distinctiones sint & obscuræ & creditu difficiles, non sunt plures in scholas admittendæ quàm illæ quas ratio conuicerit. ¶Cōcludimus ergo, quòd illa prædicata in abstracto formaliter prædicantur de se inuicem sicut in cōcreto. Vnde ad argu. Scoti respondetur, quòd quanuis humanitas distincte & determinate aliquid includit, quod determinate non includit animalitas, tamen animalitas confuse & indeterminate includit totum quod humanitas: dicit.n. naturam sensitiuam quancunq;, & nulla est talis in re nisi illa animalitas quæ est in homine, & ipsa est humanitas: & animalitas quæ est in equo, & ipsa est equinitas: nam eadem est aīa, a qua homo est sensibilis, & a qua est rationalis. ¶Adducit Scot. illud Auicennæ. 5. Metaphysicæ, equinitas est tm̄ equinitas. Sed respōdetur quòd quanuis Auicēna non habeat tantam auctoritatē in vniuersalibus quātam in singularibus: quia medicus non curat hominem in vniuersali, sed Socratem: nihilominus non vult negare quòd equinitas sit animalitas, sed id solum intendit quòd equinitas de se nec est vniuersalis, nec indiuidua, sed solum conueniunt illi prædicata essentialia, puta ꝙ sit eqnitas & animalitas, &c. K

Tertium membrum in nominibus primæ intentionis est, qn̄ abstractum prædicatur de concreto, vt hō est humanitas, & de hac Reales omnes conueniunt esse falsam. L
Et fateor nō esse hoc facile creditu, his vel maxime, qui non sunt in Aris. priscisq; philosophis versati: quia manifestū est humanitatem non distingui ab homine, sicut a copore distinguitur color: quia humanitas est essentia hoīs. Sed negant illam solū propter diuersum modum significandi terminorū: quia abstractum significat humanitatem per modum formæ, & concretum significat hominem per modum habentis formam, & per consequens humanitas significat humanitatē quodā modo ad modum partis, & homo ad modum totius. At qui inter sapientes potius cōceditur, ꝙ hō habet humanitatē, q̄ ꝙ homo sit humanitas: & Arist. 1. de Anima. tex. 64. dicit, ꝙ humanitas non net aut ambulat. sed homo M
Propter hos modos loquendi antiqui negabant illas propositiones. Et quia illa est falsa seclusa operatione intellectus, dicebāt quòd humanitas distinguitur ab homine. Et S. Tho. & omnes quotquot illum præcesserunt, uocant illam distinctionem realem, ut patet prima. p. q. 3. ar. 3. & alibi frequenter. Scotus vero vocat suo nomine distinctionē formalem. Et forsan in hoc puncto particulariter disputatio est de noīe. Non enim concedendum est distingui tanquam rem & rem? quia homo & humanitas non sunt duæ res; immo in sensu identico prædicatio est uera, vt si dicas, homo est

A est res quæ est humanitas. Sed distinguuntur (dicunt) tanquã includens, & inclusum: quia hõ vez dicitur suppositũ, & suppositũ dicitur id quod hẽt humanitatẽ, in hac materia cum his accidẽtib. quæ quidem in humanitatis ratione non includuntur. Qui quidem modus loquendi potissimum necessarius est in materia incarnationis, a qua vix nos possumus extricare, quomodo Christus assumpsit humanitatem, & non suppositũ, nisi negando suppositum esse naturam. Sed de hoc in prædicamento quantitatis, & reliquis sequentibus ampliorem faciemus sermonem: quomodo videlicet abstracta prædicentur de concreto.

Superest secunda pars de terminis secundæ intentionis. Et quidẽ de prædicatione B abstractorum, & de se mutuo, & de concretis, nulla est difficultas, ista.n. est disparata, specieitas est generitas, seu intentio speciei est intentio generis: quia sunt diuersæ intẽtiones: & pariter istæ, genus est generitas, & species est specieitas, ad modum istarum albedo est sapor, albũ est albedo. Restat ergo vt dicamus de noĩb. secundæ intentionis in concreto, quemadmodum prædicentur de noĩb. primæ intentionis, vt dicendo, hõ est species, animal est genus &c. quod est principaliter intentatũ in hac qõne. Et quidem secundum Nominales nulla est qõ? sane qui dicunt in his prædicationibus, hõ C est spẽs, animal est genus, subiecta materialiter supponere. Atq; adeo in syllogismis, hõ est spẽs, Petrus est hõ, ergo Petrus ẽ species: item animal est genus, homo est animal: ergo homo est genus medium teneri æquiuoce. ¶ Sed tamen quia hoc iam impugnatum est, nec modus concipiendi est illa nomina, homo, animal esse speciem, & genus, sed res ipsas; ad quæstionem respondetur duabus conclusionibus. Prima. Nomen secundæ intentionis vniuersalis non supponit pro indiuiduo, sed pro sola natura cui conuenit illa intentio, vt hoc nomen species non supponit pro Petro, sed pro homine in vniuersali. ¶ Ad probationem huius conclusionis notanda est hęc regula. Nomẽ secundæ intentionis quodcunque, positum in vno extremo appellat proprium conceptum alterius extremi super suum propriũ significatum: vt in hac propositione, homo est species, prædicatum appellat conceptum vniuersalem, homo, ad suum significatum, quod est dicere, facit vt subiectum supponat pro homine, in quantum concipitur illo conceptu vniuersali, homo. Ratio regulæ manifeste colligitur ex his quæ supra adnotauimus: nam nomen secundæ intentionis non conuenit rei, nisi in quantum substat illi intentioni, & res non substat intentioni, nisi in quantum est obiectum conceptus: vt res quæ est homo est species, inquantum obijcitur isti conceptui, homo ꝑ quem abstrahitur a singularibus. Quo fit vt prædicatum faciat subiectum supponere E simpliciter. Suppositio enim simplex, vt dictum est secundo libro Summu. est suppositio termini pro suo primario significato: primarium autem significatum de ly, homo, est homo in quantum abstrahitur a cõditionibus singularibus, quod nihil aliud est quam homo inquantum concipitur illo conceptu vniuersali: ergo de primo ad vltimum, nomen supponere simpliciter est supponere pro suo significato, cũ appellatione proprii conceptus. Dixerim, subiectũ supponere simpliciter: nã prædicatũ, spẽs, personaliter supponit, cũ supponat pro suis suppositis, in his, hõ est species, equus est species. ¶ Probatur ergo conclusio. Sensus F huius propositionis Petrus est species, est ꝙ Petrus quatenus concipitur illo conceptu singulari, Petrus est species, sed hic est falsus: ergo nomẽ species nõ supponit pro Petro. Eadem ratione, nec illud nomen supponit pro genere, neque nomẽ generis pro specie, nec pro indiuiduo: quia propter appellationem subiecti omnes istæ sunt falsæ, animal est species, hõ est genus, Petrus est genus. ¶ Secunda concl. Nomen secundæ intentionis indiuidui, nec supponit pro specie, nec pro genere. Exẽpli gratia: Hæc nomina indiuiduũ, singulare prima substãtia, sunt noĩa secundæ ĩtẽtionis: quia significãt indiuiduũ ea rõne qua est subiectũ oĩum ꝓdicatorũ, tã essentialium q̃ accidentalium:

& ideo

G & ideo appellat propriũ conceptũ alterius extremi,ſicut noia vniuerſalium. Nullũ er go iſtorũ ſupponit ꝓ ſpecie aut genere.Sẽſus.n.huius,hõ eſt indiuiduum, aut ſingula re, eſt ꝙ hõ in quantum concipitur illo cõ ceptu,homo,eſt indiuiduum. Et eadẽ ratio ne,hæc eſt falſa,animal eſt ſubſtantia:Eadẽ arte loquendum in aliis nominibus ſecundæ intentionis,quæ faciunt eandem appel lationem.Vt qñ dicitur,color eſt obiectum adæquatum viſus,ens eſt ſubiectum Metaphyſicæ, ſenſus eſt de colore aut ente in uniuerſali Quare ſubiectum in his locutionibus ſupponit ſimpliciter.

Ad primum argumentum in contrariũ H reſpondetur,ꝙ cã ob quã negamus nomen ſpeciei ſupponere pro indiuiduo , non eſt, quia ſpecies ex natura rei diſtinguatur ab *Appellatio.* indiuiduo: ſed quia ex defectu appellationis non ſequitur,hõ eſt ſpecies, Petrus eſt hõ ergo Petrus eſt ſpecies.Nec ſequitur ne gatiue:Petrus non eſt ſpecies, Petrus ẽ ho mo:ergo homo non eſt ſpecies: nam vtrobiq; variatur appellatio ſubiecti. Nomina enim hæc ſecundæ intentionis eodẽ modo appellanť in negatiuis ſicut in affirmatiuis. ¶Sed arguiť cõtra hoc. Primo. Sequeretur cõſequẽtiam hanc,eadem ratione nõ valere,hõ eſt animal rõnale,Petrus eſt hõ:ergo Petrus eſt animal rõnale: quia cũ definitio explicet naturam ſpeciei, videtur ꝙ appellet ſicut nomen ſpeciei.Reſpondetur negãdo ſequelam.Immo ſyllogiſmus eſt bonus I quia illa definitio,animal rõnale,cõſtat ex noibus primæ intẽtionis,& ideo nõ appel lat,ſed ſubiectũ ſupponit ꝑſonaliter.¶Secũdo arguitur.Hõ eſt ſpẽs;ergo oĩs hõ ẽ ſpẽs: rurſus,Omnis homo ẽ ſpecies:ergo Petrus eſt ſpecies.Prima conſequẽtia tenet: qa in materia naturali indefinita æquipollet vni ueſali, & ſecunda per deſcenſum. ¶Rñdetur conſequentiam primam non valere: ſubiectum.n. in antecedenti ſupponit ſimpliciter,& in conſequenti perſonaliter:nam ſignum vniuerſale diſtribuens ſubiectũ pro ſuis indiuiduis impedit appellationẽ prædicati: ad vero ſignum confuſionis impedit appellationem:Imo ſubiectũ huius:tũ hõ & ſpecies animalis rõnalis ſupponit ſim D pliciter. Et exponenda eſt hoc mõ, homo eſt ſpecies animalis rõnalis,& nulla alia ab hac eſt ſpecies rõnalis. ¶Tertio arguitur.Se queretur illam propoſitionem , hõ eſt ſpecies,non poſſe conuerti:quia maxime conuerteretur in hãc ſpecies eſt hõ:ſed hic prę dicatum videtur ſupponere perſonaliter, nã ſubiectũ non uidetur appellare ſupra ꝑ dicatũ. ¶Hic poſſet quis forsã dicere,con uerſionẽ hãc non valere. Et rõ poſſet adduci:qa prędicatũ ẽ ſicut forma ſubiecti , & ideo põt ipſum qualificare.Non tñ vice ver ſa,ſubiectum quod ẽ vt materia,põt qualifi care ꝑdicatum.Vnde concedimus,ꝙ hõ eſt pictus,quia prædicatum alienat ſubiectũ, ſed negamus ꝙ hõ pictus ſit hõ,& concedimus ꝙ hõ eſt nomen vocale quia prædicatũ facit ſubiectum ſtare materialiter:ſed tamẽ negamus ꝙ nomẽ vocale eſt hõ. ¶Nihilo minus tñ cẽſeo has regulas non eſſe tã exacte intelligẽdas,ſed conſulendæ ſunt potius aures.Et tñ ita verum ſonat:ſpecies eſt homo,ſicut hõ eſt ſpecies.Concedimus.n. hãc,pulchra ſpecies animalis eſt equus. In ſimum genus viuentium eſt plãta , & ſimiles. Et ideo conſulto diximus in regula , ꝙ nomẽ ſecundæ intentionis appellat ſupra alterum extremum , ſiue ſubiectum ſit,ſiue ꝑdicatũ. ¶Quarto tandem arguitur. Sequeretur ꝙ ſub ſubiecto illius , hõ eſt ſpẽs, nullus poſſet fieri deſcenſus, quin variare E tur appellatio.Rñdetur ꝙ põt fieri per ſingularia vaga ſupponentia itidem ſimpliciter , vt hic hõ eſt ſpecies. Cuius ſenſus ſit: Hic hõ quatenus concipitur illo conceptu vniuerſali,hõ,eſt ſpecies, nam frequenteer ſingulare vagum ſupponiť ſimpliciter pro ſpecie:vt qñ dicimus,hoc animal gignitur in India demonſtrato Camelo , hæc herba creſcit in horto meo.Senſus ẽ de ſpecie huius animalis aut herbæ. ¶Ad ſecũdum prin cipale negatur illa conſequẽtia. Homo eſt *Sẽtentia* ſpecies,ergo Petrus in quantum homo,eſt *Scoti.* ſpecies,ſi ly in quantum facit ſenſum redu plicatiuũ:qa præiacens eſt falſa,vt ibi ꝓba tũ eſt.Si vero accipiatur ſpecificatiue , forte conſequentia valet, & cõſequens eſt verum,

A rum, vt potè cuius sensus sit: Petrus in quã tũ concipitur vniuersali, homo est species. Tametsi potest consequentia negari. ¶ Ad tertium, demum principale respondetur, quòd vniuersalia scilicet, genus, species, ꝑdicantur de suis indiuiduis: non tamen in quantum substant secundis intentionibus, sed secundum suas proprias rationes quas habent in rebus. Quare non prædicantur per nomina secundæ intẽtionis, sed per nomina primæ intentionis. vt Petrus est homo, Paulus est homo, equus est animal. &c. non tamen Petrus est species. &c. vt q; proxima statim videbitur.

Quæstio quarta.

B *Vtrum subiectum huius libri sit uniuersale.*

POST quæstiones tres præambulas ad materiam prædicabiliũ & prædicamẽtorum ad librum specialiter prędicabilium descẽdẽtes quærimus subiectum eius. Et arguitur ꝙ non sit vniuersale. Logica, vt ostendimus q̃one vltima Procœmiali, distinguitur ab aliis scientiis, ꝙ Logica est rationalis scientia tractãs de entibus rõnis aliæ vero sunt reales, quæ tractant de rebus existentibus absq; operatione intellectus: sed scientiæ reales tractant de vniuersali, nã sciẽtiæ vt visum est, non sunt nisi de vni C uersalibus: ergo Logica non tractat de vniuersalibus, & ꝑ consequens, nec eius subiectũ est vniuersale. ¶ Secundo arguitur. Subiectũ scientiæ est illud cuius propriæ passiones demonstrãtur in tali scientia: sed vniuersale nullam potest habere propriam passionem: ergo non est subiectum scientiæ. Probatur minor: quia proprium conuertitũ cum suo subiecto, vt risibilem cum homine, sed proprium non conuertitur cum vniuersali: nam vniuersale est genus ad quinque prędicabilia & per consequens est superius ad proprium, quod est vnum prædicabile. ¶ Et tertio arguitur. Porphyrius ꝑponit hic se dicturum de quinq; prædicabilibus: sed vniuersale non complectitur omnia prædicabilia: ergo non est subiectũ huius libri. Probatur, Deus est prædicabile, D nam prędicatur de tribus personis, & tamẽ non est vniuersale cũ sit singulare sicut Petrus: ergo. ¶ Sed in contrariũ est ꝙ vna sciẽtia (qualis est hæc) versatur circa vnũ formale obiectum vt supra diximus; sed Porphyrius proponit agere de quinque vniuersalibus: ergo subiectũ huius libri est vniuersale, quod habet vnicam rationem formalem ad illa quinque.

Quæstio hæc mota est, vt cum tam Logica, q̃ scientia realis, circa vniuersalia versentur, intelligamus, qua rõne Logica differt ab aliis. Vbi notant Dialectici ꝙ vniuersale accipitur tripliciter: vno modo pro substracto. Alio modo pro per se significato. i. pro vniuersalitate. Et tertio modo pro aggregato ex vtroque. Sed re vera impropriissime accipitur tertio modo. Sicuti .n. album non accipitur pro aggregato ex Petro & albedine, qđ est per accidẽs: ita nec vniuersale accipitur pro aggregato ex natura & vniuersalitate. Immo nec secundo modo accipitur proprie vniuersale: enim vero sicut albedo non est album sed forma albi: ita secunda intentio obiectiua de qua loquimur nõ est vniuersale, sed est vniuersalitas, quæ improprietas multos neotericorum in errorem coniecit. Et ideo si proprie loquendum est, vniuersale accipitur dupliciter. Vno modo pro substracto. i. pro natura secundum se absolute considerata. F Et secundo modo accipiꝰ pro eadem natura in quantum est sub secunda intentione, & denominatur ab illa. Ita distinguit S. Th. vbiq;, & expresse secundo de aia lecti. 12. Sicut album (inquit) vno modo accipitur ꝑ eo cui accidit albedo secũdũ se, alio modo pro eo vt subest albedini, ita vniuersale. Natura dr̃ substractum: quia substernitur secundæ intentioni & denominatur ab illa: sed intẽtio dicitur per se significatum: qa quod nomen cõcretum per se significat est forma, sicut album de formali significat albedinem. sed apud Nominales illud appellatur significatum materiale, & hoc significatum formale. Atqui substractum significamus multis noibus. Dicitur enim humanitas,

Vniuersale tripliciter. E

Substractum, et per se sig.

G nitas, animalitas, equinitas. &c. quæ Dialectici abstrahunt a cõcretis, hõ, animal. &c. Appelatur ẽt quidditas & natura, vt dicit S.Tho. de ente, & essentia cap. 1. Et magis latine appellatur rõ hominis, ratio animalis, ratio equi. &c. Id enim quod significat definitio, appellatur rũ speciei seu definiti.

His suppositis respondetur ad quæstio-
Concl. 2. nẽ tribus conclusionibus. Prima sciẽtiæ reales tractant de vniuersalib secundũ se consideratis nõ vt substant secundis intentionibus: id est, Tractant de proprietatibus & cõditionibus rerũ quæ conueniunt illis absq; operatione intellectus, atq; adeo tractãt de
Concl. 1. illis quatenus significantur noĩbus primæ intentionis. ¶Secunda cõclusio. Logica tra-
H ctat de vniuersalibus quatenus substan secũdis intentionibus. Id est, Tractat de conditionibus vniuersalium quæ cõueniũt eis per abstractionẽ intellectus, puta quatenus significantur noĩbus secundæ intentionis, aut saltem in ordine ad intellectus operationem, vt in Prolo. prædicamẽtorum videbimus. Exempli gratia, de hoĩe cõsiderat philosophus naturalis principia quib. constat, & proprias eius passiones, vt pote quatenus sit risibilis, quatenus mortalis, &c. Et philosophus moralis tractat de hoĩe quatenus deliberate tendit in finem: sed Dialecticus id solum speculatur quatenus prædicatur de pluribus differẽtibus numero, qua-
I liter in prædicamento ordinatur, &c. ¶Qđ si adhuc instes, Scientia realis tractat de vniuersali in quantũ vniuersale: quia scieitia est de vniuersalibus (vt sæpe repetimus) & Logica tractat de vniuersali in quãtum vniuersale: ergo nulla põt cõstitui differẽtia inter Logicam & alias sciẽtias. Hoc argumẽtũ multos male torquet, non attendentes ęquiuocationem reduplicationis harũ propositionũ. Nã in priori intelligitur, ꝙ scientiæ oẽs tractant de rebus in quãtum abstrahunt a singularibus. In quo nec Logica differt ab aliis. Quia sicut philosophus nõ tractat de hoc, aut illo mobili, sed in cõi de ente mobili: ita neq, Logica tractat de hac aut illa specie, aut de hoc aut de illo genere, sed de specie & de gnere in cõi, Sed qñ di-
K cimus ꝙ Logica tractat de vniuersali ĩ quãtum vniuersale, intelligitur in quantũ substat secũdæ intentioni, puta generis vel speciei. ¶Vnde constat quomodo Logica diffunditur per omnia entia sicut Metaphysica. Quemadmodũ.n. subiectum Metaphysicæ est ens, atq; adeo munus eius est constituere definitiones omnium rerũ: ita subiectum Logicę est ens rõnis, quod omni enti cõuenire potest: in vniuersis.n. rebus est inuenire genus & speciem & prædicatũ. &c. ¶Et his colligitur tertia conclusio. Subiectum huius libri est vniuersale quod habet rationem cõem & genericã ad quinq; vniuersalia. Vnde subiectum huius libri est inferius ad subiectum Logicæ. Nam subiectũ Logicę est ens rationis, quod est cõe ad syl- L
logismum, propositionẽ, prædicatũ, subiectum, vniuersale, &c. Et subm̃ huius libri est vna species entis rationis. ¶Sed est argumentum aduersus hanc conclusionẽ. Alia est rõ vniuersalis, & alia prædicabilis, vt docet S.Tho. opusc. 48. cap. 1. Nam vniuersale ẽ quia inest pluribus, prædicabile aũt quia prædicatur & enũtiatur de pluribus. Vnde esse prædicabile est passio vniuersalis, vt risibile ẽ passio hoĩs. Eo.n. ꝙ rõ hominis inest pluribus hominibus, conuenit humanitati prædicari in concreto de pluribus. Sed Porphy. tractat hic de vniuersalibus secundũ rationem prædicabilis, vt patet in defi-
nitionibus gñis & aliorũ prędicabilium: ergo non vniuersale, sed prædicabile, ẽ hic subm̃. M
¶Respondetur ꝙ conuenientius dicitur subm̃ esse vniuersale quã prædicabile: sicut subm̃ scientiæ de homine non est risibile, sed homo, de quo demõstratur passio risibilitatis. Tradit.n. hic liber notitiam vniuersalis, demonstrando propriam passionẽ eius quæ est prædicari, tametsi Porpy. definiat vniuersalia p̃ proprias passiones quæ sunt nobis notiores. Nec est solicitus an proprie sint definitiones quidditatiuæ. ¶At vero Nominales in suis nominib. persistentes dicunt subm̃ huius libri esse hoc nomen vniuersale, aut nomen Prædicabile, ꝙ est genus ad illa quinq; nomina, genus, species, differentia, proprium, accidẽs, quæ so-

Concl. 3. subiectũ p̃dicab. l.

la

A la sunt apud illos vniuersalia, sed hoc nõ est iã modo q̃d nõbis rõnib. impugnemus. ¶ Ad I. argu. satis responsum est q̃d scientiæ oẽs tractãt de vniuersali in quãtum vniuersale .i, inquantum abstractum a singularib. Logica vero tractat de vniuersali in quantum vniuersale. i. inquantum substernitur, & substat secundæ intentioni vniuersalitatis. ¶ Ad secundum respondetur q̃d vniuersalia habẽt suas proprias passiones: vt spẽs prædicari de plurib. differentib. numero, & genus de plurib. differentib. specie in eo q̃d quid, & quælibet earum conuertitur cum B suo subiecto. Et ad consequentiam sophisticam, Vniuersale, est genus ad proprium: ergo est superius ad illud, & per consequens non conuertitur cum sua propria passione. Respondetur nihil valere, quia proprium capitur æquiuoce. In antecedenti namque proprium supponit simpliciter pro eo q̃d est quartum prædicabile: in consequenti vero supponit p̃sonaliter pro propria passione uniuersalis, ac si argueretur spẽs, & proprium non conuertuntur, puta secundum, & quartum prædicabile ergo spẽs, & sua ꝓpria passio non conuertuntur. ¶ Ad 3. resp. ꝙ Deus non est vniuersale, immo est singulare, atque adeo, neq; est prædicabile proprie de plurib. nam personæ diuinæ nõ sũt proprie plura, quia nec sunt differentia spe C cie, nec proprie distincta numero, sed sunt vnus Deus numero, quamuis sint tres personæ: quod altioris est negotij disputare. Quare non ponitur in prædicamento (vt videbimus in prædicamentis) sed est illic hoc singulare mysterium, quod vna essentia numero sit in tribus personis.

Porphyrius.

Quæstio quinta.

Vtrum tantum sint quinque prædicabilia.

QVæstio est de ratione numeri prædicabilium. Et arguitur ꝙ sint pauciora, q̃ quinque. Prædicabile, & prædicatum, ut nõia præ se ferunt, idẽ pollent, sed tm̃ sunt quatuor prædicata secundum Arist. 1. topi. c. 4. ergo tm̃ sunt quatuor p̃dicabilia.

¶ Secundo aliqua istorum vniuersalium in D idem recidunt: ergo non sunt quinque. ¶ Lataur añs: nã hæc est vera, genus est spẽs. Sunt .n. oĩa p̃dicabilia spẽs respectu illius generis, uniuersale, ut qõne ꝓxima dicebamus. Itẽ quia multa accidẽtia sunt genera, & species, vt albedo est species, & color genus. ¶ Tertio arguitur, ꝙ sint plura quã quinq;. Prædicabile, & prædicamentum idẽ uidentur significare, sed sunt decem prædicamenta, ergo decem prædicabilia. ¶ Et confir. Definitio est unum prædicatum: apud Arist. 1. topi. prædicatur. n. quidditatiue de definito & tamẽ non comprehenditur sub aliquo il- E lorum quæ assignantur a Porphy. Item ens est uniuersale, utpote quod prædicatur in quid de rebus uniuersis, tamen non continetur sub aliquo eorum quinq;, quia maxime esset genus, quod in prædicamentis apparebit esse falsum: ergo sunt plura quàm quinq;. ¶ In contrarium est auctoritas porphy. ¶ Ad numerum uenãdum p̃dicabilium necessaria ẽ p̃dicationum notitia. Atqui p̃dicatio apud dialecticos idẽ generaliter significat quod enunciatio, vt idem sit prędicatio, quod oro uerum, uel falsum significans. Et est triplex prædicatio, puta identica, disparata, & medio modo se habens. s. nec idẽtica, nec disparata, sed extremorum differẽtium, quæ sibi tñ mutuo conuenire possunt F ¶ Prædicatio identica est prædicatio in qua prædicatur idem de eodẽ, ut homo, est homo. Idem inquam, aut synonymum, nã ut ĩ 1. lib. Summu. dictum est, Synonyma sunt nomina diuersæ vocis, & eiusdem significationis, ut gladius, ensis. Sed in p̃sentiarum idẽ est iudicium de prædicatione, ubi prędicatur synonymum de synonymo, & de prædicatione idẽtica. ¶ Prædicatio disparata ẽ illa in qua p̃dicatur disparatum de disparato, ut hõ ẽ lapis. Exẽplum affirmatiuarum intellige in negatiuis. Est. n. idẽtica, hõ non est hõ: & disparata, substãtia non est qualitas, quamuis illa sit falsa, & hæc vera. ¶ Prædicatio, nec idẽtica, nec disparata, alia est directa, alia indirecta. Prædicatio directa (aiunt dialectici huius tẽporis) est illa in qua prædicatur superius de inferiori, ut homo est

Prædicatio triplex.

G est animal;uel cõnotatiuum de absoluto, ut hõ est albus:uel æque cõnotatiuũ de æque cõnotatiuo,ut albũ est musculum , nisi ubiectum sit superius prædicato;nam coloratum est albũ,est indirecta. Et nescio quas alias particulas pro libito accumulãt,certe præter artem definiendi. Nam profecto oratio hæc potius est diuisio specierum directæ prædicationis quàm definitio explicãs eius naturam. Non.n.docet ꝓpter quid,hõ est aĩal,est directa: &,animal est hõ,est indirecta. ¶Notãdũ est ergo,ꝙ prædicatũ est illud quod se hẽt ut forma,& subiectum id quod se hẽt ut materia. Et hoc sonant illa noĩa,subiectum,prædicatũ,vt albũ est prædicatũ Petri,quia albedo ẽ forma Petri, Petrus aũt non est prædicatũ albi; sed potius subiectum quod recipit illã formã. Etenim ex mõ essendi rerũ,sequtur modus prædicãdi.5.Met.t.14.Eadem rõne quia superius ẽ forma inferioris.2.Phy.t.28.& 5. Met.t. 2. fit vt,hõ,sit ꝑdicatum Petri, quia dicit rationem hoĩs quæ est in Petro, Petrus, uero est subiectum respectu hoĩs: & quãuis Petrus & hõ,vt supra dictũest,sola ratione distinguãtur,nihilominus ita nos docet Aristo.2.Phy.loqui ¶Est ergo prædicatio directa illa,in qua id quod se hẽt vt forma euũ iatur de suo subiecto,& indirecta est illa; in qua illud quod suapte natura se hẽt ut subiectũ enuntiaẽ de sua forma. quod est dicere. Id quod sua natura ẽ prædicatum seruat sitũ ꝑdicati,& id quod est subiectũ seruat sitũ subiecti:situs.n. prædicati est post copulã,& situs subiecti, ante copulam. Exẽpli gratia.Petrus est albus , est prędicatio directa:quia album,cũ significet formã Petri,& ꝑ cõsequẽs suapte natura sit ꝑdicatũ eius,enũtiatur de illo:sed album est Petrus est indirecta:quia id qđ ex natura sua ẽ subiectũ enunciatur de prædicato.Eadẽ rõne ubi prædicaẽ superius de inferiori ẽ directa prædicatio:ut, Petrus est hõ, homo est animal,& conuertentes earum sunt indirecte:quia superius sẽper est ut forma quæ recipitur in inferiori tanquam in subiecto Recipitur inquam,Metaphysice; quia superius contrahitur ad esse inferioris,vt dicemus in subsequentibus.

H

I

Sed nunquid hæc est prædicatio directa hoc aĩal est hõ?uideẽ.n.ꝙ non;nam cũ hæc idefinita,puta,animal est hõ, sit indirecta, videtur ꝙ ẽt singularis eius sit indirecta.Ex alia uero parte vr̃ ꝙ sit directa: quia quanuis hõ nõse habet ut forma respectu aĩalis : tñ habet se forma respectu huius indiuidui demõstrati Rñdetur ꝙ propositiones subiectorũ singularium đbẽt regulariter esse directas,aut indirectas ex parte suppositi,& non ex parte significati formalis noĩs modificati signo singulari. Et ideo illa est directa si demõstretur hõ , siue dicas, hoc aĩal,siue,hæc substantia, si uero demonstretur equus.est disparata.Quare eadẽ indefinita;cum sit indirecta, hẽt alias singulares directas,& alias disparatas. ¶At uero propositionum eorundẽ extremorum communium si affirmatiua ẽ directa , & negatiua erit directa,& si idefinita ẽ directa uniuersalis,& exponibilis erit directa.Vt oẽs istæ sunt directę,hõ est animal,nullus hõ est animal,tm̃ homo est animal.Atq; Adeo conuertentes earum indirectæ sunt. Si uero fit prædicatio directa ubi unum accidens ꝑdicaẽ de alio,tunc conuertẽs eius est pariter directa.Vtraq; .n.ẽ directa,album ẽ dulce, dulce est album.Nec possumus certã dare regulam ad cognoscẽdum quæ ꝓpositio sit directa præter definitionẽ datã, puta si res significata per prædicatum se habeat ut forma substãtialis,uel accidentalis respectu subiecti.Quare hęc,aĩal est rõnale,est indirecta,quia ꝑdicatum ẽ inferius subiecto , sed si dicas animal est rõnale, uel irrationale ẽ directa. ¶Ex dictis sequitur ꝙ sola prædicatio directa est simpliciter & absolute prædicato.Aliæ uero sunt secũdum quid prędicationes,nã idẽ respectu sui, sicut non est forma,ita nec prædicatum. Et multo minus nominum disparatorum unum est prædicatum alterius.Nec ꝑdicatio indirecta,ut animal est hõ , est simpliciter prædicatio, sed indirecta prædicatio.Vnde Porphy.ca. de Specie.Aequa inquit de ęquis prædicari oportet,aut maiora de minoribus,ut hinnibile de equo,aut animal de homine,minora

K *Prædicatio directa.*

L

M

A nora vero de maiorib, minime. Nec.n. dices aial esse hoiem. ¶Prædicatio directa diuiditur in essentialem (quæ in quidditatiuã rursus, & non quidditatiuam subsecatur) & accidentalẽ quæ in prædicationem proprii subdiuiditur, & prædicationem accidentis. De quibus suo cuiusq; loco dicturi sumus.

His annotatis, rñdetur ad qõnem vnica conclusione: Tm̃ sunt quinq; prædicabilia, puta genus, spẽs, dr̃ia, proprium, & accidens. Sufficientiã hanc duab. rõnib, venamur. Primo, proportione sumpta a cõposito naturali. Quinq; n. sunt in compositio naturali. s. cõpositũ, materia, forma, propriũ quod cõpetit rõne formæ, & accidentia, quæ accidunt rõne materiæ indiuidui, homini rõe formæ
B cõpetit esse risibile: sed rõne materialium condõnũ accidit esse albũ aut nigrũ. &c. Ad hunc modum in cõpositione met. est compositũ, puta spẽs, materia. s. genus, & forma, q̃ est dr̃ia & proprium & accidens, constat. n. species ex gñe & dr̃ia, tanquam ex materia, & forma. In qua intentione fundatur, versaturq; ars tota prædicabilium. ¶Secundo sumitur hic numerus prædicabilium per diuersos modos prædicandi, qui non possunt esse nisi tm̃ quinque. Prædicatum. n. quotcunque aut prædicatur de aliquo essentialiter, aut accidẽtaliter. Si essentialiter aut quidditatiue, aut nõ qdditatiue. Si qdditatiue, aut de pluribus differentib. numero, & illud est spẽs, aut
C de plurib. differẽtib. spẽ, & illud ẽ genus, si nõ quidditatiue, illud ẽ dr̃ia. Si uero accidẽtaliter, aut est accidens proprium, aut ẽ accñs cõe. Ex his tandẽ sequitur ꝙ prædicatio directa plurib. modis contingit, q̃ his quinq;: numerus. n. prædicabilium non est secundũ numerum directarum prædicationũ, sed secundum respectum prædicatorum simpliciũ ad primam substantiam. Quare istæ sunt ꝓdicationes directę, hõ ẽ aial rõnale, substãtia ẽ ens, Chr̃s ẽ Deus, & multæ alię quę non sunt ꝓdicationes alicuius ꝓdicabilis, ut infra uidebimus. ¶Ad primũ arg. rñdetur, ꝙ alia est prædicatorũ ratio. 1. Top. & alia prædicabilium nã prædicata sumuntur respectu spẽi cuiuscunq; prædicamenti, eo. ꝙ prædicata sunt q̃ constituũt ꝓpositiones terminabiles per artem Dialecticã, quæ propterea debent D esse de subiecto cõi. Quare non ponitur spẽs inter pdicata, sed definitio q̃uis non sit simplex, sed complexum prædicatũ, quia definitio est prædicatum spẽi, non tñ ipsa species est prædicatum sui. Et iõ ponit quatuor prædicata. q̃ sunt definitio (quã uocat terminũ) genus, proprium & accidens: hęc. n. sunt quę directe prædicantur de specie. Nõ cõnumerat illic differentiã, uel quia intelligitur noie proprii, uel quia eadem est fere prædicatio differentiæ & definitiones. Prædicamẽta vero distinguuntur penes diuersas habitudines accidentium ad substantiã, quæ sunt nouem habitudines, quæ cum substãtia faciunt decẽ prędicamenta. Sed tñ prædicabilia sumũtur per diuersos modos prædicatorum simplicium respectu indiuidui qui sunt quinq;, & E iõ inter prædicabilia computatur species, & excluditur definitio, & differẽtia distinguit a proprio. Et per hoc rñdetur ad tertiũ principale, & ad primã confirmationẽ. ¶Ad secũdum rñdetur ꝙ nunq̃ idem est genus, species respectu eiusdem, nihil tñ obstat quod idem sit genus respectu vnius, & spẽs respectu alterius. Vt aial est genus respectu hominis, & species respectu corporis. Et ideo nihil vetat ꝙ genus sit spẽs illius gñis, uniuersale. ¶Ad secundam confir. tertii argumenti conceditur ꝙ ens non est aliquod horũ quinque prædicabilium, quia non est genus, vt uidebimus in prædicamentis, sed disputatio F est de nomine, an sit dicẽdum uniuersale, & forsan melius appellabitur prædicatum transcedens sed de hoc in prædicamentis. c. 4.

DE GENERE.
CAPVT I.

Idetur itaq; neq; genus, neque spẽs dici simpliciter. Dicitur. n. genus, & aliquorum hominum aggregatio, qui quidem ad unũ quippiã & inter se habent respectum, qua significatione Heraclidarum dicitur genus, quod quidem ex respectu, qui est ab vno. i. *Genus trifariã accipi.*

G Hercule, & multitudine eorum qui inter se eam habent cõiunctionem, quæ ab illo profluxit, sic est nuncupatum, vt ab alijs generib. sit seiunctum. Dicitur, & alio modo genus vniuscuiusq; principiũ ortus, tam ab eo qui genuit quàm a loco, in quo est quispiam ortus. Sic.n. Orestem quidem a Tantalo Hylum autem ab Hercule dicimus genus habere: & rursus Pindarum quidẽ Thebanum genere, Platonem autem Atheniensem dicimus esse: patria nãque principium ẽ generationis cuiusque, perinde ac pater: hoc autem significatum usurpatius esse videtur. Heraclidæ namq; dicuntur, qui genere de- H scendunt ab Hercule: & Cecropidæ, qui a Cecrope, & horum quoque propinqui. Atq; prius sane genus, generis cuiusq; principium dicitur; postea vero multitudo eorum qui ab vno principio, ceu Hercule, profluxerunt, quod quidẽ a cæteris seiungentes, ac separãtes, totũ aggregatũ Heraclidarum diximus genus. Alio modo dicitur genus, id sub quo species collocantur: accepta fortasse similitudine a priorib. I vocabuli eius significatis. Nam & principium quoddam eorum, quæ sub se habet genus, tale est: & præterea videtur multitudinem omnem amplecti, quam scilicet, infra sese continet.

Tex. ij. His igitur trib. modis dicitur genus. De tertio uero genere philosophorum est sermo, quod & describentes sic assignarunt: genus id esse dicẽtes, quod de plurib. specie differentib. hoc ipso quid est prædicatur, ut animal. Eorum enim quæ de plurib. prædicantur, alia de uno solo dicuntur, ut indiuidua, ueluti Socrates, & iste, & istud; alia de plurib. prædicantur, ut genera, species, differentiæ, propria, & K accidentia cõiter, sed non cuiquã proprie. Atq; genus est (exẽpli cã) animal spẽs, hõ: differentia, rõnale: propriũ, risibile: accidens, album, nigrum, sedere genus igitur ab hiscõ quidẽ, quæ de uno solo dñr hoc sane differt, quòd ipsũ de plurib. prædicatur: ab his aũt quæ de plurib. prædicantur, hisce differre ur: a specie quidem, quòd spẽs etsi de plurib. prædicatur, non tamen de plurib. specie, sed plurib. differentib. numero prædicatur; hõ namque qui quidem est spẽs, de Socrate, & Platone dicitur, qui non specie, sed numero dif- L ferunt; at animal quod est genus, de boue, equo, atque homine prędicatur quæ & specie, non autem numero solo differunt; a proprio uero, quod proprium quidem de una specie cuius ẽ proprium, & de indiuiduis hisce quæ sunt sub illa specie prædicatur, ut risibile, de homine solo, & de singulis hominib. dicitur. Genus autem non de una specie, sed de plurib. differentibusq; prædicatur; a differentia quoq; communibusque accidentib. genus differt; etenim differentiæ communia M que accidentia, quanquam de plurib. ac differentib. specie dicuntur, non tamen ita, ut quid sit quidque, sed ut quale quidq; sit innuãt, dñr. Rogitantib.n. quidnã illud sit, de quo hæc dicuntur, genus respondemus; differentias, & accidentia non respondemus; non.n. de subiectis illa in quid, sed magis in quale quid dicuntur. Interroganti namque, quale quid est homo, rationale dicimus; & quale quid est coruus, nigrum dicimus. Quorum rationale quidem est differentia; nigrũ autem accidens. Sed cum quid

est

A est homo interrogamur, animal resp õdemus, quod quidem hominis genus est. Genus igitur, quod de plurib. quidem prædicatur, ab indiuiduis, quę de vno solo dicuntur, differt, quod vero de pluribus prædicatur specie differentib. ab iis quæ ut species propriave dicuntur differt. Deniq; qđ quid quid q; sit dicit, a differentiis vulgoq; accidentibus differt, quorum vnumquodque non quid sit, sed quale sit, quomodove id quo de dicitur habeat, dicunt. Nihil igitur vero generis intellectu, plus minus ve memorata
B generis descriptio habet.

PRæmisso prologo, subsequitur iã nunc tractatus. Qui varie a doctorib. diuiditur. Alij .n. partiuntur tractatum hunc in libros duos, vt vnus sit de singulis prædicabilibus: alter vero de comparatione, qua omnia inuicem cõferuntur. Alij ex genere, & specie quæ correlatiue dicuntur, constituunt vnum capitulũ. Nos vero, quibus translatio Ioannis Argyropyli semel placuit, eius subinde partitionem sequimur, apud quem liber hic unicus est, per sex capitula distributus. In quinque prioribus explorantur singula vniuersalia, & in postremo conferuntur ad se inuicem
C omnia. ¶Ordo procedendi is est, vt prædicata essentialia præcedant, & inter essentialia, præferantur quidditatiua, & inter quidditatiua anteponatur genus, sicut inter accidentalia antecedit proprium. ¶Quod si quis existimet exordium potius sumẽdum fuisse ab specie, vtpote quæ est perfectio, tum quia addit supra genus perfectionem differentiæ tum quia principaliter intenditur a natura, respondetur ꝙ melius inchoatum est a genere: cum quia est pars speciei, tum quia est vniuersalius, ac proinde notius nobis, quos ordines docuit Aristo. 1. Phys. tex. 1. in progressu scientiarum obseruari. ¶Et capitulum hoc continet duas partes, in priori explicatur quid nominis, puta quid nomen, genus, in præsentia significat. Et in posteriori definitur quid rei: puta quid sit res ipsa significata, neque partes singulas propter facilitatem in plures secuimus textum. Et Porph. in hoc cap. fere imitatur Arist. 5. meta. tex. 33. ubi tractat de genere, & ideo explicat quid nominis, veluti Arist. per analogiam inter genus dialecticum, & genus in genealogijs secũdum vsum uulgatum inter homines ¶Ait ergo neque genus, neque species simpliciter dicti. Coniungit genus cum specie, quia sunt correlatiua. Sed genus tripliciter dicitur. Primo, genus accipitur pro collectione multorum habitudinem habentium, & inter se, & ad vnum prim[illegible], vt Heraclidarum collectio dicitu[r] [ge]nus propter politiam, & leges easdem quibus omnes tenentur, & quia ab vno Hercule descendunt. Boetius tamen exemplum quod in Græco est, Heraclidarum, transtulit Romanorum, & quia ille Romanus erat, & quia exemplum notius est nobis. Hac significatione Aeneas apud Vergilium in 1. Italos vocauit genus Iouis. Italiam quæro patriam, & genus ab Ioue summo. Quo fit vt si qua esset multitudo sine ordine confusa, non diceretur hoc modo genus. Quinimmo addit Porphyrius non esse genus nisi collectionem, quæ ab alijs generationibus distinguitur, ut siquis hominũ collectionem appellaret genus Adamitarũ idest ab Adam descendentium, non loqueretur ad mentem porphyrij, quia genus hoc omnibus est generalissimum. Quo uerbo insinuauit decem genera prædicamentalia esse distincta, & primo diuersa, atque adeo ens quod est generale omnibus prædicamentis, non esse genus ad illa, ut uidebimus in prædicamentis. c. 4. Tametsi Arist. posuit exemplũ de genere humano, quod eo solum uocauit genus, quia continua generatione succedit in eadem specie.

Dicitur & alio modo genus principium generationis cuiusque quod habet a patre, uel a patria, ut Orestes habet genus, idest generationem a Tantalo, qui fuit Atauus eius, & Hylus ab Hercule, qui fuit eius pater, & Plato ab Athenis, & Pindarus a Thebis. Et Vergiliana Dido in quarto. Aeneam inquit genus esse deorum. Vbi animaduerten-

G uertendū q̄d non accipitur hic principium pro patre aut patria:sed pro initio natiuitatis,seu prima gñatione, quam quis trahit a patre vel patria:non.n. inquit Porph. quod Tantalus sit genus Orestis : sed quia genus est initium quod Orestes trahit a Tantalo. Aris. 5. met.vñ hæc desumpsit Porphyrius, dicit ꝙ & a matre nõnunq̄ dr̄ genus, vt Pleiades quæ(vt est in fabulis) Atlãtis fuere filiæ,dicunt Pleiades a Pletione matre. ¶Nec fuit mens Porph.oẽs hic cõgerere acceptiones gñis:nã genus aliter præterea accipitur apud grãmaticos , vt accidit nomini & verbo,& aliter apud rhetores quibus sunt tria gñá cãrũ.s.demonstratiuũ, deliberatiuũ , & iudiciale:sed de illis tm̃ acceptionib. memi H nit,cũ quib.genus dialecticũ habet similitu Nota. dinẽ.Est.n.obseruandũ in hmõi acceptionibus ne plures multiplicentur, quàm quę ad rẽ pertinẽt.Cõparat tñ has duas inuicẽ acceptiones:nã dicit hanc secundã esse & magis vsitatã,& ordine priorẽ,q̄ sit prima.Magis, inquã,est vsitata , quia propius accedit ad sigñationẽ nois:genus.n.idẽ sonat quod generatio:quare vsitatius accipitur pro initio ipso natiuitatis multorũ,q̄ pro eorũ collectione.Collectio.n.significãtius appellat cognatio.Et inde sequitur secundũ,puta ꝙ nomẽ generis a significatione, q̄a significat initiũ natiuitatis, deriuatũ est ad significandũ collectionẽ & cognationẽ inde descẽdẽ I tiũ.Et iõ tam Aris. q̄ porphy.illã ponunt in primo loco,nõ ꝙ sit i rei veritate prima:sed quia minus propria debet priori loco collocari,vt inde descendatur ad propriã,quæ intenditur,acceptionẽ. ¶Subiungit tandẽ porphy.tertiã acceptionẽ.s.ꝙ genus est cui supponitur spẽs,vt aïal cui supponitur hõ. Ad similitudinẽ duarũ primarũ acceptionũ: nã sicut genus secundo mõ est initiũ multorũ: ita genus hoc mõ,puta , animal, est initium multarũ spẽrũ : continet .n .potentia dr̄ias plurimas per quarũ singulas cõtrahitur ad constitutionẽ singularũ spẽrũ. Et inde seq̃tur ꝙ contineat sub se collectionẽ multarũ spẽrum ad similitudinẽ primæ acceptionis: an confuso.n.animal significat hominẽ, leonẽ.&c. Et ideo annotauit porphy.ꝙ prima acceptio deriuatur a secunda,vt ostenderet K quomodo genus ex hoc ꝙ est initium constitutiuum specierum , habet vt complectatur in sua significatione species pluris.

T.ii. ¶His igr̃ trib.modis. Hæc est secunda pars principalis tex.in qua Porph. explicat definitionẽ quid rei,puta q̄d est genus. Ait .n ꝙ sola tertia acceptio est qua Phi. vtunt: nã aliæ acceptiones ad historicos potius p̄tinen.Vnde genus (inquit)est quod de plurib.spẽ differentib.hoc ipso quid est prædicatur , vt animal.Exponit rõnẽ huius definitionis conferendo genus ad reliqua prædicabilia.In quo plura verba forte p̄digit , q̄ pro re clarissima fuissent necessaria. Sũma est hæc. Eorũ quæ prædicantur,alia de vno solo prædicãtur: vt indiuidua veluti , Socra L tes:& alia prędicatur de plurib. Differt ergo genus ab indiuiduis,in hoc quod prædicatur de plurib.in quo tamen cõuenit cũ cæteris omnib.prædicabilib. Sed tamẽ eorũ q̄ de plurib.prædicãtur, alia prædicantur solo de pluribus differẽtib.numero,alia de pluribus differentib.spẽ. Idcirco in hoc q̄d est p̄dicari de pluribus differẽtib.spẽ,differt genus ab spẽ & proprio,quæ solũ prædicãtur de pluribus differentib.numero,vt tam homo q̄ risibile: conuenit tamẽ in hoc cũ dr̄a & accidenti.Horũ aũt quæ prædicantur de pluribus differentibus spẽ,genus solũ prędicatur in eo ꝙ quid,reliqua vero in eo ꝙ qua M le:puta dr̄a in eo ꝙ quale essentiale,& accidens in eo ꝙ quale accidentale . Vnde in finẽ colligit , ꝙ cũ illa sit bona definitio quæ explicat naturã definiti , illudq; separat & distinguit a quocunq; alio , definitio illa signata sit bona. Habet.n. tres particulas.s. p̄dicari de pluribus,per quod differt a singularibus : differẽtibus spẽ , per quod differt ab specie & proprio: in eo ꝙ quid,per quod differt a differentia & accidenti . Quare nihil continet superfluum aut diminutum.

¶ Circa literam hanc solum potest quis dubitare,quomodo indiuiduũ connumeretur inter prædicabilia seu predicamenta : quia non prædicatur nisi de se solo: & tamen idẽ respectu sui (vt supra adnotauimus) non est proprie prædicatũ: q̄a nihil se hẽt vt forma respectu

A respectu sui, hoc tñ in c. de Specie, vbi constituitur definitio indiuidui explicabitur.

Quæstio vnica.

Vtrum definitio generis sit bona.

Parte negatiua arguitur primo. Definitio illa non conuenit definito, ergo nõ est bona. Probatur antecedens. Definitum est secunda intẽtio gñis, nã libellus iste, vt dictum est. q. 4. prologi, est de secundis intentionib. vniuersaliũ, & tñ definitio Porph. non conuenit secundæ intentioni, sed naturę substractæ tali intentioni. non. n. genereitas aut ly genus prædicatur de specieb. vt dicamus, nõ est gñeitas, aut equus est genus, sed
B aial prædicatur de illis hisce prædicationib. hõ est aial, equus est aial, ergo definitio nõ conuenit definito. ¶ Secundo argr̃. Genus nõ prædicatur quidditatiue de spẽbus, ergo definitio non est bona. Probat antecedens, primo, quia genus est pars definitionis spẽi, pars vero non prædicatur de toto, non. n. hõ est sua materia. Præterea quia si prædicaret quidditatiue, id maxime esset, quia est pars quidditatiue definitionis, sed hoc non sufficit, quia & dr̃ia est itidem pars eius, & principalior, quia se habet vt forma, & tñ non prædicatur quidditatiue. ¶ Et confir. Ens prędicatur in quid de omni re, & tñ non est genus, vt ait Porph. c. 2. ¶ Tertio arguitur. Non
C oẽ genus prædicatur de plurib. differentib. specie, ergo definitio non conuertitur cum definito. Probatur antecedens. Sensibile est genus ad rõnale & irrationale; apparet nanque inter dr̃ias posse ẽt cõstitui prædicationes gñis puta rõnale est sensibile, hinnibile est sensibile: &c. tamẽ dr̃iæ vltimæ non differunt spẽ, quia differre specie secundum Aris. 5. me. tex. 12. est differre definitione, & tñ vltimæ dr̃iæ non habent definitionẽ, quia sunt conceptus simplices, & non compositi Metaphysicè, ergo. ¶ Quarto & postremo arguitur. Si definitio esset bona, sequeretur quòd vniuersale esset genus ad quinque prædicabilia, quia est superius quidditatiue ad omnia, consequens tñ est falsum, quia alias sequeretur confusio horũ vniuersaliũ, puta q̃ D
genus, & pariter differentia & proprium essent species, nam sunt omnia species vniuersales. Duo sunt huius quæstionis articuli. Primus circa primum arg. est, de definito huius definitionis, alter circa alia tria de definitionis expositione. A primo Noiales facile se expediunt dicentes, definitum propinquum illius definitionis esse illud nomen genus q̃ est commune ad hæc noia, puta animal, color, figura. &c quæ apud ipsos sunt genera. atque adeo sunt definita remota. Horum quidem primum nos ẽt cõcedimus, puta definitum propinquum esse illud nomen genus, quia est nomen & signum quo mediante res definitur, secundum tamen negatur apud reales, quia vt supra visum est, illi termini non E
sunt genera, sed nomina generica. Quærimus ergo hic definitum principale pro quo supponat illud nomen, genus. quod supra diximus esse in rebus. Et manifestum est illud esse conceptum obiectiualem, puta significatum formale illius nominis, genus, sicuti definitum principale huius definitionis, animal rõnale est sigñatum formale huius nominis, homo. puta hõ in cõi. ¶ Sed secundo meminisse opus est ex superioribus, quod hoc nomen, genus, de materiali & de substracto sigñat naturã illã seu rõnem cõem animalis aut coloris. &c. de formali vero cõnotat secundam intentionem, qua res illa de F
nominatur genus quæ habet esse per operationem intellectus. ¶ Est ergo dubium, nunquid definiatur natura pro substracto, an vero secunda intentio, nam de aggregato ex vtroque dubitari non põt, cum non sit vnum ens, magis quam aggregatum ex corpore, & albedine. ¶ Atqui doctores quidam huius temporis, qui negocium susceperunt recitandi potius, quam aut exponendi aut examinandi opiniones, putant diuersas esse hic opiniones Realium. Vnde dicunt secundum Scot. hisce definitionib vniuersalium definiri secũdas intentiones, sed secundum S. Th. definiri conceptũ obiectiuũ pro substracto. Ex quo inferunt q̃ secundũ Scotũ genus & eius definitio accipiuntur & supponunt pro secunda intentione, vt sit sensus, secunda intentio

G est genus & prædicatur de pluribus. &c. ¶Nihilominus respondetur duabus conclusionibus. Prima, definitum formale & principale huius definitionis est secunda intentio, nec de hoc inter Reales est aliqua differentia. Probatur, Definitio, sicuti scientia, non est de particularibus, ergo non definitur hic, hoc aut illud genus, puta aĩal, aut color, sed genus in communi, sed nihil est cõmune omnibus generibus diuersorum prædicamentorum, nisi secunda intentio generis, ergo illa definitur. ¶Et confirmatur ex ipsa forma definitionis quæ datur per noĩa secundæ intentionis. Puta prædicari de pluribus, qua oñditur quod sicut definitum pro

H pinquum est illud nomen genus, ita definitũ principale & formale est secunda intentio quæ est signãtum formale huius noĩs, & definita remotissima & materialia sunt, aĩal, color, &c. quæ substant illi secundæ intentioni. ¶Secundo. Declaratur & manifeste probat conclusio. Qñ nomen accidentis in cõcreto definitur signãtum formale est quod illic definitur, rõne cuius definitio conuenit signãto materiali. v.g. qñ enũtiamus, albũ esse disgregatiuum visus, definitur illic albedo rõe cuius cõuenit niui disgregare visum, sed genus est nomen connotatiuũ, ergo illa definitione definitur secunda intẽtio quæ est eius signãtum formale, rõne cuius cõuenit natu-

I ris prædicari de pluribus, aĩal. n. prædicatur de plurib. in quantũ abstrahitur per intellectũ a rõnib. spẽrum, quæ est intentio gñis.

¶Secunda conclusio. Neque genus neq; eius definitio vllo mõ accipiuntur aut supponũt pro secunda intentione. Probatur manifeste Nã qñ definitur, album esse disgregatiuũ uisus, licet definiatur illic albedo, non tñ definitur tanquam id quod disgregat, sed tanquã ratio disgregandi, & iõ neque album neque eius definitio in concreto supponit pro albedine, sed vtrunque denominatiue supponit pro niue, quæ rõne albedinis disgregat visum, ergo eadẽ rõe q̃uis definitione gñis definitur secunda intentio, non tñ tanq̃ id ꝙ prædicatur, sed tanq̃ ratio qua gña prædicãtur: & ideo non supponit pro illa, sed denominatiue supponit pro re ipsa pro qua suppo-

nit genus, puta, pro aĩali, pro colore. &c. At K qui hoc profecto (vt bona venia dixerim) opinionem Realium fecit odiosam & intelligibilem, cum isti cœperunt dicere quod genus supponit pro secunda intentione, & ꝙ secunda intentio prædicatur de plurib. differentibus spẽ, quod luce clarius falsum est. Nec Scotus vnquam hoc somniauit, vt patet in suis vniuersalib. q. 14. Sed quia Scotus illic dicit definitione generis definiri secundam intentionem, male intulerunt isti ꝙ genus, & eius definitio supponit pro secunda intentione. Vnde ad primum arg. principale conceditur definitum formale definitionis esse secundam intentionem, & quando assumit ꝙ definitio non conuenit secundæ intentioni, distinguitur, aut per conuenire intelligi L tur explicare eius naturã, & negatur, sed si p conuenire intelligatur ꝙ definitio prædicetur de secunda intentione, conceditur, volo dicere, quod id quod prædicatur de plurib. differentib. specie, est animal, aut color, &c. s. hoc habent in quantum substant secundæ intentioni generis, cuius natura explicatur in illa definitione. Itaque vt in summa dicã, definiri secundam intentionem, est definiri res in quantum substant secundæ intentioni. Et hæc est doctrina Scoti loco citato, & S. Tho. de ente & essentia. c. 4. & quicunque aliud dixerit, non est audiendus in schola Aris. hoc autem in definitionibus cæterorũ M vniuersalium eodem modo est intelligendũ

Articulus secundus versabitur in expositione definitionis, quæ duas continet particulas. 2. & 3. argumento impugnatas. Prima est, Prædicari in quid: secunda est, de differentibus specie. Ad primum articuli euidẽtiam exponendum est hic quid sit prædicatio quidditatiua. Vbi Buridanus (cui Nominales subscribunt vniuersi) ait, quod prædicatio directa essentialis est prædicatio duorum terminorum, quorum neuter connotat extrinsece super reliquum, nisi connotatio prædicati fuerit superior ad connotationem subiecti. Prædicatio vero quidditatiua est prædicatio directa duorum terminorum de se inuicem, quorum neuter connotat extrinsece vel intrinsece, nisi connotatio prædicat

dicat

A dicat fuerit superior ad connotationem subiecti. Prædicatio autẽ accidentalis est prædicatio directa duorũ terminũ, quorum vnus connotat extrinsece supra reliquũ, & cõnotatio prædicati non est superior ad cõnotationẽ subiecti. Exempli gratia, hõ est rõnalis, est essentialis, quia prædicatũ non connotat extrinsece, sed tñ non est quidditatiua, qa prædicatũ connotat intrinsece, hęc vero, hõ est aial, est quidditatiua, qa nullũ extremorũ cõnotat neq; intrinsece neq; extrinsece, sed ista, hõ est albus, est accidentalis, quia prædicatũ connotat extrinsece. Additur secunda particula in omnib. definitionibus, quia hæc prædicatio, albũ est coloratũ, non est accidentalis q̃uis extrema cõno B tenet accidens extrinsecũ subiecto, puta sorti, sed essentialis, & quidditatiua, qa connotatio prædicati est superior ad cõnotationẽ subiecti, nã color est genus albedinis. At vero definitiones istæ profecto manifestãt, quã sit contra naturã rerũ negare vniuersale in rebus, nam re vera prædicari essentialiter & pręedicari quidditatiue, vt nomen palã clamat, nihil aliud est q̃ prædicatũ sign̄are essentiã & quidditatẽ subiecti, quare non põt cõuenire terminis, nisi in ordine ad res. Igitur ex illa superiori diuisiõne prædicationis, in directã & indirectã, prætermissa p̃dicatione indirecta quam diximus non esse prædicationẽ nisi fm quid, prædicatio directa diuiditur in prædicationẽ essentialẽ & C accidentalem. ¶ Prædicatio essentialis est prædicatio, cuius prædicatũ est de essentia subiecti, vt Petrus est homo, Petrus est rationalis, accidentalis vero est prædicatio cuius prædicatum est accidens subiecti, vt Petrus est albus, Petrus est niger. ¶ Prædicatio vero essentialis, alia est quidditatiua alia nõ quidditatiua. Prædicatio qdditatiua est p̃dicatio cuius prædicatũ dicit quid est subiectũ, & aliquod prædicatũ prædicari in qd, est prædicari in prædicatione quæ dicit qd est subiectũ, & ita intelligunt illa verba fm trãslationẽ Boetii. Genus prædicatur in eo quod quid. i. in ea oratione seu rõne quæ dicit qd est subm̃ qd Argyropylus verit, hoc ipso quod est prædicatur. i. genus prædicatur hac ipsa rõne, quia subm̃ est quid. Explicat hoc Porphy. ab effectu, id. n. prædicatur D in quid, per quod congrue respondetur ad qõnem, quid est subm̃, vt quærenti quid est hõ, respondetur q̄ est aial, non aũt q̄ est albus. Eadẽ sunt verba Arist. 1. Topi. ca. 4. vnde & definitionẽ, & exẽplũ ad literam desumpsit Porphy. & 1. post. tex. 9. dicit, q̄ ea prædicata insunt p se qua insunt eo ipso qd est subiectũ, vt animal inest homini. Pensato queadmodum apud Arist. qualitas prædicamenti non debet explicari per connottationes terminorũ, sed per res significatas, illud. n. nomẽ, aial, nec est de quiddiate neque de essentia huius nois, hõ, sed ratio significata per ly, animal, est de essentia hõ E minis: vnde (vt in Prologo prædicamentorum videbimus) in hac oratione, hõ est animal, non solum nomẽ, & de nomine, sed illa ratio significata per prædicatum, prædicatur principaliter de hoie, & de illo prædicato loquimur, quãdo dicimus prædicatũ esse de essentia subiecti, immo propterea termini prædicantur essentialiter tanquã signa, quæ significat illa prædicata essentialia. Eadẽ rõne, album est coloratũ, est prædicatio essentialis & quidditatiua, quia prædicatũ est de quidditate subiecti pinde atq, in hac albedo est color, nã prædicatio concretorũ æstimãda est penes sign̄ata formalia. Quare nõ opus ẽ alia particula p p̃dicatione qdditatiua p̃dicamẽti subst-tiæ, & alia p p̃dicatiõe qdditatiua p̃dicamẽti accñtis. ¶ Prædi F catio accidẽtalis est cuius prædicatũ est accidens subiecti, vt corpus est coloratum, nam quamuis coloratum sit de quiddiate albi, tamen vtrunq; est accidens corporis. At secundo notandum est pro materia eiusdem secundi argumẽti, q̄ abstractio est duplex, alia qua vniuersale abstrahit a suis inferioribus, vt ratio hominis abstrahitur a conditionibus singularium, & ratio animalis a rationibus specierum. Alia est abstractio qua forma abstrahitu a subiecto, vt albedo abstrahitur ab albo, & humanitas ab homine. Primo potest vocari abstractio vniuersalis, & secũda formalis. Et iõ natura generis aut speciei potest accipi, vt significat

G in abstracto, vel vt signĩatur in concreto. Et primo mõ nec est genus, nec species, illa rõne q̃ qõne tertia prologi adduximus, videlicet, quia non prædicatur de supposito. istæ .n. sunt falsæ, hõ est humanitas, hõ est aialitas. Doctrina est S. Th. de ente & essentia. c. 4. & Aui. 5. me. c. 6. dicentis, ꝙ rõnalitas nõ est dña, sed dñæ principium. Et eadem rõe humanitas non est species, nec animalitas est genus, sed est principium, i. forma, quia animal est aial. Nec intelligas aliud mysteriũ nisi ꝙ propter modũ signãdi, animal non est animalitas. Quocirca naturæ in abstracto dicuntur quidem natura gñis, & natura speciei, non tamẽ sunt gña nec species.

H ¶ Atqui tertio notandum, ꝙ aial vt intelligatur in cõcreto accipitur vno modo cum præcisione omnium aliorũ. i. vt signãt naturam sensitiuã quatenus abstractã a rõnalitate, sicut abstraheres albedinẽ a dulcedine lactis, & tunc non est de essentati rõnalitatis sed rationalitas addit supra illã nouum gradum. Et isto mõ accipitur, quando dicimus ꝙ genus nec est de essentia dñæ, nec dña de essentia generis, & Aris. 4. Top. c. 2. dicit ꝙ dña non participat genus. Sed hoc mõ non prædicatur de homine, quia habet se quodã modo sicut pars illius. Alio mõ accipit̃ (vt eadã qõne diximus) vt significat formaliter naturã sensitiuã nihil præcindendo, sed in confuso significãdo, abstrahẽdo abstractione vniuersalis oẽm naturã sensitiuã, quæ in hoie ẽ humanitas, & in equo equinitas. &c.

I & isto modo est genus. ¶ Per hæc palam fit sensus verborũ Aris. 8 met. tex. 9. & text. 15. quæ cap. de dña, refert Porph. s. genus sumitur a materia, dña uero a forma, non .n. est sensus ꝙ genus significet solam materiam compositi & differentia solam formã, vt loco citato, & alibi sæpe exponit S. Th. Sed intelligitur ꝙ id a quo sumitur ratio generis habet se vt materia respectu illius a quo sumitur rõ formæ, vt natura sensitiua hẽt se, vt materia respectu naturæ rõnalis, determinatur. n. esse sensitiuũ per rõnale ad esse hominis. Et eodem mõ natura viuentis per sensitiuã determinatur ad esse aialis & natura corporis determinatur per animatum ad

genus sumitur a materia.

esse viuentis, ad modũ quo in composito naturali materia determinatur per formã, ad esse huius aut illius speciei. ¶ Ex his patet K solutio secundi arg. Negatur. n. ꝙ genus sit pars spẽi omnino sicut materia est pars cõpositi sed dicitur pars, quia natura quam significat contrahitur per differentiã, nihilominus in cõfuso genus significat totum qđ est i specie & indiuiduo, & ideo formaliter prædicatur de omnibus inferioribus vsque ad indiuiduũ. Et pariter dña, puta rõnale, in confuso significat & genus, & totũ cõpositum ex genere & differentia, & ideo rõnale itidẽ prædicatur de aiali & de hoie. ¶ Sed restat tunc secũda pars argumeti, cur differentia nõ prædicatur quidditatiue postquã est pars essentialis definitionis qdditatiue. L Arguitur. n. sic. Definitio prædicatur qdditatiue de spẽ, vt hõ est aial rõnale, ergo vtraque pars prædicatar quidditatiue de eadẽ spẽ. ¶ Respõdetur ꝙ propter hoc argm̃ Aristo. concedit 7. To. c. 4. ꝙ differẽtiã prædicatur etiam quidditatiue. Nihilominus. 4. Topi. c. 6. & 5. met. tex. 19. dicit ꝙ differẽtia significat qualitatem & prædicatur in eo qđ quale Et rõ est, quia differentia est actus & forma generis, & quicqd se habet vt forma quodã mõ dicitur qualitas, & id qđ se hẽt ut materia, hẽt se vt quid respectu subiecti, sed differẽtia est qualitas substãtialis. Et sumit̃ hoc ex similitudine ex artificialib. si. n. quæratur quid est scãnũ, respondetur ꝙ est M lignũ, sed si quæratur quale lignũ, respondetur ꝙ est lignũ, sic figuratũ. Eadẽ proportione si quæratur quid est hõ, respõdetur ꝙ est aial, si quæratur quale aial, respõdetur ꝙ est rõnale. ¶ Ad confirmationẽ ampla est respõsio in prædic. c. 4. vbi demonstratur quibus rõnibus ens non est genus nec proprie prædicatur in quid de creaturis. ¶ Circa materiã tertij argumenti notandum est ex Aris. 5. met. tex. 12. ꝙ aliqua differre spẽ nihil aliud est q̃ differre definitione. Cuius ratio est (vt ait illic S. Th. lectione 6.) quia nihil definitur nisi species, indiuiduum enim, vt c. sequenti videbitur non habet propriã definitionem quidditatiuã. Nec genus generalissimũ definitur tali definitione vt in prædicamentis.

A camentis. c. 4. videbimus. Et genera subalterna non definiuntur in quantum genera, sed inquantú sunt species, nam uiuens sensibile, non est definitio aialis inquantú est genus hois, sed inquantú est species uiuentis, qđ per sensibile contrahitur ad esse animalis. ¶ Ex quo sequitur. Qđ in definitione generis non accipitur species pro specie specialissima, sed indifferenter pro specialissima, & ꝑ subalterna, corpus. n. é genus, quia prædicatur de corpore animato, & inanimato inquantú differunt specie, nam quamuis prædicetur ét de hoie, & equo, illud est mediate. ¶ Seqtur secundo (in quo multi decipiútur) ꝙ nullú genus prædicatur de pluribus differentib. genere, quia illa genera quæ

B continétur sub eodé prædicamento non differunt gñe, sed specie. i. definitione. Vnde illa solum differunt genere (ut illic inquit Arist.) quæ differunt prædicamenti figura. i. quibus nullum genus est cóe, ut sunt decem genera lissima. ¶ Secundo notandum est, ꝙ secundú Noiales definientes prædicationes essentiales per cónotationes terminorum subsequéter concedunt, ꝙ dña superior est genus differentiæ inferioris, & ita constituunt rectá lineá, rónale, sensibile, animatú, &c. Immo Albertus quodá modo etiá concedit ꝙ sensibile prædicatur quidditatiue de rationali, & Boetius concedit, ꝙ animal prædicatur de rationali sicut de hoie. ¶ Nihilominus existi-

C mo, ꝙ nulla differentia prædicatur de alia quidditatiue, sed quodámodo essentialiter mediate. Probatur. Ná rationale (vt videbimus in prædicamentis. c. 4.) non constat ex genere, & dña, sed est simplex conceptus obiectiuus contrahens animal ad esse hois. Aliàs si rónale constaret ex genere, & differentia, rursus illa secunda differentia constaret ex alio genere, & alia differentia, & sic esset processus in infinitum. & ideo differentia nó habet definitioné quidditatiuam, & per consequens proprie non differt specie ab alia differentia, sed est id quo species differt ab alia specie. Attamen differentia superior, puta sensibile, est de essentia animalis, & animal de essentia hominis, de cuius essentia est ét rónale. Et ideo sésibile quodá

D modo mediate prædicatur essentialiter de rationali, sed improprie diceretur prædicatio alicuius prædicabilis. Vnde ad tertium argumentum negatur, quòd sensibile prædicetur quidditatiue de rationali. Quinimo sola illa prædicata quæ constituuntur in recta linea prædicantur quidditatiue, differentiæ vero quæ ponuntur ad latus prædicantur solum essentialiter, non de se inuicem, sed de prædicatis quæ ponuntur in recta linea. Quare hæc nomina, materia, forma, punctum, vnitas, angulus, non sunt species de quibus aliquod genus prædicetur quidditatiue, qa materia non est substantia, sed pars substantiæ, & cætera non sunt quantitates, sed punctum est principium quantitatis continuæ,

E & unitas, quantitatis discretæ, & angulus, figuræ.

Ad quartum demum argum. Conceditur ꝙ vniuersale est genus ad quinque prædicabilia, quemadmodum enim animal, dicit unam communem rationem ad omnia animalia, & genus dicit unam rationem communem ad omnia genera, ita uniuersale dicit unam rationem communem ad quinque prædicabilia, quæ est esse in plurib. ac proinde prædicari de pluribus, abstrahendo ab hoc quod est prædicari essentialiter, uel accidentaliter, in quid, uel in quale, de differentibus specie, aut de differentibus numero. Sed est differentia, ꝙ ratio animalis est prima intentio, & conueniens primis inten-

F tionibus. i. est proprietas conueniens rebus ex natura rei, sed ratio generis est secúda intentio accidentaliter attributa primis intentionibus. Intentio vero vniuersalitatis, est secunda intentio conueniens itidem secundis intentionibus tamquam genus suis speciebus. Vnde sicut homo est species animalis, ita & genus, & quodcunque prædicabile, est species vniuersalis. Et sicut in hac, homo est species, subiectum supponit simpliciter, ita & in hac, genus est species, subiectum non supponit pro hoc, uel illo genere, sed pro genere in cói. ¶ Haud nescio esse, qui credant vniuersale non esse genus, quia æquiuoce dicitur de vniuersalibus prædicamenti substantiæ, & vniuersalibus prædica-

G dicamenti accidentis, ficut ens dicitur de illis prædicamentis æquiuoce, nihilominus existimo in contrarium quòd hæc nomina vniuersalia, genus, species, &c. vniuoce prædicantur de omnibus vniuersalibus. Nam quamuis accidentia non sint per se, sicut substantia, nihilominus genera accidentium eodem modo prędicantur de suis inferioribus quo genera substantiæ de suis. ¶ Vnde ad argumentum quod id sese statim offert. Genus & species sunt distincta prædicabilia, ergo genus non est species, & per consequens illa est falsa, genus est species uniuersalis. Respódetur quòd amphiologia inde exoritur, q̄ hæc nomina secundę intentionis, non solum
H attribuuntur rebus primæ intentionis, sed etiam ipsis secundis intentionibus, vt modo dicebamus. Enimuero sicuti homo, aut leo est species animalis; ita genus, & alia prædicabilia sunt species vniuersales. Et ideo in hac prædicatione, genus est species, potest vtrumque extremum accipi simpliciter, & tunc illa est falsa, quia non est eadem intentio generis, & speciei, & ideo nihil inquantum genus est species. Et in hoc sensu genus & species sunt distincta prædicabilia. Potest secundo accipi propositio, vt subiectum supponat simpliciter, & prædicatum personaliter, & hic sensus est verus. Est.n. id dicere, q̄ genus est quædam species contenta sub vniuersali. Nominales aiunt, quòd si vtrumque
I extremum supponat materialiter illa est falsa, si vero subiectum supponat materialiter, & prædicatum personaliter, est uera.

¶ Postremo posset hic quispiam interrogare, an definitio generis sit proprie quidditatiua. Scot. quæst. 15. de vniuersalibus putat esse quidditatiuam definitionem, nempe in qua prędicari de pluribus, est genus quod contrahitur per alias duas particulas .s. de pluribus differentibus specie, in eo quod quid, tamquam per proprias differentias. ¶ Et parum profecto refert an dicatur quidditatiua definitio necne, tametsi significantius loqueretur, qui diceret hanc definitionem explicare proprietatem, & passionem generis, quàm quidditatem. Etenim natura vniuersalis est esse in pluribus, idest habere vniformē rationem ad plura, quòd habet p̄ K abstractionem intellectus, & inde fluit tamquam passio prædicari de pluribus sicut ex natura hominis fluit risibile. Quare potius est descriptiua definitio, sicut si homo definiretur per risibile. Voluit.n. definire genus Porphyrius per proprietatem nobis notam definitio tamen quidditatiua esset. Genus est vniuersale, quod est in plurib. differentibus specie per vniformem rationem ad eorum quidditatem. Cætera quę de genere possunt hic in dubium venire in prædicamentis, & maxime in c.4. & 5. aptius disputabuntur.

DE SPECIE. L

CAP. II.

SPecies autem dicitur quidem, & de uniuscuiusque forma, qua significatione dici solet, præstantissimam formam dignam esse imperio. Dicitur autem, & de eo, quod sub assignato genere collocatur, qua significatione hominem quidem speciem animalis dicere cōsueuimus, quod quidem est genus, album autem speciem coloris, & triangulum figurę speciem. simili modo significat. Tex. 2. Quòd si genus assignantes, mentionem fecimus M speciei, genus id esse dicentes, quod de plurib. differentib. specie, hoc ipso quid est prædicatur. & nunc id esse dicimus speciem, quod sub assignato genere collocatur, sciendum est, cum & genus alicuius sit genus, & species alicuius sit species, alterum alterius, utrumque utriusque definitionibus adhibere necesse esse. T. 3. Assignāt igitur speciem & hoc mō. Species est id, quod subiicitur generi, & de quo genus hoc ipso quid est p̄dicatur. Insup hoc etiā pacto, spēs est id, qđ de plurib. differentib. numero, hoc ipso q̄d est

ARBOR VNIVERSALIVM

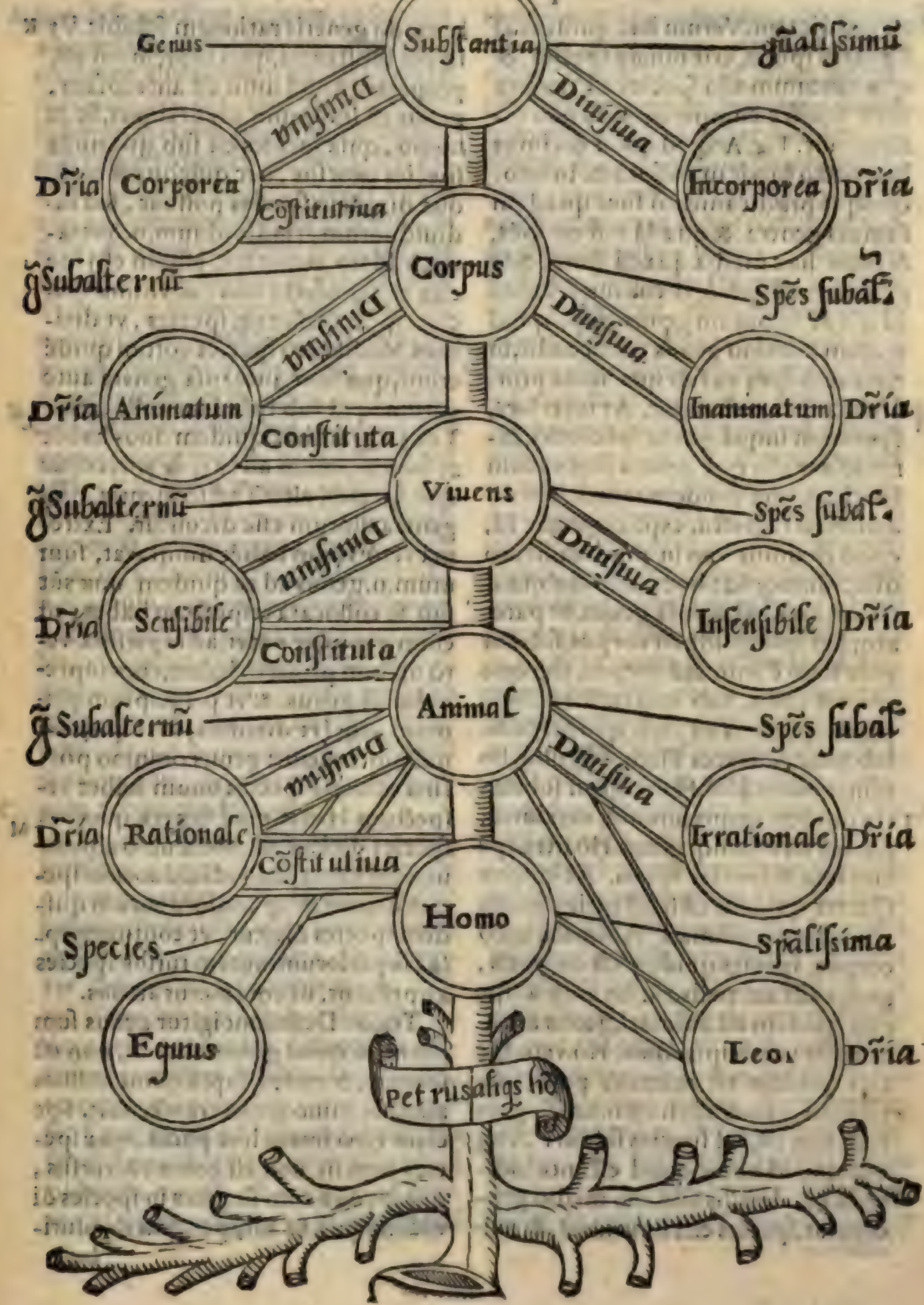

G est prædicatur. Verum hæc quidem assignatio ipsius, erit infimæ speciei, & quæ tantummodo species est, cæteræ uero & hisce competent, quæ non infimæ sunt. T.4. Atq; id quod dicimus hoc pacto fuerit manifestum. In unoquoque prædicamento sunt quædam summa genera, & quæ iã infimæ spẽs, & inter hæc media quædã sunt, quæ genera eadẽ spẽsq; dicuntur. Est autẽ id quidẽ summum genus, sup. quod nullum omnino genus transcendit, infima verò spẽs ea sub qua nulla prorsus alia spẽs collocatur. At inter hæc,
H summum inquã genus, speciemq; infimã, sunt alia quæ genera sunt eadem speciesq; non eiusdem tamen, sed diuersorum respectu. explicetur aũt id, quod diximus uno in prædicamento dilucidumq; fiat, hoc pacto. Substantia est quoddã, & ipsa genus, ut patet atq; sub ipsa quidẽ est corpus, sub corpore uerò ẽ animatũ corpus, sub quo animal cadit. Sub quo rursus animal particeps rõnis est, sub quo hõ cadit sub hunc Socrates Plato, singuliq; homines collocãtur. Horũ igitur substan
I tia quidem genus summũ, maximeq; patens est solumq; genus. Hõ uero species ima, & species solum. At corpus species quidem est substantiæ, genus aũt corporis animati. Animatũ uerò corpus, species quidem est corporis, genus aũt animalis, rursus animal, species quidem est animati, genus aũt animalis participis rõnis. Hõ vero species quidem est animalis participis rationis, genus aũt hominum singulorum non est, sed species solum. Atq; omnino id omne quod est ante indiuidua, & de ipsis sine vllo medio prædicatur, species erit dumtaxat, & nullo modo generis rationem subibit. Vt K igitur substantia, quia supremum est, propterea quod nihil est ante ipsam, genus est summum, uti diximus, sic, & homo, quia species est, sub qua nulla species prorsus, nec quicquam eorũ, quæ diuidi in species possunt, sed indiuiduorum, (indiuiduum.n. Socrates, & Plato, atque hoc album est) species erit profecto solũ, ac vltima species, specialissimaq; species, vt diximus. Media vero species eorum quidẽ erunt, quæ sunt ante ipsa, genera autẽ eorum, quæ sub ipsa sunt collocata. L
Tex.5. Quare hæc quidem duos habẽt respectus, unum ad ea quæ antecedũt quo species, alterũ ad sequentia, quo genera illorum esse dicuntur. Extrema verò vnum habẽt dumtaxat, summum.n. genus ad ea quidem, quæ sũt sub se collocata respectum habet, est enim genus, vt patet, ad superiora verò nullum profectò habet, cum supremum sit genus, & vt principium primum, atq; (vt diximus) id, sup. quod nullum inueniri genus omnino põt. Ima quoque species unum habet respectum. Habet.n. ad supera, quorum M species dicitur, ad infera uerò non diuersum habet, sed indiuiduorum species dicitur. Atq; indiuiduorum quidem species dicitur, vt continens ipsa, superiorum autem rursus species appellatur, ut continetur ab illis.

Tex.6. Definiunt igitur genus summum sic. quod genus cum sit, non est species, & rursus, supra quod nullum aliud omnino genus transcendit. Speciem verò imam hoc pacto, quæ species cum sit, non est genus, & rursus, quę species cum sit, alias in species diuidi nequit. Et insuper, quæ de pluribus

bus differentibus, numero, ipso quid est prædicatur. Media uero, quæ his interiacent, alia aliorum alternis genera speciesq; uocant, atq; unumquodq; ipsorum speciem esse genusq; statuūt non respectu tamen eiusdem, sed diuersorum. Ea.n. quę ante specię imam usq; ad summum genus ascendunt, & spēs, & genera alternis dicuntur, ut Agamemnon, Atrides, & Pelopides, & Tantalides, ac tandem Iouis filius. Verum in familijs quidē ad unum, uelut Iouem, plerunq; principium ipsū re-
B ducitur; in generib. aūt non ita res se se hēt. Non.n. ipsum ens, unum omniū genus commune est, nec uniuersa generis eiusdem, supremo.s. in genere, ut Arist. inquit, euadunt, sed ut in prædicamentis prima genera decem, quasi principia decem prima ponantur; Et si.n. omnia quis entia uocauerit, æquiuoce (inquit) & non uniuoce uocabit. Nam si ipsum ens commune omniū genus esse, uniuoce uniuersa profecto entia dicerentur. Cum autem sint decem, prima communicatio nomine tantum, haud uero & ratione, ad id no-
C men accommodata est.

Tex.7. Genera igitur sunt summa quidem decem, species autem imæ numero quidem sunt aliquo, at non infinito. Indiuidua uero quæ sub imis collocantur, sunt infinita. Quapropter descendere a summis usque ad ima Plato iubebat, ibiq́ue stare; descēdere uerò per media, differentijs specificis diuidētes, infinita autem omittere, neq;.n. cadere sub scientiam posse. Cum igitur ad imas descendimus species, transire per multitudinem diuidendo necesse est, at cum ad summa ascendimus genera, in unum multitudine ipsam colligamus oportet. D
Species .n. in unam naturam multa congregat, & magis id etiam genus. Particularia uero ac singularia unum econtra in multa semper diuidere uidentur. Speciei quippe communicatione, homines complures homo unus sunt, at unus atque communis, ipsis particularibus plures. Singulare namque diuisiuum semper est, ipsum uero commune, collectiuum, unius suapte natura efficax. Assignato uerò genere, specieque quidnam utrumq; ipsorum sit, cum genus sit unum, spēs
uero plures (diuisio namque generis E
in spēs plures semper est) genus quidē semper de specie prædicatur, omniaq́ue omnino supera de inferis semper dicuntur, spēs uerò neque de propinquo sibi genere, neque de ullo supero prædicatur, non.n. conuertitur. Nam aut paria de paribus, ut hinnibile de equo, aut maiora de minorib. ut animal de homine, prædicetur oportet, minora uerò de maiorib. non oportet non .n. animal hominem esse dixeris, qualiter hominem animal esse dicas.
Atq; de quib. spēs prædicatur, de his F
spēi genus, & genus ēt generis, usque ad summū genus necessario prędicatur. Nā si uerū est dicere, Platonem hominem, & hominem animal, & animal substantiam esse, uerum, & Platonem animal dicere, & substantiam. Cum enim supera semper de inferis prædicentur, species quidem de indiuiduo genus autem de specie ac indiuido; summum uerò genus, & de genere, uel de generibus, si plura media subalternaq́ue sint, & de specie, atque indiuiduo prędicabitur. Summum enim de generibus, & speciebus, ac in

diuiduis

G diuiduis omnibus prædicatur: illud autem quod est ante imā speciem genus de vniuersis imis ac indiuiduis dicitur: ea verò quæ est solū species, de omnibus indiuiduis prædicatur: indiuiduum autem de vno solo particulari.

Tex. 8. Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album: atque hic accedens Sophronisci filius, si solus Socrates illi filius est. Indiuidua igitur ex eo talia dicuntur, q.a ex proprietatibus quidque constat. quarum idē aggregatum nunquam in alio fiet. Socratis namque proprietates nullo; in
H alio particulari eædem fient. Hominis autem, communia dico, proprietates eædem in plurib. immo uerò in omnibus particularibus hominibus, quatenus homines sunt, fiunt, atque inueniuntur. Indiuiduū igitur a specie, & species a genere continetur. Genus enim est quoddam totum, indiuiduū autem pars. At species & totum, ac ēt pars est: sed ut pars quidem ad aliud, ut totum aūt nō ad aliud dicitur, sed in aliis. Totum enim in ipsis partibus
I est. De genere igitur atque specie, & quidnam sit summum genus, & quid ima species, & quæ sint eadem genera speciesve; quæ præterea sint indiuidua, & quot modis genus speciesque dicantur, satis iam explicauimus.

ALio ordine enumerauit in prologo porphyrius vniuersalia aliūq; ord. seruat in eorum tractatu: dum illic differentiam collocauit ante speciem, hic vero speciem anteponit differentiæ. Quod non casu, sed consulto fecit. Ordo enim naturalis erat, vt de differentia priusquam de specie diceretur: constat enim species ex genere & differentia, tanquam materia & forma: & rectus ordo scientiarum est, vt cognitio totius a co- K gnitionibus partium proficiscatur. Quemadmodum Aristote. primo Phycorum, cognitionem rei naturalis ab his (quib. res naturalis constat) principiis exorditur. At vero quia species & genus relatiue inuicem dicuntur, & relatiua simul sunt cognitione, necessarium duxit Porphyrius post genus proxime de specie dicere: vtpote quod alterum per alterum mutuo definiatur. Quamuis & aliam rationem adiciat Auicena: puta quod species actu contineat, intra se genus, differentia vero sit extra essentia generis: sicut materia est de essentia compositi, non tamen de essentia formæ: & ideo species est propinquior ge- L neri quàm differentia. Et potest tertia ratio accumulari: quia prædicatio speciei cum sit quidditatiua, nobilior est, quàm prædicatio differentiæ, quæ prædicatur in eo quod quale. ¶Tria sunt membra huius capitis. In primo statuuntur, & acceptiones & definitiones speciei: in altero disponitur series & arbor prædicabilium, in qua vnum est supremum genus, aliud infima species, atque alia in medio genera subalterna. In tertio deinque & postremo mēbro definitur indiuiduum, quod est subiectum prædicatorum omnium. Prima pars continet tres textus: secunda quatuor: vltima vero vnicum, atque adeo in toto capi- M te sunt textus octo.

Tex. 19. ¶Species autē dicitur &c. Quēadmodum fecit Porphyrius superior in capite, ita hic non connumerat omnes acceptiones speciei (accipitur enim & apud Grammaticos, pro specie primitiua & deriuatiua: & apud dialecticos pro speciebus cognoscitiuis, aut sensuum, aut intellectus) sed eius tantum acceptionis realis & vulgaris meminit. cuius similitudine accipitur species secundum Dialecticos. Species ergo accipitur duplicitur, vno modo vt significat intentionem primam: alio modo, vt est nomen secundæ intentionis. Quod dicunt, primæ intentionaliter, & secundæ intentionaliter. Primo modo accipitur pro vniuscuiusque rei forma .i. pro

forma

A Forma a qua res dicitur formoſa & ſpecioſa vt ē illud, ſpecioſus forma per filiis hominum, & illud, formoſum paſtor &c. Sed circa exemplum tex. literæ adnotandum eſt, φ litera Græca ſic habet, proton eidos axion tyrannidos, id eſt, prima ſpecies digna eſt imperio. Boetius vero quem Albertus & fere doctores ſequuntur, non dixit, prima, ſed Priami, vel quia in aliquo exemplari Græco ita reperit, vel vt ad infelicitatem Priami alluderet, qui cum eſſet forma præſtantisſimus, atque adeo dignus cē ſeret imperio, iniqua tñ fortuna regno cecidit Troianorū. Cōmētator vero legit, ut litera Græce iacet, prima ſpecies, quamuis mēdoſi codices habeāt, primi ſpecies. At vero

B Argyropylus ſignificantius forte tranſtulerit prēſtantisſima ſpecies, nam proton, id etiam ſignificat, quod præſtantisſimum. Dicitur aūt præſtantisſima hominis ſpecies imperio digna? tum quia, ut ex Ariſtote. 2. de anima, & primo Rhetoricorum colligitur, lineamenta corporis, internæ uirtutis animi indicia ſunt; tum etiam quia, & corporis præſtantia per multum commendat virtutem principis, & cuiuſuis magiſtratus: eſt enim (ut ait poeta) Gratior eſt pulchro ueniens in corpore uirtus.

¶Secundo modo accipitur ſpecies ut eſt nomen ſecundę intētionis. Et eſt illud quod ponitur ſub aſsignato genere. Sub aſsignato genere, id eſt, ſub genere quod ſuperiori

C capite definitum eſt. Aut ſub aſsignato, id eſt, ſub certo, & determinato genere, ad denotandum quòd non ſub ſingulis generibus ſunt ſpecies ſingulę, ſed ſub uno certo genere continentur multæ ſpecies; ſunt enim homo & equus &c. ſpecies animalis. Textus 2. ¶In ſecundo text. excuſat ſe ſtatim Porphyrius, quòd non debeat ſibi uitio dari, ſi cum genus definierit per ſpeciem, iam modo ſpeciem vicisſim definiat per genus: vbi videtur circulo vti contra artē definiendi; reſpondet enim quòd cum genera, & ſpecies dicantur correlatiue, animal enim eſt genus hominis, atque homo ſpecies animalis, neceſſarium eſt naturam generis exponi per ordinem ad ſpeciem, & naturam ſpeciei explicari per ordinem ad genus. Vbi quæſtio diſputanda foret, utrū

D vnum relatiuum debeat definiri per reliquum: ſed quæſtio hæc reponenda eſt uſque ad prædicamentum relationis: ubi ait Ariſtote. quòd ſi quis vnum correlatiuorum definite ſcit, ſimul ſcit, & alterum. Nunc autem ſupponendum interim eſt, quòd cum res ſicut ſe habent ad eſſe, ita ſe habeant ut cognoſcantur. 2. metaphy. tex. 4. eſſe relatiui ſit eſſe ad aliud (eſſe enim patrem nihil aliud eſt, quam habere habitudinem ad filium) ſit, vt conditio, & proprietas unius relatiui non explicetur niſi per ſuum correlatiuum, pater enim eſt ille qui habet filium,

E & filius ille, qui habet patrem, ſicuti eadem eſt uia a Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas. An vero illa ſit propria definitio, illic diſputabitur. Hoc tamen hic admonuerim, quòd forſan correlatiuum poſſet perſpicatius exponi non per aliud formaliter, ſed per fundamentum alterius. Vt ſi dicas, pater eſt animal quod genuit ſibi ſimile in ſubſtantia, & filius eſt animal quod a ſibi ſimili genitū eſt, atque adeo genus eſt uniuerſale, quòd alteri vniuerſali ſuperpoſitum eſt; ſpecies vero vniuerſale, quod ſub alio poſitum eſt.

¶Et dicitur ſpecies hoc ſecundo modo ad ſimilitudinem ſpeciei realiter, nam quēadmodum forma, & pulchritudo rei ē eius

F perfectio, & per illam perficitur informitas materiæ, ita cum genus dicat quid confuſum, & in potentia ad plures ſpecies, per differentiam actuatur ad perficiendam ſpeciem. Sicut enim æs (inquit Boetius) accepta forma tranſit in ſtatuam, ita genus accepta differentia tranſit in ſpeciem &c. Vnde vulgares Latini prius impoſuerunt nomen ad ſignificandum formam, & pulchritudinem cuiuſque rei, & inde philoſophi, & dialectici tranſtulerunt nomen ad ſignificandum ſpeciem quæ eſt ſub genere. Tex. 3. ¶Aſsignant igitur ſpeciem. Subſequenter in 3. tex. Porphyrius aſsignat duas definitiones ſpeciei; non enim ſunt tres, vt expoſitores plurimi cenſent, ſed certe, vt inquit Auicenna, tantum ſunt duæ.

Vna

G Vna quæ definit speciẽ per respectum ad superius genus,& alia quæ definit speciem per habitudinem ad inferiora indiuidua. Prima definitio est, species est id quod subiicitur generi,& de quo genus hoc ipso quid est prædicatur, secundæ nanque particula est prioris expositio. ¶Altera definitio est, species est quod de pluribus differentibus numero hoc ipso quid est prædicatur. Vbi notandum est primo, quòd genus, inquantum genus non dicit nisi vnicam habitudinem, puta ad inferiora de quibus prædicatur, sicut neq; indiuiduum dicit, nisi unicam habitudinem ad superiora, quibus subiicitur. Species vero, inquantum species, dicit duas habitudines.s. subiici generi & prædicari de
definitiones spei.
H idiuiduo. Est.n. hõ, species aialis, & species Petri, & ideo vtroq; modo definitur. Sed tamen species non hẽt, vt sit vnũ quinq; uniuersalium per respectum ad genus, sed per respectum ad indiuidua, esse.n. uniuersale nõ ẽ subiici, sed prædicari. Obidq; dignior acceptio speciei est qua comparatur ad indiuidua, & secundum hanc acceptionem impositum est ei primo nomen speciei. Et ideo acceptio speciei respectu generis præcedit in textu tanquam imperfectior & minus propria. ¶Vnde subiungit Porphy. ꝙ definitio priori conuenit speciẽ in vniuersum, siue sit specialissima, siue subalterna. posterior uero tãtum conuenit speciei specialissimę, quæ simpliciter dicitur species. nam species quæ sunt genera, non dicuntur simpliciter species, sed species subalternæ.
I

Tex. 4. ¶Atq; id quod dicimus. Hæc est secunda pars tex. in qua diffuse admodum disponitur series & arbor prædicabilium, quæ generaliter in tria distinguuntur, puta supremum genus quod dicũt generalissimũ infimam speciem, quam dicunt specialissimam, & media quæ sunt species, & genera subalterna. Atq; licet arbor hæc quocunque in prædicamẽto ordinari posset, explicatur tñ in prædicamento substãtiæ quod est omnium dignissimũ. ¶Vbi adnotandũ est primo, ꝙ apud Porphy. sex sunt uniuersalia in recta linea disposita, puta substantia, corpus corpus animatũ, animal, animal rationale hõ, sub quo ponuntur indiuidua. Petrus, Paulus &c. & quidem corpus animatũ, & aial rationale potius hñt formã definitionũ ꝙ specierum aut generum; veruntamen nominũ inopia id cã est, vt corpus animatum, accipiatur vice nois simplicis & absoluti, quod sit genus oĩm viuentium, puta animalium & plantarũ: loco cuius nos substituimus viuẽns, vt gerat vicẽ nois absoluti. Itidem, animal rõnale, positum est a Porphy. loco nominis simplicis, & absoluti, quod sit genus hominum corporumq; cœlestium & supra cœlestium substãtiarũ. Fuit.n. Porphy. (vt in prologo adnotauimus) Stoicus magis & Platonicus, quã Aristotelicus: atq; adeo in illo fuit errore Stoicorũ, vt crederet cœlos esse animalia, eo qđ a seipsis videtur moueri, quod proprium est animalium: idq; ansam dedit poetis, vt astra confingerent esse viuẽtes Deos. Fuit itidem in alio errore, puta deos & substantias supracœlestes esse animalia rõnalia, vt refert Apule. li. de Deo Socratis, vbi dæmones (inquit) sunt animalia corpore aerea, mẽte rõnalia & ideo opinatus ẽ, animal rõnale, esse genus, quod cõtractũ per mortale constituit definitionem hois: contractũ vero per immortale, constituit definitionem supracœlestiũ substãtiarum. Illos tamẽ errores non solum Christiana fides, sed Aris. 12. meta. elidit, asserẽs cœlos non habere aias informãtes, sed assistrices intelligentias, a quibus amouentur: itẽ substantias supracœlestes nõ esse corporea animalia & sensualia: sed substantias pure intellectuales, quas subinde intelligentias nuncupauit. Obidq; nos nullum posuimus mediũ genus inter animal & hoiem, sed animal rationale, est definitio hominis: atq; adeo tantum sunt quinque vniuersalia in linea recta. Ea vero quæ hinc inde circunstãt sunt differẽtiæ. ¶Igitur substãtia est genus corporis, nullius tamẽ est spẽs: corpus vero, spẽs substantiæ: sed genus viuentis: & ita deinceps vnumquodq; mediũ est genus iferioris & species superioris, vsq; ad hõ, qđ tam respectu superioris aialis, ꝙ respectu inferiorũ indiuiduorũ est species, & nullo mõ genus: differẽtiæ vero quæ ad latera adscribuntur

K, L, M

A scribuntur sunt diuisiuæ generis superioris & constitutiuæ specierũ inferiorum, vt corporeum, diuidés substãtiã, definit corpus: ẽ .n. corpus substantia corporea: & ita deinceps, vt patet in figura. Homo vero, neq; aliqua specialissima species) nõ diuiditur formaliter per inferiores differentias, sed materialiter per principia indiuiduationis, vt in prædicamẽtis manifestabitur. ¶ Est præterea notãdũ, q̃ catena hæc, & arbor prædicabiliũ nõ solum in noib. consistit (vt Noialium fert opinio) nec in solis reb. vt quidam Realissimi opinantur, sed est in reb. principaliter, & fundamentaliter, & in noib. tanquã insignis, queadmodum .n. se habent vniuersalia obiectiua, ita, & vniuersalia in repsentãdo, vt admonere sæpe solemus. ¶ Sumi B tur rõ huius arboris hoc modo. Cum hoies conueniãt essentialiter inter se, & differant a cæteris animalib. consideratur in hoie rõ cõis solis hoib. quæ dr̃ humanitas: & cum animalia omnia conueniant essentialiter inter se, & differant a plantis, consideratur vna ratio generica cõis oib. animalib. quæ dr̃ animalitas, & super illam consideratur ratio viuentium quę est cõis animalibus, & plantis: & superior ratio corporis, & suprema ratio substantiæ. Atque adeo totidem correspondent in intellectu conceptus for C males absoluti. ¶ Id præterea hic adnotauerim q̃ hæc vniuersalia, quorum fundamenta sunt in rebus, non sunt nuncupanda vniuersalia in essendo (vt quidam appellant) nã vniuersale in essendo designat, id quod secundum esse reale est separatum, vt erat in opinione Platonis: vniuersalia autem Aristo. solum sunr vniuersalia, per abstractionẽ intellectus: quare non sunt nuncupanda, nisi vniuersalia obiectiua, aut vniuersalia abstracta, ad differentiã vniuersaliũ, quæ sunt in uoce, aut scripto, quæ dicuntur vniuersalia in representando. tex. 5. ¶ Quare hæc quidem, &c. Infert corollarium Porphy. quòd singularia inter mediorum duos habent respectus dum sunt species superiorum, inferiorum vero genera: sed extrema non habent, nisi vnum dumtaxat respectum: substãtia enim ita est genus, vt sit nullo modo spe

Arbor vniuersalium.

D cies: homo vero ita est species, vt neutiquã sit genus: est enim homo, & species aialis, & spés Petri, & Pau. Adde si libet q̃ queadmodum substantia est supremum genus, & hõ infima spés, ita corpus est suprema spés, puta sup q̃ nulla est spés: atque animal, infimum genus, vtpote sub quo nullum est genus. Quare licet tria sunt quodam modo media, tñ viuens est simpliciter mediũ: nẽpe q̃ hẽt supra se non solum genus, sed speciem, quale est corpus: & sub se non solum speciem, sed ẽt genus, quale est animal. Hic innotescit quare illa inter media dicantur spés, aut genera subalterna: non .n. dr̃ aial spés subalterna, quia ponitur sub alia specie sicut propositio particularis dr̃ subalternari vniuersali, sed dñr subalterna, quia subal- E ternatim, & vicissim mõ sunt genera modo species, ut animal est species quatenus subijcitur viuenti, & genus quatenus prædicatur de homine. tex 6. ¶ In tex. 6. qui incipit. Definiunt igitur &c. colligit subinde Porph. duas defini iones generalissimi, & tres definitiones specialissimi, quę ex dictis elucescunt. Comparat tamen filum hoc, & seriem generum, & specierum dialecticorũ ad progeniem in familijs. Vt Agamennon sit loco hois, & eius pr̃ Atreus, loco animalis: deinde auus eius Pelops, loco viuentis: præterea proauus Tantalus, loco corporis: ac denique attauus Iupiter, loco substantiæ. F Et quãuis Iupiter non fuit primum genus Agam. fuit .n. Iupiter filius Saturni, nepósq; Cęlij. Ophyonisq; pronepos tñ aut quia Iupiter Deus fuit, propter eius reuerentiam ponitur tanquam primum genus, aut quia Saturnum regno deturbauit, & pepulit, nõ fit mẽtio Saturni. Subiungit tñ q̃ non quemadmodum in familijs, ita est in generib. apud philosophos, nã in familijs oia reducũtur ad vnũ primũ Iouem, in gñib. autẽ non omnia reducunt̃ ad unum, quia maxime reducerent̃ ad ens, qđ tñ ẽ falsum: immo, ens non est vniuocũ genus ad omnia prædicamenta, sed sunt decẽ prima genera, atq; adeo primo diuersa, ut in pdicamentis. c. 4. uidebimus. tex. 7. ¶ In tex. 7. qui incipit, genera igitur, sunt summa. Subnectit conti-

G nuo Porph. tria dicta notanda. Primum, genera sunt decem (scilicet generalissima) species vero plures sunt, quàm sub numero cõprehendi possunt, sunt tamen numero finito, sed indiuidua sunt infinita: quapropter diuidere genera licet vsque ad infimas species, speciem tamen per indiuidua diuidere (auctore Platone) nec est sciẽtiæ, nec artis. Quare scientiæ non sunt nisi de vniuersalibus quæ sunt perpetua, & eiusdem rationis in omnibus indiuiduis. De indiuiduis autẽ non est scientia: tum quia corruptibilia, tũ quia ratio propria vnius indiuidui non est eadem in alio; & ideo per scientias abstractiuas non possumus percipere qualis sit, &
H indiuiduorum qualitas, & dispositio, sed id percipimus experiẽtia. ¶ Secundum dictum cum descendimus a generib. ad species id facimus per diuisiones multiplicando species, vt substantiam diuidimus in corporeũ & incorporeum, & corpus in animatum, & inanimatum, & ita deinceps. Et quodlibet illorum eadem ratione subsecatur; sed cum a speciebus ad genera ascendimus colligimus multitudinem: homo.n. vnam plurium indiuiduorum essentiam continet: genus vero vnam plurium specierum colligit rationem. Quare plures homines participatione speciei sunt vnus homo. i. vnicam rationem, & essentiam habent inquantum sunt homines. Et eadem ratione participa-
I tione generis plures species sunt vnum animal, idest inquantum homo, & equus sunt animalia, eandem rationem participant. Quare singulare semper est diuisiuum, vniuersale vero collectiuum. Considerandum est hic tamen, ꝙ non affirmatur hic plures homines esse simpliciter vnum hominem: nam simpliciter vnus homo intelligitur vnus numero, sed plures homines sunt vnus homo cum addito. i. vnus homo in specie. ¶ Tertium dictum est, ꝙ cum diuisio generis fit semper in plures species, fit vt superiora de omnib. inferiorib. prędicentur, aut æqualia de æqualibus, inferiora vero de superiorib. nomine prædicantur. si enim Petrus est homo, & homo est animal, & animal viuens &c. fit vt & Petrus sit homo, & sit animal, & sit viuens, vsque ad substantiã: K etsi homo, & rationale, & risibile, conuertuntur, tunc omnis homo est rationalis, & omnis homo est risibilis, & econuerso, præterquam ꝙ istæ sunt prædicationes directę, conuertentes vero indirectæ: sed tamen Petrus non prædicatur de homine, nec homo de animali, & sic ascendendo non solũ, quia inferiora non prædicantur de superioribus directe, nec vniuersaliter (est enim indirecta hæc, animal est homo, & falsa hæc, omne animal est homo) sed certe mẽs Porphyrij est, ꝙ simpliciter inferius non prædicatur de superiori: nam quanquàm sit vera præpositio, animal est homo: tamen homo simpliciter non censetur prædicatum animalis, quia non est forma eius. Qua L
re prædicari indirecte est prædicari secundum quid, vt supra dictum est. Concludit tamen Porph. quòd indiuiduum de vno solo puta de seipso prædicatur. ¶ Indiuiduum autem dicitur. Hæc est tertia, & postrema pars textus, qua continetur definitio indiuidui. Vbi primo Porph. tria commemorat indiuiduorum genera, puta indiuiduum determinatum, seu nominatum, quod est nomen proprium, vt Socrates: alterum indiuiduum vagum, seu confusum, quod circunscribitur communi nomine cum pronomine demonstratiuo, vt hoc album, hoc veniens quod sparsim vagatur per omnia singularia, dum non hoc determinate signifi- M
cat, sed confuse vniuersa: quare nunc accipitur pro vno nunc pro alio, secundum ꝙ hoc, aut illud demonstratur: & tertium est indiuiduum ex suppositione, seu circumlocutum, vt Sophronisci filius, supposito Socratem fuisse vnicum Sophronisci filium. Quare hæc non sunt tria indiuidua re distincta, sed sunt tria nomina quæ eidem Socrati conuenire possunt. ¶ Secundo subiungit *Indiuiduum.*
Porph. definitionem indiuidui quod est illud cuius aggregatum, seu collectio proprietatum non potest in alio fieri, vt collectio proprietatum quæ sunt in Socrate, nunquam erunt in Platone, ad differentiã speciei, puta communis hominis, cuius essentia, & defintio eadem conuenit omnib. indiui-

A indiuiduis. Vbi considerandum est quemadmodum Porphyrius in rebus ipsis ponit speciem, & non tantum in nominibus. Proprietates autem indiuidui sunt numero septem, quas his versibus explicant.

Forma, figura, locus, tps, cũ noie, sanguis,
Patria sunt septem, q̃ nõ hẽt vnus, & alter.

Forma .i. qualitas, vt color, & complexio: nã forma substantialis potius pertinet ad speciẽ, figura, vt lineamenta, & corporis habitudo, locus, & tempus, puta hic, & nunc, quæ potissima sunt accidentia indiuiduationis. vt esse natum sub tali climate, taliq; respectu cœli, atque tali tempore anni. Nomen, & sanguis, puta esse genitum his, aut illis parentib. & oriundum esse ex tali patria. B Hæc autem accidentia præsertim conueniunt indiuiduo substantiæ: nam indiuidua accidentium non indiuiduantur, nisi ratione singularis substantiæ, in qua recipiuntur, vt videbimus in prædicamento substantiæ. ¶Tertio Porph. colligit, quòd indiuiduum continetur a specie, & species a genere. nam genus est quoddam totum, indiuiduum autem est pars, species vero est totum, & pars: pars quidem quatenus continetur sub genere: & totum, quatenus continet indiuidua: ¶Quod si quis arguat speciem potius esse totum respectu generis, q̃ genus respectu speciei, quandoquidem species constat ex genere, & differentia tanquam ex materia, & forma. C Respondetur duplex esse totum apud dialecticos .s. totũ actuale, & totum potentiale: totum actuale est quod actu in sua quidditate plures cõtinet partes essentiales: totum potentiale est quod sub se plures continet partes subiectiuas: primum dicitur totum definibile, quod resoluitur in partes compositiuas, alterum dicitur totum vniuersale quod diuiditur in partes subiectiuas. Primo modo species est totum respectu generis, & secundo modo genus est totum respectu speciei: & quia opusculum hoc est de vniuersalibus simpliciter Porphyrius enunciauit genus esse totum, quia videlicet est totum in prædicando.

Totũ duplex.

Quæstio vnica. D

Vtrum textus Porphyrij de specie sit in vniuersum verus.

A Parte negatiua arguitur primo, ꝙ genus, & species non dicuntur relatiue. Relatiua auctore Arist. in prædicamento relationis sunt simul natura; sed genus prius est quàm species: nam vt Arist. docet in postprædicamentis, prius esse quod non conuertitur subsistendi consequentia, & tamen non sequitur si animal est, homo est: ergo genus, & species non se habent relatiue. ¶Et confirmatur. Si genus, & species essent relatiua ponerent in solo prædicamento ad aliquid quod est falsum, cum in vnoquoq; ṕdicamento genera sint, & species. E ¶Secundò arguitur contra definitionem. Numerus est species solum quantitatis: ergo in solo prædicamento quantitatis reperiuntur aliqua differentia numero, sed species in quocunque inuenitur prædicamento: ergo species non debet definiri per prædicari de plurib. differentib. numero. ¶Et confirmatur primo. Definitio Porphyrij, neque omni conuenit, neque soli speciei: nam Sol, Luna, & similia sunt species, quæ tamen non prædicantur de plurib. differentib. numero, & Deus econuerso vĩ prædicari de plurib. differentib. numero, puta de trib. personis, & tamen non est species, sed res singularissima, F ergo. ¶Et secundo id confirmatur. Genus prædicatur de plurib. differentib. numero, puta de Petro, & Paulo, immo cum prædicatur de homine, & equo, prædicatur de plurib. differentib. numero: nam secundum Arist. 5. meta. t. 12. ea quæ specie differunt a fortiori differunt numero, ergo falsum dicit Porph. illam definitionẽ soli speciei specialissimæ conuenire. ¶Mox contra secundam partẽ textus, arguitur tertio, ꝙ genera subalterna inepte dicantur media. Medium est quod participat vtrunque extremum, & per consequens de neutro prædicatur, vt medius color, nec de albo, nec de nigro ṕdicatur: sed tñ genus totum prædicatu, de inferiorib. & de illo prædicãtur superiora:

G ergo genera illa nõ dicũtur media. ¶Quarto arguitur Arbor prædicabilium supponit genera illa & species vt iacent sibi esse immediata: sed hoc est falsum: ergo arbor supponit falsum. Probatur minor. Aquacunque essentiali conuenientia abstrahibilis est conceptus communis qui fit, aut species aut genus proprium eorum quæ sic cõueniunt: sed inter hominem v.g. & elephãtem, & equum, videtur quædã esse conueniẽtia essentialis, qualis nõ est inter hoĩem & leporẽ: ergo aliquod genus propriũ est harum triũ specierũ, puta, a, quod est superius ad hoĩem & inferios, ad animal: eadẽ rõne inter hominem & elephante, est aliqua cõneniẽntia, quæ non est inter hominẽ & equũ, & sic dabitur genus, b, inferius ad, a, & superius ad hominẽ: atque simili arte excogitari põt media species inter hominẽ: & elephãtẽ, & ita in infinitũ, quo fit vt nullũ sit genus ĩmediatũ hominis. Et cõfirmatur. Genus non prædicatur de indiuiduo: ergo male dr̃ in calce septimi textus, ꝙ genus prædicatur de quibus prædicatur species. Probatur antecedens. Si prædicaretur de illis maxime prædicatur prædicatione generis: sed istæ prædicationes Petrus est animal, Paulus est animal, nõ apparẽt prædicationes generis, cũ in his nõ prędicetur genus de plurib. differentib. specie. Quinto aduersus tertiã partẽ textus arguere. Indiuidua singulariũ nõ cadũt sub scientia, q̃ sunt infinita, vt ex mẽte platonis dixerat supra porphy. ergo nec possunt definiri: eiusdem enim obiecti est definitio atque scientia. ¶Sexto & postremo arguitur. Definitio indiuidui nec cõuenit indiuiduo vago, nec indiuiduo ex suppositione, neq; indiuiduo determinato: ergo nõ est bona. probatãs in singulari vago vt, hic hõ, hoc albũ, nõ repugnat p̃dicari de plurib. si plura successiue demonstrentur, & multo minus repugnat singulari ex suppositione, vt si plures essent Sophronisci filii, ergo hæc non sunt simpliciter indiuidua. Secunda pars, probatur. Indiuiduum determinatũ de nullo prosus prædicatur: ergo per contrarium extremum definitio non conuenit ei, quia in vltimis verbis superioris textus indiuiduum dicitur esse id de vno solo particulari prædicatur. Probatur antecedens, nam si prædicaretur maxime de seipso: sed vt supra diximus, nihil prædicatur de seipso, quia prædicatum est veluti forma subiecti, & nihil est forma sui. Quod confirmatur auctoritate Aristo. c. de substantia dicentis, quòd a prima substantia nulla est prædicatio. K

Hic opus non est alia conclusione, præterquam quòd dicta Porphy. sane intellecta recte habent. Vnde ad primum argu. respondetur ꝙ genus & species, si accipiũtur personaliter pro substractis secũdum se intellectis, nõ sunt realatiua, & hoc probat argumentum. Ratio. n. animalis, est prior rõne hominis: quia potest esse animal sine homine, & non econuerso: Immo in eodem supposito embryo prius viuit vita animalis q̃ vita hominis. Nec hoc modo genus & spẽs sunt in vno certo prędicamento, sed in singulis sunt genera propria & species. Alio modo accipitur genus & species formaliter: vt supponunt simpliciter pro natura in communi substracta intentioni generis, & hoc modo genus & species relatiue se habent: est. n. animal genus hominis, & homo species animalis. Caue nunquam concedas genus aut speciem accipi pro intentionib. quod iam modo tanquam falsissimum condemnatum est. ¶Ad confirmationẽ respondebitur in prædicamentis. c. 4. vbi videbimus an ponantur in vno certo prædicamẽto. ¶Secundum argumentum petit expositionẽ difinitionis, quæ partim ex definitione generis innotescit: definitur. n. hic secunda intentio speciei, sicut illic secunda intentio generis: non ꝙ species aut eius definitio accipitur pro secunda intentione, sed vtrũque dominatiue supponit pro homine, & cæteris speciebus quib, conuenit prædicari de pluribus ratione secundæ intentionis, idest in quantum abstrahuntur a conditionibus singularibus. Item illic expositum est quid est prædicari in quid. Est tamen differentia, quòd genus prædicatur in quid: quia est pars quidditatiuæ definitionis

H (margin, left column, beside "quæ non est inter homi-")
I (margin, left column, beside "re. Indiuidua singulariũ")
L (margin, right column, beside "intellectis, nõ sunt realatiua")
M (margin, right column, beside "condemnatum est. ¶Ad confirmationẽ")

A tionis speciei: species vero, quia dicit totã quidditatem indiuiduorum de quibus prædicatur. ¶At circa materiam argumẽti notandum est, ꝙ Arist. 5. meta. tex. 12. vbi dicit ea differre specie quæ differũt definitione, subiungit, ea differre numero quæ differunt ex parte materiarũ, quibus non est vna materia. Vnde differentia specifica & numerica differunt, ꝙ illa est formalis, hæc vero, materialis, homo enim & equus per formam differunt specie, sed formæ pluriũ equorum solum differunt numero, quia sunt in diuersis materiis. Atqui diuisio materialis dicitur numerica: quia vt. 4. Topic. c.6. Et 3. Physi. tex. 68. docet Aristo. numerus augetur ex diuisione continui. Quæ diuisio est materialis, quia fit ratione quantitatis & materiæ: & ideo quæcũq; differunt tantummodo ratione materiæ, dicuntur differre numero. Et præterea, quia per solã numerationem indiuiduorum augetur numerus: duo.n. homines, quamuis non sunt nisi una species, sunt duo: & duo homines & tres equi, quamuis non sint nisi duæ species, sunt simpliciter quinq;: & vnus homo, quãuis habeat plures partes & plura accidẽtia, non est nisi vnum. ¶Vnde ad argũ respondetur, ꝙ quamuis numerus formaliter acceptus.i. inquantum obstrahitur a rebus numeratis puta hominibus, lapidibus &c. sit species prædicamenti quantitatis, vt illic videbimus, nihilominus numerus materialiter acceptus pro rebus numeratis, reperitur in quocunq; prædicamento: & ideo in quocunq; est species, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero. ¶Confirmatio prima insinuat vnum adnotatione dignum: videlicet ꝙ genus suapte natura plures postulat species: species vero põt ĩ vno indiuiduo conseruari. Quæ sentẽtiã est Aris. 4. Topi. cap. 3. & Boetij lib. de diuisionibus. & S. Thom. 1. sent. d. 19. q. 4. art. 2. Et ratio est, quia genus non dicit totam essentiam speciei, sed contrahitur per duas oppositas differentias: nihil.n. cõtrariatur, nisi quod de se est indeterminatum ad plura: species vero: quia dicit totam essentiam indiuidui, non contrahitur per oppositas differẽtias,

Differentia spẽ. & nu.

sed multiplicatur ad multiplicationem indiuiduorum ratione huius aut illius materiæ: quapropter Auicenna, species, inquit potius dicitur multiplicari quàm diuidi. Idcirco de per accidens est, ꝙ species sit in vno vel pluribus indiuiduis: quando.n. indiuidua sunt corruptibilia, tunc est in pluribus, quia species non potest conseruari in vno: sed quãdo sunt incorruptibilia, vt, sol naturaliter conseruatur in vno. Dixerim naturaliter: quia supra naturaliter potest animal conseruari in vna specie si Deus corrumperet alias. ¶Ad aliam partem de Deo respondetur, quòd Deus non est species, vt latius videbimus in prædicamento substantiæ: sed interim respondetur quòd in definitione speciei intelligitur genus definiti. s. species est vniuersale quod prædicatur &c. Essentia diuina non est vniuersale, quod sit communicabile per definitionem & diuisionem: non.n. est alia numero essentia deitatis in patre, & alia in filio: sicut in hominibus multiplicatur essentia hominis: sed eadem singularissima est in omnibus. Et præterea personæ diuinæ non proprie differunt numero, vt docet S. Thom. 1. parte q. 30. quia idem numero Deus est pater, filius, & spiritus sanctus: sed hoc altioris est negocij. ¶Ad secundam confirmationem respondetur, quòd definitio speciei debet intelligi cum duplici præscisione hoc modo, species est vniuersale, quod tantum prædicatur de pluribus solo numero differentibus: & genus quamuis prædicatur de Petro & Paulo solo numero differentibus, nõ tantum prædicatur de illis, sed de homine & de equo, quæ non differunt solo numero. Ponitur vniuersale tanquam genus ad excludendum definitionem quæ non est species, quia non est simplex vniuersale. Et eadem ratione excluditur indiuiduum, quod quamuis ponitur sub assignato genere, non est species.

Ad tertium argumentum respondetur, quòd medium multis modis accipitur. s. mathematice pro eo quod æqualiter distat ab extremis: & physice, pro eo quod virtualiter participat vtrunque extremum, vt est

G medias color:& mortaliter, pro eo in quo consistit virtus:& quarto modo logice ꝙ Arist. vocat positione medium .i. prædicatione:& illo modo accipitur in proposito, quod est medium in recta linea inter superius & inferius. Quocirca non participat vtrunque extremum, sed participat superius & participatur ab inferiori: vt animal participat corpus, quod ponitur in eius definitione,& participatur ab homine, cuius definitionem ingreditur. Quo fit vt huiusmodi medium, sit medium in demonstratione; demonstratur .n. corpus de homine per medium animal. Videlicet omne animal est corpus, omnis homo est animal: ergo omnis homo est corpus. ¶Quarto argu-
H mento conuincuntur fere Nominales concedere eius conclusionem: nempe quòd nullum sit genus immediatum ad hominem: sed quod inter quascunque duas species potest signari species media: atq; adeo genus, quod tantum cõueniat perfectiori, & illi mediæ. ¶Contra hoc tñ in primis auctoritas Arist. 8.met. tex. 10. vbi ait, ꝙ resolutio de finitionis speciei non procedit in infinitum, sed resoluitur in genus & differentiam. & rursus (inquit) genus diuiditur in aliud genus, & ita ascendendo vsq; ad gña lissimũ,& 6.To.c 3.dicit uitiosam esse definitionem,quæ non datur per genus proximum. ¶Et secundo rõne arguitur. Non est
I necessarium, ꝙ inter quascunque duas aut tres species,sit essentialis conueniẽtia, quæ non sit inter alias,ergo ratio illorum suppo nit falsum. Volo in antecedẽti dicere ꝙ forte inter oĩa animalia,saltem perfecta, nulla est essentialis conuenientia q̃ esse sensitiuũ, quod est conuenire in gñe aĩalis.Itaque quáuis species elephantis proxime accedat ad speciem hominis,non est propterea, ꝙ aliqua sit conuenientia essentialis inter hoĩem & elephantem,quæ non sit inter omnia animalia, sed quia species, ut inquit Aristo.8. met. tex. 10. sunt sicut numeri inæqualiter perfecti, at quamuis quaternarius proprius accedat ad quinarium quàm ternarius, tamen quaternarius & quinarius non conueniunt nisi in ratione numeri, in qua omnes numeri cõueniunt: & ita homo & elephas K
non cõueniunt nisi in ratione animalis, præterq̃ ꝙ ratio animalis est perfectior in elephante q̃ in cane. Quinimmo quáuis Deus posset creare speciem mediam inter hominem & elephantẽ, forsan non posset facere ꝙ conueniret cum hoĩe in alia cõueniẽtia essentali, q in rõne animalis: sic non posset facere ꝙ conueniret cum hoĩe essentialiter & non cum aliis animalibus. ¶Et propterea arguitur. Eadem rõne qua inter hominẽ & equum fingitur conuenientia essentialis,quæ non complectitur omnia animalia, admittenda est conuenientia essentialis inter omnia animalia & perfectisimã plãtam, quæ non comprehenderet omnes plãtas,quod profecto admittere non esset phi- L
losophicum. ¶Vnde ad argumentum concesso,a quacũq;conueniẽtia essentiali posse abstrahi cõceptum absolutum, negatur minor, videlicet inter qualcunq; species posse dari conueniẽtiam essentialẽ, quæ non extẽdatur ad omnes species, illius generis: immo animal est, genus proximũ & immediatum hoĩs & omnium animalium, quod per suas cuiusq; differẽtias immediate cõtrahitur ad constitutionẽ omnium specierũ. De differentijs quæ in arboris lateribus collocãtur sequenti capite dicturi summus. ¶Sed subiecimus quarto argumento, cõfirmationem illam, eo quod nonnulli ex Nominalibus gratis torquentur, mouentes concede- M
re animal & quodcunque superius genus prædicari de indiuiduo prædicatione generis, cum id expresse asserat Porphyrius, uidelicet ꝙ id qđ est genus speciei est genus indiuiduorum. Vnde ad confirmationem respondetur, ꝙ quanuis ad hoc vt vniuersale sit genus, requiratur ꝙ sit prædicabile de pluribus differentibus specie, tamen ad hoc quod prædicetur prædicatione generis, non requiritur ꝙ in illa prædicetur de pluribus differentibus specie: (immo in vna prædicatione non potest prędicari de pluribus) sed satis est ꝙ prędicatum sit genus ad subiectum.

¶Ad quintum argumentum euidentius respondebitur in cap. de substantia, inter

exponentia

A exponēdū definitionē primæ substātiæ. Interim tñ rñdetur, ꝙ si indiuiduū accipiatur primæ intētionaliter ꝓ re ipsa, puta pro Socrate ſm esse reale & absolutū quod habet. tunc non est definibile, vt argm̄ probat. si vero nomē indiuidui accipitur secundæ intētionaliter, tūc est definibile & definitur hic a porphyrio. Vbi notandū, ꝙ ſm Nominales definitū proximū est ille terminus indiuiduum: sed definita principalia sūt nomina singularia, Petrus, Paulus &c. nā sicuti soli termini apud Nominales sunt vniuersalia, ita secundæ intētionaliter (vt loquitur porphy.) soli termini sunt indiuidua. At re vera definitio porph. manifeste itelligitur de B rebus, cū ait, indiuiduū esse cuius collectio proprietatū nunq̄ eadem in alio erit; quæ quidē definitio nullatenus pōt attribui terminis; quis enim dicat, indiuiduū est terminus cuius collectio proprietatū nunq̄ eadē in alio erit? Et iō attendendū est: quēadmodū nomen gñis aut speciei supponit pro re inquantū subiicitur, secūdæ intentioni, quæ est esse i plurib. & prædicari de pluribus: ita hoc nomen indiuiduū, supponit pro re singulari connotando ꝙ non est amplius diuisibilis in inferiora quidditatiue, & sub hac ratione definitur in proposito. Vñ ad formā argumenti respondetur, ꝙ definitū est hic secunda intentio, quæ est cōis omnib. indiuiduis, vt ait S Tho. q. 9. de poten. art. 2. 1.
C Non ꝙ secunda intentio sit indiuiduū, sed ad sensum supra expositum, puta, ꝙ res singulares quatenus substant secundæ intentioni, quæ est carere inferioribus de quibus prædicentur, definiuntur. Sed restat hic dubitatio duplex. Prima, quia definitio Porphy. non datur per terminos secundæ intentionis, sed per terminos primæ intentionis quæ conuenit rei ex natura sua, puta habere collectionē accidentium. Et 2. quia definitio solum videtur conuenire indiuiduo prædicamenti substantiæ, cū tñ in alijs prædicamentis sint indiuidua, sicut vniuersalia. Vt hoc album, hæc albedo. ¶ Ad primā spondetur, ꝙ proxime ante definitionem prædixerat, indiuiduum esse, quod de vno solo prædicatur. i. non de plurib. inferiorib. quo expresserat naturam indiuidui, quatenus substat secundæ intentioni: & ideo subiungit secundam definitionē indiuidui ſm esse reale: nā ex hoc ꝙ res est realiter indiuidua ratione conditionum materialiū, hēt vt nō prædicetur de pluribus: quia secundū modum essendi est modus prædicandi. D ¶ Ad secundā, Cōceditur ꝙ ēt in accidentib. sunt indiuidua: nihilominus accidētia non indiuiduantur nisi ratione primæ substantiæ, in qua recipiuntur, vt in c. de substātia videbimus. Et ideo assignauit solū definitionē indiuidui prædicamenti substātiæ. Quomodo autē differat inter singulare, indiuiduum, & suppositum seu prima substātia, quæ omnia sunt nomina secundæ intētionis, loco citato videbimus. E ¶ Ad sextū tandē argm̄ rñdetur concedēdo ꝙ singulare ex suppositione, non est simpliciter singulare, vt probat argumentum: nā huic nomini Sophronisci filius, ex modo suæ significationis non repugnat supponere pro pluribus. Immo filius Dei non est nomen singulare: quia repugnātiā supponēdi pro plurib. non habet ex significationis forma, sed ex natura rei (sicut sol est nomen cōe specificum) quāuis ex accommodatione vsus accipitur loco nominis ꝓprii Christi seruatoris nostri. Atq; hac rōe mentio facta est hic huiusmodi singularium ex suppositione: quia frequētei accipiantur loco nominis proprii. Eadem ratione cōcedimus ꝙ singulare vagū, hoc albū, non est F tā proprie singulare, q̄ singulare determinatū: quia pōt accipi pro plurib. demonstratis: sed nihilominus apud philosophos accipitur pro singulari designato. Immo (qđ memoria reseruandū est) apud Arist. (vt est videre de substantia & vbiq; (sīgulare vagū non exprimit ꝑ nomē demōstratiuū: sed ꝑ signū particulare, vt quidā hō, quoddā albū, accipiendo ꝓ unoquolibet hoie. ¶ At vero de singulari determinato, vt Socrates, controuersia est an proprie dicatur prædicari de se ipso. Boetius. n. sustinet partem affirmatiuam: Commentator vero negatiuā: ratio Boetij est, quia Petrus est Petrus, est non solū vera, sed naturalissima pdicatio: nihil. n. Petro tā naturaliter cōuenire pōt q̄

G esse Petrum: sed ratio Cōmētatoris est quā supra diximus, quia prædicatū se habet, ut forma respectu subiecti, & vbi non est aliqua distinctio saltem in modo significandi, non potest idem esse prædicatum sui.

¶ Hanc cōtrouersiam dirimit hic Caietanus distinguens, ꝙ alia est prædicatio naturalis: puta cuius prædicatum naturaliter conuenit subiecto, & tali prędicatione idem prædicatur de seipso. Alia est prædicatio artificialis, nempe quæ inuenta est propter artem ratiocinandi.s. ad manifestandum aliquid ignotum, & in hac necesse est prædicatū aliquo mō differre a subiecto, ut habeat formā propositionis dubitabilis, & tali prædicatione non prædicatur idem de se ipso. ¶
H At vero, quamuis forsam de noīe sit disputatio, certe pdicatio idētica non est simpliciter pdicatio propter rationē dictā, qua de causa Aristo. c. de substantia uniuersaliter dicit ꝙ a prima substantia nulla est prędicatio. Vnde Porpy. quando dixit ꝙ indiuiduum de vno solo prædicatur, aut accepit impropriè aut illud intellexit (ut dicit Commētator) de singulari accidentis, ut si dicas, Petrus est hoc album. Et hæc videtur intentio Arist. qui 2. Perher c. 5. dixit, ꝙ singulare non prædicatur de multis (idest permittitur ꝙ aliquod singulare, puta accidentis, pdicetur de uno solo. s. de prima substantia) sed in prædicamentis indiuiduum substantiæ, simpliciter
I negauit posse de aliquo prædicari.

DE DIFFERENTIA.

CAP. III.

Differentia verò, & communiter, & propriè, & proprijssimè dicatur. Differre nanque quippiam cōiter dicitur, cū diuersitate aliqua quouis modo, aut a seipso, aut alio differt. A Platone nō que Socrates diuersitate aliqua, atq; a seipso puero vir factus, & agente nō agēs differt. Et semper hęc differentia in ijs est sanè diuersitatib. quæ consi- K stunt in hisce, quæ cum interrogamus qūo res sese habet, assignari, reddiq; solent. Propriè uerò aliqua differre dicuntur, cum inseparabili differūt accidenti. Et inseparabile quidem accidens est, vt cæruleus oculorum color, vt simitas, vt cicatrix callo ex vulnere inducto At proprijssime quippiam a quopiam differre dicitur, cum specifica differētia differt: qualiter ab equis homines specifica rationalis differentia differunt. Tex. 2. Omnis igitur in uniuersum differentia, diuersum alicui I adiuncta facit, sed communiter quidem, & propriè differentiæ, diuersum per accidens faciunt: proprijssimè verò diuersum per se, quod quidem, & aliud dicitur. Differentiæ igitur quæ diuersum per accidens faciunt, tantū differentiæ: quæ verò aliud ac diuersum per se, differentiæ specificæ nuncupantur. Animali namq; differentia rationalis adiuncta, aliud sanè, ac animalis speciem facit: motus autem additus, diuersum a quiescente tantum modo fecit: hęc igitur aliud, illa diuersum tantum fecit. Differentijs igi- M tur hisce quæ faciūt aliud, diuisiones generum in species fiunt, & definitiones etiam assignantur, quæ quidem ex genere talibusue differentijs constant. cæteris uerò diuersitates per accidens tantum emergūt, eius quo de qualiter sese hēt interrogatur. Tex. 3. Rursus igitur a principio differentiā diuidentes, differentiarum alias separabiles, alias īseparabiles dicimus esse. Moueri nanque, atq; quiescere, & ualere, ac ægrotare, & quæ sunt similis generis, separabilia sunt: aquilinū autem esse, uel simum, & rationale, & irra-

A irrationale, inseparabilia sunt.

Tex. 4. Inseparabilium rursus alias per se, alias per accidens esse. Rationale namque & mortale, & susceptiuum esse scientiæ, per se homini cōpetunt: at aquilinum esse, vel simū, per accidens, & non per se competit. Quæ igitur per se cōpetunt, in substantiæ rōne sumuntur, & aliud faciunt, quæ verò per accidens cōpetunt, nec in substantiæ rōne sumuntur, nec aliud faciunt, sed per accidens diuersum. Et hæ quidem, quæ per se cōpetunt, nec intendi, nec remitti volunt: quæ verò B per accidēs, & si inseparabiles sunt, intensionē remissionēve suscipiūt. Neq; .n. genus magis minusve de eo cuius est genus dicitur: neq; generis differētiæ, quib. in spēs genera diuidūtur. Hæ nāq; sunt, quæ cuiusq; rōne conficiūt. At vniuscuiusq; rō vna est, eademque nec intensionē, nec remissionem ullā suscipiens. Simum n. esse, aut coloratum, intenditur, atque remittitur.

Tex. 5. Cum igitur species differentiarum tres ita appareant, & earū aliæ sint inseparabiles, aliæ separabiles: & C inseparabiliū quidem aliæ per se, aliæ per accidens: differentiarū per se rursus, aliæ sunt per quas in species diuidimus genera: aliæ per quas ea quæ sunt diuisa constituuntur. Veluti differentiæ per se animalis hæ sunt omnes, animatum, sensitiuum, rationale, ac irrationale, & mortale, ac immortale; atque animati quidem, & sensitiui differentiæ, constitutiuæ sunt substantiæ animalis. Est.n. animal, substantia anīmata sēsitiua. Mortale verò ac immortale, rationale, ac irrationale, animalis sunt differentiæ diuisiuæ. Per has .n. in species genera diuiduntur. Verum hæ quę sunt generum diuisiuę, constituti D uæ sunt specierum: nā animal per rōnale, ac irrōnale, & per mortale rursus ac immortale diuiditur; sed mortalis quidē rōnalisve differentiæ, constitutiuæ sunt hoīs, rationalis uerò, ac immortalis, deorum, irrationalis autem atque mortalis, animalium expertium rationis. Sic, & substantiæ supremæ, animatum, atque inanimatum, sensitiuum, atque insensitiuum differentię cum sint, animatum, & sensitiuum vna cum substantia sumpta animal confecere, animatum, atq; insensitiuū, plantā. Cùm igitur eædē differen E tiæ partim constitutiuæ sint, partim diuisiuæ, uniuersæ specificę nuncupātur. Atq; his opus est maximè ad generum diuisiones, & definitiones conficiendas. Sed non illis alijs, quas separabiles esse, aut inseparabiles diximus

Tex. 6. Has itaq; definientes, differentiam inquiunt eam esse, qua species genus excedit. Homo namque supra animal, rationale mortaleq; hēt. Animal .n. neque nihil istorum est (unde .n. differentias species haberent?) F neque omnes oppositas habet: idem enim opposita nimirum haberet. Sed ut censent, potentia quidem omnes eas differentias habet quæ sub se sūt; actu autem nullam. Atque hoc pacto, neque ex non entibus fit, neque circa idem opposita simul erunt.

Tex. 7. Definiunt autem ipsas, & hoc pacto. Differentia est id quod de pluribus, & differentibus specie, hoc ipso quale quid est prædicatur. Rationale enim, & mortale de homine, hoc ipso quale quid est homo, sed nō hoc ipso quid est prædicatur. Nā si interrogabimur quid est homo? accommodate

G datè dicemus, animal. At si quale ani
mal est interrogabimur? rõnale morta
leq; accommodatissimè respondebi-
mus. Nam cùm res è materia formaq;
constent, aut ex talibus quæ instar illa
rum sint, ut statua ex ære quidem, ut
ex materia constat: ex figura autem ut
ex forma: sic & homo communis, qui
quidem est species, ex genere differē-
tiaq; constat, similitudinē rõnis subeū
tib. cum materia, atq; forma. totū aūt
hoc aial rõnale mortale, est hō, vt istis
est statua. Tex. 8. Describunt tales dif-
ferentias, & hoc mō. Differentia est id
H quod suapte natura ea, quæ sunt sub
eodē genere, separat. Rationale enim,
atque irrationale, equum, & hominē
quę sub eodem, vt patet, genere, quod
quidem est animal, collocantur, sepa-
rat. Insuper & hoc modo assignāt. Dif
ferentia est id, quo singula differunt.
Hō. n. & equus genere quidem non dif
ferunt. & nos. n. animalia sumus, & ea
quæ sunt expertia rationis: sed addi-
tum rationale, nos ab illis seiūxit. Dij
quoque, & nos rationis participes su-
mus, sed mortale adiunctum, nos ab
I illis distinxit. Exactius autem ea, quæ
ad differentiam pertinent pertractan
tes, differentiam inquiunt non quod-
uis eorum esse, quæ separant ea, quæ
sub eodem genere collocantur: sed id
quod ad substantiam rationemq; cō-
fert, & quod pars eius est rei cuius dif
ferentia dicitur esse. Non. n. aptum ad
nauigandum esse, hominis est differē-
tia, & si eius proprium est. Dicere nan
que possumus animalium alia esse ap
ta, alia non esse apta ad nauigandum,
hominem a cęteris seiungētes. At ap-
tum esse ad nauigandum, ad substan-
tiam sane non confert, neque pars, est
ipsius, sed aptitudo solum. Propterea K
quòd non est tale, quales sunt hæ diffe
rentiæ, quas specificas appellamus. E
runt igitur eæ specificæ differentiæ,
quæ diuersam faciunt speciem, & quæ
in ratione sumuntur. Atque de diffe-
rentia quidem hæc satis sint dicta.

De differentia (vt ait Boetius) non
opus est quærere, cur statim post
speciem collocetur, quando qui
dem in dubium reuocatum est, an
debuisset speciem antecedere. Est enim
differentia pars essentialis speciei, quam
subinde Aristo. 5. metam. tex. 19. appellat
primam qualitatem substantiæ, ob id quòd L
absque dubio in ordine disputationis præfe
renda est proprio, & accidenti, quæ sunt
qualitates accidentales.

¶Caput hoc in duo scinditur membra, in
priori sunt quinque diuisiones differentiæ,
& totidem in altero definitiones, quapro-
pter primum membrum habet quinque tex-
tus totidemque secundum. In primo textu ē
prima diuisio differentiæ quæ explicat acce
ptiones varias huius nominis. Dicitur
differentia, communiter, proprie, & pro-
prijssime. Boetius transfert, magis proprie,
sed Græce est idiætata, quod est proprijssi-
me. Vbi notandum est (vt dicit Auicenna) q̄ M
non sumuntur acceptiones istæ sicut illæ ge
neris, & speciei, etenim illic diuidebatur
vox in diuersas significationes simpliciter
æquiuocas, nam prius vulgus imposuerat ge
nus ad significandum collectionē aut seriem
familiæ, & inde philosophi transtulerunt nō
men ad significandum genus secundæ inten
tionis. Hæc vero non est prorsus æqui vo
ca significatio, sed potius analogica. Que
madmodum enim rationalitate differt ho-
mo ab equo, ita simitate nasi differt ho-
mo ab alio qui habet aquilum nasum. Et
motu differt ambulans a sedente, licet non
sit perfecta similitudo, vnde omnes tres si-
gnificationes spectant ad dialecticum. Et
proprijssima differentia est membrum prin
cipale quod simpliciter dicitur differentia,

aliæ

A aliæ vero secundum quid, quamuis quoad nos prius occurrant sensui differentiæ communis & propria. Idcirco hic non loquimur de differentia, vt in materia exponibilium. Illic nanque solum docetur, quid sit duo inter se quôcunq; differre, quod est vnû non esse aliud, hic vero appellatur differentia, id per quod vnum extremum differt ab alio. ¶Atqui dicitur communiter differentia, primum quia est accidens neutri extremorum proprium, sed vtique commune. i. quod vtrique vicisfim accidere potest, vt ambulatioqua nunc Petrus ambulans differt a sedente Paulo, & post modû Paulus ambulans potest differre a Petro sedente. Et præterea quia vulgus communiter appellat B illam differentiam rerum quam sensu percipit. Et potest hac differentia non solum vnum ab alio, sed idem a seipso differre. Vt exemplo in textu patet. ¶Differentia vero proprie est accidens inseparabile quo vnum differt ab alio. Vt nasi curuitas, cæruleus oculorum color, Boetius vertit, cęsitas, quod quidam codices mendose habent, cæcitas, cum tamen Græce sit, glaucotes. i. glaucus oculorum color qui appellatur cæsius aut cæruleus. Et ideo dicitur proprie differentia, non ꝙ simpliciter & absolute sit dicenda differentia, vt statim dicemus, sed quia est accidens proprium. Nec ponit exẽplû proprij specifici quale est risibile, quia C non loquitur de differentia, qua species inter se differunt, se qua differunt indiuidua sub eadem specie, qualis est oculorum color, & cicatrix cum callo fuerit indurata, & facta inseparabilis, quod Boetius transfert, cum occaluerit, quæ sunt indiuiduorum stigmata & notæ quibus dignoscuntur. Propriissime differentia est id, quo vnum essentialiter & specie differt ab alio. Vt rationale. Tex. 2, ¶In secundo tex. qui incipit, oĩs igitͬ &c. annectitur diuisio secunda q̃ est veluti superioris expositio. Ait ergo Porphy. ꝙ omnis differentia, puta trium illarum facit diuersũ differentia vero cõiter & proprie facit diuersum ꝑ accidẽs, differentia vero propriissima facit diuersum per se, atq; adeo facit aliud. i. aliã essentiã. ¶Boetius trãsfert, omnis facit alteratum, sed propria alteratum D solum, & propriissima aliud, quæ translatio multis fuit in causa fingendi ꝙ alteratû vno modo accipitur generaliter pro quacunque diuersitate siue essentiali siue accidẽtali, nẽpe vt saluarent, Quomodo differentia propriissima faciendo aliud, faciat alteratum, cum tamen profecto alteratum non dicat nisi differentiam accidentalem, & aliud essentialem. Dicendum ergo, quòd alteratû nec est tam Latinum quam diuersum, nec exacte explicat phrasim Græcam, & mentẽ Porphy. quã tamen egregie explicant uerba Argyropyli: nam, diuersum est superius ad diuersum per accidens, & diuersum per se: & ideo omnis differentia facit diuersum E aliæ quidem, diuersum per se, quod est facere aliud. ¶Subiũgit Porphy. duas proprietates harum differentiarum. Prima spectat ad nomen, quia differentiæ per se nuncupantur differentiæ specificæ. i. specierum constitutiuæ, sed differentiæ per accidens dicuntur tantummodo differentiæ. Tantûmodo inquam, non, quòd differentia per accidens sit simpliciter, & absolute differentia (quod, & Albertus adnotauit) sed, quòd differentia per accidens non habet aliud peculiare, nomen, quo nominetur, quemadmodum aliæ nuncupantur differentiæ, specificæ, q̃ quidem simpliciter & absolute sunt appellandæ differentiæ. Altera proprietas attinet ad rem: videlicet quòd differentiæ propriissimæ facientes aliud, sunt F quibus & diuiduntur genera, & species diffiniuntur. Vnde illud palam fit, quod in prologo dixit Porphyrius, has videlicet introductiones per multum conducere, ad definitiones, & diuisiones, nempe vt sciamus quibus differentiis sit, & genus diuidendum, & definitiones specierum constituendæ. Tex 3. ¶In tex. 3. qui incipit, rursus igitur, subiungitur tertia diuisio differentiæ, nam alia est differentia separabilis aliaque inseparabilis. Et consulto Porphy. ait, rursus a principio differentiam diuidentes, acsi dicat, quòd hac diuisione non subdiuiditur aliquod mẽbrum superiorem diuisionum, sed diuiditur differentia in communi sicut in superioribus

rioribus

G rioribus. Enimuero ſicuti diuiſio ſecunda priori membro comprehendit duo membra primæ diuiſionis, & ſecunda comprehendit tertium membrum, ita hæc tertia, priori mẽbro includit primum primæ diuiſionis, & ſecundo includit ſecundum, & tertium. Communis enim & propria differentia faciunt diuerſum per accidens. Vt moueri, & ſimum eſſe: & propriiſsima, facit aliud, ſed tamen tota differentia communiter dicta eſt accidens ſeparabile. Differentia vero propriæ, & differentia proprijſsima dicunt qualitates inſeparabiles, vt ſimitas, & rationales. Tex. 4. ¶In textu. 4. qui incipit, inſeparabilium rurſus, ſubdiuiditur ſecundum membrum tertiæ diuiſionis

H quarta diuiſione. Nam differentiarum inſeparabilium, alia ineſt per ſe, ut differentia propriiſsima, qualis eſt rationale, alia ineſt per accidens, ut oculorum cæcitas, curuitas naſi, quæ ſunt propriæ differentiæ. Differentia illa conuenit per ſe in præſentiarum quæ eſt de eſſentia rei. Et illa cõuenit per accidens quæ eſt extra eſſentiam quamuis ſit inſeparabile accidens. Quo ſit (inquit Porphy.) vt differentia per accidens intenſionem ſuſcipiat, & ſecundum magis & minus prædicetur. eſt enim homo magis aut minus aquilus, aut cæſius. Differentia vero per ſe non intenſionem admittit nec remiſsionem, ſed quemadmodum ge-

I nus, qualiter ſemper prædicatur. Nemo enim eſt magis minus ve rationalis. Tex. 5. ¶In tex. 5. qui incipit, cum igitur &c. ponitur diuiſio quinta, quæ ſubdiuiditur ſecundum membrum quartæ diuiſionis. Differentiarum enim (inquit) aliæ ſunt per quas genera diuidimus, atq; aliæ per quas conſtituimus ſpecies. ¶Hic adnotandum eſt, quòd diuiſio hęc poteſt eſſe aut diuiſio rerum aut rationum tantum. Quod eſt dicere, Poſſunt membra huius diuiſionis inſinuare diuerſas differentias, aut ſolum rationes diuerſas eiuſdem differentiæ, quæ diuerſis rationibus eſt diuiſiua, & conſtitutiua. Et utriuſq; ſenſus ſubiungit Porphyrius exempla. Eiuſdem enim generis ſubalterni, aliæ ſunt differentiæ conſtitutiuæ, & aliæ diuiſiuæ. v. g. corporis differentia con- K ſtitiua eſt corporeum, eſt enim corpus ſubſtantia corporea: diuiſiue vero eius ſunt animatum, & inanimatum. Et uiuentis differentia conſtitutiua eſt aiatum, diuiſiuæ vero ſunt ſenſibile, & inſenſibile atque adeo aialis conſtitutiua differentia eſt ſenſibile, diuiſiuæ vero rõnale & irrationale, ita ut quodcunque iſtorum generum inquantũ eſt ſpecies, habet unam differentiam conſtitutiuam quæ eſt ſecum conuertibilis, quatenus vero eſt genus, habet duas diuiſiuas inferiores ſe. At uero ſi eandem concipias differentiam, tunc in ordine ad ſuperius genus erit diuiſiua, & in ordine ad inferiorem ipſm erit conſtitutiua, vt in ſuperiori arbore vniuerſalium ad oculũ m patet, L vt rõnale eſt differentia diuiſiua animalis, & conſtitutiua ſpẽi. ¶Quo fit, vt quemadmodum dictum eſt ſpecie, nempe, quòd habet duos reſpectus, ſcilicet ad genus, & ad indiuiduum, & reſpectu vtriuſque eſt ſpecies, ita dicendum eſt de differentia; nihilominus (inquit Porphy.) huiõi differentiæ ſimpliciter nuncupantur ſpecificæ: quippe quæ denominatur a digniori actu qui ẽ conſtituere ſpeciem, eo enim differentia diuidit genus, vt conſtituit ſpeciem, & ſi conſtituat genus ſubalternum non conſtituit illud, niſi inquantum eſt ſpecies. Text. 6. ¶Has itaque diffinientes. Hæc eſt ſecunda pars principalis textus, qua quinque M cõnumerat Porphy. diffinitiones differentiæ. Vbi animaduertendum eſt, tres eſſe actus differentiæ ſcilicet diuidere genus, conſtituere ſpeciem, diſtinguere, & diuidere ſpeciem ab aliis ſpeciebus eiuſdem generis. Prima diffinitio explicat quomodo ratione differentiæ ſpecies differat a genere, ſecunda quomodo differentia prædicetur de ſpecie, tertia, quõ diuidat genus, quarta, quomodo faciat differre vnam ſpeciem ab alia, quinta den que quomodo conſtituat ſpeciem. ¶Prima definitio eſt. Differentia ẽ qua ſpecies genus excedit. Boetius vertit, qua ſpecies abundat a genere. Attamen, ut phraſim Græcam ad literam ſeruaret, fecit Latinam orationem æquiuocã (quod qui-

dem

A superiori cap.) est totum respectu specierum, totum autẽ continet suas partes. Qđ si genus continet speciem, continet subinde differentiam constituentem spẽm. Secũdo, quia si differentia non continetur sub genere, tunc sequeretur ꝙ species haberet differentiam ex nihilo, quia si homo ab animali non habeat vt sit rationalis, non uidetur unde id habeat. Sed responsio porphy. consistit in hoc, Cum species, ut dictum ẽ, constet ex genere, & differentia veluti ex materia & forma, explicatur eius compositio per similitudinem generationis rei naturalis, ut quemadmodum res naturalis, puta ignis, neq: fit ex nihilo, neque ex igne in actu. Sed ex medio, puta, ex materia ligni quæ est in potentia ad ignem, ut docet Aristo. 1. phys. ita differentia per quam constituitur species, neq; deriuatur ex nihilo, neque ex rõnali in actu, sed ex animali, qđ in potentia cõtinet oẽs drĩas specierũ, & hoc est quod dicit porph. s. aĩal, neq; nihil horum, puta drĩarũ, habet; quia si nõ haberet illas nec in actu nec in potentia, tũc species vnde illas haberet? Quasi dicat nullo modo haberet, quia ex nihilo nihil fit, nec rursus animal continet actu differentias, quia tunc opposita includeret in sua essentia, puta, rõnale, & irrõnale, quod est impossibile, sequitur ergo ut contineat illas solũ i
C potẽtia quẽ admodũ materia ẽ in potẽtia ad plures formas. Tex. 7. ¶ In tex. septimo, qui incipit, Definiũt autem &c. subditur secunda definitio drĩæ, qua definitur in ordine ad species de quibus prædicatur, & secũdũ quã est tertiũ prædicabile, nã in ordine ad genus sicut species non est prædicabile, ita nec drĩa. Differẽtia (inquit) est quod prędicatur de pluribus differẽtibus specie in eo ꝙ quale. Itaq; differentia secundũ porphy. conuenit cum genere in prædicari de rib. differẽtib. specie, & differt ab illo in p̃dicari quale. Quare definitio hęc non conuenit ultimis differẽtiis conuertibilib: cũ suis speciebus, cuius rationem infra examinabimus. ¶ Exponit aũt illam particulam, puta, prædicari in eo ꝙ quale, duplici medio. primo a signo, quia interrogantibus, quid est homo, respondemus ꝙ est animal:
D sed quærentibus, quale animal, respondemus quòd est rationale. Et secundo id patefacit similitudine artificiali: genus. n. in cõstitutione speciei habet se instar materiæ. Differẽtia vero instar formæ, vbi nota quẽ admodũ spẽm vocat hoĩem cõem. In his vero quæ cõstãt ex materia & forma, materia dicitur quidditas, & forma qualitas, vt si quæratur qd est statua, rñdetur qđ est æs: sed si interrogetur, quale æs rñdetur, æs taliter figuratũ. Posuit exemplũ in artificialidus quæ præsto sunt sensib. & rem opportunius exponunt. Tex. 8. ¶ In tex. 8. q incipit, Describũt tales differẽtias, assignatur tertia definitio. s. differentia ẽ id quod suapte natura separat ea quæ sunt sub eodem gñe, E
vt rationale distinguit inter hominem, & bruta, quæ sunt sub animali: & mortale inter nos & Deum (persistit. n. in secta Stoicorum, ꝙ nos & dii sumus rationales) Græce est, anheli, sed idem pollet in præsentiarũ. Definitio hęc datur ẽm primum actũ differẽtiæ qui est diuidere genus. Ait, separat ea quæ sub eodem gñe sunt, & non dicit, diuidit genus. Forte (ut ait Albertus) quia diuisio gñis non est sicut diuisio cõpositi in partes. non . n. diuiditur animal in partes quo ad essentiã, sicut si diuideretur eius definitio, in corpus animatum & sensitium: sed diuiditur diuisione explicante eius confusionẽ & ptãtẽ, vt tota ratio animalis sit in homine & tota in equo, & ideo hac diuisione potius diuiduntur & separantur ea quæ F
sunt sub gñe q̃ genus ipsum. Dicit, ea quæ sunt sub eodem gñe, quia rationale non diuidit hominem ab albedine, sed ab equo q est sub eodem genere, sub quo est homo. Text. 9. ¶ In text. qui incipit, Insuper & hoc modo &c. additur quarta definitio secundum tertium actum differentiæ, puta, differentia est id qua differunt a se singula. Vt rationale est qua homo differt ab equo. Et accipitur hic differre proprie vt distinguitur contra alios modos alietatis, vt statim dicturi sumus. Tex. 10. ¶ In tex. 10. qui incipit, Exactius autem, &c. concluditur quinta & postrema diffinitio differentiæ, &

quam

G quam asserit Porphy. exactius explicare rationem differentiæ. Nam in cæteris definitionibus, semper est aliquid subintelligendum: non enim omne illud in quo species excedit genus est eius differẽtia; nec omne illud quod diuidit ea quæ sub genere continentur; neque omne illud quo differunt a se singula, nisi intelligeretur, illud quod est de essentia rei; nam risibile & aptum ad nauigandum & alia quæ sunt propria accidentia hominis, non habent rationem differẽtiæ, tametsi per illa species excedat genus & quodam modo diuidatur genus: ut si dicas, animaliũ aliud aptum ad nauigandũ aliud ineptum. Ratio ergo propriæ differẽtiæ est, ꝙ sit constitutiua essentiæ; & inde

H appellantur specificæ. Itaq; differentia, ut rationale, diuidit genus determinando ipsum ad esse substantiæ speciei, & facit differre hominem ab equo constituẽdo essentialiter speciem humanam, quod non conuenit proprie passioni, immo risibile præsupponit essentiam iam constitutam.

Quæstio Vnica.

Vtrum textus differentiæ sit in uniuersum verus.

I A parte negatiua arguitur, Primo contra primam diuisionem. Plato uir factus nõ differt a se ipso iuuene solum differentia cõmuni, ergo exemplum Porphy. non est aptum. Probatur añs. Plato senex ẽ alius ab ipso iuuene: nã cõstat ex noua materia. quæ per nutritionem fuit prorsus cõmutata. ¶Secundo arguitur contra secundam diuisionem. Nõ est hoc proprium differentiæ propriissimæ, puta facere, aliud, ergo male dicit Porph. ꝙ sola differentia propri issima facit aliud. Probat añs. Vnũ indiuiduũ ẽ aliud ab indiuiduo eiusdem speciei, vt Petrus est alius a Paulo, & tamẽ non differunt propriissima differentia, nã talis non est nisi speciffica: ergo nõ sola differentia propriissima facit aliud. ¶Contra tertiã diuisionem arguitur tertio. Differen- K
tiæ propri æquales sunt, aquilium & sumũ nõ fluunt ex principiis intrinsecis speciei, sed indiuidui: quia non conueniunt omni speciei, ergo non sunt inseparabiles. Probatur consequentia: quia solum propriorum quod procedit ex essentia rei est inseparabile. ¶Et confir. si differẽtia propria est inseparabile accidens, tunc omnis talis ẽ per se quia proprium per se prædicatur de suo subiecto: vt auctor est Aristo. 1. Poste. tex. 9. ergo male in quarta diuisione diuiditur differentia inseparabilis in per se, & per accidens. ¶Et confirmatur secundo. Propria passio nõ suscipit magis & minus, postquã fluit ex essentia rei; ergo male dicit Porphy. ꝙ differentia propria, qualis est propria passio, suscipit magis & minus. ¶Tertio confirmatur. Vnus homo est magis aptus ad sciẽtias & ad ratiocinãdũ, quã alius; L
sed rationale dicit ratiocinationem: ergo vnus homo est magis rationalis quã alius, & per consequens differentia propriissima suscipit magis & minus. ¶Quarto contra secundam conclusionem arguere. differentiæ priuatiuæ, vt inaminatum, irrationale, & similes, sunt diuisiuæ generis, & tñ non sunt cõstitutiuæ inferioris speciei: argo male insinuat Porphy. omnem differentiam, superius genus diuidentem, constituere inferiorẽ speciem. Probatur minor. Differentia constituit speciẽ addendo nouum gra- M
dum perfectionis generi, ut supra dictum ẽ sed priuatio non dicit perfectionẽ aliquã, ergo drĩæ priuatiuæ non sunt constitutiuæ speciei. ¶Ad secundã partem tex. descendendo, arguitur quinto contra primam definitionem. Genus continet in se differentias inferiores actu, ergo male asseritur speciem excedere genus per differentiam, Probatur añs primum: quia genus continet speciem sicut forma vniuersalis continet particulares, & species continet differentiam sicut totum partem, ergo de primo ad vltimum, genus continet differentiã: & secũdo quia natura. v. g. animalis (vt supradictum est) non reperitur realiter, ni contracta ad esse hõis uel equi &c. sed natura

animalis

A animalis quæ est in hoie continet actu rationalitaté: quia non est aliud quam humanitas (vt in c.de genere dictum est) & eadem rône animalitas quæ est in equo, continet actu hinnibilitaté, ergo.ꝙ si dicas, animal inquantū ꝑ intellectū abstrahitur a rônibus specierum, non continere differentias actu: tunc sequitur, quòd nec continet illas in potentia, quia profecto non videtur quomodo animal habeat potestatem, vt inde fluat rationalitas: quia nec est causa efficiens illius nec formalis, nec finalis, nec materialis. ¶Sexto contra secundam diffinitionem arguitur. Differētia non omnis prædicatur de pluribus differentibus B specie: ergo definitio mala. Probatur antecedens. In omni genere descendendum est ad vltimam differentiam, quæ sit conuertibilis cum specie, vt est expressa sententia Aris. & Commen. 7. met. tex. 43. vnde Boetius lib. de diuisionibus dicit, quòd nisi esset penuria nominum, nulla definitio haberet plures quàm duos terminos. Puta genus & differentiam cōuertibilem cū specie, & manifeste patet de rationali quod conuertitur cum homine. Et confir. Si differentia prædicaretur in quale, id maxime esset, quia se habet vt forma essentialis cōtrahens genus: sed eadem ratione genus ipsum & quocunq; superius prædicaretur in quale de suo inferiori: nam superius se C habet vt forma respectu quidditatis inferioris, vt habetur. 2. Physi. tex. 28. quapropter docetur in prædicamentis secundam substantiam significare, quale quid. sed superiora nihilominus prædicantur inquid de suis inferioribus: ergo differentia non prædicatur in quale de specie. ¶Septimo contra quartā definitionem arguitur. Non est proprium differentiæ vt per eam differant a se singula: ergo illa definitio non est bona. Probatur antecedens. Generalissima differunt inter se, non tamen differunt per differentias, cum non habeant commune genus: & indiuidua eiusdem speciei differunt, & non per differentias: immo differentiæ ipsæ differunt & non per alias differentias: nam si rationalitas differret ab hinnibilitate per aliam differentiā, tunc quæreretur de illa secunda differentia per quid differret: & sic esset processus ĩ infinitum. D

Ad quæstionem respondetur, capitulū hoc in vniuersum esse verum: vnde ad primum argumentum longa requireretur responsio, nisi super Petrum Hispanum inde quātitate propositionis & potissimum editione prima latissime explicuissem, quemadmodum idem Petrus, qui fuit puer, est postea iuuenis, & postea senex: non quidē tanta identitate quanta angelus, aut cœlū, aut reliqua corruptibilia: at vero quanta sufficit vt simpliciter dicatur idem. Et oppositum repugnat non solum Aristo. 4. me tap. tex. 22. & 39. Sed sacræ scripturæ apud Iob vbi ait, quem visurus sum ego ipse & non alius. & rursus, circundabor pelle mea &c. Nec essec securus ĩ fide resurrectionis, qui negaret eundem hominem resurrecturū qui mortuus est, & in eodem corpore, quamuis ex tanta materia quanta materia nutritionis in homine sene corrupta est parum sit resumpturus. Respondetur ergo ad argumentum sicut tunc, negando quòd Petrus senex sit alius quàm iuuenis: immo (vt ait Porphy.) solum differunt accidentaliter. Et ad probationem in contrarium respondetur, quòd quamuis tota materia quam ego habui ante 30. annos fuerit corrupta, nihilominus, quia in quocunq; articulo temporis fuit imperceptibiliter variata, sum ego ille qui fui heri, & heri qui per heri fuerā, & ita procedendo de primo ad vltimū sum ille q fui puer, alias nō esset verum ꝙ ego sum baptizatus, ¶Et ad cōem replicā, quid si modo reproduceretur illa materia quam habui ante 30. annos & informaretur hac anima mea, videtur quòd ille esset alius postquam haberet omnimo aliam materiā. Respondemus tunc quòd ille esset alius, & hoc uidetur docere Arist. 4. met. tex. 39. vbi ait, ꝙ si igni paulatim apponantur ligna, idem augetur: sed si omnia simul tollerētur & simul apponerētur alia noua, esset alius ignis: nihilominus forsan melius respondebitur, quòd ille non esset tam idem mecum quàm ego sum ille E F

qui

G sui in ulla materia, propter repentinam mutationem tantæ materiæ: nihilominus simpliciter ille de nouo productus & ego esse mus idem. Et ratio est, quia ego in resurrectione idem resurgam qui modo sum, & forsan nullam particulam materiæ quam modo habeo habebo tunc, sed aliam forsan quam habui alio tempore. Immo cũ materiæ cadauerum fuerint tam multis modis transmutatæ, satis est si vnusquilibet in resurrectione habeat particulã totius materię quam habuit viuens. ¶Ad secundum argumentum respondetur, quòd sola differẽtia propriissima, ut inquit porphy. est illa quæ facit aliud, saltem inter illa quę sunt in eodem prædicamento. Et ratio est quia dif
H ferentia propriissima constituit essentiã; resibile vero aut aquilum, & a fortiori alia accidentia, adueniunt essentiæ constitutæ. Et ideo negatur ꝙ petrus sit aliud a paulo, quod certe est notandum etiam in Theologia, ne ab hæreticis decipiamur, nã, aliud apud philosophos dicit differentiã in essentia, & quia species dicit totam essentiã indiuiduorum, propterea petrus & paulus, vt sunt eiusdem speciei, ita sunt eiusdem essentiæ. Atqui quanti hoc referat adnotate, hoc proferã exemplo, uenit mihi hiscedie bus in manus liber quidã Arrianus, quippe qui negabat patrem & Filium eandem habere essentiam numero, eundemq; esse
I numero Deum, paucis deincepsinteriectis foliis concedebat, Filium esse eiusdẽ essentiæ cum Patre. Poterat hoc quidem hominem dialecticæ ignarum fallere. qui existimaret retractionem esse hanc superioris hæresis, cum tamen virus sub verbis lateret. Nam concedebat Filium esse eiusdem essentię, sicut ego sum eiusdem essentię cũ patre meo, omnia enim indiuidua eiusdem speciei sunt eiusdem essentiæ: & ideo generatio eorum est vniuoca. Non ergo satis est concedere filium Dei esse eiusdem essentię cum patre, nisi addas, eiusdem numero, & esse eiusdem Deum numero: nam & in nobis concedit porph. quòd plures homines sunt vnus homo secundum speciẽ & essentiam. Hæc ergo adduxerim quibus manife

starem, quòd Petrus non est aliud à Paulo, K
sed est alius homo: nam alius homo, dicit alium numero: sed aliud substantiue dicit aliud in specie. Est etiam aliud, indiuiduũ si ly, aliud, accipiatur adiectiue. ¶Ad tertiũ respondetur. Quod non solũ accidentia ꝓpria speciei sunt inseparabilia, sed etiam accidentia propria indiuidui, nam sicuti risibile eo, quod fluit ab essentia dimoueri non potest ab homine, ita oculorum color, aut dispositio nasi quæ ex peculiari indiuidui complexione dimanat, est sicuti character eius indelebilis, & quodãmodo inseparabilis, vt c. sequenti explicabimus. ¶Ad primam confirmationem respondetur, quòd per se inesse subiecto, accipitur in ꝑ- L
sentiarum stricte primo modo perseitatis, pro eo quod est de essentia subiecti. Atqui dicitur differentia per se, & ratione speciei quia est de eius essentia, & ratione generis quia per se illud diuidit; non enim animal per se bene diuiditur si dicas, aliud album, aliud nigrum, sed si dicas, aliud rationale aliud irrationale; nam genus per se diuidi, est per se contrahi ad constitutionẽ speciei. proprium autem inest per se secundo modo perseitatis. ¶Ad secundam cõfir. Albertus & paulus respondent, quòd propria passio qualis est, risibile, suscipit magis & minus, ita quòd vnus homo est magis admiratiuus aptiorq; ad ridẽdum quã
alius, atq; adeo risibilior, quod profecto nõ M
facile crediderim, immo hanc mihi uideor videre differentia inter accidens proprium speciei, & accidens quod est proprium indiuidui, quòd accidens primum nec est intensibile nec remissibile, accidens uero secundum est intensibile & remissibile, nam sicuti ex eo quòd essentia rei est inuariabilis, fit ut rationale non suscipiat magis, & minus, eadem ratione neq; risibile, quod fluit ex eadem essentia, suscipit magis, & minus, tã risibilis enim fuit Cato quæ fertur nunquam risisse, quam Philomenes, cui (auctore Valerio) vis risus immoderati uitam hausit. Veruntamen accidẽtia propria indiuidui, quia dimanant ex complexione indiuidui suscipiente magis, & minus

A nus, suscipiūt & ipsā magis & minus, vt homo sit magis cætius alio, aut magis aquilus. Vnde ad confirmationē rñdetur, ꝙ Porph. inter differentias proprias nunquā meminit propriæ passionis speciei (quæ pertinet ad quartum prædicabile) sed solum accidētium propriorum indiuidui quæ pertinent ad quītū prædicabile. Intelligit.n. (vt annotauimus in textu) per differentiam propriam, accidentia inseparabilia, quibus indiuidua differunt sub eadem specie, vt differentiis propriissimis reseruaret, separare vnam speciē ab alia. ¶Et per hoc respondetur ad tertiam cōfirmationē, ꝙ vnus homo potest esse magis promptus ad ratiocinandū & ad disciplinas q̄ alius, & promptior B ad ridēdum, non quidē ꝙ sit magis rationalis aut magis risibilis, sed ꝑpter indiuiduałē complexionē corporis, qua videlicet habet carnes magis molles. vt ait Aristo 2. de aīa. aut organa aptiora, aut est sanguineus, aut cholericus &c. Et hoc modo Gibertus concedit, ꝙ animal animantius est q̄ plāta, quia perfectius viuit. ¶Quod si quis arguat ꝙ disgregatiuum visus est differentia albedinis, & tamen suscipit magis & minus. Respondetur, ꝙ differentia essentialis accidētis non plus suscipit magis & minus, q̄ differentia substātiæ, etenim sicut vnus homo non est magis q̄ alius, ita nec vna albedo est magis albedo q̄ alia, sed subiectum est magis aut minus album propter intentionem C albedinis in illo. At disgregatiuū visus non est differētia essentialis albedinis, vt meminit S.Tho. opus. 42. c. 19. sed quia dñæ accidentium sunt nobis ignotæ, explicamus illas per effectus albedinis, seu lucis, at quia inter colores albedo præcipue recipit lucē, ideo dicitur disgregare visum. Et ob id quæ intēsior ē, magis ē disgregatiua. ¶Ad quartum arg. rñdet Boet. negando ꝙ dñæ priuatiuæ non constituant spēm, vnde dr̄ ꝙ quāuis mera negatio, vt nō esse rōnale, nullā dicit ꝑfectionē, tñ priuatio vt, irrationale, dicit perfectionē equi. Auicenna vero & Albertus negant dñas priuatiuas constituere spēm propter rōnem argumenti, quib. pro fecto libentius ego subscriberē. Non. n. videō quo irrationale dicat perfectionē constitutiuā spēi, quare ly, brutum, cum cōnotet carentiā rōnis, nec est genus nec differētia. ¶Et arguitur primo contra Boetiū, quia secundū eum, animal, nō est immediatum genus equi, sed animal irrationale, idcirco definitio equi non esset, animal hinnibile, sed animal irrōnale hinnibile, quod non facile crediderim, immo credo ꝙ aīal est immediatū genus ad multas spēs animaliū, sicuti ad hominē, nō. n. est maior ratio ꝙ animal immediate contrahatur ad esse hominis, q̄ ad esse equi. Vñ ad argu. rñdetur, ꝙ illæ dñæ priuatiuæ ponuntur loco positiuarum, quæ nobis sunt ignotæ, ait. n. Arist. 6. Top. c. 3. ꝙ genus quodlibet diuidendū est E per duas dñas oppositas. Cuius ratio est duplex. Prima, quia dñæ rerum plurimæ nobis sunt ignotæ; secūda, quia q̄uis essent notæ, non possent certo numero cōpræhendi, quia sunt innumeræ, vt Porph. c. superiori meminit, quare si diceres, animalū aliud rōnale, aliud hinnibile, aliud mugibile &c. hauriri nō posset tota continētia gñis. ¶Atque dña priuatiua aliqñ ponitur loco vnius positiuæ tam ample sicut est illa priuatiua, vt cum diuiditur substātia per coporeum & incorporeum, incorporeū ponitur loco spūalis, aut intellectualis, quæ facit per se F vnum genus distinctum cōtra corpus. Aliquando vero non ponitur loco vnius, sed loco plurium, vt irrōnale non fungitur vice vnius dñæ positiuæ quæ constituat genus cōe omniū irrationaliū, sed loco plurimarum dñarū, puta hinnibilis, latrabilis &c. Non negamus esse plurima gña subalterna sub animali, vt canis forsan est vnum genus cōe ad plures spēs canum, & ceruus forsan est genus ad plures species ceruorum, & armentum ad plures species amentorū. Sed dico primo, ꝙ non est vnū genus cōe oium irrationaliū, & præterea ꝙ sicut animal est immediatū genus ad spēm humanā, ita forsan est immediatū genus multarū spērum brutorum. ¶Quintum argu pertinet iā ad secūdā partē quæstionis. Ad quod rñdetur cū porph. ꝙ genus non cōtinet dñam actu, sed ꝑtāte, nam continere illā actu est conti

Disgregatiuū.

Differentia priuatiua.

A nere tanquã partẽ suæ definitionis & quid dicatis, & vt responsum est, animal inquantum abstrahitur ab hac & illa rone specifica, non includit in sua definitione, rõnale aut irrationale, sed tñ, sensitiuum, quãuis in re nulla detur taliter animalitas quæ nõ includat actu rõnale aut irrationale. Vnde ad argu. conceditur, ꝙ genus sicut confuse continet speciem, ita & differentiã, nihil lominus spẽs determinate continet dñam, ꝗ genus determinate non continet. ¶Sed ad pleniorẽ intelligentiam restat dubiũ, quõ genus continet dñas pñte aut potentia, nam continere, dicit aliquod genus causæ, an ergo contineat in genere causæ efficientis aut formalis? Albertus dicit ꝙ cõtinet in
B genere causæ formalis, sicut confusum continet determinatũ, & est opinio Cõmen. 5. met. com. 15. Dicendum est tñ ꝙ genus, aut comparatur ad dñam, aut ad speciem, si ad differentiam, tunc continet eã in genere causæ materialis, ad similitudinẽ rei artificialis, sicut.n. scamnũ non fit ex quacunq; materia, quia materia eius non est butyrũ, sed lignũ, ita rationale non informat quodcunq; genus immeditate, sed animal. Quod antiqui dicebant, dñam educi de potentia generis, sicut forma compositi de potentia materiæ. Si vero cõpareretur ad spẽm, tunc continet illam in genere causæ formalis, si
C cut sphæra maior in cœlis continet minorem. Et potest quodãmõ accõmodari similitudo continui, sicut.n. in cõtinuo sunt plurima in potentia, quæ per diuisionem eius fiunt entia in actu, ita sub cõfusione animalis continentur plures species, quæ per diuisionẽ dñarum constituũtur in actu. Et propterea antiqui non solũ dicebant genus cõtinere differentias in potẽtia, quæ designat meram passionẽ, sed potestate, quasi ꝙ genus proferat de se differentias. Qua præterea de causa, decem generalissima dicũtur decem rerũ principia, quasi quæ omnia inferiora sub se cõtineant, & a generalissimis oĩa inferiora dimanẽt. ¶Sextum arg. est in hac materia præcipiũ, ad qđ Albertus dat quinq; solutiones, quas prolixum esset hic ad longum recitare. Tres sunt quæ ad rẽ faciunt. Et prima, quam ego vehementer su D
spicor fuisse intentionem Porph. est, ꝙ forte in eius opinione nulla erat simplex vltima differentia conuertibilis cum specie specialissima, sed omnes censebat esse cões ad plures species. Vltimam vero dñam putabat esse compositam ex pluribus simplicibus, vt patet in eius exemplo. vbi ait, ꝙ rationale cõe est nobis & dijs. & mortal cõe est nobis & brutis, sed, ratiõale mrtale, cõplet vltimã dñam hominis. Quam opinionem sequitur Burleus. At vero siue hæc fuerit mens Porph. siue non, est tamen & contra Arist. & contra veritatem vt argumentum comprobat. ¶Secunda responsio est, ꝙ E
Porph. solum intendit definire dñas spẽrum subalternarũ, eo ꝙ differentiæ vltimæ sunt nobis ignotæ sicut species ipsæ, differentiæ vero subalternæ sunt magis notæ. Quæ quidem responsio, quamuis Albertus dicat eã esse irridendam, quia tunc definitio non cõueniret omni contento sub definito, tamẽ profecto forsan nõ est adeo risũ digna, quin etiam vř esse Aristotelis secundo Post. tex. 17. vbi ait, ꝙ dñia superior est ꝗ species, qđ S. Th. exponens ait, rationem esse, quia differentiæ vltimæ sunt nobis ignotæ. Nihilominus postquãinrei veritate est aliqua vltima differentia simplex, exponenda est definitio, vt etiam illam comprehendent. ¶Vltima ergo expositio Alberti est, ꝙ dñia hẽt F
tres actus. s. diuidere genus, constituere speciẽ, & in his cõsistit rõ dñæ: habet aliud ꝙ est cõstituere vltimam spẽm, & hoc de per accidens est ad rõnem dñę, & ideo in definitione solum duo priora debuerunt explicari. Sed profecto solutio non abunde satisfacit, nam sicut de ratione differentiæ nõ est constituere speciem specialissimam, ita nec cõstituere speciem subalternam, sed solum de ratione eius est constituere speciem abstrahendo ab hac & ab illa, ergo definitio debuit assignari communis & indifferens ad vtranq; differentiam. ¶Respondetur ergo, vt ait dominus Caietanus exponendo Albertum, ꝙ definitio debet intelligi negatiue. s. Differentia est cui inquantum differentia est, non repugnat prædicari de pluribus

A bus differentibus specie: & ita est ꝙ rationale, quatenus est differentia, id non repugnat, sed inquantum constituit speciem vltimam. Et ratio definiendi hoc modo fuit, ꝙ sicuti species debet definiri per respectū ad indiuidua. ita & differentia (quemadmodum & genus) debet definiri in ordine ad speciem cuius est pars. Et cum differētia in quantum differentia non conuertatur cum specie specialissima, sicut propriū, debuit definiri per indifferentiam ad prædicari de pluribus speciebus, & hac ratione definitio comprehendit tam differentias subalternas q̃ specialissimas. Qua de causa (vt cōiicio) Arist. X. Top. c. 4 inter prædicata non meminit differētiæ, sed solius definitionis, q̃ videlicet vltima differentia prædicatur de
B specie sicut definitio essentialiter & cōuertibiliter. ¶ Pro materia primæ confirmationis notandum, ꝙ omnia vniuersaliter prædicata dicunt quodammodo qualitatem respectu subiecti; eo ꝙ se habent, vt forma respectu illius, vt colligitur ex Arist. secundo phys. tex. 28. diuersimode tamen, nam accidens dicit qualitatem accidentalem separabilem, proprium vero qualitatem accidentalem, sed inseparabilem, & de his manifestum est quomodo prædicentur in quale. At vero genus & differentia quia vtrūque est prædicatum speciei vtrunq; dicit quali-
C tatem, modis tamen diuersis. Nam differentia respectu generis habet se sicut actus determinans & informans illud, & omnis actus qui se habet vt determinans, prædicatur in quale. Hoc. n. est quod quærimus, interrogantes, homo quale animal sit: i. qualiter sit formatum. Genus vero respectu differentiæ habet se sicut materia determinabilis, respectu vero speciei de qua prædicatur quidditatiue, habet se vt forma, nō quidem sicut actus determinans rationem speciei, sed sicut quidditas totaliter determinata. Et ideo Arist. Secundas substantias dicit significare quale quid. i: quale per quod respondetur ad quæstionem, quid est. Et ideo prædicantur quidditatiue, vt c. etiam de genere diximus. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur, ꝙ dĩa accipiēdo primæ

D intentionaliter pro substracto secundū esse absolutum quod habet in reb. (vt rationale) non est definibilis, vt probat argumentum: sed tamen acccipiendo nomen differentię secundæ intentionaliter pro re inquantū substat secundæ intentioni, quæ est prædicari de plurib. &c. definitur hic a porphyrio, vnde definitum est secunda intentio ad sensum supra expositum, non ꝙ secunda intentio sit differentia, sed ꝙ definitur res inquantum substat secundæ intentioni. Nominales dicūt ꝙ definitur ly differentia, quæ supponit pro illis terminis, rationale, hinnibile &c. Ad septimum arg. latius patebit responsio in prædicamen. c. 4. sed interim negatur quòd non sit proprium differentiæ, vt per illas res differant. Vbi notandum, ꝙ quamuis omnes res E
quarum vna realiter non est alia vulgari sermone dicantur differre, nihilominus tamen proprie, res differre, est, idem ad diuersa ferre, & ideo proprie solum conuenit specieb. contentis sub eodem genere, ad quas genus idem per diuersas differentias distrahitur: generalissima verò vt loco citato explicabimus, non differunt, sed sunt primo diuersa. Et indiuidua eiusdem speciei non proprie differunt, sed sunt materialiter diuisa, quia differentia dicit essentialem distinctionem: Quare personæ diuinæ non proprie differunt, sed sunt personaliter distinctæ: & differentiæ ipsæ non differunt, sed sunt rationes differendi, puta quibus species differunt; F
sicuti albedo non est alba, sed albi forma.

DE PROPRIO.

CAP. IIII.

PRoprium autem quatuor diuiditur modis. Nam proprium est id, quod soli cuipiam accidit speciei, etsi non omni, ut homini accidit mederi, aut metiri. Et id item, quod uniuersæ accidit speciei, & si non soli, ut hominem bipedem esse. Et etiam id quod soli accidit, & omni, & quandoque, ut

G omni homini in senectute canescere. Quartum autem est id, in quod omnia conuenerunt, vt soli,& omni, semperq; accidat, quale est risibile respectu hominis. Nam homo,& si non semper ridet, risibilis tamen dicitur, non ex eo quia semper rideat, sed quia aptus est ad ridendum. Hoc autem ipsi semper est insitum: quemadmodum, & equo ipsum hinnibile. Hæc vere propria inquiunt esse, quia in his ipsis fit & conuersio. Si est.n.homo, est risibile: & si est risibile, est etiam homo.

H Cum species, vt in superioribus adnotauimus, totum quoddam sit metaphysicum, ex genere, & differentia tanquã ex materia, & forma compositum, ordo debitus est, vt post tria hæc quarto loco succedat proprium; nomen .n. ipsum manifestat cur sit accidenti proferendum. Proprium nãque est illud quod essentiam rei proxime sequitur, tanquam id quod ex principijs essentialibus fluit: accidens vero est, quòd aliunde extrinsece competit. Atqui capitulũ hoc quartum breuius est, quàm vt partitione aliqua opus habeat. ¶Narrat hic Porphy. quatuor acceptiones proprij, & id solum quod est proprium quarto mõ, est simpliciter,& proprijssime propriũ: cætera vero sunt propria secundũ quid. Vñ acceptiones istæ non sunt sicut illæ gñis,& spéi: puta primæ, aut secundæ intentionalitar, sed sicut acceptiones drīæ, oẽs intelliguntur secundæ intentionaliter. Siue.n. propriũ accipiatur quarto, siue alijs modis est acceptio dialectica. Ob idq; licet propriũ aliter accipiatur secundũ Grãmaticos, qñ distinguunt nomẽ in propriũ,& appellatiuũ, aut qñ distinguunt significationẽ in impropriã,& propriã:& aliter in philosophia morali qñ dicunt, res iure gentiũ esse appropriatas,& religiosos nõ hr̃e propriũ, tamẽ hmõi acceptiones nihil ad rẽ pertinent. Sed est præterea sciendum ꝙ Arist. 1. top.c.4. aliter definit propriũ, neque refert nisi tm̃ tres acceptiones proprij. Ait.n. Propriũ est quod non indicat quid est esse rei, soli aũt inest,& conuertim prædicatur. Prima particula excludit vltimã differentiã a ratione proprij,& secunda excludit accidẽtia cõia. Subiũgit aũt, ꝙ si quid aliud ẽ propriũ quod non soli inest, aut quod non semper in est erit propriũ secundũ quid: puta propriũ ad aliquid, aut propriũ qñ. Bipes, qđ nõ conuenit soli, dr̃ propriũ ad aliquid, quia nõ distinguit simpliciter hoĩem ab alijs spẽb. sed solũ a quadrupedib.& nõ a volatilib. sed canescere dr̃ propriũ qñ, quia nõ cõuenit semper. At vero porph. proprium ad aliquid distinguit in duo, puta in proprium quod inest soli, sed nõ oĩ, vt esse medicũ, aut geometrã & propriũ quod accidit omni, sed non soli, vt esse bipedẽ. Tertio mõ propriũ est quod conuenit aliqñ,& quarto mõ id quod Arist. vocat simpliciter propriũ. ¶Notandũ est ꝓterea tertio, quod definitio Arist. est proprie dialectica, quippe quæ datur per terminos secundæ intentionis,& explicat propriũ quatenus est quartum ꝑdicabile. Definitio vero porph. vr̃ explicare potius naturã ꝓprij, secũdũ suũ esse reale, nisi dicas, ꝙ ly, cõuenit, tm̃ valet sicut ꝑdicari. Qũocũq; aũt sit, sensus definitionis est iste. Propriũ est vniuersale qđ prædicat de spẽ, accidẽtaliter, trãsmutabiliter,& cõuertibiliter. Accidẽtaliter ad drĩam vltimæ drĩæ. Intransmutabiliter, ad differentiã accidẽtiũ cõium. Cõuertibiliter, ad drĩã proprij secundũ quid, tria.n. dicit, conuertibiliter.i.ꝙ oĩs hõ sit risibilis,& tm̃ hõ sit risibilis,& semper homo sit risibilis. Hanc definitionem Nominales more suo attribuunt terminis, vt sit sensus: Proprium est terminus qui prædicatur de termino qui est species, &c. Et qui semel deuorauerit illa nomina, hõ equus,& similia, esse species, admittat subinde illa nomina, risibile, hinnibile, esse proprias passiones. Secundum ergo intentionẽ porph.& Arist. definiuntur hic res, quatenus substant secundæ intentionis ad sensum sup. expositum, res.n. sunt accidentia propria,& termini sunt noĩa talium accidentium. ¶Sequit̃ ex dictis, propriũ analogice dici, puta principaliter de ꝓprio quarto mõ,& minus principaliter de ꝓprio trib. priorib. modis.

definitio sensus.

K

M

Quæstio

A

Quæstio prima.

Vtrum textus hic Porphyrij verus sit.

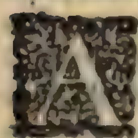

DVERSVS partē affirmatiuā arguitur primo cōtra primam acceptionē. Aut esse medicum vel geometram, accipitur pro aptitudine ad scientiam, aut pro habitu acquisito scientiæ: si primum, tunc est proprium quarto modo, nam (vt auctor est Aristoteles in 1. meta.) aptitudo & inclinatio ad scientiam est homini naturalis ex principijs essentialibus fluēs, sicut aptitudo ad ridēdum. Si secundum, tunc est merum accidens, accidit.n. Petro esse medicum, quia
B non est natura speciei, sed ex mera voluntate. Eodem modo arguitur aduersus tertiā acceptionem, nam si canescere dicat aptitudinem, est proprium quarto modo, si vero dicat actum, est merum accidens prouenians ex defectu caloris cerebri. ¶Et cōfir. quia etiam muli in senectute canescunt, ergo non conuenit soli homini. Secundo arguitur contra secundam acceptionem. Esse bipedē, nulli speciei est proprium, quia non specialissime, cum non conueniat soli, neque subalternæ, quia maxime esset proprium animalis, & hoc non, quia non conuenit omni animali, ergo nullo modo est proprium, nam omne proprium procedit
C ex principijs alicuius speciei.¶ Cōtra quartam & propriam acceptionē arguitur tertio. Aut proprium conuenit speciei ratione suæ essentiæ, puta ratione talis formæ specificæ, aut conuenit aliunde, sicut calor cōuenit aquæ ab igne. Si primum non prædicatur accidentaliter, sed certe essentialiter, nam ea ratione differentia prædicatur de specie essentialiter, quia est de essentia illius. Si vero non conuenit ratione essentiæ, tunc est purum accidens, & sic non posset distinctio fieri inter quartum & quintum prædicabile. ¶Confir. Proprium non ponitur in prædicamento substantiæ, quia nec in recta linea, cum nec sit genus nec species substantiæ, nec ad latus, cum non sit eius differentia, ergo ponitur in prædicamento accidentis, & per cōsequens est accidens. ¶Quarto arguitur. Nullum est accidens quantuncunq; cōe, quod non sibi vendicet proprium subiectum, ergo omne accidens est proprium respectu alicuius subiecti, & per cōsequens nulla est distinctio inter quartum & quintum prædicabile. Probatur antecedēs. Si aliquod esse tale accidens, maxime esset calor, sapor, albedo, & alia id genus, sed hæc non possunt esse nisi in corpore naturaliter, ergo sūt propria respectu corporis. ¶Quinto & postremo arguitur. Vniuersale nō dr̄ nisi respectu inferiorum, (est.n. vniuersale vnū in multis, & de multis) sed propriū nō est vniuersale respectu inferiorum, nec inquantum proprium prædicatur de multis, ergo nō est inter vniuersalia computandū. Probatur minor. Si proprium prædicaretur de pluribus, maxime de indiuiduis, sed istæ non sunt prædicationes proprii, Petrus est risibilis, Paulus est risibilis, ergo non prædicatur de pluribus. D E

Ad quæstionem veluti ad superiores affirmatiue respondetur. Vnde ad primum arg. rn̄detur primo mō, ꝙ esse medicū, aut geometrā, non accipitur pro inclinatione, & aptitudine naturali ad scias, sed pro habitu, nā habitus scientiæ est ēt aptitudo quædā & potentia ad actū. differētia.n. est inter aptitudinē ad scientias, & aptitudinē ad ridendū, ꝙ aptitudo ad ridēdum est cōpleta ptās, quæ a sola fluit essentia nō aliunde dependens ad ridendū, & iō cōuenit omni homini pro semper. sed aptitudo ad scientias non est completa ptās siue habitu sciētiæ, qui quidē habitus a voluntate hois dependet. Et iō licet conueniat soli homini, quia brutū non est scientiæ capax, non tamē cōuenit omni hoi. Et q̄uis solutio hæc sit omniū cōis, forsan alius est sensus Porph procedit.n. solutio data supposito ꝙ esse medicū, & esse geometrā, sint posita gratia exēpli loco sciētiæ in vniuersali. nā cum hoies naturalem habeant inclinationē ad sciētiā, non pōt illa esse propriu primo modo, sed habitus qui non conuenit omnibus. At forsan Porph. esse medicum, & esse geometrā intellexit specialiter, vt per proprium primo F

G mo mō intelligat particulares aptitudines naturales, quæ in diuersis hominibus sunt diuersæ ad speciales scientias, & artes, secū dum quod nascuntur in tali sydere, sunt.n. homines aptissimi ad aliquas artes, qui ad alias sunt inepti. Et ideo aptitudo ad medicinam conuenit paucis hominibus. ¶ Ad aliud de canescere respondetur, ꝙ non accipitur solum pro actu, nec solum pro aptitudine quæ fluit ex essentia hominis, sed pro aptitudine illa simul cū qualitate cerebri, vnde pendet actus canescendi, est.n. causa caniciei corruptio humidi naturalis, quod calor cerebri deficiens in senectute digerere nō potest. Et hac de causa qui grossiores
H habēt capillos, facilius canescunt, q̄ qui habet subtiliores, propter maiorem abundantia humidi. Quare non solum actus canescendi non inest semper, sed nec tota causa canescendi inest semper. Hac de causa hoc adnotauerim, Paulus Venetus putat hanc esse differentiā inter proprium quarto mō & tertio mō, ꝙ hō est semper aptus ad semper ridēdum, sed q̄uis semper sit aptus ad canescēdum, non tñ ad semper canescendum, sed aliqñ. Et pōt quidem in bono sensu hoc saluari. Verumtñ si sit sermo de aptitudine & tota potentia ad canescendum, certe nec illa semper inest. Dr̄ illa potentia cōuenire omni homini, quia omnis qui ad senectutē
I venerit (nisi aliqua spālis causa obstiterit) canescit, sicut grues (vt fertur) in senectute nigrescunt. ¶ Ad confirmationem rñdetur, ꝙ albi pili mulorum non sunt canicies, sed est alia passio, quæ nullo modo est illis propria, nec conuenit illis solis cum conueniat equis, neq; cōuenit omnibus. ¶ Ad secundū principale cōcedit̄, ꝙ quicquid quarto mō & simpliciter est propriū, dēt esse propriū respectu alicuius certæ spēi, aut spālissimæ, aut subalternæ, aut alicuius essentiæ simplicis. Et rō est quā insinuabat argm̄, videlicet qnia ex quacuuq; dr̄ia quā exprimit definitio fluit propriū talis speciei, vnde sicut dictum est in c. de genere, ꝙ genera subalterna non definiuntur in quantum genera, sed inquātum species, eadem rōne vnūquodq; habet proprias passiones, non inquantum genus, sed inquantum species, vt sensibile
K est propria passio animalis, quāuis accipiatur loco differētiæ, quæ est nobis ignota. Et ob id indiuidua non habent proprias & peculiares passiones, quia nō habēt proprias & peculiares essentias, præter essentiā speciei quæ est omnibus communis, sed habēt (vt inquit Porph.) psoprietatum collectiones accidentalium, quibus inuicem distinguntur. Addiderim vel essentiæ simplicis i. non compositæ ex genere & differentia, quia generalissima habent etiam suas proprias passiones. Et entis (quod est cōceptus simplex) passiones sunt, vnū, verum, & bonum. Et in simplicissimo, Deo sunt attributa propria, vnde conceditur subinde ad argumentum, ꝙ bipes, propterea non est pro
L prium simpliciter, quia nō conuenit alicui propriē speciei, sed est cōmune multis, non tamen toti generi animalis. ¶ Ad tertium arg. respondetur, ꝙ quamuis risibile fuit ex principijs essentialibus, nihilominus non prædicatur essentialiter, nam prædicari essentialiter est prædicatum esse de essentia rei tanquam partem intrinsecam eius, vt tātum sunt geuus & differentia, risibile vero non est pars essentiæ, sed est quasi effectus essentialis eius, & ideo prædicatur accidentaliter medio modo inter differentiā & accidens cōe. ¶ Vnde ad confirmationē respō- M
det S. Th q. 77. ar. 2. ꝙ accidēs accipitur dupliciter. Vno mō, vt diuiditur cōtra substātiā, & isto modo nō est dare medium inter substātiam & accidens, cum diuisio sit per affirmationē & negationem. s. esse in subiecto & non esse in subiecto, & ideo propriū, quia non est substantia, isto modo est accidens. Secūdo modo accipitur, accidens, vt est quintum prædicabile, & sic potest dari medium inter substantiā & accidens, vt accidēs sit quicquid nec fuit ab essentia, nec est de essentia; proprium vero sit, quod cū non sit de essentia, fluit tamē ab essentia. Ex quo sequitur (ad formam cōfirmationis) ꝙ proprium ponitur in prædicamento accidentis, & diuersa propria in diuersis prædicamentis accidentium. Exempli pgratia, intellectus, voluntas, sensus, & alia id genus

quæ

A quæ sunt propriæ passiones, tanquam potentiæ naturales ponunt in secunda specie qualitatis, triangulus, quadrangulus &c. quæ sunt passiones linearum, ponuntur in quarta specie qualitatis, quia sunt figuræ. Sed rursus habere tres angulos æquales duobus rectis, quæ est propria passio triãguli, ponitur in prædicamento quantitatis. Nota quõ figura est passio qualitatis, & habere tres æquales &c. est passio figuræ pertinens ad quãtitatem, nam æquale vel inæquale spectant ad quantitatem, sed magnum, paruum, par, & impar, quæ sunt species quantitatis, ponuntur in eodem prædicamento quantitatis simile, & dissimile in prædicamento relationis, licet sint passiones qualitatis. Imperti B tinens ergo est, quod passio & suumsubiectũ in eodem ponantur prædicamẽto. ¶ Ad quartum rñdetur, quod omne accidens habere ꝓprium subiectum, põt intelligi duobus modis. Vno mõ de subiecto inhæsionis, & hoc modo forsan est verum, quòd non omne accidens potest indifferenter inesse cuicunque subiecto, immo accidentia corporalia solum corpori inesse possunt, mediante quantitate, quod est eius proximum subiectum. Et econuerso accidentia spiritualia, & indiuisibilia suapte natura non possunt inhærere corpori nec id solum naturaliter, sed forsan, nec supernaturaliter Deus posset albedinẽ ponere adhęsiue in angelo, neque notitiam in lapidẽ C quamuis id passim concedatur, nam hoc videtur naturis rerum repugnare, sed quicquid sit de miraculo, saltem naturaliter omne accidens habet subiectum inhæsionis propriũ. Hic autẽ non loquimur de subiecto proprii hoc modo. Secundo modo possumus loqui de subiecto, ex cuius essentia fluit accidens quod est proprium, & hoc modo loquitur in propositio, & negamus aliquam essentiam specificam rerum, aut spãlissimam, aut subalternam, vñ tanquam propriũ quarto modo fluat albedo, aut nigredo, aut aliquod tale accidens, nã quamuis solum corpus sit albũ, nõ tñ omne, & quamuis omnis nix sit alba, non tñ sola. ¶ Tertio modo posset quis fingere albedinem posse habere proprium subiectum puta, certam proportionem, & mixtionem qualitatum primarum vnde fluat albedo, & D certam vñ fluat nigredo. Sed hoc nec est ad ꝓpositum, quia talis mixtio non uocaretur subiectum, sed causa efficiens, & præterea q̃a forsan nõ datur certa & determinata mixtio vñ fluant huiusmodi qualitates secundæ, nam videmus ex nimia frigiditate albescerẽ niuem, & ex magno calore saccarum. Sed de hoc satis. ¶ Ad quintum argumentum respõdetur. Primo, quòd ad hoc quod propriũ sit vniuersale, satis est ꝙ conuertibiliter prædicetur de specie, quæ est vniuersale. Sed secundo respondetur, ꝙ certe pręd icatur de indiuiduis pręd icatione proprii per illã regulã Aris. ante prædicamentale, Quicquid de superiori pręd icatur pręd icatur de inferiori, quæ E certe intelligenda est eodem genere prædicationis, vt si homo est animal, est prædicatio generis, Petrus est animal, est etiam prædicatio generis. Eadem ratione, quia risibile pręd icatur de homine pręd icatione proprii: illæ etiam sunt prædicationes proprii, Petrus est risibilis, Paulus est risibilis. Nec requiritur quòd prædicatum conuertatur cũ subiecto, satis. n. est ꝙ conuertatur cum specie aut cum genere, cuius subiectum est indiuiduum. Et ratio ẽ, quia proprium est, quod fluit ex essentia rei, essentia vero indiuidui non est alia ab essentia speciei & generis, & ideo quod est proprium speciei, est propriũ indiuidui, quare hæc est etiam prædicatio ꝓ F prii, Petrus est, sensibilis.

Quęstio secunda.

Vtrum proprium a suo subiecto realiter distinguatur.

Arguitur primo contra partem affirmatiuam, argumento quo sæpe solemus cõtra hmõi distinctiones vti. Pluralitas & distinctio rerum non est concedenda, nisi ratione id conuincente, sed nulla videtur cõuincere ratione, ut aliquod sit accidens in homine, quod sit potentia ad ridendum distinctum realiter ab eo vel eius aĩa, ergo gratis conceditur. Probatur minor, quia homo

G eo ipso quod habet animam & organa corporalia, habet potentiam ridendi, ambulandi &c. ¶Secundo arguitur. Eadem est ratio de omnibus propriis passionibus, vt distinguantur aut non distinguantur a subiecto, postquã oĩs passio consequitur essentiam rei, sed multæ sunt propriæ passiones quæ non distinguuntur realiter a suis subiectis, ergo nulla distinguitur Probatur minor, passiones entis vt vnum, bonum, verum, non distinguuntur ab ente nisi sola ratione, vt Arist. 10. meta. tex. 5. ex professo docet, & S. Th. illic confitetur, & q. 1. de veritate, art. 1. latius exponit dicens, quod vnum, significat ens, inquantum est indiuisum, & verum, significat illud
H inquantum obiectum intellectus, & bonum, significat idem inquantum obiectum est appetitus. Item aptitudo materiæ ad formam nõ distinguit a materia, vt S. Tho. 1. p. q. 77. ar 1. cõcedit, multæq; sunt pterea huiusmodi passiones nõ distinctę a subiecto.

¶Tertio arguitur. Si aptitudo ad ridendum distingueretur ab hoĩe, sequeretur processus in infinitum in hmõi passionibus, quẽ nullus debet philosophus admittere, probatur sequela, Aptitudo ad ridendum distinguitur ab homine, ergo aptitudo illa est ẽt apta inhærere subiecto, & per consequens aptitudo eius ad inhærendum distinguitur ab illa, & eadem ratione illa secunda est apta inhærere subiecto per aliam tertiam, & sic in infinitũ. Et præterea subiectum per se, non est in potẽtia ad ridendum, nisi per illam aptitudinem, ergo eadem ratione non est in potentia ad pducendum illam aptitudinem, nisi per aliã, & sic in infinitũ. ¶Quarto arguitur. Si proprium esset accidens distinctum realiter a subiecto, vel eẽt extensum per totum, vel esset in aliqua certa parte, vel esset indiuisibile; nõ primum, quia ridiculum esset si quis concederet risibilitatẽ esse in pede, qui ridere nequit, nec tertium, quia actus ridendi est materialis, quoniam exercetur organis materialibus, neque secundum, quia non facile apparet in qua parte hominis esset risibilitas,

¶Et confirmatur hæc ratio, quia si esset accidens distinctum, illud esset intensibile & remissibile sicut cætera accidentia corporalia, & sic vnus homo esset magis risibilis alio, quod supra negatum est. ¶Quinto arguitur. Si risibilitas esset accidens distinctum, sequeretur quod posset per diuinam potentiã a subiecto separari, nam cum omnia a Deo conseruentur, posset Deus subiectum seruare corrupto accidente, vel econuerso, sicut seruat accidentia in sacramento Eucharistię: consequens tamen est falsum, nam tunc daretur homo qui non esset risibilis, & certe id repugnat, ac si daretur homo qui non esset rationalis. ¶Sexto demum & postremo arguitur. Esto, concederetur aliqua distinctio ex natura rei inter subiectum & eius passionem seclusa operatione intellectus, satis esset concedere distinctionem formalem, quæ minor est distinctione reali, per quam inconuenientia istorum argumentorum euitarentur, ergo non est afferenda distinctio realis. Probatur antecedens, distinctio formalis, vt supra diximus, est inter duo quæ non se habent vt duæ res, & tamen vnum non est de essentia alterius, & ita uidentur se habere homo & risibile, quia de essentia & quidditate hominis non est risibilitas, nihilominus non sunt duæ res vt patet per argumenta facta. ¶In contrarium est, quòd potentiæ naturales sunt propriæ quædam passiones animæ vt intellectus, voluntas, sensus, & similes, q̃ quidem potentię sunt accidentia distincta ab anima, vt patet per Arist. qui ponit huiusmodi potentias in prædicamento qualitatis, quod secundum ipsum distinguitur a substantia.

K (margin, at top of right column) L (margin, beside "minor est distinctione reali") M (margin, beside "di potentias in prædicamento qualitatis")

Quæstionem hanc fateor nihil prorsus ad dialecticum pertinere, sed quia dialectici huius temporis illam huc introduxerunt, nõ potuimus hic non mouere. Tres sunt de hac quæstione opiniones, quas inter arguendum innuebamus secundum numerũ distinctionum trium, quas quæstione tertia super prologum adnotauimus. Distinctionũ n. alia est rationis, videlicet per solam operationem intellectus, & alia ex natura rei seclusa operatione intellectus.

Et hæc secundum Scotum distinguitur in realem & formalem. ¶Prima ergo opinio ẽ Nominalium tenentium, q subiectum & passio

G sio nullo modo ex natura rei differunt. Distinguunt tamen de propria passione, nam vno modo accipitur (inquiunt) dialectice pro illis nominibus, risibile, hinnibile, &c. quæ conuertibiliter prædicantur de nominibus specificis, & hoc modo manifestum est distingui proprium a subiecto, in quo sẽsu non mouetur hæc quæstio. Quinetiam improprium satis est dicere istum terminũ risibile, esse propriam passionem illius termini, homo. Alio modo propria passio accipitur physice pro accidente quod consequitur essentiam rei, in quo sensu mouetur quæstio præsens, ad quam respondent negatiue, s. subiectũ & propria passio, vt homo, & risibilitas, non distinguuntur ex natura
H rei, sed sicut homo per animam immediate viuit, ita per eam immediate ridet, intelligit, sentit, vult &c. Quare intellectus, & voluntas nullo modo distinguuntur. Probãt conclusionem argumentis supra formatis. ¶ Reales verò consentiunt quidẽ, ꝗ distinguantur ex natura rei, differunt tamen quòd Scotus opinatur suo modo solum formaliter distingui, sed S. Tho. censet distingui realiter. Opinionem suam explicat Scotus secũdo sententiarum. quæst. 16. quæst. vnica. Vbi quòd distinguantur ex natura rei probat, quia seclusa operatione intellectus, homo, & risibile, habent distinctas definitiones, nã homo est animal rationale, & risibilitas est
I aptitudo ad ridendum. Item, quia circunscripta operatione intellectus concedimus, ꝗ risibilitas est in homine, & quod homo ẽ subiectum risibilitatis, & per consequens habent se sicut subiectum, & accidens. Quod verò non distinguantur realiter, probat, quia distingui realiter est distingui tanquam duas res, & tamen risibilitas pendet ex essentia, & ideo essentia continet essentialiter quodam modo risibilitatem. Atq; adeo hinc elicit mediam distinctionem formalem. itaque dictio formalis est, ut supra diximus quando vnum habet definitionem quidditatiuam non includentem aliud, nihilominus aliud continet essentialiter ipsum, sicut dixit animalitatẽ distingui ab homine formaliter, quia definitio animalis non inclu-

dit hominem, nihilominus homo continet essentialiter animalitatem. Vnde adhuc in- K
sinuat Scotus duos gradus distinctionis formalis, plus.n. distinguuntur ex natura rei substantia, & passio, quam natura generis, & natura speciei, quia natura generis, quamuis non includat naturam speciei, includitur tamen in illa tanquam pars eius quidditatiua; tamen propria passio, neque includitur in definitione subiecti, nec includit illam nisi secundo modo dicendi per se, sicut nasus ponitur in definitione simitatis, uidelicet simitas est nasi curuitas, vbi substantiam non ponitur tanquã pars passionis.

His suppositis ad intelligentiam opinionis S. Tho. notandum est, quòd nunquam a- L
pud ipsum inuenitur, quòd passio distinguatur a subiecto sub istis terminis, passio, vel proprium, sed solum ꝗ potentiæ distinguantur a subiecto, puta ꝗ potentiæ animæ distinguantur ab anima, & potentiæ corporales a corpore. Hoc patet prima p. q. 77. a 1. & in q. de spiritualibus creaturis. ar. vl. & vbicunque alibi de re ista meminit. Sed quia in locis citatis dicit, quòd potentiæ se habẽt sicut accidentia propria subiecti, quæ pertinent ad quartum prædicabile, vt patet loco primo citato ad quintum argumentum; inde posteriores isti doctores mouent quæstionem sub nomine propriæ passionis, opinantes secundum S. Tho. omnem propriam passionem distingui a subiecto, quod S. Tho. M
non somniauit. ¶ Sed multo magis miror qđ istis in mentem venerit, proprias passiones appellare relationes aptitudinales ad agendum, vel patiendum. In qua sententia citant San. Thomam prima par. q. 77. Et Scotum in 4. dist. 49. q. 2. quod tamen neuter vnquam cogitauit. Enimuero, nec omnis propria passio est potentia, vt quæst. 1. patebit, nec illa quæ est potentia, est relatio cum ponatur in secunda specie qualitatis. Verum est tamen, ꝗ potentia definitur in ordine ad actum, vt risibilitas est potentia ridendi, sicut visus potentia sentiendi colorem, inde tamen non sequitur esse relationes, quia nihil minus habent esse absolutum, vt intellectus, voluntas &c. Sicut forma non est

relatio

G relatio, quamuis sit actus materiæ. Sed de hoc in tertio prædicamento. Vnde si quæstio hæc tractanda esset in Dialectica potius deberet tractari in prædicamentis, in secunda specie qualitatis, an uidelicet naturalis potentia distinguatur a subiecto. Quia tamen in hoc loco hac tempestate mouetur, respondetur tribus conclusionibus. Prima, omnis propria passio quæ est potentia respectu operationis realis, & accidentalis, distinguitur realiter a subiecto, siue sit potentia actiua, siue passiua, dummodo sit potentia per se proxime ordinata ad talẽ actũ. exẽpli gratia, intellectus quæ respectu obiecti est potentia passiua ad recipiendum spẽs

H & actiua ad producendũ actum, pariter sensus, & voluntas distinguuntur realiter. Cæteræ particulæ explicabuntur conclusione tertia. Conclusio hæc primo probatur, quia tales potentiæ ponuntur ab Arist. in secunda specie qualitatis. & Arist. secundo de anima potentias animæ uocat partes animæ. Item Dionysius de cœlesti hierarchia. c. 2. & secundum aliam diuisionem. c. 9. dicit, ꝙ cœlestes spiritus diuiduntur in essentiam, virtutem, & operationem. & Aug. 15. de Trinitate. c. 7. ubi tractat de imagine, dicit, quòd intellectus, voluntas, memoria quæ sunt in homine, non sunt idem ꝙ homo, vt in Deo. ¶Secundo id probat S. Tho. locis nuper citatis

I ex illa maxima Arist. 9. met. tex. 13. & lib. 12. t. 26. & 28. videlicet potentia, & actus sunt in eodem genere, ex qua infert, ꝙ vbi actus est accidentalis, ibi potentia, & virtus ad talem actum est accidens. Cuius ratio est quia dare esse substantiale, & operari, sunt duo distincti effectus, quorum primus est effectus substantialis, & formalis proueniens a forma in genere causę formalis, alter vero est accidentalis proueniens a forma in genere causæ efficientis, sed potentia debet proportionari effectui, ergo forma substantialis per seipsam dat esse substantiale, & per virtutes sibi additas operatur. Vnde glossa Scoti loco citato. s. quòd maxima Aristotelis intelligitur de potentia, & actu essendi, vt Antichristus qui modo est in potentia, & postea erit in actu; sunt in eodem genere, glossa (inquam) ista certe K non est ad mentem Arist. quia de illo nemo ambigere vnquam poterat, quin res quæ prius non est, & postea est, sint in eodem genere, quia sunt eadem res numero. ¶At uero prætermissis his metaphysicis, probatur tertio, & maxima Arist. & conclusio pro captu Dialecticorum. In reb. omnib. corporalib. & insensibilibus, videmus res operari per virtutes sibi additas, vt ignis calefacit per calorem, & aqua frigefacit per frigiditatem, quæ sunt accidentia, sol conceditur ab omnibus philosophis illuminare per lucem, & per illam, vel alias virtutes ignotas operari diuersos effectus, & terra recepit a Deo virtutes naturales ad germinandum herbas, quod notatur Genesis primo, germinet terra herbam virentem, & lignum pomiferum, faciens fructum, cuius semen in semetipso sit super terram. Non est dubium quin L plantæ habeant virtutes productiuas, quæ sunt eorum accidentia. Vnde medici attribuunt herbis diuersas virtutes a proprietate, vt Rhabárbarum non solum ratione caloris, aut frigiditatis, sed ratione proprietatis quæ est propria passio eius, expellit choleram, ergo eadem ratione aliæ virtutes, & potentiæ naturales ad alios effectus sunt accidentia distincta. ¶Quarto arguitur, Aristo. Arti. I secundo de anima distinguit quinque sensus, quos vocat partes animæ, propterea ꝙ sunt quinque obiecta diuersimode mouentia, aliter enim color mouet visum, & aliter M sonus mouet aurem, ergo intentio illius est quòd diuersus obiectis actiuis correspondent diuersæ potentiæ receptiuæ specierum & illæ non possunt esse anima, quæ est simplicissima, ergo sunt distinctæ potentiæ. ¶Et confirmatur. Distincta organa, & instrumenta seruiunt distinctis potentijs, vt pote oculus, & aures, sunt distincta organa, ergo distinctæ sunt potentiæ, visiua, & auditiua, quod expresse docet Aristo. secundo de anima. tex. 122. dicens organum sensus est, in quo collocatur vis, & potentia sentiendi. ¶Quinto arguitur ex intentione Aristo. tertio de anima, vbi ponit intellectum agentem, & passibilem, distinctas virtutes, puta

A puta unam actiuam, & aliam passiuam, quas apud omnes expositores adeo fuit compertissimum esse virtutes distinctas ab anima, ut Commen. in illum errorem excesserit, vt crederet intellectum perpetuo manere anima corrupta. ¶Sexto, & postremo arguitur. Sermones vsitati de intellectu, & voluntate vix saluari possunt, nisi posita distinctione illarum potentiarum inter se, & per consequens ab essentia. Dicimus enim quòd homo intellectu intelligit, non voluntate, nec sensu, & vult voluntate, & non intellectu. Item quòd intellectus dirigit voluntatem, quòd voluntas mouet alias poten-
B tias, & quòd intellectus est in capite, & non in pede, & quod sensus est particulariter in oculo. Hæc autem omnia peruertunt, dicentes, quòd potentia non distinguitur ab anima, nam dicunt animam eandem esse, & intellectum, & sensum, quod Arist. aduersus antiquos philosophos ostendit esse falsum secundo de anima tex. 60 & infra. Item concedunt quòd intellectus vult, & voluntas intelligit, qui neutiquam est sermo philosophis dignus. Possent & alia hic argumenta accersiri ad probandum quòd sensus distinguitur ab anima: nempe cum sit potentia corporalis, & extensa sicuti sensatio, sed satis est ha-
C ctenus calamus lineam Dialecticæ transgressus. ¶Ergo vt ad propositum redeamus, eodem modo risibilitas censetur quædam potentia corporalis ad ridendum. Et repentino enim gaudio dilatatur sanguis a corde, qui extendens partes faciei, facit motum risus in ore. Sicut econuerso, ex repentino mœrores, sanguine currente ad cor, oculi constringuntur, & exprimunt lachrymas. Et sic videtur quòd risibilitas distinguatur realiter a subiecto, sicut potentia nutritiua quam philosophi omnes profitentur esse potentiam distinctam ab anima. ¶Secunda conclusio: talis, distinctio passionis a subiecto non est formalis, sed realis. Ista conclusio probatur. Primo quia (vt tertia conclusione super Prologum arguebamus) vnitas, & distinctio est passio entis, sed nullum est ens, nisi ens rationis, & ens reale secundum Aristo. 5. meta. tex. 14. ergo nulla est distinctio tertia, sed omnis est, aut rationis, aut rea- D
lis. Et præterea est intellectu difficile quo modo aliqua distinguantur ex natura rei, & non sit realis distinctio, & mirum est quòd ante tempus Scoti nemo philosophorum suspicatus vnquam fuerit hanc distinctionē formalem. Et secundo confirmatur, quia nec subiectum est de essentia passionis, nec passio de essentia subiecti: quinimmo passio sit quasi effectus essentiæ. Quare non solum in sensu formali est falsum, homo est risibilitas, aut homo est intellectus, aut homo est voluntas, sed etiam in sensu identico hæc est falsa, homo est res quæ est intellectus, aut res quæ est voluntas. Et hæc differentia inter has duas scholas, E
quia Scotus negans illas in sensu formali, concedit eas in sensu identico, sed a. S. Tho. in vtroque sensu negantur.

¶Tertia conclusio. Proprium quod non est potentia iuxta tenorem primæ conclusionis, non oportet a suo subiecto distingui. Probatur conclusio, quia rationes supra factæ non procedunt, nisi solum de potentijs, & ea ratione qua sunt potentiæ. Ex cuius inconsideratione omnia fere argumenta procedunt, quæ a doctoribus huius temporis aduersus S. Thomam iaciuntur.

¶Vnde ad primum argumentum, conceditur non esse recipiendas huiusmodi distinctiones sine ratione conuincenti. At vero F
non est hic demonstratio mathematica exigenda: nam vt dicit Aristoteles primo Ethicorum pro ratione cuiusque scientiæ exigenda est ratio, & in philosophia naturali rationes quas modo faciebamus, faciunt vehementem probabilitatem. Et ideo respondetur, quòd quamuis homo per animam, rideat, intelligat, nutriatur, &c. tanquam per principium primum efficiens, tamen intelligit per intellectum tanquam per potentiam propriam illius actus. Itaque quando dicimus, quod homo per se intelligit, per se ridet, intelligitur quòd ex sua essentia fluunt illæ virtutes, nec recipit illas aliunde, sicut aqua ab igne recipit calorē quo postea ipsa calefacit. ¶Ad secundū conceditur

G ceditur, quod passiones entis non distinguuntur ab ente ex natura rei, de quo tamen Scotus contrariam habet opinionem, putat enim tantam esse distinctionem formalem inter passiones entis, quàm inter passiones hominis. Sed re uera contrarium probat Aris. loco citato in argumento primo, quia quæcunque res, ea ratione qua est ens, est vnum ens. et secundo, quia nullo modo passio entis, nec aliqua res potest per intellectum abstrahi ab alia, quin in re abstracta includatur ens, vt quomodocunque abstrahatur passio entis (puta vnitas) ab ente, adhuc includit ens, quia ens est de quidditate cuiuscunque, ut in prædicamentis, ca. 4. exponetur. H Et ideo passiones entis non distinguuntur ab ente. Et præterea, quia illæ passiones non sunt potentię reales eo modo quo potentia nutritiua aut intellectus, & alia id genus. ¶Eodem modo respondet S. Tho. loco citato, quod potentia materiæ non distinguitur a materia. Nam quamuis illa sit potentia passiua, non est tamen potentia ad recipiendum actum accidentalem (secundum tenorem primæ conclusionis) sed substantialem. Quin etiam ex eadem ratione Aristotelis, puta, quod potentia, & actus sunt in eodem genere, cum forma sit substantialis actus materiæ, fit vt materia sit etiam potentia substantialis formæ, vnde materia, & forma per seipsas habent immediatum ordinem, vt si I ne aliquo medio accidente vniantur. Quocirca licet in generatione ignis præcedant in toto composito accidentia corrumpentia lignum, tamen prius natura forma substantialis ignis geniti informat materiam, quam accidentia quæ sunt in igne genito, sed de hoc aliàs. ¶Ad vltimam particulam argumenti conceditur, plurimas esse passiones quæ non distinguuntur a subiecto, puta, quotquot non sunt potentiæ ad producendum, vel recipiendum accidens reale, ut mortale, corruptibile, habere tres angulos æquales duobus rectis, quæ est passio triãguli, par & impar, & quæ est passio numeri, atque alia id genus plurima.

¶Ad tertium negatur processus in infinitum, & negatur quod risibilitas sit apta inhærere subiecto per aliam aptitudinem, immo per seipsam inest, quia aptitudo inhærendi non est potentia actiua ad recipiendum, aut producendum accidens. ¶Eodem modo conceditur, quòd subiectum recipit risibilitatem sed tamen non est aptum ad hoc per aliã aptitudinem distinctam, quia subiectum non recipit risibilitatem, aut intellectum aut alias passiones per transmutationem ab alio, nec per hoc, quòd subiectum producat illas passiones noua productione.

¶Ad cuius intelligentiam notato, quòd passio non dicitur fluere ex essentia subiecti, eo quod subiectum producat passionem actione distincta ab illa qua subiectum producitur. Exempli gratia. Non est intelligendum, L quòd pater meus genuerit me, & essẽtia mea alia actione produxerit meam risibilitatem, aut quod terra produxerit herbam, & herba produxerit suam proprietatem, quinimmo producens subiectum, eadem actione comproducit omnes passiones eius, sed dicuntur fluere ab essentia, quia prius natura subiectum habet essentiam, quam passiones. i. quia subiectum habet hanc essentiam, habet has passiones, & ideo subiectum non indiget potentia ad producendum suas passiones, sed illas immediate habet per suam essentiã, & propterea non datur processus in infinitũ. Vnde S. Tho. 1. q. 77. ar. 6. ait, quòd passio fluit ab essentia in genere causæ finalis, quia passio est propter essentiam, & quodammo M do in genere causæ effectiuæ, quia comproducitur & consequitur ad productionem speciei, & in genere causæ materialis, quia prius natura essentia est in supposito, quàm passio. ¶Per hoc soluitur aliud argumentum quod fit in hac materia de quantitate. Arguitur.n. sic aduersus S. Tho. Corpus est potentia passiua ad recipiendum accidentia corporalia puta calorem & colorem, & alia, tamen illa potentia non distinguitur a corpore. Respondetur, quod quantitas est potentia passiua corporis qua mediante recipit alia accidentia. Sed cum replicatur. Corpus est in potentia passiua ad recipiendam quantitatem, ergo illa potentia distinguitur a corpore, & rursus est in alia potentia ad recipiendum illam poten-

A potentia, & per consequens illa alia distinguitur, & sic in infinitum. Respondetur, quod potentia corporis ad quantitatem non distinguitur a corpore, quia quantitas est illi congenita ad modum propriæ passionis.

¶ Ad quartam respõdetur, quod risibilitas est accidens corporale, & diuisibile, sicut potentia nutritiua & aliæ corporales, neque tamen credo esse per totum corpus dispersam, sicut potentia nutritiua aut sensus tacitus, postquam non exercet suum actum nisi in facie. Et forte est in corde, nam potentia est in organo suæ operationis, vt visus in oculo, & risus prouenit cum ex repẽtino gaudio admiramur, nam tunc sanguis dilatur a corde ad faciem, & inde sequitur B illa oris dilatatio quæ est risus, sicut econuerso oblata repẽtina tristitia, sanguis fugit ad cor, & inde sequitur compressio partium exprimentium lachrymas. Ad confirmationem respondetur, negando sequelam, non enim continuò sequitur, si propria passio est accidens, quòd sit intensibile, aut remissibile, nam intensio, & remissio non est generalis proprietas omnium in vniuersum accidentium, quantitatis enim suapte natura non est intensibilis, neque relatio, vt æqualitas non est intensibilis, sed soli prædicamento qualitatis adscribit Aristo. illam proprietatem quę est suscipere magis & minus, nec tamen omni eius speC ciei, sed soli primæ, & tertiæ quæ sunt habitus vel dispositio, passio vel passibilis qualitas. Sed tamen quarta, vt figura, & secunda, vt naturalis potentia, non est intensibilis. Et ratio quidem secundum Nominales non potest tam euidens assignari, sed est dicendum, quod suapte natura intellectus & voluntas & similes potentiæ non sunt accidentia, quæ habeant gradus intensionis, sed secundum S. Tho. ratio est manifesta. Nam intensio fit per maiorem radicationem in subiecto. i. per hoc quod accidens intimius (ut sic loquamur) insit, magisque actuet subiectum. At vero propriæ passiones, quia fluunt ex essentia subiecti, & quodam modo sunt illi essentiales, non possunt magis, & minus augere, sed omnes insunt æqualiter, vnde sicut non potest homo esse magis rationalis, ita neque magis risibilis quam alius. ¶ Ad quintum argumentum, scio Thomistas nullatenus admittere propriam passionem posse a subiecto separari, inter quos est egregius Caietanus prima. 17. q. 3. art. 3. quod & Capreolus probabilius censet primo sententiarum dist. 3. q. 3. Immo S. Tho. de spiritualibus creaturis, ar. vlt. ad 7. argumentum, videtur esse eiusdem sententiæ vbi ait, quòd non potest separari ab homine, quod sit risibilis, & Porphyrius. c. 5. dicit nigredinem non esse propriam passionem corui, quia potest intelligi coruum esse & non esse nigrum, vbi insinuat per contrarium, quòd non potest intelligi hominem esse & non esse risibilem. ¶ His nihilominus non obstantibus duabus respondemus propositionibus. Prima Deus supernaturaliter potest accidẽs quod est risibilitas separare a subiecto, & alterum sine altero conseruare. Neque de ista propositione vnquam dubitare potui, si enim sunt distinctæ res, & neutra est de intrinseca quidditate alterius, absque dubio potest Deus vnam sine alia conseruare. Id, vel maxime cum se habeant quodammodo vt causa, & effectus. ¶ Secunda propositio est. Quamuis intellectus, & risibilitas separaretur ab homine, nihilominus esset intellectiuus, & risibilis. Probatur, quia adhuc homo esset aptus natus essentialiter ad intelligendum si daretur ei intellectus: Non dico, aptus in potentia remota, sicut lapis est aptus, si ex illo fieret homo, sed dico quòd homo suapte natura est intellectiuus, si detur ei intellectus, quo intelligat, & hoc modo lapis non est intellectiuus, nam quamuis lapidi inhæreret intellectus aut risibilitas, nec intelligere posset, nec ridere, atque adeo nec denominaretur intellectiuus nec risibilis, sed quemadmodum cæcus simpliciter est aptus natus videre, atque adeo est visiuus, vt sic loquamur, licet id facere non possit nisi potentiam visiuam recipiat, ita homo sine intellectu esset simpliciter intellectiuus. Potest hęc vocari potentia remota essentialis. ¶ Censent hic neoterici Thomistæ. quod separata

G parata supernaturaliter risibilitate, & subiecto relicto suæ naturæ, statim flueret alia noua. Id tñ est falsum, quia subiectum nõ est causa productiua passionis, vt nuper dicebamus, sed passio producitur a causa productiua subiecti, quod isti non considerant. Vnde si Deus auferret mihi intellectum, nulla causa posset eum mihi naturaliter restituere sed solus Deus supranaturaliter. Percõtatur quis forsan hoc loco, utrum nomina ista passionum, vt risibile, intellectiuum. &c. amplient de materiali, an vero tantum modo de formali. Omnes enim dicunt solum ampliare de formali, quod est dicere solum supponunt pro re existenti connotando quod possit ridere, aut intelligere, &c.
H Quapropter Antichristus, dicunt, non ẽ modo risibilis. Et quicunque negant suppositionem naturalem, ita tenentur subsequẽter dicere, nam risibile, & homo, conuertuntur, & ideo si Antichristus non est homo certe nec est risibilis. At vero secundum suppositionem naturalem, quæ secundum Aristo. & vniuersaliter secundum omnes philosophos negari non debet, tam perpetuæ veritatis sunt istę, Antichristus est risibilis, homo est intellectiuus, quàm istæ, Antichristus est homo, homo est rationalis. Non propterea, quòd, risibile, ampliet de materiali, sed propter suppositionem naturalem, quia videlicet, quando prædicatum
I est de essentia subiecti, aut fluens ex essentia, tunc ly est, non dicit existentiam in tẽpore, sed tantum necessariam extremorũ connexionem. Attamen in ordine ad, *Cõclusio.* est, secundum adiacens, species, & proprium dicuntur ad conuertentiam, scilicet si homo est, risibile est, & si homo non est, risibile non est, & econuerso, nam, est, secundum adiacens dicit existentiam. ¶Ad sextum argumentum quod pro opinione Scoti formauimus, respondetur, quod omnis distinctio ex natura rei est realis, & pręterea quod rationes supra factæ, non solum videntur probare subiectum, & passionem differre ex natura rei, sed etiam realiter tanquam duas res.

DE ACCIDENTE K

CAP. V.

Accidens autem est, quod adest atque abest sine subiecti corruptione. Diuiditur autem in duo. Aliud enim est separabile, aliud inseparabile, atque dormire quidem accidens separabile est, nigrum autem esse, coruo AEthiopiue inseparabiliter accidit. Mente tamen cognitioneue coruus albus, & Aethiops non niger, sine subiecti corruptione concipi potest. Definiunt etiam & hoc pacto. Ac L cidens est, quod inesse ac non inesse eidem potest. Et quod neque genus neque species, neque differentia, neque proprium est, semper autem est in subiecto.

Postremum prædicabilium est accidens quod rei ab extrinseco contigit, supponit enim non solum essentiam ex genere & differentia constitutam, sed proprium etiam quod emanet ab essentia. Caput breuissimum est, neque vlla indiget diuisione. Proponit primum Porphy. definitionem generalem accidentis, secundo diuidit accidẽs in id quod est separabile, & id quod est in- M separabile, & tertio subiungit alias duas definitiones. ¶Accidens, inquit, est quod adest & abest sine subiecti corruptione. Ad cuius intelligentiam notãdũ est, qđ adesse, & abesse dupliciter accipitur. s. primę intentionaliter, vt conuenit accidenti secundum esse reale, & alio modo secundæ intentionaliter quod est prædicari accidentaliter & transmutabiliter, & hoc modo accipitur hic. Vnde Nominales tenentes res nullatenus prædicari, sed solos terminos, dicunt solis terminis conuenire definitionem. Itaque tãtum valet accidens, sicut terminus qui potest successiue affirmari, & negari de alio termino, vt sunt hæc nomina, calidum, frigi-

A frigidum, album, nigrum, & similia. Reales vero qui conformiter ad Arist. & alios philosophos dicunt nomina solum prædicari tanquam signa, res vero, principaliter, vt in principio prædicamentorum videbimus, intelligunt definitionem hanc veluti superiores, scilicet, quod definitur ibi secunda intentio ad sensum superius expositum. Definitur .n. res ipsa quæ est accidens quatenus substat secundæ intentioni, quod est dicere: quatenus prædicatur in concreto denominatiue de substantia. Est ergo sensus definitionis. Accidens est vniuersale quod prædicatur de pluribus accidentaliter, & transmutabiliter, vt per vltimam particulam differat a quarto prædicabili. Secundo diuidit Porphyrius accidens in id quod est separabile, vt album, nigrum, respectu hominis, & id quod est inseparabile, ut nigrum, respectu corui. At porphyrius ne videatur sibi contrarius, sane qui postquam dixerat, accidens esse id quod potest adesse, & abesse, subiungit aliquod esse accidens inseparabile, respondet tacitæ obiectioni: dicens, quòd quamuis nigredo corui non possit realiter separari a coruo, vt in rei veritate sit coruus albus, tamen per intellectum potest separari, quod est dicere, non repugnat essentiæ corui esse album: tertio subiungit duas alias definitiones, quæ ad literam sunt Arist. 1. topic. cap. 4. quarum ultima, ut inquit Arist. non est propria definitio, quia datur per negationem aliorum prædicabilium, vt si dicas, homo est animal, quod neque est equus, neque leo &c. quæ quidem definitio non explicat positiue naturam rei, sed prima (inquit Arist.) explicat naturam accidentis, & est eadem cum prima quæ est propria Porphyrij, nisi quòd definitio porphyrij est expositio definitionis Arist. Posset enim quis suspicari quod risibile est accidēs Petri, propterea quòd Petro existēte, Petrus est risibilis, & eo nō existēte, non est risibilis, & ideo explicat porphyrius quòd accidens debet affirmari, & negari, subiecto manēte.

Quæstio vnica.

Vtrum textus accidentis sit verus.

ARguitur pro parte negatiua. Accidens & reliqua prædicabilia in idem incidunt, ergo non debet distingui quintum prędicabile contra quatuor alia. Probatur antecedens. Omne accidens cuiuscunque nouem prædicamentorum, est, aut genus, aut species, & in quocunque illorum sunt propriæ differentiæ, & propria accidentia: ergo accidens, & reliqua prædicabilia concidunt. Secundo arguitur. Definitio non debet dari disiunctiuè, quia definitio explicat quidditatem quæ cuiuscunque rei est certa, & determinata, ergo definitio accidentis non est bona. ¶ Tertio. Risibile, negatur nunc de Antichristo, si copula importet tempus præsēs, & affirmabitur de illo dum fuerit, & hoc sine subiecti corruptione, & tamen risibile nō est accidens; ergo definitio conuenit aliis a definito. ¶ Et confir. argumentum contrario modo. Mortuum, est accidens hominis, & combustum est accidens domus: nam cōburi accidit domui, & mori homini, sicut ridere, licet esse mortale sit eius passio, sicut risibile, & tamen illis non conuenit definitio: ergo definitio non est bona. Quarto arguitur contra diuisionem accidentis. Accidens separabile, & proprium quod est quartum prædicabile conuertuntur: ergo male diuiditur accidens quintum prædicabile in inseparabile, & separabile. Probatur antecedens primo, quia nigredo corui, & albedo cygni, & alia id genus eo sunt accidentia inseparabilia, quia conueniunt rei ratione essentiæ (aliàs possent separari) sed omne accidens ab essentia manans est proprium, ergo. ¶ Et confirmatur idē antecedēs, quia nigredo corui, vel est separabilis secundum rem, vel solum secūdum intellectū, si primum, tunc non restat causa cur dicatur inseparabilis, si secundum intellectum: tunc aut intelligitur de abstractione præciua (in qua secundum Arist. 2. Physic. non est mēdacium) videlicet quia potest simplici notitia cognosci coruus sine nigredine, & in hoc

non

G non differt a proprio, nam etiam possumus considerare hominem non considerando risibilitatem: aut intelligitur de abstractione negatiua, idest quòd possimus intelligere coruum non esse nigrum, et si intelligitur quòd talis propositio potest esse vera, tunc sequitur quòd in rei veritate, coruus potest esse albus, & sic nigredo non est accidens inseparabile, si tamen illa negatiua non potest esse vera, tunc uana est abstractio intellectus.

Textus præsens facillimus est, & si bene intelligatur est verissimus. Vnde ad primum respondet Sanctus Thomas de spiritualibus creaturis, articul. vltimo, quòd accidens accipitur vno modo, ut distinguitur cõtra substantiam, & sic diuiditur in nouem prædica-
H menta. Alio modo ut distinguitur contra alia quinque prædicabilia. Et sic est quintum prædicabile, ideo ad argumentum respondetur, quòd accidens primo modo potest esse genus, & species, vt coloratum, genus est albi, & color, genus albedinis. Et potest esse differentia, & proprium, vt æquale, & inæquale est proprium quantitatis, & habere tres angulos æquales duobus rectis, quod est de prædicamento quantitatis est proprium trianguli, qui est de prædicamento qualitatis. Itaque accidens primo modo tantum valet sicut id quod suapte natura non potest esse per se, sed in alio. Et illo modo accipiendo, accidens, diximus superius, quòd
I proprium est accidens. Sed secundo modo, accidens, tantum valet sicut prædicatum quod accidentaliter, & transmutabiliter prędicatur. Qua de causa nuper dicebamus accidens, vt est quintum prædicabile connotare secundam intentionem, & hoc modo distinguitur contra proprium, & alia prædicabilia. Sed accidens, accipiendo primo modo, est nomen primæ intentionis, significans quantitates, & qualitates, & alia accidentia, quæ possunt esse fundamenta omnium intentionum vniuersalium. Vnde Aristotel. 1. top. capitul. quarto, omnia inquit prædicata, vt genus differentia &c. in omnibus prædicamentis reperiuntur.

¶ Ad secundum facile respondetur, quòd definitio quidditatiua non debet dari per disiunctionem, cum quidditas rei sit vna, sed K
tamen descriptionem (qualis est hæc) nihil vetat dari per disiunctionem, sicut enunciationem describit primo Perihermenias Aristotel. quòd sit oratio in qua verum, vel falsum est.

¶ Ad tertium respondetur, quòd ly, præter subiecti corruptionem, determinat ambo verba, adesse, & abesse, & ideo sano, & proportionali modo est intelligenda illa particula, scilicet accidens est quod postquam semel adest, potest abesse præter subiecti corruptionem, idest quòd causa quare accidens abest, non sit corruptio subiecti; & postquam abest, potest adesse præter subiecti corruptionem; modo ad argumentum dicimus, quod causa quare illa incipit L
esse vera, Antichristus est risibilis, est quia Antichristus producitur. Intelligimus illam incipere esse veram, verbo importante tempus, nam si esset suppositio naturalis, illa est perpetuæ veritatis, vt in superiori capite dicebamus.

¶ Pro materia confirmationis notandum est, quòd mortuum, vsitato sermone dicitur, & de corpore, & de homine. Et vtroque modo potest accipi dupliciter, vt diximus secundo libro Summularum. Vno modo, vt sit participium præteriti, videlicet, ut tantum valeat, sicut quod vixit, & postea non vixit, siue viuat modo, siue non, M
quemadmodum confitemur de Christo, quòd est mortuus, licèt modò viuat. Alio modo, vt accipiatur nominaliter pro eo quod vixit, & modo non viuit, quo modo Paulus negat Christum iam esse mortuum. Tunc ad confirmationem respondetur, quòd mortuum, in vtraque acceptione, respectu corporis est accidens, & potest adesse prius, & postea abesse præter subiecti corruptionem, nam modo, corpus meum viuit, & me defuncto corpus idem erit mortuum. Idem inquam, vt loquimur communiter, licet habeat nouam formam cadaueris. Attamen respectu hominis, in quo sensu procedit confirmatio, mortuum, nullo modo est accidens, immo hæc propositio, homo est mortuus, est in

materiam

A materia disparata: quia repugnat hominē esse, & esse mortuum. ¶Sed contra solutionem replicatur dupliciter. Primo Christus est modo, & est mortuus in prima acceptione: immo omnes in die iudicij erimus homines, & illo modo mortui: ergo saltem in prima acceptione potest ab esse prius, & postea adesse subiecto. Nā ego nunc sum mortuus, ꝙ tunc ero homo mortuus. ¶Secundo. Ego nunc non sum mortuus, & post 50. annos illa erit vera, Dominicus est mortuus: in vtraque acceptione propter ampliationem de ly, mortuus: ergo illud prædicatum est accidens. ¶Ad primum conceditur: ꝙ per miraculum supernaturaliter potest homo prius non esse mortuus, & postea idem esse mortuus, sicut modo est Christus: id tamen non sufficit, vt prædicatum sit accidēs B subiecti. Sed requiritur quòd naturaliter subiecto numquam corrupto, prædicatū possit adesse & abesse. Ad secundum eodem modo conceditur, ꝙ virtute ampliationis, me mortuo, mortuum affirmabitur de me quod modo negatur. Id tamen non sufficit ad rationem accidentis: sed quòd subiecto manente, seu (quod dicunt) subiecto propositionis sine ampliatione supponente, prædicatum posit affirmari, & negari.

¶Circa materiam quarti argumenti quod potissimum est in hac parte, consideranda est radicitus differentia inter proprium, & accidens. Proprium est illud acccidens, vt sæpe repetimus, quod conuenit indiuiduo ab C essentia speciei: accidens vero est illud quod econuerso prius natura cōuenit indiuiduo, & ratione indiuidui conuenit speciei. quod est dicere. Petrus est risibilis, quia est homo. Sed tamen homo est dialecticus, quia Petrus est dialecticus: non enim homo in quantum homo est dialecticus: quia id non est eius essentia, sed decidit ei, quia aliquis homo est dialecticus.

Doctrina est receptissima Peripateticorum, quam docet S. Thom. de ente & essentia. cap. 4. & alibi frequenter; & Porphyr. cap. vltimo, dicit quòd accidens prius in ev indiuiduo quam speciei: & Aristot. cap. de substantia dicit, quòd quia Socrates est Grammaticus, homo est Grammaticus. D Eadem ratione albedo aut nigredo non est de essentia hominis: sed ratione materiæ & indiuidualium conditionum, puta quia homo generatur in hoc, aut illo climate prouenit, vt nos simus albi, & Aethiopes sint nigri. Eodem modo ex dispositione materiæ aliquis homo est aquilus, & aliquis est simus. Quare, aquilum, simum, glaucum, & omnia accidentia inseparabilia indiuidui, pertinent ad quintum prædicabile.

¶Ex quo sequitur, ꝙ omne accidens quintum prædicabile est omnino extra essentiam subiecti: puta quia nec est pars essentiæ, nec fluit ab essentia: quia in indiuiduo supposito nulla est essentia præter essentiā speciei. Vnde Porph. quando dixit, accidens est quod adest & abest præter subiecti corruptionē, nomine subiecti intellexit essentiam subiecti: vt sit sensus, quem in fine textus declarat, accidens est id cui non repugnat corrumpi salua essentia & quidditate E subiecti. ¶Sed inter accidentia quæ proueniunt ex conditione indiuiduali materiæ, aliqua sunt vtransmutabilia vt calefieri, frigefieri: alia vero intransmutabilia propter complexionem naturalem indiuidui, aut quæ iam facta est naturalis. ¶Vnde ad formam argumenti negatur. ꝙ nigredo conueniat coruo ex principiis essentialibus spēi. Sed cōuenit ex dispositione materiæ: quia videlicet vt inquit Arist. lib. de Causis particularium, semen in matrice decoquitur F forti decoctione: & ideo resoluitur humidum clarum & restat nigrum: itaque quod in hominib. facit clima: vt aliqui homines sint albi, & alii nigri, in coruo facit calidissima cōplexio. Et ideo Albertus dicit. quod si nidus coruorum esset in montibus frigidis, & ouum, corui circumliniretur argēto viuo, & humore viscoso anseris aut cati, q est frigidissimus, nascerentur corui albi. Sed quicquid de hoc sit, quamuis coruus non possit naturaliter esse albus, vt Porph. præsupponit, nihilominus non esse propriū, sed accidens: quia non fit ab essentia, sed ex qualitate generationis indiuidui.

¶Vnde ad confirmationem respondetur,

G quod nigredo corui secundum porph. non est separabilis secundum rem. sed solum secundum intellectum: non solum abstractione præscisiua, sed negatiua: non tamen qđ in rei veritate possit esse vera, coruus non est niger, alias non esset accidens inseparabile. vt supponit porph. sed quod non repugnat essentiæ & quidditati corui, vt sit albus; sicut neque repugnat Aethiopi albedo, nec repugnat hominis quidditati, qui est aquilus, vt sit simus.

QVAE COMMVNIA *Quæ sua vnicuique vocum quinque sunt.*

H

CAPVT VI.

Cōe communibus.

Efinitis autem uniuersis, quæ erant proposita. genere inquam, specie, differētia, proprio, & accidente: dicendū est quænam communia, & quæ propria vnicuique sint. Commune hoc itaque omnibus inest, de pluribus prędicari, sed genus quidem de omni specie sua, & de indiuiduis, quæ sunt sub vnaquaque specie, prædicatur. Et differentia simili modo. Species autem de indiuiduis, quæ collocantur sub ipsa. Proprium vero de specie, & indiui-
I duis speciei: & accidens de speciebus & indiuiduis prædicatur. Animal.n. de equis, bobus, atque hominib. quæ quidem sunt species, prædicatur: & item de hoc equo, de hoc boue, atque de hoc homine, quæ indiuidua constat esse. Irrationale autem de boue, de equo, & de singulis similiter prędicatur. Homo vero, qui quidem est species, de singulis solum hominibus dicitur. Et proprium de specie, cuius est proprium, & de indiuiduis quæ collocantur sub ipsa: risibile.n. de homine, & de singulis hominib. prædicatur. Ni- K
grum autem de coruorum specie, & de singulis dicitur coruis, atque de Aethiopib. simili modo, quod quidē inseparabile accidēs est, vt patet. Moueri quoq; quod accidens est separabile, de equo, atq; homine, & de horū in diuiduis dici solet: uerum primo quidē de indiuiduis, rōne uero secunda de spēb. ēt, quæ indiuidua continent, prædicatur. T. 2. Cōe est generi ac differentiæ. spēs continere. Continet.n. & differentia spēs, & si non oēs eas, quas genus continet. Rōnale nanque, L
& si nō expertia rōnis, ut anima, Deū tamen ac hominē, quæ sunt species, continet. Pręterea vt quę de genere, ut genus est prædicantur, & de specieb. quæ sub ipso sunt prædicātur, sic quæ etiam de differentia, ut differentia est dicuntur, eadem de specie, quæ ex ipsa constat, similiter prædicantur. De animali namq;, quod quidem genus ē, & substantia, & animatum, & sensitiuum, ut de genere cum dicātur, eadē, & de aniuersis, quæ sub animali usq; ad indiuidua sunt, prædicātur. De rationali quoq;, quod quidem est differentia, hoc, ratione inquam uti, identi- M
dem cum prędicetur, idem nō solum de rationali, sed etiam de specieb. rationalis, atque indiuiduis prædicabitur. Commune insuper illud etiam esse patet, ut si genus tollatur, vel differentia, uniuersa continuo, quæ posita sub ipsis sunt, tollantur. Etenim, ut si non sit animal, homo non est, neque etiam equus; sic si non sit rationale, nullum animal prorsus erit, quod particeps sit rationis.

Proprium vero generis est, de pluribus quàm differentia, species, pro-

A prium; atque accidens, prædicari. Nam animal quidem de homine dicitur, equo, aue, atque serpente: quadrupes autem, de hisce tantummodo dicitur, quæ quatuor pedes habent, hô vero de indiuiduis solum humanis: & hinnibile de solo equo, ac singulis equis: & accidens de paucioribus similiter modo. Atq; sumendæ sunt eæ differentiæ, quibus diuiditur genus, non eę ex quib. generis substantia constat. Præterea genus quidem potentia differẽtiam continet: animal .n. partim particeps, partim expers est rationis. At differentiæ non continent genera. Præ

B terea genus prius est hisce differentijs quib. diuidi solet: idcirco secum ipsas tollit, sed ab ipsis non tollitur: Nã si animal tollatur, rationale simul irrationaleve continuo tollitur. Differentiæ uerò genus non tollunt: nam si uniuersæ quoque tollantur, substantia animata, sensitiua, mente cognitioneq́ue concipitur, quæ quidem animal est, vt patet. Pręterea genus quidem hoc ipso, quid est: differentia uerò hoc ipso, quale quid est, vt dictum est, prædi

C catur. Præterea genus quidem unũ in unaquaque specie est, ut est in homine animal: differentiæ uero plures, ut rationale, mortale, mentis atque scientiæ susceptiuum, quibus ab expertibus rationis animalibus differt. Genus præterea simile materiæ est, differentia formæ. Sunt, & alia communia propriaq́; generis, & differentiæ, hæc tamen quæ sunt enumerata, sufficiãt. Tex.3. Genus, & species hoc habent commune, de plurib. inquam, uti diximus, prædicari. Species autem, ut species solum, non ut genus quoque sumatur: siquidem si sit idem spẽs, atque genus, commune est etiam ipsis, D & iis esse priora de quibus dicuntur, & insuper utrunque totum quid esse. Differunt autem, quòd genus quidẽ species continet, species autem continentur, & non continent genera. Genus enim ad plura quam species pertinet. Præterea genera præstrata oportet, ut quæ quidem, & differentiis specificis informata, species nimirum efficiant. Quapropter, & priora genera sunt natura, & secum species tollunt, & ab illis non tolluntur. Nam si species quidem sit, erit, & genus omnino E sin uero sit genus, non protinus, & species est. Et genera quidem de quaque specie sua uniuoce prædicantur: spẽs autem de generib. non dicuntur. Præterea genera quidem ambitu specierum, quæ sunt sub ipsis, speciem quãque. Species autem genera differentiis suis exuperant. Præterea neq; species summum genus, neque genus infima species, unquam fieri potest. Te.4. Generi commune cum proprio est, spẽs sequi. Nã si homo est, animal est: & si homo est, risibile est. Commune etiam est prædicatio æqua: æquè F nanque genus de speciebus, & proprium de indiuiduis, quorum est proprium, prædicatur. Etenim æque bos, & homo est animal, & Socrates, atq; Plato risibile. Commune insuper est, & uniuoca prędicatio. Et genus enim de speciebus suis, & proprium de hisce quorum est propriũ uniuoce prædicatur. Differũt autem. Genus enim est prius, propriũ uero posterius. Esse enim animal, deinde diuidi differentiis propriisque oportet. Et genus quidem de plurib. speciebus, quarum est genus. Propriũ autem de una spe-

G cie tantum cuius est proprium, prædicatur. Præterea proprij quidẽ fit mutua prædicatio, generis aũt non fit, neque.n.si animal est, homo est: neque si animal est, risibile est: sin vero hõ est, risibile est, & econtra. Præterea propriũ quidẽ omni speciei inest, cuius est proprium, & soli, ac semper: genus aũt omni quidẽ speciei, cuius est genus, & semper inest, non tamen soli. Præterea si propria tollantur, genera non tolluntur: sin vero genera tollantur, species continuo simul tolluntur: quib.peremptis, & propria simul pe-
H reunt. Tex. 5. Generi autem, & accidẽti commune est, de plurib. vti dictum est, prædicari, siue accidens sit separabile, siue inseparabile. Moueri namq; de plurib. & nigrum de coruis. Aethiopibusve, & quibusdam etiam experti bus anima prædicatur. Plurib. autem genus, atq; accidens differre vidẽtur. genus.n.species, vt patet, præcedit: accidens autem postetius ipsis est, etiã si accidens inseparabile sumatur. Prius .n.natura id cui accidit, accidente est. Et hisce quidem, quibus genus cõmu-
I nicatur, æque generis communicatio competit: hisce vero, quibus accidẽs communicatur, non æque communicatio competit. Intentionem.n.remissionemve, communicatio accidentiũ suscipit: generum uero non suscipit. Et accidentia quidem in indiuiduis primo sunt: genera vero ac species in diuiduis substãtijs natura priora sũt. Et genera quidem de hisce, quæ sunt sub ipsis, hoc ipso quid est prædicantur: accidentia autem hoc ipso quale quid est, aut quomodo sese habet res, prædicantur. Qualis.n.est Aethiops, si interrogatus fueris, niger dixeris. & quomodo sese habet Socrates? ambu- K
lat responderes, aut sedet. Genus igitur quonam pacto a cæteris differret, iam diximus. Fit autẽ, vt vnumquodque etiam cæterorum a cæteris quatuor differat. Quare cum hæc quinq; quidem sint, vnumquodque vero a cæteris quatuor differat, fit, vt viginti omnes ipsorum differẽtiæ sint. Quater .n. quinq; numerũ dictum conficiũt. At non ita est; sed cum, si ordine numeres, quod secũdo quidem loco numeras, vna deficiat differentia, propterea quod est ea iam sumpta: quod ter- L
tio uero, duabus: & quod quarto, tribus: & quod quinto, quatuor, decẽ istorũ uniuersæ profecto differentiæ fiũt, quatuor, tres, duæ, vna. Genus.n. quonã pacto a differentia, specie, proprio accidenteq; differt, iam dictũ est. Sunt igitur hæ quatuor differentiæ Differẽtia vero quo pacto quidem differt a genere, dictũ est, cum dicebatur quonã mõ genus ab ipsa differret. Restat aũt, ut quonam mõ differt a specie, proprio, accidenteq;, dicatur. Atque tres hinc differentiæ emergunt, ut pa- M
tet. Species rursus quo quidem mõ a differentia differt, dictũ est, cum quonã pacto differret a specie differentia dicebatur; quo vero mõ a genere differt, dictũ est ẽt, cum quonã pacto genus differt ab ipsa specie, dicebatur. Restat igitur, ut quonã modo differt a proprio, atque accidente, dicatur. Atq; duæ iã, & hæ differẽtiæ hinc oriũtur. Propriũ igitur restabit, ut quonã pacto differt ab accidente, dicatur; nã quo pacto a spẽ, dr̃ia, genereq; differt dictum est antea, cum illa differre ab hoc dicebantur. Cum igitur generis ad cętera quatuor differentiæ sumantur,

Cõia generi cũ accidēte

Propria generis, & accidentis.

Hactenus quid genus cæteris differat, nũc quid inter se reliqua.

A mantur, ut diximus, differentiæ tres speciei, duæ proprij, unaque est accidentis, decem omnes istorum profecto differentiæ erunt. Quarum quatuor quæ sunt generis ad cætera, diximus: nunc deinceps cæteras afferamus, oportet.

Cõia differentiæ cũ specie

COmmune id itaque differentiæ est cum specie, atque esse communicata. Singuli n. homines æque sunt homines atque rationis participes. Est etiam, & hoc commune, semper iis adesse, quib. communicatur. Semper .n. Socrates rationalis est, semperque B homo. Proprium differentiæ quidem est; semper hoc ipso quale quid ẽ prædicari: speciei autem, hoc ipso quid est prædicari, nam si homo ut quale, quid sumitur, non tamen est simpliciter quale: sed ea ratione, qua differentiæ generi coniunctæ ipsum constituerunt. Præterea differentia quidem in plurib. sæpe specieb. uidetur esse, ut quadrupes plurib. animalib. specie diuersis inest. Species autem indiuiduis solis inest. quæ sub ipsa sunt collocata. C Præterea differentia prior est specie, quæ ex ipsa constat: tollit. n rationale hominem, si ipsum tollatur: at homo si tollatur, rationale non tollit: est. n. & angelus. Præterea differentia quidem cum alia componitur differentia: rationale namque, atque mortale, ad cõstituendum hominem componuntur Species autem cum specie non componitur, ut alia quædam species oriatur, quidam. n. equus cum quodã asino ad muli generationem concurrit: equus autem simpliciter cum asino compositus non effecerit mulum.

Differentia, & proprium commune quidem habent, æque, ut commu- D nicent his, quib. communicantur, æque. n. rationalia sunt rationalia, & æque risibilia risibilia. Et semper, ac omni speciei adesse: nam si diminutus etiam fuit bipes, ratione tamen aptitudinis semper dicitur bipes, quoniam & risibile per aptiiudinem semper dicitur tale, non quia semper ridet. Propria autem hæc, nam differentia quidem persæpe de speciebus plurib. dicitur: rationale. n. de angelo dicitur, & de homine. Proprium autẽ de una tantummodo specie cuius est proprium, prædicatur. Et differentia quidem sequitur ea, quorum est differentia, non tamen conuertitur. In propriis uero fit mutua prædicatio, propterea quod conuertuntur. E

Cõia differẽtiæ, & accidentis.

Differentię cum accidente commune est de plurib. prędicari: & item semper ac omni adesse, si modo inseparabile sit accidens. Nam bipes cum omni semper homini competit, coruis idem. & nigrum esse, omnibus similiter competit. Differre autem hisce uidentur. Differentia nanque continet species. & non continetur, etenim rõnale continet hominem, & Angelũ. At accidentia tum cõtinent, ex eo .s. quia in plurib. sunt: tum continentur, propterea quod subiecta non unius accidẽtis sunt, sed susceptiua plu- F rium. Et differentia quidem expers est intentionis, atque remissionis: accidẽtia autem gradus suscipiũt, ac magis talia minusve dicuntur. Pręterea contrarię quidem differentię misceri non possunt, accidentia uero contraria nõ nunquam miscentur. Et hęc quidem communia propriaq; differentiæ cũ cæteris sunt: species autem quo pacto a genere differentiaq; differt, quidem,

A dictum est tũ, cùm quo pacto genus & differẽtia a cæteris differrent diceretur. Reliquũ, ut a proprio accidẽteq; differat, consideremus. Speciei itaq; cũ proprio est commune, mutua prædicatio. Nã si hõ est, risibile est; & si risibile est, hõ est, atq; risibile, ut aptum est ad ridendum, sumere, vt sæpe numero diximus, oportet. Atq; præterea species assunt hisce, quib. cõicantur; & propria hisce, quorum propria esse dicuntur. Differre autem hisce uidentur. Spẽs. n. & aliorum genus esse põt.

Cõia speciei cum proprio.

B Proprium uero aliorum proprium esse non potest. Et species quidem proprium antecedit, proprium aũt aduenit speciei. Sit. n. hõ oportet, vt & risibile sit. Præterea spẽs quidem semper actu i subiecto adest, propriũ aũt interdum & potentia inest. Socrates. n. actu quidẽ semper est hõ, non aũt semper ridet, quanquã semper ad ridendũ est aptus. Præterea quorum definitiones sunt diuersæ, ea ẽt sunt diuersa. Denique speciei quidẽ definitio est, sub genere esse, & de plurib. differentib. numero, hoc ipso quid est prædicari, & quæ sunt similia, proprii uero, soli, & semper, atq; omni inesse.

Propria speciei & proprij.

C Tex. 10. Speciei uero, & accidenti commune est, de plurib. prędicari. Per pauca autem sunt reliqua, quib. conueniunt, propterea quod plurimum inter sese accidens, & id cui accidit, distant. Propria autem utriusque sunt hæc. Speciei quidem, de hisce quorum est species, hoc ipso quid est prædicari. Accidentis autem, hoc ipso quale est, aut quo modo sese habet. Et quæque substantia unius quidem speciei, plurium autem accidentium, tam inseparabiliũ quàm separabilium particeps est. De

Cõia spẽi & accidentis.

Propria speciei, & accidentis.

D inde species quidem ante accidentia mente concipitur, etiam si inseparabilia sunt: sit. n. subiectum oportet, ut illi quippiam accidat; accidentia autem posteriora sunt, & aduentitia natura. Præterea speciei quidem communicatio æqua est, accidentium autem, & si inseparabilia sunt, æqua non est. Aethiops. n. magis, aut minus niger Aethiope esse potest. At enim restat, vt de proprio, & accidente dicamus, quo. n. modo proprium a genere & specie, & differentia differt, antea

E diximus. Tex. 1. Commune itaq; proprio cum accidente inseparabili est, sine ipsis non esse ea, in quibus insunt, Vt enim sine risibili non est homo, sic, & sine nigro Aethiops esse non potest. Et quemadmodum omni semperq; proprium adest, sic, & ipsum inseparabile accidens adest. Differunt autem hisce. Propriũ. n. uni soli speciei inest, vt risibile homini: inseparabile autẽ accidens, ceu nigrum, non Aethiopi solum, sed coruo etiam, & pici, & hebeno, cæterisq; complurib. inest. Quapropter proprium quidem conuertitur cum eo, cuius est proprium, & est ipsi æquale, inseparabile autem accidens non conuertitur. Ac proprio quidem communicatio ęqua est, accidentium autem suscipit gradus. Sunt, & alia communia hisce quæ dicta sunt, atque propria: verum, & hæc ad ipsorum distinctionem communicationẽque demonstrandam sufficiunt. F

cõia proprio cum accidẽte

Propriỹ propria, & accidentis. Pici, a- ßas carboni.

Capitulum hoc sextum prolixius est forte, quàm necessarium; tametsi nonnihil vtilitatis habeat, ut conuenientias omnium vniuersaliũ, singulorumq; proprietates quiuis posit simul cõprehendere. Intẽ tio. n. Porph. in hoc capite est, & simul prius omnia

A omnia prædicabilia, & quodcunque ſubinde ad aliud quodlibet conferre. Atqui, vt au ctor ipſe textu 5. hic adnotauit, cum quinque ſint prædicabilia, ſi quoduis illorum ad ſingula quatuor aliorum conferas, viginti colliges combinationes, nam quater quinque viginti ſunt numero, veruntamen quia idem eſt conferre genus. v. g. ad dr̃am, & ecõuerſo differentiam ad genu, fit vt genus ad quatuor alia ſit comparandum. dr̃a vero, non niſi ad alia tria, & ſpẽs non niſi ad alia duo: & proprium tantummodo ad accidens. Et per conſequens decem tm̃ reſtant comparationes: Quibus ſi vnam præmiſeris generalẽ comparationem omnium, vndecim colligũ tur. ¶ Diuiditur ergo caput hoc in quinque partes. In prima quæ vnicum habet textum, B comparantur omnia ſimul vniuerſalia in his quibus omnia conueniunt. In ſecunda quę continet quatuor textus, comparatur genus ad alia quatuor vniuerſalia. In tertia quæ tres habet textus, comparatur differentia ad alia tria. Et in quarta quæ duos textus habet, comparatur ſpecies ad alia duo, & in quinta, quæ vnicus eſt textus, comparatur proprium ad accidens. Quo fit, vt ſecundum numerum comparationum totum capitulum per vndecim textus diſtribuatur.

C Confert igitur primo Porpyrius generaliter inuicem omnia vniuerſalia, conueniunt enim omnia vna tantum conuenientia, quæ eſt, prædicari de pluribus inæqualiter tamen, nam genus prædicatur de pluribus quàm differentia, & differentia de pluribus, quàm ſpecies. &c. Conuenientia hæc & differentia manifeſta eſt ex definitionibus vniuerſalium, eſt enim vniuerſale vnum in multis, & de multis, & ideo omne vniuerſale prædicatur de pluribus, ſed tamen de pluribus prædicatur genus q̃ differentia, & differentia quam ſpecies, vt ex eorum definitionibus patet. ¶ Quod ſi quis for in contrarium arguat, ꝙ ſpecies prædicetur de pluribus q̃ genus, nam ſpecies prædicaẽ de pluribus differentib. numero, & per conſequens prædicatur de indiuiduis, genus vero prædicatur de pluribus differentib. ſpecie, & per cõſequens de ſolis ſpeciebus: ſed D indiuidua ſpeciei plura ſunt q̃ ſpecies gñis: nam vt capite de ſpecie dixit Porphyrius, ſpecies ſunt in numero finito, indiuidua vero in numero infinito. Reſpondetur, ꝙ genus non ſolum prædicatur de ſpeciebus, ſed etiam de indiuiduis ſpecierũ. Exempla manifeſta ſunt in textu. ¶ Adnotato in vltimis verbis huius textus, quõ accidentia prius natura conueniant indiuiduo, & ratione illius conueniant ſpeciei, quod proximo capite expoſitum eſt. ¶ In ſecundo textu qui incipit, Commune eſt. &c. Sequitur ſecũda pars in qua genus confertur cum aliis quatuor vniuerſalibus. Et quamuis prius tractauerit de ſpecie quàm differentia propter relatinem inter genus & ſpeciem, nihilominus, quia differentia eſt magis vniuerſale quàm ſpecies, vt ex eius difinitione conſtat, in his comparationibus præfertur differentia ſpeciei. Et ſunt duæ particulæ huius textus. In prima ponuntur conuenientiæ inter genus, & differentiam, & in ſecunda ponuntur differentiæ. Conueniunt enim genus & differentia in tribus: quia tã genus, quàm differentia continet ſub ſe ſpeciem, licet differentia non contineat tot ſpecies, quot genus: vt animal continet pluꝛimas ſpecies, ſed rationale continet ſub ſe nos & Deum. Vnde ſecundum Porphyrium, qui non ponit differentiam conuer- E tibilem cum ſpecie, omnis differentia tam conſtitutiua generis, quàm diuiſiua continet ſub ſe ſpecies. Sed tamen in rei veritate hæc conuenientia inter genus, & differentiam ſolum poteſt ſaluari in differentia conſtituta generis. Enimuero quot ſpecies continet ſub ſe animal, tot continet ſenſibile. Non intelligo quòd ſenſibile ſit genus, ſicut animal: ſed quòd eſſentialiter non quidditatiue prædicatur de omnibus ſpeciebus animalis. Rationale vero nullam ſub ſe continet ſpeciem, ſed conuertitur cum homine. Secundo conueniunt genus & dr̃a, quod ſicut quicquid prædicatur de genere, prædicatur de ſpecie, ita qc quid prædicatur de differentia, prædicatur etiã de ſpecie. ¶ Tertio conueniunt, ꝙ ſicut

G a negatione generis ad negationem speciei valet argumentum, ita valet a negatione differentiæ ad negationem speciei. ¶In secunda particula textus ponuntur sex differentiæ inter genus, & differentiam, prima est, quod genus prædicatur de pluribus quàm differentia, & quam species, & quodcunq; aliud prædicabile. Sed intelligitur (inquit Porphyrius) de differentia diuisiua generis quæ est inferior genere, nam differentia cõstitutiua generis de tot prædicatur quot genus. ¶Est tamen hic dubitatio parua de eo quod ait Porphyrius, genus prædicari de pluribus quam accidens, nam videtur quod accidens puta album de tot prædicetur, im-
H mo de pluribus, quia prædicatur, etiam de genere ipso generalissimo, substantiæ, quia omnes istæ sunt directæ prædicationes, Petrus est albus, homo est albus, animal ẽ albũ substantia est alba. ¶Respondetur ꝙ genus non proprie potest comparari ad accidens in quantum accidens in superioritate, quia nec genus est superius ad accidens, nec accidens ad genus. Sed quia in vnoquoque prædicamento etiam accidentis, genus est supremum prædicatum, propterea dicit Porphyrius ꝙ genus prædicatur de pluribus quam accidens. ¶Secundo differunt genus & differentia, quia genus continet potestate drias. differentia vero non continet genus. Semper loquit de differentiis diuisiuis. ¶Tertio diffe-
I runt, quia genus est prius differentiis. Et ideo a negatione generis ad negationem differentiæ valet consequentia, & non econuerso. ¶Quarto differunt, ꝙ genus prædicatur in quid, differentia vero in quale. Et quinto differunt, quia in definitione speciei non est nisi vnicum genus, sunt tamen plures differentiæ. sed hoc intelligitur quando nõ ẽ cognita vltima differentia conuertibilis cũ specie. ¶Sexto differunt, quia genus se habet, vt materia, differẽtia vero, vt forma.

¶In tertio textu qui incipit, Genus, & species, comparatur genus ad speciẽ, in cuius prima particula ponuntur tres conuenientiæ. s. ꝙ tam genus q̃ species prædicantur de pluribus. Et dicit, ꝙ loquitur de genere & specie, vt sunt distincta vniuersalia, puta species specialissima quæ non est genus, nã inter genus subalternum, & speciem subalternam non opus est ponere differentiam, & conuenientiam, quia sunt idem. K In secunda particula ponuntur octo differentiæ, quæ in textu sunt manifestæ. ¶In textu quarto, qui incipit, Generi commune. &c. comparatur genus ad proprium; & in prima particula ponuntur tres conuenientiæ, & in secunda ponuntur quinque differentiæ. Exempla sunt lucida in textu. ¶In textu quinto, qui incipit, Generi autem, comparatur genus ad accidens, & continet duas particu-
las. In prima ponitur vna differentia, & qua- L
tuor conuenientiæ. Et secunda est epilogus omnium & conuenientiarum, & differentiarum inter vniuersalia. ¶Tertia pars capituli est in textu sexto qui incipit, commune idque, in qua comparatur differentia ad alia tria vniuersalia. Vnde in textu sexto cõparatur primo ad speciem: & in prima particula ponuntur conuenientiæ, & in altera subduntur quatuor differentiæ. ¶In textu primo qui incipit, Differentia, & propriũ comparatur differentia ad proprium, inter quæ vniuersalia duæ sunt conuenientiæ, & totidem differentiæ. ¶In textu octauo, qni incipit, Differentia cum accidenti, subiungũtur duæ conuenientiæ, & tres differentiæ
inter differentiam & accidens. ¶Quarta pars M
huius capituli complectitur textum nonum atque decimum. In nono cõparatur species ad proprium, Et inter hæc duo vniuersalia sunt duæ conuenientiæ & quatuor differentiæ. Et in decimo textu comparatur species ad accidens. Et est inter speciem & accidẽs vnica conuenientia, puta de pluribus prædicari, differentiæ vero sunt quatuor. ¶Postrema denique pars vltimusq; textus continet duas conuenientias, totidemque differẽtias inter proprium & accidens.

Finis libri Prędicabilium.

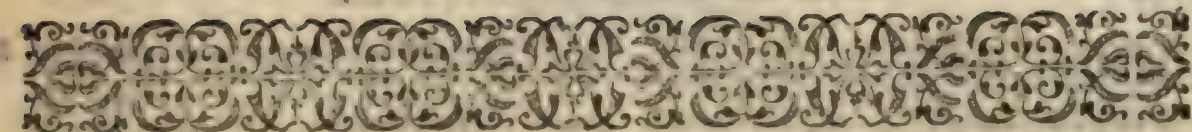

COMMENTARII FR. DOMINICI SOTO SEGOVIENSIS.

Ordinis Prædicatorum, artium, ac sacræ Theologiæ Professoris, in librum Prædicamentorum Arist.

B TITVLVS huius libri in codice Græco sic habet, Aristotelis categoriæ. Quod Latine est, prædicamenta. Aristoteles philosophus fuit celebratissimus, ab Stagira Macedoniæ urbe oriundus, patre Nicomacho medico ortus, anno primo (si modo Apollodoro creditur) nonagesimænonæ Olympiadis, nempe ante aduentum Christi Seruatoris nostri annis circiter octuaginta supra tercentos. Corporis forma non adeo conspicua. Voce enim gracili, exilibusque cruribus, atque oculis pusillis fuit. Ingenio tamen præclarissimo natus, anno ætatis 17. C Academiam Platonis, philosophi Athenis, tunc celeberrimi, adiuit. A quo postquam annos viginti sub eius disciplina exegisset, dissentire in multis cœpit, atque in his præsertim vniuersalibus, vt in prologo super Porphy. adnotauimus. Vnde Plato dicere solitus: in me Aristoteles recalcitrat, non secus atque in matrem pulli geniti, & Aristoteles. Amicus Plato, sed magis amica veritas: vt 1. Ethicorum insinuauit. In Lyceio gymnasio annos tredecim publice docuit. Peripateticorum princeps dictus est, a paripatein, quod est, deambulare: in more enim habuit deambulando docere. Quamuis Ammonius a Platone affirmet morem illum emanasse. E Alij tradunt loco in quo Arist. docebat, peripaton, idest deambulatorium nuncupari: & inde nomen traxisse. Anno ætatis suæ 63. dum in Eubœa exularet, vita defunctus est. Opera adeo scripsit multa, vt quæ modo extant, minima sit eorum pars, quorum copiam non habemus. De vniuersis.n. reb. disseruit: & ita disseruit, vt cunctas antea scientias diffusas, atque confusas ad perfectum excoluerit, vt iam modo vni Aristoteli scientias omnes naturales debeamus. Tametsi cum fuerit alias disertissimus, & eloquentissimus (ut ex eius libris Rhetoricorum conijcitur) tamen tum in alijs multis, tum maxime in metaphysica, obscuritatem F (ut ait Ammonius) affectauit vt legentes ingeniosiores, magisque idoneos redderet, & ignauos auerteret. Nam res quanto sunt obscuriores, tanto pressius, dum intelliguntur, hærent memoriæ. Vnde (vt in Alexandro refert Plutarchus) cum Aristotelem Alexander subaccusaret, quod metaphysicam scripsisset, atque vulgasset, in qua ipse cæteris præcellebat, respondisse fertur, illos libros perinde esse editos, ac si editi non fuissent. Insinuans rarissimos fore, qui eos possent intelligere. ¶Scripta eius ad genera quatuor reducuntur. Prima enim pars ad eloquentiam pertinet, & rhetoricam. Altera ad ciuilem, &

G lem & moralem disciplinam Tertia ad Dialecticã spectat. Quarta vero ad secretorem naturæ contemplationẽ nẽpe adphilosophiã naturalẽ atq; Metaphysicã Atque adeo liber hic ad Dialecticã pertinet. Tametsi Iamblicus philosophus, vt hic Boetius refert, existimet opus hoc falso esse Aristoteli adscriptũ quippe quod non ab eo, sed ab Archyta Tarentino Pythagorico editum censeat. At vero opinione hac reiecta, fides apud omnes probata est, opus esse, Aristotelis, vt breuitas ipsa, & subtilitas, & auctoritas manifestat, quæ cum reliquis eius operibus maxime consonant.

Operum genera quatuor

Categoria.

Categoria, si Græcam vocem ob seruemus, idem est Latine quod, prædicatio, & Argyropylus ita frequenter vertit. Nam categoreo duo præter alia significat, scilicet, H demonstro, & prædico. Vnde categorema, quod est prædicatum; & categoria verbale nomen, quod est demonstratio & prædicatio. Attamen duo significat apud Græcos, puta enunciationem simplicem, vt Petrus est homo, & Prædicatorum ordinem, vt homo, animal, viuens &c. vtrunque enim dicitur prædicatio. Obidque Latini ad tollendam ęquiuocationem enunciationem, vocant categoricam, id est, prędicatoriam propositionem, & seriẽ prædicatorium appellant prędicamentum. ¶ Est ergo prædicamentum prædicatorum ordi- I natio, quorum superiora de in ferioribus quidditatiue prædicantur. Vt series illa quæ in arbore Porphyrii ante oculos posita est, puta, homo, animal, viuens, corpus, substantia. Tametsi diuus Augusti. in suis categorijs, aliam verbi significationem sequutus, ait categorias eo sic appellari,, ꝙ sint quædam rerum demonstrationes ante oculos positæ. Igitur prædicamentum non supponit, vt aliqui abitrantur, pro generalissimo. Vnde Porphy: in cap. de specie. In quocunque (inquit) prædicamento est quoddam summum genus, & in fima species. Et Aristoteles. 5. Met. tex. 22. eadem (inquit) genere sunt, quorum eadem ẽ prędicamenti figura. Vbi apparet prædicamentum appellari dispositionem illam & lineam prædicatorum. Atque adeo hoc K est subiectum huius libri. ¶ Quod si quis arguat. Prædicamentum, est huius libri subiectum, ergo nihil hic consideratur, nisi quia est prædicamentum, sed tractatur hic de singulis prædicatis, ergo singula sunt prædicamenta. Respondetur negando primam consequentiã, satis enim est quod nihil hic tractetur, nisi in ordine ad prædicamentum, id est, tanquam ponibile in prædicamento.

Prædicamentum

Octo notantur in initio operis.

Octo sunt quæ secundum commentatorem Com. 1. super primum physico. in initio cuiusque operis adnotanda sunt, puta auctoris, & nomen & intentio. Libri vero, nomen, vtilitas, proportio, ordo, modus procedendi atque diuisio. Et de nomine quidem tam auctoris quam libri, hactenus L diximus, sed circa intentionem auctoris, & circa vtilitatem libri sunt hic singula dubia. ¶ Primum circa subiectum libri est, fuerit ne intentio Aristotelis hic tractare de verbis, an vero de rebus. Enim vero quamuis super per Porphyrium satis fuerit comprobatnm, vniuersalia esse in rebus, ambigua tamen est hic intentio Aristotelis. Alexander enim Aphrodisæus, & Simplicius, & Boetius æxistimant, librum hunc esse præcipue de vocibus, sed Commentator Auerrois, & Eustratius opinantur contra esse de rebus. Atqui vtrique habent fundamentum, nam in pri- M ma statim definitione æquiuocorum videtur Aristoteles de rebus loqui definit. n. res ipsas quæ sunt æquiuoca æquiuocata: sed mox in prima diuisione videtur sermo esse de vocibus, dum inquit, Eorum quę dicuntur, alia cum complexione, alia sine complexione dicuntur, dici enim cũ complexione aut sine complexione, non rebus, sed certe vocibus congruit. At vero non ita intelligendus est Boetius, vt negare credatur vniuersalia esse in rebus, quippe qui super Porphy. vt frequenter adnotauimus, contrarium expresse docet, sed putat Aristotelem in 5. meta. tractare de prædicamentis secundum esse reale, hic vero principaliter de vocibus,

Dubium primum

&

A & secundario de rebus. Ait enim. Res & rerum significatio iuncta.i.connexa est.

¶Tertia ergo opinio in hac parte est Nominalium, qui astruunt, solas voces, & nullatenus res collocari in prædicamento. Quo circa quanuis in prædicabilibus, quantum ad rem, satis fuerit disputatum, vniuersalia esse in rebus, modus tamen loquendi explicandus est hic conclusionibus his quas quinque subiecimus. ¶Prima, Tā res quàm voces ponuntur in prædicamento. Quod est dicere. Arbor illa, homo, animal, viuens, corpus, substantia, & in rebus cōsideratur, & in nominibus. Probatur. Homo a parte rei est animal rationale, & animal est viuens sensibile, & viuens est corpus animatum, & corpus est substantia corporea. ergo in rebus ipsis, puta in quocunque homine, est animal contractum per rationale, ad esse hominis, & viuens contractum per sensibile ad esse animalis: & pariter reliqua superiora genera, atq; adeo res sunt in prædicamento. Et confirmatur: quia Aristoteles. 5.met. tex. 14. diuidit ens reale in decem prædicamenta, de quibus subinde, tāquam de rebus sigillatim tractat.

Concl.1. Res & termini ponūtur in præ.

B

¶Quod vero nomina ponantur in prædicamento probatur. A qualibet essentiali conuenientia abstrahit intellectus formalem conceptum adæquatum eius. ergo qualis est ordo in rebus, talis est in istis nominibus, homo, animal, viuens, corpus, substantia, tanquam in rerum signis. ¶Arguitur tamen contra conclusionem. Prædicamentnm (vt dictum est) idem pollet quod prædicatio, id est, prædicatorum ordo: sed in rebus non est prædicatio: ergo sola nomina reponuntur in prædicamento. Minor multis modis probatur. Primo, Prædicatio est oratio, & prædicari est dici seu affirmari & negari: hæc uero non possunt adaptari rebus: nam oratio est oris ratio, & verba sunt quæ dicuntur, affirmantur & negantur. ¶Secundo. Si res prædicarentur tunc propositio constaret ex rebus, vnde sequeretur, q̄ in aliqua propositione nulla esset distinctio inter subiectum & prędicatum: vt in hac Petrus est homo

C

(nam homo qui est Petrus non distinguitur a Petro) & in aliqua, prædicatum distaret a subiecto longissima distantia: vt in hac Salmantica non est Roma, & in aliqua subiectum comederet prædicatum: vt in hac (homo non est panis) & in aliqua subiectum esset pater prædicati, vt in hac, Nicomachus non est Aristoteles, quæ omnia videntur ridicula. ¶Et tertio arguitur Si res prædicatur, sequeretur, q̄ re etiam supponerent, quod est falsum: nam certe res quæ est Deus non habet pro quo supponat, quia non supponit pro sepsę (supponere enim est loco alterius poni) vnde cōcedendum esset subiectum huius, Deus est non supponere. ¶His nihilo minus non obstantibus est secunda conclusio. Non solum nomina sed res etiam prædicantur; res quidem realiter, & obiectiue, sed nomina instrumentaliter & tanquam rerum signa: & quamnis nomina forte magis proprie, tamē res principalius. Priorem partem & singulas eius particulas affirmat Aristo. 1.Elenc. c.1. Vbi ait. Postquam res in disputationem afferre non possumus, vocibus vtimur loco rerum. Et quemadmodum (inquit) his vsu venit, qui calculis supputant, & vt quod in calculis colligunt, in rebus numeratis inueniant, ita quod vocibus prædicamus est in rebus. Ex quibus uerbis colligitur, quòd res prædicantur realiter & obiectiue, & voces instrumentaliter & tanquam signa. 1. Perihermc. capitu.5. Cum rerum (inquit) aliæ sint uniuersales, aliæ vero singulares, necesse est aliquid de vniuersalibus rebus, & aliquid de singularibus prædicari. Et in hoc libro, cap. 2. & cap. de snbstantia ait secundas substantias (puta genera & species quæ sunt in rebus) dici & prædicari de primis substantiis. ¶Ratione non alia hic opus est, præter illas quas in prædicabilibus adduximus ad probandum vniuersalia esse in rebus: nam cum vniuersalia sint quæ prædicantur, inde colligitur res prædicari. Et præterea prædicationem essentialem appellamus eam, cuius prædicatum est de essentia subiecti; & quidditatiua

D

E *Res prædicatur.*

F

G ua, cuius prædicatum est de quidditate subiecti quæ locutiones magis congruunt rebus quàm vocibus. Atqui inde ortum habuit distinctio illa apud veteres, aliud videlicet esse uniuersale in prædicando aliud que in repræsentando. ¶Sed quod nomina magis proprie prædicentur, probatur per primum argumentum supra factum, prædicari enim sicut, dici, magis proprie conuenit vocibus quàm rebus. Item quia propositio proprius est in nominibus, quàm in rebus. ¶Quod vero res principalius prædicentur, probatur: quia propter vnumquodque tale & illud magis: sed nomina solum prædicantur tanquam instrumenta & rerum signa: ergo res principalius prædicantur. Alia enim est ratio proprie prædica-

H tionis, & alia est ratio principalis prædicationis: proprietas nanque consistit in significatione verbi, prædicari, quod vocibus proprius cõuenit: & principaliter prædicari consistit in hoc quod res sunt finis, cuius gratia nomina prædicantur. Vnde cum S.Tho. opus. 56. affirmauerit ex mente philosophi, res principaliter prædicari, postea 1. Periherm enias, lectio .5. dixit voces magis proprie prædicari: ubi nulla est repugnantia. ¶Est tamen adnotandum, quod quemadmodum de vniuersalibus dictum est, quod habent quidem fundamentum in re, sed fiunt vniuersalia in actu per operationem intellectus: ita res ante operationem intellectus fundamentaliter prædicantur: quod nihil aliud est quam rationem. v.g.

Res actu prædicãtur.

I hominis inesse petro substantialiter, & albedinem inesse accidentaliter; sed actu prędicantur, quando intellectus actu considerat unum sub ratione prædicati: puta quod de alio dicitur, & aliud sub ratione subiecti, videlicet de quo aliud dicitur. ¶Hinc demum sequitur duplices esse sensus harum propositionum, homo prædicatur de pluribus, animal prædicatur de pluribus; vnus vt subiecta supponant simpliciter pro homine in communi & animali in communi, & alter vt supponant materialiter. Et vterque prouenit ratione prædicari, & uterq; est uerus. ¶Vnde ad primum argumentum

respondetur, quod quanuis magis proprie verba dicantur & prædicentur, nihilo minus passiue & obiectiue res ipsæ dicuntur & prędicantur: dicimus enim & narramus res gestas. ¶Ad secundum argumentum varia est responsio inter Reales. Burleus enim & alii putant in rebus esse propositionem, & syllogismum, sed Paulus Venetus negat: uam antiquiores nusquam hoc disputant. Ratio prioris opinionis est, quod cum i rebus sint vniuersalia, vt supra disputauimus, & ipsa sint prædicata, vt patet ex definitione vniuersalis, & patebit amplius capite secundo ante prædicamentorũ, inferunt in rebu. esse prædicationem ipsam, & per consequẽs propositionem & syllogismum. ¶At vero; quanuis disputatio forte de nomine sit, non oportebit id concedere. Primo, quia res potius dicuntur significatum propositionis, L quàm propositio. Secundo, quia eadem ratione concedendum esset, res esse nomina & verba & terminos: nam terminus (vt ait Arist. primo priorum) est in quem resoluitur propositio: hæc tamen nullo possunt conuenire rebus. Et tertio, quia eadem ratione concedendum esset in rebus esse propositionem exclusiuam, exceptiuam, & vniuersalem: item esse syllogismum in Barbara & aliis modis, consequens est falsũ: quia huiusmodi syncategoremata tantum &c. non sunt in rebus. Accedit auctoritas Arist. 6. meta. tex. 8. dicentis, quod verum & falsũ nõ est nisi in intellectu. Intelligit formaliter, M quia fundamentaliter & obiectiue est in rebus: vt ait. 9. meta. tex. 22. ¶Dicendum ergo est, quòd quanuis in rebus sint prædicatum & subiectum, nihilo minus prædicatio non fit in rebus: sed solum exercetur in mente voce aut scripto. Itaq; in hac vocali, homo est animal, non solum vox prædicatur de voce, sed principaliter ratio animalis de ratione hominis. Immo profecto aptius loquebantur antiqui dicentes voces non predicari passiue, sed prædicare: vt quemadmodum extrema huius propositionis, homo est animal, significãt res, & res significantur per voces, ita voces prædicant rationem animalis de ratione K

Ex rebus nõ fit propositio.

ne

A nehominis, atque adeo res prædicatur de re. Quemadmodum enim scientia, & definitio sunt quidem in mente, & in voce, sed res nihilominus sunt quæ definiuntur, & sciuntur, ita prædicatio, & propositio fit in terminis, sed res sunt quæ principaliter prædicantur. Et hoc est quod dicit Arist. ꝙ vtimur terminis pro rebus. ¶Ex quo sequitur, ꝙ male distinguit Burlæus aliam esse propositionem realem, & aliam intentionalem, nam profecto omnis propositio immo omne prędicatum est intentionale, sed in mente est intentionale formale, & in rebus est intentionale obiectiuum, res namque non sunt prædicata, nisi quatenus sunt obiecta intellectus, videlicet in quantum per hanc propositionem, homo est ani-
B mal, intellectus concipit rationem animalis, vt quod de alio dicitur, & rationem hominis, vt de quo aliud dicitur. Et per hęc patet responsio ad argumentum, non enim concedimus quòd inter subiectum & prædicatum formalis propositionis sit illa distantia, sed inter prædicatum & subiectum quæ sunt res significatæ. ¶At tertium respondetur, quòd si supponere accipiatur pro eo, quod est verificari, res quidem supponunt, quia de se ipsis uerificatur. Si vero supponere idem sit quod, poni loco alterius, tunc res non supponunt; quia nihil ponitur loco sui, sed nomina supponunt,
Concl.3. pro rebus. ¶Tertia conclusio colligitur ex superioribus, qua respondetur ad dubium
C propositum. Liber prædicamentorum est de rebus in quantum nominibus significantur, & de nominibus in quantum significant res, sed principalius tractat de rebus. Conclusio ex his quæ dicta sunt restat manifesta, & est expressa sententia D. August. in libro Categoriarum. Et Auicen. in principio Logicę dicentis, ꝙ voces non cadunt sub consideratione Logica, nisi quatenus signa sunt rerum. Conclusio prima in 4. cap. magis elucidabitur, & secunda in secundo, & hæc tertia in primo, atque adeo, omnes in toto processu prædicamentorum sed propter connexionem quam habent: decuit eas simul oculis subiicere. ¶Restat tamen dubiolum circa tertiam conclusionē, D vtrum considerentur hic res solum in quātum substant secundis intentionibus, puta in quantum sunt genera, & species &c. Burlæus enim tenet partem affirmatiuam, sed Paulus Venetus, negatiuam. Respondetur nihilominus medio modo. Et sit quarta conclusio. Negari non potest quin concl.4. considerentur hic res in ordine ad secundam intentionem, quæ est prædicari, Probatur. Subiectum huius libri est prædicamentum, ergo considerantur hic res ea ratione qua ordinantur in prædicatione, & hoc pertinet ad secundam intentionem. Est enim differentia inter Logicum, & Metaphysicum, quod Logicus tractat de rebus, vt cognoscat earum intentionis prædican- E di, Metaphysicus uero econuerso si tractat de intentionibus, vt. 5. Meta. tractatur de genere, &c. id facit, vt explicet naturas rerum. ¶Quinta conclusio. Non considerā- concl.5. tur hic secundæ intentiones quemadmodum in prædicabilibus, non enim definitur hic quid sit genus aut species, aut aliud vniuersale, sed explicantur naturæ substantiæ, quantitatis, &c. ut in particulari cognoscatur quid de quo prædicatur prædicatione generis aut accidentis, &c. Quocirca considerantur proprietates substantiæ, & aliorum prædicamentorum secundum esse reale, vt recipere magis, & minus, recipere contraria, &c. sed tamen omnia tra- F ctantur, vt inde sumatur indicium prædicationis. ¶Hoc tamen vnum pro toto opere præsenti, hic duxerim admonendum, quod definitiones non sunt diuersæ pro diuersis opinionibus assignandæ, nam definitio debet esse certissima, & in omni opinione receptissima. Sunt enim qui dicunt prædicamentum, secundum Scotum, est ordo plurium realitatum. Et secundum S. Tho. est ordo conceptum obiectiualium, & nescio quas alias sexcentas particulas congerunt in definitionem, quæ eam intelligibilem reddunt & incredibilem, quam nec Scotus, nec S. Tho. cognoscerent. Est ergo prædicamentum secundum omnes, prædicatorum series. An vero illa series sit in termi-

G terminis, vel in rebus, vel vtrobique idmaneat sub disputatione.

Dubium secundũ. Alterum dubium principale est de necessitate vel vtilitate huius libri. Sunt.n. qui vitio dent Aristoteli, quòd prædicamenta in Dialecticam introduxerit, obscura quidem magis quam Dialecticis necessaria. In quorum gratiam arguere sic possumus: Logica solum tractat (vt dictum est) de entibus rationis, hoc est, de secũdis intẽtionibus, puta de syllogismo, de enunciatione, de genere, &c. Sed tractatus hic est de rebus, & nominibus primæ intentionis puta de substantia, de qualitate, de relatione, &c. quæ habent esse præter operationem intellectus: de quibus ex professo tra-
H ctat Aristo. 5. Meta. tex. 15. vsque ad 20. ergo opus hoc non pertinet ad dialecticam. ¶Et secundo arguitur. Finis dialecticæ est verum a falso discernere: verum autem & falsum solum est in secunda & tertia operatione intellectus: cum scilicet componimus subiectum cum prædicato, aut ratiocinamur: sed in simplicibus conceptibus quos formamus de rebus non consistit falsum, ut ait Arist. c. 4. huius, nec circa illos errare possumus, cum naturaliter producantur: ergo ad dirigendum simplices apprehensiones nulla opus est arte magis quam ad recte videndum: & per conse
I quens hoc opus non est necessarium dialecticis. ¶Quod si quis dicat notitias simplices rerum esse terminos, ex quibus conflatur propositio & syllogismus: Arguitur sic, Termini propositionum solum sunt duo .s. nomen & verbum: ergo satis esset dialectico tractare de nomine & verbo, sub quibus omnes partes orationis comprehendũtur saltem categorematicæ: qua ratione Aristo. 1. Periherme. a nomine & verbo exorsus est: ergo notitia prædicamentorum non est ad hoc necessaria. Ad hoc nihilominus

Prædicamentorũ notitia necessaria. respondetur, prædicamentorum notitiam esse dialecticis admodum necessariam. Primo, quia cognoscere vniuersalia: puta genera, & species, &c, pertinet ad dialecticũ: id tamen cognosci non potest sine prędicamentis. Nam quanuis ex definitione generis in prædicabilibus tradita cognoscatur quid sit genus: tamen in particulari ne K
scirent animal esse genus hominis, & albũ non esse genus, nisi quia per prædicamenta cognoscerent animal esse de quidditate hominis, & album esse accidens eius. Nec cognoscerent an simile, & dissimile essent differentiæ, aut species qualitatis, nisi qui ꝑ ꝑdicamẽta cognoscerent simile, & dissimile esse diuersi prædicamẽti, a qualitate: & ꝑ consequens similitudinẽ nec esse genus, nec speciẽ, sed accidens qualitatis. ¶Secundo, hoc est necessarium ad definiendum, quod dialectico incũbit. Ad construẽdã.n. definitionem rei, inquirendum est prius in quo genere sit: ut puta sit ne substantia, an accidens, & præterea, quod accidens L
sit (hac enim arte Arist. secundo de anima disquirit quidditatẽ animæ. Et tertio 1 hysi. tex. 3. vestigat quidditatem motus) ne ergo opus esset disquirere per tantum rerum diuersitatẽ, necesse fuit res vniuersas ad decem ordines redigere, quibus tota vniuersitas inspiceretur. Atque adeo cognoscere tur quid & quæ essent proprietates substantiæ in quantum substantia: & quantitatis in quantũ quãtitas, &c: ¶Et tertio, est hæc notitia necessaria ad demonstrationes faciendas, quæ constant ex propositionibus necessariis & de per se. Non enim cognoscere quis posset, quod nam prædicatum conueniat ꝑ se, quod ve per accidens, nisi habita notitia prædicamentorũ. Sunt & plures M
aliæ vtilitates, quas longum esset recensere. ¶Vnde ad argumentum primum respondetur, ꝙ auctore Arist. 4. meta. tex 5. dialecticus perinde atq; metaphysicus de rebus omnibus disputat, licet ratione differant: nam metaphysicus disputat redbus secundum esse naturale & absolutũ, qđ in se habent: dialecticus vero secundũ ꝙ substãt operibus rationis. Vnde de prædicamentis disputat philosophus. 5. meta. quantum ad eorum quidditatem: an videlicet quãtitas, qualitas, & relatio distinguantur inter se, & a substantia, & secundum alias id genus proprietates, quæ non pertinent ad dialecticũ: sed dialecticus disputat de illis, quatenus

A tenus ordinantur ad rationem quæ ex illis facit prædicationes, de per se, aut de per accidens, &c: Et ideo ad minorem argumenti respondetur quod quamuis in prædicamētis non considerentur immediate secundæ intentiones sicut in prædicabilibus, nihilo minus considerantur res, vt in particulari cognoscatur quid sit genus aut species aut accidens. ¶Hinc sequitur tam Metaphysicā quàm Dialecticam esse vniuersales scientias modis tamen diuersis, quia Metaphysica, cum tractet res secundum esse absolutum, & reale, est subalternans respectu omniū aliarum scientiarum realium, dialectica vero, est solum modus sciendi respectu illarum. ¶Ad secundum respondetur, quod
B quanuis in simplicibus notitiis non consistat verum, & falsum, nihilominus potest error contingere in applicatione vnius notitiæ ad aliam, an videlicet notitia, aut significatum eius sit genus respectu notitiæ, aut significati alterius, vel differentia, vel accidens, & hoc docet liber prædicamentorum. ¶Sunt enim (vt auctor est Albertus) tria opera intellectus, scilicet, ordinare, componere, & colligere. Ordinare est disponere res omnes, & rerum nomina, vt innotescat quomodo inuicem se habeant Et hoc docet liber prædicamentorum Componere vero est affirmationes & negationes ex eisdem rebus & nominibus
C construere, quod traditur in libris Perihermen. Sed colligere est propositionibus notis ignotas syllogizari, quod in reliquis libris Dialecticæ manifestat Arist. ¶Vnde ad replicā respondetur, ꝙ quanuis satis esset cognoscere nomen & verbum ad propositiones in genere componendas, tamen ad construenda & dignoscenda varia genera prædicationum puta essentialis, accidentalis, quidditatiue, &c. necessaria est notitia ꝑdicamētorū.

Habemus ergo nomen, & auctoris, & libri item quòd intētio auctoris est res vniuersas rerumque nomina in decem ordines redigere, quas ante oculos habeat dialecticus, cuius vtilitas est vt dignoscantur habitudines, & prędicationes omnium. Vnde proportio huius libri ad dialecticam est qđ ē eius pars & reliquarum partium ianua D Atque adeo ordo est, vt librorum Dialecticæ Arist. sit primus. Est nanque duplex operatio intellectus, vt auctor est Aris. 3. de aīa tex. 21. s. simplicium apprehensio & compositio aut diuisio. & secundam diuidunt in enūtiationem & discursum. Quarum simpliciū apprehēsio præcedit cæteras veluti pars ꝑcedit totum. Componitur enim enunciatio ex simplicib. terminis, sicuti ex enuntiationib. conficitur syllogismus. ¶Modus doctrinæ non est demonstratiuus, sicut modus scientiæ mathematicæ, sed procedit per definitiones, diuisiones, & documenta mō introductorio. De diuisione autem, statim.

DE AEQVIVOCIS, E

vniuocis, & denominatiuis. Cap. I.

Aequiuoca dicuntur ea, quorum nomen solū cōe est rō vero substātię nomini accōmodata, diuersa; ut animal dr̄, & ipse hō, & id quod est pictū. Horū. n. nomē cōe tātūmodo est, rō verò substātiæ nomini accōmodata diuersa. Si quispiā. n. quæ nā sit vtriusq; rō animalis voluerit assignare, rōnē utrisque profectò propriā assignabit. Vniuoca ea dicuntur, quorum, & nomen F cōe est, & rō substātiæ nomini accommodata eadem est; ut animal dicitur, & ipse hō, & equus; nomine namque communi, & homo, & equus animalia nuncupantur, & ratio quoq; substantiæ utrisque eadem est. Si quispiā. n. vtriusque rationem uoluerit assignare; quæ nam sit utriusque ratio animalis, eandem rationem omnino reddet. Denominatiua ea dicuntur, quæ ab aliquo nominis appellationē habent, solo differentia casu, ut a Grāmatica Grammaticus appellationem habet, & a fortitudine fortis.

Opus

G Opus præsens in codice Græco non diuiditur in diuersos titulos, sed sub titulo prædicamentorum continet capitula quatuordecim. Expositores autem illud partiuntur in tria, videlicet in ante prædicamenta prędicamenta, & post prædicamenta, vt tria priora capitula sint de antepraedicameutis, & sex proxima de prædicamentis, & postrema quinque de postprædicamentis. ¶Anteprædicamenta sunt præambula quæ ad notitiam prædicamentorum viam aperiunt, quorum proinde notitia ad cognitionem prædicamentorum prærequiritur. Sed post prędicamenta (vt suo loco, quàm hic, melius explicabitur) sunt proprietas quædam, & conditiones, quę naturam prædicamentorum consequū-

H tur. Neque quicquid præambulum est ad notitiam prædicamentorum appellabitur prædicamentum prædicabilia enim præambulą sunt prædicamentorum, & tamen nō dicuntur anteprædicamenta. Sed illa tantum fundameuta quæ Arist. iecit in principio prædimentorum, censentur hoc nomine.

¶Atqui anteprædicamenta in genere sunt tria, puta definitio, diuisio, & regula, in particularia vero sunt septem, puta tres definitiones in primo capite, duæ diuisiones in secundo, & totidem in tertio regulæ.

I Tametsi Paulus alia ratione quinque tantum designet anteprædicamenta. f. æquiuoca, vnict, denominatiua, prædicatum, & subiectum, de quorum prioribus tribus dantur singulæ definitiones, & de duobus vltimis, duæ diuisiones, & regulæ duæ. ¶Definitiones sunt æquiuocorum vniuocorum, & & denominatiuorum. Ratio qua cognitio æquiuocorum, & vnicorum prærequiritur ad notitiam prædicamentorum posset generalis adduci, quia, vt. 6. Topic. cap. 5. admonet Aris. in principio statim cuiusuis disputationis distinguendum est an nomen æquicum sit, an vniuocorum: nam æquiuoci nō est vna, sed multiplex consideratio. Obidque nomen æquiuocum non ponitur in prædicamento antequam distinguatur, cum secundum diuersas significationes ponatur, aut in diuersis prædicamentis, aut in diuersis speciebus eiusdem prędicamenti.

definitiones tres

K ¶Veruntamen harum trium definitionum ratio specialis est hæc. Tres habent prædicamenta ordines, & respectus. Primus quo omnia continentur nomine illo transcēdenti ens, & respectu illius sunt quodammodo æquiu oca videlicet analogia, vt cap. 4. videbimus. Alter est quo singula generalissima referuntur ad sua inferiora, de quibus vniuoce prædicantur. Sed tertius est quo vnum prædicamentum refertur ad aliud, prædicatur nanque vnū prædicamentum de alio solum denominatiue, atque nouem præsertim accidentiū de prędicamento substantiæ. ¶Et hac de causa necessarium fuit prænoscere rationem æquiuocorum, vniuocorum, & denominatiuorum. ¶ L

Hinc præterea sumitur ratio huius ordinis. Enimuero quamuis vniuoca propter dignitatem appareant prius fuisse definienda, tamen quia primus, & generalissimus ordo prædicamentorum est ille quo omnia simul referuntur ad ens, & secundus est ille quo singula generalissima referuntur ad species sui generis, & tertius quo vnum predicamentum refertur ad aliud, primo loco statuit Arist. definitionem æquiuocorum, vt primo statim uerbo generalem illam insinuaret diuisionem entis in prędicamenta, & secundo loco subiungit definitionem vniuocorum, & tertio denique denominatorum. M At vero quamuis tria videantur esse membra huius capitis, tamen æquiuoca, & vniuoca sub eodem mēbro tractabimus, quia mutuo se ambo exponunt.

Ad euidentiam definitionum æquiuocorum, & vniuocorum considerandum est primum ęquiuoca appellari, & res æquiuoce significatas, & nomen æquiuoce significans. Res dicuntur æquiuoca æquiuocata, nomens vero æquiuocum æquiuocans. Pari ratione res dicuntur vniuoca vniuocata, & nomen vniuocum vniuocans. Et Aristo. definit hic æquiuoca æquiuocata atque vniuocata. Qua de causa definit ea in plurali numero, nam res vna, cum non possit per vnum nomen pluribus rationibus signifi-

Equiuoca.

A significari, æquiuoca esse non potest. Nec potest res vna esse vniuoca, quia vniuocatio rerum in hoc consistit, ꝙ res plures, nomine & ratione conueniant. Aequiuocum autem æquiuocans, & vniuocum vniuocans debet in singulari definiri. ¶Ait, Aequiuoca dicuntur, & non, æquiuoca sunt, quia vt Boetius adnotauit, res non sunt per se aut æquiuocæ, aut vniuocæ, sed solum sunt tales per respectum ad nomen quo significantur, quemodmodũ vicissim & nomen respectu rerum est, aut æquiuocum, aut vniuocũ. Exempli gratia. Canis domesticus & canis marinus sunt æquiuoca re-B spectu huius nominis, canis, sed sunt vniuoca respectu illius nominis, animal. Et nomen, canis, est æquiuocum respectu illarũ specierum, sed est vniuocum respectu latribilium, & forte respectu cœlestis sydcris, si modo significat illud, non impositione noua, sed propter fabulam qua fertur caniculam Icari versam fuisse in illud sydus. ¶Hinc patere incipit conclusio tertia superioris dubij. nempe ꝙ intentio Aristotelis fuerit in hoc libro tractare præcipue de rebus, & simul de nominib, quia tractat de rebus respectu nominum, & de nominibus respectu rerum. ¶Secundo notandum est, ꝙ nomen, ratio, in præsentibus de- *Ratio.* finitionibus varie & diuerse interpretan-C tur Nominales atq; Reales. Enimuero Nominales, cũ nullum conceptum obiectiuũ vniuersalem ponant in rebus, nomine rationis intelligunt in præsentia conceptum formalẽ, quẽ intellectus format de rebus Vt primæ definitionis sensus sit, Aequiuoca dicuntur res quæ significãtur eodem nomine mediantibus diuersis conceptibus, vt canis domesticus & canis marinus respectu huius nominis, canis. Et simili ratione sensus secundæ definitionis est. Vniuoca dicũtur res quæ significantur per idem nomen mediante eodẽ conceptu, vt Petrus, & Paulus, respectu huius vocis homo. Ex quo sequitur, ꝙ res secundum hanc expositionẽ, non possunt esse æquiuocæ respectu nominis mentalis, quia cõceptus vltimatus (vt primo libro Summularũ adnotauimus) nõ potest hoc modo esse æquiuocus, cum con-D ceptus vltimatus seipso & non mediante alio significet, sed solum dicuntur aut æquiuoca aut vniuoca respectu nominis vocalis vel scripti. Proportionali modo æquiuocũ æquiuocans est terminus sua significata mediãtibus diuersis cõceptibus significans, vt, canis: & vniuocũ vniuocãs est terminus sua significata eodẽ cõceptu significans, vt animal. ¶Sed tamen antiqui omnes expositores Aristotelis, vt Boetius commentator & omnes Græci, nomine rationis intelligunt hic definitionem (in rebus habentibus definitionẽ) aut conceptum obiectiuũ, formaliter & adæquate significatum per nomen. Neq; dubitari potest hanc esse mentẽ E Aristotel. Primo, quia vt statim capite. 4. videbimus nomen, ens, mediante eodem formali conceptu, significat omnia prædicamenta, & tamen non est vniuocum ad illa. Et præterea quia vbique apud Aristote. nomine rationis intelligitur definitio, vt capite de substantia videbimus, vbi loquens de ratione nominis, ponit exemplum de definitione. Imò verò. 4 met. tex. 28. ratio (inquit) quam significat nomen est definitio. Et postremo quia sermo ipse huius textus (ratio substantiæ nomini accommodata) idem sonat quod definitio rei significatæ per nomẽ. Est enim definitio oratio per quam reddimus rationẽ nominis. Vt quærenti, quare Petrus est homo, respondetur, F quia animal rationale. Et hoc est rationem nomini accõmodare. Et ideo canis domesticus & marinus sunt res æquiuocæ, quia quęrenti quare canis domesticus est canis, & quare marinus est canis, respondbitur per diuersas definitiones. ¶Est ergo sensus definitionis. Aequiuoca sunt res quę habent idem nomen cõe, sed secundum illud nomen diuersas habent definitiones, vt exemplo iam modo indicauimus. Dicitur, ratio secundum idem nomen, quia illæ duæ species animalis secundum aliud nomen, puta quatenus sunt animali a habent eãdem genericam definitionem animalis. Patet etiam definitio in exemplo Aristotelis, vt homo viuus, & homo pictus, conueniunt *Sensus definitionis.*

H hoc

G hoc nomine animal, nam si quæratur quare homo est animal, respôdebitur, quia substantia animata sensibilis, & quærenti quare homo pictus est animal, respondebitur, quia effigies substantiæ animatæ sensibilis. ¶ Proportionabili modo sensus definitionis vniuocorum est. Vniuoca dicuntur res quæ habent idem nomen commune, & secundum illud nomen eandem habent definitionem, vt homo & equus, quibus hoc nomen animal est commune, & si quæratur quare homo est animal, respondebitur quia substantia animata sensibilis, idemq; respondebitur si quæratur quare equus est animal. ¶ Quocirca æquiuocum æquiuocans est nomê significans res diuersis rationibus. Et vniuocum vniuocans est nomen significans res eadem ratione. Vt tamen nomine rationis intelligatur definitio. Est tamen ad notandum, quod eodem redit si nomine rationis intelligatur conceptus obiectiuus, quæ est ratio significata in rebus, animal enim vniuoce significat equum & hominem, quia formaliter significat vnam rationem obiectum ambobus communem.

vniuoca

Nomen æquiuocum.

H

Denominatiua.

DENOMINATIVA ea dicuntur. Tertia definitio est denominatiuorum quæ præambula est ad notitiam prædicamentorum, ratione iam dicta. Atqui dubitare quis forte potest quid hic definiat Aristot. vtrum nomina denominatiua, vt sunt ly album, ly musicum, & similia, an res potius quas hæc nomina significât, & pro quibus supponunt. Vbi notandum primum est, quod in denominatione tria sunt a parte rei considerare, puta rem denominâtem, rem denominatam, & denominatiuum. V.g. albedo est res denominâs album, & Petrus in quo est albedo est re denominata, atq; adeo album est denominatiuum. Sed denominatiuû quemadmodum de æquiuocis dictum est, potest accipi & pro denominatiuo denominato, puta pro re alba, & pro denominatiuo denominante, scilicet pro hoc nomine album. Hoc supposito Marsilius, vt refert Paulus Venetus & Occham quê Nominales sequuntur, dicunt solum definiri hic denominatiua denominantia, scilicet nomina denominatiua. Et profecto est apparentissimum pro illis argumentum, dum ait Aristoteles, quòd denominatiuum debet differre solo casu ab eo a quo recipit appellationem, vt fortis a fortitudine, nam differre casu, solis nominibus conuenit, res enim cum non declinentur, non differunt casu. Vnde sêsus definitionis in hac opinione est hic. Denominatiua sunt nomina concreta quæ a suis abstractis differunt solo casu. i. syllabarum terminatione, quæ quidem abstracta significant de formali. ¶ At uero quamuis nomina denominatiua forte hoc modo describi possent, tamen sensus hic nihil attingit mentem Aristotelis, qui re vera denominatiua a rebus denominatis definiuit. Primo quia eodem verborû tenore definiuit denominatiua quo æquiuoca, & vniuoca, sed illa manifeste definiuit pro rebus, vt ostensum est, ergo denominatiua. Præterea quia si denominatiua difinisset pro vocibus, non dixisset concretum ab abstracto descendere, nam in vocibus sæpe contingit contrarium. Imo nomen, fortitudo, formatur a datiuo de ly fortis addito, tudo. & nomen iustitia a genitiuo de ly iustus addito, tia, sed res quæ est album habet appellationem ab albedine. Et postremo hoc fit manifestum ex verbis Aristotelis cum ait; Denominatiua sunt quæ ab aliquo habent nominis appellationem. Enimvero nomen, album, non habet appellationem ab albedine, sed nix est quæ ab albedine habet appellationem albi. Quocirca Nominales hanc particulam Aristotelis nullatenus possunt adaptare suæ definitioni. Explicat enim denominatiuû habere appellationê ab abstracto, per hoc quod est, denominatiuû significare abstractum de formali, cum tamê significare seu connotare abstractû, & recipere ab illo appellationê, res sint diuersissimæ. ¶ Est ergo secûdo notandû quod etiá inter Reales sunt fere tot expositiones, quot expositores, propterea quod quemadmodû Nominales illâ particulâ, habere appellationem ab aliquo, non possunt terminis adscribere, ita neque Reales illud quod est, differre casu ab alio, possunt rebus accommo.

I

Tria in denoîatione.

K

Res denominatæ definiuntur.

L

M

A commodare. Et, ni fallor, illa particula, secũdum nomen, rem fecit obscuram. Litera græca sic habet. Denominatiua sunt quæcunque ab aliquo differentia casu secundum nomen, appellationem habent. Quã Boetius, vt græce iacet Latine transtulit. Omnes tamen particulam secundum nomen, existimarũt determinare accusatiuum appellationem. Quod idque Argyropylus per genitiuum vertit, dicens, quæ ab aliquo nominis appellationem habent. Ego vero, quantum coniicere possum, crediderim particulam, secundum nomen, determinare præcedentia verba, scilicet differentia casu. Et tunc sensus lucescit definitio B nis hoc modo, Denominatiua sunt res quæ ab aliquo, a quo secundum nomen solo casu differunt, appellationem habent. Posita est definitio in plurali, non solum, vt eadem esset forma trium omnium definitionum, sed quia ab eodem abstracto plures res denominantur, vt sapientia dicitur & homo sapiens, & sermo sapiens, & consilium sapiens, vt inquit Augustinus. Non ergo intelligas, quòd denominatiua inter se debent differre casu, sed debent differre ab illa forma a qua denominantur, vt sapiens a sapientia, vt puta, quòd idem sit nomen & formæ denominantis, & rei denominatæ, scilicet, album, albedo. Casu C (inquam) non declinationis, vt genitiuus differt a nominatiuo, sed cadentiua, & varietate vltimæ syllabæ. ¶Hinc sequitur Aristotelem non intelligere concretum deriuari ab abstracto, hoc enim negotium Grãmaticorum est, ad voces pertinens, apud quos plura sunt abstracta quæ potius formantur a concretis, vt sapientia a datiuo de ly sapiens addita, a. Et omnia fere nomina in entia, a suis concretis, sed solum dicit, quod denominatiuũ, puta res alba, accipit appellationem a re quę est albedo. ¶Quo fit vt neque nomen denominatiuum debeat definiri per deriuationem ab abstracto, sed per suam significationem, vt ars seruetur ꝑdicamentorum, qua res in ordine ad nomina, & nomina in ordine ad res definiuntur. Nomen ergo denominatiuum est nomẽ formaliter significans formam, ea ratione qua D denominat subiectum, vt ly album. Quare potius dicendum ẽ concretũ significare formam connotando subiectum) quę est sententia Commentatoris. 5. met. c. 14.) quàm significare subiectum connotando formam (quæ est opinio Aui. vt illic refert Comment.) nam concretum significat formam concernendo subiectũ. i. applicando formã ad subiectũ. Sed dũ modo res intelligatur, de nomine non contendimus. Reales sequuntur modum loquendi Commentatoris, Nominales vero modum Auicennæ.

Nomen denominatiuũ.

¶At verò quò totum hoc caput ante oculos obiiciamus, quinque sunt notanda rerũ genera. In primo angulo sunt vniuoca, quę E Græce dicuntur synonyma, id est, res eiusdẽ nominis & rationis, vt Petrus, & Paulus respectu huius vocis homo. Quibus contradictorie opponuntur in diametrali angulo diuersiuoca, quæ Græce appellantur heteronyma, id est res diuersi nominis, & rationis, vt Petrus & Paulus respectu horum nominum, Petrus, Paulus, vel homo, & equus respectu harum vocum, homo, equus. In alio angulo superiori sunt æquiuoca, quę Græce dicuntur, homonyma, id est, similia tantum in voce, vt canis latrabilis, & canis marinus: Quibus contradictorie opponuntur multiuoca, quæ Græce dicuntur. polyonyma, id est, res multarum vocum, sed eiusdem rationis, vt gladius & ensis; vestis, & F tunica, Marcus, & Cicero, quæ sunt diuersæ voces significantes eandem rem. Et quinto loco sub omnib. sunt denominatiua quæ Græce dicuntur, paronyma, id est, prope nomina, nam denominatiuum, & abstractum habent idem fere nomen solo casu differens, vt diximus, quæ proinde sunt media inter vniuoca, & diuersiuoca, quia nec prorsus habent idem nomen, nec prorsus diuersum, nec prorsus vnam rationem, nec prorsus diuersam. Tametsi diuus Augustinus inter æquiuoca ea collocet & vniuoca. ¶Verum enimuero quamuis synonyma esse proprie conueniat rebus, nihilominus, & nomina eiusdem significationis dicuntur synonyma. i. nomina eiusdem rei, quod libro

bro primo Summularum adnotauimus, vt sunt ensis & gladius, Marcus & Cicero.

Quęstio vnica.

TRVM tres definitiones antepraedicamentales recte sint a philosopho constitutae. A parte negatiua arguitur primo. Aequiuocatio & vniuocatio non solum in nominib. sed in verbis, praeterea, & in reliquis orationis partib. inuenitur, ergo insufficienter definitur in ordine ad solum nomē. ¶Secundo, aequiuocatio & vniuocatio non solum substantiis, sed etiam accidentib. cōtingit, ergo male dicitur, quorum ratio substantiae. &c. H

¶Tertio arguitur. Genera omnia & species substantiae vniuocantur in nomine, substantia, & tamē hoc nomen non habet definitionem, & per consequens nec significat ea secundum eandem definitionem, quia generalissima, cum non habeant supra se genus, neque habent definitionem. Item nomen, Petrus, aequiuoce dicitur de plurib. hoc nomine appellatis, & tamen non dicitur de illis secundum diuersas definitiones, quia indiuidua cum non habeant formales differentias non definiuntur, ergo ratio hic nō accipitur per definitionem.

¶Quarto aequiuocorum atque vniuocorum multi sunt gradus, quibus prorsus definitiones illae non congruunt, ait enim Aristoteles. 7. Physi. tex. 31. in genere latere ęquiuocationes, & tamen species eiusdem generis nomine & ratione conueniunt, eadem enim est ratio animalis in omnibus speciebus, vt. 7. met. ipse ait, tex. 51. ergo aliqua sunt aequiuoca quibus conuenit definitio vniuocorum. ¶Quinto arguitur. Ana loga sunt media inter vniuoca, & aequiuoca, quibus neutra definitio omnino conuenit, analoga. n. sunt quae conueniunt in nomine secundū quod habent rationes, nec omnino diuersas, nec prorsus eandem, sed similes, ergo diminute locutus est Arist. Immo exemplū quod posuit de animali picto & viuo, non conuenit definitioni, quippe cum animal viuum & pictum non sint aequiuoca, sed analoga. ¶Sexto arguitur aduersus definitionem denominatiuorum. Sequeretur ex illa species, & genera praedicamenti substātiae esse denominatiua, nam homo denominatur ab humanitate, a qua secundum nomen solo differt casu, & pariter animal, ab animalitate, consequens tamen est falsum, nam species, & genera non praedicātur de suis inferioribus denominatiue, sed quidditatiue, sola autem praedicamenta accidentium praedicantur de substantia denominatiue, denominari enim (vt inquit Albertus) est de alio seu ab aliena natura nominari. ¶Septimo tandem arguitur. Sequeretur ex data definitione, quod nomen, studiosus, nullum haberet abstractum a quo esset denominatiuum, nam, vel abstractum est virtus, vel est studium, sed cum primo non conuenit in voce, & cum secundo non conuenit in significatione, non. n. studiosus significat illum qui studet, sed certe illū qui praeditus est virtute, ergo neutrum illorū est abstractum studiosi. ¶In contrarium est authoritas Aristot. K L

Tribus articulis respondebimus ad quaestionem, vt primus sit de ęquiuocis & vniuocis, secundus de analogis, & tertius de denominatiuis. Sit tamen de omnibus generalis conclusio, quòd recte sunt haec ab Aristotele definita. ¶Ad primum argumentum respondetur concedendo aequiuocationem cōtingere etiam in aliis partibus orationis, vt, profiteor, significat, & docere & discere, & fero, portare, & dicere, & particula, ne, est dictio negandi, interrogandi, & exhortandi. Quare, nomen, in praesentiarum (vt inquit Boetius, non accipitur specialiter pro vna parte orationis, sed generaliter pro omnibus, ut idem sit quod, notamen, id est, nota eorum quae sunt in anima, vt tantum valeat sicut quod Summulistae vocant terminum. Est tamen sciendum, quòd vt terminus sit aequiuocus debet esse omnino idem, orthographia, accentu. &c. quare amo, vt est verbum, & vt est ablatiuus de *Arti. 1.* M

ly

A ly hamus, non est æquiuocū, quia dum est ablatiuus scribitur cum aspiratione. Neque occido vt dicitur a cado, & a cædo, est æquiuocum, quia habet diuersos accentus. ¶ Ad secundum itidem respondetur, concedendo quòd tam æquiuocatio quam vniuocatio reperitur in rebus, & in terminis omnium prædicamentorum. Quare substantia in proposito non accipitur specialiter pro reb. primi prædicamenti, sed generaliter, vt tantum valeat sicut quidditas, seu ratio significata per nomen. Aristo. enim 5. meta. tex. 15. dicit, quòd substantia inter alias significationes significat quidditatem, quæcunq; sit illa, siue substantiæ, siue accidentis: & inde sumptus est ille modus loquendi, vt ratio substantiæ dicatur conceptus obiectiuus significatus per nomen. B Quare ly album vniuoce significat omnia alba, imò idem nomen est vniuocum, simul, & æquiuocum, & denominatiuum, vt ly sanum est denominatiuum a sanitate, & vniuoce significat omnia animalia sana, & analogice animal, & vrinam, & medicinam. Sunt qui dicunt, φ denominatiuum quamuis vniuoce significet illa de quibus denominatiue prædicatur, tamen non prædicatur de illis vniuoce, eo quod non prædicatur de illis quidditatiue, sed hoc est falsum, & mere gratis assertum. ¶ Ad tertium respondet Boet. & respondet S. Thomas primo sententiarum, distinctione 2. quæst. 1. art. 3. quod ratio est id quod intellectus concipit de re, puta, cóceptus obiectiuus quem immediate significat nomen, C qui quidem in habentibus definitionem exprimitur per definitionem, & in non habentibus exprimitur per aliquam descriptionem, & sic substantia significat vniuoce omnes substantias ea ratione qua sunt per se, quæ est descriptio substantiæ. Et proportionabiliter dicatur de nominibus singularib. Et hac ratione diximus supra idem esse significare eundem conceptum obiectiualem communem pluribus, & significare plura secundum eandem rationem.

¶ Ad quartum respondetur, tres esse gradus æquiuocationis quos loco citato. 7. Phys. docet Arist. Et quia rectum index est sui, & obliqui, vt habetur primo de anima, tex 85. D & æquiuocatio ab vniuocatione declinat, summa vniuocatio est in specie specialissima. Nomen enim specificum, homo, significat vnum conceptum obiectiuum, qui idem & secundum eandem prorsus rationem, & secundum eandem perfectionem essentialem est in omnibus indiuiduis. Forsan quis dicet priorem gradum esse in essentia diuina, sed hoc non pertinet ad præsens negotium, quia hic non loquimur, nisi de ratione communi plurib. tanquàm vniuersali, illa tamen est res indiuidua, & eadem numero realiter in tribus personis.

¶ Ab hoc summo gradu vniuocationis incipit quodam modo deuiare natura generis, quæ est quodam modo primus gradus æquiuocationis. Etenim quamuis animal significet vnum gradum perfectionis, puta vitam E sensibilem, tamen gradus ille inæqualiter descendit ad suas species, ratione differentiarum contrahentium, quæ sunt inæqualiter perfectæ, non enim solum homo est perfectior equo, sed esse animal, puta esse sensitiuum, est perfectius in homine quàm in equo. Has inæqualitates perfectionis vocat Aristoteles æquiuocationes. Quamuis non dicit, in genere latere æquiuocationes, sed latere multa. Et ratio est, vt exponit illic S. Thomas, quia forma sensitiua a qua sumitur ratio generis non est vna præter formas specierum, non enim in homine est anima generica distincta ab specifica rationali, & F in equo, aut in leone pariter duæ, sed anima sensitiua in homine est rationalis, & in equo ipsa eadem specifica equi, quare solū secundum rationem abstrahitur vna anima sensitiua a qua sumitur ratio generis, in re tamen animal non dicit, nisi plures essentias specificas in confuso. ¶ Et hac de causa Plato non ponebat Ideam generis separatam ab Ideis specierum. Et inde rursus colligit illic Aristo. comparationem non fieri in genere, sed in specie, est enim cignus magis albus quàm anser, quia eadem est natura albedinis in vtroque, at nó est album magis coloratum quàm nigrum, quia non est a parte rei eadem natura colorati, præter

G albedinem & nigredinem, in qua fiat comparatio. ¶ Eodem modo corpus est æquiuocum ad corpus cœleste quod est incorruptibile, & ad corpora inferiora quæ sunt corruptibilia, & maiori forsan æquiuocatione, quam animal, corpus enim idem est, quod materiale, sicut spiritus idem est, quod immateriale, vnde ratio generica corporis sumitur a materia, & quia materia cœli est alterius rationis a materia nostra, quia illa nō est in potentia ad alias formas, propterea ipsa ratio generica corporis est alterius rationis in rebus corruptibilibus, & in rebus incorruptibilibus, Et hoc ē quod dicit Aristoteles 10. Metaphysi. tex. 26. quod corruptibile & incorruptibile, non sunt idem ge-
H nere, id est id vnde sumitur ratio generis, scilicet materia, est diuersæ rationis, in illis, Et hac ratione Commentator cap de specie opinatur substantiam non esse generalissimam, quia videlicet intelligentiæ incorruptibiles, & substantiæ corporeæ non sunt eiusdem generis. Hic autem gradus non ē æquiuocatio secundum logicum, sed mera vniuocatio, quia animal, mediante eodem conceptu formali significat eādem rationem obiectiuam animalis, abstractam ab homine & equo, &c. & pariter, corpus, significat esse materiale abstractum ab hac & ab illa materia. Et proportionabiliter substantia se habet ad
I nos & angelos, sed quia in re sunt diuersę naturæ vocatur æquiuocatio metaphysica, & realis, & vniuocatio logica & intentionalis Distinctio est. S. Tho. 1. sen. d 2. q. 5. art. 3. & quia hic Arist. loquitur de æquiuocis & vniuocis secundum logicum, censet hæc esse mera vniuoca, & hinc patet solutio quarti argumenti. ¶ Secundus ergo gradus æquiuocationis est analogia, & tertius æquiuocatio a casu, quare analogia est medium inter vniuocationem, & æquiuocationem, vt iamiam palam fiet.

¶ Secundus articulus iuxta quintum argumentum versatur in expositione analogiæ; & quia res est cognitu necessaria, operæpretium est paulo latius id explicare. ¶ Vbi notandum primo, quòd analogia propriè Græce idem quod Latine comparatio seu proportio (vt ait Cicero) libro de vniuersitate, K
Vocat autem proportionem, quam geometræ dicunt proportionalitatem, quæ est proportio inter duas proportiones, vt ridere, analogice dicitur de risu hominis & de floriditate prati, nam qualis est proportio risus ad hominem, talis est floriditatis ad pratum quæ est quædam prati lętitia. ¶ Igitur (vt tenorem definiendi Aristotelicum obseruemus) analoga dicuntur quorum nomen est commune, ratio vero substantiæ nomini accommodata, proportionalis Et nomen analogum est quod significat plura secundum rationem proportionalem, vt patet in exemplo posito. Itaque (vt ait S. Tho. 1. q. 13 art. quinto.) ratio nominis neque sit diuersa, sicut in æquiuocis, neque eadem, sicut in L
vniuocis, sed media, vt si quæras quare homo ridet, quia explicat gaudium, sed quare pratum ridet quia floret ad modum gaudentis. ¶ Secundo notandum est, quod in analogia sunt etiam gradus, quos alii plures multiplicant, sed ad duos omnes reducuntur. Prima est analogia proportionalitatis, hæc enim est proprijssima significatio nominis. Et est quando nomen significat res propter proportionalitatem, vt ridens significat hominem & pratum, & clauis, significat instrumentum ostii, & operculū gutturis, quia sicut clauis ad ostium, ita se habet operculum illud ad guttur, & visus significat M
sensū corporis, & analogice intellectū animæ, vt inquit Arist. 1. Ethi. cap. 7. quia qualis est proportio visus ad corpus, talis ē intellectus ad animam. ¶ Secundus gradus analogiæ est analogia proportionis seu attributionis, quæ est quando nomen significat plura per habitudinem, & attributionem quam habent ad vnum. Et hæc contingit quatuor modis secundum quatuor genera causarum. Puta ad vnum finem, vt sanum dicitur analogice de animali, quia habet, de vrina, quia significat, & de medicina, quia efficit sanitatem. ¶ Ad vnum efficiens, vt medicatiuum seu medicinale, dicitur analogice ab arte medicinæ de medico qui habet illam, & de instrumentis, & de medicinis quibus vtitur. ¶ Ad vnum

Analogia.

Analogia.

Duo gradus analogiæ.

subiectum

A subiectum, vt ens analogice dicitur de substantia, quæ simpliciter est ens, & de accidentibus quæ sunt entia secundum quid, puta entis entia. Exempla sunt Aristotelis ad hoc propositum. 4. met. Tex. 2. ¶ Ad vnam formam seu ad vnum exemplar, quod reducitur ad genus causæ formalis, dicuntur analoga quæcunque eodem nomine significantur propter similitudinem, vt homo viuus, & pictus. Dicitur enim statua homo, quia expressa est ad exemplar hominis viui. Ad hanc reducuntur omnes metaphoræ propter similitudinem quamlibet, vt leo dicitur de leone & homine iracundo propter similitudinem in ira, & de Christo propter
B similitudinem in fortitudine, & lapis de Christo, & Nero de homine crudeli, &c.

¶ Sequuntur quatuor corollaria quibus hæc magis dilucidantur. Primum. Non æquipol
1 corolla. lent æquiuoca a consilio, & analoga, nam quamuis Aristoteles analoga distinguat ab æquiuocis a casu, id solum insinuat quòd omnia analoga sunt æquiuoca a consilio, non tamen conuertitur, sunt enim quædam æquiuoca a consilio, quæ non sunt analoga, vt si pater propter memoriam aui appellet filiũ nomine patris sui, quemadmodum cognati Ioannis volebant eum appellare nomine patris sui Zachariam, & Arist. nomine patris nuncupauit filium Nicomachum ad quem libros Ethicorum scripsit, & si quis pro
C pter spem ad conciliandam gratiam Imperatoris nomine eius appellaret filium Carolum, hęc quidem nomina consilio imposita sunt, tamen non sunt analoga, quia non significant res propter proportionem, & si
2. corolla. militudinem. ¶ Secundo sequitur quod analoga in hoc differunt ab alijs omnibus æquiuocis, quòd alia æquiuoca pluribus impositionibus significant, analoga vero non nisi vnica. Exempli gratia, canis postquam semel impositum fuit ad significandum canẽ latrabilem, postea impositũ fuit ad significandum marinum, & Nicomachus duabus impositionibus, licet a consilio, significauit patrem & filium Aristotelis, sed tamen, ridere, non fuit impositum, nisi ad significandum interieictionem hominis, & propter proportionem visus transtulit ad significandum decorẽ
D prati, & homo, ex impositione solum significat verum hominem, & propter similitudinem significat dictum, & sanum impositum fuit ad significandum animal, sed propter proportionem ad animal significat vrinam. Attamen, ens, non fuit impositum solum ad significandum substantiam, & translatum ad accidentia, sed fuit impositum ad significandum id quod est, abstrahẽdo a substantia, & accidentibus Deo & creatura, licet illud simpliciter sit in substantia & secundum quid in accidentibus, vt cap. 4. declarabitur. ¶ Sequitur tertio, quod analogum semper significat vnum per prius, & 3. corolla.
aliud per posterius, & illud prius est significatum principale, licet aliquando sit res minus principalis, vt visus principalius significat visum quam intellectum, & leo, principalius, leonem quàm Christum, & illud ponitur in definitione omnium aliorum, ut urina est sana, quia significat sanitatem, & pratum ridet, quia se habet vt homo ridens, & pictura est homo, quia est effigies hominis E
¶ Sequitur quarto latissimam esse differentiã in significatione huiusmodi analogorum, 4. Corolla.
analoga enim proportionalitatis non significant immediate vnam rationem communem obiectiuam sed duas, vt ridere significat interiectionem hominis principaliter, & analogice decorem prati, quibus nihil est commune significatum illo nomine, & ideo
F huiusmodi analogum diuersis conceptibus formalibus subordinatur omnino sicut mere æquiuocum, nam ridere non significat proportionem quæ est inter hominem & pratum, sed hominem, & pratum propter proportionem. Analoga verò propter attributionem ad unum finem & ad vnum efficiens significant solam vnam formam, quæ est in principali significato, a qua extrinsece reliqua denominantur, vt sanum solam significat sanitatem, quæ est in animali, a qua vrina & medicina denominantur sana, & pariter medicinale solam significat artem que est in medico, a qua & instrumẽta & emplastrum dicũtur medicinale. Et sanũ prima ĩpositione fuit ĩpositũ ad significãdũ id

G quod habet ſanitatem, ſecundario ſignificat quicquid pertinet ad ſanitatem, ideo alio conceptu ſignificat animal, & alio vrinam & medicinam, non enim ſignificat ſecundario in ſpeciali ſignum aut cauſam ſanitatis, ſed in genere pertinens ad ſanitatē. ¶Sed tamen analogum per attributionem ad vnum exemplar ſignificat de principali vnum, & ſecundario ſimilitudinem ad illud, ob idq; ſecundum ſignificatum ſemper ſignificat connotatiue, vt animal abſolute ſignificat vinum animal, picturam autem, connotando ſimilitudinem ad uinū, & leo ſignificat Chriſtum connotando ſimilitudinem in fortitudine. Vnde hæc analogia proxime accedit ad æquiuocationē, quippe in qua diuerſis conceptibus ſignifican- H tur diuerſæ rationes. Et ideo Ariſtoteles exemplum æquiuocorum exhibuit in animali viuo & picto. Et per hoc reſpondetur ad quintum argumentum, ꝙ Ariſtoteles analoga comprehendit ſub æquiuocis. ¶De ſignificatione autem entis eſt particularis ratio, ſignificat.n. vnicā rationē quodammodo communem, puta, id quod eſt abſtrahendo à ſubſtantia & accidente, Deo & creatura. Quare ſignificat ſua ſignificata mediante eodē conceptu formali, quod licet apareat nouum, tamen capitu. 4. fiet manifeſtum.

¶Sextum argumentum eſt de denomina I tiuis. Ad quod reſpondetur negando ſequelam, genera enim & ſpecies non præ dicantur denominatiue de ſuis quidditatiue inferioribus, diſtinguit nanq; Ariſt. prædicationem denominatiuam per contrariū ad quidditatiuam, vt ſuperiora de ſuis inferioribus in quouis prædicamento prædicentur quidditatiue, ſed vnum prædicamētū prædicetur de alio denominatiue, præter ſubſtantiam, quæ de nullo ſic prædicatur. Quare, homo & humanitas ſunt ſolū ſecundum rationem concretum & abſtractum, quia ſunt eiuſdem prædicamēti ſub- *Denominatio.* ſtantiæ. ¶Eſt tamen hic conſiderandum, ꝙ denominatio quam importat denominatiuum, non fit ſolum à forma accidentali inhærenti ſubiecto, ſed à rebus omniū prædicamentorum, vt ſicut album eſt denominatiuum albedinis, ita materiale, eſt denominatiuum materiæ, & capitale, denominatiuum capitis. quæ ſunt partes hominis. Et humanum dicitur ab homine, vt leges humanæ. Et dicimus, vas argenteū, ſtatua cerea, moneta aurea, quæ ſunt denominatiua ab auro, argento, & aliis ſubſtantiis Et pōt eſſe denominatio à re exteriori, vt homo dicitur pater, quia habet filium, & vrina ſana à ſanitate, quæ eſt in animali. In ſumma omnia connotatiua quæ ſignificant accidens vel habent ſe ad modum accidentis ſunt denominatiua. Et ideo dixit Ariſtoteles generaliter. Quæcunq; habent ab aliquo nominis appellationem, ſiue ab accidenti, ſiue à ſubſtantia, ſiue à parte, ſiue à toto, ſiue ab intrinſeco, ſiue ab extrinſeco. L ¶Ad ſeptimum tandem reſpondetur concedendo, ꝙ ſtudioſus non habet à quo ſit denominatiuum ſecundum omnes conditiones Ariſtotelis. Sunt enim duæ conditiones requiſitæ, vt duo ſe habeant tāquam denominatiuum & abſtractum. Prima, ꝙ cōueniant in ſignificatione, id eſt, ꝙ ſignificatum formale denominatiui ſit ſignificatum abſolutū abſtracti, & ſecūdo, ꝙ nomina illorum conueniant in principio & differant in fine, vt patet ex definitione & exēplis Ariſto. De effectu primæ, ſtudioſus non eſt denominatiuū à ſtudio, quia non ſignificant idem. De effectu ſecūdæ, nec eſt denominatiuum à virtute, quia non conueniunt in nomine, ſicut nec, vitioſus, eſt denominatiuum à malitia (vt ait Auguſtinus) ſed malus eſt eius denominatiuum. Quare à virtute nullum eſt denominatiū, quia deberet eſſe virtuoſus, & nomē hoc nō eſt Latinū. Eadē ratione grāmatica, pro muliere nō eſt denominatiuū à gramatica pro ſciētia, ſed æquiuocū, quia eſt eadē vox, ſicut ſapientia pro habitu, & vt eſt nomē neutrum plurale, quēadmodū dicimus verba ſapiētia. Itaq; vbi eſt eadē vox diuerſa ſignificans, eſt æquiuocatio, & non denominatio. *Tria genera denominatiuorū.* ¶Quocirca ſolent hic diſtingui tria genera denominatiuorum, puta voce tātum, re tantum, voce ſimul & re. Voce tantum, vt homo

A homo,& humanitas, vbi, homo, non connotat de formali humanitatem, quia est nomen absolutum, item, studiosus, & studium, quæ non significant idem, re tantum, vt studiosus,& virtus, vitiosus, & malitia, quæ quantum ad significationem sunt denominatiua, non quantum ad vocem, voce, & re, sicut album, & albedo, fortis, fortitudo. Habes ergo tres gradus æquiuocorum.i.genus, solum secundum metaphysicum, & non secundum logicum, analogiam (quæ habet duos adhuc gradus) & æquiuoca, quæ secundum rationem prorsus diuersas significantur.

B

DE COMPLEXIS, & incomplexis.

CAP. II.

EOrum quæ dicuntur, alia cum cõplexione, alia sine complexione dicuntur. Illa talia sunt, homo currit, homo uincit. Hæc istiusmodi sunt, homo, bos, currit, vincit. Eorum quæ sũt alia de subiecto quidem dicuntur, in nullo uero sunt prorsus subiecto, ut homo, de quodam homine dicitur, ut
C de subiecto, in nullo autem est subiecto. Alia in subiecto quidem sunt, de nullo vero subiecto dicuntur. Atque id in subiecto esse dico, quod in aliquo quidem est, & non uti pars, ut sit autem seorsim ab eo in quo inest, fieri nequit, ut quædam grammatica est quidem in anima, ut in subiecto: de nullo verò subiecto dicitur, & hoc album in subiecto quidem est corpore (omnis enim color in corpore est) de nullo verò subiecto dicitur. Alia de subiecto dicuntur, & in subiecto etiã sunt, ueluti scientia in anima quidem est, ut in subiecto, de grammatica aũt dicitur, ut de subiecto. Alia neque in subiecto sunt, neque de subiecto ullo D
dicuntur, ut quidam homo,& quidã equus, nihil enim talium, aut in subiecto est, aut dicitur de subiecto. Atque indiuidua simpliciter, & ea quæ vna numero sunt, de nullo quidem subiecto dicuntur, in subiecto autem nonnulla ipsorum nihil prohibet esse, quę dam enim grammatica ex iis est plane, quæ in subiecto quidem sunt, de nullo vero subiecto dicuntur.

IN hoc secundo capite procedit Aristoteles ad diuisiones duas, quæ anteprædicamentis connumerantur. Prima secundum E
Alexandrum,& Boetium principaliter intelligitur de vocibus, & secundum nominales tantum de vocibus, & nullatenus de rebus. Dici enim cum complexione, aut sine complexione, existimant neutiquam rebus, sed vocibus tantummodo conuenire. ¶Nihilominus in contrarium statuitur conclusio. Diuisio hæc principaliter de rebus intelligitur, & consequenter de vocibus probatur. Hæc diuisio ex eo est antepræadicamentalis.i.præuia ad notitiam antepædicamentorum, ꝙ per hanc separantur ea quæ non ponuntur in prædicamento, ab his quæ in prædicamento disponuntur, sed in prędicamento, & res principaliter, & consequen- F
ter termini ponuntur (vt partim supra diximus, & latius ex subsequentibus constabit) ergo de rebus intelligitur. Et confirmatur, quia statim diuisione secunda subdiuiditur secundum membrum huius primæ sub hac forma, eorum quæ sunt &c. Vbi manifeste est sermo de rebus, vt videbimus. Est ergo intentio Aristotelis vniuersam rerum & nominum multitudinem in duo secare. idest in res, & voces, quę non pertinent ad considerationem huius libri, & in res quæ ad pręsens negotium spectant. Vnde ad argumentum respondetur, ꝙ quamuis esse cõplexa, aut incomplexa conueniat solis terminis, tamen dici cum complexione conuenit rebus, quatenus complexe, aut incomplexe significantur. Qua de causa dixit Aristoteles

G les, Eorum quæ dicuntur, nempe ad denotandum res non esse complexas in se, sed dicuntur. i. significantur, cum, aut sine cõplexione. ¶Quo fit, vt supra adnotauimus non esse distinguendum (id quod aliqui faciunt) aliud esse complexum reale, & aliud intentionale, nam omne complexum est intetionale, in mente quidem intentionale formale, & in rebus complexum intentionale obiectiue. Potest secundo dici, ꝙ cũ Aristo. hic promiscue & de rebus & de vocibus loquatur, forte primam diuisionem fecit de vocibus & secũdam de rebus. ¶Est veruntamen sciendum, ꝙ cum complexũ sit duplex, aliud propositio in qua est verum
H vel falsum, & aliud complexum sine verbo (quamuis Aristoteles non posuerit exemplum nisi de priori) nihilominus loquitur de vtroque, non enim sola propositio, sed quodcunque complexum excluditur a ratione prædicamentorum. Quamuis diuersis rationibus. Nam propositio eo non ponitur in prædicamento, ꝙ non pôt esse subiectum aut prædicatum, sed alia complexa excludũtur propterea ꝙ non omnia pertinent ad vnum prædicamentum, vt si dicas, homo iustus, vna pars ponitur in prædicaméto substantiæ, & alia in prædicaméto qualitatis, & si dicas, homo rationalis, vna pars ponitur in linea recta prædicaméti substantiæ, & alia ad latus.

I Altera diuisio hac ratione pertinet ad antepraedicamenta. Nihil ponitur in prædicamento, vt nomen præ se fert, nisi aut subiectum aut prędicatum. Et ideo quemadmodum tribus superioribus definitionib. complexus est Aristoteles modos prædicãdi vniuersos, ita hac diuisione quadrimembri, vniuersa complectitur prædicata atq; subiecta omnium prædicamentorum. Omne.n. ponibile in prædicamento aut est vniuersale substantiæ, aut vniuersale accidẽtis, aut indiuiduum substantiæ, aut indiuiduum accidentis. Duo priora comprahẽdunt oĩa prædicata, duo vero posteriora omnia subiecta. Quam ob rem Paulus Venetus non has diuisiones, sed subiectum, & ꝑdicatum vocat antepraedicamenta, quorum assignatur secunda diuisio. ¶In hac diuisione Nominales potissimum exponunt mentem adscam de prædicamentis, quippe quam prorius determinis glossant, & nullo modo de rebus. Quocirca, esse in subiecto, dupliciter secundum eos accipitur, vno modo primæ intentionaliter, quod est, inhærere subiecto, quemadmodum scientia est in intellectu. & alio modo secundæ intentionaliter, quod est accidentaliter prædicari de subiecto, & hoc secundo modo glossant hanc literam. Sed dici de subiecto, non possunt eodem modo distinguere, quia dici de subiecto non pôt capi primæ intentionaliter, sed dici de subiecto, est quidditatiue prædicari, quod solis terminis asserũt conuenire. Sensus ergo diuisionis apud eos est hmôi, Eorũ quæ sunt &c. i. Terminorũ, alii sunt qui prædicantur solũ quidditatiue & non accidentaliter vt ly, homo, alii vero qui prædicantur accidẽtaliter, sed nõ quidditatiue, vt ly hoc album, alii quæ prædicãtur vtroque mõ. s. & quidditatiue, & accidẽtaliter, vt albũ, quod prædicatur quidditatiue quidem de hoc albo, & accidentaliter de Petro, alii demũ sunt qui neutro mõ ꝑdicãtur, vt indiuidua substantiæ, puta ly Petrus, ly Paulus &c, sermo.n. est de prędicatione directa. ¶At vero glossa hęc nulla ratione potest textui accommodari. Et ita eorum quidam dicunt expositionem esse pulchram, siue fuerit intentio Aristotelis siue non, videntes Aristotelem aliorsum intendere.

Nominalium expositio. K

L

M

Igitur ad euidentiam diuisionis considerandum est, quod Aristoteles cõnectere hic intendit duas naturas cum duabus secundis intentionibus, vt pote substantiam & accidens cum ratione vniuersalis, quæ est, esse prædicatum, & cum ratione indiuidui quæ est esse subiectum. Et hoc velut basis ac fundamentum non solum prædicamentorum, sed bonæ partis metaphysicæ Aristotelis esse existimo alta mente reponendum. Et quia naturæ sunt fundamenta intentionum, cœpit a naturis dicens. Eorum quæ sunt &c. idest earum rerum quæ habent esse reale, verum, ad excludendum chimæram,

Duæ naturæ cũ duab. intentionibus.

A chimæram, & alia entia rationis) alia de subiecto quidem dicuntur &c. Vide quã sint pugnantia, eorum quæ sint, & terminorum. ¶Secundo notandum, quòd naturam accideutis explicat per, esse in subiecto, & naturam substantiæ, per non esse in subiecto, conditionem vero vniuersalis explicat, per dici de aliquo, & conditio nem indiuidui, per non dici de aliquo.

¶Ex quo sequitur, quòd esse in, & non esse in, manifeste accipitur primæ intentionaliter, quia hoc explicat naturam rerum, sed dici de, accipitur secundæ intentionaliter, nam explicat proprietates secundæ intentionis. ¶Sequitur secundo, quòd cum subiectum sit duplex scilicet in quo, & de quo, subiectum in quo in proposito accipitur primæ intentionaliter, & B subiectum de quo secundę intentionaliter, nam subiectum in quo dicit subiectum inhæsionis, & subiectum de quo dicit subiectum prędicationis. ¶ Sequitur tertiò vna regula notanda in uia Aristotelis, quòd quanquam accidentia, dum denominatiue prædicantur de substantia, prædicentur prædicatione vniuersalis scilicet quinti prædicabilis, nihilominus Aristote. rationem vniuersalis & prędicati, non explicat, nisi in ordine ad. inferius quidditatiue, & rationem subiecti in ordine ad superius quidditatiue, quia in hoc consistit ratio vniuersalis, quod habeat inferius in C recta linea. ¶ Ex his palam fit sensus verborum Aristotelis qui est hic. Eorum quæ sunt idest rerum vere existentium, alia de subiecto dicuntur, idest sunt prędicata (vt puta vniuersalia, quæ sub se habent inferiora quidditatiue) in nullo vero sunt prorsus subiecto idest nulli prorsus inherere possunt, sed per se subsistuunt in proprio supposito, qualia sunt genera & species substantiæ. Alia in subiecto quidem sunt, idest subiecto insunt, quia non possunt per se subsistere. De nullo vero subiecto dicuntur idest prædicata esse non possunt, sed subiecta, vt hoc album (explicat accidentia indiuidua per suum denominatiuum) Alia de subiecto dicuntur idest prædicata

Substantiam in quo & de quo.

Sensus Aristo.

esse possunt, vt puta vniuersalia habentia D sub se quidditatiue inferiora. In subiecto etiam sunt, idest subiecto inhærent ceu genera & species accidentium, scientia enim accidens est hominis & quidditatiue prædicatur de grammatica. Alia nec in subiecto sunt, idest inhærere subiecto non possunt, quia per se subsistunt. Nec de subiecto dicuntur, idest prædicata esse non possunt, sed subiecta, quia non habent sub se quidditatiue inferius, sed supra se superius vt indiuidua substantiæ. ¶Disponantur hæc quatuor in quadrato contradictoriarum, vt secundum membrũ contradicat primo per diametrum, & quartum tertio. In E hac diuisione contemplari oportet quod de vniuersalibus diximus, nempe quemadmodum Aristo. secundas intentiones vniuersalis & indiuidui, seu prædicari & subiici attribuit naturis rerum, puta substantiæ & accidenti, utranque intentionem in genio & arte cum vtraque combinando natura. Quo liquet vniuersalia esse in rebus, puta in suppositis, atque adeo res prædicari & subiici, quod super titulum in quadam secunda conclusione affirmauimus:

DEFINIT obiter naturam accidentis. Ad cuius intelligentiam adnotat hic Boetius modos octo quibus Aristo. 4. Phy. tex. 23. dicit aliquid esse in alio, qui continentur his versibus, Insunt pars, totum, species, genus M. quoque forma. Rex in regno, res in fine, locoque locatum. Est enim pars in toto sicut in conseruante, & totum in partibus, a quibus vicissim dependet. & species in genere, sub quo continetur, & genus in specie, cuius est pars, forma in materia, & respublica in potestate regis, & media in fine, sicut diligens in amato, (vbi enim est thesaurus ibi est cor) & locatum in loco, a quo Boetius distinguit esse in vase, sicut vinum in amphora, & sic facit nouem modos. Sed parum præsenti negotio seruiunt. ¶Tribus particulis definit Arist. accidens. Est enim illud quod est alio, & non sicut pars, nec põt esse illo sine i quo est. (videlicet naturaliter.)

Esse in aliquo 8. modis. F

G liter.) Prima particula ad differentiam substantiæ, quæ non est in aliquo, secunda ad differentiam formæ substantialis, quæ est in toto, sine quo non potest esse, & tamen non est accidens, tertia ad differentiam illius, quod est in loco aut in vase, quod est in aliquo, non tanquam pars, tamen non est accidés quia potest conseruari sine hoc vase in quo est, aut sine hoc loco quamuis res corporea non posfit esse generaliter sine loco. ¶ Quod siquis arguat hanc definitionem conuenire formæ substantiali, quæ tamen non est accidens, nam forma est in materia non tanquam pars eius, & non potest naturaliter esse sine materia, saltem forma corporea. Respondetur dupliciter. Pri H mo, quòd forma est materia tanquam pars, non quidem tanquam pars materiæ, sed tanquam pars totius. Et ideo excluditur per secũdam particulam definitionis. Et forte excluditur per tertiam particulam, quia formæ sub ratione communi formæ, non repugnat naturaliter esse sine materia, ut patet de anima rationali, accidenti tamen a toto genere repugnat.

Qualis diuisio. Dubium est hic primum apud Albertum, qualis.s. diuisio sit hæc. Et censet esse diuisionem generis in species, quod Paulus Venetus negat. At solutio clara est, si modo intelligas sub hac vna diuisione quadrimembri tres latere bimembres. Prima est. Naturarum, alia per se subsistens, ut substantia, & alia inexistens, vt accidens. Et hęc est diuisio analogi in analogata, vt videbimus cap. 4. nam ens analogice dicitur de substantia & accidenti. Altera est. Naturarum, alia vniuersalis, & alia singularis. Et hæc est diuisio subiecti in accidentia, nam esse vniuersale non conuenit naturæ reali de per se, sed de per accidens per abstractionẽ intellectus. Tertia est. Prædicatorum, seu vniuersalium, aliud est vniuersale in natura substantiæ, & aliud in natura accidentis. Et hæc est diuisio generis in species, nam hoc quod est, quidditatiue prędicari, vniuocum est substantiæ, & accidenti, quemadmodum genus, & species vniuoce cõuenit omnibus prædicamentis, vt diximus cap. de genere. Itaque quamuis de naturis analogice dicatur ens, nihilominus secundæ intentiones vniuoce conueniunt illis. K

Di[...]rentia. Alterum dubium est, quòd videtur diuisio hæc sufficiens. Etenim differentia est vnum vniuersale, & una natura quæ non comprehenditur sub aliquo istorum membrorum, quia vel includitur sub natura accidentis, & hoc non cum sit de substantia speciei vel includitur sub natura substantiæ, & hoc non, quia videtur inhęrere subiecto. Quẽadmodum enim forma aduenit materiæ, ita differentia, generi. Item nec est vniuersale quia non habet inferius quidditatiue, nec prorsus singulare, quia prædicatur essentialiter de specie, & de omnibus indiuiduis. L Propter hoc argumentum aliqui dicunt, quod dici de aliquo, in proposito tantum valet quantum prædicari essentialiter, & ita dicunt differentiam includi sub primo membro diuisionis, vt sit vniuersale, & prædicatum substantiæ. Nihilominus tamen intentione Aristotelis oculatius exploraia, dicendum est, quòd solum vult hac diuisione comprehendere illa quæ in recta linea ponũtur in prædicamento. Quare sicut hic non meminit de prædicatione denominatiua, qua res vnius prædicamenti prædicantur de alio, ita nec meminit de illis quæ ad latus ponuntur in eodem prædicamento. Quamobrem sicut non definiuit partes naturæ substantiæ, puta formam quæ inest M materiæ, sed perfectam substantiam quæ nulli subiecto inest, ita nec definiuit prædicatum differentiæ quæ ad latus ponitur in prædicamento substantiæ. Et ratio ẽ, quia Aristoteles solum vult declarare id, quod simpliciter est prædicatum. & prędicatum simpliciter non est nisi respectu quidditatiue inferioris, differentia autem nec habet superius nec inferius quidditatiue. Quo fit, vt sola ordinatio prædicatorum in recta linea sortiatur nomen prædicamenti.

DE

A # DE REGVLIS.

CAPVT III.

CVm quippiam de quopiam prædicatur, ut de subiecto: ea quæ de prædicato dicuntur, dicentur etiam de subiecto, vt homo de quodam homine prædicatur, animal autẽ de homine prædicatur, igitur animal de quodam etiam homine prædicatur, quidam enim homo, & homo est, & etiam animal. Eorum quæ sunt diuer

B sa genere, & non ita se habent, ut alterum sub altero collocetur, diuersæ sũt species, & differentiæ, ut animalis, atque scientiæ. Animalis namque differentiæ sunt, gressibilis, & bipes, & uolatile, degensque in aquis, scientiæ uerò nulla ex his est differentia, non .n. hoc scientia a scientia differt quòd sit bipes. Eorum uerò generum, quorum alterum sub altero collocatur, eásdem esse differentias nihil obstat, supera .n. de suis inferis prędicãtur. Quare quot quot differentiæ prædicati sunt, totidem erunt & subiecti.

C

TErtium hoc caput continet duas regulas antepręedicamentales. Cum enim superiori diuisione ostensum fuerit, quicquid in prædicamento disponitur, aut subiectum esse, aut prædicatum, de natura substãtiæ, vel de natura accidentis, his regulis duabus exponitur subinde conditio subiecti, & prædicati. in prima regula quidem exponitur ratio, qua vniuersalia prædicantur: & in secunda, modus quo per differentias diuiduntur, & constituuntur.

¶Sensus multos patitur veros prima regula: quamuis forte solum vnum intenderit Aristot. Sensum regulæ primæ Burlæus, & alij latissime extendunt: sic videlicet. D
Quandocunque alterum prædicatur de altero, quicquid vniuersaliter prædicatur de prædicato, subinde prædicabiť de subiecto. Hic sensus verũ habet in quibuscũq; vniuersaliter prædicatis, siue essentialib. siue accidentalibus, vt si homo est animal, & omne animal est equus, homo est equus, & si omne animal est album, homo est albus, & si oẽ animal est genus, homo est genus. Item si homo est albus, & omne album est musicum, omnis homo est musicus &c. Hic tamen sensus longe est ab intentione Aristo. quia iste non fundatur in natura prædicati, sed in vi distributionis medij per artem syllogisticam, videlicet si omne a, est b, & c, est a, c, est b, & tamen Aristo. voluit explicare naturam prædicati, quòd scilicet si a, est prædicatum de ly b, quicquid (etiam sine distributione) conuenit a, conuenit b. E

¶Secunda expositio est Alberti. Quando alterum de altero prædicatur, vt de subiecto sibi proprio, quicquid prædicatur de prædicato directe, & quidditatiue, prædicabitur de subiecto. De subiecto (inquit) sibi proprio, idest de quo prædicatur prędicatione alicuius quinque prædicabilium, vt quia animal prædicatur de homine, de illo etiam prædicabitur corpus, quod directe dicitur de animali, & quia rationale dicitur de homine prędicatione differentiæ, & sensitiuum quidditatiue (vt putat) prædicatur de rationali, sensitiuum prædicabitur etiam de homine, & quia risibile prædicatur de homine prædicatione proprij, admiratiuũ, quod quidditatiue prædicatur de risibili, prædicatur de homine, prædicatione accidentis, coloratum, quod quidditatiue prædicatur de albo, prædicabitur de homine. Non tamẽ sequitur si homo est animal, & animal sit irrationale, quòd homo sit irrationalis, quia irrationale non dicitur quidditatiue de animali. ¶Expositio hæc propius accedit ad mentem Aristotelis, nescio tamen an prorsus attigat, quia aliquid dici de aliquo apud Aristotelem, quando addit, vt de subiecto, profecto idem designat, quod dici de aliquo, vt de quidditatiue inferiori, quod su- F

periori

G periori capite adnotauimus. Quocirca accidentia, etiã propria passio, prædicantur de subiecto, non vt de subiecto, sed vt in subiecto, & suo modo differentia quatenus prædicatur in quale ad modum accidentis. Intelligitur ergo hic quando alterum de altero prædicatur, solum quidditatiue, vt de eodem prædicato sit hæc regula, de quo fuit diuisio secunda. ¶ Hoc supposito Boetius exponit sic. Quando alterum de altero prædicatur, vt de subiecto, idest quidditatiue, quicquid prædicatur itidem quidditatiue de prædicato prædicatur, & de subiecto. Vt restringatur regula ad solam lineam rectã, vt si homo est animal, & animal est viuens homo est viuens. Paulus Venetus dicit, ꝙ secunda pars non est restringenda sicut prima. Vt sit sensus, si animal prædicatur de ho-
H mine, vt de subiecto .s. quidditatiue, quicquid prædicatur de animali essentialiter, s. corpus, & sensitiuum, & animatum, quæ prędicantur de animali, prædicabuntur de homine. Vt regula extendatur ad differentias & genera eiusdem prædicamenti. Parum refert inter has expositiones, nisi quòd sententia Boetij est mihi verisimilior, quia in hac regula nihil Arist. intendit de differẽtiis, id enim reseruauit pro secunda parte secundæ regulæ .s. ꝙ differentiæ prædicati sunt differentiæ subiecti. Hic autem solum voluit insinuare rectã lineam prædicamentalem .s.
I ꝙ quicquid prædicatur de superiori, prædicatur de inferiori eodem genere prædicationis, vt si animal prædicatur de homine prædicatione generis, eadem prædicatione prædicatur de Petro. ¶ Secundum omnem expositionem non sequitur. Si Petrus est homo, & homo est species, Petrus est species, quia secundum primam, species non prædicatur de homine distributo, ẽ.n. falsa, omnis hõ est species, propter personalem suppositionem subiecti, & secundum alios non est prædicatio essentialis, homo enim non est essentialiter species, sed per accidens in ordine ad intellectum. Et eadem ratione non sequitur. Homo est animal, & animal est genus, ergo homo est genus.

Eorum quæ sunt diuersa genere &c. in hac secunda regula explicat naturam vniuer- K salis quantum ad differentias. Et habet duas partes. Prima est, ꝙ genera non subalternatim posita, habent differentias specie differentes. Est .n. mendum sicubi legatur in textu Diuersæ sunt species, & differentiæ, vt species sit nominatiuus, ꝙ patere potest ex codice Græco, non.n. fit mentio id de speciebus, sed ꝙ genera diuersa habent differentias specie diuersas .i. formaliter differentes, & non solum materialiter, aut accidentaliter differẽtes, quemadmodũ indiuidua eiusdẽ speciei: differunt solum materialiter, & per collectionem accidentium, quæ sunt in vno, & non in alio. ¶ Eorum verò generum &c. Secunda pars regulæ est, ꝙ generum sub alternorum, quorum alterum sub altero col
locatur, nihil prohibet easdem esse differen- L tias, vt animarum, quod est differentia viuẽtis est subinde differentia animalis, & sensitiuum, quod est, & differentia animalis, est differentia hominis. ¶ Circa hanc regulã duo sunt parua dubia, primum de quib. generib. alterum de quibus differentiis intelligatur. Contra regulam proinde arguitur. Primo in opinione Stoicorum, substãtia corporea, & substãtia incorporea sunt duo genera nõ subalternatim posita, & tñ eadẽ est dña alicuius substantiæ corporeæ, & alicuius incorporeæ, vtputa, rationale, quæ est dña constitutiua hõis, & cõstitutiua angeli, ergo pars regulæ prior est falsa. ¶ Et secundo in rei ve- M ritate. Animal gressibile, & animal volatile sunt genera non subalternatim posita (diuiditur enim animal ex æquo in reptile, gressibile, & volatile, vt colligitur Genesis. 1.) tamen bipes est differentia volatilis, & alicuius gressibilis, puta hominis, & pariter canis, & pecus, idest animal domesticum quod pabulo [illegible]itur, vt boues, & asini &c. illa (inquam) sunt diuersa genera non subalternatim posita, & tamen habent eandem differentiam constitutiuam, puta quadrupes, ergo prior pars regulæ falsa. Item sapor, & sonus sunt diuersa genera qualitatis non subalternatim posita, & tamen acutum, & graue sunt differentiæ diuisiuæ, & constitutiuæ vtriusque, ergo. Quod si quis dicat regulam

A gulam intelligi de generibus solum diuersorum prædicamentorum: arguitur sic. Substantia, & quantitas sunt talia genera, & tamen eadem est differentia constitutiua alicuius substantiæ, & alicuius quantitatis, puta corporeum: nam corpus est species prædicamenti substantiæ, & species prædicamenti quantitatis. ¶Ad hoc dubium respondent nonnulli, quòd genera nō subalternatim posita sunt duplicia: alia quorum neutrum est sub altero, neque ambo sub tertio, vt genera diuersorum prædicamentorum; alia verò quæ, licet vnum non sit sub altero, tamen ambo sunt sub tertio, vt genera opposita eiusdem prædicamenti. Aiunt ergo illi, quòd Aristoteles intelligit subalternatim posita, siue primo, siue secundo modo. Et ideo ad

Ad dubium.

B primum argumentum respondent, quòd substantia corporea, & substantia incorporea censentur genera subalternatim posita, puta sub substantia, quapropter excluduntur a priori parte regulæ, & includuntur in secunda, hoc est habent easdem differentias vt probat argumentum. Et idem respondetur ad secundum de animali gressibili, & animali volatili, & de cane, & pecude. ¶Sed profectò responsio hæc est contra tex. nam genera subalternatim posita, vt aperte in versione Argyropyli explicatur, non sunt nisi illa quorum vnum est sub altero, quare substantia corporea, & incorporea non sunt subalternatim posita, nec animal gressibile, & volatile. Vnde ad primum argumen-

C tum respondetur, quòd illa opinio Stoicorū est falsa, videlicet quòd rationale sit differentia hominis, & angeli. Imò intellectuale, est differentia angeli, differens specie a rationali: nam rationale dicit discursum, qui est proprius hominis, cum angeli simplici intuitu intelligant obiecta naturalia.

¶Ad secundum respondet Paulus, quòd ratio bipedis non est eiusdem speciei in homine, & in volatili, sicut nec ratio quadrupedis est eadem in cane, & in pecude. Imo vero sicut illæ sunt species diuersæ animalis, ita omnes earum differentiæ sunt diuersæ. Posset tamen forte ad rem propius responderi, quòd Aristoteles non dicit, nisi quòd genera non subalternatim posita debent habere differentias aliquas constitutiuas species diuersas, & aliquas diuisiuas, non tamen negat quin si illa genera contineantur sub vno tertio genere, possint habere aliquam differentiam communem, sicut habent idē genus commune. Et ita gressibile, & volatile licet habeant suas cuiusque differentias proprias, nihilominus possunt habere vnam rationem bipedis, quam profecto credo esse eandem, & communem, sicut ratio quadrupedis eadem est in cane, & in pecude. In generibus autem subalternatim positis quæcunque differentia constitutiua superioris est etiam constitutiua inferioris, & in hoc differunt hæc genera ab illis. Ad illud de sono, & sapore respondetur, quòd graue, & acutum non sunt eius propriè differentiæ, sed metaphorice dicuntur de illis, acutum enim dicitur propriè de cuspide, & per metaphoram de vino. ¶Ad vltimum respondetur, quòd corpus de prædicamento substantiæ, & corpus de prædicamento quantitatis sunt æquiuoca, primum est substantia materialis, & secundum quantitas trinæ dimensionis, vt suo cuiusque loco videbit.

D

E

Alterum dubium est de quibus differentijs intelligatur regula. Arguitur enim sic. Generalissima diuersorum prędicamentorū sunt non subalternatim posita, & tamen non habent diuersas differentias, quia generalissima sicut non habent supra se genus, ita neque propriè habent differentias. Secundo arguitur. Animal est genus positum sub viuente, & tamen sensitiuum, quod est differentia constitutiua animalis, non est constitutiuum viuentis, nec eadem differentia, quæ ē diuisiua viuentis, est diuisiua animalis. ¶Respōdetur regulā intelligi de differētia vtrusque, tam diuisiuis, quam constitutiuis, certa tñ lege. Prior pars regulæ intelligitur, quòd si sint genera diuersorū prædicamentorū, tūc habent differentias tam diuisiuas, quā constitutiuas omnes diuersas, vt est exemplum Aristotelis in scientia, & animali. Præterquā quòd generalissima non habent differentias, sed modos diuersos. Et per hoc soluitur primū argu-

2. dub.

O argumentum. Si vero sint genera subalternatim posita, quibus seruit secunda pars regulæ, tunc quæcunque differentia constitutiua superioris generis est constitutiua inferioris, inadæquate tamen, at diuisiua superioris non est diuisiua inferioris, sed eius constitutiua. Econuerso differentia diuisiua inferioris, est diuisiua superioris inadæquate, cõstitutiua verò inferioris non est constitutiua superioris, sed eius diuisiua. Exempli gratia, animatum, est differentia constitutiua viuentis (nam viuens est corpus animatum) eadem ergo est constitutiua animalis, atque adeo hominis. Est.n. animal corpus animatum sensitiuum, & homo est corpus animatum sensitiuum rationale. Sensibile verò, & insensibile quæ diuidunt viuens, non

H possunt diuidere animal. Econuerso, rationale, & irrationale quæ diuidunt animal, diuidunt proinde viuens, inadæquate tamen, quia non comprehendunt plantas quæ continentur sub viuenti. Sensitiuum verò, quod constituit animal, non constituit, sed diuidit viuens. Et per hæc soluitur secundum arg.

DE DECEM PRAEDICAMENTIS GENERATIM.

mentis generatim. Cap. 4.

CAPVT IIII.

I EOrum quæ nulla complexione dicuntur, singula, aut substantiam significant, aut quantitatem, aut qualitatem, aut aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem, ut in summa dicamus, uelut homo, equus, quantitas autem ut bicubitum, tricubitum, qualitas, ut albũ, grammaticum, ad aliquid, ut duplũ, dimidium, maius, ubi uerò in foro, in Lyceio, quando autem, ut heri, superiore anno: situm uerò esse, ut iacet, sedet, habere autem, ut calceatum esse, armatum esse, agere uerò, ut secare, urere; pati, ut secari, uri. Pingula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidẽ K secundum se nulla cum affirmatione negationeve dicuntur. horum autem ad se inuicem complexione, aut affirmatio, aut negatio fit. Videtur enim omnis affirmatio, uel uera, uel falsa esse. eorum autem quæ secundum complexionem nullam dicuntur, nihil neque uerum, neq; falsum est, ut homo, album, currit, uincit.

RAtionibus antepradicamentorum præiactis, quartum hoc caput initium est L prædicamentorum, quam rem a diuisione entis in decem prædicamenta exorditur Arist. Complexis.n. rebusque complexe significatis a ratione prædicamentorum depulsis, res vniuersas quatenus incomplexæ significantur partitur in decem prædicamenta: Et habet capitulum duas partes: in priori fit diuisio, & in altera probatur. Hanc diuisionem Boetius & Alexander, perinde atq; superiorem, interpretantur de vocibus esse principaliter, & Nominales tantum esse de vocibus. Pro quibus facit verbum, significant, dum ait. Eorum quæ nulla complexione dicuntur, singula, aut substantiam signifi- M ficant &c. significare.n. non conuenit rebus sed vocibus. Nihilominus tamen abunde id supra (vt reor) comprobauimus, quod Arist. hic loquitur de rebus principaliter, & subinde de vocibus (quod in subsequentibus euidentius fiet) ob idque vicissim nunc loquitur de vocibus, nunc verò de rebus. Intendit ergo hic diuidere res incomplexe significatas, sed explicat illas per voces significantes. Vnde licet diuisionem videatur ponere de vocibus, exempla statim subiungit de rebus significatis, dum ait, est autem substantia, vt homo, & equus &c. non enim intelligitur, quòd ly homo, aut ly equus sint substantia, sed res.

¶ Singula igitur &c. Dixerat nihil poni in pdicamento, nisi incomplexum, quia tantum incom-

A incomplexum diuiserat decem prædicamenta, & ideo omnibus prædicamentis connumeratis, in secunda parte probat singula per se non esse complexa, nec significari complexe, quia nullum per se est affirmatio aut negatio substantia namque per se aut quantitas non est affirmatio vel negatio, sed ex illis adueniente verbo fit affirmatio aut negatio. Et quod per se singula non sint affirmationes, probat, quia oĩs affirmatio & negatio significat vere vel false, substantia vero per se nec verum significat nec falsum.

¶Cũ diuisio hæc ianua sit & via ad intelligẽdũ artẽ prædicamentorũ, operæpretium est a prima linea rẽ deducere. Quã duab. q̃stionib. explicabimus. In prima examinabitur quo genere diuisiones diuidatur ens in decem prædicamenta, & in altera, an diui-
B sio sit sufficiens.

Quæstio prima.

Vtrum diuisio entis in decem prædicamenta sit analogi in analogiam, an generis species.

ADuersus partem affirmatiuam prioris membri quæstionis, arguit Scot. 4. meta. & 1. sent. dis. 3. q. 1. 2. q. 3. & dist. 8. q. 3. prætendens quòd, ens, dicatur vniuoce de decem prædicamentis, & de Deo & creatura, nam eadem est fere quæstio. Primo. Omnis intellectus certus de vno
C conceptu, & dubius de diuersis habet conceptum de quo est certus, alium a conceptibus de quibus est dubius, sed intellectus potest esse certus de aliquo quod sit ens, & dubius an sit substantia vel accidens, ergo conceptus entis est distinctus a conceptu substantiæ, & accidentis. Exemplum maioris. Dum quis a longe videt rem moueri, concepit illam esse animal, ambigit tamen, bos, ne sit, an equus, illud est signum quòd conceptus animalis sit distinctus ab illis conceptibus particularibus, & quòd sit communis illis. Exemplum minoris, si gentilis videret hostiam consacratam, certus esset illud quod videret esse ens, & si Christianus magnæ auctoritatis diceret illi, non D
esse illic substantiam sed accidens per se, inciperet hæsitare an sit substantia vel accidẽs ergo conceptus entis est vnus, & communis substantiæ, & accidenti, & per consequens, ens, est vniuocum ad illa. Imo philosophi conueniunt quantitatem esse ens, inter quos tamen Nominales putant non distingui a substantia, Reales vero esse accidens distinctum. Et similiter probatur ens esse vniuocum Deo, & creaturæ, nam philosophi antiqui, cum omnes consentirent primum principium esse ens, dubitabant esset ne creatum an increatum. quare alii dixerunt esse infinitum, alii ignem, &c. ¶Secundo arguitur. Si ens non esset vniuocum substantiæ & accidenti, sequeretur quod nõ possemus per cognitionem accidentis venire E
in cognitionem substantiæ, consequens est falsum & contra Aristotelem, primo de anima tex. 11. vbi ait, quod accidentia conferũt ad cognoscendum quod quid est. Sequela probatur, quia si p accidentia cognoscimus substantiam, est quia ab accidentibus sensu perceptis abstrahimus conceptum entis communem substantiæ & accidenti, & inde inuestigamus ens per se subsistens cui accidentia insunt, si tamen ens non esse commune accidenti & substantię, periret iste processus. Eodem modo per creaturas cognosci mus Deum, vt Apostolus docet ad Ro. 1. quod fieri non posset, nisi quia a creaturis, abstrahimus conceptum entis communem Deo & creaturis, & inde remouendo imperfectiones creaturarum contemplamur conceptum Dei, puta, q̃ sit ens incorporeũ, immortale, &c. q̃ discursus cessaret nisi eẽt ens vniuocũ Deo & creaturæ. ¶Accedit huc auctoritas Aristo. 2. met. tex. 4. vbi probat, quod Deus est maxime ens & maxime verum, quia ẽ causa vniuoca entiũ oĩm, sicut ignis est maxime & per se calidus, quia est causa vniuoca calidorum, qui discursus non valeret nisi ens vniuoce diceretur de Deo, & creatura. Et Auicenna. 1. meta. capit. 2. & 5. ait quod substantia, & quantitas conueniunt in communi intentione entis cuius sunt quasi species. ¶Tertio ex his rationibus arguitur, q̃ ens F

G sit genus ad decem prædicamenta, quod est secundum membrum quæstionis. Ens vniuoce prædicatur de decem prædicamentis & quidditatiue, quia ens cum significet essentiam generalē, est de essentia, & quidditate oīum rerū (vt videtur innuere Aristo. 4. meta. text. 4.) ergo ens est genus. Patet consequentia tum ex definitione generis, tum etiam quia alias daretur aliquod vniuersale, quod non comprehenderetur sub numero quinque, prædicabilium, aut quatuor prædicatorum quæ statuit Aristot. 1. Topi. & cū diminute essent locuti. ¶Quarto arguitur. Ens ad minus est quidditatiue superius ad substantiam, ergo quamuis nō esset genus ad omnia prædicamenta propter æquiuocationem, saltem est generalis-
H simum prædicamenti substantiæ.

¶Quæstio præsens duo habet membra; duobusque subinde articulis absoluetur, vt primus sit de significatione entis, an sit vniuoca, & alter de eius diuisione, & prædicatione, an sit genus commune prædicamentorum. De primo sunt tres opiniones. Prima est Marsilii & Burid. (vt refert hic Paulus) tenentinm. ꝙ ens dicitur analogice de substantia & accidenti mediantibus diuersis cōceptibus formalibus, sicut animal de viuo, & picto. Secunda est Scoti locis citatis tenentis, ens esse vniuocum omnibus in vniuersum rebus, puta Deo, & omnibus prædicamentis. Alia opinio est non esse vniuocum, sed analogum ad substantiam & acci-
I dentia. Quam opinionem adscribunt S. Thomę cum tamen sit expresse Aristotelis, nec S. Thom, addit verbum ad verba Arist. Est tamen præterea opinio S. Tho. ꝙ sit analogum ad Deum & creaturas, de quo non locutus est expresse Arist. ¶Respondetur igitur ad primum membrum quæstionis quatuor conclusionibus. Prima. Ens significat substantiā & accidens, Deum & creaturam, mediante eodem conceptu formali. Conclusionem hanc probant argumenta Scoti, sed præterea probatur conclusio ratione facili, Qui imposuit hoc nomen ad significandum certe nec specialiter considerauit Deū, nec creaturas, nec substantiam, nec accidens sed imposuit illud ad significandum quicquid est, quomodo cunque sit, abstrahendo ab hoc, & illo modo essendi. Et certe Latini omnes ignorantes philosophiam, per illud nomen nec concipiunt Deū nec creaturas, sed generaliter quicquid est. Nec est dicendum philosophos alium conceptum formare quam Latini alii, ergo ens mediante eodem conceptu significat omnia. ¶Secūdo arguitur. Ens inquantum, ens, est obiectum metaphysicæ, quæ scientia considerat passiones entis in communi quæ conueniunt illi, non inquantum Deus aut substātia, &c. vt docet Aristo. 4. meta. tex. 1. hoc fieri non posset nisi esse vnicus conceptus entis, ergo, ¶Et confirmatur ratio. Ens in communi est obiectum intellectus, vt colligitur ex Arist. 9. meta. text. 21. abstrahendo ab hoc, & illo (id enim quod de rebus primo concipimus est ens) ergo est vnus conceptus formalis entis ¶Tertio arguitur in communi modo concipiendi, hæ vniuersales sunt falsę, omne ens est accidens, omne ens est substantia, omne ens est Deus, omne ens est creatura, non alia de causa, nisi quia subiectum distribuitur pro substantia, & accidenti, Deo, & creatura, tamen si pluribus conceptibus significaret substantiam, & accidens. essent verę sicut hæ, oīs hō est pictus, omnis homo est viuus, per illam regulam analogorum. Talia sunt subiecta, &c. Conclusio est euidentior quam, vt pluribus probationibus indigeat. Et est conclusio S. Thomę in primis statim verbis de ente, & essentia. Capreoli in 1. distinct. 2. q. 1. & omnium huius scholæ. Quare in conceptu formali entis nihil differt inter Scotum, & S. Thomam. ¶Secunda conclusio. Conceptus formalis entis, significat vnam rationem formalem in obiecto, ratione abstractam a substantia & accidenti, Deo & creatura. Hanc negant nonnulli ex discipulis S. Thomæ, quam Caieta. in principio statim de ente & essentia optime concedit. Imo videtur mihi Aristo. eam asserere. 4. meta. text. 7. vbi ait, quòd omnibus est prædicamentis commune esse ens. Et re vera sequitur ex superiori, ens enim non est impositum

(Right margin letters: K, L, M)

A positum ad significandum hoc aut illud, sed in vniuersum id quod est, & ita homines concipiunt. Atq; adeo hoc intelligit S. Tho. loco modo citato dicens, ens & essentia sūt ea quæ primo intellectu concipiuntur. Et est scientia Auicennæ. 1.meta.c. 5. Et confir. Aristot. 7. meta.text.3. dicit, quòd substantia est magis ens quàm accidens: comparatio autem non fieret, nisi in aliqua ratione quodam modo conuenirent.

3. concl. Ens analogum. Tertia conclusio, Ens non vniuoce, sed analogice, significat substantiam & accidentia. Conclusio est expressa Arist.4.meta text. 1. vbi dicit, ens significare accidentia per attributionem ad substantiam: veluti sanum significat vrinam & medicinam B in ordine ad animal. Idem dicit. 1. Ethico. cap. 6. vbi ait, ꝙ bonum tot modis dicitur quot ens: Aequiuoce (inquit) non à casu sed à consilio. Et. 11. met. c. 3. lib. 12. tex. 28. dicit, quòd nec æquiuoce dicitur, nec vniuoce sed medio modo: ¶ Probatur conclusio rōne quæ colligitur ex Aristot. Analoga sunt quorum nomen est commune, ratio vero nec omnino eadem nec omnino diuersa, sed proportionalis: talia sunt substātia & accidentia; ergo. Probatur minor. Substantia est ens: quia per se stat; accidens vero est ens, quia est aliquid substantiæ, puta quantitas; quia est aliquid substantię, pu & quātitas est ens, quia afficit substantiam. C ¶ Confirmatur ex modo concipiendi: quia re vera solas substantias apud homines censentur esse entia, nec duo lapides existimātur plura, q̄ duo entia, licet multa sint illic accidentia. ¶ Quod si quis arguat contra. Quēadmodum genus mediante eodē conceptu formali significat vnam rationem cōmunem pluribus speciebus, ita ens significat; & quēadmodum cōceptus obiectiuus entis non est eiusdē rationis in substantia & accidenti, ita conceptus genericus non est eiusdem rationis in suis speciebus, vt ca. 1. dictum est: ergo nihil deficit enti vt sit cōmune tamq̄ genus. Respondetur, ꝙ ratio generica simpliciter conuenit quibuscunque speciebus, non tamen ratio entis. Exēpli gratia. Corpus significat substantiā materialē: & quamuis materia, à qua abstrahitur illa D ratio, sit alterius rationis in corporibus cœlestibus & in inferioribus, nihilominus esse materiale simpliciter conuenit vtrisque corporibus; sicuti animal simpliciter conuenit equo, quamuis forma sensitiua à qua abstrahitur ratio animalis, sit alterius rationis in equo & in homine. Sed tamen ratio entis soli substantiæ conuenit simpliciter: accidentibus vero secundū quid. Verba sunt Aristot. 7.metæ. text: 1.s. ꝙ quantitas, qualitas, &c. non sunt ens, sed entis ens; & tex. 15. repetit, quòd ens dicitur de substantia simpliciter, sed de cæteris prædicamentis secundum quid. Quemadmodum sanū, simpliciter dicitur de animali, sed de vrina secundum quid. Atqui pūctum hoc est potissimum adnotandum sane quo entis explicatur analogia. Latet ergo fallacia sub E consequentia, dū ex eo ꝙ ens vno cōceptu formalia significat decem prædicamenta, infertur esse vnicum, postquam non dicitur simpliciter de sui significatis. Et profecto ratio Aristo. est elegans. Ens enim dicitur ab esse, sed accidentis esse nihil aliud est q̄ inesse substantiæ: ergo ens per prius dicitur de substantia & per attributionem de accidenti, quod est esse analogum. Sicuti sanum, eo dicitur analogice de animali & de vrina; quia vrinā esse sanā nihil aliud est quàm significare animal sanum. Vnde sicut in definitiōe sanitatis ponitur animal, ita in definitione eē accidētis ponit̄ substātia. ¶ Differt tn̄ inter sanū, & ens: vt. 1. c. dictū est, ꝙ sanū, impositū fuit primū ad significandū animal sanum: & ideo vno cōceptu significat illud, & alio significat vrinā: tn̄ ens generaliter impositū fuit ad significandum id quod est: & ideo vnico cōceptu significat oīa. ¶ Hinc sequitur, ꝙ in mente vltimata pōt esse analogia quę est species æquiuocationis: tametsi lib. 1. Sūmularū negauimus in mēte esse æquiuocationē: tūc.n. res nobis erat cū Sūmulistis: & ideo definiuimus terminū æquiuocū esse, qui mediātibus diuersis conceptibus significat res: vnde cū conceptus vltimatus p se ipse significet, non poterit hoc mō esse æqui

G uocus, nec analogus. At vero cũ vnus conceptus formalis per se ipse significet vnam rationẽ obiectiuam, quæ non eadem simpliciter, sed proportionabiliter est in suis significatis, principaliter in vno, & per attributionem in aliis. hoc modo concedimus analogiã in mente vltimata: quamuis mera æquiuocatio non sit illic possibilis. ¶ Sequitur præterea, ꝙ Nominalis si concedat ens mediante eodem conceptu significare oĩa prædicamenta, nullatenus negare possunt esse simpliciter vniuocum; quia nullum ponunt cõceptum obiectiualẽ in quo sit analogia. Et hac causa Mar. & Buri. dixerunt subordinari diuersis conceptibus.

H Quarta conclusio. Ens Analogice dicitur de Deo & creaturis. Hæc conclusio quãuis obscurior forsam sit, quàm dialecticis plene posit explicari: tamen quia cum tertia affinitatem habet sub breuibus exponetur ad mẽtem S. Tho. 1. p. q. 13. ar. 5. Qñ effectus nõ adæquat virtutem causæ, tunc nomen cõe vtriq; analogice dicitur de causa & de effectu, sed creatura in ratione entis non adæquat virtutẽ Dei; ergo ens analogice dicitur de Deo & creatura. Exemplum maioris, calidũ quod fit ab igne põt adæquare virtutẽ ignis. i. potest procedere vt efficiatur verus ignis (hoc est. n. effectũ adæquare causam) & ideo calidum vniuoce dicitur de igne & de aqua calefacta ab igne; nam postquã calor aquæ potest procedere vsq; ad ignem, signũ est esse eiusdẽ rationis cum calore ignis. Sed calidũ productum à sole non potest eo procedere, vt efficiatur sol: signũ ergo est non esse eiusdẽ rationis cũ virtute calefactiua solis: & ideo calidum non dicitur vniuoce de sole & de istis inferioribus; nec sol est formaliter calidus. sed habet virtutem excellentiorem, qua potest varios effectus producere. Eodẽ modo, cũ ens dicatur ab esse, & ratio essendi in creaturis non posit adæquare rõnẽ essendi in Deo: quia Deus per se & ex quidditate sua habet existere: creaturæ autẽ id nõ habent ex sua qidditate, sed à Deo (alias creatura esset Deus) fit vt ens dicatur analogice de Deo & de creatura. ¶ Arguitur

I

autem in contrarium. Ens dicitur analogice de substantia & accidenti, eo quod simpliciter dicitur de substantia & secundum quid de accidenti; at vero de Deo & creatura non est ita, immo simpliciter dicitur de vtroq;, est eñ substantia creata simpliciter ens; ergo non dicitĩ analogice de Deo & creatura, sed vniuoce. Respondetur, ꝙ quodam modo est similis analogia & quodammodo diuersa. Est enim eadem, quia sicuti substantia est per se, idest, non in alio, & accidentia dependente naturaliter à substantia, ita esse conuenit Deo per se, id est, non ab alio, & esse creaturarum dependet à Deo. Est tamen diuersitas quã probat argumentum; vnde propter primam causam dixit S. Tho. loco modo citato, quòd ista analogia est sicut vrinæ ad animal in ratione sanitatis; quia sicut sanũ in vrina nihil aliud est quàm esse signum sanitatis, ita esse & perfectiones creaturarum non sunt nisi expressiones perfectionum quæ sunt in Deo: sed propter secũdam causam dixit inesse de veritate. quæst. 2. articu. 11. quòd est inter Deum & creaturam analogia proprtionalitatis; sicut enim esse Dei se habet ad Deum, ita esse creaturarum ad creaturas; nam sicut Deus per esse quod formaliter est in eo existit, ita creatura. Ad modũ quo ridere dicitur de homine & de prato, sicut enim homo per risum qui est in eo ridet, ita pratum per virorem qui est in eo dicitur ridere. Quare ens perfectiori modo dicitur de Deo quàm de creatura. Si tamen sit nomen metaphoricum, vt leo, per prius dicitur de animali, & solum per similitudinem dicitur de Deo.

K L M

¶ Ad argumenta ergo Scoti respondetur, ꝙ primum argumẽtum est ad litteram Auic. 1. meta. c. 5. quo ipse tantum intendit concludere oĩa prædicamenta conuenire in vna intentione entis, vt c. 1. dixerat, quod nos concedimus, non tñ concedit esse vniuocũ, & tantundem concludit secũdum argumentũ. Et re vera Scotus ipse loco citato. q. 1. videtur se exponere, ꝙ solum intelligat vniuocationem entis secundum conceptũ formalẽ: nisi ꝙ. q. 3. respondendo

A dendo ad auctoritates. Aristotelis videtur sentire, q; sit vniuocum quantum ad conceptum obiectiualem ad modum generis, non attendens quod non dr̃ simpliciter de accidentibus. Scotistæ dicunt ens esse, & vniuocum, analogum, sed tamẽ hoc, primo includit repugantiam, & præterea est vbiq; contra Arist. & expresse. 11. met, c. 3. & lib. 12. tex. 26. vbi ait, q; non dicitur ens æquiuoce nec vniuoce, sed analogice. Itaq; non solum asserit esse analogũ, sed vbiq; negat esse vniuocum. ¶Ad auctoritatem Arist. respondetur, q; annalogiam entis inter Deum & creaturam vocat vniuocationem: quia magis accedit ad vniuocationem quàm analogia entis de decem prædicamentis, eo q; simpliciter ens dr̃ de Deo, & de creatura

B Secundus articulus est disputare, an ens sit genus ad decem prædicamenta, vbi statuitur negatiua conclusio. Ens non est genus ad decem prædicamenta. Et quidem cõclusio omnibus est philosophis receptissima. Quam vel hic maxime Arist. insinuat, dum genera decem rerum constituit suprema & generalissima, si.n. ens genus esset oĩbus commune, nullum eorum esset supremum. At vero Scotus quia primus in scholas introduxit ens esse vniuocum, difficile potest excludere ens a ratione generis, nã certe Arist. & quotquot fuerunt antea philosophi, ea potissimum ratione negant ens esse genus, quia non prædicatur vniuoce de substantia de accidentibus. Et ratio est in

C promptu aduersus Sco. nam si ens est vniuocum, significat plura secunpum eandem rationem (ex definitione Arist.) & per consequens significat vnum conceptum communem, qui simpliciter conuenit omnibus significatis, hoc est.n. significare secundum eandem rationem: sed animal, aut corpus, non alia ratione est genus, nisi quia significat vnum hoc modo cõmune multis: ergo & ens pari ratione est genus. Respondet Scotus, ens non esse genus, sed tamẽ ea sola causa, quia est transcendens, hoc est, quia vniuersaliter prædicatur de omnibus. Et eandem causam prætendunt Nominales. ¶Sed contra hanc causam arguitur. In definitione generis nihil aliud habetur, nisi q; prædicetur de pluribus differentibus specie in eo quod quid, ergo esse transcendens, nihil obstaret ad rationem generis, si ens esset prædicatum vniuocum & quidditatiuum quæ ambo concedit Scotus. Quod si respõdeas obstare auctoritatem Aristotelis constituentis decem generalissima, petis principium. Hoc.n. contendimus q; Arist. non statuisset decem generalissima, si videret ens esse vniuocũ ad omnia entia. Immo vero propterea Plato, vt videbimus q. sequenti, non distinxit decem prædicamenta: quia credidit ens esse vniuocum & vniuersalissimum. Et ideo Arist. prius 4. met. probauit ens esse analogum, & subinde in quinto distinxit decem generalissima. ¶ Probatur ergo conclusio. s. ens non esse genus duplici ratione Arist. Prima. quia non dicitur vniuoce de omnibus prædicamẽtis. Et hac vtitur in omnib. locis supra citatis, & in alijs multis suorum operum. Quare Porphy. c. de specie hac sola ratione tamquã compertissima apud omnes philosophos vtitur dicens, Ens non est genus: quia si quis omnia entia vocet, æquiuoce nuncupabit, & non vniuoce. Vbi omnes quotquot sunt expositores consentiuunt illam esse rationẽ Arist. ¶Secunda probatio Arist. est elegantissima. Asserit.n. eandem conclusionem. 3. met. tex. 10. & probat ens non esse genus hoc modo. Omne genus est extra essentiã & quidditatem differentiæ: sed ens est de essentia, & quidditate rerum omnium, & per consequens cuiusque differentiæ, ergo non potest esse genus. Probatur maior. Genus vt ait Porph. cap. 3. habet se ad differentiam, sicut materia ad formam, eo quod genus contrahitur per differentiam, sed contrahens debet esse omnino distinctum ab eo quod contrahitur: si enim animal (v.g.) includeretur in rationali, non contraheretur per rationale, nam contrahere est addere nouum gradum, & si rõnale includeret animal, non adderet nouũ gradũ supra animal. Minor aũt est manifesta, qnia quicunq, gradus rerum, qũocunque abstractus, includit ens. Quare nulla potest dari differentia,

Margin notes: D; 2. artic.; Ens non ẽ genus.; E; Rõ 1.; Secũdu.; F

G quæ contrahat rationem entis, & per consequens ens non potest esse genus. ¶ Hanc veruntamen rationem non recipit Scot. 1. sent. di. 3. q. 3. vbi negat hanc minorem, videlicet, ens esse de essentia vltimarum differentiarũ. Imo dicit, quod rationale non includit ens. Mouetur hac ratione. Differentia est conceptus simpliciter simplex, nam species resoluitur in genus, & differentiam, & genus rursus resoluitur in aliud superius vsque ad generalissimum, differentia vero non resoluitur in genus & differentiam, alias differẽtia secunda deberet iterum resolui, & sic resolutio speciei procederet in infinitum, contra doctrinam Aristo. 8. metaphy. tex. 19. Arguit ergo Scotus. Si ens esset de essentia
H huius differentiæ v.g. rationale, tunc esset resolubile in conceptum entis, & aliam differentiam contrahentem, & rursus illa secunda differentia eadem rationem includeret ens, & per consequẽs esset resolubilis, atque adeo resolutio ꝓcederet in infinitũ. ¶ At vero in cõtrariũ arguit, quod ens sit de essentiacuiuscũq;, Primo, è sententia Arist, expressa loco citato, qua de causa negat esse genus, & 4. Topi. cap. 6, & 10. met. tex, 6. & frequentissime reperit, quòd ens sequitur ad omnia. Et eadem ratione. 8. met. tex, 16. probat ens non intrare definitionem aliquam quidditatiuam, quia videlicet non dicit gradum specialem quidditatis non inclusum in quacunque differentia. Sed præter auctoritatem Aristo. est ratio manifestissima, nam cum
I ens dicatur ab esse, primum quod de quacunque re intellectus concipit, est esse ens, & ideo excludere aliquid a ratione entis, est asserere nihil esse. Vnde ad argumentum Scoti Aristoteles ipse respondet 4. met. tex. 3. vbi ait, adeo ens esse intimum cuicunque, vt nullam faciat compositionem, sed idem est, ens homo, & hõ, ens rõnale, & rõnale, quare licet ens sit de essentia differentiæ, non propterea differentia est resolubilis, quia ens non est de essentia sicut genus componẽs speciem, sed sicut quid conceptum in quacunque re, a qua nulla res est per abstractionem separabilis. Itaque potest intellectus abstrahere communem rationẽ entis abstractione vniuersalis à quocunq; par-

Ens est de essentia differentiæ.

K ticulari, sed nihil particulare abstrahitur ab alio abstractione formali, quin in conceptu abstracto includatur ens. Et hac potissimũ ratio nõ ẽ genus. Tertiã rõnẽ adiiciemus in solutione ad primũ, quia videlicet ẽs nõ prædicatur quidditatiue.

Ex his quæ dicta sunt colligitur in primis generalissima non constitui ex genere, & differentia, quia nec ens est genus eorũ, nec proinde contrahitur ad esse substantiæ & esse accidentium per differentias, sed per modos intrinsecos, vt substantia est ens per se & accidens est ens in alio. Differt inter modos intrinsecos & differentias ratione iam dicta, nempe quòd differentia est extra rationem generis, vt rationale non includit L
in se rationem animalis, sed dicit nouum gradum, attamen esse per se, vel in alio, nõ dicit nouũ gradũ entis, quia esse per se vel in alio quomodocunque abstrahatur includit ens, & ideo dicitur modus intrinsecus entis. ¶ Sequitur secundo, ꝙ generalissima non proprie dicuntur differre, sed sunt primo diuersa. Nec est cõmentum Realium, sed est sententia Aris. 10. met. tex. 12, vbi ait, illas re proprie differre quæ conueniunt in aliquo genere, & habent distinctas differentias, vt homo & equus, animal & lapis, &c. illa vero sunt primo diuersa, quæ nullo genere conueniunt, nec differunt per differentias sed seipsis, vt sunt generalissima, & eadem ratione vltimæ differentiæ quæ non conueniunt in genere. M
Hac de causa generalissima & vltimæ dñiæ censentur conceptus simpliciter simplices. Vñ quamuis omnes res realiter distinctæ generali nomine dicantur differre, nihilominus proprie non differũt nisi quæ sunt sub eodem gñe. Ob idque personæ diuinæ, sunt quidem distinctæ realiter, non tñ differrẽtes, quia vt capite sequenti videbimus, in diuinis nec est genus nec differentia. Imo vero neque indiuidua eiusdem speciei dicuntur proprie differre, quia species nõ contrahitur per differentias sicut genus, sed dicuntur materialiter diuisa & distincta ¶ Sequitur tandem tertio, quòd nec generalissima nec vltimæ differentiæ habent

Generalissima carent genere & differentia.

Primo diuersa.

proprie

A proprie definitiones quidditatiuas, sed est quædam descriptio substantiæ, si dicas, quod est ens per se, & descriptio quantitatis, si dicas, quòd est mensura substantiæ, &c. ¶Ad tertium igitur argumentum principale, partim responsum est, dum negauimus ens esse vniuocum, sed ad aliud verbum quo arguitur ens prædicari quidditatiue, non facilis est respósio saltem pro dialecticis. Nihilominus necessarium illis est id non prorsus ignorare. Scotus.1.d.3.q.3. vt asserit ens esse vniuocum, ita pro indubitato habet esse prædicatum quidditatiuum, quia significat rerum essentias. Sed re vera hoc videtur

B detur contra Aristotelem, qui.8.met.tex.16. negat ens intrare definitionem aliquãquidditatiuam. ¶Idcirco notandum est, quòd esse non est de essentia creaturarum. Hoc ē dicere, In definitione quidditatiua hominis non includitur vt sit nam vt.2.li. Summularum dictum est, quòd homo sit animal rationale, est perpetuæ veritatis, & erat verum antequam mundus esset quare non sequitur homo est animal rationale, ergo homo est In Deo tamen esse, ē de quidditate Dei: quia nulla alia causa id potest recipere. Solent ergo aliqui distinguere, quod ens accipiť dupliciter, scilicet aut participaliter aut nominaliter. Primo modo (inquiunt) Significat esse seu existentiam, sicut currens cursum, & ideo non est prædicatum quidditatiuũ creaturarum. Secundo modo significat essentiã

esse non est de essentia creatura.

C & hoc modo dicunt diuidi in prædicamenta & prędicari essentialiter, & quidditatiue Nec tamen sequitur, vt sit genus, quia non contrahitur. vt dictum est, per differentiam quæ sit extra rationem entis. ¶Mihi vero nõ videtur distinctio hæc admodum necessaria, nec Aristo. illam vnquam insinuauit. Imo vero ens semper est participium verbi, sum, sicut existens, verbi, existo. Quòd quidem de formali significat esse, & de materiali id q habet esse. Vnde.1.Phy.tex.13. & alibi sæpe loco entis transfertur, id quod est. Et quia prædicatio attenditur penes significatũ formale, ens nullatenus de creatura prædicatur quidditatiue. ¶Vnde ad argumentum Scoti concedimus, quòd ens significat essentias rerum quæ est sentẽtia Arist. 5 met. tex.14. quam S.Thó. illic & vbique concedit & hac ratione diuiditur in prædicamentã. Sed tamen significare essentiam est significare quidditatem in ordine ad esse, puta ea ratione qua potest habere esse, & quia essenon est de quidditate creaturarum, ideo non prædicatur de illis quidditatiue. Vnde S.Tho.4.met. lectione secunda, nomen, inquit, res, imponitur a quidditate, nomen vero, ens, imponitur ab actu essendi, sed quia idem est quod habet quidditatem, & essentiam, & ens, idem significant. Vnde colligitur quod significare essentiam, non est significare quidditatem absolute, sicut nomen, res, significat, sed est significare eam sub ratione essendi. Essentia

Ens est participium.

D

E enim est nomen verbale ab, esse, sicut existentia ab existere. Et quo me perspicacius exponam, concederem eo quòd, res, quidditatiue prædicatur, non quidem vt genus, quia non dicit gradum distinctum a differentia, vt supra expositum est, sed quia significat absolute quidditatem quamcunque & quemcunque gradum quidditatis realis. At vero, ens, quia significat essentiam, id ē, quidditatem sub ratione essendi. i. quatenus potest habere esse, non prædicatur quidditatiue. Dixerim quatenus potest habere esse, quia non supponit solum pro eo quod actu est, sicut ly existens, imo sicut est perpetuæ veritatis, homo est animal, ita homo est ens. ¶Quam ob rem S.Tho: 10. me. lectio. 2. dicit, quod ens significat decem prædicamenta secundum quod sunt actu, vel potentia. Atqui hæc est tertia ratio quare, ens, non est genus, nempe quia non prædicantur quidditatiue de creaturis. Et ita S. Thom. quodlib. 2. quæstio 2. articu.1. dicit non esse prædicatum essentiale, & primo contra Genti. capit.26. dicit, quòd ens non cadit in conceptu substantiæ. & 1. parte. q. 3. articu. 5. dicit, quòd ens de solo Deo dicitur quidditatiue. ¶Sed contra responsionem arguitur. Sequeretur quòd ens poneretur in prædicamento, accidentis, & esset connotatiuum postquam significat esse, quod non est de quidditate substantiæ.

G stantiæ. Propter hoc argumentum Auicenna (vt 4. meta. refert Commen. cōmen. 2. & S. Tho. lectione secunda opinatus est, quòd ens addit accidens supra substantiam, sicut album albedinem, quod tamen reprehendit illic S. Thom. nam esse, non est accidens substantiæ sicut albedo, sed est actus substantiæ, quod est dicere, est terminus productionis substantiæ, rem. n. produci, nihil aliud est, quàm esse adquirere. Et ideo non ponitur in prædicamento accidentis, sed reducitur ad prædicamentum substantiæ, quod propterea a S. Thom. sæpe appellatur prædicatum substantiale, nec censetur nomen connotatiuum, sed absolutum. Immo frequenter vtuntur doctores nomine, ens, vt omnio eodem modo significet, sicut res.

Ens est actus substantiæ.

H ¶Ad vltimum argumentum, Marsilius, & Buridanus tenentes quod ens est analogum mediantibus diuersis conceptibus concedunt, quod omnes est substantia, quia stat pro famosiori significato, sicut hic, omne animal est viuum, ac subinde concedunt, quod ens est generalissimum primi prædicamenti, quod proinde debet vocari prædicamentum entis. ¶Hæc tamen opinio falsa est, vt ex dictis constat. Respondetur ergo, quod ens non solum non est genus omnium prædicamentorum sed nec primi prædicamenti quia vel accipitur tanquam conuertibile cū substantia & hoc non, postquam subordinātur conceptui superiori & communi ad omnia prædicamenta, vel accipitur tanquam superius, & tunc excluditur a ratione generis propter rationes supra expositas.

Ens non dicit accidentes.

I

Quæstio secunda.

Vtrum diuisio rerum in decem prædicamenta sit sufficiens.

Arguitur ad partem negatiuam. Diuisio reducenda est ad quàm paucissima mēbra fuerit possibile, sed prædicamēta nonem accidentium comprehenduntur sub vno genere accidentis; ergo tantum sunt duo genera suprema, puta substantia, & accidens. Probatur minor. A quacunque essentiali conuenientia abstrahitur conceptus communis, sed omnia accidentia conueniunt in hoc quod est inesse, ergo. ¶Secundo arguitur, quod saltem sufficerent tria prædicamenta, scilicet substantia & accidens absolutum, & respectiuum, nam quantitas & qualitas videntur habere eundem modum essendi absolutum, quod est, esse in aliquo, & relatio cum sex vltimis prædicamentis videtur habere distinctum modum essendi puta esse ad aliud. ¶Tertio arguitur. Partes substantiæ, vt materia, forma, caput, & differentia, vt, rationale, continētur sub ente reali, tamen non ponuntur in aliquo decem prædicamentorum, nam maxime in prædicamento substantiæ, quod est falsum, quia materia non est substantia, sed pars substantiæ, nec differentia est substantia, sed pars metaphysica substantiæ. ergo aliud constitui oportuit prædicamentum vbi hæc collocarētur. ¶Et confirmatur. Punctum, vnitas, angulus, sent entia, quæ tamen in nullo istorum sunt prædicamento, quia maxime in prędicamento quantitatis, quod est falsum, cum hæc non sint quantitates, sed quantitatum principia, vt punctum lineæ, vnitas numeri, angulus figuræ, & præterea priuationes vt cæcum, obscurum, & similia, non sunt in his prædicamentis, ergo pro huiusmodi rebus omnibus addendum erat aliud prædicamentum. ¶Quarto arguitur. Entia rationis disponunt in linea prædicamentali vbi ens rationis est generalissimum, sub quo ponitur vniuersale, cuius species sunt quinq: vniuersalia, & tamen huiusmodi entia non ponuntur in aliquo decem prædicamentorum in quib. secūdū Arist 5. met. tex. 14 non ponūtur nisi entia realia, ergo addendū fuisset nouum prædicamentum entis rationis.

K L M

De numero prædicamentorum variæ fuerunt phiosophorum sententiæ. Plato opinatus eos vniuocum esse ad res vniuersas, iudicauit esse genus vniuersale omnium rerum, atque adeo vnicum esse generalissimū prædicamentnm, sicut in familiis omnia reducuntur ad Iouem. Quam opinionem repudiauit Porph. c. de specie. & Aris. 3. met. tex.

Plato.

A tex.10.rationibus quas attulimus superiori quæstione. Pythagoras per contrarium extremum multiplicauit prædicamenta viginti: decem videlicet positiua, totidemq; priuatiua, quæ longum, difficile, atque alienum a præsenti negotio esset hic illa commouere. Redarguit illam opinionem Aris. 2.met.ca.5.quam illic S. Tho. le.8.late tractat. ¶Arist. ergo.5. met. tex. 14. eleganter rerũ omniũ prædicamenta ad decẽ redegit. Vbi notandum est primum, ꝙ cũ ens simpliciter dicatur de substantia, & per attributionem ad substantiam dicatur de accidentibus, primum prædicamentum est substantiæ: prædicamenta vero accidentium sumenda sunt per diuersas habitudines ad substantiã. Vnde primo distinguit ens in ens rationis & ens reale. Atqui entis rationis tres sunt gradus.s. negatio,& priuatio,& secundæ intentiones. Negationes sunt res fictitiæ, quæ nihil prorsus in re ponunt, vt chimæra. Et dicũtur ens rationis, quia sũt obiecta circa quæ negotiatur intellectus: dicimus enim ꝙ affirmatio. s. chimæra est, contradicit negationi, vbi chimæra consideratur per modum entis. hæc quia nullam prorsus habent entitatem, a prædicamento penitus excluduntur. Secundus, genus est priuationum quæ ponunt aptitudinem in subiecto, vt cæcum, dicit priuationẽ visus subiecto apto ad videndum. Hęc quanuis directe non ponantur in prædicamento (quia de formali non significant aliquid positiuum) reductiue tamen ponuntur, C vbi ponitur forma positiua, vt cęcum & tenebrosum ponuntur reductiue in prædicamento qualitatis, vbi directe ponitur visus, & lumen. Tertius gradus est secundarum intentionum quæ haben fundamentum in re de quibus videbimus iu solutione ad quartum. ¶Reiectis entibus rationis adhoc secundo notandum est, ꝙ inter entia realia secundum eundem Arist. 4. meta tex. 2. sunt gradus etiam tres: sunt enim aliqua debilissima entia, quæ licet non sint priuationes haben tamen aliquid admixtum de priuatione: sicut motus qui consistit in fieri, vt calefactio qua actu corrumpitur frigiditas & producitur caliditas. Et D ideo motus, quia non tam est, quã via ad ens, non pertinet directe ad prædicamẽtũ, sed ad post prædicamenta: tametsi reductiue argumentatio ponatur in prædicamẽto quantitatis, & alteratio in prædicamento qualitatis. Secundus gradus est rerũ quæ nihil habẽt admixtũ de priuatione, sed habent esse cõpletum: nihilominus non sunt entia per se, sed in alio, & hæc sunt accidentia nouem prædicamentorum: atque adeo supremus gradus entis est substantia quæ per se existit. ¶Nouẽ ergo prædicamenta distinguuntur penes nouem modos essendi accidentium in substantia; na modi prædicandi (ut inquit Aristo.) loco citato modos sequũtur essendi. ¶Vbi tertio notandum, E tria esse in substantia cõsideranda. s. materiam, formam, & cõpositum. Item in accidentibus considerandũ est alia inesse substãtiæ abintrinseco, & alia ab extrinseco. Hinc S.Tho. 5. met. lect. 7. colligit sufficientiam prædicamentorum. Prædicatũ.n. ad primã substantiã (quod est primũ subiectum omnium prædicamentorum) tripliciter se habet: aut enim prædicat rem quæ est substantia, vt cum dicimus, Socrates est homo, aut animal, & huiusmodi ꝑdicata cõstituũt prædicamentum substantiæ. Secundo modo prædicatum dicit accidẽs quod ab intrinseco inest substantiæ. Quod si absolute conuenint ei tõ uel ration materiæ, & est prædicamentũ quãtitatis: aut ratione formæ, & est prædicamentũ qualitatis, nam quantitas sequitur materiã, quare res immateriales non habẽt quantitatem, qualitates vero F sequuntur formam, & ideo res diuersarum specierũ, diuersas habent qualitates. Si vero tale accidẽs intrinsecum conueniat, non bsolute, sed in respectu ad aliud est, prædicamentum ad aliquid. Et hoc conuenit supposito ratione totius, eo.n.ꝙ Petrus est refertur ad partẽ, & eo ꝙ est totũ, est duplũ ad medietatem &c. Tertio modo prædicatũ sumitur ab eo quod est extra substantiã. Et talia sunt ultima sex prædicamenta. Nam si omnino conueniat ab extrinseco, tunc si illud extrinsecũ non sit mensura substantiæ,

est

Pythagoras. *Arist.* *Entis partitio.* B *Sufficientia prædicamentorum.*

G est prædicamentũ habitus, vt vestitum esse, calciatum esse. Si autem sit mensura, aut est mensura quantitatis, & hoc est prædicamẽtũ, vbi quare res quæ non sunt quantæ non sunt in loco, ꝙ si addatur dispositio partiũ adinuicẽ, est prædicamentnm situs, ut iacere, sedere &c. Aut est mẽsura durationis & est prædicamentũ quando, puta tẽporis. Sed si prædicatum partim conueniat ab intrinseco, & partim ab extrinseco, tunc si principium illius sit intrinsecum, est prædicamentum actionis, si uero terminus sit extrinsecus, est prædicamentum passionis, nam calefaciens prædicatur de igne in quo est principium calefaciendi, & calefactũ de aqua quæ est terminus calefactionis. Quo fit vt sicut quantitas sequitur materiam,
H ita prædcaimentum vbi, & prædicamentum situs, & prædicamentum passionis, sequũtur quantitatem: quia nihil realiter patitur, nec est in loco, nisi ratione quantitatis spiritualia.n. nec sunt proprie in loco, nec realiter patiuntur, sed solum intentionaliter in intellectu & voluntate. Et sicuti qualitas sequitur formam, ita prædicamentũ quando, & prædicamentũ actionis sequuntur formam, quia res nec mensurantur tempore, nisi rõne formæ corruptibilis, nec realiter agunt, nisi per qualitates. Et sicut relatio, ita & habitus concsequitur ad totum suppositum. ¶Hinc primo considerato res esse principaliter in prædicamento, nã alias
I quid opus erat Arist distinguere ens prius in reale & rationis, deinde reale ĩ decẽ prędicamenta. ¶Secundo animaduertito dñiã inter tria priora prædicamenta accidentis & sex vltima, nã tria priora dicũt res intrinseças substantiæ, cætera vero sumuntur ab extsinseco. Itaq; prædicamẽtum substãtiæ sumitur ab eo quod est substantia, tria proxima, ab eo quod est ĩ substantia, sex vltima ab eo quod est circa substantiã. ¶Alii aliũde deducunt hanc diuisionem, quos refert hic Paulus Venetus. Alii nãque ponunt nouem tm̃ prædicamenta, ponentes habitũ in prædicamento quantitatis. Alii ponunt qñ, in prædicamento quantitatis, in quo ponitur tempus. Alii, vbi, in prædicamento relationis. Alii putant actionem & passionem K esse idem prędicamentum. De quibus omnibus in locis cuiusque propriis disputabimus. ¶Nominales qui res ad prædicamẽta non admittunt, distinguunt prædicamẽta penes varias connotationes, puta ꝙ termini significantes absolute substantiam sũt de prædicamento substantiæ, & termini cõnotantes quantitatem, sunt in prædicamento quantitatis: & ita de cæteris. Attamen rationem reddere non possunt cur distinguantur numero decem, nisi connotationes in dictos rerum essendi modo rasoluant.

¶Ad primum argumentum respondere quis forsan posset, concedendo accidẽs esse L vniuocũ genus nouẽ prædicamentorũ, sed tunc (vt probat argumentum) prædicamẽta reducerẽtur ad duo generalissima, quod est contra Aristotelem. Rursus per oppositũ extremũ, ne id concederet, quis forte negaret accidẽs esse vniuocum nomen ad nouem prædicamenta, At vero id etiam falsum apparet, nam accidens videtur significare vnam rationem communẽ, puta accidere substantiæ. Quo circa medio modo respondetur. Primo concedimus, ꝙ accidens ev vniuocum ad nouẽ prædicamenta. Probatur. Significat mediante eodem cõceptu formali vnam rationem cõem quæ simpliciter est in oĩbus: ergo est vniuocũ probatur antecedens. Accidens in communi significat accidere substantiæ, abstranhendo ab hoc & illo modo inhærendi, & hoc simpliciter cõuenit omnibus (non enim possumus dicere ꝙ simpliciter conueniat quantitati aut qualitati, & secundum quid aliis) ergo significat mediante eodem conceptu vniuoce. Secundo dicimus ꝙ non est genus. Paulus & alii quos viderim, nescio quas rationes confingunt, sed existimo, vti de ly ens diximus, ita dicẽdum esse de ly accidẽs. Primo, ꝙ non prædicatur quidditatiue, quia non formaliter significat quidditates accidentium, sed esse eorum in substantia. Et secundo (quod est adnotandum) dicimus, ꝙ quamuis significet quidditatem, nõ tamẽ significat distinctum gradũ, vt posit contrahi

Res sũt ĩ præd. (margin)

Accidẽs uniuocũ nõ tamẽ genus. M (margin)

trahi

A trahi per differentias. Exēpli gratia, albedo conſtat ex colore, & particulari differentia, quæ eſt extra rationē coloris, ſicut rationale, eſt extra rationē cōem animalis. Sed tñ accidens includitur in quocunq; gradu, & quacunque differētia accidentis, ſicut ens ī quocunq; gradu quidditatis realis. ¶ Et eodē mō rñdetur ad ſecundum argumentum, ꝙ nec accidens abſolutū eſt genus ad quantitatem & qualitatem, nec relatio ad prædicamentū relationis, & ad ſex vltima. Eo, vel maxime quod ſex vltima forte non ſunt formaliter relationes, vt ſuo loco videbimus. ¶ Ad tertium reſpondetur, quòd partes, & differentiæ ſubſtantiæ non ſunt directe in prædicamento, ſed reductiue, & ad latus ponuntur ī

B prædicamento ſubſtantiæ, & ſimiliter reſpōdetur, ꝙ punctū, linea, & angulus non directe, ſed reductiue ponuntur in prædicamento quantitatis, & pariter priuationes reducuntur ad prædicamentum, vbi ſunt formæ quarum priuationem ſignificant. ¶ Ad quartum in quo eſt maior difficultas multi ſunt modi reſpondendi. Buridanus in fine prædicamentorum, & alij multi putant entia rationis locari in prædicamento relationis, quia ſignificant relationem, aut generis, aut ſpeciei, aut alium reſpectum rationis. Hoc tamen non conſonat veritati. Primo, quia in prædicamento relationis non ponuntur niſi relationes reales, & tamen relatio ſigni

C ad placitum ſignificantis eſt ens rationis, ſicut & ratio generis, & ratio ſpeciei. Et prætcrea in prædicamento relationis ponitur ſolum illud quod non habet aliud eſſe, quā comparari ad aliud, tamen eſſe genus nō ſolum eſt comparari ad ſpeciem, ſed eſt eſſe aliquid eius, puta formam, & prædicatum eius, ſicut pars ſubſtantiæ quamuis dicat cōparationem ad ſubſtantiam, non eſt in prædicamento relationis, quare genus potius eſt relatiuum ſecundum dici, quàm ſecundum eſſe, vt illic declarabimus. ¶ Alij dicunt ꝙ entia rationis non ſunt in ſpeciali prædicamento, ſed communiter in omnibus, quia in quocunque eſt genus, & ſpecies, &c. Hoc tamen non eſt ſecundum Ariſtotelem, ſecundum quem nomina nō ponuntur in prædicamento pro ſignificatis materialibus, ſed D pro formali, & quamuis ſubſtantia, & quantitas ſint genera, & ſpecies, tamen intentio generis formaliter eſt accidens rationis.

¶ Dicendum ergo eſt, ꝙ entia rationis ſunt extra decem prædicamenta: nam primo Ariſtoteles diſtinxit ens in reale, & rationis, & deinde reale, in decem prædicamenta. Quapropter aut entia (quod aſſerit Paulus Venetus) rationis pertinent ad anteprædicamenta, vt prædicabilia generali nomine dicantur anteprædicamenta, aut fingendum eſt vndecimum prædicamentum quod ſit entium rationis ordinatio.

DE SVBSTANTIA. E

CAPVT V.

SVbſtantia autem, quæ quidem proprie in primiſque, & maxime ſic dicitur, eſt quæ neque de ſubiecto aliquo dicitur, nec in ſubiecto aliquo ē, ut quidam homo, & quidam equus. Secundæ uerò ſubſtantiæ, ſpecies hæ, in quibus quas in primis ſubſtantias appellabamus inſunt, dicuntur: & hæ quidem, & harum ſpecierum genera, vt quidam homo, in ſpecie quidem F homine eſt, genus verò ſpeciei animal eſt. Secundæ igitur ſubſtantiæ hæ dicuntur, ut eſt homo, atque animal.

Tex. 2. Manifeſtum autem ex iis, quæ diximus eſt, quod eorum quæ de ſubiecto dicuntur, neceſſe, & nomen & rationem de ſubiecto prædicari, ut homo de ſubiecto quodam homine dicitur. Prædicatur etiam, & nomen: hominem enim de quodam homine prædicabis, & ratio quoque hominis de quodam homine prædicabitur; quidam .n. homo, & homo, & animal

ratio-

A rationale mortale eſt, quare, & nomen & ratio de ſubiecto prædicabitur. Eorum vero quæ in ſubiecto ſunt in plurimis quidem, neque nomen, neq; ratio prædicabitur de ſubiecto, in aliquib. autem nomẽ quidem nihil prohibet de ſubiecto prædicari interdũ, rõne uero eſt impoſſibile, ut album, cum in ſubiecto ſit corpore, prædicatur de ſubiecto, dicitur. n. corpus albũ rõ uero albi, de corpore nũquàm prædicabitur. Alia vero omnia, aut de ſubiectis dicuntur primis ſubſtantijs, aut in ſubiectis eis ſunt. Hoc autẽ ma
B nifeſtum ſingula depromenti fuerit, ut animal de homine prædicatur, ergo & de quodam homine prædicabitur, nam ſi de nullo quorundam hominum, neque omnino de homine. Rurſus color in corpore eſt, ergo & in quodam corpore. Nã ſi non in aliquo corporum ſingulorum eſt, nec omnino in corpore, quare alia omnia, aut de ſubiectis primis dicuntur ſubſtantijs, aut in ſubiectis eis ſunt. Non exiſtentib. igitur primis ſubſtantijs aliquid aliorum eſſe eſt impoſſibile. Omnia. n.
C alia, aut prædicantur de eis, aut in ſubiectis eis ſunt, quare non exiſtentib. primis ſubſtantiis impoſſibile eſt aliorum aliquid eſſe. Tex. 3. Secundarũ uerò ſubſtantiarum, magis ſubſtantia eſt ſpecies quam genus, propinquior . n. eſt primæ ſubſtantiæ. Si quis. n. prima ſubſtantia quid ſit edat, euidẽtius conuenientiusque reddiderit, ſi ſpeciem quam genus reddat, ut hominẽ quendam manifeſtius aſſignabit, hominem potius quàm animal aſſignãs illud. n. proprium magis cuiuſdã hominis hoc autem communius. Et cũ quandam arborem aſſignauerit, ma-
nifeſtius aſſignabit, arborem aſſignã- D
do quam plãtam. Præterea primæ ſubſtantiæ ideo quod aliis omnib. ſubiiciuntur, & omnia alia de ipſis, uel prædicantur, uel in ipſis sũt, ea gratia primæ ſubſtantię maxime dñr. Vt autem primæ ſubſtantiæ ad omnia ſe habent cætera, ita ſe ſpecies ad genus habet, ſubiicitur. n. ſpecies generi, genera. n. de ſpecieb. prædicantur, ſpecies autẽ cum generib. non conuertuntur. Quare, & ex his ſpecies genere ſubſtantia magis eſt. Ipſarum uero ſpecierũ quæcunque genera non ſunt, altera magis altera ſubſtantia nulla eſt. Nihilo. n. ac E
commodatius aſſignabis de quodam homine hominem aſſignando, quàm de quodam equo equum. Similiter autem, & primis ſubſtantiis, nulla altera magis altera ſubſtantia eſt, nihilo. n. magis quidam homo ſubſtantia eſt, quam bos quidam. T. 4. Merito igitur poſt primas ſubſtantias, ſolæ aliorum omnium ſpecies generaque ſecũdæ ſubſtantiæ dicuntur. Sola. n. hæc, eorum quæ prædicantur primam ſubſtantiam indicant, quendam. n. hominem ſi quis ediſſerat quid ſit, ſpeciẽ, F
genus accõmodatius demonſtrabit: & manifeſtius quid ſit faciet, hominẽ quàm animal attribuendo. Aliorũ uero omniũ quicquid attribuat quis, tribuet extraneæ, uelut albũ, aut currit, aut aliud quocunq: hmõi depromendo. Quare merito hæ ſolæ aliorũ ſecundæ ſubſtantię dicuntur. Ad hęc primę ſubſtantię eo quod aliis omnib. ſubiiciũtur, & oĩa alia de illis, uel prędicantur, uel in ipſis ſunt propriiſſimè dñr ſubſtantię. Sicut aũt primæ ſubſtantiæ ad omnia ſe hñt cætera, ita genera, & ſpecies primarum ſubſtantiarum, ad

A reliqua omnia se habent: de his enim reliqua omnia prædicantur; quendam enim hominem dices grammaticum esse: ergo & hominem, & animal grammaticum dices esse: similiter autem & in alijs. Tex. 5. Cōe autē omni substantiæ est, in subiecto nō esse. Prima namq; substantia, nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum uerò substantiarum constat quidem etiam sic, in subiecto nullam esse. Homo.n. de subiecto quidem homine quodam dicitur, in subiecto uerò nullus est, nec.n. in quodā homine homo est. Similiter autem, & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine, non etiam est animal in quodam homine. Præterea, eorum quæ in subiecto sunt nomen quidem de subiecto prædicari interdum nihil prohibet: rationem nero, est impossibile. Secundarum uerò substantiarum de subiecto, & ratio, & nomen prædicatur, rationem .n. hominis de C quodam homine prędicabis, & animalis similiter, quare non erit eorum substantia, quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substantię hoc quippe, & differentia eorum est, quæ in subiecto non sunt, bipes.n. & gressibile de subiecto quidem homine quodā dicitur, in subiecto uerò est nullo. Nec .n. in homine bipes est, neq; gressibile. Ratio quoq; differentię de illo prædicatur, de quocunque ipsa differentia dicitur. Velut si gressibile de homine prædicatur, & ratio gressibilis de homine prædicatur: est.n. homo gressibilis. Neque nos uero substantiarum partes conturbent, quasi quæ in toto sunt, etiam in substantia fient, quæ ita in toto quasi in subiecto sint, nec forte eas non esse substantias fateri cogamur. Non.n. sic in subiecto quippiam esse, quemadmodum partem esse dicitur. Tex. 6. Inest autem substantijs differentijsque oēs uniuoce ut prædicentur. Omnia.n. quæ ab his prædicata sumuntur, aut de indiuiduis, aut de specieb. prædicantur. A prima nāque substantia, prædicatio nulla est: de nullo.n. subiecto dicitur. Secundarum uero substantiarum species quidem de indiuiduo prędicatur, genus autem & de specie prędicatur, & de indiuiduo. Similiter autem, & differētię, & de specieb. & de indiuiduis prę E dicantur. Iam uero & rationem primę substantię specierum, generumque suscipiunt, & species generis, quęcunque .n. de prædicato dicūtur, eadem, & de subiecto dicentur. Similiter autem rationem differentiarum suscipiunt species, & indiuidua. Vniuoca autē sunt quorum, & nomen commune est, & ratio eadem, quare omnia quæ a substā F tijs differentijsque sunt, uniuoce prædicantur. Tex. 7. Omnis autem substātia hoc aliquid significare uidetur. In primis igitur substātijs indubitabile id uerumque est, hoc aliquid ipsas significare. Indiuiduum.n. unumq; numero est quod significatur. In secundis uero substantijs, similiter quidem propter appellationis figurā hoc aliquid significare uidetur, cū quis, aut hominē, aut animal dixerit, non tamē est uerum, sed quale quid potius significat: non est.n. unum ipsum subiectū, ut ipsa substantia prima. sed de pluribus ipse homo, & animal dicitur, uerū nō quale quid absolute significat, perinde ac album, nihil.n. aliud album quam quale significat. At species & genus

G nus circa ſubſtantiam quale ipſum definiunt:qualem.n.quandam ſubſtã tiam ſanè ſignificant. Genere tamen amplior definitio quam ſpecie fieri ſo let,qui namque animal dicit,is plura complectitur, quàm is qui hominem dicit.Tex.8.Competit præterea ſubſtantiis, & nihil ipſis contrarium eſſe. Primæ nãq; ſubſtantiæ,ut alicui homi ni,aut alicui animali quidnã cõtrariũ fuerit?nihil.n. prorſus his aduerſatur. At neq; ipſi homini,uel animali contrarium quicquam eſſe uidetur. Non tñ hoc ſubſtãtiæ propriũ eſt, & alijs.n.
H cõpetit,ut quantitati:bicubito.n.aut tricubito nihil contrarium eſſe uidetur,neq; ipſis decẽ, neq; taliũ cuiquã quicquã aduerſatur.Niſi quiſpiã mul tum pauco,aut magnũ paruo dixerit eſſe contrarium,attamen nihil eorum quæ deſinitæ ſunt quantitatis,cuiquã prorſus aduerſari uidetur. Tex.9. At uero ſubſtantia non ſuſcipere gradus uidetur,ut ſit magis minusve talis,at que non dico ſubſtantiã ſubſtãtia nõ magis ſubſtantiam eſſe:hoc.n.iam diximus ita eſſe, ſed quãq; ſubſtantiam
I idipſum quod eſt,non dici magis, ac minus eſſe, veluti ſi ſubſtantia eadem homo ſit,non eſt magis,ac minus,aut ſeipſo,aui alio,homo,non,n.alius alio magis hõ eſt,perinde,atq; albũ aliud alio magis,ac minus eſt albũ : corpus .n.album magis albũ nunquàm prius & calidum magis nunc calidum, ac minus dicitur eſſe; ſubſtantia vero nõ magis dicitur,nec minus,neq; hõ ma gis nunc hõ quàm prius dicitur eſſe, neq; cæterorũ quicquã omnino quæ ſubſtantiæ ſubeunt rõnem, quare patet,ſubſtãtiã gradus ſuſcipere nõ poſ ſe,ut magis ſit unquã id quod eſt,atque minus.Tex.10. Maxime uero ſub K
ſtantiæ proprium hoc eſſe vr̃ idem in quã unumq; numero permanens,contrariorum eſſe ſuſceptiuum,quale nihil in iis quæ ſubſtantiæ non ſubeunt rõnem proferre posſis, quod unũ numero cum ſit,recipere in ſe ſimul contraria posſis, ut color unus idẽq; numero,albus idem ac niger:negotiumve idem numero,bonum malumq;,ut ut dicatur, ac in cæteris ſimiliter,quæ cunque ſubſtantia non ſunt.Subſtantia aũt una eademq; numero contrariorum eſt ſuſceptiua, ueluti quidam
hõ unus, ac idem interdum fit albus, L
interdum niger,& calidus, atq; frigidus,& uitioſus,ac ſtudioſus. Ad alia uero nulla idipſum accõmodari videtur niſi fortaſſe quiſpiã inſtaret,orõnẽ opinionemq; dicens contrariorũ eſſe ſuſceptiuas.Eadem.n.orõ falſa ueraq; eſſe uidetur. nam ſi uera eſt hæc orõ, quempiã in quam ſedere,ſi ille ſurgat eadem hæc oratio falſa erit. Idẽ & in opinione fieri uidetur.Nam ſi quiſpiã opinatur quempiam ſedere, ſi ſurgat ille,falſo nimirum opinabitur,qui de
illo eandem habet opinionẽ. Enimue M
ro ſi quiſpiã, & his illud accommodatum duxerit eſſe, in modo tamen habebit utique differentiam, ſubſtantię .n. ipſæ ſui mutatione contrariorum ſũt.ſuſceptrices:ſi fit.n.ex calido quip piam frigidum, mutatur ſane, alteratur.n. ut patet, & ſimiliter ſi nigrũ ex albo fit,& ſtudioſum è uitioſo,& in cę teris ſimili modo, unumquidq; muta tionẽ ſuſcipiens, contrariorum eſt ſuſceptiuum.In oratione uero,atq; opinione nõ ita fit,ſedipſe quidẽ immobiles penitus manẽt,ſi res autem moueatur,ibi tũ euadunt circa eas cõtra

A ria, oratio nãq; eadẽ manet, quẽpiam inquã sedere, re aũt mota, interdũ uera, interdũ falsa fit. Eadẽ circa opinionẽ ẽt fiunt. Quare saltẽ hoc quidẽ mõ substantiæ proprium erit, ipsã sui mutatione susceptricẽ contrariorũ esse. Quòd si quispiam, & hoc acceptet, opinionẽ ut putet, orationemve susceptiuas contrariorum esse, sciat idipsũ verum non esse. Oratio nãq; opiniove, non quia suscipiũt aliquid, ideo susceptiua contrariorum esse dicuntur, sed quia circa quippiã aliud accidit aliquid.
B Ex eo nãq; vera, uel falsa oratio, ac opinio dicitur esse, quia res ipsa est aut non est, non quia ipse contrariorũ sunt susceptiuæ. Simpliciter.n.a nulla re prorsus, aut oratio, aut opinio mouetur, quare nõ erunt susceptiuæ profecto contrariorũ si passio in ipsis nulla efficiatur. At substantia hoc susceptiua cõtrariorum dicitur esse, quòd contraria suscipiat ipsa. Morbus.n.& sanitatem, nigredinem, atque albedinem suscipit, atque unumquodque talium ipsa suscipiens, susceptio contrariorum dicitur esse. Quare substan
C tiæ proprium erit, ipsam unum idẽq; numero permanẽtem, mutatione sui susceptricem esse contrariorum. Sed de substantia quidem hactenus.

Diuisione prædicamentorum præmissa ad singulorum Arist. enarrationem descendit. Nec adeo cognitu arduum est cura substantia inchoauerit. Est.n. substantia fundamentum vnde reliqua prædicamenta pendent, & cuius attributione distinguũtur & cognoscuntur. Atque adeo substantia (vt 7. met. t. 4. habetur) est omnium rerum prima, ratione, cognitione, & tempore. Atqui capitulum hoc quintum in duo secatur prinpalia membra. In primo constituit Arist. subiectum, & prædicata in recta linea hujus D prædicamenti, & in altero exponit eius proprietates. In primo membro sunt textus quatuor. Insinuat.n. primo diuisionem substãtiæ in primam, & secundam, & utranque definit. Mox comparat secundas substantias ad prædicata aliorum prædicamentorum, & primã substantiã ad omnia prædicamẽta. deinde cõparat, & inter se secundas substantias, & inter se primas. Postremo reddit rationẽ nominũ illorũ, secunda substantia, & prima substantia, quæ in 1. tex. fuerãt definita. In secundo membro iuxta sex proprietates substantiæ sex distinguuntur tex. Atque adeo totum caput distribuitur in decem tex.

Ad intelligentiã definitionis primæ substãtiæ considerandũ est, non esse duas defini- E tiones, ut aliqui putãt, sed vnã sicuti admonet Albertus, vt definitũ sit totum illud, substãtia quæ proprie in primisq; & maxime dr̃ & reliquũ sit definitio proprie, ad differẽtiã accidentiũ, nã secundũ Arist. 5. met. t. 15. substãtia tertio mõ accipiẽ pro essentia cuiuscũque significata p̃ definitionẽ, & sic essentia accidẽtis quodãmodo dr̃ substantia. At quia substantia, vt nomen sonat, dr̃ a substando, quia uidelicet substat alijs in essendo, & proinde in prædicando, & accidentia nõ substãt aliis accidentib. nisi quatenus ipsa sustentãtur in substantia, ideo primũ prædicamentũ proprie dr̃ substantia. ¶ In primis. i. principaliter. Ad dr̃iam secundarum substantiarũ, nã F secundæ substantiæ substant quidem accidẽtib. sed t̃n rõne primæ substantiæ: homo .n. aut animal, in cõi, nõ est album, nisi quia Petrus est albus, suppositũ namque est primum subiectũ accidentiũ, atq; adeo inde dr̃ suppositũ. Maxime. i, quæ plurimis substat, nam accidens, vt quantitas, substat alijs accidentibus, secundæ vero substantiæ substant pluribus, nam substant etiam quantitati, sed prima substantia substat plurimis quinetiam vniuersis, nam substat, & secundis substantijs. Hæc ergo substantia, quæ proprie, & maxime vocaur substantiam (ait Aristo.) est quæ neque de subiecto dicitur, neque in subiecto est. Et hæc est definitio. Cuius prima particula separat primam substantiam a se-

G a secundis, secunda vero secernit eam ab indiuiduis accidentium. Vnde prima particula, vt notauimus. c. 1. accipitur secũ dæ intentionaliter, & secunda primæ intẽtionaliter. Nam per primam distinguitur inter secundam intentionem primæ substãtiæ, quæ est subiici, & secundam intentionem secundæ substantiæ, quæ est prædicari & per secundam distinguitur inter naturã substantiæ, quæ est per se, & naturam accidentis, quæ est inesse. Quod siquis arguat contrà definitionem, quod conueniat partibus substantiæ, nam hæc manus, nec de subiecto dicitur (cum sit singularis) nec in subiecto est cum non sit accidens. Respõdetur, quod in definitione, cum datur negatiue, debet subintelligi genus, vt sit sen-

H sus, Prima substantia est substantia quæ nec de subiecto dicitur, &c. & accipitur substantia pro eo quod ponitur in recta linea quomodo partes substantiæ non sunt substantia. ¶Simili proportione intelligitur definitio secundæ substantiæ, nisi quod litera ẽ sub oscura. Sed nota, quòd licet secundæ substantiæ sint in primis ad modum. quo forma vniuersalis est in particulari, quia formaliter prædicantur de illis, nihilominus etiam primæ substantiæ sunt in secundis ad modum quo pars est in toto, nam vt c. de specie exposuimus, superius est quoddam totum respectu inferioris, quod conti-

2. substãtia.

I netur in superiori. Item notato ly, imprimis accipi aduerbialiter pro eo quod est, principaliter. Est ergo sensus: Secundæ substantiæ dicuntur species hæ. i. species illæ, in quibus, quas principaliter substantias appellabamus, insunt: i. sub quibus primæ substantiæ continentur. Species (inquit) hę, & harum specierum genera, sicut enim homo singularis est in specie, ita species est in genere. Quare vero dicantur secundæ substantiæ, explicabitur in 1. quæstione. Tex. 2, ¶In secundo textu qui incipit, Manifestum est &c. explicans latius Arist. rationem primæ substantiæ comparat primo secundas substantias ad vniuersalia accidentium, & secundo primam substantiam ad vniuersas res omnium prædicamentorum. Differentia ergo est inter vniuersalia substantiæ, & K vniuersalia accidentium' ꝙ vniuersalia substantiæ prędicantur de suis inferioribus nomine & ratione, accidentia vero de substantia, quædam nec nomine prædicantur nec ratione, & quædam prædicantur nomine, sed nõ ratione. Vbi notandum, quod aliquid prędicari de alio secundum nomen, ẽ ꝙ nomen prædicati sit nomen subiecti, & prædicari secundum rationem, est ꝙ definitio prędicati sit definitio subiecti, Accipitur enim ratio per definitione, vt patet in exemplo Aristotelis. Species ergo & genus, prædicantur de Petro secundum nomen & secundum rationem, quia Petrus est homo, quod est nomen speciei, & est animal rationale, qđ est eius definitio. Et pariter est animal

Præd. cari noie & rõne.

quod est nomen generis, & est viuens sensibile qđ est eius definitio. Accidentia vero si accipiantur in abstracto, neutro modo prædicantur de substantia, quia Petrus nec est albedo, nec est color disgregatiuus visus. In concreto vero accidens prędicatur secundum nomen, quia nomen concretum albedinis est nomen corporis, nam corpus est album, tamen definitio albi non est definitio corporis. Tex. 3. ¶In tex. 3. qui incipit, Secundarum, &c. facit Arist. tres comparationes, primãm, inter secundas substantias videlicet quod species est magis substantia quàm genus. Quam duabus rationibus demonstrat. Prima, quia cum primæ sub- L

M stantię sint maxime substantia, id quod propius accedit ad primam substantiam, & euidentius explicat eius quidditatem est magis substantia, hoc autem est species, quærenti namque quid est Petrus, euidentius respondebitur esse hominem, quàm esse animal, nam animal, non explicat totam essentiam Petri, sicut homo. Secundo, quia prima substantia ideo est maxime substantia, quia pluribus substat, sed post primam substantiam pluribus substat species; quam genus (nã species substat etiam generibus ipsis) ergo species est magis substantia. Eadem ratione genus quanto inferius, tanto est magis substantia. ¶Secunda comparatio est inter species specialissimas sub eodem genere

A nere. Ait enim nullam huius specierum esse magis substantiam alia, vt homo non ē magis substantia quam equus. Atque adeo tertia comparatio est inter primas substantias inter quas eadē rōne nulla est magis substantia quam alia, vt hic equus, hic lapis, æqualiter sunt primæ substantiæ. Tex. 4.

¶In 4. & postremo tex. huius mēbri qui incipit, Merito &c. Philosophus reddit rationem quare secundæ substantiæ dicantur substantię, nam cum substantia dicatur a substando & secundæ substantiæ non substent .i. non sint prima subiecta, sed prædicata quæ se habent, vt forma respectu subiecti, potius deberent dici qualitates substantiæ. Respondet, ergo, quod recte dicuntur substantiæ, q̄ probat duabus rationibus sumptis ex duabus acceptionibus substantiæ, nam substantia vt dictum est, accipitur primo modo secundum Aristo. pro quidditate substantiæ, & secundo modo pro eo quod substat tam quam subiectum aliorum. B

¶Prima ratio procedit primo modo. Probatur .n. secūdas substātias recte appellari substātias, quia p̄ eas respōdet ad q̄stionē quid ē prima substātia, licet p̄ speciem proprius respondeatur quàm per genus, quia species explicat vltimam differentiam, atque adeo totam essentiam rei, quærenti .n. quid est Petrus, respondetur proprie quod est homo, & confuse quod est animal. Accidentia vero nō sunt substantiæ, quia non explicant quidditatem substantiæ. C

¶Secunda ratio procedit ex secūda acceptione substantiæ. Primæ substātiæ eo dicūt primæ, quia substāt vniuersaliter omnib. p̄dicatis, sed genera & species post primas substātias substāt ēt cūctis accidentib. ergo merito dicūt secūdæ substantiæ. Et ponit exemplum de accidenti spirituali, puta grammatica, ad denotandum quod non solum substant accidentibus corporalibus quæ insunt mediante te quantitate, sed omnibus simpliciter. Atque notandum quod cum ait, si quidam homo est grammaticus, homo est grammaticus nō solū ē sermo conditionalis, sed causalis. Etenim accidens prius natura recipit in indiuiduo quod est terminus generationis & propterea inest speciei, nanque in communi de se non dicit, quod sit albus nec niger, sed quia Petrus est albus, homo est albus. D

Textus quintus qui incipit, Commune autem omnium est secundi membri huius capitis, inquo tex assignantur substantiæ proprietates, cum enim generalissima prædicamentorum definiri nequeant, cuiusque proprietates Arist. enarrando, eorum describit naturam. Quarum prima est, commune esse omni substantiæ in subiecto non esse. Hanc & sequentes proprietates Nominales terminis accommodant, vt sensus sit, quod termini significantes substantiam absolute non insunt subiecto .i. non prædicantur accidentaliter, itaque inesse apud ipsos, accipitur hic secundæ intentionaliter. E

Prima proprietas.

Noīaliū expositio

¶Sed quāuis ita sit, q̄ hmōi termini non prædicantur accidentaliter, itaque inesse apud ipsos, accipitur hic secūdæ intētionaliter.

¶Sed quāuis ita sit quod hmōi termini non prædicantur accidentaliter, id nihilominus accidit terminis ratione rei significatæ enimuero quia substātia nulli realiter inest, fit vt nec ipsa nec nomen eius prædicetur accidentaliter. Vnde Arist. inesse subiecto, intelligit hic primæ intentionaliter, vt ex modo essendi, modum venemur prędicandi, quod ex contextu literæ palam fiet.

¶Tres particulas habet hic textus. Primo p̄bat conclusionem dicens, quòd primam substātiā manifestum est non inesse subiecto . . Sed de secundis posset quis dubitare, eo q̄ secūdæ substantiæ prædicantur de subiecto. Et cū prædicatum habeat se vt forma, & subiectū vt materia, fit vt secundæ substantiæ appareant esse in subiecto. Quæ verba ostēdūt hoc quod est, esse in subiecto, accipi primæ intentionaliter, est enim ad sensum manifestum, supposita substantialia per se subsistere & nulli inesse, quod non est tam manifestum de prædicatis substantialibus. Si vero esset sermo de terminis, tam notum esset, ly homo, non prædicari accidentaliter quā ly Petrus . . Probat ergo Arist. secundas substantias non esse in subiecto duplici ratione. Primo, quia quamuis homo dicatur de subiecto. i. sit prædicatum essentiale F

G primę substantiæ, nihilominus non inest primæ substantiæ tanquã subiecto, homo enim nõ est quodã homine.i. homo non est qualitas inhęrẽs Petro, sed dicit essentiã Petri. ¶Secundo id probat, qa eorũ quæ sunt in subiecto, vt iã mõ dictũ est (nõ prædicãtur noĩe & ratione, sicut rõ & definitio albi, nõ est definitio corporis) sed tñ secũda substãtia prædicatur noĩe & ratione de prima, nã definitio hoĩs est definitio quidditatiua Petri. Et nota vim rõnũ istarũ in hoc cõsistere, ꝙ esse in subiecto simpliciter, est esse in aliquo tanq̃ in sustentante à quo recipit esse, at scđæ substantiæ, nõ sunt hoc mõ in primis, qa potius cõstituũt essentiã primæ substãtiæ. Et iõ scđæ substãtiæ sunt de primis, tanq̃ de subiecto ꝓdicationis, sed nõ sunt i illis, tanq̃ in subiecto inhæsionis. ¶In scđa particula textus declarat hanc nõ esse ꝓprietatem solius substantiæ. Enimero drĩa nõ est in subiecto, qa est de essentia rei sicuti genus. Item qa ẽt ꝓdicatur noĩe & rõne. Rõ.n.rõnalis, quæ est vti rõne, est ẽt ratio hoĩs, ꝙ siquis arguat drĩam nõ habere definitionẽ, vt supra dictũ est in primo capite, respõsum est, ꝙ rõ accipitur pro definitione in his quæ habẽt definitionẽ, in aliis vero definitione carẽtibus, accipitur rõ, ꝓ cõceptu obiectiuo, vel ꝓ descriptione quę accipit loco definitionis. ¶In tertia particula rñdetur dubitationi, qa vr̃ ꝙ hæc proprietas nõ cõueniat oĩ substãtiæ, quæ dubitatio prouenit à partibus substãtiæ. Apparẽt.n. materia, & forma, & caput esse in subiecto, nã partes sunt in toto. Rñdet Arist. ꝙ partes nõ sunt in toto, inhærentes illi tanquã subiecto, sed sunt componentes totum, & per cõsequẽs pertinent ad essentiam rei. Itaq. vult Arist. cõcludere hãc proprietatẽ non solum substãtiæ in rectæ linea, sed partibus quoq; tã metaphysicis, vt differẽtiis, quã physicis, vt essentialibus & integralibus, cõuenire accidentia. n. sunt in toto, & supponunt totum cõpositum à quo dependent, sed partes sunt in toto, tanquam componentes totum, quod ab illis pendent. ¶In textu sexto qui incipit, inest autem, subditur secunda proprietas substantiæ, videlicet, quod substantiæ oẽs vniuoce prædicantur. Quæ eadem proprietas & rebus conuenit, & subinde terminis. Ponitur plurale ad designãdum species & genera, cũ enim ait, omnes substantiæ, intelligit omnia prædicata prædicamenti substantiæ, nam prima substantia non potest esse prædicatum. Vbi notato id quod diximus in cap. de specie, indiuiduũ substãtię nullatenus ꝓdicari, nec de seipso, nam Petrus est Petrus, nõ est simpliciter prædicatio, sed secundum quid. Probat conclusionem. Oĩa prędicata prædicamenti substantiæ prædicãtur de suis inferioribus noĩe & ratione, ergo prædicãtur vniuoce. Vtraq; præmissa iã modo probata est, & cõsequentia patet ex definitione vniuocorũ. Ait verò hanc proprietatem etiam conuenire differentiis. Et probat, ꝙ definitio secundarũ substãtiarum & definitio differentiæ sit etiã definitio suorũ inferiorũ, per regulã antepædicamentalẽ, quicquid conuenit prædicato, conuenit ẽt subiecto essentialiter inferiori. ¶In textu septimo qui incipit, Oĩs aũt substãtia. &c. subiungitur tertia proprietas substantiæ, videlicet ꝙ omnis substantia videtur hoc aliquid significare, sola tamen prima substantia significat hoc aliquid, secunda verò substantia nõ significat nisi quale quid. Ad cuius euidentiam id in primis ex superioribus meminisse opus est, quòd cũ in prædicamentis Arist. & de rebus principaliter & subinde de tr̃is tractet, nũc loquitur de rebus, nũc vero de tr̃is. Et ideo hanc proprietatem substãtiæ explicat per significationẽ terminorũ, ꝙ videlicet nomẽ singulare significet hoc aliquid, nomẽ vero vniuersale substãtiæ, significet quale quid. ¶Vbi ꝓ interpretatione terminorũ notandum est, ꝙ quẽadmodũ, ly aliquantũ, sigñat quãtitatẽ de formali, & ly aliquale, significat qualitatẽ, ita ly aliqd, sigñat substantiã cõi siue primã siue scđam. At vero ꝓnomẽ demonstratiuũ designat id qđ oculis obiicit, qualia sũt supposita, & iõ, hoc aliq. tñ valet sicut, substantia hæc & vna numero. Sed tñ, quale, cum simpliciter profert, sigñat de formali qualitate, quæ est res quarti prædicamenti.

Margin notes and letters: H; I; K; L; M; *esse in subiecto.*; *Scđa proprietas.*; *Tertia proprietas.*

A menti . nihilominus accipitur aliqñ gñaliter pro oi illo qđ se hēt , vt forma respectu alterius, & qa natura substantiæ, in cōi significatu , habet se vt forma respectu suppositorū , idcirco noīa vniuersalia prædicaméti substãtiæ dicuntur significare quale quid.i. qualitatē substantialē. Itaque, cum, quid, vel aliquid, significet in cōi substantiã , hoc aliquid , sigñat subm̄ primū substãtiæ, & quale quid , significat prædicatū. Quocirca Aristo. 5. met. tex. 15. dicit, quòd substãtia, vno mō significat substantiã singularē. alio mō accipit vt significat , qđ quid est.i. quidditatē. ¶ Lucida ergo est probatio Arist. ait.n. ꝙ prima substantia manifeste significat hoc aliquid , quia prima substantia est vnum numero indiuiduum; sed in secundis substan-
B tiis nominis figura est in causa , vt videãtur significare hoc aliquid, nã, homo, aial. &c. cum significent rem per se subsistentem , & non subsistant nisi supposita , vidētur significare hoc aliquid , sicut, Petrus , & Paulus. Sed t̄n cum non significent vnum numero , sed significent naturam essentialē , quæ est pluribus cōis, potius significãt , quale, qud. ¶ Et subdit , non quod significent quale simpliciter, sicut album , nã albū solū quale significat , sed significãt quale quid.i. naturã substãtialem. Quod si arguas, quòd nomen vniuersale , hō , significat etiam indiuidua pro quibus supponit , rñdetur, quòd primariū significatū est natura in cōi, sed materia-
C lia , sunt indiuidua . Atqui Arist. tã anxie ꝓbat, secundas substãtias non significare hoc aliquid sed quale quid , vt opinioni Platonis contradicat , nam Plato vniuersas quē stãtias dicebat esse separatas aduersus quē 7. meta. tex. 43. & infra , probat inde sequi illius modi substantias debere esse primas substantias, puta subsistentes, sicut Petrus, & Paulus, quod manifestat esse impossibile, nam vniuersalis substantia , cum sit prædicatum formale indiuiduorum , nō potest esse per se subsistens , sed debet esse in indiuiduis tãquam eorum forma . Et in hoc sensu concludit aduersus illum , quòd vniuersalia non sunt substantiç i. subsistētes, & hoc est qđ dicit hic. quòd nō significãt hoc aliquid, sed quale quid. ¶ Subiungit tandē Aristo . quòd gñe amplior ē definitio quã spéi, D qđ est dicere , genus ampliorē formã significat.i. naturã magis vniuersalē quã spēs , & ꝑ cōsequēs magis significat quale quid , nã spēs solū significat naturã indiuiduorū , genus verò naturam plurium specierum. ¶ In textu octauo , qui incipit , Competit præterea.) subdituur proprietas quarta substantiç, puta substãtiæ nihil esse cōtrariū. Et primo asserit proprietatē, deinde subiūgit nō conuenire hoc soli substantiç, qa & quantitasi etiam competit , & tertio soluit dubitatiunculam , nempe, quòd non sit certum id oī quãtitati cōuenire. Proprietatē hanc Aris. nō aliter probat quã inductiue , qppe qui E supponat & ex natura substantiæ, & ex prima eius proprietate hanc esse manifestam. Contraria enim ea sunt(vt in postprædicamentis videbitur) quæ sunt sub eodem genere , & circa idē subm̄ mutuo se expellūt, vt calidū & frigidum, sed substantia est qđ omnibus aliis substat, & ipse in nullo subiecto recipitur , ergo substantiæ nihil est contrarium. Exēpli gratia: Caliditas & frigiditas sunt contraria , quia in eodem subiecto altera alteri succedit , vt res quæ modo est calida possit esse frigida, sed res quæ modo est homo, nō potest post modū esse equus, nec res quæ modo est aqua, potest eadem esse ignis , ergo substantiæ nihil est cōtrariū. Et præterea. Vnum contrarium non potest alterius esse subm̄, secundo de genera. text. F 6. caliditas enim esse non potest frigiditatis subiectum, sed substantia omnium in vniuersum est subiectum accidentium : ergo nullum est sibi contrarium . Vnde optime subnotauit Aristo. proprietatem hanc perspicacius lucere in primis substãtiis , quàm in secundis . euidentius enim est primam substantiam nulli inesse , & per consequens esse impossibile , vt res quæ modo est Petrus , fit postmodū Paulus, aut res alia , sed de specie aut genere non est adeo manifestum , cum, vt dictum sit, habeant se vt formæ primarum substãtiarum . ¶ Hinc sequitur, proprietatē istam cōgruentius adaptari rebus ꝙ terminis, negat.n. Arist. substan-

Quarta proprietas.

G tiis realem contrarietatem qualis est inte qualitates, tametsi ratione rerum conueniat etiam terminis prædicamenti substantiæ non esse proprie contrarios. ¶ Subiũgit secundò Arist. hác proprietatem conuenire etiam quãtitati, vt lineæ nihil est contrariũ, aut superficiei. Non. n. sunt accidentia quæ se expellant circa idem subiectum. & eadẽ rõne bicubitæ quãtitati non est contraria tricubita, quæ sunt spẽs quantitatis continuæ, sicut nec cõtrariantur binarius, & ternarius, quia sunt spẽs quantitatis discretæ. ¶ Addit tertiò Aris. ꝙ forsan quis dubitabit, multa contrariari paucis, que sunt species quãtitatis discretæ, & magnũ paruo, quæ sunt species quantitatis continuæ.
H Videtur. n. ex natura significationis habere oppositionẽ, sicut albũ nigro, & respõdet, ꝙ quicquid de istis sit, tamẽ quantitates illæ quæ sunt certæ & determinatæ, vt binarius, ternarius, bipedale, tripedale, non cõtrariantur. Magnum & paruũ dicũtur quãtitates indeterminatæ, quia in quacunque quantitate reperiũtur, nã & inter elephantes respectiue est aliquis paruus, & iter formicas est aliqua magna. ¶ In textu nono q incipit, At vero substantia sequitur proprietas quinta substantiæ, nẽpe ꝙ substãtia non suscipit magis & minus. Vbi primò Aristo exponit sensum ꝓprietatis, & deinde inductiue indicat eam. Duplex. n. est sensus pro

Quinta proprietas.

I prietatis huius, secundũ qđ substantia, aut accipitur scđæ intẽtionaliter, pro re ipsa in quantũ substat secũdæ intẽtioni, aut accipitur primæ intẽtionaliter pro re secũdũ suũ esse absolutũ. Nã primo mõ supra dixerat Aris. substãtiã recipere magis & minus, qa prima substantia est magis substantia quam secũda, eo ꝙ principaliter & maxime substat, & inter secundas substãtias species est magis substantia quã genus. Vnde proprietas hæc quinta solum conuenit substantiæ secundo mõ, homo. n. in quantum homo, non suscipit magis & minus. nec animal in quantum animal. ¶ Atqui Nominales proprietatem hanc solũ intelligunt secundę intentionaliter, in hoc sensu, ꝙ termini prædicamenti substantiæ non prædicantur cum his aduerbiis magis & minus, quia vnus nõ

K est magis hõ aut magis animal quam alius. Attamen quamuis ita sit ꝙ proprietas hæc cõueniat terminis, nihilo minus tamẽ principaliter conuenit rebus: terminis vero tã quã signis rerum. Enimuero sicut eo ꝙ albedo est intensibilis, & remissibilis, ly albũ prædicatur secundũ magis & minus, ita eo ꝙ substãtia nõ est intẽsibilis, aut remissibilis, termini prædicamẽti substãtiæ non prædicantur secundũ magis & minus. ¶ Nec istã proprietatẽ solicitus est Arist. aliter ꝗ inductiue cõfirmare, quia ex prima & quarta fit manifesta. Ad cuius intelligentiã adnotãdũ est, ꝙ rerũ omniũ essentiæ, siue substãtia sit siue accidens, cõsistunt in indiuisibili, nec additionẽ recipiẽtes nec diminu-

L tionẽ. Enimuero, quemadmodũ nullus est magis hõ quàm alius, aut magis animal, ita neq; vna quantitas est magis quantitas quã alia, neq; vna albedo magis albedo, neque vna relatio magis relatio quã alia. Et hoc est vnũ, eorũ in quib. species sunt sicut numeri, vt docet Arist. 8. Met. tex. 10. sicut enim numero addito fieri non põt, quin mutetur species, ita neque rerum essentiis. Hinc fit vt intensio aut remissio solum conueniat accidenti in ordine ad subiectum, qa videlicet perfectius esse habet in subiecto magis actuando subiectum, aut minus perfectum minus actuando. Cum ergo substantia nulli insit, non potest habere aliud,

M aut aliud esse subiecto, & ideo suapte natura non suscipit magis & minus. Illi vero qui tenent intensionem fieri per additionẽ gradus ad gradum, & per cõsequens quod albedo etiam extra subiectum potest esse magis aut minus intensa, non possunt tã euidentem adducere rationem huius proprietatis, nam si albedini separatæ potest fieri additio, non potest euidenter responderi cur substantiæ nõ fiat. Nihilo minus respondebunt hanc esse naturam substantię & illam naturam accidentis. ¶ Sequitur etiam hæc proprietas ex quarta, quia accidentia corporalia per maiorem aut minorẽ admixtionẽ cõtrarii sunt minus aut magis intẽsa, vt calor, albedo, & alia Corpora-

6. proprietas.

A lia inquam, quæ pertinent ad qualitates primas, nam lumen, quia nō habet contrarium sine mixtione est magis aut minus intensum. Cum ergo substantia non habeat contrariū, non est intensibilis aut remissibilis.

¶In 10. & postremo textu qui incipit, Maxime vero substantiæ, &c. tandem concluditur vltima proprietas quæ maxime conuenit substantiæ, videlicet, quòd vna, & eadem numero substantia sit susceptiua contrariorum. Et habet hic textus particulas tres. In prima probatur exclusiua, videlicet tantum substantiæ conuenit, &c. Et primo probatur ex exponentibus, negatiua scilicet, quòd nulli rei alterius prædicamenti quàm substantiæ conuenit suscipere contraria, idem enim color numero non suscipit contraria. Addit, idem numero, quia in genere aliquis color est albus, & aliquis niger. Deinde probat affirmatiuam, quia vnus & idem homo successiue modo est albus postea niger. Et proprietas hęc sequitur ex tertia, ex hoc enim, quòd substantia significat hoc aliquid, sequitur, quòd est primum subiectum omnium in vniuersum accidentium, & per consequens contrariorum successiue. ¶In secunda particula arguit quòd non sit hoc proprium substantiæ, nempe quòd non conueniat soli, nam, oratio, & opinio, recipit contraria, & non est substantia. Oratio est propositio apprænsiua significans verum uel falsum in quo autem sit prædicamento, cap. sequenti videbitur. Opinio vero est propositio indicatiua quæ pertinet ad prædicamentum qualitatis, & vtraque recipit uerum vel falsum, ut si quis a longe videat hominem sedentem, quem iudicat sedere, & ipso surgente semper iudicet sedere, oratio, & opinio mutatur de vera in falsam. In tertia particula respondet dupliciter. Primo, quod licet concederetur orationem & opinionem recipere contraria, nihilominus non recipiunt contraria per sui mutationem, sed per mutationem rerum, mutatur enim oratio de vera in falsam, non quia ipsa aliquid perdat aut acquirat, sed quia res significata mutatur, puta, quia homo qui sedebat surgit. Substantia vero recipit contraria per sui mutationem, & ideo quamuis simpliciter suscipere contraria non esset proprium substantiæ, tamen modus suscipiendi, scilicet, per sui mutationem esset illi proprium. Secundo ad rem proprius respondet negando simpliciter, quòd oratio aut opinio suscipiat contraria. Et solutio stat in hoc, quod oratio realiter non recipit contrarium, id est, contrarias qualitates, sed solum denominationes contrarias, nam oratio propterea ꝙ nunc denominetur vera & postea falsa, nihil acquirit aut perdit, sed res est quæ mutatur, sicut si ego sim nunc Petro dexter, & me immoto ipse mutetur ad dexteram meā, ero illi sinister sine aliqua mutatione mea, atque hac ratione prætendit Aristo. Hanc ꝓprietatem conuenire substantiæ tanquam ꝓprium quarto modo.

Margin letters: B, C (left column); D, E, F (right column).

Quæstio prima.

Vtrum prima pars textus sit vera.

A Parte negatiua arguitur. Primo. Nulla est substantia quæ diuiditur in primā, & secundā, ergo diuisio illa supponit falsum. Probatur antecedens. Aut diuiditur hic substātia, ut generalissimum primi prædicamenti, & hoc nō, quia cū generalissimū sit secūda substantia, diuisum conuerteretur cū vno mēbro diuisionis, aut accipitur substantia, vt est cōe ad primam, & ad secundā substantiam, & hoc non, quia non potest esse vna intentio cōis primæ & secundæ substantiæ, intentio n. primæ substantiæ est esse subiectum, & itētio secundæ est esse prædicatū, ergo non pōt assignari vnicum diuisū illius diuisionis. Et confirmatur. Aut inter primam & secundam substantiam est distinctio ex natura rei seclusa operatione intellectus, aut est sola distinctio rationis, per operationem intellectus, sed nulla istarum, ergo nullo mō distinguūtur, & per cōsequēs diuisio supponit falsū. Probat minor. Si esset distin. ex natura rei, tūc secūda substantia

tia non prędicaretur formaliter de prima substantia, & per consequens, non esset species neque genus respectu illius, cuius oppositū asserit Arist. Quod aūt distingantur sola rōne, videtur esse cōtra Aristo. qui ait, solam primā substantiā esse principaliter & simpliciter substantiā, secundam vero nō esse substātiā, nisi cū addito. Item primā substantiam significare hoc aliquid, & secūdā quale quod, quod apparet maiorem arguere distinctionem quàm rōnis. ¶Secundo arguitur cōtra definitionem primæ substantiæ. Aut definitur illic res aliqua singularis, & hoc non quia (vt ex sententia Platonis, inquit Porphy. c. de specie) de singu-
H laribus non est scientia, & per cōsequēs nec est definitio, quod etiam testatur Arist. 2. post. tex. 22. aut definitur aliquod commune & vniuersale, & hoc nō quia prima substantia est quid singulare distinctum contra vniuersale, ergo nō pōt assignari adæquatum definitioni definitionis primæ substantiæ. ¶ Tertio contra definitionem secūdæ substantiæ arguitur, ꝙ genera & species nō debeāt appellari secūdæ substantiæ. Vniuersalia sūt priora natura quàm singularia, nā vniuersalia sunt perpetua, singularia vero sunt corruptibilia. & ideo dicuntur magis entia quàm singularia, vt q. 1. su ꝑ prologū Por. dictum est, & sunt priora cognotione intellectus, vt habet. 5. meta. tex. 16.
I Ergo potius gn̄a & spēs sunt dicenda primæ substantiæ, & indiuidua, secundæ substātiæ. ¶Quarto arguitur cōtra secūdū textū. Accidentia ꝑdicatur noīe & rōne sicut secūdæ substantiæ, ergo male in hoc cōstituitur dr̄ia inter secundas substantias & accidentia. Probaī añs: Albū prædicatur de hoc albo, noīe, & rōne, albedo de hac albedine; nā nomē albedinis est nomen huius albedinis, & definitio eius est definitio huius albedinis, sicut definitio hoīs est definitio Petri, & idē est de albo, & hoc albo, ergo ꝙ si dicas accidētia nō prædicari de substantia noīe & rōne, contra hoc arguitur. Sicut album prædicatur de copore, ita & disgregatiuū visus, quæ est definitio albi, prædicatur de illo. Vt. n. qua rōne corpus ē albū, est

ēt disgregatiuū visus; ergo nulla est in hoc K
dr̄ia inter substātiā & accidens. ¶Quinto arguitur cōtra id quod habetur in eodē textu, videlicet ꝙ destructis primis substātiis, destruūtur secūdæ substātiæ. Secūdæ substātiæ (vt dicebamus) sūt perpetuæ veritatis, nam ante creationem mundi, verum erat dicere, homo est animal rationale. ergo destructis oībus particularib. hoībus, adhuc manent vniuersalia. ¶Et confir. ex Porphy, ca. 6. vbi per contrarium extremum dicit, ꝙ destructis singulis animalibus, remanet ratio aīalis, sed tn̄ destructo aīali, nec remanet hō nec aliquod singulare: & hæc est regula dialecticorū, ꝙ a negatione inferioris
ad negationē superioris, nō valet cōtraria, L
sed contrario. ¶Sexto, contra textum tertium arguitur auctoritate Arist. qui. 8. me. tex. 2. ait, quòd genus est magis substantia quàm species, & species quàm singularia; cui videtur repugnare textus iste vbi ait, ꝙ species est magis substantia quā genus. ¶Septimo arguitur cōtra quartū textū vbi ait sola genera & species ꝑdicaméti substātiæ cēsendas esse substātias. Substantia, vt habetur. 5. me. tex. 15., vno modo accipitur pro essentia & quidditate rei, alio mō pro hypostasi subsistenti, & in vtraq; acceptione accidētia suo mō sunt substantię, ergo nō sola vniuersalia primi prædicamenti sunt appellāda substantiæ. Probatur minor. Ac-
cidentia habēt ēt suo mō essentias & quid- M
ditates, vt habetur. 7. meta. tex. 15. & quantitas in sacro altaris sustinet oīa accidentia ad modum substātiæ, ergo ēt suo mō accidentia sunt substantiæ. ¶Et confir. Saltē differētiæ, vt rōnale, quod est de essentia substantię, debēt cēseri substantia quemadmodum genus. ¶Octauo principaliter arguitur aduersus diuisionē substātiæ. Deus ē substantia, & tn̄ in Deo non est distinguere secundam & primā substantiā. alias illic esset species cōposita ex genere & differentia, quod repugnat simpliciati Dei, ergo diuisio est insufficiens. ¶Et cōfimaī, Christus in quantū hō, ponitur in prædicamēto substantiæ, postquā est verus homo & proprissime hō vniuoce nobiscum: & tn̄ Christus

nec

A nec est secunda substantia, neque prima, ergo diuisio supponit falsum. prima pars minoris nota est, quandoquidē Cristus est indiuiduū, & secūda probatur, Prima substantia (vt ait Aristo.) est in secunda, sunt pars quidditatiue inferior in toto vniuersali: sed Christus non est res quidditatiue inferior ad hominem, quia humanitas non est de essētia & qdditate Christi, ergo Christus non est prima substantia. ¶In cōtrariū est auctoritas Aristotelis,

Ad quæstionem respondetur affirmatiue. In priori articulo respondetur ad septē priora argumenta, & in altero ad octauum. Vnde circa primum argnmentum supponenda primum est differentia inter Nominales atq; Reales. Nominales enim caput hoc totum sicuti sequentia, de terminis tātummodo interpretantur, quippe quos solos ponūt in prædicamēto. Aiunt ergo hoc nomen, substantia, bifariā accipi, videlicet primæ & secundæ intentionaliter. primæ intentionaliter significat res per se subsistētes, puta, hominē, lapidem, &c. Secundæ intentionaliter accipitur pro terminis absolute significantibus substantiam, vt sunt isti termini, homo, lapis. & hoc secundo modo accipiunt in præsentia, hoc nomen, substātia. Atq; adeo sic interpretantur diuisionē hāc substantiarū .i. terminorum absolute significantium substantiā, alia est prima substantia, & alia est secunda .i. alius est terminus singulariter significans substātiā, vt ly Petrus, aliusq; significans cōiter substantiā, vt ly homo, ly animal. An verò conueniat expositio, vt termini significantes substantiā appellentur substantiæ, ipsi sint iudices. De vera Arist. qn̄ dicebat; primā substantiam principaliter & maxime substare, nō (vt existimo) loquebatur de hoc termino, Petrus, sed de re; vt exemplis manifestat, dū ait, quidam homo, quidā equus, non enim accipiūtur hæc nomina materialiter, sed personaliter, ac si dixisset, quidam designatus homo, vt puta, Petrus. Quòd si prima substantia accipitur pro re, pariter accipitur secunda; vbi id præterea animaduertendum est, quòd apud Aristo. quidam

B *Nominalium opinio.*

C

homo, quidam equus, sūt singularia vagā. ¶Igitur ex mente Aristo. hoc nomen, substantia, nullatenus accipitur pro termino, sed p re quæ per se stat; accipitur tamē substātia tripliciter. Primo modo pro generalissimo substantiæ, & secundo modo vt distinguitur contra accidens, videlicet vt includit partes substantiæ, vt auctor est Arist. 5. meta. tex. 15. Enim verò cum substantia & accidens distinguantur p opposita .i. esse per se, & non esse per se, non est dare medium, sed quicquid non est accidens, est substantia. Tertio modo accipitur pro eo quod est in recta linea primi prædicamenti, vt videlicet excludit differentias & partes substantiæ, & comprehendit omne illud de quo directe prædicatur generalissimum, siue sit genus, siue species, siue indiuiduū. Primo modo non potest substantia diuidi in primam & secundam, ut probat argumētum; nec secundo modo, quia illo modo nomine substantiæ includuntur etiam partes, & tamen partes substantiæ nec sunt genera, nec species substantiæ, cum non sint in linea recta. Si enim pars animalis esset substantia, eadem ratione esse subsistens, & esse aīal, quæ directe ponuntur sub substantia, quod est falsum, quia materia, aut caput non est animal. Substantia ergo tertio modo diuiditur in primam & secundā. Est enim in memoriam reuocandum, Aristotelem tractare de rebus quatenus prædicantur mediantibus terminis. ¶Et ideo sensus diuisionis est iste. Id quod est in recta linea primi prædicamenti, aut est prima, aut secunda substantia .i. aut est primumsubiectum, aut est prædicatum. Vt enim quod in secundo capite dixerat, eorum quę sunt, alia neque de subiecto dicuntur, neque in subiecto sunt; alia de subiecto dicuntur & in nullo subiecto sunt, hic dicit, substantiarum alias primā, alias secundā. Vnde ad formam argumenti conceditur, q̄ istæ duæ intētiones puta esse primā, & esse secūdā substantiam, quod est, esse subiectū, & esse prędicatum, non habēt vnā intentionē cōem, & ideo Aris. nō expressit formaliter stiuisū huius diuisionis, sed solū expressit mēbra,

D *Substātia.*

E

F *Diuisionis sensus.*

G diuidentia, nihilominus subintelligitur diuisum ad sensum expositum. ¶Circa materiam confirmationis admonitos esse oportet dialecticos, ne in uia S. Th. decipiantur. Sunt enim apud doctorem sanctum, tres distinctiones frequentes, quas falso quis posset tanquam eandem cõfundere. Vna est distinctio, esse ab essentia, altera, naturæ a supposito, & tertia, uniuersalis a particulari, seu magis uniuersalis, a minus uniuersali. De prima distinctione nihil certi apud Aristotelem habemus, sed S. Th de ente, & essentia, cap. 5. & 2. contra gentiles, cap. 52. & prima parte. q. 3. art. 4. & alibi sæpe hanc cõstituit differentiam inter Deum & creaturas, quòd in solo Deo esse & existere sit de

Tres distinctiones.

Esse et essentia.

H quidditate & essentia sua, quia cum sit prima causa, si de se nõ haberet esse, nullo modo posset ab alio habere, sed tamen in creaturis esse non est de essentia, quia essentiæ sunt perpetuæ, sed tamen esse recipiunt ex tempore à Deo, ꝙ capite præcedenti, & super prolog. Porph. q. 1. obiter exposuimus. Nec locus est hic latius id disputãdi. Sed id solum addiderim, quòd nõ est res tanti momenti hanc distinctionẽ, aut cõcedere, aut negare, dum modo non negetur differentia inter nos & Deum, quòd esse sit de essentia Dei, & non sit de essentia creaturę, sicut qui negauerit sessionem distingui realiter a sedente, nihil magnum negabit, dum modo non concedat sedere esse de essentia homi-

Natura & suppositum.

I nis, hãc enim antiqui appellabãt distinctionem & forte docte. ¶Nec de secunda distinctione multa hic expendentur, plura quàm quæ super eundem prologum. q. 3. adnotaminus, videlicet, quòd homo & humanitas censentur apud S. Th. realiter distingui, eo quod seclusa operatione intellectus illa est falsa, homo est humanitas, in sensu formali quamuis in sensu identico concedẽdum sit, quod homo est res quæ est humanitas. Et ideo hanc, forsan est disputare de nomine, appellare distinctionem realem, aut formalem. Hic modus loquẽdi omnibus antiquis philosophis fuit semper receptissimus. Qui fundatur primo in Aristotale, tertio de anima, tex. 9. ybi ait, quòd aliud est magnitudo, & aliud magnitudinis esse. Et aliud est K aqua, & aliud est aquæ esse. i. quidditas, & 1. de anima, text. 64. dicit, ꝙ actiones nõ sunt formarum, sed suppositorum, vt anima nõ texit, sed homo. Eadem ratione cõcedimus, quòd homo itelligit & ambulat, negamus tamen quòd humanitas ambulat aut disputat. Item cõcedimus, ꝙ Christus assumpsit humanitatem, & negamus quòd assumpsit hominem. Quæ loquutiones videntur insinuare aliquam distinctionem ex natura rei inter humanitatem significatum in abstracto, & hominem significatum in contreto, quæ licet non sit tantaquanta inter substantiam & accidens, nihilominus est tanta, quáta sufficit ad negandã propositionem illam in sensu formali. Quòd si quis obiiciat illud L Arist. 7. Met. tex. 21. In his quæ sunt per se, i. in substantiis, idem est quod quid est, & id cuius est, respondetur, vt illic respondet S. Th. lect. 5. quod quidditas significata in abstracto distinguitur a supposito, & hoc intendit Arist. loco ciato. 4. de anima. quidditas vero in cõcreto non distinguitur ab illo, & hoc prætendit. 7. Meta. Quod est dicere, istæ sunt veræ in sẽsu formali, homo est animal, homo est rationale, sed istæ sunt falsę, homo est animalitas, homo est rationalitas. Et ratio est, quia hõ dicit id ꝙ habet humanitatem & omnia accidentia, humanitas vero non est subiectum accidentium, quia non concedimus, humanitas ambulat, aut M humanitas ẽ alba, sed homo. Et ideo 1. par. ar. 3. q. 3. cõcludit S. Th. ꝙ in solo Deo vbi nullum est accidens, Deus & deitas non distinguuntur realiter, sed solũ ratione. ¶Vnde. 7. Meta. infert, quòd neque hnmanitas est species sed principium speciei, nec animalitas est genus sed principium generis, quia humanitas nõ est homo, sed est id quo Petrus est homo. Atqui quod diximus de ente & essentia, dicimus de natura & supposito, videlicet, quod non est graue peccatũ quantum ad nomen negare hãc distinctionem realem, dum modoc oncedatur quòd homo disputat, sed humanitas non disputat, & quòd homo est habẽs humanitatem & tamen humanitas non habet hominem.

Fateor

A Fateor tamen optime antiquos vocasse hãc distinctionem realem, postquã seclusa operatione intellectus est hæc differentia. ¶Tertia distinctio est ad propositum inter vniuersale & particulare, seu inter magis vniuersale & minus vniuersale. Quam super prologum Porph. q. 3. secundum Scotum diximus esse formalem, secundum S.Th. esse solum rationis. Vnde ad formam confirmationis respondetur, quòd secunda substantia & prima substantia sunt eadem res, sed differunt per operationem intellectus, homo enim in quantum abstrahitur a conditionibus singularibus, est species, & in quantum abstrahitur à conditionibus specierũ, est genus, sed prima substãtia est idẽ homo in quantum cognitus notitia singulari, qua

Vniuersale & particulare.

B ratione est subiectum omnium prædicatorum. Et hæc sola distinctio est sufficiens vt species & genera appellentur secundæ substãtiæ, & indiuidua appellentur primæ. ¶Ex dictis sequitur primo, quòd secunda substantia & prima substantia, sunt nomina secundæ intentionis. ¶Sequitur secũdo, quòd illa diuisio non est diuisio generis in speci e(cuius meminit S.Tho. de potentia. q. 9. art. 2. ad. 6.) quia vna species non prædicatur de alia opposita, vt album non prædicatur de nigro, & tamen secunda substantia prædicatur de prima, vt homo de Petro, sed est diuisio eiusdem naturæ, vt substat diuersis secundis intentionibus, & est diui-

C sio analogi, secundum Arist. qui ait solam primam substantiam esse maxime substantiam. i. simpliciter, secundæ vero sunt substãtiæ secundum quid, quia non per se subsistant, sed sunt in indiuiduis.

Ad secundum argumẽtum principale, nescio quid dominus Caietanus formidauerit concedere, quòd in definitione primæ substantiæ definiatur secunda intentio, quippe cum res clarissima sit intelligenti quæ in capite de genere diximus, definiri hic secundam intentionem, ad sensum illic expositũ. Definitur enim hic substantia ea ratione, qua substat in prædicatione vniuersis prædicatis cuiuscunque prædicamenti, & quẽadmodum dici de subiecto, connotat secundam intentionem, ita & esse subiectum.

Definitur s[ecun]da intentio

D Confirmatur, quia prima substantia condiuiditur contra secundam substantiam sed secundã substantiã, dicit secundam intentionem, ergo & prima substantia. Cauendum tamen est (vt illic admonimus) ne cõcedatur, quòd hoc nomen, prima substantia, aut eius definitio supponat pro secunda intentione, quia non secunda intẽtio, sed Petrus & Paulus, sunt prima substantia, quę neque de subiecto dicitur, neque in subiecto est, sed ad hunc sensum concedimus definiri secundum intentionem, quia definiuntur res singulares, secundum suum esse intentionale, quòd est esse primum subiectum. Quod quidem est cõmune omnibus primis substã-

E tiis. Vnde ad formam argumenti respondetur, ꝙ pro substracto seu significato materiali, definitur quidem res singularis, sed pro formali, seu per se significato, definitur intẽtio cõmunis primæ substantiæ. ¶Est tamen hic adnotanda differentia inter hæc tria nomina, indiuiduum, singulare, prima substãtia. Indiuidiuum dicit respectu ad inferiora, est enim indiuidum id quòd amplius diuidi non potest in quidditatiue inferiora, singulare vero dicit respectu ad uniuersale, appellatur nanque singulare, eo quòd ratio uniuersalis sit iam facta hæc & incõmunicabilis per principia indiuiduationis. sed prima substantia dicitur respectu ad omnia prædicata tam substantię, quàm acccidẽtiũ,

Indiu. singula. pri. substantia.

F est enim prima substãtia id quòd omnibus substat. Quo fit, vt tam indiuiduum quàm singulare, reperiatur non solum in recta linea substãtiæ, sed in partibus eius, & in omnibus prædicamentis accidẽtiũ, vt hæc manus, hæc albedo, sed prima substãtia solũ est substãtia cõpleta. Vnde nec anima rationalis, quãuis per se potest subsistere, est prima substantia, vt ait S.Th. 1. par. q. 29. art. 1. ad vlt. quia suapte natura est pars hominis. Atqui, quòd philosophi vocant primam substãtiã, theologi appellant suppositũ. Quòd si fuerit suppositũ naturæ rõnalis, aut intellectualis, appellatur persona. Circa tertium argumẽtũ, ꝓ intelligẽtia huius capitis notãdũ est, ꝙ Aristo. 5. meta. tex. 15. inter alias acceptio-

Substantia dupliciter:

G acceptiones, dicit, quòd substantia, vno modo accipitur, pro essentia, & quidditate rei, alio modo pro suppositis subsistentibus. Substantia primo modo Græce dicitur vsia, id est, essentia, & secundo modo dicitur, hypostasis, id est, res subsistens. Et quia substantia dicitur a substando, id circo substantia simpliciter accipitur in secunda acceptione. Vnde ad formam argumenti respondetur, quòd secundæ substantiæ appellantur magis entia & magis substantiæ, quia sunt perpetuæ ad sensum expositum super prologum Porphy, sed nihilominus simpliciter loquendo, illa est magis substantia quę pluribus substat, & ita loquitur Arist in hoc libro.

H ¶Et est hic considerandum, ꝙ Arist. excogitauit hoc nomen, secunda substantia, aduersus Platonem. Cum enim Plato posuisset species realiter separatas a singularibus, sequebatur ex opinione sua, illas per se realiter subsistere, atque adeo esse primas substantias, quod esse impossibile probauit Arist. 7. meta. tex. 45. Si. n. sunt vniuersalia non subsistũt nisi in singularibus. Et ideo simpliciter negauit vniuersalia esse substantias, atque adeo imposuit illis nomen, vt dicerentur secundæ substantiæ, quia non per se subsistunt, sed in singularibus.

¶ Ad quartum argumentum respondetur, quòd differentia quam constituit Arist. inter secundas substantias & vniuersalia acciden-

I tium, non est sic intelligenda, vt neget accidentia prædicari nomine & ratione de suis inferioribus quidditatiue. Enimuero, sicut homo de Petro, & animal de homine; ita album prædicatur de hoc albo, & coloratum de albo, nomine & ratione, ut probat argumentum, sed intelligit, quòd accidens de substantia non prædicatur nomine, & ratione. Vnde ad argumentum concedit quòd definitio albi prædicatur quidem denominatiue de substantia, sicut enim hæc est denominatiua, corpus est album, ita & hæc corpus est disgregatiuum visus, hoc tamen non sufficit, vt album prædicetur ratione de corpore, sed requiritur quòd definitio albi sit definitio corporis: modò quamuis disgregatiuũ visus sit definitio albi pro formali, quia ē definitio albedinis, tamen nõ ē definitio corporis. Et eadem ratione quãuis definitio colorati, sit definitio inadequata albi, sicut definitio animalis est definitio hominis, tamen nõ est definitio corporis. Differentia ergo Arist. consistit in hoc, quòd omnia vniuersalia prædicantur de suis inferioribus nomine & ratione, accidentia verò de substantia non prædicantur nisi denominatiue. Ad replicam respondetur, quòd licet definitio albi prædicetur denominatiue de corpore, sicuti, album, non sufficit. ut prædicetur de illo ea ratione, quia definitio illa non est definitio corporis. K

¶Ad quintũ argumẽtũ respondet, ꝙ substãtię possunt considerari, vel quãtũ ad essentias, vel quantũ ad existentias. Quantum ad essentias, procedit argumentum cũ sua confirmatione, nam cum ratio superioris includatur in ratione inferioris, & ratio inferioris addat aliquid supra superius, sequitur ꝙ id quod non est animal, non est homo; non tamen sequitur, quòd si aliquid non sit homo, continuo non sit animal. Quin etiã quãtum ad existentias, cum superius in plurib. conseruetur quam inferius, non sequitur, si nullus hõ est, nullum aĩal est, & econuerso sequitur, nec hoc vult negare Arist. in præsẽtiarum. Sensus ergo eius est, quòd cum uniuersalia non subsistant nisi in singularibus, si nullum existit singulare alicuis vniuersalis nec vniuersale ipsum existit. Ex eo enim ante creationem mundi non existebat homo in uniuersali, quia nullus erat homo singularis in quo existeret. In quo etiam intendit condemnare Platonem, qui censebat vniuersalia existere etiam destructis singularibus. ¶Ad sextum argumentum iam responsum est, quod Arist. vocat genera magis substantias quàm species, quia sunt in ratione essentiæ magis abstracta, sed tamen in ratione subsistentiæ, contrario modo species sunt magis substantię, quàm genera. L M

¶Ad septimum argumentũ respõdetur, ꝙ accidetia posset quodãmodo appellari substãtiæ, in illa significatione, qua substãtia accipitur ꝓ essentia, vt probãt auctoritates Arist. sed tamen quia hic loquimur de substantia

secundum

A secundum propriam, & absolutam eius significationem, non appellantur substantiæ nisi ea quæ dicunt quidditatem, & essentiam substantiæ .i. per quæ respondetur ad quæstionem factam per quid de substantia, qualia sunt sola genera, & species. Quærenti.n. quid est Petrus? non respondebitur, quod est rationalis, aut albus, sed determinate, qđ est homo, & confuse, quòd est animal. Quare nec differentia est secunda substantia, nec ponitur in recta linea, nec constat ex genere, & differentia, sed est conceptus simplex, vt c. proximo dicebamus.

Articulus secundus versatur in responsionibus ad vltimum argumentum, & eius confirmationem. Argumentum petit difficultatem illam celebrem, an Deus ponatur in prę-
B dicamento. Quod inde in quæstione venit inter Theologos, quòd res quæ ponuntur in prædicamento constant ex genere, & differentia, ad modum materiæ, & formæ, & huiusmodi compositio videtur summæ simplicitati Dei repugnare. Nihilominus sunt duę opiniones. Vna est Holcot, Gregorij, & Gabrielis 1.sen. distin.8. quòd Deus ponitur in prædicamento. Probant opinionem suam, primo, quia hoc nomen substantia, vniuoce, & quidditatiue, prædicatur de illo, & de nobis, & hoc nomen, spiritus, vniuoce, & quidditatiue prædicatur de Deo, & de Angelis, ergo Deus ponitur in prædicamento, tanquam indiuiduum prędicamenti substantiæ.
C ¶Secundo, quia pater & filius sunt nomina de prædicamento relationis, & tamen prædicantur de Deo, ergo ly pater, cum dicitur de Deo est in prædicamento relationis, & eadem ratione ly Deus, erit in prædicamento substantiæ. ¶Et confirmatur auctoritate Boetii in lib. de Trinitate, dicentis, tantum duo prædicamenta esse in Deo, puta, substantiã, & relationem. Alias multiplicat Gregorius auctoritates Arist. quæ fines dialecticæ transcendunt, nec vllã certe habent efficaciam.

¶Alia est opinio negatiua magistri sent. in prima distinctio. octaua. vbi ait, prædicamenta artis dialecticæ, Dei naturæ minime conuenire. Quem sequuntur Scotus eadem distinctio. q.3. & S.Tho. 1.par.q.3.ar.5. & sere Theologorum nemo audet concedere D
Deum esse in prædicamento. Scotus, quia tenet hæc no͞ia, ens, & substantia, vniuoce prædicari de Deo & creaturis, ea sola ratione probat Deum non poni in prædicamento, quia videlicet, est res infinita, & id quod ponitur in prædicamẽto est res finita, nam species prædicamentalis constat ex genere qđ est in potentia, ut contrahatur per differentiam, tanquam per actum eius, quod autẽ est in potentia ad nouam perfectionem nõ potest esse infinite perfectum. Vnde sequeretur esse aliquid in Deo quodam modo imperfectum. ¶At vero præsentem quæstionem per tres subiectas conclusiones ordine congruo dissoluã. Est.n. animaduertendum, ꝙ ex decem prædicamentis sola duo, quæ sunt, substantia, & relatio, dicuntur proprie de Deo, E
cætera verò non, nisi metaphorice, vt 5. de Trin. in princip. auctor est Augustinus.

¶Vnde prima & manifesta conclusio est hæc. Nullum attributum Dei, quod in nobis est accidens, ponitur in aliquo prædicamento. Vel (vt de terminis dicamus) nullus terminus octo prædicamentorum proprie prædicatur de Deo. Conclusio est illic Augustini, cap. vbi ait, Deum esse, bonum sine qualitate, magnum sine quantitate, sine situ præsentem, sine habitu omnia continentem, sine loco vbique totum, sine tempore sempiternum, sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilq; patientem. Quod est dicere illa generalissima, quantum, quale &c. non F
prædicari proprie de Deo, sed metaphorice. ¶Secunda conclusio. Deus non est in prædicamento substantiæ vniuoce cũ creatura. Et quia substantia (vt sup dictum est) accipitur, aut pro substãtia, aut pro essentia, vtroque mõ probatur. In primo sensu ex professo eam asserit Aug. 7. de Trin. c.5. vbi ait, manifestum esse Deum abusiue substantiam vocari. Et probatur rõne, nam substãtia, nõ solũ dicitur id quod per se stat, sed id quod accidentibus substat, hoc enim sonat nomen, substantia, puta, subsistere; sed Deus nulli prorsus accidenti, aut formæ substat, ergo non est substãtia vniuoce nobiscum. ¶Secundo probatur in secunda significatione.

Substan-

G Substantia vt significat essentiam non dicitur vniuoce de Deo & de nobis, ergo non est in eodem prædicamento nobiscum. Nó intendimus hic negare, vnicum conceptum formalem substantiæ communem Deo, & nobis, sed sensus antecedentis est, quod ille conceptus non significat vnam rationé obiectiuam communem Deo, & nobis, vt capite superiori latius expositum est. Probatur antecedens, sicut illic de conceptu entis probatum est. Essentia dicitur ab esse, sed aliter in nobis essentia se habet ad esse, & aliter in Deo, ergo non est eadem ratio communis Deo & nobis. Probatur minor. Essentia in nobis dicitur, quia habet esse per se. i. non in H alio, licet habeat ab alio, essentia vero in Deo dicitur, quia habet esse per se. i. neque in alio nec ab alio, quia esse Dei est de quidditate Dei, esse vero nostrum non est de qdditate nostra, sed receptum a Deo. Et quamuis esse non distinguatur realiter a nobis, est nihilominus concedendum, quòd non est de quidditate nostra. & sic alia ratione Deus dicitur substantia, & alia ratione creatura eius. Et hanc conclusionem prætendit August. 5. de Trinit. cap. 2. vbi ait, quod Deus est substátia, vel (si melius hoc appellatur) essentia, & subiungit hoc nomen soli Deo propriissime conuenire, quia ita est de essentia, vt sit suum esse. Vnde simpliciter Exodi. 3. ait Deus I ego sum qui sum, & qui est misit me ad uos. Non quidem negat Augustinus quin creatura simpliciter sit, sed intelligit, quòd essentia quam significat substantia, analogice dicitur de Deo & de nobis, sicut, ridere, dicitur de homine & de prato, est enim esse nostrum quædam participatio, & similitudo esse diuini.

3. Concl. ¶Tertia conclusio. Deus nullo modo ponitur in prædicamento, siue vniuoce nobiscũ siue æquiuoce (posset enim quis opinari in Deo esse genus & differentiam substantię sicut in angelis, aut, in sole licet alterius rationis.) Probatur conclusio. Primo quia ex sententia Aristotelis. 3. meta. tex. 9. & 15. quam citat Porphy. c. de differentia, species constat ex genere quod se hebet, ut materia, & differentia quæ se habet, vt forma (vt expositum est. c. de genere) sed simplicitati dei repugnat omnis compositio, ergo in Deo nulla est propriè species aut genus, & per consequens nec ponitur in prædicamento. ¶At vero Grego. & sequaces K eius, hanc rationem veluti cæteras quæ a metaphysica proficiscuntur, nihil faciunt, aiunt enim, quòd compositio metaphysica speciei non est ex veris partibus, sed sunt diuersi conceptus eandem essentiam significantes, licet conceptus generis sit magis vniuersalis. Nihilominus explicat vis rationis huius, quæ certe pluris debet esse apud philosophos quàm isti existimant. Genus (vt sæpe diximus) significat rationem quæ é extra essentiam differentiæ, aliàs non contraheretur per differentiam tanquam per L nouum gradum perfectionis, (& hac potissimum ratione diximus ens non esse genus, quia est de ratione cuiuscunque realis differentiæ) at essentia diuina est ita infinita, vt nihil in Deo sit quomodocunque abstrahibile, in quo realiter non includatur essentia, siue enim abstrahas sapientiam, siue bonitatem, illic realiter, & certe formaliter includitur essentia diuina, sicut ens includitur in omnibus rebus, & in hoc consistit ratio infinitatis diuinæ, puta quòd sit omnino illimitata, itaque nulla sit particularis ratio sapientiæ, aut ratio bonitatis, &c. quæ non includat essentiam. ¶Et hæc potissimum est ratio S. Thomæ, quòd attributa diuina, immo relationes ipsæ non distinguantur ab essentia nisi sola ratione, nam si formaliter distinguerentur, vt dicit Scotus, sequeretur, quòd daretur aliquid in diuinis quod formaliter non esset aliud, quod non solum repugnat simplicitati Dei, sed etiam infinitati, nam hoc formaliter non esse hoc, dicit limitationem, & infinitas Dei in hoc stat, quòd sicut eminenter est omnes creaturæ, ita formaliter sit quicquid est in ipso. Rõ infinitatis. M Attributa Dei.

¶Et inde rursus sequitur, quòd relationes vt sunt formaliter essentia, ita sunt formaliter infinite perfectæ, nã eadẽ perfectio quæ in patre est generare, in filio est generari. Verbum hoc præter fines dialecticæ fecimus, vt ostenderemus quomodo Dialecti-

A ca Theologiæ ancillatur. ¶Ad propositum redeuntes concludimus, ꝙ propter infinitatem essentiæ diuinæ nulla est illic ratio contrahibilis, neque ratio cōtrahēs, & per cōsequēs, neque ratio generis, neque ratio speciei. Et eadem ratione, nec Deus est definibilis, nec eius attributa possunt de illo a priori demonstrari. ¶Secundo probatur conclusio ratione S. Thomas loco citato. Si Deus poneretur in genere, deberet poni in genere entis, sed ens secundum Aristotelem non est genus, ergo in nullo ponitur genere. Sequelam maioris rari sunt qui intelligant, est tamen optima, quia Deus non potest poni in genere substantiæ, primo quia non substat accidentibus, & secundo quia substantia

B videtur dicere aliquid limitatum, quia de se non ambit omnia entia, sed distinguitur contra accidentia, & ideo si in aliquo esset genere. deberet maxime esse in genere entis, tum quia esse, est de essentia Dei, tum etiam quia ens dicit essentiam illimitatam qualis est essentia diuina. Vna enim ratio qua supra diximus ens non esse genus creaturarum fuit, quia esse non est de essentia creaturæ. ¶Quod si quis hic percontetur, vtrum angelus ponatur in prædicamento: nam ex dictis videtur sequi pars negatiua, cum enim angeli non constent ex materia, & forma, & genus sumatur a materia, & differentia a forma, vt supra dictum est, videtur

C quòd illic, nec sit ratio generis, nec ratio differentiæ. ¶Respondetur, quòd angelus ponitur in prædicamento, nam substantia est genus ad nos, & illos, non obstante Commentatore qui in cap. de specie oppositum opinatur. Nec genus (vt supra dictum est) dicitur sumi a materia propterea quòd tantum materiam physicam significet, sed quia id, quod significat genus se habet, vt materia ad id quod significat differentia. Et ita est in angelis cuius genus est spiritus, quod quodam modo contrahitur ad esse huius, aut illius speciei per suas differentias. Doctrina est S. Tho de ente, & essentia cap. 5. & alibi sæpe. Tametsi in qualibet specie angelorum non sit, nisi vnum indiuiduum, sicuti in specie solis. ¶Ex quo sequitur tandem ad notitiam omnium prædicamentorum, ꝙ res D

omnis quæ ponitur in prædicamento, quāuis non sit necessarium quòd componatur physice ex materia, & forma, debet tamen componi ex genere, & differentia, & per consequens erit res, cuius esse non erit de eius quidditate. Quales sunt omnes, & solæ creaturæ. Igitur ad argumentum primum Gregorij, & aliorum respondetur, quòd quāquam nomen, substantia, & nomen spiritus, prædicentur de Deo, & de nobis, non tamē prædicantur vniuoce, vt dictum est, neque ly pater, prædicatur de Deo, & creatura uniuoce, nam pater in creaturis est nomen accidentale, cum tamen esse patrem in diuinis non sit accidens, quia ut August. loco citato docet, in Deo nihil est per modum accidentis, E sed relationes diuinæ sunt subsistentes vt docet S. Thom. 1. par. quæst. 29. art. 4. ¶Et ad confirmationem respōdetur sententiam Boetij solum esse, ꝙ cum nomina aliorum prædicamentorum impropriè dicantur de Deo, substantia tamen, & relatio dicuntur propriè, non tamen uniuoce cum creatura. Nec vult dicere, ꝙ illic sit propria ratio prædicamentalis. ¶Ad octauum uero argumentum principale quod nos formauimus, concedimus quòd Deus, sicut non est in prædicamento, ita nec propriè est prima, nec secunda substantia secundum definitionem Arist. quia nec substat accidentibus, nec est illic ratio uniuersalis, puta generis, aut speciei, aut F ratio prædicabilis de pluribus per indifferentiam, sed vna simplicissima, & infinita est ut tres personæ.

Confirmationem subiecimus octauo argumento, eo quòd quantum colligi potest ex opinione nominalium, Christus non ponitur directe in prædicamento substantiæ, quia hic non ponuntur, nisi termini absoluti, & tamen homo, vt supponit pro Christo secundum eos est terminus connotatiuus. Ratio in eorum gratiam potest hæc formari. Homo absolute idem est quod compositum ex materia & forma, Christus non est cōpositus ex materia, & forma (quia Christus supponit p̄ supposito diuino) ergo Christus non est hō illo modo. ¶Distinguunt er-

G go, ꝙ homo accipitur tripliciter. Vno modo absolute pro composito ex materia, & anima rationali, & isto modo dicunt humanitatem Christi esse hominem, & quamlibet partem hominis esse hominem. Alio modo connotatiue, & hoc dupliciter, primo, vt supponit pro composito ex corpore & anima rationali, connotando quòd per se existat, & hoc modo quilibet nostrum est hô, & humanitas Christi nô est hô. Vnde ad illam consequentiam, Deus assumpsit humanitatem, humanitas est homo, ergo Deus assumpsit hominê, rñdent ꝙ si homo accipiat primo mô, consequentia est bona, & consequês est verû, si autê accipiat secundo modo consequentia non valet, quia variatur appel-
H latio. ¶Tertio modo accipitur hô, vt supponit pro aliquo connotando, ꝙ sustineat humanitatê, & isto modo supponit pro Christo. ¶Et côfir. ꝙ vt supponit pro Christo sit connotatiuus, quia nûc supponit pro Christo, & potest desinere supponere pro illo, ipso manête (si dimittat humanitatê) ergo est terminus cônotatiuus sicut album. ¶His tñ non obstantibus ad hoc dubium dicimus tria, primum ꝙ hô, vt dicitur de nobis, nullo modo est terminus cônotatiuus, nam hô, vt supponit pro nobis est terminus de prædicamento substantiæ. Secundum dictum est, ꝙ homo, eodem modo accipitur, vt supponit pro Christo, & vt supponit pro nobis.
I Hoc probatur, quia homo vniuoce dicitur de Deo, & de nobis, & dicit S. Tho. 3. sen. dist. 7. quæst. 1. art. 1. ad tertium. Nam cum articulus fidei simpliciter sit, quòd Christus est homo, non est tutum dicere, quòd non est vniuoce nobiscum homo. Et hoc significat Apostolus ad Philippen. 2. dicens, quòd est habitu inuentus, vt homo. Tertio igitur respondetur ad argumentum, quòd hoc nomen, homo, non accipitur, nisi vno solo mô .s. vt absolute significat suppositum humanæ naturæ, idest suppositum subsistens in humana natura, quare nec humanitas Christi, nec aliqua pars hominis ê aliquo modo homo. Admirabile enim esset dicere, quòd caput meum esset animal rationale. Vnde quando Aris. in hoc capite partes substâtiæ nô ponit in recta linea prædicamêtali, nihil aliud vult K dicere, nisi ꝙ pars hominis non est substantia, sed pars substantiæ, & per consequens ꝙ nec est animal, neq; hô. Et ideo ad côfirmationê principalê negatur, ꝙ Christus nô ponatur in prædicamêto substantiæ. Immo ponitur tanquâ prima substantia sicut ego. Et negatur ꝙ nô sit quidditatiuê inferior ad ly hô. Quinimmo hæc ê quidditatiua, Christus ê homo, sicut hæc, Dñicus ê homo. Nec requiratur ad hoc quod sit quidditatiua, quod humanitas sit de essentia suppositi, sed satis est ꝙ prædicatum dicit naturam substâtialê in qua subsistit suppositum, & ita est qđ Christus subsistit in humanitate. Et eodê mô ad arg. primum mô formatû negatur primo, ꝙ L homo idem sit quòd compositû ex materia & forma, sed est suppositû humanæ naturæ, qualis est Christus, quare non sequitur quòd Christus sit compositum ex materia, & forma, sed ꝙ hêt humanitatem compositam ex materia, & forma. Nihilominus possumus quodammodô concedere, ꝙ Christus secundum humanitatem est compositus ex materia, & forma, sicut côcedit S. Tho. 3. par. q. 16 art. 10. ꝙ Christus secûdû ꝙ hô est creatura. .i. subsistit in natura creata, licet simpliciter nô est côcedêdum quòd Christus est creatura, vt dixerat art. 6. ne suboriatur suspitio, ꝙ sit creatura secundum diuinitatem, vt putabant Arriani. Hoc pariter modo licet non M concedatur simpliciter, quòd Christus est côpositus, potest tamê cum addito concedi, postquâ hêt humanitatem compositam. ¶Ad vltimâ côfirmationê respôdetur, ꝙ nô est signû efficax termini cônotatiui, quâuis possit desinere supponere manente re pro qua supponit, nâ hoc est peculiare in Christo, ꝙ possit mô subsistere in natura substantiali, & modo non subsistere, & ideo, homo, quod absolute significat suppositû naturæ humanæ, potest modo supponere, & modo non supponere pro eo. ¶Ad aliam consequentiam. Deus assumpsit humanitatem, humanitas est homo, &c. nos negamus minorem. Et hæc est ratio quare Anselmus in libro de natura verbi, ait, vix posse concedi sine errore, quòd homo sit humanitas, nam illa

concessa

A concessa sequitur, aut quòd Christus assumpsit hominem, aut quòd homo est nomē cō notatiuum, quorum vtrumque est falsum.

Quæstio secunda.

Vtrum sex proprietates substantiæ sint recte a Philosopho assignatę.

A Parte negatiua arguitur, Elementa sūt substantiæ, & tamē sunt in mixto, vt videtur esse opinio Arist. secundo de generatione textu 49. Item forma substantialis ē substantia, & tamen est in subiecto, puta in B materia, ergo non est proprium substantiæ, non esse in subiecto.

¶Secūdo cōtra secūdā proprietatem arguitur. Omnib. pdicamentis commune ē eorū genera & species de suis inferiorib. vniuoce prædicari, ergo illa non est proprietas substantiæ. Antecedens patet ex his quæ dicta sunt in priori quæstione. Nā quemadmodū, aīal, nomine & ratione prædicatur de suis inferioribus, ita color, prędicatur de albedine & nigredine, & quantitas continua, de linea & superficie, & numerus de binario, & ternario. ¶Tertio contra tertiam proprietatem arguitur. In aliis prædicamentis sunt & indiuidua & vniuersalia, vt puta, hæc quantitas, & quantitas, hæc albedo, & albedo, ergo C in quocunque prædicamento est dabile vnū primum subiectum, quod significat hoc aliquid, & prædicata quę significant quale quid, & per consequens hoc non est proprium substantiæ. Probatur consequentia, quia significare hoc aliquid, est significare quidditatem singularem, & demonstrabilem ad sensum, & significare quale quid, ē significare formam quæ est de quidditate subiecti, sicut enim quærenti quid est homo, respondetur esse animal, ita quærenti quid est albedo, respondetur esse colorem.

¶Et confirmatur, quia saltem differentia essentialis non potest negari, quin significet quale quid, postquam significat essentiam speciei. ¶Quarto arguitur aduersus quartam proprietatem. Elementa sunt substantiæ, quę tamen sibi inuicem sunt contraria, vt ignis, D aquæ, & aer, terræ, quod expresse asserit Aristo. 2. de generatione, tex. 24.

¶Et confir. 1. forma substantialis est substantia postquā non ē accidens, & tn̄ formæ substātiali contrariat̄ priuatio, vt author ē Arist 1. Phys. tex. 80. nam hō fit ex nō homine tanquam ex contrario.

¶Et cōfir. 2. Differentiæ essentiales diuisiuæ gn̄is, positiua & priuatiua, vt rōnale & irrationale, sunt substantiæ, quæ tn̄ inuicē sūt cōtrariæ, vt colligitur ex Arist. 10. met. tex. 13 ergo nō cōuenit omni substantiæ nō habere contrarium.

¶Quinto aduersus quintā proprietatē arguitur. Anima intellectiua ē substātia, nō solum quia ē pars substātiæ, sed quia potest per se E subsistere, & tamē suscipit magis & minus secūdū pfectionē essentialē, vt videtur sentire S. Tho. 1. par. q. 85. ar. 7. Itē elemēta secūdum Commentatorem tertio de cœlo, commento 67. suscipiunt magis & minus, ait. n. manere in mixto secundum esse remissum. Itē genera videntur suscipere magis, & minus, vt superius ca. de æquiuocis allegatum est ex authore sex principiorum dicente, quòd animalia sunt magis animantia quam plantæ. Et. S. Tho. 1. par. q. 93. ar. 3. ad tertium videtur hanc proprietatem glossare de solis speciebus specialissimis, ergo substantia suscipit magis & minus. ¶Sexto aduersus vltimā F proprietatem arguitur. Neque omni, neque soli substantiæ conuenit suscipere contraria ergo id non est maxime proprium substantiæ. Probatur prima pars antecedentis. Deus, intelligentiæ, & cœli, sunt substantiæ, & tamen non suscipiunt contraria, aliàs essent alterabilia, quod est falsum, cum intelligentiæ non habeant materiam, & cæli nō habeant materiam, quæ sit in potentia ad alias formas, ergo non omnis substantia suscipit contraria. Et præterea, forma substantialis est substantia, siquidē non est accidens, & tn̄ illa non suscipit contraria, quia forma non est quæ denominatur ab accidentibus, sed suppositum. Secunda pars antecedentis, probatur. Superficies recipit contraria, puta albedinem, & nigredinem, & linea recipit

G recipit rectum & curuũ hæc autẽ sunt in genere quantitatis, & eadem actio numero est studiosa & praua successiue, si nunc non sit prohibita & postea sit prohibita, & tamẽ actio ẽ de prædicamento actionis, ergo non sola substantia suscipit contraria.

¶Et confir. Oratio recipit contraria per sui mutationem, nam veritas, vt auctor est Aris. 6. met. tex. 8. & S. Thomas. 1. parte. q. 16. arti. 2.) non est in rebus, sed in intellectu, & per consequẽs in se recipit veritatem, & falsitatẽ, ergo male dicit Aristo. quod oratio non suscipit contraria ꝑ sui mutationem.

¶In cõtrariũ ẽ authoritas Aristotelis asserẽ H tis has sex proprietates substantiæ.

clementia Ad quæstionem respondetur affirmatiue. Vnde ad primum argumentum negatur elementa esse in mixto tanquam in subiecto, quia non sunt formaliter in mixto, sed virtualiter secundum suas qualitates. Et quamuis essent formaliter in illo, non tamen essent tanquam in ente completo, quemadmodum accidentia sunt in subiecto a quo sustẽtantur, sed essent tanquam partes ex quibus componeretur mixtum Forma vero substãtialis primo non est substantia completa, & præterea nec est in subiecto tanquam in ente completo a quo recipit esse, sicut accidentia sunt in subiecto, & sicut negatur substantia esse in subiecto, sed est ĩ subiecto puta in materia, prima quæ est ens in potentia cui I forma dat esse.

¶Ad sc̃dm respõdet vti superiori quæstione diximus, ꝙ hæc conditio quæ est prædicari de inferiorib. vniuoce nomine, & ratione, non conuenit soli substantiæ, sed omnibus prædicamẽtis respectu suorum quidditatiue inferiorum. Nihilominus, quia hic agitur de omnibus prædicamentis respectu primæ substantiæ, hoc est, proprium prædicatis de prædicamento substantiæ, prædicari nomine, & ratione de substantia, siue sit species, siue genus, siue differentia, nam alia prædicamenta non prædicantur de substantia nomine & ratione, ut supra diximus, sed denominatiue. ¶Ad tertium argumentum conceditur in aliis prędicamentis esse etiam indiuidua, & vniuersalia quæ de illis quidditatiue prædicantur, & quodammodo quidditates, vt Aristo 7. meta. tex. 2. & 15 docet, K & ideo quodammodo possunt vocari substantiæ, nam, vt habetur. 5. meta. tex. 15. substantia vno modo significat, quod quid erat esse omnium prædicamentorum. Attamen quia accidentia, sicut simpliciter non sunt entia, ita simpliciter non habent quidditates, sed secundum quid, & ideo nõ appellantur secundæ substantiæ, sed hoc nomen proprie, & simpliciter conuenit vniuersalibus prædicamenti substantiæ quæ sunt in linea recta. Vnde differentiæ nõ sunt secundæ substantiæ, quia non prædicantur in quid, nam substantia solum est illud, per quod respondemus ad quæstionẽ L factam per quid.

¶Hic tamẽ ẽ obiter adnotãdũ, quẽadmodũ verba hæc Aristo. album nihil aliud quam quale significat, non esse adeo efficacia ad probandũ album solum significare albedinẽ tametsi ad hoc propositum passim citentur etiam a philosophis superioris notæ. Primo quia Græce non habetur solam qualitatem significat, sed, solũ quale significat, vt transfert Argyropylus, est enim poion, non poioteta. Et præterea quia hic non est quæstio apud Aristotelem de significatione nominis denominatiui, uidelicet an significet subiectum materiale vel formam accidentalem, sed solum vult explicare, quod secunda sub- M stantia non significet quale simpliciter sicut album. quia album (inquit, non nisi quale significat substantia vero significat quale quid i. quale substantiale. Nihilominus credo, ꝙ termini connotatiui significant formam accidentalem, consignificando subiectum, vt 5. met. tex. 14. asserit Comment. aduersus Auuicenam. Qua de causa S. Thomas sępe dicit, quód nomen denominatiuum aliud significat, puta formam, & pro alio supponit, puta pro subiecto illius formæ quod denominat. Auicena vero putabat, quod potius significat subiectum illud pro quo supponit. Quem Nominales sequuntur.

Album quale significat

¶Ad quartum argumentum respondetur, ꝙ contrarietas multis modis accipitur, ut in post ꝑdicamentis videbimus, omnia enim *cõtrarietas.*

sibi

A sibi opposita & quomodocunq; repugnantia dicuntur generali nomine cõtraria, sed vt loco modo citato ait Arist. contraria propriè sunt illa, quæ sunt sub eodẽ genere, & mutuo se circa idem subiectum expellunt, ut calidum, frigidum, album, nigrum. &c. Et in hac significatione, substãtię nihil est contrarium. Et ratio est quam in expositione literæ insinuauimus, quia substantiæ nõ recipiuntur in subiecto. Et præterea quia substantiæ non se mutuo corrumpunt nisi mediantibus qualitatibus. Quapropter cõtrarietas per se primo cõuenit qualitatibus, & ratione illarum conuenit substantiæ. Vnde elementa non sunt sibi contraria nisi ratione qualitatum, quas habent contrarias.

B ¶ Ad primã confirmationem respondetur, quòd forma dicitur contraria priuationi, nõ propriè, quia priuatio, vt, nõ homo, non est aliquid positiue, sed impropriè, quia priuatio & forma fiunt successiue circa eandem materiam, ignis enim non fit ex igne, sed ex non igne. ¶ Quòd si arguas, ꝙ formæ substantiales etiam se expellunt circa eandem materiam, vt forma ignis, & forma aquæ, ergo sunt propriè contrariæ, negatur cõsequentia, quia non se expellunt per se, sed ratione qualitatum, eo enim quod ignis per calorem depellit frigiditatem aquæ, subsequenter corrumpit formam. ¶ Ad secundã confirmationem respondetur, quod differentiæ oppositæ diuisiuæ generis non sunt

C propriè contrariæ, postquam non se expellunt circa idem subiectũ, quippe cũ fieri nequeat, vt idẽ animal modo sit rationale, & post modum irrationale, sed dicuntur cõtrariæ, quia vna est quodam modo alterius priuatio. Cum enim species eiusdem generis sint perfectione inæquales, perfectissima, quæ est aliarum mensura, censetur vt habitus, & reliquæ imperfectiores haben se ut priuationes eius, & ideo prima explicatur nomine positiuo, rationalis, & reliquæ omnes nomine priuatiuo, irrationales. ¶ Ad primam partem quinti argumẽti de anima rationali respondetur non esse mẽtem S. Thomæ, nec potest esse alicuius philosophi, ꝙ anima secundum suam essentiam recipiat magis & minus, nec sit vna essentialiter perfectior alia, quando quidem oẽs sunt eiusdem speciei. Sed tamen quod S. Tho. locis

D citatis & philosophi concedunt, est, quod vna anima potest esse perfectior in vno quã in alio indiuidualiter ex parte corporis, quã cum anima sit actus corporis, debent ambo habere propositionẽ, vt in corpore melioris complexionis sit anima quodãmodo melior, iuxta illud secundo de anima textu 64. Molles carne, mẽte sunt aptiores. ¶ Hoc tamen dupliciter potest intelligi. Vno modo, ꝙ vna anima sit in seipsa perfectior quã alia, ueluti vnus homo est maior aut pulchrior alio. Et hoc modo censet Caietanus loco citato prima parte vnam animam esse perfectiorem alia, vbi ait, cæcos esse qui hoc non vident. At ingenue fateor me esse

Vna aĩa pfectior alia.

E in numero horũ cæcorum, qui nunquam intelligere potui quomodo animas eiusdem speciei potuerit Deus facere inequaliter perfectas, nam in perfectione essentiali nõ potest esse inæqualitas. Sunt enim species in hoc sicut numeri, ꝙ earum perfectio cõsistit in indiuisibili, vt habetur. 8. met. tex. 10. Quod sit perfectio accidentalis, hoc non potest esse nisi aut ratione intensionis in subiecto, vt vnum est magis calidũ quã aliud, aut ratione extensionis, vt vnum corpus est maius quàm aliud: aut ratione dispositionis partium, vt vnum est pulchrius alio, aut propter aliam similem dispositionem accidentalem, vt colligitur ex Arist.

F 7. Phys. tex. 29. vbi ait, ꝙ comparatio non fit nisi in specie specialissima, quæ essentialiter est eadem in suis indiuiduis, sed accidentaliter variatur, hæc tamen accidentalis variatio in anima intelligi non potest secundum seipsam seclusis habitibus, & actibus intellectus & voluntatis. ¶ Alio ergo modo intelligitur, ꝙ vna anima est perfectior alia, quia videlicet potest meliores actus producere tam spirituales, quàm corporeos, propter meliora instrumenta, & sensus & alia organa coporea quæ illi contingunt ex meliori dispositione corporis. Et in hoc sensu concedendum est, quòd unus homo est perspicacioris ingenii quàm

G alius, aut quòd anima Christi fuit perfectior quacunque alia creata. Nempe quòd tẽperatissimam corporis compositionem fuerit sortita. Non loquimur de dotibus eius, tam intellectus quàm voluntatis, sed de nuda essentia animæ. ¶ Vnde non sequitur, quòd anima recipiat magis, & minus. Immo nec secundum Caietanum id sequitur, quia perfectio illa quam anima sortitur in sua creatione non variatur postea, etiam si corporis complexio mutetur. Sed de hoc alias. ¶ Ad secundam partem argumenti respondetur, quòd optnio illa Commentatoris non tenetur, nec est ad mentem philosophi. Censet enim elementa manere in mixto, neque omnino secundum esse completũ quod habent separata, neque tantum secundum eorum qualitates, sed medio modo,
H puta secundum suum esse substantiale, in esse tamen remisso. Itaque putat, quòd essentiæ elementorum temperantur, & remittũtur in compositione mixti ad modum quo albedo, & nigredo remittuntur in mixtione coloris viridis aut rubei. Et ita glossat illum locum Aristotelis (scilicet substantiam non suscipere magis & minus) quod intelligatur de substantiis perfectis & mixtis. ¶ Sed re vera hoc est ad libitum peruertere doctrinam Aristo. Nam cum elementa sint simpliciter substantiæ, non possunt esse in subiecto sicu accidentia, & per consequens nec intendi nec remitti, sed manent in mixto tantummodo virtualiter secundum suas qualitates, puta calorem, frigiditatem, hu-
I miditatem & siccitatem. ¶ Ad tertiam partem argumenti patet responsio, ex his quæ diximus cap. 4. Natura enim generis non suscipit magis & minus, sed quia natura. v. g. animalis non est alia natura speciei, fit quod esse animal in homine sit perfectius quam in equo, non propter intensionem, sed propter differentiam specificam, quia natura animalis & hominis in Petro sola rõne differunt. ¶ Ad vltimum argumentnm respondetur, quod Arist. loquitur de substãtia quæ est in prædicamentis. Deum autem iam diximus non esse in prædicamento, nihil enim est in illo, aut mutabilitatis aut potentiæ ...

Intelligentiam vero negamus non posse re- K
cipere contraria, nam in intellectu suapte natura possunt recipere verum, & falsum, & in voluntate, bonum & malum, non tamẽ possunt recipere contrarium, quod tendat ad corruptionem, aut generationem. Idem dicimus de cœlo, quod non potest hoc modo recipere contrarium, sed nihilominus in cœlo distinguimus, dextrum, & sinistrum, & secundum partes habet motus contrarios nam pars quæ modo mouetur in orientem, postea mouetur in occidentem, quamuis secundum se totum cœlum non habeat motus contrarios. ¶ Ad aliud de forma respondetur, quòd eo modo quo forma est subiectum, recipit contraria, puta tanquam subiectum quo, vt diximus, de quantitate, qua- L
re habitus inest intellectui, & animæ, sed homini tanquam intelligenti. Animæ vero separatæ quę habet modum substantiæ possunt inesse successiue contraria. Ad secũdam partem antecedentis eiusdem argumẽti respondetur, quòd suscipere contraria stat dupliciter, vno modo tanquam subiectum quo, & hoc conuenit superficiei & lineæ. Aliomodo tanquam subiecto quod & hoc est proprium substantiæ. Volo dicere, quòd superficies non susciperet albedinem, nisi quia substantia sustentat illam, nec linea fieret curua aut recta, nisi quia ferrum vbi est linea recipit curuitatem, & re-
ctitudinem. Recipiuntur tamenhuiusmo- M
di accidentia mediante quantitate. ¶ Ad con- *Di q̃'ex*
firmationem respondetur, quod oratio aut *subiectũ*
iudicium per hoc quòd mutatur de veritate in falsitatem, solum amittit, & acquirit respectum nouum, est enim veritas adæquatio signi ad signatum, & Aristo. loquitur de contrarietate proprie, quę est rerum absolutarum. Eodem modo respondetur de actione, quòd eadem actio numero in esse naturali, potest mutari de bona in malam moraliter, non tamen per mutationem realem sui, sed per mutationem legis aut temporis. v. g. cœnare carnes feria quinta in medio noctis ante duodecimam est bona actio, & post duodecimam est mala actio propter mutationem temporis prohibiti.

A biti. Et lectio hæc mea quæ modo est bona fieret mala si prohiberetur.

DE QVANTITATE.

CAP. VI.

QVantum autem partim est continuum, partim discretum: & partim ex habẽtibus positionem partibus, partim è non habentibus constat. Atque discretum quidem est, vt numerus atque oratio, continuum autem, vt linea, superficies, & corpus: & B insuper præter hæc, tempus, & locus. Partium .n. numeri nullus terminus communis est, quo ipsę copulantur, ceu quinque, & quinque si sint denarij partes, nullo communi termino copulantur: sed sunt seiuncta. Similiter tria, & quinq; communi termino nullo copulantur. Neque omnino fit, vt numeri partium terminus communis vllus sumatur, sed semper partes seiũctæ sunt, quare discretum numerus ẽ. Similiter & oratio discretum esse videtur, nam quãtum ipsam esse ex eo patet, C quia longa breuiq; syllaba mensuratur. Eam verò orationem dico, quæ fit cum voce, etenim nullo partes ipsius communi termino copulantur, neque enim terminus communis vllus est, ad quem syllabę coalescant, sed quæq; per se sunt seiunctæ. Linea verò continuum est, sumi namq; communis terminus quo partes lineæ copulentur, punctum potest, itidem vt superficiei linea. Plani namque partes communi quodam termino copulantur. Similiter & in corpore sumere assignareq; lineam superficiemve communem terminum potes, quo partes corporis copulantur. Porrò autem, & D tempus, & locus generis huius sunt: tempus.n. præsens cum exacto futuroque copulatur. Rursus, & locus continuus est: corporis.n. partes, quæ quidem aliquo communi termino copulantur, locum occupant, igitur, & loci partes, quas quęque pars corporis occupat, eodem sane termino copulantur, quo copulantur, & partes corporis. Quare locus etiam continuus erit quippe cum partes ipsius vno communi termino copulentur. Tex 2. E

Præterea partim, vti diximus, ex habẽtibus positionem partibus, partim è non habentibus cõstat, nam lineę quidem partes positionem habent, quæque enim ipsarum alicubi situm habet, atque qua in parte plani quæque sita est, quaque cum parte copulatur, sumere assignareque potes. Similiter & plani partes positionem quandam nimirum habent, simili namque modo quæque partium, vbi iacet quaq; cum parte copulata est, assignabitur. Partes etiam solidi locive positionẽ identidem habent. At in numero nemo demonstrare partes ipsius positio F nem quam habeant, aut vbi sint sitæ, aut quæ quibus cum copulentur, potest. Nec item in tempore, nulla enim pars temporis permanet, quod autẽ non permanet, id quonam pacto positionem habebit? Sed ordinem habere potius dices, propterea quòd hæc pars sit prior tẽporis, hæc posterior. Et in numero simili modo, ex eo planè, quia prius vnum quàm duo, & duo quàm tria, & tria quàm quatuor numerantur. Atque hoc quidem pacto ordinem quendam habent, positionem autem ipsarum non vtique

G sumas. Oratio quoq; similiter sese hē-re videtur; nulla.n. ipsius pars permanet, sed iā quæ dicta est, præhendi amplius non potest. Quare partium ipsius positio sane non erit, cum nulla prorsus permaneat. Quæ cū ita sint, patet, partim ex habentib. positionē partib. partim ex non habentib. positionē constare. Tex. 3. Atqui hæc sola, quæ dicta sunt, proprie quanta dicuntur, cætera uero uniuersa per accidēs. Ad hoc.n. aspicientes, & cætera quāta dicimus, uelut albū, ex eo multū dicitur, quia multa superficies est, & actio H longa, motusve, quia tēpus est longū, non.n. per se unūquodque horū dicitur quantū. Etenim si quispiā quantanā sit actio assignauerit, tpe sane ipsā definiet, biennē dicendo, aut triennē esse, aut alio simili modo. Et albū etiā quantū sit si assignauerit, superficie nimirū definiet, quāta.n. est superficies, tantū dicet, & albū esse. Quare ea sola quæ dicta sunt, proprie, & per se quanta dicuntur, cæterorū uerò nihil per se sed per accidens dicitur quantū. T.4. Præterea quātitati nihil est contrariū. Indefinitis.n. quantis nullam omnino contrarietatem esse, patet, ceu bicubito, aut tricubito, aut superficiei aut alicui tali, nihil est illorum omnino cōtrarium. Nisi quispiam pauco multū aut paruo magnum dixerit contrariū esse. At horum nihil est quantum, sed potius est ad aliquid. Nihil.n. per se magnum, uel paruum dicitur, sed ad aliud sane refertur, ceu mons quidem paruus dicitur, milium autē magnū: propterea quod hoc maius, ille minor hisce quæ generis eiusdē sunt existat. Ad aliud igitur est ipsorum relatio, nam si paruum quicquam magnum-ve per se diceretur, nunquā mons quidem paruus, miliū uerò magnū utiq; dicatur. K Rursus in pago quidem multos homines. Athenis aūt paucos dicimus esse, qui tamē longe sunt illis plures, & in domo quidem multos, in theatro uero paucos, qui quidem, & ipsi multo sunt illis plures. Præterea bicubitum quidem, atque tricubitum, & talium unumquodq; quantum significat, magnum autem & paruum, quātum non significat, sed magis ad aliquid. Alterius.n. contemplatione magnum paruumque intelligitur. Quare patet, hæc ex his esse, quæ ad aliquid sunt. L Præterea siue quanta hæc quispiam esse ponat, siue non ponat, nihil est ipsis contrarium. quod.n. per se ipsum sumi nō potest, sed ad aliud semper refertur. ei quonam pacto cōtrarium quicquam fuerit? Præterea si magnum ac paruum contraria sunt, fiet ut idem contraria simul suscipiat & eadem sibiipsis contraria vt sint. Fit.n. interdum, ut magnum, atq; paruum sit idem. Est.n ad hoc quidē paruum, ad aliud uerū magnum, quare fit, ut idem eodem tempore magnum sit, atque paruum. M Quòd si hæc contraria sint, idem profecto contraria simul suscipiet, at nihil uidetur simul suscipere, contraria posse; substantia namque susceptrix quidem contrariorum esse uidetur, non tamen ualet simul atque ægrotat quisquam, neque simul album est quicquam, atque nigrum, neq; cæterorum quicquā, quod quidem contraria suscipiat simul. Fit etiam, ut ipsa sibi ipsis contraria sint. Nam si magnum contrarium paruo est, cum idem corpus, & magnum sit & paruum eodem tempore, maxime

sequens

A sequens uidetur, vt idem quoque ipsum sibi contrarium fateamur. Sed ut quicquam sit ipsum sibi contrarium, fieri nequit. Ergo nec magnum paruo contrarium esse pôt. neq; pauco multum. Quare etsi quispiam hæc non; aliquid, sed quanta esset dicet, contrarium tamen nullum prorsus habebit. Maxime autem quantitatis contrarietas versari circa locum videtur. Supernum enim infero contrarium ponuntur locũ qui est in medio inferum esse dicẽtes, propterea quòd a medio ad fines ipsius mundi distantia, maxima
B est. Cęterorum quoque definitionem contrariorum, ab his afferre, ac assignare videntur. Quæ namq; plurimũ inter sese sub eodem genere distant, ea contraria esse dicunt.

Tex 5. Porro autem, quanto magis ac minus esse non competit, ut bicubito, non est enim aliud alio bicubitum magis, neque in numero, ut tria magis quàm quinque tria, uel quinq; econtrave dicantur. Neque tempus illud alio magis tempus dicitur, neque in eorum vllo omnino quæ dicta sunt
C magis minusve dicitur Quanto itaq; non magis ac minus esse competit.

Tex. 6. Proprium autem quantitatis est maximè, æqualitas, & inæqualitas, ut hæc equale, vel inæquale vnũquodqne eorum quæ rationem quantitatis subeũt dicatur, vt corpus æquale, ac inæquale, & numerus, & tempus æquale inæqualeve similiter dicitur, & de cæteris quæ iam dicta sunt, simili mõ. Reliqua uero quæ nõ sunt quãta, nõ oĩno æqualia, ac inæqualia uidebũtur, ueluti dispositio æqualis inæqualisve non oĩno dicitur, sed similis potius, atq; dissimilis, & albũ itidẽ æquale inæquale ve, non omnino, sed simile D dici, atque dissimile solet. Quare quãtitati maxime proprium erit, æquale ac inæquale, vt dicatur.

PRoximum substantiæ prædicamentum est quantitas, quòd si cui forte dubitatio subierit, ꝙ prædicamentum qualitatis quantitati fuisset preferendum, eo quòd qualitas (vt cap. 4. dicebamus) sequitur formam, quantitas vero consequitur materiam, & forma dignitate excellit materiam, item quia qualitas conuenit perfectissimis substantijs, puta intelligentijs, quibus repugnat quantitas. Respondetur, quod Aristo. non tam considerauit ordinem dignitatis, quàm ordinem substandi, exorditur enim considerationem prædicamentorum a prima substantia, quæ est omnium subiectum, & post substantiam subiectum omnium aliorum accidentium est quantitas, nam omnia corporalia accidentia insunt substantię mediãte quãtitate, & ideo qua ratione primam substantiam prætulit secundæ, prædicamentum quantitatis ante posuit cæteris omnibus. E

¶Secunda ratio est, quia inter omnia accidentia quantitas est quæ prius conuenit substantiæ corporeæ, ratio enim corporis consistit in hoc quod est habere trinam dimensionem, ratione cuius corpus est subiectum cęterorum accidentium, & quia cognitio nostra incipit a substantia corporea, ordine congruo quantitas pręponitur reliquis prædicamẽtis. F ¶Et præterea, quia quantitas est substantiæ omnium accidentium simillima, recipit enim per se diuisionem sicut substantia, & ratione quantitatis numeramus supposita, & in sacramento altaris quantitas vice substantiæ sustinet accidentia reliqua, & quantitati conueniunt passiones substantiæ, nempe non habere contraria, non suscipere magis, & minus. In sũma, qua ratione Arist. 1 physi. prius disputauit de materia quàm de forma, prius hic agit de quantitate quã de reliquis accidentibus. ¶Atqui capitulum hoc sextum, vti præcedens in duo membra secatur. In primo enumerat Aristo. exponitque species quantitatis;

G tatis,& in secundo subdit eius proprietates. Primum membrum tres habet textus iuxta tres diuisiones quantitatis,& secundum tres itē iuxta tres proprietates eius, unde totum caput per sex distribuitur textus.¶ Tres sunt diuisiones quantitatis. Prima est (quam Aristo. non explicat, sed supponit) in per se, & per accidens. Secunda est quantitatis per se in continuam,& discretam,& tertia quantitatis etiam per se,in positionem habentem, & non habentem positionem in continuo. In primo textu tractat secundam diuisionē: & in secundo tertiam quæ sunt omnes per se quantitates, & in tertio subdit ea quæ sunt quanta per accidens.

Proponit ergo quanti aliud continuum
H aliud discretum, & aliud quidem ex partibus constat positionem ad se inuicē habentibus, & aliud ex non habentibus positionem. Profert ambas diuisiones simul, quia nec coincidunt,cū ex continuis aliquod habeat positionē,& aliud non habeat,nec rursus secūda ē subdiuisio alicuius mēbri prioris diuisionis, quia secundum membrum, s. non habere positionē, includit omnē quantitatē discretam, & aliquam continuam, vt quam primum videbimus. Proposuit vero diuisionem in continuum,& discretum,quia illa est generis in species,alia verò est subiecti in accidentia, vel quia habere positionē supponit partes esse continuas, & addit a-
I liud,vt statim dicturi sumus.

¶Et textus iste habet particulas quatuor. In prima proponit diuisiones,& connumerat species vtriusque membri prioris diuisionis. Ait enim quantitatis discretæ duas esse species, quæ sunt, numerus, & oratio, sed quantitatem continuam habere quinque species, quæ sunt linea, superficies, corpus, & præterea tempus, & locus. Ad cuius intelligentiam notandum est, quòd esse quantitatis, est esse mensuram substantiæ, sed potest quantitas esse mensura substantiæ aut intrinseca, idest formaliter inhærens substantiæ, aut extrinseca, idest adiacens substantiæ. Atqui ea quæ metimur, aut sunt continua, aut discreta; & rursus, aut sunt permanentia, aut successiua. Discretorum ergo permanentium mensura est numerus, K
successiuorum vero, est oratio. Continuorum autem permanentium sunt tres species intrinsecæ, puta, linea, superficies, & corpus, & vna extrinseca uidelicet locus, at continuorum successiuorum mensura extrinseca est tempus.

¶Vnde septem species quantitatis colliguntur,quinque intrinsecæ,vt numerus,oratio, linea, superficies, & corpus, & duæ extrinsecæ,puta,tempus,&oratio. Rursus,duę discretorum, scilicet numerus, & oratio,& reliquæ quinque continuorum. Atque adeo quinque permanentium, puta, numerus, linea, superficies, corpus, & locus; & duæ successiuorum, puta,tempus pro continuis, & oratio pro discretis. Hinc fit punctum L
& unitatem non esse quantitates, sed principia quantitatis. ¶In secunda particula textus descendit Aristo. ad singulorum enarrationem. Et quamuis in propositione diuisionis continuum prætulerat discreto, hic tamen vice versa prius narrat discretum quam continuum. Nec casu id putes, sed consulto factum. Nam quantum ad rationem essendi, continuum est prius discreto; quia(vt auctor est Aristo.3.physico.tex.68.) ex diuisione continui fit numerus,& ideo nos prius cognoscimus continuum quā discretum, vtputa vnam rem quam plures, M
& hac ratione proposuit prius continuum quam discretum. Attamen si considerentur huiusmodi quantitates in ratione mensuræ (quemadmodum hic considerantur) numerus præcedit quantitatem continuam, nam (ut docet Arist. 10.Metaphysic. tex.2.) vnitati,quæ est principium numeri, primo, & maxime conuenit esse mensuram, quia mensura est id quod est indiuisibile (qualis est vnitas)quam ob rem continua ipsa vnitatib. multiplicatis metimur,ut palmum ulnis. ¶Exponit ergo in hac secunda particula Aristo quomodo numerus,& oratio sint quantitates discretæ. Et numerum quidem non probat esse quantitatem, sed tanquam manifestum præsupponit; exponit autem eum esse quantitatem discretam. Est enim discreta quantitas illa cuius partes non copulantur

lantur

A lantur vno termino communi. Ad cuius evidentiam notandum est, quod partes copulari ad vnum terminum communem, est quod idē numero sit terminus vtriusque partis exempli gratia. In linea quodcunque medium punctum designaueris, illud idem est terminus vtriusque partium in illud concurrentium, & hac ratione linea est continua, quod si lineam incidas, tunc aliud punctum terminat vnam medietatem, & aliud reliquam, & hac ratione partes incisæ sunt quātitas discreta. Nec refert punctum esse rem distinctam a substantia nec ne, quia verba Arist. intelligi non possunt, nisi punctis & lineis, & superficiebus indiuisibilibus, aut assertis, aut per intellectum fictis. Ad hoc.n. B propositum dixit. 2. Physi. quod abstrahentium non est mendacium, scilicet considerātium lineam, vt distinctam a superficie, & superficiem, ut distinctam a corpore. Numerus igitur est quantitas discreta, quia quinque & quinque quæ sunt partes denarii nullo termino copulantur qui sit vtriq: partium cōis. nam partes illæ seiunctæ sunt. ¶At vero de oratione, quia vtrunq, est obscurū, vtrunque manifestat Aris. & quod oratio sit quantitas, & quod sit quantitas discreta, loquitur enim de oratione vocali, quæ est ens successiuum. Et quod sit quantitas ꝓbat hac ratione. Longum & breue est passio quantitatis, sed syllaba est longa & breuis (si enim C dicas tpis, prima syllaba tm̄ cōsumit tempus, quātū ambę sequentes) ergo oratio quę constat ex syllabis est quātitas. Qđ vero sit quantitas discreta, probat, qa partes dictionis nō copulantur vno termino cōi, sicut nec partes numeri, si.n. dixerit, dn̄e, tres distinctas syllabas protulisti, Quod si quis arguat, Arist. potius probare syllabam esse quantā quam esse quantitatem, respondetur satis esse probasse, quod vel syllaba est quātitas, vel habeat quantitatem, non.n. hic disputat an quantitas distinguatur a re quanta. ¶In tertia particula ostendit Arist. tres species quantitatis continuæ, quæ sunt, linea, superficies, & corpus. Ad cuius expositionem adnotandum est, solas esse tres dimensiones in corpore quas mathematicorum more sic est intelligere, i. punctum indiuisibile (qualem cuspidem acus demus) super planam superficiem cogitatione deduxeris, vestigium restat diuisibile secundum longitudinem, & secundum latitudinem indiuisibile, quod appellatur linea: Quod si lineam versus latus rursus traxeris, superficies restat longa, & lata, sed non profunda. At si superficiem sursum leuaueris, restat corpus, longum, latum, & profundum. Non quòd corpus ex his indiuisibilibus constet contra doctrinam Aristo. 6. Physi. sed quòd isto modo imaginari possumus huiusmodi quantitates. Ait ergo Arist. quod linea est quantitas continua, eo quod partes eius vno communi termino copulantur quid est punctum, & eadē ratione superficies cuius partes copulantur linea, atque adeo corpus cuius partes copulantur superficies. Vbi id considerandum est, quomodo punctum non est quantitas, cum sit quid indiuisibile, sed est terminus partium quantitatis ¶In quarta, & postrema particula huius textus concludit Aristo. ꝙ etiam tempus & locus sunt quædam quantitates continuæ, sunt enim extrinseca mensura substantiæ, locus quidem est mensura magnitudinis corporis, nam tanta est magnitudo quantus est locus quo continetur, & tempus est mensura durationis rei. Et probat tempus esse quantitatem continuam quia partes temporis, vt præsens, præteritum, & futurum, copulantur vnico termino communi, sicut linea. ¶Ad cuius notitiam notandum est, quod quemadmodum partes lineæ continuantur per indiuisibilia puncta, ita partes temporis per indiuisibilia instantia, & partes motus (qui tempore mē surantur) copulantur per indiuisibilia quæ dicuntur, mutata esse. An vero sint accidentia distincta a substantia. q. 2. vtcunque dicturi sumus. Quod si quis arguat nullum esse tempus præsens, quia nihil temporis potest esse præsens nisi solum instans, respondetur quod cum Arist. mō rem non tractet metaphysice, sed dialectice, loquitur de tempore secundum publicam vocem grammaticorum, apud quos distinguitur tps, in præsens, præteritum, & futurum. Tempus ergo

Margin notes: copulari termino cōi. — Oratio. — Tres dimensiones. — D — E — Tēpus. — F

G est quantitas continua, quia instans præsens vnicum, est terminus præteriti temporis & futuri; est enim ultimum instans præteriti & primum futuri, vtrumque tempus coniūgens. ¶Secundo probat, locū esse ēt quantitatē continuam. Et ꝙ si quātitas præsupponit vt notum, nam cum sola corpora quanta sint in loco fit vt locus sit quantus, quemadmodum & locatum, sed ꝙ sit continua quantitas probat, quia partes loci, quēadmodum & partes locati, cōtinuantur termino cōi v.g. si concauam superficiem vasis aqua pleni conferas cum superficie connexa aquæ, cuiucunque puncto superficiei aquæ intelligis respondere in eodem situ aliud punctum superficiei vasis. Et hoc est quod dicit Arist. partes loci eodem termino copulari, quo partes locati. Non.n. intelligit, eodem numero (vt multi falso putant) nam cum sint superficies distinctæ, & tantummodo contiguæ, nō possunt partes vtriusque eodem numero termino copulari, sed eodem intelligit.i. in eodem situ. Textus. . In secundo textu qui incipit, Præterea partim, &c. explicat Arist. membra secundæ diuisionis, Ad cuius intelligentiā notandū est, ꝙ positio, dupliciter accipitur, vno modo vt dicit ordinem & habitudinē partium in toto in ordine ad locū, vt stare, sedere iacere, & hoc ē vnū ex sex vltimis prædicamentis. Alio modo accipitur, vt dicit ordinem partium in toto inter se, quod est esse sursum, aut deorsum, ante vel retro, dextrorsum vel sinistrorsum. Has enim sex differentias positionis distinguit Aristo. in de aialibus, et. 2. de cęlo tex. 12. Vnde partes quantitatis habere positionem est vt possimus inter eas designare, quæ qua sit superior, aut anterior, aut dexterior. ¶Ad quod duæ sunt requisitæ conditiones, requiritur enim & ꝙ partes sint continuæ & præterea ꝙ sint permanentes, nec opus est addere tertiam, puta, ordinē (quā quidam addunt) qa ordo statim cōsequitur ex his duabus conditionibus, nec deficit ordo, nisi ex defectu alterius istarum duarū. Et dicere, ꝙ requiritur ordo, est dicere, ꝙ requiritur positio partiū, quod est idē per idē exponere. Exēpli gratia. Partes lineæ, & partes supficiei & partes corporis, habēt inuicē posit onē, quia sunt & cōtinuæ, & permanentes, possumus.n. inter partes lineæ assignare, añ & retro, si sit ante pedes iacens in rectū deducta, & iter partes superficiei assignabimus præter hæc, dextrorsum & sinistrorsum, ac demum inter partes corporis, oēs discernemus differentias positionis. At vero numeri partes non habēt positionem ex defectu prioris conditionis, quia videlicet partes numeri termino cōi non coputantur, vnde statim sequitur, non habere ordinem secundū sursum, aut deorsum, aut ante & retro, nam numerus denarius non dicit, nisi decē res distinctas, nec de se dicit ꝙ hæc sit ante illā, nec supra illā. ¶Neq; partes tpis hēnt positione ex defectu secūdæ conditionis, qa videlicet nō sunt permanētes. Vnde pariter sequit̄ nō habere ordinē vt possimus in tpe signare q̄ sit pars superior aut inferior, &c. subiungit vero Arist. ꝙ tā partes tpis q̄ numeri habent ordinē, nō quidem positionis, sed prioris & posterioris, vt præteritum est prius præsenti, & præsens futuro, atque binarius ē prior ternario, & ternarius quaternario Tametsi partes priores tēporis ꝑ metaphorā solemus etiam appellare superiores, qñ dicimus superioribus tpibus hoc aut illud cōtigisse. ¶Hinc seqtur, ꝙ partes orationis nō hēnt positionē ex defectu vtriusq; cōditionis, qa nec sūt cōtinuæ nec ꝑmanētes. Partes vero loci positionem hēnt sicuti partes locati. Atq; adeo ex septē speciebus quātitatis quatuor quātitates cōtinuæ hēnt positionē, sed ambæ discretæ, & tps positione caret. nec solum partes cōtinui permanentis, sed puncta quibus continuatur habent ēt positionem, puta sursum deorsum, &c. nam Aristo. 5. met. tex. 12. hāc differentiam ponit inter punctum, quod est principiū quātitatis continuæ, & vnitatē, quę ē principiū numeri, ꝙ punctū habet positionē, vnitas vero, nō. Tex. 3. ¶ In tertio textu qui incipit, Atque hæc sola, &c. post enumerationem quantitatum quæ sunt quantitates per se, addit ea quæ sunt quanta per accidēs. Quāta per accidens sunt illa qbus nō conuenit

Margin notes: *Locus.* (beside "coniūgens"); H (beside "lud punctum"); *Positio.* (beside "modo vt dicit ordinem"); I (beside "ordinem partium in toto inter se"); K (beside "pli gratia"); L (beside "nam numerus denarius"); M (beside "tionis nō hēnt")

A conuenit vt sint mensuræ de per se, sed mensurantur aliquo istorum enumeratorum. Et ponit exemplum in prædicamento qualitatis, & in prædicamento actionis, dicit.n. quod album dicitur multum de per accidens, quia superficies super quam extenditur est multa: & actio longa aut motus, quia tempus durationis est lõgũ, vt longa lectio, lõgus cursus.

Quantitati nihil est contrarium.

Tex. iiii. ¶In tex. 4. qui incipit, Præterea quantitati, subsequitur secundum membrum huius capitis, in quo tres enarrantur proprietates quantitatis, Prima est, quòd quantitati nihil ẽ contrarium. Atqui textus iste tres continet particulas. Primo manifestat hanc proprietatem in speciebus determinatis quantitatis, ait, n. manifestum esse bicubito & tricubito, nihil esse contrarium, sicut nec lineæ, aut superficiei, aut corpori. Et eodem modo B potest esse exemplum in quantitate discreta: ternario.n, aut quaternario nihil est contrarium. Neq; id probat Aris. sed tanquam notum relinquit ex superiori capite, vbi dixit hanc proprietatem non soli substantiæ conuenire, sed etiam quantitati. In cuius expositione eadem contrariorũ, qua substantiæ ratione explicuimus quantitati nihil esse ipsi nihil est contrarium. ¶In secunda particula Aristo. subdit obiectionem quam illic etiam subdiderat, quia apparet magno contrariari paruum, & multis pauca, quæ videntur esse species quædam quantitatis, sed latius respõdet quàm illic, dat n. solutiones duas. Primo negat has esse quantitates, & secundo eo C admisso, negat esse contraria, ait. n. magnũ, & paruum, multum & plura, esse potius nomina de prædicamento ad aliquid. Et probatio stat in hoc, quod magnum & paruum, non significant simpliciter & absolute quantitates certas, magnum. n. non dicit certam quantitatem, sicut bicubitum, aut quantitatem mille cubitorum, sed magnum significat excessum respectu alterius, sicut granum milii dicitur magnũ in genere suo, & mons dicitur paruus, in ratione montis, & in pago sunt multi vicini, quia excedunt quantitatẽ iustã pagi & Athenis pauci, quando non adæquant iustam quantitatem ciuitatis, atqui significare excessum pertinet ad prædicamentum relationis, sicut duplum, & tri- D pluum, quemadmodum.n. duplum dicit certum excessum, ita magnum dicit excessum indeterminatum. Est ergo magnum & paruum, passio quantitatis pertinens ad prædicamentum relationis, diximus nanque cap. de proprio, quod passio vnius prædicamenti ponitur in alio, & hoc est quod dicit hic Arist. quod bicubitum quantitatem significat. s. certam speciem quantitatis, at vero magnum non significat quantitatem, sed excessum respectu alterius, quæ est relatio quãtitatis. ¶Secunda responsio ab obiectionem est, quod etiam si admitteretur hæc significare quantitatem, nihilominus magnum & paruũ, non sint contraria. Quod probat tripliciter. Primo ratio stat in hoc, contraria sunt quæ circa idẽ subiectum mutuo se expellunt, E sed tamen id quod est magnum, respectu alterius non expellit ab eodem subiecto esse paruũ, quia stat, id quod est magnũ respectu vnius, esse paruũ respectu alterius, vt pagus qui ẽ magnus inter alios pagos, est paruus, vt sit ciuitas. In capite sequenti hoc latius explicabitur, quomodo relatio, non expellit relationem oppositam, eo.n quòd simile nõ dicitur absolute sicut calidum, sed respectiue, nihil obstat quod id quod est simile respectu vnius sit dissimile respectu alterius, & propterea simile, & dissimile non sunt simpliciter contraria, sed cum addito & secundũ quid, puta, respectu eiusdem. ¶Secũda ratio est expositio prioris deducendo ad incõ F ueniens. Si magnum & paruum essent contraria, sequeretur quod contraria simul conuenirent eidem subiecto quod est contra naturam contrariorum, nam idem, vt modo dicebamus, eodem tempore est magnum respectu vnius, & paruum respectu alterius. Vnde prima ratio procedebat a priori, & hæc secunda a posteriori ¶Tertia ratio est fere eadem. Si magnum & paruum contrariarẽtur, sequeretur, quod idem esset sibiipsi contrarium, nam eadem quantitas est excedens & excessa respectu diuersorum, & per consequens magna & parua. ¶In tertia particula textus, insinuat Aris. aliam nouã obiectionẽ cõtra hanc proprietatem, nam locus species

Magnũ & paruum.

G species quædam est quantitatis, vt supra dictum est, & tamen in locis est contrarietas, puta, sursum, deorsum. Et probat Aris. minorem, cuius probatio (quæ subobscura est) sic intelligitur. Contraria sunt illa, quæ maxime sub eodem gñe distant, & per quorũ habitudinem, & respectũ, alia intermedia opponuntur, vt late probat Aris. 10. met. tex. 13. & infra. v. g. album & nigrum, sunt cõplete cõtraria, quia color recedens a nigro non potest vltra progredi, quàm vsq; ad album, & uiride incomplete contrariatur nigro, quia tendit ad album, & pallidum cõtrariatur magis nigro, qa magis accedit ad albũ, sed inferus locus, puta centrum mundi, & locus supremus. s. conuexũ primi cæli, H maxime distant in gñe quantitatis, vt pote per maximam lineã, & quanto aliquid propius accedit centro, est inferius, & quãto lõgius ab illo distat, est superius, vt secũdo de cœlo habetur, ergo centrum terræ, & cõuexum primi cæli sunt contraria. Itaq; nõ intendit hic Aris. probare quæcunq; loca, superiorem, & inferiorem, esse contraria, sed spãliter id vult probare de centro terræ & conuexo primi cœli, per illam doctrinam, cõtraria sunt quæ maxime distant. ¶Sed restat dubium, cur Aris. non rñderit ad hanc obiectionem, vtrum concesserit hmôi loca esse contraria, an vero illud negauerit. Rñdetur ꝙ Aris. non concedit loco, inquãtum I est quantitas, esse aliquid contrarium (hoc .n. putabant antiqui philosophi, propter hoc argm̃ Aristotelis,) sed supponit solutionem lucidam esse ex his, quæ de paruo, & magno dixerat. ¶Ad cuius intelligentiã notãdum est ꝙ locus dupliciter accipitur. Vno modo secũdum propriam significationem, ut est species quantitatis, & hoc modo locus idem est, quod superficies vltima continentis, vt. 4. physi. definitur. In qua significatione loco nihil est cõtrarium, quia nec dicit sursum esse nec deorsum, sed solũ dicit esse mensuram locati abstrahendo ab esse in hoc vel illo puncto respectu centri terræ. Alio modo accipitur locus pro hoc, aut illo puncto respectu cẽtri terræ, & hoc vocat Arist. vbi, quod est vnum ex sex potest prædicamentis. Et in hac significatione non K significat quantitatem, aut mensuram locati, sed esse in hoc, aut illo puncto respectu centri terræ, puta magis aut minus distans ab illo, sicut aqua ẽ in inferiori loco, & aer in medio, & ignis in superiori loco, quia aqua minus distat a centro quam aer, & aer quàm ignis. Aut propinquius orienti, aut occidenti (quam vocant Cosmographi longitudinem) aut propinquius septentrioni, aut meridiano (quam appellant latitudinem.) Et respectu hominis dicitur hoc esse a dextris, illud vero a sinistris, & isto modo accipiendo pro vbi, est contrarium. Vnde non sequitur, quòd quantitati aliquid sit contrarium, sed, vbi, quod dicit respectum, sicut quamuis magno aliquid esset contrarium, non sequeretur quantitati L aliquid esse contrarium, quia magnum non significat quantitatem certam, sed excessum respectu alterius, & est relatiuum secũdum dici, vt cap. 7. & 9. explicabimus.

Locus. [left margin, beside "bitudinem"]

Locus dupliciter. [left margin, beside "notãdum"]

Tex. 5. ¶In textu quinto qui incipit, Porro autem subditur secunda proprietas quantitatis. nempe ꝙ quantitas non suscipit magis nec minus, in quo etiam assimilatur substantiæ. Probat hoc inductiue per omnes species quantitatis, quia bicubitum, quæ est species quantitatis continuæ (non suscipit magis & minus; nec. n. vnum tricubitum est magis tricubitum quàm aliud, nec magis quantum quàm bicubitum, nec vna dies M est magis dies quàm alia, nec magis buanta quam vna hora. Proprietas hæc non sequitur ad primam, vt in superiori capite adnotauimus, nam accidentia corporalia a suo simili intenduntur, & a suo contrario remittuntur. Vnde quanto accidens minus habet ad mixtum contrarii, est intensius, & quanto plus habet mixtionis, tanto est remissius. Sed quantitas non habet contrarium, ergo nec est intensibilis nec remissibilis. ¶Secundo, intensio & remissio conuenit accidenti respectu subiecti. quia magis, aut minus actuat subiectum, quantitas vero consequitur statim substãtiam genitam, ad modum propriæ passionis, Vnde sicut propria passio non suscipit magis & minus, ita nec quãtitas.

A titas. Tex.6. ¶In textu sexto & vltimo, qui incipit, Proprium autem, concluditur tandem tertia & vltima proprietas quantitatis, quæ est proprium eius quarto modo, puta, quia conuenit, omni, soli, & semper, uidelicet quod proprium est quantitati secundum eã æquale, aut inæquale dici. Quod est dicere, Quantitas per se habet esse æqualem vel inæqualem alteri quantitati, vt linea per se est æqualis lineæ, & numerus numero, tẽpus tempori, & reliqua omnia prædicamenta id habent a quantitate, vt si homo est maior cane, & minor elephante, & æqualis alteri homini, omnia hæc habet ratione quantitatis. Et eodem modo si duæ actiones sunt æquales, aut inæquales, hoc est ratione temporis quæ ẽ sua quãtitas, & sic albedo vnius folii papyri est æqualis albedini alterius. i. quia extenditur per æqualem superficiem, sed secundum qualitatem res non dicuntur æquales, album.n.in quantum album, non est alteri æquale, sed simile. Et ratio huius ꝓprietatis est, quia proprium est quanti esse mensuram, & mensura est id quo rerũ æqualitates, aut inæqualitates metimur.

æquale, vel inæquale.

B

Questio Prima.

Vtrum textus quantitatis sit verus.

C Aduersus partem affirmatiuam arguitur primo. Quantitas prius deberet in genere definiri quã diuideret in species, quã quantũ est genus ad discretũ & continuum, ergo ineptum est Arist. initium. Et confir. omnis quãtitas cõtinua est & discreta, ergo non sunt illæ duæ species. Probatur antecedens. Discretum est id cuius partes separantur, sed verbum in definitione dicit aptitudinem, ergo idem est discretũ quod diuisibile in plures partes, & talis est quantitas continua, ergo. ¶Et confir. secundo. Ratio quantitatis est esse mensuram substantiæ vt constat ex vltima proprietate quantitatis sed omnis mensura reducitur ad vnitatem, cui per se primo conuenit ratio mensuræ secundum Aristo. 10. metaphisic. tex. 2. & vnitas est principium quantitatis discretæ, ergo D quantitas continua reducitur ad discretam, & per consequens nõ sunt duæ species. ¶Secundo principaliter arguitur. Accidentia in concreto non ponuntur in prædicamento per se primo, sed in abstracto, ergo male Aristot. diuisit quantum in concreto. Probatur antecedens. Id per se ponitur in prædicato, quod est simplex prædicatum, scilicet simpliciter significans rem illius prædicamenti, & ratione cuius alia ponuntur in eodem prædicamento, sed accidens in abstracto significat simpliciter formam accidentalem, in concreto vero significat illam quodam modo compositiue concernendo subiectum, & ideo concretum ratione abstracti quod est significatum formale ponitur in prædicamento, ergo abstractum per se primo ponitur in prædicamento. E

¶Tertio principaliter arguitur. In substantiis spiritualibus est numerus, nam decies cẽtena millium ministrant Deo, quin etiam in Deo ipso est numerus trium personarum, & tamen illic non est quantitas, cum nihil sit illic materiale, ergo numerus non est species quantitatis. ¶Quarto arguitur. Oratio si accipiatur in mente, est de genere qualitatis, puta habitus vel dispositio, si vero accipiatur in voce, vt dicit Aristot. tunc, aut accipitur in quantum significatiua, & sic est in genere signi, vt cap. 4. dictnm est, aut accipitur in quantum est quoddam ens naturale, & tunc, si oratio est verberatus aer, ut aliqui opinantur, est in prædicamento substantiæ vti oratio scripta, si vero sit accidẽs ex re uerberatione productum in aere, tunc est in prædicamento qualitatis. Qđ si accipiatur, vt est quedam actio, tunc est in ꝓdicamento actiouis sicut ambulatio, ergo nulla ratione oratio ponitur in prædicamento quantitatis. ¶Et confir. Quælibet ꝑ se syllaba est quantitas continua (vt puta) quę vnico spiritu profertur, & est oratio, ergo oratio non est species quantitatis discretæ, vel saltem exemplum positum in textu de syllaba non est aptum. F

¶Quinto principaliter arguitur. Si linea superficies, & corpus essent species quantitatis,

G tatis sequeretur quod omnes passiones eorum, essent in eodem prædicamento, consequens est falsum, ergo & antecedens. Probatur minor, Triangulus, quadrangulus, sunt passiones linearũ & superficierũ, & cubus est passio quædã corporis, nã cubus est corpus cõstãs ex omnib. suis lateribus æqualibus, vt tessera, & tamen cum sint figuræ, pertinent ad prædicamentum qualitatis. Item asperum, & leue, sunt passiones quãtitatis, nam asperum est superficies dura, quæ habet partes subsultantes alias. s. alijs prominentes, & leue est superficies quæ habet partes æquales vt speculum, & tamen ista pertinent ad prædicamentum qualitatis. ¶ Et confir. Linea infinita (qualis ponitur linea gyratiua, aut
H si imaginaretur linea recta infinita) nõ posset esse mensura, vt docet Aris. 5. me. tex. 18. sed de ratione quantitatis est esse mensuram, ergo talis linea non est in prædicamento quantitatis, ¶ Sexto arguitur, Philosophus 5. met. tex 18. numerat tempus, motum, & locũ, inter quãtitates per accidens, hic vero connumerat inter quantitates per se, licet extrinsecas, vt patet in tertio textu, & illic nihil meminit de oratione, ergo est sibi contrarius. ¶ Et confir. Locus est superficies corporis continentis, vt habetur quarto meta. ergo superficies, & locus, non sunt duæ distinctæ species. ¶ Et confir. secundo.
I Locus baculi cuius medietas est in aqua & medietas in aere, non est quantitas continua, cum aqua non sit continua aeri, ergo locus non est species quantitatis continuæ. ¶ Septimo contra proprietates quantitatis in genere, arguitur. Quemadmodum substantiæ, prima proprietas est, non esse in subiecto, & secunda prædicari nomine & ratione de suis inferioribus. ita & cuicunque accidenti conuenit esse in subiecto, & prædicari de suis inferioribus nomine & ratione, vt cap. superiori docebamus ergo has etiam proprietates debuisset atribuere quantitati. ¶ Et confir. quia quantitas non solum est similis substantiæ in hoc quod est nõ habere contrarium, nec suscipere magis & minus, sed etiam in hoc, quod quantitas vna numero, recipit successiue contrraia (eadem enim superficies modo est alba, & postmodum nigra; ergo diminutus fuit Aristo: K in assignatione harum proprietatum.

¶ Octauo contra primam proprietatem arguitur. Longum contrariatur breui, vt per se est manifestum, tamen longum est de prædicamento quantitatis, idem n. est longum quod linea, sicut, latum idem quod superficies, apud Arist. & corpus, idem quod longum, latum & profundum) ergo quantitati aliquid est contrarium. Eodem modo arguitur de magno & paruo, nam magnum idem est quod longum, latum & profundum. Vnde si longum est de prædicamento quantitatis, pari ratione magnum. ¶ Et confir. quod magnum, & paruum sint contraria contra L Aristotelem. Augmentatio & diminutio sunt motus contrarij, vt habetur in postprædicamentis, sed motus contrarij sunt illi, qui sunt ad terminos contrarios, 5. physi. text. 48., & magnum, est terminus augmentationis, & paruum, terminus diminutionis, ergo magnum & paruum sunt contraria. ¶ Et confir. secundo. Aequale contrariatur magno & paruo, secundum Arist. 10. meta. text. 17. tanquam medium duobus extremis, ergo a fortiori magnum cõtrariatur paruo. ¶ Et confir. tertio, quod locus contrarietur loco contra intentionem Ari. puta accipiendo locum pro superficie con- M tinente locatum. Aris. n. ipse 4. physi. text. 4. & tex. 43. quod corpora contraria naturaliter feruntur ad loca contraria, quia habent virtutes conseruatiuas cõtrarias, vt grauia mouentur ad centrum, & leuia mouentur sursum, vnde manifeste loquitur de loco cõseruante locatum, sed locus hoc modo videtur pertinere ad quantitatem, ergo quantitati aliquid est contrarium. ¶ Nono principaliter contra secundam proprietatem arguitur. Lõgum est species quantitatis, sicut calidũ est spẽs qualitatis, sed sicut per alterationem aliquid efficitur magis calidũ, ita per rarefactionẽ efficitur magis longũ, ergo sicut qualitas recipit magis & minus, ita & quantitas. Et id cõfir. auctoritate S. Th. 1. 2. q 52. ar. 1. ad primũ. & secũda secundæ. q. 24 art. 3. ad primum argũ. vbi expresse dicit,

quod

A quòd quantitas habet proprium augmentū, sicut aliæ formæ accidentales per modum intensionis eius in subiecto, sicut patet in his quæ rarefiunt. In quam sententiam citat Arist. 4. phy. tex. 84. ¶ Decimo, & postremo arguitur contra vltimam proprietatem. Aequale vel inæquale non proprium quarto modo quantitatis, ergo male dicit Arist. illud esse maxime proprium. Antecedens probatur tripliciter. Primo, quia substātiæ id conuenit non solum ratione quantitatis, sed ratione essentiæ, sunt.n. species animaliū inęquales in gradu essentiali perfectionis, vnde in quocunque genere est vna, & perfectissima species, quæ est metrum, & mensura

B aliarum. Secundo probatur. Quia in prædicamento qualitatis est æqualitas, & inæqualitas secundum qualitatem, duæ.n. albedines inæqualiter intensæ sunt quidem similes, sed tamen æquales non sunt. nisi sint æqualiter intensæ. Et tertio probatur antecedens. Quia æquale vel inæquale pertinet ad predicamentum relationis, ergo non ē propria passio quantitatis. ¶ In contrarium est authoritas Arist.

R ē quātitatis. Ad quæstionem affirmatiuæ respondetur Vnde circa primum argumentum adnotandum est, quod prima & per se ratio quantitatis est, esse rationem extensionis, nempe ratione cuius substantia habet partem extra partem, & huic proximum est, quod ra-

C tione quantitatis substantia, & accidentia corporalia sunt diuisibilia in parte secundum extensionem, cui annexa est tertia proprietas quantitatis, quæ est esse mensuram substantiæ, ac demum, vt ratione quantitatis substantia, & res omnes corporeæ sint æquales vel inæquales, finitæ vel infinitæ. Vnde de quantitate tractat Arist. 5. met. tex. 18. & hic, sub diuersis tamen rationibus. Nam illic tractat de quantitate secundum eius esse naturale, quod est extensio & diuisibilitas hic autem tractat de illa in ordine ad substātiam, puta in quantum est mensura substātiæ. ¶ Et ideo illic definit quantitatem in ge-

Definitio quantitatis. nere dicens. Quantum dicitur quod est diuisibile in ea quæ insunt, quorum vtrumque vel unumquodque, unum quid aptum est esse. Quod est diuisibile, ad differentiam D Dei & intelligentiarum, quæ ideo non sunt proprie quanta, quia non sunt diuisibilia In ea quæ insunt, ad explicandam diuisionē propriam quantitatis. ¶ Vbi adnotandum ē, quòd corpus tripliciter est diuisibile. Vno modo in elementa quæ non sunt formaliter in mixto, sed virtualiter, in quem non diuiditur nisi per corruptionem mixti. Dicit ergo, In ea quæ insunt, idest in partes quæ formaliter sunt in toto, ad excludendum diuisionem mixti in elementa, quæ non est diuisio quantitatis. Secundo diuiditur corpus in materiam & formam, quæ quidem per se separatæ naturaliter esse non possunt, & iō ad excludendum hanc diuisionem dicitur in E definitione. Quorum vtrunque aut vnum quodque vnum quid esse potest. i. quod si diuisio fiat in duas partes, vtraque per se manere potest, & si fiat in plures, quæcunque etiam manet. Et hæc est diuisio secundum extensionem, quæ est propria quantitatis conueniens vniuoce quantitati continuæ, & discretæ tanquam genus suis speciebus, ¶ Quod si quis arguat, generalissimum (quale est quantum) non definiri, respondetur, quòd hęc est descriptio quædam, sicuti esse per se, est descriptio substantiæ.

¶ At vero accipiēdo quātitatē in ratione mēsuræ, vt hic considerat, cōtinuum, & discretum, non conueniunt in vna ratione mensuræ Continua.n. quantitas metitur magnitu- F dinem rei, discreta vero metitur multitudinem. Et hac de causa Arist. non definiuit hic quantitatem in genere, sed statim rē inchoauit ab speciebus, veluti fecit capite superiori de substantia. Vnde diuersa sunt nomina ad interrogandum, & respondendum de mensura continui, & de mensura discreti. Nam de continua interrogamus, quanta sit, & rńdemus, ꝙ est magna vel parua, bicubita vel tricubita & c. sed de discreta interrogamus quo entia sunt, & respondemus, ꝙ sunt multa, vel pauca, vnum aut plura, quamuis de continuo quod est facile diuisibile (qualia sunt liquida) etiam respondemus, quod est multum vel paucum, vt quòd est multum aut paucū vinum, vt docet Ari. *Interrogationes quanti.*

10. me,

G 10. met. tex. 20. ¶ Ad primum confirmationem respondetur, quod satis mirari non possum qua sibi ratione doctores huius temporis persuadere poterint, omnem quantitatē cōtinuam esse discretam, dicētes, quod quantitas cōtinua & quantitas discreta, conuertuntur, cum Aris. asserat manifeste duas esse distinctas species. Neque definitio illa quam assignant quantitati discretæ, est Arist. sed illi potius contra Aristotelem eam excogitarunt. Nam quantitas discreta secundum Aris. non definitur, quod sit omnis quantitas diuisibilis in plures partes, sed illa sola quantitas cuius partes non copulantur vno communi termino, i. quantitas cuius partes sunt actu diuisæ ita vt sit nomen collectiuum. Vnde quantitas continua non magis est discreta, quàm discreta sit continua. Mirabile. n. est, quod vnus lapis sit binarius & ternarius. &c. cum illic non sint actu duo aut tria. Nec sequitur, sunt duæ medietates, ergo sunt duo entia. quia illæ partes non habent vnitates distinctas, immo illæ duæ partes non sunt nisi vnum.

Quantitas cōtinua nō est discre.

H

Quo fit vt vnum & multa opponantur non solum ratione, sed realiter, quod docet Aristote. 10. metaph. text. 17. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur, quòd quamuis continuum, & discretum habeant diuersas rationes mensuræ, vt iam modo dicebamus, tamen mensura continui reducitur ad vnitatem, vt est sententia Arist. loco modo citato, vbi docet, quòd cum prima ratio mensuræ debeat esse indiuisibilis, prima omnium mensura est vnitas. Exempli gratia. Stadium, quod est vnum continuum metimur passibus centum vigintiquinque, & passum, quinque pedibus, & pedem palmis quatuor, & palmum, quatuor digitis, atque ad rodigitū quatuor granis tritici, quo grano vtimur tanquam indiuisibili vnitate. Et eodem modo in ponderibus: Talentum metimur libris, & libram vnciis, & ita descendendo vsque ad scrupulos, quę sunt veluti vnitates indiuisibiles. Pariq; ratione in tēpore: annum metimur mensibus, & menses diebus &c. ¶ Ad secundum argumentum, diuersi sunt modi respondendi. Paulus Venetus hic, & superiori. ca. 4. censet quòd abstracta primo ponuntur in prædicamento, nec tamen aliam rationem adducit quàm quòd Aris. in abstracto dixit, quantitatis aliud continuum. &c. Et eadem videtur esse sententia S. Tho. opus. 42. ca. 19. vbi ait, quòd accidentia in concreto non sunt in genere, nisi per reductionem. Ex alia parte, cum prædicaméta accidentium distinguantur secundum diuersos modos prædicandi de substantia, & non prædicentur de illa nisi in concreto, videtur quod potius concreta sint in prædicamento quàm abstracta. Et præterea, quia quamuis Boetius transferat in abstracto, q̄titatis aliud. &c. tamen in Græco non est, nisi in concreto, vt vertit Argyropylus. Est n. po'oi, idest quanti. non pototetos, idest quātitatis. ¶ Nihilominus vtrouis modo dicamus parum refert. Tametsi argumentū principale quod nos formauimus plus me-mouet, vt abstracta principalius ponantur in prędicamento. Et id maxime tenendo res prædicari, nam albedo ipsa est forma, quæ prædicatur de substantia, licet non prædicetur nisi in concreto, & cum distinctio prædicamentorum sit formalis, videtur qđ abstractio principalius ponatur in prædicamento. At vero Aristot. parum de hoc curat, aliquando enim explicat res prædicamentorum in abstracto, aliquando in concreto, vt generalissima, puta quantum, quale, ad aliquid, in concreto sunt, & duplum, subduplum, calidum. &c. Sed tamen species quantitatis, propter similitudinem quā habent cum substantia, explicat in abstracto, vt linea, superficies, & eius figuræ, vt triangulus, quadrangulus. &c.

Vnitas est 1. mensura.

I

K

L

Discreta primo sunt in prædi.

M

¶ Quod autem de rebus dictum est, de terminis proportionabiliter intelligatur, quippe qui in prædicamento tanquam rerum signa ponantur. Tametsi non sit concedendum, quod ly album ponatur in prędicamēto ratione de ly albedo, sed tam res quæ est album, q̄ nomen album, ponitur in prędicamento ratione albedinis. ¶ Id tamen adnotandum est per totum caput, quod tam species q̄ proprietates quantitatis exponi nō possunt apte de terminis, sed de reb. vt nonnulli ex Nominalib. etiam concedūt. Nam quis dicat

A dicat quòd linea, superficies, & corpus, accipiantur pro illis terminis, quæ certe non sunt lineæ nec superficies, sed nomina linearum & superficierum. ¶ Ad tertium argumentum respondetur, quod vnitas dupliciter accipitur. Vno modo transcendentaliter, vt conuertitur cum ente tanquam passio eius. Nam ens & vnum conuertuntur, vt docet Arist. 7. met. tex. 16. & 57. tamquam passio. & eius subiectum, quæ vt diximus cap. de proprio, sola ratione distinguuntur secundum S. Tho. & secundum Scotū distinguuntur formaliter. Et isto modo quæcunq; res mundi siue corporeę, siue incorporeę, eo quod est res, est vna, & isto modo in angelis & in Deo est numerus. Vnde cum nomen res (propter eius transcendentiam) supponat tam pro essentia quàm pro persona vtrũq; concedimus in Deo s. & quod Deus est vna res, & quod est tres res, atq; adeo quod est vnus & trinus. Alio modo accipitur vnitas vt sequitur diuisionem quantitatis (etenim in quot partes diuiditur continuum, tot resultãt vnitates) quæ vnitas dicitur vnitas prædicamentalis, quia est principium numeri, quę est species quantitatis, & hæc in rebus spiritualib. non reperitur. ¶ Ad quartum argumentum respondetur: quod oratio vt est species quantitatis, non accipitur aliquo illorum modorum quæ enumerantur in argumento, vt argumentum probat; sed accipitur vt est nomen mensuræ rei successiuę discretæ. Et ideo dicitur in textu, Dico autem orationem illã, quæ est in voce, quam particulam Boetius dicit addidisse ad tollendam æquiuocationem orationis mentalis. Sed tamen particula est in Græco, vt vertit etiam Argyropylus. Hæc quidem species quantitatis ante Aristotelẽ forsan erat incognita, & primus ille hanc speciẽ appellauit orationem. ¶ Ad cuius euidentiam notandum est, quod ad rationem orationis in præsentiarum impertinẽs est, esse vocem significatiuam, necne, immo neq; esse vocem, aut alium sonum. Est enim mensura qua metimur, non solum numerũ partium discretę quantitatis successiuę, sed quantitatem, & durationem cuiusq. partis in eodẽ situ (quod expositores silentio præteriisse miror.) Exempli gratia. Siue dicas Cicero, siue Ciciro, eadem est species orationis (quamuis secunda dictio non sit significatiua) non solum, quia vtraq; dictio constet ex tribus syllabis, sed quia vterq; pes sit tribrachus, constans ex tribus breuibus, attamen si dicas, Ciroci, non est eadem species quantitatis, quia prima syllaba efficitur longa, tametsi Boetius reputet eandem speciem, non respiciens mutationem quantitatis syllabæ. Eadem ratione, domini, & bliti ri, sunt eadem species orationis, nam vterq: pes est anapestus, constans ex duabus breuibus & vltima lõga, sed tempora, est alia species, quia est dactylus, constans ex priori lõga, & duabus breuib. Atqui (vt semel finiã) oratio est species subalternæ quantitatis habens sub se tanquam species specialissimas cunctas species pedum in carmine, vt spondæus, constans ex duabus longis, vt gentes pyrrichius, ex duabus breuibus, vt Deus, iãbus, ex breui & lõga, vt Deos, trochæus, ex longa & breui, vt tempus. Et eodem modo in trisyllabis, molossus, ex tribus longis, tribrachus, ex tribus, breuibus, dactylus, anapestus, &c. In hac specie quantitatis ponuntur etiam nomina metrorum, vt metrum. carmen, Hexametrum, Pentametrum, Saphicum, Adonicum &c. Nec solum voces, sed si tuba aut cithara sones, secundum metri quantitates resonet, illi sunt in eadem specie quantitatis, acsi voce proferentur. ¶ Ad confir. conceditur, quod vna syllaba quæ vnica continua prolatione profertur, non est mensura discreta, sed continua. Et ita in secundo libro Summul. diximus, sonum vnius syllabæ esse accidens paruissimo tempore permanens in aere. Attamen oratio ponitur ut species distincta a tempore, tum quia de per se accidens est, quòd syllaba vnica prolatione an pluribus proferatur, tum maxime, quia tota dictio, & oratio est vna quantitas, constans ex partibus discretis. Et propterea hanc speciem non appellauit Aristote. syllabam, sed orationem. ¶ Circa quintum argumentum id maxime considerandum est, quæ res aut termini, in quo prædicamento ponantur

Margin notes: *Vnitas dupliciter.* B; *Oratio.* C; D; E; F; *Syllaba*

G tur. Quemadmodum.n. ludus Summulistarum est adducere instancias (quas vocant) in materia oppositionis, aut syllogismorũ, ita negotiũ dialecticorũ in prædicamentis, dēt esse disqrere discernereq; res & terminos cuiuscunque prædicamenti, in hunc.n. vsum inuenta est ars hæc Arist. Vbi hoc fundamentum facere oportet, quamuis multi etiam graues doctores contrarium putent. Nullus terminus secundum eandem significationem, nullaq; prorsus res formaliter accepta, constituitur in diuersis prædicamentis, aliás rueret tota ars Arist. cuius negotium fuit distingere decem genera rerum, quæ essent primo, & per se diuersa. Inspecienda est natura formaliter significata,

Fundamentũ.

H & secundum illam res & nomen collocanda sunt in prædicamento: Exempli gratia. In prædicamento quantitatis, sicut duæ species subalternæ, puta, continuum, & discretum. sub continuo sunt tres species intrinsecæ quantitatis. s. linea, superficies, & corpus. Atqui, si istæ species accipiantur secundum esse absolutum quantitatis, quod est esse diuisibile secundum extensionem; sunt species specialissimæ, quia non sunt nisi tres species dimensionis, & per consequens diuisionis. s. secundum lõgitudinem, latitudinem, & profunditatem. Si vero accipiantur secundum rationem mensuræ, tũc, sunt species subalternæ, nam sub linea ponuntur omnes quantitates dicentes mensu-

I ram, vt bicubitum, tricubitum, item stadium, passus, pes, palmus, vlna, & alia id genus, quæ sunt directe in prædicamento quãtitatis. Vnde pes, si accipiatur tãquam pars hominis est reductiue in prædicamẽto substantiæ, sed si sit nomen mensuræ est prædicamenti quantitatis, sicut passus, vt dicit actionem, est in prædicamento actionis, si tamen mensuram, est in prædicamento quantitatis Eodem modo modius, amphora, dolium, & similia, si accipiantur vt significant figuram vasis, sunt in prædicamento qualitatis, sed si accipiantur in ratione mensuræ, sunt in prædicamento quantitatis. Eadem ratione; vncia, libra, talentum, sunt in prædicamento quantitatis. ¶ Eodem modo dicendum de quantitate successiua, puta, tempus. si accipiatur. n. secundum esse absolutum est species specialissima, nam tempus est species cuiuscunq; temporis magni, vel parui, sed tamen in ratione mensuræ est species subalterna, cuius species sunt, hora, dies, mensis & annus, seculum, ætas. Eodẽ modo species numeri sunt, binarius, ternarius &c. sed istæ sunt species specialissimæ, sicuti locus, vtpote quibus non est assignare alias inferiores species, nam binarius hominum, & binarius equorum, eiusdem speciei sunt in genere quantitatis, licet in genere substantiæ differant specie, sicuti locus terræ, & locus ignis, eiusdem sunt etiam spe-

K

Tẽpus.

L ciei, in hoc genere, licet habeant naturas & proprietates differentes specie physica. Igitur ad argumentum respondetur, q; quamuis, linea, sit in prædicamento quantitatis, nihilominus, triangulus, circulus, & similia (quæ fiunt ex lineis) sunt in prædicamento qualitatis, quia ista de formali dicunt figuras, quæ sunt passiones qualitatis; & in prædicabilibus diximus, q; passio vnius prædicamenti aliquãdo ponitur in alio. Eodem modo, cubus; qui est corpus vndecunque quadratum, est in prædicamento qualitatis, sicut tessera, sphera, & pyramis, & corpus ouale, lenticulare; & reliqua id genus figuræ corporum. Immo vero adnotãdum est hic, huiusmodi etiam figuras accidere numeris, quos Aristo. 5. met. text. 19. vocat

Figura quantitatis.

M numeros compositos, quemadmodum.n. in superficie, triangulus est figura plana, & in corpore, cubus est figura corporalis, ita nouenarius, dicitur numerus superficialis, triãgularis æquilaterus, vt puta qui constat ex ter tribus; nam tres ternarii se habẽt vt tria latera triãguli, & numerus vigesimusseptimus, est numerus corporalis, cubus, nam ter tria ter, sunt vigintiseptem. Vnde quanquam numerus nouenarius, & numerus vigesimusseptimus, sint in prædicamento quantitatis, tamen si dicas, numerus triangularis, aut numerus cubus, est in prædicamento qualitatis, vt illic dicit Arist. Nec sequitur eandem rem esse in diuersis prædicamentis, quia numerus nouenarius, solum dicit

A dicit quantitatem, sed numerus triangularis dicit figuram. ¶ Et eodem modo respondeatur ad aliam partem argumenti, quod asperum, & leue, nullo modo sunt de prædicamento quantitatis (vt aliqui falso putant) sed sunt de prædicamento qualitatis, quia dicunt figuram, quamuis asperum dicat figuram ex partibus subsilientibus in corpore duro. Eodem modo, rarum & densum, durum & molle, graue & leue, omnia pertinent ad prędicamentum qualitatis, quamuis grauitas, duricies, & raritas, fundētur in quantitate, tanquam passiones eius. ¶ Ad confirmationem respondetur, quod Aristote. B illic solum intendit dicere, quòd linea infinita in actu non potest esse mensura secundum se totam, potest tamen secundum partem finitam esse mensura. Et ideo linea secundum Mathematicos, qui tractant de linea recta inquantum constituit angulum definitur, quod sit longitudo clausa inter duo puncta, quod solum conuenit lineæ finitæ. Nihilominus linea infinita est etiam in prædicamento, sicut linea finita, & in ratione quantitatis sunt eiusdem speciei, nam linea licet sit infinita extensiue, est tamen finita, & limitata secundum essentiam (postquam est creatura) vt dicit S.Thom. 1.par. q. 7.artic.3. ¶ Ad sextum argumentum respondetur, cū S.Thom. in eodem loco, quòd cum C Aristot. in 5. metaph. tractet de quantitate secundum esse naturale, quæ est ratio diuisionis, tempus & motum collocauit inter quantitates per accidens, eo quòd, motus nō per se diuiditur, sed diuiditur ad diuisionem spatii per quod sit motus, est.n. prior pars motus, illa qua mobile mouetur super primam partem spatii, & posterior est illa, qua mouetur super secundam partem, & pariter tempus diuiditur ad eiusionem motus, est namq; prius & posterius in tempore, sicut in motu primi mobilis. At vero, accipiendo in ratione mensuræ, tempus est per se quantitas & mensura durationis, & ideo hic posuit tempus inter quantitates per se, nihil tamen hic meminit de motu, quia nō est in motu alia ratio mēsuræ, quàm in tempore. Eadem de causa nihil meminit illic de D oratione, quia in ratione, quantitatis non distinguitur tempus & oratio, nam quælibet syllaba est quantitas continua, sed tamen in ratione mensuræ, oratio, quæ est mensura discreta, distinguitur a tempore, quod est mensura continua. Vel dicendum est, quod orō in ratione quantitatis continetur sub nomine numeri, quia in ratione numeri nihil refert, quod sit permanens vel successiua, sed tū in ratione mensuræ differt, quod sit mēsura permanentis vel successiui. Ad primam confir. respondetur, quod quāuis eadem res sit superficies & locus, nihilominus hæc habet respectu diuersorū, nam respectu corporis locantis est species quantitatis intrinseca, sed respectu locati est species quantitatis extrinseca, quia est terminus intrinsecus locātis, E & extrinsecus locati. Et his rationib. diuersis pertinet ad diuersas species quantitatis. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur, quod quamuis aqua & aer continentes baculum sint duo in genere substantiæ, & superficies earum versus baculum sint etiam duæ tanquam termini intrinseci aeris & aquæ, tamen in ratione loci sunt vnus locus, quia adæquate ambiunt idem locatum.

Asperū. *Linea infinita.* *Locus.*

Ad septimum argumentum, quod contra secūdam partem textus formatum est, respondetur, quòd, non esse in subiecto, est proprium quarto modo substantiæ, nulli conueniens accidenti, & ideo connumeratum est inter proprietatem substantiæ, tamen, esse in subiecto, non est proprium quātitatis, sed est omni accidenti commune, & F ideo non debuit poni proprium quātitatis at per oppositum extremum colligitur ex proprietate substantiæ. Eodem modo prædicari de suis quidditatiue inferiorib. nomine & ratione, qui est omnibus prædicamētis commune, satis est expositum esse in prædicamento substantiæ, cui per se primo conuenit hæc proprietas, nam prædicari nomine & ratione, est prædicari nomine & definitione, & accidentia, quia non habent quidditatem ita proprie sicut substātia, nec habent ita proprie quidditatiuam definitionem.

G nem. ¶Ad confir. respondetur, quòd quantitati non conuenit eo modo, cum sit vna numero recipere contraria, quo modo est proprim substantiæ, nam quantitas, non recipit contraria, nisi tanquam subiectum quo, substantia vero est quæ sustinet accidentia, & quantitas in sacramento altaris supernaturaliter fungitur hac vice substan-
longum. tiæ. Ad octauum argumentum respondetur, qnòd longum vno modo accipitur absolute, & significat dimensionem lineæ, dicimus enim lineam esse longitudinem sine latitudine, & superficiem, latitudinem sine profunditate &c. & isto modo, longum, est de prædicamento quantitatis, quia
H nullum dicit excessum nec respectum. Vnde Aristot. 2. de cœlo, tex. 12. dicit, quòd lõgitudo animalis est distantia a sursum vsque deorsum, & latitudo a dextro in sinistrum, & profunditas ab ante retrosum. Quare, longum, & latum isto modo non habent contrarium, nam quicquid est diuisibile secundum longitudinem, quantumcunque breuissimum, est lõgum, sicut quicquid est diuisibile secundum latitudinem, quantumcunque angustissimum est latum. Sed alio modo, longum, accipitur, vt dicit excessum, & sic non pertinet ad quantitatẽ sed ad relationem, & opponitur breui non simpliciter, sed respectu eiusdem, vt in expositione textus dictum est. Et idem prorsus dicẽdum est de magno & paruo. ¶Nam magnum vno modo accipitur absolute, vt dicit Arist. 5. met. tex. 18. (quod notat illic S. Tho. lec. 13) & isto modo non habet contrarium, & pertinet ad quantitatem, & alio modo accipitur respectiue de quo loquitur
Magnũ & paruum. hic Arist. tex. 4. ¶Ad confir. respondetur, ꝙ magnum & paruum adduc accipitur dupliciter. Vno modo vt dicit solum quãtitatem abstrahendo a quocunque subiecto naturali (vt modo dicebamus, vel absolute, vt pertinet ad quantitatem, vel respectiue vt pertinet ad relationem.) Alio modo accipitur vt dicit terminos rei naturalis. Ait enim Aristot. 2. de anima, text. 41. quòd vnicuique viuentium datus est certus terminus augmenti & decrementi. Procedit augmen- K tatio a minimo naturali. vsque ad maximum, & diminutio retrocedit econuerso. Et inter hos terminos est contrarietas, non quidem inquantum sunt de prædicamento quantitatis, sed inquantum reductiue ponuntur in prædicamento substantiæ, tanquam termini substantiæ. ¶Quòd si quis adhuc arguat, Bicubitum, & tricubitum expellunt se mutuo circa idem subiectum, vt patet in rarefactione ceræ quando calefit, ergo sicut frigidum & calidum contrariantur, ita bicubitum & tricubitum. Respondetur, quòd quantitates non augentur, aut minuuntur, aut corrumpuntur, nisi per actionem primarum qualitatum. Vnde sicut L diximus elemẽta non esse per se contraria, sed ratione qualitatũ, ita dicendum de quantitate. ¶Ad tertiam confir. distinguitur de *Locus.* loco sicut modo distinguebamus de magno & paruo. Accipitur enim locus, tripliciter. Vno modo vt solum dicit superficiem continentis. Alio modo. prout dicit certum respectum ad centrum terræ, vel ad aliud punctum fixum. Et primo modo hactenus diximus pertinere an quantitatem, & non habere contrarium, & secundo modo, diximus habere contrarium, & esse relatiuum, secundum dici. Sed tertio modo accipitur pro loco rei naturalis, vt dicit non solum superficiem continentis, sed virtutem naturalem conseruatiuam locati, sicut locus radi- M cis arboris est terra, & nõ aqua, & cauea est locus conseruatiuus vini. Et hoc modo locus contrariatur loco, vt locus ignis, loco aquæ, & loci calidorum, locis frigidorum ratione qualitatum conseruatiuarum. ¶Ad nonum principale negatur consequentia, nam magis & minus album accipitur, secundnm intensionem sub eadem extensione, secundum quòd albedo magis aut minus actuat subiectum, aut plures, aut pauciores habet gradus albedinis, sed tamen magis aut minus longum solum dicitur secundum extensionem. Vnde quando Aristotel. dicit, quòd quantitas non suscipit magis aut minus, intelligit quòd non magis

A gis, aut minus radicatur in subiecto, aut nõ plures gradus acquirit. ¶Ad authoritatem S. Thom. respondetur, quòd forsan locis citatis non est legendum, intensionis, sed, extensionis, quòd si legatur, intensionis, nihil aliud vult sentire San. Thomas, nisi quòd quemadmodum qualitas, aliquando augetur extensiue additione nouæ qualitatis per maius subiectum, (vt quando calor successiue penetrat partes interiores ferri) aliquando verò augetur per maiorem radicationem in subiecto sine additione nouæ qualitatis (quod augmentum vocatur intensio:) ita quantitas aliquando augetur per additionem nouæ quantitatis (quemadmodum augetur animal per additionem noui alimenti) aliquando vero
B ro augetur sine additione nouæ quantitatis per extensionem eiusdem, quæ antea erat, vt in rarefactione, in quo habet similitudinem cum intensione qualitatis, non tamen quòd hæc proprie sit intensio.

¶Ad decimum, & postremum respondetur, quòd quando Aristote. dicit proprium esse quantitati æquale, vel inæquale, intelligit de æqualitate in extensione. Nihilominus adeo proprium est quantitati, æqualitas, vel inæqualitas, & ratio mensuræ, vt perfectiones substantiæ, & intensiones qualitatis non dicantur æquales, aut inæquales, nisi per similitudinem ad quantitatem: quia omnia mensurantur vnitatibus, nam
C substantiæ dicuntur æqualiter perfectæ, quæ habent eosdem gradus perfectionis, & qualitates sunt æquales in intensione, quæ habent eosdem gradus intensionis. Quinetiam in diuinis metaphorice est illic æqualitas, quia metaphorice est illic quantitas, nam secundum Aug. 8. de Trinitate. In his, quæ non mole magna sunt, idem est maius, quod melius.

¶Ad tertiam probationem antecedentis eiusdem argumenti respondetur communiter, quòd æquale, & inæquale formaliter significat relationem, tamen fundamentaliter dicit quantitatem.

¶Nihilominus, (ni fallor) vtrumque quodammodo dicit formaliter. Enimuero ratio qua vnum est æquale alteri certe est quantitas, sicut ratio qua aliquid est album est albedo, sed quia æqualitas non est, nisi inter duo extrema, æquale dicit relationem. Et ideo vtrunque concedendum est suo modo formaliter, scilicet, & quod res formaliter sunt æquales quantitate, & quòd sunt formaliter æquales relatione. Nisi quòd quantitas est fundamentum proximum relationis. Et ideo æquale, & inæquale potest poni ratione fundamenti in prædicamento quantitatis (vt diximus capite de proprio) quandoquidem quantitas est ratio æqualitatis, & hoc modo Mathematici loquuntur de æquali. Et nihilominus ponitur in prædicamento ad aliquid, ratione relationis, sicut maius, & minus, duplum, & subduplum. Tametsi hæc relatio sit passio quantitatis. D E

Quæstio secunda.

Vtrum quantitas distinguatur a re quanta.

Aduersus partem affirmatiuam statim sese offert argumentum illud vulgatum, frustra est pluralitas sine necessitate, sed omnia quæ philosophi de quantitate prędicant, F saluari optime possunt sine distinctione quantitatis a substantia, & qualitate, dicendo quòd substantia est sua magnitudo, & qualitas item sua: ergo non est huiusmodi distinctio asserenda. Probatur minor. Officium primum quantitatis est (vt hactenus dictum est) extendere partes substantiæ, & facere eas lòco distare, vt sint aptæ diuisionis, sed hoc substantia per se habere potest, & qualitas per se, ergo intentum. Minor ostenditur. Si quantitas distinguitur a substantia, poterit Deus separata quantitate seruare seorsum substantiam (sicut enim in sacramento altaris seruatur quantitas sine pane, potuisset Deus, & panem sine

M 2 quan-

G quantitate seruare) tunc substantia panis esset vna, ergo haberet partes continuas, distantes loco, & situ sicut antea, (nam potest Deus illam seruare sicuti erat) atque adeo esset diuisibilis secundum extensioné, & occuparet locum, ergo sine distincta quãtitate poterit per se substantia habere quicquid quantitati attribuimus, & per consequens quantitas non est accidens distinctũ. ¶ Et confirmatur præterea. Partes substantiæ seipsis vniuntur, vt caput collo, & collum scapulis, ergo seipsis extenduntur. Antecedens probatur, quia partes substantiæ non videntur posse vniri mediante accidenti. ¶ Secundo arguitur. Si quantitas esset accidens distinctum a substantia, sequeretur
H quò esset subiectum aliorum accidentium (vt asserit ista opinio) & per consequens esset vna numero susceptiua contrariorum, quod est contra Aristotelem superiori capite asserentem, hoc esse proprium substantię. ¶ Tertio arguitur. Si quantitas ponitur accidens distinctum, vt faciat partes substantiæ loco, & situ distare, sequitur quòd in rarefactione, vbi partes magis distant quàm prius, noua quantitas acquiritur: nam si per eandem numero quantitatem partes substantiæ, nunc minus, nunc vero magis distarent, idem possemus attribuere substantiæ, vt seipsa haberet partes magis, aut minus distantes. Quod autem
I acquiratur noua quantitas, videtur esse contra Aristotelem quarto physicorum. text. 84. vbi insinuat, quod in rarefactione nihil nouum acquiritur, sed solæ partes magis extenduntur.

¶ Quarto principaliter arguit̃. Si quãtitas distingueret̃ a substãtia & qualitate, sequeret̃, ꝙ eadẽ ratiõe species quãtitatis essent inter se distinctæ, vt puta punctũ, linea, superficies, & corpus, consequens est falsum, ergo & antecedens. Probatur minor, si punctum distingueretur a linea, sequeretur, quòd esset accidens indiuisibile continuans partes lineæ. Contra quod tripliciter arguitur. ¶ Primo quia accidens indiuisibile non potest esse nisi in subiecto indiuisibili, sed tam substantia quàm linea sunt subiecta diuisibilia, ergo nec in substãtia, nec in linea K subiectaret̃, & per consequens in nullo esset subiecto.

¶ Secũdo sequeret̃, ꝑ diuisa linea produceret̃ nouũ punctũ ꝙ antea non erat, nam vnicum est punctum continuans medietatem lineæ, sed tamen facta diuisione vnum ẽ terminans vnam medietatem, atque alterum, alteram.

¶ Et tertio arguit̃. Si pũcta sunt accidẽtia distincta aliena, Deus tũc poterit separare omnia accidẽtia aliena, & tunc vel partes lineæ manebũt continuæ, & sic puncta sunt superflua, aut discõtinuæ, & sic continuum erit diuisum in quãlibet sui partem, quod contradictionem implicare videtur. L

¶ Similia argumenta formari possunt aduersus lineam, quæ est indiuisibilis secundum latitudinem, & aduersus superficiem, quæ ẽ indiuisibilis secundum profunditatem, de qua perspicacius procedit secunda ratio cũ frangitur baculus, nam tunc duæ restant superficies terminantes partes fractas, cũ tamen ante fractionem non esset nisi vnica continuans ambas, & quæritur a quo producta est illa noua superficies, quæ certe nõ videtur per solam diuisionem posse produci.

¶ De tempore posset etiam argumentum fieri, quòd non sit accidens distinctum a motu cœli, sed de illo nec locus est hic, nec nobis est animus, vsque ad quartum physicorum dicere. M

¶ Quinto principaliter arguitur. Si quãtitas continua esset accidens distinctum, sequeretur pari ratione, quòd quantitas discreta (puta numerus) distingueretur a rebus numeratis, suisque vnitatibus, uidelicet, quòd ternarius esset vna forma, & quaternarius alia &c. sed consequens est falsum, ergo & antecedens. Probatur minor, quia si ternarius v.g. Papæ, & Imperatoris, & Regis Franciæ distingueretur ab illis, deberet esse in omnibus simul tanquam in subiecto adæquato, est tamen impossibile, quod vna res sit in tribus subiectis distinctis, atque adeo distantibus.

¶ Et confirma. Eadem ratione sequeretur, quòd vnitas, quæ est principium numeri

A ri esset res indiuisibilis, sicut punctum quod est principium quantitatis, consequens est falsum, quia certe in tribus lapidibus non videtur quid aliud sit, quàm tres quantitates separatæ quæ sunt ternarius. Quibus colligitur, quòd quantitas non distinguitur a re quanta, ¶ A parte affirmatiua quæstionis videtur stare auctoritas Aristo. in hoc capite, vbi loquitur de quantitate tanquam de accidente distincto, dicens quòd linea superficies &c. sunt per se quantitates, cætera verò non sunt quantitates, nec æqualia, vel inæqualia, nisi ratione istorum. Et idem latius enuntiat 5. meta. tex. 18.

In hac quæstione, quæ prima mota est de distinctione prædicamentorum, operæ-B pretium est in priori articulo de distinctione omnium in genere vnum verbum præfari, & deinde in secundo descendemus ad particularem responsionem de quantitate. ¶Haud nos latet quàm sit persuasu difficile, omnia decem prædicamenta sic esse realiter distincta, vt ex realibus multi videntur contendere, nempe quòd distinguantur omnia sicut albedo distinguitur a substantia, quàm in sacramento altaris sine substantia certo credimus existere. Quinetiam mihi nunquam persuasum erit relationem, & sex vltima prædicamenta hoc modo a substantia esse realiter distincta. Nihilominus (vt citra iniuriam dixerim hominum alias do-
C ctorum, quibusque honorem semper deferam) modum loquendi aliquorum Nominalium satis in hac parte probare non possum, sane qui huiusmodi propositiones concedunt, substantia est quantitas, substantia est relatio, sedens est sessio, & similes. Non quòd ego sim tanti, vt contendam eas omnino repudiare, sed certe quod videntur pugnare, non solum cum doctrina Aristotelis, sed etiam cum communi modo concipiendi. Et ideo excogitandus illis esset modus aliquis quo non concederentur, etiam si negarent omnia prædicamenta esse realiter prorsus distincta tanquam substantiam, & colorem. ¶Quocirca statuitur hic conclusio tanquam fundamentum distinctionis prædicamentorum. Nullum prædicamentum formaliter prædicatur de alio, nisi prædicatione de- D nominatiua. Quod est dicere. In concreto, substantia est quanta, & qualis, & alba, & similis. Et ita in reliquis vnum prædicamentum prædicatur de alio. Sed tamen in abstracto, substantia, nec est quantitas, nec relatio, nec sessio, nec actio &c. Probatur cõclusio.

¶Primum omnium manifestum est, hanc esse intentionem Arist. 5. met. tex. 14. distinguentis ens reale in decem prædicamenta, nam metaphysica non est de terminis, sed de rebus, cum ergo animus esset illic tractandi de ente, quod est subiectum metaphysicæ, distinxit ens in decem genera rerum omnino diuersa, sicut qui tractaret de arboribus, distingueret distincta genera arborum, nisi quòd ens non dicitur de illis vniuo- E ce. Et ideo apud Aristotelem multo perspicatiores sunt huiusmodi negationes, substantia non est quantitas, substantia non est qualitas, quantitas non est qualitas, substantia non est sessio, non est habitus &c. quàm istæ, homo non est equus, equus non est bos &c. ergo qui contrarias affirmatiuas concedit, artem Aristotelis palam confundit.

¶Secundo probatur ex eodem Aristotel. qui 5. metaph. tex. 12. dicit, ea tantum specie differre quæcunque continentur sub eodem prædicamento, sed ea differre genere, quæ differunt prædicamenti figura. Et 10. metaphysic. tex. 12. tantam censet esse differentiam inter prædicamenta, vt non concedat F ea differre, sed esse primo diuersa. Itaque, quemadmodum Aristo. 7. meta. tex. 59. docet prædicationem identicam, puta, homo, est homo, esse immediate veram, neq; quærenti quare homo est homo, reddendam esse aliam causam veritatis, nisi quia homo est homo, ita 10. metaphy. intelligit negationem rei vnius prædicamenti de re alterius esse immediate ueram, nec quærenti, quare substantia non est sessio, reddenda est alia ratio, nisi quia sunt rationes primo diuersæ. ¶Et tertio id patet, quia vbicunque Aristo. quærit quidditatem alicuius rei, statim discurrit per omnia prædicamenta, ad denotandum, quòd sunt res diuersissimæ. Primo de anima statim quærit, ani

G ma an sit substantia, an vero quantitas, & 1. physi. text. 13. contra Parmenidem, & Melissum, asserentes omnia esse vnum, statim percontatur sint ne omnia vna substantia, an vna quantitas, an vna qualitas &c. Quo argumento non vteretur nisi apud omnes philosophos, etiam apud ipsum Parmenidem, receptissimum esset, prædicamenta esse per se primo diuersa. Et iste est manifestus sensus verborum, quicquid alii dicant, si substantia & quantitates sunt, duo sunt, & credo idem dixisset de quocunque alio prædicamento, puta, si substantia, & relatio sunt &c. nisi, quòd posuit exemplum de quantitate, quæ est res ad sensum magis co-
H gnita.

¶ Et quo semel finiã, tãta ẽ distinctio inter accidẽtia omniũ nouẽ p̃dicamẽtorũ & substãtiã, vt 7. meta. text. 2. doceat accidẽtia nõ habere propr. e quidditates, nec esse simpliciter entia, sed entis entia.

¶ Quarto arguitur, quod concedere substantiam esse quantitatem, aut aliud cæterorũ p̃dicamẽtorũ sit cõtra cõmunẽ modũ cõcipiẽdi, nã quærẽti quid sit homo, respondetur, ꝙ est substantia, & non respondemus, quod est quantitas, non solum propter connotationes terminorum, sed re ipsa videntur esse duo, homo & quantitas. Item concedimus, quod quantitas est accidens hominis, & tamẽ nullus concederet, quod substantia est accidens
I Item concedimus proprium esse quantitati, secundum eam æquale vel inæquale dici, ꝙ tamen non est proprium substantiæ. Et concedimus, quod proprium est relatiuorum dici simul ad conuertentia, quòd non est proprium substantiæ, aut quantitatis. Et concedimus, sessionem esse dispositionem partiũ in ordine ad locum, sed nullus concederet, quod substantia dicit dispositionem in ordine ad locum. Item concedimus, quod tẽpus est accidens cœli, ẽ mensura durationis, & tamen cœlum non est mensura durationis. Omnia ista profecto confundunt qui concedũt res diuersorum prædicamentorum de se inuicem formaliter affirmari.

¶ Et hinc prolapsi sunt, vt cõcedãt ꝙ intellectus est voluntas, & quòd voluntas est sensus

& quòd voluntate intelligimus, & intelle- K
ctu amamus, & vtroque sentimus, quas profecto enunciationes extra scholas nemo proferret. Adde, quòd Occham ipse 1. parte Logicæ, cap. 44. ait, Quantitas non distinguitur a re quanta, siue ista propositio, substantia est quantitas, sit concedenda, siue non. Vbi insinuat, quòd licet non distinguatur, nihilominus illa propositio est neganda. Nisi, quòd discipuli esse pergunt super magistrum.

Attamen dubium restat quomodo posset huiusmodi affirmationes euitare qui non cõcederet inter sedentem, & sessionem eam distinctionem, quæ est inter duas res, quam neque ego profecto concedere possum. Nã
si non sunt duæ res, ergo eadem res quę est L
sedens, est sessio, Vnde continuo sequitur, hæc res est hõ (demonstrando hominem sedentem) & eadem res est sessio, ergo sedens est sessio.

¶ Fateor hunc syllogismum, potuisse conuincere (sicut coegit Occhã, & eius discipulos) ut illius modi prædicationes concederẽtur Attamen & Aristo. & antiqui philosophi negant consequentiam. Et certe quamuis sit apparentissima potius est neganda, quam sint concedendæ propositiones supra impugnatæ. ¶ Ad cuius igitur intelligentiam notandum est, duplicem esse prædicationẽ apud antiquos. s. identicam & formalem. Prædica-
tio identica est illa, in qua denotatur rem si- M
gnificatam per prædicatum, esse eandem cũ re significata per subiectum. Prædicatio vero formalis est illa, in qua denotatur rem significatam per prædicatum esse formam, seu rationem rei significatæ per subiectum. Vnde quando prædicatum est terminus connotatiuus in concreto, semper facit sensum formalẽ, sed quando accipitur in abstracto, tunc potest vtroq; mõ accipi. Dicebant ergo antiqui, quod ex præmissis in sensu identico non sequitur prædicatio formalis, & talis defectus committitur in dicto syllogismo, nam illi termini res, ens, id quod, faciunt sensum identicum. s. hæc res est sedens, hæc res est sessio, quia ens, & res, est trãscedens pertinens ad omnia prædicamenta) sed conse-

quens

A quiens puta, homo est sessio, facit sensum formalem, quia extrema sunt diuersorum prædicamentorum. Possumus iam modo defectum istum reducere, ad defectum appellationis. Vbi habeatur pro regula, quod quando res vnius prædicamenti in abstracto, prædicatur de re alterius, denotatur, quòd ratio, & definitio rei significatæ per prædicatum, est ratio, & definitio rei significatæ per subiectum, Vnde perinde est arguere, hæc res est homo, & hæc res est sessio, ergo homo est sessio, ac si argueres, hæc res est homo, & hæc res est sessio, ergo homo inquantum homo, est sessio inquantum sessio, aut (quod idem est) ratio hominis est ratio situs. Et ideo concludendum esset, res

Regula appellationis.

B quæ est homo est sessio, quæ propositio ad modum concipiendi verum sonat. In concretis verò optime sequitur, Petrus disputat, Petrus est homo, ergo disputat omnis homo est albus, omne risibile est homo, ergo omne risibile est album.

¶Sed sunt contra istum modum dicendi argumenta duo. Primum, quia non videtur defectus iste syllogismi fundamentum habere in dialectica.

¶Ad quod respondetur fundamentum esse primo, quia cum medium puta, res, aut si dicas hoc ens, sint termini transcendentes significant rem cuiuscunque prædicamenti, & ideo cum quibuscunque talibus possunt facere sensum

C identicum.

¶Et præterea, quia defectus appellationis, & alii dialectici non habuerunt fundamentum aliud quam modum concipiendi hominum, vnde sicut in istis syllogismis, Petrus est monachus. & Petrus est albus, ergo Petrus est monachus albus cognosco Coruscum. Coruscus est veniens, ergo cognosco venientem, propter modum concipiendi dicimus esse peccatum appellationis, eadem ratione in proposito.

¶Et postremo defectus iste habet fundamentum in Aristotel. qui 3. Physic. text. 19. & infra concedit actionem, & passionem esse eundem motum, motus enim ad calorem vt exit ab igne, est actio, & vt recipitur in aqua, est passio, sicut eadem (inquit) est via a Thebis ad Athenas, quæ est ab Athenis ad Thebas, Vbi negant hanc consequentiam, hic motus est actio, & hic motus est passio, ergo actio est passio, quia inquit, est eadem res actio, & passio, sed alia est ratio actionis, & alia est ratio passionis. D

¶Atque doctrinam hanc intelligere mihi videor apud Aristotel. capite de substantia in hoc libro, vbi ait, quod genera & species prædicantur de suis inferiorib. nomine, & ratione. Accidentia vero licet prædicentur de substantia, nomine, tamen ratione vnum prædicamentum non prædicatur de alio. Quod verbum pertim ad hoc propositum commendatum esse velim E est enim dicere, quòd vnum prædicamentum in concreto prædicatur de alio, sed tamen in abstracto non prædicabitur, quippe qua prædicatione denotabitur rationem vnius prędicamenti esse rationem alterius. Habemus ergo, quòd quamuis concedatur, quòd res quæ est homo est relatio, aut, quòd homo est res, quæ est actio, &c. tamen nequaquam concedendum est, homo est actio, vel homo est relatio, & sic de aliis prædicamentis. ¶Secundum ac maius argumentum est, aduersus modum istum dicendi. Nempe, quòd videmur id in creaturis admittere, quod in diuinis confitemur altissimum esse mysterium. Concedit F enim fides catholica, quòd res quæ est Pater est Filius, negans, quòd Pater sit Filius, atque adeo negat illam consequentiam. Hæc essentia diuina est Pater, & hæc essentia diuina est Filius, ergo Pater est Filius. Quod si nos pariter in creaturis damus, nihil magni attribuimus Deo. ¶Respondetur nihilominus latissimam esse hic, & ibi distantiam, hic enim solum negamus huiusmodi syllogismos propter varios modos significandi terminorum, quia videlicet præmissa faciunt sensum identicum, conclusio vero sensum formalem, illic vero non solum propter significationem terminorum, sed propter ipsam naturam rei, quæ vna simplicissima non solum realiter, sed formaliter est plures res, & illæ plures non solum sunt plures formaliter propter significationem terminorum, sed plures res. i. plura supposi-

G ma an sit substantia, an vero quantitas, & 1. physi. text. 13. contra Parmenidem, & Melissum, asserentes omnia esse vnum, statim percontatur sint ne omnia vna substantia, an vna quantitas, an vna qualitas &c. Quo argumento non vteretur nisi apud omnes philosophos, etiam apud ipsum Parmenidem, receptissimum esset, prædicamenta esse per se primo diuersa. Et iste est manifestus sensus verborum, quicquid alii dicant, si substantia & quantitates sunt, duo sunt, & credo idem dixisset de quocunque alio prædicamento, puta, si substantia, & relatio sunt &c. nisi, quòd posuit exemplum de quantitate, quæ est res ad sensum magis cognita.

H ¶Et quo semel finiã, tãta ẽ distinctio inter accidẽtia omniũ nouẽ pdicamẽtorũ & substãtiã, vt 7. meta. text. 2. doceat accidẽtia nõ habere propri e quidditates, nec esse simpliciter entia, sed entis entia.

¶Quarto arguitur, quod concedere substantiam esse quantitatem, aut aliud cæterorũ pdicamẽtorũ sit cõtra cõmunẽ modũ cõcipiẽdi, nã quærẽti quid sit homo, respondetur, quod est substantia, & non respondemus, quod est quantitas, non solum propter connotationes terminorum, sed re ipsa videntur esse duo, homo & quantitas. Item concedimus, quod quantitas est accidens hominis, & tamẽ nullus concederet, quod substantia est accidens.

I Item concedimus proprium esse quantitati, secundum eam æquale vel inæquale dici, quod tamen non est proprium substantiæ. Et concedimus, quod proprium est relatiuorum dici simul ad conuertentia, quòd non est proprium substantiæ, aut quantitatis. Et concedimus, sessionem esse dispositionem partiũ in ordine ad locum, sed nullus concederet, quod substantia dicit dispositionem in ordine ad locum. Item concedimus, quod tẽpus est accidens cœli, ẽ mensura durationis, & tamen cœlum non est mensura durationis. Omnia ista profecto confundunt qui concedũt res diuersorum prædicamentorum de se inuicem formaliter affirmari.

¶Et hinc prolapsi sunt, vt cõcedãt quod intellectus est voluntas, & quòd voluntas est sensus & quòd voluntate intelligimus, & intellectu amamus, & vtroque sentimus, quas profecto enunciationes extra scholas nemo proferret. Adde, quòd Occham ipse 1. parte Logicæ, cap. 44. ait, Quantitas non distinguitur a re quanta, siue ista propositio, substantia est quantitas, sit concedenda, siue non. Vbi insinuat, quòd licet non distinguatur, nihilominus illa propositio est neganda. Nisi, quòd discipuli esse pergunt super magistrum. K

Attamen dubium restat quomodo posset huiusmodi affirmationes euitare qui non cõcederet inter sedentem, & sessionem eam distinctionem, quæ est inter duas res, quam neque ego profecto concedere possum. Nã si non sunt duæ res, ergo eadem res quæ est sedens, est sessio, Vnde continuo sequitur, hæc res est hõ (demonstrando hominem sedentem) & eadem res est sessio, ergo sedens est sessio. L

¶Fateor hunc syllogismum, potuisse conuincere (sicut coegit Occhã, & eius discipulos) ut illius modi prædicationes concederẽtur Attamen & Aristo. & antiqui philosophi negant consequentiam. Et certe quamuis sit apparentissima potius est neganda, quam sint concedendæ propositiones supra impugnatæ. ¶Ad cuius igitur intelligentiam notandum est, duplicem esse prædicationẽ apud antiquos. s. identicam & formalem. Prædicatio identica est illa, in qua denotatur rem significatam per prædicatum, esse eandem cũ re significata per subiectum. Prædicatio vero formalis est illa, in qua denotatur rem significatam per prædicatum esse formam, seu rationem rei significatæ per subiectum. Vnde quando prædicatum est terminus connotatiuus in concreto, semper facit sensum formalẽ, sed quando accipitur in abstracto, tunc potest vtroq; mõ accipi. Dicebant ergo antiqui, quod ex præmissis in sensu identico non sequitur prædicatio formalis, & talis defectus committitur in dicto syllogismo, nam illi termini res, ens, id quod, faciunt sensum identicum. s. hæc res est sedens, hæc res est sessio, quia ens, & res, est trãscedens pertinens ad omnia prædicamenta) sed consequens M

A quiens puta, homo est sessio, facit sensum formalem, quia extrema sunt diuersorum prædicamentorum. Possumus iam modo defectum istum reducere, ad defectum appellationis. Vbi habeatur pro regula, quod quando res vnius prædicamenti in abstracto, prædicatur de re alterius, denotatur, quòd ratio, & definitio rei significatæ per prædicatum, est ratio, & definitio rei significatæ per subiectum, Vnde perinde est arguere, hæc res est homo, & hæc res est sessio, ergo homo est sessio, ac si argueres, hæc res est homo, & hæc res est sessio, ergo homo inquantum homo, est sessio inquantum sessio, aut (quod idem est) ratio hominis ē ratio situs. Et ideo concludendum esset, res B quæ est homo est sessio, quæ propositio ad modum concipiendi verum sonat. In concretis verò optime sequitur, Petrus disputat, Petrus est homo, ergo disputat omnis homo ē albus, omne risibile est homo, ergo omne risibile est album.

Regula appellationis.

¶Sed sunt contra istum modum dicendi argumenta duo. Primum, quia non videtur defectus iste syllogismi fundamentum habere in dialectica.

¶Ad q̃ respōdetur fundamentum esse primo, quia cū mediū puta, res, aut si dicas hoc ens, sint termini transcendentes significant rem cuiuscunque prædicamenti, & ideo cū C quibuscunque talibus possunt facere sensum identicum.

¶Et pterea, quia defectus appellationis, & alii dialectici nō habuerūt fundamētū aliud quā modū cōcipiendi hominum, vnde sicut in istis syllogismis, Petrus est monachus. & Petrus est albus, ergo Petrus est monachus albus cognosco Coruscum. Coruscus est veniens, ergo cognosco venientem, propter modū cōcipiēdi dicimus esse peccatū appellationis, eadem ratione in ꝓposito.

¶Et postremo defectus iste habet fundamentum in Aristotel. qui 3. Physic. text. 19. & infra concedit actionem, & passionem esse eundem motum, motus enim ad calorem vt exit ab igne, est actio, & vt recipitur in aqua, est passio, sicut eadem (inquit) est via a Thebis ad Athenas, quæ est ab Athenis ad Thebas, Vbi negant hanc consequentiam, hic motus est actio, & hic motus est passio, ergo actio est passio, D quia inquit, est eadem res actio, & passio, sed alia est ratio actionis, & alia est ratio passionis.

¶Atque doctrinam hanc intelligere mihi videor apud Aristotel. capite de substātia in hoc libro, vbi ait, q̃ genera & species p̄dicātur de suis inferiorib. nomine, & ratione. Accidētia vero licet p̄dicētur de substātia, nomine, tamē ratione vnū p̄dicamētū nō p̄dicatur de alio. Quod verbū pertim ad hoc propositum commendatum esse velim E est enim dicere, quòd vnum prædicamentum in concreto prædicatur de alio, sed tamen in abstracto non prædicabitur, quippe qua prædicatione denotabitur rationem vnius prędicamenti esse rationem alterius. Habemus ergo, quòd quamuis concedatur, quòd res quæ est homo est relatio, aut, quòd homo est res, quæ est actio, &c. tamen nequaquam concedendum est, homo est actio, vel homo est relatio, & sic de aliis prædicamentis. ¶Secundum ac maius argumentum est, aduersus modum istum dicendi. Nempe, quòd videmur id in creaturis admittere, quod in diuinis confitemur altissimum esse mysterium. Concedit F enim fides catholica, quòd res quæ est Pater est Filius, negans, quòd Pater sit Filius, atque adeo negat illam consequentiam. Hæc essentia diuina est Pater, & hæc essentia diuina est Filius, ergo Pater est Filius. Quod si nos pariter in creaturis damus, nihil magni attribuimus Deo. ¶Respondetur nihilominus latissimam esse hic, & ibi distantiam, hic enim solum negamus huiusmodi syllogismos propter varios modos significandi terminorum, quia videlicet præmissa faciunt sensum identicum, conclusio vero sensum formalem, illic vero non solum propter significationem terminorum, sed propter ipsam naturam rei, quę vna simplicissima non solum realiter, sed formaliter est plures res, & illæ plures non solum sunt plures formaliter propter sigñationem terminorum, sed plures res. i. plura supposita.

G ta. Exempli gratia. Concedimus, quod actio nõ est passio, aut quod homo non est sessio, nõ tamen dicimus quod hæ sunt duæ res. Itẽ in sensu identico cõcedimus illas præmissas, hoc ẽ actio, & hoc ẽ passio, sed non in sensu formali. In diuinis vero non solum in sensu identico, sed in sensu formali. essentia est Pater, & essentia est Filius, & conclusio est falsa, Pater est Filius, immo Pater distinguitur a Filio tanquam res a re. Itaque sunt realiter, & formaliter eadem res, idest eadem essentia, & formaliter, & realiter distinctæ res, idest distinctæ personæ. Nam res (cum sit transcendens, & pro essentia, & item pro persona supponit. ¶ Et per hæc item patet H differentia inter has propositiones, homo est humanitas, & Deus est deitas, prima enim est falsa, & secunda vera, quia homo dicit id quod habet humanitatem cum cæteris aliis accidentibus, (in quo differt ab humanitate) Deus autem simplicissimus nihil habet, sed omnia est. Vnde antiqui in creaturis inter suppositum, & naturam appellabant distinctionem realem, sed in diuinis non nisi distinctionem rationis ex solo modo significandi terminorum. Hæc satis est pro primo articulo adnotasse, vt qui conformiter ad Aristotelem, & ad communem modum concipiendi citra tantam distinctionem prædicamentorum loqui velint, I modum habeant quo suos defendant sermones.

Arti. 2. His præfatis in articulo secundo videndum nobis est proprie de quantitate, distinguatur ne a substantia, & qualitate realiter, quemadmodum albedo distinguitur a substantia, vt non solum negemus substantiam esse formaliter quantitatem in sensu iam exposito, sed neque concedamus, quòd substantia est res quæ est quantitas. De qua quæstione, aliis omissis, sunt duæ opiniones, Vna *Duæ opiniones.* Occham in prima parte suæ logicæ. cap. 44. & 45. quam fere Nominales sequuntur. Et alia est realium omnium.

¶ Prima opinio est, quòd nulla species quantitatis distinguitur a substantia, vel qualitate, sed lignum est sua quantitas, & materia ligni sua, & forma, item sua, & quot quot præterea sunt accidentia corporalia K in ligno, tot sunt quantitates, vt color sit sua, & sapor sit sua, &c. Quocirca omnes illas species quantitates exponunt secundæ intentionaliter. Exempli gratia, iste terminus, linea, significat rem, connotando, quòd sit diuisibilis secundum vnam dimensionem, & ly superficies, significat rẽ connotando, quòd sit diuisibilis secundum duas, & ly corpus, significat rem connotando, quòd sit diuisibilis secundum tres dimẽsiones. Neque concedunt rem aliquam esse in corpore quouis modo indiuisibilem. Rationes huius opinionis præcipuæ sunt illæ quæ in principio quæstionis sunt propositæ. ¶ Reales vero omnes sunt in contraria L sententia, videlicet quantitatem a re quanta distingui, vt S. Thom. 1. par. quæst. 77. art. 2. & Scot. 2. d. 12. & 4. d. 12. Quorum opinio sic intelligitur. Quemadmodum albedo est quoddam accidens, quo substantia formaliter est alba, ita quantitas continua est accidens, quo partes substantiæ extenduntur, puta, ut caput sit in alio loco quàm collum, & collum in alio quàm pectus &c. Et ratione eius substantia diuiditur, & mouetur, & habet omnes alias actiones corporales. Quo fit, vt corpus de prædicamẽto substantiæ sit subiectum corporis de prædicamento quantitatis. Ratio enim substãtiæ corporalis cõsistit in hoc, quod est, esse capacem quantitatis, nec aliud est substantiam M esse suapte natura indiuisibilem, quàm esse incapacem quantitatis. Quo modo partes corporis de prædicamento quantitatis vniãtur per superficies, & superficies per lineas, & lineæ per puncta, supra expositũ est. Neutra istarum opinionum est adeo demonstrabilis, quin altera sit probabilis. Nihilominus ad quæstionem respondetur duab. cõclusionibus, quæ sunt vero similiores.

Prima conclusio, quantitas quo ad tres *1. Concl.* eius species nominatas distinguitur a substantia, & punctum a partib. lineæ. Hæc conclusio primum, & potissimum probari solet ex illo Aristot. primo physi. text. 13. contra Parmenidem. Si substantia, & quantum, & quale sunt, non vnum, sed multa sunt.

A sunt. Quod infra tex. 15. repetit. Si substantia, & quantum sunt, duo sunt. Ad hanc auctoritatem respondet Occham prima parte logicæ, cap. 45. quòd non intelligit Aristoteles substantiam, & quantitatem esse duas res distinctas, sed quòd si substantia est quanta, habet plures partes. ¶ At certe sensus ille accommodari non potest literæ. Primo, quia Parmenides asserens totum mundum esse vnum ens, non negabat illum habere partes sed dicebat totum mundum esse vnum, sicut ego sum vnus, & ideo Aristo. non volebat probare solum, quòd mundus haberet partes, sed essent plura genera rerum. Et ideo facit argumentum, aut illud vnum est finitum, aut infinitum, & siue sit finitum, siue infinitum, decet esse quantum, nam finitum

B & infinitum sunt passiones quantitatis, & rursus si substantia, & quantitas sunt duo genera rerum sunt. ¶ Vnde minus consonat alia expositio aliorum (videlicet quòd loquitur Arist. de substantia spirituali, intelligens quòd si substantia spiritualis, & substantia materialis sunt, duæ substantiæ sunt.) Minus (inquam) hæc expositio conuenit literæ, nã si esset sermo de substantia spirituali, non assumpsisset Arist. aut est finita, aut infinita. Itẽ quia Parmenides nihil suspicabatur de substantiis spiritualib. alias non esset tam hæbes vt diceret substantias corporales, & spirituales esse unum ens. ¶ Sed quid plurib. opus est luce clarius est argumentum Arist. aduersus

C Parmenidem. Nihil enim aliud voluit illi obiicere, nisi quòd si omnia sunt vnũ, quodnam unum, an substantia, an quantitas, an qualitas, sicut 1. de anima inquirens, quid est anima, quærit sit ne substantia, an quantitas, an qualitas &c. Erat enim receptissimũ inter omnes philosophos, esse plura rerum genera, saltem illa tria notissima quæ sunt, substantia, quantitas, & qualitas. Nec Parmenides hoc negabat, sed erat in opinione quam nunc sustinent Nominales, scilicet ꝙ substantia, & quantitas sunt eadem res, & addebat quòd eadẽ res erat qualitas. Quod nisi fides nos doceret accidentia in sacramẽto altaris esse sine subiecto, qui sustinent quantitatem non distingui a substantia, idẽ (sequitur) dicerent de qualitate. Et ideo quantũ D coniicio Aristo. arguebat contra Parmenidẽ ex concessis ab illo; puta quòd substantia, quantitas & qualitas erant tria genera rerũ, & inde inferebat, quòd essent res distinctæ. Vnde si aliqua responsio posset Nominalib. fauere, esset secundum dicta in superiori articulo, videlicet Aristo. concludere, quòd in sensu formali, substantia non est quantitas; & ita debent respondere ad similes omnes auctoritates Arist.

¶ Nihilominus profecto Arist. plus intendebat concludere, nam forsan in sensu formali non concessisset Parmenides, quod substantia est quãtitas, aut qualitas propter modum diuersum significandi, sed in sensu identico dicebat, ꝙ eadẽ res quæ est substantia, E est quantitas, & qualitas, & homo, & equus, & aer, & ignis &c. Et ideo Arist. volebat cõcludere, ꝙ nec in sensu identico substantia esset quantitas, aut qualitas. ¶ Vnde nos sumimus nouum argumentum. Tantam distinctionem posuit illic Aristoteles inter substantiam, & quantitatem, quantam inter substantiam & qualitatem, sed inter substantiã, & albedinem est distinctio realis, ergo eadem est inter substantiam, & quantitatem secundum Aristo. Et confirmatur, quia postquam vtrumque est accidens absolutum, eadem est ratio distinctionis utriusque. Et certe vt pauloante dicebamus, nisi fides sacramenti altaris id vetaret, qui negant quantitatem distingui, idem negarent de omni F qualitate. ¶ Alia multa loca Aristo. adduci possent ad hanc conclusionem. Nam 3. metaphysic. tex. 17. ex professo probat aduersus antiquos, punctum, lineam, & superficiem non esse substantiam, sed accidentia substantiæ, quod non potest glossari secundæ intentionaliter. i. ꝙ linea supponit pro substantia connotando quòd aliqualiter se habet, nam in hoc non contradiceret antiquis, quia idẽ concederent, sed expresse probat, ꝙ substantia non est linea, aut punctum. Et certe apud Arist. barbarus esset qui huiusmodi propositiones concederet. Et 7. metaphysic. tex. 8. dicit, ꝙ materia nec est, quid, nec quantitas. Et breuiter vbicunque de substantia, & quã

tirate

G titate incidit sermo, loquitur tanquam de duabus rebus. Quo circa euidentissimum est apud Aristo. saltem in sensu formali nũquam debere concedit, ꝙ substantia est quãtitas aut linea. Quod primo articulo satis puto persuasum esse. Sed est præterea maximũ argumentum, ꝙ omnino quãtitas realiter distinguatur a substantia, sicut qualitas Nam ex æquo vbicũq; distinguit hæc tria. Immo frequentius distinguit quantitatem quã qualitatem. ¶ Rationibus etiam multis corroborant philosophi hãc conclusionem quas passim quisque videre potest. Nos vero hoc porissimũ vtimur argumento, quod sit hic secundum. Si quantitas non distin-

Arg. 2

H guitur a re quãta, sequitur, ꝙ tot sunt quãtitates in supposito, puta in ligno, quot sũt illic res corporeæ, nempe ꝙ materia ligni est sua quantitas, & forma, sua quantitas, & calor, item sua, & color, sua &c. consequens est falsum, ergo & antecedens. Sequelam auctores opinionis ipsi concedunt, sed probatur minor. Si plures essent quãtitates in eodem supposito penetratiue se habentes, sequeretur, nullam posse assignari rationem naturalem, cur duo distincta corpora non possent se naturaliter penetrare in eodẽ loco, quod tamẽ natura abhoret. Sequela sic ostenditur. Quod lapis & lignũ non possint simul se penetrare in eodẽ lo-

I co, nulla est alia ratio, nisi quia duæ quantitates non possunt esse simul in eodem loco (hac enim de causa concedimus & plures angulos simul esse in eodem loco, & sacratissimum corpus Christi in sacramento altaris esse secũdũ omnes partes in eodẽ puncto, quia videlicet non est ad modum quantitatis;(Sed plures quantitates, puta materiæ & formæ ligni & omnium accidentiũ, sunt simul coextensæ in eodẽ loco, ergo eadem rõne nihil vetaret, quo minus lignum & lapis simul se possint penetrare. ¶ Nam qui rñderet lignum & lapidem nõ posse esse simul, quia non vniuntur vt faciant vnũ. materiam vero & formam esse simul, quia faciunt vnũ, profecto no satisfaceret argumento. Primo, quia solutio videtur petere principium, hoc.n. contendit argm̃, ꝙ si ma-

teria & forma haberent distinctas quantitates, nullo modo forma informaret materiam, quia non possent se penetrare magis quàm lignum & lapis, nam ea ratione qua quantitates nõ possunt penetrare, repugnaret illis vniri in eodem loco adæquate, aut si non repugnaret illis vniri, parti rõne nec repugnaret esse simul licet non vnirentur. ¶ Et præterea, quia si Deus amoueret quantitatem a lapide, posset esse simul in eodẽ loco cum ligno, veluti angelus, quamuis nõ informaret lignum, ergo repugnantia existendi in eodem loco, non est ꝙ non vniantur, sed re vera ꝙ sunt duæ distinctæ quantitates. Argumentum profecto concludit, non esse in vno supposito, nisi vnam solam quantitatem qua extenduntur, & partes suppositi, & partes materiæ, & partes formæ, atque adeo partes omnium, quæ illic sunt, corporalium accidentium. Et cum nõ appareat quod istorũ sit illa quantitas, colligitur esse vnum accidens ab omnibus distinctum. Quo circa opinionem Nominalium facilius defenderet, qui diceret, solam materiam esse quãtitatem super positi, quia forma & accidentia extenduntur. ¶ Tertio arguitur, ꝙ punctum distingatur tanquam quid indiuisibile. Primo id asserit Aristo. 5. met. v. 2. vbi ait, punctum esse quid indiuisibile habens positionem in cõtinuo. Et. 4. phys. tex. 90. dicit, ꝙ punctum non potest esse immediatũ alteri puncto. Et tex. 107. dicit, ꝙ punctum non est pars lineæ, sed cõtinuans eius partes. Et. 6. physi. tex. 88. dicit, ꝙ continuum non componitur ex punctis. Et tertio de cœl. tex. 14. dicit, ꝙ pũctus eo modo se habet ad lineam, quo linea ad superficiem, & superficies ad corpus: Et multa alia id genus passim offenddatur apud Aristo. quæ videntur exprimere distinctionem inter punctum & tres quantitatis species. ¶ Sed ratione arguitur, quod fuerit hinc quartum argumentum, Si detur globus perfecte sphæricus superficiei planæ super positus, contingere eam non potest nisi puncto indiuisibili, ergo dabile est hmõi punctum. Probatur antecedens. Dato opposito, uidelicet quòd globus tangat super

K

L

Arg. 3.

M

ficiem

A fiem secundum aliquam breuissima lineam rectam, sebuitur quòd globus ille non erat perfecte sphæricus, vt vel ad oculum patere potest ignoranti geometriam, nam geometra facile id demonstraret, signata illa linea recta in superficie globi. Tunc enim ductis, tribus lineis a centro illius suphæræ vna ad punctum medium illius lineæ, & aliis duabus ad extremitates, illæ lineæ non erunt æquales, quia media erit minor, & p consequens superficies globi non est perfecte circularis, quandoquidem non omnes lineæ ductę a centro ad circunferentiam sunt æquales. Ducito lineam rectam transuersalem in pariete super quam circulum describito, quæ illam lengat, & fiet res ma
B nifesta. Respondebunt, scio, auctores contrariæ opinionis, quòd globus illę tāget superficiem, non secundum aliquam partem adæquate, sed secundum aliquam inadæquate. Quod est dicere. Data particula globi versus superficiem, illa tanget superficiē non secundum se totam, sed secundum medietatē sui, quæ est versus superficiē, nec illa medietas tangit secundum se totam, sed secundum quartam, & quarta solum secundum octauam, & ita in infinitum. ¶Sed profectoest mirabile, quod globus tangat planum, & tñ nihil in globo signari possit qđ se toto tangat planum. ¶Simile argumentū fit de linea, si enim super planam superfi-
C ciem ponas taxillum, non plane sed secundum lineam angularem, videbis quòd taxillus tm̄ tāngit planum secundum lineā diuisibilem secundum longitudinem, & indiuisibilem secundum latitudinem. Quod si plane superponas taxillum, videbis quòd tangunt se duo superficies indiuisibiles secundum profunditatem. Immo nulla duo corpora tangere se possunt, nisi secundum superficies. Quæ si non ponantur indiuisibiles secundum profunditatem, nihil pôt signari in copore quod se toto adæquate tangat aliud corpus. Nā data quacunq; parte, illa erit diuisibilis secundum profunditatem, & secundum partem interiorem nō tanget aliud corpus. ¶ Quintum potest fie-
5. Arg. ri de linea argumentum, in area plana, vbi lumē solis obiecta vmbra facit lineā. Sinne D
tur in incursu illo solis & vmbræ, linea diuidēs lumen & vmbrā quæ procedit in longum. Illa est indiuisibilis secundum latitudinem, nam dato opposito, si diuidatur secundum latitudinem, medietas erit in lumine, & medietas in vmbra, & per consequens non est data linea quæ se tota diuidat lumen & vmbram. ¶Sexto arguitur. Cum 6. Arg.
video parietem album, solam video superficiem longam & latam, & nōn profundā, ergo dabilis est talis superficies. ¶Respōdetur, quod nulla est dabilis pars secundū profunditatem adæquate visa, sed quacunq; adta, illa videtur secūdum particulam anteriorē versus superficiem. At contra hoc arguitur. Nihil videtur, nisi mediāte lumine E
ergo id solum parietis videtur, quod recipit lumen, sed paries non recipit lumen secūdū partes interiores, sed solū secundū superficiē, ergo illa sola adæ quate videtur.
¶Formant alii præterea argumētū. Si acū secundū cuspidē moueas continuo per mensam planā vsq; ad lineā extremā, tūc nō finietur (inquiunt) motus quoad vsq; cuspis sit ī vltima linea indiuisibili terminâte mēsam, nā in quocūq; pūcto mēsę sit acus, vel restat aliquid vltra diuisibile, & tunc nō erit terminus motus, quia aliquid restat per transeundū, vel nihil restat, & tunc sequitur, si acus est in linea indiuisibili terminā te mēsam. Hoc tñ argumētū facile aduersa F
rii diluerēt, dicentes, si motus acus nō terminatur intrinsece, sed extrinsece in primo instanti non esse acus in mēsa, puta qñ exiuit. Et ita soluentur omnia argumenta de motu, quæ proinde nos missa facimus. ¶Est 7. Arg.
tñ vltimū argumentū de sacratissimo mysterio Eucharistiæ, nam fidei lumen multa etiam naturalia illustrat. Et mysterium Eucharistiæ multo fit nobis intelligibilius si ponamus quantitatem esse in sacramentò, velut subiectum aliorum accidentium, quod cum sit accidens materiale per se extensum quo mediante panis sustinebat accidentia, potest absente pane ipsius officium retinere, alias qualitates essent illic disiunctæ, & cum hostia calefit,

G tunc calor in nullo reciperetur subiecto, multaque alia sequerentur inconuenientia, quæ posita quantitate euitantur.

2. Concl. Secunda conclusio. Neque numerus qui est quantitas discreta distinguitur ab vnitatibus ex quibus componitur, neq; vnitas a quantitate continua. Ad cuius intelligentiam notandum est, opinionem hactenus Realium esse, quod vnitas cuiuscunq; indiuidui quanti est quædam res omnino indiuisibilis addita eius quantitati, & præterea quod numerus, puta ternarius trium lapidum pro per se significato, nec est tres lapides simul sumpti, nec eius vnitates, sed significat de formali vnam simplicem formam, H quæ est in omnibus tribus, a qua habent vt sint ternarius. Ratio prioris partis est, quod Arist. 5. met. tex. 12. expresse dicit, quod tam vnitas (quæ est principium numeri (quam punctum (quod est principium quantitatis) sunt indiuisibilia, nisi quod punctum habet positionem in continuo, vnitas vero, non. Et. 10. met. eo dicit vnitatem esse primam mensuram, quia est indiuisibilis, ratio vero secundæ partis opinionis est, quia nihil formaliter ponitur in prædicaměto, nisi sit reale & simplex, cum ergo ternarius, quaternarius &c. sint distinctæ spe- I cies formales quantitatis, sequitur quod quemadmodum linea dicit rem quæ est vna, & superficies dicit rem aliam, ita ternarius dicit vnam formam specificam, & quaternarius vnā aliam, & cum tres lapides nō sint vna res, sequitur quòd ternarius dicitur de formali, seu de per se significato vnam formam existentē in tribus lapidibus per quā illi lapides sunt ternarius. Contra hāc imaginationem statuimus secundam conclusionem. Et quòd vnitas, qua ego sum vnus in Vnitas. genere quantitatis non sit res indiuisibilis distincta a quantitate mea, certe abūde mihi persuadet, quòd non est id necessarium ad saluandum ea quæ philosophi dicunt de vnitate, quemadmodum enim quæcunque res mundi eo ipso quòd est ens, est unum vnitate trascendentali, ita quæcunq; res corporea, eo ipso quòd est quanta, est vna vnitate prædicamentali, nec est credibile aliud indiuisibile esse in me, vt sim initium K numeri. Quod vero neque numerus dicat aliquam simplicem formam existētem Numerus. in rebus numeratis, satis persuasum mihi habeo quinto argumento supra formato. Intelligere enim non possum quomodo una numero res sit in tribus distinctis subiectis. Atq; hanc mihi legem, in his præsertim metaphysicis distinctionibus constitui, ut nisi prius intellexero, non credā, cum de solis fide reuelatis scriptum sit, nisi credideritis, non intelligetis. Iam enim sæcula illa abierunt quando præcipua homines studia in his metaphysicis ponentes, nec res aut intellegere, aut exponere adeo curabant, dum modo verba syllabatim, vt scri- L pta legebant defenderent. ¶ Ergo vnitatem esse indiuisibilē ego sic intelligo. Quāquā Indiuisibilis. ratio quantitatis cōsistat in hoc quod est esse diuisibile, tamen alia est diuisio magnitudinis, quæ est quantitas continua, & alia multitudinis, quæ est quantitas discreta, nā ratio magnitudinis est, quod sit diuisibilis in partes quæ non erant actu plura, sed potentia (cum essent continuæ) & per diuisionem fiunt actu plura. Sed ratio multitudinis est quòd sit diuisibilis in partes quæ ante diuisionem erant actu plura, sicut se- M narius sex hominum diuiditur in duos ternarios, aut in tres binarios. Et ideo punctū (quod est principiū magnitudinis, est simpliciter īdiuisibile, vt opponitur primæ diuisioni, sed vnitas (quia est principiū multitudinis) est indiuisibilis solum, vt opponitur secundæ diuisioni. Itaq; quantitas mea quamuis in ratione continui sit diuisibilis, tamen in rōne vnitatis est indiuisibilis. Exēpli gratia, numerus octonarius hominū diuidit in duos quaternarios, & quaternarius in duos binarios, & binarius in duas vnitates, vnitas vero (qualis ego sum) nō est amplius hac ratione diuisibilis, sed si ego diuidar tanquam quantitas continua, desinā esse vnitas & efficiar binarius. Et hac de causa dixit Arist. 8. meta. tex. 10. quòd diuisio quantitatis continuæ procedit in infinitum, diuisio vero numeri, minime. Vnde Numerus. quantitas mea eo est vnitas. quia non est actu

A actu plura. Et ita est glossandus Arist. & San. Tho. Et certe credo si illi essent modo inter rogati, ita concederent. Quòd si quis contenderit verba illorum aliud sonare; profecto nihil auctoritatis detractum erit summis philosophis, quamuis nō credamus has indiuisibiles vnitates, aut numeros. ¶ Eadem ratione dico, ꝙ tres quantitates trium lapidum sunt ternarius. Nec opus est aliam indiuisibilem, atque intelligibilem vnitatem superaddere. Et ad argumentum, quòd ternarius, & quaternarius sunt distinctæ species & per consequens debet esse in quocunque
B vna forma specifica, respondemus cum San. Tho. 8 meta. lect. 3. quòd vltima vnitas adueniens numero dat illi speciem. Vltima inquam secundum considerationem intellectus. s. ꝙ vnitas addita binario, facit ternarium, & addita ternario, facit quaternariū. ¶ Ex hoc sequitur sensus illius diuisionis numeri. Alius est enim numerus numerans. s. anima, vel eius conceptus, & alius numerus numeratus, qui est in rebus. Et hic est duplex. s. formalis, & materialis, formalis est, vnitates, vt abstractæ ab hac, & illa materia & materialis est tres homines, tres lapides &c. Vnde ternarij oēs sunt formaliter eiusdem speciei, licet materialiter specie differant.
C ¶ Contra hanc tamen expositionem videtur esse auctoritas Aristo 5. met. tex. 19. vbi ait, quòd sex non sunt bis tria, sed semel sex, vbi videtur negare, quòd senarius sit aggregatum ex duobus ternarijs. ¶ Respondetur, quòd potius auctoritas est pro nobis: nā dicit, ꝙ senarius est semel sex vnitates, sed quando dicit, ꝙ sex non sūt bis ter, loquitur de senario, vt diximus quæstione prima, inquantum est numerus superficialis triangularis, nam tres binarij faciunt numerum triangularem, & ideo sunt sicut figura numeri, & quia figura nō est substantia rei, sed accidens eius, ideo dixit quòd senarius non est ter duo. ¶ Vltimam auctoritatem scio mihi obijcient omnes Thomistæ. 7. met. lectione 13. vbi S. Thomas supra textum 49. dicit, quòd qualitas non est duæ vnitates, sed aliquid ex duabus vnitatibus compositum. ¶ Respondetur primo, quod S. Thom. non dicebat hoc ex propria opinione, sed vt exponeret opinionem Democriti, quam illic impugnabat Aristo. Et propterea ipse exposuit 8. meta. vt modo citatum est. Et quando San. Thomas id credidisset, quod numerus est res simplex distincta a rebus numeratis, nihil perdet auctoritatis, licet rem tam parui momenti non credamus. D

Superest ad argumenta principalia respōdere. Ad primum negatur superflue poni quantitatem distinctam. Immo est necessarium ad illud officium, vt extendat partes substantiæ in loco, quia non possumus rem corpoream ab incorporea aliter distinguere, nisi quia corporea est capax quantitatis, incorporea verò non. Vnde Aug. 5. de Trinita. libro quinto. cap. decimo. in his quę magnitudinis participatione magnæ sunt, aliud est magnitudo, aliud quòd ab ea magnitudine magnum est. Et prorsus non hoc est magnitudo, quod est magna domus. Et quamuis sint qui non admittant substantiam per Dei omnipotentiam seruari sine quantitate (vt secundo sententiarum, distinctione 18. refert Capreolus;) Nihilominus admittitur casus. Hoc tamen admisso dicit Paulus Venetus. 5. metaphysico. (quem multi sequuntur) quòd omnes partes substantiæ fluerent ad punctum medium. Attamen salua auctoritate grauissimi philosophi, certe illud est falsum, nam res corporea, nec mouetur nec agit, nec patitur, nisi ratione quantitatis. Et ideo substantia remota quantitate, est omnino immobilis, quocunque genere motus, quare partes non fluerent ad punctum, eo uel maxime, quòd si ad imaginationem daretur corpus infinitum, non posset signari punctum medium ad quod partes fluerēt. E F

¶ Respondetur ergo, quòd partes tunc manebunt in eodem situ quo antea erant. Sed inde non sequitur quantitatem esse superfluam, quia nos loquimur secundum naturas rerum, cui non repugnat Deum per miraculum supplere vicem quantitatis, sicut non sequitur, Deus potest sine sole mundum miraculose illuminare, ergo superuacaneus est sol. Itaque quamuis quantitas sit naturalis ratio extendendi partes, & ponendi

G di eas in loco, amota vero supernaturaliter quantitate manebunt in eodem loco, & situ, sicut antea, non tamen occupant locum, immo poterit in eodem loco penetratiue se habere cum illa substantia aliud quantum. Nec tamen illa substantia poterit agere quicquam aut pati, aut diuidi naturaliter, nisi a solo Deo per miraculum, potiusquã corpus Christi in sacramento altaris,

Partes substantiæ.

¶Sed circa materiã cõfirmationis profecto dubiũ est, Vtrũ partes integrales substantię vniantur formaliter per quantitatem. Integrales inquam, quia essentiales non vniuntur per quantitatem, sed forma seipsa immediate vnitur materiæ tanquam proprius actus propriæ potentiæ. Sed dubium est vtrum

H caput vniatur collo, & collum pectori formaliter per quantitatem. Quod quamuis hactenus apud Reales in quæstionem non viderim reuocatum, sed omnes videantur supponere partem affirmatiuam, potest tamen esse dubium. Primo, quia non videtur, quod partes substantiæ vniantur per aliud, sed per seipsas. Et præterea, quia Ari. nunquam videtur hoc attribuisse quantitati, sed solum dicit hic, quòd partes corporis de prædicamẽto quantitatis vniuntur per superficies, sicut superficies per lineas, nõ tamen dicit, quòd partes substantiæ vniantur per quantitatem. ¶Item, quia videtur posse Deum supernaturaliter facere, vt forma equi vniatur mate-

I riæ sine quantitate, & tamen quod habeat caput & pedes, & manus. Sicut Durandus. 4. dist. 10. q. secunda opinatur, quod in sacramento altaris sit corpus Christi sine propria quantitate, quod licet non credam verum esse de facto, videtur tamen esse possibile. Et tamen si partes integrales formaliter vnirẽtur per quantitatem, videtur quod nec supernaturaliter possint vniri sine illa, põt enim Deus supplere vicem causæ efficientis, non tamen formalis, vt licet possit sine igne calefacere, non tamen potest facere quod paries sit albus sine albedine. Et sic certe videtur quòd partes substantiæ, licet extendantur per quantitatem, non tamen vniantur. Et secundum hoc responderemus ad confirmationem, quod seclusa quantitate partes substantiæ manerent entitatiue & substantialiter per seipsas vnitæ, & illa substantia esset K vna transcendentialiter, nihilominus naturaliter non esset diuisibilis, quia diuisio naturaliter non fit nisi per quantitatẽ vt habetur. 1. physi. text. 18. At quamuis concederetur, quod partes substantiæ entitatiue vniuntur sine quantitate, non tamen possent naturaliter habere aliquam figuram, nec aliquod prorsus accidens corporale, nisi de potentia Dei absoluta, quia hæc omnia conueniunt substantiæ ratione quantitatis.

¶Attamen tenendo communem opinionem Realium, quòd videlicet partes substãtiæ formaliter vniuntur per quantitatem, tunc forte negandus esset casus argumenti, L videlicet, quòd posset Deus conseruare substantiam sine quantitate. Sicuti iammodo negaturi sumus, quod possit Deus separare omnia puncta a linea, vt pote quia tunc sequeretur, lineã esse diuisam in omnem suam partem, quod implicat contradictionem. Et idem sequeretur de substantia, quia certe vt dicebamus, effectum causæ formalis Deus non potest supplere.

¶Potest nihilominus illo dato responderi, ꝙ non est tam formalis effectus quãtitatis vnire partes substantiæ, quàm albedinis dealbare, aut quàm puncti vnire partes lineæ, sed est quoddamodo effectus extrinsecus. Vnde quemadmodum partes substantię potest Deus supernaturaliter seruare extensas, & M figuratas, quamuis naturaliter isti sint effectus formales quodammodo quantitatis, ita quamuis sit effectus quantitatis vnire partes substantiæ, possunt nihilominus manere vnitæ supernaturaliter sine quantitate. Naturaliter verò quodcunque agens corrũperet quantitatem, corrumperet subinde substantiam.

¶Ad secũdũ argumẽtũ respondetur, ꝙ suscipere contraria tanquam subiectũ, ꝙ hoc est proprium substantiæ, sed tanquam subiectum quo, vnum accidens potest esse subiectum alterius, quia qualitas recipitur in substantia mediante quantitate, vt dicit S. Th. 3. p. q. 77. ar. 2. ¶Et quia hoc, etiam, illi qui cõcedunt quantitatẽ distingui a re quãta, nõ credunt.

Subiectũ quo.

A credunt, liber hac ratione id explicare. Quã titas est accidens consequens materiã (quia ratio materialitatis consistit in hoc, ꝙ res sit capax quantitatis) qualitas vero consequitur formam (nam diuersas formas substantiales sequuntur diuersæ qualitates.) Hinc fit ut quemadmodum substantia nihil agit, nisi mediante accidente tanquam virtute agendi (ut ignis mediante calore) ita substantia nihil corporale patiatur, nisi mediante quantitate: hac enim rõne corpus Christi in sacramento, nec est alterabile, nec corruptibile, quia non est per modum quantitatis, & hoc est quantitatem esse subiectũ quo, idest ratione cuius substantia recipit accidentia corporea. Vt sicut materia est primum subiectum respectu formæ substantialis, ita quantitas sit subiectum, quo, respectu aliorum accidentium. ¶ Hinc rursus fit, vt quemadmodum calor separatus tanquam virtus ignis calefaceret, ita quantitas in sacramento altaris tãquam virtus passiua substantiæ sustineat alia accidentia. Vnde certe corroboratur opinio, quòd quantitas sit accidens distinctum, nam aliâs debet concedi, vt concedit, contraria opinio, omnia accidentia illic sunt seorsum disiuncta, vt puta color a sapore, & sapor a calore &c. quod certe est contra experientiam. ¶ Item, ex hoc corroboratur argumentum secundum supra factum, puta quòd sunt illic plures quantitates penetratiue se habentes in eodem loco, & non facientes vnum, & ideo non posset dari ratio, quare lignum & lapis nõ possint se penetrare, nisi dicant ꝙ præter existentiam accidẽtium sine subiecto, est nouũ miraculum ꝙ se penetrent, quod profecto est mere gratis dictum: immo esset miraculum si non manerent simul. ¶ Ad tertiũ varij sunt modi respondendi, Gregorius 2. dist. 12. q. 1. opinatur quantitatem adeo esse cœnam materiæ, vt nulla mutatione naturali corrumpi possit. Itaque non solum in rarefactione ceræ, vbi nulla substantia noua accrescit præteritæ, sed neq; in augmentatione vbi additur substantia per nutritionẽ, neque in generatione, vbi acquiritur noua forma in eadem materia, acquiritur nec deperditur noua quantitas, sed illa antiqua extenditur, aut constringitur. Hæc tamen opinio est falsa, nã quæcunq; substantia adducit secum sua propria accidentia, & ideo in augmentatione animalis, necesse est dicere, ꝙ additur noua quantitas præteritæ. Et in generatione corrumpitur tota quantitas præterita, & acquiritur noua, quia quantitas est accidens totius suppositi, quo corrupto necesse est, & eius accidentia corrumpi. Scot. in 4. dist. 12. q. 4. Quãuis vtranq; partem sub dubio relinquat, vr̃ tñ tanquã probabile opinari per contrarium extremum, quòd nõ solum in generatione, aut augmento viuentis, sed ẽt in rarefactione acquiritur noua pars quantitatis, quia rarefactio, & condensatio sunt motus contrarij, & per consequens termini, puta maior, vel minor quantitas, debẽt esse contrarij, quod fieri nõ posset, nisi quãtitas maior esset alia a quãtitate minori. At vero S. Tho. medio modo incedit. s. ꝙ in gñatione tota quantitas corrupti perditur, & tota geniti acquiritur. Et in augmentatione acquiritur noua pars quãtitatis, sicut noua pars substantiæ, quia accidens sequitur mutationẽ subiecti. Sed tñ in rarefactione & condẽsatione, sicut nec acquiritur, nec deperditur substantia, ita neq; quantitas, vt habet. 1. 2. q. 52. art. 2. ad primum. Et 2. 2. q. 24. art. 5. ad primũ. Et certe hæc videtur esse sententia Arist. 4. phys. tex. 84. vbi dicit rarefactionem fieri sine alicuius rei acquisitione, præterquam ꝙ eadem materia maiorem occupat locum. ¶ At quartum conceditur, oẽs species quantitatis esse per se diuisas, & punctũ a partib. lineæ. Vñ ad primam impugnationem r̃ndetur, ꝙ punctum non est necesse habere subiectũ adæquatũ indiuisibile, sicuti ipsum est, quia pũctũ nõ est per se primo in substãtia, sed rõne lineæ, & linea rõne superficiei, & superficies rõne corporis. Vnde corpus est in substãtia tãquã i subiecto adæquato, reliquæ vero spẽs sũt i substãtia quodãmõ inadæquate. ¶ Ad secũdã impugnationẽ cõcedit, ꝙ per diuisionẽ cõtinui producũtur noua pũcta, & lineæ, & sup̃ficies, nã diuiso baculo, sup̃ficies illæ duæ terminantes partes, vbi facta fuit diuisio, non erant ante diuisionem

B C D E F

G diuisionem immediatæ, quia duæ superficies non possunt esse immediatæ, sicut nec duo puncta, vt ait Aristo.4.phy.tex.90. Nec superficies quæ continuabat illas partes potuit diuidi in duas, cum esset indiuisibilis secundum profunditatem. Quare illę superficies non erant actu, sed factæ sunt actu per diuisionem. eadem ratione si partes illæ reunirentur, iterum corrumperentur illæ duæ superficies, & produceretur vna noua continuans. ¶Quod si quis arguat Aristotelem 3.meta.tex.17.dicere, quòd puncta, & lineæ, & superficies non generantur, nec corrumpuntur. Respondetur, quòd nihil aliud illic vult, nisi quòd huiusmodi dimensiones
H non sunt substantiæ, sed accidentia, & ideo non generantur simpliciter, sicut nec reliqua accidentia, sed congenerantur, & corrumpuntur ad generationem substantiæ. Quod est dicere: sicut per diuisionem non producuntur simpliciter duo, sed partes quæ potentia erant duo, fiunt actu duo, ita superficies fiunt actu quæ erant in potentia in cōtinuo. ¶Ad tertiam impugnationem negatur per aliquam potentiam posse separari omnia puncta lineæ, aut omnes lineas superficiei, quia sequeretur continuum esse diuisum in omnes suas partes, quod implicat contradictionem. ¶Quinto argumento eiusque confirmationi, iam suas concessimus conclusiones.

I

De his quæ ad aliquid.

CAP. VII.

Ea verò dicuntur ad aliquid, quæ id quod sunt aliorum esse, aut ad aliquid aliquo alio modo dicuntur, veluti duplum, id quod est cuiuspiā dicitur, duplum.n.alicuius scilicet, & maius quod est, alio dicitur maius, aliquo nanq; maius dicitur, similiter & cætera, quæ istiusmodi sunt. Sunt & hæc ēt ex hisce quæ ad aliquid sunt vt habitus, dispositio, scientia, atque positio, omnia enim hæc id quod sūt K
aliorū eē, aut ad aliud aliquo alio mō dicuntur, & non aliud quicquam. Habitus enim cuiuspiam habitus, & scientia alicuius scientia, & positio alicuius positio dicitur esse, cæteraq; simili modo. Ea igitur sunt ad aliquid, quæ id quod sunt aliorum esse, aut ad aliquid aliquo alio modo dicuntur, ceu mōs magnus ad aliud dicitur, ad aliquid enim mons magnus dicitur. Simile quoq; cuipiam simile dicitur, & cætera etiam talia aliquid eodē mō dicuntur. Sunt autem, & recubatio, & L
statio, & sessio, positiones quædam, positiones vero ad aliquid sunt. Recubare autem, aut stare, aut sedere, positiones non sunt, sed a dictis positionibus denominatiue dicuntur.

Tex.2. Est autem, & contrarietas in hisce quæ ad aliquid sunt, virtus namque vitio contrarium est, quorum vtrumque ad aliquid est, & ignorationi scientia. Non tamen vniuersis contrarietas inest, duplo namque, & dimidio, & similibus, contrarium est nihil.

Tex.3. Videntur etiam ea quæ sunt ad aliquid, & gradus suscipere, vt ma M
gis minusve talia sint, simile namque & magis, & minus dicitur simile, & dissimile, & æquale inæquale similiter, quorum vtraq; ad aliquid sunt. Quippe cum simile cuidam simile, & dissimile cuidā dissimile, & inæquale cuidam inæquale dicatur. Non vniuersa tamen hanc subeunt legem, duplum enim non magis minusve dicitur duplum, neq; quicquam talium vllum.

Tex.4. Atqui vniuersa quæ sunt ad aliquid, ad ea dicuntur quæ conuertuntur, seruus enim heri dicitur seruus, & hærus serui dicitur hærus, &

duplum

A duplum dimidij duplum,& dimidiú dupli dimidium dicitur, & in cęteris ſimili modo, qnanquam interdum dictio caſu differt. Sciẽtiæ.n.ſcibilis ſciẽtia,& ſcibile ſcientia ſcibile, & ſenſus ſenſibilis ſenſus,& ſenſibile ſenſus ſenſibile dicitur. Verũ interdũ conuerſio fieri non videbitur, ſi ad id ad quod dicitur, non accõmodate fuerit aſſignatum, ſed qui aſſignat errauerit: veluti ſi ala auis fuerit aſſignata, nõ conuertitur auis alę: nõ.n. primo accõmodate eſt aſſignata ala auis, nã nõ hoc ala ipſius dicitur quo ẽ auis, ſed quo
B eſt ales, complurium .n. & aliorũ alæ ſunt, quæ aues non eſſe conſtat. Quare ſi accõmodate fuerit aſſignata, fiet cõuerſio ſane, ueluti ala alitis ala,& alis ala eſt ales. Atqui interdum,& nomẽ facere neceſſe eſt, ſi poſitũ nomen ad quod accõmodata fuerit aſſignatio, non ſit, ceu ſi clauus nauigii aſſignabitur, nõ accõmodata ſit aſſignatio, nõ .n. eo clauus ipſius dicitur, quo nauigium eſt, ſunt.n. nauigia, quorũ claui nõ ſunt. Sed forſitan accommodatior aſſignatio fuerit, ſit clauus clauati cla
C uus, aut aliquo alio ſimili modo dicatur, non.n. poſitum nomen eſt. Atque conuertitur, ſi accõmodata fuerit aſſignatio, clauatum.n. clauo eſt clauatũ. Idem fuerit & in cæteris modis, ueluti caput accõmodatius fuit aſſignatũ ſi capitati caput, quàm ſi animalis eſſe dixerimus, non.n. eo caput habet, quo animal eſt, complura namq; animalium capite vacant. Hoc autẽ pacto facillime quidpiam eorum nomina ſumet, quibus nomina poſita non ſunt, ſi a propoſitis primum vocibus, etiam his imponat nomina, quæ cum primis conuertuntur, ut in prædictis intueri licet, ubi ab ala ales,& a clauo D
clauatum aſſignabatur. Vniuerſa igitur ea quæ ſunt ad aliquid ſi accommodate quis reddat, ad ea ſane dicũtur quæ conuertuntur. Nã ſi ad quod uis unumquodque,&non ad id ad qđ dicitur aſſignetur, non fit ſane cõuerſio, neque.n. quicquã eorum, quæ ſine controuerſia ad ea dicuntur quæ conuertuntur, nomenq; habent, conuertitur, ſi non ad id quod dicitur, ſed ad accidentium aliquid aſſignetur. Veluti ſi ſeruus non heri, ſed hominis, aut bipedis, aut cuiuſpiã ſimilium fuerit E
aſſignatus, non fuerit ſane conuerſio, non .n. accommodata eſt aſſignatio. Præterea ſi accommodate ad id quod dicitur fuerit aſſignatũ, ſublatis quidem cæteris omnib. quæ ſunt accidẽtia, relicto aũt eo ſolo ad quod eſt aſſignatum accõmodate, ad illud ſanè dicetur, ceu ſi ſeruus ad herum dicatur, ſublatis quidẽ cæteris uniuerſis quæ accidũt hero, bipede inquam, ſciẽtiæ ſuſceptiuo, hoc homine, relicto autẽ tantũmõ hero, ſeruus ad ipſum ſemper dicetur, ſeruus.n.heri dicitur ſeruus. Quòd ſi nõ accommodate ad id, F
ad quod tandẽ dicitur, fuerit aſſignatum, cæteris quidem ſublatis, ea uero ſolo relicto ad quod eſt aſſignatum, non ad ipſum ſane dicetur. Aſſignatus enim ſit ſeruus hominis, alaq; auis atque ab homine herus auferatur, nõ ad hominem ſane ſeruus dicetur. Nã cum herus non ſit, neque ſeruus eſt ſane. Similiter & ſi aui ales auferatur, non ulterius ala profecto ad aliquid erit, ſi.n. ales non ſit, neque erit ala cuiuſquam. Quare quodque aſſignetur ad id, ad quod tandem dicitur accõmodate, oportet. Atque ſi ſit quidẽ

G positum nomen, facilis assignatio fit; sin vero nõ sit, nomina fortasse ponãtur necesse est. Quòd si hoc assignentur modo, ea quæ ad aliquid sunt, vniuersa ad ea sane dicentur quæ conuertuntur, ut patet. T. 5. At uero ea quæ sunt ad aliquid, simul natura esse uidentur, atq; in plurimis quidẽ uera est hæc sententia, in quibusdam autẽ uera non est. Simul .n. duplum est, & dimidium, & si est dimidium, duplũ est, & coutra, & si seruus est, herus ẽ ẽt, similiter & in cæteris. Quin & mutuo
H hæc interimunt sese. Nam si duplum non est, dimidium non erit, & si dimidium non est, duplum non erit. Idem est, & in cæteris modis, quæ rationis sunt similis. Non tamen in uniuersis quæ sunt ad aliquid, uerum hoc esse uidetur, simul iuquam natura ut sint, scibile namque scientia prius esse uidebitur. Plerunque.n. rerum quæ antea sunt, scientias nos accipimus, in paucis.n. aut nulla in re prorsus sciẽtiam fieri quispiam cum scibili simul videbit. Præterea si scibile tollatur, tollitur & scientia, scientia uerò si tol
I latur, non tollitur scibile. Nam si scibile non sit, scientia non est, nullus enim prorsus scientia erit. Scientia uero ẽt si nõ sit, scibile esse nil prohibet, quadrationis .n. circuli, & si scibilis est, scientia quidẽ nondum esse uidetur, est autem scibilis ipsa. Præterea animali sublato, scientia quidem animalis non erit, cum complura interim quæ scibilia sint animalium existant. Sic & in sensu res sese habere uidetur sensibile enim antecedere sensum uidetur, si sensibile namque tollatur, tollitur & sensus, at ipsum si sensus auferatur, non tollitur. Sensus enim circa corpus, & in corpore sunt, itaque K sensibili sublato, corpus è medio tollitur, est.n.& ipsum corpus sensibile, si corpus uerò non sit, ẽt sensus aufertur. Quare fit, ut secum sensibile sensum auferat. At sensus secũ sensibile non tollit, nam si animal tollatur, tollitur quidem sensus, sensibile uero nõ tollitur. Est.n. sensibile corpus, ut calidum, frigidũ, dulce, amarum, & cætera omnia, quæ sunt similis generis. Præterea sensus quidẽ cũ sensitiuo simul emergit, nã una cum animali, & ipse sensus efficitur. Sensibile aũt est, & an L
tea, & quàm sẽsus sit ortus, est.n. ignis & aqua cæteraq; talia, è quib. animal constat, & antea quàm sit omnino animal, aut sensus, quare sensibile prius ipso sensu uidebitur esse. T. 6. Existit autem hoc loco dubitatio quædam, vtrum nulla substantia dicatur ad aliquid, quemadmodnm & uidetur, an hoc in aliquibus substantiis secnndis contingat, in primis namque substantiis verum est. Nam neque tota, neq; partes ad aliquid sane dicuntur, quidam enim homo non dicitur cuiusdã quidam homo, neque quidem equus M
cuiusdam quidam equus. Et itidem in partibus, quædam enim manus non cuiusdam quædam manus, sed cuiusdam dicitur manus, & quoddã caput, non cuiusdam quoddam caput, sed cuiusdam dicitur caput. Eadem, & in pluribus secundis substantijs dici possunt, homo namque non cuiusdam dicitur homo, nec equus alicuius dicitur equus, nec lignum alicuius dicitur lignum, sed alicuius possessio dicitur. Talia igitur patet non ad aliquid esse. In quibusdam autem secundarum subſtãtiarum est

dubita-

A dubitatio, caput.n.alicuius dicitur caput, & manus alicuius dicitur manus & unumquodque tale eodem modo dicitur, quare hæc uidebuntur ad aliquid esse. Tex.7. Si igitur eorum quæ sunt ad aliquid, definitio est assignata, aut omnino est difficile, aut impossibile, nullam substantiam ad aliquid esse ostendere, sin uero non sufficienter est assignata, sed ea sũt ad aliquid quorum esse idem est ei quod est ad aliquid aliquo modo sese habere, fortasse ad hæc aliquid dici potest. T.8. Prior autem definitio sequitur quidẽ ea, quæ sunt ad aliquid, omnia, non

B tamen idem est, propterea quod ipsorum ad aliquid esse, est id quod sunt aliorum esse dici. Ex his igitur patet, si quispiam aliquid eorum quæ sunt ad aliquid, definite scit, simul id quod ad illud dicitur definitè sciet. Hoc autem patet quidem ex his ipsis. Nã si scit quispiam hoc aliquid esse, est autem eorum quæ sunt ad aliquid esse, idem ei quod est ad aliquid aliquo modo sese habere, & illud profecto sciet, ad quod hoc aliquo modo se habet. Si .n. nescit omnino id, ad quod

C hoc aliquo modo se habet, neq; si ad aliquid hoc modo se habet sciet. Patet autem, & ex singulis, nã si quispiã hoc scit definite duplum esse, & id cuius duplum est cõtinuò definite sciet. Nam si nullus definite duplum scit illud esse, neque si est duplum omnino scit, similiter & hoc si scit præstabilius esse, & quo præstabilius ẽ definite ob hæc eadẽ ipsum scire necesse est. Nec indefinite sciet, hoc præstabilius esse deteriore, hæc.n.opinatio est, nõ sciẽtia. Non.n. exacte iã deteriore præstabilius esse sciet: nam si forte sic acci-

dat, nihil est deterius ipso. Quare patet necessarium esse, ut quicquid eorũ D quæ sunt ad aliquid quispiam definitè sciat, & id itidem ad quod illud dicitur ut sciat.

Tex.9. Fit autem vt caput, & manus & quæcumque talium quæ substantię sunt id quod est ipsum definite sciatur, at nõ fit necessario, ut id ad quod definite sciatur. Cuius enim hoc caput, aut cuius est manus, non fit, vt definite sciatur. Quare hæc non ad aliquid erunt. Quòd si hæc non sunt ad aliquid, uere dicere licet, nullam substantiam ad aliquid esse. Difficile autem est fortasse, de talibus uehemẽter E asserere eum, qui non persæpe cogitationem in his posuerit. circa tamen unumquodque ipsorum non est inutile dubitasse.

AD aliquid, Zeno alijque Platone antiquiores philosophi (vt ex Alexãdro refert Albertus) non censebant prædicamentum esse distinctum ab alijs, sed esse omnibus per mixtum tamquam communẽ omnium conditionem, & proprietatem. Vt enim omnibus prædicamentis commune ẽ habere genus, aut speciem, ita & referri, nã in prædicamento substantiæ secunda substãtia dicitur respectu primæ, & in prædicamento quantitatis est magnum, & paruum, F & in prædicamento qualitatis simile, & dissimile. At vero Plato primus docuit hoc esse speciale genus entis, ita vt quemadmodũ in rebus aliud est esse quid, aliud quantum, aliud quale, ita sit specialis ratio entis esse ad aliquid. Cui subinde, cum antea habitudo hæc relatio appellaretur, nomen primus imposuit, ad aliquid. Horum rationem quæstione prima expositari sumus. ¶ Attamen circa ordinem hæsitare quis merito potest, cur prædicamentum hoc fuerit quantitatis prædicamẽto antepositum, cũ ordo naturalis rerum postulabat, vt accidentia ab-

G solu:a præcederent relatiuum, si quidem relatio omnis in rebus absolutis fundetur, & res omnis prius natura in se sit quàm referatur, vnde 5. phys. tex. 10. relatio non producitur per se, sed comproducitur ad productionem alicuius absoluti ¶Et secundo, quia relatio inter entia realia minimæ est entitatis, vt ait Commentator. 12. metaph. com. 19 quia non habet esse fixum, sed pendens a termino, potest enim res quæcunque in se esse substantia, & quanta, & qualis, similis vero aut maior, aut minor non, nisi posito termino ad quem referatur. ¶Et postremo, quia in quinto meta. vbi Arist. ordinem naturalem rerum considerauit, prædicamento, ad aliquid, predicamentum prætulit qualitatis.

H ¶Boetius, & Ammonius aliam causam huius ordinis nullam assignant, nisi quòd in prædicamento quantitatis factus est sermo, & de magno, & paruo quæ dicuntur, ad aliquid, & hac de causa ne diutius protraheretur cognitio relatiuorum, statim opposita sunt prædicamento quantitatis. Sed certe hæc non erat tanta necessitas, quæ cogeret naturalem ordinem peruertere. ¶Et ideo iudicio meo forte dicendum est, ut cap. superiori dicebamus, q̃ hic non seruat Arist. ordinem naturæ, aut perfectionis rerum, sed ordinem quo cætera prædicamenta prædicantur de substantia (quia tractatur hic logice de prædicamentis non secundum ordi-

I nem essendi, sed secundum ordinem prædicandi, & de substantia post quantitatem prius prædicatur esse ad aliud, quàm eē quale, nam statim considerata substantia quanta seclusa quacunque alia qualitate, mensuratur quantitate, & est dupla ad suam medietatem, & tripla ad suam tertiam, & habet sursum, deorsum &c. quæ omnia dicunt relationem. ¶Atqui caput præsens in tria diuiditur membra. In primo, qui vnicus est textus, constituitur, & explicatur definitio huius prædicamenti, quæ tempore Aristotelis circumferebatur inter dialecticos. In secundo exponuntur quatuor eius proprietates, quod propterea in quatuor secuimus textus. In postremo verò, quod quatuor item textus habet, terminatur dubitatio de partibus substantię, an sint ad aliquid, atque adeo K concluditur exacta definitio eorum quæ sunt ad aliquid secundum propriam sententiam Arist. Quo fit vt totum caput per nouem textus sit distributum.

Ea (inquit) dicuntur ad aliquid, quæ id quod sunt aliorum esse dicuntur, aut ad aliquid aliquo modo. Translatio Boetij sic habet. Ad aliquid talia dicuntur, quæcunque hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud. Atqui Albertus, Paulus & alij in singulis verbis mysteria scrutantur. Vt talia, & quæcunque consulto existiment esse posita, ad denotandum quòd cuiuscunque relationis fundamentum est accidens (quod exprimitur per ly talia) tamen L primum subiectum est substantia (quod per ly quæcunque designatur.) At vero Græce non est illud verbum, talia, nec sunt plura verba quàm Argyropyli habet traductio. Nec censeo quicquam illic latere mysterij. ¶Aiunt præterea, & Boetius, & Ammonius dictum esse pluraliter quæcunque, & dicuntur, ad significandum in vna res singulariter non dicitur ad se relatiue (sicuti vna res potest esse qualis, & quanta) sed relatio semper est inter duo extrema, puta fundamentum, & terminum. Attamen quamuis tantorum hominum expositio contemnenda non sit, nihilominus verbum hoc plurale non videtur designare duo extrema eiusdem relationis, aliàs dictum esset potius, ad aliquid ea M dicuntur quorum esse vnius est ad alterum. Et ideo forte plurale accipitur loco singularis, qui frequens est mos Aristotelis, vt sit sensus, ad aliquid dicitur illa res, cuius esse, alterius dicitur, aut ad aliquid alio modo refertur, terminus enim relationis exprimitur credo per nomen obliquum potius quàm nomine plurali includatur. Nisi ad bonum sensum intelligas, quæcunque aliorum sunt, idest quæcunque sic inuicem se habent, vt vnum eorum sit ad alterum.

¶Vexantur hic expositores, quòd idem definiatur per idem, scilicet ad aliquid dr̃ id cuius esse ad aliquid dr̃. Sed tamen omnes mihi apparent in æquiuoco laborare, nam ad aliquid, in definitione non accipitur loco

Aloen vnius nominis, ficuti est definitum, neque est relatiuum, sed est ly aliquid, transcedens, ac si dixisset, cuius esse dicatur ad aliquod ens, vt exprimatur terminus relationis. Potuisset enim dicere cuius esse est ad aliud, nisi quod est aliqua relatio eiusdē ad se ipsum consideratum, vt duo, vt identitas. ¶Nominales more suo definitionem hāc cōtendunt etiam terminis accommodare, dicentes quod relatio accipitur primæ intētionaliter pro rebus, & secundæ intentionaliter pro terminis, vt isti termini, pater & filius, sint relationes. At vero abusus est terminos appellare relationes, non enim esse horum terminorum est esse ad aliud, sed id quod in re est esse patrem, hoc est esse ad

B aliud, termini vero dicuntur nomina relatiua, id est, nomina significantia relationis. Et ideo definitio Aristo. solum conuenit rebus, sed termini sunt in hoc prædicamento tanquam signa relationum.

¶Sed ē prterea hic adnotādū ad definitionis, & exēplorū intelligentiā, ꝙ terminus relationis aliquando exprimitur sola reflexione obliqui casus, aut genitiui, aut datiui, aut ablatiui, aliquando vero per accusatiuū cum præpositione, mons enim dicitur magnus cuius terminus non potest exprimi nisi cum præpositione accusatiui, est enim magnus ad paruum, id est, respectu parui, & ideo dicitur aliorum, vel ad aliud aliquo

C modo. Item reflexione obliqui dupliciter, aut quod simili obliquo referantur ambo extrema. vt pater est filii pater, & filius patris filius, & simile est alteri simile, & alterum huic, & maius est minore maius, & minus maiore minus. Aut dissimili, vt scientia est rei scibilis scientia, & scibile vero non est scientiæ scibile, sed scientia scibile. De quibus omnibus subdit Aristo. exempla, Veluti duplum, subdupli est duplum, & subduplū, dupli subduplum, Apud Græcos genitiuus est pro ablatiuo, & ideo tantum valet, sub dupli duplum, ac si dicas subduplo duplū construitur enim duplum cum ablatiuo, sicut maius, & minus. Latini vero dicūt hoc esse duplum ad illud.

¶Subiūgit Aris. Sunt & hæc etiā ad aliquid habitus dispositio &c. Vbi, dū hoc quæstione D prima latius exponimus, interim notandum est hanc definitionem non esse positam ab Aristot. tanquam bonam, & ex propria sua sententia, sed est definitio quæ suo tempore circunferebatur, quam Boetius dicit fuisse Platonis. Et ideo in toto capite vsque ad textum septimum, multa dicit quę non sunt intelligenda tanquam a se approbata, sed potius sunt inducta ab illo, vt egregię notauit Ammonius, tanquam inconuenientia quæ consequutur ad hanc definitionem, quibus manifestent eius insufficientiam atque adeo suam propriam concludant. Et insufficientia stat in verbo, dicuntur, quod Aristote. mutat in verbum, est, stat enim vera E ratio ad aliquid in hoc quod tota eius quidditas sic esse ad aliud, quæ appellantur relatiua secundum esse, vt tota quidditas huius, quod est esse duplum, est esse ad subduplum sed tamen definitio posita includit omnes res quæ dicunt respectum ad aliud, licet qddītas earum non sit esse ad aliud, quæ propterea dicuntur relatiua secundum dici, vt habitus non est relatiuum secundum esse, quia quidditas eius non est esse ad aliud, sed est perfectio quæ non potest exprimi nisi per respectum ad subiectum, est. n. habitus perfectio rei habituabilis, & dispositio, perfectio rei disponibilis. Et ideo post exemplum eorumque vere sunt ad aliquid vt duplum & maius, subiungit, Sunt etiam, id est F secundum positam definitionem dicuntur etiam ad aliquid, quæ tamen verè non sunt ad aliquid, vt habitus & dispositio quæ dicunt respectum ad subiectum, est enim habitus perfectio subiecti ad suum finem, vt virtus perfectio studiosi ad agendum secundum rationem, & scientia, quæ dicit respectum ad obiectum, & positio quæ dicit habitudinem partium in ordine ad locum, vt recubatio, statio, sessio &c. Addit tamen quod quamuis abstracta sint relationes, tamen cōcreta vt cubare, seu cubans, stans, & sedens non sunt relationes sed substantiæ, quæ illis relationibus denominantur.

In textu secundo qui incipit, Est autem & contrarietas. Incipit secundum membrū 1. ppria. 141. M

G ubi statuuntur quatuor proprietates huius prędicamenti. Quarum prima est, ꝙ relatiuo aliquid est contrarium, vt virtus vitio, scientia ignorantiæ. ¶Dubium esset hic, ꝙ Aristo. videtur sibi contrarius, cum capite superiori dixerit relatiuo nihil esse contrarium. nisi ex iam modo dictis dissolueretur, non enim ex propria sententia hanc asserit proprietatem, sed secundum positam definitionem quam explicando impugnat. Et ideo non ponit exemplū nisi de relatiuo secundum dici, nam virtus & vitium, scientia & ignorantia. non sunt relatiua secundum esse, sed sunt in prædicamento qualitatis. est tamen virtus, sicuti,
H habitus, relatiuum secundum dici, quia est qualitas secundum esse absoluta, licet dicat ordinem ad subiectum, est enim virtus studiosi habitus, & vitium, vitiosi vitium. ¶Subiungit tamen Aristo. quòd hæc proprietas non conuenit omnibus relatiuis, immo & intelligit quòd nullis vere relatiuis quæ sunt relatiua secundum esse, aliquid est contrarium. Duplo nihil est contrarium: nec simili, aliquid est cōtrarium, quia idem est simile & dissimile respectu diuersorum. ¶In tertio textu qui incipit, Videntur etiam. subditur secunda proprietas, videlicet ꝙ relatiua videntur suscipere magis & minus, nam istæ duæ proprietates vniuersaliter se consequuntur, quia
I per minorem mixtionem contrarii fit intēsio, per maiorem, remissio. Dato enim summe calido, quod sit v. g. vt octo, calidum vt septem est illi magis simile, quam calidum vt sex. Item quadricubito tricubitum est magis æquale quàm bicubitum, & bicubitum, magis inæquale. Subiungit Aristo. ꝙ hæc non conuenit omnibus relatiuis, nā duplum non suscipit magis & minus, tam duplus enim est quaternarius ad binarium, quàm octonarius ad quaternarium. ¶In textu quarto qui incipit, Atqui vniuersa, subsequitur tertia proprietas quæ re vera proprietas est relatiuorum, videlicet, Relatiua conuertuntur. Quod Boetius vertit, Dicuntur ad conuertentiam. Vt seruus, heri est seruus, & herus, serui-

est herus. ¶Dici ad conuertentiam, ne K
quis hic fallatur, non est quod affirmatio vnius inferat alterius affirmationem, & econuerso, vt si seruus est, herus est, hoc enim pertinet ad quartam proprietatem, quæ est relatiua simul esse natura. Neque est quòd termini relatiui sint conuertibiles. Relatiua ergo conuerti est, ꝙ vtrūque de se ipsum prædicetur cum alterius geminatione in obliquo exprimēte relationem, vt herus est serui herus, & seruus est heri seruus. ¶Quocirca proprietas hæc nihil aliud est quàm explicatio quædam naturæ relatiuorum. Itaque sicut homo & risibile, sunt termini conuertibiles, quia si homo est, risibile est, ita seruus, & heri seruus, herus & serui herus, cōuertuntur. Quæ potest L
etiam appellari reciprocatio. Significantius Argyropylus traduxit herus quā Boetius, dominus, nā dn̄s non solum dr̄ respectu serui, sed respectu dominii quarumcunq; rerū, vt est illud Vergilii, Romanos rerum dominos. Est etiam nomē honoris, quod Græce dicitur, Cyrios. Sed tamen, despotes qđ hic est Græce, Latine est herus, qui solum dicit respectum ad seruum. ¶Sunt autem in hoc textu (qui longiusculus est) particulæ quinque. In prima vt visum est constituit proprietatem. In secunda quæ incipit Verum tamen &c. incipit exponere dictam proprietatem. Ait enim, quod vt relatiua dicantur ad conuertētiam, & reciprocatio M
nem, necesse est apte fieri nominum accommodationem. Si enim quis dicat, ala & auis esse relatiua, fallitur, quia non dicuntur ad conuerteuntiam, nam hābere alam, superius est quam esse auem. Vnde licet sequatur, si auis est, alas habet, nō tamen vice versa, nam scarabæi & vespæ habent alas, quæ tamen animalia, non esse aues, monstrat Aristoteles in libro de animalibus. Correlatiuum ergo alę est ales, nam sacrabæi aut vespæ non dicuntur alites. Et forte melius vertisset Argyropylus, vti Boetius, Ala alati ala, est nāq; Grę ce, pterotou, quod est alati. Quo nomine significantius promitur relatio alæ, est enim ala, alati ala, & alatum ala alatum.

Nec

A Nec ita proprie dicere possumus, quod ales sit ala ales, cum ales sit nomen absolutum, alatum vero est denominatiuum ab ala. ¶ At quia huiusmodi fallacia in assignandis correlatiuis aliquando prouenit ex ignorantia denominatiui, vt in exemplo modo posito, aliquando uero ex inopia nominum quæ non sunt imposita. Et ideo subiungit secundi exemplum in tertia particula, quæ incipit. Atque interdum. Ait.n.quod aliquando necesse est nomen facere vnius correlatiui secundum alterius vocem, quàm
onomato Oeia. Græci vocant, onomatopœiam, vt si quis opinatur, clauus, & nauigium, esse relatiua, decipietur, nam quamuis omnis clauus
B (qui est temo) sit nauigij clauus, non tamen omne nauigium habet clauum, sunt enim paruæ scaphæ quæ clauo non gubernantur. Boetius transtulit remus, sed tamen Græce est pedalion, quod Latine est clauus, seu temo, quo puppis gubernatur. Faciendum est ergo nomē denominatiuum a clauo, vt dicamus, clauus est clauati clauus, & clauatum, clauo clauatum. Eodem modo, caput & animal, non mutuo reciprocantur. Sunt enim animalia multa capite carentia, vt cancri, vermes, conchylia, & alia multa, ergo si volumus ad conuertentiam dicere, faciamus a capite, capitatum, est.n.caput, capitati caput, & capitatū,
C capite capitatū. Et ita vniuersaliter cōcludit Arist. ꝙ si secundū vocem abstracti faciamus nomen concretum, in vniuersum dicentur ad conuertentiam. ¶ Ex quo infert ad maiorem declarationem in quarta particula, quæ incipit. Nam si ad quoduis, infert inquā, ꝙ si assignatio vnius relatiui fiat ad quoduis aliud nomen quod accidentaliter conuenit alteri correlatiuo, tunc non dicentur ad conuertentiā. Et intelligit accidere alteri, nō solum illa quæ sunt vere accidētia, sed illa omnia quæ non sunt de intellectu alterius correlatiui v.g. herus est herus, & est bipes, & est homo, seruus tamen non dicitur ad conuertentiam nisi cum ly herus, non enim sequitur, quòd si sit seruus sit bipedis, aut hominis seruus, nec econuerso sequitur, quòd si est homo est serui homo. ¶ Quod confirmat Aristo. tali ratione. Seclusis omnibus alijs, idest dato per impossibile, herus nec esset susceptiuus disciplinæ, nec bipes, neque homo, dummodo esset herus, dicentur ad conuertentiam seruus, & herus. D

¶ In quinta tandem, & postrema particula quæ incipit. Quod si non accommodate &c. concludit canonem huius proprietas, uidelicet quòd ad assignandum propriūm correlatiuum, assignandum est tale nomen, vt sublatis cæteris omnibus illud conuertatur cum suo correlatiuo, illo tamen dempto, nulla sit conuertentia, vt in exemplis factum est manifestum. Canon.

¶ In tex. 5. qui incipit. At vero ea quæ sunt ad aliquid. ponit Arist. 4. & vltimam proprietatem huius prædicamenti, videlicet quòd ea quæ sunt ad aliquid sunt simul natura, qa simul se, & inferunt, & perimunt. Quamobrē solent relatiua comparari duobus lignis sibi inuicem obnitentibus, quorum altero sublato, alterum haud quamquam stabit. Et habet hic textus particulas tres. In prima .n. explicat proprietatem. Et in secunda facit argumentum de scientia, & scibili, quę cum appareant esse relatiua, non tamen videntur simul esse natura. Et tertio facit argumentum de sensibili, & sensu. E 4. ꝓprietas.

¶ Ad euidentiam proprietatis huius considerandum est (vt egregie adnotauit Paulus Venetus) duo exigi, vt aliquæ res sint simul natura. Primum, quod mutuo se inferant mutuoque se tollant per verbum substantiuum secundum adiacens. Et præterea, quòd neutrum sit causa alterius. Quæ conditiones expresse sunt Aristotelis in post prædicamentis, capitul. de simul. Vbi ait ea esse simul natura, quæ cum essendi consequentia conuertuntur, neutrum tamen est alterius causa, quare Sol, & lumen eius non sunt simul natura, licet sequatur, Sol est, ergo lumen est, & econuerso, quia Sol est causa luminis. Et eadem ratione, neque subiectum, & propria passio sunt simul natura. Itaque simul natura sunt quæ sese mutuo inferunt, & tollunt per consequentiā conditionalem, neutrum tñ infert aliud per notā causalem, vt duplū, & subdu Simul natura. F

G plum sunt simul natura, quia si duplũ est, subduplum est, & si duplum non est, subduplum non est, non tamen quia duplum est, subduplum est aut econuerso. ¶Quod si quis hinc inferat, pater & filius, non esse relatiua neque causa & causatum, quia pater est causa filii, & in vniuersum causa est causa causati. Negatur sequela, nam in relatiuo est considerare & subiectum materiale, & fundamẽtum, & relationem ipsam. Res quæ est subiectum vnius relationis est causa rei quæ est subiectum alterius, & est causa per fundamentum proximum talis relationis, tamen relatio vna non est alterius relationis causa. Exempli gratia. Paulus pater est causa dominici filii, & id quidẽ per
H generationem quæ est fundamentum proximum paternitatis, tamen paternitas seu esse patrem non est causa huius quod est esse filium, potius quàm econuerso. Ita Deus fuit causa omnis creaturæ, & id quidẽ per creationem quæ fuit fundamentũ proximum relationis, sed tamen esse actu causam (quod est creare) nõ est causa nec prius quàm creari, sed sunt simul. Et ideo relationes creatoris, & creaturæ sunt simul natura. Eodem mõ res quæ est binarius prior est quàm quaternarius, tamen binarius nũquam erit subduplus quoadusq; sit quaternarius. Et ideo non est prius subduplus ꝙ quaternarius sit duplus. Quo fit vt conditio
I hæc sit propria relatiuorum quarto modo, omnibus enim & solis relatiuis conuenit. ¶In secunda particula quæ incipit, Nõ tamen, facit argumentum de scientia & scibili quod non dicantur simul natura, imo ꝙ scibile sit prius quã scientia. Quod probat triplici ratione. Primo quia scibile est obiectum scientiæ, obiectum autem est causa scientiæ (sumuntur enim scientiæ a reb.) ergo scibile est prius quàm scientia. ¶Interit tamen parenthesim quandam, videlicet ꝙ paucis aut in nulla re prorsus sciantia & scibile sunt simul. Ad cuius notitiam notanda est differentia inter scientias speculatiuas in nobis & scientias practicas, speculatiuæ enim omnes sumũtur a rebus, scientiæ vero practicæ sunt causæ rerum.

Scientia et scibile

In nobis inquam, quia scientia diuina non K est sumpta a rebus, sed fuit causa omnium rerum, vt prima parte, quæst. 14. art. 8. notauit S. Thomas. Ammonius ergo dupliciter exponit hanc literam, primo in paucis, puta in rebus quæ nullum habent esse, vt chimæra, obiectum non præcedit scientiam, sed intellectus per scientiam confingit obiectum. Sed additur correctiue, aut in nullis, quia cum huiusmodi res non sint vere scibiles, nulla est instantia. Secundo exponit de omnibus scientiis practicis, vt sunt morales & mechanicæ, quæ sunt paucæ respectu speculatiuarum. In quibus sciẽtia videtur præcedere scibile, qui enim primus excogitauit scientiam nauis, prius habuit scientiam, quàm esset scibile, & ita L in eo qui primus excogitauit organa aut alias artes. Sed additur etiam correctiue, aut in nullus, quia adhuc in istis quodã modo obiectum antecedit scientiam, quamuis enim non fuerit nauis ante primũ inuentorem, tamen nullus inuenit talem scientiam, nisi quia forte didit nature tabulã super aquã, aut aliquid, aliud, vnde excogitauit artem, & ideo semper quodãmodo scibile antecedit scientiã. ¶Forsan congruentior est alia expositio quã insinuat Paulus, nã Ari. non dicit ꝙ in paucis aut nullis sciẽtia præcedit scibile, sed ꝙ in paucis aut nullis scibile & scientia sunt simul natura. Instantiæ vero adductæ non ostendent nisi ꝙ scien- M tia aliqñ præcedit scibile. Et ideo forsan Aristo. intelligit de scientiis substantiarum separatarum (quæ paucæ sunt apud Arist.) quæ cum sint perpetuæ & actu intellectuales, non sumunt scientias a rebus, sed simul natura in illis est scibile & scientia, vt simul natura fuit scientia intelligentiæ motricis orbis, & orbis ipse. Dicit tamen correctiue, in nullis, quia adhuc in illis quanuis scibile & scientia & secũdum ipsum sint perpetua, tñ ratio obiecti inquantum obiecti natura præcedit rationem scientiæ. ¶Secunda ratio qua scibile probatur esse prius q̃ scientia est, quia ex negatione scibilis sequitur negatio sciẽtiæ, non tñ ecõuerso vt patet (inquit) de quadratura circuli, quæ est

Quadrare circulum.

A est scibilis, cuius tamen hactenus non est scientia. ¶Ad cuius intelligentiam notandum est, quòd quadrare circulum non ẽ inuenire circulum. & quadratum, quorum peripheriæ, idest lineæ terminantes aream, sint æquales, nam facile idem filum. quod habet formam circuli potes formare in quadratum, tamen area quadrati non erit tanta quanta area circuli, quia circulus est capacissima figura, quod non est hic locus explicare. Quadrare ergo circulum est, quòd signato quouis circulo inueniatur vnum quadratum cuius area sit æqualis areæ circuli, quod Aris. 1. phys. tex. 11. probauit esse possibile, quia si datur intra circulum quadratum minus, & extra circulum quadratum B maius, possibile est dare equale, & tamen talis scientia nondum est inuenta. Non ergo sequitur, non est scientia quadraturæ circuli ergo circulus non est quadrabilis.

¶Tertiam rationem subdit illic Arist. Præterea animali sublato, & Græce quidem non sunt nisi hæc sola verba quæ transtulit Boetius, scilicet animali sublato non est scientia, cum tamen sint scibilium plura, & est tunc litera clarissima. Argyropylus vero nescio cur addidit, scientia quidem animalis non erit, existunt tamen complura scibilia animalium. Demantur ergo, animalis, & animalium, quæ literam obscurant. Et ratio stat in hoc, Si animal non est, scientia non C est, quia cum scientia non sit nisi in homine (loquitur enim de scientia humana) si non est animal nullum est subiectum scientiæ, & per consequens nec est scientia, & tamen sublato animali, adhuc restant multa corpora insensibilia, quæ sunt scibilia, ergo scibile est prius scientia, & per consequens non sunt simul natura.

¶In tertia particula textus quæ incipit, Sic, & in sensu, facit simile argumentũ ꝙ sensus & sensibile nõ sint simul natura, quia sensibile ẽ prius sensu, nã ex negatione sensibilis, sequitur negatio sensus, & nõ ecõuerso. Nomine sensus itelligit semper sensationẽ. Et facit etiã duas rationes. Prima est. Omnis sensus, & circa corpus est (scilicet tãquã circa obiectum) & in corpore, scilicet tanquam in subiecto (puta in animali) tunc sic. Si sensibile D non est, neque corpus est (quia conuertuntur) & si corpus non est, animal non est, et si animal non est (quod est subiectum sensus) nec sensus est, ergo de primo ad vltimum si sensibile non est, sensus non est, E conuerso tamen non sequitur, sensus non est, ergo sensibile non, quia sublato animali (quod est subiectum sensus) non tollitur sensibile, quia adhuc restant corpora inanimata, puta calida & frigida, quæ sunt sensibilia.

¶Facit secũdã rationẽ illic, præterea sensus, qui talis est Sensus non incipit esse nisi quando incipit esse animal, sed prius natura quam sit animal sunt sensibilia elementa ex quibus componitur, elementa vero, vt ignis, & a- E qua, sunt sensibilia, ergo sensibile est prius sensu. Attamen fueritne intentio Arist. ex propria scientia determinare, quòd scientia, & scibile, & sensus & sensibile, sint relatiua, & non sint simul natura, quæstione prima videbimus.

In textu sexto qui incipit, Existit autem hoc loco &c. incegoatur tertium membrum huius capitis, vbi mouet Aristotel. dubitationem de partibus substantiæ, an dicantur ad aliquid, cuius intentio est manifeste aperire, quam sit insufficiens definitio posita Platonis, Postquam enim ostendit ex illa definitione sequi accidentia absoluta dici, ad aliquid, vt habitus & dispositio, itẽ positionem esse ad aliquid, & per consequens F sex vltima prædicamenta, concludit tandẽ, quòd secundum eandem definitionem etiã substantia, atque adeo omnia prædicamenta dicerentur, ad aliquid.

¶Et sunt hic quatuor textus. In primo facit argumẽtũ cõtra definitionẽ, & argumẽtũ ẽ hoc, Si definitio posita ẽ bona, sequiĩ ꝙ partes secnndæ substantiæ dicuntur, ad aliquid, vt caput, manus &c Ait ergo primam substantiam manifestum esse non dici, ad aliquid Petrus enim non est alicuius Petrus, nec alicuius homo (esto sit patris filius aut heri seruus) nec partes primæ substantiæ, puta hoc caput, hæc manus dicuntur, ad aliquid (quod statim explicabimus.) Item secundæ substantiæ, quæ sunt in recta linea

non

G non dicuntur, ad aliquid, homo enim non est hominis homo, aut equi homo. Et quam uis equus sit hominis equus, non tamen ge nitiuus ille explicat relationem, sed posses- sionem equi. Partes vero secundæ substan- tiæ, dicuntur ad aliquid, vt caput est alicu- ius caput. ¶Sed est hic statim dubium quo- modo caput in genere dicatur, ad aliquid, & tamen in indiuiduo, hoc caput, non dica tur ad aliquid, nam per regulam anteprædi camentalem, quicquid conuenit generi aut speciei conuenit indiuiduo.

Dubiũ.

¶Boetius exponit caput dici relatiue, vt di- ctũ ẽ in tertia proprietate, respectu capitati & secũdũ hoc clarũ ẽ, ꝙ caput est capitati, caput tamẽ hoc caput non refertur vt sit hu

H ius capitati hoc caput, nam hoc caput non est proprium abstractum huius capitati, cũ potuit hoc esse capitatũ alio capite, & hoc esse caput alterius capitati, sed tamen caput in communi non potest esse nisi capite capi tatũ, Si vero mens fuerit Arist. arguere, ꝙ partes substantiæ referuntur ad substantiam non solum vt abstractum ad denominatiuũ, sed tanquam pars ad totum (est enim caput pars, & per consequens alicuius pars) tunc proportionabiliter dicendum est (vt Ammo nis inquit, & Albertus) quod hæc pars qua tenus hæc pars non refertur ad hoc totum alia relatione quàm pars in communi refer tur ad totum in communi, quia singulari- tas illa non dicit relationem, vt hoc sit hu-

I ius hoc, cum hoc caput non includat in sua ratione, quod sit huius animalis, sicut caput quod sit animalis. Licet inquantum est hoc ens, indiuiduatur per hoc quod est in hoc supposito. In textu septimo qui incipit. Si igi tur ea, &c. Aris. ex superius dictis, & potis- simum ex hac dubitatione concludit defini tionem positam non esse sufficientem, & per consequens veram definitionem esse hanc, Ea sunt ad aliquid quorum esse idem est ei, quod est ad aliquid aliquo modo se habere. Neminem confundat datiuus, ei, sensus n. est. Quorum esse est idem illi esse. i. est tale esse quale est ad aliquid aliquo modo se ha- bere. Vel (sicut vertit Boetius,) Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum esse, est ad aliud

Propria d-finitio

K quodam modo se habere. Et subiungit Ari- sto. quod ex definitione priori sequuntur in conuenientia hactenus deducta, quæ tamen omnia per hanc secundam facile diluuntur, nam illa quæ datur per ly dicuntur, compe tit relatiuis secundum dici, hæc autem quæ datur per ly esse, solum conuenit relatiuis secundum esse, vt partim supra expositum est, & latius iam modo exponetur. ¶In tex- tu octauo infert Aristo. hoc corollarium ex hac secunda definitione, videlicet, quòd si- quis definite nouerit vnum relatiuorum, definite etiam nouit & reliquum. Quæ po- test constitui quinta proprietas relatiuorũ secundum esse. Ratio corollarii est manife- sta, nam si tota quidditas relatiui est esse ad aliud, definitio quidditatiua esse non potest nisi explicet terminum illius habitudinis,

Si quis definite nouit

L nam cum habitudo sit inter duo extrema, quidditatiue cognosci non potest, nisi ex- tremis cognitis, vt si tota quidditas dupli est his continere subduplum, qui nouit hãc quidditatem, cognouit & quidditatem sub dupli, quæ est bis contineri a duplo.

¶In textu demũ nono & postremo qui inci pit, Fit autẽ &c. per datã definitionem, & corollarium respondet ad dubitationem de partibus substantiæ, quas inde constat non esse, ad aliquid, quia stat definitiue cogno- scere quid est caput non cognita natura ani malis. Ponit exemplum in singulari, vt si- quis videat manum alicuius, homine non

M viso (qui scilicet sit velata facie, aut ostendat manum per fenestram) cognoscetur tũc ma nus, non cognito cuius sit. Sed tamen adhuc in genere potest quis habere definitionem capitis aut manus non cognoscendo quiddi tatiue animal. Est enim caput pars animalis talis figuræ, qua definitione non explica- tur quidditas animalis. Et eadem ratione omnia relatiua secundum dici excluduntur a ratione relatiuorum, vt subsequenti quæ stione palam fiet.

Quæstio

A
Quæstio prima.

Vtrum textus ad aliquid verus sit.

A Parte negatiua arguitur primo contra definitionem. Prima definitio competit omnibus relatiuis secundũ dici, sed relatiua, quæ tantum sunt relatiua secundum dici, nullo modo pertinent ad hoc prædicamentum, ergo illa definitio nihil ad rem huius prædicamẽti faciebat. Probatur minor. Si relatiua secundum dici pertinent ad hoc prædicamentum, tunc (vt docte infert Ammonius) omnia accidẽtia quomodocunque absoluta essent in hoc prædicamento, quia accidens in genere dicit respectum ad subiectum, immo quantitas inquantum quantitas dicit mensuram substantiæ, & qualitas dispositionem eius. Quinetiam substantia, cum dicatur eo quòd substat accidentibus (qui est quidam respectus) pertineret ad hoc prædicamentum, vnde sequeretur prædicamentorum confusio. ¶Secundo principaliter arguitur. Ad aliquid solum dicit comparationem, & relationem vnius ad aliud, sed referri est actus intellectus quemadmodum enim ratio generis, aut ratio speciei solum habet esse per operationẽ intellectus abstrahentis, ita relatio dicit actum intellectus comparantis vnum ad aliud, ergo ad aliquid, non dicit ens reale, sed solum ens rationis, & per consequens non adnumeratur decem prædicamentis, quæ secundum Aristo. 5. met. tex. 14 sunt entia realia. ¶Tertio principaliter arguitur. Si relatio esset ens reale, aut realis habitudo (non enim disputamus modo an relatio distinguatur a fundamento) sequeretur, quòd relatio vere produceretur sicut alia accidentia, nam accidens reale non est, nisi producatur, sed Arist. 5. phys. tex. 10. ait ad relationem non esse per se motum, ego hoc prædicamentum non pertinet ad entia realia. ¶Quarto aduersus primam proprietatem arguitur, aut illam proprietatem intelligit Arist. secundum propriam opinionem de relatiuis secundum esse, & hoc non, quia c. de substantia dixerat relatiuo nihil esse contrarium, aut intelligit eam secundum definitionem antiquorum, solum de relatiuis secũdum dici, & contra hoc arguitur. Relatiua secundum esse vere sunt contraria respectu eiusdem, quia nihil potest esse simile, & dissimile respectu eiusdem, aut æquale, & inæquale, aut pater & filius &c. ¶Quinto aduersus secundam proprietatem arguitur. Si aliqua relatiua susciperent magis & minus, maxime essent illa duo quorum extant Aristo. exempla, puta simile & dissimile, æquale vel inæquale (nam duplo, & alijs ipse negat competere hanc proprietatem) sed illa non suscipiunt magis & minus, ergo nulla. Minor colligitur ab ipso authore 5. met. tex. 20. vbi ait, ꝙ similitudo, & æqualitas consistit in vnitate, ait inquã ꝙ vnitas in substãtia facit idẽ, vnitas in qualitate facit simile, & vnitas in quantitate facit æquale, sed vnitas non suscipit magis & minus, ergo nec simile, nec æquale sicut neq; idẽ. ¶Sexto principaliter arguitur contra tertiã proprietatẽ. Alia quã relatiua dñr ad conuertentiam, ergo hęc non est proprietas relatiuorũ, saltẽ quarto modo vt insinuauimus. Minor ostẽditur. Quodcũq; denominatiuũ cuiuscunq; sit prædicamẽti, dr̃ ad conuertẽtiam cum suo abstracto, etenim si quantum est, quantitate quantum est, & si quantitas est, quanti quantitas est, & si calidum est, calore calidũ est, & si calor est, calidi calor est, quæ tamẽ non sunt ad aliquid. ¶Septimo principaliter aduersus quartam proprietatem arguitur. Aut illa proprietas constituitur tanquam generalis proprietas omnium relatiuorum secundum esse, & secundum dici, aut tanquam propria relatiuorum secundum esse, nõ primum quia statim Arist. scibile, & scientiã, quæ sunt relatiua secũdum dici excludit ab hac proprietate, sed quòd non conueniat solis relatiuis secundũ esse arguitur in ipso eodem exemplo Arist. Scibile & scientia sunt simul natura, ergo male id negauit Aristoteles. Probatur antecedens. Si scibile in actu est, scientia in actu est, & econuerso, et si scibile in potentia est, scientia in potentia est, & econuerso ... in exemplo Aristotel. id patet, nam

B C D E F

G nam si quadratura circuli est scibilis in potentia, certe possibilis est scientia de illo. Instantiæ vero Arist. solum probant quòd non sequitur. si scibile in potentia est, scientia in actu est, quæ nihil videntur probare, quia scibile in potentia & scientia in actu non dicuntur relatiue. ¶Octauo & postremo cōtra quintam proprietatem arguitur. Si cognoscens definite vnum relatiuorum, definite cognosceret & reliquum, sequeretur quòd in definitione vnius relatiui deberet poni & reliquum. sed hoc est falsum, ergo & antecedens. Probatur minor. Definitio debet esse clarior definito, vt habetur 1. Top.c.4.& lib. 6. c.3. sed si vnum relatiuum definiatur per aliud & econuerso, non potest definitio esse clarior definito, quia esset circulatio, ergo vnum non debet definiri per alterum.

H

Ad quæstionem (vt authoritas est Arist.) respondetur affirmatiue. Vnde circa primum argumentum ad euidentiam totius huius capitis notandum est, duplicia esse relatiua (quę sit prima diuisio atque adeo basis & huius prædicamenti & vltimorum sex) alia quidem sunt relatiua secūdum esse, alia uero secundum dici, vt meminit S. Th.1.par.q.13 ar.7.ad primum, & de potētia.q.7. ar. 10.ad 11. Relatiua secūdum esse sunt illa quæ sunt imposita ad significandū habitudines ipsas relatiuas. Relatiua vero secundum dici, sunt quando nomina sunt posita ad significandum qualitates, vel res alias absolutas, quas consequuntur quædam habitudines. Exempli gratia, simile & dissimile sunt relatiua secundum esse quia hæc nomina non sunt imposita ad significandū qualitatem (sicut ly albū) sed ad sigñandum habitudinem inter duo alba. At vero scientia quamuis significet qualitatem. quā consequitur relatio ad obiectum (est.n.scientia cognitio obiecti) nō tamen illud nomē impositum est ad sigñandum illam habitudinem, sed qualitatē ipsam, prout est habitus perficiens intellectū. Eodem mō mouēs quāuis significet de formali motū quem sequitur ordo ad mobile. tamen non sigñat ordinem illum & habitudinē, sed motum, iō

Relatio secundū esse, et secundum dici.

I

scientia & mouens sunt relatiua secūdū dici. K Eodem mō caput est relatiuum ſm dici, qa non sigñat de formali habitudinē capitis ad capitatū, sed partē quæ certā habet figurā. Et quamuis per nomina id explicemus, nihilominus res ipsæ sunt relationes, & relatiua quæ principaliter in prædicamento ponūtur. Vnde quo vno verbo rē explicemus, relatiuū ſm dici est res, cuius quidditas non esse ad aliud, sed tñ explicari non potest nisi per ordinē ad aliud. Relatiuū vero ſm esse, est illa res, cuius quidditas nihil aliud est q̄ esse ad aliud. Quidditas.n. intellectus, aut voluntatis non est esse ad aliud. immo sunt res absolutæ, sed explicari non possunt nisi per ordinē ad obiecta. Est. n. intellectus L potentia cognoscitiua vniuersaliū, attamen duplū in quantū duplū, nullā rem dicit absolutā, sed habitudinē ad subduplū. Et hac de causa inuenta sunt hæc noia, ſm dici, & secundum esse, quæ sumpta sūnt ex differētia definitionum Aris. quarum prima dabatur per ly dicuntur, & secūda per ly sunt. Et est attente notandum, q̄ relatiue eo dicuntur secūdū esse, quia simpliciter, & in rei veritate sunt relatiua, atq; alia eo dicūtur ſm dici, quia vere non sunt relatiua, sed sunt res quæ dicunt respectus.i. quæ vnum significant, & aliud respiciunt, & ideo sunt relatiua secundum quid, vt illa particula secundum dici, fit diminuens, sicut Aethiops est M albus secundum dentes. Huius in considera tione (si nos non fallimur) decepti sunt qui his temporibus de prædicamentis scripserunt. ¶Tripliciter ergo exponunt hunc textum. Doctores.n. huius temporis vtraque hæc relatiua æqualiter reponū in hoc prædicamento ad aliquid, decepti cortice literæ, quia Aristot. vtraque connumerat. Et ita secundum istos, habitus, dispositio, scientia, æqualiter ponuntur in prædicamento qualitatis & in hoc. ¶At Paulus Venetus, hanc modificans opinionem, dicit q̄ nulla res æque principaliter ponitur in diuersis prędicamentis, sed relatiua secundum dici ponuntur principaliter in prædicamēto ſm primarium sigñatum, & secundario ponuntur in isto. Exempli gratia. Habitus, dispo-

Quid sit relatiuū secundū esse, & quid secundum dici.

Nota.

sitio

A sitio, & scientia, virtus & vitium, principaliter ponuntur in prædicamento qualitatis, sed minus principaliter in isto, stans & sedens principaliter ponuntur prædicamento situs, & hic minus principaliter, esse in gymnasio principaliter ponitur in prædicamento vbi, & minus principaliter hic, & caput & manus secundum primarium significatum reductiue sunt in prædicamento substantiæ, & secundario in isto. ¶ Nihilominus, si mentem Arist. attigimus, repetimus, hic conclusionem quam in cap. superiori diximus esse fundamentum huius artis. Nulla res aut nomen vniuoce & formaliter ponitur in diuersis prædicamẽtis. Formaliter inquam, quia si relatio non distinguatur a substantia, nihil vetat Petrum inquantum est homo esse in prædicamento substantiæ. & inquantum est pater, esse in prædicamento ad aliquid, sed formaliter intelligo, quòd idem nomen secũdum eandem significationem, aut eadem res secũdum eandem rationem non est in diuersis prędicamentis.

Concl. 1.

¶Huic annectimus secũdam cõclusionem, quòd in hoc prædicamento tantummodo ponũtur simpliciter relatiua secũdum esse. Probatur primo ex ipso nomine, nam relatiuum secundum esse hoc significat, ꝙ sit vere rellatiuum, & vere ad aliquid, reliqua vero sunt non relatiua, sed respectiua. ¶Et cõfirmatur, quia nomen ponitur in prædicamento secundum eius formale significatũ, C sed relatiua secundum dici non significant de formali habitudinem & relationem, sed qualitatem potius aut rem aliam absolutã, quam consequitur relatio, ergo illa non ponuntur in hoc prædicamento. ¶Et secundo principaliter arguitur. Si eadem res poneretur in diuersis prædicamentis, tota machina prædicamentorum rueret, qua Arist. intendit decem rerũ genera impermixta constituere (vt patet 1. Post. tex. 21.) & esset recidere in opiuionem Zenonis, & aliorum antiquorum, qui ea de causa non putabant, ad aliquid, esse speciale prædicamentũ, quia censebant omnia relatiua secũdum dici esse vere relatiua, vnde sequebatur omnia accidentia, & etiam substantiam esse relatiua,

Concl. 2.

quam opinionem Arist. intendit in hoc capite repudiare. ¶Et confirmatur, quia certe D si habitus, & dispositio, & virtus, & sciẽtia, sunt in hoc prædicamento, eadem ratione intellectus & voluntas, & omnes potentiæ, & omnes formæ, quinetiam & quantitas, & substantia, omnia pertinerent ad hoc prædicamentum, non solum materialiter, ꝙ eadẽ res diuersis rationibus esset in diuersis prædicamentis, sed formaliter secundum eandem rationem, nam ratio substantiæ exprimitur per hoc quod est substare accidentibus, & ratio quantitatis per ordinem ad substantiam, & ratio potentiæ per ordinem ad E obiectum, quod si sufficeret ad rationem relatiuorum, omnia accidentia secũdum proprias rationes pertinerent ad hoc prædicamẽtum. ¶Tertio id probatur. Quicquid sit de scientia, tamen habitus & dispositio, & virtus & vitium manifestissimum est, quòd nullo modo sunt in hoc prædicamẽto, quia nec proprie sunt relatiua secundum dici, nã scientia, vt Arist. ipse 5. met. tex. 20. docet, non refertur ad intelldctum qui est eius subiectum, sed ad scibile quod est terminus. Vbi insinuat, ꝙ res non dicitur relatiue proprie, nec secundum dici, per respectum ad subiectum, sed per respectum ad aliquid qđ se habet tanquam terminus. Habitus vero nõ dicit ordinem nisi ad subiectum. ¶Quarto & postremo arguitur. Si relatiua secundũ dici ponerent in hoc prædicamento, tũc F nihil fuisset opus, addere sex vltima prædicamenta, quippe quæ omniò sunt relatiua secundum dici. Vnde eo Arist. docuit illa esse distincta, quia intellexit vere non esse relatiua, licet exprimantur per relationes. Atque hoc est memoriæ commẽdandum pro illorum intelligentia.

Ad primum igitur principale argumentum conceditur ex definitione antiquorum consequi omnia relatiua secundum dici esse in hoc prędicamento, sed hac solum de causa hic est proposita, vt per hoc inconueniens, quod inde sequebatur eius insufficiẽtia proderetur. ¶Hinc sumitur prima ratio qua Plato appellauit hoc prædicamentum, ad aliquid, nam relatio videtur competere

Nomen ad aliquid.

omnibus

G omnibus relatiuis secundum dici, quia exprimuntur per respectum ad aliud, sed ad aliquid exprimit quidditatem relatiuorum esse ad aliud. Et est nomen cócretum. Quocirca hæc definitio quam impugnat Aristo. forsan non est Platonis, vt dicit Boetius, sed Zenonis & antiquorum, nam (vt Ammonius ex Gorgia Platonis adnotauit,) idem sensit Plato in hac parte, quod Arist.

¶Ex dictis sequitur primo concordia inter duas extremas opiniones, quæ de ad aliquid, circunferuntur. Prima est quam Gregorius in primo d. 28. multis cótendit probare, videlicet, ꝙ nulla res sit in mundo relatiua, sed omnis absoluta, propterea quia
H omnis res aut subsistit per se aut in alio, & subsistentia, quomodocunque sit, dicit rem inde pendentem (& per consequens absolutam) a quocunque alio præter eius subiectum. Alia per extremum opposita fuit opinio Gillberti, quam citat S. Th. 1. p. q. 28. ar. 2. videlicet, ꝙ relatio nullum habebat esse fixũ, sed totum esse eius erat ad aliud, & ꝑ cõsequens potius erat res affixa, seu assistẽs quàm inexistens. At vero S. Tho. distinguit illic, ꝙ relatio & est accidens & est relatio. Et ideo secundum esse commune accidentis est in subiecto, sed secundum esse particulare relatiõis quidditas eius est ad aliqd.

Fundamentum relationis. ¶Ex quo sequitur secundo, ꝙ relationis nó est dare solum subiectum, sicut aliorum accidentium, sed etiam fundamentum. Subie-
I ctum relationis est id quod denominatur a relatione, fundamentum vero est id ratione cuius talis relatio conuenit subiecto, qđ propterea vocatur etiam ratio fundandi relationem, vt subiectum similitudinis est substantia quę dr̃ similis, fundamentum vero est albedo aut figura rõne cuius est similis Sunt qui subm̃ appellant fundamẽtũ remotum, rõnẽ vero fundandi vocant fundamentum proximũ, significantius vero dicitur illud subiectum (quippe cui accidit relatio) & hoc fundamentum in quo fundatur.

In secundo argumento petitur secunda diuisio relationis. Vbi notãdum est ꝙ vt ait Commentator. 12. suæmet. super duodecimum Aristotelis, commento. 19. cum relatio sit minime entitatis, opinati sunt anti- K qui relationem solum dicere actum intellectus. Et re vera nomen relatio, cum sit verbale, significat actionem comparatiuã, quæ non potest esse nisi actio intellectus. Et hanc conijcio secundam fuisse causam Platoni, vt imponeret nouum nomen, ad aliquid, quod significat habitudines ipsas reales sine ordine ad intellectum. Et hoc est quod dicunt veteres, scilicet quòd relatio significat relationem vt conceptam, sed ad aliquid, significat eam vt exercitatã, quia relatio significat actum intellectus, sed ad aliquid significat naturam rei. *Ad aliquid.*

¶Quod autem sint aliquæ relationes reales ex natura rei probat S. Thom. 1. parte, quæstio. 13. articu. 7. & de potentia. quæst. L 7. articu. 9. Et Scotus secundo senten. d. 1. q. 5. quia ex natura rei sunt aliquæ relationes quę dicunt reales perfectiones rerum, vt ordo rerum in quo consistit perfectio vniuersi secundum Arist. 12. met. tex. 52. ordo exercitus, vnio partium in toto, esse patrem, esse causam. &c. Omnes inquam istæ sunt relationes, quæ ex natura rei dicũt perfectiones, & per consequens sunt relationes reales. Cum dico, reales, non affirmo ꝙ distinguantur realiter, sed quòd sunt rationes reales rerum, siue distinguantur a substantia siue non. ¶Secunda ergo diuisio re- M lationis est, in relationem, realem & relationem rationis. Relatio realis est habitudo inter duo entia realiter distincta, quæ habet esse seclusa operatione intellectus, vt patet in exemplis positis. Vnde tria dicit Scotus in primo dist. 31. exigi ad relationem realem, scilicet quòd sit inter res reales, & realiter distinctas, & seclusa operatione intellectus. At vero in hoc quod est realiter distingui, includitur quod ambo extrema sint realia. Relatio vero rationis, per oppositum, est relatio, quam intellectus facit inter duo, quæ, aut non sunt entia realia, aut non realiter distinguntur. ¶Quo fit vt tribus modis conting at relatio rationis, vt loco citato refert S. Thomas. Primo modo quando extrema non sunt vere entia, quod potest contingere adhuc dupliciter: quia *Relatio realis et rõnis.* *Triplex relatio rõnis.*

aut

A aut nullum habent in re fundamentum, vt entia præterita, aut futura, aut ficta, quare ego sum posterior Adam, & prior Antichristo solum relatione rationis. Et chimæram esse, opponitur huic quod est, chimæram non esse, solum per relationem rationis, quia nec Adam, nec Antichristus nec chimæra sunt, sed intellectus concipit illa sub ratione entis. Aut sunt entia quæ habent fundamentum in re, sicut relatio generis ad speciem, & speciei ad genus, & hoc modo rationis, quia genus, & species licet habeant fundamentum in re, tamen res non est actu species nisi per operationem intellectus. Sed tertio modo relatio est rationis, quæ licet sit inter res quæ sunt veræ res, tamen non B sunt duę, nec distinctæ, nisi per operationem intellectus, vt identitas quæ est mihi ad me ipsum, in qua relatione intellectus me considerat tanquam duo cum non sim nisi vnum. Et hoc est valde notandum apud S. Thomam, quòd videlicet non sequitur, distinctio est relatio rationis, ergo extrema sunt entia rationis, in quo frequenter laborant impugnationes Scoti, & aliorum aduersus eum. Est enim sententia S. Thomæ, quòd attributa diuina, puta iustitia, & misericordia distinguuntur ratione Infert statim Scotus, ergo iustitia & misericordia in Deo sunt entia rationis. Et tamen consequentia nullam habet apparē C tiam, non enim intelligit S. Thom. quòd intellectus sicut facit genus esse actu genus, ita facit iustitiam esse iustitiam, aut misericordiam esse misericordiam, (sint enim hæc realiter in Deo) sed intelligit, quòd iustitia, & misericordia de se non sunt duo, magis quàm ego, & ego, sed sola operatione intellectus comparantis Deum ad diuersos effectus est in causa, quòd essentia diuina cognoscatur sub ratione duorum, puta iustitiæ, & misericordiæ. Et hoc est quod S. Thom. 1. senten. distinc. 2. quæstio. 1. artic. 3. & 4. & 5. & prima parte. quæstio. 13. articu. 4. intendit, dicens attributa Dei non solum differre ratione ratiocinante, sed etiam ratione ratiocinata. Ratio enim ratiocinans est intellectus vel conceptus. Ratio vero ratiocinata est conceptus obiectiuus, seu quidditas in re expressa per definitionem, vult ergo dicere, quòd attributa Dei, non sunt solum conficta ab intellectu, sed sunt in re formaliter, nisi, quòd ex parte rei non sunt duæ res, sed distinctio eorum est fundamentaliter in Deo, & formaliter in intellectu. Et idem docet in 1. distinc. 33. quęstio. prima, artic. primo, & prima part. quæstio 28. articu. 2. de relationibus diuinis respectu essentiæ. Eodem enim modo quamuis essentia, & relatio ex natura rei sint in Deo, & per consequens relatio diuina sit realis, sicut pater realiter est pariter, nihilominus essentia, & relatio ex natura rei nō sunt duo, sed intellectus comparans paternitatem filiationi, cum qua habet oppositionem, quam non habet essentia, ideo cognoscit essentiam, & relationem sub ratione duorum, & hoc est essentiam & relationem in Deo distingui ratione.

D *Rō rōci nās. &c.*

E

¶ Hinc sequitur, ꝙ sicut nihil obstat esse relationē realē, quæ solum sit relatio secundum dici, ita per oppositum nihil vetat, quòd sit relatio secundum esse, & tamen sit rationis, vt patet in exemplis positis. Verba sunt S. Thom. De potentia quæstio. 7. arti. 10. ad 11.

F

¶ Ad secundum ergo principale argumētum conceditur, ꝙ comparatio dicit actum intellectus, nihilominus, ad aliquid, dicit habitudinē rerū, quæ est in illis seclusa operatione intellectus. Et illæ dicuntur relationes reales, quæ solæ ponuntur in hoc prædicamento, nam, vt sæpe dictum est, solum ens reale distinguitur in decem prædicamenta.

Circa tertium principale, notandum est ex quinto metaphysic. tex. 20. triplex esse genus relationis realis secundum triplicem naturam fundamenti, (quæ sit tertia diuisio relationis.) Relatio primi generis est relatio, quæ fundatur super quantitatem, vt duplum, maius, æquale. &c. Relatio secundi generis est, quæ fundatur super actionem, & passionem: vt

Triplex genus relationis.

G vt pater, & filius, combustiuum & combustibile, &c. Relatio tertij generis est relatio quæ fundatur super rationem mensuræ, vt relatio scientiæ ad scibile. Mensuræ inquam non quantitatis, nam hæc pertinet ad primum genus, sed mensuræ quæ est veritatis ad esse rei, ab eo enim quòd res est vel non est, propositio est vera vel falsa. Ob idque veritas enuntiationis consistit in adæquatione propositionis ad rem, idest in hoc quod propositio significat rẽ ita esse sicut est. Et hoc est scibile esse mensuram scientiæ, & ideo relatio scientiæ ad scibile, est mensurabilis ad mensuram. Et hinc palam fit quomodo scientia sit relatiuum secundum dici, nam quamuis scientia mensuretur per scibile, ta-
H men nomen scientiæ non significat illam relationem, & ideo scientia est de prædicamẽto qualitatis, sed mensurabile est de prædicamento relationis.

¶Quod si quis arguat cõtra sufficiẽtiã huius diuisionis, ꝙ calidius ẽ relatio ꝗ fundatur in qualitate, & simile & dissimile, Respondet illic S.Th. ex mẽte Arist. ꝙ nulla relatio fundaĩ in qualitate, nisi inquãtum qualitas habet rationem actionis, aut quantitatis, similitudo enim fundatur in vnitate qualitatis: illa enim sunt similia quæ habent vnam qualitatem, & illud est calidius quod habet excessum quodammodo quantitatis in qualitate. Et ad hoc propositum dicit illic Aris. quòd vni-
I tas substantiæ facit idem, vnitas vero quantitatis, facit æquale, sed vnitas qualitatis facit simile.

¶Ex hac tertia diuisione relationis subsequitur quarta. Est nãque relatio duplex, scilicet mutua & nõ mutua. Quã diuisionẽ explicat S.Thom. 1. part. q. 13. art. 7. Relatio realis mutua ẽ illa, ꝗ ẽ realis ex vtroque extremo, idest quæ ex vtraque parte habet fundamẽtũ reale. Relatio vero nõ mutua ẽ quæ ex altero tãtum extremo est realis, & ex altero rationis v.g. simile dicit relationem realem, quia sicut vnum simile realiter refertur ad primum eodem modo duplum ratione quantitatis refertur ad subduplum, & subduplum etiam ratione quantitatis ad duplum, quamuis sit disquiparantia. Et ideo istæ sunt relationes

[R]elatio mutua & non mutua.

mutuæ; sed tamen scientia (vt est expressa sẽtentia Arist. loco modo citato) realiter refertur ad scibile, scibile vero sola ratione refertur ad scientiam. Quod est dicere, scientia quia est realis effectus scibilis, ex sua natura habet quod mensuretur ab obiecto, & ideo realiter refertur ad ipsum. Scibile verò non est effectus realis scientiæ, & ideo non dicitur mensura scientiæ per aliquam realem rationem quæ sit in illo, sed per hoc, quod scientia refertur ad ipsum, idest, realiter adæquatur ipsi, & ideo est relatio mutua, quia in scientia est relatio realis, & in scibile relatio rationis, quod adhuc in solutione septimi argumenti euidentius fiet. Eodem K
modo concedit illic S. Thom. quod relatio L
Dei ad creaturam (qualis est relatio domini) est relatio rationis, licet seruitus in nobis sit relatio realis, quia cum Deus non ordinetur realiter ad nos, sed nos ad ipsum, Deus non refertur realiter ad creaturam, sed creatura ad Deum. Hoc tamen non est præsentis speculationis.

¶Hinc rursus sequiĩ aliã eẽ quintã diuisionẽ relationis in relationẽ æquiparãtiæ, & disquparãtiæ. Relatio.n. æquiparantiæ est relatio eiusdem denominationis in vtroque extremo, vt simile, æquale. &c. Relatio vero disquiparantiæ est relatio quæ non est eiusdem denominationis in vtroque extremo, vt pater filius, dominus, seruus, duplum, subduplum. M
Quare stat vt relatio mutua sit disquiparantiæ.

Relatio æquiparan. & disquipar.

¶Igiĩ, vt ad respõsionẽ argumẽti tertij principalis reddamus, nõ eo negat Ari. ad relationẽ esse ꝑ se motũ, quia neget esse accidẽs reale, nisi quia relatio per se nõ producit, sed cõproducitur ad productionem sui fundamenti. Est.n. tantum triplex motus (præter generationẽ quæ est mutatio substantiæ in substãtiam) scilicet augmentatio, quæ est motus ad quãtitatem (quam cõsequitur æqualitas, & inæqualitas, duplũ subduplũ. &c.) & alteratio, quæ est motus ad qualitatem (quam cõsequitur simile & dissimile) & motus localis qui est motus ad vbi (quod consequitur propinquum remotum. &c.

At verò Scotus dictum hoc Arist. limitare

A tare conteneit, excogitans vnam nouam diuisionem relationis, in relationem intrinsecus aduenientem, & relationem extrinsecus aduenientem, vt est videre apud ipsum in tertio. dis. 1. q. 1, & in quarto d. 13. q. & quodlibet. 11. Cuius opinio cōsistit in trib. propositionibus. ¶Prima est. Relatio intrinsecus adueniens est relatio necessario consequens fundamentũ intrinsecum, puta quantitatem (quam sequitur æqualitas) qualitatem (quam sequitur similitudo. &c.) aut est relatio quæ necessario consequitur fundamento i & termino in actu positis. Relatio vero extrinsecus adueniens est illa, quæ non consequitur aliquod fundamentum intrinsecum, vel quæ non necessario consequitur B ambobus extremis positis. Ponit duplex exemplum extrinsecus aduenientis. Primum de vnione, si enim (inquit) materia & forma ligni essent in eodem loco quo modo sunt non vnitæ, & postea vnirētur, illa vnio non consequitur aliqnam rationem fundādi absolutum, puta quantitatem aut qualitatem, & ideo stabit ambo extrema esse. s. materiam formam, & tamen ꝙ non esset vnio. Idē dicit de vniōe humanitatis ad verbum. stat. n. inquit, ambo extrema esse, & ꝙ non sit vnio. Secundum exemplum ponit de, vbi quam putat esse realionem extrinsecus aduentientem. Tertium exemplum ad C dunt aliqui de propinquitate, quam opinātur esse relationem extrinsecus aduenientē, quia stet me esse & columnan esse cui ego sum propinquus, & tamen ꝙ non sit propinquitas, vt si hinc discedam. ¶Secunda eius propositio est. Quod ad relationem extrinsecus aduenientem est per se motus, quod primo. n. per motum ego acquiro est esse in hoc loco, quod, secūdum eum, dicit solum talem respectum ad centrum terræ, vel est orientem &c. vt in capite de quantitate exposuimus. ¶Tertia propositio eius est. Qđ sex vltima prædicamēta sunt relationes extrinsecus aduenientes. Et quia hoc est præcipuum punctum in sex vltimis predicamentis, necessarium est hæc intelligere & examinare. In primis hæc diuisio nullibi ante Scotus inter philosophos reperitur. Et arguitur, ꝙ nulla sit relatio extrinsecus adueniens. Primo, quia Arist. 5. met. tex. 20. sufficienter existimauit diuisisse omne genus relationis in tria, quia, inquit, omnis relatio, aut consequitur quantitatem, aut qualitatem, aut actionem, quare omnis relatio cō sequitur aliquod intrinsecum fundamentũ. D ¶Et secũ o arguitur in suis exemplis. Vnio materiæ ad formam consequitur aliquod intrinsecus fundamentum, scilicet actionē, qua forma vnitur materiæ, sicut. n. posita in me albedine sum similis alteri albo. ita posita actione qua forma vnitur materiæ consequitur vnio. Et eodem modo vnio humanitatis ad verbum consequitur actionem, qu- humanitas assumitur, vnde fit vt sint relationes intrinsecus aduenientes. ¶At vero de vbi manifestissimum est apud Aristotelem non esse vere relatiuum, puta relatinum secundum esse, nam quinto physi. tex. 10. postquam dixerat quòd ad relationem non est motus, & ad substantiam non est nisi mutatio (. s. generatio) subiungit quòd est motus ad quantitatem, & ad qualitatem, & ad vbi. Vnde apud Arist. non magis, vbi, est relatio, quàm quantitas aut qualitas. Immotus, ad vbi est motns, ergo vbi non est relatio. Quocirca pro lisito limitatur maior ad sequitur bene, ad nullam relationē est mocertas relationes, cum sit vniuersalii. ¶Et confirmatur, quia me esse hic, quamuis nũ pos sit explicari. nisi per respectum ad centrum vel ad orientem, tamen esse hic non significat illum respectum, sed esse in hoc loco dato per imposibile, ꝙ nullus esset respectus. Et ideo solum est relatiuum secundum dici, & propterea facit speciale prædicamentum, quia non est relatiuum. F ¶Quod si dicat quis Scotum idem intelligere per relationē extrinsecus aduenientem, quod nos appellamus relatiuũ secundum dici. id non potest stare cum suis exemplis, nam certe vnio materiæ ad formam, & humanitatis ad verbum, est relatio secundum esse, quia tota quidditas huius quod est vniri, est esse ad aliud. Et propinquitas (de qua alij ponũt exemplum) eadem ratione est relatiuum secūdum esse. ¶Et per hoc impugnatur secun E

G ad definitio relationis extrinsecus adueniẽtis.s. ꝙ sit illa relatio, quam stat ambobus extremis positis non poni, nam vel intelligit de fundamentis remotis, & tunc etiam similitudo esset extrinsecus adueniens, quia stat me esse & Paulum esse, quando non sit similitudo albedinis quæ modo est inter nos, vt puta si alter efficiatur niger. Si vero intelligat de fundamento proximo, falsum est ꝙ stet fundamentum proximum vnionis esse, puta actionem, qua forma vnitur materiæ, quin sit vnio. Sed in hoc (salua eius authoritate) deuiauit Scotus, ꝙ nullum credit esse fundamentum proximum vnionis præter res vnitas. ¶Per hæc manifeste impugnatur secunda propositio eius.s. ꝙ ad re
H lationem sit per se motus. nam motus seu actio qua orma ligni vnitur materiæ non terminatur ad relationem, sed ad substantiam, actio .n, qua vnirentur, esse generatio, & ideo terminaretur ad esse lignum. Et eadẽ ratione actio qua humanitas vnitur verbo non terminatur ad solam vnionem quæ sit relatio, sed ad hoc quod est Christum esse hominem, quod est prædicatum substantiale, sicut vnio qua accidẽs vnitur subiecto esset alteratio, & per consequens non terminaretur ad relationem, sed ad calidum aut ad album. &c. Itaq; vnio. si dicat motum, præcedit natura informationem qua forma informat materiam, seu accidens subiectũ,
I sed vt dicit relationẽ, sequitur informationem, & illa est proxima ratio fundandi relationem. Eo.n.ꝙ per informationem fit lignũ, cõsequitur relatio vnionis partiũ & ex eo ꝙ Christus est hõ, cõsequitũ relatio vnionis humanitatis, & ex eo ꝙ ego sum albus, cõsequitũ relatio vnionis accidẽtis. Et motus localis quãuis terminatur ad vbi, tñ vbi nõ est relatio secundum esse, sed secundum dici. ¶Et per hoc manifestũ est quomodo propinquitas sit relatio intrinsecus adueniens, quæ consequitur actionem qua ego sum in hoc loco, non.n. stat me esse hic, & te esse illic, quin simus proximi. & me esse hic, est fundametum propinquum illius relationis. ¶Hinc demum sequitur, ꝙ sex vltima prædicamenta nullatenus sunt relationes extrinsecus aduenientes, sed res absolute ex K trinsecus adiacentes, quia neque sunt vere relatiua, sed solum relatiua secundum dici. vt illic latius videbimus.

Ad quartum principale respondetur, quòd primam proprietatem nũ assignauit Arist. ex propria sententia, sed tanquam incõueniens quod sequebatur ex opinione antiquorũ, nõ contrarietas, vt dictũ est c. de substãntia, solũ cõuenit rebus rũæ quatuor primarum quãtitatũ, ex quibus qualitates secũdæ constãt, relationes vero nec sunt primæ qualitates, neq; ex illis cõpositæ. Sed relatiua ʃm dici. vt virtus & vitium, cõtrariãtur, non inquantũ relatiua, sed inquantum qualitates. Vnde (quod Ammonius, & alii L antiqui adnotarunt) non intelligitur, ꝙ virtus sit opposita illi ad quod refertur, referẽ nanq; ad subiectũ (virtus.n. est studiosi virtus, sicut vitiũ, vitiosi vitium (& tñ inter se opponunẽ, virtus vitio, quia habentẽ ad cõtrarios disponunt fines, puta ad bene & male agendum. Sicuti scientia refertur ad scibile, opponitur vero ignorantiæ, Ignorantiæ quidẽ puræ negationis, opponitur priuatiua, sed ignorantiæ prauæ dispositionis.i. errori, opponitur cõtrarie. ¶Ad replicã vero respondetur, ꝙ æquale & inæquale, simile & dissimile non opponuntur simpliciter, quãdoquidẽ simpliciter possunt conuenire eidem (vt pote respectu diuersorũ) Sed oppo M nunẽ secundũ quid, vt si dicas simile & dissimile respectu eiusdem. ¶Ad quintum principale rñdetur, ꝙ sicuti relatio in quantum relatio non recipit contrariũ, ita neq; recipit magis & minus, sed si cuti comproducitẽ (vt ait Aris.5.phys.) ad productionẽ fundamenti, ita intenditur & remittitur ad intensionem & remissionẽ eius, vt sicuti alio acquirente albedinẽ quã ego antea habebam, incipio esse similis illi, ita intẽsa eius albedine efficior magis similis. ¶Sed de æqualitate est dubium quomodo intendatur, nã id maxime fieret si ego sum septupedalis, & alius qui erat quintupedalis incipiat augeri, tunc enim efficimur magis æquales, sed tamen arguitur sic, Quantitas quæ est fundamentum relationis non intenditur, ergo

A ergo neque æqualitas. Respondetur, quòd aliqui textus secundum translationem Boetij in hac secunda proprietate non habent, æquale, sed solum inæquale, propterea quòd cum æqualitas consistat in indiuisibili, puta in vnitate quantitatis, vbi nullus est excessus (vt sentit Arist. loco citato in argumento) non potest recipere magis, & minus. Nihilominus in textu Græco habetur æquale, & ideo, æquale, non accipitur hic proprie, sed abusiue, vt vbi est minor excessus, appelletur maior æqualitas, sicut etiam simile simpliciter dicit eundem gradum qualitatis, sed abusiue dicuntur similia non obstante aliquo excessu intensionis. Vnde ad replicã B respondetur, quòd quamuis quantitas non intendatur, tamen ratione eius augmenti æqualitas abusiue, & secundum vulgares dicitur intendi. ¶Qui putant relationem esse rem distinctam a fundamento discruciant se an illa relatio quæ est similitudo sit accidens intensibile. Nos vero non credimus distingui similitudinem ab albedine, & ideo intensio non fit, nisi per intensionem albedinis, aut per remissionem, nam si ego, & Petrus sumus æqualiter albi, per intensionem albedinis in altero nostrum, altero manente inuariato, remittit intensio. ¶Ad sextũ principale respondetur, ꝙ illa tertia proprietas est generalis omnibus relatiuis secundum esse, & secundum dici, & per consequens ex C tenditur ad omnia denominatiua, vt patet ex ipsa litera Arist. Sicut.n. caput est, capitati caput est, & si capitatum est, capite capitatum est, eodem modo color est colorati color, & coloratum colore coloratum, & ita in cæteris. N si ꝙ color non significat intrinsece illam habitudinem ad subiectũ, & ideo non est relatiuum, nisi secundum dici, & id quidem largo modo, nam & quidditas albedinis explicari posset sine ordine ad subiectum, si haberemus nomen propriæ differẽtiæ contrahentis colorem ad esse albedinis, ¶Propter septimum argumentum Ammo. & Prisci expositores dicunt, ꝙ si scibile, & sciẽtia accipiatur vtrunq; in actu, aut utrunque in potentia, sunt simul natura, nam scibile in actu est cuius actu habetur scientia, si-

cut dicit Aristo. 3. de anima, tex. 8. ꝙ quando D recipiuntur species intelligibiles in intellectu, per eas obiectum fit intelligibile in actu, & potentia, intellectus in actu, sed prius sicut obiectum solum erat intelligibile in potentia, ita, & intellectus habebat scientiam in potentia. ¶At vero restat dubium duplex apud Aristotelem, primum quare de aliquibus relatiuis nempe duplum, & subduplum tãquam motum relibuid, quòd sint simul natura, & id dubitauit de scientia, & scibile. Et secundum, quòd videtur sophisticum fecisse argumentum probando, ꝙ scibile in potentia sit prius quàm scientia in actu, quia de illo nulla erat difficultas.

¶Sed ad vtrunque respondet egregie San- E ctus Thom. prima parte. quæst. 13. artic. 7. ad sextum argumentum. Vbi ait, ꝙ ad cognoscendum quomodo relatiua sint simul natura non debemus respicere ad res significatas (nã res quæ est pater præcedit rem quæ est filius) sed respiciendum est ad significationes. Est tamen differentia inter relatiua secũdum esse, & relatiua secundum dici. Quod relatiua secundum esse omnia se actu includũt in significatione, non.n. est pater, nisi actu habeat filium, nec duplum, nisi actu habeat subduplum, & econuerso. Relatiua verò secundum dici aliqua quidem actu se mutuo includunt, ut non est capitatum, nisi actu habeat caput, nec est caput, nisi actu sit capita- F tum, nam abscissum caput non est caput uniuoce. Aliqua vero sunt quorum unũ simpliciter includit aliud in actu, sed tamen aliud simpliciter solum includit primum in potentia, ut scientia non est simpliciter scientia, nisi actu sit. i. actualiter habitus sit in intellectu, & si hoc modo scientia est, scibile actu est, idest illud obiectum quod fuit causa illius habitus actu est quando producit habitum, & ideo scientia dicit relationem realẽ ad scibile, quia est effectus realis eius. At vero ut scibile sit simpliciter scibile, non exigit actu scientiam, quia nomina in bile, solũ dicunt potentiam. Dicitur.n. simpliciter scibile, quia põt de illo esse scientia, & propterea solũ dicit relationem rõnis ad scientiã, quã alii vocant aptitudinalem. Hac de causa

G egregie dicit Arist. q̄ scibile simpliciter loquendo est prius scientia, nam quadratura circuli simpliciter est scibilis per hoc q̄ possit esse scientia de illa, sed tamen simpliciter non est scientia, quia non est inuentus talis habitus, cum quo stat quòd scibile in actu sit simul natura cum scientia, & q̄ scientia in potentia sit simul natura cum scibile.

¶Octauum argumentum petit illam difficultatem, vtrum vnum relatiuum debeat definiri per reliquum. Et id quidem nō hic asserit expresse Arist. sed solum ait, q̄ qui sciuerit naturam vnius relatiui, scit naturam alterius, vnde solum sequitur, q̄ definitio vnius non potest intelligi, nisi intellecta definitione alterius. H Sed tamen 6 top. c. 3. cum docuisset definitionem debere dari per notiora, & priora definitio (quia datur innotescendi causa) statim excipit relatiue opposita, quod videlicet vnum definiatur per aliud vt duplum, inquit, est quod bis continet dimidium, & dimidium quod bis continetur a duplo. Et inde Porp. c. de specie desumpsit quòd vnum relatiuum ponitur in definitione alterius. ¶Est ergo conclusio, quòd hoc est proprium relatiuorum secundum esse, vt vnum definiatur per reliquum. Vnde Arist. hic tanquam corollarium definitionis relatiuorum secundum esse intulit quòd vnum cognoscitur in ordine ad aliud: nam si quidditas huius quod est esse patrem, nihil aliud est quàm genuisse filium, certe definitio I quidditatiua non potest dari, nisi per ordinem ad filium, & si esse filium nihil aliud est quàm esse genitum ab alio, in definitione filij ponetur pater. Enimuero sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci, ob idq; sicut sunt simul natura, ita sunt simul cognitione. ¶Ait verumtamen hic Albertus, quòd aliud est unum relatiuum definiri per alterum. Aliud vero est vnum definiri in ordine ad alterum. Primum enim est verum, & secundum falsum. Nam ly per, dicit causam, & ideo patrem definiri per filium, designat cognitionem filij esse causam cognitionis patris, & tunc eadem ratione cognitio patris esset causa cognitionis filij. Quod quidem non est verum, tum quia esset circulus in eodem genere causæ, tum K quia sicut esse patrem non est causa huius quod est esse filium, nec econuerso, ita neq; cognitio unius potest esse causa cognitionis alterius. Sed tamen ly ad, solum dicit ordinem, & sic pater cognoscitur in ordine ad filium, & filius in ordine ad patrem. Addiderim tamen, q̄ non est necesse vnum relatiuum formaliter semper poni in definitione alterius, satis enim est si ponatur eius subiectum, vt si dicas pater in creaturis est animal quod genuit aliud essentialiter sibi simile, & filius est animal quod ab alio sibi simili genitum est. ¶Igitur ad argumentum conceditur, q̄ in definitione vnius relatiui debet poni reliquum, negatur tamen inde sequi, q̄ idem sit notius, & ignotius (in quo L plurimi grauiter torquentur) non enim vnū relatiuum ponitur in definitione alterius tanquam notius, aut prius notum, sed tanquam æque notum, & simul cognoscibile, hæc .n. est propria natura relatiuorum, vt sint simul cognitione. ¶Quod si quis forte replicuerit ex Aristote. 2. top. cap. 2. vbi ait, quòd loco nominis positi in definitione licet ponere eius definitionem, vt si homo est animal rationale, loco de ly animal possumus dicere, homo est corpus sensibile rationale, vnde formet quis hoc argumentum. Si duplum est id quod bis continet subduplū, tunc loco de ly subduplum, possumus dicere, duplum est quod bis continet illud, quod bis continetur ab duplo, & per consequens M idem definiretur per idē. Respondetur quòd non est eadem ratio in relatiuis, & in absolutis, in definitione .n. relatiui non ponitur aliud tanquam principale relatiuum, sed tanquam terminus relationis illius quæ definitur, si tamen loco illius termini ponas eius definitionem, explicatur tunc, non tanquam terminus, sed tanquam principale relatiuū cuius terminus est fundamentum prioris relationis, & ideo fit circulus, qui non contingit si loco nominis absoluti positi in definitione ponas eius definitionem. Et ideo loco relatiui in definitione non licet ponere eius definitionem.

Quæ-

A

Quæstio secunda.

Vtrum relatio distinguatur realiter a suo fundamento.

PRo parte affirmatiua arguitur primo ex ipsa quidditate relatiui. Quidditas & ratio essentialis relatiui plus differt a quidditate substantiæ quàm quidditas accidentis absoluti, puta quantitatis aut qualitatis, nam quidditas relatiui est esse ad aliud, vt hic docet Arist. quidditas vero absoluti est esse in se. i. non ad aliud, sed accidentia absoluta realiter distinguuntur a substantia, ergo & accidens relatiuum.

B ¶Secūdo principaliter arguitur ex Arist. 5. met. tex. 20. vbi asserit omne genus relationis cōsequi accidens absolutū, & 5. phys. vt dictū ē, dicit ꝙ motus nō terminatur ad relationē, sed ad aliud accidens absolutū quod consequitur relatio, in quibus locis videtur ponere differentiam inter relatiuum accidens & absolutum.

¶Tertio principaliter arguitur. Predicamēta (vt sæpe hactenus dictū ē ex Arist. 5. met. tex. 14) sunt entia realia, ergo omnia pdicamēta realiter inter se distinguunt. Patet cōsequētia: quia idem est decē esse entia realia, quod decem esse realiter distincta, si .n. non distinguerentur realiter, non essent decem realiter.

C ¶Quarto principaliter arguitur, vt arguit S. Th. 1. par. q. 13. ar. 7. & 28. ar. 1. & de potentia q. 7. ar. 9. & alibi sæpe. & Scotus in 2. d. 1. q. 5. & in multis aliis locis. Sunt aliquæ relationes quæ dicuntur perfectiones reales vt ordo vniuersi, vnio materiæ & formæ, inhærentia accidentis ad subiectum, relatio causæ ad effectum realem, esse patrem. &c. quæ omnes relationes dicunt perfectiones ex natura rei seclusa operatione intellectus ergo illæ sunt relationes reales, quod si sint reales, realiter distinguuntur. Propter hoc argumentum ait illic Scotus, quod negare relationes distingui, est negare totū ordinē vniuersi. ¶Quinto principaliter arguitur ex mente Scoti in 3. dist. 1. quæst. 1. Stat aliquando quodcunque accidens absolutū qđ prius erat in Petro manere, destructa eius relatione, ergo relatio Petri realiter distinguitur a quocūque absoluto quod sit in illo. D

Probatur antecedens, Petrus albus est similis aliis albis, destruantur alia alba, Petrus desinit esse similis, nullo accidente absoluto corrupto in Petro, ergo similitudo Petri destinguebatur ab albedine, aliàs cum albedo maneat & similitudo non maneat, si albedo erat similitudo, eadem res manet, & non manet. ¶Et confirmatur argumentum simili modo. Stat similitudinem Petri intendi, nullo eius accidente absoluto intenso; ergo relatio distinguitur ab illo, vt si Petrus sit alb. vt sex, Paulus vero vt quatuor, tunc sunt aliquo modo similes, sed si postmodum albedo Petri remittat ad quatuor, fit magis similis Paulo, ergo similitudo Petri intenditur albedine eius remissa. E

¶Eodē modo arguūt ꝙ possunt multiplicari similitudines in Petro si plures homines generent albi, albedine tū Petri nō multiplicata, ergo relationes illæ distinguūtur albedine. ¶Sed quia ad hoc quintū argumētum posset respōderi, ꝙ omnes istæ variationes in Petro fiūt ꝓpter mutationes aliorū extremorū. Sexto principaliter arguitur argumento Occham in 1. d. 8. q. 1. Impossibile ē cōtradictoria verificari de eodem successiue, nisi aut mutato loco, aut tempore, aut re noua producta, aut destructa, sed posito v. g. quòd materia & forma ligni sint in eodē loco penetratiue & non vnitæ, tūc possunt esse vnitæ adeo, nec tempore, nec loco mutatis, nec re aliqua destructa, ergo si antea non erant vnitæ, & modo sunt vnitæ, est propter productionem nouæ rei quæ est vnio. Simile argumentum facit in 3. q. 1. ad probandum ꝙ vnio humanitatis ad verbum sit relatio distincta. Plura congeruntur alia argumenta vt est videre apud Gregorium primo senten. d. 18. q. 2. sed omnia sunt velut cathena, cuius si vnum annulum infringas, tota dissoluitur. F

¶In cōtrariū ē authoritas Aristot. 5. physic. tex. 10. vbi ait, ad relationē nō esse p se motū, qa stat, inqt, altero mutato, alterū immutatū relatiue dici, idest, stat aliquē sine noua

G rei acquisitione realiter referri, qualiter antea non referebatur.

Quæstio hæc inter dialecticos huius temporis maioris forsan momenti est, quam fuisset apud antiquos, sed quia institutũ nostrum non est solum opiniones recitare aut aliquam pertinacius sequi, quàm ratio conuicerit, ad quæstionem duabus conclusionibus respondemus. Prima est. Nulla prorsus est relatio a fundamento realiter distincta tanquam res noua, vt videlicet sin duæ res, sicut ignis, & calor. Et primum omnium nemo ante Scotum (quem ego viderim) ita expresse sub istis terminis concessit, quod relatio distinguatur realiter a

1. concl.

H fundamento, sed ille concessit primus qui 3 sen: dist. 1. triplex inquit est relatio, Alia cui repugnat esse sine eius termino, vt relatio creaturæ ad Deum, & hæc, inquit, non distinguitur a creatura. Alia vero est cuius fundamentum potest esse sine tali relatione, vt æqualitas, similitudo &c. (nam potest homo manere albus sine relatione si alia alba corrumpantur) & hæc inquit omnis distinguitur a fundamento, siue sit intrinsecus, siue extrinsecus aduenient.

¶ At S. Thom. nusquã hoc formaliter asseruit sed eius discipuli illud verbum adiecerunt. Vnde Paulus Soncinas solertissimus scrutator S. Thomæ. 5. met q. 28. ait, quòd circa hanc quæstionem nullibi expresse habetur

I quid senserit philosophus, aut commentator, aut S. Thomas, aut alii peripatetici, & ideo iuniores varia senserunt. Vnde ipse tenet partem negatiuam, licet Capreo. in primo dist. 30 & alii Thomistæ teneant affirmatiuam. Addiderim ego quòd S. Thomas potius fuerit opinionis negatiuæ, & primo si opusculum illud quadragesimũ octauum de prædicamentis est S. Thomæ, (vt nõ abs re creditur) expresse illud tenet in tractatu de prædicamento, ad aliquid, capit; 2. Vbi ait, quòd similitudo Socratis in albedine ad Platonem non est alia res distincta ab albedine, sed solum ipsa albedo, vt se habet ad albdinem Platonis: Et subdit: Si enim similitudo adderet supra albedinem aliquam rem, nullo modo posset aliquis fieri alicui similis sine sui mutatione, quod est K

falsum. Nam si quis, inquit, in India fieret modo albus, fierem ego similis illi, nulla in me facta mutatione. Hæc ille. Et quinto Physic. lectione tertia exponens illud. Ad relationem non est per se motus, dicit quòd cum ego habeo quantitatem, per eam conuenit mihi, vt sim æqualis omnibus illis qui eadem habent. Et ideo cum quis de nouo accipit illam, nihil de nouo mihi aduenit per quam sim similis illi.

¶ Et re vera id expresse asserit Aristo. in illo textu. Cuius uerba sunt. Neque motus est in aliquid, altero. n. subeunte mutationẽ nõ subeuntem vere dici potest, idest per hoc, quòd alter mutatur, me immutato, incipio esse si L

milis, aut æqualis. Quinetiam hoc explicat definitio, ad aliquid, scilicet hoc ipsum quòd sunt, aliorum sunt, nempe quòd nullum aliud esse habent, nisi esse ad aliud; vt pater per hoc solum formaliter est pater, quia habet filium, & dominus, quia habet seruum. Itaque quamuis denominatio est formaliter in patre, denominatur tamen a filio. Vnde S. Thom. 3. q. 16. art. 6. ad secundum, & alibi frequenter concedit, quòd relatio conuenit alicui sine sui mutatione. Idem dicit August. quinto de Trinitate, cap. vltimo. Et Ansel. Mon. cap. 25. & omnes in vniuersum philosophi. ¶ Scio responsionem esse tenentium contrariam opinionem, & quamuis M

qui incipit esse similis, aut æqualis non mutetur mutatione per accidens absolutum, nihilominus mutatur mutatione accidentis respectiui. At vero cum vniuersaliter Aristo. dicat nullam esse necessariam mutationem in eo qui incipit esse ad aliquid, voluntaria est istorum restrictio.

¶ Attamẽ cõclusionẽ nõ teneo solũ propter authoritatẽ Arist. aut S. Thomæ. Immo certior est mihi conclusio, quàm quod fuerit opinio ipsorum. Et potissimum mihi argumentum est id quod modo faciebamus. Quis enim credet per hoc, quòd aliquis incipiat in India esse albus oriri in me aliquam rem quam prius non habebam, cum secundum istos deberent pullulare innumeræ entitates; nam incipio esse illi distinctus, similis, maior.

A maior &c. Et quando Petro nascitur filius nescio quomodo accrescat illi aliqua entitas magis quam si esse mortuus antequã filius animã reciperet, cum tñ authores huius opinionis concedant, ꝙ quotiescunq; res aliqua producitur, pullulat in omni creatura mundi in cœlo & in terra noua entitas, qua formaliter est ab ista distincta. Quinetiam quotiescunq; res aliqua mouetur localiter, in quocunq; instanti motus & in re illa, & in omni corpore mundi, sunt nouæ entitates, nam in quocunq; instanti res illa respectu omnium corporum mũdi fit magis, aut in minus propinqua, qđ illi credat qui capere potest. ¶Secundum argumentũ ad conclusionem est. Si relatio esset res distincta à fundaméto, posset Deus illam separare manente fundaméto & termino, vt si ego sum similis Petro in albedine entitate distincta ab albedine, me & Petro manentibus albis, potest eam Deus corrumpere, sed tunc adhuc erimus formaliter similes sine illa entitate, ergo illa est superuacanca. Probatur maior, quia postquam nec fundamétum est de essentia illius relationis nec ecõuerso, certe nulla est repugnantia quo minus possit Deus fundamenta seruare sine illis entitatibus. Scio Scotum in 4. d. 12. q. 1. & Capreolum in primo. d. 30. hanc maiorem negare, quia naturaliter sequitur, positis duobus albis in vtroque esse similitudinem. ¶At vero si intelligant naturaliter sequi illa esse similia, verum est, quinetiam nec supernaturaliter posset fieri, vt non essent similia. Si vero intelligant subsequi naturaliter entitatem distinctam, quæ est similitudo, tunc est argumentum, quòd nihilominus potest Deus illam naturalem sequelam impedire, vel illã entitatem productã separare. ¶Nec valet responsio, ꝙ sicut non põt Deus facere albũ sine albedine, ita nec simile sine similitudine distincta. Non inquam valet. quia primũ non potest intellectus capere, sed tamen positis duobus albis seclusa quacunq; entitate sũt similia. ¶Quod si quis respondeat, quòd quãuis supernaturaliter possint esse similia sine albedine distincta, nihilominus naturaliter est necessaria illa similitudo, sicut diximus de quantitate, quòd naturaliter substãtia per quantitatem habet partes extensas, quamuis supernaturaliter Deus possit illas extensas seruare sine quantitate. Contra hoc replicatur, quod sit longe aliter de quãtitate, nam de quantitate fecimus alias nouas rationes ad probandum ꝙ sit distincta. Et præterea quia data substantia sine quantitate, non haberet quicquid haberet per quantitatem, quia nec posset Deus tunc facere ꝙ illa occuparet locum vt non posset aliud esse illic corpus, sed tamen duo alba circumscripta quacũq; alia entitate tam similia omnino essent ac si haberent illam. ¶Simile argũ potest fieri per oppositũ, ꝙ si paternitas est noua entitas in patre, posset Deus illa seruare mortuo filio, quandoquidem naturum est de essentia alterius, & per consequens tũc pater denominaretur pater ab illa relatione, cum tamen non haberet filium. ¶Tertium argũ est simile illi quod faciebamus de numero, de ternario, & quaternario. Sequeretur n. ꝙ duplicitas qua quaternarius quatuor hominum est duplus binario, esset entitas distincta a quaterno, & per consequens ꝙ vnum simplex accidẽs esse subiectiue in quatuor distinctis subiectis, quod est creditu difficile. ¶Gregorius Arimin. primo. d. 28. q. 2. viginti fere congerit argumenta in confirmationem huius conclusionis, sed illis re vera qui hæc facte deuorauerint, frustra aliud quidpiam obiiciettur. Præsertim quòd qui huiusmodi entia multiplicant, ipsi tenentur probare, qui vero negant, inde suam abunde sententiam asserunt si argumétis obiectis respondeant. Nec tanta cura esse debuisset scholasticis hmõi distinctiones sustinere, quas intellectus tam fert moleste, dum ta neq; locutio sit tam auribus dissona, vt simpliciter & formaliter concedatur, ꝙ substantia aut qualitas, aut quantitas est relatio postquã habet distinctam rõnem & definitioné. ¶Secũda conclusio. Relatio formaliter distinguitur ab eius fundamento, atq; adeo a cæteris omnibus prædicamétis tãquam ratio specialis entis. Conclusio hæc capite superiori satis fuit (opinor) & exposita & cõfirmata. Vnde

Margin notes: 2. Arg. (left, beside "clusionem est"); B, C (left); D, E, F (right); 3. Arg. (right, beside "lium. ¶Tertium"); 2. Concl. (right, beside "¶Secũda")

G quamuis secundum primam conclusionem concedendum sit, ꝙ eadem res quæ est quãtitas est æqualitas, eadem res quæ est albedo est similitudo, & eadem res quæ est potentia generãdi est paternitas, nihilominus tamen negandum est, ꝙ simpliciter quantitas sit æqualitas, aut ꝙ albedo est similitudo, nam istæ propositiones faciunt sensum formalem, puta quòd quãtitas inquantum quantitas, aut albedo inquantum albedo sint relationes, idest, quòd ratio & definitio quantitatis, aut qualitatis sit ratio & definitio relationis, quod falsum est.

Igitur ad primum argumentum concesso antecedenti. s. ꝙ quidditas relationis, quæ exprimitur per definitionem plus dif-
H ferat a substantia quàm quidditas relationis absolute, negatur tamen consequentia cum infertur, ꝙ si absolutum accidens est alia res a substantia, & relatio sit alia res, immo propterea ꝙ quidditas relationis, nihil aliud dicit quàm esse ad aliud, sequitur vt non ponat nouam rem præter eius fundamentum. ¶ Ad secundum rñdetur, ꝙ authoritates Aris. potius pugnãt pro nobis quàm contra nos, vt in argumento contra, & inter probandam primam conclusionẽ ostẽsum est. ¶ Ad tertium respõdetur, decem prædicamẽta sunt decem entia realia, vt docet Aris. inde tamen non sequitur ꝙ sint decem res realiter distinctæ, sicut ignis & calor, sed ꝙ sint decem distinctæ rationes entis seclusa operatione intellectus primo diuersæ, quia habent distinctas quidditatiuas definitiones ratione cuius nullum eorũ de alio affirmatur in sensu formali, vt cõclusione secunda expositum est. ¶ Ad quartũ principale respondetur, ꝙ solum probat ordinẽ vniuersi, ordinem partium, vnionem partium substantialium, inhærentiam accidentis ad subiectũ, reliquasq; id genus relationes, esse relationes reales, quod nos igenue fatemur, cum conueniant rebus ex natura sua seclusa operatione intellectus, nõ tamẽ probat ꝙ sint res distinctæ a suis fundamentis. Nec qui hoc negat, negat cõpositionẽ orbis, vt Scotus censet. Quinimmo cum inter res alias posuisset distinctionem formalem ex natura rei, quæ tamen nõ est realis, K
vt inter attributa diuina, & inter proprietates entis, vbi minus erat apparentiæ, vt in prædicabilibus, capitulo de proprio, & in hoc lib. cap. 4. disputatum est, multo eam melius statuisset inter fundamentum, & relationem, & sex alia prædicamenta.

¶ Ad quintum principale respondetur, ꝙ si sensus maioris sit, ꝙ stat rem illam, quę est relatio corrumpi, quocunque alio absoluto manẽte inuariato falsa est, res enim quæ est similitudo est albedo ipsa. Si uero sit sensus formalis, scilicet, quòd stat rem illam desinere esse relationẽ quando non desinat esse res absoluta, cõceditur, sed inde nihil sequitur contra cõclusionem. Cum enim Petrus desinit esse albus nulla in me res corrumpitur, sed albedo mea desinit esse similitu- L
do. Et eodem modo concedimus, quòd stat albedinem in quãtum est albedo remitti, & in quantũ est similitudo intendi, & in quantum est albedo non multiplicari, & in quantum est similitudo multiplicari. numero alborum crescente, quibus ego sum similis. Sed est notandum, quòd ego nõ simpliciter denominor similis a sola albedine, sed ab albedine simul & termino relationis, sicut homo non denominatur pater a potentia tantummodo generandi, sed a termino, quia habet filium. ¶ Ad sextum Occham respondetur, concesso ꝙ nunquam contradictoria successiue verificãtur de aliquo, nisi aliqua mutatio fiat, aut in illo, aut in alio, aut in tẽ- M
pore, aut in alia quacunq; re. quod Gregorius loco citato late tractat. Et in particulari casu argumenti respondetur, ꝙ si nunc materia & forma non sunt vnitæ & postea sunt vnitæ, ambæ sunt mutatæ per actionẽ, qua sunt vnitæ, per quam incipit esse cõpositum quod non erat, & si nunc humanitas nõ est vnita verbo, & postea est vnita, est quia ipsa est mutata per actionem qua est assumpta per quam factum est, vt Deus sit homo & argumentum peccat in hoc ꝙ supponit per vniuocem quæ est ratio immediate vniri partes, & tamẽ non vniũtur nisi per vnionẽ, vt dicit actionẽ, quã præsupponit vnio quæ est relatio, neq; homo nominum alias obser

A obseruantissimus debuisset iam facili argumento distinctionem concedere relationis.

De quali, & qualitate.

CAP. VIII.

QValitatem uero dico, quâ quales quidam dicuntur. Est aũt qualitas ex hisce, quæ multis modis dicuntur. Atque una quidem species qualitatis, habitus dispositioque uocetur. Differt autem habitus a dispositione, B nam magis permanet, atq; diuturnior est. Tales sunt ipsæ scientiæ, & uirtutes. Scientia namq; ex eorum numero uidetur esse, quæ permanent, & cũ difficultate dimouentur, ẽt si quispiã mediocriter scientiam acquirat, nisi magna mutatio, uel a re quapiam alia simili fiat, similiter, & uirtus, ut iustitia, temperantia, & quæcũque tales, haud facile dimoueri mutarive uidentur. Dispositiones autem eę sunt, quæ faciliter dimoueri mutariq; possunt, ut calíditas, frigiditas, morbus, & quæ sunt C hisce similia. Nã his ipsis homo aliquo modo disponitur & facile quoque mutatur, ex calido frigidũ subiẽs, & ex ualetudine morbum, & in cæteris ẽt simili modo. Nisi & harum ipsarum aliqua ob diuturnitatem uersa iam in naturã sit, dimoueriq; nequeat, aut summa cũ difficultate mutari possit, quam quidem hac ratione quispiam habitum iam nuncupauerit. Patet autem, ea homines habitus dicere uelle, quæ sunt diuturniora, neq; dimoueri facile possunt, eos n. qui scientias non admodũ tenent, sed eas amittere facile possunt habitum habere non dicunt, ea licet scientia aliquo modo deterius meliusve dispositos uideant. Itaque sic a dispositione habitus differt, ut illa facile D dimoueri possit, habitus autem diuturnior sit, & cum difficultate moueatur. Sunt autem habitus quidem dispositiones, dispositiones uero haud necessario habitus sunt. Qui namque habent habitus, ij aliquo modo etiam disponuntur, at qui disponuntur, ij nõ omnino & habitus habent. Tex. 2. Aliud autẽ qualitatis genus est, quo ad luctam aliquos, aut ad cursum, aut ad sanitatem, aut ad morbum aptos esse E dicimus, & simpliciter ea, quæ per potentiam naturalem impotentiamve dicuntur. Non enim quicquam horũ ex eo dicitur tale, quia aliquo disponitur modo, sed quia naturalem potentiam habet, ut facile quippiam, aut faciat aut non patiatur. Vt ad pugilatũ cursumue apti dicuntur, ideo nõ quasi rerum earum facultatem iam aliquã teneant, sed tantum quia naturalem, aut uim, aut imbecillitatem facile aliquid faciendi habent, sic apti sanitati quia uim naturalem haud facile obnoxiam, morbidi contra, quia obnoxiam F facile, seu quia ui non facile obnoxia careant, dicuntur. Eiusdem generis est & durum, ac molle. Durum. n. ex eo dicitur, quia potentiam habet ut non facile diuidatur, molle autẽ ex eo, quia eiusdem habet impotentiam.

Tex. 3. Tertium qualitatis est genus, qualitatis passiuæ, ac passiones, quæ quidem talia sunt, ut dulcedo, amaritudo, & ea quæ sunt generis similis, calíditas præterea, frigiditasque, & albedo, atque nigredo. Has igitur qualitates quidem esse, perspicuum esse uidetur. Ea namque quæ hæc susceperunt, qualia sane dicuntur, ut mel ex

G eo dicitur dulce, quia dulcedinem suscepit, & corpus etiam album, quia suscepit albedinẽ, similiter & in cæteris res se habere videtur. Qualitates aũt passiuæ dñr, non ideo ꝙ ea quæ susceperunt, passa aliquid sunt, neq;.n.mel ex eo, quia passum aliquid est, dulce dicitur, neq; cæterorum talium quicquam, similiter & caliditas & frigiditas, non ex eo passiuæ qualitates dñr, quia ea quæ susceperunt aliquid passa sunt, sed quia quæq; qualitas dicta, passionis in sensib. est efficax. Dulce-
H do nāq; passionem quandam in gustu facit, & caliditas in tactu, cæteraq; simili mõ. Albedo aũt, & nigredo, cæteriq; colores, non eodem modo qualitates passiuæ dicuntur, sed quia a passione sunt factæ. Nã ꝙ per passionem mutationes cõplures colorũ fiant, certum est. Puduit.n.quempiã, atq; erubuit, & timuit quispiam, atque palluit. Quare si quispiam etiam natura talium passionum incursuumve aliquid subijt, similem colorem verisimile est illum habere. Quæ namq; nunc dum pudet dispositio circa corpus e-
I mersit, eadẽ, & in naturali constitutione dispositio fieri potest, vt & color natura similis fiat. Quæcunque igitur affectionum talium initium ab aliquibus sumpserunt passionibus quæ permanent, cum difficultateq; dimouentur, passiuæ qualitates dicuntur. Siue .n.in naturali cõstitutione pallor, aut nigredo sit orta, qualitas dicitur, nam circa eadem quoq; dicimur quales, siue ob diuturnum morbum, aut calorem hæc eadem acciderint, modo nõ facile dissoluantur, aut per vitam permaneant, qualitates sanè passiuæ, & ipsæ dicũtur, cum hisce similiter quales dicamur. Quæ uerò ab hisce fiūt K quæ facile dissoluuntur, passiones dicuntur, non qualitates, non.n.per hasce quales dicuntur, neq;.n.erubescẽs ob uerecundiam rubeus, neq; pallẽs, ob timorem pallidus appellatur, sed aliquid passus potius dicitur esse, quare passiones hæ res, & non qualitates dicuntur. Similiter & in anima qualitates passiuę, passionesque dicuntur. Quæ.n.in generatione continuo a passionibus quibusdam ipsa quæ sine difficultate dimoueri non possunt, sunt orta, qualitates dicuntur, ut insania, L iracundia, & quæ sunt similis generis, quales.n. ob hæc ipsa dicuntur, vt iracundi, atque insani. Similiter & quæcunque mentis egresiones non naturales, sed a quibusdam aliis casib. factæ sunt quæ aut sine difficultate dimoueri non possunt, aut omnino immobiles sunt, qualitates itidẽ & hæ dicũtur, quippe cum hisce quales dicãtur. Quæ vero ab hisce fiunt quæ facile dissoluuntur, atque expirant, passiones dicũtur, veluti si turbatus quispiã iracundior fuerit, non.n.iracundus di- M citur, qui tali in perturbatione iracũdior est, sed potius aliquid passus dicitur esse, quare passiones talia non qualitates dicuntur. Tex.4. Quartum qualitatis genus est figura, & ea quæ circa vnumquodq; est forma, & insuper rectitudo & curuitas, & quicquid est hisce simile, horum.n.unoquoque quale quippiam dicitur. Ex eo nāq; quia triãgulus, aut quadratum quippiam est, quale quid dicitur, & quia rectum identidem est, aut curuum, forma ẽt quodque dicitur quale. Rarum autem & densum, & asperum, atque lene, quale quidem significare quid videbuntur

A debuntur, a qualitatis tamen diuisione remota esse uidentur, partiũ.n. potius positionem uidentur quandã significare. Etenim densum quidem ex eo quippiam est, quia partes ipsius sibiipsis propinquæ sunt, rarum aũt ex eo, quia a sese distant, lene ẽt est ex eo quia recte partes sunt sitæ, asperũ uero ex eo, quia quædam partium eminentes, quędã humiles sunt. Atq; forsitan quidẽ, & alius quispiã qualitatis modus uidebitur esse, quia tamen maxime dici solent, tot fere sunt. Ea igitur quę diximus, sunt qualitates, ut pa
B tet. T.5. Qualia vero sunt ea, quæ denominatiue ab ipsis, aut aliquo mõ dicuntur. In plerisq; igitur, quin potius ferè in omnib. denominatiue dñr vt ab albedine albus, a musica musicus, & a iustitia dicitur iustus, & in cæteris simili mõ. Sed in quibusdã ex eo quia non sunt noĩa qualitatib. posita nõ fit ut ab ipsis denominatiue dicãtur, ut aptus ad luctã, aut ad cursũ qui quidẽ naturali potẽtia talis dicitur, a nulla qualitate dicitur denominatiue. Potẽtiis.n. hisce quib. hi quales di
C cũtur nõ posita noĩa, sicut artib. quib. militares, aut cursores ob dispõnẽ dicuntur, sunt. Militaris.n. dicitur ars, & cursoria, atq; ab his ii qui disponũtur denominatiue dñr. Interdũ ẽt est positũ & qualitati nomẽ, non tñ id qd ipsa quale dicitur, nomine illius denominatiue dicitur. A virtute nãq; honestus quispiã dicitur ex eo sane, qa uirtutẽ hẽt, sed non denominatiue dicitur a virtute. Nõ tñ in multis idipsum fit. Ea igitur qualia dñr, quæ a dictis qualitatib. denominatiue, aut aliquo alio mõ dñr. T.6. Atqui contrarietas ĩ qualitate esse uidetur, iustitię nãq; cõtrariũ ẽ iniustitia, & albedini nigredo D & cætera eodẽ mõ. Et ẽt quæ ab ipsis qualia dñr, cõtraria esse vñr, vt iniustũ iusto, & nigrũ albo. Non tñ in omnib. hoc eẽ uidetur. Flauo.n. aut fusco, aut talib. colorib. quæ quidẽ sunt qualia, nihil est contrarium. At hæc si contrariorum alterũ qualitas est, & reliquũ omnino qualitas erit. Hoc autem ita esse patet ex singulis prædicamentis, nam si iustitia contrarium est iniustitiæ, atque iustitia qualitas est, est & iniustitia. Nam cæterorum prædicamentorum, neque quantum, neque ad aliquid, neque ubi, neque aliorum quicquam omnino, nisi qualitas iustitiæ E accommodatur. Eadem & in cæteris, quæ sunt in qualitate, contrariis dici possunt. Tex.7. At vero qualia ipsa gradus suscipiunt, ac magis talia minusve dñr, album.n. aliud alio magis minusve dicitur, & iustũ alio magis minusve. Et ipsa ẽt intensionẽ suscipiũt, fit.n. vt album albus se euadat. Nõ tamen omnia, sed plurima conditionẽ hanc subire uidentur. Nam dubitauerit quispiã, si magis minusve iustitia dici possit, & de dispositionibus etiã F cæteris simili mõ. Sunt.n. qui de talib. contendunt, iustitiam nãq; aut iustitia, aut sanitatẽ sanitate magis minusve dici debere, haud oĩno dicunt. Sed aliud sanitatem, iustitiãve, aut grãmaticem, aut id genus dispositionẽ, magis aliud minus hẽre, cõcedũt admodũ. Attñ ea q̃ hisce qualia dñr, gradus sine controuersia suscipiunt, magisq; talia, atq; minus dñr. Iustior.n. & sanior alius alio dicitur, & in cæteris simili mõ. Triangulus aũt, & quadratũ, cæteraq; figuræ non vñr talem conditionẽ subire, nã ea quidẽ quæ triãguli

ratio-

G rationem circuliq; suscipiunt, trianguli similiter, aut circuli sunt omnia. Eorum uero quæ rationem hanc non suscipiunt, nihil alio magis minusue tale dicetur, non enim quadratum magis quàm altera ex parte longius, circulus est quippe cum neutrum circuli subeat rationem, atque simpliciter, si non subeant propositi rationem, alterum altero magis tale minusue minime dicetur. Non ergo omnia qualia gradus suscipiunt, ut magis talia minusue dicantur. Tex.8. Eorum igitur
H quæ dicta sunt, neutrum proprium qualitatis esse uidetur, similia autem dissimiliaque per qualitates solas dicuntur. Simile enim quippiam cuipiā nulla alia profecto ratione esse uidetur quàm ea qua quale est. Quare propriū qualitatis erit hoc, ipsa simile, atque dissimile dici. Tex.9. Non autem perturbari oportet, si quispiam nos dixerit de qualitate tractantes complura eorum quæ sunt ad aliquid cum qualitatibus ipsis enumerasse. Habitus.n. & dispositiones ad aliquid esse dicimus. Etenim in omnibus fere talibus
I genera quidem ad aliquid esse dicuntur, singularium uerò nihil. Scientia namque quæ quidem est genus, hoc ipsum quòd est alicuius dicitur esse, cuiusdam enim scientia dicitur, singularum uero sciētiarum nulla idipsum quod est alicuius dicitur esse, ut grammatica non dicitur alicuius grammatica, neque musica cuiuspiam musica nisi generis ratione ad aliquid, & ipse dicantur. Grammatica enim alicuius scientia dicitur, non alicuius grammatica, & musica cuiusdam scientiæ, non cuiuspiam musica. Quare singulæ nō sunt, ut patet ad aliquid, at quales singulis his dicimur, quippe cum, & has K
ipsas habeamus. Scientes.n ex eo dicimur, quia singularum aliquas sciētiarum habemus. Quare singulæ erunt qualitates, quibus, & quales qui eas habent dicuntur. At hæ non sunt ad aliquid, uti diximus. Præterea si quid idē, & quale, & ad aliquid sit, in utrisque ipsum generibus collocari enumerarique, haud absurdum erit.

QVod prædicamentum hoc qualitatis prædicamento ad aliquid fuisset præferendum, id merito supra in dubium re- L
uocatum est at cur post prædicamentum ad aliquid ante sex vltima prædicamenta collocetur, nulla est ambigendi causa. Cum enim series prædicamentorum ex ordine ad substantiam sumatur, & qualitas sit accidens inhærens substantiæ, sex vero vltima prædicamenta sint res extrinsecus illi adiacentes, vt esse in loco, aut in tempore &c. manifestum est qualitatem priorem esse illis.

¶Et præterea, quia substantia corporeā suapte natura est primum ens mouens, & mobile. Prima autem conditio mouentis, & mobilis est quantitas, vt enim cap. de quantitate dictum est, substantia sine quantitate, nec agere quicquam potest naturaliter, nec pati, M
at quam primum est quanta, est mouens, & mobile, quod est esse ad aliquid, motus verò ad formam non est, nisi per qualitatem. Et hac ratione quatuor hæc prædicamenta hūc ordinem prædicandi de substantia seruant. Sed quia motus fit per actionem, & passionem, tempore, & loco, &c. post hæc sequuntur sex vltima.

¶Quatuor sunt huius capitis membra. Primū est de qualitate in abstracto, alterū vero de quali in concreto (inscribitur nāq; hoc p̄dicamentum (vt notauit Alex.) de qualitate & quali; sed tertium membrum est de proprietatibus qualitatis, atque adeo in postremo determinatur dubitatio quædam. In primo membro secundum nume-

rum

A rum specierum qualitatis sunt quatuor textus, in secundo vnus, in tertio iuxta numerum proprietatum sunt tres, & in quarto, vnicus. Vnde totum caput continet textus nouem.

In primo textu descriptione qualitatis præmissa, exponitur prima eius species. Ait ergo, Qualitatem vero dico qua quales quidam dicuntur. Boetius verit, Secundũ quã quales esse dicimur. In quo verbo primæ personæ Albertus censet esse mysterium, vt ſdicimur, dicatur de hominibus in quib. sunt qualitates tam corporeæ quam spirituales. Sed tamen neque in Græco est nisi tertia persona, vt vertit Argyropylus, neq; Arist. mysterium aliud cogitauit, nisi quòd
B qualitas est forma qua res dicuntur quales. ad differentiam substantiæ, qua res dicũtur quid, & quãtitatis, qua res dicũtur quãtæ, & relationis, qua dicuntur ad aliquid. Et ly qua, designat genus causę formalis.

¶Sed dubium est apud Boetium, ꝙ si qualitas definiatur per quale, eadem ratione quale definietur per qualitatem, vt infra patebit. Si enim quærenti quid est qualitas, respondetur esse id quo res est qualis, eadem ratione quærenti quid est quale, respondebitur esse id quod habet qualitatem, & sic erit circulus in definitione, quod est vitiũ. 6. Topico. cap. 3. condemnatum. ¶Boetius tamen ipse respondet, ꝙ hæc definitio non
C est quidditatiua & propria, nam generalissima, vt supra dictum est, non habent huiusmodi definitiones, sed est descriptio quædam quæ datur per notiora quo ad nos, nã vt ait Commentator. 1. Physi. cõmento. 3. Cõpositum notius est quam forma, & ideo notius est nobis album, quod videmus per se subsistere, quam albedo, quàm non experimur quo modo distinguatur ab albo, & in spiritualibus notior est nobis sapiens, cuius opera conspicimus quam sapientia, cuius entitatẽ solo intellectu attingimus. Et ideo infra describitur quale, per qualitatẽ, quæ est notior quo ad naturam. ¶Quod si quis arguat, quòd quantitatem quinto metaph non definiuit Arist. per ordinem ad subiectum, sed per ordinem ad effectum, qui est, secundum quantitatem res diuidi, ergo pariter debuisset qualitatem definire, Respondetur, ꝙ nullus est alius generalis effectus omnium qualitatum, quam afficere substãtiam & denominare eam qualem. ¶Secundo notandum est circa nomen qualitatis, ꝙ quale vt Arist. docet. 5 met. tex. 19. multipliciter dicitur. Vno modo omnis differẽtia tam substantię quàm aliorum quorumcunque prædicamẽtorum dicitur qualitas quia per eam respondetur ad quæstionẽ factam per, quale. Et est qualitas respectu generis quod contrahit tanquam materiã ad esse speciei, vt in prædicabilibus expositum est. Immo vniuersalia prædicamenti substãtiæ sunt quodammodo qualitates respectu primæ substãtiæ, quia significãt quale quid
vt cap. de Substantia dictum est. At vero istæ non sunt simpliciter qualitates, sed secundum quid, nam vniuersalia significant quale quid, & differentiæ significant qualitatem substantialem. Secũdo modo adhuc accipitur, quale, vt distinguatur contra essentiale. Et isto modo conuenit omni prædicamento accidentis, respectu substantiæ, de qua nouem prædicamenta prædicantur in quale, sed iste modus est generalis & nõ proprius qualitatis. Tertio ergo modo accipitur qualitas vt distinguitur contra alia accidentia, & est affectio substantiæ specialẽ constituens prædicamentum, quod non habet aliud peculiare nomẽ quam qualitas, & isto modo accipitur quale in definitione, vt sit sensus. Qualitas est qua res simpliciter & proprie dicuntur quales. ¶Tertio notandum est. ꝙ Nominales definitionem hanc intelligunt non solum primæ intentionaliter de rebus, sed etiam secundæ intentionaliter de terminis. Sed tamen cõtextus definitionis non potest terminis adaptari, non enim iste terminus album est forma qua dicimur quales, sed certe res quæ est albedo. Nec species qualitatis possunt adaptari terminis quis enim dicat, ꝙ hoc nomen scientia, est habitus, aut ꝙ hoc nomen calor, sit passibilis qualitas, aut ꝙ hoc nomen intellectus, sit potentia, aut ꝙ hoc nomen triangulus, sit figura. Igitur quãuis

negari

G negari non possit, quin termini ponantur in prædicamento, tamen definitiones quantitatis, & specierum eius manifeste intelligit Aris. de rebus. Termini vero sunt in prædicamento tanquam nomina, & signa qualitatum.

¶ Præmissa descriptione qualitatis, subdit diuisioné eius in suas speciés dicés, ꝙ qualitas multipliciter dicit. Nō tamē, multipliciter, idē ē ꝙ æquiuoce, sed idē ꝙ generice, vt.n. ca.4.expositū ē in genere quodāmodo latere æquiuocationes, eo ꝙ cōtinet species inæqualiter perfectas, Sensus ergo est, ꝙ qualitas non est spēs specialissima, sed est genus,
H cum enim qualitas diciturde vniuersali in ꝑdicamento substantiæ & de differentia substantiæ, & de quarto prædicamento, tunc dicitur æquiuoce, sed de suis speciebus dicitur tanquam genus. Et prima eius species ē habitus & dispositio.

¶ Et differt (inquit) habitus a dispositione, ꝙ habitus magis ꝑmanet & ē diuturnior quā dispositio. Hæc ē secūda particula huius textus (nā quatuor habet particulas) in qua explicat differētiā inter habitū, & dispositionem, quæ solum attenditur ex hoc quod habitus est difficile mobilis, dispositio vero facile mobilis. Et id primo explicat exemplis Scientia inquit & virtutes sunt habitus, eo
I quod sunt difficile mobiles, sciētiæ. postquā mediocriter acquisitæ sunt, cum difficultate dimouentur, nisi morbo aliquis forte maniam aut amentiam aut aliam id genus obliuionem scientiarum incurrat. Cum ait scientiæ aut virtutes, loquitur formaliter de scientia inesse scientiæ & virtute inesse virtutis, nam propter duosaut tres actus nullus dicitur sciens simpliciter aut studiosus, sed solum dispositus ad scientiam, vt habeť primo Ethicor. sed ille dicitur sciens aut studiosus qui habet habitum & facilitatem ad operandum. Dispositiones autem sunt, vt calor & frigus, inter quæ facilis est transmutatio, nisi forsan ob diuturnitatem huiusmodi qualitas versa sit quodammodo in naturam, vt in hecticis quibus consuetudo caloris & febris fere naturalis facta est, & in paralyticis, vbi frigiditas magna etiam cum difficultate dimouetur. Cur posuerit K exemplum de calore & frigore, qnæ ad tertiam potius speciem pertinere videntnr, statim in quæstione videbitur. Errore forsan chalcographi deest in ArgSropylo inter exempla dispositionum, sanitas, quod est Græce & in versione Boetii, addatur ergo textui. ¶ In tertia particula quæ incipit, Patet aūt. confirmat differentiam hanc ex vsu loquendi hominum, nam ea hoies habitus dicere solēt, quæ diuturniora sunt, ea vero appellant dispositiones, quæ facile mutantur, & transmutantur.

¶ In quarta particula q̄ incipit. Sūt aūt, addit L ꝙ oīs habitus ē dispositio nō tamē cōuertiť In quo videť sibi ipse contradicere, nā hactenus dispositioné ex æquo diuidebat, contra habitum, nulla vero ē cōtradictio, quia dispositio vno modo est nomē generis ad omnē qualitatē qua hō bene vel male disponiť siue facile sit, siue difficile mobilis, & hoc modo accipitur hic. Sed alio mō specialius accipitur vt distinguitur contra habitum, & isto modoacceperat prius. Inopia.n. nominum est in causa vt nomen generis proprie accommodetur speciei. Sicut spiritus, quod conuenit omnibus personis diuinis, accommodatur tertiæ.

¶ In textu secūdo q. incipit, Aliud autē, subdi tur secūda species qualitatis q̄ ē naturalis po M tētia vel impotētia, Nec putet quis mysterio quopiā vocatā esse priorē, speciē, & hoc, genus, quia hæc omnia sunt genera subalterna habētia sub se alias species, & ideo indifferēter possūt vocari aut species aut genera. In hac specie ponūť intellectus, volūtas. &c. & aptitudo naturalis ad luctā, vel ad cursum, vel ad sanitatē, vel ad morbum, Boetius vertit per nomina simplicia, vt pugillatores, cnrsores, &c. Vbi ad notādum ꝙ pugil, aut cursor potest quis dici aut aq avte quā exercitatione & industria acquisiuit, & hoc pertinet ad primam speciem qualitatis, sed pōt ēt quis esse cursor aut pugil propter naturales vires & agilitatem & membrorum compaginē, & hoc pertinet ad hāc speciem. Et hoc ē qđ dicit Aris. ꝙ aptos hic vocat non ꝑpter facultatē aut habitū acquisitū, sed propter

A pter naturalem aut vim, aut imbecillitatem. Sunt enim aliqui suapte natura apti aut inepti ad aliquid agendum vel patiendum. Et, vt Boetius tradit differentia hæc sumitur ex victoria formæ super materiam aut econuerso, vbi enim forma bene dominatur materiæ, complexio & compago corporis fit apta ad exercitia corporea & ad resistendum morborum causis, qui homines dicuntur salubres vt vertit Boetius, sed quia hoc nomẽ non est tam latinum in hac significatione, Argyropylus per periphrasim vocat aptos ad sanitatem, nã sanus aut ĩfirmus nec hr̃e dicit habitum nec naturalem potẽtiam, sed dispositionem primæ spẽi. Si vero forma non plene
B dominet̃ materiæ, sed aliqua causa corporali impediat̃, homines nascũtur debiles & morbidi ægre resistentes morborum causis, & hæc dicitur naturalis impotẽtia. Explicat hoc alio exemplo, vt durum dicit naturalem potentiam resistentem diuisioni & corruptioni, molle autem dicit naturalem impotentiam. Vbi ad notato facilẽ potẽtiã passiua potius esse impotentiam vt molle respectu diuisionis, & sic cũ respectu caloris, sed difficultas patiendi censetur naturalis potentia, vt durũ. Quemadmodũ ferrũ aut Adamas naturalẽ potentiam habet resistendi. Posuit Arist. exemplum in potentiis corporalibus, tum quia magis sensibiles, tum etiam quia in spiritualibus non ita occurrit exem-
C plum naturalis impotentiæ. Nihilominus sũt etiam potentiæ spirituales in hac specie, vt intellectus & voluntas.

¶In tertio textu qui incipit, Tertiũ qualitatis, subiungitur tertia species qualitatis quæ est passio vel passibilis qualitas, in quo textu sunt particulæ sex in prima ponit exempla huius speciei. In obiecto gustus. s. dulcedo & amaritudo (in Græco est etiam acerbitas seu austeritas vt vertit Boetius qui est medius sapor) in obiecto tactus caliditas & frigiditas In obiecto visus albedo & nigredo. Odorẽ & sonum quæ sunt obiecta odoratus, & auditus, credo non alio mysterio prætermisit, nisi vel quia hæc sufficiebant, vt statim videbimus, ad explicandas passibiles qualitates, vel quia odor & sonus non sunt nobis qualitates adeo notæ, aut forsan quia D odor vt ait Aristo 2. de anima, tex. 93. easdem differentias & nomina sortitur quæ sapor. Dicitur enim odor dulcis, & amarus, & pariter sonus. in secunda particula quæ incipit, Has igitur, reddit rationem nominis quare istæ dicuntur passibiles qualitates & primo quod dicuntur qualitates probat ex definitione qualitatis supra posita hoc modo. Qualitas est secundum quam quales dicimur, sed his accidentibus dicimur quales (nam quærenti quale est mel, respondetur esse dulce, & qualis est nix, respondetur esse albam) ergo hæc accidentia sunt qualitates.

¶At quod dicuntur passibiles seu passiuę, ꝓbat statim in tertia particula quæ incipit . Qualitates autẽ, ad cuius intelligentiam, quę longa est & subobscurior, notandum est primo, quod passibile dicitur a passione, sicut combustibile a cõbustione. Nam passio secũdum propriam significationem, quia est nomen verbale, dicit, motum, vt ait Aristo. 3. Physic. tex. 19. sed passibile dicit ordinem ad passionem. At passio vt significat motum est duplex. s. vel corporalis vel spiritualis: Et vtraque est triplex. Generaliter enim passio idem est quod receptio alicuius siue perficiẽtis subiectum siue disponentis ad corruptionem, & hoc modo illuminatio aeris, & acquisitio scientiæ dicitur passio, vt habetur. 3. de anima, textus. 12. Proprie vero passio ẽ F transmutatio cum abiectione contrarii, sicut calefieri quæ disponit aquam ad corruptionem. Sed metaphorice motus appetitus, vt ira, & gaudium, dicitur passio, vel quia est motus animæ quam consequitur aliqua mutatio corporalis, vel quia non semper est in nostra potestate, sed voluntas per has passiones quodammodo patitur violentiam. At tamen quarto modo accipitur hic passio ab Aristotele, quando distinguit inter passionem & passibilem qualitatem, non enim accipitur pro motu, sed pro qualitate quæ est terminus motus, facile tamen transit, vt est rubor ex verecundia. ¶Secundo notandum est, quod passibile a passione dicitur quadru-

G pliciter. Primo modo passibile est subiectum quod patitur, sicut lignum est combustibile. Secundo modo accidens ipsum potest dici passibile in quantum est forma qua subiectum patitur. Tertio modo accipitur actiue, vt accidens dicatur passibile, quia est causa passionis. Et quarto modo quia est effectus passionis. In præsentiarum passibilis qualitas non dicitur primo modo, & quia illud est manifestum, silentio prætermissus est primus modus ab Aristo. Perspicuum enim est dulcedinem mellis non dici passibilem qualitatem eo, quod aliquid patiatur. Sed secundo modo posset esse dubium, vtrum dicatur passibilis, quia est for

H ma qua mel patitur, & dicit Aristo. quod non ex illa causa. Non negat quin recipiens dulcedinem aut albedinem aut calorem vere patiatur, sed hic solum intendit quod nõ est hæc ratio vt dicatur passibilis qualitas, quia mel non efficitur dulce per passionem proprie dictam, cum non corrumpat mel per dulcedinem, sed potius hæc sit natura & perfectio mellis, & eadem ratione neque ignis dicitur calidus, quia patitur calorem, neque homo risibilis, quia patitur risibilitatem, immo perficitur sicut aer per lumen. Restat ergo, vt dicatur qualitas passibilis tertio aut quarto modo, & vtrunque asserit Aristo. Dulcedo enim, & caliditas dicuntur

I passibiles qualitates tertio modo, quia scilicet sunt causa passionis in sensibus, vt dulcedo in gustu & caliditas in tactu, sed tamẽ albedo, & nigredo dicuntur passibiles qualitates quarto modo, quia. s. sunt qualitates resultantes ex actione primarum qualitatum, & per consequens sunt effectus passionum. ¶In quarta particula quæ incipit, Nam quod &c. ostenditur, quomodo colores sint effectus passionum, tam colores naturales, quam illi qui ex subita passione fiunt. Immo per hos secundos tanquam per notiores nobis manifestat priores. Ratio stat in hoc. Sicut experimur in motibus subitis hominum, ita credendum est fieri in naturalibus sed ex motu subito verecundiæ experimur ruborem fieri in facie propter sanguinem quia corde profertur ad faciem, & ex metu conspicimus pallorem relinqui in facie K ex absentia sanguinis qui confugit ad cor, ergo & naturalis rubor, qui est in homine fit etiam ex simili causa naturali puta, quia copia sanguinis a natiuitate fuit in facie, & alii pariter colores fiunt ex alteratione primarum qualitatum. Sed restat hic dubium ad maiorem intelligentiam tertiæ particulæ. Color est causa passionis in visu, sicut dulcedo in gustu, & caliditas in tactu, ergo color est passibilis qualitas tertio modo sicut dulcedo, & caliditas. Item sapor est effectus primarum qualitatum sicut color ergo etiam dulcedo est passibilis qualitas quarto modo sicut albedo, & per consequẽs male posita est differentia inter sapores, & co L lores. Respondetur, quod quamuis sapor sit effectus passionis primarum qualitatum, nihilominus tamen quia etiam est causa passionis in gustu, & ratio causæ est dignior q̃ ratio effectus, dicitur passibilis qualitas per ordinem ad sensum, colores vero, quia non sunt in visu causa passionis proprie dictæ (nam visus non afficitur colore per alterationem corruptiuam, sicut gustus, & tactus) ideo colores non dicuntur passibiles qualitates tanquam causæ passionis, sed tanquam earum effectus.

¶Et hac de causa nõ posuit Aristo. nisi tria exẽpla passibilis qualitas. s. caliditas & sapor quarũ vna est qualitas prima, & alia quali M tas secunda, & ambæ faciunt passionem proprie dictam in sensu, & item color qui non facit proprie passionem in sensu Odor enim eodem modo se habet ad odoratum, sicut sapor ad gustum (quia etiam calefacit) sonus vero eodem modo se habet ad auditum, sicut color ad visum, quia non inficit, sed perficit sensum.

¶Ex quo sequitur ꝙ quãuis omne obiectum sensus sit passibilis qualitas huius speciei, tamẽ nõ omne dicit passibilis qualitas p ordinẽ ad sensum, sed solum obiecta tactus, & gustus & odoris, alia vero duo dicuntur passibiles qualitates, quia sunt effectus passionũ.

¶In quinta particula quæ incipit, Quæcunq, igitur &c. reuertitur Aristo, ad propositũ huius textus, dicens, ꝙ illæ qualitates quæ sũt effectus

A effectus passionũ, si sunt difficile mobiles, dicũtur passibiles qualitates, siue fiãt ex passionib. naturalibus a natiuitate (vt nigredo Aethiopis & pallor cholerici) siue ex morbo diuturno id accidat, vt q a ex diuturna febre mansit perpetuo pallidus. Si vero sunt qualitates facile transeuntes (vt in illo qui erubescit) dicũtur passiones. Vocat passionem, qualitatem, quæ est effectus passionis quia non hêt aliud nomen quo illam distinguat a passibili qualitate, & solemus nomé causæ attribuere effectui, sicut combustam domũ vocamus, cõbustionem. Probat hãc differentiam, quia quamuis tam istæ quam illæ sint passibiles .i. effectus passionũ, tñ illæ sunt simpliciter qualitates, hæ vero non,
B nam ab illis dicimur quales, non tñ ab istis, non .n. propter ruborem verecundiæ dicitur iuuenis simpliciter rubeus, sed passus ruboré, tamen propter diuturnum & perpetuum ruborem, dicitur quis simpliciter rubeus, & per consequens simpliciter qualis. ¶In sexta particula quæ incipit, Similiter & in anima. subiungit exemplum secũdũ in qualitatib. spiritualibus, videlicet ꝙ illæ quæ sunt difficile mobiles, aut quia sunt naturales aut ex ĩfirmitate factæ perpetuæ illæ quidẽ sunt passibiles qualitates, vt insanus vel furiosus, vel a natiuitate vel ex infirmitate perpetuus, quia illi simpliciter dicuntur tales. Si vero sit passio facile trãsiẽs,
C illa non est passibilis qualitas, sed passio, vt si quis aliqua causa irascitur, nõ dicitur simpliciter iracundus, sed passus motũ iræ. Et accipitur hic passio, vt notatũ est, metaphorice. ¶In textu quarto qui incipit, Quartum qualitatis. subsequitur quarta & vltima species qualitatis, quæ est figura vel forma, vt rectum, curuum triangulus, quadrangulus &c. est .n. qualitas conueniens soli substantiæ corporeæ ratione quantitatis. Translatio Boetii habet, forma & circa aliquid constans figura. Vnde aliquibus ambiguũ est, vtrum constãs, sit nominatiuus adiectiuus de ly figura .i. figura constans, an accusatiuus adiectiuus de ly aliquid, vt sit sensus, Figura alicuius constantis & per se habentis terminum suarum partiũ, vt sunt sicca

Figura et forma

& dura, ad differentiam liquidorũ quæ non hẽnt ꝓpriã figurã sed alienã continentis vasis. At vero litera Græca tollit hanc æquiuocationem, est n. hyparchousa, adiectiuũ fœmininum de ly forma (nam in Græco figura ponitur primo loco & forma in secundo) & est participium a sum, es, fui, quare non opus est transferre, constans, sed sine aliquo participio, vt vertit Argyro. & sit sẽsus. Quartũ genus est figura, & illa quæ est vnius cuiusq; rei forma. Nã quod Boetius transfert, circa aliquid, Græce est circa singula, aut, circa vnumquodque. Quomodó figura & forma differunt, item, an rarũ & densum, asperum & lene, ad hoc pertineãt prædicamentum, & an sint plures qualitatis species, quæ omnia in hoc textu tanguntur, disputatione quæstionis eluc dabimus. D E

In textu quinto qui incipit, Qualia vero sunt. sequitur secundum membrũ huius capitis, vbi describitur quale. Sed dubiũ est quare cum in cæteris prædicamentis nõ tractauerit Ari. seorsum de abstracto & concreto, id fecerit proprie in hoc prædicaméto. Respõdet id parum referre, sed forte id fecit (vt colligitur ex Alexandro) quia qualitas cõmodius describi non potuit quam ꝑ ordinẽ ad quale, & ideo tanquã relatiua secundum dici descripsit alterum per alterũ, vt qualitas describeretur per quale, quod est notius nobis, & quale per quantitatem, quæ est notior natura. Relatio vero definitur per ordinem ad terminum, & quantitas per ordinẽ ad diuisionem, & ideo non opus fuit illic tractare de abstracto & concreto seorsum. Vel forte cã fuit, ꝙ quamuis omne accidẽs denominatiue prædicetur de subiecto, tñ id ꝑspicatius est in hoc prædicamento, nã in ꝑdicaméto quantitatis nõ solũ substãtia dicit quãta a quantitate, sed ipsamet quãtitas vt puta lineæ, & sꝑficies, sũt quãtæ per se. ¶Atqui tres sunt particulæ in hoc textu, in prima .n. ponit descriptionẽ, & in cæteris explicat illã. Ait .n. ꝙ qualia sunt q̃ secundum has qualitates denoĩatiue dicuntur, aut quomõlibet aliter ab his. Tunc res denoĩatur ab aliquo accidente (vt ex antepredicamẽtis cõstat) qñ abstractum & con F

Quale.

G cretũ cõueniunt nomine ĩ principio & differunt in fine. Et ideo subiungit Arist. ꝙ in plurimis quidẽ & fere in oĩbus, qualia denominatiue dicũtur æqualitate: vt a cãdore cãdidus, & a grãmatica grãmaticus, a iustitia iustus, &c in aliquib. vero nõ ẽ propria denoĩatio. Cuius causa põt esse harũ altera. Aut quia nullum est nomẽ impositũ talis qualitatis: aut quia licet sit nomẽ impositum qualitati, nõ tñ hẽt propriũ denoĩatiuum. In secunda particula textus explicat primũ modũ in secũda spẽ qualitatis. Enim uero naturalis potentia pugilandi aut currendi nõ hẽt nomen impositũ: nam pugilatores aut cursores non dicuntur a naturali potentia, sed ab arte quæ acquiritur in palæstra, quæ pertinet ad primã speciẽ qua-
H litatis, sed pp inopiã noĩm explicamus ẽt secundã speciẽ per noĩa primæ spẽi. Nõ negat quin sint aliqua noĩa aliquarum potentiarum, vt intellectus, a quo quis dicitur intellectiuus, & sensus, a quo dr̃ sẽsitiuus. ¶ In tertia particula quæ incipit, interdum, aũt, &c. addit secũdum exemplũ de virtute & studioso, quãuis n. virtus sit propriũ nomẽ qualitatis, non tñ hẽt propriũ denominatiuum, quia non cõuenit in principio nominis. Eodẽ mõ a grãmatica scientia, non dicitur mulier grammatica denominatiue, sed æquoce, quia est in totũ similitudo vocis, & ideo concludit, ꝙ qualia dicũtur a qualitatibus aut denominatiue, aut alio quouis modo .s. vel æquiuoce, vel non secundũ omnes conditiones denominatiui.

I In textu sexto qui incipit, Atqui contrarietas. &c. incipit tertiũ membrũ, vbi asseri- *Cõtrarietas.* bũtur qualitati tres proprietates, & prima explicatur ĩ hoc textu, qui habet duas particulas. In prima ponitur proprietas .s. proprium est qualitati habere cõtrariũ, vt albedo opponit nigredini, & iustitiæ iniustitia. Et rõne formarũ conuenit qualib. ipsis, vt albo cõtrariatur nigrũ, & iusto, iniustũ. Subiũgit tñ ꝙ hoc non est proprium quarto mõ, quia licet cõueniat soli, non tñ oĩ, nam flauo inquit aut fusco nihil est cõtrarium. Rõnem huius in qõne explicabimus, quia cõtrarietas ẽ maxima oppositio inter ea q̃ maxime distant, vt inter albũ & nigrũ, qui K sunt extremi colores. ¶ In secunda particula quæ incipit, Ad hæc. &c. subdit, non nouam proprietatem (vt est in quorundã opinione) sed appẽdicem potius prioris. Et tẽ, ꝙ si vnũ ex contrariis est in prædicamento qualitatis, & reliquũ erit in eodem & non in aliquo alio, vt si iustitia & iustum sunt in prædicamento qualitatis, iniustitia & iniustum sunt in eodem prædicamẽto. ¶ In textu septimo qui incipit, At vero &c. subditur secũda proprietas quæ est suscipere magis & minus. Ambæ. n. istæ ꝓprietates vbicunque sunt germanæ, vt cui adest vna, adsit & alia, & cui vna abest, alteram necesse sit abesse, quia remissio ex mixtione fit cõtrariũ, & intensio fit, eo ꝙ vnũ altero depuratur. Et probat dupliciter, ꝙ album suscipiat magis & minus, tum quia contigit L vnũ album esse magis album alio, tũ etiam q̃a fieri põt vt idẽ successiue sit seipso magis aut minus albũ. ¶ Subiũgit t7, ꝙ hæc ꝓprietas, sicuti superior, licet conueniat soli non tamẽ omni. Est veruntamen de aliquibus dubiũ, & de aliis certum, ꝙ non recipiũt intensionẽ. Ait ergo in secunda particula textus, ꝙ quãuis qualia suscipiãt magis & minus, dubiũ tamen est apud quosdã an accidentia in abstracto suscipiãt magis & minus, & inclinat magis in partẽ negatiuam, ꝙ quãuis aliquis sit magis aut minus iustus, aut magis aut minus sanus, quia magis aut minus participant iustitiã aut sanitatẽ, tñ iustitia & sanitas non suscipiunt ma- M gis & minus, cũ tamẽ vna iustitia non ẽ magis iustitia quàm alia, aut vna sanitas magis sanitas. ¶ In tertia parte textus qui incipit, Triangulus aũt. subdit, & de aliquibus qualitatibus, puta quę pertinẽt ad quartã speciem, nulla est dubitatio, sed certum est ꝙ non suscipiunt magis & minus. Et manifestat hoc dupliciter. primo in formis specificis, & secundo in genericis. Ait. n, ꝙ quæcunq; suscipiũt definitionẽ triãguli aut circuli .i. duorũ quorũcunq; triangulorũ aut circulorũ, neuter est magis triangulus q̃ alter, aut magis circulus, vt triangulus inæqualiũ angulorũ tã triangulus est q̃ triangulus

Magis et minus.

A gulus æquilaterus, & circulus minor tã circulus est q̃ circulus maior, & pariter inter diuersas figuras si detur quadrangulum altera a parte longius, tã figura est, & tã quadrangulũ q̃ quadratũ æquilaterũ. ¶In textu octauo q incipit, Eorũ igit̃. cõcluditur tertia ꝓprietas qualitatis, videlicet ꝙ propriũ est qualitati secũdum eam similia aut dissimilia dici, vt duo alba sũt similia secundũ albedinẽ, duo triãguli secũdũ figurã. &c. Et ait, ꝙ cũ proprietates superiores non sint propria quarto mõ, quia non cõueniunt oĩ. Hoc tñ est propriũ simpliciter quarto mõ.

In nono & postremo textu, qui incipit, Non aũt perturbari. mouetur & terminatur vna dubitatio q̃ ex supradictis oritur.

B Cum.n. in prædicamẽto ad aliquid collocauerat habitum & dispositionẽ, hic vero cõstituit illa tanquam primã speciẽ qualitatis videtur Aris. eandẽ rẽ in diuersis prædicamẽtis reponere, cõtra eius doctrinã primo posteri. tex. 21. vbi ait prædicamẽta desiere esse impermixta. Ad quod dubium respondet dupliciter. Primo respondet, ꝙ quamuis genus habitus, sit ad aliquid, tamẽ species sint qualitates. Exẽpli grã. Sciẽtia quæ est genus habitus refertur ad scibile tãquã mensurabila ad mẽsurã, vt dictũ est, tamen grã matica nõ refertur ad scibile inquãtum grãmatica, sed solũ inquantũ sciẽtia. Quod est dicere, Grãmatica inquãtũ grãmatica

C non mẽsuratur scibili, sed inquantũ est quędam veritas quæ cõsistit in adæquatione ad obiectũ, & ideo scia in cõi refertur ad scibile, est.n. sciẽtia scibilis scia, & scibile, scia scibile: nõ tñ dicimus, ꝙ grãmatica est grãmaticabilis grãmatica. Eodem modo nõ dicimus, ꝙ theologia est theologicabilis theologia, quia solum inquantũ scientia (cuius veritas cõsistit in adæquatione ad obiectũ) mensuratur ab obiecto. Nõ negamus quin scientiæ distinguantur specie ex distinctione obiectorũ, ut qõne tertia procemiali mõstratum est, sed dicimus, ꝙ inquantũ sciẽtiæ particulares nõ dicũt relationẽ ad obiectum tanquã mensurabilis ad mensurã. Vnde concludit Arist. ꝙ ex eo habitus & dispositio posita sunt in prædicamẽto ad aliquid qa ĩ genere dñr relatiue, sed ideo posita sũt in ꝑdicamẽto qualitatis, qa ĩ spẽ nõ dñr relatiue. ¶Secuuda solutio ẽ in calce textus, ꝙ non est incõueniẽs ꝙ habitus & dispositio pertineãt ad duo prædicamẽta, quia dñt & relationẽ & qualitatẽ. ¶Sed ne iterum huc reuertamur arguitur contra ambas solutiones. Contra primam, Species quidditatiue continetur sub genere, ergo non põt genus pertinere ad vnũ prædicamentũ, & species ad aliud. Et contra secundã arguitur, quia ut supra dictũ est, respiciẽdum est ad significatum formale nominis, & ad rõnem formalẽ rei, & secundum illã ponenda est res in vnico prædicamẽto. ¶Ad vtrunq; respõdetur, ꝙ relatiuum secundum esse, quod

D

E vero est relatiuum, non põt esse quidditatiue genus respectu qualitatis aut rei alterius prædicamenti, sicut.n. quantitas nõ potest esse genus substãtiæ, ita nec ad aliquid, genus qualitatis, at scientia non est relatiuum secundũ esse. sed secundũ dici, & ideo vere nõ est in prædicamẽto ad aliquid. Sed qđ determinat hic Aris. id solũ est ꝙ stat genus dicere respectum quem non dicit spẽs, non ꝙ ille respectus sit de quidditate generis, alias esset etiam de quidditate speciei. Et ad hunc sensum dicit in secunda solutione, ꝙ nõ inconuenit idẽ esse in diuersis prædicamentis, vno quidem vere secũdum esse, & in alio qudãmodo extrinsece, & ita scientia ꝫm esse est in prædicamẽto qualitatis. licet eius quiditas exprimatur ꝑ respectũ qui pertinet ad ꝑdicamnetũ relationis. F

Quæstio vnica.

Vtrum textus de qualitate sit verus.

A Parte negatiua arguitur, primo contra sufficientiam specierũ qualitatis. Dispositio est generale nomen conueniẽs omni qualitati: nam oĩs qualitas disponit subiectum, quæ si sit diuturnior hæret per modũ habitus, ergo habitus & dispositio non faciũt singularẽ speciẽ. Et secundo. Oĩs qualitas cuiuscunq; speciei, est actiua, nam aliquis habitus est actiuus, & calor qui perti-

G net ad tertiam speciē, & figura aliqua est apta ad motū, vt figura circularis velocius mouet quā angularis, ergo omnis qualitas est potentia, & p consequēs potentia non facit singularem speciem. Et tertio. Oīs qualitas est terminus passionis, nā oīs de se pducitur p alterationē, ergo passio vel passibilis qualitas non est particularis species. Et quarto. Oīs qualitas est forma subiecti, ergo forma non facit singularem speciē. ¶ Et confir. Ari. in fine quartæ spēi insinuat esse alios plures modos, & spēs qualitatis q̄ isti quatuor, ergo numerus est insufficiēs. ¶ Secundo principaliter arguitur. Habitus dicitur ab habendo, habere vero non solum pertinet ad qualitatem, se ad alia etiā H prædicamenta, dicimus.n.habere quantitatē, vestē, amicum, &c. ergo habitus non est prima spēs qualitatis. ¶ Et cōfir. Habitus & dispositio solū differūt penes difficile & facile remoueri, sed hæc sunt accidentales differentiæ q̄ non mutant speciem, ergo non debuisset Ari. in duo mēbra diuidere ad modum duarū specierū. ¶ Tertio principaliter arguitur contra secundam speciē. Vel secūda spēs differt a prima in hoc q̄ qualitas secūdæ spēi est actiua, & qualitas primæ speciei nō est actiua, & hoc non, q̄a sunt multi habitus actiui vt sciētia & virtutes. Aut in hoc q̄ qualitas secūdæ spēi est qualitas a natura, sed qualitas primæ spēi est acquisita, I & hoc nō, q̄a multæ sunt qualitates primæ spēi ēt naturales, vt sanitas, & pulchritudo & ecōuerso aliqua est potentia aduentitia, vt character sacramētalis quem S Th. 3. p q.63. ar. 2. reducit ad secūdam speciē qualitatis. Aut differūt penes subm̄, & hoc nō, quia vtriusq; spēi qualitates sunt & in aīa & ī corpore vt habetur in litera, ergo secūda spēs nullo modo differt a prima. ¶ Et cōfir. primo Aris. 5. met. tex 19. vbi tractat de qualitate, solas alias tres spēs posuit præter missa secunda, ergo non debuisset hic illam interponere. ¶ Et cōfir. secundo, Impotentia solū dici priuatio ne potentiæ, ergo potentia & impotentia non sunt duæ qualitates differentes spē, & per consequens non debuit explicari duobus noībus, nam priuatio vt cæcitas non ponitur in prædicamento de p se, sed reductiue vbi ponitur uisus. K ¶ Quarto principaliter arguitur cōtra tertiā speciē. Caliditas & frigiditas ponuntur ab Ari. in prima spē, ergo nulla fuit rō, ut pp has qualitates sensibiles constitueretur tertia species. ¶ Et confir. Passio & passibilis qualitas non differunt spē, sed solum secundum esse remissum & intensum, ergo illa species non est bimembris. ¶ Quinto principaliter arguitur cōtra quartam speciem. Aut forma recipitur illic generaliter, & sic non est propria spēs qualitatis, cum omnis qualitas sit forma, aut accipitur specialiter p figura quātitatis, & tunc nulla est differentia inter figuram & formam, & per cōsequens spēs illa nō habet duas partes. ¶ Et L confir. Asperum & lene dicūt figurā, ergo male excluduntur ab Aristo. ab illa specie qualitates. Probatur antecedens, quia sicut curuū est id cuius mediū exit ab extremis, rectum cuius mediū non exit ab extremis, ita asperum est cuius partes superficiales inæqualiter prominēt aliæ aliis, & leue est cuius partes æquali superficie terminātur, vnde sicut rectum & curuum pertinent ad hāc speciem ita asperū & lene. Rarum vero & densum videtur pertinere ad secundā speciem, sicut molle & durū. ¶ Quod ad secundum mēbrū textus attinet, contra primā proprietatē sexto principaliter arguitur. Contrarietas non conuenit oī qualitati, vt Aris. ipse cōfitetur, nec cōuenit soli, er M go nullo mō est propriū qualitatis. Probatur secunda pars antecedentis. Aut contrarietas accipitur large, vt includat priuatiue & relatiue opposita, & has manifestū est cōuenire d̄fiis substātialibus, vt rōnale & irrationale, & relatiuis, vt sursū deorsū. Aut accipitur proprie p illis accidentib. quæ se circa idē subm̄ expellūt, & hæc solū conuenit duab. primis qualitatibus. s. caliditati & frigiditati, quare male positū est exēplū de albedine & nigredine, q̄ cū non sint qualitates actiuæ, nō proprie cōtrariātur, aut si cōtrariātur, eadē rōne flauū & fuscū cōtrariātur, quia medii colores non possunt esse in eodē subiecto sicut nec extremi. ¶ Septimo contra

A contra secundam proprietatem arguitur. Aut intensio fit per additionem gradus ad gradum ad modum nominalium, aut per maiorem radicationem in subiecto. Si primum, nulla esset vna qualitas quæ intenderetur vt infert Burleus, nam gradus præexistens nunquam est maior, sed aggregatum ex illo & superueniente: si secundum, tunc arguitur sic. Gnale est oibus accidentibus inesse subiecto, ergo gnale est oibus magis aut minus radicari in subiecto, & per consequens non est hoc proprium qualitatis, sed conuenit et quantitati & relationi. ¶ Et confir. subiectu recipit magis & minus ratione qualitatis, ergo a fortiori si concretum recipit
B magis & minus, & abstractum recipit magis & minus, quod est contra determinationem Aristo. ¶ Octauo tandem arguitur contra vltimam proprietatem. Non soli qualitati conuenit secundum eam res esse similes aut dissimiles, ergo non est hoc proprium quarto modo, vt Aris. intendit, nam substantiæ eiusdem spēi sunt similes in spē secundum rōnē substantiæ, imo propterea gnatio aliqua dr vniuoca, quia substantia geniti est similis substantiæ generātis. Item duæ paternitates sunt similes, & paternitas & filiatio dissimiles i genere relationis, & duæ calefactiones sunt similes, & calefactio & frigefactio dissimiles in genere actionis. Immo in Deo, vbi nulla est qualitas, filius est similis patri.

C Ad quęstionem veluti ad superiores affirmatiue respondetur. Et ideo in primo articulo quæstionis respondebimus ad quinque argumenta contra species qualitatis, & in secundo articulo ad alia tria contra tres eius proprietates. Circa materiam primi argumenti Boetius propter authoritatem Aristo. adductam in confirmatione censet alias esse plures species qualitatis, sed quia Aristo. introductionis modo hic rem tractauit, non enumerauit omnes, vt nos animatos relinqueret ad alias perscrutandas. Nihilominus vt Ammonius, & alii dicunt, credendum non est Aristotelem, qui vbique copiosus est, speciem aliquam prætermisisse. Nominales, vt solent distinguunt quatuor istas species per connotationes nominum. Aiunt enim quod quatuor istæ species nihil aliud sunt quam quatuor binarii nominum non coincidentes in sua significatione, vt hi termini habitus, dispositio, &c. At manifestissimum est Aristotelem nō loqui hic de nominibus vt patet inspicienti exempla literæ. Nomen enim habitus, nō est difficile mobilis, sed res quæ est habitus, nec naturalis potentia est nomen, sed aptitudo naturalis, nec passibilis qualitas est nomen, sed accidens immutatiuum sensus, item quia nomina solum ponuntur in prædicamento tanquam signa rerum. ¶ Petit ergo argumentum vnde sumatur sufficientia quatuor specierum qualitatis, vt nec plures sint nec pauciores. Quam S. Tho. prima secundæ. q. 49. ar. 2. impugnata opinione Simplicii, egregie deducit hoc modo. Ratio qualitatis est esse modum substantiæ & modus secundum Augustinum super Genesim est mensura rei. i. terminatio alicuius potentiæ rei. Vnde quia potentia materiæ terminatur per formam, differentia substantialis quæ sumitur a forma dicitur qualitas substantialis rei. Et eadem ratione modus accidentalis terminans aliquam potentiam subiecti, appellatur qualitas. Modus autem istæ potest sumi vel in ordine ad naturam subiecti, vel in ordine ad eius actionem, vel in ordine ad eius quantitatem. Si sit modus rei in ordine ad naturam, pertinet ad primam speciem, vnde habitus, vel dispositio est qualitas perficiens subiectum secundum suam propriam naturam. Exempli gratia. Propria natura, & perfectio animalis consistit in uita, sanitas ergo (puta debita proportio humorum) quæ perficit rem ad istum finem, pertinet ad primam speciem qualitatis. Item propria natura animæ inquantum rationalis est vita secundum rationem, habitus ergo tam intellectus quàm voluntatis, quæ perficit animam ad istum finem, pertinent ad primam speciem qualitatis. Et ad eandem pertinent eorum contraria. s. ęgritudo & iniustitia & reliqua id genus. Vnde Aristo. 7. Phy. tex. 17. habitus inquit est dispositio perfecti ad optimū. i. qualitas disponens quæ habet esse naturale ad optimum

D

E

F

G timum eius finem. Si vero sit modus seu determinatio subiecti secundum actionem & passionem, tunc si pertinet ad principium operationis, est naturalis potentia vel impotentia pertinens ad secundam speciem, quod si sit terminus actionis, pertinet ad tertiam speciē. est.n. passibilis qualitas id qđ ꝑ alterationē producitur. Attamen si modus sit determinatio subiecti quantum ad quantitatem, tunc est figura vel forma. Hinc sequitur rō ordinis harum specierum. Et.n. quia natura subiecti præsupponit actionē & passionē & quantitatē, accidēs quod est modus rei quoad eius naturā cōstituit primū speciē, & modus dicens principium a-
H ctionis constituit secūdam, & qui dicit terminum actionis, constituit tertiam, & tandem modus quantitatis constituit quartā. ¶Ad primū ergo argm̄ respondet, quod quāuis oīs qualitas cuiuscunq; spēi sit dispositio subiecti, tn̄ dispositio, vt pertinet ad primam speciem, dicit dispositionē subiecti in ordine immediate ad propriā naturam. Figura aūt de se non dicitur conuenientia aut disconuenientia ad naturā, impertinens.n. est quantitati vt habeat figuram triangularē aut quadrāgularē, & pariter color quę est tertiæ spēi de se non dicit conueniētia aut disconueniētia naturæ rei. Si tn̄ figurā aut collorem accipiamus in quantum conueniunt naturæ rei, pertinent ad primam spe-
I tiem, vt pulchritudo quæ dicit, debita appositio mēbrorum & colorum secundū naturam huius aut illius spēi aialis, pertinet ad primā speciē, & pariter deformitas. Neque pōtētia vel impotētia dicit eē immediatū ordinē ad bene vel male esse naturę sed ad agendum vel patiendū simpliciter. Eodē mō respondetur ad alias duas partes argumēti, quāuis.n. oīs qualitas sit actiua, tamen prima vel secunda vel tertia spēs non dicit de se ordinē ad actionē sed solum secunda spēs. & quāuis oēs qualitates producerentur per aliquam actionē, tamen solum tertia spēs dicit formaliter, quod sit causa vel terminus passionis. Sed ad vltimū membrū respondetur, quod forma quæ constituit quartā speciē nō accipitur generaliter, vt quod li beccidēs dicitur form a subiecti, sed specialiter, vt est trus quātitatis. ¶Ad cōfir. respōdetur, quod illa verba Ari. nō insinuāt, plures esse spēs qualitatis, sed auctoritas eius & grauitas ē similia verba in fine cuiuscunque tractatus adiicere, ac si rem nō absolutā præstitisset. ¶Ad secundū principale rńdet S. Tho. prima secūdæ. q. 49. ar. 1. quod quamuis habitus dicatur ab hēre, pōt tn̄ dici tripliciter, & est ad literā dist. Aris. 5. met. tex. 28. Nam vno mō habere idē est quod habitio, qua vna res habet aliam inter quas nihil mediat nisi solatio, aut possesionis, aut quæuis alia, vt habere seruū, habere pecuniam. & hoc nō constituit prædicamentum spālē, sed est. conditio cōis quæ facit vltimū postprædicamentū. Secūdo mō est habitio qua vna res hēt aliam inter quas mediatur ali- L
quid quasi per modum actionis aut passionis, licet non sit vera actio, sicut esse vestitū calciatū armatū, nā esse vestitū nō dicitur simpliciter hēre vestē primo mō, sed habere illā uestitā. Et hoc est vltimū prædicamētum. Tertio mō accipitur habitus pro qualite qua res aliqualiter se habet in seipsa, vel in ordine ad aliud cōuenienter ad naturā suam, & hæc ꝑtinet ad primā speciē qualitatis. ¶Ad cōfir. rńdet. S. Tho. loco mō citato ad tertium argm̄, dicens, quod dispositio vno mō accipit gn̄aliter, vt notauimus in expositione primi textus pro dispositione quacuuq;, siue facile siue difficile sit remouibilis, & sic est genus ad habitum. Ait em̄ M
Ari. 5. met. tex. 25. quod habitus est dispositio qua qs male vel bene disponitur. Alio modo accipitur specialiter, vt dicitur contra habitum. Boetius vero & antiqui oēs nullā aliā constituunt differentiā inter habitum & dispositionē, nisi illā quæ est iter ꝑfectū & imperfectū in eadē spē, vt eadē qualitas sub esse remisso sit dispositio, sub esse intēso sit habitus, secūdū quos habitus & dispositio non differunt spē. At S. Th. illic oculatius literā Aris. cōtemplans dicit, quod differūt spē. vt habitus sit illa qualitas quæ ex genere suo est difficile mobilis, quia ex genere suo non hēt faciles causas corruptionis, vt sūt habitus intellectus, & appetitus, quorum

A rum exēpla ponit Arist. Sciētia .n. inquit ex genere suo non habet contrariū quod facile ipsum corrumpat, nisi vehemēti aut diuturno modo quis incidat in amētiā. ¶ Vbi animaduertendū est, q Arist. nō vtitur hic nomine scientiæ generaliter, sed proprie vt distinguitur contra opinionem, nec sciētia dicitur difficile mobilis solū propter intensionem, sed quia scientia generatur per demōstrationē, q vnico actu conuincit intellectū & generat habitū, vt notat S. Tho prima secundæ. q. 51. art. 3. & ideo non hēt causas corruptionis cōtrarias, sed solū p obliuionē. Vñ opinio quātumq; sit intensissima, nō est ex genere suo difficile mobilis, B neq; est habitus, quia rōne probabili corrūpitur. Verū est tñ q quamuis scientia vnico actu gñetur quantum ad vsum intellectus, tamē vt hæreat memoriæ, indiget (vt dicit illic S. Tho.) aliqua assiduitate, & hoc est quod dicit hic Aris. q si quispiā mediocriter scientiam acquirat, tunc est difficile mobilis, & idem est de virtutibus moralib. nā virtus ex genere suo dicitur esse cōnexionē cum prudentia & sedatas passiones, & ideo ex genere suo non hēt cōtrarias causas corruptionis in eodem subiecto. sed tamen calor febrilis aut frigiditas ex genere suo facile corrūpitur a contrario, nisi ob diuturnitatem efficiatur quodāmodo naturalis, si C cut hectica quæ est calor cōfirmatus, & paralysis, quæ est confirmata frigiditas, & pariter sanitas ex genere suo ē dispositio. quo fit, vt scientia & virtus quæ ex genere suo dicit habitū difficile mobilem, de per accidens in principio acquisitionis habent modum dispositionis, & econuerso calor & frigus, & sanitas quæ ex genere suo dicūt dispositionem, per accidens efficientur habitus. ¶ Rationē horū nominum possumus assignare, quia cum habitus dicatur ab habere, & res nō habeatur, nisi firmiter teneatur dispositio nō hēt nomē habitus quoadusq; firmiter teneatur, aut nos teneat. Nā in bonis & cōueniētibus nos tenemus habitum *Ad tertium.* in malis vero & discōuenientib. ipsi nos habēt, vt habetur. 5. me. t. 28. Et hæc ad confirmationem. ¶ Circa tertiū principale notandū est, q inter primā & secundā speciē nō D est hæc differētia, q sola qualitas secundæ spēi sit actiua, & qualitas primæ nō sit actiua, licet ex ante dictis quis in hoc possit falli, eo q qualitas primæ spēi dicit eē ordinē solū ad naturā & bene esse rei, qualitas uero secundæ spēi dicit potentiā & virtutē agēdi aut patiēdi. Non .n. inquā hæc est differētia, vt ait S. Th. loco citato, ar. 3. nā quāuis habitus immediate disponat rē ad bene esse, dupliciter tamē cōuenit habitui vt sit actiuus. Vno mō mediate, quia quod disponit rē ad bene esse, disponit mediate ad bene operari, sicut sanitas disponens ad esse, mediate, disponit ad robuste agere. Secundo mō habitus pōt esse actiuus rōne subie- E cti. Exempli gratia. Habitus qui est in potētia, puta intellectu aut voluntate, eo q disponat potentiam ad bene esse, & bene esse potentiæ per se est bene operari, est operatiuus ratione subiecti. ¶ Neq; differūt secūdo mō tacto in argumēto, vt argm̄ probat tametsi Simplicius ita crediderit, propterea q Arist. secundam speciē appellat qualitatē naturalem, nō tñ primā. Ratio enim huius appellationis fuit, tum quia non potuit illā significantius discernere a prima, aptitudo .n. luctandi primæ & secundæ speciei non differt, nisi quia illa est ab arte, & hæc a natura, tum ēt quia apud Aristotelē nulla est qualitas secundæ speciei nisi naturalis aut facta naturalis, in prima vero sūt F & naturales & acquisitæ. Neq; differūt tertio mō, vt opinatus est Alexader qui credebat in prima spē solas esse qualitates spirituales, & in secunda corporeas, dicēs q Aristo. posuit exemplū de sanitate & ægritudine, nō q pertineāt ad primā spē, sed per modum exēpli, q sicut ægritudo & sanitas sunt facile mobiles, ita se habet dispositio ad scientiā. Sed re vera vt S. Tho. 1. 2. q. 50. ar. 1. meminit, negari nō pōt quin sanitas & ægritudo sint qualitates primæ spēi, nā, eo dē mō posuit Ari. exemplū de illis, sicut de sciētiis. ¶ Differentia igitur formalis sumēda est inter primā & secundā speciē, ex definitione habitus. 5. met. tex. 25. vbi ait Aristo. q habitus est dispositio, qua aliquid

G Bene vel male disponit. Itaque potentia solum dicit principium operandi, vt abstrahit a bene vel male, & conuenienter & disconuenienter, sed habitus vel dispositio dicit bene vel male. Vt.n. ait S. Thom. 1. 2. q. 49. ar. 2. in sola prima specie qualitatis reperitur hæc differentia, bene vel male, eo ꝙ bonum vel malum dicit conuenientiam vel disconuenientiã naturæ rei, quam sola prima species qualitatis significat. Exempli gratia. Intellectus, de se non dicit nisi solum principium intelligendi, siue bene siue male, sed scientia, quæ pertinet ad primam speciem est habitus bene & faciliter operandi, & error, est habitus male operandi, & similiter virtus & vitium. ¶Ad cõfir. autem respondet illic S. Tho. & Commentator, ꝙ Arist. 5. met. non meminit potentiæ inter species qualitatis, eo ꝙ parum ante tex. 17. tractauerat de illa sub proprio nomine potentiæ, hic autem connumerat inter species qualitatis, quia secundum potentiam etiã dicimur quales: Quærenti.n. qualis est homo, congrue respondetur, ꝙ sit aptus aut ineptus ad luctam, robustus aut imbecillis, aut ꝙ lapis durus aut mollis. ¶Hinc fit, vt quemadmodũ in prima specie subalterna habitus & dispositio sunt ex genere suo species distinctæ, ita & in hac, naturalis potentia & impotentia. Neq, impotẽtia solum dicit priuationem sed positiuam qualitatem: vt ægrotatiuum & molle. ¶Restat tamen dubium circa tertiũ mẽbrum argumenti, videtur.n. ꝙ habitus nullus sit in anima, sed omnis habitus debeat esse in subiecto diuisibili, nã Ari. 5. met. tex 24. antequam dixisset ꝙ habitus est dispositio, præmiserat, ꝙ dispositio est ordo habẽtis partes. Vnde fit vt habitus nõ sit nisi in subiecto habẽte partes. ¶Locus est in hac materia subobscurus. Ipse tamẽ se exponit si recte intelligatur. Ait.n. ꝙ dispositio ẽ ordo habẽtis partes, aut in ordine ad locũ. & hæc pertinet ad prædicamentũ situs, aut secundum potentiam, & hic est habitus corporalis, vt sanitas q̃ est proportio humorũ quos vocat partes, aut secundum speciem & hic est habitus operatiuus animę. Vocat enim partes animæ potẽtias eius per quas K ex sua natura indifferens est ad plura, & ad bene vel male operandum. Atqui sensus est quod res non indiget habitu operatiuo quando suapte natura determinata est ad vnum, vt calor ignis non est habitus, quia ignis a natura determinatur ad vnico modo operandum, sed tamen scientia & virtus sunt habitus determinãtes potẽtias quæ sunt partes animæ de se indifferentes, determinantes (inquam) ad bene vel male operãdum. ¶Ad quartum principale respondet S. Tho. quæstione citata, art. 2. ad primum argumentum, ꝙ si calor & frigus accipiantur absolute, vt solum dicunt ordinem ad passionẽ cuius sunt causa aut effectus, tunc L pertinent ad tertiam speciem. Si vero accipiantur tanquam conuenientia, aut disconuenientia naturæ subiecti, tunc pertinent ad primam speciem. Exempli gratia. Calor & frigus vt sunt obiecta sensus sunt passibiles qualitates, sed febris quæ est calor disconueniens naturæ, pertinet ad primam speciem, vt ephimera & tertiana quæ facile est transmutabilis, est dispositio, hectica vero est habitus. Eodem modo frigus disponens ad paralysim est dispositio, sed paralysis confirmata est habitus. Quemadmodum paulo ante diximus, q tia quãuis figura simpliciter & color sunt in quarta & tertia specie, tñ pulchritudo quæ dicit proportionem cõuenientem naturæ est in prima specie. M ¶Ad cõfir. respondetur, ꝙ in hac tertia specie forsan non est differẽtia specifica ex gñe inter passionẽ & passibilem qualitatẽ, rubor.n. ex verecundia, aut naturalis nõ uidetur ex gñe differre specie (quamuis oppositum non sit oĩno improbabile) fuit tñ necessariũ diuidere in duo membra, quia differũt aut ex parte causæ aut ex parte subiecti penes facile & difficile mobile. Rubor .n. q est ex motu verecundiæ, aut pallor ex metu nũq̃ possũt esse passibiles qualitates q̃ ratione causæ hẽnt vt facile trãseãt. Calor vero i igne & frigiditas in aqua ratione subiecti habẽt, ꝙ sint passibiles qualitates, nam sunt naturales subiecto a quo non remouentur nisi per corruptionẽ subiecti. Vñ

S. Thom.

ad quartum.

A S.Tho.1.2.q.49.ar.3.dicit,quod in trib.prio bus speciebus inuenitur hæc dña.i. facile & difficile mobile,eo quòd huiusmodi qualitates aut sunt principia aut termini actionũ. In quarta vero, non inuenitur, quia figura est terminus quantitatis, quæ de se non est actiua, & ideo figura nec acquiritur nec deperditur per se, nisi ex mutatione quã titatis.

¶Adquintũ varii sunt modi respõdẽdi. Expositores huius tẽpestatis fere dicũt formã, & figurã differre, quòd forma sit modus quãtitatis discretæ, vt par & impar. Figura vero ẽ terminus quantitatis continuę, vt triangulus. Hæc tamẽ, neq; in significatione nominum (quia forma de se nõ magis significat modũ quãtitatis discretæ quam continuæ) neq; in Aristotele, cuius verba sunt. Quartum genus est figurã & vniuscuiusque rei forma, vbi insinuatur, quòd forma est qualitas rei continuæ. Boetius dicit, quod forma accipitur hic pro qualitate a qua homines dicuntur formosi, ita, vt forma sit decor superadditus figuræ, sed certe hoc est falsum, nam pulchritudo, & deformitas pertinent ad primã speciem vt dictum est, cum dicant rei cõuenientiam. Albertus dicit, quòd solum differunt ratione, vt forma dicatur figura rei inquantum conueniens speciei & formæ substantiali, figura vero dicatur inquantum est terminus quantiatis. Sed hoc etiam videtur

C falsum, nam figura inquantum conuenit speciei, pertinet ad pulchritudinem.

¶Vt ergo ex phrasi Aristot. coniicere possum, figura, & forma differunt, quòd figura dicit superficiem lineis certis, & angulis, vel circulo terminatam, vt abstrahit ab hac, & ab illa materia, scilicet, vt cadit sub consideratione mathematica, vt triangulus, quadrangulus, circulus &c. nam figura secundum Euclidem est quæ termino vel terminis clauditur. Et ita Arist. 5. met. tex. 19. hanc speciem qualitatis appellat immobilia mathematica, idest figuram, vt abstrahit ab ente naturali mobili, puta ferro, ligno &c. Forma vero dicit figuram rerum naturalium, aut artificialium, vt domus, turris, statua, etsi darentur simplicia nomina significantia naturales figuras. Et ideo subdit Arist. quòd etiam rectum & curuum pertinent ad hanc speciem, scilicet tanquam tertium membrum, quia rectum, & curuum, cum non dicat aliquid lineis terminatum, non dicit figuram, neque perfectam formã, sed sunt formæ imperfectæ seu partes formæ, vt actus semicirculi est pars circuli. Itẽ conuexum &c. Verum est quòd aliquando, & figuras appellamus formas, & formas figuras. ¶Ad confir. respõdetur, quòd de aspero & leni author sex principiorum in prædicamento, situs, videtur contradicere Arist. affirmans, quòd hæc sunt qualitates. Et Albertus illic concordat sententias, dicens, quòd asperum, & lene, accipitur vno modo vt dicit solam positionem partium inæqualiter, vel æqualiter, & sic pertinet ad situm partiũ vel in ordine ad locum, vel inter seipsas, sicut dicit Arist. in prædicamento quantitatis quod partes quantitatis habent positionem secundum sursum & deorsum. Secundo modo accipiuntur, vt dicunt figuram ipsam imperfectam sicut rectum & curuum, & sic sũt in hac quarta specie qualitatis. Et tertio modo adhuc possunt comparari in ordine ad tactum, in quo asperum facit austeritatem, & lene, dulcedinem, & sic pertinent ad tertiam speciem. Nec propterea idem secundum eandem significationem ponitur in diuersis prædicamentis, sed penuria nominum est in causa, vt vnum nomen possit accipi secundum diuersas connotationes.

Numerus rerum, & nominum huius prædicamenti multo copiosior est, quam vt possit ob oculos poni, sed per differentias, quæ inter has species constitutæ sunt de singulis iudicandum est. Atque adeo qualitates supernaturales quamuis non comprehendantur sub rationibus naturalibus, reducuntur tamen ad prædicamenta, vt gratia ponitur in prima specie qualitatis tanquam habitus non quidem immediate operatiuus, quia non subiectatur in potentia, sed in essentia dans animæ esse supranaturale, & ideo est sicut sanitas supernaturalis. Vel potest considerari tanquam lumen, vt pertineat ad tertiã speciem

G speciem, nam lumen in astris, vbi habet esse permanens, est sicut passibilis qualitas, in aere vero, sicut passio. Et ita lumen gloriæ in beatis est sicut passibilis qualitas, in Paulo vero in raptu, sicut passio. Vel si consideretur ratione subiecti, vt est virtus intellectus ad videndum Deum, in beatis est sicut habitus, & in Paulo, sicut dispositio. Habitus vero infusi vt fides, charitas &c. oẽs sunt habitus operatiui primæ speciei.

¶In secũda vero spẽ ponit character sacramẽtalis vt citatũ eẽ. S. Thoma in 3. arg. quia character Baptismi solũ dicit potẽtiam ad suscipienda sacramenta, & character ordinis ad ea ministranda, siue bene, siue male, nam
H malus Christianus vere suscipit, & malus episcopus vere confert sacramentum.

¶Ad hãc spẽm reducuntur omnia instrumẽta, vt gladius, serra, malleus &c. hæc. n. de se nõ dicũt formã, sed virtutem agendi, quãuis hoc faciant per formam. Et quamuis calor & frigus absolute sunt in tertia specie, tñ calor ignis & frigus aquæ, si considerentur vt virtutes naturales agẽdi, sunt in secunda spẽ.

¶In tertia specie sunt oĩa obiecta sensuum, vt si dicas acutum & graue in sono aut in tactu. Et in quarto omnia noĩa figurarũ & formarum, vt expositum est.

¶At vero de distinctione qualitatis a substãtia nõ existimauimus necessariũ esse questionẽ disputare. Conuenit. n. inter omnes, pri-
I mam, & tertiã spẽm qualitatis distingui a substãtia. Vnde Nominales dicunt solum ꝑdicamentum & dimidium realiter distingui pᵗa substãtiã & duas spẽs qualitatis. Nihilo minus in prædicabilibus, capite de proprio, monstratum est secundam ẽt speciem distingui. De quarta vero specie quãuis id non sit euidẽs, verisimilius tñ est, ꝙ figura distinguatur a re figurata, maxime si quantitas distinguatur a re quanta. Dum tamen figurã vnius rei continuæ, vt statuam vnius lapidis, dicamus simpliciter esse vnam rem, figuram tamen plurium rerum, vt figurã domus, quæ constat ex plurib. lapidib. & lignis, non affirmemus esse simpliciter vnã, sed compositã ex figuris partium. Et hæc de 1. articu.

In secundo articulo dicendum est de proprietatibus qualitatis. Vnde ad sextum K argumentum respondetur, quod contrarietas, vt est proprium qualitatis, accipitur proprie vt distinguitur contra priuatiue & relatiue opposita, vt. s. sunt accidentia mutuo sese expellentia circa idem subiectum.

¶Sed est notandum, ꝙ contrarietas per se primo reperitur in tertia specie qualitatis, vbi sunt quatuor primæ qualitates elementorũ, scilicet caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas, quarum duæ primæ sunt principaliter actiuæ, & duæ secundæ passiuæ. Et ratione istarum contrariantur quæcunque res sint contrariæ. Vt in prædicamento substantiæ ignis contrariatur aquæ ratione caloris, & in prędicamento actionis calefactio & frigefactio contrariantur ratione terminorũ qui sunt qualitates contrariæ. Et generaliter, vt notat Aristot. non solum abstracta, sed concreta ipsa sunt contraria ratione abstractorum, vt album nigro, calidum frigido &c. Secundo reperitur contrarietas in qualitatibus secundis quæ fiunt ex istis, vt inter albedinem & nigredinem, amarum, & dulce &c. ¶Sed est secundo notandum, quòd contrarietas est maxima distantia, quia est perfecta oppositio, & ideo simpliciter non reperitur nisi inter duo extrema, vt sunt albedo & nigredo, dulcedo & amaritudo. Medii vero colores non contrariantur per se nisi ratione extremorum, vt rubrum non contrariatur viridi, nisi quatenus vnus color M participat de albedine, & alius de nigredine, Vnde illi colores qui magis accedunt ad istos extremos magis contrariantur.

¶In spiritualibus autem est contrarietas per se, & proprie, non ratione primarum qualitatum, sed ad similitudinem illarum. nã causæ productiuæ falsi habitus intellectus corrumpunt habitum verum contrarium, & passiones intemperantiæ corrumpũt habitum temperantiæ, & quæ corrumpunt habitum iustitiæ, generant habitum iniustitiæ Intemperantia enim & iniustitia nõ dicunt priuationes, sed habitus positiuos.

¶Hinc perspicuum est corollarium Aristo quòd si unum contrariorum est in prædicamento qualitatis, reliquum est in eodem

Loquitur

A Loquitur .n. de contrarietate proprie dicta, quæ non est, nisi inter positiuas qualitates Tametsi in priuatiue oppositis quodammodo verum habeat, nam licet priuatio per se non sit in prædicamento (cum non dicat verum ens) tamen reducitur ad genus sui positiui, vt cæcitas reducitur ad secundam speciem qualitatis, vbi est visus, & tenebræ ad tertiam, vbi est lumen. ¶ Ad septimum principale respondetur, quòd modo non est locus disputandi quomodo fiat intensio, sed pro nunc respondemus, quòd fit per maiorē radicationem in subiecto. ¶ Notandum est tamen, quòd quamuis omne accidens insit subiecto, tamen quia quãtitas, & relatio per se non sunt accidentia actiua, non radicantur magis, & minus. Qualitatibus vero, aut actiuis, aut secundis quæ ex illis fiunt, proprium est per actionem magis, & minus radicari in subiecto. Vnde eadem est ratio, vt proprium sit huius prædicamenti habere contraria, & recipere magis, & minus, puta ratio actionis, & passionis quæ cõuenit qualitatib primis. Et per hoc soluitur argumentum. ¶ Sed pro solutione confirmationis, & pro intelligentia textus septimi notandum est hic, quid est aliquid suscipere magis, & minus, vt intelligatur quomodo concretum suscipit magis, & minus: abstractum vero, minime. Enimuero recipere magis, & minus formaliter nõ est esse magis, aut minus intensum (vt multi falso existimant) aliàs abstractum potius reciperet magis, & minus, quàm concretum, albedo enim magis, aut minus intenditur in subiecto. Sed suscipere magis, & minus est, quòd nomen accidentis prædicetur cum magis, & minus, aut cum comparatiuo. Vnde fit manifestum quomodo concretum suscipit magis, & minus, sed abstractum non item. Calidum .n. est calidius alio, aut minus calidum, sed tamen calor non est magis calor, sed tamen intensior, sed non magis, aut minus calor. Item album est magis, aut minus album, sed tamen albedo non est magis, aut minus albedo. ¶ Hinc palam fit quomodo in aliis prædicamentis non est magis aut minus, quia propria denominatio quantitatis non suscipit

B

C

comparationem, nihil enim est magis, aut minus quantum, lineatum, aut superficiatum &c. sed in relatione est magis, aut minus simile ratione qualitatis. Et est hic insignis locus Arist. ad confirmandum intensionem non fieri per additionem, sed per radicationem in subiecto, nam si intensio fieret per hoc quòd albedo reciperet nouos gradus albedinis, certe sicut albedo dicitur magis intensa, ita diceretur magis albedo, sed quia intensio non fit, nisi per hoc quòd albedo magis actuat, & perficit subiectum, illud dicitur magis album, albedo vero non dicitur magis, albedo. ¶ Ad octauum argumentum respondetur, quòd hoc est proprijssimum qualitatis, vt secundum eam res dicantur similes, aut dissimiles, sicut est proprijssimum quantitatis, vt secundum eam res dicantur æquales, vel inæquales. Vnde sicut nihil dicitur æquale, vel inæquale, nisi quatenus participat aliquamrationem quantitatis, ita nihil dicitur simile, aut dissimile, nisi quatenus participat rationem qualitatis Exempli gratia. Duo homines dicuntur æquales in perfectione, quia est vnus gradus perfectionis in illis, & vnum est ratio quantitatis, sed dicuntur similes in specie, quia species habet se, vt qualitas substantialis indiuidui. Et eodem modo duo patres sunt similes in paternitate, quia paternitas inquantum accidens habet se, vt forma, & qualitas subiecti, & duæ calefactiones sunt similes, quia producunt similes qualitates. Et in summa, sicut duo alba æqualiter intensa dicuntur æqualia in albedine, eo quòd habent vnitatem gradus (quæ vnitas est ratio quantitatis) ita per oppositum duo quanta æqualia, dicuntur similia, quia habent eandem quantitatem, quæ inquantum accidens, est sicut forma, & qualitas subiecti. Et hoc est quod dicit Arist. 5. met. tex. 20. vnitas in substantia facit idem, in quantitate vero, facit æquale, sed vbitas in qualitate facit simile.

D

E

F

G **DE ACTIONE, & passione.**

CAP. IX.

SVscipit, & ipsum agere patiue contrarietatem. Calefacere namque, & frigefacere, & calefieri, & frigefieri, & uoluptate, ac dolore affici, contraria sunt, quare contrarietatem suscipiunt. Gradus quoque suscipiunt, ut magis, atque minus dicantur. Fit .n. ut magis quippiam minusue calefaciat, & itidem calefiat, & doleat magis minusue, quare agere patiue gradus suscipiunt, uti diximus. De his igitur tot a nobis sint dicta. Dictum est autem, & de situm esse, in hisce quæ diximus de iis, quæ sunt ad aliquid, denominatiuum ipsum a positionibus dici. De cæteris uero, ut de quando, de ubi, & de habere, quia sunt manifesta, nil aliud dicitur quàm ea quæ in principio diximus, habere quidem, indutum, atque armatum esse significare, ubi uero, in Lycæo esse, & cætera quæcunque de ipsis sunt dicta. De generibus ergo propositis ea quæ sunt dicta sufficiunt.

H

SEx vltima prædicamenta Aristoteles summa breuitate perstringit. Duas .n. tantum enumerat proprietates actionis, & passionis, reliqua vero quatuor sub silentio prætermittit, eo (vt inquit) quòd & facillima sũt cognitu, & non adeo ad vsum necessaria. Nihilominus Gilbertus Porretanus supplementum huic capitulo adiecit, quod libellus sex principiorum inscribitur, vnde, & ipse author sex principiorum appellatur. Græce scripsit, cuius, præter veterem, existat elegantissima translatio Hermolai Barbari. Et Albertus in commento illius inquirit, cur appellentur sex principia, & non potius sex genera, cum Aristotel. decem prædicamenta appellet genera. Non tamen existimo hoc disputatione dignum, omnia enim decem dicuntur, & genera, & principia. Genera quidẽ quia sunt prima prædicata quidditatiua: in quod fit vltima resolutio definitionis ex parte generis, est enim homo animal rationale, & animal corpus sensibile, & corpus substantia. Et eadem ratione dicuntur prima principia, nam principium est ex quo componitur substantia, & definitio rei, & in quod fit vltima resolutio. Itaque quodcunque generalissimum est genus, quia est totum continens sub se species, & est principium formale vnde res dimanant. Differunt tamen ista sex genera a præcedentibus quatuor, quia reliqua, aut sunt substantia, aut formaliter in substantia. hæc vero sunt extrinseca, quæ circunstant substantiam, vt esse in loco, esse in tempore, esse vestitũ &c. K L

Prima, & potissima quæstio est hic. An sex vltima prædicamenta sint relationes, quam partim septimo capite disputauimus. Et quidem ante Scotum nullus dixit quòd essent relationes, sed ipse excogitauit relationem intrinsecus aduenientem in locis quę illic citauimus. quia opinatus est aliquas esse relationes quæ non habent rationem fundandi distinctam a subiecto, quod illic satis pro captu dialecticorum impugnauimus. Modo vero ostendere restat quomodo sex prædicamenta non sunt relationes extrinsecus aduenientes, quia quòd non sint intrinsecus aduenientes, Scotus concedit. Aut per relationes extrinsecus aduenientes intelliguntur relationes secundum dici, & hoc non, quia hæc non sunt vere relatiua, vt supra expositum est, relationes vero extrinsecus aduenientes quarum ipse ponit exemplum, scilicet vnio materiæ ad formam, aut accidentis ad subiectum, aut humanitatis ad verbum, sunt relationes secundum esse, nam esse vnitum nihil aliud est quàm esse ad aliud. Si autem relatio extrinsecus adueniens sit relatio secundum esse, tunc sequitur ꝙ sit in tertio prædicamento, nam quòd accidens sit ab intrinseco, vel veniat ab extrinseco M

trinseco

A trinſeco non variat formam prædicamenti (ſanitas enim eſt in prima ſpecie qualitatis ſiue ſit a natura ſiue medicina, & forma eſt in quarta, ſiue ſit naturalis ſiue artificialis.) Quod ſi relatio extrinſecus adueniens eſt in tertio prædicamento, ſuperflua ſunt ſex vltima, nam predicamenta ſunt impermixta. ¶Et confir. Relatiua vt habetur 10. met. tex. 14. ſunt primo diuerſa, ergo ſicut hæc apud Ariſt. ſubſtantia eſt relatio, eſt immediate falſa, ita & hæc, relatio eſt vbi, aut ſitus &c. ¶Secundo arguitur. Relatio ſecundum Ariſt. 5. met. tex. 10. fundatur ſuper actionem & paſsionem, ſed vna relatio non fundatur ſuper aliam (nam ſufficienter numerauit Ariſt. fundamenta relationis quanti-

B tatem & actionem & menſuram) ergo actio & paſsio non ſunt relationes.

¶Et confir. quia expreſſe dicit Ariſt. 3. phy. tex. 19. quòd actio eſt motus, motus autem non eſt relatio. ¶Et tertio tandem arguitur. Vbi, eſt eſſe in hoc loco, & quando, eſt eſſe hodie, & habitus, eſt eſſe veſtitum, hæc autem ex ſua ſignificatione non dicunt relationem, eſſe enim duplum nihil aliud dicit quàm eſſe ad aliud, ſed eſſe hic ſignificat vere rem abſolutam, puta hunc locum, & eſſe veſtitum, habere veſtem circa corpus.

Cōcluſio. ¶Eſt ergo concluſio, quòd ſex vltima prædicamenta ſunt relatiua ſecundum dici, quæ non ſunt vere relatiua, ſed res abſolutæ, quæ

C tamen explicari non poſſunt niſi per reſpectum ad res a quibus dependent. Concluſio hæc manifeſtatur ex his quæ cap. 4. adnotauimus, Vbi prædicamenta in tria primum partiti ſumus. Cum enim ſubſtantia omniū ſit fundamentum, tria in rebus eſt conſiderare, ſcilicet aut id quod eſt ſubſtantia, aut accidens quod formaliter eſt in ſubſtantia, aut res quæ extrinſecus ſunt circa ſubſtantiam. Res primi generis ſunt in prædicamento ſubſtantiæ. Res ſecundi generis ſunt in tribus proximis prædicamentis, ſi enim accidens quod formaliter eſt in ſubſtantia eſt abſolutum, aut eſt quantitas aut qualitas, & ſi relatiuum, eſt ad aliquid. Res tertij generis pertinent ad ſex vltima prædicamenta. ¶Ecce ergo differentiam duplicem inter tertium, & ſex vltima prædicamenta.

D Prima eſt, quod relatio formaliter eſt in ſubiecto quod ab illa denominatur, vt paternitas eſt in patre qua refertur ad filium, ſiue ſit accidens diſtinctum, ſiue non, ſed eſſe in gymnaſio (quod eſt prædicamentum vbi) non ſignificat formaliter aliquam relationem, quæ ſit in Petro exiſtente hic, ſed illa denominatio fit ab extrinſeco, puta, ab iſto gymnaſio. Et eſſe veſtitum, non ſignificat formaliter relationem quæ eſt in homine, ſed veſtē taliter ſe habentem circa hominem. Itaque ſicut homo non dicitur albus ab aliqua relatione, quæ ſit inter ipſum & albedinem, ſed ab albedine, ita non dicitur veſtitus ab aliqua relatione, ſed extrinſecus a veſte. Et in-

Duæ differentiæ ſex vlt. et ter. pdi.

E de forſan in mentem venit Scoto vocare relationes extrinſecas, cum tamen non ſint niſi abſoluta extrinſeca. ¶Secunda differentia ſequitur ex prima, quod eſſe relationis puta eſſe patrem aut eſſe duplum, nihil aliud eſt quàm eſſe ad aliud, ſed tamen eſſe veſtitum, non eſt eſſe ad aliud, ſed eſt habere taliter veſtem, ſicut eſſe album, non eſt eſſe ad albedinem, ſed habere in ſe albedinem. Hoc eſt hic attente conſiderandum, per quod rem vix intellectam, exiſtimo clare eſſe expoſitā

Corrollarium. ¶Hinc ſequitur corollarium etiam obſeruādum, quod quærenti quid eſt eſſe veſtitum, utrum ſit relatio, reſpondendum eſt, quod non eſt relatio ſed eſt eſſe veſtitum, aut habere veſtem, aut quod eſt habitus. Nec vltra te-

F nemur reſpondere. Ad hoc enim inuenta eſt ars prædicamentorum, vt cum peruentum uerit ad generaliſsimum, illic ceſſet interrogatio Vt ſi quæratur quid eſt Dialectica, reſpondetur, eſt ſcientia, quid eſt ſcientia? eſt habitus, quid eſt habitus? eſt qualitas, & qualitas eſt, qua quales eſſe dicimur. Sed ſi vlterius quæras an qualitas ſit ſubſtantia, vel quantitas, vel relatio? reſpondetur, quod nec hoc nec illud, ſed eſt qualitas, quæ facit per ſe prædicamentum. Eodem modo ſi quæratur quid eſt calefactio? Reſpondetur quod eſt actio, & actio eſt motus vt ab alio procedens. Ita quod actio non eſt magis relatio quam qualitas ſit quantitas. Et ita veſtitum eſſe, eſt habitus. Nec Ariſt. audiret interrogantem

G gantem vlterius quid est habitus, cum sit generalissimum, sed responderet per suas species, est vestitum esse, vel armatum esse &c. & vbi, est esse in gymasio, vel esse in foro &c. Et ex inconsideratione huius corollarii homines inciderunt in modum illum ineptum loquendi. Quamuis enim relatio non sit distincta a substantia, cum tamen quæritur quid est paternitas, respondendum est quòd est relatio, & cum quæritur quid est linea, respondendum quòd est quantitas, sed cum postea quæritur an relatio vel quantitas sit substantia, vtrunque negandum est, sed relatio est relatio & quantitas est quantitas.

H His præhabitis facillime intelliguntur sex vltima prædicamenta. Quorum tractatum Gilbertus exorditur a definitione huius, quod est, ratio seu forma, nam prædicamenta dicunt rationes, & formas distinctas. Ait ergo, Ratio siue forma est id quod superuenit composito, simplici constans, & inuariabili essentia. Forma dicitur simplex & inuariabilis, primo, quia quidditas formæ consistit in indiuisibili, sicut quidditas numeri, cui si addas aut demas vnitatem, mutatur forma & species, & præterea, quia adueniens composito non facit maius, si enim aquæ aquam apponas, fit maior, sed si ex albo fiat nigrum, non est necesse vt fiat maius. ¶ Descendens subinde ad singulorũ definitiones. Actio (inquit) vel factio, est ratio seu forma per quam in materiam subiectam denominamur agere vel facere. Passio vero est effectus agentis.

Rõ seu forma.

Actio & Ad intelligentiam huius definitionis notandum est, quomodo differunt actio & passio & motus, hæc enim tria, materialiter sunt eadem res, formaliter autem differũt, & pertinent ad diuersa prædicamenta, nam motus neque est de prædicamento actionis, neque de prædicamento passionis, sed est inter post prædicamenta & reductiue ponitur in prædicamento termini motus secundum Aristotelem tertio physic. vt augmentatio, reducitur ad prædicamentum quantitatis, & alteratio, ad prædicamentum qualitatis. Exempli gratia. Cum ignis calefacit aquam motus alterationis (qui pro nunc claritatis causa supponatur esse calor qui recipitur in aqua motus) inquam ille, idest calor qui producitur, est actio, & est passio, & est motus diuersis relationib. Et quia ista sunt relatiua secundum dici, non possunt explicari nisi per respectus. Calor ergo ille consideratus in ordine ad finem. s. inquantum est in fluxu & fieri & est via ad calorem, est motus: nam illa ratione est actus entis in potentia, quia non in actu & in facto esse. Cõsideratur vero in ordine ad agens. s. inquantum est aliquid per quod agens immutat aquam superando & vincendo illam, est actio, nam est forma & ratio (vt inquit Gilbertus, a qua ignis dicitur agens. Itaque sicut ego dicor vestitus ab extrinseco, puta a veste, ita ignis dicitur agens, non relatione quæ est in illo, sed ab effectu quo mouet passum. Sed idem calor consideratus in ordine ad subiectum. s. vt recipitur in aqua tanquam id per quod aqua mutatur & uincitur ab agente, dicitur passio. Ecce quomodo actio & passio de se non significant relationes, & ideo non sunt relatiua secundum esse, sed quia exprimuntur per relationes, sunt relatiua secũdum dici. Non nego quin relatio effectus ad causam sit relatio realis, sed dico, quod actio non significat illam relationem.

K

L

¶ Eodem modo sunt explicanda quatuor reliqua prædicamenta. Quando, secundum Gilbertum, est id, quod ex adiacentia temporis relinquitur, ut esse hodie, esse heri &c. Itaq; vt homo dicitur vestitus a veste, ita esse nũc denominatur homo ab hoc tempore ĩ quo est. Et ideo, quando, nec est tempus quod est de prædicamento quantitatis, nec est relatio hominis ad tempus, sed est esse in tempore, sicut esse vestitũ, neque est vestis neq; relatio, sed habere vestem. Hoc modo facile intelliges omnia si recurras ad album, esse enim album nec est albedo nec relatio, sed habere albedinem inhærentem. Ita esse in tempore, est contineri (vt sic dicam) in tali tempore. ¶ Pari modo, Vbi, ut ait Gilbertus, est circumscriptio corporis ex circumscriptione loci proueniens. Quod nec est relatio, nec locus de prædicamento quantitatis,

Quando M

Vbi.

A tis, sed contineri in tali loco, scilicet esse in gymnasio, aut in foro, aut Romæ &c, quod non potest explicari nisi per respectum. Vbi meminisse opus est illus quod diximus in prædicamento quantitatis. Differt enim locus vt est illius prædicamenti, & vbi, vt est huius, quòd locus, vt dicit quantitatem, non connotat esse Parisiis aut Salmanticæ, aut in Gymnasio &c. sed solum vltimam superficiem continentis mensurantisque locatum, vt habetur 4. phys. sed vbi, significat esse in hoc aut illo loco, quod explicari non potest nisi in ordine ad aliquod punctum fixum, puta, quòd sit in tali altitudine respectu centri terræ (altior enim est aer quàm aqua) & in tali longitudine re-
B spectu orientis, respectu cuius maiorem longitudinem habet Salmantica quàm Roma, aut in tali latitudine respectu poli, propinquiores enim sunt polo Parisii quàm Roma: Sed tamen, vbi, non significat talem respectum, quamuis enim per impossibile nullũ esset centrum nec oriens, ego essem Salmãticæ, & alius Romæ. Itaque distare taliter ab oriente, hoc est vere relatiuum secundum esse, sed tamen esse Salmanticæ non est relatiuum, quamuis explicetur per talem distantiam. ¶Eodem modo tempus, vt est de prædicamento quantitatis solum dicitur mensura durationis, puta durare per mensem aut per annum, sed prædicamentum,
C quando, est tali die natum fuisse, tali die fuisse mortuum &c.

Et ideo hæc prædicamenta non appellantur tempus & locus, sed explicantur per interrogatiua temporis & loci ¶Est postremo notandum, quòd in loco proprie non sunt nisi corpora ratione quantitatis, quæ sunt in loco circunscriptiue, idest commensuratiue, indiuisibilia vero sunt solum diffinitiue & non proprie sunt in loco. Et ideo Gilbertus dixit, vbi, esse circumscriptionem corporis quæ prouenit ex circumscriptione loci. idest est circumscriptio passiua, quæ est in locato, proueniens a loco circumscribente actiue. Ex quo patet quomodo homo denominatur esse hic non a relatione sed extrinsece a loco circumscribente. Quid aût sit esse in loco circumscriptiue aut diffinitiue, in 4. phys. explicatur. Eadem ratione in tempore nõ sunt nisi illa quorum esse cõsistit in successione, qualia sunt cuncta corporea quæ sub orbe lunæ continentur, quæ motui cęli subduntur. Sed hic non est locus disputandi quid sit tempus, usque ad 4. phys. D
¶Positio vero est quidam partium situs, & generationis ordinatio, positio enim accipitur uno modo pro ordinatione partium inter se, quod est de prædicamento quãtitatis, vt caput in homine est supra pectus, & pectus supra uentrem. Et alio modo accipitur pro ordinatione partium in ordine ad locũ & hæc peculiariter dicitur situs, vt sedere, stare, iacere. At uero prima positio non potest explicari nisi per secundam, non. n, caput est sursum respectu pedis, nisi quia est in superiori loco. Est verumtamen situs aliquis non a natura, sed ex appetitu animalis, vt iacere & sedere, alius est naturalis proueniens a generatione, vt alium situm & positionem habent partes hominis, & alium partes cæterorum animalium, in illis enim caput non ẽ supra pectus, nec pectus supra ventrem sicut in homine. Dico, supra, in ordine ad locum, quia in ordine ad se, caput etiam bruti est supra ventrẽ, nam in animali illa pars est sursum, qua sumit alimentum, vt docet Aris. 2. de cælo, tex 7. & ita in arbore radix est sursum, sed quia hic est sermo de situ in ordine ad locum, propterea dicit Gilbertus, quod positio est quædã generationis ordinatio, loquens de generatione naturali ratione cuius alia ẽ positio naturalis partiũ hominis ĩ ordine ad locum, & alia partium brutorum Et per naturalem explicatur illa quæ est voluntaria, aut ex appetitu animalis iacentis, aut stantis. ¶Habitus denique (authore Gilberto) est corporum, & eorum quæ circa corpus sunt adiacentia, vt vestitum esse, armatum esse &c. quod iam expositum est. Non enim adiacentia, dicit relationem: sed habere adiacentem vestem, quod est quasi passio. Capite enim supra proximo diximus, quòd habitus, vt est vltimum prædicamentum, est quodammodo medium inter primam speciem qualitatis, & vltimum

Situs.

E

F

Habitus

postpræ-

G postprædicamentum. Habitus enim primæ speciei qualitatis est id per quod res aliqua liter se habet in se passiue per qualitatem sibi inhærentem, habere auté, vt est postprædicamentum, est habere rem taliter vt inter habentem & rem habitam sit sola relatio, vt habere seruum, amicum &c: sed tamen hoc prædicamentum est habere rem non simpliciter per modum passionis, sed quasi. Habet se enim vestis in ordine ad hominem vestitum quasi forma, & homo qui vestitur se habet quasi patiens ab illa.

Quodlibet horum sex prędicamentorum diuidit Gilbertus per species & cuicunque attribuit suas proprietates. vt actio habet genera subalterna, quæ sunt factio corporalis transiens, & actio spiritualis immanens. Et vtrũq; habet inferiores spés, vt factionis spés sunt, naturales quidé, calefacere, cõburere &c. artificiales vero, scribere pingere &c. Actiones aũt spés sunt intellectio & volitio & sensatio &c. ¶ Prædicamento actionis attribuit quatuor proprietates, duas quas elicit ex definitione, & duas quas ponit Arist. Prima proprietas est, quòd in quocunque motu est actio, & in quacunque actione est quodammodo motus. Nam, vt expositum est, eadem res diuersis rationib. est motus & actio. ¶ Secũda proprietas est. Propriũ est actioni pasionem inferre, quæ potest intelligi dupliciter. Primo, vt ly inferre accipiatur secundæ intentionaliter, vt sit sensus si actio est, passio est. Secundo modo, vt ly inferre dicat causam realem, & hoc est magis ad mentem Gilberti, nam dictum est, quod passio est effectus actionis. Effectus inquam non ita proprie sicut calor est effectus ignis, ignis enim est vere causa caloris, sed tamen actio vt dictum est, non significat causam, sed effectum vt procedit a causa. Nihilominus tamen in calore quę producitur prius natura est esse ab agente, quã recipi in subiecto. ideo idem motus prius natura est actio quàm passio. Vnde passio dicitur illatio actionis, actio vero non est illatio passionis. ¶ Tertia proprietas est quã ponit Arist. primam, puta agere & pati suscipiunt contrarietatem, vt calefactio contrariatur frigefactioni, quia sunt motus tendentes in terminos contrarios, vt superiori capite expositum est. ¶ Quarta deinq; proprietas est quam Arist. ponit secundam, scilicet quòd actio, & passio suscipiunt magis, & minus. ¶ Quod itidem conuenit illis ratione termini ad quem. Illud enim magis calefacit, quod velocius calefacit, idest qđ in tempore æquali plus formæ producit, & illud magis calefit quod in tempore æquali plus formæ recipit. Qua de causa magis calefacit ignitum ferrum quàm carbo, & magis calefit lignum siccum quàm viride. ¶ Proprietates de. quãdo sunt tres, quarum duæ, & cõmunes sunt quatuor vltimis prædicamẽtis, & improprie sunt proprietates, cum potius sint negationes proprietatum, puta nec recipere contraria, nec magis & minus. Esse enim heri non cõtrariatur huic quod est esse hodie aut esse cras, nam quamuis idem non posit esse simul heri & cras, hoc non est propter cõtrarietatem, sed propter successionem temporis. Et eodem modo nullus est magis heri aut magis hodie, q̃ alius, quamuis posit magis durare q̃ alius. Et eadem ratione, esse hic & esse Romæ, nõ sunt contraria, quia licet repugnet naturaliter mihi esse hic & esse Romæ, hoc non est propter contrarietatem locorum, sed quia rei finitæ repugnat esse in duobus locis discontinuis. Et sursum & deorsum, non sunt contraria, sed relatiue opposita. Neq; esse in gymnasio aut in foro recipit magis & minus, quamuis vnus posit in gymnasio occupare maiorem aut digniorem locum quam alius, eodem modo nec sedere aut iacere habet contrarium, nam quamuis idem non posit simul iacere & stare naturaliter, hoc non est propter contrarietatem, quia iacere & stare non sunt qualitates actiuę, nec fluunt ex actiuis, & eadem ratione esse vestitũ & armatum non habent contraria. Nec suscipiunt magis & minus. Nullus enim magis aut minus, sedet aũt iacet quàm alius, licet potest esse quòd aliquis quietè magis sedeat quàm alius, & alius nõ perfecte iaceat sed accumbat. ¶ At vero asperum & lene, recipiunt magis & minus, & rarum & densum,

Margin notes (left): H; Proprietas actionis.; 2. Proprietas.; I; Proprietas.
Margin notes (right): K; 4. Proprietas.; Proprietates q̃do; L; M

A sum, licet quodammodo sint in hoc prædicamento, sed tamen non recipiunt magis, & minus, nisi inquantum habent ratione quali tatum. ¶Tertia proprietas propria de, quando, est quòd solæ res quæ incipiunt, & desinunt esse, sunt in quando, nam res æternæ, vt Deus, quia non mensurantur successione temporis, non sunt in hoc prædicamento. Et tertiam pariter proprietatem possumus attribuere prædicamento, vbi, quòd in hoc prædicamento solum proprie sunt corpora quanta, nam Angeli proprie non sunt alicubi. Et eadem subinde erit proprietas situs, & positionis, nam indiuisibilia, nec habent situm, nec positionem. Et eadem etiam erit proprietas habitus, quia habitus, ut est ultimum prædicamentum, solum conuenit corporibus, & præsertim animalibus. B

DE OPPOSITIS.

CAP. X.

De oppositis autem quot modis opponi soleant, deinceps dicendum esse videtur. Opposita namque modis quatuor opponi dicuntur, aut ut ea quæ sunt ad aliquid, aut vt contraria, aut ut habitus, & priuatio, aut
C vt affirmatio, atque negatio. Atq; vt in summa dicam, duplum, & dimidiũ vt ea quæ sunt ad aliquid, bonum, & malum, uti contraria, cæcitas, atque visus, vt habitus, & priuatio, sedere, & non sedere, vt affirmatio, atq; negatio opponuntur. Tex. 2. Quæ igitur, vt ea, quæ sunt ad aliquid opponuntur, ea id quod sunt, oppositorum esse, aut aliquo alio modo ad illa dicuntur, vt duplum dimidij, id quod est, alicuius dicitur duplum, & scientia scibili eodem opponitur modo, atque ipsa id quod est, scibilis dicitur esse, & scibile etiam id quod est, ad oppositum ipsam inquam scientiam, dicitur, scibile namque aliquod id sciẽtia, dicitur scibile. Quæ igitur, ut ea quæ sunt ad D
aliquid opponũtur, ipsa id quod sunt aliorum esse, aut aliquo alio modo uicissim dicuntur. Ea vero quæ ut contraria opponuntur, nullo pacto legẽ hanc subeunt, neque.n. bonum mali dicitur bonum, sed cõtrarium, neque album nigri dicitur album, sed cõtrarium quare oppositiones hæ differũt.

Tex. 3. Atqui contraria quidẽ quæ talia sunt, vt ipsorum alterum necessario rebus iis insit, in quibus aptum est E
fieri, aut de quibus prædicatur, ea nullum prorsus medium habent, quorũ autem alterum inesse non necesse est, inter hęc aliquid omnino medium cadit, veluti sanitas, ac morbus inanimalis corpore fieri apta sunt, atque alterum insit animalis in corpore, sanitas inquam, aut morbus, necesse est, & de numero par, atque impar prædicatur, & alterum par, aut impar insit numero necesse est, atque nullum inter hęc aut inter par, & impar, aut inter sanitatem, ac morbum medium cadit. At quorum alterutrum inesse necesse nõ F
est, horum medium est aliquid, ut album, & nigrum in corpore aptum est fieri, & non necesse est in corpore alterum horum inesse, non enim omne corpus, aut album, aut nigrum est. Vitiosum quoque, studiosumq́ue, de homine quidem cęterisque complurib. prædicatur, at non necesse est alterum illis inesse, de quib. hæc prædicari possunt, non enim omnia, aut uitiosa sũt aut studiosa, atque est inter hoc medium sane, fuscum quidem, & flauum cæteriq́ue tales colores, inter album, & nigrum, id autẽ quod neque uitio-

G sum est,neque studiosum,inter vitio-
sum,ac studiosum.In quibusdam igi-
tur media nomen habent: ut fuscum,
pallidum rubrum, cæteriq; tales colo
res,qui media sunt inter album, & ni
grum: in quibusdam vero nomine,
quidem non est facile medium assi-
gnare, utriusque tamen extremorum
negatione ipsum medium definitur,
vt id quod neque bonum est, neque
malum,neque iustum, neque iniustũ.

Tex.4.Priuatio autem,atque habi-
tus dicitur quidẽ circa quippiã idẽ.
vt uisus,& cæcitas,circa oculũ, ut sim
H pliciter autem dicam,in quo solet ha
bitus fieri, circa id vtrumq; ipsorum
dicitur. Atq; priuatum esse dicimus
vnumquodq; eorum, quæ susceptiua
sunt habitus,cum est habitus nõ quo
uis modo,sed in eo,vel in quo consue
uit esse, uel qñ illud consueuit ipsum
habere. Edentulum.n.non ex eo dici-
mus,quia dentes non habet,& cæcum
itidẽ nõ ex eo,quia visum non habet,
sed quia non hẽt,cũ est aptus habere:
sunt.n. quæ orta non continuo visum
dentesq; habent,at non edentula,aut
I cæca dicuntur. Priuatũ aũt esse,habi-
tũq; hẽre,non est priuatio,atque habi-
tus, nã uisus quidẽ est habitus, cæci-
tas vero priuatio. At hẽre uisum non
est uisus neque cæcum esse cæcitas est
etenim cæcitas,est priuatio quædã, cæ
cum aũt esse,est priuatum esse,& non
priuatio. Præterea si cæcitas idẽ esset.
ac cæcum esse,utraq; profecto de eodẽ
prædicarentur,at hõ dicitur quidẽ cæ
cus, cæcitas aũt nullo dicitur pacto.
Et ipsa tamẽ,priuatum inquam esse,
habitumq; hẽre perinde, ut priuatio,
atq: habitus opponi uidẽtur, modus
.n.oppositionis idem est.Nam ut cæci-
tas,& uisus,sic & cæcum esse,ac habe-
re habitum opponuntur. T.5.At.n.ne
que ẽt id quod sub affirmatione, ne-
gationeq; est,affirmatio est,atque ne-
gatio. Affirmationẽ namq; negatio-
nemq; orationem esse constat, alterã
affirmatiuã,alteram negatiuam,at nĩ
hil eorum quæ sub affirmationem, ne
gationemve cadunt,oratio est,ut pa-
tet. Dicuntur tamen, & hæc ipsa pe-
rinde opponi,atq;affirmatio negatio
que opponuntur, & in his.n.idem op
positionis ẽ modus. Nã ut affirmatio,
ueluti sedet,negationi, ceu non sedet
opponitur: sic & res quæ sub utrunq; L
cadunt,sedere,inquam,& non sedere,
sibi mutuo aduersantur.T.6. At vero
priuationem ac habitum non esse op
posita sic, ut ea, quæ sunt ad aliquid,
patet:non.n.ipsum id quod est,oppo
siti dicitur esse,visus.n non est cæcita-
tis visus, neq; vllo alio ad illam dici-
tur modo, similiter neq; cæcitas visus
cæcitas diceretur,sed cæcitas ipsa, pri
uatio quidem dicitur uisus, cæcitas
autem uisus non dicitur, neque uisus
dicitur cæcitatis. Præterea uniuersa,
quæ sunt ad aliquid,ad ea sane dicun M
tur, quæ conuertuntur, quare si cæci-
tas ex iis esset, quæ sunt ad aliquid, &
illud ad quod ipsa dicitur, profecto
conuerteretur,at non conuertitur, nõ
enim uisus cæcitatis dicitur uisus.

Tex.7 Atqui neq; perinde,atq; con
traria priuationem, ac habitum op-
positionem subire, ex eo perspicuum
fore uidetur ꝙ contrariorum quæ me
dio uacant, alterum in his quib. apta
sunt esse,aut de quib prædicantur,in-
esse semper necesse est: inter.n. ea me
dium nullum cadere diximus, quorũ
alterum inesse susceptiuo necesse est,

A vt in sanitate, ac morbo, in pari, ac impari intueri licet. Quorum aũt est aliquid mediũ, nunquã horũ alterũ omni inest necessario. Neq;.n. album, aut nigrum, neq; calidum, aut frigidũ eẽ, oẽ quod horum susceptiuũ sit, necesse est, nam ut inter hęc mediũ aliquod cadat, nihil sane prohibere videtur. Et insuper ea diximus medium habere, quorum alterum non necesse est esse in susceptiuo, nisi in hisce in quibus vnum inest natura, vt igni caliditas inest, & niui albedo. In his.n. alterũ definite non vtrumuis susceptiuo inesse B necesse est. Non.n. aut ignem frigidũ, aut niuem esse nigram contingit. Itaque non omni susceptiuo inesse alterũ contingit, sed illis tantũ quib. vnũ natura inest, atq; unum definite, non utrũuis. In priuatione aũt, atq; habitu neutrum dictorum est uerum, neq;.n. alterum ipsorum semper inesse necesse est, quod.n. nondum aptum est visum habere, id neq; cæcum dicitur, neque uisum habere, quare non ex iis erunt contrariis, quæ mediis uacant, sed nec ex iis, quę medium habẽt. quo C niam omni susceptiuo, ipsorum alterum insit necesse est, cum.n. ẽ aptum visum habere, tunc aut cæcum, aut uisum habere dicetur, atque horum alterum non definite sane, sed utrũuis sine discrimine ullo dicetur. at in hisce contrariis quæ medio non uacant, nũquam fit, ut alterum insit omni, sed quibusdam, atque hisce alterum definite, & non utrũuis. Quare patet, neutro modo priuationem, & habitum, perinde atq; contraria oppositionem subire. Præterea inter contraria quidẽ fit modo quod ipsa recipere possit, fieri commutatio potest, nisi unum ipsorum natura cuipiã, ut igni caliditas. D Potest.n. sanum ægrotationem subire & frigidum calidum, & albũ effici nigrũ, ex studioso quoq; uitiosus, & ex vitioso studiosus euadere potest. Vitiosus.n. si morib. præstabiliorib. præceptisq; instituatur, aliquid saltẽ in probitate incrementi suscipiet. Quod si parum licet incrementi semel susceperit, patet aut penitus illũ mutari, aut ingentia incremẽta suscipere posset. Semper.n. habilis magis ad consequẽdam ipsam uirtutem sumpto paruo ẽt incremento fit, quare verisimile est, E maiora quoque illum incrementa suscipere, quod quidẽ si semper ita fiat, in contrarium penitus habitum deducetur, nisi tempore fortasse excludatur. In habitu vero priuationeve fieri nõ potest, vt commutatio unquam efficiatur, ex habitu namque quanquam ad priuationem mutatio fit, ad habitum certe ex priuatione fieri nequit, non.n. quisquam cęcus factus uisum unquam recuperauit, neque caluus factus comam, neque edentulus ullus dẽtes emisit. Tex. 8. Atqui patet, F & ea quæ ut affirmatio, negatioq; opponuntur, nullo dictorũ mõ oppositionem subire. In his.n. solis alterum uerum, alterum falsum esse necesse ẽ, semper alterum uerum, alterũ falsum, ut sit. Sanitas n. ac morbus contraria sunt, & neutrum ipsorum uerum est, aut falsum: similiter, & duplum, & dimidium, relatiue quidem opponũtur, neutrum tamen uerum est, aut falsum: cæcitas etiam, atque uisus, habitus quidem, & priuatio sunt, ut patet: at neutrum uerum est, aut falsum. Omnino autem nihil eorum, quæ nulla cum complexione dicuntur, uerũ est,

G aut falsum. At uniuersa quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur. Et quidem idipsum in hisce contrarijs maxime accidere uidebitur, quę cum complexione dicuntur: valere.n. Socratem, & ægrotare Socratem, contraria sunt. At neque in hisce necessariũ est, alterum uerum, falsum alterum esse, nam si existat quidẽ Socrates, alterum uerum, alterum falsum erit, si uero non existat, ambo falsa erunt, ut patet. Si.n. Socrates omnino non sit, neutrum erit uerum, neque ęgrotare ipsũ neque ualere. In priuatione quoq;, ac

H habitu si Socrates omnino nõ sit, neutrum uerum erit, sin sit, non semper alterum erit uerum, alterum falsum. Visum.n. habere Socratem, & cęcum Socratem esse, ut habitus, atq; priuatio opponuntur, & si sit Socrates, non necesse est alterum uerum, alterum falsum esse. Quo.n. tempore nondum est aptus habere, utrumque est falsum. Sin omnino non sit, falsum etiam erit utrumque, & uisum ipsum habere, & cęcum esse. In affirmatione uero negationeue semper, siue sit, siue non sit, al

I terum erit falsum, alterum uerum. Horum.n. ęgrotare inquam Socratem, & non ęgrotare Socratem, siue sit, siue nõ sit Socrates, alterum uerum, alterum falsum esse patet. Si.n. non sit, ęgrotare illum est falsum, non ęgrotare uerũ: quare hisce solis hoc competit, alterũ inquam ipsorum uerum esse, alterũ falsum, quę ut affirmatio, atque negatio opponuntur. Tex. 9. At uero malũ quidem bono necessario contrarium est, quod quidẽ esse, patet inductione. Morbus.n. sanitati, & iustitię iniustitia, & fortitudini timiditas aduersatur, & in cęteris simili modo. At malo interdum bonum, interdum malum K contrarium est: defectui.n. qui quidẽ est malum, exuperatio, quę quidẽ, & ipsa malum est. contrarium est: similiter, & mediocritas: quę quidem est bonum, utrique aduersatur, ut patet. In paucis tamen idipsum esse uidetur, sed in plurimis malo bonum semper contrarium est Prętérea nõ necessarium est, si contrariorum alterum sit & reliquum esse. Nam si omnes sint sani, sanitas quidem erit, morbus uero non erit, similiter si sint omnia alba, albedo quidem erit, nigredo uero non L erit. Præterea si Socratem ualere contrarium est huic, Socratem ęgrotare (fieri uero non potest, ut ambo simul eidem insint) impossibile est si contrarium alterum sit, & reliquum etiam esse. Nam si stat ualere Socratem, ęgrotare Socratem stare non potest. Patet etiam, & circa idem, aut specie, aut genere contraria fieri solere, ut morbum quidem, & sanitatem in animalis corpore, albedinem autem, & nigredinẽ in corpore absolute, iustitiam uero, & iniustitiam in hominis anima. Con M traria insuper omnia, aut eodem in genere, aut contrariis in generibus esse, aut ipsa genera esse necesse est, nã album quidem, & nigrum eodem in genere sunt, color.n. ipsorũ est genus: iustitia uero, ac iniustitia, sub generibus contrariis collocantur. alterius.n. uirtus. alterius uitiũ est genus, ut patet. at bonum, & malũ non sunt in genere, sed aliquorum ipsa genera sunt.

IN hoc decimo capite incipit tertia pars principalis huius libri, quæ est post prædicamentorum. Enimuero quemadmodum ante prędicamẽta sunt pręãbula illa, ad notitiã ṗdicamentorũ præuia, ita post prædicamentum *post prædicamentum.*

A mentum est proprietas & conditio quę aut omnibus, aut quibusdam prædicamentis cõpetit. Et ideo dicitur post prædicamentum, quia consequitur naturam prędicamenti. Tametsi Andronicus (vt Boetius refert(negauerit postprædicamenta hæc composita fuisse ab Aristotele, at reuera ordo ipse & eloquutio ostendit eiusdem esse authoris postprædicamenta, cuius sunt prædicamenta, atq; adeo totum librum esse Arist. opus. ¶ Atqui postprædicamenta sunt numero quinque, puta oppositio, prius, simul, motus, & habere. Quorum tria priora generales sunt conditiones omnium prædicamentorum, nam & inter se omnia oppositionẽ B habẽt, cum sint primo diuersa, & item ordinem naturæ, est.n. substantia prior quantitate, & quantitas prior aliis &c. sed omnia sunt simul tempore. Et præterea in singulis est oppositio priuatiua inter differentias diuisiuas generis, vt coporeum & incorporeum, in substania, continuũ, & discretum, in quantitate. Atq; in tertio prædicamento est oppositio relatiua, & in quarto, oppositio contraria, & in singulis, genus est prius natura quàm species, & sunt simul tempore. Motus vero si proprie accipiatur consequitur tria tantum prædicamenta (aut hore Aris. 5. phys.) s. quantitatem, qualitatem, & vbi. Mutatio vero. s. generatio consequitur substantiam. Consequitur inquam. i. est conC ditio, vt proprio loco explicabitur. Sed habere proprie conuenit substantiæ, vt habere seruum, habere quantitatem, habere animam.

CAPVT hoc decimum quod est primum postprædicamentorum diuiditur in tria principalia membra. In primo proponit prius quatuor esse oppositionum genera, & mox singulorum exempla subiungit, Quocirca primum membrum quinque habet textus. In secundo membro com parat inuicem quatuor hæc genera oppositionũ, quod secundum tres comparationes tres cõtinet textus. In tertio qui vnicus est textus, specialiter exponit naturam contrariorum, Vnde totum caput per nouem textus distributũ est. ¶ Opposita inquit modis quatuor

Quatuor genera oppositionum.

opponi dicuntur. s. aut relatiue, aut contrarie, aut priuatiue aut contradictorie, vt duplum & subduplum, bonum & malum, cæcitas & visus, sedere & non sedere. ¶ Sufficiẽtia huius diuisiõis hinc sumitur. Oppositio aut est inter ens & simpliciter non ens & illa est contradictio, aut inter ens & non ens in subiecto apto nato, & illa est priuatiua oppositio, aut inter ens & ens, quæ mutuo se expellunt, & illa est contraria, aut inter ens & non ens, quæ mutuo se respiciunt, & illa est relatiua oppositio. ¶ Quo fit vt si ordo consideretur in ratione non entis & oppositionis, tunc maxima oppositio est contradictio, qua vnum extremum ex ratione sua nihil participat de ente, proxima est priuatio, quæ parum participat de ente, scilicet aptitudinem in subiecto, tertia est contrarietas, quæ est inter qualitates positiuas eiusdem generis simpliciter se expellentes, & vltima est relatiua, cuius extrema respectu diuersorum conueniunt eidem, vt duplum & subduplum. Si autem considerentur secundum quòd participant magis de entitate, & minus de oppositione, tunc habent se ordine econuerso, vt ordinantur ab Aristotele. ¶ An vero oppositio æquiuoce dicatur de his quatuor generibus, parum refert. Crediderim tamen, quòd saltem de primis tribus generibus vniuoce dicitur, nam oppositio id solum dicit quod imposibilitas simul existendi in eodem subiecto, quod certe vniuoce conuenit omnibus. Relatiue vero opposita nõ sunt simpliciter relatiua, sed secundum quid, idest respectu eiusdem, Est.n. idem duplum & subduplum respectu diuersorum. ¶ In secundo textu qui incipit, Quæ igitur. sequitur exemplum relatiuæ oppositionis, Ait enim ea relatiue opponi, quæ id ipsum quod sunt, oppositorum dicuntur, & ponit vnum exemplum de relatiuis secundum esse, vt duplum quod est subdupli duplum, & alterum de relatiuo secundum dici, vt sciẽtia quæ est rei scibilis scientia. Et ad maiorem explicationem subiungit, ꝙ contrarie opposita non habent eandem legem, non.n. bonum dicitur mali bonũ, sed mali contrariũ, nec albũ dr̃ nigri al-

D E F

Relatio opposita.

G bum,sed nigri contrarium. ¶Hic tamen est dubium,primum quia hic non videtur defi nire Aris.quid est oppositio relatiua,sed qd est relatio,nã illa est explicatio definitionis relatiuorũ,vt supra dictum est. Et præterea quia hic videtur insinuare, & relatiuum opponitur alteri correlatiuo ad quod refert & tñ supra ca.7.dixit, ꝙ est contrarietas in relatiuis,non tamen inter relatiuum & correlatiuum , sed inter relatiuum & oppositã qualitatem , puta inter scientiam & ignorãtiam,& inter virtutem & vitium. Et tertio, quia simile,refertur ad simile, & tamen nõ habet oppositionem ad simile , sed ad dissimile, & propinquum , non opponitur propinquo , ad quod refertur,sed distanti.¶Ad

H secundum vnde alia pendent, respondetur, ꝙ relatiua secundum dici possunt considerari secundum naturam suam,videlicet puta inquantum sunt qualitates, & isto modo vere contrariantur , non quidem suis correlatiuis,sed qualitatibus cõtrariis.Et hoc docuit Aris.c.7. Alio modo considerantur inquantum relatiua , & isto modo opponuntur relatiue illis ad quæ referuntur . Ratio enim oppositionis relatiuæ est contra se poni, eo enim ꝙ pater est filij pater,nõpotest idem esse pater & filius respectu eiusdem. Et ideo Arist.exprimendo naturam relatiuorum,expressit eorum oppositionem . Est

I enim differentia relatiuorum & contrariorum (vt ait Arist.) ꝙ relatiuum ad idem refertur sub proprio nomine,& in ratione oppositionis,vt duplum est duplum ad subduplum, & oppositum ad subduplum , immo idem est. Contrarium vero non refertur ad idem cui opponitur, est namq; album nigri cõtrarium,sed non nigri album. Et per hoc soluuntur secundum & primum argumentum. ¶Ad tertium vero respondetur , quòd proprie oppositio relatiua est in relatiuis disquiparantiæ , vt duplum subduplum,maius minus &c.In relatiuis vero æquiparantiæ vt simile,propinquum &c. non est adeo manifesta oppositio relatiua,simile enim & dissimile , aut propinquum & distans , non sunt relatiue opposita , quia simile non est dissimili,simile,sed simili simile,at vero sũt

Cõtrarie opposita.

quodam modo contrarie opposita . ¶In 3. K text. qui incipit,Atqui contraria . & habet duas particulas, ponit exemplum duplicis generis contrariorum.Etenim, quia hic nõ tractat de contrariis physicæ , vt 10. meta. tex.13.sed solum dialecticę, non ponit exactam definitionem contrariorum quam illic ponit (est.n.contrarietas maxima distantia inter duo extrema quæ circa idem subiectum mutuo se expellunt) sed exemplis explicat hic naturam contrariorũ. Ait.n.ꝙ illa contraria,quorum alterum necessario inest cuicunque proprio subiecto , illa inquit sunt contraria inter quæ nullum est mediũ, sed illa quorum non est necesse vt alterum insit , sunt contraria inter quæ est aliquod L medium. Ponit exemplum vnum in naturalibus, & aliud in mathematicis. Animali.n. (quod est proprium subiectũ sanitatis) necesse est aut sanitatem inesse , aut ægritudinem , quia inter sanitatem & ægritudinem nõ est medium. Et eadem ratione numerus omnis aut par est,aut impar , quia nullũ est medium.At vero corpori(quod est propriũ subiectum albedinis) non est necesse aut albedinem inesse,aut nigredinẽ , quia potest habere medium colorem. Eodem modo,vitiosum atq; studiosum, quod dicitur de homine & de aliis multis (alludit ad intelligẽtias,quæ sunt studiosæ, & ad dæmones quorum secundum Platonicos erant aliqui praui) Eorum (inquit)non est necesse alterum M inesse, nam est medium inter studiosum & vitiosum. Enimuero studiosus non dicitur quis propter actum virtutis, nec prauus ꝓpter solum actum malum, sed vtrunq; dicit habitum,& potest esse aliquis in quo nondum genitus est habitus aut virtutis,aut vitii,vt paulo post vsum rationis,nam ante vsum rationis,neutrius est homo capax.¶Ad intelligentiam huius considerandum est, ꝙ quando dicitur nec,ex contrariis inter quę non est medium alterum de necessitate inesse, intelligitur in subiecto proprio , nam angeli aut cœli nec sunt calidi nec frigidi, quia subiectum huius accidentis est corpus corruptibile.Et item lapis nec est sanus formaliter nec infirmus , quia proprium subiectum

A ctum sanitatis est animal. ¶ In secunda particula textus subiungit, ꝙ in quibusdam media nomen habent, vt inter album & nigrū est fuscum, pallidum, rubrum, &c. In aliis vero non est facile nomen assignare, sed medium exprimitur per negationem vtriusq; extremi, vt medium inter iustum & iniustū sit illud quod neq; habet habitum iustitiæ, neq; habitum iniustitię. Et rationem huius possumus assignare, quia in aliquibus medium est aliquid positiuum participans naturam vtriusque extremi, vt pallidum dici qualitatem participantem naturam albedinis, & naturam nigredinis, & tepidum, participat naturam caloris, & frigoris. Et hæc habent nomina, sed tamen inter studiosum & prauū non est medius habitus positiuus,

B sed est negatio vtriusque, & ideo nō habet nomen. ¶ In tex.4. qui incipit, Priuatio autem (& continet etiam duas particulas) explicantur priuatiue opposita. Ait.n. ꝙ priuatio & habitus sunt circa quidpiam idem. In versione Boetii habetur, circa idem ordine. Attamen Græce non est illa particula ordine. ¶ Vbi notandum est, ꝙ priuatio vt habetur 5.met.tex.27. accipitur trib. modis improprie, & quarto modo proprie. Primo modo est carētia illius quod natum est haberi, sed non in tali subiecto, vt plāta improprie dicitur cæca. Secundo modo est carentia alicuius quod natum est haberi in tali subiecto secundum genus, non tamen secundum speciem, vt talpa simpliciter non est cæcus, quia visus quamuis potest esse in animali, quod est genus talpæ, non tamen in illa specie. Et ideo dicitur animal cæcū. Tertio modo est carentia alicuius quod natum est haberi in tali subiecto secundū speciem, non tamen secundum talem circunstantiam. Videlicet secundum tempus, canis ante nonum diem non dicitur proprijssime cæcus, quia licet sit aptus videre, non tamen in tali tempore. Secundum locum, quia nox proprie non est tenebræ in cauernis, nox.n. est carentia luminis solis in hemisphærio nato recipere illud, & cauerna non est locus aptus recipere lumen. Aut secūdum partem, quia homo non dicit edentulus eo ꝙ in manu non habeat dentes. Aut

Priuatiue opposita.

D in ordine ad aliud, quia homo non dicitur paruus, licet non sit tam magnus sicut mōs, sed si non habet iustam staturam hominis. ¶ Quarto ergo modo accipitur proprie pro carentia alicuius in subiecto apto nato secūdum omnes dictas circunstantias, puta tempore & loco &c. Et hoc est qđ subdit Arist. in litera. In secunda vero particula quæ incipit, Priuatum autem dicit ꝙ priuatam esse non est priuatio, sicut habitum habere, non est habitus. Quod probat dupliciter. Primo quia vnum est concretum, & aliud abstractum. Et præterea quia non verificantur de eodem. homo enim (inquit) est cæcus, sed tamen homo non est cæcitas, quia homo est priuatus visu, sed nō est priuatio.

E Hoc attente considerandum esset ab illis qui passim concedunt abstracta verificari de concretis, dicentes quòd cęcitas est homo, & tenebræ sūt aer carens lumine, & sedens est sessio, & alia id genus quæ philosophi non audirent. Concludit tandem philosophus, quòd quemadmodum abstracta, puta visus & cæcitas opponuntur priuatiue, ita & concreta, scilicet cæcus & videns. ¶ In quinto textu qui incipit, At enim. ponit exemplum de oppositione contradictoria, de qua duo affirmat. Primum quòd affirmatio & negatio solum dicitur de signis. puta in voce scripto aut mente, significatū autem propositionis, vt sedere vel non sede

F re a parte rei, non sunt affirmationes aut negationes, quia affirmatio est oratio, & res ipsa non est oratio. Quod non ita affirmauimus & exposuimus in principio huius libri, vbi diximus quòd quamuis res prædicentur tanquam obiecta conceptuum, tamen res non sunt propositiones. Secundo dicit Arist. quòd sicut affirmatio & negatio, quæ sunt orationes opponuntur contradictorie, ita & significata earum, puta Petrum sedere, & Petrum non sedere. Et propterea contradictio dicitur inter ens & non ens, quia etiam Petro non existente, verum est Petrum non sedere.

In textu sexto, qui incipit, At verò. incipit secundū membrū principale huius ca

prima cō paratio.

G pituli in quo fiunt tres comparationes inter ista genera oppositionum. Vbi considerandum est, quod quatuor extrema comparationis sex modis possunt comparari.i. primum ad secundum & ad tertium & ad quartum.ē præterea secundum ad tertium, & ad quartum, & tandem tertium ad quartum. Sed tamen prima comparatio iam facta est superius inter relatiue opposita & contrarie opposita, & ideo sequitur hic, secunda inter relatiue opposita & priuatiue opposita. Ait enim quod priuatiue opposita non sunt relatiue opposita. Quod probat dupliciter. Primo, quia esse visus non est ad cæcitatem, est enim semper obseruandum, quòd esse vnius referri ad aliud est, quod propria denomi

Priuatione opposita.

H natio exprimatur cum obliquo alterius, vt pater est filii pater. Visus autem non est cæcitatis visus, neque cæcitas est visus cæcitas, sed visus priuatio, Ad tollendam amphibologiam de ly visus, quod est nominatiuus, & genitiuus. Boetius vertit uisió, & visionis, quamuis visio non sit nomen potentiæ. Translatio Argyropyli quæ modo venit a Germania corrigatur, vt hic habetur, ter enim habet. cæcitas. loco de ly cæcitatis. At quia dixerat Arist. cæcitatem esse visionis priuationem, ne quis suspicaretur idem esse, visionis esse priuationem, & visionis esse cæcitatem, & per consequens cæcitatem dici relatiue, subiungit secundam rationem

I ad probandum, quod cæcitas non dicitur relatiue ad visum, alias enim visus etiam e conuerso diceretur relatiue ad cæcitatem, quod tamen est falsum, quia visus non est cæcitatis visus. ¶ In tex. 7. qui incipit, Atqui nec perinde. comparat priuatiue opposita ad contraria opposita, dicens, quod neque priuatiue opposita, sunt contrarie opposita. Quod probat dupliciter. Et prima probatio stat in hoc. Duo genera contrariorum supra distincta sunt. Alia enim sunt contraria, quorum nullum est medium, in quibus subinde necesse est alterum extremum in esse proprio subiecto, vt sanitas & ægritudo alia vero sunt quorum est aliquod medium, vt album & nigrum, quorum non est necesse alterum inesse. At vero restringit

2. Comparatio.

K nunc secúdum genus, dicens, ꝙ eorum quæ medium habent non necessarium est alterū inesse, nisi forsan alterum sit accidens proprium & naturale, vt calor inest igni & niui albedo. Emendauimus hic textum Argyropyli modo vulgatum, qui vbi debebat habere, Et insuper ea diximus medium habere, transtulit, Medio vacare.i.carere. Quæ litera contradicebat & veritati, & textui præcedēti, eorum.n. quæ medio carent, necesse est alterum inesse. Qui error inde forsan emanauit, & in Græco habet, anameson, qđ si esset vnicum nomen compositum, idem esset quod absq; medio, sed vbi sunt duę partes, idem est quod ẜm mediū. Argyropylus forte legit primo mō, cum tñ lecturus esset

L secundo mō. Ad propositum ergo vt redeamus, priuatiue oppositorū (ait Aris.) nō est sẽper necesse alterū inesse, nā catulus ante nonū diem nec est videns, nec cæcus, vt paulo ante dicebamus, ergo non sunt contraria primi gñis, puta inter quæ nō est medium. Rursus. Homini necesse est alterum inesse, & id non prouenit eo ꝙ visus sit necessariū accidens hominis, neq; cæcitas (quia homo est indifferens ad vtrumlibet) ergo nó sunt contraria secundi gñis, videlicet, quorū est medium. ¶ In secúda particula quæ incipit Preterea affert secundā rōnē. In contrariis inquit, possibile est fieri mutationē indifferenter ab vno ad aliud, & ecōuerso (nisi vnū

M sit accidens propriū qđ non corrūpitur nisi corrupto subiecto) sed in priuatiue oppositis, licet ab habitu in priuationem possibilis sit transitus, tamen a priuatione in habitum naturaliter impossibilis est regressus, fit.n. ex vidente cæcus non tamen ex cæco videns. ¶ Rationem huius scite exponit S. Th. 8 me. lc. 4. supra tex. 14. vbi hoc tractat Arist. Ait nanque, ꝙ cum ly ex, dicat ordinem sunt quidem naturales ordines qui naturaliter peruerti non possunt. Atqui naturalis ordo priuationis, quæ dicit naturalem corruptionem, est, vt ex perfecto fiat corruptio, tamen ex corruptione non fiat perfectum immediate, nisi certis transmutationibus mediis. Exempli gratia. Vinum corrumpitur in acetum, sed acetum non potest

A test reuerti in vinum, nisi forsan fundatur prope vitem, cuius humor actione naturali digeratur in vuas. Item ex homine fit cadauer, sed tamen ex cadauere nunquam fiet homo, nisi resolutum in terram conuertatur in fructus, quibus homo pastus generet semen & inde alium hominem. Cum ergo cæcitas sit corruptio visus, non potest ex cæcitate fieri uisus, sicut ex frigido calidum, & ex calido frigidum. Tenebræ vero licet sint priuatio luminis, habent tamen immediatum ordinem ad aerem, sicut lumen. Potest enim tenebra esse vbi non præcesserit lumen. Et ideo mutuus est transitus & a lumine in tenebras, & a tenebris in lumen. Dixerim cæcitatem non esse nisi priuationem visus præ-B cedentis, intelligo aut præcedentis in re, aut qui naturaliter debuisset præcedere, vt ẽ in cæco à natiuitate.

¶In tex. 8. qui incipit, Atqui patet. comparantur contradictorie opposita ad tres præcedentes oppositiones. Ait enim hoc esse ꝓprium huius oppositionis, quod in vniuersũ de quocunque, siue sit, siue non sit, necesse est aut affirmaionem veram esse, aut negationem, quod nullis aliorum oppositorum competit. Et id quidem primo probat si accipiatur incomplexe. Sanitas enim aut ægritudo, aut uisus aut cæcitas, aut duplum, aut dimidium cum sint incomplexa, nec vera nec falsa sunt. Secundo id probat si accipian-C tur complexe, vbi maior erat apparentia. Ait enim quod horum contrariorum quæ complexa sunt, puta Socratem esse sanum, & Socratem languere, Socrate quidem existente alterum inest, sed Socrate non existente, neutrum est verum. Et idem est de his, Socratem habere visum, Socratem esse cæcum Sed tamen si dicas Socratem esse sanum, & Socratem non esse sanum, de necessitate alterum est verum, etiam si Socrates nõ sit. Et hac de causa affirmatio & negatio de eodẽ habetur, tanquam primum principium per se notum. In tex. 9. qui incipit, At uero malũ &c. sequitur tertium membrum huius capitis peculiare de contrariis, quod in aliquibus codicibus Græcis habetur tanquam caput distinctum, in quo quinque ponuntur conditiones propriæ contrariorum. Prima D est, Bono ex necessitate contrariatur malum, malo autem non solum bonum, sed ẽt malum contrariatur. ¶Non est sensus prioris patris, quod omne bonum habet contrarium, nam cœlum non habet contrarium nec proprie lumen qnod est qualitas eius, Nec est sensus, quod ex duobus contrariis si unum est bonum, alterum non est bonum, nam calor est bonum ignis, & frigus bonum aquę. Sed sensus est, quod si bono sub ratione boni aliquid contrariatur, contrariũ eius necessario habet rationem mali respectu illius cuius est bonum. Calor enim, & frigus simpliciter loquendo nec habent rationem boni nec mali, sed si calor accipiatur inquã-E tum conueniens igni, tunc frigus est malum ignis, & si calor conuenit saluti hominis, frigus contrarium est malum eius. Et utrunque extremum uirtutis eo est malum, quia virtus cui contrariatur est bona. Sed tamen prodigalitas contrariatur auaritię, & utrunque est malum. Et ratio huius est, quia bonum constat ex integra causa, malum autem ex quocunque defectu. ¶Quod si hinc inferas idem contrariari duob. diuersis, vt prodigalitatem, liberalitati & auaritiæ, quod est contra Aristotelem. 10. met. tex. 14. ubi ait, quod vnum tantum vni contrariatur, Respondetur, quod illud intelligitur de perfecta contrarietate, vnum tamen extremũ imperfecte contrariatur medio, inquantum, F participat aliud extremum, vt album contrariatur rubro, inquantum participat aliquid nigri. ¶Secunda conditio contrariorũ est, quod non est necesse si vnum sit reliquũ esse, non enim sequitur si album est, nigrũ est, quia possunt omnia esse alba. Intelligitur de consequentia logica, quia naturaliter si elementum ignis est, & contrarium elemẽtum est, puta aqua, vt 2. de cœlo, textu 18. enuntiat Aristoteles. ¶Tertia conditio est, quòd duo contraria non possunt esse simul in eodem subiecto. ¶Et quarta est, quod contraria semper sunt circa idem subiectum, idem (inquam) specie aut genere, ut si proprium subiectum sanitatis est animal, idẽ ẽt proprium subiectum ægritudinis, lapis.n.

quia

G quia non potest esse sanus nec potest esse infirmus. Et si calor non potest esse nisi in corpore corruptibili, nec frigus esse potest nisi in corpore corruptibili. ¶Quinta & postrema conditio est. Omnia contraria aut sunt sub eodem genere, vt album & nigrum sub genere coloris, aut sub contrariis generib. vt iustitia & iniustitia, quorum primum est sub genere virtutis, & alterum sub genere vitii, aut sunt ipsa contraria genera, vt bonū & malum, quæ dicuntur genera impropriè tanquam transcendentia vniuersalia omnibus contrariis, nam omnium contrariorū alterum habet rationem boni respectu alicuius subiecti, respectu cuius alterum habet
H rationem mali.

DE MODIS PRIORIS.

CAP. XI.

PRius quippiam alio quatuor dicitur modis. Primo quidem & propriissime tempore, quo pacto quippiā antiquius aliquo & vetustius dici solet, quia namque plus est temporis, ideo antiquius atque uetustius dicitur. Secundo uero, id ꝙ non cōuertitur essendi cōsequētia, quo pacto unū
I duobus est prius, nam si sint duo, & unum continuo sequitur esse, at si unū sit, non necessario sequitur duo esse. Quare hoc posito, non conuertitur consequentia, ut illud sit. Prius autē id esse uidetur quod essendi cōsequentia nō cōuertitur. Tertio mō, ordine quodam diciiur prius, ut in scientiis atq; orationib. intueri licet. In demonstratiuis enim scientiis, prius est nimirū atque posterius ordine, elementa nāque designationibus ordine prioras sūt quippe cum principia priorata sunt ordine cōclusionib. cōtemplādis & in grammatica syllabis priora sunt elementa, in orationib. etiā exordium K
simili modo narrationem ordine antecedit. Pręterea id quod ē præstabilius honorabiliusue, prius natura esse uidetur. Vulgus etiam eos qu sunt honorabiliores, quosq́; magis amant, uocare priores consueuerunt, quanquam hic modus pene omniū alienissimus esse uidetur. Tot igitur fere sunt modi prioris, qui dici solent. Videbitur autem & ultra iam dictos, alius quidam esse prioris modus, eorum enim quæ essendi consequentia conuertuntur, alterum quod est causa quouis modo L
ut alterum sit, prius natura non incōgrue dici potest, atque esse quædam talia, patet. Esse enim hominem, ad orationem de ipso ueram, essendi cōsequentia sane conuertitur, nam si sit homo, uera est ea oratio, qua homo dicitur esse, & econtra hō profecto est, si uera est ea oratio, qua hoīem dicimus esse. Atque oratio quidem uera, ut res sit nullo pacto est causa, res tamen aliqua ex parte ut sit oratio uera, causa esse uidetur. Ex eo namq; quia res est, aut nō est, oratio uera dicitur, aut falsa quare fit, ut quinque modis ipsum M
prius dicatur, ut patet.

DE MODIS SIMVL.

CAP XII.

SImul autem ea simpliciter propriissimeq; dicūtur quorum generatio ē tempore in eodem. neutrum enim ipsorum prius, aut posterius est. Atque hæc tēpore simul dicūtur, natura uero ea dicuntur, quæ essendi quidē consequentia cū conuertantur, neutrum tamen ut sit alterum causa est, ut īdu

plo

A plodimidioque intueri licet, hęc .n. cõuertuntur, Nam si duplum est, dimidium est, & si dimidium est, duplum est, neutrum tamen est causa vt alterũ sit. Ea præterea quæ eiusdem generis diuisione sibi opponuntur, simul esse dicuntur natura. Dicuntur autẽ eiusdẽ generis diuisione opposita sibi quæ in eadem sunt diuisione, qualia sunt, volatile, gressibile, atque ĩ aquis degens, hæc enim sub eodem genere contra se sunt diuisa, quippe cum animal in hæc, vt patet, distribuatur, nihilque aut posterius aut prius sit, sed B natura talia simul esse videantur. Diuidi etiam vnumquodq; talium in species rursus potest, ut uolatile, terrestre, aquaticum, quæ quidem, & ipsa simul natura erunt, quæ sub eodem genere collocata, in eodem sunt diuisione. Genus tamen specie prius est semper, non enim in consequentia fit ab illo conuersio. Nam si uolatile est, animal est, at si animal est, non necesse est uolatile esse, simul igitur dicuntur natura, ea quę in essendi quidem consequentia conuertuntur, nullo tamen C pacto alterum causa est ut alterum sit, & ea quæ sub eodem genere collocata, contra sese sunt diuisa. Absolute autem simul sunt ea quorum generatio eodẽ tempore est, ut prius est dictum.

CAput vndecimum est de modis prioris capuqtue duodecimũ de modis simul, atqui prius inquit alterum altero quatuor dicitur modis. Modos eos solum intelligit qui sunt vulgares & manifesti. Vt prius tempore est id cuius generatio fuit in tempore præcedenti, & prius subsistentia id ꝙ non dicitur subsistendi consequentia. i. id quod infertur ab alio, sed non infert aliud, vt vnum prius est duobus, nam duo fiunt D per diuisionem vnius. Et tertio modo dicitur aliquid prius ordine. Et quarto modo prius dignitate. ¶ At vero p̃ter quatuor illos vulgatos modos addit quintum modũ prioris natura. Ait enim quòd id dicitur prius natura alio quod licet conuertatur essendi cõsequentia est nihilominus causa alterius, vt esse hominem, prius natura est quàm quod oratio sit vera. ¶ Definitio hæc oculatissime est consideranda, quippe ex cuius inconsideratione multa in philosophia, & in theologia commenta finguntur & sustinentur. Hoc inquam accurate animaduertendum est, quòd prioritas naturæ non est prioritas in quo. Quod est dicere non est explicanda per ly in, sed per ly quia. Exempli gratia, E Sol est prius natura lumine suo quod est coæuum illi, sed si quis inde inferat, quod in aliquo priori est sol in quo non est lumẽ, fallacia est. Ait enim Aristo. quòd prius natura subsistendi consequentia dicitur cum posteriori. Et sic non datur quòd sit in aliquo priori in quo non sit aliud, sed nihil aliud est solem esse priorem natura quàm hanc causalem esse veram, quia sol est, lumen est, & non econuerso, sicut prius natura est hominem esse quàm esse risibilem, & tamen in nullo priori est homo, in quo non sit risibilis, conceditur veruntamen, quòd est prius natura propter causalem, nam quia homo est risibile est, & non quia F risibile est, homo est. Accommodatissimum exemplum est Aristo. Si in eodem instanti quo creatus est Adam, esset creata propositio homo, est prius natura fuisset Adam esse quàm veritas propositionis, nam eo veritas est quia significatum est, & tamen nulla fuisset prioritas in quo. ¶ Et a fortiori prioritas originis in diuinis non dicit prioritatem in quo. In nullo enim priori intelligitur pater in quo non intelligatur filius. Nec inter patrem & filium est prioritas naturæ, nam pater non est causa filii, sed pater eo solum dicitur prior origine, quia filius est a patre, & non econuerso, quæ proinde vocatur prioritas a quo.

G In capite duodedimo subduntur tres modi simul. Ea enim sunt simul tẽpore quorum generatio est in eodem tempore adæquato, ut subiectum & propria eius accidentia. Simul natura sunt quæ conuertuntur essendi consequentia & neutrum est alterius cã, ut relationes dupli & subdupli, patris, & filii &c. Nam quamuis res quæ est pater sit causa rei quæ est filius, tamen esse patrem, non est prius quam alium esse filium nec est causa. Et quamuis vnitas sit prior binario, tamen vnum non est prius subduplum quã binarius sit duplus. Tertio modo aliqua dicuntur simul, quæ ex æquo immediate diuidunt idem genus, vt terrestre, aquatile, volatile, diuidentia genus animalis sunt simul
H natura, quia nullum est causa aliorum Distinxit istum modum a secundo, eo quod in priori exemplo nullum est nobilius alio, vt relatio dupli non est nobilior relatione subdupli, in his vero vnum est præstantius alio vt terrestre præstantius est aliis. & ideo posset quis credere, quod non sint simul natura postquam non est æqualitas dignitatis. cum cap. 11. dixisset, illud esse prius quarto modo quod est nobilius. Dicit ergo modo, quod id non obstat quin differentię diuidentes genus simpliciter sint simul, quia esse nobilius non sufficit vt simpliciter dicatur prius. Genus vero est prius specie postquam non conuertitur subsistendi consequentia. Se
I quitur enim, si homo est, animal est, & non econuerso, vnde genus est prius specie, sicut vnitas est prior binario. Reliqua de priori, & simul, latius differit Aristo. 5. met. tex. 16.

DE SPECIEBVS MOTVS,

C A P. XIII.

MOtus species sunt sex, generatio, corruptio, accretio, decretio, alteratio, & ea mutatio quæ loco accommodatur. Atque cæteri quidem motus ut patet, diuersi sunt nõ. n. corruptio ẽ generatio, neq; accretio est decretio, neque ea mutatio, quæ loco accommodatur; cæterique motus similiter, de alteratione vero dubitatio quædam existit, ne forsitan necessariũ sit id quod alteratur, aliquo reliquorum motuum alterari. Hoc autem verum nõ est; Fere. n. omnibus in passionibus, aut plurimis, nos accidit alterari, nullo motuum cæterorum communicante, neque enim incrementa, neque decrementa suscipere necesse est, id quod passione mouetur. Et simili ĩ cæteris modo, quare alteratio diuersus est a cæteris motus, nã si esset idẽ continuo id quod alteratur, crescere aut decrescere, aut aliquo alio moueri cæterorũ motuũ oporteret, at non est profecto necessarium. Similiter & id quod augetur, aut aliquo alio motu mouetur, alterari oporteret, at sunt quædam quæ augentur, non alterãtur autem. Quadratũ. n. gnomone circunposito creuit quidem, at non ẽ alteratum. Similiter & in cæteris rebus huiuscemodi fit. Quare diuersi sunt hi motus omnes. vt diximus. Simpliciter autem motus quidem contrarius quieti est, singulis autem singuli aduersantur, generationi quidẽ corruptio, accretioni uero decretio, & mutationi accommodatæ loco quies ĩ loco, & maxime ut uidetur ea mutatio, qua cõtrariũ ad locũ itur, ut ei motui quo sursum itur is motus quo deorsũ itur, & ẽ conuerso opponitur. At reliquo asignatorũ motuũ quidnam cõtrarium sit, non est facile assignare, nihil autem ipsi cõtrarium esse uidetur nisi quispiã & in hoc quietem in qualitate dicat opponi mutationi quę ad qualitatem est, mutationemque eam quæ

(right margin letters: K, L, M)

A quæ est ad qualitatem contrariam perinde, atque in mutatione loco accõmodata, quietem in loco, & mutationem qua ad contrarium locum itur, contraria diximus esse. Alterationem namque mutationem esse in qualitate constat, quare motui in qualitate, quies in qualitate opponitur, aut ea mutatio, qua ad qualitatem contrariam itur, quo pacto album quippiã fieri, & nigrum quippiam fieri, inter se opponuntur. Alterantur enim hæc atque in qualitatis contrarios terminos mutatio fit.

B

DE MODIS HABERE. CAP. XIIII.

HAbere pluribus modis, aut ut habitum dispositionemque, vel aliquam aliam qualitatem dicitur, scientiam.n. habere aliquam dicimur, & uirtutem, aut ut quantum, uelut eã quã quispiam magnitudinem habet, nam cubitorum trium, uel quatuor habere magnitudinem dicitur, aut ut ea, quę circa corpus ponuntur, ut uestem tunicam, & gladium, & similia, aut in
C parte, uelut in manu annulum, aut ut partem, ut manum, uel pedem, aut in uase, ut modium habere triticũ dicimus, aut dolium vinum, hęc.n. habere, vt in vase dicuntur, aut possessionẽ habere .n. dicimur domum, fundũve. Dicitur & uir vxorem, & uxor virũ habere, qui quidem remotissimus omnium habendi modus esse videtur, nihil.n. aliud dicendo uirũ habere vxorem significamus, quàm uirum vna cum vxore habitare. Forsitan, & alij quidam habendi modi esse videbuntur, sed qui dici solent, omnes fere sũt nunc a nobis enumerati.

N capite tertiodecimo enarran- D
tur sex species motus. Sunt enim quatuor termini motus. substantia, cuius est generatio & corruptio. Tametsi generatio non sit proprie motus, cum inductio formæ substantialis non fiat successiue, sed est mutatio quædam, vt habetur. 3. & 5. phy. Est præterea quantitas ad quam est augmentatio & diminutio. Et est qualitas, ad quam est alteratio, & vbi, ad quod est motus localis. ¶ Disputat mox Aristo. dubitatiúculam, an alteratio sit motus distinctus ab aliis, sicut generatio distinguitur a corruptione, & augmentatio, a diminutione, & motus localis, ab vtrisque Neque hoc quærit quia res sit dubia, potuisset enim id statim probare ratione termini mo- E
tus, qui vt modo dicebamus alius est in alteratione quam in aliis motibus. Sed quærit hoc propter aliquos antiquos qui putabant alterationem non esse motum distinctum, propterea quod videbant generationem & augmentationem viuentium non fieri nisi per alterationem, Quocirca solum vtitur aduersus eos experientia, quia stat, inquit, frequenter aliquid alterari, quando non moueatur alia specie motus. Vt fere in omnibus inquit passionibus aut plurimis contingit, tam animæ, vt in amore, odio, & concupiscentia, quam corporis, quia stat aliquem calefieri & nigrescere ad solẽ, quã-
do non alio motu moueatur. Ait tamen, in F
plurimis, quia si istæ passiones multum crescant, subsequuntur alii motus Vt in metu mouetur sanguis ad cor, & in verecundia mouetur ad faciem. Et in corporalibus per calefactionem rarefit cera, & per nutritionem augetur viuens. At quia posset quis dubitare, quòd saltem omnis augmentatio sit alteratio, quia uiuentia non augentur nisi per alterationem cibi, & cera, per calefactionem. Respondet, quòd aliquid potest augeri sine alteratione. Et ponit solum exẽplum in mathematicis, quæ abstrahunt a motu, nam in naturalibus non potest esse augmẽtatio sine alteratione. Et est exemplum de quadrato, cui si addas gnomonem, augetur sine mutatione figuræ. Gnomon est supplementum

G plementum quod additur costis quadrati, taliter, vt figura quadrati non varietur, sed maneat æquilaterum sicut antea. ¶ In secunda parte textus docet Aristo. quod omnis motus habet duo contraria. Generaliter. n. omni motui contrariatur quies, & præterea peculiariter quicunque motus, contrariatur oppositæ sibi formæ. Exempli gratia Motus localis entis naturalis contrariatur quieti in suo loco naturali, sed, & motus sursum, contrariatur motui deorsum.

Item generatio contrariatur huic quod est generatum esse, qui est terminus motus, & præterea cōtrariatur corruptioni. Et augmentatio contrariatur huic quod est, aug-
H mentatum esse, & deinde diminutioni. Atque adeo calefactio contrariatur huic quod est calefactum esse & rursus frigefactioni. Attamen inter motum & suam quietem nō proprie est contrarietas, sed priuatiua oppositio. Quies enim se habet positiue ut habitus, & motus vt priuatio, motus nanque quia est via ad terminum, quodammodo ē priuatio termini. Et hac de causa motus per se non ponitur in prædicamento, quia quāuis non sit tam diminutum ens, quam ens rationis, tamen neque omnino dicit perfectam formam, sed viam ad formam. Et ideo reponitur inter post prædicamenta, & motus quisque reducitur ad prædicamentum sui termini. vt generatio, ad
I substantiam, augmentatio, ad quantitatem, alteratio, ad qualitatem, & motus localis, ad prædicamentum, vbi.

Caput denique quartumdecimum, & postremum explicat plures modos huius, uod est, habere. Atqui ut in prædicamento qualitatis, & in prædicamento vbi, adnotauimus ex Arist. 5. met tex. 25. habitus vno modo accipitur pro qualitate in hærente qua quis aliqualiter se habet, & hæc est species qualitatis. Et alio modo pro re adiacente alicui per modum quasi actionis aut passionis, & hoc est vnum ex sex vltimis prædicamentis. Et tertio modo accipitur generalissime pro eo quod est habere, siue per inhærentiam, siue per adiacentiam, siue per solam relationem. ¶ Et modos vniuersos eodem. 5. metaphysic. textus. 28. reducit Arist. ad quatuor. Primo vna res dicitur habere aliam quam trahit ad suam dispositionem, & naturam, vt febris, habet infirmum, & tyrannus, ciuitatem, & homo vestem quæ conformatur ad figuram habentis. Secundo modo res habet aliam sicut subiectum formam, vt substantia habet quātitatem vel qualitatem. Et tertio modo sicut continens habet contentum, vt dolium habet vinum. Et quarto modo sicut aliquid per violentiam tenet aliud ne moueatur suo motu naturali aut libero, sicut columnæ habent trabem quam sustinent, & vincula, habent hominem. Quintum modum addit hi Aristo. quem vocat remotissimum omnium. Sicut homo dicitur habere amicum aut vxorem per solam relationem, quia habitant simul, aut quacunque alia relatione quis habeat aliam rem, & dicitur ille modus remotissimus habendi, quia non magis vnus amicus habet alium quam alius primum. Dicimur denique habere Deum, habere legem, habere gratiam, habere merita, habere fœlicitatem æternam.

Finitur liber prædicamentornm.

COMMENTARII
FR. DOMINICI SOTO
SEGOVIENSIS.

Ordinis Prædicatorum, artium, ac sacræ Theologiæ Professoris, in librum Prædicamentorum Arist.

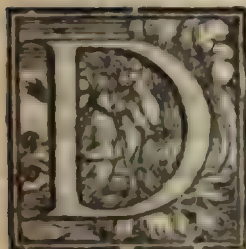

B IALECTICAM satis constat circa intellectus opera versari. Vnde rationalis dicitur, non solû vti reliquæ artes, eo q a ratione proficiscitur, sed peculiariter ab obiecto. Veluti morales scientiæ nuncupantur, quæ moribus nos instituunt, & naturales, quæ rerum perscrutãtur naturas. Atqui intellectus, quatenus intellectus est, duplex est operatio, vt. 3. de anima tex. 21. Aristo. aut hoc est nempe & simplicium appræhensio, & ex his cõpositio atque diuisio. At vero quatenus ratio est, tertiam sortitur operationẽ, quam proinde ratiocinationẽ appellant. De priori
C in prædicamentis sermo habitus est. Secũdã tradidit Aristoteles in libris Perihermenias, quorum commentarios non admodum duximus necessarios, eo quòd in Summularum tractatibus abunde res illa a nobis versata est. Quod si Aristotelis ad literam expositionem desideras, extat S. Tho. luculentissima. Tertiam demum operationem libris quatuor pertractauit Aristoteles. Enimuero syllogismus, instar compositi naturalis & dulplici principio constat scilicet formali, quod est illationis dispositio in modo & figura, & materiali, quæ sũt propositiones ex quibus extruitur. De principio formali disseruit in libris Priorũ, quorum expositionem eo missam nos facimus, q in quinto libro Summularum de arte syllogistica satis superq; diximus. At vero materialia principia in triplici sunt differẽtia. E
Id nanque quod in operibus cõperimur naturæ, in operibus etiam rationis vsu venire compertum est (quod S. Tho. in hoc prooemio adnotauit.) Quædam enim sunt quæ ex necessitate agunt, ita vt deficere nõ possint, quales sunt cœlestes orbes, quia a motu cessare nequeunt. Alia vero sunt quæ vt plurimum quidem regulariter & secundum naturam operantur, deficiunt tamen nonnunquam, vt viuentium semina, quæ frequentius perfectos naturalesque partus ædunt, quandoque tamen pariunt monstra. Hunc ad modum in operibus rationis sunt aliqua principia necessaria, quæ F
ex necessitate gignunt scientiam, quędam vero probabilia quæ vt plurimum vera generant iudicia, sed alia sunt sophismata quæ cum sint vero similia, in errorem tamen nos inducunt. De principiis primi generis est huius libri tractatio, de secundis extant libri Topicorum, atque eadeo de tertiis libris Elenchorum. Quo fit vt inter libros vniuersos dialecticæ ille sit materia & obiecto dignissimus, nam simplicium appræhensio atque enuntiatio ad syllogismum ordinatur, & inter syllogismos ille qui generat sciam præstantissimus est, quia intel-

G plementum quod additur costis quadrati, taliter, vt figura quadrati non varietur, sed maneat æquilaterum sicut antea. ¶ In secunda parte textus docet Aristo. quod omnis motus habet duo contraria. Generaliter. n. omni motui contrariatur quies, & præterea peculiariter quicunque motus, contrariatur oppositæ sibi formæ. Exempli gratia Motus localis entis naturalis contrariatur quieti in suo loco naturali, sed, & motus sursum, contrariatur motui deorsum. Item generatio contrariatur huic quod est generatum esse, qui est terminus motus, & præterea cõtrariatur corruptioni. Et augmentatio contrariatur huic quod est, aug-
H mentatum esse, & deinde diminutioni. Atque adeo calefactio contrariatur huic quod est calefactum esse & rursus frigefactioni. Attamen inter motum & suam quietem nõ proprie est contrarietas, sed priuatiua oppositio. Quies enim se habet positiue ut habitus, & motus vt priuatio, motus nanque quia est via ad terminum, quodammodo ẽ priuatio termini. Et hac de causa motus per se non ponitur in prædicamento, quia quãuis non sit tam diminutum ens, quam ens rationis, tamen neque omnino dicit perfectam formam, sed viam ad formam. Et ideo reponitur inter post prædicamenta, & motus quisque reducitur ad prædicamentum sui termini. vt generatio, ad
I substantiam, augmentatio, ad quantitatem, alteratio, ad qualitatem, & motus localis, ad prædicamentum, vbi.

Caput denique quartumdecimum, & postremum explicat plures modos huius, uod est, habere. Atqui ut in prædicamento qualitatis, & in prædicamento vbi, adnotauimus ex Arist. 5. met tex. 25. habitus vno modo accipitur pro qualitate in hærente qua quis aliqualiter se habet, & hæc est species qualitatis. Et alio modo pro re adiacente alicui per modum quasi actionis aut passionis, & hoc est vnum ex sex vltimis prædicamentis. Et tertio modo accipitur generalissime pro eo quod est habere, siue per inhærentiam, siue per adiacentiam, siue per solam relationem. ¶ Et modos vniuersos eodem. 5. metaphysic. textus. 28. reducit Arist. ad quatuor. Primo vna res dicitur habere aliam quam trahit ad suam dispositionem, & naturam, vt febris, habet infirmum, & tyrannus, ciuitatem, & homo vestem quæ conformatur ad figuram habentis. Secundo modo res habet aliam sicut subiectum formam, vt substantia habet quãtitatem vel qualitatem. Et tertio modo sicut continens habet contentum, vt dolium habet vinum. Et quarto modo sicut aliquid per violentiam tenet aliud ne moueatur suo motu naturali aut libero, sicut columnæ habent trabem quam sustinent, & vincula, habent hominem. Quintum modum addit hi Aristo. quem vocat rem otisssimum omnium. Sicut homo dicitur habere amicum aut vxorem per solam relationem, quia habitant simul, aut quacunque alia relatione quis habeat aliam rem, & dicitur ille modus remotissimus habendi, quia non magis vnus amicus habet alium quam alius primum. Dicimur denique habere Deum, habere legem, habere gratiam, habere merita, habere fœlicitatem æternam.

Finitur liber prædicamentornm.

COMMENTARII FR. DOMINICI SOTO SEGOVIENSIS.

Ordinis Prædicatorum, artium, ac sacræ Theologiæ Professoris, in librum Prædicamentorum Arist.

B IALECTICAM satis constat circa intellectus opera versari. Vnde rationalis dicitur, non solú vti reliquæ artes, eo ꝙ a ratione proficiscitur, sed peculiariter ab obiecto. Veluti morales scientiæ nuncupantur, quæ moribus nos instituunt, & naturales, quæ rerum perscrutãtur naturas. Atqui intellectus, quatenus intellectus est, duplex est operatio, vt. 3. de anima tex. 21. Aristo. aut hoc est nempe & simplicium appræhensio, & ex his cõpositio atque diuisio. At vero quatenus ratio est, tertiam sortitur operationẽ, quam proinde ratiocinationẽ appellant. De priori C in prædicamentis sermo habitus est. Secúdã tradidit Aristoteles in libris Perihermenias, quorum commentarios non admodum duximus necessarios, eo quòd in Summularum tractatibus abunde res illa a nobis versata est. Quod si Aristotelis ad literam expositionem desideras, extat S. Tho. luculentissima. Tertiam demum operationem libris quatuor pertractauit Aristoteles. Enimuero syllogismus, instar compositi naturalis & dulplici principio constat scilicet formali, quod est illationis dispositio in modo & figura, & materiali, quæ sũt propositiones ex quibus extruitur. De principio formali disseruit in libris Priorũ, quorum expositionem eo missam nos facimus, ꝙ in quinto libro Summularum de arte syllogistica satis superq; diximus. At vero materialia principia in triplici sunt differẽtia. E Id nanque quod in operibus cõperimur naturæ, in operibus etiam rationis vsu venire compertum est (quod S. Tho. in hoc proœmio adnotauit.) Quædam enim sunt quæ ex necessitate agunt, ita vt deficere nõ possint, quales sunt cœlestes orbes, quia a motu cessare nequeunt. Alia vero sunt quæ vt plurimum quidem regulariter & secundum naturam operantur, deficiunt tamen nonnunquam, vt viuentium semina, quæ frequentius perfectos naturalesque partus ædunt, quandoque tamen pariunt monstra. Hunc ad modum in operibus rationis sunt aliqua principia necessaria, quæ F ex necessitate gignunt scientiam, quędam vero probabilia quæ vt plurimum vera generant iudicia, sed alia sunt sophismata quæ cum sint vero similia, in errorem tamen nos inducunt. De principiis primi generis est huius libri tractatio, de secundis extant libri Topicorum, atque eadem de tertiis libris Elenchorum. Quo fit vt inter libros vniuersos dialecticæ ille sit materia & obiecto dignissimus, nam simplicium appræhensio atque enuntiatio ad syllogismum ordinatur, & inter syllogismos ille qui generat sciam præstantissimus est, quia intel-

G intellectus nulla alia cognitione quiescit, quoad scientiam adipiscatur, quæ est certũ & euidens rei iudicium. At vero, vt est omnium finis, ita est omnium abditissimus & obscurissimus. Enimuero Aristoteles, cum in aliis plerisque, tum præsertim in hoc opere (quod & Temistius cõfitetur) cõsulto visus est obscuritatem affectasse, Adeo vt cum in hunc vsum editum fuerit, vt ad alias sciẽtias viam sterneret atq; pararet, inuium ipsum ac propemodũ inaccessibile habeatur. Quo factum est, vt huius ætatis dialectici, literam intentionemq; Aristotelis posthabentes, materiam potius notitiarum huc accersant, quàm libros posteriorum exponãt Dabi-
H mus ergo (Deo dãte(operam pro viribus & ingenio nostro, vt opus quod & longum est, & obscurũ, sed tamen cognitu pernecessariũ, neque prorsus inexplicatum, maneat, neque rursus ad fastidium vsque procedat.

TITVLVS libri sic habet Græce, Analytica hystera. quod ad literã Latine sonat, Resolutiua posteriora. Vt suppleatur substantiuum, biblia.i. libri, nã græce, biblia, est plurale neutrũ, sicut, volumina, Latine Mos nanque Græcorum est denominationem libri facere ab eius materia, vt libri Topici.i. locales dicuntur, quia tractant de locis, & libri Ethici.i. mortales, quia tractant de moribus. Et ita libri Analytici.i. resoluti
I ui aut resolutorii, quia tractant de resolutione. Quapropter Latini (potius ad sensum quàm ad verbum) transferunt de resolutione posteriori, seu resolutionum posteriorum libri. ¶Vbi adnotandum est, ꝙ proprie resolutio est examinatio qua iudicium sumit de aliqua re, an legitima sit, & perfecta secundum suam naturam. Et dicitur resolutio, quia talis examinatio non fit nisi resoluendo rem vsque ad prima principia ex quibus composita est. Atqui vt syllogismus sit legitimus & perfectus, necessarioq; & euidenter concludens, duo habere debet legitima principia .s. & illationis formam euidentem, & materiam .s. præmissas necessarias & itidem euidentes. Et quia forma dignior est, & prius sese oculis ostẽdit quã materia, prima resolutio ẽ ratione formæ, scilicet iudicare an habeat dispositionẽ figuræ necessario concludentẽ, quo semel cõstituto, secunda examinatio est perpendere necessitatem præmissarum. De priori resolutione differunt libri duo priorum, nempe qui docẽt quemuis datum syllogismum imperfectum aut ineuidentem ad aliquem illorum quatuor euidentium primæ figuræ resoluere, qui immediate regulãtur per prima principia quæ sunt, dici de omni & dici de nullo, ut lib. 5. Summu. latissime est intueri. De secunda & posteriori resolutione tractant duo isti libri qui nobis in manibus sunt, ¶Vbi adnotandum est, ꝙ natura cuiuscunque rei, quæ definitione quidditatiua exponitur, causa est omnium passionũ quæ de tali re sunt demonstrabiles, est tamen causa ordine quodam, vt priores passiones sunt posteriorum causæ. Et quia vt hic tex. 5. meminit Aristo. scire est causas rei cognoscere, non prius scimus aliquam conclusionem, quam seriem causarum illius cognoscamus vsque ad definitionem, quę est omniũ prima radex. Exempli gratia, quia homo est animal rationale.i. discursum, statim sequitur ꝙ non simul cognoscat omnia, sed prius effectum quã causam, & inde secundo sequitur ꝙ sit admiratiuus (nã admiratio prouenit eo ꝙ quis ignorat causam alicuius effectus) & ide tertio subsequitur ꝙ sit risibilis. Si ergo fiat hæc demonstratio, Omne animal admiratiuum est risibile, omnis homo est animal admiratiuum ergo omnis homo est risibilis, est quidem necessaria & euidens ratione formæ, sed est ineuidens ratione materiæ. quia nec demonstrat causam admirationis, quãmaior significat, nec cur homo sit admiratiuus, quæ est minor, Intentio ergo Aristo. in hoc libro est, docere quo modo resoluatur vtraque in suã causam .s. minor sic, omne animal quod *prius* cognoscit effectum quàm causam *est admiratiuum*, omnis homo est tale animal, ergo. Et rursus hæc minor sic per definitionem, omne animal rationale prius cognoscit effectum quàm causam, omnis homo est animal rationale, ergo, Et maior resoluitur sic, omne animal

K (right margin, top) L (right margin, mid) M (right margin, lower)

A animal cui potest esse repentinum gaudiū est risibile: sed omni animali admiratiuo offertur repentinū gaudium (nam illud est repētinū cuius causa ignoratur) ergo oē tale est risibile. Quod si forte demonstratio procedat a causa remota, tunc applicanda est illa per causas inter medias ad conclusionem. Et id vocat inferius Arist. quoniam illius est causæ. Vt data hac demonstratione, omne animal rationale est risibile, omnis hō est animal rationale: ergo omnis homo est risibilis; quia esse animal rationale non est immediata causa risibilitatis, sed esse admiratiuum: debet ergo prius ex definitione demonstrari, admiratiuum, & inde, risibile. ¶ Ex his quæ dicta sunt, sequuntur corollaria quæ rem perspicacius elucidant.
B

Resoluere. Sequitur enim primo, ꝙ resoluere non est solum rem in partes diuidere & soluere: sed compositionem usque ad prima eius elementa dissoluere, ut eius natura manifeste perpendatur. Quēadmodum actione naturali cōpositum resoluitur vsq; ad materiam primā: & Arist. 1. priorum dicit terminum esse in quem resoluitur propositio: nam intentio dialectici in subiecto & prædicato sistit: sed tamen grāmatici orationem in dictiones resoluunt, & dictiones in syllabas: ac demum syllabas in literas, quæ sunt prima elementa. ¶ Secundo sequitur, ꝙ nō est idem syllogismus demōstratiuus (quē Græci, apodicticon, appellant) & resolutorius, quem uocant, Analyticon: nā syllogismus demonstratiuus est quicunque procedit euidenter ex duabus præmissis necessarijs: sed resolutorius est ille qui resoluit principia. s. consequentiam uel præmissas in sua prima principia. Vt cum syllogismus imperfectus iuxta artē traditam. 5. lib. Summu. reducitur ad perfectum inferendo ex præmissis imperfecti præmissas perfecti, & inde propriam conclusionē: ex qua rursus infertur conclusio imperfecti, totus ille discursus dr̄ syllogismus resolutiuus priori resolutione. Atq; syllogismus, quem pauloante faciebamus resoluētes præmissas in alias priores vsq; ad definitionem, appellatur resolutiuus posteriori resolutione. ¶ Tertio

Syllogismus reso. & demon. C

sequitur quodnam sit subiectū huius libri. Dubitari. n. potest, sit ne syllogismus resolutiuus, an vero demōstratio, an potius sciētia. Apparet tamen ex dictis ꝙ proximum subiectum huius libri est syllogismus resolutiuus. Constat. nanq; ex titulo libri: sane qui est, de resolutione: sed quia resolutio ordinatur ad examinādam & docendā naturam demonstrationis, parum refert si dicamus demonstrationē esse subiectū. Scientia vero potius est finis libri quā subiectū: est enim proprius finis & effectus demonstrationis generare sciam. ¶ Quarto seqtur quænā fuerit huius artis necessitas. Enimuero cū natura hominis (quia est rōnalis) sit res, non simul, sed successiue cognoscere, necessaria fuit illa ars qua cās rei ignotas per prius nota inuestigaret. Quo fit ut angelus quæ (cum sit a materia separatus) rē quancunq; & omnes eius causas simul & sine discursu cognoscit, arte hac resolutoria non indigeat, neq; in naturalium cognitione errare potest. ¶ Atqui, ut hoc obiter dixerim, hæc causa est cur philosophis huius tēporis ars hæc posterioristica pene ignota sit: quia ars exercitio & cōparatur & custodit: hac tamen ætate minima philosophis cura est rerum causas peruestigare: suas proinde doctrinas claras & faciles existimantes, quia res in superficie tractantes causas non perscrutantur: ubi ut ratio sciendi, ita & difficultas & labor consistit. Atq; adeo propterea S. Tho. obscuritatis redarguunt, ꝙ intelligens, scire esse rem per causas cognoscere, uniuersa contendit ad primas causas reuocare. ¶ Quinto demum colligitur ordo huius libri ad reliquos dialecticæ. Sequitur. n. libros prædicamentorum & perihermenias qui tractant de partibus syllogismi, & libros priorum: præcedit tamen libros Topicorum & elenchorū, ut patet in codice Græco. Et ratio huius ordinis est non solum dignitas obiecti (quia demonstratio generans scientiam dignior est syllogismo generante ea ut opinionē aut errorem) sed etiam quia doctrina posterioristica est iudicatiua. Iudicium. n. non sumimus de re nisi per rationes necessarias: nā

D

Subiectū libri.

Necessitas

E

F

Ordo.

R quemad-

G quemadmodũ architectus (vt Philoponus ait) vtitur amussi & perpendiculo ac iudicandũ, an lapis rectus sit, & paries directus ita dialecticus & quicunque philosophus utitur prioristica resolutione & posterioristica ad iudicãdum de alijs quibuscunq; argumẽtationib. Qua de cã Stoici solos dialecticos appellabant sapientes. i. de rerũ vniuersitate iudicantes. ¶ Modus procedendi huius libri doctrinalis est: procedit.n. definiendo quid sit demõstratio, & ostendendo ex quib. principiis cõstet, quousq; hẽat effectus per cõparatione ad alios modos sciendi. ¶ Sed solet h.c esse dubium, utrum hic liber demonstratiue procedat: nam cũ doceat facere omnem demonstrationẽ, id docere non potest per aliam demõstrationem, alias iam esset illa demonstratio ante quam doceretur quid esset demonstratio, vel illa esset docenda per aliam: & sic iretur in infinitum. ¶ Respondetur tamen, ꝙ definitione & exemplis. s. construendo demonstrationem docet Arist. quid est demõstratio: de qua postea demonstrat ꝙ generat scientiam. Quemadmodum de syllogismo dialectico demonstrat ꝙ generat opinionem: & de sophistico, demonstrat ꝙ facit apparentiam. Est enim Dialectica quo ad omnes suas partes vere scientia, vt secũda quæstione proœmiali monstratum est.

Modus procedendi.

H

DE PRAECOGNITIS.

CAP. I.

I OMNIS doctrina, omnisque disciplina, intellectiua præexistente è cognitione fit. Id si omnes quo fiat pacto cõsideremus, manifestum profecto fiet. Mathematicæ nanque scientiæ illo comparantur modo cæterarum.q; artium unaquæq;. Sane circa orationes quoque, siue illæ per ratiocinationes, siue per inductionem fiunt, seruari modus idem solet: in utrisque nanque, per antea nota doctrina nimirum fit: quippe cum in altera tanquam a cognoscentibus propositiones accipiantur: in altera per singulare iam notum ipsum uniuersale ostendatur. Simili profecto modo & oratoriæ rationes suadent: aut enim exemplis, quod est inductio: aut enthymematibus, quod quidem ratiocinatio est, facultas ipsa solet oratoria suadere. K

Tex. ij. ¶ Dupliciter autem prænosse est: quædam enim esse, quædã quid dictu significent, quædam utroq; modo antea percipiamus oportet, ueluti de quouis quidem affirmationem, aut negationem dici uerum esse: triangulum autẽ hoc significare: unitatẽ utroque modo, & quid significet, & etiam esse: non enim unumquodque istorũ simili nobis modo manifestum est. L

Textus. iiij. ¶ Fit autem, ut quæ cognoscimus, eorum quædam prius etiam cognouerimus. Quorundam uero cognitionem simul accipiamus, ueluti quæcunque sunt sub uniuersali, quorum quidem habetur cognitio. nam omnem triangulum tres duobus rectis æquos habere, antea sciuimus: at id quod in hexedra, triangulum esse, simul ut eo inducti sumus M

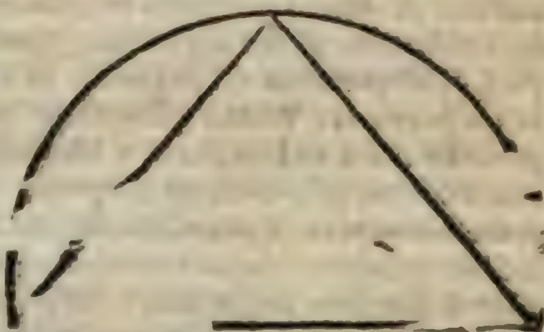

agnouimus. Hoc enim pacto nonnullas discimus rerum, & non per mediũ extremum cognoscimus, scilicet quæcunque singulares rerum formæ sunt,

&

A & de subiecto nullo dicuntur.

Tex.iiij ¶ Antea uero quàm facta inductio uel ratiocinatio sit, partim fortasse nos scire, partim nescire dicēdum est: quod enim non sciuit an esset simpliciter, id modo aliquo, nempe duobus rectis æquales habere, scire simpliciter licet: at patet, quod hoc quidem pacto scit: scit enim uniuersaliter, simpliciter uero non scit. quod quidem ni ita sit ea profecto quæ in Menone hæsitatio est, vsu ueniet: antea enim nihil quisquam discet, aut ea quæ scit discet. ¶ Nō enim B ita respondendum est, qualiter soluere quidā nituntur: omnem ne dualitatem parem esse scis? annuenti uero, dualitatem ei quandam offert, quam quidem esse non putabat, ita neque parem esse putabat: soluunt enim, non omnem se scire, dicentes esse parem dualitatem, sed eam quam esse dualitatem sciunt. Et tamen sciunt quidem id, cuius demonstrationem tenent, cęperuntq; at non tius omnis quod ipsi aut triangulum aut numerum esse sciunt, sed trianguli & numeri simpliciter omnis demonstrationem cęperunt. Nulla enim huiusce C modi propositi sumitur, quem tu scis numerum, aut quam tu scis recti lineā figuram, sed absolute quodlibet sumitur. Sed nihil ut arbitror obstat, si id quod discit quis, partim quidem norit, partim uero ignoret. Non enim absurdum est hoc, si id quod tenet, addiscat aliquo modo: sed si hoc pacto, eaq; ratione qua discit, eodem modo teneat.

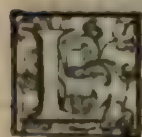

LIBER iste Gręce in duos diuisus est partiales libros. In priori nanq; agitur de demonstratione & principijs eius intrinsecis & de eius passionibus. Et in secundo agitur de medio demōstrationis, quod est definitio: & de extrinsecis principijs, quæ sunt D principia prima & per se nota. At vero neuter liber subdiuiditur aut in capita, aut in tex. aut quauis alia partitione: sed perpetuo sermonis contextu scriptus est. Quæ confusio (vt Themistius ait) ad libri obscuritatem accedit. Traductores autem sunt qui per capita eos partiuntur. Sed quia cōmentator Auerroys cōmentarios suos per textus distinxit, in usum abijt tex. a cōmentis denominare: Vt dicatur tex. commenti primi, aut secundi. Tametsi non opus est nominare cōmentū: sed satis est uti solemus, citare textū primum, textum secundū &c. Continet ergo liber hic primus capita vigintiseptē, textus uero quadragintaquatuor. ¶ Et E quia diuisiones illæ & sub diuisiones S. Th. usq; ad minima (quanquam textui profecto lucis plurimum afferant) iam modo nō sunt adeo gratæ, in sex principalia mēbra nobis est primus liber distribuendus. In primo enim capite, quod quatuor textus habet, iacitur primum fundamentum. f. scientiam omnem fieri ex alijs præcognitis. In duobus sequētibus, quæ singulos habēt textus, explicatur quid sit scire & quid demonstratio. In octo sequentibus capitulis, uiginti quinque textus continentibus (nempe vsq; ad vndecimum caput inclusiue) arguitur de principiis intrinsecis demōstrationis, qualia esse oporteat: In tribus sequentibus usque ad quartumdecimum, in F quibus tātum sunt duo textus inseritur sermo de ignorantia quæ scientiæ cōtraria est. In quinque sequentibus capitulis usque ad decimumnonum, quæ quinque textus cōprehendunt, ostenditur quòd demonstrationis resolutio non procedit in infinitum. In reliquis vero octo usque ad finem: in quibus sex textus habentur, fit comparatio inter demonstrationes, mox inter scientias, & deinde inter scientiam & alios habitus.

AD euidentiam primi capitis notandū est primo, quod cum materia huius libri sit demonstratio, necessarium fuit primum omnium præsupponere demonstrationem esse: duæ nanq; sunt qōnes de re aliqua incōplexe significata, ut uidebimus, secūdo hu-

G ius.s.an est,& quid est:& prima est an est. ¶Secundo notandum est, ꝙ ante Arist. duo fuerunt extremi errores negantium necessariam esse demõstrationem. Cũ.n.demonstratio sit propter scientiam, & necessitas medij sumatur ex necessitate finis, fit ut ex necessitate sciæ necessitatẽ venemur demõstrationis. Heraclitus ergo & Cratylus quorum meminit Arist.4. met.text. 22. negantes scientiam haberi posse de rebus, tollebant subinde necessitatem demonstrationis. Plato vero per oppositũ extremum asserebat quidẽ esse scientiam: tamen negabat eam de nouo acquiri. Erat enim in eius opinione ideas separatas, esse & principia essendi rerum,& principia cognoscẽdi: ut tũ alibi sæpe,tum expresse. 1. met. text.44. & infra meminit Aristo. Exempli gratia. Homo (ſm Plat.) cum generat hominem, solũ disponit materiam:sed idea hoĩs inducit formã plenã omnib.speciebus intelligibilibus ad oẽs sciẽtias:ad modũ quo S. Th. dicit angelos creatos esse cũ omnibus speciebus rerũ quas possunt naturaliter cognoscere: quia illas nequeunt a reb.accipere. At quia aĩa infunditur in materiã,non põt exire in actum, nisi per exercitium tollantur impedimenta. Vnde colligebat nostrum discere nihil aliud esse, quã quoddã reminisci. ¶Sunt quidã neoterici qui aliter explicant opinionẽ Platonis: nempe ꝙ fuerit in illa deceptione Pythagoræ de migratione animę a corpore in corpus.s. ꝙ anima exuta corpore iterum reuertitur in aliud corpus. Atqui cum separata est a corpore,multa addiscit:quæ ĩmersa postea corpori, quodãmodo obliuiscitur: quorum per exercitium recordatur. ¶ At re uera hæc nunquã fuit opinio Platonis. Immo ĩ Menone (quẽ dialogum isti citant)refert illam opinionẽ tanquã Pindari & aliorum poetarũ. Et opinionẽ Platonis fuisse, ꝙ ideæ sunt principia cognitionis, sicut sunt principia rerum mõ quo exposuimus, est cõpertissimum, apud Arist.libro citato text. 48. & alibi frequentissime. Et apud S. Tho.1.q. 84. art.4. Immo idea hoc sonat, quod forma & exẽplar faciendi & cognoscendi res: ut ait Au-

Heracli. & Plato.

H

I

gu.lib.83.quæstionum, & S. Thom. 1. par. q.15. ¶ Arist.ergo more suo statim primo verbo, velut agens naturale, euellit duos istos extremos errores,ut propriam sentẽtiam inferat. Asserit.n. & scientiam esse aduersus Heraclitum, & eam de nouo gigni aduersus Platonem. Et ideo proponit:Omnis doctrina & omnis disciplina ex præexistenti fit cognitione. Itaq; sicut esse rerum non fit ab idea,ut dicebat Plato: neque ex nihilo:sed ex uirtute seminali: ita sciẽtia fit ex aliquo prius cognito, quod se habet ut semen scientiæ. ¶ At uero non dicit tantum particulariter,Omnis scientia: sed ab uniuersalioribus inchoans,Omnis doctrina & disciplina.i.omnem iudicium intellectiuũ ex præexistenti fit cognitione. Neque uero ait, omnem doctrinam ex præexistenti doctrina fieri: neque omnẽ cognitionem ex præxistenti cognitione, alias abire esset in infinitũ aut in doctrinis aut in cognitionibus:quod constat esse falsum,cum exterior sensatio ex nulla priori fiat. Sed ait, ꝙ omnis doctrina fit ex priori cognitione. Vbi notandum est, ꝙ doctrina & disciplina(vt Philoponus & S.Thom.aiunt) iidem habitus sunt sola ratione differentes. Vt.n. motus idem ut procedit ab agente,est actio:& ut recipitur in passo,est passio: ita idem habitus quatenus a doctore gignitur ẽ doctrina:inquantum uero a discipulo suscipitur, est disciplina. Nec denique ait, ꝙ omnis doctrina fiat ex præexistenti cognitione naturali,aut acquisita: sed generaliter aut ex hac, aut ex illa. ¶ Sensus igitur est. Omne iudicium intellectiuum aut industria inuẽtum,aut doctore acquisitum, fit ex priori cognitione:siue illa prior sit doctrina acquisita, siue aliud iudicium naturaliter insitum. ¶Probat Aristo. conclusionem tribus exẽplis: nam tres sunt gradus certitudinis:primus est scientiarum mathematicarũ quæ euidenter demonstrant: & in his præsupponuntur aliquæ propositiones lumine naturali notæ: uidelicet,a quolibet puncto in quodlibet punctum lineam duci, quod sensu percipitur:cui adiicitur alia.s.super lineam datam triãgulum cõstitui:& ita paulatim

K

L

Doctrina & disciplina.

M

Sensus cõclusionis.

Tres gradus certitudinis.

A latim tanquã ex naturaliter notis, quæ sũt velut semina naturalia, acquiritur scientia, quã uocat Aristoteles doctrinã. ¶ Secũdus gradus est in discursib. dialecticis quæ hic uocantur orationes. Procedit enim dialecticus aut syllogismo, aut inductione. Ad cuius euidentiam notandum est, ꝙ syllogismus dialecticus est ille qui non est demonstratiuus: sed ex probabilibus generat opinionem. Et ideo dialecticus non resoluit præmissas in prima principia per se nota: sed supponit aliquas præmissas, quas respõdẽs quia credit esse veras, admittit: & ideo dicit Aristo. quòd in altera, scilicet, in ratiocinatione dialectica ostenditur conclu-

Syllogismus.

B sio ex propositionibus quæ tanquam a cognoscentibus accipiũtur, id est, quas arguẽtes accipiunt a respondentibus: quas respõdentes dant ac si essent sibi iam demonstratæ, cum tamen non sint. Boetius uertit ꝙ hæ. s. ratiocinationes dialecticæ sunt incipientes tanquam a notis: quæ litera non cõsonat Græce sicuti litera Argyropyli. Exempli gratia. Rusticus putat pisces respirare: propterea ꝙ videntur aquam immittere & emittere. Volens ego probare ꝙ non respirant, suppono illi, ꝙ sola animantia habentia pulmonem respirant. Ille nescit hoc esse verum: sed auctoritate mea vel aliqua facili persuasione admittit. Illud admittere est dare mihi quasi gratis: quia non est con

C uictus demonstratione. Illam ego accipiẽs formo syllogismum dialecticũ. Omne aial quod respirat hẽt pulmonẽ, piscis non habet pulmonẽ ergo non respirat. Si uero negat minorẽ, tũc inductione id probo ad sẽsum. Hic piscis non hẽt pulmonẽ, & hic nõ habet pulmonẽ, & hic, &c. ergo nullus habet pulmonem. Et hoc est quod subiungitur in textu, in altera scilicet in inductione ex cognitione singularium concluditur vniuersale. ¶ Vbi id quod secundo libro summularum diximus hic adnotandum est: videlicet ꝙ inductio non est consequẽtia euidenter concludens. Et ideo non est necesse subsumere, & sic de singulis, vel, isti pisces sunt omnes pisces: alias profecto esset petitio principij: & tam ignotum esset antecedens sicut cõsequens. Sed inductio est quãdo ex singularibus quæ exprimitur, concludimus uniuersale: eo quòd eadem uideatur esse ratio de omnibus. Qua de causa nõ ponitur hic ab Aristotele in primo gradu certitudinis: sed inter orationes dialecticas quæ faciunt probabilitatem. ¶ Infimus gradus certitudinis est in rhetoricis suasionibus, quæ non faciũt semper certam opinionem: sed solum coniecturam & persuasionem. Quæ etiam ex præcognitis procedũt ad conclusiones. Et sicut dialecticus utitur syllogismo & inductione, ita rhetor utitur enthymemate & exemplo. Enthymema. n. dicitur ab enthymo. i. in animo: quasi ꝙ in animo reseruetur maior præmissa: ut hæc

Inductio.

D

Enthymema.

E mulier ornat se præter uoluntatem mariti: ergo est adultera. Et in hoc differt a syllogismo: quia syllogismus exprimeret maiorẽ. s. omnis mulier quæ ornat se præter uoluntatem mariti est adultera. Et ideo dicit Aristo. ꝙ enthymema est ratiocinatio: uel (ut græce habetur) ẽ syllogismus. Boetius uertit vere est syllogismus: cũ tñ Græce non sit particula, vere. ¶ Soliciti sunt hic, etiam antiqui expositores, quo mõ enthymema sit syllogismus. Themistius. n. ait, ꝙ est quodammodo. i. imperfecte syllogismus. & S. Tho. ꝙ est truncatus syllogismus: & Paulus Venetus ait, ꝙ enthymema est syllogismus solum causaliter: quia ex enthymemate fit syllogismus: addita maiore. Atta-

F men uidetur Aristo. nihil aliud intendere, nisi ꝙ idem est apud rhetores enthymema quod apud dialecticos est syllogismus. Veluti quod apud dialecticos est inductio, apud rhetores est exẽplum. Itaq; neque enthymema simpliciter est syllogismus, sed syllogismus rhetoricus: neq; exẽplum simpliciter est inductio, sed quodãmodo inductio rhetorica. ¶ Vnde exẽplũ i hoc differt ab inductione, ꝙ inductio ex singularibus omnib. quæ sẽtimus numeratis infert probabiliter uniuersalem. Exemplum uero nõ infert uniuersale: sed ex uno singulari, aut pluribus infert illud singulare de quo est quæstio. Vt si quis arguat: Iudas quia loculos habebat præuaritia vendidit Christũ:

Exemplũ.

G ergo hic sacerdos pecuniæ cupidus periculum est ne spūalia vēdat. Et ideo rhetor nō gñrat sciam: quia tm̄ intēdit persuadere cōclusionem singularē. Demōstrator vero & dialecticus cōcludūt in vniuersali. ¶ Potuisset Arist. cōclusionē in arbit. et mechanicis ońdere. Exēpli gratia. Faber ferrarius sine arte naturaliter scit ꝙ ferrum pōt scindere corium, lignū, & lapidē: sed ex illa præuia cognitione inuenit uel addiscit artē faciendi serram ad secandum lignum, & cultrum ad secandum corium, & excusorium ad dolandum lapidem. Item faber lignarius sine arte scit ꝙ serra secat lignum: sed per artem discit secare apte ad faciendam arcam

Tex 2. vel scamnum. ¶ In textu secundo (Dupliciter autem) postquam dictum est scientiam fieri ex præcognitis, pergit Arist. explicare quæ sunt illa quæ opus est præcognoscere ante notitiam conclusionis: & de quibus oportet illa præcognoscere. Ait enim duo esse quæ prænosse oportet. s. an res sit, & quid nomen significet. Tria tamen sunt de quibus aliquod istorum debemus præcognoscere. De principio enim oportet præcognoscere an sit. i. ꝙ uerum sit: de passione vero, quid significet: sed de subiecto vtrunque. s. & illud esse, & quid sit. ¶ Ad cuius intelligentiam notandum est primo, ꝙ subiectum demonstrationis est id de quo passio demonstratur: quod in prima figura est minor extremitas. Passio uero est quæ de subiecto demonstratur: quæ est illic maior extremitas, principium autem est utraque præmissa. Exempli gratia in hac demonstratione: Omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est risibile: homo, est subiectum, & risibile, est passio: & utraque præmissa est principium. ¶ Notandum est secundo circa exemplum Aristotelis, ꝙ una inter alias causas obscuritatis huius libri est, ꝙ exempla, quæ deberent esse velut splendor doctrinæ, sunt apud eum obscura: eo ꝙ sunt ex mathematicis accersita. Quod factum est, quia propriissimæ & certissimæ demonstrationes, de quibus hic agitur, in solis mathematicis reperiuntur

H

I

Nomine vnitatis intelligit hic subiectum: & nomine trianguli intelligit passionem: & per affirmationem aut negationem de quolibet dici, intelligit principium. Quæ exempla non posuit, intendens ꝙ una demonstratio possit cōfici ex his terminis (ꝙ nonnullos id putantes confundit) sed quia figura est passio quantitatis, & triangulus est prima figura, nomine trianguli generaliter intelligit quancunque passionem. Et quia subiectū est id qd̄ ponitur in definitione passionis (aquilitas enim est nasi curuitas) & vnitas est id per quod definitur oīs species quantitatis (ternarius enim est numerus ex tribus unitatibus compositus: & triangulus figura trium linearum aut angulorum: & quadrangulus figura quatuor linearū. &c.) ea ratione nomine unitatis (q́ est primū subiectū in mathematicis) intelligit generaliter quodcunque subiectum: & quia primū principiū per se notū est qd̄libet esse vel non esse, per hoc significauit generaliter quodcunque principium. Vtamur ergo nos alio clariori exemplo de homine & risibili. ¶ Tertio notandum est, ꝙ vt in principio secundi libri ait Arist. cum interrogare sit propter scire, tot sunt scita de aliqua re, quot sunt iterrogationes: quæ sunt numero quatuor. Ea. n. quæ interrogamus aut sunt incōplexa, aut cōplexa. De incomplexo interrogamus an sit, & quid sit, scilicet an sit & qd sit homo. De cōplexo vero, an hoc sit illud: puta an homo sit risibilis: & propter quid sit illud. s. qua de causa sit risibilis. Et quia scientias commodius denominare non possumus quā nominibus interrogationum: prima scientia appellatur, an est: secunda quid est tertia, quia est, idest ꝙ hoc est illud (quæstio. n. quia, non quæri. causā: sed an hoc sit illud. Et quarta, ꝓpter qd est. i. ꝓp qd hoc ē illud. ¶ Quarto notādum est ꝙ demōstratio duo istorū vltima demōstrat, s. hoc esse illud, & ꝓpter quid, hoc est illud: si sit demōstratio a priori. In hac. n. demonstratione, omne aīal rationale est risibile: oīs homo est animal rationale: ergo omnis homo est risibilis, demonstratur & quòd homo est risibilis, & quòd

K

L

M

A quòd est risibilis, propter hoc quod est animal rónale. Et hinc colligitur ut alia duo scita præsupponantur: non. n. demonstramus hominem esse, aut quid homo sit: imo id supponimus. Et hoc est quod dicit Arist. ꝙ de unitate.s.de subiecto, præsupponimus an sit & quid sit. At uero de passione non supponimus an sit: quia esse passionis est inesse subiecto:& hoc est quod demonstramus. Nec proprie de illa supponimus quid sit: quia passio non habet proprie definitionem quidditatiuam: cum non definiatur per aliquid intrinsecum: sed per suum subiectum. Quin etiá nullum accidens proprie habet definitionem quidditatiuam: B vt habetur. 7. met. tex. 2. & 15. Præsupponédum tamé est quid nominis illius.i.quid significet: si enim nescirem quid risibile significat, non interrogarem an homo sit risibilis. Et hoc est quod dicit Arist. ꝙ de triangulo oportet prænosse quid est quod dicitur. Præmissa uero quia est aliquid complexum, non habet proprie definitionem, nec quid rei, nec quid nominis:& ideo de præmissa non præsupponitur quid sit: sed præsupponitur ueram esse. Et hoc est præsupponere de principio an sit: sicut enim an sit subiectum, est scire quod est: ita an sit principium est scire quod est uerum. Proportionabiliter potuisset Aristo. exempla ponere suo modo in syllogismo dialectico & C persuasione rhetorica: sed quia intentio huius libri est solum de demonstratione ab alijs supersedit. ¶ Quod si quis arguat. Inter præcognita unum esse prænosse bonitatem consequentiæ, & per consequens sunt plura præcognita. Respondetur, ꝙ hæc præcognitio pertinet ad libros priorum: hic tamen solum est sermo de præcognitis posterioristicis quæ pertinent ad principia naturalia scilicet ad præmissas. ¶ In tertio textu (Fit autem) postquam dixerat Arist. quæ sunt necessario præcognita, subdit quo ordine præcognoscantur, Et inter præcognitiones subiecti & passionis nullum constituit ordinem (impertinens enim est quod illorum cognoscatur prius) sed inter præcognitiones præmissarum. Cum enim dixerat de principio prænosse oportere verum D esse, & principia sint duo.s.maior propositio & minor:& prioritas, ut dictum est in postprædicamentis, alia sit temporis, alia naturæ: dicit quòd maior propositio uniuersalis potest prius tépore cognosci q̃ cóclusio, minor vero cognita maiori, nó pót cognosci prius tempore, sed solú prius natura, quá conclusio. Exempli gratia: ꝙ omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, potest quis cognoscere per annum antequam cognoscat hunc triangulum habere tres.&c.attamé, si cognita illa maiori, quis cognoscat húc triangulú esse triágulú, nó stat quin simul tpe cognoscat húc hére tres angulos ęquales duob. rectis, cognoscitur tñ minor prius natura quá cóclusio, postquá est cá conclusionis. In E Græco habetur sic, Triágulus qui est in semicirculo est triágulus, ut uertit Boetius. Argyropylus tñ vertit, Triangulus qui est in hexedra. Idé tamé pollet: ná hexedra est sella triú pedú ad modú semicirculi cócaua ad admouédú dorsum: ut est intueri in figura textus, si eam consideres esse planú sedis in quo sedetur. Quæ sella olim studétib. modo tonsorib. est in vsu. Et forsan alludit ad triágulú descriptú in sede abscondirú a sedéte (ut ait Cóm.) qué respódés nó viderat. Vel forte Arist. nihil cogitauit de hexedra, sed more mathematico posuit exéplum in triágulo semicirculi. ¶ Ex hoc textu elicitur F illa regula posterioristica. Cognita maiori & minori simul tpe cognoscitur cóclusio: Addit in calce textus, ꝙ nónullas res. i. singularia q̃ cótinétur sub aliquo vniuersali, hoc mó cognoscimus, & non ꝑ aliud medíú extremú: quod est dicere, Cognito aliquo prædicato conuenire subiecto vniuersali, statim cognoscimus conuenire cuicunque singulariú subsumpto sub illo, sine aliquo alio medio. ¶ In textu quarto (Antea vero) postquá dixerat aliqua esse prænoscéda ante notitiá cóclusionis, addit ꝙ & ipsá etiá conclusionem antequá demonstretur quodámó cognoscimus: nó simplí & in particulari, sed ẜm q̇d & í vniuersali. ¶ Sed q̃a tex. est subobscurus, notandú est, ꝙ Plato in

Tex. 3. *Regula posterioristica.* *Tex. 4.*

G Menone: qui est dialogus nuncupatus ab vna persona dialogi, quæ ita appellabatur ubi tractat de virtute & scientia: utrum doctrina & exercitio acquirantur, an uero sit naturalis. In illo inquam dialogo explicat mentem suam, ꝙ nostrum scire est quoddã reminisci. Et introducit Menonem dubitantem ꝙ homo neq; inquirit id ꝙ scit, quia illius nulla inquisitione opus est: neque id quod nescit, nam illud licet inueniat, nõ cognoscet. In vanum enim quis quærit hominem (quod est exemplum Cõmentatoris) quẽ de facie nõ nouit: nã licet fuerit illi obuius nõ cognoscet eum. Et hæc appellatur hic ab Aristotele Menonis hæsitatio seu ambiguitas: ut Boetius transfert. Ad quam

Menonis ambiguitas.

H dubitationem Plato introducit Socratem respondentẽ, ꝙ homo inquirit id quod scit cuius fuerat oblitus. Et quia locus celebris est: neque tamen hic vnquam expositus, citra tædium paucis sententiam referã, quæ illic multis & intricatis verbis habetur. probat Socrates ꝙ nostrum scire scit quoddam reminisci alio exemplo, sed hoc est facilius. Ostendo. v.g. rustico quadratũ hoc æquilaterũ. A. cuius quælibet costa sit pedalis, atq; adeo tota perisphæria quadrupedalis. Interrogo rusticũ, si aliæ quatuor lineæ duplæ ad istas describantur in quadratum, quam proportionẽ illud habebit ad istud.

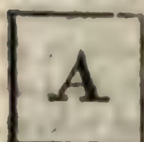

I Profecto ignarus geometriæ respondebit, ꝙ si costæ erunt duplę, quadratum subinde erit tantũmodo duplum. Tunc rursus proferã quadratũ. B. cuius exteriores costæ sunt duplæ, & ĩterrogabo, quælibet exterior costarũ. B. quã proportionẽ habet ad costã quadrati. A. respondebit duplum. Rursus inferã, ergo tota perisphæria quadrati. B. quæ est octo pedũ, ẽ dupla ad perisphæriã quadrati. A. Qđ itidẽ concedet. Tunc diuiso quadrato. B. ad modũ crucis in quatuor æqualia quadrata, interrogabo de quolibet illorum an sit æquale quadrato. A. & id pariter concedet: quia ad oculum est manifestum. Mox interrogabo, quam proportionem ergo habet quadratum. B. ad quadratum. A. Respondebit ꝙ est quadruplum: atq; adeo quòd ex costis duplis fit quadratum quadruplum: contra aliud quod antea dixerat. Cum ergo ille rusticus qui prius responderat falsum, paulatim postea sine aliquo doctore respondendo ad interrogata, tandem respondit ueritatem: signum est (inquit Socrates) quòd id antea naturaliter sciebat, sed fuerat oblitus. ¶ Huic ambiguitati intendit hic Aristot. aliter respondere .s. quòd non inquirimus, nec addiscimus id quod simpliciter sciebamus, nec id quod nullo modo sciebamus: sed id quod simpliciter nesciebamus: sciebamus tamen in uniuersali, & tanquam in uirtutę. Itaq; ille rusticus sciens naturaliter, quid est costam esse duplam, & quadratum esse quadruplum, sciebat in uniuersali & in uirtute quòd ex costis duplis fit quadratum quadruplum: sed id simpliciter non sciebat. Et eodem modo qui scit hanc uniuersalem: Omnis triãgulus habet tres angulos æquales duobus rectis, scit in uniuersali quencũque singularem triangulum habere tres. Et hoc est quod dicit, quòd nisi per hanc distinctionem respondeamus, contingeret Menonis ambiguitas, scilicet aut quòd inquirimus ea quæ sciebamus, aut ea quæ nullo modo sciebamus. Itaque quod Arist. nouit in rebus naturalibus, id & in scientijs docuit contingere. Anaxagoras enim dicebat nullam formam rerum naturaliũ de nouo generari: sed omnes prius latitare in materia. Et idem sensit Plato de scientijs. Aristo. uero intellexit formas de nouo generari: sed præexistere solum in potentia materiæ & in uirtute seminali agẽtis: sicut rosa in hyeme est in uirtute agẽtis, & in Vere in re. Et idẽ astruit de sciẽtijs, uidelicet ꝙ ante exercitium & doctrinam sunt quędam dignitates naturaliter cognitæ, tanquam lumina & semina scientiarum: unde postea per doctrinam generantur scientiæ. Et eodem modo in conclusionibus uniuersalib. uirtualiter sciuntur singularia. ¶ In secunda

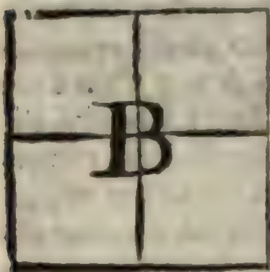

K L *Anaxagoras.* M

A da particula textus, (Non enim ita respondendum est) excludit modum quo alij philosophi respondebant ad dubitationē Menonis. Respondebant enim quòd inquirimus ea quæ nullo modo sciebamus. Aduersus quos Platonis discipuli replicabant interrogando, an scirent omnem dualitatem esse numerum parem. Quod illi concedebant tanquam naturaliter notum. Quibus mos ostendebant duo minuta pugno clausa: interrogantes an scirent illud quod in pugno latebat esse dualitatem parem. Respondebant illud se nescire. Tunc Platonici arguebant. Scitis omnem dualitatem esse parem, dualitas pugillo clausa est dualitas: ergo scitis hanc dualitatem esse parē. Negabat maiorē dicentes, ꝙ nemo scit simpliciter oēm dualitatē esse parē: sed omnem dualitatem quam scit esse dualitatem. Hāc ergo responsionem impugnat Hic Aristot. probans, ꝙ illa uniuersalis simpliciter est scita. Ea. n. (inquit) scimus quorum demonstrationem habemus: atqui in demonstratione non sub sumimus cum aliqua limitatione, sed simpliciter. v.g. omnis numerus diuisibilis in duo æqualia ē par: omnis dualitas est numerus diuisibilis in duo ęqualia: ergo omnis dualitas est par. Concludit ergo tandem Aristo. ꝙ nihil inconuenit respōdere ad ambiguitatem Menonis, ꝙ inquirimus & discimus id quod nō sciebamus simpliciter, sed in uniuersali: esset tamē incōueniens dicere, ꝙ inquirimus & addisimus id quod nullo modo sciebamus, nec in re, nec in uirtute: nam tunc doctrina & disciplina non fieret ex præexistēti cognitione. Sicut absurdum esset dicere in lumine naturali, ꝙ formæ naturales fiunt ex nihilo. Et ita artificiose virtualiter intendit. concludere in calce capituli conclusionem quam in fronte proposuerat.

Quæstio prima. D

Vtrum quatuor omnes textus huius capitis uerum habeant.

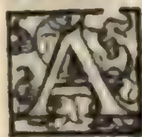

ADVERSVS partem affirmatiuam arguitur primo. Scientia intelligentiarū, scilicet angelorum, non fit ex præexistenti cognitione (nam de scientia Dei. i. manifestissimum, cum scientia in illo sit eius assentia) ergo non omnis cognitio fit ex præexistenti cognitione. Probatur antecedens Angeli cum non sint rationales, non discurrunt ex notis ignota inuestigantes. Et id confir. de Prophetis & Apostolis qui reuelationes immediate susceperunt: & de Adā qui in sua creatione fuit scientijs plenus. Et tamē omnes istæ scientiæ possunt appellari doctrinæ: nam angeli inferiores illuminantur & docentur a superioribus, ut author est Dionysius in de cœlesti Hierarchia: & Adam & Prophetæ & Apostoli edocti sunt a Deo: ergo non omnis doctrina fit ex præexistēti cognitione. ¶ Secundo arguitur. Doctrina ut dictum est, est iudicium inuentione aut doctore acquisitum. Tunc aut nomine cognitionis intelligitur generaliter quæcunque notitia tam iudicatiua quàm apprehensiua: & hoc non: nam ly ex, in conclusione Arist. dicit genus causæ efficienti, (sicuti assensus præmissarum generant assensum cōclusionis) & tamē notitia apprehēsiua isto modo non generat assensum conclusionis: sed solum in genere causæ materialis intrat eius compositionem. Aut nomine cognitionis intelligitur solum habitus iudicatiuus, vt est mens philosophi, & tunc sequeretur, ꝙ esset processus in infinitum: nam omnis habitus iudicatiuus etiam naturalis est doctrina quam natura magistra docti sumus: ergo quocunque iudicio dato ille debet fieri ex alio priori: quod etiam esset doctrina quæ deberet fieri ex alia: & per consequens esset processus in infinitum. ¶ Et confir. primo. Si omnis doctrina fit ex præexistēti cognitione, & non solum uera scientia, ut ait Arist. sed etiam fides & opinio, quæ generātur

G tur ex authoritate, aut syllogismo dialecti-
co, aut exemplo rhetorico, sequitur ꝙ opi-
nio debet generari ex alia priori opinione,
& illa ex alia. Tunc quęro prima opinio an
generatur ex iudicio naturali per se noto?
& hoc non: quia iudicium euidens non po-
test generare opinionem: aut generatur ex
alia opinione, & sic illa non erat prima: sed
erit processus in infinitum in opinionū ge-
neratione. Et idem arguitur de fide, quia iu
dicium euidens non potest generare fidem
ineuidentem: & per cōsequens omnis fides
generatur ex alia priori: & sic in infinitum.
v.g. si habeo fidem dictis Petri, est quia cre-
do eum esse ueracem: ꝙ autem credo eum
H esse veracem, est ex alia priori fide, & sic in
infinitum. ¶ Et confir. secundo. Doctrina &
disciplina non potest esse nisi in intellectu:
ergo superflue additum est intellectiua.
¶ Tertio contra secūdum textum arguitur:
Quando Arist. dicit, ꝙ de subiecto oportet
prænosse quid sit, aut intelligit solum de de
finitione quid nominis, aut de definitione
quid rei: non primum, quia manifestum est
in demonstratione a priori medium esse de
finitionem quid rei: & per consequens illā
esse unum de præcognitis. Aut intelligit de
definitione quid rei: & tunc sic arguitur: Se-
queretur inde, ꝙ omnis sciētia deberet præ
supponere de suo subiecto quid est: conse-
quens est contra ipsummet Aristotelē: nam
I scientia huius libri est de demonstratione:
& tamen hic definit quid sit demonstratio.
¶ Et confir. primo, ꝙ de subiecto non opor
teat prænosse ꝙ sit. Scientiæ, vt dictum est
q. 1. de uniuersalibus: sunt de reb. in uniuer-
sali abstrahentes ab hic & nunc: & ideo ut
infra uidebimus dicuntur esse de rebus per
petuis, ergo scientia non supponit de subie
cto ꝙ sit, immo est sciētia de rosa in hyeme
qn̄ rosa nō est. ¶ Et confir. secūdo. Tota sciē-
tia quę est de uno subiecto nō præsupponit
de omnibus principijs ꝙ sint uera: ergo cō-
clusio Aris. non habet uniuersaliter uerum.
Probatur antecedens. Scientia de homine
nō præsupponit ueritatē horum principio-
rū. Omne aīal rationale est risibile, omnis
homo est aīal rōnale: immo demōstrat illa
ergo. ¶ Quarto principaliter arguitur con- K
tra tertium textum. Quemadmodū stat sci-
re maiorem prius tempore quàm conclu-
sionem, ita stat scire minorē: ergo male Ari
sto. dixit, ꝙ non stat scire minorem prius tē
pore. Probatur antecedens: quia stat docto-
rem prius docere minorem q̄ maiorem: vi-
delicet in semicirculo posse fieri triangulū,
quàm omnem triangulum habere tres &c.
Quod si dicas Aristotelem non negare quin
possit minor sciri ante conclusionem, quā-
do scitur ante maiorem: sed solum docere,
ꝙ nō stat ambas simul præmissas sciri quin
simul tempore sciatur conclusio. Arguitur
sic aliter: Intellectus humanus qui agit per
conuersionem ad phantasmata corporale, & L
per consequens successiue, non potest in eo
dem instanti formare omnes tres proposi-
tiones: ergo habitis assensibus præmissarū
trāsibit aliquod tempus antequam forme-
tur propositio apprehensiua conclusionis:
& per consequens antequam producatur
iudicium. ¶ Et confir. Intellectus saltem in
via S. Thom. non potest simul plura intelli-
gere, ut patet prima par. quæst. 85. art. 4. er-
go non stat simul assentire præmissis & cō-
clusioni. ¶ Quinto principaliter arguitur.
Intellectus omnis creatus est finitæ actiui-
tatis. Detur ergo quòd possit tantum habe
re. v. g. decem notitias, & aliunde habeat
alias, ita ut notitiæ apprehensiuæ & iudica-
tiuæ præmissarum compleant denarium M
numerum, tunc cognita maiori & minori
nullatenus cognoscetur conclusio, quia in-
tellectus non est potēs formare nouum iu-
dicium (supponatur enim causas conserua-
tiuas aliarum notitiarum esse æque fortes,
aut fortiores quā sint istæ præmissæ ad pro
ducendum iudicium conclusionis) ergo cō
clusio Arist. non est ubiq; uera. ¶ Sexto prin
cipaliter arguitur ad idem. Detur casus quo
quis habeat erroneum dissensum huius cō-
clusionis, omnis triāgulus habet tres angu-
los æquales duobus rectis, & adducatur de
monstratio, ita ut in hoc instanti incipiat
assentire præmissis & consequentiæ: in eo-
dem instanti non assentit conclusioni, ergo
regula falsa. Probatur antecedens. Assensus
conclu-

A conclusionis non stat simul cum contrario eius dissensu, nec in instāti potuit corrumpi dissensus, quippe qui aliquo modo resisteret contrario corrumpenti: ergo stat assensus præmissarum & consequentiæ cum dissensu conclusionis. ¶ Et confirm. Sit casus quo geometra sciens hanc uniuersalē, quæcunque sunt æqualia uni tertio, sunt æqualia inter se, conspiciat tria corpora, a. b.c. quorum b. est maius quàm a: & c. maius quàm b: ita ut excessus inter b.& a.& inter c. & b. non sit perceptibilis sensus: excessus uerò inter a. & c. sit sensibilis: & aduerterit ante ad has solas propositiones. Quæcunq; sunt æqualia uni tertio, sunt æqualia inter se: a. & c. sunt æqualia uni tertio, puta b. B quarum maior cognoscitur intellectu, & minor sensu: & incipiat nunc aduertere ad conclusionem, a.& c. sunt æqualia inter se. Tunc iste habet assensum maioris & minoris, & non conclusionis: quia ad sensum uidet a.& c. non esse æqualia: ergo conclusio Arist. est falsa. ¶ Septimò principaliter arguitur. Si cognitis principijs statim cognosceretur conclusio, sequeretur quòd homo naturaliter sine aliquo doctore posset acquirere omnes scientias, per hoc solùm, ꝙ animaduerteret ad principia naturalia. v.g. cognito quod a quolibet puncto in quodlibet punctum ducitur linea, statim cognosceret, quòd super quamlibet lineam posset C triangulus constitui: & ita per applicationem posset cognoscere omnes cōclusiones Euclidis, quarum secunda sequitur ex prima: & tertia ex secunda, & ita consequenter: quod esset incidere in opinionem Platonis, scilicet nostrum scire esse quoddam reminisci, vt paulo ante monstrauimus in illo rustico. ¶ Et confir. ꝙ saltem quicunq; scit aliquā vniuersalem non solùm virtualiter, sed simpliciter, scit etiam quācunq; singularem contra quartum textum. Sequitur bene: Scio omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis: sed triangulus semicirculi est triangulus: ergo scio triangulum semicirculi esse triangulum. Et idē probabitur de quocunq; alio triangulo, quem nunquam noui. ¶ In contrarium pro parte affirmatiua sufficit authoritas D Aristotelis.

Qvemadmodvm in prędicabilibus, & prædicamentis, ita & hic intendimus post expositionem literę maiora dubia per quæstiones disputare. Dubia inquam, ea tantummodo quæ ad rem pertinent: ut singula argumenta singulas intelligas esse quæstiunculas. Congerunt enim huc doctores huius temporis de notitijs multa: quæ partim ex libro terminorum accersita sunt, partim uerò ad libros de anima potius pertinent: præter alia quæ de Theologia multa submouentur, a quibus proinde abstinendum nobis est: Tantum abest, ut E mentionem de intricatissimis sophismatibus & commentis, quæ hic indigne commiscentur, mentionem faciamus. Prima vero hæc quæstio non potest non esse longiuscula: nempe qua operis materia aperienda nobis est. ¶ Ad quæstionem ergo affirmatiua est responsio. Vnde ad primum argumentum, licet nonnulli contendant scientiam angelorum fieri ex præexistenti cognitione, eo quòd inferiores a superioribus illuminentur: illud tamē & falsum est, & præter intentionem Aristot. Ratio enim cur doctrinæ & disciplinæ nostræ fiant ex præexistenti cognitione est (ut in prologo dictum est) propria natura nostra: qui cum simus rationales non possumus res, nisi successiue discursu quodam cognoscere: & iò ex notis ad ignota procedimus. Angeli uero quātum ad cognitionem naturalem nō F indigent discursu: & ideo simul recipiunt totam cognitionem cuiuscunque rei. Vnde in prima sui creatione creati sunt cum omnibus speciebus eorum, quæ naturaliter cognoscere possunt. Itaque sicut nec esse receperunt ex alio, sed a Deo per creationem: ita nec cognitionem acquirunt ex alia cognitione, sed ab actore naturæ. Reuelationes uero supernaturales inferiores angeli recipiunt a superioribus. At neque illa recipiūt ex præexistenti cognitione, quæ fit in recipiente: sed immediate recipiunt illam a superiori angelo. Eadem ratione Prophetæ & Apostoli non receperant cognitionē

Angelorū cognitio.

&

G & fidem ex præexistenti cognitione: sed immediate a Deo. Pariter Adam quando creatus est. Aristoteles ergo solum loquitur de cognitionibus naturalibus hominum pro isto statu. At uero si ex reuelata cognitione ratiocinemur ad alias cõclusiones, illa erit scientia. Veluti theologia procedens ex fide reuelata tanquam ex principiis, est uerè scientia: ut ait S. Tho. 1. quęst. 1. art. 2. Quemadmodum Adam ex scientijs infusis postea potuit nouas cognitiones acquirere, iuuante experientia.

Theologia.

Ad secundum. *Multiplex notitia.*

Circa secundum argumentum notandum est primo, duplicem esse notitiam, ut partim primo libro Sũmularum, & latius in libris de anima est uidere, scilicet sensitiuam & intellectiuam. Atqui sensitiua alia est exterior alicuius quinq; sensuũ exterio-
H rum: & alia est interior in sensu communi: qui cum sit velut exteriorũ cẽtrum, format notitias quasi rerũ præsentium: ut patet in somniantib. Alia uerò est notitia intellectiua, quàm intellectus possibilis format in seipso, informatus prius speciebus intelligibilibus, quæ virtute intellectus agentis abstractæ sunt a phantasmatibus, & receptæ in intellectu possibili. ¶ Rursus notitia intellectiua alia est apprehensiua, & alia iudicatiua. Et apprehensiua alia simplex, & alia complexa. Exempli gratia. Prius intellectus apprehendit res simplicibus notitiis, quales sunt, ly homo, & ly risibile: ex quibus postmodum format propositionem, qua appre-
I hendit hominem esse risibilem, deinde format iudicium, quo iudicat hoc esse uerum. Quod quidem iudicium est simplex qualitas, præsupponens notitiam apprehensiuã. Et solum iudicium est actus scientiæ aut fidei aut opinionis: & ex illo solo generatur habitus qui est sciẽtia, aut fides, aut opinio: propositio nanque apprehensiua non dicitur scientia, fides, neque opinio. Nec locus est hic pluribus hæc uerbis tractandi. ¶ Ad rem ergo descendendo, ordo cognitionis in nobis est, ut prima omniũ notitia sit sensitiua exterior: nã cognitio nostra pro isto statu incipit assensu: mox sequitur notitia sensitiua interior: deinde generãtur simpli-

Ordo cognoscendi.

ces apprehensiones intellectiuæ: ex quibus K
statim componitur propositio apprehensiua: quam demum subsequitur iudicium. At uerò quamuis hic ordo uerus sit, tamen nihil spectat ad intentionem Arist. in hoc loco. Nõ enim dixit, ꝙ omnis cognitio fiat ex priori cognitione: aut ꝙ omnis doctrina fieret ex priori doctrina: aut ꝙ omne iudiciũ fieret ex priori iudicio: esset.n. tunc processus in infinitum, ut in textu notauimus: sed solum dixit, ꝙ omnis doctrina & disciplina fit ex præexistẽti cognitione. ¶ Sunt verumtamen qui nomine cognitionis intelligunt quamcunque notitiam siue iudicatiuam siue apprehensiuam. Et tunc distinguunt, ꝙ ly ex, capitur quadrupliciter, ut est uidere apud Paulum Venetum. Vno modo dicit terminum a quo: alio modo dicit habitudi- L
nem partis componentis: & tertio modo dicit causam efficientem. Et his tribus modis (vt aiunt) conclusio fit ex præexistenti cognitione: nam fit ex præmissis, idest post cognitionem præmissarum: ut dies fit ex nocte: & conclusio componitur ex notitijs apprehensiuis: & assensus conclusionis generatur effectiue ex assensu præmissarum. Quarto modo, ly ex, dicit habitudinem subiecti: sicut ex ferro fit forma gladij: & isto modo scientia non fit ex præexistenti cognitione: quia non recipitur una cognitio in alia. ¶ Attamen quicquid sit de huiusmodi acceptionibus huius præpositionis ex, tamen Arist. nullo modo accepit nisi in gene- M
re causæ efficientis. Quod enim ait omnem doctrinam fieri ex præexistẽti cognitione, exponit in subsequentibus per hoc, quòd assensus conclusionis fit ex assensibus præmissarum: & assensus præmissarum ex alijs assensibus vsque ad propositiones per se notas. At manifestum est assensum seu iudiciũ nõ fieri ex priori assensu, nisi in genere causæ efficientis, vnde 2. physi. tex. 89. præmissas respectu conclusionis reducit ad genus causæ efficiẽtis. ¶ Ex quo sequitur, non prorsus rem attingere, qui dicunt assensus præmissarum tantum concurrere tanquam dispositiones in genere causæ materialis, & solum intellectum producere assensum conclusionis.

Cognitio.

A clusionis. Quinimmo sicut calor est uirtus ignis ad calefaciendum, ita assensus præmissarum sunt uirtus & lumen intellectus, quibus ipse tanquam causa principalis producit assensum conclusionis. ¶ Et secundo arguitur, ꝙ ly ex, non possit hic dicere circunstantiam termini a quo: nam terminus a quo secundũ Arist. est priuatio illius quod generatur aut contrarium eius: sicut homo fit ex non homine, aut album ex nigro, & dies ex nocte. Itaque terminus a quo non stat cum termino ad quem. Præmissæ autẽ stant simul cum conclusione, & omnis cognitio ex qua fit alia stat simul cum ipsa: sed potius hoc modo dicendum esset, quòd doctrina fit ex ignorãtia. ¶ Et tertio arguitur, ꝙ nec dicat habitudinẽ partis cõponentis.

B Doctrina & disciplina nõ dicit ꝓpositionẽ apprehensiuã, sed iudicatiuã: iudicatiua uero non componitur ex notitijs apprehensiuis. ¶ Igitur pro solutione argumenti notãdum est secundo, quod nomine doctrinæ, & disciplinæ intelligitur omnis habitus verus iudicatiuus acquisitus: ut circa textum expositum est. Duppliciter autem naturaliter acquiritur habitus. Vno modo per inuẽtionem, sicut homines propter admirationem philosophari cœperunt: ut habetur 1. met. c. 2. Et alio modo doctoris usu aut scripturæ quæ locum habet doctoris: quemadmodum. n. natura arte medici adiuta, causa est sanitatis, ita & Intellectus ope doctoris directus, generat scientias. Etenim sicut medicina non est quæ principaliter sanat, sed

Doctrina dupliciter acquiritur.

C natura: ita nec doctor est qui generat scientiam, sed intellectus. Vnde ut naturæ uirib. destitutæ, nihil prodest ars medici: ita vbi non est ingenium, superuacanea est doctoris opera. ¶ Aegidius putat nomine doctrinæ intelligi habitum intentione acquisitũ: nempe quo homo potest docere alios: nomine uero disciplinæ intelligi habitũ a doctore productũ. At uero doctrina certe nõ debet accipi actiue, sed passiue pro habitu qui est in discipulo a doctore. Et ideo dicendum est, aut quòd utroque nomine eũdem habitum intelligit Arist. diuersis respectibus, ut circa textum diximus: aut quod nomen disciplinæ accipiatur latius quàm nomẽ doctrinæ, scilicet pro omni habitu quo modocunque acquisito siue a doctore siue per inuentionem. ¶ Nomine uero cognitionis intelligit, non notitiam apprehensiuã: sed solum iudicium, aut habitum iudicatiuum, siue sit acquisitus siue naturalis. & iõ sensus Arist. est iste. Omnis habitus iudicatiuus quomodocũque acquisitus, fit in genere causæ efficientis ex alio priori iudicio, aut acquisito, aut naturali. Et illud iudiciũ naturale non appellat Arist. doctrinam aut disciplinam: quapropter non opus est fieri ex alia cognitione. Exempli gratia. Hæc iudicia quodlibet est uel nõ est, omne totum est maius sua parte, & his similia non fiunt ex præexistenti cognitione: quia nec sunt doctrinæ: sed sunt potius naturalia semina

Sẽsus Aristot.

E doctrinarũ. Enimuero doctrina, ut ait Linconiensis, non est nisi eorum quæ prius dubitabamus & discurrendo cognouimus. ¶ Quod si quis arguat adhuc, illos assensus generari ex notitijs apprehensiuis terminorum, ut dicunt: Respondetur, quòd apprehensiones terminorum dicuntur producere assensum propositionis per se notæ, solũ in genere causæ obiectiuæ: quia faciunt obiectum præsens: sed tamen in genere causæ efficientis proprie solum lumen naturale intellectus est qui producit talem assensum, & illi assensus naturales sunt postea lumen ad alios assensus acquirendos. Et ideo Arist. non diceret, quòd talis assensus naturalis fieret proprie ex præexistenti cognitione. Vnde ad formam argumenti negatur, ꝙ

F assensus naturales appellentur doctrinæ ab Aristotele. Neque natura est proprie magistra, nisi per metaphoram. Eadem ratione neque cognitiones, quæ habentur per sensum, ut hic ignis est calidus, aut Luna eclipsatur, sunt scientiæ, nec fiunt ex prioribus. ¶ Hinc sequitur quam sit præter intentionem Arist. disputare de notitijs, an omne iudicium fiat ex notitijs apprehensiuis: & omnis intellectiua fiat ex sensitiua: aut sensitiua interior fiat ex exteriori. ¶ De materia primæ confirmationis amplior futurus est sermo. cap. 26. tex. 44. ubi Arist. ponit differentia

Fides & opinio quo modo generantur.

rentia

G rentiam inter scientiam & opinionem: sed quantum ad locum attinet præsentem negatur, q̄ in opinionib. sit processus in infinitum: sed perueniendum est ad primam opinionem, quæ generantur ex assensu euidēti lumine naturali per consequentiā ineuidentem. Exempli gratia. Per inductionē ex singularibus quæ sentimus infertur uniuersalis: ineuidēter tamē. s. hic piscis non respirat, & hic piscis non respirat: ergo nullus respirat. Et in rhetoricis: iste habet ensem nudū sanguine conspersum prope cadauer: ergo occidit hominem, antecedēs est euidens, & consequens est opinio propter ineuidentiā consequentiæ. Item hæc sphæra tangit planum indiuisibiliter: ergo datur pūctum
H indiuisibile: & per consequens quātitas distinguitur a re quanta: ut arguebamus in c. de quantitate, antecedens est euidens, & consequens est opinio. Cum n. ad generandum scientiam requiratur euidentia vtriusque principij. s. præmissarum & consequentiæ, quodcunq; illorum sit ineuidens generabitur opinio. ¶ De generatione fidei maior est difficultas an requiratur pia affectio: quod cap. 26. disputabimus: sed interim proportionabiliter dicimus ut de opinione: videlicet, quòd fides quamuis sit assensus ineuidens, generatur tamen ex euidenti. Euidens enim est in lumine naturali adhibendā esse fidem homini sapiēti qui non leuiter loqui
I tur: quamuis non sit euidens uerum esse id quod dicit. Et ita dicemus euidens esse, q̄ dicta Christi erant credibilia, nihilominus quòd essent uera non erat euidens: & ideo ex hoc assensu euidenti, hoc est credibile, sequitur hic assensus fidei, hoc quod iste dicit est uerū. Sed de hoc latius in loco citato.

Intellectiua. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur, quòd forte nullo alio mysterio additū est ab Aristotele, intellectiua, nisi ad exprimendum quo modo in solo intellectu est proprie doctrina & disciplina: quia potentiæ sensitiuæ non discurrunt: & ideo earum cognitiones non sunt doctrinæ. Et hæc est solutio S. Tho. Alij nihilominus dicunt, q̄ ponitur intellectiua ad excludendum cognitionem sensitiuam brutorum: quæ quodammodo potest esse disciplina, ut ait Aristo. loco citato in argumento. Sed profecto melior est prima solutio: nam eo modo imperfecto quo iudicia imperfecta brutorum possunt dici disciplinæ: eodem modo etiam fiunt ex præexistenti cognitione naturali bruti: ut patet in his qui docent canes saltare: & ideo in hoc non differt disciplina intellectiua a sensitiua. Potest tertio modo dici, quòd cum intentio Arist. solum erat hic tractare de sciētia intellectuali, addidit, intellectiua, quasi sensitiua cognitio nihil ad propositum pertineret. K

Ad tertium. Circa tertium argumentum notandum est primo, quòd Themistius, cui Aegidius & Paulus, & ferè expositores subscribunt, censet Aristotelem intendere, q̄ tam de passione quàm de subiecto solum præręquiritur definitio quid nominis. Definitio enim quid nominis, & quid rei differunt; quia definitio quid nominis solum explicat significationē nominis. i. quid nomē significat. Definitio uero quid rei explicat naturam rei significatæ. Dicunt ergo q̄ ante notitiam cōclusionis solum oportet prænosse quid significat, ly homo, & quid ly risibile. ¶ Hoc tamē si uniuersaliter intelligatur manifeste est falsum: nam in demonstratione propter quid, medium debet esse definitio quidditatiua: & per consequens talis demōstratio præsupponit quid est subiecti. Et cōfir. quia talis demonstratio reddit causam conclusionis: vt ratio quare homo est risibilis est, q̄a est animal rationale. Vnde S. T. o. prima part. q. 1. art. 7. citat hunc locum ad probandum, q̄ scientia præsupponit quid est de suo subiecto. Et ideo dicendum est, quòd Aristot. causa breuitatis unico uerbo. s. quid est quod dicitur, intellexit quid subiecti & passionis proportionabiliter quatenus vtrunque habet definitionē. Ad subiectum habet definitionem quid rei, passio uero non, ut dictum est in expositione textus. ¶ Sed notandum est secundo, q̄ ex hoc textu male intellecto ortum habuit error per aliud extremum: qui ferè dialecticos & philosophos huius tēporis tenet. Existimauit. n. q̄ omnis scientia præsupponit quid est

Definitio quid no. quid rei. L M

A est de suo subiecto: taliter ꝙ ad nullam sciẽtiam pertinet constituere definitionẽ quidditatiuam sui subiecti: quod re uera falsum esse probat tertium argumentum. Definit .n. hic Aristo. quid est demonstratio: quod est subiectum huius libri. Et secundo de anima definit quid est anima. Et mathematici qui tractant de lineis & punctis. &c. definiunt quid est punctum, & quid linea. Et philosophus naturalis definit quid est motus: ut patet in tertio Physicorum. ¶ Nec ualet solutio si quis dicat, quòd philosophus naturalis & mathematicus definit suum subiectum, non inquantum philosophus, sed inquantum metaphysicus: eo quòd metaphy-
B sicus tractat de ratione entis in communi. Hæc inquam responsio non satisfacit: quia statim Aristo. c. sequenti docet aliquas esse dignitates communes omni scientiæ, ut qđlibet est uel non est: alias uero esse positiones peculiares cuiuscunque scientiæ, inter quas ponit definitionem proprij subiecti. Vbi docet proprium esse cuiuscunq; scientiæ, instituere definitionem proprij subiecti. Et ratione id confirmatur: nam scientia cuiuscunque rei intendit manifestare eius naturam: ergo ad unamquamque sciẽtiam pertinet definire suum proprium subiectũ eo modo quo habere potest definitionem. Quod ideo addiderim, quòd metaphysicæ subiectum, scilicet ens & subiectum theo-
C logiæ, puta Deus, definitiones non habet quidditatiua, ut cap. 4. Prædicamentorum ostensum est. ¶ Igitur tertio notandum est, quòd aliud est loqui de particulari demonstratione, & aliud est loqui de tota scientia unius subiecti, qualis est scientia de anima, aut dialectica, aut geometria. &c. Si loquamur de demonstratione, tunc in demonstratione quia est, puta quæ procedit ab effectu ad causam, ut infra uidebimus, non præsupponitur definitio subiecti: quia in illa accipitur pro medio effectus subiecti: vt omne illud quod purgat choleram est calidum: scamonea purgat choleram: ergo. Et ita habemus scientias multas particulares de astris ignorantes definitionem illorum. Scimus enim vnde proueniat eclipsis Lunæ, & quomodo moueat mare, & quomodo sol sit causa generationum inferiorum, D antequam sciamus definitionẽ lunę aut solis. At uero in demõstratione propter quid præsuponit de subiecto quid nominis & quid rei: ut omne animal est risibile. &c. Et hoc solum est quod hic intendit Arist. ¶ Si autem loquamur de tota scientia unius subiecti, tunc dicendum est, ꝙ scientia supponit quid est subiecti, ad hunc sensum, quod non potest demonstrare definitionem: non tamen ad huc sensum, ꝙ ad ipsam nõ pertineat statuere definitionẽ quidditatiuam subiecti. Exempli gratia. Geometria habet duas partes, quarum prima præparat principia scientiæ statuendo definitiones lineæ & puncti, & principia, & dignitates, quæ non demonstrantur. Secunda pars scientiæ est, quæ per huiusmodi principia demonstrat passiones de subiecto. Et ita scientia de anima non demonstrat suam definitionem: sed supponit illam: nihilominus ad illam pertinet definire quid est anima. Et ita hic Arist. non demonstrat definitionem demonstrationis: sed constituit & supponit illam. Et hæc patet solutio tertij argumenti. Et hoc est quod ait Arist. 1. Top. c. 2. scilicet ꝙ scientia nulla probat sua principia: sed supponit ea. ¶ Ad confir. respondetur, quòd scientia, & demonstratio non supponit de subiecto ꝙ sit actualiter, ut probat argumẽtum: sed supponit de suo subiecto ꝙ sit. i. ꝙ sit uerum ens, puta habens esse in causis naturalibus: nã de chimæra non habetur scientia: quia cum non sit in causis naturalibus, non habet ueram quidditatem. Et hac de causa ut dicturi sumus in secũdo libro, quæstio an est, præsuponit quæstionẽ quid est: nam sola uera entia habent ueras quidditates: & uera entia dicuntur quæ habent esse in causis naturalibus. Et ante creationem rerum de entibus quæ nunc sunt naturalia potuit esse scientia: quia licet non essent tunc actu, erant tñ in potẽtia naturali: non ꝙ prima productione possent naturaliter produci: sed quia erant aliquando producibilia per causas naturales. ¶ Hinc sequitur, quod non bene exponit de subiecto præcognoscian

E

F

Scientia constituit quid est subiecti.

An est subiecti.

G an sit per hoc quod est subiectum suppone re. Primo quia nullo homine existente est uera demonstratio & uera scientia de homine. Et præterea quia licet demonstratio instrumentaliter fiat per terminos & propositiones, tamen scientia quæ generatur principaliter est de rebus: ut in toto processu uidebimus: & ideo de re significata per subiectum prænosse oportet, quòd sit in rerum natura modo exposito. ¶ Quod si quis arguat Arist. 4. phys. demonstrare aliquas conclusiones de vacuo, licet vacuum non sit in rerum natura: Respondetur primo, quòd scientia de vacuo non est simpliciter scientia: sed ex suppositione, scilicet, si esset vacuum. Et secundo quia per locum repletū, per modum priuationis cognoscimus vacuum. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur quòd principiorum scientiæ alia sunt
H extrinseca, & communia, quæ non demonstrantur in scientia, sed supponuntur: & de his loquitur Arist. in textu, unde ponit exēplum, ut quodlibet est uel non est. Alia vero sunt intrinseca in quibus affirmātur passio de definitione, aut definitio de subiecto: & hæc non omnia scientia supponit: sed aliqua demonstrat, & alia aliquo modo explicat: ut in subsequentibus uidebitur.

Ad quartum princi. a. e. AD quartum principale bene responsum est, quòd Arist. non negat quin posit minor aliquando cognosci ante conclusionem: nempe quando cognoscitur ante ma
I iorem: immo posset quis formare demonstrationem hoc modo: Triangulus in semicirculo est triangulus, & omnis triangulus habet tres æquales. &c. ergo. Et tunc singularis cognosceretur prius tempore: & vniuersalis simul cum conclusione. Sed regula Arist. solum est, quòd non stat ambas simul præmissas cognoscere quin naturaliter simul tempore cognoscatur conclusio. ¶ At uero ad replicam argumenti respondetur, quòd neque uult Arist. quòd in eodem instanti quo formatur minor necessario formetur conclusio, sed intelligit quòd si quis habet formatam totam consequentiam ex propositionibus apprehensiuis, & habet assensum consequētiæ, de quo hic nō fit mentio: tunc quam primum quis habet assen- K
sum maioris & minoris, illi assensus generabunt assensum conclusionis tanquam causæ naturales. An uero assensus producatur in instanti, uidebitur in sexto argumento. ¶ Ex quo sequitur, quòd si rusticus ex extremitatibus nescit formare cōclusionem, poterit assentire præmissis sine conclusione: quia nescit applicare causam ad effectum. Et eadem ratione si Deus concurrat ad assensum præmissarum, & nolit concurrere ad assensum conclusionis, deficiet regula Aristo. quæ solum intelligitur naturaliter. ¶ Confirmationem quarti argumenti formauimus, ut ostēderemus quàm gratis doctores huius temporis tot verba multiplicant aduersus S. Thomam, dicentem, quòd non possumus plura simul intelligere per L
modum plurium. Quam sententiam sic fere neoterici intelligunt: uidelicet, quòd intellectus nullo modo potest habere plures notitias plurium rerum non faciētes unam propositionem, aut unum syllogismum. Ita que possum uidere plures homines simul cum pluribus lignis, & lapidibus, & rebus omnibus quæ sunt coram me: & tamen nō possum illa per plures simplices notitias intelligere. Immo sunt Thomistæ qui hoc manibus ambabus tenent. At uero in primis S. Tho. ut est videre loco citato 1. par. q. 85. nihil aliud uult dicere, nisi quod expresse dicit Arist. 2. Top. c. 4. ubi ait, quòd contingit simul plura scire: cogitare uero non nisi v- M
num. Et præterea nec Arist. nec S. Tho. fuerunt tam inopes ingenij, ut negarent nos posse simul habere plures notitias intellectiuas rerum singularium, quarum habemus sensitiuas ut isti putant: quod re uera esset negare experientiam. Et ideo nō opus est plura uerba prodigere ad hoc impugnādum. Sensus ergo & Arist. & S. Th. est manifestissimus: quem nemo negare pōt. Scire enim apud Aristotelem non dicit actum, sed habitum: qui enim dormit, sciens est: sed actus scientiæ apud ipsum uocatur intelligere, uel potius considerare aut cogitare. Ait ergo Arist. quòd habitus scientiæ, ēt in esse pfecto, nihil uetat esse simul plures

Plura intelligere.

& di-

A & diuersos in eodem intellectu: sed tñ actu considerare & cogitare plura per modum plurium, non potest homo perfecte id facere: nam pluribus intentus minor est ad singula sensus. Itaque possum cogitare simul, & considerare diuersa obiecta per diuersas notitias: imperfecte tamen: quia cogitatio unius remittet cogitationem alterius. Quãdo uero illa cogitantur per modum unius, cogitatio unius non impedit cogitationem alterius. Cum enim considero hominem esse animal, aut hominem currere, cogitatio subiecti non remittit notitiam prædicati.

¶ Vnde ad confirmationem respondetur, quòd assensus præmissarum, etiam perfecti, non impediunt quin simul perfecte assentiamus conclusioni: quia omnes cogni-B tiones eiusdem demonstrationis se habent per modum unius, & ordinantur ad eãdem rem cognoscendam. Si tamen essent assensu actuales diuersi, qui non ordinarentur ad unum, possent quidem esse simul: sed tamen essent remissi: & quanto essent plures, essent remissiones, & tot possent esse, ut plures non posset intellectus habere.

Ad quintũ principale. Per hæc patet uia ad respondendum quinto argumento principali de capacitate intellectus: de qua multa etiam plura consumunt hic dialectici uerba, quam pro rei dignitate est necessarium: an uidelicet capacitas intellectus terminetur, uel ad numerum notitiarum, uel ad intensionem, uel ad utrunque. Ad quod breuiter respondetur, C quod capacitas intellectus est limitata quo *Capacitas intellectus.* ad utrunque. Enimuero, ut est doctrina S. Tho. 1. par. q. 86. art. 2. intellectus noster est tantum infinitus in potentia, & non in actu. Quod est dicere: Potest quidem successiue notitias in infinitum recipere, aliam post aliam: quia est perpetuus: sed tamen simul non potest quemcunque numerum notitiarum habere. Veluti continuum diuisibile est in semper diuisibilia: tamen non possunt esse infinita actu diuisa. Et ratio est, quia potentia sequitur essentiam: & ideo cũ solus Deus habeat infinitam essentiam, solus ipse habet infinitam potentiam. Et confir. experientia. Experimur enim quod quanto ad plura se intellectus diuertit: tanto remissius intel- D ligit singula: iuxta illud, Pluribus intentus minor est ad singula sensus: ergo ad tot obiecta potest aduertere, ut ad plura non possit. Quo fit ut termineur ad numerum.

¶ Et hinc sequitur, quòd etiam intellectus sit limitatus quo ad intensionem. Cognitio enim actualis est actualis actio & aduertentia intellectus: sed intellectus, quia est creatura, est finitæ actiuitatis: ergo tam intense potest aduertere ad unum obiectum, ut nisi illam intensionem remittat, non possit ad aliud aduertere. ¶ At uero sunt qui putant se demonstrare, quòd uirtus intellectus non terminatur quoad intensionem, hoc argumento. Si terminaretur uirtus intellectus quo ad intensionem, maxime esset, quia ad E maiorem intensionem notitiæ semper requiritur maius aduertentia, & maior conatus intellectus: sed stat quòd per meliorem applicationem obiecti, dato quòd intellectus non magis aduertat, intendatur notitia item si obiectum albũ fiat intensius, intendetur eius notitia sine noua aduertẽtia intellectus: ergo uirtus intellectus non terminatur quo ad intẽsionẽ, postq̃ mere passiue se habendo potest intendi eius notitia. ¶ Ad hoc nihilominus primum omnium dicimus, quod *Aduertentia & conatus.* isti mere gratis fingunt sine aliqua authoritate, aut ratione, quòd aduertentia & conamen intellectus sit quid distinctum a productione notitiæ. Cum tamen certissimum sit, quòd nihil aliud est intellectum conari aut aduertere, quàm notitiam producere. F Et probatur manifeste, quia ante productionẽ notitiæ nulla est actio notitiæ, & per consequens nulla est applicatio, nec conatus. Sicut applicatio aut conatus uoluntatis ad uolendum nihil aliud est quam producere uolitionem. In corporalibus enim potest homo ligatus optare: & conare ad motum, quando nõ mouetur: & potest quis conari mouere magnum lapidem, quando non moueat eum: quia illud conari est impellere corpus: sed tamen in intellectu fingi non potest quid sit conari nisi intelligere. Voluntas enim est, quæ suo actu mouet, & applicat omnes potentias ad agendum:

G sed potentias reliquas applicatas nihil aliud est conari, quàm aliud estagere suos actus. Sicut uisum applicatum per uoluntatem ad obiectum nihil aliud est conari, quàm producere uisionem. Et ideo dicendum est, quòd quanta est intensio notitiæ, tantus est conatus, & applicatio potentiæ, nec maior, nec minor.

¶Vnde ad argumentum istorum respondetur, quòd quotiescunque obiectum melius applicatur aut illuminatur, aut intenditur, intellectus itidem melius applicatur & conatur per hoc quòd intensiorem producit notitiam. Et intellectus maioris uirtutis ad producendum æqualen notitiam

H cum intellectu minoris uirtutis æque conatur: & ad producendum intensiorem magis conatur. Nec consistit maior uirtus, vt multi putant in hoc, quòd cum minori conatu æquale notitiam producat: sed in hoc quòd plus potest conari, idest intensiorem notitiam producere. Obidque non est intelligibile, quòd notitia intendatur sine maiori aduertentia & conamine intellectus: & per consequens ubi datur summa aduertentia, datur summa intensio notitiæ. Et præterea respondetur, quod quamuis per meliorem applicationem sine noua aduertentia intenderetur notitia, deueniendum tamen esset ad optimam applicationem: atque adeo ad summam intẽsionem

Limitatio.

I notitiæ. ¶Sed dubium est quomodo intelligitur ista duplex limitatio intellectus: uidetur enim quòd non stet simul terminari ad intensionem & ad numerum. Demus enim summam intensionem omnium notitiarũ, quas simul potest habere intellectus, esse ut decem: utrum cum hoc terminetur etiã ad numerum certum notitiarum, puta ad decem. Et uidetur quòd non stent simul. Si enim intellectus potest habere intẽsionem notitiarum ut decem, habeat decem notitias singulas intensas ut unum: poterit ergo eadem ratione habere uiginti notitias singulas ut dimidium, & quadraginta, singulas ut una quarta: & ita sine termino. ¶Respondetur, quòd ad utrumque terminatur potentia, & ad intensionem, & ad numerũ. Primo quia quãuis admittatur calculatio K modo facta, tandem perueniretur ad remissimas notitias: & sic non posset crescere numerus. Sed præterea dico, quòd adhuc calculatio non procedit: nam maior multa difficultas est aduertere ad uiginti obiecta, ut dimidium quàm ad decem vt vnum: quia uirtus unita fortior est seipsa dispersa: & ideo non sequitur, quòd qui potest habere decẽ notitias singulas ut unũ, posit habere plures remisiores. Cõcludimus ergo tandem ꝙ vtroque modo limitatur potẽtia, scilicet quoad intensionem, & quo ad numerum.

¶ Vnde ad formam quinti principalis argumenti respondetur, quòd si capacitas per assensus præmissarum est solũ completa quo L ad intensionem, & non quo ad numerum, tunc remittẽtur notitiæ & aduertentiæ circa alia obiecta, & producetur assensus conclusionis: si uero esset completa quoad numerum, tunc non posset intellectus habere assensum conclusionis, nisi corrumperetur aliqua notitiarum, quæ sunt extra illã consequentiam. Nec hoc est contra conclusionẽ. ¶Quod si quis replicuerit ex illo quod diximus in confirmatione superioris argumenti: uidelicet quòd quando plura intelliguntur per modum unius, illæ intellectiones nõ se impediunt: ergo intellectus assentiens præmisis, sine noua difficultate, & labore assentiet conclusioni. ¶Respondetur, M quòd S. Thom. nihil aliud vult dicere, nisi quòd perfecte possumus intelligere plura per modum unius (quod ipse appellat per unam speciem) nihilominus illud unum, tot posset habere partes, ut excederet uirtutem intellectus. Si enim ego intelligerem de homine plures eius pasiones, scilicet ꝙ est risibilis, flebilis, mortalis, &c. tot possem accumulare, ut non possem plura de homine cognoscere. Et ita est in proposito si capacitas aliunde est completa.

Ad sextũ principale.

Sextum argumentum petit an assensus, aut quæcunque notitia producatur, aut corrumpatur in instanti. Quod nec apud Aristotelẽ, nec apud antiquos sub hac forma definitum est. Nihilominus tribus uidetur propositionibus respondendum.

Prima.

A Prima. Applicatio obiecti ad potentiam, ubi fit per motum, fit succesſiue. Patet in obiectis ſenſum, quæ per motum applicantur ad distantiam competentem potentiæ. Et in obiecto intellectus quod pro isto ſtatu non applicatur potentiæ, niſi per abſtractionem ſpecierum a phantaſmatibus corporalibus. Deus tamen per nouam creationem ſine motu poſſet in inſtanti applicare obiectum potentiæ. ¶Secunda propoſitio. Facta applicatione in inſtanti producitur actualis notitia ſimplex, ſiue ſit apprehenſiua, ſiue iudicatiua. Dico, ſimplex, quia notitia prædicati fit poſt notitiam ſubiecti: & notitia concluſionis poſt notitiam præmiſſarum. In nobis ſaltem, qui diſcurrendo cognoſcimus: nam in angelis aliud eſt. Probatur propoſitio. Primo ſecundum Ariſt. ſecundo de anima, tex. 70. lumen non producitur ſucceſſiue in medio: ſed inſtantanee. Cuius ſignum eſt, q non prius illuminatur a ſole pars oriẽtalis quàm occidẽtalis. Cauſa uero eſt, quia illuminatio fit nullo reſiſtẽte contrario. Eodem modo 4. phyſic. text. 64. & infra probat, q per uacuum non poteſt eſſe ſucceſſio motus: q̃a nulla eſt reſiſtẽtia: ergo eadem ratione cum notitia ſit illuminatio, & perfectio quædam potentię quæ non habet contrarium reſiſtens, fit, ut in inſtanti producatur. ¶Quod præterea cõfirmatur ex iſto ca. tex. 3. ubi dicitur, quòd

Notitia producitur in inſtanti.

C habito aſſenſu præmiſſarum, & conſequentiæ ſimul habetur aſſenſus concluſionis: qđ nõ eſſet uerũ, niſi in eodẽ inſtanti producerentur aſſenſus minoris & cõcluſionis. ¶Secundo probatur, quia ſpecies uiſibiles per medium inſtanti producũtur: quod probatur ſimili experientia illi quam Ariſtot. adducit de lumine. Si enim applicentur duo uiſibilia, unum ad decem pedes, & aliud ad centum, ſimul immutant uiſum: ergo eadem ratione notitia uiſiua, & a fortiori intellectiua producitur in inſtanti. Cuius iudicium eſt, quòd ſol quã primo incipit oriri, uidetur. Dixerim ſpecies uiſuales in inſtanti produci, eo quòd ſine motu producũtur: nam ſpecies ſoni, quippe quæ per motũ feruntur, in tempore perueniunt ad auditũ. Qua de cauſa fulgur prius uidetur, quàm D audiatur tonitru: cum tamen prius ſaltem natura rumpatur nubes, quæ eſt cauſa tonitrui, quam incluſus illic ignis appareat. ¶Poſtremo confirmatur propoſitio experientia. Nullã enim in intelligendis obiectis applicatis experimur ſucceſſionem: neque in producendis uolitionibus. Accedit & authoritas S. Thom. qui in prima parte q. 85. art. 4. ad primum argumentum, non ponit ſucceſſionem intellectus, niſi ſolum inter diuerſas notitias: uel in abſtractione ſpecierum a phantaſmatibus, ut inquit prima ſecundæ. q. 113. artic. 7. ad 5. ¶Colligimus ergo, quòd in primo inſtanti non eſſe motus, per quem applicatur obiectum eſt notitia uiſiua: &, ſi intellectus aduertat, pa- E riter intellectiua. Neque obſtat, quòd notitia ſit alicuius intenſionis: nam producetur tunc notitia minimæ intenſionis, quàm talis potentia, & cum tali obiecto, & tali diſpoſitione medij poteſt producere. ¶Tertia propoſitio eſt, quòd eadem ratione poteſt notitia & iudiciũ actuale in inſtanti corrũpi per abſentiam cauſæ conſeruantis. Loquuti ſumus in his propoſitionibus de notitijs actualibus: nã habitus ſucceſſiue acquiruntur, & corrumpuntur per frequentationem actuum. ¶Ad ſextum, ergo principale reſpondetur, quod poſitis aſſenſibus præmiſſarum & conſequentiæ in primo inſtanti, quo intellectus aduertit ad cõcluſionem F ſimul tempore corrumpitur diſſenſus erroneus, & producitur aſſenſus ſcientiæ. Itaq; aſſenſus præmiſſarum producendo aſſenſum concluſionis corrũpunt diſſenſum contrarium. Et in genere cauſæ efficientis prius natura eſt productio aſſenſus quàm expulſio contrarij: quia per productionem unius expellitur alius: ſed in genere cauſæ materialis prius natura expellitur contrarium, quam intellectus recipiat nouum aſſenſum. Sicuti quando ignis calefacit aquam, prius natura in genere cauſæ efficientis eſt unus gradus caloris in aqua, quàm ſimilis gradus frigiditatis inde expellatur: quia ignis non expellit frigiditatem, niſi producendo calorem: in genere uero cauſæ

G materialis prius natura pellitur frigiditas, quam similis gradus caloris recipiatur in aqua. In his enim quæ sunt simul tempore nihil obstat in diuersis generibus causarum. a. esse prius natura quam b. & b. prius quam a. vt docet Aristot. 5. metaph. text. secundo. Nec mirum si in instanti corrumpatur assensus: nam vbi est demonstratio nulla est resistentia: sed statim cessat causa conseruatiua contrarij. Sic enim lumen eodem instanti corrumpitur, quo est absentia luminosi. Secus esset vbi deberet corrumpi assensus opinatiuus per rationem probabilem contrariam: nam non omnis ratio probabilis, quamuis sufficiat infirmare o-
H pinionem sufficit radicitus euellere, nisi rationes plures accumulentur. ¶ Per hæc aperitur via respondendi ad confirmationem: quæ ex sophismatibus Pauli Veneti de scire, & dubitare solent huc afferre noui posterioristici. Ad quam modis multis respondent: cum tamen solutio sit clara: Respondetur ergo, quod in illo casu quo quis habens assensum maioris, quæcunque sunt æqualia. &c. aduertit ad illa tria corpora, aut prius comparat a. &c. ad b, aut prius comparat a. &c. inter se. Si secundum, tunc ille assensus negatiuus qui habetur per experientiam, scilicet, a. &c. non sunt æqualia inter se, impediet assensum minoris. Et ita argumentum rescinditur: quia nunquam datur assen-
I sus minoris. Quamuis enim ad sensum non percipiatur differentia inter a. & b, tamen experientia inter a. &c. sufficit, ne quis assentiat a. &c. esse æqualia uni tertio. Si uero, ut ponitur in argumento prius comparet a &c. ad b, tunc conceditur quod ille habebit assensum maioris & minoris: sed in primo instanti aduertentiæ ad conclusionem simul tempore producitur dissensus conclusionis. s. a. &c. sunt æqualia inter se: & corrumpitur assensus minoris, scilicet sunt æqualia uni tertio. Sensatio enim illa producendo dissensum conclusionis corrumpit assensum minoris. ¶ Hinc sequitur quod assensus & dissensus contrarij eiusdem conclusionis, uel duo assensus duarum contradictoriarũ, in nullo gradu, etiam remisissimo, possunt, esse simul, neque per instans. Secus est de K habitibus: qui in gradibus remissis se compatiuntur per tempus quo durat generatio vnius & alterius corruptio.

Ad septimum principale. Ad septimum argumentum negatur sequela, scilicet, quòd sine aliquo doctore posset homo habere omnes scientias: quamuis. n. principia vniuersalissima sint naturaliter per se nota, tamen naturaliter scit quicunque illa applicare per bonas consequentias ad conclusiones particulares. Et ideo sicut semina naturalia non producunt fructus sine agricultura, ita nec principia naturalia, possent generare scientias rerum sine doctrina, aut exercitio. Item quia quamuis in principiis vniuersalibus virtualiter continuantur conclusiones, tamen L perspicacius ingenium plura illic videt, quam ingenium minus perspicax. Et ideo alius homo plura potest per intentionem acquirere quam alius. Et eundem librum duo legentes alter altero plura videt: sicut qui est lippus oculis non tot percipit in eadem imagine, quot alius acutioris visus. Et ita semper restat differentia inter Aristotelem, & Platonem. Plato enim putabat, quòd habeamus omnes species omnium rerum infusas sicut angeli. Aristot. vero non nisi, quod habemus aliquas cognitiones naturales, vnde per doctrinam, aut inuentionem elicimus scientias. ¶ Vnde ad confirmationem negatur, quod sciens vniuersale, sciat M simpliciter singulare quod nescit contineri sub vniuersali. Et ad argumentum negatur illa consequentia. Scio omnem triangulum habere tres. &c. & hic triangulus (quem non vidi) est triangulus: ergo scio hunc triãgulum &c. Nam ex modali composita cum vna de inesse non sequitur modalis composita, vt tertio libro Summularum dictum est. Primo enim variatur appellatio de ly scio, quod in maiori appellat assensum supra totam propositionem, seu supra totum illud significatum, quod est omnem triangulum habere tres angulos. &c. & in conclusione appellat supra significatum propositionis singularis. Et ideo termini modalis compositæ, supra quem fertur ly scio,

A scio supponunt immobiliter: atque adeo neque subiectum illius vniuersalis supponit competenter distributiue, vt sub illo possit fieri subsumptio.

DE MODIS SCIENDI, & demonstratione.

CAP. II.

Tex. 5. SCIRE autem vnamquamque rem simpliciter, sed nõ vt sophistæ per accidens arbitrantur: cum causam ob
B quam res est, illius causam esse, & fieri non posse, vt res aliter sese habeat, cognoscere arbitramur. Patet igitur ipsum scire tale quid esse: nã & hi, qui nesciunt, & hi qui sciunt, illi ita se rem habere putant, hi ita sese etiam habent. Quare cuiusque simpliciter est, scientia, id vt aliter sese habeat fieri omnino non potest. An vero & alius sciendi modus sit, posterius dicemus. Dicimus autem & per demonstrationem nos scire: demonstrationem autem dico ratiocinationem eam, quæ scientiam efficit: eam
C vero scientiam efficere dico, qua scimus, eam ipsam habendo. ¶ Si igitur ipsum scire tale est, quale posuimus, necesse est, & demonstratiuam scientiam ex veris, & primis, medioque vacantibus, & ex notioribus, & prioribus ipsa conclusione, causisque eiusdem esse. Si enim erunt, & ipsa principia propria eius quod demonstratur: nam ratiocinatio quidem esse sine ijs potest, demonstratio uero non potest: scientiam enim non facit. ¶ Vera igitur esse oportet, quia fieri nequit, vt id quod non est sciatur: ueluti diametrum commensurabilem esse: oportet autem & ex primis, & indemonstrabilibus esse: quia non sciet, qui demõstrationem horum non habet: scire enim nõ per accidens ea quorum est demonstratio, nihil ulíud est sane, quàm demonstrationẽ habere. Causæ etiam notioraque, ac priora sint oportet: causæ quidem, quia tum scimus, cum causam cognoscimus: priora uero, siquidẽ & causæ sunt, & antea cognita, non illo solum modo quid significent, sed altero etiam quo quod sint scimus. D
¶ Dupliciter autem priora notioraue dicuntur. Non enim idem prius natura, & nostra ex parte prius: neque notius simpliciter, & nobis etiã notius est. Atque ea quidem ad nos priora notioraue, dico, quæ propinquiora sensui sunt: ea uero simpliciter priora notioraue, quæ sensu longius distant. Sunt autem remotissima quidem ea, quæ sunt uniuersalia maxime propinquissima uero, singularia ipsa. Atque hæc inter se se opponuntur. Ex primis autem esse nihil aliud est, quàm proprijs principijs esse: idem enim primum atque principium dico. E
¶ Est autem demonstrationis principium propositio medio uacans. Ea uero medio uacat, qua nulla est alia prior. Propositio uero altera enuntiationis pars est unum de uno complectens: differendi quidem, quæ utramuis accipit: demonstrandi uero, quæ definite alterum: quod est uerum. Enuntiatio contradictionis utrauis est pars. Contradictio est oppositio, cuius per se medium nullum est. Contradictionis partium ea quidem, qua quippiam cuipiam adiungitur, affirmatio:

G matio: ea uero, qua quippiam a quopiam semouetur, negatio nuncupatur. ¶ Principiorum autem ratiocinandi uacantium medio, id quidē positio dicitur, quod fieri nequit vt demōstretur, quodq; nō necesse est eū habere, qui discere quid instituit: id uero quod oēs habere, qui modo discere aliquid parāt, necesse est, dignitas appellatur: sunt n. talia quædam. Atq; talibus hoc potissimū nomen tribuere solemus. Rursus ea quidem positionem, quæ utramuis enunciationis accipit partē, esse inquā quippiam, aut non esse statuens: suppo-
H sitio ea uero, quæ est sine hoc ipso, definitio dicitur: definitio nāq; positio quidem est (ponit. n. Arithmeticus unitatē quātitate indiuisibilem esse) sed suppositio sane non est: nam quid sit unitas, & u nitatem esse eadem non sunt. ¶ Cum autem credere, scireq; rem talem per ratiocinationē oporteat, quā demonstrationem uocamus: hæc uero est, quia sunt ea quib. extruitur ratiocinatio: necesse est, non solum prima illa, uel omnia uel aliqua prius noscantur, sed etiā magis ut noscātur: semper. n. illud est ta
I le magis, ob quod unumquodque tale est: ueluti magis, idest dilectum atq; amatum: ob quod amamus atque diligimus. Quare si ob prima scimus ac credimus, & illa sane scimus ac credimus magis: quoniam ob illa & ipsa scimus posteriora. Fieri autem non potest, ut ea magis quisquam quæ nescit, & circa quæ non melius dispositus est quàm si scierit quàm ea quæ cognoscit, credat atq; assentiatur. At eueniat id profecto, si non prius cognouerit principia quispiā, quàm ea quæ per demonstrationē creduntur. Magis. n. principijs aut omnibus, aut quibusdam credere, quàm conclusioni necesse est. Atq; ei qui per K
demonstrationem scientiam habiturus est, non solum ipsa principia magis nota, magisque credita sint, quàm id quod ex ipsis ostenditur oportet: sed etiam nihil prorsus eorum, quæ principijs ijs opponuntur undeque ratiocinatio falsa, uereque contraria existat, aut credibilius, aut notius principijs ipsis sit oportet: quippe cum eum qui simpliciter est scientiam consequutus, nunquam ab ea, persuasione ulla dimoueri oporteat.

Ostqvam in superiori capite L
constitutum est demonstrationem esse: quod respondet quęstioni an est, prosequitur hic Aristo. determinare quid est demonstratio. Quæ secundum diuisionem supra factam est secunda pars principalis huius libri. Et terminatur duobus capitulis. In hoc enim secundo definitur, quid est demonstratio. Et in tertio excluditur error quidam, qui ex definitione posset oriri. Atqui capitulum hoc unicus est textus apud Commentatorem, puta quintus. Visus tamen nobis est in septem particulas diuidens.

¶ Vbi notandum est quòd, ut Aristo. docet secundo physic. prima causarum est fi- M
nis unde iudicium rei sumitur: eo enim quod domus fit ad protegendum nos a pluuijs & tempestatibus, iudicamus fieri debere ex tali materia, puta lignis & lapibibus, & tali forma. Hac ratione Arist. ostendit hic primo finem demonstrationis, unde eliciat definitionem eius materialem. Debet enim demonstratio ex his principijs esse, quæ ad finem maxime conducunt. Finis autem demonstrationis est scientia, & ideo in prima statim particula definit quid sit scire: & colligit primam definitionem demonstrationis ex parte finis. Proponit igitur: Scire vnamquamque rem. &c. ¶ Secundo notandum est, quòd scire contingit dupliciter, scilicet per se, & per accidens. Scire per se *Scire simpliciter.*
est, scire rem in se ipsa, id est scire propriam cau-

A causam: vt cum scio hominem esse risibilem, quia est rationalis. Scire de per accidens est, scire rem in alio: vt cum a longe video venientem quem nescio, homo ne sit an brutum, scio hominem de per accidens: puta quia video motum, qui accidit homini, & dicitur hic modus sophisticus: quia sophistæ ita solent arguere, cognosco venientem: ueniens est homo: ergo cognosco hominem. Item si videam domum a longe non discernendo an sit ex lapidibus, aut ex lignis extructa, cognosco quidem ligna de per accidens, quia cognosco domum: & domus est ex lignis: ergo cognosco ligna: quod quidem simpliciter non est cognoscere. Ait ergo Aristot. quòd accipit hic scire solum per se & simpliciter. Vnde scire

B hoc modo inquit tunc arbitramur, cum causam ob quam res est, illius causam esse, & fieri non posse, vt aliter se habeat cognoscere arbitramur. ¶ Duæ sunt particulæ definitionis: quamuis expositores, translationem Boetij secuti, tres distinguant. Boetius enim sic habet: Cum causam arbitramur cognoscere propter quam res est, & quoniam illius est causa, & quòd non contingit hoc aliter se habere. Vbi distinguit tãquam duo cognoscere causam rei, & cognoscere quoniã illius est causa. Sed certe phrasis Græca non distinguit in duo: nam formaliter cognoscere causam est cognoscere cau

C sam esse talis rei. Est ergo sensus, quod tunc scimus aliquam rem, cum id quod est causa illius, cognoscimus esse causam eius. Si vero pro captu incipientium vis distinguere tres particulas ut lucidior sit textus, non inhibeo. Tertia ergo tunc erit, & non contingit aliter se habere. Exempli gratia, ut quis sciat eclipsim lunæ non sufficit ut uideat ipsam eclipsari: illa.n. est experientia & non scientia, neque requiritur talis experientia: nam & cæcus potest per astrologiam eclipsim scire. Sed requiruntur tria: uidelicet, quòd sciat terram interponi inter solem & lunam: & secundo quòd sciat illud esse causam eclipsis, alias sciens rem quæ est causa, solum virtualiter & in confuso, & de per accidens sciret eclipsim, sicut dixit superius

Tres particulæ definitionis.

Aristotel. quòd sciens vniuersale scit secundum quid singulare. Vt enim simpliciter non scitur singulare, nisi quando actu subsumitur sub vniuersali: ita nec simpliciter scimus effectum per hoc solum quòd dicamus rem quæ est causa: nisi sciamus illam esse illius effectus causam. Sed tertio requiritur, quòd sciamus non posse fieri rem aliter se habere. idest, non posse aliter fieri, nisi quod quotiescunque ponitur hæc causa ponitur talis effectus. v. g. quamuis ego sciã Petrum esse studiosum: quia consuetudinem habuit cum studiosis, aut quia indutus est habitum religiosi, non simpliciter, & certissime rem scio: quia potest aliter esse, puta quòd ex tali causa non sequatur talis effectus. Et in naturalibus licet sciam pluuiam esse, quia flauit auster, non scio certissime, quia potest aliter esse, puta quod flante austro non pluat: aut quòd non flãte, pluat. Vnde tertia particula, scilicet ꝙ non contingit aliter se habere, vt docte notauit Albertus, non debet referri ad necessitatem præmissarum, uel ad necessitatem conclusionis, sed ad necessitatem illationis & consequentiæ: quæ prouenit ex hoc quòd talis res necessario sequitur ex tali causa. ¶ Probat Arist. definitionem ex authoritate omnium in vniuersum tam sapientium quàm insipientium: Sapientes. n. tunc iudicant se vere scire rem & vere sciunt, quando hoc modo sciunt causas. Et insipientes tunc se etiam arbitrantur scire, cum arbitrantur se scire causam, licet non vere sciant: quia non sciunt ueram causam. Quod est dicere: Nul propterea ꝙ solũ uidet eclipsim lunæ, tunc putat se scire rem: hac.n. de cã cœperunt homines causas inq̃rere effectuũ quos experiebantur: quia non aliter putabant rẽ scire: sed q̃ primũ quis inuenit aliquid, ꝙ arbitratur esse causam, arbitratur etiam rem scire, vt si credat quis lunã eclipsari propter interpositionem nubeculæ inter ipsam & visum nostrum, fallitur quidem, sed tunc putat rem scire. ¶ Hinc patet (ut ait S. Tho.) quòd hæc non est definitio quid rei: quia non datur definitio scientiæ per genus & differentiã: sed est definitio explicans significationẽ no-

D (right margin, line 1) E (right margin, beside "lis effectus") F (right margin, beside "modo sciunt causas")

minis, scire: & ideo probauit eam ex communi modo loquẽdi: nam ut habetur 2. Topic. c. 2. nominibus utendum est ut plures. Quod adnotare debẽt qui rerum definitiones pro libito suo confingunt contra naturam definiendi. Debet. n. definitio esse omnibus receptissima, de qua nulla sit controuersia. Et ita concludit Arist. ꝙ id cuius simpliciter est scientia, necesse est ita se habere, idest, ut ex tali causa necessario sequatur talis effectus. An vero, inquit, alius sit modus sciendi uidebitur inferius. Quod nos in quæstione etiam disputabimus. ¶ Ex quid nominis huius quod est scire, infert Aristo. dicens: Dicimus autem & per demonstrationem nos scire. Quam aliqui putant esse

H definitionem quid rei per causam huius, quod est scire. Et hoc euidentius apparet in versione Boetij, quæ sic habet: Dicimus, quia scire est per demonstrationem intelligere. In Græco tamen non est verbum, intelligere, neque habet formam definitionis: sed solum videtur Arist. explicare, quòd finis demonstrtionis est scire: eo quòd scire est rem per causas cognoscere, & demõstratio propter quid procedit a causa ad effectum. ¶ Vnde colligit primam definitionem demonstrationis, quæ datur finem scilicet demonstratio est ratiocinatio, seu syllogismus qui facit scire. Veluti si diceres, Serra est instrumentum lignis secandis aptum. Explicat vero definitionem dicens,

Definitio demonst.

I quòd eam ratiocinationem, seu syllogismũ dicit scientiam efficere, quo, dum illum habemus, tũc scimus, & non alias. In aliquib. codicibus Boetij legitur: Demõstationem autem dico syllogismum apodicticon. Illud tamen appositum est ab aliquo sciolo: nam Græce non habetur nisi, episthemonicon idest: scientialem: quia apodisticon, idẽ est quod demonstratiuum. Quare perinde esset, ac si diceres, Demonstrationem dico syllogismum demonstratiuum: quod esset nugatio. ¶ Quod si quis obijciat Aristoteli, Quòd usus fuerit hic circulo, dum scire definit per demonstrationem, & vice uersa demonstrationem, per scire. Respondetur, ꝙ ille non sunt definitiones, sed potius circũloquutiones quibus affirmatur, & scire esse finem demonstrationis, & demonstrationem esse medium ordinatum ad scire. K

¶ In secunda particula textus. (Si igitur ipsum scire. &c. sequitur secunda definitio demonstrationis, quæ est materialis: & concluditur ex superiori. Ait enim ꝙ scire est id quod dictum est, & demonstratio est syllogismus faciens scire, colligitur ut demõstratio sit syllogismus procedẽs ex ueris & primis, medioque uacantibus, notioribus & prioribus ipsa conclusione, & ex causis eiusdem. Quod perinde est, ac si diceres: Si domus est ædificium, quod nos a tempestatibus defendat, necesse est ut sit ex lapidibus & lignis. &c. Atqui particulæ definitionis sunt numero quinque, idest ex ueris, & primis, medioque uacantibus, idest carentibus (quod Boetius ait, immediatis) quare, primis, & immediatis, non sunt duæ particulæ (ut aliqui putant, facientes sex particulas) sed secunda est expositio prioris, 3. prioribus, 4. notioribus, 5. causis. L

Definitio 2. demonstra. Parti. 2.

¶ Respondent statim Arist. tacitæ obiectioni. Posset enim quis obijcere, quòd omisisset præcipuam particulam, scilicet proprijs, nam demonstratio debet reddere ꝓpriam causam conclusionis. Cui respõdet, quòd si principia habeant conditiones positas, inde fiet, ut sint causæ propriæ conclusionis. ¶ In tertia particula textus (uera igitur. &c.) explicat singulas particulas. Primam probat hoc modo: Conclusio demõstrationis debet esse ita: & per cõsequens uera: sed falsum non potest esse principium & causa ueritatis: ergo præmissæ demonstrationis debent esse ueræ. Quòd si quis arguat, quòd ex falso potest sequi uerum, ut hic: Omnis homo est Deus, Christus est homo: ergo Christus est Deus. Respõdetur quòd quamuis ita sit ꝙ hæc sit bona consequentia, tamen præmissa falsa non est causa ueritatis cõclusionis: non enim quia omnis homo est Deus Christus est Deus. Et in demonstratione non solum ex præmissis sequitur conclusio in sensu conditionali: sed etiam in causali. s. quia præmissæ sunt veræ, conclusio est uera. Maiorẽ uidelicet ꝙ conclusio

Ex ueris Parti. 3. M

A clusio cuius est scientia debet esse uera, probat: quia quod non est, inquit, non scitur. Non intelligit, quod non est.i.quod nõ existit: nam habemus scientiam de rosa in hyeme quando non est. Nominales propterea exponunt secundæ intentionaliter.i.falsum non scitur. Attamen quamuis hoc sit uerũ, tamen Aris. de rebus loquitur tanquam de obiectis scientiæ: & ideò nõ dixit, quod nõ est uerum, non scitur, sed quod non est. Sensus ergo est, quæ id quod rebus ipsis nõ cõuenit, sciri non potest: nam ab eo ꝙ res est, propositio est uera. Et ponit exemplum, ꝙ cum diameter non sit cõmensurabilis costæ, non potest de illo haberi scientia. Diametrum non esse commensurabilem costæ

Diametro.

B non est hic locus pluribus uerbis explicandi: sed est sensus ꝙ excessus quo diameter excedit costam quadrati æquilateri (nã de illo solo intelligitur) non est aliqua pars aliquota costæ, id est, nec est medietas, nec tertia, nec quarta, nec aliqua pars denominata ab aliquo certo numero: ob idq; diametri ad costã nec est proportio dupla, nec tripla, nec sesquialtera, nec sesquitertia, nec ab aliquo numero denominata: sed est medietas duplæ: quod hic nemo sit anxius intelligere. ¶ Secunda particula erat (Primis medioque uacantibus) quam modo exponit per hoc quod est (Primis & indemõstrabilibus) eo nanq; principium est primum, quia medio caret: & eadem ratione est in-

Ex immediatis.

C demonstrabile. ¶ Vbi proinde adnotãdum est, ꝙ propositio immediata (quod nomen a translatione Boetij omnes vsurpant) non dicitur propterea ꝙ contineat causam proximam conclusionis: puta inter quam & cõclusionem nõ mediet alia causa, ut habere pulmonem est causa immediata respirãdi: Sed dicitur immediata, quia caret medio ꝑ quod posit demonstrari: quæ Græce dicitur anamesa. Quod ubique Argyropylus appellat principium medio uacans, id est, carens. ¶ Sed est secundo notandum, ꝙ nõ est necessarium omnem demonstrationem formaliter procedere ex indemonstrabilibus: alias secunda pasio nunquam demonstraretur per priorẽ: cũ prior ẽt sit demonstrabilis per definitionẽ. Attamẽ ut ille qui D habet demonstrationem uere sciat conclusionem, necesse est quod præmissas (si quæ sint demõstrabiles) uera sciat resoluere per alias demonstrationes usque ad prima principia. Atque ut ille qui habet decimam demonstrationem Euclidis, uere sciat illa conclusionem, necesse est ut sciat præcedentes omnes demonstrationes saltem habitualiter. Et hoc est quod ait Arist. quia non sciet qui demonstrationem horum, scilicet, præmissarum, non habet. Cuius rationem subdit, quia scire non per accidens ea quorum est demonstratio, est demonstrationem habere. Ait ea quorum est demonstratio: quia dignitates quarum non sunt demonstrationes, uere sine demõstratione scimus. Et ait, E non secundum accidens, quia illa quorum est demonstratio possumus per accidẽs scire sine demõstratione, ut supra dictum est, cum scimus hominem per hoc quod scimus uenientem. Est ergo sensus Arist. ꝙ si non scimus conclusionem nisi sciamus demonstrationes pręmissarum, & demonstrationes non procedunt in infinitum, sed deuenitur ad aliqua imediata principia quæ carent medio, necesse est omnem demonstrationem aut formaliter aut saltẽ uirtualiter procedere ex primis & immediatis. Et hoc est quod ait. 1. Topi. cap. 1. Demonstratio est ex primis, aut ex his quæ ex primis fidem acceperunt. ¶ Tertia particula erat (Ex prioribus) sed quia esse priora & notiora conuenit principijs eo ꝙ sunt causæ, explicat primo quintam particulam: dicẽs quòd præmissæ debent importare causam conclusionis: nam ut dictum est tunc rem scimus cum causam eius cognoscimus. Cũ ait demonstrationem procedere ex causis, non solum intelligit ueras causas quæ distinguuntur ab effectu: ut interpositio terræ est causa eclipsis lunæ, & definitio est causa pasionis: sed rationes etiam formales, licet nullo modo distinguantur ab illo cuius sunt rationes, nec propriæ sint causæ: sicut immutabilitas est ratio æternitatis in Deo, ubi proprie nec est causa nec effectus, & immaterialitas est ratio immortalitatis

Ex Causis. F

animæ

G animæ: & in mathematicis demonstratio procedit ex causis. i. rationibus formalibus. ¶ Et subdit ꝙ si præmissæ sunt causa conclusionis, inde fit vt sint priores (quæ erat tertia particula definitionis) nam vt ait in postprædicamentis, cap. de priori. et. 5. met. text. 16. quicquid est causa alterius, est eo prius saltem natura: & per consequens si præmissæ sunt causæ cognitionis conclusionis, debent esse prius cognitæ quam conclusio, vt ex notis ad ignota procedamus. ¶ Exponit deinde quomodo præmissæ debent esse prius notæ: quia non solum debent esse notæ quantum ad significationem, sed quantum ad id quod sunt. s. vere. ¶ Ad cuius euidentiam notandum est, ꝙ sicuti ad sciẽdum

Ex prioribus.

H aliquam rem non sufficit scire id quod est causa, nisi sciamus illud esse causam talis rei, ita econuerso nec sufficit scire illud esse causam talis rei, nisi sciamus illud esse verũ. Exempli gratia. Vt sciamus eclipsim lunæ non satis est scire ꝙ terra est interponibilis inter solem & lunam, nisi sciamus illud esse causam eclipsis. Sed tamen nec rursus sufficit, ꝙ conditionaliter sciamus, si terra interponitur inter solem & lunam, eam eclipsari: sed requiritur ꝙ sciamus terram esse in rei veritate interponibilem: alias esset scientia secundum quid, puta ex suppositione. Et hoc est quod dicunt Summulistæ, Ad veritatem causalis non satis esse bonitatem consequentiæ (quod sufficit ad veritatẽ conditionalis) sed propterea exigit veritatẽ an-

I tecedentis. Et ideo syllogismi dialectici non generant proprie scientiam, quia procedũt ex admissis a respondente; siue sint vera siue non. Et in naturalibus vt quis sciat in particulari pisces non respirare, non satis est scire ꝙ si non habet pulmonẽ non respirant: sed necesse est scire ꝙ nõ hẽt pulmonẽ: alias solum esset scire secũdũ qd & in vniuersali. Et hoc est quod dicit hic Aristot. ꝙ præmissæ sunt prius notæ quam conclusio: non solum quãtum ad quid nominis. s. quid significant, sed quãtum ad quæstionẽ an est, puta ꝙ sint veræ: vt dictum est superius text. 2. ¶ In quarta particula textus (Dupliciter autem) quia dixerat principia debere esse priora conclu-

Priora dupliciter. Parti. 4.

sione, distinguit dupliciter esse aliquid prius K alio mõ quo ad naturã, & altero modo quo ad nos. Illa sunt, inquit, priora quo ad nos, quæ sensui sunt propinquiora, vt singularia. Illa vero sunt priora quo ad naturam, quæ sunt à sensibus remotiora, vt vniuersalia. Et quæ sunt priora quo ad naturam, sunt priora simpliciter: nam id conuenit alicui simpliciter, quod conuenit secundum naturam. Priora vero quoad nos sunt secundum quod priora. i. vt cadunt in cognitione nostra. ¶ Sed sunt hic dubia quatuor. Primum offert se statim aduersus Aristotelem qui sibi ipse videtur contrarius: nam. 1. Phy. text. 2. ait notiora quo ad nos esse vniuersalia & notiora naturæ esse singularia, hic vero dicit contrarium. Respondetur vt respondet L S. Tho. ꝙ singulare vno modo accipitur vno modo accipitur simpliciter pro illo qđ cadit sub sensu, vt distinguitur cõtra simpliciter vniuersale, quod solo intellectu percipitur pro abstractionem a conditionib. singularibus. Et isto modo dicit hic singularia esse nobis notiora: quia cognitio nostra pro isto statu incipit a sensu: vniuersalia vero sunt notiora naturæ. Nam illa sunt notiora naturæ, quæ a natura sunt simpliciter intenta (loquimur. n. de natura ac si ageret per cognitionẽ, sicut artifex:) artifex autẽ prius cognoscit finem ad quem, deinde ordinat media: & ita natura prius intendit speciem conseruare & ad illum finem producit singularia quæ de per accidens cadunt in inten M tione naturæ: sicut de per accidens cadit sub intentione artificis hic vel ille lapis ad construendam domum: nã hoc vel illo indifferenter posset vti. Nec opus est hic accipere naturã pro natura naturante (vt aliqui dicunt) puta pro Deo; qui est author naturæ: sed pro ipsa natura rei ac si ipsa cognosceret & produceret se, vt ait Albertus. Alio modo accipitur singulare non simpliciter, sed respectu magis vniuersalis: quomodo species dicitur singulare seu particulare respectu generis. Et isto modo dicit. 1. Physic. ꝙ magis particulare est notius naturæ, & simpliciter quia in intentione naturæ principalior finis est species quã genus, prius. n. intendit

Dubiũ. 1.

A intendit hominē aut equum,&c.quam animal.Sed in cognitione nostra prius sūt magis vniuersalia quæ illic uocat Arist. magis cōfusa.Nam licet cognitio nostra incipiat a sensu,& per consequens prius percipiat res singulares ut sunt in materia sensibili,tamē de illis prius format singulare uagū magis cōe,quàm minus cōmune.Itaq; sensus non percipit nisi hoc aïal quod videt, sed prius cum uidet a remotis cognoscit hoc esse ens mox per motum hoc esse aïal, deinde per figurā hoc esse hominē, & tandem de facie hunc esse Socratem. Vnde licet sensus non formet notitias, nisi singulares in supponēdo, tamē prius format singulares uagas uniuersaliores in significando. ¶ Et per hoc

Dubiū. 2. soluitur secūdum dubium quod est hoc.Il-

B lic.n. dicit innatā nobis esse uiā a natura ut ex notioribus nobis procedamus: unde uidetur sequi ꝙ debemus procedere a singularib. ad uniuersalia:hic uero ut uidebimus statim cap.4. dicit,ꝙ demonstratio simpliciter non est nisi ex uniuersalibus. Rńdetur tamen,ꝙ illic solum dicit, ꝙ in acquisitione scientiarum debemus procedere prius ex principijs uniuersalib. (sicut prius de re uisa formamus, hoc ens, quā hoc animal, aut hic homo) ut prius in genere debemus tractare de ente naturali, & de materia & forma in cōi, & de motu in cōmuni, quæ sunt notiora, quàm de cœlis in particulari, aut de anima, aut de generatione. &c. Sed

C tamen cū hoc stat, ꝙ oïs scientia debet tractare de rebus abstrahendo a conditionib. singularibus: nam tractat de rebus ut sunt perpetuæ. Et hoc est quod dicit hic: uidelicet ꝙ oïs demonstratio debet procedere ex uniuersalibus. Quare sensus non facit demōstrationes nec habet scientias: sed solus intellectus cuius est abstrahere a singulari-

Dubiū. 3. bus. ¶ At tertium est hic maius dubium. Si omnis demōstratio ut proxime dixerat Aristo.debet procedere ex causis, ut quid ingerit sermonem de prioribus quo ad nos: nā priora quo ad nos sunt effectus: ut eclipsis lunę quā nos sentimus est effectus interpositionis terræ, quare ex prioribus quo ad nos nulla potest fieri demonstratio.Respōdetur, ꝙ hic incipit insinuare Aristo. diui- D

Demonst. per quid & quia.

sionem demonstrationis propter quid, & quia est, quam cap. 10.tex. 30. est explicaturus. ¶ Vbi adnotandum est, ꝙ causa duplex est. Alia est causa rei, puta ut res sit: alia ē causa ueritatis, puta causa assensus cōclusionis. Et differt hoc modo inter demōstrationem propter quid, & quia est, ꝙ in demonstratione propter quid,causæ rei,puta causa essendi, sunt pariter causæ cognoscendi.s. causa ueritatis conclusionis: iuxta illud.2. met.tex.4. eadem est causa essendi, & cognoscendi:sed in demōstratione,quia, causæ cognoscendi.s. causæ ueritatis cōclusionis,non sunt causę rei quo ad esse:sed potius effectus. Et ideo omnis demonstratio procedit quidem ex prioribus.s. demonstratio propter quid, ex prioribus quo ad natu- E

rā: & demōstratio quia est priorib. quo ad nos. Itē oīs demonstratio procedit ex causis cognoscendi. i. ex causis productiuis assensus conclusionis. Sed tñ non omnis procedit ex causis essendi: sed sola demonstratio propter quid:ut si dicas,omne aïal respirans habet pulmonē:hō est animal respirās ergo.præmissæ sunt causæ assensus conclusionis: sed tū respirare non est causa,sed effectus pulmonis. Quam ob rē demonstratio,quia non facit simpliciter scire: quia nō reddit cām rei quod requiritur ad simpliciter cognoscendū rem.¶ Hoc postea dilatauit inferius Arist.manifestans, ꝙ demonstratio propter quid potest procedere ex genere cāæ efficiētis formalis & finalis.¶ Quar- F

Dubiū. 4.

tum dubium est circa id quod ait Aristot.s. ꝙ priora quo ad naturam,& priora quo ad nos opponuntur. Primo quia non uidetur qua oppositione opponantur. Et præterea quia Cōmentator. 1. Phy.com. 2. ait, ꝙ in mathematicis eadē sunt priora quo ad naturā & priora quo ad nos.¶ Rńdetur,quod priora naturæ & priora nobis in naturalib. opponuntur relatiue: sicut causa efficiens & effectus: nam effectus sunt priores nobis & causæ,priores naturæ.Sed tñ quia mathematicæ scientiæ abstrahunt,non solum singularibus, sicut reliquæ scientiæ: sed a materia sensibili (in quo differunt a scien-

tijs

G tijs naturalibus) tractant.n.non de triangulo aut circulo lapidis vel argenti uel ligni: sed de triangulo, abstrahendo a quacunque materia: inde fit, ut in illis non distinguitur prius quo ad nos, & quo ad naturã: (nam priora quo ad nos sunt sensibilia) sed causę formales per quas demonstrant mathematici sunt priores naturæ & ẽt in cognitione nostra. Prius enim suapte natura intellectu percipimus, a quolibet puncto in quodlibet punctum lineam duci, deinde lineam recte cadentem super lineam rectam angulos utrinque æquales constituere, & ita consequenter ordine ipso naturæ procedit etiam cognitio nostra. ¶ At vero quia principia prima nõ uidẽtur esse prin-
H cipia propria rei, cũ tñ demõstratio debeat ꝓcedere ex proprijs, hoc saluat statim Aris. dicẽs, ꝙ principium primum est principiũ proprium. ¶ Sed arguitur hoc esse falsum. Dicimus enim primum principium intrinsecum demonstrationis illud in quo prima passio affirmatur de definitione: ut, omne animal rationale est discursiuum: unde prouenit ꝙ prius cognoscat causam quam effectum, & inde ꝙ sit admiratiuum, & inde tãdẽ ꝙ sit risibile. Vbi apparet, ꝙ illud principium quod est primum immediatum, est remotum respectu ultimæ passionis, puta risibilitatis: ergo uidetur ꝙ non sit propria causa illius: nam uidetur esse causa propria & cã proxima est. Respondet tamen Arist.
I ꝙ principium immediatum quanuis sit remotum respectu secundæ uel tertiæ passionis, nihilominus est proprium principium eius: nã vt ipse docet. 2. met. tex. 6. quod est primum in unaquaq; re est posteriorũ propria cã. Vt in genere calidorum ignis calefacit ferrũ: & ferrũ, aquam: & aqua, manũ: caloris ergo manus, ignis est propriũ principiũ, in cuius uirtute mediæ causæ agebãt. Quare, esse aĩal rationale, est propria causa omnium passionũ quæ homini conueniũt: non obstante ordine quo per priores passiones est causa posteriorum: nam ut hic inquit Albertus, prima principia licet sint remota, appropriantur tamen ad effectum per principia intermedia. Hinc dissoluitur

Principiũ imm.

dubium hoc, ꝙ uidetur Arist. per inutilem repetitionem dixisse, ex primis, & ex prioribus: nam primum est superlatiuum de ly prius: postquã ergo dictum est, ex primis, negatio est addere, ex priorib. Quanuis. n. alij aliter soluant, est tamen manifesta responsio: nam quod dixerat, ex primis, insinuauerat generaliter principia quæ formaliter intrat demonstrationem, aut alia in quæ præmissæ demonstrationis resoluuntur. Sed cum ait, ex prioribus, explicat particulariter præmissas formales demonstrationis: quæ omnes debent esse priores cõclusione: licet non sit necesse ꝙ sint primæ, sed satis est ꝙ reducuntur ad primas. ¶ In quinta particula huius capitis (Est aũt demonstrationis principium) exacte Arist. de finit demonstrationis principia. At occasione illius exponit octo nomina. Primum est ly principiũ. Principiũ.n.inquit est propositio medio uacans (quod Boetius dicit, imediata) ea uero, inqt, medio uacat, qua nõ ẽ alia prior. Vbi notandum est, ꝙ propositio immediata dupliciter potest intelligi, ut dicit Albertus: vno modo respectu conclusionis: quæ quidẽ est propositio reddens proximam causam conclusionis: sicut esse admiratiuum respectu huius quod est esse risibilem. Et alio modo propositio est immediata: quia non hẽt aliam priorem per quã demonstretur. Albertus videtur in hoc esse ambiguus: sed alij dicunt, ꝙ accipitur hic propositio ĩmediata primo modo: & quod intẽdit Aris. docere quomodo oĩs demonstratio debet formaliter procedere ex proximis principijs cõclusioni: puta inter quæ & conclusionẽ non sit medium. ¶ At vero quanuis ita sit ꝙ demonstratio, ut sit euidens, debet procedere ex proximis causis, tamẽ Ari. non uacat propositionem immediatam, illam quæ est cõclusionis proxima. Primo, quia propositio proxima conclusioni non semper est prima: nam prima, cũ sit superlatiuũ, dicit negationẽ prioris: vt expresse hic dicit Arist. Itẽ quia superius, docens demõstrationẽ debere ꝓcedere ex primis, exposuit se, dicens, ꝙ alias nullus scit conclusionem nisi præmissas sciat reducere in

K

L *Parti. 5.*

M

A re in primas & indemonstrabiles: propositio vera proxima conclusioni sæpissime est demonstrabilis. ¶ Dicendum est igitur, quod propositio immediata est illa, cuius prædicatum inest subiecto per se primo sine aliquo medio: vt illa in qua prima passio prædicatur de definitione, aut definitio de specie: vt (omne animal rationale est discursiuum, si demus illam esse primã passionem) nam statim sine medio ex hoc quod est rationale, conuenit vt sit discursiuum: & hæc, homo est animal rationale, nam definitio per se primo conuenit speciei. Et ideo dicitur immediata seu medio vacans: quam inferius Arist. cap. 4. vocat per se primo: quia. s. inter prædicatum & subiectum nullum est medium. Vbi vero passio secunda vel tertia prædicatur de definitio, est propositio mediata, vt animal rationale est risibile: quia prædicatum non conuenit subiecto immediate, sed per aliam mediam passionem, scilicet, quia est admiratiuum. Et ideo talis propositio est demonstrabilis per illud medium. s. omne animal admiratiuum est risibile: omne animal rationale ẽ admiratiuũ: ergo. Et pariter vbi definitio prædicatur de indiuiduo est mediata: quia Petrus non est animal rationale nisi quia est homo: & ideo Petrus est animal rationale, demonstratur per medium, homo, scilicet omnis homo est animal rationale, Petrus est homo: ergo. ¶ Et hoc est hic attente aduertendum pro arte posterioristica, quod illud medium ratione cuius prædicatum alicuius propositionis inest subiecto, vniuersaliter est medium ad demonstrandum talem propositionem quòd si prędicatum sine medio inest subiecto, illa est immediata medio carens: & per consequens est indemonstrabilis. ¶ Quod si quis arguat contra hoc probando, quod naturalium principium intrinsecum demonstrationis sit immediatũ: quia maxime illud in quo. Prima passio prædicatur de definitione: sed principia extrinseca per se nota & dignitates (vt quodlibet est vel non est) & similia, sunt priora. Ad hoc respondebitur statim parti. 6. & in q. 2. ¶ At quia in definitione principij ponitur, propositio, occasione eius exponit quid est propositio dialectica, quid demonstratiua, quid enunciatio, quid contradictio, quid affirmatio, & quid negatio. ¶ Ad quorum notitiam notandum est, quod Paulus Venetus & alij putant, quod enunciatio est disiunctiua ex duabus cõtradictoriis: quia de causa propositio dicitur hic esse altera pars (s. categorica) enunciationis. Sed tamen profecto, enunciatio, de se non dicit esse disiunctiuam aut constantem ex contradictoriis: nam. 1. Periher. definit Arist. quòd enunciatio est omnis oratio in qua est verũ vel falsum: quam deinceps diuidit in affirmatiuam & negatiuam: & hic ait, quod enunciatio est contradictionis vtraque pars. Et ideo tam affirmatiua categorica, quã negatiua seorsum est enunciatio. ¶ Igitur notanda est differentia inter quatuor hæc nomina, Enunciatio, Problema, Propositio, Conclusio. Enunciatio est oratio verum vel falsum significans quæ assertiue aut negatiue & per modum sententiæ profertur: vnde & pronuntiare sententiam dicimus. Problema uero ut colligitur ex Aristo. 1. Topi. cap. 9. est oratio quæ in medium proponitur tãquam dubia, ut disputatione iactetur: probatio. n. idem est quod, in medium profero, seu iacto. Sed propositio quãuis inter Summulistas pro eodem accipiatur pro quo enunciatio, est tamen enunciatio quæ proponitur uel assumitur tãquam præmissa ad inferendum aliam. Conclusio vero est enũciatio quæ ex alia infertur. Itaq; tam propositio quam conclusio est species enunciationis, immo sola ratione differt ab enũciatione: quia utraque profertur assertiue uel negatiue: nisi quod propositio cõnotat vt sit præmissa, & conclusio quod sit probata: sed enunciatio abstrahit ab utroque, vnde quæ modo est conclusio potest in alio syllogismo esse propositio. Problema vero non est enũciatio: quia non proponitur assertiue: sed dubitatiue per modũ disiunctionis. s. utrum bona corporis sint pars felicitatis, necne. ¶ Propositio uero diuiditur in dialecticam (quam Argyropylus appellat propositionem differendi: nam dialectica idem est quod differendi seu disputandi scientia) & propositionem

Propositio immediata. (margin) — Enunciatio. (margin) — Propositio diale. (margin)

G positionem demonstratiuam: quam appellat propositioné demonstrãdi. Propositio dialectica est propositio probabilis siue vera sit siue falsa: vt habetur. 1. Topi. cap. 1. id est, quæ plurimis aut sapientibus apparét. Propositio uero demonstratiua est solum propositio vera, immo necessaria. Ait ergo Arist. ꝙ propositio est altera pars enunciationis: Pars. s. subiectiua sicut homo dicitur pars animalis: quia est species eius. i. est enũciatio affirmatiua, uel negatiua. Addit tñ, unum de uno complectens. i. significans: ad excludendum propositionem plures ex terminis æquiuocis: quæ non est idonea syllogismo antequam distinguatur in sua æquiuocata. Et propositio (inquit) differendi. i.

H dialectica est quæ utrãuis partem accipit. i. indifferenter affirmatiuã uel negatiuã, veram uel falsam, dum mõ sit probabilis. Demonstratiua uero est illa solum quæ determinate est uera: nam ex duabus cõtradictorijs necesse est alteram esse ueram. Nõ ergo est sensus, ꝙ unius certi syllogismi dialectici utraq; contradictoriarũ sit simul præmissa aut cóclusio (illud. n. nõ est possibile) sed ex duabus contradictorijs utraq; potest esse idonea ad syllogismum dialecticum: ut si dicas, nauale bellũ erit cras, nullũ erit nauale bellum cras, quælibet pars est propositio dialectica: & neutra est demonstratiua. Sed si dicas, cras orietur Sol, non orietur Sol cras, affirmatiua est naturaliter demonstratiua: sed negatiua, nec est demonstratiua nec dialectica. ¶ Contradictio inquit est oppositio cuius per se medium nullum est

Demõstratio.

I

Contradictio.

.i. est oppositio inter duas propositiones inter quas nullum est mediũ: sed si una nõ est uera, alia est uera, (ad differentiã contrariarum quarũ utraque est falsa) & si una non est falsa, alia est falsa: ad differẽtiam sub cõtrarium: Immo subtiliter ponitur differentia inter cõtradictionem & alia genera oppositionum: nam inter uidés & cæcum priuatiue opposita, licet non sit mediũ in subiecto proprio, puta apto ad uidendum, tamen simpliciter est mediũ in cato ante nonum diẽ, uel in talpa, uel in lapide: qui nec est uidens, nec cæcus. Et inter duplũ & sub duplũ relatiue opposita est mediũ in angelo: qui cũ sit indiuisibilis, nec est duplus nec subduplus: & inter albũ & nigrum, quæ sũt contraria, est medius color, qui nec est albus nec niger. Et quãuis sint aliqua contraria immediata, quæ. s. non habent medium in subiecto proprio, ut sanitas & ægritudo in animali, tamen lapis nec est sanus formaliter nec æger: & ꝙ in subiecto proprio nõ habeant medium, est inquantũ participãt aliquid de contradictione: nã cæcus est qui non uidet, & æger qui non hẽt debitã proportioné in qua est sanitas. Cõtradictio uero & in quocunq; & per se non hẽt mediũ. ¶ Postremo definit affirmationem & negationem: quæ definitiones per se lucescunt.

K

L ¶ In sexta particula (Principiorũ autem) diuidit Aristo. prima principia in positiones & dignitates: & rursus positiones in positiones simpliciter, & suppositiones. Ait ergo, ꝙ principiorum medio vacantiũ. i. quæ sunt prima & indemõstrabilia, id quidem positio dicitur quod fieri nequit ut demonstretur, quodq; non necesse est eum habere qui dicere aliquid ĩstituit: id uero quod omnes habere, qui modo discere aliquid parant, necesse est, dignitates appellantur. In exemplaribus quæ nunc emendatissima habentur, hic locus est deprauatissimus: nam pro eo ꝙ est, positio, habetur positionum: & pro eo quod est, eum habere qui discere quid instituit, habetur, eum discere quid instituit habere. Quæ proinde ad Græcum nos exemplar reuocauimus. Est ergo sensus Arist. ꝙ ex principijs indemonstrabilibus aliqua sunt quæ dicuntur positiones, alia uero quæ dicuntur dignitates. Dignitas est principium indemonstrabile, quod naturaliter necesse est eum habere, qui discere uult aliquam sciẽtiam antequam doctorem adeat. Positio uero est principiũ indemonstrabile quod non est necesse naturaliter eum habere, qui uult sciẽtiam aliquam discere, sed illud a doctore illius scientiæ recipit. ¶ Ad cuius euidentiam notandum est, quòd quamuis omnis propositio immediata idest cuius prædicatum per se primo inest subiecto, quantum est ex natura sua sit

Parti. 6.

M

Dignitas

Positio

A sit per se nota, tamen non omnis talis est per se nota nobis: propterea ꝙ termini illius non sunt omnibus per se noti. Aliæ uero sunt quæ nõ solum ex natura sua, sed nobis etiam sunt per se notæ: quia termini earum sunt omnibus noti. Exempli gratia. Hæc propositio, quodlibet est uel non est, est per se nota ex natura sua: nam esse aut non esse immediate conuenit cuicunq; rei: & est per se nota nobis: quia termini.i. extrema illius propositionis sunt omnibus notissima: quod enim primo de unaquaque re cognoscimus, est esse aut non esse: & ideo hæc appellatur dignitas: quia digna est cui apprehensæ omnes statim ex terminis assentiant sine doctore. Et hæc dicitur simpliciter per se notas. Tametsi inter dignitates sint gradus: nam alia est dignitas uniuersalissima: ut illa quæ modo dicta est: aliæ uero sunt dignitates particulariter certis scientijs seruientes, ut omne totũ est maius sua parte, in mathematicis: corpora naturalia mouentur, in philosophia naturali. At uero ista, anguli recti, sunt æquales, quanuis a natura sua sit per se nota: nam æqualitas est de definitione anguli recti (est enim angulus rectus quem facit linea recta cadens super lineam rectã æquales utrinque angulos constituens) tamen illa non est per se nota nobis: quia rusticus, quantumlibet sit latinus, non naturaliter iudicabit esse ueram, nisi geometra eam explicuerit & aliquo modo probauerit. Et ratio est, quia definitio anguli recti, non est per se nota nobis. Quo circa nec est demonstrabilis, cum sit immediata: nec rursus est dignitas: sed dicitur positio quam doctor statim proponit & exponit discipulo. Eodem modo in medicina positio est quod contraria contrarijs curantur: & in philosophia naturali quòd corpora naturalia constant ex contrarijs. Ecce quemadmodum discipulus, dignitates quidem naturaliter per se nouit: positiones uero a doctore recipit. Est autem aliud genus suppositionem non simpliciter, sed secundum quid: nempe quæ in una scientia supponũtur, sed probantur in alia. Supponit enim

B

C

geometra a quolibet puncto in quodlibet punctum lineam duci, quod tamen probat philosophus naturalis. 5. Physi. tex. 29. eo ꝙ duo puncta non possunt esse immediata, sed inter duo quælibet mediat linea recti. Et Musica & Perspectiua multa supponunt ex suis subalternantib. Arithmetica & Geometria. ¶ Subdiuidit mox Ari. positionem in eam quæ simpliciter dicitur positio, & suppositionem. Ait enim, ꝙ si id quod ponitur a doctore est propositio, siue affirmatiua siue negatiua, appellatur suppositio, ut sunt exempla modo posita: si uero non sit, propositio, sed definitio non significans uere uel false, est positio, non tamen suppositio. Vt arithmeticus ponit definitionem unitatis aut puncti. Et ratio est quia nomen suppositio, sonat subiectionem subiecti ad prædicatum: & ideo non dicimur supponere, nisi quando supponimus aliquid esse uerum uel falsum: quando autem ponimus ꝙ definitio hominis sit, animal rationale, nihil supponimus esse uerum: cum definitio non sit propositio: sed explicamus rei quidditatem. ¶ Quod si quis arguat Aristotelẽ male subdiuidere positionem in definitionem & suppositionem: nam omne principium (vt uidetur insinuasse Aristoteles) est propositio: puta propositio immediata: sed positio est species principij (nam diuiditur principium in positionẽ, & suppositionẽ) ergo omnis positio est propositio: & definitio non est propositio: ergo nec est positio. Dupliciter & bene respondet S. Tho. Primo, quòd non omne principium debet esse propositio: immo definitio est principium. Et secundo quanuis omne principiũ sit propositio, & definitio non: sit propositio tamẽ habita definitione, statim constituitur principium immediatũ in quo definitio prædicatur de specie. ¶ In septima & postrema particula huius capitis (Cũ autẽ credere. &c.) Arist. tandẽ probat quartam particulam definitionis, ex notioribus. Et artificiose intendit duas probationes: probat.n. præmissas esse notiores cõclusiones: primo, quia sunt causæ: secundo, quia sunt priores. Ait.n. ꝙ si rem.i. conclusionem scimus

D

E

F

Particula 7. Ex notiora.

F

G scimus propter demonstrationem, hæc uero est: quia sunt ea ex quibus extruitur, hoc est: Demonstratio uero eo est scientiam generans, quia præmissæ ex quibus procedit sunt ueræ, necesse est, non solum illas præmissas esse notas in ueritate, uerum esse notiores quàm sit conclusio. Nam semper (inquit) illud est magis tale propter quod unũquodq; aliud est tale. Velut si propter Deũ diligimus proximum, Deum certe magis diligimus quam proximum. ¶ Secundo illic (fieri autem. &c.) probat præmissas esse notiores cõclusione, eo quòd sunt prius cognitæ. Et ratio est hæc. Ea quæ homo antea sciuit, necesse est melius credat & assentiat quam ea quæ antea non sciuit, sed præ-
H missas antea sciuit quam conclusionem: ergo notiores sunt præmissæ quam cõclusio. At qa poterat quis obijcere præmissas non proprie scire (nam assensus præmissarũ nõ uocatur scientia, sed intellectus) ideo, insinuans ꝙ ille assensus est melior dispositio quàm si esset scientia, format sic rationem, fieri non potest vt ea quisque magis credat quæ antea nesciuit, & circa quæ non melius dispositus est quàm b. sciret: id est, circa quæ neque habuit scientiam, neque intellectum (qualis est conclusio) quã ea quorum habuit scientiam uel intellectum (quales sunt præmissæ. &c.) Et ne quis rursus obijceret, ꝙ nõ omnes præmissas scimus ante conclusionem (nã superiori capite tex. 3.
I dixerat, quòd solum maiorem scimus ante conclusionem: minorem uero simul) propterea restrinxit, se, uidelicet, quòd necesse est uel omnes uel saltem aliquam præmissam esse notiorem conclusione: insinuans forte ꝙ minor non semper est notior. Scienti nanque omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, non est necesse ut notius sit hunc triangulũ esse triangulum, quàm eũ habere tres angulos, &c. At uero quomodo intelligatur præmissas esse notiores conclusione, quæstione secunda expresius disputabitur. ¶ Concludit demum, ꝙ ei qui per demonstrationem scientiam est habiturus, necesse est non solum præmissas esse magis notas conclusione, ve-
K rum nihil esse certius quàm ꝙ opposita illarum sint falsa: nam qui dubitat de contradictorio alicuius propositionis, nequit de tali propositione esse certus.

QVOD NON OMNIVM SIT DEMONSTRATIO. CAP. III.

SVNT autem, quibus propterea quod ipsa quoque principia scientia tenere oportet, nõ uidetur esse scientia: sunt etiam, quibus esse quidem videtur, demon- *Tex. 6.*
L strationes tamen omnium esse: quorum neutrum sane uerum aut necessarium est. Qui nanque scientia omnino non esse ponunt, ij ascendendum esse in infinitum censent, propterea quod posteriora nõ sciuntur ob ea priora, quorum primo non sunt recte quidem dicentes. Fieri enim non potest, ut infinita quisquam pertranseat. Quòd si statur, ac principia sunt, hæc incognita dicuntur esse, cum ipsorum non sit demonstratio: quod quidem solum inquiunt esse scire. Quòd si fieri non potest, ut prima sciantur, neque fieri posse dicunt, ut ea
M quæ proficiscuntur ex illis sciantur simpliciter, proprie ne: sed ex suppositione dumtaxat, nempe si illa sint]. At secũdi de modo quidem sciendi cum sentiunt: per demonstrationem enim solum esse scientiam dicunt, uerum omnium demõstrationẽ esse nihil inquiũt prohibere. Fieri enim potest, ut demõstratio circuli modo uersetur omniaque mutuo demonstrentur. ¶ Nos autem dicimus, nec omnem scientiam esse demonstratiuam: sed eorum quæ mediis uacant, indemonstrabilẽ esse, quod quidem necessarium esse patet. Nam si necessa-

A necessarium est ut priora sciantur, & ea ex quibus conficitur demonstratio: statur autem tandem in hisce quæ uacant medijs, hæc indemonstrabilia necesse est esse. Hoc igitur ita sese habere dicimus, & non solum scientiam, sed & principium scientiæ quoddam esse asserimus, quo terminos ipsos cognoscimus. ¶ Et etiam patere dicimus, fieri non posse, ut circuli modo demonstratio simpliciter conuertatur, si demonstrationem ex prioribus oportet ac notioribus esse. Fieri enim inequit ut eisdem eadem simul priora sint atque posteriora, nisi altero modo: ueluti si alia nostra C ex parte, alia simpliciter dicantur: quo quidem modo facit inductio notum. Quòd si ita sit, non bene est ipsum simpliciter, scire, definitum, sed est sane duplex. An altera demonstratio ex hisce quæ nobis sunt notiora, quæ sit simpliciter, demonstratio non est? ¶ Euenit autem hisce qui dicunt demonstrationem circulo uersari, non solum id quasi nunc est dictum: sed etiam nihil aliud ut dicant quam si hoc est, hoc est, hoc uero pacto facile est omnia demonstrare. Atque patet, id ipsum accidere tribus positis terminis. Siue enim per multos, siue per paucos redire dicatur, B nihil profecto refert: per pauciores autem quàm duos. Nam quando cum a. sit, est necessario. b. & b. cũ sit, est necessario. c. tunc cum. a. sit, necessario. c. ipsum erit. si igitur cum. a. sit, necesse est b. & cum. b. sit necesse est esse. a. hoc enim erat circuli modo uersari. Ponatur. a. in loco, quo ipsum est. c. Dicere igitur cum. b. sit. a. ipsum esse, nihil aliud est, quàm dicere cum. b. sit. c. ipsum esse. Id autem nihil aliud est, quã dicere cum. a. sit. c. ipsum esse. At idem est. c. & a. quare fit, ut hi qui censent orbis modo demonstrationem uersari, nihil aliud dicant, quàm cum. a. sit. a. ipsum esse. Hoc uero pacto facile demonstrare est omnia. ¶ At uero nec id ipsum fieri potest, nisi in hisce quæ mutuo se sequuntur, qualia sunt ipsa propria. Demonstratum est igitur prius uno quidem posito nunquam necessario aliquid aliud esse: uno inquam, aut termino, aut positione una: è duabus autem positionibus primis, ac minimis fieri posse, siquidem & ratiocinari cõtingit. Si igitur. a. & b & c. mutuo se sequantur: E sic tantum fieri potest, ut ostendantur ex sese mutuo cuncta, quæ in prima ratiocinationis figura postulata sunt, ut in libro de syllogismo ostendimus: quo loco etiam patuit, cæteris in figuris aut ratiocinationem hanc non fieri, aut ex hisce quæ sunt sumpta non fieri. Ea uero, quæ prædicationem non suscipiunt mutuam, fieri non potest ut mutuo demonstrentur. Quare cum in demonstrationibus pauca talia sint, constat uanũ esse ac impossibile, demonstrationem esse censere atque ob id ipsum posse demonstrationem omnium esse.

IN capite hoc tertio, qui sextus est textus Aristot. extirpat duos errores philosophorum quos ex definitione demonstrationis cõcipiebant. Ex illa nanque determinata ueritate quòd oportet principia ante conclusionem cognoscere, & quòd nulla est scientia nisi præmissæ ad prima usque principia resoluantur, quidem eliciebant nullam esse possibilem scientiam: alij uero concedentes possibilem esse scientiam, inferebant cõtingere circulariter demonstrari, puta. a. cõclusionem, per. b. & b. rursus per. a. Atqui ambo isti errores ex uno communi falsoque fundamento pullulabant: uidelicet q

G nihil contingit scire neque euidenter cognoscere nisi per demonstrationem.¶ Continet ergo hoc capitulum particulas quinque. In prima explicat errores istorum. Ait enim quod negantes sciẽtiam esse, hac ratione mouentur. Aut principia demonstrationis procedunt in infinitum, ita ut posteriora demonstrentur per priora & illa ꝑ alia priora &c. & inde recte colligebant, inquit Aristoteles, nihil posse sciri: nam tũc non daretur aliquod primum principium unde scientia inciperet, & cum infinita non sit possibile scire, tunc nullum principium sciretur: quia posteriora non sciuntur nisi scitis prioribus. Aut non procedunt in infinitum, sed deuenitur ad prima principia:

Prima particu.

H & tunc si illa sunt prima, non habent priorem demonstrationem: & per consequens non sciuntur: quia nihil putabant sciri posse nisi per demonstrationem. Quod si prima nõ sciuntur, tũc nec posteriora simpliciter sciuntur: sed scirentur solum ex suppositione. Explicuimus enim superius, quòd licet quis sciat conditionaliter quòd si terra interponitur inter Solem & Lunam eclipsatur, non scit simpliciter Lunam eclipsari, nisi cum hoc simpliciter sciat terram posse interponi. ¶ Secundo uero philosophi hoc mouebantur paralogismo. Censebant enim: & scientiam esse possibilem, & nihil posse sciri nisi per demonstrationem: unde inferebant omnium princi-

I piorum esse demonstrationem: si enim. a. scitur per. b. necesse est scire. b. & per consequens illius esse demonstrationem. At uero, ut processum euitarent in infinitum, dicebant quòd. a. demonstratur per. b, &. b. forsan per. c. sed. c. sursus per. b. &. b. per. a. quod est circulariter demonstrare. ¶ In secunda particula textus (Nos autem dicimus) euellit Aristoteles primum fundamẽtum, uidelicet, quòd nihil contingit sciri nisi per demonstrationem: asserens aliqua esse prima principia immediata & indemõstrabilia. Quare licet præmissæ demonstrabiles resoluantur in alias priores, & illæ forte in alias: standum tamen est in primis quas scimus, non per demonstrationem,

2. Particula.

K sed statim cognitis terminis. Appellat hic Aristote. scientiam generaliter, uidentem cognitionem, siue fiat per demonstrationẽ (quæ proprie est scientia) siue statim per apprehensionem terminorum (quæ cognitio dicitur intellectus) ut est cognitio huius, quodlibet est uel non est: aut huius, omne totum est maius sua parte: quam dicit Aristote. non esse scientiam sed principium sciẽtiæ, idest aliquid altius quam sciẽtia. Et hæc inquit cognoscimus, eo quòd terminos cognoscimus (quod Boetius uertit, in quantum terminos cognoscimus.) Et ita euitatur processus in infinitum, & saluatur scientiam esse. Et hæc est definitio propositionis per se nota. Est nanq; pro L positio cuius assensus ex sola notitia terminorum producitur. ¶ In tertia particula, (Et etiam patere dicimus) incipit reprobare errorem secundum: puta quòd sit possibilis circularis demonstratio. Et demonstrat hunc esse errorem tribus rationibus: quarum prima sumitur ex eo quòd demonstratio procedit ex prioribus ac notioribus conclusione. Ait enim, quòd si daretur demõstratio circularis, tunc idem esset prius & posterius alio: nam si. a. demonstraretur per. b. b. est prius: & si. b. demonstratur per a. b. ẽt ẽ posterius. At quia posset quis ex superioribus respõdere nõ esse inconueniens, ut idẽ sit prius quo ad nos, & posterius quo ad naturã, sicut singularia per quæ fit indu- M ctio sunt priora nobis, & posteriora naturæ: excludit hanc responsionẽ, dicens, ꝙ si hæc demõstratio quæ procedit ex priorib. nobis faceret scire, tunc non bene supra definitum esset scire, ubi dictum est scire esse rem per causas cognoscere: nam talis demonstratio non procedit ex causis, sed ex effectu. Quocirca dicẽdum esset duplex esse scire, scilicet aliud per causam, & aliud per effectum. quo tamen est falsum: nam scire ab effectu, non est scire. Cognoscere enim per sensum quòd ignis calefacit non est scientia, sed experientia: quia non scitur per definitionem ignis. Concludit ergo ꝙ demonstratio quæ procedit ex prioribus quo ad nos, non est simpliciter demonstra-

Propositio per se nota.

3. particula.

A tio. Et concluditur interroganter per particulam, an, quæ æquiualet negationi. Loco de ly an, substitue, at, eritq; contextus perspicacior. Hinc infert S.Thomas, quod in syllogismo dialectico nihil vetat, quin detur circulus in diuersis generibus causarū: quia syllogismus dialecticus, cum nō semper faciat scire, non est necesse ut procedat semper ex causis.¶ In quarta particula (Euenit autem) format secundam rationem. Ait enim perinde esse circulariter demōstrare, ac si quis demonstraret idem per idem, scilicet hoc est, quia hoc est: quo pacto facile (inquit) esset omnia demonstrare: Et hoc inquit patere potest in tribus terminis. Nihil enim refert per plures an per paucos B redire dicatur. i. circulus fiat (quod Boetius uertit, reflectere.) ¶ Ad intelligentiam huius textus, qui obscurus est, demus circulū fieri in tribus his terminis a.b.c. Vt quia a. est. b.est, & quia b.est.c.est: vnde directe sequitur de primo ad ultimum, quia a.est. c. est, ut infert Aristo. (ponitur enim in textu, cum, & secundum Boetium, si, pro quia) tunc si datur circularis demonstratio, demonstretur circulariter b. per c. & a. per b. scilicet quia c.est. b.est, quia b. est. a.est: & de primo ad vltimum circulariter, quia c. est. a.est. Eadem ratione incipiendo a.b. sequitur, quia b.est. c.est, & quia c.est. a.est, ut modo inferebamus: ergo quia b.est. a.est: & per consequens primus circulus trium C terminorum reductus est ad duos. f. quia a. est.b.est. & quia b.est. a.est: & hoc est quod dicit Aristo. Ponatur a. in loco quo ipsum c. est, idest loco c. quod est dicere, sicut prius inferebatur, quia b.est. c.est. inferatur quia b.est. a. est. Rursus eadem arte sequitur de primo ad vltimum, quia a.est. b.est, & quia b.est. a.est: ergo quia a.est, a.est: nam sicut in tribus terminis sequebatur, quia a. est, b. est, & quia b.est. c.est. ergo quia a. est. c.est: ita (postquam a. ponitur loco de ly.c.) pariter sequitur, quia a.est. b.est, & quia b. est. a. est: ergo quia a.est, a.est. Atque adeo, eūdem circulus reducitur ad idē per idem: quod erat intentum Arist. Atqui propterea præmiserat, quòd nihil refert siue per multos siue per paucos terminos redire circulus dicatur, etiā per pauciores quam duos: D puta per unum. In versione Boetij habetur, Per paucos aut per duos. & quamuis litera Græca vtranque traditionem admittat, tamen hęc Argiropyli significantius explicat mentem Aristo. ¶ In quinta & postrema particula (At vero) subiungitur tertia ratio, quæ talis est: Admittentes circulum in demonstrationibus eo id opinantur, ut saluent omnia posse demonstrari: & ideo debent consequenter dicere, quod cuiuscunque demonstrationis possunt ambæ præmissæ demonstrari per circulum: hoc tamen est falsum: immo solum in primo modo primæ figuræ potest esse circularis demonstratio: & adhuc ubi medium & ambæ extremitates sunt tres termini conuer- E tibiles: ergo vana est istorum opinio. ad manifestationem minoris supponit Aristo. ex libris Priorum quòd demonstratio, sicut omnis syllogismus, non procedit ex una sola propositione aut uno solo termino; sed ex tribus terminis duas propositiones componentibus. Supponit secundo (quod 5.lib. Summul. late monstratum est) q circularis syllogismus tunc fit, quando ex conclusione & altera præmissarū, aut eius conuertente, infertur altera præmissa. Vt data ista demonstratione, omne animal rationale est risibile: omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis: ex F conclusione & minore simpliciter conuersa infertur circulariter maior hoc modo, omnis homo est risibilis: omne animal rationale est homo: ergo omne animal rationale est risibile. Et ex maiori simpliciter conuersa & conclusione, infertur circulariter minor hoc modo, omne risibile est animal rationale: omnis homo est risibilis: ergo omnis homo est animal rationale. Vnde, ut in prioribus Arist. ostēdit, in secunda & tertia figura fieri nequit, ut per circulum vtraque præmissa demonstretur ex sola conclusione & altera præmissa: quod hic Aristo. inquit, ex his quæ sunt sumpta. Et ratio est, quia in secunda figura conclusio & per consequens altera præmissarū est

4 particula. Circulus. 5 particula.

G negatiua: ex illis ergo negatiuis non poterit concludi affirmatiua præmissa: nam ex duabus negatiuis nihil sequitur. Et in tertia figura conclusio semper est particularis, & aliqua saltem præmissarum uniuersalis: obidq; præmissa uniuersalis nunquam syllogizabitur ex conclusione particulari: quia a non distributo ad distributum non ualet syllogismus. Et eædem rationes currunt in modis negatiuis, & modis particularibus primæ figuræ. Colligitur ergo, quod in solo primo modo primę figurę potest utraq; præmissa circulariter demonstrari: propterea quòd conclusio est uniuersalis affirmatiua. Sed tamen in solis terminis conuertibilibus: alias si minor extremitas esset inferior ad medium, minor uniuersalis non
H conuerteretur simpliciter: quod requiritur ad inferendum maiorem. Et si maior extremitas esset superior ad medium, maior nõ conuerteretur simpliciter: quod requiritur ad inferendum minorem. Vt si præmissæ essent istæ, omne animal est substantia, & omnis homo est animal, minor non infert hanc conuertentem, omne animal est homo: nec maior hanc, omnis substantia est animal. Sequitur ergo falsum esse omnem præmissam cuiusque demonstrationis, posse circulariter demonstrari.

Quæstio secunda.

I *Vtrum scientia, & demonstratio rectè sint ab Aristo. definitæ.*

A Parte negatiua arguitur primò contra definitionem, scire, positam in 5. tex. Definitio illa non constituitur ex genere & differentia: ergo non est bona. Probatur antecedens. Genus scientiæ est habitus, & non actualis cognitio (habitus enim est a quo homo dicitur sciens, etiam si dormiat: assensus uero actualis non dicitur scientia, sed consideratio, ut infra uidebimus) ergo dicendum fuisset, scire, seu scientia est habitus, potius quàm scire, est cognoscere. Item habitus scientiæ differt ab opinione, eo φ est certus: & a fide, eo quòd est clarus & euidens: ergo loco differentiæ deberet poni in definitione quòd esset habitus certus & euidens. ¶ Et confirm. Stat quempiam cognoscere rem aliquam, omnesq; eius causas sola ratione probabili uel auctoritate alterius: & tamen tunc non sciet rem illam: sed habebit aut opinionem tantum, aut fidem: ergo non satis est ad scientiam cognoscere rem per causas: cuius contrarium asseuerat Aristo. ¶ Secundo principaliter arguitur contra eandem definitionem. Demonstratio alia est propter quid, & alia, quia, ut infra tex. 30. auctor est Aristo. sed omnis demonstratio facit scire, ut in prima hic definitione demõstrationis habetur: ergo quod scimus per demonstrationem, quia, simpliciter scimus: illud autem non scimus per L
causam, sed per effectum: ergo non tantum id simpliciter scimus cuius causas nouimus: aut Aristotelis sibiipsi repugnat. ¶ Et confir. Deus est maxime scibilis, cum sit summa & prima ueritas: cuius scientiam saltem habẽt beati, secundum illud. 1. Ioan. 3. Cum apparuerit similes ei erimus: uidebimus enim eum sicuti est: & tamen Deus, sicut non habet causam essendi, ita nec suæ ueritatis: ergo non omnis scientia est cognitio rei per causas. ¶ Tertio contra tertiam particulam definitionis arguitur. Scientiæ naturales, rationales, & morales sunt proprie & simpliciter scientiæ: & tamen non M
vbique procedunt ex causis necessarijs, & immutabiliter eosdem habẽtibus effectus: ergo tertia particula. s. non contingit aliter se habere, non erat necessaria. Maior est a philosophis recepta, & probatur minor. Vere scientia naturalis est, φ homo est bipes, duos habens oculos, duasq; manus cũ decem digitis, &c. tamen quandoque nascuntur monstra aut huiusmodi membris trunca, aut membris aliter se habentibus. ¶ Quarto principaliter arguitur contra illã, quam quidam censet secundam esse definitionem, scire. s. Scire est per demonstrationẽ intelligere: Deus habet propriissime sciẽtiã omnium rerum: quam tamẽ non acquisiuit

per

A per demonſtrationē: quippe qui ſua eſſentia eſt ſua ſcientia: item angeli, cū non ſint rationales, non diſcurrunt, nec ad ſcientias conclusionum per intellectum præmiſſarū procedunt: ſed ſimplici intellectui intelligunt & rem & eius cauſas: obidq; dicuntur ſubſtantiæ intellectuales: vt 1.p.q.58. ar.3.ait S. Tho. & tamē cognitio eorum eſt uere ſcientia, altior multo quā natura: ergo non omnis ſcientia fit per demōſtrationē.

¶ Quinto principaliter arguitur, contra id quod ait Ariſt. ſ. Quod non eſt, non ſcitur. Deus ſcit ea quæ non ſunt: nā uocat ea quæ nō ſunt tāquā ea quæ ſunt. Rom. 4. ergo ſaltem a Deo quod non eſt ſcitur. ¶ Sexto arguitur contra definitionem primi principij ſeu propoſitionis īmediatæ in quā habe- C tur propoſitionem immediatam eſſe illam qua non eſt altera prior. Omnis illa propoſitio, ut ſuper textum explicauimus, in qua prima propria paſsio prædicatur de definitione eſt immediata, cū omnis talis careat medio quo demonſtretur: & tamē inter huiuſmodi īmediatas propōnes una eſt prior alia: prior. n. eſt illa quæ eſt euidentior: & manifeſtum eſt ꝙ hæc, omne totum eſt maius ſua parte, ſit euidentior quā ꝙ omnem animal rationale ſit diſciplinabile: & euidētius eſt, quodlibet eſſe uel non eſſe, quā oē totū eſſe maius ſua parte: poſtquā eſt principium oīm per ſe notiſsimū: ergo ſtat aliquam propoſitionē eſſe immediatam, quā tn̄ ſit altera prior. ¶ Et confir. omnis propoſitio in qua definitio prædicatur de defini- E to eſt immediata: quippe cum eius prædicatum ſit de intrinſeca ratione ſubiecti: & tamen inter illas una eſt alia prior: nam definitio quæ datur per cauſas materiales demonſtratur per illā quæ datur per cauſam finalē, vt Ariſt. docet lib. 2. text. 8. ergo idē intētum. ¶ Septimo principaliter arguitur contra illud uerbum in tertia particula tex. 5. ſ. ꝙ nemo ſcit concluſionem non habens ſcientiam præmiſſarū per reſolutionem uſque ad prima principia. Multæ ſunt demōſtrationes quæ non poſſunt reſolui vſq; ad prima principia per ſe nota. Nō. n. apparet modus quo iſtæ præmiſſæ, omne animal rationale eſt riſibile, & omnis homo eſt animal rationale, reſoluantur ad illud primū principium quodlibet eſt uel non eſt: ergo aut ſcientia concluſionis non eſt poſsibilis, aut ſine huiuſmodi reſolutione haberi pōt. D ¶ Et confir. Theologia natura eſt ſcia, ut autor eſt S. Tho. 1. p.q. 1. ar. 2. & tamē non reſoluitur ad prima principia per ſe nota, procedit. n. ex articulis fidei quos, ut ait Apoſtolus, non clare, ſed in ænigmate cognoſcimus: ergo ut aliquis habitus ſit ſcientia non neceſſe habet in per ſe nota principia reſolui. ¶ Octauo principaliter arguitur contra illud dictum in calce tex. 5. ſ. ꝙ oportet magis credere præmiſsis quā concluſioni. Omnis cauſa naturalis producit effectum ſibi æqualem, cum agat ſecundum ultimū potentiæ, & ignis generat ignem: ſed aſſenſus B præmiſſarum ſunt cauſę naturales reſpectu aſſenſus concluſionis: ergo generant aſſenſum ſibi æquale in certitudine & claritate: & per conſequens æqualiter cognoſcuntur concluſio & præmiſſæ. ¶ Et confir. ſi oporteret magis aut perfectus aſſentiri præmiſſis quàm concluſioni, id pręſertim eſſet propter illam regulam Ariſt. propter quod unumquodq; tale & illud magis: ſed illa eſt falſa, & quæ in quocunque genere cauſarū patitur inſtantiam: ergo pariter poteſt in propoſito eſſe falſa. Probatur minor, primo in genere cauſæ finalis, ubi præcipuam habet apparentiam. Non ſequitur, ſanguis minuitur propter ſanitatē: ergo ſanitas magis minuitur. Secundo in genere cauſæ efficientis non ſequitur: Dominicus eſt ho- F mo propter ſolem & propter Paulum (nā ſol & homo generant hominem) 2. phyſi. tex. 26. ergo ſol, aut Paulus eſt magis homo. Tertio nec in genere cauſæ materialis, ſequitur: Nix eſt ſubiectum albedinis propter quantitatem: ergo quantitas eſt magis aut perfectus ſubiectum. Nec deniq; ſequitur in genere cauſæ formalis, Nix eſt alba propter albedinem: ergo albedo eſt magis alba. ¶ Nono principaliter arguitur contra definitionē propoſitionis per ſe notæ quæ habetur in text. 6. ſcilicet propoſitio per ſe nota eſt quæ ſolis terminis cognitis cogno-

G scitur. Etenim aut intelligitur de terminis qui sunt notitiæ intuitiuæ, aut de notitias abstractiuis. Si de intuitiuis, tunc sequitur has ꝓpositiones, Dominicus dicat, Petrus scribit. esse per se notas: nam habenti notitias intuitiuas mei loquentis & Petri scribẽtis sunt manifestæ: quod tñ est falsũ, cũ prædicata non conueniãt per se subiectis, quia non sunt de intrinseca eorum ratione. Si uero intelligatur de notitijs abstractiuis: tunc aut intelligitur de notitia confusa quale est definitum, aut de distincta qualis est definitio. Si primum, tunc sequitur quòd hæc propositio, homo est rationalis, non est per se nota: cum illa non fiat euidens ex illa notitia subiecti confusa: sed demonstratur ꝑ
H eius definitionem: & tamen quòd illa sit per se nota apparet ex eo, ꝙ prædicatum est de intrinseca ratione subiecti quod sufficit ad propositionem per se notam, ut tradit S. Th. 1. p. q. 2. art. 1. Si uero intelligatur de notitijs distinctis qualis est definitio, tunc sequitur ꝙ omnis propositio demonstrabilis est per nota: qđ inuoluit repugnantiam. Et sequela probatur: nam hæc, omnis homo est disciplinalis, habita definitione subiecti, est per se nota: est enim per se notum omne animal rationale esse disciplinabile: saltem si illa sit prima propria passio.

¶ Decimo contra ultimum membrum capitis tertij arguitur, quòd detur demonstratio circularis. Primi philosophi ab effe-
I ctu demõstrarunt causam, vt uisa eclipsi inuestigarunt causam, cœperunt enim admirari & inde philosophari. 1. met. cap. 2. & postmodum inuentis causis tradiderũt sciẽtias contrario modo, scilicet ex causis demonstrando effectus: ergo. Quod si dicatur huiusmodi circulum non esse negatum ab Aristotele, arguitur quod etiam in causis possi esse circularis demonstratio: nam de ambulatio est causa efficiens sanitatis, & sanitas causa finalis deãbulationis. 2. phy. textus. 30. ergo utrunque per alterutrum demonstratur. Quod si quis rursus dicat in diuersis generibus causarum non esse prohibitam circularem demonstrationem, arguitur demum quod in eodem genere causæ detur demonstratio circularis. Vapor est K
materialis causa ex qua generatur pluuia: & pluuia uice uersa est causa itidem materialis ex qua generatur vapor, ut Arist. secundo huius concedit: ergo potest ex illis fieri circularis demõstratio hoc modo, Quotiescunque est uaporum abundantia, pluuiæ sunt frequentiores: sed in hyeme est uaporum abundantia, ergo & pluuiæ: & circulariter sequitur, in hyeme sunt pluuię frequentiores: ergo & uapores. ¶ Pro parte affirmatiua quæstionis militat auctoritas Aristotelis.

AD quæstionem propter auctoritatem Aristo. affirmatiue respondetur. Vnde circa materiam primi argumenti notandum est primo, quòd quanuis uulgari consue- L
tudine receptum sit (vt lib. 1. retractat cap. 14. meminit Augusti.) id nos dici scire, quod aliorum testimonio didicimus, licet sola id fide humana aut opinione teneamus sicut scimus bellum Africanum aut Troianum fuisse: tamen inter philosophos, qui iuxta nominis proprietatem loquuntur, illud solum dicimur scire, ut illic ipse testatur, quod mentis firma ratione cõprehendimus, uidelicet quod intellectus manifesta uisione intuetur. Vt scientia generali nomine idem sit, quod euidentia: siue illa habeatur per sensum siue per intellectum. Quocirca non debemus, ut multi faciunt, acceptiones scientiæ ad libitũ mul M
tiplicare. At secundum hunc usum sapientũ quatuor modis accipitur scire: seu qua- *Scire. 4. modis.*
tuor sunt gradus scientiæ & euidentiæ secundum quatuor ordines rei scibilis. Scire primo modo accipitur communiter pro experientia rerum mere contingentium quæ in prospectu nostro contingunt: ut dicimur scire homines disputare, quos audimus: & hominem sedere, quem uidemus. Et hæc quanuis dicatur quodã modo scientia, quia est euidentia: tamen non proprie, sed communiter est scientia: quia est rerum contingentium prorsus variabilium & nullam habentium certitudinem: sed uocatur proprio nomine experientia. Secundo modo accipitur proprie pro cognitione natu- *2 modo.*

A ralium aut moralium rerum, quæ plurimũ & regulariter eodem modo se habent: vt dicimur scire, in uere & autũno tonitrua esse: flante Austro pluuiam subsequi: & alia id genus multa in medicina & in philosophia morali. Et hæc proprie est scientia: licet non sit ita certa nec euidens sicut scientiæ mathematicæ. 3. Modo. Tertio modo accipitur scientia magis proprie pro cognitione eorum, quæ cum simpliciter necessaria, semper immutabiliter uno modo se habent. Hæc autem sunt in duplici differentia: nam alia sunt immediata principia: nempe quæ non habent priores causas per quas demonstrentur, ut sunt prima principia: puta quolibet est uel non est, omne totum est maius sua parte, B omne animal rationale est disciplinabile: quam deinceps supponamus 1. Passio. esse primam inter proprias passiones hominis. Alia uerò sunt simpliciter necessaria, quæ habent causas ex quibus eorum cogni 4. Modo. tio procedit. Et hæc cognitio est quarto modo & propriissime sciẽtia, ut asserit Aristo. Et ratio huius est, quia ueritas rei idem est quod esse rei: unde sicut res se habet ad esse, ita & ad ueritatẽ. 2. metaphy. textus 4. & ideo quod est causa alterius, ut sit, est etiam causa, ut uerum sit: cum ergo scire sit ueritatem rei perfectè cognoscere, non potest res sciri, nisi cognoscantur causæ illius quæ sunt causæ ueritatis. Enimuero sicut non potest quis scire uerũne aurum sit an C falsum, nisi cognoscẽdo an constet ex proprijs principijs auri: ita in uniuersum nullius rei ueritatẽ plenè cognoscimus, quod est scire rem, nisi sciamus illam resoluere ad prima principia ex quibus iudicium rei sumitur. Quam ob rem philosophi uidentes rerum effectus, cœperunt causas perscrutari, & inde dicti sunt philosophi: & fœlices habebantur, qui rerum poterant cognoscere causas. Quo fit ut cognitio principiorum non ponatur in tertio gradu, propterea ꝙ sit inferior cognitio quam quartus gradus (immo est præstãtior dispositio, ut habetur in textu) sed ponitur in tertio, quia non uocatur propriissime scientia, sed intellectus. Cognitio enim principiorum, quia est simplicissimus & primus actus intellectus, sortitur nomen ipsius potentiæ. D ¶ Secundo notandum est, quod Aristot. non anxiæ currat præsertim in Dialectica, res per definitiones quidditatiuas definire: sed satis habet, quid nominis exemplis vtriq; philosophorum explicare. Qua de re sunt qui existimant in descriptione Aristotelis supplenda esse alia uerba, ut completa sit definitio scientiæ, scilicet quòd sit cognitio complexa, certa & euidens. Crediderim tamẽ non opus esse supplemento, sed sola expositione uerborum Aristotelis. Etenim idipsum est rem cognoscere per causam, quod rei ueritatem certo & euidenter iudicare. Qui enim solum habet notitiam apprehensiuã huius quod est Papam dormire, non dicitur ueritatem cognoscere. B Et qui opinatur quantitatem distingui a re quanta, aut credit Deum esse Trinum, cognoscit quidem aliquo modo ueritatem, non tamẽ per causam, sed ratione probabili uel auctoritate. Cognoscere nanque rem per causam est habere iudicium rei ex proprijs principijs, quæ mediante lumine naturali intellectum conuincunt per resolutionem vsque ad manifestissima principia. *Cognoscere per causam.* Quod patet in uerbo Aristotelis, ubi ait, quòd non sciet qui non habet horum, idest præmissarum demonstrationem. Atqui cognoscere non solum dicitur qui actu rem considerat, sed proprius qui habet habitum: nam sapiens, etiam dum nihil considerat, censetur dicitur q; res cognoscere. D ¶ Colligitur ergo definitio scientiæ, quæ est velut expositio descriptionis Aristo. *Definitio scientiæ.* Scientia est habitus uerus, certus & euidens ex proprijs rei causis genitus. Vbi ponitur, habitus, loco generis: nam assensus actualis non dicitur scientia, sed consideratio scientiæ. Dicitur, verus, ad differentiam erroris, quia quod non est non scitur. Dicitur, certus, ad differentiam opinionis, qui est habitus cum formidine. Dicitur, euidens, ad differentiam fidei, qui est habitus obscurus & ineuidens. dr deniq; ex causis rei genitus, ad differẽtiã intellectus principiorũ, per se & nõ ex alijs principijs notorũ. ¶ Hinc colligitur primo so-

G lutio primi argumēti principalis nā uerbū cognoscere apud Arist intelligit habitualiter: qđ est genus sciæ: & cū ait, rem per causas cognoscere, insinuat differentias definitionis. s. ꝙ cognitio sit certa & euidens. ¶ Et perinde soluitur confirmatio. Negatur. n. ꝙ qui conclusionem eiusque causas sola ratione probabili aut auctoritate nouerit, cōclusionem illam simpliciter ex principijs cognoscat. Cognoscere nanque rem simpliciter ex principijs, est habere iudicium rei, quale eius principia suapte natura in lumine naturali producunt. ¶ Secundo colligitur differentia inter intellectum, scientiam, & sapientiam. Intellectus enim est habitus principiorū qui ex notitijs terminorum generatur: scientia uero est habitus conclusionum, qui per demōstrationem producitur: sed sapientia est habitus quo assentimur & principijs & conclusioni, & cōclusioni propter principia, ut elicitur ex Arist. 1. mag. mora. vbi ait, ꝙ sapientia constat ex intellectu & scientia: & ex S. Tho. 1 2. q. 57. arti. 2. tametsi in alia significatione sapientia per excellentiam dicatur illa scientia quæ tractat de altissimis causis, qualis est metaphysica, ut habetur. 1. metaph. 1. & 2. cap. Quēadmodum & theologia merito inter scientias digna est nomine sapientiæ. ¶ Sumitur tamen hinc argumentum aduersus uerbum illud textus. 5. quo ait Aristo. melius esse dispositum qui habet intellectum, quā qui habet scientiam. Arguitur enim sic, qui habet intellectum principiorum, non omnis habet scientiam conclusionis, qui uero habet scientiam cōclusionum, habet simul intellectum aut sapientiam principiorum: ergo hic est melius dispositus. ¶ Respondetur, ꝙ Arist. non comparauit habentem solum intellectum ad habentem intellectum & scientiā seu sapientiā: manifestum. n. est ꝙ qui habet ambo simul melius est dispositus quàm qui habet eorum alterum: sed cōparauit habitum seorsum principiorum ad habitum præcisum conclusionum. Quorū primus est præstātior: quia est cognitio rei per se: scientia uero est cognitio rei ꝑ aliud. ¶ At uero dubium restat circa primā acceptionem scientiæ, ubi diximus experientiā ueritatum mere contingentium esse scientiam, propterea ꝙ est euidentia. Dubium inquam est ꝙ nō uidetur eiusmodi assensus esse euidentia. Euidentia quippe est assensus per quem non stat cognoscentem decipi: sed stat Petrum decipi per hoc iudiciū (dum Paulus est ei præsens) puta si supranaturaliter seruetur iudicium in absentia Pauli: aut si dæmon in præsentia Petri cadauer Pauli exanimatum moueat ac si esset uiuum: ergo tale iudicium non est euidentia. ¶ Iuniores hic multa consumunt uerba de euidentia propter Petrum Aliacensem, qui in prologo. q. 1. distinguit duplicem euidentiam, naturalem, & supernaturalem: naturalis inquit euidentia est assensus quo non stat habentem naturaliter decipi: sed stat supernaturaliter. Euidentia uero supernaturalis est assensus, quo non stat habentem decipi nec naturaliter nec supernaturaliter. Exempli gratia. Iudicium quod Paulus est, dum illud existit in mente Petri, est euidentia naturalis: quia naturaliter Petrus non potest decipi per ipsum, potest tamen supernaturaliter ut argumentum probat. Idem tamen iudicium in mente Pauli est (vt dicunt) euidentia supernaturalis: quia non stat Paulum decipi per ipsum etiam supernaturaliter. Quia uel esset in casu quo Paulus uiueret, & tunc iudicium est uerum, aut casu quo Paulus non uiueret, & tunc non haberet tale iudicium & per consequens non deciperetur. Si uero maneret supernaturaliter i anima separata Pauli, illa deciperetur iudicans ꝙ Paulus est: Vnde inferunt, ꝙ idē iudicium in uno subiecto est euidētia naturalis, in alio uero supernaturalis. ¶ Existimo tamē nō opus esse hac distinctione. Sed euidentia idem est quod clarum & manifestū iudiciū productum, aut a notitia intuitiua aut ex notitijs trorum imediate (ut in per se notis) aut mediate ꝑ demōstrationem: hoc. n. sonat uerbum, uidere, unde nomē euidentia deriuatur: Vt euidētia sit nomē cōe ad quatuor illas acceptiones scientiæ suprapositas. Atqui satis est, ut iudiciū simpliciter sit euidētia

Margin notes: *Intellectus scietia & sapientia.* — H — I — K — L *Euidētia naturalis, et supernaturalis.* — M — *Euidētia.*

A tia quòd suapte natura nō sit deceptorium, tametsi supernaturaliter per ipsum possit quis decipi. Nihil enim minus ignis ille erat simpliciter calefactiuus, quando naturaliter non calefaciebat tres pueros in camino ignis. ¶Et sunt alia præterea argumenta contra istos. Primum ꝙ improprie uocant euidentiā supernaturalem, eo ꝙ per ipsam nō stat quemquam naturaliter decipi: nam supernaturalis assensus non est, nisi qui aut supernaturaliter producitur, aut de subiecto est supernaturali. Deinde quia etiam secundum suam definitionem nulla est euidētia supernaturalis: nam licet per illud iudicium, Paulus est, non possit decipi Paulus, B potest tamen per illud decipi supernaturaliter Petrus, ut ipsi fatentur: quod sufficit, ut iudicium simpliciter sit supernaturaliter deceptorium. Quare male concedunt, ꝙ illud iudicium in uno intellectu sit naturalis euidentia, & in alio supernaturalis: sed censendum est simpliciter naturalis.

¶Hinc sequitur ꝙ hoc iudicium, hic panis est, quod habemus de hostia ante consecrationem, est simpliciter euidens: non obstante ꝙ gentilis post consecrationem supernaturaliter per ipsum decipitur. Credo nanq; idem iudicium manere in gentili de pane post consecrationem, quod erat ante consecrationem: postquam manet eadē notitia intuitiua accidentium productiua, & con- C seruatiua eiusdem. In Christiano uero non manet idem quippe in quo fides corrigit sensum ne decipiatur.

Ad 2. arg. *Demōstratio, quia.* Ad secundum principale Arist. ipse respondet in text. 6. ubi ait ꝙ demonstratio, quia, non facit simpliciter scire: obidque in textu 5. ubi ait demonstrationem esse syllogismum qui facit scire, solum definit demōstrationem propter quid, de qua statim subiungi: ꝙ procedit ex immediatis principijs & ex causis. Demonstratio uero, quia, solū producit simplex iudicium conclusionis. v.g. hæ præmissæ id quod quotiescunque similiter ut plurimū expellit choleram est purgatiuum cholerae, reubarbarum est huiusmodi: solum producunt per experientiā ab effectu hoc iudicium, ꝙ reubarbarū est purgatiuum cholerae: sed quare purgatiuū D cholerae, puta a calore an a proprietate hoc non demonstrat. Et per consequens tale iudicium proprie non est scientia. Eodē modo cum uideo ignem calefacere, cognosco ignem esse calefactiuum: an vero sit calidus formaliter, an virtualiter hoc non cognosco: nam similiter calefacit sol: quia est virtualiter calidus sicut ignis. Et ideo cum dicitur demonstratio: quia ly quia, non accipitur causaliter: sed est coniunctio, scilicet demonstratio ꝙ hoc est tale. Quocirca potius appellanda est demonstratio quod est, aut, quale est, quàm quia. Neque est demonstratio simpliciter, sed secūdum quid, postquā non dicit quare est tale. Et hoc est quod ait: E An vero & alius sciendi modus sit, posterius dicemus. ¶Ad confirmationem respondetur ꝙ quamuis in Deo non sit vere causa alicuius attributi quod est in illo, nihilominus est aliquid quod est ratio alterius quod sufficit ad propriam scientiam: uidebunt enim beati ꝙ Deus qui est misericors & sapiens, creauit mundum & redemit homines, & quia est purus actus nihil habens de potētia, est immutabilis & æternus: & quia iustus est remunerator, licet illa non distinguantur realiter, quia etiam si passiones in nobis non distinguerentur realiter a subiectis, nihilominus demonstrarentur de illis. Et ideo uisio beatificata est propria sciētia: licet non sit discursiuā. De existentia tamen illius nulla est causa, nec ratio alia quam natura sua: naturæ enim Dei existere. *Ad confir.*

E Ad tertium argumentum responsum est iam: quòd scientiæ naturales & morales sint propriæ, & simpliciter scientiæ, licet non sint ita certę & immutabiles sicut mathematicæ, quod maxime debent adnotare dialectici. Existimat enim vulgus dialecticorum hoc tempore nullam esse proprie scientiam præter solas mathematicas, cum tamen apud sapientes philosophia naturalis & moralis sint propriæ scientiæ. Quamuis intra latitudinem propriæ scientię sint gradus maioris & minoris euidentiæ & certitudinis. Quis nanque dubitat scientias esse istas naturales, uidelicet fructus in uere *Ad 3.* *Sciētiæ naturales & morales.*

germi-

G germinare, & in autumno maturescere propter motu varium solis: Tonitrua esse in autumno, tempestates in hyeme: Flantem austrum pluuiam subsequi, aquilonem nubes disp ergere, & alia huiusmodi: licet nonnunquam deficiant. Et in medicina & astrologia sunt multæ similes propriæ scientiæ, licet non sint certissimæ ut mathematicæ. Vnde ad Arist. respondetur, ꝙ quando ait scientiam producere ex causis quas non cõtingit aliter se habere, id solum intelligit de scientijs certissimis quales sunt mathematicæ. Vel forte intelligit, ꝙ non contingit aliter se habere sub modo in quocunq; gradu scientiæ, puta ꝙ in mathematicis nullatenus contingere potest oppositum: sed tamẽ
H in naturalibus non cõtingit regulariter oppositum, sed rarissime.

Ad 4 Angelorum scientia. Ad quartum principale posset quis forsan negare scientiam angelorum esse proprie scientiam: quia non est per discursum acquisita ut argumentum probat. Attamen melius est dicere, immo nullatenus negandum est angelos habere proprijssimã scientiã: nam quamuis angelus nõ prius habeat assensum, v.g. huius ꝙ hõ est admiratiuus, ex quo postea generet assensum ꝙ est risibilis: nihilominus in obiecto, simplici assensu cognoscit illud esse causam huius. s. ꝙ homo est risibilis: quia est admiratiuus, & admiratiuus, quia est animal rationale: & co-
I gnoscit terræ nascentia gigni propter accessum solis &c. Itaque cognoscit effectus ex suis cuiuiq; causis procedere: quod sufficit ad rationem scientiæ. Et hoc manifeste patet in Deo, qui vno omnium consensu conceditur habere omnium rerum scientias: quamuis non acquisierit illas per demõstrationem: sed sua essentia est sua sciẽtia. Arist. vero solum asseruit scientiam fieri per demonstrationem in hominib. eo ꝙ ratiocinatione discurrunt. ¶ Ex quo sequitur, ꝙ si in illa descrip ione scire est rem per causas cognoscere ly, per, dicat causam ex parte cognoscentis, ut unus assensus generetur ex alio, illa definitio non conueni. sciẽtiæ Dei nec angelorum: si uero dicat causam ex parte obiecti, uidelicet ꝙ una res cognoscitur esse effectus alterius, conuenit illis scientijs K cœlestium spirituum. Cum dicimus angelum unico assensu cognoscere omnia, non intelligas ꝙ unico assensu intelligit omnes ueritates mundi, sed ꝙ unica species intelligibilis, repræsentãs. v.g. speciem humanã, repræsentans simul effectus & cãs, nõ prius vnum quam aliud: quod non est in præsentiarum locus pluribus uerbis disputandi.

Ad 5. Scientia Dei. Ad quintum principale respondetur, hanc inter alias esse differentiam inter nos & Deum, quòd nos solum habemus scientiam specierum uniuersalium rerum, quæ sunt creatæ. Et habemus illas, etiam in tempore quo indiuidua talis speciei nõ sunt: nã habemus scientiam rosæ in hyeme, & scien- L tiam eclipsis, qñ eclipsis non est: eo ꝙ scientia non est formaliter de indiuiduis. Et hoc est scire id quod est: puta, speciẽ, cuius indiuidua sunt, uel in re uel in causis naturalib. Deus vero non solum scit ea quæ sunt in aliqua differentia temporis. s. quæ sunt fuerũt uel erunt: aut quæ sunt in causis naturalib. sed etiam scit omnia illa quæ supernaturaliter producere potest: licet nunquam erunt. Differenter tamen ut 1.p.q.14.arti.9. docet S. Th. nam illa quæ sunt in aliqua differẽtia temporis cognoscit scientia uisionis: quam Summulistæ uocant notitiam intuitiuam: sed illa quæ nunquã erunt, cognoscit sciẽtia simplicis intelligentiæ: quam possumus uocare cognitionem abstractiuam. Nec dif- M ferentia hæc est in Deo secundum se, nã sua simplicissima essentia cognoscit perspicacissime omnia: sed differẽtia est ex parte rerum ꝙ scientia uisionis connotat existentiã & præsentiam obiecti in aliqua differentia temporis: scientia uero simplicis intelligentiæ, non connotat ꝙ obiectum habeat aliã existentiam quam simpliciter cognosci. Nihilominus tamen Deus nõ scit id quod nõ est contra sensum Arist. quia eo modo quo scit illa quæ scit simplici intelligentia, eo in quã modo, illa sunt: nam sunt possibilia de potẽtia Dei absoluta. Chimæra uero aliaq; entia imaginaria quæ non sunt in potentia Dei, quia veras nõ habent quidditates, nec sunt proprie entia, non cadunt sub obiecto intel-

A intellectus, quod est ens, illa tamē cognitio imaginaria, quæ de illis habetur non concipitur, nisi sub ratione entis: nihil.n. de illis cognoscimus nisi quod fingimus esse entia: sed de hoc nihil amplius in præsentiarum.

Ad 6. Propositio immediata. Ad sextum principale respondetur per distinctionem, prioris, Aristotelicam. s. quo ad nos, & quo ad naturam. Etenim quando Arist. dicit propositionem illam esse immediatam qua nō est altera prior, intelligit de proprietate simpliciter quo ad naturā: hæc n. præmissa, omne animal rationale est disciplinabile (si illa sit passio prima) nullam habet naturā priorem: quia inter subiectū, & prædicatum nullum est medium, per qđ prædicatum demonstretur de subiecto. Ni-B hil tñ vetat quo minus habeat priorē quo ad nos. i. notiorē nobis: utpote quæ constat ex terminis nobis notioribus, ut probatum est in argumēto. Sed notandum est, q; neq; istæ, omne totum est maius sua parte, si ab æqualibus æqualia demas &c. dicūtur notiores quo ad nos q̄ ista, omne animal rōnale est disciplinabile, propterea q; illæ cōducāt aliquid ad probationē huius: sed sunt euidētiores in geometria, q̄ ista i philosophia naturali. Illa vero, quodlibet est uel non est, qūo conducat ad omnium scientiarū prin-*Ad cōfir.* cipia. Tex. 26. tangemus. ¶ In solutione confirmationis multi multa verba cōsumunt, ut defendat qūo ꝓpositio, in qua definitio C materialis prædicatur de subiecto sit immediata, non obstante q; demōstretur per causam finalem. Existimo tamen non esse pluribus uerbis opus ad explicandum mentem Aristotelis. Intelligit enim propositionem immediatam esse illam, qua non est altera prior in eodem genere: nihil tamen obstat aliam esse priorem in alio genere causæ. E-*Causa materialis demonst. per finalem.* xempli gratia. Folia uitis sunt ampliora q̄ folia amygdali ad defendendum vuas a tēpestatibus, quæ sunt magis teneri fructus, quam amygdala: nihilominus tam immediata est ista, uitis est habens folia ampla, quam ista, uitis habet folia protegentia vuas a tempestatibus: sed illa est immediata in genere causæ materialis: & hæc in genere causæ finalis: & ideo nō repugnat, quòd materialis demonstretur per finalem. Eadem D ratione tam immediata est hæc in suo genere, domus est artificium constructum ex lapidibus lignis & cæmento, quam hæc domus est artificium quod nos a tempestatibus tuetur, licet prima demonstretur per secundam. Et hac ratione in expositione text. 5. diximus definitionem demonstrationis materialem demonstrari per finalem. Quod fit hoc modo: Omnis syllogismus faciens scire constat ea ueris primis immediatis: sed omnis demonstratio est syllogismus faciens scire: ergo omnis demōstratio constat ex ueris, &c.

Ad septimum principale respondetur, E quòd, ut aliquis habeat ueram scientiam, satis est se scire resoluere præmissas usque ad principia immediata, & indemonstrabilia: non tamē semper necessarium scire eas *Ad 7. Resolutio necessaria ad sciētiā.* resoluere usque ad principia, quæ sunt simpliciter per se nota nobis: saltem usque ad hoc, quodlibet est uel nō est. Principium enim immediatum: ut dictum est, est omnis propositio inter cuius prædicatum & subiectum nihil mediat: tametsi non omnis talis propositio sit simpliciter per se nota nobis. Verum est tamen quòd in mathematicis, quæ sunt scientiæ certissimæ, & de quibus fere in hoc libro semper loquitur Aristote. Omnes conclusiones reducuntur ad principia per se nota nobis. Vt uidere est apud Euclidem, qui propositis per se notis principijs, inde sensim nouam prioribus F propositionem adijciens, procedit ad conclusiones obscuriores, ac magis difficiles. Vt ex his principijs a quolibet puncto in quolibet punctum lineam ducere, & super quodlibet punctum circulum describere, concludit primam conclusionem, scilicet super datam lineam rectam triangulum æquilaterum constituere. Ex qua (addito alio principio. s. si ab æqualibus æqualia demas quæ remanēt sunt æqualia) infert secundam. s. a dato puncto, cuilibet lineæ rectæ propositæ æquam lineam rectam ducere: & ita consequenter. Quocirca nemo scit decimam conclusionem nisi usque ad hæc prima principia eam resoluat. Quæ exempla

G pla non est præsentis negocij explicare. Et suo modo in philosophia naturali fit resolutio ad per se nota sensu:& in philosophia morali, ad notissima per consuetudinem. V. q corpus non moueatur a se, sed ab anima, probatur, quia omne quod mouetur, ab alio mouetur. Et hoc rursus, quia nõ potest eadem res formaliter esse agens & patiens. Quod demum ostenditur 8. phys. per hæc principia: Omne agens agit inquãtum est in actu, & omne subiectum patitur inquantum est in potentia (nulla enim res calefacit nisi sit actu calida, aut actualem virtutem habeat calefaciendi: neq; aliqua res calefit, nisi careat illo gradu caloris quem
H recipit) sed repugnat eadem rem hoc modo esse in actu simul & potentia: ergo.

¶ At uero in scientijs metaphysicis non est ita facilis huiusmodi resolutio. Procedunt enim demonstrãdo proprias passiones de subiecto per definitionem, & quia pro isto statu cognitio nostra incipit a sensu, non possumus huiusmodi principia priori: sed ab effectu utcunque cognoscere. Cognoscimus enim ab effectu omnem hominẽ esse risibilem: sed quomodo talis passio ex natura & definitione hominis pullulet, non videmus. Quare in hoc non se torqueant dialectici: neque accusent Aristotelem, quòd non docuerit oẽs demonstrationes ad principia per se nota resoluere. Et multo minus fallantur credẽtes q omnia principia sunt resoluenda formaliter ad hoc principium generale, quodlibet est uel nõ est: quia hoc ut iacet non intrat formaliter demonstrationem, sed quomodo dicatur principium uniuersale, uidebimus supra textum 26.

Ad confir. Theologia est scientia. CIRCA materiam confirmationis notandum est primo, quòd Theologia iuxta nominis proprietatem non est habitus articulorum fidei, quo assentimur sacræ scripturæ reuelatæ: sed habitus uel assensus, quos ex propositionibus reuelatis deducũt theologi. Et ratio hominis probatur: quia assensus articulorum fidei proprio nomine dicitur fides, & nullo modo theologia, alias oẽs Christiani credentes articulis dicerentur theologi. Quare abusiue assensus fidei dicitur theologia: sed v.g. ex illo articulo, K Deus est trinus & unus, inferunt theologi quasi exponentes illum, q personæ diuinæ constituuntur & distinguuntur relationibus: & ex illo articulo, q Deus est homo, inferunt q verbũ diuinum in instanti incarnatus est, quia opus Spiritus sancti non expectat tempus. Isti & alij id genus assensus qui sunt uelut expositiones sacræ scripturæ sunt theologia. Itaque non omnis assensus theologicus est de fide: sed potest qs oppositum opinari. ¶ Secundo notandum est, q cum ait S. Tho. theologiam esse scientiam, non est intelligendum q sit assensus euidẽs & clarus (vt aliqui Thomistę mordicus asserere contendunt) nec talis sensus potuit in L mentem S. Th. venire. Probatur, quia assensus conclusionis, qui solum est propter præmissas, non potest esse euidentior quã sint præmissæ: nam propter quod vnumquodque tale & illud magis: sed assensus theologicus infertur ex articulis fidei, & adhuc non per consequentiam euidentem (nam qui sequuntur per consequentiam euidentem, itidem sunt assensus fidei) ergo theologia nostra non potest esse clarior quàm assensus fidei: qui (vt inquit Paulus) est obscurus & ęnigmaticus. Sed dicunt aliqui Thomistæ, q quia conclusio theologica quam ego habeo est euidens beatis, ab illa euidẽtia dicitur theologia nostra euidens. Hoc tamen est inopinabile: quia, ut inquit hic *Theolog. non est euidens.* M Aris. nemo habet euidentiam conclusionis nisi euidenter resoluat ad prima principia: nos autem non possumus resoluere theologiam ita euidenter: quia non uidemus Deũ in quo istæ ueritates lucent. ¶ Et secundo arguitur: quasi theologia nostra est euidens, quæro quantum habeant gradum euidentiæ postquam articuli ex quibus inferũtur non sunt euidentes. Si dicatur, q habent tam euidentiam quãtam habent beati, hoc est ridiculum. ¶ Et tertio arguitur. Si theologia nostra est euidens tunc inferam ex cõclusione theologica articulum fidei (sicut enim ex articulo sequitur conclusio theologica, ita vice versa) & tunc sequitur, q ex euidentia theologiæ fiet euidens articulus fidei:

A fidei: quod est impossibile. Alias rationes fecimus super primam partem; a quibus hic supersedemus. ¶ Tertio ergo notandum est iuxta mentem S.Th. ꝙ articuli fidei qui nobis sunt obscuri, beatis & maxime Christo sunt euidentes: quia uident illos in uerbo, cum ergo theologia nostra inferatur ex illis, hoc existimat S.Tho. satis esse, ut theologia nostra dicatur quodam modo scientia: licet nobis non sit euidens. Neque id gratis affirmat: sed probat primo authoritate Augustini, qui 14. de Trin. c. 1. uocat simpliciter eam scientiam qua fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur. Et secundo ad similitudinem scientiæ subalternatæ. Si enim quis credat aliqua principia geometrica sola authoritate geometrę, & ex illis in musica discurrat ad alias cõclusiones, illa musica profecto erit scentia licet non sit euidentior quàm principia, quæ sola authoritate sunt credita: ergo eadẽ ratione si fidem nos recipimus sola authoritate Christi cui articuli sunt euidentes, sequitur ꝙ conclusiones quas inde nos deducimus sunt scientia. Et ideo S.Tho. de ueritate. q. 14. art. 10. comparat theologiam scientiæ discipuli credẽtis principia a magistro. ¶ Quod si quis persistat disputans de nomine, ꝙ non debet vocari scientia, postquam non est euidens, probatur id demum, quia assensus Theologici non habent quo alio G nomine significantius nuncupentur. Non enim dicũtur opinio postquam procedunt ex certissimis principijs. Nec possunt dici fides: nam fides est assensus qui habetur immediate sola authoritate: aut qui inde euidenter elicitur, vt Christus est homo, & per consequens, Christus est risibilis: Theologia vero nõ habetur immediate per authoritatem, sed ex articulis fidei iuuante lumine naturali: ergo sicut in scientijs naturalibus assensus principiorum dicitur intellectus, & assensus conclusionis dicitur scientia, ita & hic assensus principiorum dicitur fides, & Theologia dicitur scientia: non q̃dem perfectissime, sicut scientiæ euidẽtes: sed quodãmodo imperfecte: nihilominus simpliciter est scientia. ¶ Vnde ad cõfirmationem respondetur, ꝙ quando Aristo. dicit neminem habere scientiam, nisi sciat illam resoluere usque ad principia per se nota, intelligit de scientia perfectissima, quæ est euidens. D

Ad 8. *Assentire magis præmissis &c.*
AD octauum principale multiplex est solutio doctorum: quorũ profecto uix est qui argumento satisfaciat. Quidam enim exponunt, ꝙ necesse est magis credere præmissas quam conclusionem intensiue: alij uero, magis clare, & alij certius. Et ad argumentum respondent, ꝙ quamuis causa vniuoca producat effectum sibi æqualem, ut ignis generat ignem, & homo, hominem: tamen in causis æquiuocis illud non est necessarium: quia sol non generat solem. Et hac ratione, cum assensus principiorũ, qui est intellectus, sit causa æquiuoca respectu scientiæ cõclusionis (quia differunt specie) non potest effectum æqualem producere. E

Prima replica.
¶ At uero contra hanc solutionem, quæ cõmunis est, arguitur primo. Quamuis intellectus principiorum sit causa æquiuoca, solum inde sequitur ꝙ non potest producere assensum conclusionis qui sit intellectus, velut sol non potest producere solem, attamẽ nihil uetat quo minus possit producere assensum tam intensum quàm est ipse. ¶ Secundo, quia si præmissæ deberent esse intensiores semper quàm cõclusio, sequeretur ꝙ alicuius cõclusionis assensus necessario deberet esse remississimus. Hoc ostenditur in mathematicis: exorditur enim Euclides ex propositionibus per se notis, & procedit ꝑ priores conclusiones, posteriores demonstrãdo. Si ergo assensus posterior debet semper esse remissior quàm præcedens, sequitur ꝙ decimus, aut uigesimus deberet esse remississimus: quod est contra experientiã. *Secundo.* F

Tertio.
¶ Tertio arguitur. Si semper assensus præmissarum debet esse intensior, detur. v. g. ꝙ assensus principiorum sit ut tria, & assensus primæ conclusionis, ut duo, & assensus. v. g. decimæ aut uigesimæ, ut unum: tunc remittantur illi assensus uniformiter: & sequitur quòd prius remittetur totus assensus conclusionis, quàm præmissarum: & sic stabit assentire præmissis & non cõclusioni. ¶ Eadem

G dē fere argumenta fieri possunt de claritate, & de certitudine. Quamuis enim intellectus differat specie a scientia, q̄a ille producitur ex notitijs terminorum & scientia per demonstrationem, non tamen uidetur repugnare ꝙ sciētia sit assensus tam certus & tā clarus quàm intellectus argumenta facta uidetur pariter currere. ¶ Et quarto arguitur sic. Esto intellectus principiorum semper sit intensior, aut certior quàm assensus conclusionis, quia est causa æquiuoca, non tamen inde sequitur uniuersaliter, ꝙ oportet assentire magis p̄missis quàm conclusioni: nam sæpissimæ assensus etiam præmissarum sunt scientiæ habitæ per priores demonstrationes: & tunc pręmissæ sunt causa vniuoca respectu conclusionis.

Quarto.

H

¶ Et postremo hæc omnia confirmatur experientia: nam re vera huius demonstrationis, omne animal rationale est risibile, omnis homo ē animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, tam intense, tam certo, tam clare assentimur conclusioni quàm præmissis. ¶ Sunt qui aliter exponant dictū Arist. s. quòd oportet magis assentire præmissis, idest immediatius: quia per pauciora media assentimur præmissis. Quæ quidē expositio licet quādoque mihi placuit, iam nunc non adeo satisfacit: nam quamuis ratio quare oportet magis credere pręmissis quàm conclusioni est, quia immediatius illis assentimus, tamen hoc quod est immediatius assentire non est magis scire: nam cum scientia consistat in claritate & certitudine, magis assentire est clarius, aut certius, aut firmius adhærere. ¶ Respondetur ergo per quatuor propositiones. Supponimus primum, quòd dictum Arist. intelligitur quando assentimur cōclusioni solum propter præmissas & non aliunde: si enim ego assentiam Deum esse vnum, nō solum propter rationes naturales, sed propter authoritatem Christi, certius assentiam conclusioni quam rationibus naturalibus. Et si assentiam lunam eclipsari non solum propter rōnem astrologicam, sed ēt propter experientiam, clarius forsan assentiā conclusioni q̄ præmissis. ¶ Tunc est prima propositio.

I

Suppositio.

1. Propositio.

K De principijs per se notis, ut sunt dignitates & petitiones & suppositiones, manifestum est ꝙ certius & clarius assentimur illis quàm conclusionibus. Et de illis præsertim intelligitur dictum Aristot. ut patet ex eius contextu. Quod. n. per se tale (ut inquit Albertus) magis est tale quàm quod ē per aliud tale: vt ignis, qui per se ē calidus, magis est calidus quam aqua, quę per ignē est calida: sed huiusmodi principia per se sunt nota, idest ex suis terminis, ut paulo post explicabimus: ergo sunt magis nota q̄ conclusiones: & per consequens certius, & euidentius illis assentimur. ¶ Secundo id constat experientia. Notius. n. est & euidentius, a quolibet puncto in quodlibet pūctū lineam duci, & super quodlibet punctum circulum describi, quam super rectam lineam angulum æquilaterum cōstitui, quæ est prima conclusio apud Euclidem illata ex illis principijs: immo inter ipsa principia per se nota notius & euidentius est, nō posse idē simul esse, & non esse, q̄ ꝙ si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanēt sunt æqualia. ¶ Secunda propositio. Inter ipsas conclusiones clarior est & euidentior prima quàm secunda: & secunda quàm tertia &c. Hoc patet in mathematicis: nam clarior est, & perspicacior illa modo posita, quàm hæc, a dato puncto, cuilibet rectæ lineæ potest æqualis describi, quæ est secūda illata ex illa apud Euclidem. Et hoc quilibet potest experiri. ¶ Tertia propositio. Nō semper est perceptibilis iste excessus claritatis & certitudinis. Hoc patet, nam forsan in mathematicis decima iam conclusio non est perceptibiliter notior quàm undecima. Et id maxime patet in metaphysicis: quia certe non percepimus quod clarius assentiamus, omne animal rationale esse risibile, quàm omnem hominē esse risibilem. Et in hoc fere doctores huius tēporis decipiuntur: quia enim non percipiunt huiusmodi excessus, fingunt nescio quas glossas dicti Aristotelis. ¶ Sed hoc est quod doctores hic etiam discruciat: nempe in quo consistit claritas & certitudo habitus, & assensus; & quòd unus sit clarior aut certior

L

2. Prop.

M

3. Prop.

Claritas & certitudo.

A tior alio. Et quidem certitudo idem est, quod firmitas assensus, a quo homo dimoueri nequit, aut difficile dimoueri potest. Sunt enim gradus firmitatis: nam firmius, & certius adhærere debet Christianus articulis fidei, licet obscuris, quam cõclusionibus demõstratis. Et eadem ratione firmius adhæremus principijs per se notis, quàm conclusionibus habitis per demonstrationem: quia uel obliuione, uel per aliquã fallaciam facilius dimouemur a cõclusione q̃ a principiis per se notis. At uero euidentia & claritas assensus nõ ita facile definiri potest in quo consistat. Non.n.consistit in eo quod certitudo: nam difficilius Christianus B dimouebitur ab assensu fidei, q̃ ab assensu scientiæ: tametsi fides sit obscura: scientia uero, clara. Vnde omissis multis, quæ hic multi dicunt, existimo ꝙ claritas, & euidentia non possunt alia nomina per significantius explicari, quam uoces ipsæ sonãt. Iudicium enim clarum, & euidens idem est quod iudicium, ut ita dicam, intuitiuum, ad quod intellectus ab ipso obiecto conuincitur. Vt enim euidentia sensus idem est quod notitia intuitiua rei singularis præsentis, ita iudicium euidens intellectus est visio intellectus, quæ fit aut per experientiam (si sit rei singularis) aut, si sit rei vniuersalis, fit ex notitijs terminorum mediate uel immediate: ut in solutione ad primum dicebamus. C Quo fit ut assensus fidei eo non sit euidens, quod non conuincitur intellectus ab obiecto, sed authoritate dicentis, uoluntate captiuante intellectum in obsequium Christi, vt inquit Apostolus 2.Corint.10. ¶ Atqui ista ratione clarius assentimur principijs per se notis quam conclusionibus: vtpote, quæ cũ maiori lumine naturali splendeant, statim suapte natura sine aliquo negocio assentimur illis: cum tamen conclusiones non nisi ratiocinando sciamus. ¶ Ac pari ratione clarius assentimur conclusionibus, quæ sunt principijs propinquiores, quàm illis, quæ sunt remotiores, & posteriores. Possumus aliter circumscribere claritatem per hoc, quod qui clarius, & perspicaciori ingenio intelligit aliquod principium, plures in eo statim cõclusiones intuetur quàm D alius. Veluti ex duobus eandem imaginem intuentibus, qui perspicaciori est visu plura uidet in ea quàm alius. Et hoc modo qui clarius uidet Deum, plures regulariter uidet in eo creaturas, quàm qui minus clare uidet: ut 1.quæst.12. art.8. testatur S.Tho.

¶ Quarta propositio. Non est necesse intensius assentire principijs, quam conclusioni. *4. Propositio.* Hoc patet ex argumentis factis, & ex ratione quam iam nunc subijciam. ¶ Vnde ad octauum principale respondetur, ꝙ intellectus principiorum formaliter differt a scientia conclusionis in claritate: quippe qui statim ex notitijs terminorũ habetur: & ideo claritas eius alterius rationis est a claritate E conclusionis, qui habetur per demonstrationem: atque adeo tanquam causa æquiuoca, nunquam attingit ad producendam æqualem claritatem conclusionis. Attamen intẽsio est eiusdem rationis in principijs & cõclusionibus: & ideo non est necessarium, ꝙ assensus principiorum sint semper intensiores: immo possunt assensum cõclusionis æque intensum producere. ¶ Et per hæc facilis est responsio ad omnes replicas: nempe concedimus earũ cõclusiones quantum ad intensionem.s. ꝙ non est necesse assensus principiorum esse intensiores: negamus tamen eas quantum ad claritatem: immo est *Ad replicas.* necessariũ quòd sint clariores & certiores. F Et hæc fuit mens expressa Arist. nam quod dixerat, demõstrationem procedere ex notioribus, postea exponit, dicens, quòd necesse est magis credere principijs, ubi nulla est mentio de intensione. ¶ Sed specialiter ad quartam replicam respondetur, quòd etiam ubi præmissæ nõ sunt per se notæ: sed conclusiones alias demõstratæ, adhuc sunt notiores & clariores quàm conclusio. Tametsi huiusmodi excessus claritatis sæpissime fit imperceptibilis: atq; adeo per hoc respondetur ad ultimã replicã. ¶ Sed uidentur adhuc stare in suo vigore secũda, ac tertia replica, videlicet, ꝙ decima, aut vigesima conclusio deberet esse remississima in claritate: item quòd si vniformiter remitteretur claritas principiorũ, & cõclusionum,

ante

G ante ueniret ad non gradum claritas conclusionis, quàm claritas principiorum. Ad hæc verumtamen respondetur, ꝙ excessus isti claritatis non sunt æquales in omnibus conclusionibus: sed si clari as. v.g. principiorum est ut tria, & claritas conclusionis ut duo, claritas tunc. v.g. centesimæ conclusionis erit forte ut unum. Itaque omnes excessus a prima vsq; ad centesimam non faciũt nisi vnum gradum per partes proportionales, & ita sunt imperceptibiles gradus: & iõ si remitteretur claritas omnium, non deberent remitti æqualiter: sed proportionabiliter plus remitteretur de clariori, quàm de minus clara: & per consequens nunquam
H deueniretur ut assensus principiorum esset clarus: & conclusionis, non clarus: quia intrinsecum est principijs claris assensum clarum producere. Sed de his satis. ¶ Ad confirmationem octaui principalis argumenti fere quot sunt capita, tot sunt responsiones. Et S. Tho. hic 1. par. q. 87. artic. 2. ad 3. & de veritate. q. 10. art. 9. ad tertium, diuersas limitationes attribuit illi regulæ, propter qđ unumquodque tale &c. Et Caie. egregie vt solet eam hic etiã exponit, licet uerbis forsan subobscuris. Existimo tamen regulam sic & breuissime & perspicacissime explicari: Si aliquod prædicatum cõueniat alicui, propterea ꝙ idem aliquo modo conuenit alteri, magis aut perfectiori modo cõuenit alteri propter quod conuenit huic. Exempla
I patent in omnibus generibus causarum. In genere causæ finalis: Minutio sanguinis, aut amara potio amatur, aut desideratur, aut procuratur: quia sanitas amatur, desideratur, & procuratur: ergo sanitas magis amatur &c. illa enim tria prædicata conueniunt minutioni, aut positioni: quia conueniunt sanitati. Sed non sequitur, sanguis minuitur propter sanitatem: ergo sanitas minuitur: quia illud prædicatum, minuitur, non conuenit sanguini, quia cõuenit sanitati. Aliud enim est dicere, sanguis minuitur, quia ꝑꝑ sanitatem, & aliud, sanguis minuitur, quia sanitas minuitur: immo sanguis minuitur, ut sanitas augeatur. In genere causa efficiẽtis: Aqua est calida, quia ignis applicatus

Ad confir. Propter unum. unde quodque tale &c.

est calidus: ergo ignis est magis calidus. Nõ K
tamen sequitur, aqua est calida propter solem: ergo sol est magis calidus, quia aqua nõ est calida eo quod sol est calidus formaliter, sed quia est calidus uirtualiter. Quapropter solum sequitur, quòd sol sit calidus altiori modo quàm aqua. Et ideo exposita est regula disiunctiue, scilicet quòd si prædicatum conueniat alicui, propterea quòd aliquo modo conueniat alteri, tunc magis, aut perfectiori modo cõuenit priori. Nam si conuenit vtriq; formaliter, conuenit priori magis: si vero conueniat priori solum virtualiter, tunc conuenit illi perfectius. In Deo est manifestissimum exemplum, qui
est eminenter omnia. Angeli enim sunt angeli, & homines sunt homines &c. propter L
Deum: non quia Deus formaliter est talia, sed quia est eminenter talia: sequitur ergo, quod perfectiori modo Deus sit angelus, & homo &c. quam angelus sit angelus, aut homo sit homo. Et in hoc peccat secundum exemplum confirmationis: non enim Dominicus est homo, quia sol est homo: nec est homo, quia Paulus est homo: sed quia genuit ipsum. Et ideo non sequitur, ꝙ Paulus sit magis homo. Sicut ignis genitus non est ignis, quia generãs est ignis postquam enim genitus est ignis, etiam si generans nõ sit ignis, manebit ignis genitꝰ. Tametsi hic potest addi secũda ratio, quòd quia homo
aut ignis non suscipit magis & minus, propterea neutri conuenit magis. In genere M
causæ formalis est exemplum Arist. 7. met. tex. 7. Materia est ens, quia forma est ens: ergo forma est magis ens quàm materia (ens enim, ut dicit actum essendi recipit magis, & minus) attamen nix quamuis sit alba ꝑpter albedinem, non tamen est alba, quia albedo est alba: & ideo non sequitur, ꝙ albedo sit magis alba. In genere causæ materialis sequitur: Quantitas est subiectum albedinis, quia nix est subiectum, ergo nix est magis, seu perfectiori modo subiectum: nã nix est subiectum, quod: & quantitas, subiectum quo. Vnde ad tertium membrum cõfirmationss quando dicitur, Nix est subiectum albedinis propter quantitatem, si

ly

A ly propter, designet quòd quantitas est subiectum materiale respectu niuis, itaq; nix subiectat albedinem: quia nix subiectatur in quantitate: hoc negatur (immo econuersò quantitas est subiectum propter niuem) quare non sequitur, quòd quantitas est magis subiectum: immo contrarium: si tamen intelligatur quòd nix est subiectum albedinis, quia est capax quantitatis, aut quia recipit albedinem mediante quantitate, id conceditur: sed nihil sequitur contra regulam. Itaque vt in summa cuncta complectamur non est idem dicere. a. est tale propter b. & a. est tale, quia b. est tale. ¶ Descendendo ad propositum Arist. conclusio non scitur, quia

B prima principia sciantur: sed quia principia altiori modo cognoscuntur: & ideo non sequitur ꝙ principia magis sciantur: sed quòd perfectiori modo cognoscantur: nempe quòd intelligantur per assensum qui est intellectus, vt patet in exemplo posito de aqua calida propter solem.

Ad 9. NONVM argumentum petit definitionem propositionis per se notæ. De quo tres sunt opiniones: cum enim Aristo. dicat propositionem per se notam esse, quam cognoscimus inquantum terminos cognoscimus. Nominales qui non admittunt res prædicari: sed solos terminos, nomine terminorum intelligunt voces aut notitias, ex quibus formaliter componitur propositio. Vnde Grego. 1. sent. di. 2. quæst. vnica dicit, quòd propositio per se nota est illa, quæ cuilibet potenti vti rõne põt esse nota absq; indigentia

Propositio per se nota Greg.

C notitiæ alicuius extrinseci. Quod est dicere: Est propositio ex talibus terminis composita, qui in quocunque intellectu sint, siue intuitiui, siue abstractiui, per se producunt assensum illius. Vt sunt istæ, quodlibet est, vel non est, omne totum est maius sua parte, seu omne continens est maius contento, per quam illa quodammodo demonstratur. Istæ vero, Dominicus loquitur, Petrus est albus, & reliquæ accidentales non sunt per se notæ; quia isti termini non sufficiunt producere iudicium in quocunque intellectu, puta in habente solum notitias abstractiuas horum terminorum.

Neque ista, homo est risibilis, est per se nota: quippe quæ indiget alijs propositionib. quibus demonstretur. ¶ Inter corollaria, quædam contra S. Thom. Primum, quòd non omnis propositio, cuius prædicatum est de intrinseca ratione subiecti est per se nota. Hæc nanque, angelus est spiritus non est per se nota: quia illi termini abstractiui in nobis non generant euidens iudicium: licet prædicatum sit de ratione subiecti, & angelis sit euidens. Neque illa, Deus est, est per se nota, licet beatis sit euidens: quia nobis non est per se nota. ¶ Scotus vero paululum diuertit ab hac prima opinione. Ait enim 1. senten. distin. 2. quæst. 2. quòd propositio per se nota est illa, quæ fit nota ex proprijs terminis illius, vt sunt illius. Opinatur nanque quòd definitio & definitum, quamuis idem significent, tamen censentur distincti termini. Vnde infert ꝙ hæc propositio, omnis homo est risibilis, non est per se nota: hæc tamen, omne animal rationale est risibile, est per se nota. Etenim, quamuis illa prior fiat nota ex terminis huius secundæ (vtpote cuius subiectum est definitio subiecti prioris) talis tamen definitio non est proprius terminus prioris: obidque homo est risibilis, non fit euidens ex proprijs terminis: sed ex definitiõe quæ est quodammodo terminus alienus. Atque adeo infert ꝙ hæc propositio, Deus est, quam habent beati, est per se nota: quia illi cognoscunt Deum distincte, ac si eum quidditatiue cognoscerent per definitionem. Sed similis, Deus est, quam nos habemus, nõ est per se nota. Quam putat esse aliam: quia vna constat ex terminis distinctis: & alia ex notitijs confusis & abstractiuis. Grego. tamen censet esse eandem: & ideo negat simpliciter esse per se notam, quia nobis est per se nota. ¶ Conueniunt autem Scot. & Grego. etiam contra S. Tho. (vt videbimus) ꝙ non est distinguenda propositio per se nota, secundum se, & quo ad nos, immo omnis (inquiunt) per se nota secundum se, est per se nota quo ad nos: & econuerso. At vero opinio S. Thomæ consistit in sequentibus propositi...

D *Scotus.* E F *S. Tho.*

G ante ueniret ad non gradum claritas conclusionis, quàm claritas principiorum. Ad hæc verumtamen respondetur, ꝙ excessus isti claritatis non sunt æquales in omnibus conclusionibus: sed si claritas. v.g. principiorum est ut tria, & claritas conclusionis ut duo, claritas tunc. v.g. centesimæ conclusionis erit forte ut unum. Itaque omnes excessus a prima vsq; ad centesimam non faciũt nisi vnum gradum per partes proportionales, & ita sunt imperceptibiles gradus: & iõ si remitteretur claritas omnium, non deberent remitti æqualiter: sed proportionabiliter plus remitteretur de clariori, quàm de minus clara: & per consequens nunquam
H deueniretur ut assensus principiorum esset clarus: & conclusionis, non clarus: quia intrinsecum est principijs claris assensum clarum producere. Sed de his satis. ¶Ad confirmationem octaui principalis argumenti fere quot sunt capita, tot sunt respõsiones. Et S. Tho. hic 1. par. q. 87. artic. 2. ad 3. & de veritate. q. 10. art. 9. ad tertium, diuersas limitationes attribuit illi regulæ, propter qđ unumquodque tale &c. Et Caie. egregie vt solet eam hic etiã exponit, licet uerbis forsan subobscuris. Existimo tamen regulam sic & breuissime & perspicacissime explicari: Si aliquod prædicatum cõueniat alicui, propterea ꝙ idem aliquo modo conuenit alteri, magis aut perfectiori modo cõuenit alteri propter quod conuenit huic. Exempla
I patent in omnibus generibus causarum. In genere causæ finalis: Minutio sanguinis, aut amara potio amatur, aut desideratur, aut procuratur: quia sanitas amatur, desideratur, & procuratur: ergo sanitas magis amatur &c. illa enim tria prædicata conueniunt minutioni, aut positioni: quia conueniunt sanitati. Sed non sequitur, sanguis minuitur propter sanitatem: ergo sanitas minuitur: quia illud prædicatum, minuitur, non conuenit sanguini, quia cõuenit sanitati. Aliud enim est dicere, sanguis minuitur, quia ꝓ sanitatem, & aliud, sanguis minuitur, quia sanitas minuitur: immo sanguis minuitur, ut sanitas augeatur. In genere causa efficiẽtis: Aqua est calida, quia ignis applicatus

Ad confir. Propter unum. unumquodque tale &c.

K est calidus: ergo ignis est magis calidus. Nõ tamen sequitur, aqua est calida propter solem: ergo sol est magis calidus, quia aqua nõ est calida eo quod sol est calidus formaliter, sed quia est calidus uirtualiter. Quapropter solum sequitur, quòd sol sit calidus altiori modo quàm aqua. Et ideo exposita est regula disiunctiue, scilicet quòd si prædicatum conueniat alicui, propterea quòd aliquo modo conueniat alteri, tunc magis, aut perfectiori modo cõuenit priori. Nam si conuenit vtriq; formaliter, conuenit priori magis: si vero conueniat priori solum virtualiter, tunc conuenit illi perfectius. In Deo est manifestissimum exemplum, qui est eminenter omnia. Angeli enim sunt an- L
geli, & homines sunt homines &c. propter Deum: non quia Deus formaliter est talia, sed quia est eminenter talia: sequitur ergo, quod perfectiori modo Deus sit angelus, & homo &c. quam angelus sit angelus, aut homo sit homo. Et in hoc peccat secundum exemplum confirmationis: non enim Dominicus est homo, quia sol est homo: nec est homo, qu a Paulus est homo: sed qa genuit ipsum. Et ideo non sequitur, ꝙ Paulus sit magis homo. Sicut ignis genitus non est ignis, quia generãs est ignis postquam enim genitus est ignis, etiam si generans nõ sit ignis, manebit ignis genit⁹. Tametsi hic potest addi secũda ratio, quòd quia homo aut ignis non suscipit magis & minus, pro- M
pterea neutri conuenit magis. In genere causæ formalis est exemplum Arist. 7. met. tex. 7. Materia est ens, quia forma est ens: ergo foma est magis ens quàm materia (ens enim, ut dicit actum essendi recipit magis, & minus) attamen nix quamuis sit alba ꝓpter albedinem, non tamen est alba, quia albedo est alba: & ideo non sequitur, ꝙ albedo sit magis alba. In genere causæ materialis sequitur: Quantitas est subiectum albedinis, quia nix est subiectum, ergo nix est magis, seu perfectiori modo subiectum: nã nix est subiectum, quod: & quantitas, subiectum quo. Vnde ad tertium membrum cõfirmationss quando dicitur, Nix est subiectum albedinis propter quantitatem, si

ly

A hy propter, designet q uod quantitas est subiectum materiale respectu niuis, itaq; nix subiectat albedinem: quia nix subiectatur in quantitate: hoc negatur (immo econuerso quantitas est subiectum propter niuem) quare non sequitur, quòd quantitas est magis subiectum: immo contrarium: si tamen intelligatur quòd nix est subiectum albedinis, quia est capax quantitatis, aut quia recipit albedinem mediante quantitate, id conceditur: sed nihil sequitur contra regulam. Itaque vt in summa cuncta complectamur non est idem dicere. a. est tale propter b. & a. est tale, quia b. est tale. ¶ Descendendo ad propositum Arist. conclusio non scitur, quia prima principia sciantur: sed quia principia
B altiori modo cognoscuntur: & ideo non sequitur ꝙ principia magis sciantur: sed quòd perfectiori modo cognoscantur: nēpe quòd intelligantur per assensum qui est intellectus, vt patet in exemplo posito de aqua calida propter solem.

Ad 9. NONVM argumentum petit definitionem propositionis per se notæ. De quo tres sunt opiniones: cum enim Aristo. dicat propositionem per se notam esse, quam cognoscimus inquantum terminos cognoscimus. Nominales qui non admittunt res prædicari: sed solos terminos, nomine terminorum intelligunt voces aut notitias, ex quibus formaliter componitur propositio. Vnde Grego. 1. sent. di. 2. quæst. vnica dicit, quòd propositio per se nota est illa, quæ cuilibet potenti vti rõne põt esse nota absq; indigentia notitiæ alicuius extrinseci. Quod est dicere: Est propositio ex talibus terminis composita, qui in quocunque intellectu sint, siue intuitiui, siue abstractiui, per se producunt assensum illius. Vt sunt istæ, quodlibet est, vel non est, omne totum est maius sua parte, seu omne continens est maius contento, per quam illa quodammodo demonstratur. Istæ vero, Dominicus loquitur, Petrus est albus, & reliquæ accidentales non sunt per se notæ: quia isti termini non sufficiunt producere iudicium in quocunque intellectu, puta in habente solum notitias abstractiuas horum terminorum.

Propositio per se nota Greg. C

Neque ista, homo est risibilis, est per se nota: quippe quæ indiget alijs propositionib. quibus demonstretur. ¶ Inter corollaria, quædam contra S. Thom. Primum, quòd non omnis propositio, cuius prædicatum est de intrinseca ratione subiecti est per se nota. Hæc nanque, angelus est spiritus non est per se nota: quia illi termini abstractiui in nobis non generant euidens iudicium: licet prædicatum sit de ratione subiecti, & angelis sit euidens. Neque ista, Deus est, est per se nota, licet beatis sit euidens: quia nobis non est per se nota. ¶ Scotus vero paululum diuertit ab hac prima opinione. Ait enim 1. senten. distin. 2. quæst. 2. quòd propositio per se nota est illa, quæ fit nota ex proprijs terminis illius, vt sunt illius. Opinatur nanque quòd definitio & definitum, quamuis idem significent, tamen censentur distincti termini. Vnde infert ꝙ hæc propositio, omnis homo est risibilis, non est per se nota: hæc tamen, omne animal rationale est risibile, est per se nota. Etenim, quamuis illa prior fiat nota ex terminis huius secundæ (vtpote cuius subiectum est definitio subiecti prioris) talis tamen definitio non est proprius terminus prioris: obidque homo est risibilis, non fit euidens ex proprijs terminis: sed ex definitiõe quæ est quodammodo terminus alienus. Atque adeo infert ꝙ hæc propositio, Deus est, quam habent beati, est per se nota: quia illi cognoscunt Deum distincte, ac si eum quidditatiue cognoscerent per definitionem. Sed similis, Deus est, quam nos habemus, nõ est per se nota. Quam putat esse aliam: quia vna constat ex terminis distinctis: & alia ex notitijs confusis & abstractiuis. Grego. tamen censet esse eandem: & ideo negat simpliciter esse per se notam, quia nobis est per se nota. ¶ Conueniunt autem Scot. & Gregor etiam contra S. Tho. (vt videbimus) ꝙ non est distinguenda propositio per se nota, secundum se, & quo ad nos, immo omnis (inquiunt) per se nota secundum se, est per se nota quo ad nos: & econuerso. At vero opinio S. Thomæ consistit in sequentibus propositionibus quæ colliguntur ex pri...

D *Scotus.* E F *S. Tho.*

G par.q.2.ar.1. & alijs locis suæ doctrinæ. Primum eius fundamentum est hoc: quòd quando ait Aristo. propositionem per se notam esse illam, quam cognoscimus, inquantum terminos cognoscimus, nomine terminorum non intelligit notitias aut voces: sed res significatas, quæ sunt termini, puta subiectum & prædicatum: nam vt in prologo prædicamentorum adnotauimus, non solum voces, sed etiam res prædicantur. Et q ita intelligat Aristo. est manifestum ex modo loquendi ipsius (quod contrarij authores debuissent considerare.) Enimuero si per terminos intellexisset notitias, non dixisset, inquantum terminos cognoscimus, sed inquantum terminos formamus: non enim cognoscimus notitias, sed res per notitias. ¶ Hinc sequitur prima propositio S. Thomæ. Dupliciter aliqua propositio est per se nota. Vno modo secundum se, ex natura sua, & non quo ad nos: & alio modo secundum se, & quo ad nos. Propositio secundum se per se nota est illa, cuius prædicatum est de intrinseca ratione subiecti (puta definitio aut pars eius) vt homo est animal, homo est rationalis, quæ quidem dicuntur per se notæ, non quia notitiæ eius intuitiuæ vel abstractiuæ producant eius assensum, sed quia cognita quidditate subiecti per eius definitionem, & quidditate prædicati, statim est euidens hominem esse animal, & esse rationalem: voco subiectum & prædicatum res ipsas significatas. Hæc vero, homo est albus, non est per se nota: quia cognita quidditate subiecti non est euidens hominem esse album. Propositio per se nota secundum se quo ad nos est illa, cuius prædicatum est de intrinseca ratione subiecti & termini eius (idest quidditates rerum significatarum per extrema) sunt omnibus noti, vt quodlibet est vel non est, omne totum est maius sua parte. Nullus enim ignorat quid est ens, & quid totum. Quare omnis per se nota quo ad nos, est per se nota secundum se: & dicitur per se nota simpliciter. Non tñ omnis per se nota secundum se, est per se nota se nobis: & iò dicetur per se nota secundum quid, ut sunt istæ, homo est rōnalis, angelus est spiritus, & similes in quibus licet prædicatum sit de rōne subiecti, tamen quidditates extremorum non sunt omnib. notissimæ. Quod si termini fuerint noti non omnibus, sed sapientib. tunc erit per se nota sapientibus, vt ait Boetius in de hebdomatibus de hac propositione. Incorporalia non sunt proprie in loco. ¶ Hinc sequitur q hæc Deus est, est per se nota ẜm se: quia de intrinseca rōne Dei est existere: tamen non est per se nota simpliciter: quia non omnibus, sed solis beatis, sunt notæ quidditates extremorum. Differētia ergo est inter Scotum, & nos, q ille putat esse duas propositiones, illam, Deus est, quæ est in beatis: & illam quæ est in nobis, propterea quia constant ex diuersis notitijs formalibus. Nos autē respiciētes ad res significatas dicimus esse eandem. Et q hæc fuerit mens Aristo. præter argumētum factum ex eius modo loquendi, arguitur secundo. Ait nanq; dupliciter esse aliqua notiora. s. quo ad naturam, & quo ad nos. Vbi nō vocat notiora notitias seu voces: sed res significatas, dicens, causas esse notiores naturæ, & effectus notiores nobis: ergo eadē ratione alia erunt per se nota ẜm se, & quo ad naturā, & alia per se nota nobis. ¶ Et tertio præter authoritatem Aristo. arguitur ad rem. Propositio per se nota vt nomē sonat, est cuius connexio inuicem extremorū cuicunque cognoscenti eorum quidditates est nota: sed omnis propositio cuius prædicatū est de intrinseca rōne subiecti est hmōi: ergo omnis talis est per se nota. ¶ Sed est hic notandum, q non tm̄ propositio cuius prædicatum est de intrinseca ratione subiecti est per se nota: sed omnis in vniuersum propositio immediata est per se nota, vt omne animal rationale est disciplinabile, si illa sit prima passio, quia illa inest subiecto non per aliud medium. Probatio, propositio per se nota secundum se opponitur propositioni demonstrabili: itaq; idem est per se nota, & indemonstrabilis, & idem est demonstrabilis & non per se nota: sed propositio in qua prima passio prædicatur de definitione est indemōstrabilis: quia cū prædicatum per se primo inest subiecto: caret medio per quod demon-

Margin notes: H — *1. Prop. Duplex propositio per se nota* — C — *Per se nota simpliciter.* — K — *Deus est, est per se nota.* — L — M — *Propositio demonstrabilis.*

A demonstretur: ergo est per se nota. Sed homo est disciplinabilis, non est per se nota: quia licet prima passio immediate insit definitioni, tamen definito non inest immediate: sed inest per definitionem, quæ est medium per quod passio demonstratur de definito. Vnde neque illa in qua secunda, uel tertia passio prædicatur de definitione est per se nota: quia est demonstrabilis per primam passionem. In summa, tantum ualet propositio per se nota, quãtum non per aliud medium nota, quod est dicere, immediata. Vnde propositiones negatiuæ, in quibus unum generalissimum negatur de alio, ut substantia non est qualitas, censerentur ab Aristot. secundum se per se notæ.

Contra. ¶ Contra hanc doctrinam S. Thomæ potissima argumenta Scoti sunt hæc: Ista propositio, B omnis homo est rationalis, est ex natura sua a priori demonstrabilis: ergo nõ est per se nota. Consequentia patet: quia per se notum idem quod, non per aliud notum: & antecedens probatur: quia demonstratur per definitionem, scilicet, omne animal rationale est rationale &c.

2. ¶ Et secundo arguitur: Si illa, omnis homo est rationalis, est per se nota secundum se, propterea quod cognita quidditate subiecti, & prædicati statim esset nota, eadem ratione hæc, omnis homo est disciplinabilis, est per se nota: nam cognita quidditate subiecti statim est euidens: consequens est falsum: quia illa est demonstrabilis per definitionem C subiecti: ergo definitio propositionis per se notæ est nulla. ¶ Et tertio pro claritate materiæ arguitur. Illa propositio, omne animal rationale est disciplinabile, est per se nota, ut dictum est: & hæc, omnis homo est disciplinabilis, non est per se nota: & solum differunt penes hoc, quòd subiectum unius est definitio & subiectum alterius est definitum, licet res significata sit eadem: ergo alius terminus est definitio & alius definitum (alias demonstratio non constaret nisi ex duobus terminis: quia medium non differret a minori extremitate) & per consequens ad illos respiciendum est ad propositionem esse per se notam.

Atque adeo bene dicit Scotus, quòd prima propositio est per se nota: quia ex proprijs terminis fit nota, & secunda non, quia ex alienis fit nota. ¶ Sed pro solutione illorum notandum est, quod in demonstratione, si ad res significatas respiciamus, non sunt nisi duo termini, scilicet subiectum & passio: sed subiectum ipsum distincte significatum per definitionem est medium ad demonstrandum passionem de eodem subiecto confuse significato per definitum. Quidque in definitione non sunt tres termini secundum res significatas, sed secundum cognitionem & apprehensionem nostram. ¶ Vnde ad primum argumentum negatur hanc propositionem, omnis homo est rationalis, esse ex natura secundum rem demonstrabilem: immo est per se nota: quia secundum rem est eadem cum illa, E omne animal rationale est rationale: sed respectu nostri est demonstrabilis. Et hoc est quod dicit S. Thomas, quod est secundum se per se nota, sed nõ quo ad nos: quia nos nõ distincte cognoscimus quidditatem subiecti, nisi per definitionem, per quam illa est nobis demonstrabilis. ¶ Et eodem modo respondetur ad secundum, concedimus enim eadem ratione, omnis homo est disciplinabilis, esse per se notam secundum se: sed demonstratur respectu nostri per definitionem. ¶ Vnde ad tertium argumentum respondetur, quod tam per se nota est hæc secundum se omnis homo disciplinabilis, quàm hæc, omne animal rationale est disciplinabile, F sed respectu nostri illa demonstratur per hanc. Nec secundum se differunt: quia eadem est res significata per subiectum utriusque: sed differunt, secundum cognitionem & apprehensionem nostram.

¶ Et confirmantur solutiones istæ: nam in angelo, qui non indiget complexa cognitione, sed simplici notitia distinctissime cognoscit res: eadem propositio est, homo est disciplinabilis, & animal rationale est disciplinabile, & sine aliqua demonstratione est ei per se nota.

¶ Vnde ad nonum argumẽtum principale respondetur, quòd cum ait Aristo. propositionem Ad 9.

tionem per se notam cognosci inquantum terminos cognoscimus, nec intelligit de notitijs intuitiuis nec abstractiuis: sed de reb. significatis quas uocat terminos, ut expositum est. ¶ Ad decimum argumẽtum respõdetur, quòd mens Aristo. non est negare in uniuersum demonstrationem circularem: sed negare demõstrationem circularem in eodem genere demonstrationis, & eodem genere causæ. Vnde in syllogismis dialecticis nihil prohibet contingere circulum, ut Arist. concedit in tex. 6. & nos ibi exposuimus quando ex cõclusione, & una præmissarum sequitur altera: huiusmodi enim syllogismus secũdus, non est necesse ut sit demonstratio, puta quòd præmissæ sint ueræ causæ conclusionis: sed solum sequitur conditionaliter, quod si sequitur, omne a. est b, omne c. est a, ergo omne c. est b: consequenter etiam subsequitur, omne c. est b., omne a. est c. (quæ est conuersa minoris) ergo omne a. est b. ¶ Secundo sequitur, quòd non inconuenit demonstrare propter quid eclipsim lunæ hoc modo: Quando terra interponitur inter solem & lunam, luna eclipsatur: sed quando sol est in tali puncto cœli, & luna in tali, tunc terra interponitur: ergo quãdo sunt in talibus punctis luna eclipsatur. Et econuerso. Quotiescunque luna eclipsatur terra interponitur: sed sole & luna existentibus in tali aspectu luna eclipsatur: ergo quando sunt in tali aspectu terra interponitur. Hoc inquam non est incõueniens: quia prima consequentia antecedens importat causam realem consequẽtis quo ad esse: & in secunda, antecedens solum est signum per quod cognoscimus consequens. ¶ Neque inconuenit, quòd causa finalis demonstretur per efficientem hoc modo, quicunq; deambulat post cœnam, acquirit, aut cõseruat sanitatem: hic deambulat post cœnam: ergo & econuerso: Quicunque seruat sanitatem deambulat post cœnam: hic conseruat sanitatem: ergo. ¶ Sed hoc est quod Aristo. prætendit, scilicet quod in eodem genere causæ: sicut repugnat quòd a. sit causa b. & b. causa a. ita repugnat quòd a. demonstretur per b. & b. per a. Et iõ ad ultimam replicam quæ directe militat contra hoc, respondetur primo, quòd vapor non est adæquata causa materialis, ex qua generatur pluuia, quia potest etiam generari ex aere condensato. Nec pluuia est causa totalis generationis vaporis: quippe quam possit etiã vapor generari ex aere condensato in cauernis terræ. Et secundo respondetur, quod uapor non est materia eiusdem pluuię, ex qua idem uapor genitus est: sed uapor a. generat b. pluuiam, & b. pluuia generat uaporem c, & c. vapor pluuiam d. &c. Obidque nihil prohibet quo minus per uaporẽ tanquam per signum demonstretur futura pluuia, & per pluuiam demonstretur futurus alius vapor.

QVID DE OMNI, modi per se, & quid uniuersale.

CAP. IIII.

VM autem fieri nequeat, ut id cuius est absolute scientia aliter sese habeat, id necessarium est profecto quodcunque sciri demonstratiua scientia potest: ea uero demonstratiua scientia est, quàm demonstrationem habendo habemus: ergo demonstratio ex necessarijs ratiocinatio est.

Tex. viij. ¶ Sumendum est igitur, ex quibus qualibus ue demonstrationes conficiuntur. Atque primo, quid de omni, quid per se, quid uniuersaliter, dicimus, determinemus. Id itaque de omni dicimus, quod non cuidam inest, cuidam non inest: neque quod interdum competit, interdum non competit: ut si animal omni de homine dicitur, si uerum est hunc dicere hominem, uerum est eum & animal dicere: ac si nunc uerum est alterum dicere, uerum

A verum est & alterum dicere: & si in omni linea punctum inest, similiter. Atque huius signũ est, id quod facimus. Hoc enim pacto inficiationes afferre, cũ de omni interrogamur, solemus, si aut de aliquo non dicatur, aut si interdum non insit.

Textus ix.¶ Per se autem, in ratione quid est dicente, ea quæ sunt dicimus: ut triangulo linea, & lineæ punctum inest: ex his enim ipsorum substantia constat, & hæc in ratione quid est dicente, insunt.¶ Et item ea, quorum in
B ratione quæ quid est patefacit, ea ipsa sunt, quibus insunt: quo pacto lineæ quidem rectum, & curuum inest, numero uero par atque impar, primum atque compositum: figuræ denique laterum æqualium, ac altera parte longius.

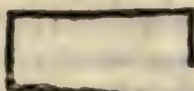

Atque in horum quidem definitione numerus, in illorum autẽ linea inest. Quæ igitur, aut illo, aut hoc insunt modo, per se cuique competere dico: quæ uero neutro modo competunt accidentia, qualiter ani-
C mali musicũ, aut album cõpetit.¶ Præterea id per se dicimus, quod non de subiecto alio dicitur vllo: ambulare enim cum aliquid aliud sit, quàm quod ambulans est: & ita albũ: at substantia, & quæcunque hoc aliquid significant, cum nõ sit aliud quicquam, id sunt quod sunt. Ea igitur quę de subiecto nõ dicuntur per se, ea vero quæ de subiecto dicũtur accidentia voco. ¶ Insuper alio modo, id quidẽ quod vnicuique per se competit, per se dicimus: id autem quod hanc conditionem egreditur, accidens: ueluti si ambulante quopiam coruscauerit, id accidens dicimus. non enim ob id

ipsum coruscauit, quia ambulauerit, sed id dicimus accidisse: at cum iugularetur quispiam, mortem obierit, iugulationemve, id per se dicimus: ob id ipsum enim quia iugulabatur mortuus est, sed non accidit eum cum iugularetur mortem oppetijsse. D

Tex.x.¶ Quæ igitur in hisce quæ sub scientiam simpliciter cadunt, per se dicuntur, uel eo pacto ut sint in prædicatis subiecta, uel eo rursus ut ipsa sint in subiectis & per se necessario sunt. Nam fieri non potest, ut non competant aut simpliciter hæc, aut eorum opposi- E
ta: ueluti lineæ rectum aut obliquum, & numero par, aut impar. Est enim cõtrarium, aut priuatio, aut cõtradictio genere in eodẽ, ceu par est id, quod est non impar in numeris, uni sequitur. Quare necesse est affirmare, aut negare est, necesse est & ea quæ per se insunt, competere. Id igitur quod de omni, & id quod per se dicimus, hoc sit mõ determinatũ.

Tex.xj.¶ Vniuersaliter autem id cõpetere dico, quod de omni dicitur & per se, atque hoc plane quo ipsum est. Patet igitur ea necessario rebus inesse, quæ ipsis vniuersaliter competunt. Atque per se & hoc quo ipsum est eadem esse dico, ueluti lineæ per se punctum inest, rectumve, ea nanque ratione qua linea est, & triangulo quo triangulus est recti duo: per se enim triãgulus tres duobus rectis æquos. Tũc autem quippiam vniuersaliter inest, cum de quouis & primo ostenditur: uelut æquales duobus rectis habere, non uniuersaliter figuræ inest, de figura licet duob. rectis angulos æquos habere liceat ostendere: at non de quauis figura, nec ostendens figura quauis utitur: quadratum .n. est quidem figura, non tamen tres

G duobus rectis æquos habet. Is etiá triá-
gulus, qui duc-
rú ęqualium la-
terú est, omnis
quidē duobus
rectis, tres æ-

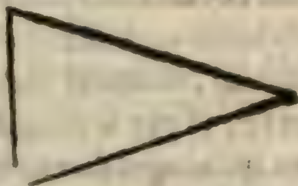

quus habet at non primus: triangulus enim prior. Qui igitur primus his duobus rectis æquos habere, uel quoduis aliud demõstratur, ei primo uniuersaliter id competit, & demonstratio per se eius vniuersaliter est: cæterorum uero quodam modo non per se, nec eius vni
H uersaliter est, qui duorũ est æqualiũ laterũ, sed superat, & ad plura sese extendit.

AEC est tertia pars principalis primi libri: in qua postquam in 1. cap. constitutum est demonstrationem esse necessariam, & in duobus sequentibus definitum est, quid est scientia & quid demonstratio: explicatur modo ex qualibus præmissis conficiatur demonstratio. Vt prima quæstio fuerit, an demonstratio sit: secunda, quid sit: & tertia qualis sit. Quæ quidē pars protenditur, vt supra diximus, per octo capita usque ad vndecimum. Habetq; tria membra. In primis enim duobus capitulis exponũtur tres
I termini, quorum notitia necessaria est ad subsequentia, scilicet quid sit dici de omni, & per se, & vniuersaliter. In quatuor subsequentibus explicatur, ex quibus propositionibus constituatur demonstratio: & in duobus ultimis concluditur duplicem esse demonstrationem, scilicet propter quid, & quia, atque adeo primam figuram esse demonstrationi aptissimam. Caput hoc quartum (quod totius est artis posterioristicæ basis ac fundamentum: atque adeo in quo tantisper immorandum nobis est) secundũ diuisionem Commentatoris continet textus quinque. ¶ In primo, qui est septimus in ordine, præmittit Arist. hanc cõclusionem, quam fere in hac tertia parte intendit explicare & probare. Demonstratio est ratio- *Tex. 7.*

K cinatio, seu syllogismus procedēs ex necessarijs. Hanc conclusionem ex supradictis ita concludit. Cum fieri nequeat, ut id aliter se habeat cuius est absolute scientia, fit ut id quod scitur demonstratiua scientia, sit necessarium. Antecedens supponitur ex 2. cap. & consequentia est nota, quia idem est, necessarium, & quod non potest aliter se habere. Addit in conclusione, quod scitur demonstratiua scientia, ad explicandum quod dixerat in antecedenti: absolute scientia, omnis enim scientia simpliciter est demonstratiua. Rursus: Quicquid scitur demonstratiua scientia est necessarium: & demonstratiua sciētia est illa quam habemus demonstrationem habendo: idest quam acquirimus solum per demonstrationem, ut cap. 2. dictum est, ergo omnis demonstratio procedit ex necessarijs. Consequentia est nota: quia conclusio necessaria non concluditur, tanquam ex proprijs causis, nisi ex propositionibus necessarijs. Dixerim, tanquam ex proprijs causis, quia necessarium bene potest syllogizari ex contingentibus & ex falsis: sequitur nanque, Omne animal est non uidens, talpa est animal, ergo talpa est nõ uidens: tamen maior illa, et si in aliquo casu esset vera, non est causa cõclusionis: nam quamuis esset falsa, nihilominus conclusio esset vera. ¶ In text. 8. [Sumendum est igitur] explicatur quid sit dici de omni. Vbi adnotandum est primo, quod cum in hac tertia parte intendat Arist. docere demonstrationem procedere ex necessarijs, vult primo docere necessitatem propositionis in his tribus consistere, scilicet si prædicatum respectu subiecti dicatur de omni, per se, & vniuersaliter. ¶ Secundo notandum est, quòd duplex est dici de omni, scilicet prioristicum & posterioristicum. Dici de omni prioristicum est prædicatũ, ita affirmari de subiecto, ut nihil sit sumere sub illo, de quo non affirmetur prædicatum, siue talis prædicatio contingens fuerit, siue necessaria. Nõ dixerim, Dici de omni est propositio uniuersalis affirmatiua, ut aliqui dicunt: quia propositio non est id quod dicitur de omni: sed in illa prædicatum

Demõstratio ex necessarijs.

L

Tex. 8.

M

Dici de omni prioristicum & poster.

A tum dicitur de omni. Vt prædicatum huius, omnis homo vigilat, dicitur de omni. Et dicitur prioristicum, quia ad negocium libri Priorum, ubi solum agitur de forma syllogismi, satis est quòd præmissæ regulentur per dici de omni hoc modo: aut per dici de nullo, si fuerit syllogismus negatiuus, idest, quod maior extremitas prædicetur de modo in propositione simpliciter affirmatiua, uel simpliciter negatiua, ut quinto libro Summul, expositum est. Hic uero, ubi agitur de materia præmissarum, ex quibus constat demonstratio, aliter consideratur, dici de omni, quod appellatur posterioristicum. Est nanque prędicari de omni supposito, seu indiuiduo subiecti pro quolibet tempore, ut omne animal rationale est ri-
B sibile, omnis homo est animal rationale. Et hoc est quod ait Aristot. Quod non cuidam inest, cuidam non inest: nec interdum competit, interdum non competit: Vt si animal dicitur de omni homine, de quocunque uerum est dicere quod est homo, uerũ est etiam, quòd est animal: & quocunque tempore uerum est, quòd est homo, uerum est etiam ꝙ est animal. At cum ait, in omni linea inest pũctum (idest de omni linea prædicatur punctum) non intelligas in recto. s. quòd omnis linea est punctum, sed in obliquo. s. omnis linea continuatur & terminatur punctis. Et ideo de quocunq; uere dicitur, ꝙ est linea & in quocunque tempore id dicitur, uere etiã dicitur ꝙ continuatur per puncta. Itaque uniuersalitas suppositorum
C ut notauit Albertus, requiritur propter formam syllogismi, uniuersalitas uero temporis, propter necessitatem materiæ demonstrationis. ¶ Cum audis, pro quolibet indiuiduo & tempore, intelligito affirmatiue si subiectum habet indiuidua, & est in tempore: alias intelligitur proportionabiliter negatiue. i. ꝙ nullum sit indiuiduum subiecti, aut tempus pro quo prædicatum non cõpetat: quia in Deo non sunt plura indiuidua, nec tempus, & tamen hæ censentur de omni, Deus est purus actus; & similes: quia in æternitate sunt ueræ. ¶ Ex quo sequitur primo, ꝙ non conuertuntur, dici de omni, & propositio uniuersalis: Primo: quia dici de
D omni, ut dictum est, nõ est conditio propositionis: sed prædicati. Secundo: quia in uniuersali falsa prædicatum non dicitur de omni: postquam non uere dicitur de subiecto, licet denotetur dici. Quod sufficit ut sit apta præmissa in syllog. dialectico. Et tertio, quia propositio, in qua prędicatum dicitur de omni posterioristice, non indiget ut sit formaliter uniuersalis: quia in illis indefinita æquiualet uniuersali: tam de omni enim est posterioristice, homo est animal, quàm omnis homo est animal, quinimo gratia doctrinæ indefinitis nobis utendum est in demonstrationibus pro uniuersalibus. ¶ Secũdo sequitur, quòd dici de omni prioristicum est superius ad posterioristicum. Omne enim posterioristicum est prioristi-
E cum: & non conuerso. Nec definiuit hic dici de nullo sicut in prioribus: quia loquitur de demonstratione potissima qualis est affirmatiua: Potest tamen proportionabiliter definiri dici de nullo. Est enim prædicatum negari de subiecto pro quolibet eius supposito & quolibet tempore, ut nulla substantia est qualitas, nullus homo est equus. ¶ Probat Aristo. suam definitionem a signo dicens, quòd signum huius, uidelicet ꝙ tale sit, dici de omni, inde sumitur, ꝙ hoc pacto solemus afferre inficiationes, idest negationes seu instantias, interrogati an tale prædicatum dicatur de omni. Exempli gratia. Interrogati an in his propositionibus, omni figura habet tres angulos æquales duobus
F rectis, omnis homo uigilat, casu quò sit uera, prædicatum dicatur de omni: utrunque negamus, quia in prima non dicitur de quolicet supposito subiecti: & in altera, non dicitur pro quolibet tempore. ¶ In tex. 9. [p se autem dicimus] explicat Arist. secundum particulam, scilicet quid sit prædicatũ per se inesse subiecto. Vbi notãdum est primo, quod quamuis propositio ipsa dicatur propositio per se & per accidens, nihilominus non potest explicari quæ propositio sit per se, aut per accidens, nisi per ordinem ad res significatas. Intelligi enim nequit quomodo prędicatum uocale aut mentale, per *Tex. 9. Propositio per se.*

G se aut per accidens conueniat subiecto, nisi quia res significata, per se & non per aliam causam, aut per aliud accidens conuenit subiecto. Et hoc ostendit, quòd non solum voces prædicantur, sed res ipsæ, ut in prologo prædicamentorum late discussimus. ¶ Secundo notandum est, quòd Aristot. ponit quatuor modos dicendi per se, in quatuor particulis textus, de quibus etiam meminit 5. met. tex. 23. Qui quidem modi hac ratione distinguũtur. Hæc præpositio, per, apud philosophos dicit omnia quatuor genera causarũ: quarum duæ sunt intrinsecæ. s. formalis & materialis: & totidem extrinsecæ, s. efficiens & finalis. Primus ergo & dignissimus modus est ubi ly per, dicit causam formalem: & quia forma intrinseca rei est eius definitio, fit, ut illa propositio sit in primo

Quatuor modi per se.

H modo dicendi per se, cuius prædicatum est de ĩtrinseca ratione, idest definitione subiecti: puta definitio aut pars eius, ut homo est animal, homo est rationalis, homo est animal rationale. Non dixerim, quòd primus modus dicendi per se sit propositio, ut quidam dicunt: quia cum propositio non dicatur. i. prædicetur, sed prædicatũ dicatur de subiecto, illa est impropria loquutio: & magis proprie dicitur ꝙ propositio est in tali modo dicendi per se. Pergit vt sola exempla ponere in mathematicis: triangulo inquit inest linea & lineæ punctum. Inesse nanque apud Arist. idem est, quod prædicari: non tamen intelligit ꝙ linea prædicetur de trian-

I gulo in recto, sed ĩ obliquo, quemadmodũ ponitur in eius definitione. Est. n. triãgulus figura tribus rectis lineis contenti: & linea est longitudo sine latitudine & profunditate, cuius partes punctis continuantur & terminantur. Et ideo dicit, quòd substantia, id est definitio lineæ cõstat ex punctis, quamuis punctum non sit pars lineæ ut diximus in cap. de quantitate. ¶ In secunda particula textus. [Et item] subditur secundus modus. Vnde in secundo modo dicendi per se, est illa propositio, cuius subiectum est in definitione prædicati, ut homo est risibilis, & omnis in qua propria passio prædicatur de subiecto. Accidens enim proprium defi-

Secundus modus per se.

nit per eius subiectum, ut risibilitas est hominis aptitudo ad ridendum. Et hoc est qđ ait: Ea (scilicet prædicata) dicuntur secũdo modo per se, in quorum ratione, quæ quid est patefacit (idest, in definitione quidditatiua) sunt ipsa, scilicet subiecta, quibus insunt talia prædicata. Subiungit exempla mathematica, ut lineæ rectum & curuum inest, numero uero, par atque impar. Sunt enim passiones lineæ rectum & curuum: & passiones numeri par & impar, & simplex & compositum. Et ideo subdit Aristo. quòd in definitione horum, scilicet par, impar, simplex, & compositũ, ponitur numerus. Est enim par, numerus in duos ęquales numeros partibilis: & impar est numerus qui in duos æquales diuidi non potest. Numerus uero simplex, ut quæstione prima de quantitate dicebamus, est ille, qui nullo alio numero mensuratur, sed sola vnitate, ut binarius, ternarius, &c. numerus vero compositus est, qui alio numero mensuraẗ, ut nouenarius, qui cõstat ex ter tribus, quasi ex tribus lateribus æqualibus: & sexdenarius, qui constat ex quater quatuor. In definitione autem illorum, scilicet recti & curui ponitur linea. Rectum enim est linea, cuius medium non exit ab extremis: & curuum, est linea, cuius medium exit ab extremis. Quocirca huiusmodi propositiones, linea est recta, uel curua, numerus est par &c. sunt in secundo modo dicendi per se. In ultimo exemplo transfert Boetius tãquam passiones figuræ, æquilaterum, isosceles, scalenon, quæ uerba nec sunt in codice Græco, nec punctim exprimunt mentem Aristot. Græce enim non est nisi, isopleuron, idest, æquilaterum: quæ est passio non solius trianguli, sed omnis figuræ rectilineæ: & heteromeces, idest altera parte longius, quæ est passio quadrati potius, quàm trianguli. Et ideo nos posuimus exempla in quadratis. Immo uero, & numeri ipsi possunt esse æquilateri, ut nouenarius est triangulus æquilaterus: & sexdenarius, quadratus æquilaterus. Sed de speciebus trianguli in capite sequenti.

K (right margin, top)

Numerus, par, impar

L *simplex, cõpositus.*

M

¶ Vt ergo ad rem reuertamur, quantum

ex

A ex artificio Aristotel. coniicio in isto secundo modo, ly per, dicit causam materialem, quæ etiam est intrinseca: subiectum enim tanquam causa materialis in qua recipitur passio intrat eius definitionem, vt patet: cum dicimus, aquilitas est nasi curuitas. Vbi curuitas quæ est genus contrahitur per nasum, tanquam per differentiam in genere causæ materialis, ad esse aquilitatis. ¶ Subiungit Aristo. ꝙ ea prædicata quæ neutro istorum modorum se habent. s. ꝙ nec prædicatum est de ratione subiecti, nec subiectum de ratione prædicati, conueniunt subiecto per accidẽs, vt animali musicum aut album competit. Neque enim album est de

B definitione animalis, neque animal de definitione albi. ¶ Hinc patet ratio nominis per se, prædicatum enim dicitur inesse per se subiecto: quia non inest per accidens vt in subsequentibus perspicacius elucescet.

Tertius modus.

¶ In tertia particula textus (Præterea id per se) subsequitur tertius modus. Vnde per se tertio modo tantum sonat, quantum solitarie. Vt tantum valeat, quantum res quæ suapte natura per se existit. i. non in alio. Vbi per se solum excludit concomitantiam subiecti. Quemadmodum Socrates & quæcunque substantia dicitur ens per se: accidens vero, vt ambulare, & albedo, ens in alio. Et hoc insinuant exempla Arist. vbi ait: Ambulare enim cum aliud sit quàm quod

C ambulãs est: & item album: scilicet pro formali vt albedo, aliud etiã sit quàm res quæ est alba, supple, non sunt per se, sed entia in alio: substantia vero. i. vniuersalia prædicamenti substantiæ & quæcunque hoc aliquid significant. i. indiuiduæ substantiæ, id sunt quod sunt. i. entia sunt per se. Vnde cum dicit esse per se quæ de subiecto nullo dicuntur, non excludit, dicit de subiecto, tanquam vniuersale de suo inferiori, sed tãquã accidens de subiecto: nam vniuersalia substantiæ sunt entia per se: licet quidditatiue dicantur de suis inferioribus. ¶ Colligitur hinc quã sit lata differentia inter tertium modum & duos præcedentes: nam duo priores sunt modi complexorum: tertius vero est modus incomplexorum. Quod est dicere: Duo priores sunt modi prædicandi. s. D quibus prædicata in propositione dicuntur de subiecto: sed tertius modus potius est modus essendi rerum quam prædicandi. Petrus enim sine ordine ad propositionem dicitur ens per se: & albũ, ens ꝑ accidens. ¶ In quarta particula textus (Insuper alio mõ) subsequitur tandẽ quartus modus per se. Vnde in quarto mõ dicẽdi per se est ꝓpositio in qua prædicatur effectus de sua propria causa: vt iugulatus interiit. Iugulatio enim per se est causa mortis. Et iste modus opponitur effectui per accidens. i. qui forte contingit causæ non per se intendenti talem effectum, vt cum me ambulante coruscat: ambulatio. n. non est per se causa coruscationis. Aut si dicas, ædificator thesaurum inuenit, sed ædificator ædificat, est per se. Primi ergo duo

Quartus modus.

E modi sunt per se prædicandi: tertius vero, ꝑ se essendi: & quartus, per se causandi. ¶ Sed est notandum, quòd nihil vetat secundum & tertium modum aliquando coincidere. Subiectum. n. per definitionem est causa passionis: obidque, homo est risibilis, quæ est in secundo modo, est & in quarto, vt insinuat Albertus. Aut, quo verius dicamus hæc est in quarto modo, omne animal rõnale est risibile, cuius subiectum exprimit causam per se prædicati. ¶ In textu. 10. (Quæ igitur in hisce) applicat Aristotel. modos per se ad usum demonstrandi. De quo sunt variæ opiniones. Atqui rem primo obscuram fecit & variam translatio Boetij quam doctores sequuntur: Quæ sic habet, quæ ergo dicun-

Text. 10. Applicatio modorum per se ad demonstrationem.

F tur in simpliciter scibilibus per se sic sunt, sicut inesse prædicantibus, aut inesse propter ipsa, quæ verba præterquam quòd vix sunt intelligibilia, sensum Aristotel. ad verum non referunt. S. Thomas glossat hoc modo: In demonstratione vbi passio concluditur de subiecto (quæ conclusiones sunt simpliciter scibiles) conclusio est in secundo modo per se, & item in quarto: quia subiectum est per se causa passionis. Et ita glossat, aut inesse propter ipsa. Et per consequens existimat ꝙ in simpliciter scibilibus soli secundus, & quartus modus, deseruiunt demonstrationi quantum ad conclusionem

G sionem. Themistius vero & Eiricomelis e contra cēsent solos duos primos modos deseruire demonstrationi: eo ꝙ sunt modi prædicandi qui constituunt propositiones intrinsece necessarias: quales requiruntur ad demonstrationem. Albertus & alii putant omnes modos deseruire demonstrationi: vt vt late est videre apud Paulum. ¶ At vero ne nos opinionum turba cōfundat, prima propō sit. In demonstratione vbi passio concluditur de subiecto per eius definitionem conueniunt primus, secundus & quartus modus dicendi per se. In hac. n. demonstratione, omne animal rationale est disciplinabile: oīs homo est animal rōnale: ergo omnis homo est disciplinabilis, conclusio est in secundo mō, & minor in primo, & maior in quarto: nam definitio subiecti est proxima & per se causa passionis. Propositio est S. Tho. lec. 13. Et præterea ambæ præmissæ sunt ēt per se causæ cōclusionis, quod pertinet ad quartum modum. Attamē Arist: vt litera Græca; & translatio Argyropyli testatur, solum fecit mentionem de primo & secundo modo cum ait: Quæ igitur in hisce quæ sub scientiam simpliciter cadunt (.i. vbi passio per definitionem demōstratur de subiecto) per se dicuntur, vel eo pacto vt sint in prædicatis subiecta .i. vt subiecta sint in definitione prædicati, quod contingit in secundo modo in quo est conclusio, vel eo rursus vt ipsa (.s. prædicata) sint in subiectis.i. in definitione subiectorum (quod contingit in primo modo, in quo est minor) hæc inquit & per se & necessario sunt. ¶ Secunda propositio. Vbi secunda passio demonstratur de subiecto per primam passionem, vt omne admiratiuum est risibile, omnis homo est admiratiuus, ergo omnis homo est risibilis: cōclusio & minor sunt in secundo modo: maior vero in quarto. ¶ Tertia propositio. Vbi definitio materialis demonstratur de definito, per definitionem formalem aut per finalē, conclusio & minor sunt in primo modo, & maior est in quarto. Exempli gratia. Quicūque vindictam appetit accensionem sanguinis patitur circa cor: iratus vindictam appetit: ergo iratus accensionem patitur circa cor. Conclusio & minor sunt in primo modo: quia in conclusione prædicatur definitio materialis, & in minori definitio formalis subiecto: sed maior est in quarto: quia definitio formalis est causa formalis definitionis materialis. Eodem modo si dicas, omnis syllogismus qui facit scire constat ex veris, & notioribus causis conclusionis: omnis demonstratio est syllogismus faciens scire: ergo omnis demonstratio constat ex veris &c. vbi demonstratur definitio materialis per finalem. ¶ Hic adnotato, quòd quartus modus perseitatis non solum constituitur in causis efficientibus: sed etiam in causis finalib. & formalibus vt patet in maioribus harum demonstrationum. Immo esset in causis materialibus: hæc. n. est per se quarto modo, ædificium constructum ex parietibus & tecto est pulchrum, vbi subiectum est causa materialis prædicati. ¶ Tertius vero modus dicendi per se (fateor) non video quomodo seruiat demonstrationi: cum non sit modus prædicandi, sed asserendi rerum, ut incomplexe significantur. At positus est vt numerarētur omnes modi per se. Vel forte ad denotādū, ꝙ oēs demōstrationes quæ fiunt in aliis nouē prædicamentis, quæ sunt entia in alio, reducuntur aut quodammodo sustinētur in rebus prædicamentis substantiæ, tāquam in primis subiectis quæ sunt per se tertio mō. ¶ Probat cōsequenter Aristo. ꝙ huiusmodi propositiones per se sunt necessariæ. Vbi notandum est, ꝙ propria passio aut est simplex accidens quod conuertitur cum subiecto, vt risibile cum homine. Et de istis non est dubium quin faciant propositiones necessarias. Attamen est alia passio quæ ipsa simplex non conuertitur cum subiecto, sed disiunctum ex illa & suo opposito aut suis oppositis, vt rectum non conuertitur cum linea, sed rectum vel curuum, nec par conuertitur cū numero, sed par vel impar. Et probat, ꝙ istæ in quibus totū disiunctum prædicatur sunt necessariæ, vt omnis numerus ē par vel impar. Ait. n. ꝙ hæc omnia hēnt se tanquam contraria, aut priuatiue opposita, aut cōtradictoria in eodem genere. Quod est dicere: Quāuis de aliquo ente puta

Marginalia: 1. Propō. (beside "nos opinionum turba"); H (beside "do mō"); I (beside "in quo est conclusio"); 2. Propō. (beside "necessario sunt"); 3. Propō. (beside "ro in quarto"); K (beside "ca cor"); L (beside "bus harum"); M (beside "se tertio mō"); Propria passio duplex. (beside "aut est simplex accidens")

A te puta de albedine negetur vtrunque. s. rectum & curuum & par vel impar, quia non sunt passiones qualitatis, tamen indeterminato genere. s. quantitatis negari non potest vtrunque, vt puta in linea vel in numero. Curuũ.n. idẽ est quod nõ rectum in linea. i. linea non recta: & par idẽ est quod non impar in numero, vbi sequitur. i. vbi ex hoc quod non sit impar sequitur esse parem. Et hoc ẽ quod dicit ꝗ opponuntur sicut contradictio, aut priuatio in eodem gñe. Sicut ægrum idem est quod animal non sanum. Vnde oĩs linea aut est recta aut non est recta, quia de quolibet verum est idem affirmari aut negari, si nõ est recta, cũ sit apta nata esse recta, sequitur ꝗ est curua. Et hoc mõ proceditur in aliis disiunctis. Omnis. n. nasus est rectus vel
B simus vel aquilus. At.n. est rectus aut non est rectus: si non est rectus, aut est cauus, & tunc est simus: aut non est cauus. Si ergo nec est rectus, nec cauus, sequitur ꝗ sit gibbosus,
Tex. 11. quod est, aquilus. In text. 11. [vniuersaliter autem] exponit tertiũ terminũ propositũ in principio capituli. s. quid sit vniuersale, seu
Dici uniuersaliter. vniuersaliter dici. Ad cuius literæ intelligentiã notandum est hos tres terminos. Dici de omni, & per se, vniuersaliter se habere tanquam superius & inferius. Oẽ.n. vniuersale est per se, & non conuerso: atq; oẽ per se est de omni, & non econuerso. Exempli gratia omne animal est coloratum, omnis cygnus est albus, omnis coruus est niger, sunt de oĩ
C etiam posterioristice: quia prædicatum conuenit cuicunque supposito subiecti, pro quolibet tẽpore, saltẽ naturaliter: tamẽ non sũt per se, quia nigredo non est de intrinseca ratione corui, nec albedo de intrinseca ratione cygni. Immo nec sunt proprie passiones vt in prædicabilibus cap. de accidente ostendimus. Item in hac, omnis hõ est sensibilis, prædicatum dicitur de oĩ, & per se, sed non vniuersaliter. ¶ Vbi notato secundo, ꝗ prædicatum dici vniuersaliter de subiecto non est prædicari tanquã vnum ex quinque vniuersalibus: nec sufficit vt conueniat cuicunque suppositio subiecti: sed est ꝗ conueniat subiecto per se primo: At, licet sensibile conueniat homini per se (quia si accipiatur vt differentia constitutiua aĩalis, est in definitione hoĩs. & si accipiatur tanquã passio animalis, est mediata passio hominis) tñ non cõuenit homini per se primo. s. per hominẽ, sed per animal: non hõ enim inquantũ animal est sensibilis. ¶ Quod si arguas hominem & animal formaliter idem esse quia hõ formaliter est animal, ut. q. 3. super prolog. Porphy. expositum reliquimus. Rñdetur, ꝗ illa distinctio rõnis sufficit vt prædicatũ quod cõuenit homini rõne superioris, dicatur conuenire per aliud. Itaque conuenire per se opponitur huic quod est per accidẽs (per se. n. conuenit quod est de rõne alterius, vel de cuius rõne est aliud) sed, per se primo, opponitur huic quod est, per aliud. Et quo vno verbo dicamus, prædicatũ conuenire vniuersaliter requirit mutuam conuertentiam vt. s. tale prædicatũ omni & soli subiecto conueniat: aut saltẽ sit proximũ genus ꝓpriæ speciei: vt hõ ẽ animal. ¶ Quo fit vt dici de omni, dicat respectum prædicati (vt. s. de omnibus dicatur) & dici per se notat respectũ ad ipsam naturã subiecti, vt. s. prędicatum sit de definitione subiecti aut vice versa. Sed dici ꝑ se primo, quod est vniuersaliter, dicit negationẽ prioris. i. ꝗ conueniat huic nõ ꝑ aliud cui prima conuenit. ¶ Per hæc ergo quæ dicta sunt totus tex. 11. splẽdet. Ponit. n. primo Aristot. definitionem vniuersalis prædicari dicens: Vniuersaliter id competere, quod de omni dicitur, & per se, atque hoc plane quo ipsum est. Quod Boetius vertit [secundum quod ipsum] De omni, ad excludendum hanc, omnis cygnus est albus. Eo quod ipsum idest inquantum tale, ad excludendum hanc, homo est sensibilis. ¶ Quod si arguas. Homo inquantum homo est sensibilis: ergo homo eo quod est ipse, & secundum quod est ipse, est sensibilis: nam inquantum, & secundum quod, idem sunt. Respondetur, ꝗ homo inquantum homo est sensibilis, est æquiuoca. Si.n. intelligatur quod secundum suam totam & adæquatam naturam est sensibilis, falsum est: quia tunc soli homini hoc conueniret. Si autem intelligatur, ꝗ secundum aliquam partem suæ definitionis. i. inquantũ est aĩal, est sensibilis, id conceditur: sed

(Right margin letters: D, E, F)

G sed hoc non sufficit ut prædicatum per se primo conueniat ei. Quod est conuenire secundum quod est homo. Et hoc est notandum ne quis decipiatur credens idem esse, per se, & eo quod ipsum, aut secundum qđ est ipsum. Quo fit ut neque sit idem de omni & vniuersaliter dici. ¶. Infert mox Arist. dicens, Patet igitur ea necessario rebus inesse, quæ vniuersaliter competunt. Ac si dixisset, Patet ex dictis propositiones illas esse simpliciter necessarias, in quibus prædicata dicuntur de omni, per se, & uniuersaliter. Ad hoc. n. propositum exposuit hos tres terminos, ut ostenderet naturam propositionis necessariæ in his consistere: quæ ad vsum pertinet demonstrandi. ¶ Et sequitur in textu. Atque per se & hoc quo ip-
H sum est (id est secúdum quod ipsum, ut vertit Boetius) eadem esse dico. Quod glossat S. Tho. dicens, idem esse per se, & secundũ quod ipsum. De quo a nonnullis reprehenditur. Nam tunc, ut dicunt, nugatio esset dicere per se, & secundum, seu inquantum ipsum. At uero nescio cur reprehenditur de hoc S. Tho. potius quàm Aristo. qui idé dicit. Sensus ergo est: non quòd sint omnino idem sicut homo & homo, sed sicut superius & inferius: quemadmodũ dicimus, idem esse hominem & animal, quia eo qđ ipsum addit supra, per se. Vnde subiungit Aristo. veluti lineæ per se punctum inest, rectumve: ea nanque ratione qua linea est
I linea, constat ex punctis, quod pertinet ad primum modum dicendi per se, & est recta uel curua: quod pertinet ad secundũ modum. Et quia hæc prædicata conueniũt illi conuertibiliter: fit, ut conueniant & per se, & secundum quod ipsum. Et eodem modo habere tres angulos æquales duobus rectis conuenit triangulo per se primo. Subdit tamen quòd tunc quippiam uniuersaliter inest. i. secundum quod ipsum, cum de quocunque supposito subiecti dicitur, & primo conuenit tali subiecto. Defectu primi hæc non est per se, figura habet tres angulos æquales duobus rectis, quia id non conuenit cuicunque figuræ: puta quadrangulo. Et defectu secundæ particulæ hæc nõ est per se, isosceles. i. triangulus duorum tan- K
tum laterum æqualium habet tres &c. quia licet conueniat omni, non tamen primo. Sed primo conuenit triangulo, & per triangulũ conuenit isosceli: sicut, sensibile, primo conuenit animali, & per animal homini. ¶ Concludit tandem Arist. quòd demonstratio propter quid & potissima debet fieri ex talibus propositionibus necessarijs, quarũ prædicata per se primo conueniunt subiectis. Quare non debet prius demonstrari habere tres angulos de isoscele, sed de triangulo. s. omnis figura rectilinea triũ angulorum habet tres angulos &c. omnis triangulus est figura rectilinea &c. ergo. Nam si subsumas, omnis isosceles &c. nec minor nec conclusio erit per se primo. Ea- L
dem autem passio demonstrabitur de isoscele per triangulũ hoc modo, omnis triangulus habet tres angulos &c. omnis isosceles est triangulus: ergo. Veluti si dicas, ꝙ passio animalis prius debet demõstrari de animali per suã definitionẽ, & deinde per animal de suis speciebus. De figura autem demonstrabitur habere tres angulos æquales &c. non vniuersaliter (vt ait Aristo.) sed particulariter hoc modo: Omnis triangulus habet tres angulo, &c. quædam figura est triangulus, ergo. ¶ Qua luce si oculate inspicias, clarescit quemadmodum demonstratio debet cõstare ex ĩmediatis. i. ex propositionibus in quibus inter prædicatum, & subiectum nihil mediet. Idem. n. est prædicatum esse immediatum subiecti, & per M
se primo conuenire illi. Et idem est seruandum in passionibus secundis, ut s. primo demonstretur de prima per definitionem ipsius primæ passionis, & postea demonstretur de subiecto per primam passionem, ut omne animal qđ cognito effectu ignorat causam est risibile: omne animal admiratiuum est huiusmodi: ergo omne animal admiratiuum est risibile. Et postmodum, omne animal admiratiuum est risibile: omnis homo est animal admiratiuum: ergo. Minor vero (vtpote in qua prima passio prædicatur de subiecto) demõstrabitur per definitionem subiecti. Dicitur admiratio causa

sa

A sa risus ad hunc sensum, quod risus non prouenit nisi ex repentino gaudio: & repentinum est aut cuius causam ignoramus, aut quod aliquam affert nouitatem, vt in facetiis, aut quod subito occurrit. Quæ quidem nobis accidere non possent, si simul omnia sicuti angeli cognosceremus.

Causa risus.

DE DECEPTIONE CIRCA VNIVERSALE. CAP. V.

Tex. 12.

OPORTET autem non latere errorem persæpe fieri, & B non esse id quod ostenditur primum vniuersale, quemadmodum esse videatur. Decipimur autem hac deceptione, cum aut præter singulare, vel singularia nihil est, quod accipiatur superius: aut est quidem, sed nomine caret in diuersis specie rebus, aut est in parte totum id de quo demonstratur. Parti nanque accommodabitur quidem demonstratio, & de qualibet erit: attamen non erit hujus primi vniuersaliter demonstratio: ac huiusce primi quatenus primum est demonstrationem dico, cum est primi uniuersaliter. ¶ Si igitur quispiam ostenderit re- C ctas duas lineas non concurrere, inter quas eadem in parte sunt anguli recti, ex recta linea secante illas oborti: huius ex eo demonstratio proprie videbitur esse, quia sic in omnib. angulis rectis est, verum non est: quippe cum id fiat non ex eo, quia sic sint illi anguli duobus rectis æqui, sed ex eo quia quouis modo duobus æqui sint rectis.

Text. xiij. ¶ Et si nullus alius esse triangulus quàm hisce, qui duorú æqualium laterum est huic vt duorum est æqualium laterum, angulos æquos duobus rectis habere competere videatur. Et si- D militudo rationú mutato ordine numeris vt numeri, lineis vt lineæ, solidis vt solida, temporibus denique vt tempora sunt, competere videtur, quemadmodum seorsum olim ostendebatur: quod tamen vna demonstratione de omnib. demonstrari potest: sed quia non sunt quippiam vnum hæc omnia nomine certo vocatum, numeri inquam, longitudines, tempora, solidaq́;, atque differunt inter se specie, ideo seorsum sumebantur: nunc autem uniuersaliter hoc demonstratur. Non enim hisce, vel vt lineę sunt, vel ut numeri, sed ut hocquod quidem vniuersaliter his inesse cunctis supponitur competit. ¶ Quocirca si quis unumquemque triangulum, eum inquam, qui ex æqualibus omnibus, & eum qui ex omnibus inæqualibus, & item eum qui è duobus æqualibus laterib. constat, aut una, aut alia seorsum

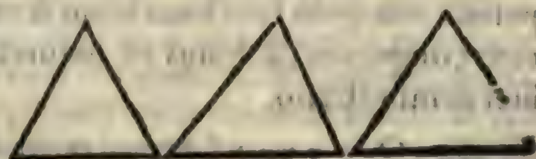

demonstratione tres æquos duobus rectis habere ostéderit: nondum is profecto triangulú scit duobus rectis æqua- E les habere, nisi eo sciendi modo, quem F ipsi more suo sophistæ profitentur, neq; de triangulo uniuersaliter id præcipit, & si nullus alius præter istos triangulus est non enim id istis ut trianguli sunt, nec omni triangulo ratione formæ, sed numeri inesse cognouit. Tametsi nullus triangulus est, quem ipse non æquos duobus rectis tres habere sciat. Quando igitur non scit uniuersaliter, & quando simpliciter scit, manifestú est. Enimuero si eadem esset trianguli ratio, & duorum æqualium laterum trianguli, cæterorú-

que

C quæ triangulorũ demonstratio, aut cuique aut omnibus æque sine vllo discrimine accommodaretur, vt patet. Cum uero non sit eadem, sed diuersa, tresq; anguli duobus rectis æquales, hoc cuique competere quo quisq; triangulus est non sint, isoc simpliciter qui dicto modo demonstrat. ¶ Patet autem, vtrum illi competat ut triangulus est, an ut duorũ æqualium laterum: & quando per hunc competit primum, & cuius est uniuersaliter demonstratio. Nam ei competit ut tale est, cui cæteris sublatis competit primo: ueluti laterum duorum æqualium æneo triangulo, competent anguli duo-

H bus rectis æquales: at ære sublato, vt non sit æneus, etiam competent. Et item laterum æqualitate duorum sublata, ut non sit duorum æqualium laterum: at non competit sublata figura, uel termino: sed non primis ipsis sublatis. Quo igitur primo sublato non competent, triangulo; per hunc enim & cæteris competunt, & huius est uniuersaliter demonstratio.

Tex. 12.

QVOD AVTEM superiori capite definitum est quid sit prædicatum ꝙ se primo dici de subiecto (qđ est vniuersaliter dici) in hoc quin-

I to id perspicacius exponit Arist. docens quemadmodum errare contingit demonstrando tanquam vniuersale id quod nõ est vniuersale, & quomodo sint eiusmodi errores cauendi. Atqui secundum diuisionem Commentatoris tres numero sunt in hoc capite textus. In primo, qui est ordine duodecimus: proponit primum Aristo. ꝙ tripliciter contingit deceptio in assignatione vniuersalis: & continuo in secunda particula subiecit exemplum tertii erroris. Ait ergo, ꝙ contingit deceptio in assignatione vniuersalis: aut quando passio quæ per se primo conuenit superiori, assignatur inferiori aut singulari ipsius, eo quòd præter illam spe-

Tres deceptiones circa uniuersale.

ciem aut singularia quibus assignatur non sunt plura, vt si solis hominibus existentibus in mundo, sensibile demonstratur de illis. K

Aut ex eo quòd licet sint plures species aut singularia: non tamen est impositum nomẽ cõe illius generis, vt si generi animaliũ non esset impositũ vnum nomen cõe, & hac de causa sensibile, demonstraretur seorsum de hoibus & de equis, & de aliis specieb. Tertius modus secundũ S. Tho. & quosdã alios est, quando id de quo passio demonstratur, tanquam per se primo se habet ad id de quo vere demonstratur tanquam totum ad partẽ. Ita.n. legendum est, & non sicut mendosi codices habent [ad id quod demonstratur.] Vt si aptum natum videre, quod non conue- L

nit omni animali) quia non conuenit talpæ nec catulo ante nonum diem) demõstretur de animali: quod se habet vt totum, (.s. vt vniuersale genus) ad illas species quib. vere conuenit. ¶ At vero quamuis verissimum sit (vt ait S.Tho.) quòd qui hoc tertio modo demonstraret deciperetur: tamen literæ Græcæ & translationi Argyropyli, quæ certissima est, non videtur hic tertius modus quadrare. Sed versio Boetij quæ prorsus inintelligibilis est in hac parte causa fuit aliis hallucinandi, vt Albertus testatur. Immo profecto (nisi vitio calcographorum id M

detur) translatio quæ circunfertur sub nomine Seuerini Boetii, indigna passim videtur tanto authore: Adeo vt sint qui putent alterius esse indocti hominis. ¶ Sensus ergo deceptionis tertii modi est: Quando propria passio quæ per se primo conuenit alicui rationi aut definitioni vniuersali, attribuitur alicui particulari quę licet secundum rem conuertatur cum superiori, tamen secundum rationem est inferior & pars eius. Exemplum subiungit Arist. ibi, si igitur quispiam. &c. Vbi adnotandum est, ꝙ lineæ parallelæ sunt lineæ æqualiter distantes. Quarum propria passio est quod nunquam versus quamcunq; partem concurrent, licet in infinitum protrahantur. Definiuntur tamen adæquata definitione hoc modo a mathematicis: Lineæ parallelæ sunt quæ quomodocũque a recta linea incidantur, siue perpendiculariter

Translatio Boetii.

Linea parallela.

A pendiculariter siue transuersaliter cadente constituunt cum ex illa eadē parte duos angulos, aut rectos aut duobus rectis æquales. Si enim cadat perpendiculariter, vt in hac figura, anguli sunt formaliter recti : quales sunt.a. &.b. Si vero

A
B

A
B

linea cadat transuersaliter. vt in hac secunda, tūc sunt æquales duobus rectis : quia quantum demptū est de.a. additum est. b. vt geometræ demonstrant. Si ergo quis demōstrauerit hoc modo. Omnes duæ lineæ rectæ inter quas in eadem parte sunt anguli recti ex recta linea perpendiculari secante illas oborti, id

B est resultantes nunquam concurrent : lineæ parallelæ sunt eiusmodi : ergo. &c. huiusmodi, inquit, demonstratio videbitur quidem esse propria, eo q maior est de omni & per se (omnes.n. lineæ quæ tales angulos rectos faciunt nunquam concurrent : quia omnes tales sunt parallelæ) tamen verum non est.i. demonstratio non est propria : [quippe cum id fiat] id est lineas non concurrere contingat [non ex eo] id est non ex illa particulari ratione, quia tales lineæ faciunt angulos illo particulari modo rectos, vt apparet in prima figura : sed ex eo quia quouis modo faciunt æquales duobus rectis, siue linea cadat perpendiculariter, siue transuersaliter.

C quia hæc est adæquata definitio parallelarum. Et ideo hoc modo assumendum erat in maiori. Et ita intelligitur quod præcesserat in textu [aut est in parte totum id de quo demonstratur.] Vocat.n. partem illud vnum membrum disiunctiuæ definitionis, & totum illā definitionem vniuersalem adæquatam parallelarum : & quia secundum rem totum disiunctum & quælibet pars conuertuntur, dicit totum est in parte. Quare secundum rem idem esset accipere pro medio quamcunque illarum partium definitionis. Et ideo subiungit [parti quidem accommodabitur demonstratio, & de qualibet erit.i. quæcunque pars sumatur pro medio, procedet demonstratio. Sed tñ nunquā maior erit per se primo nisi assumatur tota & adæquata parallelarū definitio. ¶ In textu. 13. D [Et si nullus alius] sequitur exemplum primi modi deceptionis. Si.n. inquit in mundo nullus esset triangulus nisi isosceles : & ideo aliquis de illo demonstraret, habere tres angulos æquales duobus rectis, esset deceptio: quia passio illa licet conueniat oī isosceli, tñ non conuenit illi per se primo, sed triangulo. Quemadmodum esto nulla esset species aīalis præter hominē, nihilominus, sensibile, non conueniret per se primo homini. Themistius & alii antiqui ponunt exemplum de sole & luna. Esto.n. non sit nisi vnus sol aut vna luna, nihil tñ debet demonstrari de sole tanq̄ de hoc indiuiduo : vt si demōstretur q sol ē maior tota terra, dēt demōstrari tanq̄ E de spē : taq; si essent plures soles haberēt eādē proprietatē. ¶ In secunda particula text. [Et similitudo rationum] ponit exemplum secundi modi, puta qñ passio generis attribuitur speciebus : propterea q nō est nomen impositum generi : vt si aīali nō esset nomen impositum, & ideo sensibile demōstraretur seorsū de hoīe & de equo, talis cōclusio nō esset pro se primo. Aut si forte canib. & lupis est aliquod cōe genus p quod illæ spēs proprie differunt ab aliis speciebus animalium, & eo q tale genus nō est nominatū, passiones illius seorsum demonstrarentur de canibus & de lupis. ¶ At vero pro exemplo Aristo. notandum est, q proportio est habitudo inter duos numeros : vt dupla inter quatuor & duo. Proportionalitas vero ē proportio F inter duas pportiones. Quæ si sit coniuncta *Proportionalitas.* cōtingit in trib. terminis vt qualis est pportio duorū ad quatuor, talis ē quatuor ad octo. Si vero sit diuisa, contingit in quatuor terminis vt qualis est pportio duorum ad tria, talis ē quatuor ad sex. Et īter hos terminos permutata pportio dicit quādo permutātur termini hoc mō: Sicut duo ad tria, ita quatuor ad sex (quia vtrobiq; ē sesquialtera) ergo sicut duo ad quatuor, ita tria ad sex : quia vtrobique est dupla. Et iste modus arguendi conuenit lineis, corporibus, numeris, & temporibus, quæ sunt species quantitatis. Cum ergo permutatim proportionari demonstrant Geometra de lineis : & Arithmeticus de

G de numeris: & Philosophus, de solidis: s. de corporibus & de temporibus, non faciunt propositiones per se primo: quia illa passio communis omnibus demonstratur de singulis speciebus. Id autem fit, quia nõ est nomen impositum commune quod significet illa omnia in quãtum sunt proportionalia. ¶ Sed contra. Quantitas est nomẽ commune ad omnia illa: ergo de quantitate posset in communi fieri talis demonstratio. Quidam respondent, ꝙ non omni quãtitati conuenit permutatim proportionari quia non conuenit orationi. Sed certe hoc falsum est, quia oratio ut est de prædicamento quantitatis dicit longum & breue, inter quæ potest esse proportio. Et ideo se-
H cundo respondet S. Thom. ꝙ quantitatis in quãtum sunt permutatim proportionabi-
Species trianguli. les non habent nomen commune: nam proportionari non solum dicit quantitatẽ: sed habitudinem inter quantitates. ¶ Subiungit tandem aliud exemplum quod est sicut corollarium. s. Si quis de speciebus trianguli, quæ sunt æquilaterus, Græce isopleuros, & omnium laterum inæqualium, Græce scalenos, & duorum laterum æqualiũ,
Isosceles. qui Græce dicitur isosceles, non isocheles, vt vulgo transfertur. Enimuero scelos idẽ est quod crus, & isos æqualis: unde expuncta prima. s. isosceles, idem est quod triangulus æqualium crurium. i. duorũ laterum
I æqualium: quia crura in homine sunt duo. Si quis inquit, de huiusmodi speciebus vnica demonstratione aut pluribus demõstrauerit habere tres angulos æquales duobus rectis peccabit in assignatione vniuersalis: quia talis passio nõ conuenit per se primo speciebus, sed generi, puta triangulo. Vnica demõstratione id fiet si minor extremitas sit copulatũ illarũ specierum: ut si quis dicat, omnis figura rectilinea trium angulorum habet tres angulos. &c. æquilaterus & isosceles & scalenos est figura rectilinea. &c. ergo æquilaterus & isosceles & scalenos habet tres angulos æquales duobus rectis. Hæc enim conclusio non magis est per se primo, quã si seorsum copulatiue eadem passio prædicaretur de singulis speciebus.

K Concludit ergo, ꝙ qui ita scit, solum scit sophistico modo: quia licet sciat omnẽ triangulum habere tres angulos, id tamẽ solem scit ratione numeri. i. quia numerauit singulas species: non tamen demonstrauit de illis secundum rationem communem trianguli cui primo conuenit illa passio. ¶ In tex- *Tex. 14.*
tu 14. [Quando igitur] concludit ex dictis manifestum esse quando quis non scit uniuersaliter, & quando scit uniuersaliter & simpliciter. Et assignat rationem proximi dicti. Si enim inquit: eadem esset ratio. i. definitio trianguli in cõmuni & definitio singularum specierum aut omniũ simul, tunc qui sciret de singulis specieb. passionẽ trianguli simpliciter sciret: cum tamen non sit L
eadẽ, qui scit de speciebus passiones trianguli nõ scit simpliciter: quia talis passio nõ conuenit per se primo speciebus. ¶ In secunda tandem particula textus subiungit documentum, quo facile quis dignoscat, quando prædicatum aliquod per se primo conueniat subiecto. Et est tale. Quando prædicatum taliter conuenit alicui subiecto, ut demptis & circumscriptis quibuscunque alijs, adhuc cõuenit illi, & illo dempto nõ conuenit alteri, tale prædicatum conuenit per se primo, & per consequens vniuersaliter tali subiecto. Exẽpli gratia. In hac triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, prædicatum per se primo conuenit subiecto: quia licet illud prædicatum conueniat isosceli, & isosceli æneo (. i. ex ære cõposito) nihilominus quamuis nullum sit æs nec sit angulus isoscelis, adhuc triangulus habebit tres angulos. &c. Et quamuis figuræ, quæ est genus trianguli, & termino. i. lineis terminatis, ex quibus cõponitur figura conueniat habere tres angulos æquales duobus rectis, hoc conuenit ratione trianguli: nã dempto triangulo, nulla figura habebit tres angulos æquales duobus rectis. Itaque habere tres angulos æquales duob. rectis, tam inferiori speciei quã superiori generi conuenit ratione trianguli: & per consequens, per se primo & uniuersaliter conuenit triangulo.

Documentum. M

Quæstio

Quæstio tertia.

Vtrum modos dicendi per se probe tradiderit Aristoteles.

A parte negatiua contra definitionem huius quod. est, dici de omni arguitur primo. In his propositionibus, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal, omnis homo est risibilis, & similibus, prædicatum dicitur de omni posterioristice, quandoquidem ex illis conficitur demõstratio potissima: & tamẽ illis non conuenit definitio: ergo illa nõ est bona. Probatur mi-
B nor: quia prædicatum conuenire pro quolibet tpe (vt super textum adnotauimus) est propositionem simpliciter esse necessariam, & tamẽ istę non sunt simpliciter necessariæ: quia supernaturaliter possunt esse falsæ: immo videntur fuisse falsæ ante mundi creationẽ qñ subiecta non supponebãt. ¶ Et Confirmatur primo argumentũ. Istæ propositiones, sol oritur & occidit, sol & luna quolibet mense coeunt & opponuntur, & id genus aliæ sunt in quibus prædicatum dicitur de omni posterioristice: æquiualent.n. vniuersalibus & cẽsentur in materia necessaria & perpetuæ veritatis in philosophia natu-
C rali: & tñ prædicata nõ cõueniunt subõ pro quolibet tẽpore: ergo. ¶ Et confirmatur secundo. Has propositiones, auster cõgregat nubes quas Aquilo dissipat: i vere arua florent, in hyeme cõgelãtur niues, cẽsent philosophi esse tales quarũ prædicata dicũtur de oĩ, siquidem pertinent ad scientiam naturalẽ quæ proprie (vt dictum est) iudicatur esse scientia: & tamen prædicata non semper cõueniunt subiectis quippe quæ nõ nũquam deficiant: ergo definitio Aristo. non est bona. ¶ Secũdo principaliter contra primum modum dicendi per se arguitur. Si omnis propositio in qua definitio aut pars definitionis prædicatur de definito esset in primo modo, sequeretur quòd istæ propositiones, risibile est homo, simus est nasus aptitus, & omnes illæ in quibus subiectum prædicatur de sua passione, essent in primo
D modo, vt pote in quibus prędicatum est de definitione subiecti, quia vt in secundo modo dictum est subiectum ponitur in definitione passionis: consequens tamen est falsum, cum illæ sint indirectæ: ergo definitio Arist. non est bona. ¶ Et confirmamus argumẽtum eodem modo arguendo contra secundum modum dicẽdi per se. Sequeretur n. has esse in secundo modo, animal est hõ, animal est rõnale: linea est recta, triangulus est æquilaterus, & similes: nempe in quibus subiectũ est de definitione prædicati, consequens tamen est falsum, cum non solũ non sint directæ, sed neque sint de omni: si. n. illas vniuersales effeceris, falsæ tunc erunt.
E ¶ Tertio principaliter ad idem arguitur. Sequeretur ex definitiõne primi modi omnes prædicationes in quibus definitio, aut pars definitionis superioris generis prædicatur de specie aut de indiuiduo esse i primo mõ perseitatis: vt homo est substantia animata sensibilis, albedo est qualitas, Petrus est corporeus, & similes. ¶ Et confirmatur argumentum si similiter arguatur contra secundum modum. Pariter nanque sequitur ex illo illas propositiones esse in secundo modo in quibus passiones superiorum prædicantur de inferioribus, vt homo est sensibilis, Petrus est risibilis, & similes. Consequens tamen vtrunque est falsum: nam propositio per se videtur eadem esse quæ propositio immediata: & tamen propositiones
F istæ omnes sunt mediatę: qa nec animatum nec sensibile cõuenit homini nisi p animal, neque corporeum conuenit Petro nisi per corpus, quod est genus remotissimum: neque risibile conuenit illi nisi per hominem. ¶ Quarto principaliter contra secundum modum arguitur, subiectum non est de definitione propriæ passionis: ergo hac ratione passio non prædicatur de subiecto in secundo modo per se. Probatur antecedens. Propria passio est quoddam accidẽs de genere qualitatis: ergo definitur quidditatiue per proprium genus & intrinsecam differentiam (sicuti albedo. v.g. definitur esse color. &c. & linea est longitudo quantitatis sine

G latitudine) & per consequens propria passio non definitur per suum subiectum. ¶ Et confir. Proprium accipitur. 4. modis vt in prædicabilibus mõstratum est: sed propriũ tribus primis modis non facit prædicationem ꝑ se: ergo nulla restat rõ cur propriũ quarto modo faciat talẽ prædicationẽ. Probatur minor: nam proprium primo mõ nõ facit propositionem de omni: quia conuenit soli, sed non omni, ut hoĩ conuenit esse medicũ. Et propriũ secundo modo nõ definitur per eius subiectum, quia non conuenit soli, ut bipes nõ definitur ꝙ sit hõ habẽs duos pedes, sed aĩal duorum pedũ. Et pro-
H prium tertio modo, vt canescere, non conuenit semper: & ꝑ consequens non facit ꝓpositionem de oĩ posterioristicæ. ¶ Quinto pricipaliter cõtra vtrũq; modũ arguitur. Non solũ propositiones in quibus definitio aut pars definitionis prędicatur de definito sunt in primo mõ dicẽdi per se, nec illæ tñ in quibus subiectum est de definitione prædicati sunt in secũdo mõ: ergo definitiones sunt nullæ. Probatur añs. Propositiones in quibus una definitio prædicatur de alia, ut est hæc, syllogismus faciẽs scire est ille qui constat ex veris & notoribus. &c. & propositiones in quibus differẽtia superioris prædicatur de differẽtia inferioris, vt rõnale est sensibile, & illæ in qbus differentia prædicatur de definitione. Et multæ aliæ sunt ĩ primo modo dicendi per se: quia in his omnibus prædicatũ est de intrinseca ratione subiecti: & tamẽ illis non prædicatur definitio aut pars definitionis de suo definito. Itẽ propositiones in quibus vna passio prædicatur de alia, ut uisibile est sensibile, disciplinabile est risibile, sunt in secũdo modo, aut in quibus passi rei unius prædicamenti prædicatur de re alterius, ut cœlũ est circulare, terra est rotunda, sunt in secundo modo: quia istæ omnes sunt prædicationes proprii, & tamẽ subiectum in illis non est de definitione prædicati. Terrã enim nõ ponitur in definitione circularis aut rotundi: sed quantitas. s. linea aut superficies: ergo definitiones sunt insufficientes. ¶ Sexto contra quartum modum arguitur. Propositiones quarti modi sunt simpliciter propo- K
sitiones accidentales, ergo male connumerantur inter modos dicendi per se. Antecedens patet de istis, medicus sanat, ædificator ædificat, quæ cum sint in quarto modo dicendi per se, sunt nihilominus accidentales & simpliciter contingentes. ¶ Et id confirmatur ex illa propositione quam Aristo. asseruit statim post secundum modum, uidelicet, ꝙ propositio in qua nec prædicatum est de ratione subiecti, nec subiectum de ratione prædicati est per accidens: tales vero suut istæ assumptæ, quia nec ædificatio definitur per ædificatorem, nec sanatio per medicum: sed utraque per terminum. Est enim ædificatio factio ædi- L
ficii, & sanatio productio sanitatis, sicut calefactio motus ad calorem. ¶ Et septimo demum arguitur. Quatuor isti modi dicendi per se eo introducti sunt ab Aristotele ut sub illis comprehenderet omnes propositiones necessarias: sed sunt multæ propositiones necessariæ, quæ non comprehenduntur sub illis, ut conditionales, si Petrus disputat, Petrus loquitur: & propositiones de præterito, ad quarum opposita non est potentia. Et illæ in quibus prædicatur accidens de subiecto a quo non est separabile ratione materiæ, ut omne animal est coloratum, omnis coruus est niger, quæ nõ sunt in secundo modo, cum nõ sint prædicationes proprii: & per consequens in nullo sunt modo. Et illæ item in quibus supe- M
rius concretum accidentale prædicatur de inferiori; ut, omne album est coloratum; quicquid currit mouetur, quæ videntur accidentales postquam prædicata sunt accidentia, & tamen sunt necessariæ: ergo numerus ille quaternarius est insufficiens.
¶ In contrarium est auctoritas Arist.

Ad quæstionem responsio est affirmatiua. Vnde ad primum argumentum multi ex Nominalibus huius temporis respondent, quòd illæ propositiones, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal, &c. vt faciant sensum necessarium & sint de omni, debent accipi ut copula absoluatur a tempore ut faciant sensum diuisum

Ad primũ argum.

A uisum de possibili, putà omne animal rationale possibiliter est risibile. &c. At vero profecto Aristot. nunquam hoc somniauit. Primo quia nunquam visus est facere demonstrationem ex modalibus: & tamen si huiusmodi propositiones de inesse crediidisset facere sensum modalem, & potius vsus fuisset modalibus in demonstratione quam propositionibus de inesse. ¶ Præterea quia si propositiones demonstrationum deberent accipi in sensu modali, impertinens esset vt exferetia haberent scia materia naturali an in materia contingenti, iam tam necessaria est, omnis homo est albus, quam omnis homo est risibilis, & tamen nunquam Arist. nec aliquis philosophus fecit demonstrationem in materia contingenti. ¶ Et postremo arguitur. Demonstratio est syllogismus cuius præmissæ reddunt causam necessariam conclusionis: sed in hoc syllogismo, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est risibilis, præmissæ reddunt propriam causam & necessariam conclusionis: ergo in illis vt iacent prædicata dicuntur de omni posterioristice, & per consequens censendæ sunt simpliciter necessariæ. ¶ Vnde dicendum est, vt 4. lib. Summularum exposuimus, quòd in eiusmodi propositionibus extrema supponunt naturaliter. Quod est dicere: Quando prædicatum est de intrinseca ratione subiecti, verbum non restringit extrema vt existant in ordine ad suum tempus: sed denotat simplicem connexionem extremorum. Et ideo quando dico, omnis homo est animal, aut omnis homo est risibilis, sensus est quod natura hominis est esse animal, aut esse risibile. Quod certe erat verum ante creationem mundi. ¶ Et hoc docent verba Arist. in text. 8. vbi non explicat necessitatem harũ propositionum per necessitatẽ rerum significatarũ per extrema, (nam homo res contingens est) sed dicit esse necessarias propter necessariam connexionem extremorum. s. quod quãdocunque & de quocũq; verum sit dicere, hoc est hõ, verum erit dicere, & id esse animal. ¶ Ad ambas cõfirmationes etiam forte quis negasset propositiones illic assumptas, nõ esse sufficienter necessarias vt in illis prædicata dicantur de omni: nempe quia non semper sũt veræ: & diceret consequenter quod de illis in actu. s. sol oritur, sol & luna coniunguntur, non est scientia: sed de illis de possibili, sol potest oriri, planetæ possunt coniungi. &c. ¶ At vero iuxta doctrinã Arist. & omnium philosophorum aliter respondendũ est: videlicet, quod ois propositio quæ est apta ad aliquam sciẽtiam quæ proprie est scientia, est subinde necessaria & de omni. Et re vera non solum de aptitudine motus & coniunctionum planetarum; sed de actu ipso est scientia. Primo quia philosophi non solũ sciunt quod planetæ sunt apti taliter moueri aut coniungi: sed quod certis temporibus coniunguntur. Et præterea quia si illæ propositiones scibiles facerent tantum sensum de aptitudine, eadem ratione hæc esset scibilis, omnis homo est albus: vt pote cuius sensus esset, omnis homo est aptus habere albedinem, quæ est necessaria. ¶ Dicendum ergo est quòd sicut inter scientias non obstante quòd sint propriæ scientiæ, sunt gradus certitudinis & euidentiæ: ita & inter propositiones necessarias & de omni sunt gradus. Qui possunt hic distingui tres, in primo gradu sunt propositiones ita necessariæ, vt per nullam potentiam possunt deficere, vt propositiones mathematicæ, & illæ quæ sumuntur in argumento. Deus enim nequit facere quin triangulus habeat tres angulus æquales duobus rectis, & homo sit risibilis. i. non potest facere quin talis sit natura rerum. In secundo gradu sunt propositiones quæ licet non pro quolibet tempore sint ueræ, tamen sunt semper & indefectibiliter veræ temporibus suis a natura statutis: vt propositiones primæ confirmationis. s. sol oritur & occidit, & similes. In tertio gradu sunt propositiones secundæ confirmationis: in quibus licet prædicata nec semper insunt subiectis, nec simpliciter indefectibiliter suis temporibus insunt, tamen vt plurimum & regulariter eueniunt vt significant & rarissime deficiunt, vt capi in vere florescunt. &c. Ita glossanda est illa particula [illegible] Neque quod

Margin notes: B; C; D; E; F; M; *Inter propositiones necessarias sunt gradus.*; *Ad confir.*

G quod interdum competit: & interdum non competit, sed semper, videlicet, aut simpliciter, aut suis temporibus, aut regulariter.

Ad secundum principale.

Circa materiam secundi principalis Paulus Venetus, modum forte antiquiorum sequutus, dupliciter, inquit, propositio ponitur in aliquo modo dicendi per se. Vno modo proprie & directe, & alio modo reductiue. Directe & proprie in primo modo solũ ponuntur propositiones in quibus definitio aut pars definitionis prædicatur de definito. Reductiue autem ponuntur conuertentes illarum, vt animal est homo, rationale est homo, quia istæ per conuersionem reducuntur ad propositiones primi modi. H Eadem ratione in secundo mõ ponuntur directe propositiones in quibus passio prædicatur de subiecto: sed reductiue ponuntur earum conuertentes eadem ratione, vt risibile est homo, simus est nasus. ¶ At vero quanuis disputatio sit de nomine, tamen forte melius est dicere, ꝙ propositiones indirectæ non sunt in aliquo modo dicẽdi per se. Oẽs nanq; propositiones quæ sunt per se sunt aptæ ad demonstrationem: & tamen ex indirectis propositionibus nõ conficitur demonstratio. ¶ Et præterea Paulus & eius comites non soluunt argumentum quo probatur illam animal est homo, quam reductiue ipsi ponunt in primo modo, I directe pertinere ad secũdum: & illam, risibile est homo, quã ipsi reductiue ponũt in secundo, directe pertinere ad primum: quia in prima subiectum est de definitione prædicati, & in hac, prædicatum de definitione subiecti. ¶ Neoterici ergo facile respõdẽt dictas propositiones non esse per se: q̃a sunt indirectę. Attamen quanuis ita sit. s. nullam indirectam esse per se, videtur tamen petitio principii negare illas esse directas: nam diceret quis forte, ꝙ postquam in hac risibile est homo, prædicatũ ponitur in definitione subiecti, prædicatum consequenter se hẽt vt forma subiecti (nam definitio est forma definiti) quod sufficit ad prædicationem directam. Item restaret difficultas, cur in abstracto, simitas est nasi depressio, est in primo modo per se: & in concreto, simus, est nasus pressus, non est in primo modo: K cum siquidem vtrobique prædicatur definitio de definito. *Nota.* ¶ Dicendum est ergo ad argumentum principale, ꝙ in primo modo solum ponitur propositio, in qua prædicatur definitio aut pars definitionis de definito: dum modo prædicetur sub illa forma qua res definitur secundum exigentiam suę propriæ naturæ. Atqui differentia est inter substantiã & accidentia, ꝙ natura est substãtiæ, eo ꝙ per se existit, est definire in concreto: natura vero accidentis, eo quòd est in alio, definitur in abstracto: in cuius definitione ponitur subiectum tanquam quid extrinsecũ à quo tale accidẽs dependet. L Exempli gratia. Homo est animal rationale, cuius definitionis quælibet pars prædicatur de definito in primo modo. Item triangulus est figura tribus lineis rectis contenta, vbi linea eodem modo prædicatur in obliquo de triangulo. Simitas vero, cum sit accidens, debet in abstracto definiri: & ideo hæc est in primo modo, simitas est nasi depressio, vbi nasus in obliquo prædicatur de simitate. At cum dicimus, simus est nasus pressus, non definitur simitas sm̃ exigentiã suæ naturæ: sed secundum exigentiam talis significationis, i. in concreto: quapropter prædicatio fit indirecta, & per consequens M non est simpliciter in primo modo. Nisi velis dicere, quòd secũdum quid est in primo modo: quia ibi est quęstio de nomine. Eodem modo, risibilitas est hominis aptitudo ad ridendum, est in primo modo dicendi per se: sed, risibile est homo aptus ad ridẽdum, non est simpliciter in illo, quia est indirecta. ¶ Pari ratione respondetur ad confirmationem ꝙ illæ, animal est homo, rationale est homo, non sunt in secundo modo: quia sunt indirectæ. Vnde quando Aristo. inquit propositionem cuius subiectum est in definitione prædicati esse in secũdo modo, loquitur formaliter de subiecto quod s. vere est subiectũ respectu prædicati. Modo genus aut differẽtia non est subiectũ respectu speciei, sed potius se habet vt forma & species se habet vt subiectum respectu illorum

A illorũ.¶ Et præterea, animal est homo, non est per se, sed quodam modo per accidens. Accidit.n. quodam modo animali esse hominem: cũ sit aliquod animal quod non est homo. Non dixerim quòd homo est accidens nominaliter: quia non significat rem quæ est accidens, sed participaliter: quia quodam modo accidit animali.¶ Eodem modo, linea est recta, numerus est par & similes, non sunt proprie in secundo mõ: quia subiectum est superius quam prædicatũ: & ideo nõ sunt de omni (non.n. oĩs linea est recta,) sed istæ sunt per se in secũdo mõ, omnis linea est recta uel curua, omnis numerus est par uel impar. Et ita intelligendus est Arist. non enim sentit ꝙ quæ-
B libet pars disiuncti seorsum per se prædicetur de subiecto, sed totum disiũctum. Qua de causa probauit ꝙ non quælibet pars, sed totum disiũctum necessario prædicatur de subiecto. Eadem ratione istæ non sunt proprie per se in secundo modo, animal est risibile, triangulus est æquilaterus: quia non sunt de omni: sed istæ, triangulus est æquilaterus uel isosceles uel scale non. Nec ista est per se in primo modo, animal est rationale, sed ista forsan est per se in primo modo, omne animal est rationale uel rationale, postquam est de omni & quælibet pars prædicati est de intrinseca ratione alicuius
C speciei subiecti, quibus speciebus subiectũ scilicet, animal, per se competit.

Ad tertium. Ad tertium principale sunt etiam qui dicunt, illas propositiones in quibus genera mediata aut differentiæ superiorum prædicantur de speciebus & de indiuiduis esse in primo modo: non quidem primario, sed secundario, & pariter illas in quibus passiones generum prædicantur de speciebus esse in secundo modo secundario.¶ Contra istos de nomine nõ disputauerim: dum modo, ut necessarium est, concedant propositiones eiusmodi simpliciter & proprie esse per se. Nam si non concedant esse per se nisi propositiones in quibus proximum genus aut propria differentia aut adæquata passio prædicatur de proprio definito, tũc idem esset propositio per se, & imediata, & ꝑ cõsequẽs idẽ esset per se, & per se primo, D seu ſm quod ipsum. Quod expresse est contra Aristo. qui postquam distinxit modos per se, adiecit tanquam tertiam conditionem uniuersalis prædicati quod conueniret subiecto per se primo, idest, non per aliud. Vnde ad argumentum conceditur ꝓpositiones illic assũptas simpliciter & proprie esse per se. Ad quod, ut diximus, satis est ut prædicata conueniãt subiectis nõ per accidens. Nec obstat ꝙ conueniant per aliud medium. Et consequenter negamus ꝙ idem sit propositio per se & propositio immediata. Fatemur tamen ꝙ propositio immediata, & per se primo, conuertuntur, id est, cuius prædicatum conuenit subiecto
E nec per accidens nec per aliud.¶ De illis singularibus, Petrus est rationalis, aut risibilis, restaret nonnullum dubium, quia nõ uidentur simpliciter necessariæ: postquã singularia non sunt res necessariæ. Nihilominus quia natura est definitio indiuidui non est alia quam natura speciei, existimo in illis singularibus extrema supponere naturaliter, & per consequens esse necessarias: perinde ut sunt illæ, homo est rationalis, homo est risibilis. Vnde in istis impertinens est quod extrema significent res corruptibiles: sed satis ꝙ connexio extremorum sit necessaria, id est, quòd subiectum non possit intelligi esse sine prædicato, ut dictum
F est in tex. 8.

Propositiones singulares per se.

Ad quartum. Pro solutione quarti principalis notandum est, hanc esse differentiam inter accidentia communia & proprias passiones: quod accidentia communia, quia nullum sibi uendicant proprium subiectum quod peculiariter denominent, solum definiuntur per genus, proprium, & differentiam intrinsecam, ut argumentum probat. Albedo enim licet soli corpori mixto conueniat: tamen nec conuenit omni, nec habet certũ subiectum scilicet animal aut lignũ, &c. At uero propria passio semper denominat certum subiectum, ut simitas, subiectũ proprium habet nasum, remotum hominẽ: & hinc fit ut definiatur ꝑ subiectum. Simitas enim est quædam depressio in naso. Ita

G que illud genus, depreßio, non contrahitur ad esse simitatis nisi per hoc quod est nasi. Et pariter risibile, quia denominat proprium subiectum, puta hominem, definitur per illud. Nihil tamen forte uetat, si huiusmodi passiones quatenus qualitates sunt, habeant aliquas intrinsecas differentias per quas poßint definiri: sed sunt nobis ignotæ.¶ Ad confirmationem facile quis posset respondere, solum proprium quarto modo facere prędicationem per se. Placet nihilominus distinctio Pauli Veneti, qui, Propositiones, inquit, tripliciter sunt in secundo modo dicendi per se, scilicet aut perseitate solius prædicati (quales H constituit proprium primo modo.) aut per seitate solius subiecti (quales cōstituit proprium secūdo modo) aut perseitate simul vtriusque (quales facit proprium tertio & quarto modo.) Exempli gratia. Hæc, homo est habilis ad artem medicam; cuius prædicatum est proprium primo modo, est per se, perseitate solius prædicati: nam habilitas hæc per se dependet ab homine: quippe cui soli competere potest: sed non est per se perseitate subiecti: quia potest esse homo qui sit inhabilis ad talem artem. Idem dici potest de omnibus his in quib. paßio speciei prędicatur de superiori genere: ut animal est risibile, triangulus est æquilaterus, linea ē recta, numerus est par, & similes. Hæc vero, homo est bipes, cuius I prædicatum est proprium secundo modo, est per se perseitate subiecti: quia homo ꝑ se habet vt sit bipes: sed non perseitate prædicati: nam bipes potest esse sine homine, vt in pauone: sed, homo est risibilis, est per se, perseitate vtriusque. Et oēs istæ perseitates suo modo sufficiūt ad demōstrationes. Hæc vero, homo canescit, ut dicat aptitudinem, cuius prædicatum est propriū tertio modo: potest etiam cōcedi in secundo modo dicēdi per se: quia talis aptitudo semper inest subiecto, licet nō pro sēper quantū ad actū. Quod sufficit ut sit de omni posterioristice. Attamen, homo est medicus, medicus sanat, homo canescit ut dicat actū, accidentales sunt, licet secunda & tertia pertineant ad quartum modum dicēdi per se.

Ad cōfir.

Per se tripliciter.

A D quintum respondetur, ꝙ Arist. non dicit solas propositiones esse in primo modo, in quibus prædicatur definitio aut pars definitionis de definito: sed illas oēs in quibus prædicatū est de ratione subiecti. Vnde illa ī qua vna definitio prædicatur de alia, est ēt in primo modo: quia est apta ad demonstrationem. Et pariter illa in qua differentia prædicatur de definitione. Illa vero in qua differentia superioris prædicatur de differētia inferioris, licet non sit ita apta ad demōstrationē, cēteri potest in primo modo, saltem secundarie: quia differentia superioris est de intrinseca ratione differētiæ inferioris: licet non sit per se primo, sed L mediate duplici mediatione. Sēsibile nanq; (vt sit differentia) conuenit per se primo animali: & animal, per se primo homini, cui etiā per se primo cōuenit rationale: & hac rōne hæc est per se mediate, rationale est sensibile.¶ Pari ratione illa in qua paßio superioris prædicatur de paßione inferioris erit in secundo modo. Vbi vero paßio prædicatur de definitione subiecti, aut de definitione alterius paßionis, est in quarto modo, ut super textū decimum adnotauimus: quia subiectū tunc explicat causam prædicati. Sed istæ, cœlū est circulare, terra est rotunda, possunt appellari per se perseitate solius subiecti: ut prædicationes proprij secūdo modo: nam terra per se habet ut sit rotunda, & cœlum vt sit circulare: licet circulare, per se non habeat esse in cœlo: sed M est paßio quantitatis in quacunq; sit materia. ¶ Nec obstat rem unius prædicamenti per se prædicari de re alterius, nō solū in secundo modo, ubi paßio est de prædicamēto qualitatis, & subiectū de prædicamento substantiæ: sed etiam primo modo: nam linea prædicatur per se in obliquo de triangulo tanquam pars definitionis eius ut dictū est: licet linea sit in prædicamēto quātitatis, triāgulus vero ī ꝓdicamēto qualitatis.

Ad quintum.

A D sextum argumentum doctores negant has propositiones, medicus sanat, ædificator ædificat, esse in quarto modo per se: quia sunt simpliciter accidentales: sed illæ

Ad sextum.

A in quibus prædicatum dicit aptitudinem, sunt (inquiũt) in quarto modo, vt medicus est potens sanare, & ædificator ædificare. Quod si quis in contrarium arguat, has potius esse in secundo modo dicendi per se: potentia.n.sanandi est propria passio medici & artis: Respondet dominus Caietanus, ꝙ omnis propositio quarti modi est etiam secundi modi. Nempe quatenus dicit perseitatẽ causæ, est quarti modi: & quatenus dicit perseitatẽ prædicationis, est secundi modi. Et consequenter ad confirmationem respondet, ꝙ Arist. eo dixit propositionẽ quæ non est in primo vel in secundo modo esse per accidens, quia propositio quarti modi

B est etiam in secundo: alias sequitur, inquit, ex dictis Aristotelis propositionem quarti modi esse per accidens: quod est repugnantia. ¶ Contra hanc tamen glossam sunt mihi argumenta. Primum quia expresse Arist. ponit in quarto modo non quidem aptitudines sed actuales effectus. s. iugulatus interiit, & per accidens ponit, si me ambulante coruscat: ergo eadem ratione, medicus sanat, ædificator ædificat, est in quarto modo. Item quia ad quartũ modum per se, impertinẽs est ꝙ sit prædicatio: nec ne: sed satis est ꝙ sit effectus qui per se sequitur ex tali causa. Effectus, inquam, & non aptitudo ad effectũ. ¶ Et postremo arguitur: quia cũ illæ propositiones in quibus aptitudo ad o-

C pus prædicatur de subiecto sint manifestæ in secundo mõ, non erat necesse propter illas addere quartũ modũ. ¶ Dicendũ est igitur aliter sub aliorum censura, ꝙ accidentale dicitur dupliciter. Vno modo vt opponitur modo per se prædicãdi: & alio modo vt opponitur modo per se causandi. Et propositio quarti modi est accidẽtalis primo modo: quia prædicatũ non est de intrinseca ratione subiecti, sed est per se perseitate causandi; quia effectus designatus per prædicatum, per se sequitur ex causa significata per subiectũ. Et hæc est expressa sententia Arist, qui statim post primos duos modos exclusit omnes alias ꝓpositiones a rõne est ꝑ se prædicandi: denotãs, ꝙ quartus modus nõ facit propositionem per se prædicãdi, sed ꝑ se causandi. ¶ Et ideo tam argumento quã D confirmationi concedimus id quod intendunt probare, scilicet, ꝙ propositiones per se quarto modo sunt per accidens secundo modo: nec aliqua est repugnantia.

Accidentale dupliciter.

Ad septimum.

Sufficientia quatuor modorum.

Ad septimum denique respondetur, ꝙ sufficientia modorum quatuor dicendi per se sumitur hoc modo. Per se aut per accidẽs conuenit rebus, & per illas terminis, aut quantum ad esse, aut quantum ad inesse seu prædicari, aut quantum ad efficere seu causare. Quantum ad esse, facit tertium modum. Omnis enim substantia per se existit: sed omne accidens existit in alio. Tametsi inter substantias perfectissime sit Deus per se, qui a nulla causa dependet. Deinde intel- E ligentiæ, quæ non dependent a materia. Et postremo substantiæ & supposita materialia, quæ non dependent a subiecto inhærentiæ sicut accidentia. Per se autem inhærendi, ad quod sequitur per se prædicandi, diuiditur in primum & secundum modũ ratione iam explicata. Ac demum per se causandi pertinet ad quartum modum. Qui licet posset distingui in quatuor genera causarum: id tamen erat impertinens proposito: quia indifferenter ex omnibus causis potest procedere demonstratio, vt in subsequentibus videbimus. ¶ Hinc sequitur solutio argumente. Respondetur enim ꝙ Aristo. non intendit sub his modis comprehendere omnes propositiones necessarias, quo- F modocunq; sint necessariæ: sed illas solum quæ sunt necessariæ ex intrinseca ratione, & connexione extremorum. s. vbi vnum extremũ est de intrinseca ratione alterius: aut sequitur intrinsece tanquã proprius effectus ex illa causa: nam istæ solæ sunt aptæ ad demonstrationẽ. Et hoc est vnum & potissimum fundamentum quod cõmẽdandũ est memoriæ ad itelligẽtiã huius libri. ¶ Sũt tamen aliæ propositiones necessariæ ex suppositione, vt si sol est animal, est sensibilis: aut quia in præteritum transiuit veritas, vt Adam fuit: aut in quibus accidens inseparabile prædicatur de subiecto, quod nõ conuenit rationæ formæ, sed rõne materiæ, vt omne animal est coloratum, omnis cornus

Propositio necessaria multifariam.

Fundamentum.

G est niger, quæ nec sunt per se, nec pertinent ad demonstrationem: sed solum ad syllogismum dialecticum. Istæ vero, omne album est coloratum, quicquid currit mouetur, licet ratione significati materialis subiecti sint accidentales, tamen rõne significati formalis sunt perse & essentiales: sicut albedo ẽ color, & cursus est motus. Et hæc omne corpus mixtum est coloratum, forsã potest haberi tanquam in secũdo modo dicendi per se, quia statim ad mixtionem quatuor qualitatum primarum sequitur color.

QVOD DEMONSTRATIO EST EX NECESSARIIS & PER SE PROPOSITIONIBUS.

H

CAP. VI.

N. 15. I igitur demonstratiua scientia ex principiis est necessariis: quod enim quispiam scit, id fieri nequit ut aliter sese habeat. Ea vero quæ per se rebus insunt, necessario competunt. Nam quędam insunt in eorum quibus competunt ratione, quædam in sua res eas habent de quibus dicuntur: quorum alterum oppositorum insit necesse est, patet ex talibns quibusdam ratiocinationem constare: omne nãque quod inest aut hoc pacto, aut per accidens competit: accidentia vero non sunt necessaria. ¶ Aut igitur ita dicatur, aut hoc principium supponatur, demonstrationem necessariam esse: & si demonstratum sit quispiam, fieri non posse ut illud sese habeat secus. Ex necessariis ergo constare demonstratiuam ratiocinationem oportet. Etenim fit, vt & non demonstrans ratiocinentur ex veris: at aut ex necessariis quisquam nisi demonstrans ratiocinati onem conficiat, non fit: Id enim ipsum iam demonstrationis proprium est. ¶ Signo etiam illo patet, demonstrationem e necessariis esse: nam inficiationes aduersus eos qui demonstrare putant, negationem necessitatis inferre nos consueuimus: aut putantes omnino fieri posse quo res aliter sese habeat, aut disputationis causa contendentes. ¶ Ex quibus etiam patet stultos eos esse profecto, qui principia bene sumere putant, si probabilis sit propositio atque vera uti sophistæ: scire enim scientiam habere est: non enim ideo propositio principium est, quia probabilis, aut non probabilis est: sed quia prima est ipsius generis, circa quod fit demonstratio. Et verum non omne proprium est.

I (margin, beside "patet ex talibns") · K (margin, beside "ciat, non fit") · L (margin, beside "quia probabilis")

Text. 16. ¶ Atque demonstratiuam ratiocinationem ex necessariis esse oportere, ex hisce patet: nam si non est iste sciens qui nõ habet eius rationẽ propter quid est, cuius est demonstratio: atque fieri põt, vt a. quidem ipsi. c. necessario competat: medium autem b. per quod illud est demonstratum, nõ sit necessario; is plane qui talem ratiocinationem extruxit nõ scit propter quid est: quippe cum illud ob ipsum medium non sit: nam ipsum quidem fieri potest, vt non sit: conclusio autem est necessaria. ¶ Præterea si quis nunc nescit, rationem habens, & saluus re salua est, neque oblitus est: is neque prius sciebat. Quod si medium non est corruptum, fieri uero potest vt corrumpatur, id quod accidit, erit possibile atque contingens: sed ut is sciat qui sic se habet, fieri minime potest.

M (margin, beside "ob ipsum medium")

Tex. 17. ¶ Cum igitur conclusio necessaria est, nihil prohibet medium non necessarium esse, per quod fuit probata. Fieri nanque potest, ut necessarium ex

non

A non necessariis etiam concludatur: perinde atque sit, ut uerum ex falsis concludatur. At cum medium est necessarium, conclusio quoque necessaria est: quemadmodum & ex ueris īfertur semper conclusio uera: nam tā ipsi b. quàm a. b: ipsi c. necessario competat: igitur & a. necesse est ipsi competere c. Verum fieri nequit, ut cum conclusio non est necessaria, mediū necessarii subeat rationem. Insit enim a. nō necessario ipsi c, si igitur a. ipsi b, & b. ipsi c. competere necessario dixeris: & a. profecto ipsi c. competere necessario concedas oportet. At ipsi competere non eo pacto sup- B

Tex. 18. ponebatur. ¶ Cum igitur id quod demonstratiue quispiam scit, necessarium oporteat esse, cōstat per medium quoque necessarium demōstrationem eius illum habere oportere. uel nescit illud profecto, aut propter quid necessario sit, aut quòd sit: sed aut se scire arbitratur quod nescit, si, scilicet, necessarium quod necessarium non est, esse putet: aut nec scire arbitratur: æquo discrimine sane, siue quod scit aliquid per media: siue cur sit aliquid, per mediis uacantia sciuerit. ¶ Eorum autem quę nō per se, eo quo determinata sunt ea quę

C per se competunt modo, accidunt, demonstratiua scientia non est: non enim fit, ut necessario conclusio demonstretur. Fit enim, accidens ipsum non insit: de tali nanque accidente loquor. ¶ Quanquam fortasse quispiam dubitauit, cuiusnam gratia de his hęc interrogare oportet, si conclusionem esse necesse non est. Nihil enim refert si quispiam quęuis interrogans, deinde conclusionem dicat. At enim interrogare oportet, non ut per interrogata necessarium quicquam sequatur: sed quia dicere necesse est ei, qui illa dicit, & uere dici, si competant uere. D

POSTQUAM in quarto & quinto capitulis, quæ sunt prima pars tertij membri principalis huius libri, constitutum est quę propositiones sunt per se, in quatuor sequētibus capitulis prosequitur Arist. dicere ex qualibus propositionibus constet demonstratio propter quid: quæ est secunda pars eiusdem membri. Quocirca cuncta quæ in his quatuor capitulis continentur, de sola demonstratione propter quid intelliguntur. Et intendit principaliter ostendere, ꝙ demonstratio constet ex propositionibus per se & propriis. At uero quia potissimum medium, quo utitur ad probandum, E quòd constat ex propositionibus per se, est quia constat ex necessarijs, quę eadem sunt quæ per se, ideo sextum caput totum consumit probando quòd demōstratio sit ex necessarijs. Et secundum diuisionem Commentatoris capitulum continet quatuor Tex. 15. textus. ¶ In primo, qui est ordine quintusdecimus, secundum Tho. & fere doctores, intēdit Arist. probare hanc conclusionem, scilicet demonstratio est ex necessarijs, per hoc, quod est ex propositionibus per se. Et ideo secundum S. Thom. legendum est hoc modo: Si igitur est aliqua demonstratiua scientia, illa fit ex necessarijs. Et Caietanus stomachatur aduersus eos qui hoc non cōsiderauerunt apud S. Tho. ¶ At uero nihil F authoritati S. Thomæ (quam summo eius ingenio & eruditioni summam omnes ubique & debent & deferunt) derogatur, si in re minima hoc adnotetur, quòd forte Arist. potius in hoc textu econuerso uidetur statuere hanc conclusionem, scilicet Demonstratio est ex propositionibus per se. Quam probat per hoc quod est ex propositionib. necessarijs. Primo, quia hanc principaliter intendit in his quatuor capitulis: ad quam ostendēdam præmisit quatuor modos per se. ¶ Secundo, quia cum infra probet demōstrationem cōstare ex propositionibus per se, per, hoc quòd constat ex necessarijs: si modo

G modo probaret quòd cõstat ex necessarijs, per hoc quòd constat ex propositionibus per se, uteretur circulo. Tametsi argumentum hoc aliquo modo soluat S.Th. Et præterea in litera Græca, quam fideliter Argyropylus transfert, manifeste uidetur Aristot. facere hunc syllogismum: Omnis demonstratio est ex propositionibus necessarijs, sed propositiones necessariæ eædem sunt quæ per se: ergo omnis demonstratio est ex propositionibus per se. Licet illud formet sub forma conditionali. Et ideo maior est totum illud, [Si igitur demonstratiua sciẽtia ex principijs est necessarijs. &c.] Et minor est illa, [Ea uere quæ per se rebus insunt, necessario competunt.] Quam sic probat. Ea quæ necessario competunt, quæ

H dam sunt in eorum ratione quibus competunt (& hæc pertinent ad primum modum per se:) quædam uero in sua (scilicet ratione) includunt eas res (scilicet subiecta) de quibus prædicatur. Et hæc pertinent ad secundum modum per se. Addit: [Quorum alterum oppositorum insit necesse est] propter proprias passiones disiunctas, scilicet par uel impar, rectum uel curuum, quorũ alterum de necessitate inest subiecto. Et ita subinfert conclusionem. s. Ex talibus (puta propositionibus per se) constare demõstrationem. Confirmat denique solas propositiones per se esse necessarias: quia quicquid inest subiecto, aut inest per se aut per accidens: sed quod inest per accidens, non inest

I necessario: ergo solæ propositiones per se sunt necessariæ. ¶ In tex. 16. [Aut igitur ita

Tex. 16. dicatur] reuertitur ad probandum antecedens. Ait ergo, aut ita dicatur, idest aut habeatur pro confesso omnem demonstrationem constare ex his quæ sunt per se: aut si id negetur, statuatur tanquam principium ad illud probandum, quòd omnis demonstratio procedit ex necessarijs: in quo differt demonstrator a dialectico. Fit enim vt non demonstrans (scilicet dialecticus) ratiocinetur ex ueris (hoc est licet non sint necessaria) tamen demonstrator non potest nisi ex necessarijs procedere, & quicunque procedit ex necessarijs est demonstrator.

K Et hinc confirmatur non proposuisse supra tanquam conclusionem, demõstrationem esse ex necessarijs, cum modo id statuat tanquam principium. ¶ Et confirmat id Arist. in 2. particula textu tali signo, videlicet, ꝙ inficiationes. i. instantias aduersus eos, qui non demonstrant consueuimus inferre, negantes ꝙ talis syllogismus sit ex necessarijs. Siue id negemus, quia ita credimus, siue disputationis gratia. ¶ Vnde in 3. particula infert corrollarium, dicẽs, stultos eos esse qui putant propositiones probabiles ad utrumlibet esse idonea principia demonstrãdi, uti sophistæ, quia non est principiũ demonstrationis, nisi sit propositio immediata & prima: saltem in illo genere, in quo fit demonstratio. Quod addit propterea, ꝙ non requiritur ut aliquis uere habeat scientium ꝙ resoluat demonstrationes usq; ad prima principia simpliciter, sed usq; ad prima ꝗ limites illius scientiæ: ut primũ principiũ in geometria est, A quolibet pũcto in quodlibet punctum linea ducere, tametsi illud probet philosophus naturalis per hoc qđ inter quælibet pũcta est dare mediũ spatiũ. Et ita concludit, ꝙ nõ omne uerũ est propriũ: sed uerũ necessarium & per se. ¶ Sophistas appellat, hic, non sicut in libris Elenchorũ, illos qui ex falsis apparentibus ueris, paralogizãtur: sed illos qui ex ueris non necessarijs, putãt se demonstrare, cum non demonstrent.

¶ In tex. 17. [Atq; demonstrationẽ] reuertitur Arist. ad confirmandũ illud suppositum principium, . s. omnem demonstrationem procedere ex principijs necessarijs. Quod manifestat duabus rationib. Prima ex hoc, quòd conclusio demõstrationis debet esse necessaria (quod ex supra dictis supponitur) infert præmissas esse necessarias: hoc modo: Supponatur, inquit, ꝙ ille non est uere sciens nec demonstrans, qui non habet rationem propter quid illius conclusionis cuius fit demõstratio. Tunc detur quòd a. quidem ipsi c. necessario competat. i. ꝙ hæc conclusio sit necessaria, Omne c. est a: medium autem b. per quod demostrat, detur non esse necessarium, uidelicet, ambas, aut alterã istarum non esse necessarias. Loẽ

Sophistæ. Tex. 17.

M

b. est

A b,est a.omne c.ē b,(ex his enim literis semper obseruato apud Aristotelem quòd a.est maior extremitas, b. medium, c. vero minor extremitas) is inquit qui hanc demonstrationem extruxit, non scit propter quid conclusionis: quia effectus causæ propriæ nunquam sequitur nisi posita causa, attamē cum antecedens est cōtingens, & cōsequēs necessarium, potest conclusio esse uera sine veritate antecedentis: & per consequens antecedens non est causa consequentis. ¶ Secunda ratio est in secunda particula textus. [Præterea si quis.&c.] ad cuius euidentiam notato quatuor esse in causa; ut quis nunc non sciat quæ antea sciuerit.s.uel quia oblitus est rationis & medij per quod sciebat, B aut quia sciens mortuus est; taliter scilicet perijt, ut non manserit subiectum scientiæ (ne arguas ꝙ in anima separata manet sciētia,) aut quia obiectum scientiæ aliter sese habet (ut sit sermo de scientia large, puta si Petro sedente scio ipsum sedere, ipso ambulante periit scientia) aut si quis obliuiscitur ipsius conclusionis. Tunc format hanc rationem: Si quis nunc habens rationem in memoria quam antea habebat, & saluus, id est viuens, & re salua, idest obiecto scientiæ existente, neque oblitus conclusionis, non vere scit: ille profecto neque prius sciebat, (quia nulla est causa quare nunc non sciat si antea sciebat) sed ille qui demonstrat cō- C clusionem necessariam per medium cōtingens, corrupto medio, idest re aliter se habente quam per præmissas significatur, nō uere scit: quia præmissæ sunt falsæ: & ille neque est mortuus, neque est corruptū obiectum scientiæ conclusionis: neq; est oblitus cōclusionis neque rōnis, seu medij: ergo sequitur, ꝙ antea quando præmissæ contingentes erant ueræ, non magis sciebat q̄ modo. In summa intendit hanc rationem: Qui ex falsis syllogizatur cōclusionē necessariā, nō demonstrat neque scit propter quid: ergo nec ille qui ex veris non necessarijs procedit. Et hoc est quod dicit, quòd impertinens est contingens esse corruptum nec ne i.ita esse, ut per propositionem contingentem significatur nec ne: quia si non est corruptum potest corrumpi manente conclusione necessaria verá. Et ideo tandem concluditur, quòd contingens non est causa conclusionis necessariæ. In tertia particula textus, (Cum igitur conclusio) subinfert Arist. tres cōclusiones. Prima, Nihil prohibet alicuius syllogismi cōclusionem esse necessariam, & præmissas non esse necessarias: quia necessarium sequitur ex nō necessario, sicut verum ex falso. Licet ille syllogismus non erit demonstratio. Secunda, Si medium. i. præmissæ alicuius syllogismi sunt necessariæ, conclusio erit necessaria: nam alias antecedens poterit esse verum, & consequens falsum. ¶ Tertia, Si conclusio syllogismi non est necessaria, tunc fieri nequit, E vt præmissæ sint necessariæ. Hæc manifeste sequitur ex secunda. Detur enim ꝙ conclusio non sit necessaria.s.omne c.est a. tunc infertur contradictio. Si enim præmissæ, scilicet, omne b, est a, & omne c.est b, sunt necessariæ (ut datur) conclusio erit necessaria (per secundam conclusionem.) Cuius tamen oppositum est datum. ¶ In textu 18. (Cum igitur &c.) cōcludit per modum recapitulationis illud suppositum principiū, uidelicet, quòd si demonstratum, idest conclusio demonstrationis est necessaria, necessarium subinde est, ut demonstratio procedat per medium, idest præmissas necessarias. Alias qui per præmissas nō neces- F sarias syllogizatur, nec scit propter quid.i. causam a priori conclusionis, nec scit quod est.i.conclusionem esse necessariam. Boet. vertit, Nec quia est. Quod est dicere: Siue quis faciat demonstrationem a priori propter quid, siue ab effectu, nisi ex necessariis procedat, nescit simpliciter conclusionem: sed aut decipietur arbitrans se scire quod nescit, si putat præmissas esse necessarias, quæ non sunt necessariæ: aut si non putet illas esse necessarias, nec putabit se scire. Siue id sciuerit per media i.per præmissas mediatas demonstrabiles per priora media: siue id sciuerit a media immediata carentia priori medio. Accumulat tot uerba ut ostendat in vniuersum nullam esse demonstrationē, nisi quæ ex necessarijs procedit.

Solutio dubii.

¶ In

G ¶ In secunda particula text. [Eorum autem &c.] quasi confirmans, Aristoteles conclusionem principaliter intentam, scilicet, quòd omnis demonstratio procedit ex propositionibus per se, dicit, quòd eorum quæ non sunt per se, eo modo quo ea quæ sunt per se determinata sunt: sed sunt, sed per accidens, non est scientia nec demonstratio. Et ratio est, quia talis propositio per accidens cum non sit necessaria, poterit esse falsa. Subiungit tamen, quòd loquitur de accidente quod potest separari, idest quod non est propria passio subiecti, sed potest separari per intellectum a natura subiecti. Nam de propriis passionibus scientia esse potest: quia faciunt propositiones per se.

H ¶ In tertia particula tex. [Quanquam forte. &c.] mouet & soluit dubitatiunculam hanc: Si de accidentibus, idest de rebus significatis per propositiones non necessarias non potest esse scientia, cur dialecticus interrogat problemata accidentalia, idest, propositiones contingentes, ut inde conficiat syllogismos. Et aliquando id quod respondens negat argués cócludit, tanquam conclusionem per syllogismum dialecticum. ¶ Respondet Aristot. quod dialecticus non interrogat respondentem de contingentibus, propterea quòd ex illis contendat concludere conclusiones necessarias: sed quia respondens tenetur consequéter respondere, idest, si concessit antece-

Dubitatio.

I dens tanquam uerum, debet concedere cósequens propter necessitatem consequentiæ. Itaque Aristo. hic vult ostendere differentiam inter dialecticum, & demonstratorem, quòd demonstrator vtitur duplici necessitate, scilicet, consequentiæ & principiorum: & ideo concludit necessariam conclusionem. Dialecticus uero solum utitur necessitate consequentiæ, ut ostendat quod si aliqua vero concedantur, concedéda sunt & quæ ex illis sequuntur.

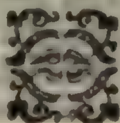

K

DEMONSTRATIONEM ex iis quæ per se sunt, & ex perpetuis esse.

CAP. VII.

Cum igitur ea quæ per se insunt, necessario circa unumquodque competant genus, & ut tale est quodque, patet demonstrationes ipsas scientiarum effectrices de his esse, quæ per se competunt, & ex talibus extrui atque contestare, accidentia nanq; non sunt necessaria: quare non fit, ut necessario conclusio propter quid est sciatur, neque si semper sit, non autem per se sit: quod ita esse, declarant eæ ratiocinationum, quę per signa conficiuntur: id enim quod est per se, non per se quisquam sciet, neque propter quid est. Scire autem propter quid est, nihil aliud est, quàm per causam scire: per se ergo tertio medium, & medio primum inesse oportet. ¶ Non igitur fieri potest, ut ex alio genere quisquam in aliud trásiens quicquam demonstret: veluti conclusionem geometricam arithmetica demonstratione: tria nanque sunt, quæ in demóstrationibus insunt: unum id quod demonstratur inesse: hoc autem est id, quod alicui per se generi competit, aliud dignitates: dignitates autem ea sunt, ex quibus fit demonstratio: tertium est genus ipsum subiectum, cuius affectus accidentiaque per se demonstratio patefacit. ¶ Fieri igitur potest, ut ea quidem sunt eadem, è quibus fit demonstratio: at quarum genus diuersum est, ut Arithmeticæ Geometriæque, in hisce fieri nequit, ut ad quæ magnitudinibus accidunt, Arithmetica demonstratio accommodetur, nisi

Tex. 19.

L

Tex. 20.

M

A sint ipsæ magnitudines numeri: hoc autem ut in quibusdam fieri potest, posterius explicabitur. Arithmetica uero demonstratio, semper in se genus id habet, circa quod ipsa uersatur: cæteræq; similiter: quare, si transire migrareque debeat demonstratio, aut idem genus simpliciter, aut aliqua ex parte idem necesse est esse: secus uero patet fieri non posse. Ex eodem enim genere ipsa extrema & media, necesse est esse: nam si non sint per se, accidentia erunt profecto. ¶ Quocirca fieri nõ potest, quo geometria contrariorum unam scientiam esse, uel duos cubos cubum esse, demõ-B stret: aut alia quæuis scientia, id quod ad aliam pertinet, nisi in hisce quæ sic inter sese habent, ut altera sub altera collocetur: quo pacto tam ad arithmeticam musica quàm ad geometriam perspectiua se habet. ¶ Neq; si quid lineis inest, non ut lineæ sunt, propiorumq; ratione principiorum geometria demõstrat, ueluti si pulcherrima linearum sit linea recta: aut si se habeat ad circumferentiam contrario modo: non enim hæc ratione proprij generis ipsarum, sed cuiusdam communis competunt.

Tex. 31. ¶ Patet autem si propositiones ex qui-C bus fit ratiocinatio uniuersales sint, necessario conclusionem quoque perpetuam esse demonstrationis talis, & demonstrationis omnino: non est igitur eorum quæ intereunt demõstratio, neque scientia simpliciter, sed tanquam per accidens: quia non est ipsius uniuersaliter, sed aliquo in tempore, & quodam etiam modo: atque cum est conclusio corruptibilis: necesse est alteram propositionem & non uniuersalem, & caducam esse: caducam, quoniam est & ipsa conclusio talis, cum est illa talis: nõ uniuersalem, quoniam quoddam non erit D eorum, quę subiecti subeunt rationem: quare fieri nequit uniuersaliter ratiocinatio: sed hoc in tempore tantum.

¶ Similiter res sese habet, & in definitionibus ipsis: quippe cum definitio, aut Tex. 32. principium demonstrationis sit, aut demonstratio positione differens, aut quędam demonstrationis conclusio. ¶ Patet etiam, demonstrationes atque scientias eorum quæ sæpe fiunt, ut lunæ defectiones, & huiuscemodi rerum, quo idem sunt tales, hoc esse semper: quo uero non sunt semper, hoc esse particulares. ¶ Cum autem pateat fieri nõ pos Tex. 33. se: ut quidquam demonstretur, nisi suis E quidque principijs, si id quod demonstratur rei competit non ut est illa, non sane quippiam scitur, etiam si ex ueris & indemonstrabilibus, medioque vacantib. ostendatur. Fit enim ut quippiam perinde ostendatur, atque Briso

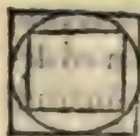

quadrationem ostendit Huiuscemodi nanque rationes per commune quoddam ostendunt, quod & alij competet: quapropter, & ad alias res non propinquas ipsæ rationes accommodantur. Igitur res non ut illa est, sed per accidens scitur: non enim & ad a-F liud genus demonstratio accommodaretur. Tunc autem unumquodque non per accidens scimus, cum per id cognitionem consequimur, per quod competit, ex principijs illius qua ratione est illud: uelut cum duobus rectis æquales habere, ei scimus competere, cui per se competit, idipsum ex principijs. Quare si illud competit ei per se cui competit, medium necesse est in eadẽ esse propinquitate. ¶ Quòd si non sit ita, at perinde erit, atque cum musica

per

G per arithmeticam demonstratur. Atq; talia demonstrantur quidem similiter, differentia tamen est. Nam ipsum quidem esse ad aliam scientiam attinet. Subiectum enim genus diuersum est: ipsum autem propter quid, superioris nimirum est, cuius per se sunt ipsi affectus. Quare patet ex hisce fieri non posse, ut demonstretur quicquam, nisi ex suis quidque principijs: sed horum principia habent commune. ¶ Quòd si id constat, patet fieri non posse quisquam propriorum principiorum ut demonstrationem exhibeat. Erunt.n. illa omnium principia, & ipsorum scientia
H domina omnium erit. Etenim is scit magis, qui superioribus ex causis scit: scit enim tum ex prioribus, cum ijs è causis scit, quæ non effectus subenne rationem: quare si magis scit, & maxime: & si est illa scientia, magis profecto maximeque scientia est. ¶ Demonstratio uero ad aliud genus non accommodatur, nisi eo modo quo tam ad demonstrationem facultatis machinatum extruendarum, uel ad perspectiuas geometricæ, quàm ad musicam arithmeticæ demonstrationes accommodantur, ut diximus. ¶ At uero difficile admo-
I dum sese percipere est quempiam, si sciat nec ne. Est enim difficile cognoscere, si ex principijs uniuscuiusq; sciamus nec ne: quod quidem est scire. Putamus autẽ sæpenumero scire, si ex ueris quibusdam primis ue ratiocinationem habemus. Id uero non est ita, sed oportet ipsis primis esse propinqua.

Tex. 19. ONSTITVTO iam & comprobato illo principio, qđ. s. demõstratio propter quod procedit ex necessarijs, in capite hoc septimo Arist. primo repetit & corroborat conclusionem primo propositã. s. q̃ omnis demonstratio est ex propositionibus per se: K moxq; adiungit secundã. s. q̃ omnis demõstratio procedit ex proprijs, & deinde tertiã q̃ procedit ex perpetuis. Atq; in partitione Commentatoris sunt in hoc capite textus quinque. In primo qui est ordine decimusnonus, resumitur cõclusio, q̃ omnis demõstratio est ex propositionibus per se. Quod 1. Conclu. probat ex præmisso principio: quia demonstratio est ex necessarijs: sed ea quæ per se competunt in unoquoq; genere, & ut tale est quodcunq;, sunt necessaria: ergo demõstratio est ex his quæ sunt per se. Addit [Vt tale est quodcunq;] quia homini in quantũ homo necessarium est esse risibilem: &c. Accidentia autem non necessario insunt subiectis: & ideo de propositionibus contingentibus significantibus huiusmodi accidentia L nulla est scientia. Hic dubitãt quomodo supra ostensum est demonstrationem esse necessariorum, quia est eorũ quæ sunt per se: & hic circulariter esse eorum quæ sunt per se, quia est necessariorum. Sed nobis nullũ est dubium, quippe qui credimus idem demonstrasse in text. 15. quod repetit modo. ¶ Subdit autem [Neq; si semper sit, si non per se sit, cadit sub scientia.] Quod dupliciter exponitur. Vno modo, q̃ licet sint propositiones necessariæ: ut omnis cygnus est albus, omnis coruus est niger, omne animal est coloratũ: tamen quia prædicata nõ sunt propriæ passiones: & per consequens non sunt per se, fit ut nec sint propositiones scibiles. Secundo modo proprius ad literam, M Quamuis præmissæ necessario concludant aliquam conclusionem, si non sunt per se non faciunt propriam scientiam. Quod manifeste patet ubi est demonstratio a signo, & non per causam. Vt si quis demonstrauerit, omne mixtum ex elementis esse corruptibile (exemplum est S. Tho.) eo q̃ omne tale experimur antiquari & senescere, manifestum est quicquid senescit esse corruptibile, tamen causa per se corruptibilitatis nõ est illa: sed compositio ex contrarijs. ¶ Et ideo qui hoc modo per signum demonstrat nõ scit propter quid. Concludit ergo Arist. q̃

ut

A ut conclusio simpliciter sciatur, debet tertio medium, & medio primũ per se inesse .i. debet esse per se tam minor propositio, in qua mediũ prædicatur de tertio .s. de minori extremitate, quàm maior in qua primũ. i. maior extremitas prædicatur de medio. ¶ In textu. 20. [Nõ igitur fieri] accedit iam Aris. ad probandum secundam conclusionem principalem .s. quòd omnis demonstratio debet procedere ex proprijs principijs, idest importantibus proprias causas conclusionis. Et quia proprium duo excludit .s. & alienum, & commune, utrunq; hic probat .s. ꝙ demonstratio unius scientiæ nõ procedit ex principijs alienis alterius scientiæ: (Et hoc est qđ ait non contingere transire de genere in genus, ut .s. arithmetica vtatur demonstratioue geometrica,) & rursus probat ꝙ una scientia non demonstrat ex illis principijs, quæ sunt communia illi & alijs scientijs. ¶ Diuiditur autem textus in quatuor particulas. Ad hoc autem ostendendum supponit primo tria esse in demonstratione. Primum id quod demonstratur inesse. Et hoc est quod per se inest alicui generi .i. subiecto alicuius scientiæ. Quæ sunt propriæ passiones illius. Alterum est dignitates & principia cõplexa per quæ procedit talis scientia: Et tertium est genus ipsum, puta subiectum cuius passiones demonstrantur. Quod in geometria est, quantitas continua, & in arithmetica, numerus. At subiectum scientiæ uocat genus, propterea ꝙ non de qualibet specie est alia & alia scientia: sed de uno genere est una scientia, ut de animali est scientia animalium: & de quantitate continua cuius sunt plures spẽs .s. linea, superficies & corpus, est geometria tractans etiam de pluribus speciebus figurarum. ¶ Dubitant hic autem cur Arist. inter ea quæ contingunt demonstrationi non cõnumerauit medium .s. definitionem. Adqđ rñdent alij aliter. Sed puto horum tantum trium meminisse Aristotelem, aut quia horum tñ meminerat in primo capite: ubi dixit, tria esse præcognita ante demonstrationem. Aut (quod ego existimo) quia hæc tria sufficiunt ad propositum. Non.n. principia

Tex. 20.
2. Conclu.

Proprium duo excludit.

B

Tria sunt in demonstratione.

C

possunt esse aliena aut cõia, nisi aut ratione subiecti aut passionis aut dignitatis. Si.n. subiectum est alienum scientiæ, definitio etiã erit aliena. ¶ In secũda particula textus [Fieri igitur potest] his suppositis intendit probare hanc conclusionem: Nulla scientia de mõstrat ex principijs alienis .s. alterius sciẽtiæ. Ad cuius euidentiam notandum est, ꝙ duæ scientiæ, aut habent omnino subiecta diuersa .s. ex æquo diuidentia idem genus. Vt Geometria, cuius subiectum est quantitas continua: & Arithmetica, cuius subiectum est quantitas discreta: quæ sunt genera subalternata quantitatis. Aut subiectum unius est directe inferius ad subiectum alterius: ut se habent scientia de animali & sciẽtia de homine: seu scientia de triangulo & scientia de isoscele. Aut tertio modo quãdo subiectum unius est inferius accidentaliter ad subiectum alterius: vt Geometria & Perspectiua, cuius subiectum est, linea uisualis: & Arithmetica & musicus, cuius subiectũ est, numerus sonorus. Visuale enim est accidens lineæ: sicuti sonorum, est accidens numeri. Primo modo scientiæ sunt simpliciter diuersæ: & si una uteretur principijs alterius, diceretur una migrare seu transire in aliam: nam principia unius sunt alteri aliena, & uice uersa. Secũdo uero modo sciẽtiæ non sunt diuersæ: sed ad eandem scientiam pertinet demonstrare passiones animalis, & per animal descendere ad hominem: & ad eandem pertinet demonstrare passiones trianguli, & per triangulum demonstrare easdem de speciebus trianguli. Nec ille uocatur descensus de scientia in scientiam. Sed tertio modo scientiæ non sunt omnino diuersæ, sed subalternæ: & trãsitus a subalternante ad subalternatam uocatur descensus, qui est licitus. Vtitur enim perspectiuus principijs Geometriæ & Musica, principijs Arithmeticæ. Et ideo Geometria descendit ad perspectiuam dando illi principia: & perspectiuus ascendit ad geometriam recipiendo ab illa. ¶ Intendit ergo Arist. formare hanc rationem, quę certe apud expositores sine forma ẽ, & sine luce. Illa sciẽtia non põt demõstrare ex principijs

D

Demonstratio non est ex alienis.

E

F

G cipijs alterius scientiæ, cum qua non communicat in genere, idest in subiecto: sed scientię diuersæ quarum una non subalternatur alteri non communicant in subiecto: ergo ex talibus scientiis una non potest demonstrare ex principiis alterius. Maiorem insinuat dicens[fieri igitur potest, ut ea quidem sint eadem è quibus fit demonstratio] idest fieri potest, ut in aliquibus scientiis eadem sint principia (nempe in subalternāte & subalternata, ut statim dicetur) at quorũ genus diuersum est. i. diuersum subiectum, vt Arithmeticæ & Geometriæ, in hisce fieri nequit, ut Arithmetica demonstratio accommodetur ad ea, quæ magnitudinibus accidunt. i. fieri nequit, ut Arithmetica de-
H monstret ex principiis Geometriæ. ¶ Subiungit, Nisi sint magnitudines ipsæ numeri. i. nisi quantitas continua, quæ est subiectum Geometriæ, esset subiectum inferius ad numerum, qui est subiectum Arithmeticæ. Quod in aliquibus uerum est: ut statim dicturus est de Perspectiua & Geometria: quod tamen non conuenit Geometriæ & Arithmeticæ. Minorem autem principalis rationis. i. quòd scientiæ quæ non subalternantur habent subiectum omnino diuersum, probat exemplariter in Arithmetica, & Geometria dicens. Arithmetica uero demonstratio semper in se genus id habet circa quod versatur, cæterǫque similiter. i. ha-
I bet suum obiectum distinctum ab alijs sciẽtijs: & ideo transire non potest, ut sumat principia ab alijs. Nam non potest sumere principia ab alijs, nisi uel in toto uel in parte communicet cum illis in subiecto. Sicut scientia de triangulo communicat in toto subiecto cum scientia de isoscele, quia se habet vt genus ad speciem: & Geometria cõmunicat in parte subiecti cum perspectiua ut expositum est. At vero probandum restat quomodo si sciẽtiæ non communicant in subiecto, communicare non possunt in alijs duobus: puta in dignitatibus, & in passionibus quæ demonstrantur. Quod Arist. probat dicens, [Ex eodem enim genere ipsa extrema & media necesse est esse.] Quod est dicere, Medium & extremitates debent esse eiusdem generis: nam medium debet K
esse definitio subiecti quod est minor extremitas: & eius passio est maior extremitas: & ex his tribus debent constare dignitates. Definitio autem & passio per se debent cõuenire subiecto: & per consequens debent esse eiusdem generis. Quod si non conueniant per se, iam accidẽtaliter conueniunt, atq; adeo non erunt pirncipia apta demonstrationi. Exempli gratia. Subiectum proprium illius passionis, habere tres angulos æquales duobus rectis, est triangulus. Si ergo geometra ad demonstrandum omnem triangulum habere tres angulos æquales, acciperet pro medio triangulum æneum, (supposito ꝙ omnis triangulus esset ex ære) dicens, omnis figura ænea habet tres angulos æquales duobus rectis: omnis triãgulus est figura ænea. &c. ergo. Tunc uteretur L
principijs alienis, quia illa passio per accidens inest medio, & medium per accidens inest subiecto. ¶ Vnde in tertia particula textus[Quocirca fieri] ostendit Aristo. conclusionem intentam exemplis dicens, fieri non posse ut geometra demonstret contrariorum unam esse scientiam: quia hæc conclusio potius pertinet ad dialecticam: nec Geometria demõstrat duos cubos cubum esse. i. ex duobus cubis cubum tertium effici: quia hæc pertinent ad Arithmeticam. ¶ Nisi (inquit) in hisce quarum altera subalternatim sub altera collocatur, ut Musica sub arithmetica, & perspectiua sub geometria: nam in his potest subalternata uti prin- M
cipijs subalternantis. ¶ Ad intellectum autem secundi exempli Arist. notandum est, quòd cubus in quantitate continua est cor- *Cubus.*
pus omnium laterum quaque uersus ęqualium: ut est tessera, quam vulgo dicimus taxillum. Quadratum enim dicit solam superficiem æquilateram, & cubus dicit corpus. In numeris autem est etiam figura superficialis & corporalis. Numerus enim resultans ex aliquo numero ducto ꝑ se ipsum semel dicitur figura superficialis: ut quaternarius qui resultat ex bis duobus, est quadratum superficiale: & nouenarius, qui resultat ex ter tribus, est triangulus æquilaterus

A terus supficialis. Numerus vero cubus est, qui resultat ex ductu alicuius numeri bis multiplicati per se ipsum: ut bis duo bis, sūt octo, qui est numerus cubus: & ter tria ter sunt uigintiseptem, qui est numerus cubus: quia uidetur assurgere in altum sicut corpus. In cubis continuis ex duobus cubis nō fit cubus: ut patet si iuxta se ponas duos taxillos, fiet corpus altera parte longius: sed ex octo cubis semper fit cubus, ut patet si supponas quatuor taxillos in quadrato, & superponas alios quatuor, resultat cubus: & ita in numeris ex duobus iunctis cubis non fit semper cubus: nam sexdecim continet duos cubos, & non est cubus. Sed tamen ex duobus cubis multiplicando unum per a-
B lium, resultat semper cubus: ut si dicas octies vigintiseptem (quorum uterque est cubus) faciunt ducenta sexdecim, qui etiam est numerus cubus, cuius radix est sex: nam sexties sex sexties, sunt ducenta sexdecim. Ingeniose ergo Arist. posuit exemplum, q demonstrare duos cubos facere cubum, nō pertinet ad geometram: sed est illi extranea conclusio & propria arithmetico. Ad geometram autem pertinebit demonstrare, quòd octo cubi faciunt cubum.

¶ In quarta particula textus, [Neq; si quid lineis] ponit tertium exemplum conclusionis, scilicet, quòd adeo una scientia non debet uti principijs alienis, ut nec de accidentibus subiecti impertinentibus ad talē scien-
C tiam debeat tractare. Veluti ut Arithmetica non debet tractare de lineis, an recta linea sit omnium pulcherrima, an sit contraria circulari. Nec Musica quæ tractat de numero sonoro, debet tractare an sonus Musicæ sit delectabilis: sed solum de proportionibus illorum. ¶ In textu 21. [Patet autem] subdit tertiam conclusionem. s. quòd demōstratio est corū, quæ sunt perpetua & incorruptibilia. i. quod conclusio demonstrationis debet esse semper de re incorruptibili. Ait [demonstrationis talis] .i. de qua loquimur in proposito: & [demonstrationis omnino] .s. simpliciter. Ac si dixisset, quòd demonstratio de qua loquimur est simpliciter demonstratio. Et quod conclusio demō

Tex 21. 3. Concl.

strationis debet esse incorruptibilis, & perpetua, probat quia procedit ex propositionibus. i. ex præmissis uniuersalibus. Appel-
D lat uniuersales, eas quæ sunt de omni posterioristice .i. quorum prædicata insunt semper & necessario. Vnde vniuersaliter facit hanc consequentiam: Si præmissæ sunt perpetuæ, necessarie conclusio est perpetua: ut patet ex secunda illorum trium conclusionū, quas supra posuit in fine tex. 17. s. Si antecedens est necessariū, cōsequēs est necessariū. Et subdit, q demonstratio non est eorū quæ intereūt. i. corruptibiliū. Nec de illis est simpliciter sciētia, sed s᷑m accidens: quia tales conclusiones non sunt uniuersales. i. de omni posterioristice: sed sunt ueræ aliquando. Et rursus infert, quòd si cōclusio est cor-
E ruptibilis, necesse est aliquam præmissarū esse & caducam. i. corruptibilem, & non vniuersalem. i. non de omni posterioristice: ut patet ex tertia dictarum conclusionum in textu 17. v. g. in hoc syllogismo: Quicunque disputat loquitur, omnis homo disputat: ergo omnis homo loquitur: quia cōclusio est contingens, fit vt minor etiam fit contingens, & per consequēs non sit de omni. Et ideo dicit, quòd quia maior extremitas non est de ratione subiecti, talis demonstratio non procedit ex propositionibus de omni posterioristice: sed ex his quæ in aliquo tempore sunt ueræ, & in alio falsæ. Secundum antiquos exponitur demōstrationem non esse corruptibilium, quia non est rerū,
F quæ per se sunt corruptibiles, ut omnis homo est risibilis, Petrus est homo: ergo.

¶ Hic adnotare opus est quomodo secundū Arist. non solum de propositionibus est sciētia, sed de rebus ipsis quas appellat perpetuas & incorruptibiles. Propositiones enim non dicuntur incorruptibiles, nisi ratione rerum. Atqui quomodo intelligatur res, de quibus est scientia esse incorruptibiles, quæstione prima de uniuersalibus satis exposuimus. Homo enim & animal quatenus sunt uniuersalia .i. quatenus abstrahunt ab hoc & illo homine, sunt res per se incorruptibiles. Quod est dicere: Connexio extremorum essentialium est perpetuæ ueritatis,

G tis ut homo est animal, homo est substantia. &c. sunt tamen corruptibiles de per accidens ratione indiuiduorum. Homo enim est res corruptibilis: quia Petrus & Paulus, & quilibet homo est corruptibilis: iuxta illud primo metaph. cap. 1. homo non generat hominem, sed Calliam, nec corrumpitur homo, sed Callias. ¶ In textu 22. [Similiter res sese habet. &c.] Subdit Arist. perinde rem se habere in definitionibus, atque in conclusionibus scibilibus: quòd uidelicet definitio non est corruptibilium, puta singularium: sed incorruptibilium, ut pote specierum quatenus sunt uniuersales. Non enim Petrus per se primo definitur, sed homo. Hac de causa Plato posuit ideas uniuersales separatas ab indiuiduis corruptibilibus, ut de illis esset scientia & definitio. Aristot. uero dicit, quòd scientia & definitio est de uniuersalibus quæ sunt realiter in indiuiduis: & per consequens est de rebus incorruptibilibus secundum se, corruptibilibus autem de per accidens. ¶ Probat autem Arist. definitionem non esse corruptibilium ex eo quod demonstratio non est corruptibilium. Quia definitio (inquit) aut est principium demonstrationis, aut demonstratio positione differens, aut demonstrationis cóclusio. Ad cuius intellectum notandum est, quòd cum definitio explicet causam rei, potest explicare quoduis quatuor generum causarum. Et una definitio potest demonstrari per aliam. Finis enim est prima causarum, quæ mouet agens: agens producit formam sibi similem: materia uero disponitur secundum necessitatem formæ. Vnde definitio materialis demonstratur a priori per formalem a qua dependet: formalis per efficientem: & efficiens per finalem: & de primo ad ultimum tam materialis quàm formalis potest etiam demonstrari per finalẽ. Exempli gratia. Definitio iræ materialis est accẽsio sanguinis circa cor: formalis autem & quodammodo finalis, est, appetitus uindictæ. Sanguis enim accenditur ad uindictam capessendam. Sed ex utroq; membro efficitur una completa definitio iræ, scilicet accensio sanguinis ad cor propter uindictã: cum ergo ostẽditur hominem esse iratum per alteram illarum definitionum, tunc definitio est demonstrationis principium: ut si dicas. Quicunque appetit uindictam irascitur: quicunque iniuriam patitur appetit uindictam: ergo. Quando uero una definitio demonstratur per aliam, tunc una definitio est demonstrationis principium, & altera demonstrationis conclusio: vt si a priori demonstretur materialis per finalem sic, cuicunque appetenti uindictam, accenditur sanguis circa cor: iniuriam passus appetit uindictam: ergo iniuriam passo accenditur sanguis circa cor. Aut si uice uersa, a signo demonstretur materialis per finalem. At uero quando ex utraque fit una definitio totalis, illa est tota demõstratio sola positione. i. dispositione differens. Si. n. dicas, ꝙ ira est accensio sanguinis circa cor, propter appetitum uindictæ, illic redditur propter quid ira est accensio sanguinis, sicuti in demonstratione: & ponitur medium & uirtualiter conclusio: hoc solo dempto, ꝙ non sunt tres formaliter propositiones dispositæ in modo & figura. Cum ergo definitio debeat sic esse pars demonstrationis, fit, ut quemadmodum demonstratio non est ex corruptibilibus, neq; eorum sit definitio. ¶ Consequenter Arist. in 2. particula huius textus. [Patet etiam,] respondet cuidam tacito argumento. De eclipsi. n. lunæ est scientia, & tamen, luna eclipsatur, non est de omni posterioristice, quia non semper eclipsatur, sed aliquando. Respondet. n. ꝙ in quantum sunt tales. i. demonstrabiles, sunt quidẽ semper: in quantum uero non sunt semper non sunt demonstrabiles uniuersaliter, sed particulariter. ¶ Vbi notandum, ꝙ eclipsis lunæ conuenit semper in ordine ad causas: non tamẽ semper in ordine ad tempus. Q̃d est differẽtiæ, ꝙ quotiescunque terra interponitur, indefectibiliter luna eclipsatur: & sub hac ratiõe est sciẽtia uniuersalis de eclipsi. s. quotiescunque terra interponit inter solem, & lunam luna eclipsatur: sed quotiescunque sol & luna opponunt in talibus pũctis eclipticæ (puta dum luminaria sunt in capite uel in cauda draconis) terra interponitur:

Tex. 22. *Definitio non est corruptibiliũ.* *Idea.* *Ira.*

H I K L M

A ponitur: ergo quoties luminaria sunt in talibus punctis luna eclipsatur. At vero quia non in quocunque tempore simpliciter eclipsatur, propterea quando demonstratur, q̄ isto anno, tali die, & tali hora eclipsabitur, est demonstratio particularis & non vniuersalis. Et hoc est quod hic dicit Arist. Oqidque nos quæstione secunda, argumento primo diximus hanc propositionem, luna eclipsatur, esse simpliciter scibilem. Et hãc etiã esse scibilem in philosophia naturali, homo est bipes, quia regulariter ita est: licet aliquando in singulari nascatur monstrum sine duobus pedibus. ¶ In textu 23. [Cum autem pateat] reuertitur ad probationem secundæ conclusionis principalis, scilicet

Tex. 23.

B demonstrationem procedere ex proprijs. Et quia propria sunt, quæ nec sunt aliena, nec communia, & iam patefecit demonstrationem non procedere ex alienis, ostendit modo non procedere ex communibus. Ait ergo, quòd cum vnumquodque non sit demonstrandum ex quibuscunque principijs, sed ex proprijs, fit, vt si principia sint communia, quæ possunt accommodari ad aliud genus scientiæ, quamquam illa sint vera & necessaria, non proprie & per se demonstrari: veluti Briso, non proprie demonstrabat quadraturam circuli, quia vtebatur principijs communibus. ¶ Ad cuius intellectum supponatur expositio huius, quod est quadrare circulum, quam fecimus in prædicamentis cap. de ad aliquid, vbi ait Arist. non

Briso.

C esse scientiam inuentam quadraturæ circuli, scilicet q̄ detur quadratum & circulus, quorum areæ sint æquales: licet multi philosophi, vt 1. Physi. videbimus eam conati fuerint inuenire. Inter quos Briso vtebatur hac ratione: Vbi est maius & minus, est æquale; sed descripto circulo dabitur intra quadratum minus, & extra quadratum maius, vt apparet in figura textus: ergo poterit dari quadratum æquale. Tametsi aliter etiam contendebat quadrare circulum, vt primo Physic. est videre. Ait ergo modo Aristotel. quòd hæc demonstratio non procedebat ex propriis principijs Geometriæ, cuius scientiæ est quadrare circulum (cum sit de quantitate continua:) quia D maior demonstrationis est communis etiam numeris, de quibus est Arithmetica. Et ideo dicit, quòd illud principium non conuenit rei vt illa est, idest non conuenit figuris in quantum sunt quantitates continuæ (quod est conuenire per se primo & secundum quod ipsum) nam maius & minus primo conuenit quantitati in communi: & per quantitatem conuenit figuris & numeris. Et per consequens tale principium est per accidens. Nam tunc, inquit, cognoscimus rem per se, quando cognoscimus ex proprijs: vt cum demonstramus de triangulo habere tres angulos æquales duobus rectis per definitionem trianguli, cui per se conuenit illa passio. Et hoc est, quod ait, E quòd si propria passio demonstratur de proprio subiecto, necesse est medium etiam esse in eadem propinquitate.

¶ In secunda particula textus [Quod si non sit ita] soluit Aristot. instantiam quæ adduci posset contra hanc doctrinam. Musica nanque vtitur principijs communibus sibi, & Arithmeticæ, cui subalternatur: & pariter perspectiua vtitur principijs communibus sibi & Geometriæ. Responsio autem Aristotelis consistit in hoc, quod licet ita sit, tamen hæc non est instantia: quia si Musica habet communia principia cum Arithmetica, hoc est, quia habet subiectum in parte commune cum illa: nam subiectum Arithmeticæ est numerus, & subiectum F Musicæ numerus sonorus. Et ideo principia numerorum seruiunt etiam numeris sonoris. ¶ Subdit tamen differentiam, dicens [ipsum quidem esse, ad aliam scientiam attinet] scilicet ad subalternatam: sed propter quid illius recipit subalternata a subalternante [cuius sunt ipsi affectus] idest cuius propriæ passiones demonstrantur per illa principia. Boetius vertit, quòd ipsum, quia, est proprium subalternatæ, & propter quid est subalternantis, Vbi hoc verbum, quia (certe ineptum, vt cap. decimo videbimus) rem obscurat. Litera explicabitur hoc exemplo. Quod diatessaron (idest proportio sesquitertia qua-

Scientia subalterna.

G lis est quatuor ad tria) sit sonora, & bene consonans, est conclusio proprie Musicæ: nam Arithmeticus nihil dicit de sono. Et hoc est quod dicit Boetius, quòd, quia, est proprium subalternatæ. Et Argyropylus significantius, quòd esse, scilicet uerum est subalternatæ, idest talem proportionem esse consonam est propria ueritas Musicæ: quia subiectum, scilicet subalternæ, genus diuersum est, puta numerus sonorus. Sed tamen propter quid sit sonora, illud est, quia talis est proportio rationalis: & quòd inter quatuor & tria sit proportio rationalis probat Arithmeticus, quia scilicet habent eandem partem aliquotam communem: puta, unitatem. Concludit ergo Ari-
H sto. [Quare patet ex hisce. &c.] idest sequitur quòd ex hac instantia non probatur, q aliqua scientia demonstret ex principijs communibus sibi & alijs: nam hoc prouenit subalternanti & subalternatæ, quia habet subiectum quodam modo commune. Et ut afferretur instantia contra regulam, deberet probari, quòd aliqua scientia uteretur principijs cõmunibus sibi & alijs, cum quibus nullo modo communicat in subiecto. ¶ In tertia particula textus (Quod si id constat) infert Aristot. unam conclusionem corollariam, quæ est celebris inter phi
I losophos. Nulla scientia demonstrat sua propria principia: sed ad Metaphysicam, quæ est omnium domina, & excellentissima pertinet probare omnium principia. Prima pars conclusionis sequitur ex dictis: nam postquam quæuis scientia resoluit suas præmissas usque ad principia immediata in suo genere, iam tunc illa principia probari non possunt nisi per alia principia communia, & per consequens ad illam scientiam non pertinebit uti talibus principijs. Secunda pars, scilicet quòd hoc pertinet ad Metaphysicam non formaliter est in textu, sed insinuatur. Sicut enim se habet Geometria ad Perspectiuam: (quia habet subiectum communius) ita quodam modo se habet Metaphysica ad omnes sciẽtias: quippe cuius subiectum est ens, quod est omnium communissimum: ergo sicut

Scientia non demonstrat sua principia.

Geometria probat principia Perspectiuæ, K ita & Metaphysica poterit utcunque persuadere principia aliarum scientiarum, V. g. Omne totum est maius sua parte, est principium mathematicarum scientiarum, quarũ est tractare de toto & partibus quantitatiuis: sed neganti, persuadebit illud Metaphysica hoc modo, omne continens est maius contento: & totum est continens partes: ergo. Et ideo subdit Arist. q talis scientia est excellentissima, & maxime scientia. Nam scire est rem per causas cognoscere: ergo illa quæ tractat de supremis causis, quæ ita sunt causæ, ut non sint effectus erit suprema scientia: talis autem est Metaphysica, cuius subiectum est ens, quod in genere causarum formalium est supremũ: quia L prædicatur uniuersaliter de omnibus. Tractat etiam de Deo & intelligentijs: quæ in genere causarum efficientium sunt primæ. Quod si arguas mathematicas esse præstantiores, quia sunt certiores: Respondet Arist. in prologo de anima, q dupliciter scientia est præstantior: aut ratione certissimi modi procedendi: quomodo mathematicæ sunt præstãtissimæ: aut ratione subiecti: quomodo inter physicas, scientia de anima est præstantissima: sed simpliciter Metaphysica est dignissima: quia tractat de ente, ut includit etiam intelligentias. ¶ In quarta particula M textus, [Demonstratio uero] concludit demum Arist. suam conclusionem. s. q demonstratio non utitur principijs communibus, nisi eo modo quotam Geometricæ demonstrationes accommodantur ad facultatem machinarum struẽdarum. s. ad artem architecturæ, uel ad perspectiuam (quæ scientiæ subalternantur illi) quam arithmeticæ demonstrationes accommodantur ad Musicam. ¶ In postrema particula textus, [At uero difficile] ad introducendum capitulum sequens colligit hoc corollarium: Difficile est percipere & cognoscere, quãdo quis demonstrat ex proprijs principijs. Decipiuntur enim qui putant satis esse ad demonstrationem procedere ex ueris & immediatis, nisi procedat ex proprijs.

A

DE PRINCIPIIS, tam communibus, quàm proprijs.

CAP. VIII.

Tex. 24.

EA AVTEM quocunque genere principia dico, quæ fieri nequit vt esse demonstrentur. Igitur quidnam ipsa prima, & ea quæ ex hisce proficiscuntur significant, sumitur: at quòd sint principia sumere, cætera demonstrare necesse est. Ceu quid est unitas, aut rectum, aut
B triangulus sumitur, esse uero unitatem ac magnitudinem sumere, cætera autem demonstrare oportet. ¶ Eorum autem quibus in demonstratiuis utuntur scientijs, alia cuiuscunq; sciẽtiæ propria, alia communia sunt: communia uero, similitudine rationis: quippe usus eorũ tantum sese extendat quacunq; in scientia, quantum cuiusque subiecto generi congruit. Propria sunt, vt lineam esse talem, rectum ve: communia, ut si ab æqualibus æqualia demas, ea quæ restãt æqualia sunt, atq; horum unumquodq; cuique satisfacit, ad cuiusque genus accommodatum. Idem.n.hoc faciet, ac si
C non de omnibus ipsum accipiet geometra, sed de magnitudinibus tantum, & arithmeticus de numeris solum. ¶ Sunt etiam & ea propria, circa quæ scientia considerat ea, quæ per se illis insunt: atque hæc & esse & quid sunt, scientiæ sumunt: vt uanitates Arithmetica: puncta, lineas ue, Geometria: at horum per se affectuum quid quidem quisque significat sumunt: ut arithmetica, quid par, quid impar, quid quadratum, quid quoque cubus: Geometria, quid expers rationis: quid frangi, quid concurrere, & huiusmodi cætera. Demonstrant autem ipsos esse, & per communia, & per ea quæ demonstrata sunt. Eadem & Astrologia facere solet. D

¶ Omnis namque demonstratiua scientia circa tria uersatur. Ea sunt, ea quæ ponit esse. hæc autem sunt genus, cuius per se affectum est contemplatrix: & ea quæ communes dignitates dicuntur, ex quibus primis dimonstrat: & tertium affectus, quorum quid quisque significat sumit: nihil tamen prohibet sciẽtiarum nonnullas horum præterire nonnulla: ueluti genus non supponere esse, si esse pateat: non enim æque & numerum, & frigidum, & calidum esse patet, affectus etiam non sumere quid significãt, si sint clare, sicut nec dignitates, nihil prohibet: ut quid significat æqualia ab æqualibus auferre, quia est notum: sed nihilominus hæc tria natura sunt: id inquam, circa quod scientiam demonstrant, & ea quæ demonstrat, atque ea ex quibus demonstrat. Tex. 26 E

¶ Non est autem id suppositio, neque postulatio sane, quod per seipsum esse uiderique necesse est. Demonstratio namque non in oratione quæ est extra, sed in oratione quæ est in mente consistit: quando quidem neque ratiocinatio in illa cõsistere uidetur. Çum enim semper aduersus orationem, quæ extra est, per inficiationem obstetur: ut aduersus eam, quæ est in mente, non semper. ¶ Quod igitur demonstrari quidem potest, non demonstratum autem a se quispiam sumit, id aut supponit, si ita esse discenti uidetur, atque hęc non absolute quidem, sed ad illum tantum suppositio est: aut postulat, si nulla prorsus discenti de hoc opinio, uel etiam contraria insit. Atque hoc inter I F

G suppositionem postulationemque interest. Etenim id est postulatio, quod est contrarium opinioni discentis: uel qđ quidem demõstrabile est, sed illud quispiam sumit, utiturque non demonstrato. ¶ Definitiones igitur cum affirmationes, aut negationes non sint, suppositiones non esse patet: quas quidem ut egenus propositio complectitur. Definitiones præterea percipiantur solum oportet: at id suppositio non est, nisi quispiam & audire suppositionem dixerit esse. Sed ea sunt suppositiones, quæ
H cum sint hoc ipso quod sunt, emergit ipsa conclusio. Neque geometra falsa supponit, quemadmodum nonnulli putarunt: qui quidem inquiunt, demonstrantem falsis uti suppositionib. non oportere: geometram uerò falsa supponere, designatum lineam nunc pedalem, nunc rectam esse dicẽtem, quæ quidem nec recta nec pedalis existat: nam geometra cum non sit ea linea, quam designauit aut protulit ore, concludere solet: sed cum ea sint quæ per illam significantur aut indicantur; quæ designauit ac protulit ipse. Insuper omnis postula-
I tio suppositioq; aut uniuersalis, aut particularis est: at neutrum istorum definitionibus competit: quare definitiones, suppositiones, postulationesque non sunt. ¶ Formas igitur aut unum quid præter ipsa multa esse, ideo quia demonstratio sit necesse non est: tamen uerũ est dicere, necessario unum esse de pluribus prædicandum. nam si id non sit, uniuersale sane non erit: at si uniuersale non sit, non erit medium ipsum: quare nec demonstratio. Esse igitur vnum quid oportet, idemque de pluribus non solum communi nomine predican-
Tex. 16. dum. ¶ Nulla autem demonstratio su-

mit fieri non posse, ut simul idem affir- K
metur atque negetur, nisi fuerit opus ut hoc etiam pacto demonstretur conclusio. Quod quidem fuerit, si sumpserimus affirmare quidem primum de medio esse uerum, negare autem uerum non esse. Nihil autem refert medium esse, atque non esse sumere, & tertium pari modo. Nam si datum est id quo hominem dicere uerum est, & si detur, & id etiam quo non hominem dicere uerum est: tamen si tantum hoc totum sumatur, hominem inquam animal, nõ autem non animal esse: erit etiam ue- L
rum, Calliam, etiam & non Calliam, animal, non autem non animal dicere: causa autem est, quia primum non solum de medio, de etiam de alio dicitur, propterea quòd ad plura sese extendit. Quare ad conclusionem nihil refert & si medium & ipsum, & non ipsum est. ¶ Hoc autem, omne inquam affirmandum, aut negandum esse, ea demonstratio sumit, quæ deducitur ad id quod fieri nequit: nec tamen semper uniuersaliter, sed quoad satis est generi, circa quod genus demonstrationes afferuntur, sicut & prius est dictum. ¶ Con- M
ueniunt autem inter sese scientiæ om Tex. 17.
nes in hisce quæ communia sunt: Communia uero dico, quibus utuntur tanquam ex eis demonstrantes, non autem de quibus demõstrant, nec ea quæ demonstrant. ¶ Disserendi quoque facultas cum omnibus conuenit, etsi qua uniuersaliter ipsa communia ostendere nitatur: uelut omne quoduis affirmetur, aut negetur oportet, uel ab æqualibus demptis æqualibus, qualia sunt ea quæ restant: vel talium aliqua, atque ipsa disserendi facultas, non est sic definitorum quorundam, neque gene-

A ris cuiusdam: non enim interrogaret: demonstranti nanque, interrogare non licet, propterea quòd ex oppositis idem non ostendatur. hoc autem demonstratum in hisce est, quæ de ratiocinatione sunt pertractata.

CVM in capite superiori determinatum sit demonstrationem propter quid, pcedere ex propriis & non ex communibus principijs, atq; ut in fine conclusit, principia propria cognitu sint difficilia, in hoc 8. cap. latiorem facit sermonem de principijs demõstrationis propter quid. Cuius intentio est hic ostendere quæ sint principia propria,
B quæ ve communia: & quomodo quæuis sciẽtia vtatur huiusmodi principiis. s. aut supponendo illa, aut aliqua exponendo, alijs formaliter utendo in demonstratione, alijs
Tex. 24. uero solum uirtualiter. ¶ Atqui secundum partitionem Commentatoris quatuor sunt textus in hoc capite: i quorũ primo qui est ordinem uigesimusquartus ponit definitionem & diuisionem principiorum. Ait enim principia esse in quouis genere, quæ in tali genere sunt indemonstrabilia. Vbi notato, quòd simpliciter principia, non dicuntur, nisi illa quæ sunt immediata. i. quæ priora non habent in tali genere quibus demõstretur, ut propositio, inqua prima propria passio prædicatur de definitione, aut definitio de definito, aut dignitates. ¶ Subiungit
C conuenientiam & differentiam inter prima principia & alia quæ uelut cõclusiones demonstrantur. Ait enim ꝙ tam principia prima quàm ea quæ ex hisce proficiscũtur (. s. conclusiones) sumitur quid significant. Sumere est recipere tanquam suppositum. Requiritur. n. ante demõstrationem supponere significationes terminorum, tam principiorum q̃ conclusionis. (At ꝙ sint principia sumere, cætera demõstrare necesse est.) Id est, differunt tamen quòd prima principia esse, scilicet subiectum esse, & dignitates esse ueras, necesse est sumere, idest supponere, quia non sunt demonstrabilia: cætera uero, scilicet conclusiones necesse est demonstrare. Subiũgit exempla. Ceu quid D
est unitas, quid rectum, idest definitio unitatis, quæ est primum subiectum Geometriæ, & definitio recti, & trianguli, quæ sunt passiones illius: item subiectum supponere . s. unitatem esse, hoc sumendum. i. supponẽdũ est: nã ut primo capite dictũ est, de subiecto supponitur quid est, & quod est, & de passione quid significat: cætera uero . s. conclusiones, ꝙ triangulus habet tres angulos, &c. oportet demonstrare. ¶ In secunda particula textus [Eorum autem] subdit diuisionem principiorum. Alia. n. sunt propria vni cuique scientiæ, alia communia. At ne quis redarguat eum contradictionis, quippe qui dixerat nullam scientiam uti principijs communibus, ait communia appellare similitudine rationis (quod Boetius uertit secundum analogiam. i. proportionem.) Et E
dicũtur hoc modo communia in illis solis scientijs quæ communicant aliquo modo in subiecto. Et hoc est quod ait: Quippe usus eorum tantum se extendit in scientia, quantum congruit eius subiecto. In aliquibus codicibus pro, uius, habetur, cumulus, mendum est. ¶ Subdit exempla, ut lineam esse, rectum ue, proprie sunt principia Geometriæ. At si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia, principium est commune tam Geometriæ, quàm Arithmeticæ: quia hoc, cum sit commune omni quãtitati, deseruit tam numeris, quàm quantitatibus continuis. Atqui explicat id quod dixerat, quòd. s. hoc principium tantum se extendit in utraq; istarum scientiarum, quantum congruit eius subiecto: quia F
inquit, [Idem hoc faciet in Geometria, ac si non de omnibus ipsum acciperet Geometra: sed de magnitudinibus tãtum & Arithmeticus de numeris] ac si dicat, tantum seruit, aut Geometræ, aut Arithmetico hoc principium uniuersale, ac si Geometra in particulari dixisset, si ab æqualibus magnitudinibus æquales magnitudines demas, æquales magnitudines remanent: & Arithmeticus dixisset, si ab æqualib. numeris. &c. ¶ In tertia particula textus, [Sunt etiam ea] magis elucidat exemplum de princi-

G pijs proprijs. Dicens ea esse principia propria.s.incomplexa, circa quæ scientia considerat illa quæ per se illis insunt. Qualia sũt propria subiecta, quibus per se insunt passiones. Sequitur in textu, [Atque hæc (.s.subiecta) & esse, & quid sunt, scientiæ sumũt] Quia de subiecto supponitur, quid est, & quia est, seu, quod est, ut Arithmetica supponit quid est unitas & eam esse: & Geometria supponit puncta & lineas. Sequitur [At horum per se affectuum quid significat sumunt.] Nomine affectus ubiq; intelligitur propria passio: de qua ut cap. 1. dictum est, scientia supponit quid significat: ut Arithmetica supponit quid significat par, quid impar, quid quadratum, quid cubus: quæ

H sunt passiones numeri. Geometria quid significat expers rationis.i.proportio irrationalis. Proportio dicitur irrationalis, quæ est inter duas lineas, quæ non sunt inter se commẽsurabiles: puta cuius pars aliquota unius non est aliquota alterius, ut secundo cap. diximus de costa & diametro quadrati æquilateri: lineæ uero rationales sunt, ut quadrupedalis & tripedalis, quibus pes est pars aliquota ambarum. Et ideo proportio irrationalis est passio Geometriæ: quia in numeris nulla est proportio irrationalis, sed omnis rationalis: quia omnes numeri habent saltem unam partem aliquotam cõmunem puta unitatem. [quid significat frãgi] ut linea uisualis, quæ frangitur in speculo: [quid concurrere] quemadmodum di

Proportio irrationalis.

I ximus parallelas non concurrere. Subiungit, [Demonstrant autem ipsos esse per cõmunia, & per ea quæ demonstrata sunt,] Idest, scientia uera demonstrat hos affectus, idest proprias passiones uere inesse subiectis: aut per principia communia, sicut Geometra & Arithmeticus utuntur illo, si ab æqualibus æqualia demas: aut per principia demonstrata ex illo, ut Geometra si ab æqualibus magnitudinibus. &c. & Arithmeticus si ab æqualibus numeris. &c.

Tex. 25. ¶ In textu 25. (Omnis namque) pressius, quam id fecerat cap. 2. explicat principiorum differentias, scilicet, postulationes, suppositiones, communes animi cõceptiones. Habetq; textus particulas quinque. In pri-

K ma resum t quod dixerat capite primo. s. tria esse præcognita ante demõstrationem .s. de subiecto (quod hic uocat genus) quid est, & quia est, seu quod est: de dignitatibus quia sunt. s. quòd sint ueræ: & de passionib. (quas hic nuncupat affectus) quid significant. Litera perspicua est intelligenti, quæ illic diximus. ¶ Subiungit, quòd nihil prohibet scientiarum nonnullas, aliqua istorũ præterire. Boetius uertit, despicere. Idest nihil prohibet quin demõstrator aliquando non supponat, nec explicet aliqua istorum: quia scilicet sunt per se nota, ut in philosophia naturali, principium est ignem esse calidum: non est necesse illud supponere post quam ad sensum patet. Arithmeticus auté

L nihil mirum si supponat numerum esse: qđ non ita patet ad sensum. Numerus enim numerans est in mente: & numerus numeratus, in rebus. Et hoc est quod ait non æque patet numerum esse: & calidum & frigidũ esse. Eodem modo de passionibus cum clarissimæ sint earum significationes, non opus est supponere quid significant. Et de dignitatibus puta quid significat, æqualia ab æqualibus auferre, quia id est notissimum. ¶ In secunda particula textus, (Non est autem) descendens ad principia complexa de quibus in hoc capitulo est principalis intentio, constituit differentiam inter postulationem, suppositionem, & dignitatem. Et est litera certe notatu digna. Ad cuius M

intellectum notandum est differentia inter hæc quatuor: Dignitas, suppositio, petitio, definitio. Primum omnium conueniunt hæc omnia, quòd uniuersa hæc sunt principia, quibus demonstrator utitur tanquam principijs quæ non demonstrat: quia in tali scientia non sunt proprie demonstrabilia, sed per principia alterius scientiæ. Et ideo generali nomine possunt appellari omnes suppositiones: ex quibus demonstrator exorditur demonstrationes. Sunt tamen inter hæc notandæ tres differentiæ.

Dignitas, suppositio, petitio, definitio.

¶ Primo dignitas differt a cæteris tribus, quòd dignitas est propositio per se nota simpliciter, scilicet secundum se, & quo ad nos:

Prima differẽtia.

A nos itaque termini illius omnibus sunt euidentes. Cætera vero principia, licet possint esse secundum se euidentia, tamen non sunt euidentia quo ad nos: quia termini nõ sunt omnibus per se noti. Obidque licet demonstrator non demonstret illa, tamen debet illa aliquo modo exponere aut persuadere aut supponere tanquam vera. ¶ Secunda differentia est inter suppositionem & petitionem. Nam suppositio vno modo accipitur generaliter, vt est nomen commune omnibus principijs: alio modo specialiter, vt distinguitur contra petitionem. Si enim sit aliquod principium quod non sit quidem per se omnibus tam euidens, quàm dignitas: sed tamen respondenti verum apparet: aut quia certe verum est & facili negotio

2. Differentia.

B explicatur: aut quod in opinione respondentis verum est, illud est suppositio: vt si quis supponat definitionem trianguli esse figurã rectilineam trium angulorum: quę quidem ex nomine ipso facile apparet: aut omnes lineas ductas a centro circuli ad circumferẽtiam esse æquales: nam ostenso centro facile videbit circumferentiam æqualiter vndique distare: aut si quis disputans cum Democrito supponeret illi corpora fieri ex atomis, quod licet est falsum, tamen ipse opinatur esse verum. Hæ inquam omnia principia speciali nomine dicuntur suppositiones. Si vero tale principium nec sit euidens respondenti nec facile persuasibile: aut quia in rei veritate est dubium respondenti, aut

C contrarium eius opinioni, hæc dicitur petitio seu postulatio: quia. s. demonstrator hoc postulat a respondente & sumit ab illo disputationis gratia, vt si pẽtat solem esse maiorem tota terra, aut astra esse paria: aut volens demonstrare animam esse perpetuã supponeret eam per se moueri, aut si quis ab Aristotele qui scit non esse vacuum petat vt admittat vacuum esse, vt. v. g. inde demonstretur non posse per tale spatium fieri motũ successiuum, vt ipse arguit in quarto Physic. Attamen si respondens non admittit quod est contra suam opinionem, tunc inde oritur quæstio inter disputantes. ¶ Tertia differentia est inter definitionem

3. Differentia.

D & alia tria, ꝙ alia sũt propositiones: & ideo generali nomine dicuntur suppositiones. Definitio vero non est propositio: & ideo non dicitur suppositio, sed positio, vt cap. 4. visum est. ¶ Has tres differentias tractat Aristo. in hoc textu. Ait ergo [quod per se ipsum esse, viderique necesse est, nõ est suppositio nec postulatio] sed dignitas. Ac si dicat, ꝙ suppositio vel postulatio, licet per se sit vera. i. indemonstrabilis, tamen non per se videtur omnibus vera, sed indiget suppositione. i. ꝙ præponatur a demonstratore. Dignitas vero & per se est vera & per se omnibus apparet vera: & per consequens suppositione non eget, vt quodlibet est vel nõ est. At quia posset quis dicere nihil esse tam manifestum, quod nõ possit ab aliquo proteruissimo voce negari, dicit ꝙ demonstra-

Principia non negantur in mente.

E tio non est in oratione extra. i. in oratione uocali: sed in mente. Ac si dicat, ꝙ licet quis uoce neget prima principia, non tamen potest id negare mente: quia illic sunt per se euidentia, iuxta illud Commentatoris. 1. de anima commen. 1. intellectus agens est causa primarum propositionum quo ad euidẽtiam: quippe cuius naturali lumine illustrantur. Alias (inquit) si satis esset uoce negare principia, non solum nulla esset demonstratio, sed nulla esset ratiocinatio. i. syllogismus: quia uerbo quicunque potest omnia inficiari. i. negare. ¶ In tertia particula textus [Quod igitur &c.] ponit secundam differentiam inter suppositionem & postulationem. Quod igitur inquit demonstrari qui-

F dem potest idest principium quod non est adeo omnibus euidens, quin possit aut demonstrari aut persuaderi aliqua ratione cõmuni, tamen demonstrator sumit illud a respondente tanquam demonstratum, illud (inquit) si ita esse dicenti uidetur, erit suppositio: non quidem absolute, sed ad illum tantum respondentem. Quod addit propter suppositionem quæ solum est uera secundum opinionem respondentis: aut quã respondens solus admittit, quam alius non admitteretur. Si autem id uel non apparet respondenti, uel illi contrarium est, tunc erit postulatio. Exempla sunt iam suprapo-

sita.

G sita. ¶In quarta particula textus, [Definitiones igitur &c.]ponit tertiam differētiam inter definitionem (quæ in versione Boetii dicitur terminus) & alia tria. Definitiones inquit cum non sint affirmationes nec negationes non sunt suppositiones. [Quas quidem vt genus propositio complectitur.]Id est quæ suppositiones sunt species propositionis. ¶Subiungit secundam rationem, ꝙ definitio non sit suppō: quia definitiones solum oportet percipiantur. i. intelligantur simplici intellectus operatione:id aūt quod tali intellectione simplici percipitur, non est suppositio: quia suppositio dicit iudiciū. [Nisi quispiam, inquit, & audire suppositionem dixerit esse.]Vbi notato, quòd vt Arist.
H ait. 3. de anima, text. 28. simplicium intelligentia comparatur operationi sensuum exteriorum: & ideo intelligere, comparat hic ad, audire: vt sicut, audire, non est suppositio, quia non est propositio, ita nec intelligere. Sed ea inquit sunt propositiones quæ cum sint. i. veræ, emergit. i. infertur ipsa conclusio. ¶Respondet insequenter tacitæ quęstiunculæ. Dixerat enim suppositionem esse principium aut verum simpliciter aut saltem secundum opinionem respōdentis. At possit quis arguere, quòd Geometra sæpe supponit aliqua falsa, vt puta hanc lineam esse pedalem, aut rectam, cum forte non sit ita. Respōdet inquam, ꝙ Geometra non vtitur in suis demonstrationibus illis lineis ostensis ad sensum: quia de singularibus non
I est scientia: sed lineis in vniuersali, quæ designantur per illas demonstratas. ¶Tandem adiungit tertiam rationem, ꝙ. s. definitio nō sit suppositio, dicens omnis postulatio & suppositio aut est vniuersalis, aut particularis: sed definitio nec vniuersalis est nec particularis: ergo. ¶ In quinta particula textus. [Formas igitur] concludit ex dictis contra Platonem, ꝙ propter necessitatem scientiarum aut definitionum non est necesse introducere ideas a singularibus separatas, quæ Latine dicuntur formæ, sed est necessarium dicere vnum esse, de pluribus prædicādum: puta vnam esse rationem communem specificam aut genericam abstractam ab indi-

Platonis idea.

uiduis sola operatione intellectus de qua sit scientia & definitio. Nam si hoc vnum non sit, non erit vniuersale: & si non est vniuersale, non erit medium demonstrationis, quod est definitio, & per consequens nec erit demonstratio. Atque adeo concludit, quòd necesse est esse vnum commune non solum secundum nomen, sed secūdum rationem. Vbi docet vniuersalia non solum esse in omnibus, sed in indiuiduis secundum rem, abstracta tamen per operationem intellectus. ¶In text. 26. [Nulla autem demonstratio.]Postquam principia tam propria quàm cōmunia explicata sunt, docere pergit quomodo vnaquæque scientia vtatur principiis communibus, & præsertim communissimis. Etenim vt. 4. meta. text. 10. & text. 27. est videre, duo sunt generalia prima principia: Vnum negatiuum: De nullo idem affirmari & negari, verum est. alterum affirmatiuum: De quolibet idem affirmari aut negari, verum est. In prima ergo particula textus sermo est de primo, & in altera de secundo. Locus iste obscurissimus habetur: tum quia Græce certe est adeo concisus, vt videatur truncus cui desit aliquod verbum: tum quia Latine infideliter est traductus propter æquiuocationem verborum Græcorum. Vnde & antiqui & neoterici diuerse eum exponunt. Proponam prius sensum Aristo. qui facilis est: moxque ad literam descendam. Tres sunt termini in syllogismo scilicet maior extremitas, medium, & minor extremitas: quo Aristo. appellat, primum, medium, & tertium, vt sunt in proposito, animal, homo, Callias. Intendit ergo Aristo. docere, ꝙ illud principium, de nullo idem affirmari & negari verum est, non intrat formaliter demonstrationem. Et vtitur hac ratione. Aut deberet intrare ex parte primi. i. maioris extremitatis, aut ex parte medij, aut ex parte tertij. s. minoris extremitatis: sed nullum istorum: ergo. Probat minorem. Ex parte maioris extremitatis poni non potest sub illa forma vt iacet: sed si accipiantur pro maiori extremitate duo termini contradictorij, quorum vnus affirmetur, & alius negetur

K

Vniuersalis in rebus.
Text. 26.

L

M

De nullo idem affirmari, & nega.

A getur de medio .s. Omnis homo est animal & non est non animal: Callias est homo: ergo Callias est animal, & non est non animal. Et hæc quidem optima forma demonstrationis est, vtrum vero illa pars negatiua maioris & conclusionis sit superflua, an aliquid cōducat, in fine examinabimus. Ex parte vero medij non potest addi hoc principium in proprijs terminis, neque ex parte minoris extremitatis: sed addetur si accipiātur pro medio aut pro minori extremitate duo termini contradictorij .s. omnis homo & non homo est animal: prima parte distributa, in sensu copulatiuo. .s. omnis homo est animal & non homo est animal: Callias est
B homo & Callias est non homo (quæ vtraq; pars esset vera si minor extremitas esset superior ad medium) ergo. Sensus ergo Arist. est, ꝙ quanquam possit dari vtraq; pars maioris vera, tamē illa pars de subiecto infinito est superflua, & nihil refert ad syllogismum. Si .n. detur ꝙ omnis homo est animal & nō est nō animal: & ꝙ Callias est animal: licet nō daretur illa .s. non homo est animal & non est non animal: neq; illa, Callias est non homo: sequeretur cōclusio .s. Callias est animal & non est non animal. Et eadem ratione nihil refert si ex parte minoris extremitatis sumatur cōtradictio .s. Callias & nō Callias est homo, quæcunque .n. pars subsumatur, sufficit vt de illa concludatur maior extremitas: Hic tamē sensus qui certissimus
C est Aristo. nec versioni Boetij, nec Argyropyli conquadrat, & multo minus illi, quam modo nobis Basilea correctissimā dedit, nisi paucis mutatis verbis, quæ nos iuxta phrasim Græcam exegimus, & (ni fallor) merito mutauimus. ¶ Est ergo litera hæc, [Nulla demonstratio sumit fieri non posse, vt simul idem affirmetur atque negetur] idest formaliter sumit hoc principium [nisi fuerit opus hoc etiam pacto demonstretur cōclusio. Quod quidem fuerit si sumpserimus affirmare quidem primum .i. maiorem extremitatem de medio esse verum, negare autem verum non esse] cuius iam nos exemplum posuimus. [Nihil autem refert medium esse atque non esse sumere: & tertium pari modo] idest nihil conducit ad vim demonstrationis duos terminos contradictorios capere aut ex parte medij aut ex parte minoris extremitatis. Probat vtrumq; simul (quod rem facit obscuram) [Nam si datum est id quo hominem dicere verum est] idest data est ea maior propositio qua vere enunciatur hominem esse animal & non esse nō animal (hæc enim maior extremitas supplēda est.) [Et si detur id etiam quo non hominem dicere verum est] .i. quamuis detur etiā vera alia pars maioris de subiecto infinito, scilicet non homo est animal & non est nō animal. [tamen si tantum hoc totum sumatur, hominem inquam animal non autē nō animal esse] .i. si tantum sumeretur pro maiori illa prima pars de subiecto finito [erit etiam verum] .i. optime concludetur [Calliam, etiam & non Calliam, animal, non autem non animal dicere.] Si enim subsumatur, Callias & non Callias est homo, infertur callias & non callias est animal & non est non animal. Molestum esset hic referre translationes Boetij & Argyropyli, vt appareret, quam non sunt intelligibiles, vt modo circunferuntur. ¶ Subiungit Aristo. causam cur maior extremitas, quæ dicitur de medio, dicatur etiam de eius contradictorio [Causa inquit est, quia primum .i. maior extremitas non solum de medio, sed etiam de alio dicitur: propterea quia ad plura sese extendit] .i. propterea ꝙ maior extremitas est superior ad medium, prædicatur tam de homine quàm de non homine, puta de equo. ¶ Dubium restat quid velit sentire Aristo. in primo membro: vtrum sentiat aliquando esse necessarium ex parte maioris extremitatis dicere, omnis homo est animal & non est non animal. Multi sunt qui dicunt id nunquam esse necessarium: quibus S. Thom. subscribit: nam cum duo termini contradictorij non possunt simul verificari de eodem, idem est omnino, omnis homo est animal, & omnis homo est animal qui non est animal. Quare secundum istos intentio Aristo. fuit inferre, ꝙ nullo modo tale principium intrat demonstrationē: nā si aliquo modo intraret, maxime illo

Margin notes (right column): D; E; F; Dubium.

G illo primo modo, sed illa est inutilis repetitio: ergo nullo mō intrat. Quæ quidē expositio optime potest sustineri maxime iuxta versionem Boetii. Philoponus dicit ꝙ aliquando contra ignaros homines & proteruissimos necesse est tales propositiones sumere. Posset.n. ignarus dialecticæ credere, ꝙ anima est perpetua, & non perpetua, propterea ꝙ secundum partem intellectiuam est perpetua & non secundum sensitiuam. Contra quem arguendum esset hoc modo, Omnis forma quæ habet aliquam operationem non dependētē a corpore, est perpetua & non est non perpetua: anima est huiusmodi, ergo. Et iuxta phrasim Græcam quam fideliter rtansfert Argyropylus H forte hoc uoluit sentire Aristo. cum dixit [nisi fuerit opus, vt hoc etiam pacto demōstretur conclusio.] ¶ In secunda particula textus [Hoc autem &c.] ostendit quomodo secūdum principium affirmatiuū, De quo libet idem affirmatur aut negatur, seruiat demonstrationi. Ait enim ꝙ hoc principiū seruit demonstrationi ducenti ad id quod fieri nequit.i. ad impossibile. ¶ Ad cuius euidentiam notandum est, ꝙ argumentatio ad impossibile duabus de causis fit. Vel ad ostendēdum bonitatem cōsequētiæ (quod pertinet ad libros Priorum,) uel ad probādum veritatem propositionis: quod pertinet ad libros Posteriorum. Exempli gratia. I Negat quis hanc consequentiam de Baroco esse bonam, Omne. b. est. a.c. non est. a. ergo.c. nō est.b. probabo esse bonam ducēdo ad impossibile: nam si illa est mala, præmissæ sunt veræ, & conclusio falsa, tunc ex contradictorio conclusionis uero cum maiori inferam contradictoriā minoris in Barbara hoc modo, Omne. b. est.a. omne.c. est b. ergo omne. c. est.a. & sic uel duo contradictoria sunt vera, vel prima consequentia de baroco erat bona: sed duæ contradictoriæ non possunt esse ueræ per primū principium, ergo prima consequentia erat bona. At de ista probatione non est sermo in præsentia: sed de probatione conclusionis. Negat.n. quis hanc propositionem, animal non est homo. Probabo ex eius contradictoria ducendo ad impossibile hoc modo: K Sequitur bene, omne aial est homo: equus est animal: ergo equus est homo: consequēs est falsum, ergo aliqua præmissarum: non minor, ergo maior: & per consequens contradictoria negata est uera. Quod probatur per illud principium affirmatiuū. De quolibet affirmatio aut negatio est vera. Et ideo si affirmatio est falsa, necesse est ut negatio sit vera. ¶ Vbi hoc animaduertendū est, quod quæst. 2. arg. 7. adnotauimus, & quæst. 4. statim examinauimus, uidelicet, hæc prima principia generalissima non intrare formaliter demonstrationem: sed solum uirtualiter. Et ita intelligitur hic textus. Non.n. hoc principium assumitur tanquam præmissa: sed solum ad probandum, ꝙ si talis L propositio est falsa, sua cōtradictoria est vera. ¶ Subiungit Aristot. [Nec tamen semper vniuersaliter, sed quoad satis est generi] id est subiecto talis scientiæ. Quod est dicere: Hoc principium non semper assumitur sub illis terminis generalissimis, quodlibet est ens uel non est ens, sed accommodate & limitate ad subiectum scientiæ, ut si Geometra vult demonstrare diametrum non esse commensurabilem costæ, assumit hoc principium: Aut est commensurabilis, aut incōmensurabilis: detur ꝙ est cōmensurabilis: ergo aliqua certa pars est aliquota vtriusq;: consequens est falsum, ergo & antecedens: & per consequens est incommensurabilis. M Quia omnes quantitatis aut sunt commensurabiles, aut incommensurabiles. Vtitur ergo Geometria, commensurabili aut incōmensurabili, tanquam primo principio, in quantitate, vbi non est dare mediū: quia commensurari est proprium quantitatis. Alia enim entia aliorum prædicamentorum, nec sunt commēsurabilia nec incōmēsurabilia nisi ratione quantitatis. Et eodem modo Arithmeticus utitur tanquam primo principio, par uel impar, & philosophus, mobile, vel immobile &c. Modus vniuersalissimus est arguendi in omnibus sciētiis. ¶ In text. 27. [Conueniunt autem] tandem concludit Aristo. duo corollaria. Primum est. Omnes scientiæ communicant Tex. 27.

De quolibet affir. aut nega.

D monst. ad impos.

quodam

A quodam modo, non quidem in his de quibus demonstrant puta in subiecto, nam isto modo solæ scientiæ subalternæ communicant quodam modo in subiecto: neq; in his quæ demonstrant, puta in passionibus seu conclusionibus: quia sicut quælibet scientia habet proprium subiectum, ita & habet proprias passiones: communicant uero in principiis ex quibus demonstrant: quia cõueniunt saltem in illis principiis generalissimis in textu præcedenti expositis. ¶ Vel aliter exponetur hoc corollariũ, uidelicet, Omnes scientiæ communicant in principiis communibus, puta in dictis duobus. Communicant, inquit, in illis tanquã eis ex quibus demonstrant. i. tanquam principiis quibus omnes scientiæ generaliter vtũtur, vt iam modo dicebamus: non tñ tãquã illis de qbus aliquid demonstrant, nec tanquam conclusionibus quas demõstrãt. Etenim de illis primis principiis non omnis scientia aliquid demonstrat: tametsi metaphysica demonstret aliquid de illis, puta ꝙ nullus potest illa corde negare, ut iam modo dicebat Aristo. & habetur 4. meta. tex. 8. Nec aliqua scientia potest a priori demõstrare illa prima principia: quia sunt immediatissima: quãuis metaphysica aliquo modo illa posteriori ostendat exemplo & inductione: quia quacunque resignata nõ potest simul esse & non esse: & necesse est aut esse aut non esse. ¶ Secundum corollarium est, quod differendi facultas, idest Dialectica conuenit cum omnibus, idest habet principia communia quibus in omnibus scientiis vtitur. Sed est notandum, quod vult hic ponere Aristo. conuenientiam inter Dialecticam & Metaphysicam, quia ambæ differunt a reliquis omnibus scientijs, & præterea differentiam inter ambas. Conueniunt enim vt habetur etiam. 4. metaph. tex. 5. ꝙ vtraq; est scientia communis ratione sui subiecti: diuersimode tamen: nam cum subiectum Metaphysicæ sit ens, quod est superius ad subiecta aliorum scientiarum, ad ipsam pertinet persuadere omnia principia rationi communi. v.g. Illud principiũ Mathematicũ, omne totum est maius sua parte, probat ratione communi quia omne cõtinens est maius contento. Continens enim communis est quàm totum: quia locus est continens locatum, & ideo maior, nõ tamẽ est totum respectu illius. Et hoc principiũ, si ab æqualibus æqualia demas &c. persuadebit per aliud vniuersalius. s. si ab his quæ eodem modo se habent demas eodem modo se habentia, quæ remanent eodem modo se habebunt. Etenim eodem modo se habere communius est, quàm esse æqualia, cõuenit. n. aliis accidentibus, quàm quantitati: ut saporibus & coloribus. Et hac de causa in omnibus scientiis naturalibus cognitio metaphysicæ est necessaria: quippe cuius proprium est, a priori immedietas rationes ostendere. Dialectica vero, quia eius subiectum est ens rationis, quod licet non sit superius ad subiecta realium scientiarum, est tamẽ quodam modo commune ad omnia, (quia omnes res se possunt habere uel ut genus, uel species, aut aliud prædicabile) ideo de omnibus potest rationes communes & persuasibiles afferre. Exempli gratia: Quod longissimum latus trianguli sit minus duobus reliquis simul sumptis, probat Euclides principio proprio Geometriæ in conclusione vigesima: sed id persuadebit Dialecticus ratione communi: quia signatis punctis extremis longissimi lateris puta. a. inter illa procedit illud latus recte per chordam, & alia duo quasi per arcum. Idẽ philosophus moralis probat odium esse in concupiscibili vbi est maior: quia per odium concupiscimus incõmodũ inimico: sicut per amorẽ optamus ei bonum: sed Dialecticus probabit ratione cõmuni: quia amor & odiũ sunt contraria, & contraria sunt circa idem. ¶ Est tamen differentia inter metaphysicam, & Dialecticam, quòd metaphysica solum sumit unam partem contradictionis determinatam. s. veram ad concludendum id qđ est verum. Dialectica vero sumit vtrãq; partem contradictionis tam veram quàm falsam: & ex vtraque tanquam probabili argumentatur apparenter: & propterea dialecti-

Conuenit inter Meta. & Dialect.

B

C

D

E

F

cu

G cus interrogat respõdentem vtram partẽ
oppositionis mauult dare. Vnde notanter
loquitur hic de Dialectica (quã uocat dis-
serendi facultatem) vt distinguitur contra
partem Logicæ demonstratiuam: nam de-
monstrator solum assumit partem necessa-
riam ad concludendum necessaria: vt Geo-
metra solum demonstrat diametrum esse
incommensurabilem costæ quadrati æqui-
lateri: dialecticus uero apparenter argumẽ
tatur quòd sit commensurabilis hocmodo:
Diameter quadrati altera parte longioris
potest esse commensurabilis costæ: & non
est maior ratio de illo quàm de æquilate-
ro: ergo. Item omnes duo numeri sunt pro
H portionabiles: ergo omnes duæ quãtitates.
¶ Est ergo litera Aristotelis, [Disserendi fa-
cultas. i. Dialectica omnibus conuenit.] Id
est principia habet cõmunia ad omnes sciẽ
tias. [Et si qua] id est si aliqua alia scientia
[vniuersaliter ipsa cõmunia ostendere nita-
tur] vt est metaphysica, quæ a posteriori e-
xemplis nititur ostendere illud principiũ,
quodlibet est uel non est: aut illud a priori,
si ab æqualibus æqualia demas &c. [Atque
ipsa disserendi facultas non est sic definito
rũ quorũdam nec generis cuiusdam] id est,
Attamen Dialectica non sumit determina-
tam partem contradictionis sicut Metaphy
sica, uel ars demonstratiua: sed utranque su
mit. [Non enim interrogaret]. i. si non ute-
I retur vtraq; tanquã probabili non interro-
garet vtram uelit respondens dare. [Demõ-
stranti nãque interrogare non licet, propte
rea ꝙ ex oppositis idem non ostendatur] i.
demonstrator non interrogat: quia cum de
beat solum necessarium demonstrare, non
potest id facere ex vtralibet parte contradi
ctionis: cũ necesse sit alterã esse falsam ex
qua non demonstrabitur necessariũ. Hanc
Solutio dubii. drĩam inter dialecticum & demonstratorẽ
dicit ostẽdisse in libris de ratiocinatione. i.
de syllogismo, puta in libris Priorũ. ¶ Hinc
sequitur solutio dubii, quod hic sine causa
multi mouent: quomodo. s. asserat hic Ari-
sto. Dialecticam non esse determinat gene-
ris, cum 4. metaph. text. 5. dicat subiectum
eius esse ens rõnis. Ad quod dubiũ respon-
dent aliqui, ꝙ propterea ꝙ ens rõnis reperi K
tur vniuersaliter in omnibus generibus sciẽ
tiarum, dicitur hic Dialectica non esse de-
terminati generis. ¶ Sed tamen re vera Ari-
stot. hic nihil aliud vult, nisi ꝙ Dialectica
non determinatur ad aliquam certam par-
tem contradictionis: sed utraque probabi-
liter utitur.

DE PROPRIIS CVIusque interrogationibus.

CAP. IX.

QVOD si eadem interrogatio L
ratiocinatiua, & propositio
contradictionis est (sunt au-
tem in vnaquaque scientia
propositiones, ex quibus vniuscuiusq;
propria conficitur ratiocinatio) erunt
porro & interrogationes quædam, ad
singulas scientias attinentes, ex quibus
fit cuiusq; propria ratiocinatio. Patet
ergo non omnem interrogationem
Geometricam esse, nec ad medendi ar-
tem omnem accommodari, & pari mo-
do de cæteris. Sed aut ea, ex quibus ali-
quid eorum ostenditur, de quibus est M
ipsa Geometria: aut ea, quæ ex eisdem
demonstrantur, ex quibus Geometria
demonstrat: qualia sunt perspectiua:
idem est & in cæteris intelligendum.
Atque de his ipsis reddenda quoque
ratio est ex Geometricis principiis, con
clusionibusve: sed de principiis non
est reddenda ratio Geometræ, quate-
nus professor Geometriæ est: eadem
sunt & in cæteris scientiis obseruan-
da. ¶ Nec igitur artificem quemque
quæuis percontari, nec ad quamuis in-
terrogationem de singulis responde-
re oportet: sed ea tantũ, quæ in scien-
tia sua determinata sunt. Quod si qui-
spiam

ſpiam cum Geometra, quatenus Geo-
metra eſt ſic diſſeruerit, patet & bene il-
lum eſſe diſceptaturum, ſi ex his oſten-
derit aliquid: quod ſi hoc diſſeruerit mo
do, non bene ſine dubio diſceptabit. Pa-
tet etiam, illum non redarguere Geome
tram, niſi per accidens: quam ob rem in-
ter ignaros Geometriæ de Geometria
diſſerendum non eſt: ſatebit enim is, qui
dixerit praue. In cæteris etiam ſcientiis,
res ſeſe habet ſimiliter.

Tex. xxviij. ¶ Cum autem interroga-
tiones Geometricæ ſint, ſũt ne & ageo
metricæ? & interrogationum eæ quæ ab
B ea prodeunt ignoratione, quæ eſt diſpo
ſitio., geometricæ ne ſunt an nõn, & in
quacunque facultatum ſimiliter præte-
rea vtra ratiocinationum ab ignoratio-
ne proficiſcitur: ea ne quæ ex oppoſitis
conſtat, an ea quæ cõſtructa vitioſe eſt?
At enim ageometricæ interrogationes,
aut ex Geometria ſunt, aut ex alia facul-
tate: nam Muſica quidem interrogatio
ageometrica eſt ex Geometria vt æque
diſtantes putare concurrere, tum geo-
metrica, tum ageometrica eſt: duplex.n.
ageometricum, & perinde atque infor-
me: atq; alterum ex eo, quia nihil Geo-
metriæ vt informe quod uacat forma:
C alterum ex eo, quia aliquid eius praue
complectitur: vt informe, quod turpem
habet formam fœdamque: atque hæc
ignoratio: & quæ ex talibus eſt princi-
piis, Geometriæ contraria eſt.

Tex. xxix. ¶ In mathematicis autem
non ſimiliter fraus fit, cum diſſeritur:
quia medium eſt ſemper duplex: nam
alter extremorum de hoc omni, & hoc
rurſus identidem de altero dicitur: at-
que prædicatum non dicitur omne: hæc
autem cernere licet, quaſi mentis per-
ceptioue. In diſſerendi vero facultatis
diſceptationibus latent. Eſt ne omnis D
circulus figura; ſi deſignauerit, patet:
ſed quidnam vltra, carmina ne ſunt cir-
culus? continuo patet, non eſſe. Atque
non oportet inficiationem ad ipſum
afferre, ſi inductiua propoſitio ſit. Vt e-
nim neque propoſitio eſt ea, quæ non
ad plura ſeſe extendit (non enim erit
de omnibus: ex vniuerſalibus autem
extruitur ratiocinatio) ſic patet nec eam
inficiationem eſſe, quæ vniuerſalis non
eſt: etenim eædem ſunt propoſitio-
nes inficiationesve: nam quam affert
quiſpiam inficiationem, ea uel diſſe- E
rendi, vel demonſtrandi propoſitio fieri
poteſt.

¶ Fit autem, vt quidam vitioſe con-
cludant. Propterea quod eos medios
ſumunt, qui terminos vtroſque ſe-
quuntur: quale quidem & Cæneus fa-
cit, ignem gigni multiplicata ratione
hoc pacto concludens: ignis vt dicit
celerrime gignitur: quod multiplica-
ta gignitur ratione, id celerrime gigni-
tur. Hoc autem modo conſtare ratio-
cinatio nequit: ſed ſi celerrimam ge-
nerationem multiplicata ſequatur ra-
tio, & ignem celerrima generatio. In
terdum igitur fieri nequit, vt ex iis F
quæ ſumuntur ratiocinatio conſtrua-
tur: interdum vero fieri poteſt, ſed
non cernitur. ¶ Quod ſi fieri non poſ-
ſet, ut uerum oſtendatur ex falſis, faci-
le eſſet reſoluere: conuerſio nanque
neceſſario fieret: Sit enim .a. verum
quod ſcum ſit, hæc ſunt, quæ quidem
eſſe ſcio, veluti .b. ex iis igitur illud eſſe
oſtendam. Conuertuntur autem ea ma-
gis quæ in mathematicis ſunt: quia nul-
lum accidens, ſed definitiones accipiũt,
atque hoc etiam ipſo à diſſerendi diſſe-
runt facultate.

¶ Accreſcit

G ¶ Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo. Nam. a. de. b. sumitur, & hoc de. c. & hoc rursus de. d. Atque hoc in infinitum procedit. In latus quoque eius fit incrementum. a. nanque de. c. atque de. e. concluditur. Sit enim. a. quidem numerus absolute. b. uero simpliciter numerus impar, & c. definitus numerus impar, a. igitur de. c. concludetur. Altera rursus in parte. d. quidem sit par numerus simpliciter sumptus. e. uero definitus numerus par, a. igitur de. e. concludetur.

H POSTQVAM in fine superioris ostensum est quomodo particulares scientiæ non vtuntur principiis communibus, in hoc nono capite pergit Aristo. dicere quomodo quæuis scientia vtatur propriis principiis. Atqui si partitionem Commentatoris sequitur, cap tulum hoc continet fragmentum superioris tex. 27. duosque alios textus. s. 28. & 29. In prima ergo parte postquam dixerat Dialecticam & Metaphysicam habere quodam modo communia principia omnium scientiarum, subiungit, q̃ omnes sciẽtiæ habent sua propria principia & interrogationes. Ad cuius notitiam notandum est

I hæc tria nomina, interrogatio, propositio, & conclusio, idem significare diuersis rationibus. Eadem enim propositio dum interrogatur, est interrogatio seu quæstio: dum probatur est conclusio: dum admissa a respondente vel probata ab arguente assumitur tanquam præmissa ad aliam probandũ, est propositio. v. g. Anima est immortalis, dum interrogatur, vel a discipulo vt sciatur, vel ab arguente vt probetur, vel reprobetur, est interrogatio: dum concluditur ex illo medio, quia anima potest intelligere sine corpore, est conclusionem ex ea infertur operationes nostras dirigendas esse in aliam vitam, est propositio. ¶ In prima ergo parte textus Aristote. ponit duas conclusiones: primã, quæ pertinet ad arguentem: secundam, quæ pertinet ad respondentem.

Solutio dubij. Interrogatio, propositio, conclu

K Prima conclusio. Vniuscuiusque sciẽtiæ sunt propriæ interrogationes. Probatur: quia uniuscuiusque scientiæ sunt propriæ propositiones. ¶ Vbi adnotandum est, q̃ aliter accipitur hic interrogatio quàm superiori capite. Illic enim accipiebatur stricte vt pertinet ad dialecticum, qui probabiliter interrogat vtranque partem contradictionis: hic vero accipitur latius pro quæstione quacunque, etiam si sit propositio necessaria, quales sunt in scientiis demonstratiuis. ¶ Concludit ergo non omnem interrogationem esse geometricam, neque omnem ad artem medicam pertinere. [Sed ea &c.] Vbi notandum, q̃ interrogatio dupliciter potest pertinere ad Geometram: vno modo quia interrogatur propter quid alicuius conclusionis Geometricæ: alio modo quia interrogatur propter quid alicuius propositionis per spectiuæ quæ illi subalternatur. Quod enim Geometra demonstrat in communi de lineis: Perspectiuus assumit tanquam principiũ de lineis visualibus: vnde ad subalternãtẽ sciẽtiã pertinet reddere propter quid subalternatæ. Ait ergo, principia esse Geometrica aut ea ex quibus aliquid eorum. s. conclusionem demonstratur, de quibus (scilicet conclusionibus) est Geometria: aut ea. s. principia quæ ex eisdem. s. principiis demonstrantur, ex quibus geometria demonstrat qualis sunt principia perspectiua. Itaque vult dicere, q̃ principiũ perspectiuum potest interrogari a geometra. ¶ Quod si quis arguat, quod potius ad perspectiuum spectat scire principia geometrica, quàm econuerso ad geometram principia perspectiua: si quidem perspectiuus demonstrat per principia Geometrica. Respõdetur, q̃ perspectiuus inquãtum perspectiuus non probat sua principia: sed credit & recipit illa tanquam probata a geometra: & ideo illa pertinent ad Geometram. Et hoc est quod subiungit [Atque de his ipsis. (s. principiis perspectiuis) reddenda est ratio ex principiis Geometriæ siue ex conclusionib. eius.] Addit nihilominus, q̃ geometra quatenus est Geometra non debet reddere propter quid de suis propriis principiis: sed hoc

1. Conclusio.

L

M

pertinebit

A pertinebit ad metaphysicum vt dictũ est. [In secunda particula textus. Nec igitur &c.] ponit secundam conclusionem quòd scilicet non pertinet ad quamlibet scientiã de quouis interrogato respondere. Exempli gratia. Si quis interroget geometram, an linea recta pulchrior sit quàm visualis, an circularis figurã aptior sit ad motũ quàm quadrangularis, non pertinebit ad ipsum respondere: quia ad ipsum non spectat aliqd scire de pulchritudine aut de motu. Vnde subiungit, ꝙ si quispiam cum geometra quatenus geometra est sic disseruerit, vt ex propriis principiis Geometriæ uoluerit illum redarguere, bene disceptabit. Si autem arguerit ex principiis quæ non sunt geometrica, redarguet illum quidem

2 Conclu.

B per accidens, nec propterea concludet eũ esse ignarum Geometriç, vt si geometram asserentem quadratum pulchrius esse circulo, quis redarguerit circulum esse pulchriorem, nihil probauerit contra geometram inquantum est geometra. Ex his colligit Aristo. documentum, ꝙ de vnaquaque materia disputandum est inter eos tñ, hoc est, &cum his, & coram his tantum, qui periti sunt in illa arte, ut periti ex propriis principiis disputent, & non ex impertinentibus: & qui astant sciãt iudicare uter disputantium bene disputet. In tex. 28. [Cũ au-

Tex. 28.

C tem interrogationes] mouet Aristot. tres dubitatiunculas: si interroganter legantur: nam forsan melius legerentur assertiue ut patebit. Ad cuius euidentiam notandũ est, ꝙ quemadmodum in unaquaque scientia sunt propriæ interrogationes & conclusiones, ita simul & propriæ ignorantiæ seu deceptiones pertinentes ad illam scientiam. ¶Secundo notandũ est, ꝙ ignorantia ut uidebimus cap. 12. alia est puræ negationis & alia prauæ dispositionis. Ignorantiæ puræ negationis est mera negatio scientiæ, ut rusticus habet nunc ignorantiam geometriæ, de qua nec verũ dicit nec falsum: ignorantia vero prauæ dispositionis est error cõtrarius scientiæ: nam scientia est bona dispositio, ut si quis in geometria crederet parallelas concurrere. Ignorantia puræ nega-

Ignorãtia duplex.

tionis geometriæ est quæcunque ignoratio circa materiam aliarum scientiarum: vtpote quæ nihil pertinet ad geometrã, vt ignorantia Musicæ uel Philosophiæ. Ignorantia uero proprie geometrica, est illa quæ est in materia propria geometriæ. Et hæc vocatur proprie Græce ignoratio ageometrica. Quod Boetius transfert non geometrica: sed melius dicitur, ageometrica, seu igneometrica: quia particula, non, cum accipitur infinitanter, tantum ualet sicut id quod non est geometricum: ut ignoratio medicinæ uocaretur non geometrica sicut lignum dicitur non uidens, sed particula, a, quæ Græce est priuatiua seu, in, Latine significat ignorationem in propria materia, sicut cçcum non dicitur lignum sed animal. Exemplum Aristo. est, Arrhythmon, quod potest uerti, aut informe, vt vertit Argyropilus, aut nõ sonorũ. Quod potest accipi negatiue, ut punctum dicitur informe & lana non sonora: aut priuatiue, sicut quod habet fœdam & turpem formam dicitur informe: & dissonantia uocum dicitur insonora. D E

¶Tertiò notandum, quòd adhuc hæc ignoratio prauæ dispositionis potest in scientia contingere dupliciter. Vno modo ex defectu consequentiæ, quia non est syllogismus, sed paralogismus, idest syllogismus uitiose constructus, uti transfert Argyropilus: aut ex defectu materiæ: quia scilicet procedit ex oppositis, idest ex falsis principiis, quæ opponuntur principiis propriis. ¶Igitur secundum hæc tria notabilia mouet Aristot. in prima particula tres quæstiunculas. Prima. Vtrum quemadmodum in geometria sunt interrogationes geometricæ, ita sint & interrogationes non geometricæ, idest ignorantiæ proprie pertinentes ad geometram. Secunda. Esto. ita sit, utrum illæ interrogationes, quæ procedunt ex ea ignoratione, quæ est dispositio, id est utrum ignorantiæ prauæ dispositionis sint proprie geometricæ. ¶Tertia. Vtra ratiocinationum proficiscitur ab ignoratione, idest quæ illarum dicitur propria ignoratio geometriæ, ea ne- F

Tres quæstiones.

G quæ ex oppositis constat, idest nunquid ea quæ procedit ex falsis principiis, an ea potius quæ vitiose concludit per paralogismum. ¶ In secunda particula textus respondet ad quæstiones, vel forte vt Philoponus adnotauit, potius superiora verba legenda sunt assertiue hoc modo, vt sunt interrogationes proprie geometricæ, ita & proprie ageometricæ &c. nunc reddit rationem. Sed parum refert. Respondet ergo per distinctionem affirmatiue ad ambas priores quæstiones quæ sunt connexæ. [At enim a geometricæ interrogationes aut de geometria sunt, aut ex alia arte] idest aut sunt in materia Geometricæ, aut in alia materia: vt ignoratio Musicæ est non

Ad duas quæstiones.

H Geometrica, id est, aliena a Geometria. Hic est intollerabile mendacium in omnibus translationibus Argyropyli, vbi ait quòd Musica interrogatio, si de Geometria fiat, ageometrica est. Musica enim ignoratio non potest esse de Geometria. Immo ponit exemplum Aristotelis de Musica, propterea quòd nullo modo subalternatur geometriæ, sed Arithmeticæ. Et quod Argyropylus transfert, si de geometria fiat, Græce non est nisi tantum, ex geometria, quæ quidem particula non connectitur cum primo exemplo, sed cum secundo, cum quo nos eam iunximus, hoc modo, [Ex geometria autem æque distantes, idest parallelas concurrere] hæc

I est ignoratio ingeometrica de geometria. Et ideo subiungit, quòd est tum geometrica, quantum ad materiam, tum ageometrica: quia est non veritas, sed ignoratio geometrica. ¶ Et ad declarandum secundam quæstionem ponit exemplum, q; sicut, informe, dicitur vno modo negatiue de illo qui caret forma: vt est punctum vel angulus: & alio modo de illo qui habet turpem formam, ita ignoratio ingeometrica alia est puræ negationis, alia prauæ dispositionis, quæ est proprie ingeometrica. Et idem obseruandum est in omnibus scientiis. v. g. quòd sunt tantum tria elementa, est ignoratio puræ negationis in Philosophia morali: sed ẽ ignoratio prauæ

K dispositionis & propria in philosophia naturali: econuerso vero, quòd tantum sunt tres uirtutes cardinales, est ignoratio puræ negationis in philosophia naturali: quia nihil ad eam pertinet, sed est prauæ dispositionis in philosophia morali.

Tex. 29.

¶In textu. 29. [In mathematicis autem] respondet ad tertiam quæstionem, quæ erat, vtrum ignoratio propria cuiusque scientiæ sit illa quæ procedit ex falsis principiis, an quæ fit ex paralogismo, puta ex mala consequentia. Et intendit in toto isto textu constituere differentiam inter scientias Mathematicas (quas Boetius transfert doctrinas, eo quòd mathematicæ per excellentiam dicantur scientiæ & doctrinæ) & disputationes dialecticas, quòd

Ad tertiã quæstionẽ.

L videlicet in dialecticis vtroque modo contingit deceptio, scilicet & ex falsis principiis & ex paralogismis: in demonstrationibus vero contingere quidem potest ex falsis principiis, non tamẽ ex paralogismo: & ideo pluribus modis cõtingit deceptio in dialecticis, quàm in demonstratiuis. Atqui occasione huius ponit in hoc text. quinque differentias, in quibus mathematicæ excellunt aliis. Hanc differentiam ostendit quinque rationibus: & ita in textu, quinque erunt particulæ. ¶ Ad intelligentiam horum notandum est, quòd paralogismus ex parte præmissarum contingit ex defectu medii, puta quia vel æqui-

M uoce sumitur (quam antiqui vocabant fallaciam in dictione) aut quia non plene distribuitur, quam vocabant fallaciam extra dictionem. Primo excludit a mathematicis primum defectum: deinde secundum: nam defectu inferendo (quem nos appellamus extrinsecum) non facit Aristot. mentionem hic. Prima ergo ratio Aristot. est hæc, Medium in scientiis demonstratiuis duplex est, idest bis sumitur: quia per se refertur ad vtramque extremitatem (vtpote quia de ipso omni dicitur maior extremitas, & ipsum dicitur de omni minori extremitate) ergo in demonstratiuis nec committitur defectus æquiuocationis medii, nec in distributionis eius.

Antece-

A Antecedens est manifestum, quia medium in demonstratione vel est definitio cui per se primo conuenit passio, & quæ per se conuenit definito, aut medium est genus, & minor extremitas est species: & ideo medium non potest esse æquiuocum. Et quanuis non sumatur cum signo vniuersali, quia tamen est per se, idem est differentiæ, animal rationale est risibile, & omne animal rationale, & ideo virtualiter distribuitur medium. At quia dixerat maiorem extremitatem de omni medio, & medium de omni minori, & non dixerat omnem maiorem dici de medio, nec omne medium de minori, subiungit rationem: quia prædicatum, inquit, non dicitur omne, idest signum vniuersale non debet poni a parte prædicati, vt docuit ipse. 1. Periher. capitu. 5. Concludit ergo quòd huiusmodi peccata in differendi facultatis (idest dialecticæ) disceptationibus latent. Et ideo hæc est prima differentia in qua mathematicæ excellunt aliis. Subdit exemplum æquiuocationis. Circulus enim æquiuoce significat & figuram, & genus quoddam carminis apud Homerum, quod eodem pede incipit & desinit. Vnde dialecticus potest decipere sic arguendo, omnis circulus est figura: & carmen est circulus: ergo carmen est figura. At vero apud Geometram fieri nequit huiusmodi deceptio. Et ratio est quia, [Hæc inquit cernere licet quasi mentis perceptione.]

Prima excellentia mathematicarum.

¶Vbi notandum, quòd æquiuocatio quæ committitur in hac voce, circulus, non committeretur si ad oculum ostenderetur descriptus: quia lineatio circuli non est æquiuoca ad carmen sicut vox. Et quia geometra ex accommodatione suæ scientiæ habet figuras geometricas ante oculos mentis quemadmodum illas describit in abaco, propterea cum ei fit mentio de circulo, nullam æquiuocationem intelligit: sed statim recurrit ad figuram. Et ideo si quis interroget geometram, estne omnis circulus figura? [Si designauerit patet,] idest si lineatus fuerit, patet quòd omnis circulus est figura: & quamuis non lineetur in re, tamen mentis oculis lineatur a geometra. Et ideo si subsumatur, carmen est circulus, statim ei patet non esse verum. Summa ergo huius rationis est, quòd cum in demonstratiuis extremitates per se primo conueniunt medio, inde determinatur significatio medii, ut capi non possit æquiuoce: in dialecticis autem, quia propositiones non sunt per se, potest æquiuocatio latere: vt hic, quicunque discit est ignarus, sapiens discit: ergo sapiens est ignarus: nam discere æquiuoce significat & priuationem habitus, & hoc quod est actu considerare & intelligere. ¶In secunda particula, [Atque non oportet] quia dixerat principia mathematicarum scientiarum esse de omni, inde quasi corollarium infert secundam eccellentiam huiusmodi scientiarum ad scientiarum ad scientias non demonstratiuas, videlicet, quòd aliter instatur huiusmodi principiis quam principiis aliarum scientiarum. ¶ Ad cuius intellrgentiam notandum, quòd instantia (quam Argyropylus appellat inficiationem) est propositio per quam aliquod principium ostenditur esse falsum: vt si quis philosophus assereret omne corpus esse in loco, adduceretur instantia, cœlum secundum se totum non esse in loco. Vnde sicut interrogatio quando est præmissa, dicitur propositio, & quando probatur est conclusio, ita instantia, si assumatur vt præmissa ad probandum aliquod principium, est propositio: & si concludatur tanquam oppositum principiis, est conclusio. ¶ Est ergo differentia inter mathematicas & alias scientias, quæ non procedunt demonstratione potissima, quòd in aliis scientiis sufficit afferre instantiam de aliquo in particulari, vt modo dicebamus de cœlo: & hanc vocat Aristot. instantiam inductiuam: quia inductio fit per singularia. Sed in demonstratiuis, quia præmissæ sunt de omni, instantia non potest afferri nisi vniuersaliter falsificando

2. Excellentia.

Instātia.

G principium. Etenim cum hæc sit per se primo, triangulus habet tres angulos &c. non potest instantia ferri de aliquo triangulo, quin afferatur de omni: quia nulla est oratio de vno potior, quam de alio. Et hoc ẽ quod ait Aristo. [Vt enim neque est propositio (. s. in mathematicis) ea quæ non ad plura se extendit (cum omnis demonstratio fiat ex vniuersalibus) patet nec instantiam in his esse quæ non sit vniuersalis.] Et probat consequentiam, quia idem est propositio & instantia. Nam quæ affertur tanquam instantia, si modo probatur, potest esse præmissa ad aliud probandum tam in demonstratiuis quàm in dialecticis. ¶ In tertia particula, [Fit autem &c.] accedit ad probandum in mathematicis non contingere paralogismum ratione medii non distributi: quæ est tertia excellentia mathematicarum. Exponit tamen prius quomodo contingat hic defectus in dialectica. ¶ Vbi notandũ est, quòd in propositionibus consuetis potissimum hic defectus committitur, si quis in secunda figura arguat ex puris affirmatiuis: vbi cum medium prædicetur in vtraque præmissa, in neutra distribuitur. Quocirca dum medium sumitur superius ad extremitates, non sequitur, omnis homo est animal: omnis equus est animal: ergo equus est homo. ¶ At pro exemplo Aristo. sciendum est, quod ex elementis si superius gignitur ex inferiori, dicitur gigni multiplicata ratione (quod Boetius vertit multiplicata analogia, idest proportione.) Propterea quòd vt author est Arist. 2. de genera. tex. 24. ex vno pugillo terræ fiunt per rarefactionem decem aquæ: & ex vno aquæ, plures aeris: & ex vno aeris, multo plures ignis. Si autem econuerso inferius fiat ex superiori, dicitur gigni diminuta proportione: quia ex multis pugillis aeris, fit vnus aquæ per condensationem. Quidam ergo philosophus Cæneus nomine paralogizabatur hoc modo. Quicquid gignitur multiplicata proportione, celerrime gignitur: ignis celerrime gignitur. ergo ignis gignitur multiplicata proportione. Cuius conclusio vera quidem erat: sed male syllogizata propter distributionẽ medii. Et ideo si quis sub illa maiori subsumat, aqua celerrime gignitur ex aere, (quod verum est quando ex aere humido generatur) falso concluderet, ꝙ aqua multiplicata ratione generatur. Et hoc est quod ait Aristot. [Fit autem vt quidam vitiose concludant, propterea quòd eos medios (. s. terminos) sumant qui vtrosque extremos sequũtur] sicut animal dicitur de homine & equo: & celerrime gigni de igne & aqua. ¶ Hoc supposito declarat quo modo hic defectus non contingat in mathematicis. Ait enim ꝙ interdum fieri nequit vt ex tali dispositione medij cõstruatur bonus syllogismus: nempe quando medium est superius ad extremitates: interdum vero fieri potest vt sit bonus. [Sed non cernitur.] scilicet non videatur habere formam: vt pote quando medium conuertitur cum extremitatibus. Vnde cum in mathematicis & demonstratiuis scientiis vt plurimũ extremitates conuertuntur cum medio, quia medium vt plurimũ est definitio, & minor & maior extremitas sint definitũ & passio, fit vt in huiusmodi scientiis vt plurimũ teneat hic modus arguendi: vt oẽ risibile est animal rationale, oĩs homo est animal rõnale: ergo omnis homo est risibilis. Tametsi quãdoque nõ teneat ẽt in propositionibus per se: vt oĩs homo est animal: omnis equus est aĩal: ergo equus ẽ homo. ¶ In quarta particula textus, [Quod si fieri &c.] ex his modo dictis elicit quartam excellentiã mathematicarũ scientiarum qua differt dialecticis: videlicet, ꝙ resolutio facilior est in mathematicis, eo ꝙ procedant ex certis & determinatis principiis. Quam conclusionem probat duabus rationibus. ¶ Ad intellectum primæ meminisse primum opus est, ex prologo huius libri, ꝙ resoluere conclusionẽ est data conclusione inuestigare principia ex quibus cõcluditur. Item recordari oportet illius cap. 6. text. 17. videlicet, ꝙ demonstratiuæ sciæ solũ procedũt ex necessariis: in quo differũt a dialecticis disputationibus: nam verum dialecticæ

Marginal notes: H — 3. Excellentia. I — Multiplicata proportio. K. L. M — 4. Excellentia. Resolutio math facilis.

A dialecticæ non solum ex vero, sed ex falso concluditur: non tamen verum demonstratur nisi ex vero, quia falsum non est causa veri. ¶ Ex quo fit ut media dialectica non sint determinata, sed sint infinita: media vero demonstratiua sint determinata. Exépli gratia. Omnis homo est risibilis dialectice infertur ex his præmissis, omne animal est risibile, omnis homo est animal: & ex his, omne album est risibile, omnis homo est albus, & ex infinitis alijs: quia falsa non cadunt sub numero, cum error contingat infinitis modis. At demonstrari nō potest nisi ex veris & quæ per se sint causæ illius: ut omne animal rationale est risibile:
B omnis homo est animal rationale. ¶ Et hac de causa argute & ingeniose infert Aristo. in dialecticis difficile esse resoluere conclusiones in omnia principia: quod tamen est facile in demonstratiuis. Ait ergo [Quod si fieri non posset vt verum ostendatur ex falsis (scilicet in dialecticis disputationibus) facile esset resoluere: conuersio nanq; necessario fieret] i. sicut conclusio esset vera, ita antecedens esset verum: & ideo sicut cō clusio iferretur ex præmissis, ita & inferret illas. Sit.n.a.verum. i. sit conclusio.a. vera: quod cum sit hæc sunt quæ quidé esse scio (.i. præmissæ etiam essent ueræ) ueluti. b. (per quam literā intelligit ambas præmissas.) Ex his ergo illud ostendam.i.ex his ergo
C præmissis veris ostendam.i. demonstrabo conclusionem. ¶ Applicat hoc ad mathematicas dicens, [Conuertuntur autem ea magis &c.] i. í mathematicis vero magis conuertuntur conclusio & præmissæ: quia non accipiunt accidentia cōmunia: sed solum demonstrant proprias passiones de definito: & ideo conclusio infert præmissas sicut econuerso. In dialecticis uero conclusio infertur ex pręmissis tamen nō semper infert illas. Et hác appellabát antiqui fallaciam consequentis ¶ In postrema particula textus, [Accrescit etiam &c.] adiungit secúdam rationem ad eandem conclusionem.s. ꝙ facilior sit resolutio in mathematicis. Et ratio hæc quintam illis accumulat excellentiam. Cum enim dixerat dialecticam mul-

5. Excellētia.

tis abundare medijs ad eandem conclusionem: mathematicas vero non nisi ex determinatis demonstrare, soluit dubium quod D inde suboritur. Quomodo ergo una scientia mathematica augetur: nam Dialectica augetur multiplicando media ad eandē conclusionem. Respondet, ꝙ mathematicæ accrescút nō per media (loquitur de mediis à priori propter quid).i. non multiplicando media ad eandem conclusionem sicut dialectica, sed assumendo.i. demonstrā do passionem de suo proprio subiecto, & ꝑ idem subiectum demonstrando eandē passionem de inferiori subsumpto sub illo. ¶ Vbi notandú, ꝙ tripliciter crescunt scientiæ mathematicæ: vno modo descēdendo E directe: vt si habere tres angulos æquales duobus rectis, demonstretur de triangulo cui per se primo conuenit per suā propriā definitionem, videlicet, omnis figura rectilinea trium angulorum habet tres &c. triāgulus est figura rectilinea &c. ergo triangulus habet tres &c. Mox eadem passio demō stratur de isoscele per triangulum.s. omnis triangulus habet tres &c. isosceles est triangulus: ergo. Deinde omnis isosceles habet tres &c. triangulus semicirculi est isosceles: Ergo. Et istum modum explicat hic. Appellat enim definitionem.a. & primum subiectum.b. secundum.c. &c. [Nam.a. inquit de b. sumitur] i. prædicatur in minori primæ F demonstrationis: & b. de c. in secúda demō stratione &c. & ita consequenter. ¶ Secundo modo augentur huiusmodi scientiæ ad latus.i. per species ex æquo diuidétes idem genus. Hoc exemplum expositores versionem Boetii secuti explicant hoc modo, Detur passio propria generis, vt omnis numerus est finitus uel infinitus, túc sequitur, numerus par ē numerus: ergo est finitus vel infinitus. Si vero subsumas, numerus impar est numerus, idem concludetur de illo. E. si dicas, omne animal est sensibile, quácunque speciem animalis subsumas, concludetur illa passio. ¶ At vero quanuis exemplum sit uerum; non tamen est quo utitur Aristo. nec in Gręco nec in versione Argyropyli. Ait. n.a. sit numerus absolute (quod

Tripliciter mathematicæ augentur.

G sit maior extremitas(.b.vero simpliciter numerus impar(quod sit medium).c.vero definitus numerus impar. i. certa species numeri imparis: quod sit minor extremitas. Fiet hæc demonstratio, omne.b. est. a. omne.c.est.b. ergo omne.c.est. a. id est, omnis numerus: impar est numerus ternarius est numerus impar: ergo tenarius ẽ numerus. Rursus, si.d.sit numerus par.e.vero definitus numerus par: vt binarius vel quaternarius: fiet hæc demonstratio, omne.d.est.a. omne e.est.d. ergo omne. e. est.a. Vult ergo quòd genus supremum, quancunque speciem sumas pro medio, omne, concluditur de infima specie subsumpta sub tali medio: Quod est scientiam augeri ad latus. ¶ Tertio modo scientiæ mathematicæ crescunt
H demonstrando primam passionem de subiecto: & per primam, secundam: & per secundam, tertiam: & ita in infinitum. Quo modo procedit Euclides demonstrando primo de linea, a quolibet puncto in quod libet punctum duci, & deinde super datam lineam triangulum æquilaterum collocari: & ita consequenter. Relinquit ergo Aristo. mathematicas scientias abunde commendatas.

Quæstio quarta.

I

Vtrum omnis demonstratio procedat ex principijs per se & proprijs.

A Parte negatiua possent statim argumenta fieri contra illam fundamentalem conclusionem Aristo.cap. 6.text.16.scilicet omnem demonstrationem procedere ex necessariis: nam demonstrationes naturales de motibus & coniunctionibus planetarum, de pluuia & grandine, & aliis impressionibus naturalibus generant simpliciter scientiam: & tamen non procedunt ex necessariis. Sed ad hæc responsum est. q.iij. vbi notũ fecimus quemadmodum huiusmodi propositiones sint duo modo necessariæ. ¶ Et ideo aliter arguitur aduersus primam principalem conclusionem in eodem ca.tex.18.& 7.cap.text.19.videlicet, q̃ omnis demõstratio procedit ex principiis per se, & nullo modo ex his quæ sunt per accidens. Aristot. multas rerum proprietates demonstrat quæ illis competunt per accidens: ergo sibi est ipse contrarius. Antecedens patet primo. In 2. Physico. text. 39. demonstrat casum & fortunam inesse rebus, quæ tamen sunt causæ per accidens, nam sunt præter intentionem agentis. Secundo. In 2. de cœlo text.43. demonstrat cœlum semper moueri & terram semper quiescere: & tamen motus & quies nõ sunt propriæ passiones cœli & terræ, sed accidẽtia cõia omnium corporum naturalium. Et L
tex. 104. demonstrat, cœlum esse sphæricum, & terram rotundam: & tamen sphæricum & rotundum non sunt passiones corporum naturalium: sed quantitatis. Tertio. In.2.de gene.tex.16. demonstrat ignem esse primo calidum, aerem vero humidum, aquam frigidam, & terram siccam: & tamen illæ non sunt propriæ passiones elementorum, sed communes, vt pote calor, igni & aeri: & humiditas aeri & aquæ &c. Et Commentator.4.Physi. text.2. dicit id quod per accidẽs competit, si semper competit, posse intrare demonstrationem, vt materiam, & formam esse mobiles, potest esse principium & conclusio demonstrationis, licet M
per accidens conueniat illis ratione totius compositi. Et id demum confirmatur, quia omne corpus esse coloratum cadit sub demonstratione: imo omne animal esse coloratum licet esse coloratum sit accidens commune. ¶ Secundo principaliter arguitur. Mathematicæ inter omnes scientias sunt quæ potissimis vtuntur demonstrationibus: & tamen demonstrant per causas per accidens: ergo demonstratio non semper procedit ex causis per se. Probatur minor. Demonstrat geometra super datam lineam diametrum æquilaterum collocare, designata linea recta & sumpto vno extremo pro cẽtro, describendo vnum circulum qui

A qui transeat per aliud extremum, & rursus super aliud extremum describendo alium circulum æqualem, & a puncto quo intersecant se circuli deducẽdo duas lineas vsque ad extrema datæ lineæ, vt patet in hac figura.

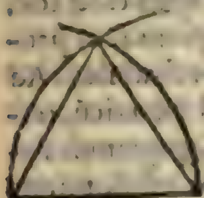

Tunc arguitur sic: Ad triangulum esse æquilaterum per accidens est descriptio illorũ circulorũ: nam licet nullus ad imaginationẽ possit esse circulus, triangulus nihilominus esset æquilaterus. Itẽ probat omnẽ triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, protrahẽdo vnam quamlibet lineam trianguli. Quæ faciat. v. g. triangulum extrinsecum. d. & arguendo hoc modo, angulus extrinsecus. d.

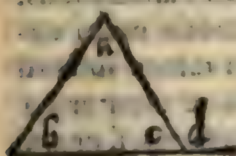

B est æqualis duobus intrinsecis sibi oppositis, scilicet. a. b. (quæ est 32. Euclidis) ergo duo anguli. c. d. sunt æquales tribus. a. b. c. quia si idem commune, scilicet. c. addatur duobus æqualibus, quæ remanẽt sunt æqualia: sed c. & d. æquiualẽt duobus rectis) quæ est. 13. Euclidis) ergo tres anguli. a. b. c. æquiualent duobus rectis. At vero quòd angulus extrinsecus. d. sit æqualis duobus sibi oppositis est causa per accidens: nam licet

C nullus esset angulus extrinsecus, nihilominus tres anguli intrinseci æquiualerent duobus rectis. ¶ Tertio principaliter arguitur aduersus secundam conclusionem principalem. s. demonstrationem procedere ex propriis. Et arguitur primo, q̃ procedat ex alienis transeundo de genere in genus contra conclusionem positam cap. 7. textu. 20. Philosophia naturalis & Geometria sunt omnino scientiæ diuersæ: nam subiectum philosophiæ est ens mobile, & subiectum geometriæ est quantitas continua vt abstrahit a materia & motu: ergo principia unius sunt simpliciter aliena respectu alterius: & tamen geometra probat illud principium, A quolibet puncto in quodlibet punctũ lineam ducere, per hoc principium physicũ,

D inter quælibet duo puncta mediat spatium. Et vice versa philosophus naturalis. 2. de coelo, textu. 104. probat terram esse rotundam & coelum sphæricum: quod nõ potest probari nisi per medium giometricũ, videlicet, q̃ omnes lineæ ductæ a centro ad circunferẽtiam insunt æquales. Et eodem modo Chirurgus probat vulnera rotunda difficilius sanari per medium geometricum: per hoc. s. q̃ latera talis vulneris magis distant quàm si haberet figuram oblongam. Quinimo lunam esse eclipsabilem est propositio Astrologiæ, & tamen probatur per interpositionem terræ inter solẽ & lunam, quæ est medium physicum: nam interpositio dicit motũ, de quo tractat philosophus

E naturalis. ¶ Et confirmatur specialiter argumentum in exemplo Arist. Geometra vtitur principio Arithmeticæ, ergo male ponit exemplum Aristoteles in istis, q̃ nullo modo vna scientia vtitur principijs alterius. Probatur antecedens. Geometra probat diametrum quadrati æquilateri non esse commensurabilem costæ, eo q̃ diameter & costa non se habent sicut duo numeri, puta sicut numerus maior excedit numerum minorem per vnitatem vel vnitates quæ sunt partes aliquot omnium numerorũ. ¶ Quarto principaliter arguitur. Hoc principium vniuersalissimum, de nullo idem simul affirmatur & negatur, intrat formaliter demonstrationem ergo male id negauit Aristo. cap. 8. text. 26. & per consequens omnes

F scientiæ possunt vti hoc cõmunissimo principio. Probatur antecedẽs. Hic est optimus syllogismus, idem simul esse & non esse est impossibile: materiam primam esse sine forma est idem simul esse & non esse: ergo materiam primam esse sine forma est impossibile. Itẽ si quis proteruissimus concederet idẽ posse produci a seipso, redarguendus esset contradictionis hoc mõ: Idem simul esse & non esse est impossibile: sed idem seipsum producere: includit idem esse quando nõ est (nam causa debet præcedere affectũ) ergo idem non potest seipsum producere. Et multis aliis modis potest primum principium intrare demonstrationem.

G QVAESTIO hæc partim ex tertia quæstione, partim ex expositione textus facile dissoluitur. Nihilominus ad maiorem dilucidationem formata sunt pauca hæc argumenta. præmissa ergo affirmatiua responsione ad quæstionem, ad primum argumentum negatur antecedens. Et ad primã probationem respondetur, ꝙ de casu & fortuna possumus loqui aut particulariter aut in genere. Particulariter non est de illis scientia nec demonstratio: ut infra in hoc lib. asserit Aristot. tex. 43. i. non demonstratur, ꝙ ædificator inueniat thesaurum, aut ꝙ nauigans ditescat, & similia: quia hæ sunt causæ per accidens: & per cõsequens non sunt per se quarto modo. Tamen in genere hoc cadit sub scientia. s. ꝙ casus & fortuna sunt causæ per accidens & dubiæ, ꝙ earum effectus sequuntur præter intentionem agentis. Huiusmodi enim propositiones sunt ꝑ se: nã hoc quod est esse causam per accidẽs per se primo modo conuenit fortunæ: quia illa est eius definitio. Et hoc modo tractat Aris. de fortuna in 2. phy. Et item. 3. Et hic cap. 3. docet ꝙ de fortuitis, quippe quæ in nostra potestate non sunt, non est consiliũ.

Ad primum.

H

¶Ad secundum membrũ respondetur per illud quod supra dictum est. q. 3. in solutione cõfirmationis quarti argumẽti. s. ꝙ ut sit aliqua propositio demonstrabilis, satis est ꝙ sit ꝑ se aut perseitate solius subiecti aut perseitate solius prædicati: & illæ, cœlum mouetur, terra quiescit, sunt per se perseitate subiecti, sicut, homo est bipes: nam per se cœlum habet ut moueatur: licet moueri ꝑ se primo non conueniat cœlo. Econuerso, homo est aptus ad medicinam, est demonstrabilis: quia est per se perseitate prædicati: nam talis aptitudo per se conuenit homini quamuis non omnis homo per se habeat illam. ¶Eodem modo posset dici ad tertiam probationem, ꝙ ignis per se perseitate subiecti est calidus, quanuis caliditas conueniat etiam aeri. Sed tamen alia est intentio Aristo. videlicet, ꝙ quanuis quodlibet elementũ vendicet sibi duas qualitates, tamen vna est quæ per se primo illi conuenit: ut caliditas per se primo conuenit igni, & siccitas secũdario: aeri vero per se primo conuenit humiditas, & secundario caliditas: hæ autem qualitates conueniunt mixtis ratione elementorum. Et ideo respondetur, ꝙ ignis est calidus, est per se primo in secundo modo dicendi per se: & ignis calefacit, est in quarto: & per consequens sunt propositiones simpliciter demonstrabiles. Ad illas propositiones, cœlũ est sphæricũ, terra est rotunda, respondetur, ꝙ quanuis rotunditas sit passio quantitatis nihilominus quia quãtitas est accidẽs propriũ corporis corpora naturalia determinant sibi certam quantitatẽ quæ proinde est de illis demonstrabilis. Vnde homini alia est propria figura, alia uero equo, aliæq; aliis animalibus. ¶Ad auctoritatẽ Cõmentatoris multi uarie respondent: conceditur tamen intentũ ꝙ aliquando philosophi non utuntur ita stricte propositionibus necessariis. s. quarũ prædicata per se primo conueniunt subiectis: sed satis est si sẽper conueniant, & ideo illa seruit demonstrationi, materia & forma mouentur localiter, & item illa, omne aīal est coloratum, & quãdoq; hæc cygnus est albus, coruus est niger & similes. ¶Ad secundum principale respondetur, ꝙ Mathematicæ sciæ potissimũ demonstrãt per causas formales, sicuti sciæ naturales per efficientẽ & finalẽ, ut uidebimus lib. 2. cap. 11. Demonstrãt. n. mathematicæ ualorem, & virtutẽ figurarum quantitatis: & quia ꝑ vnam figuram ostenditur longitudo linearum alterius figuræ, & per unũ angulũ extrinsecũ ostenditur ad oculum quãtitas oppositorum angulorũ, propterea ad demonstrandã passionem vnius figuræ vtitur mathematicus alia figura. v. g. quia triangulus æquilaterus constat ex tribus æqualibus lineis, & lineæ exeuntes a centro ad circunferentiam eiusdem, vel ęqualis circuli sunt æquales, propterea ostenditur æquilaterus triangulus per descriptionem circulorum. ¶Vnde ad argumentum negatur, ꝙ mathematicæ demonstrẽt per causas omnino accidentales: nam quanuis descriptio circulorũ non sit ꝑ se causa efficiẽs trianguli ęquilateri, tamẽ quodam modo est cã formalis

K

L

Ad secundum.

M

I

per

A per se, ad hūc sensum, ꝙ ad descriptionem talium circulorum formaliter sequitur illa dispositio trianguli. Et eodem modo angulus extrinsecus est quodā modo forma per quam ipsa manifestat ualor angulorum īternorum trianguli. ¶ Ad tertium principale responsio patet ex expositione text. 20. Vnde colligit Arist. non negare uniuersaliter sciētiam unam posse uti principijs alterius, sed duo sunt quæ docet. Primum ꝙ unaquæq; scientia habet sua propria principia, vltra quæ ipsa non procedit, sed uel sunt per se nota, uel ad aliam scientiam pertinebit illa probare. Secūdo docet, ꝙ nulla sciētia probat principia alterius, nisi aliquo modo subiectum illius pertineat ad subiectum alterius: alias si subiecta sunt omnino diuersa, erit transitus seu migratio a scientia in sciētia, qui quidem trāsitus reprobatur: at si aliquo modo unum subiectum pertineat ad aliud, non erit transitus, sed descensus licitus. ¶ Vnde ad primum membrum argumēti negatur subiectum Geometriæ & Philosophiæ esse omnino adeo diuersa, ut principia unius sint prorsus aliena respectu alterius: nam quāuis Geometra tractet de quātitate & punctis ut abstrahunt a materia, nihilominus quia quantitas & puncta sunt accidentia corporis naturalis, potest philosophia reddere principiorum Geometriæ rationem. ¶ Et pariter ad secundum membrum respondetur, ꝙ eadem passio demonstratur de eodem subiecto a diuersis scientiis per diuersa media, ut, ꝙ terra est rotunda, probat philosophus naturalis per motum: quia uidelicet omnes partes terræ quātum possunt tendunt ad centrū, & per consequens æqualiter distant a cētro: quod est facere circulum. Astronomus uero id probat, quia terra est uelut centrum mundi æqualiter distans a cœlo. Item lunam esse eclipsabilem philosophus naturalis probat per motum: quia scilicet terra interponitur inter solem & lunam, non curādo in quib. punctis cœli sunt luminaria. Astronomus uero vice uersa id demonstrat, quia quotiescunque sol & luna sunt in capite uel cauda draconis, luna priuatur lumine, non curando quod corpus interponitur. ¶ Ad aliud D de Chirurgia respondetur eodem modo, quia figura uulneris aliquid nonnunquam refert ad sanitatem: propterea chirurgus in quantum Geometra reddit aliquando causam suorum principiorum. ¶ Sed ad confirmationem negatur, quòd Geometra utatur principijs Arithmeticæ: sed tamen aliquando potest una scientia uti exemplis alterius: vel quia opposita iuxta se posita clarius elucescunt, uel quia cōclusio unius scientiæ euidentior est in materia alterius. Et quia inter numeros nunquam potest esse proportio irrationalis: quia saltem vnitas erit pars aliquota amborum, propterea E geometra probat diametrum nō esse commensurabilem costæ, quia non se habent vt duo numeri, ut eadem sit pars aliquota utriusque. ¶ At uero circa quartum argumētum notandum est, ꝙ hæc principia uniuersalissima dupliciter possunt considerari intrare demonstrationem: uno modo ad explicandam contradictionem in aliquā particulari materia, ut si dicas, idem simul esse & non esse est impossibile: sed idem simul moueri & quiescere est simul esse & non esse: ergo idem simul moueri & quiescere est impossibile. Et isto modo non incōuenit ꝙ expresse intrent demonstrationem: & ita F fit in cōfirmatione: quamuis aliquis posset negare illam minorem, materiam esse sine forma, est esse & non esse, de quo alias. Alio modo ista principia considerari possunt in demonstratione ad probandum alias conclusiones particulares scientiarum. Et hoc modo negat Arist. intrare formaliter demōstrationem: sed solum intrant uirtualiter. Vnde sicuti est in principijs rerum naturalium ubi sunt aliqua principia formaliter intrantia compositionem & principia particulariter applicata, ut ignis ad calefaciendum: & alia præterea generalia in quorum uirtute ista particularia agunt, ut puta constellationes cœlestes, ita in demōstratione sunt aliqua principia particularia, puta præmissæ formaliter intrantes demonstrationem, & alia sunt principia uniuersalia, quæ non intrant demonstrationem formaliter, sed

G sed solum uirtualiter: qualia sunt de quolibet idē uel affirmatur uel negatur, & de nullo idem simul affirmatur & negatur. Enimuero proteruissimo neganti pricipium immediatum persuadetur, deducēdo cum ad impossibile per ista principia, ut dictum est in expositione textus. Exempli gratia. Si quis negasset ab æqualibus, demptis æqualibus, remanere æqualia, deduceretur ad īpossibile hoc modo: Si non remanēt æqualia, ergo remanent inæqualia: per primum principium: (de qualibet enim quantitate affirmatur æquale vel inæquale) si sunt inæqualia: ergo vnum est mai⁹: addantur ergo excessus æquales qui dempti fuerant, & il-
H lud idem remanebit maius: & per consequens illa antequam demerentur excessus non erant æqualia: cuius oppositum supponebat dignitas assumpta.

DE DEMONSTRATIONE propter quid, & quod est.
CAP. X.

Tex. 30. DIFFERT autem scire esse, & propter quid est: primo quidē in eadem sciētia: atque in hac dupliciter. Vno quidē modo, si ratiocinatio non per ea, quæ uacant medio fiat: non .n. prima sumitur causa: scientia autem eius pro-
I pter quid est, per primam fit causam. Alio uero modo, si per ea quidem quæ vacant medio, non tamen per causam, sed per notius eorum, quæ conuertuntur, efficitur. Atque nihil prohibet, ut eorum quæ de sese mutuo prædicantur, notius interdum sit id, quod non est causa: quare demonstratio per id ipsum efficietur. ¶ Veluti vagas stellas esse prope, quia non micant: vagæ stellæ sint c, non micare b, prope esse collocetur in a. Vere igitur b. dicetur de c: vagæ nanque stellæ non micant: at uere etiam a, de ipso dicetur b: quod. n. non micat. i. propinquum: hoc autem per
K inductionem uel sensum sumatur: a. igitur necesse est ipsi competere c: quare demonstratum est, uagas esse propinquas. Hæc igitur ratiocinatio non est ipsius propter quid est: non. n. quia non micant uagantes stellæ, ideo sunt prope: sed quia sunt prope, ideo non micant. ¶ Fieri autem potest, ut per alterū ostendatur: atque tunc erit ipsius propter quid est ratiocinatio: nam stellæ vagantes quidem sint c, prope autem esse sit b, & non micare collocetur pro a: & b. igitur competit ipsi c: nam uagātes stellæ sunt prope, & a. constat ipsi
L competere b: ea namque nō micāt quæ prope sunt. Quibus fit, vt a. quoq; competat ipsi c: atq; hæc est ratiocinatio ipsius propter quid est: nam sumpta est ipsa causa prima. ¶ Prorsus sit, ut Luna per accretiones demonstretur esse rotunda: quemadmodum quidā demonstrant: nam si rotundum est id omne quod sic accrescit, Luna autem sic accrescit, perspicuum est, Lunam esse rotundam. Atq; hoc quidem modo ea facta est ratiocinatio, qua ipsum esse ostenditur. At si medium econtra pona-
M tur, extruetur ipsius propter quid est ratiocinatio: non. n. ob accretiones tales rotunda est Luna: sed quia est figuræ rotundæ, ideo talis suscipit incremēta. Atq; sit pro c. Luna, rotundum pro b: sic accrescere ponatur pro a. ¶ In quibus autem ipsa media non conuertuntur, & est id notius quod non est causa, ostenditur quidem esse, ipsum autem propter quid est non demonstratur. ¶ Præterea in his quibus medium extra ponitur: etenim in hic ipsis est ipsius esse, & non ipsius propter quid est demonstratio: non enim dicit causam, ipsam,

A ipſam, ueluti pp quid paries nō reſpirat quia non aīal eſt: nam ſi hoc non reſpirādi cauſa eſt, oportebat animal reſpirādi cauſam eſſe: cenſi negatio cauſa eſt non eſſendi, affirmatio cauſa eſt eſſendi: ut ſi calidorū ac frigidorū intemperatio, ſanitatem non habendi cauſa eſt: eorundem temperatio, ſanitatem habendi cauſa eſt. Pari quoque modo, ſi affirmatio eſſendi cauſa eſt. Ad hæc autem quæ hoc pacto ſunt aſsignata, non accommodatur id quod eſt dictum: non.n. animal omne reſpirat. ¶ Atque ratiocinatio
B cauſæ talis in medio fit figura: a. namque ſit animal, b. reſpirare, paries c. Igitur ipſum a. cuilibet quidem b. competit: omne nanq; quod reſpirat, animal eſt. nulli autem ineſt c: quare neque b. cuipiam competit c: paries igitur non reſpirat. Tales uero cauſæ ſimiles ſunt hiſce, quæ per exuperationem dicuntur. Hoc autem eſt medium id dicere, quod ſuperat cauſam. Cuius generis eſt Anacharſidis illud, in Scythia modulatrices non ſunt, nam neque uires. In eadem igitur ſcientia, & in mediorum poſitione, hæ ſunt ratiocinationis
C ipſius eſſe, ad ipſius propter quid eſt ratiocinationem, differentiæ. ¶ Alio vero modo differunt eſſe, & propter quid eſt, quod per aliam atq; aliam utrunq; conſideratur: tales autem ſunt eæ, quæ ita ſeſe habent, ut altera ſub altera collocetur, ut ad geometriam perſpectiua, & ad ſolidorum ſcientiam machinarum facultas extruendarum, & ad Arithmeticam Muſica, & ad Aſtrologiam ſeſe habet eorum ſcientia, quæ apparent. Atque harum nonnullæ ſciētiarum nomine ratione ue fere conueniunt; ceu Aſtrologia eſt & ipſa Mathematica & nauiganti ſcientia: & Muſica ea eſt quæ Mathematica, & quæ au D ditum oblectat. ¶ Hic.n. ipſum quidem eſſe, ad eos pertinet ſcire, qui ſenſu vtū tur, ipſum autem propter quid, eſt ad Mathematicos ipſos; hi namq; cauſarum demonſtrationes habent, & perſæpe neſciūt ipſum eſſe, quemadmodum ii, qui contemplantur ipſum uniuerſale, nonnulla ſingularium, quia non animaduertunt, ſæpe numero neſciunt. Hę autem ſunt, quæ formis ipſis utuntur, quæ quidem ſunt alia quædam: ſubſtantiaque diuerſa. Mathematicæ namque ſcientiæ circa formas ſunt: de nullo.n. E ſubiecto dicūtur: nā & ſi Geometria ipſa ſunt in ſubiecto, nō tamē ut in ſubiecto ſunt, geometricę cōſiderationi ſubijciūtur: vt aūt perſpectiua ſeſe habet ad geometricam, ſic alia ſeſe habet ad perſpectiuā: veluti de Iride: nā ipſum quidē eſſe, ad naturalem pertinet ſcire: ipſum aūt propter quid eſt, ipſius eſt perſpectiui, aut ſimpliciter, aut eius qui cōplectitur mathematicam. ¶ Complures etiā ſcientiarum, quæ non ſunt ita diſpoſitæ, ut altera ſub altera ſit collocata, pari modo ſe habent: ut Medicina atque Geometria. Nam ſcire vlcerum ea quæ orbis ſubeunt formam, tardius cæteris curari, ad medicum ſpectat: pro- F pter quid autem, ad geometram.

Hæc eſt tertia pars membri tertii principalis: in qua poſt conſtitutam demonſtrationem propter quid, oſtēditur in hoc cap. 10. quibus differant demonſtratio propter quid, & quia: & cōſequenter, quænam figura ſit ad demonſtrationem accōmodatior. Et eſt in diuiſione Commētatoris capitulum hoc textus unicus, nempe trigeſimus: quem tamen nos in decem particulas partiti ſumus. Duas tñ partes principales continet. In priori oſtendit Ariſ. demonſtrationem, quia,

Demonstratio, quia.

G quia dupliciter differre a demonstratione propter quid in eadem scientia: & in altera addit quomodo tertio differant in diuersis scientijs.¶ Vbi circa nomen adnotandum est primo, ꝙ demonstratio, quia, dicitur ex versione Boetij: nam potius appellāda esset demonstratio : ꝙ hoc est hoc, nam hæc est differentia inter demonstrationem, quia, & propter quid, ꝙ demōstratio, quia, demonstrat uerum esse, ꝙ hoc est hoc, non reddendo causam illius, quam tamen reddit demonstratio propter quid. Et ideo ly, quia, non debet intelligi ut dicat causam, sed vt sit coniunctio, scilicet demonstratio ꝙ hoc est hoc, seu ꝙ hoc est uerum. Quocirca apud Argyrop. nunquam appellatur, nisi demonstratio qua ostenditur ipsum esse.¶ Secundo notandum est, ꝙ definitio demonstrationis posita in 2. cap. solum est de monstrationis propter quid: quæ simpliciter est demonstratio. Vnde ꝙ aliqua demóstratio nō sit propter quid: & per cōsequēs sit quia, contingit dupliciter: aut quia procedit per causam non quidem immediatā, & proximam & propriam, sed per causam remotam: alio modo, quia nō procedit per causam, sed per effectum, & per signum notius quo nos, in cæteris uero omnibus debet demonstratio, quia, conuenire cum demonstratione propter quid, ut scilicet procedat ex propositionibus necessariis & per

H

I se. Vnde demonstratio, quia, est demonstratio procedens aut ex causis mediatis, aut ex effectibus nobis notioribus. Et hoc est quod ait, [Differt autem &c.] Atq. nihil, inquit, prohibet vt interdum notius sit id quod nō est causa, scilicet effectus: immo ita regulariter est in materialibus. Notior enim nobis est eclipsis lunæ, quàm interpositio terræ.

Stellæ uag. ¶ In secunda particula. [Veluti vagas stellas] subiungit exemplum secundi modi. Vbi notandum est, ꝙ stellæ uagæ, seu erraticæ, dicuntur planetæ, eo ꝙ mouentur proprio motu ab occidente in orientem cōtra primum mobile. Quæ quidem non apparent micare (seu scintillare, vt uertit Boetius) eo ꝙ sunt nobis propinquiores quàm stellæ fixæ in firmamento. Micatio enim illa seu scintillatio accidit ex eo ꝙ stellæ firmamenti, cum sint a nobis remotissimæ, causant in oculo debilissimum conum, qui proinde male figitur oculo: & dum trepidat facit sydus apparere scintillari. Tametsi 2. de cœ. tex. 48. Sol etiam dicatur scintillare propter excellentiam sensibilis quod disgregat uisum: quæ est alia cā apparētiæ scintillationis: veluti in tegulis, ubi radij solis reflectūtur, apparet. Ait ergo [Vagæ stellæ sint c.] .i. sint minor extremitas: non micare b. idest medium: prope esse, collocetur in a. idest in maiori extremitate. Tunc fiet hæc demonstrato, quia, stellæ non micātes sunt prope nos: planetæ sunt non micantes: ergo planetæ sunt prope nos. Non micare.n. non est causa, sed potius effectus huius qđ est, esse prope: & ideo talis demonstratio non est propter quid. Ait uero ꝙ illæ præmissæ possunt esse notæ per inductionem, aut per sensum: nam maior experientia fit nota. Experimur.n. luminosum remotissimū propter debilem in angulum in oculo apparere scintillare: & minor itidē fit nota inductione: quia videmus nec Venerē scintillare, nec Mercurium scintillare, & ita reliquos.¶ In tertia particula, [Fieri autē potest] docet Arist. quemadmodum talis demōstratio, quia, pōt resolui in demōstrationem propter quid, si id quod accipiebatur pro maiori extremitate accipiatur pro medio, & id quod accipiebatur pro medio, accipiatur pro maiori extremitate. Construc tur nanque tunc hæc demonstratio, stellæ quæ sunt prope nos non scintillant: planetæ sunt prope nos: ergo planetæ nō scintillant: quæ quidē est propter quid: nam esse prope est causa non scintillandi. ¶ In quarta particula. [Prorsus fit] subiungit Arist. secundum exemplum, priori simile: si quis demonstret lunam esse rotundam ab effectu, quia uidemus illam orbiculariter crescere, hoc modo, quod orbiculariter crescit est rotundum: luna orbiculariter crescit: ergo est rotunda. Crescere.n. orbiculariter, non est causa ꝙ sit rotunda: sed potius effectus. Vnde econuerso fiet propter quid hoc modo, omne rotundum dum illuminatur, orbiculari-

K L M

culari-

A lariter augetur:(quia quicquid recipitur, recipitur ad modum recipientis ut colligitur a Com.3.de anima, com.4.)luna eſt rotunda: ergo dum creſcit per receptionem luminis augetur orbiculariter. ¶ In quinta particula, [In qu bus autem ipſa media:] quia dixerat demonſtrationem, quia, reſolui in demonſtrationem propter quid, ne quis deciperetur credens id uniuerſaliter contingere, docet quando id vſu uenire poſsit, quando uero minime: dicēs, ꝙ ubi pro medio in demōſtratione, quia accipitur effectus adæquatus, & pro maiori extremitate cauſa adæquata, & pro minori ſubiectum adæquatum, poteſt fieri talis reſolutio: alias nō ſemper. ¶ Vbi notandum eſt, ꝙ effectus adæquatus cauſæ eſt, qui habet duas conditiones, puta qui ſequitur ex ſola tali cauſa, & ex omni tali: ut ſcintillare, & eſſe prope: parere, & lateſcere. Inadæquatus uero cōtingit dupliciter, uel quia eſt inferior & excedit a cauſa, ſcilicet, quia ſequitur ex aliqua tali cauſa, non tamē ex omni: uel quia eſt ſuperior puta quæ ſequitur ex omni tali cauſa, non tamē ex ſola. Si eſt inadæquatus primo modo tanquam inferior, tunc demonſtratio, quia, procedit: demonſtratio uero propter quid nō procedit: ut moueri motu progreſſiuo, eſt effectus animalis, non tamen cuiuſcunque animalis: quia oſtreæ non mouentur tali motu, tunc ſequitur in demonſtratione, quia, quicquid mouetur motu progreſsiuo eſt animal, homo mouetur motu progreſsiuo: ergo homo eſt animal: tamen demōſtratio propter quid, nulla eſt, omne animal mouetur motu progreſsiuo: omnis homo eſt animal &c. quia maior eſt falſa. Si uero effectus ſit excedens cauſam, tunc demonſtratio ꝑꝑ quid procedit, demōſtratio uero, quia, nequaquam: vt uiuere eſt effectus omnis animalis, non autem ſolius: (nam & plantæ uiuunt) ſequitur ergo propter quid, Omne animal uiuit: omnis homo eſt animal: ergo omnis homo uiuit: tamen in demonſtratio, quia, non ualet, Quicquid uiuit eſt animal: omnis homo uiuit: ergo. nam maior eſt falſa. ¶ In ſexta particula textus, [Præterea in his] ſubdit Ariſt. exemplum ſecundi modi demonſtrationis, quia uidelicet quādo procedit ex cauſa remota. Vbi notandum, ꝙ medium extra poni, eſt aut negari de aliqua extremitate, ut in ſyllogiſmis negatiuis, aut importare cauſam remotam. Quare hic (quod eſt notandum) aliter accipitur principium immediatum, quam in ſecundo capite. Illic enim accipiebatur pro illo quod non habebat aliud medium a priori: hic autem accipitur ut oppo nitur principio remoto, uidelicet, quod importat cauſam proximam concluſionis. Exemplum eſt, ut ſi paries demonſtretur nō reſpirare, quia non eſt animal. Etenim non eſſe animal, non eſt proxima cauſa non reſpirandi: ſed non habere pulmonem. ¶ Vnde ſubiungit Ariſt. ꝙ ſi non eſſe animal, eſſet cauſa non reſpirandi, oportebat eſſe animal, eſſe cauſam reſpirādi: nā ſi negatio eſt cauſa negationis, affirmatio contraria eſt cauſa contrariæ affirmationis: ut ſi intemperatio humorum in animali eſt cauſa nō habendi ſanitatem, temperatio eorum eſt cauſa ſanitatis. At uero eſſe animal, non eſt cauſa reſpirandi: nam piſces & oſtreæ, licet ſint animalia, non reſpirant. ¶ In ſeptima particula, [Atque ratiocinatio cauſæ] docet quomodo demōſtratio negatiua commodius fiat in ſecunda figura quàm in prima, maxime ubi aſsignatur cauſa inadæquata. i. quæ exuperat effectum: a. nanque ſit animal, b. reſpirare, paries c. In ſecunda figura per a. intelligitur medium quod prædicatur in utraque, & per b. maior extremitas, & per c. minor. Fiat ergo hæc demonſtratio, quicquid reſpirat eſt animal: paries non eſt animal: ergo paries non reſpirat, in Baroco. Hæc inquit demonſtratio optima eſt, non tamen eſt propter quid, licet procedat a cā ad effectum: quia procedit per cauſam remotā: quia enim paries non eſt animal, nō habet pulmonem: & quia nō habet pulmonem, non reſpirat. Si tamen ex eiſdem terminis extrueretur demonſtratio ab effectu ad cauſam, non procederet. ſ. omne animal reſpirat: paries non reſpirat: ergo paries nō eſt animal, quia maior eſt falſa. Et hoc eſt, quod ait animal habere ſe reſpectu reſpirādi,

Effectus adæquatus.

Medium extra poni.

Immediatum.

G di, sicut causa quæ exuperat, idest tanquam superior quæ affirmatur de effectu distributo, non tamen effectus affirmatur de illa distributa. ¶ Subiungit aliud exemplum Anacharsidis. Qui cum esset Scytha ubi uinum non gignitur, & Athenis conuiuio interesset, ubi mulieres de more patriæ inter fœcundos calices modulis canebant saltabantque, interrogatus an in Scythia modulatrices essent & saltatrices, respondit, non hercle: quia nec sunt uites: insinuans calorem uini esse in mulieribus causa saltandi. Ait ergo Aristo. quòd non esse uites in Scythia non est causa proxima non saltandi: sed est causa ut non sit uinum, atque adeo ut mulieres non bibentes, nec calescant, nec subinde saltent. Quod Argyropyl. uertit, modulatrices, Boe. uertit, sibi latores, uerbum

Anacharsis.

H tamen Græcum est, auletrides, quod significat tibicinas fœminas, quæ in aula canũt. Concludit ergo Aristot. per modum epilogi, quòd in eadem scientia hæ sunt differentiæ ratiocinationis ipsius esse ad ipsius propter quid est raciocinationem, idest inter ratiocinationem, quia, & ratiocinationem propter quid. ¶ In octaua particula, [Alio uero modo] incipit secunda pars principalis vbi ponitur differentia inter huiusmodi demonstrationes in diuersis scientijs. Et primo in subalternis, ac deinde in aliis quæ non subalternantur. Et de subalternis po-

I nit exempla: vt perspectiua se habet ad geometriam cui subalternatur: & ars extruendarum machinarum se habet ad scientiam solidorum, quæ Græce dicitur stereometria. Geometria enim uersatur circa figuras planas, & Stereometria circa corpora: cui subalternatur Architectura. Et Musica subalternatur Arithmeticæ: & scientia eorum quæ apparent, quam statim appellat nauticam, subalternatur Astrologiæ: nam nautæ astra etiam considerant: de quibus ventorum, ac tempestatum coniecturam faciunt. Subiungit autem, [Atque harum nonnullæ] idest, scientiæ istæ conueniunt nomine & ratione. Quod dupliciter potest intelligi. Vno modo, quod subalternans & subalternata sunt scientiæ vniuocæ, idest eiusdem rationis: non simpliciter, sed fere: quia Arithmetica est quodammodo Musica, & Geometria quodammodo perspectiua inquantum probat principia perspectiuæ. Vel alio modo quòd sit sermo de practica & speculatiua: nam Musica alia est speculatiua, quæ reddit propter quid, & alia practica, quæ consistit in exercitio. K

¶ In nona particula, [Hic enim ipsum] ostendit quomodo in istis differant, quia, & propter quid, dicens, quòd scire quia, idest, scire hoc esse, pertinet ad scientiam subalternatam, seu ad scientiam practicam: scire autem propter quid, pertinet ad subalternantem, seu ad speculatiuam. Quod Boetius transfert ipsum, quia, Argyropylus significantius uertit, ipsum esse. Notandum est hic, quòd scientia subalternans, vt Geometria & Mathematica, tractat de formis (quas Boetius transfert species) scilicet de angulis, & figuris linearum, & numerorum: ut abstrahunt ab hac & illa materia sensibili. Nam geometrica ipsa, inquit, licet sint in subiecto, tamẽ non ut in subiecto sunt, geometricæ considerationi subiiciuntur, idest quamuis angulus, & figura non possit esse nisi in aliqua materia, puta in ligno uel in cupro, tamen Geometra non considerat de illis, ut sunt in hac uel illa materia. Subalternata uero, ut perspectiua & Musica tractat de illis, ut sunt in materia sensibili. Quapropter subalternantes uocat Mathematicas: subalternatas uero, sensuales, id est, quæ uisum, uel auditum oblectant. Et ideo ait, quòd ipsum esse pertinet scire ad eos qui sensu utuntur, idest scire, quia: scire autem propter quid, pertinet ad Mathematicos: qui quidem sciunt causas, & sæpe ignorant effectum: quia non aduertunt ad experientiam. Sicuti stat aliquem scire in uniuersali omnem numerum esse parem uel imparem, & ignorare in particulari vnum numerum, qui est in bursa qualis sit. Exempli gratia, quòd res dum a longe videtur appareat minor, quàm dum uidetur prope, est propositio perspectiua: quæ per experientiam est manifesta: sed propter quid illius pertinet ad L M

Geo-

A Geometriam. Causa enim est, quia res prope uisa uidetur per maiorem angulum in oculo, quàm si uideatur a longe. Quod autem duorum angulorum ab eadem basi procedentium, ille qui magis distat sit acutior & minor, quàm ille qui minus distat, est propositio Geometrica, ut apparet in hac figura.

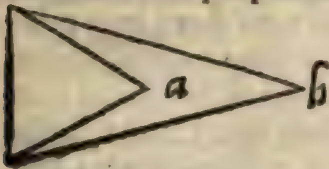

¶ At uero, quia dixerat perspectiuam, quæ tractat de materia sensibili & naturali, subalternari Geometriæ quæ est pure mathematica, addit, quòd sicut perspectiua subalternatur Geometriæ, ita datur alia scientia naturalis, quæ subalternetur perspectiuæ, ut est scientia de Iride, quæ traditur tertio Meteororum. Sicut enim Geometria reddit causam propositionis perspectiuæ, ita & perspectiua reddit causam apparentium colorum iridis in rorida nube. Perspectiua, inquit, uel simpliciter, quæ subalternatur Geometriæ: uel illa, quæ includit mathematicam, idest Geometriam, quæ censetur quodammodo perspectiua speculatiua. ¶ In 10. particula, [Complures etiam scientiarum] secundo concludit, q̄ non solū in subalternis, sed etiam in scientijs, quæ non subalternantur, differunt, propter quid, & quia, ut Medicina, puta Chirurgia scit uulnera circularia tardius sanari, quàm oblonga: cuius tamen propter quid reddit Geometria: quia latera circuli magis distant: tametsi non sit subalternans respectu alterius.

(Left margin: B, C)

QVOD PRIMA figura sit ad demonstrandum aptissima. CAP. XI.

Tex. 31.

PRIMA autem ratiocinationis figura maximè ad scientiam ipsam accommodatur: mathematicæ nanque scientiæ, ut Arithmetica, Geometria, & Perspectiua, per hanc (vt patet) demonstrationes afferunt suas, atque etiam omnes fere quæ ipsius propter quid est faciunt considerationem: aut enim omnino, aut persæpe & in plurimis hac in figura ipsius propter quid est exoritur ratiocinatio. Quare propter hoc etiam ipsum, maxime ad scientiam erit accommodata. Propriissimus enim dicendi modus est, contemplari ipsum propter quid est. Deinde hac tantum figura ipsius quid est, uenari sciētiam possumus: in figura namque media, nulla fit affirmatiua ratiocinatio: scientia uero ipsius quid est, affirmationis nimirum est: in ultima uerò fit quidem, at non est vniuersalis, ut patet. Ipsum autem quid est, uniuersalium esse constat: non enim aliqua ex parte homo est animal bipes. ¶ Insuper hæc figura cæterarum non indiget figurarum, at indigent huius illæ profecto. Nam hac densantur atque accrescunt, quousque ad ea perueniant, quæ medio uacant: patet igitur primam figuram exactissimam atque accommodatissimam ad scientiam esse. ¶ Quemadmodum autem fit, ut a. indiuidue competat ipsi b: sic etiam, ut identidem non competat, fieri potest. Atque tum indiuidue competere, uel non competere dico, cum inter ipsa nullum medium est: sic enim non erit vlterius per aliud inesse. Cum itaque uel a, uel b. in toto quopiā est, uel etiam utrūque: tum etiam fieri nequit, ut a. primo non competat ipsi b: sit enim a. ipsum in toto c. si igitur b. non sit in aliquo c, (fieri nanque potest, ut a. quidem in toto quopiam sit: b. uero in hoc eodem non sit) tum ratiocinatio fiet: ac ipsum a. non inesse b. per c. medium concludetur. nā si

(Right margin: D, E)

A definitio, ita & propria passio, at vero in secunda figura nihil demonstratur affirmatiue, quia semper aliqua præmissarum est negatiua, & in tertia figura nihil concluditur vniuersaliter, quia minor extremitas quæ est prædicatum minoris, nunquam distribuitur (si propositio sit consueta) ergo nec in secunda, nec in tertia figura fit demonstratio propter quid & potissima. sed poterit fieri demonstratio, aut particularis, aut negatiua. ¶Dubitant antiqui circa hanc rationem, quomodo per demonstrationem inquiramus propter quid, idest, quomodo demonstretur definitio quidditatiua de definito, cum talis propositio, vt homo est a-

B nimal rationale, non sit demonstrabilis. Nescio tamen vnde moti sunt ad hoc dubitandum, quia sensus Aristot. non est iste, sed quòd per primam figuram venamur scientiam alicuius conclusionis, puta, omnis homo est risibilis, propter quid, idest reddendo causam illius a priori. ¶In tertia particula, (Insuper hæc figura) subsequitur tertia

3. Ratio. ratio, quæ talis est, illa figura est potissima ad demonstrandum quæ non indiget aliis, vt fiat euidens, sed aliæ fiunt euidentes per illam; sed talis est prima figura, ergo. Minor fit manifesta in libris Priorum, ut nos late tractauimus 5. lib. Summul. Secunda enim & tertia figura fiunt euidentes per reductio

C nem ad primam. Cæsare enim & Capestres reducuntur ad Celarent, Darapti, ad Darii, vt illic monstrauimus, tamen quatuor primi modi primæ figuræ ad nullum alium reducuntur, sed immediate regulantur per dici de omni, & dici de nullo. ¶ At vero verba, quæ sequuntur in textu sunt, subobscura. Sequitur enim (Nam hac) scilicet in hac figura (densantur atque accrescunt) scilicet media, vel principia, quoadusque ad ea perueniant quæ medio vacant, idest quo adusque veniatur ad immediata. ¶Vbi notandum est, quòd cum aliqua propositio mediata reducitur ad immediatam, extremitates magis, ac magis appropinquant, quia media magis, ac magis multiplicantur inter illa, vt si ista, omnis homo est substantia, reducatur ad immediatam, debet ly animal, sumi pro medio, scilicet omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo. & maior, quæ etiam est mediata, debet reduci per corpus animatum, & rursus maior. s. corpus animatum est substantia, per corpus, vbi vides media inter hominē, & substantiam multiplicari, atque adeo constipari, quod hic Arist. scite vocat accrescere & densari, quia magis, ac magis inuicem appropinquant. Veluti partes ceræ magis, dum condensantur, appropinquant, aut illo proprius modo, quo si inter duos homines distanter in scamno sedentes sederent alii medii, comprimerentur. Et quia prima figura aptissima est ad huiusmodi resolutionem quia in secunda figura non concluditur affirmatiua, neque in tertia concluditur vniuersalis, vt capite sequenti & cap. 19. manifestius apparebit, atque adeo secunda & tertia reducantur ad istam, vt iam modo dicebamus, propterea dici quod in hac figura potissime densantur & accrescunt media. i. fiunt resolutiones mediatarum propositionum ad immediatas, & per consequens est ad demonstrandum accommodatior. ¶In quarta particula, Quemadmodum autem, incipit secunda pars principalis de demonstratione negatiua, in qua primo docet Aristo. quod sicut est propositio affirmatiua immediata, ita est aliqua negatiua immediata. Statuit ergo primo conclusionem, quod quemadmodum fit vt a. indiuidue competat ipsi b, ita fieri potest, vt indiuidue nō cōpetat. Et exponit se, quòd indiuidue competere vel non competere est prædicatum conuenire subiecto, per se immediate, & sine aliquo medio, sicut, homo est rationalis, aut per se negari de illo, & non ratione alterius sicut substantia est qualitas. Atqui probat conclusionem dum ait:, Cum itaque vel a. vel b. in toto quopiam est, Quæ litera licet subobscura sit, nihilominus est ingeniosa. Ad cuius intelligentiam notandum, quod cū hactenus notum fuerit in affirmatiuis, quæ propositio sit mediata, puta inter cuius extrema aliquid mediat, quæ vero immediata (nempe inter cuius extrema nihil mediat hic vult docere in negatiuis, quæ dicatur

D (right margin, top); E (right margin, beside "ra aptissima..."); *Propositio negatiua immediata.* (right margin, beside "ad demonstrandum accommodatior"); F (right margin, beside "mediata, ita est aliqua negatiua immedia-")

G mediata, quæ vero immediata. Et tota litera hoc intendit, quòd illa propositio negatiua est mediata, cuius prædicatum potest demonstrari negari de subiecto per aliquod medium, quod per se conuenit alteri extremorum, & negatur de alio. Et talis propositio est omnis illa negatiua, cuius vel alterū extremorum continetur sub aliquo genere saltem generalissimo, vel ambo simul extrema, vt homo non est qualitas, homo non est lapis, homo non est equus, nam in his possumus arguere. omnis homo est animal, nullus lapis est animal, ergo nullus lapis est homo, in secunda figura, cuius maior est per se primo, & per consequens homo per animal negatur de lapide. Illa vero

Negatiua mediata.

H cuius neutrum extremum ponitur sub aliquo genere, sed ambo sunt generalissima, vt nulla substantia est qualitas, est immediata, quia si posset demonstrari maxime sumendo pro medio aliquid quod per se conueniret subiecto, quod deberet esse vel definitio, vel genus, & generalissimum, nec definitionem habet nec genus. Ait ergo, (Cum itaque vel a. vel b. (idest maior, vel minor extremitas) in toto quopiam est (id est sub aliquo genere continetur, nam genus est totum respectu inferioris) vel vtrunque (scilicet ambæ extremitates continentur sub eodem genere, vt homo & equus, sub animali, & homo & lapis, sub corpore)

I tunc fieri nequit, vt a. primo non competat ipsi b, idest, hæc non potest esse immediata, nullum b. est a. Sit enim a. (scilicet maior extremitas) in toto c. puta sub medio, quod sit genus, & b. non sit in aliquo c. (vt a, v. g. sit homo, c. sit animal, & b. qualitas) tūc syllogismus fiet in Camestres, omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo, vbi ipsum a. demonstratur non inesse b. per c. medium. Idem etiam fiet si b, in toto quopiam sit, scilicet in d. genere quod negatur de a, vt si dicas in Cesare, nullum a. est c. omne b. est c, ergo nullum b. est a, idest, nullus homo est qualitas, omnis albedo est qualitas, ergo nulla albedo est homo. Et idem fiet si vtrunque sit sub eodem genere, vt si a. sit homo,

K b. sit equus, & c. sit animal rationale, scilicet, omnis homo est animal rationale, nullus equus est animal rationale, ergo nullus equus est homo, & eadem ratione, nullum corporeum est incorporeum, est mediata, quia demonstratur in Camestres per definitionem corporis. ¶ In quinta particula (At vero &c.) probat illud, quod supra dixerat scilicet, quod potest a. esse in aliquo toto, idest sub aliqua coordinatione prædicamentali, in qua non sit b. & econuerso, nam sit a. c. d. vna coordinatio prædicamentalis, scilicet prædicamentum substantiæ, & b. e. f. sit alia coordinatio, scilicet prædicamenti qualitatis, tunc, quia prædicamenta sunt impermixta, nihil vnius prædicamenti affirmatur de aliquo alterius prædicamenti, & L per consequens si a. continetur sub g generalissimo primi prædicamenti, sequitur quod b. alterius prædicamenti non continetur sub eodem genere, alias prædicamenta essent permixta. ¶ In sexta particula, Sed si a. nulli b. insit, explanat quæ propositio negatiua sit immediata, dicens, quòd si propositio est negatiua, cuius prædicatum non inest subiecto, & neutrum extremorum continetur sub aliquo genere, saltem generalissimo, illa est immediata, vt substantia non est qualitas., quia non habet medium per quod demonstretur, nam vel demonstratio (inquit) fieret in prima figura, aut in secunda. Si in prima, tunc b. in aliquo toto erit. Quod est dicere, tunc minor propositio debet esse affirmatiua, quod est vniuersale in prima figura, in quatuor primis saltem modis euidentibus., Et hoc est quod ait, propositionem quæ versus b. collocabitur, idest minorem, affirmatiuam esse oportere, & per consequens illic prædicatum, puta medium se habet ad minorem extremitatem sicut genus, uel definitio, atque adeo b. scilicet minor extremitas erit in aliquo toto. Si vero demonstratio fiat in secunda figura, tunc vtrumuis, inquit, in aliquo toto erit, idest vel maior extremitas vel minor subiicietur medio affirmatiue, scilicet minor extremitas in Cęsare & Festino, & maior extremitas in Camestro & Baroco. Si autem extremita-

Negatiua immediata

M

A mitates sunt genera generalissima, non possunt esse subiecta in prædicatione directa affirmatiua, nisi acciperetur pro medio ly ens, sed illud non potest affirmari de vno generalissimo & negari de alio, quia affirmatur de omnibus, sequitur ergo nullum esse medium ad demonstrandum hanc, substantia uon est qualitas, vel quantitas non est qualitas. ¶Quòd si quis quærat cur non facta est hic mentio de tertia figura, vbi medium subiicitur in utraque, videtur enim fraudulenter Aristo. eam subticuisse, nam potest illa in Brocardo sic demonstrari, homo non est qualitas, omnis homo est substātia, ergo substantia non est qualitas. ¶Re-
B spondetur, quòd propositio immediata debet esse vniuersalis negatiua, nam prædicatum quod per se negatur de aliquo, de omni negatur, vniuersalis vero negatiua concludi non potest in tertia figura.

Quæstio quinta.

Vtrum demonstratio, quia, & propter quid conuenienter distinguantur ab Aristot.

C A Parte negatiua arguitur primo. Demōstratio, quia, non est demōstratio simpliciter, quippe quæ nō facit scire cum scire sit rem per causam cognoscere. Et esto esset demonstratio, non differt specie a demonstratione ꝓpter quid, tum quia ex eisdē propositionibus transpositis componuntur ambæ, vt Arist. docuit cap. 10. tum, quia si ad eandem conclusionem, puta, ignis est calefactiuus, adduceretur vna demonstratio a priori ex natura ignis, & alia ratio a posteriori per experientiam, idem assensus scientificus generaretur, & tamen a causis differentibus specie non videtur generari idem effectus. ¶Et confirmatur. Nulla est demonstratio, quia, ergo non sunt duæ species. Probatur antecedens, quia si esset aliqua, maxime esset aut illa quæ procedit per causam mediatam, aut illa, quę procedit ꝑ
D effectum, sed neutra istarum, ergo. Probatur minor quoad primum membrum. Aut per causam mediatam intelligitur principium proximum conclusioni, quod tamen habet aliud prius per quod demonstretur, & hoc non, quia talis demonstratio est propter quid, vt patet ex dictis super secundum capitulum, aut intelligitur principium remotum, inter quod, & conclusionem mediat alia causa, vt uidetur docere Arist. in hoc decimo capite, & hoc non, quia talis demonstratio non semper est bona consequentia, vt patere potest in ipsomet exemplo Aristot. Etenim esse animal, est causa remota respirandi, & tamen non sequitur,
E hoc est animal, ergo hoc respirat, vt patet de piscibus, aut si facias demonstrationem, maior est falsa, scilicet omne animal respirat. ¶Eodem modo potest argui, quòd ab effectu remoto non procedat demonstratio. Viuere enim est effectus proximus viuentium, & remotus animalis, & tamen non sequitur, hoc viuit, ergo est animal, vt patet in plantis. ¶Secundo principaliter arguitur, quòd sint plures quàm duæ species demonstrationis: Commentator in prologo Physicorum, & in 2. lib. tex. 22. ponit tres species demonstrationis, scilicet propter quid, & quia, & simpliciter. ¶Et confirmatur. Demonstratio ad impossibile
F non est propter quid, nec quia, ergo sunt plures species. Antecedens apparet ī hac demonstratione Aristot. 2. Metaphisi. nulla esset prima causa, nullus esset effectus in mundo, quia causæ non procedunt in infinitum, consequens est impossibile, ergo, & antecedens. Nec enim habet formam demonstrationis propter quid, nec quia. ¶Tertio principaliter arguitur contra illam propositionem Aristo. Si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis. Sequeretur inde, quod si aliquod antecedens infert consequens, ex opposito ipsius antecedentis habet inferre oppositum consequentis, quod tamen est contra regulam logicalem. Sequitur enim hoc non est animal, ergo non est homo, vbi nega-

G tio est causa negationis)& tamen non sequitur, hoc est animal, ergo hoc est homo, imo in exemplo Aris. sequitur. hoc non est aial ergo non respirat, & tamen non sequitur, hoc est animal, ergo respirat, vt patet in piscibus & ostreis. Et confir. Non sequitur, si affirmatio est causa affirmationis, ergo negatio est causa negationis, ergo nec sequitur econuerso. Probatur antecedens. Sequitur enim, homo currit, ergo mouetur, & tamen non sequitur, homo non currit, ergo non mouetur. ¶Quarto principaliter arguitur contra id quòd ait Aristot. scilicet, quòd circulariter potest demonstrari ex effectu causa, & ex causa effectus, vt stellas esse prope, quia non scintillant, & non scin-
H tillare, quia sunt prope. Demonstratio fit in notescendi causa, ergo debet procedere ex notioribus ad minus nota, vt habetur in definitione demonstrationis, nec sufficit dicere, quòd demonstratio propter quid procedit ex notioribus naturæ, & demonstratio, quia, ex notioribus nobis, nam demonstratio debet fieri ex notioribus ipsi, cui fit demonstratio, si ergo Petro per a. demonstratur b, iam a, est illi notius, & per consequens non demonstrabitur illi rursus per b.

¶Quinto principaliter arguitur contra aliam particulam de subalternatione scientiarum. Perspectiua & Musica sunt partes scientiæ naturalis, nam tractant de obie-
I ctis sensuum visus, & auditus, quæ pertinent ad scientiam de anima, ergo potius subalternantur philosophiæ naturali, quam mathematicis. Et inde arguitur, quod sciētia de Iride non subalternetur perspectiuæ, cuius oppositum asserit Aris. Scientia de Iride est pars philosophiæ naturalis, quæ est subalternans perspectiuæ, ergo scientia de Iride non subalternatur perspectiuæ, alias esset circulus in subalternatione. ¶Et confir. Si perspectiua & musica subalternantur geometriæ & arithmeticæ, eo quod principia earum probantur ab illis mathematicis, sequeretur eadem ratione primo, quod mathematicæ subalternarentur philosophiæ naturali nam, vt dictum est, illud principium mathematicum, a quolibet puncto in quodlibet punctum lineam ducere, probat philoso- K phus naturalis 5. & 6. physic. eo quod inter quælibet puncta mediat spatium. Secundo sequeretur, quod chirurgia subalternetur mathematicæ, postquam mathematicus probat illud principium, quod vulnera circularia tardius curantur. Immo tertio sequeretur, quod metaphysica subalternaret philosophiæ naturali, nam, vt ait Commentator 1. Physic. commen. vlt. metaphysicus supponit tanquam proprium principinm substantias separatas esse, quod certe a priori probari non potest, & tamen philosophus naturalis vt patet 8. physi. per æternitatem motus probat aliquas esse substantias separatas perpetuas, & probat aliquid per motum est probatio philosophi naturalis. Hæc tamen tria consequentia sunt falsa. & apud Aristotelem haberentur pro inconuenienti. ¶Et confirm. secundo, quia non apparet quomodo nautica subalternatur Astrologiæ aut Architectura subalternetur stereo metricæ, immo videntur esse partes illarum sicut scientia isoscelis est pars scientiæ trianguli. ¶Sexto principaliter arguitur. Esto sint aliquæ scientiæ subalternatæ respectu aliarum, differentia tamen quam Aristote. constituit videlicet, quod subalternata dicit solum, quia, subalternans vero propter quid, non apparet vera, nam perspectiua & musica saltem speculatiue demonstrant propter quid, quia sunt veræ scientiæ, in hoc enim differt scientia speculatiua a practica, M quod v.g. musica speculatiua reddit rationes a priori consonantia sonorum. Practica uero solum iudicat de consonantiis in ordine ad auditum, sicut perspectiua practica in ordine ad visum. ¶Et Confirmatur. Si Geometria demonstraret a priori conclusiones, quæ sunt principia perspectiuæ, sequeretur geometriam esse formaliter perspectiuam, nam scientia debet denominari a cōclusione demonstrata, obidque si conclusio demonstrata a Geometra est perspectiua, Geometria est perspectiua.

Ad quæstionem respondetur affirmatiue. Vnde ad primum argumentum respondetur, quod forsan disputatio est de noie, an demon-

A plicitèr demonstratio. Certum est quod si de monstratio est solum syllogismus, qui facit simpliciter scire, tunc demonstratio, quia, non est demonstratio, nam scire simpliciter est rem per causam cognoscere. Posset tamen dici ad rationem demonstrationis satis esse, quod procedat ex necessariis, & per se, & ex causis, quæ licet non sint causæ essendi, sunt tamen causæ cognoscendi, & demonstratio quia, licet non facit scire quare res fit, vt cur rhabarbarum purget cholerã, facit tamen scire rem esse. s. rhabarbarũ purgare choleram, obidque de nomine non disputo. Hoc tamen est certum, quod definitio demonstrationis posita in 2. cap. solum con
B uenit demonstrationi propter quid, & ideo dixit Aristot. quod si alius est modus sciendi postea uidebitur, insinuans aliud eẽ scire, quia ¶ De alio membro argumenti problema est quod pro utraque parte sustineri potest, an propter quid, & quia, specie differant. Quod tamen mihi verisimilius est, his propositionib. exponam. Prima. Demonstratio propter quid, & demonstratio quia, eiusdem conclusionis differunt specie. Probatur quia præmissæ differunt specie. Cum enim demõstratur lunam eclipsari a priori, quia terra interponitur, & a posteriori, quia priuatur luce; præmissæ sunt distinctæ. Quod in exemplo Arist. apparet, cum stellas non scintillare, demonstratur propter quid, quia sunt prope,
C & esse prope, ab effectu quia non scintillant ¶ Secunda conclusio. Nihilominus videntur assensus ab illis producti non differre specie Sed solum quod vnus forte est clarior alio, quemmadmodum ignis productus a sole, & productus ab igne, sunt eiusdem specie, quã uis causæ differunt specie. Est enim demonstratio sicuti causa æquiuoca respectu conclusionis (cum intellectus principiorum producat scientiam conclusionis differentem specie) & ideo possunt demonstrationes differentes specie producere assensus eiusdem speciei, quando obiectum est idem,
¶ Probatur conclusio, Primo, quia scientia de eclipsi, quæ habetur per experiẽtiam, certe non uidetur differre specie ab illa quæ gignitur a priori per demonstrationem, præter quam quod illa quæ habetur per experientiam est clarior. Item confirmatur, si assensus tales eiusdem conclusionis differrent D
specie, simul possent se compati. siquidẽ ambo sunt clari? & per consequens si dum video lunam eclipsari adduceretur mihi demonstratio propter quid, nouus generaretur assensus, & sic haberem duos simul assensus euidentes eiusdem conclusionis, quod videtur contra experientiam. ¶ Vnde ad illud membrum primi argumenti conceditur quod si ad eandem conclusionem simul affe ratur demonstratio propter quid, & quia vnicus assensus generabitur tam carus, quã potest eum producere clarissima demonstratio. Sed inde non sequitur quin demonstrationes differant specie, vt dictum est de E
sole & igne. Et quamuis ex eisdem propositionibus, faciendo de præmissa conclusionem, & de conclusione præmissam, possint construi demonstratio quia, & propter qd, satis tamen est vt differant specie, quod præmissæ unius differant a præmissis alterius. ¶ Ad confirmationem respondetur ut diximus super textum, quòd quando dicitur demonstrationem quia, esse illam quæ procedit ex causa mediata, non intelligitur de causa quæ habet priorem, nam illa est propter quod reducibilis ad, immediata principia, sed intelligitur de causa remota respectu cõclusionis, ut patet in exemplo Arist. ¶ Est tamen notandum, quòd causa remota dicitur F
tripliciter. Vno modo quia, licet conuertatur cum effectu, est tamen mediata mediatione causæ, vt esse animal rationale, est causa mediata risibilitatis, inter quam mediat admiratiuum, vel luminaria esse in capite, vel cauda dracõis, est causa remota eclipsis proxima vero est interpositio terræ. Et quã isto modo causa est remota, tunc a causa ad effectum, & ab effectu ad causam affirmatiue & negatiue est optima consequentia. Sequitur enim, est animal rationale, ergo est risibile, & econuerso, & pariter sequitur negatiue, non est animal rationalem, ergo nõ est risibile, & econuerso, Item sequitur, luminaria sunt in capite vel cauda draconis, ergo luna eclipsatur, & econuerso affirma-

G tiue & negatiue. Secundo modo per aliud extremum potest dici causa remota illa, quæ cum sit causa aliquando talis effectus, tamen nec infert illud nec infertur ex illo, sicut habere concitatum pulsum, est effectus & signum febris, tamen nec semper ex illa causa sequitur talis effectus, puta quando homo prope mortem non habet pulsum nec ex sola illa causa sequitur ille effectus, nam ex vehementi cursu, vel alia passione potest concitari pulsus. Et tunc nec affirmatiue, nec negatiue sequitur demonstratio nec propter quid, nec quia.

¶ Et id patet in exemplo Aristot, quod positum est potius gratia exempli, quam eo, quod sit verum, nam vinum est causa lætitiæ & modulandi, qui quidem effectus ex alia causa potest etiam prouenire, nec illa causa semper efficit illum effectum. Et ideo nec sequitur, in tali patria sunt vites, ergo modulatores, nec sequitur non sunt vites, ergo nec modulatores. Tertio modo causa dicitur remota, quia scilicet est superior ad effectum, & dicitur mediata mediatione prædicationis. Et tunc infertur affirmatiue ex effectu, non tamen infert ipsum affirmatiue, sed solum negatiue infert negationem effectus, & illa est demonstratio, quia, ex medicatione causæ, vt quicquid respirat est animal, lapis non est animal, ergo non respirat, tamen affirmatiue non sequitur, est animal, ergo respirat.

H

I ¶ Eodem omnino modo distinguendum est de effectu remoto. Quando enim est effectus qui sequitur ex sola causa, non tamen ex omni, sequitur affirmatiue, vt hoc respirat, ergo est animal, non tamen negatiue, hoc non respirat, ergo non est animal. Si autem sequatur ex omni, non tamen ex sola, sequitur negatiue ab effectu ad causam, vt non viuit, ergo non est animal, non tamen sequitur affirmatiue, viuit, ergo est animal.

¶ Ad secundum principale de Commentatore patum refert, scire quid illic senserit. Forte demonstrationem simpliciter non distinguit a demonstratione propter quid, tanquam diuersam speciem, sed tanquam id quod addit aliquam perfectionem, ut de monstrationem propter quid, appellat illã, quæ procedit ex causa quacunque, & demonstrationem simpliciter, appellet totum discursum, qui incipit ex causis proximis cõclusionis, & resoluit præmissas vsque ad prima principia per se nota. K

Quæ solet appellari propter quid & potissima. ¶ Et ad confirmationem respondetur, quod demonstratio ad impossibile aliqua reducitur ad demonstrationem propter quid & aliqua ad demonstrationem quia, vt illa demonstratio confirmationis virtualiter est quia, ac si argueretur hoc modo, Aliqui sunt effectus in mundo, & non est procedere in infinitum in causis, ergo dãda est prima causa. In qua demonstratione procedatur ab effectu ad causam. Hæc L vero reducitur ad propter quid, Si ignis non esset attractiuus non esset calidus, consequens est impossibile, ergo, & antecedens. Est enim ac si diceres, omne calidũ est attractiuum, ignis est calidus, ergo.

¶ Ad tertium principale respondetur, quod illa propositio Aristotel. intelligitur de causa proxima, & quæ per se primo est causa talis effectus, in quibus causa, & effectus dicuntur ad conuertentiam, vt si hoc non esse animal rationale, est causa per se primo, vt non sit risibile, esse animal rationale est causa vt sit risibile, & econuerso, si esse animal rationale est causa risibilitatis, esse non rationale, est causa, vt non sit risibile. M Quemadmodum arguit Arist. secundo physicor. text. trigesimo, si præsentia nautæ est causa seruationis nauis, absentia nautæ est causa submersionis.

¶ Debet autem oppositio similis esse ĩ causis, & in effectibus, non enim sequitur, si esse album est causa disgregandi visum, quod non esse album sit causa congregandi, nam rubeum non est album, & tamen non congregat visum, quia album, & non albũ opponuntur contradictorie, seu infinitanter, & tamen congregare, & disgregare opponuntur contrarie, sed dicendum est, quod si esse album est causa disgregandi, esse non album est causa non disgregandi, sed esse nigrum est causa congregandi,

A gregandi, quia album & nigrum opponuntur contrarie, sicut disgregare, & congregare. At vero in causis, quæ non sunt adæquate & per se primo, non sequitur, quod si negatio est causa remota alicuius effectus affirmatio sit aliquo modo causa, nec remota. Vnde ad argumentum respondetur quòd quando antecedens infert consequens a superiori ad inferius negatiue, vt hoc nõ est animal, ergo non est homo, non sequitur ex opposito antecedentis oppositum consequentis, quia non esse animal, non est causa adæquata huius quod est, non esse hominem. Et eodem modo si antecedens infert consequens ab inferiori ad B superius affirmatiue, vt homo currit, ergo mouetur, quia currere non est causa adæquata motus. Immo vero exemplum Arist. hoc manifeste docet, non enim negat, quin non esse animal, sit causa non respirãdi, sed dicit esse causam remotam, & probat non esse causam proximam, & per se, quia alias esse animal, deberet esse causa respirandi. Et per hoc patet responsio ad confirmationem. ¶Ad quartum principalem respondetur, quod Aristot. nullo modo admittit circularem demonstrationem respectu eiusdem hominis, cui adducitur demonstratio innotescendi causa, ut argumentum probat. Etenim fieri nequit ut mihi innotescat a. per b, & b. per a, eodem genere C scientiæ. Attamen per viam inuentionis possunt homines per effectus venire in cognitionem causarum, qui postea docti causas, possunt docere effectus per causas. Et ita demonstratio, quia procedit ex notioribus nobis pro illo statu, quia cognitio nostra suscipit a sensu, sed demonstratio ꝑpter quid, procedit ordine naturali.

¶Ad quintum principale respondetur, quòd quia subiectum in perspectiua, & musica est complexum, vt linea visualis, & numerus, ratione lineæ, & numeri subalternantur geometriæ, & arithmeticæ, sed ratione adiecti, scilicet visualis, aut sonori sunt partes philosophiæ naturalis. Et hęc ratione dicuntur scientiæ mediæ inter mathematicas & naturales. Vnde propositis, D quæ loquitur de visibili in ordine ad angulum, quem causat in oculo, uel in ordine ad lineam visualem, illa est mere perspectiua, vt quod obiectum prope maius uidetur, quia causat maiorem angulum visualem. Cum vero hanc probat per lineam abstrahendo a uisuali, scilicet quod lineæ procedentes ab eadem basi acutiorem, & minorem angulum faciunt in parte distantĩ quàm in propinqua, desinit esse perspectiua, & ascendit ad geometriam. Si vero consideret obiectum visibile non in ordine ad lineam, vel angulum, iam desinit esse perspectiua, & est mere philosophia naturalis, vt excellens visibile lædit uisum, uisibile supra sensum non facit sensationem. E &c. Et proportionabiliter dicatur de musica. ¶Et per hoc respondetur ad aliam ratiũculam de iride. Apparentia enim coloris, *De iride* quæ fit in iride accidit ex refractione radiorum solarium in nube rorida. Sed apparentia figuræ articularis in arcu iridis accidit ex refractione radiorum ad modũ circuli, eo quod cum nubes opponitur soli, radii medii penetrant centrum nubis sine refractione, & ad latera refranguntur orbiculariter, vt est videre tertio metereorum. Et ideo quantum ad figuram circularem illa scientia de iride subalternatur per spectiuæ, nam illa apparentia fit propter refractionem linearum visualium, & per consequens mediate subalternatur geometrię. Sed F quantum ad apparentiam colorum, licet quodam modo pertineat ad perspectiuam, proprius tamen pertinet ad philosophiam naturalem, cuius est illa propositio, lucidũ transiens per nigrum apparet rubeum, & per magis rarum apparet uiride, & per magis rarum apparet flauum. Vnde nihil vetat, quod perspectiua aliquo modo sit una pars philosophiæ naturalis, & tamen illi aliquo modo subalternetur alia pars philosophiæ naturalis.

¶Ad primam confirmationem respondetur *ad cõfir.* quod perspectiua, & musica non ex eo solũ subalternantur geometriæ & arithmetice

G quod ab illis probantur sua principia, sed quia subiecta istarum sunt quodam modo iferiora ad subiecta illarũ. Obidque licet philosophia naturalis ꝓbet aliqđ principiũ geometriæ non sequitur philosophiam esse subalternantem respectu geometriæ. Subiectũ. n geometriæ quæ est quantitas, vt abstrahit a materia, & motu, nullo modo est inferius ad ens mobile, sed est accidens illius. Et ita philosophia non tanquam subalternãs ꝓbat principia geometriæ, sed quia scientia de substantia aliquo modo iudicat de suis accidentib. Eadē rõne nec chirurgia subalternat geometriæ, quia corpus sanabile nõ est inferius ad quantitatem, sed subiectum eius. Et hac ratione Geometria probat principium chirurgiæ, nam per accidentia sumitur notitia
H subiecti. ¶ Ad tertium inconueniens respondetur illud minime sequi, nam, vt philosophia naturalis esset subalternãs respectu metaphysicæ, requireretur ꝙ a priori & ꝓpter quid probasset principia metaphysicę, attamen nõ probat substantias separatas esse nisi ab effectu per æternitatem motus, vt simotus cœli est perpetuus, aliqua est intelligentia perpetuo mouens. Ad secundam cõfirmationem respondetur, ꝙ Astrologia tractat de astris, puta de motibus & coniunctionib. eorum absolute. Nautica vero tractat de illis in ordine ad operationes nostras. Nautæ.n. ex astris coniectant ventos & serenitates, &
I inde prospiciunt nauigandum ne sit, an cessandum. Et ideo Nautica, quia addit aliquid ad subiectum Aristrologiæ non est pars illius, sed subalternatur illi, sicut Perspectiua quia addit uisuale supra lineam, non est pars geometriæ, sed eius subalterna. Nautica ergo est pars astrologiæ iudicialis, q̃ ex astris sumit iudicium effectuum, qui hominibus possunt accidere. Eodem modo Stereometria tractat absolute de mensuris corporũ, Ars vero machinarum seu Architectura tractat de tali mensura in ordine ad ædificia cõstruenda. ¶ Ad sextum principale varie respondẽt doctores, quia non est facile nosse quomodo subalternata dicat quia, & subalternans propter quid. Omissis uero opinionibus sit prima propositio. Scientia subalternata non solum demonstrat ab effectu, sed a priori, & propter quid, vt argumentum probat, quia in hoc consistit ratio perspectiuæ & musicæ speculatiuæ quod a priori demonstrent conclusiones. ¶ Secunda propositio. Quamuis posset forsan sustineri, ꝙ pspectiua speculatiua non est nisi Geometria, pro illa parte qua probat conclusiones perspectiuæ, & musica speculatiua est Arithmetica pro illa parte, qua probat conclusiones musicæ, tamen alia est rei veritas, videlicet, ꝙ ĩfra limites pspectiuæ distinguit speculatiua & practica. Prima pars patet, quia si Geometria a priori probat principia perspectiuæ, videtur subinde Geometria esse Perspectiua speculatiua. Sed secunda pars probatur.

Ad 2. cõfir. *Ad 6.* *1. propo.* *2. propo.*

Perspectiua ex propriis terminis perspectiuæ reddit causam suarum conclusionum, ergo perspectiua speculatiua distinguitur a geometria. Probatur antecedens. Illam conclusionem, obiectum prope maius videtur quam longe, perspectiua probat hoc syllogismo, obiectum quod maiori angulo visuali videtur maius apparet, sed, quod prope videtur, videtur maiori angulo visuali, ergo. Quæ quidem demonstratio est a priori, & intra limites perspectiuæ, quia præmissæ loquuntur de angulo visuali. Vnde geometria non dicitur demonstrare propter quid perspectiue, eoq; omnis demonstratio propter quid perspectiuæ sit geometriæ, sed quia demonstratio perspectiua nõ potest resolui vsque ad principia immediata, & per se nota, nisi per geometriam, nam illæ præmissæ probantur a geometra per lineas & angulos abstrahendo a visualibus. f. Si ab eadem basi duo latera trianguli procedant, maiorem angulum causant in parte proprinqua quam in remota. Itaque vbi demonstratio incipit per visuale, iam est pure perspectiua. Et idem dicatur de musica respectu arithmeticę. ¶ Ex quo sequitur quomodo differat perspectiua practica, & perspectiua speculatiua, nam perspectiua practica solum probat, obiectum prope maius videri, ab experientia per

I *M* *ad cõfir.*

visum

A visum, sicut musica practica probat, quòd Diapente est optima consonantia, quia bene consonat auribus, & ideo musica practica acquiritur exercitio cantandi, speculatiua vero reddit a priori rationes conclusionum. ¶Hinc sequitur solutio confirmationis. Respondetur enim primo, ꝙ geometra non demonstrat conclusiones perspectiuæ, sed solum principia. Itaque quam primum venit ad lineas visuales cessat negotium geometriæ, & incipit demóstrare perspectiuus. Secundo respondetur, quòd geometra in quantum geometra non habet semper applicare sua principia ad principia perspectiua formando demonstrationes, sed quando geometra requiritur a perspectiuo, aut uult

B descendere ad perspectiuam, & vtraque de causa geometria non est perspectiua. Et hoc secundum est quod ait Arist. videlicet, quòd geometra, & arithmeticus sciunt in vniuersali conclusiones perspectiuæ, & musicæ, non tamen in particulari. Stat enim, quòd sit quis Perspectus geometra, sciens quòd ab eadem basi lateralia procedentia maiorem angulum faciunt in puncto propinquiori, quã in remotiori, & tamen hoc nunquam applicuerit ad lineas uisuales, & per consequens nunquam aduerterit an obiectum prope videtur maius quàm longe. Et pariter arithmeticus stat, quòd sciat omnes proportiones numerorum quas nunquam applicauerit ad

C sonos, nec aduerterit quænam proportio consonet, quæ uero dissonet.

DE IMMEDIATORVM ignorantia.

CAP. XII.

Tex. 32. IGnoratio autem ea quæ non negatione, sed dispositione dicitur ignoratio, deceptio est, quæ circa propositiones medio vacantes, vel non vacantes, affirmatiuas, vel negatiuas, aut per ratiocinationem, aut simpliciter fit. Nam aut simpliciter quispiã esse, aut non esse putat, aut per ratiocinationem existimationem talem sequitur. Simplicis igitur existimationis simplex est error, cuius autem quę per ratiocinationem efficitur, plures, D

a. namque, siue media nulli competat b. Si igitur quispiam concludat. a. cõpetere ipsi. b. sumpto medio. c. deceptus erit, sane per ratiocinationem, atque fieri potest, vt ambæ propositiones sint falsæ, & etiam altera tantum, nam si neque. a. cuiquam. c. neque. c. cuiquam competat. b. utraque autem per interuallum econtra sit sumpta,

E ambæ propositiones erunt sine dubio falsę, fieri namq; potest, ut. c. sic se habet ad extremũ vtrumque, ut neque subiiciatur. a. neq; uniuersaliter competat ipsi. b. & . n. b. quidem fieri non potest, ut in toto quopiã sit, nã. a primo remouebatur ab ipso. a. uero non necesse est uniuersaliter cunctis, quæ sunt inesse, quare fit, ut ambæ propositiones sint falsæ. At fieri quoq; põt, ut altera uera sumatur, non tamen utrauis, sed. a. c nã propositio. c. b. semper erit falsa, quia in nullo est ipsum b. sed

F a. c. uera esse potest. ueluti si. a. sine medio cõpetat quidẽ ipsi. c. nõ cõpetat autem ipsi. b cũ. n. idẽ primo de pluribus quouis dicitur modo, neutrum erit in altero. nihil autem interest, & si non sine medio competat. Deceptio igitur essendi per hoc, atque hoc modo fit solum, non enim alia in figura ratiocinatio erat essendi, non essendi vero, & in prima, & in media fit. Atque primum dicamus quot modis, & quomodo sese habentibus ipsis propositionibus fit in prima figura. Fieri itaque potest, vt ambæ falsæ propositiones sumantur, ueluti si ipsum. a. tã

c. quàm

G c,quàm b,sine mediocompetat. Nam si sumatur a,quidem nulli inesse c,ipsum autem c.cuilibet competere b,erit utraque propositio falsa. Fieri quoque potest, ut altera propositionum utrauis falsa sumatur. Nam esse potest a.c.quidē uera c b,uero falsa.a.c quidem uera, quia.a.non omnibus inest quæ sunt,c.b.vero falsa,tum quia fieri nequit,vt. c. cui ipsum.a nulli competat,ipsi competat.b.nā alias.a.c.propositio non erit vera, tum quia si ambæ sint uerę,erit ipsa conclusio uera.

H At. c. b. etiam vera esse potest,altera sumpta falsa,ceu si.b.& in.a.sit,&in.c. necesse est enim tunc alterum esse sub altero, quare si sumatur.a.nulli competere.c.erit hæc propositio falsa Patet igitur,& ex altera tantum,&ex ambabus propositionib.falsis ratiocinationem fieri falsam. Sed in figura media,vt totę quidem propositiones ambæ sint falsæ,fieri nequit: nam cum.a. cuilibet inest.b. nullum tum sumi medium potest,quod alteri cuilibet,alteri nulli competet. Oportet autem hoc pacto sumere propositiones, vt alteri quidem insit, alteri uero non insit, si

I hac in figura ratiocinatio fieri debeat Si igitur quæ sic sumuntur sint falsæ, constat econtra ueras utrasque fore, quod quidem fieri nequit. Verum aliqua ex parte falsam esse utramque nō obstare quicquā uidetur,ueluti si medium.c. tam.a.quàm.b.cuidam insit. Tunc.n.si ipsum.c.cuilibet quidem.a nulli uero.b.dicatur inesse, falsæ quidem erunt ambę propositiones,at nō simpliciter, sed aliqua ex parte,sicuti patet. Eadem erūt, & si propositionē negatiuā uersus extremum maius posueris. Fieri tamē potest,ut altera falsa atq; utrauis propositionum sumatur,quod.n.inest cuilibet. a.id.b.quoque cuilibet inest. Si igitur ipsum.c.tale sumptum cuilibet quidem a, nulli uero, b.competere dixeris,a.c.quidē erit uera.c.b.autem falsa. Rursus qđ nulli.b cōpetit,id nec.a.cuilibet inerit, nam si cuilibet.a. competeret, & ipsi quoque.b.cuilibet profecto competeret,at nulli inesse supponitur. Si igitur cuilibet quidem.a.nulli uero,b competere dixeris, c.b.quidem uerā, alteram uerò falsam efficies. Idem utique fiet, & si uersus maius extremum propositionem negatiuam posueris. L quod.n.nulli competit.a.id etiā nulli competit.b. Si igitur.c, nulli quidem a. cuilibet uerò,b. competere dixeris a,c,quidem propositio erit uera,altera uero falsa. Rursus si id quod.b.cuilibet inest, nulli cōpetere dixeris.a.falsam tum efficies propositionem. Necesse est.n si.b.cuilibet inest, &.a.cuidam competat. Si igitur huiuscemodi sumptum. c.nulli qnidem.a. cuilibet uero.b.dicatur competere,erit.c. b.quidem uera a.c.autem falsa. Patet igitur ex utrisque falsis, & ex altera tā M tum circa propositiones indiuiduas ratiocinationem falsam fieri posse.

Hucusque sunt quæ ex libris Posteriorū operæpretium est dialecticos discipulos doceri,quæ vero post hac subsequuntur,quā uis sint ingenio plena, & quæ ingeniosum quempiam perlustrari non pœnitebit, forsan tamen prolixiora sunt quàm necessaria, obidque propter prolixitatem non exponūtur a neotericis. Nos vero statuimus singula exponere, non vt negotium facessamus doctoribus interpretandi (si forsan tempus non suffecerit) sed vt totum Aristotelem illis,qui accuratius esse volunt dialectici exponamus. Nec mirum si operis,& longissimi, & obscurissimi, longa sit expositio,

A sito, ne obscura fiat. In hoc ergo duodecimo capite incipit quartū mēbrū principale eorum sex, in quæ primum illum librum partiti sumus. Enimuero postquam in primo capite institutum est demonstrationem esse necessariam, & in duobus sequentibus definitum est scientia est scientia & demonstratio, in octo sequentibus ostensum est ex quibus qualibus principiis procedat omnis demūstratio, tā propter, quid quē quia & in qua figura aptius fiat, i his tribus capitulis quæ modo sequūtur agitur de ignorātia, quæ opponitur scientiæ. Atqui in duob. capitulis agitur de ignorantia prauæ dispositionis, nempe in primo de ignorātia principiorum imediatorum, & in secundo de B ignorantia mediatorum quæ sunt conclusiones. in tertio denique agitur de ignorantia puræ negationis At vero in partitione Commentatoris duodecimum & tertium decimum capitu, non continent nisi vnicū textum, qui est trigesimussecundus. Quo circa nos caput hoc duodecimum per sex particulas distribuimus. ¶In prima ergo particula præmittit Arist. quatuor distinctiones ignorantiæ. Prima est. Duplex est ignorantia, scilicet puræ negationis, & prauç dispositionis. Ignorantia puræ negationis est mera priuatio & carentia scientiæ, vt ignorantia geometriæ in rustico. Ignorantia vero prauæ dispositionis, est falsum iudicium de re aliqua. Prima dicitur simplex negatio, quia nullum dicit habitum C vel actum, secunda vero fit per habitum, vel actum quæ est mala dispositio. Item prima non dicitur deceptio, nam qui negatiue ignorat, scit se ignorare, & ideo nec deciditur, nec quicquam asserit, nec alicui contradicit, quare talis ignorantia nihil pertinet ad scientiam. Secunda vero ignorātia deceptio & error, nam qui ita ignorat, decipitur putans se scire quod nescit, obidque contradicit scienti. atque adeo talis ignorantia pertinet ad scientiam, vt extirpetur. Ait ergo, quod illa ignoratio quæ non est secundum negationem sed secundum dispositionem, illa est deceptio Boetius vertit, illa est per syllogismum deceptio, & in aliquibus codicibus Græcis ita D legitur, sed forsan in codice Argyropyli nō erat illa particula, per syllogismum, quæ quidem litera certe melius quadrat, nam statim deceptio distinguitur in deceptionē quæ fit per sollogismum, & deceptionem que fit sine syllogismo, vnde sequitur quod non omnis talis deceptio est per syllogismum. ¶Secunda distinctio est. Ignorantia prauæ dispositionis, alia est circa prima principia immediata (de qua agitur in hoc capite) & alia est propositionū quæ sunt mediatæ tanquam cōclusiones, de qua agitur in sequenti. ¶Quod si quis dubitet quomodo potest haberi error primorum E principiorum, vt de hoc generali, quodlibet est vel non est. Ad hoc respondent expositores, ꝙ potest quis illa negare tali em ore, licet non corde, vt supra dictum est cap. 8. tex. 15. & habetur. 4. meta. text. 8. At vero quia vocalis negatio veritatis, non proprie dicitur error, sed proteruia, aliter mihi videtur dicendum, videlicet, quòd Aristo. loquitur hic de propositionibus immediatis, quæ quamuis secundum se sint immediatæ non tamen simpliciter & quo ad nos sunt per se notæ, vt omne animal rationale est disciplinabile, nulla substantia est qualitas & similes, circa quas immediatas potest esse error, etiam mentalis.

Diuisio ignorantiæ.

Dubium

¶Vnde subiungitur tertia distinctio. s. ꝙ talis deceptio, siue fit circa immediata siue circa mediata, potest esse aut circa affirmatiuas aut circa negatiuas. Vbi notandum, F ꝙ sicut est propositio immediata in veritate tam affirmatiua quàm negatiua, ita contradictoria est immediata in falsitate, vt homo non est rationalis, substantia est qualitas, & sicut una est mediata in veritate, ita alia est mediata in falsitate, vt mundus non est creatus; est falsa mediate, quia mundus est creatus est vera mediata, & mūdus est infinitus, est mediata in falsitate, quia, mundus non est infinitus, est vera mediata. ¶Quarta distinctio est. Ignorantia prauæ dispositionis aut fit per syllogismū deceptorium, qui dicitur paralogismus, aut simpliciter. Etenim tunc quispiam simpliciter

G simpliciter aut credit non esse, quod est, aut esse, quod non est, quando id credit deceptus vel experientia vel authoritate, vt cum rusticus credit solem non esse maiorē rota molari deceptus visu, aut credit mundum esse perpetuum deceptus aut horita te alicuius philosophi. Et hæc ignorantia nihil pertinet ad scientiam posteriorum. Potest tamen huiusmodi errores pati propter aliquem paralogismum, vt si adduceretur illi talis paralogismus, vnaquæque res est talis qualis apparet, sol apparet, vt rota molaris, ergo tantus est quanta est illa. Et de hac deceptione est præsens sermo. ¶In secunda particula, (Simplicis igitur) pergit exempla ponere singulorū mē

Secunda particula 14.

H brorum statuens primo fundamentum videlicet, (Simplicis existimationis simplex est error, eius autem quæ per ratiocinationem efficitur, plures) id est, cum quis errat sola authoritate aut alia via sine syllogismo deceptus, vnicum habet errorem.s. propositionis in qua decipitur. Qui autem errat per syllogismum plures habet. s. & cōclusionis & vtriusque vel alterius pręmissarum. ¶Vbi notandum, ꝙ error per paralogismum aut contingit ex defectu formæ consequentiæ, & iste non pertinet ad præsentem materiam, sed ad libros priorum. Aut contingit ex defectu materiæ, puta ex falsitate præmissarum, & de isto est sermo præsens. Ostendit ergo Aristote. in hoc capite quomodo contingant huiusmodi paralogismi in immediatis propositionibus falsis. Et primo in affirmatiuis quæ opponuntur veris immediatis negatiuis. Vnde supponit primo, ꝙ a. sine medio nulli competat. b. vt si. a. sit substantia & .b. qualitas, hæc sit immediata, nullū. b. est. a. Si igitur quispiam, inquit, concludat. a. competere ipsi. b. sumpto medio. c. deceptus erit sane per syllogismum, vt si dicat, omne. c. est. a. omne, b. est. c. ergo omne. b. est. a Subdit tamen, ꝙ huiusmodi paralogismus fieri potest dum ambæ præmissæ sunt falsæ, aut dum altera tantum. Nam si neque. a. inquit, cuiquam. c. neque. c. cuiquam conpetat. bu. traque autē per interuallum ecōtra sit sumpta) id est ambæ præmissæ sumantur affirmatiue, contrarię illarum, tunc ambæ sunt falsæ. Contrariæ (inquam) quia debent esse vniuersales, cum debeant inferre vniuersalem, nam propositio imediata falsa debet esse vniuersalis & de omni, sicut īmediata vera, vt si acciperetur pro medio (quod significatur per. c.) aliud generalissimum extraneū, puta, quantitas, cui nec. a. nec. b. competit, & fiat talis syllogismus, omnis quantitas est substantia, omnis qualitas est quantitas, ergo omnis qualitas est substantia. Ambæ enim præmissæ sunt immediate falsæ apud Arist. Et hoc est quod subiungit, (Fieri nanque potest vt. c. sic se habeat ad extremum vtrunque, vt neque subiiciatur ipsi. a, (quod est maior extremitas) neque vniuersaliter competat ipsi. b. id est neque prædicetur vniuersaliter de minori. ¶Subiungit autem rationem dicens, (Etenim. b. quidē fieri non potest vt in toto quopiam sit. &c.) In qua ratione, cum sit obscura, nescio quæ mysteria, præter intētionem (vt existimo) Aristotelis fingunt expositores. Sensus tamen est manifestus si cōsideretur primo huiusmodi paralogismos fieri in prima figura ex pręmissis vniuersalibus, vt iam adnotauimus. Probat ergo ꝙ potest. c. medium nec subiici ipsi. a. in maiori, nec vniuersaliter prædicari de. b. in minori, Et probat primo secundā partem per hoc, quod fieri nequit vt b. scilicet minor extremitas sit in aliquo toto (quod est dicere, contineatur sub aliquo genere.) Quod probat eo ꝙ. a. remouebatur. a. b. īmediate. Ac si diceret, Cū hæc esset īmediata, nullū b, est. a. sequitur vtrunq, extremū esse generalissimū, & ꝑconsequēs subiectū nec habere genus, nec definitionē, nec differentiā, & inde sequitur ꝙ nihil prædicetur de. b. vniuersaliter affirmatiue, & per consequē c. nunquam prædicabitur vniuersaliter de b. poterit tamen prædicari particulariter, vt si. c. esset, color, verum esset dicere, aliquod. b. id est, aliqua qualitas est. c. sed non esset sufficiens præmissa ad concludendum vniuersalem immediatā. Primam vero partem. s. ꝙ potest. c. non subiici affirmatiue ipsi. a. K

L

M

si.a.

A si.a.probat per hoc, quod.a. quamuis si generalissimum (vt substantia) non est necesse vt prædicetur de omnibus quæ sunt, nam nõ prædicabit de accidẽtibus. Et ita concludit, ꝙ possunt esse ambæ præmissæ falsæ, ut exemplo iam indicauimus. ¶ Est tamẽ hic dubium, nam videtur non obstante ꝙ b. sit generalissimum, ꝙ nihilominus sit in aliquo toto. i. prædicetur de illo aliquid vniuersaliter, puta ly ens, vel descriptio vel propria passio illius generalissimi, vt si dicas, omnis qualitas est accidens substantiæ ratione formæ, aut omnis qualitas est ens. Respondetur, quòd cum ly ens, secundum Aristotelem æquiuoce dicatur de substantia & accidentibus, non est ad propositum vt sit medium demonstrationis, quia facit paralogismum in forma. Sed neque illa descriptio qualitatis facit ad rem posterioristicam, vbi cum syllogismi sint disciplinabiles, non accipitur pro medio nisi vel genus, vel differentia, vel definitio, vel propria passio quæ nullo modo reperiuntur in genere generalissimo. ¶ Prosequitur deinde ostendere.(At fieri quoque, &c.) prosequitur inquam ostendere aliud membrum, quomodo videlicet in tali paralogismo potest esse altera tantum, præmissa falsa, non tamen indifferenter, quia non potest esse maior falsa & minor vera, nam minor nunquam potest esse vera, propterea quòd debet esse vniuersalis, & cum minor extremitas quæ est illic subiectum, sit generalissimum, non habet genus, nec definitionem, nec differentiã quæ de illo prædicetur vniuersaliter, vt modo dicebamus. Et hoc est quod ait (propositio.c.d. semper erit falsa, sed.a.c.vera esse potest) Appellat enim minorem. c.b.in qua.c. prædicatur, & .b. subiicitur, & maiorem.a.c. in qua.a.prædicatur, & b. subiicitur. Subiungit exemplum. veluti si.a. sine medio competat ipsi,c.& nõ competat ipsi.b.puta si accipiatur pro medio genus subalternum ad ly. a. videlicet angelus, & dicatur, omnis angelus est substantia, omnis qualitas est angelus, ergo omnis qualitas est substantia. Subdit rationem cur potest contingere ꝙ. a. competat .c. & non competat. b. (Cum enim inquit idem primo de pluribus dicitur, neutrum erit in altero) id est, cum genus aliquod prædicatur de pluribus speciebus, sicut animal de homine & equo, neutra illarum specierum prædicabitur de altera. Et a fortiori illud genus subalternum, de quo prædicatur generalissimum, negabitur de alio generalissimo. Subiungit autem, quòd nihil refert illud medium sit genus immediatum, vt substantia spiritualis, aut mediatum, ut animal. ¶ In tertia particula, (Deceptio igitur) subsequitur exemplum paralogismorum concludentium conclusiones negatiuas falsas contrarias immediatis veris. Et cõstituit primo differẽtiã, ꝙ deceptio essendi.i.paralogismus cõcludẽs affirmatiue, solũ fit in prima figura, paralogismus verò nõ essendi, id est, concludens negatiue, fieri potest in prima & in media, id est, secũda. Et ratio huius est, quia cum conclusio immediate falsa, vt dictum est, debeat esse uniuersalis, nullo modo potest concludi in tertia figura, quia nullus modus illius figuræ concludit vniuersalem. Quod si sit affirmatiua, non potest concludi in secunda figura, quia nullus modus illius figuræ concludit affirmatiue. Restat ergo vt vniuersalis affirmatiua immediate falsa solum concludatur in prima figura. Vniuersalis verũ negatiua potest concludi, & in secundo modo primæ figuræ & in primo, & in secundo secundæ. ¶ Subiungit ergo horum exempla. Et primo in prima figura ambabus præmissis existentibus falsis. veluti si ipsum.a. id est, maior extremitas tam .c. scilicet medio, quàm b., scilicet minori extremitati, sine medio competat, vt si tam medium quàm minor extremitas sint duo genera contraria immediata ad maiorem extremitatem, nam tunc si maior sit vniuersalis negatiua & minor affirmatiua, fit in Celarent paralogismus vtriusque præmissæ falsæ, videlicet, nulla substantia spiritualis est substantia, omnis substantia corporalis est substantia spiritualis, ergo nulla substantia corporalis est substantia. ¶ Fieri quoq; potest vt.a.c. scilicet maior sit uera, c.b.ue-

Margin notes: Dubiũ. (beside "exemplo iam indicauimus"); 3. Parti. (beside "nimal. ¶ In tertia particula"); section letters A, B, C, D, E, F.

G c.b. vero, id est, minor sit falsa) vt si angelus, nulla qualitas est substantia, omnis angelus est qualitas, ergo nullus angelus est substantia. Et probat q.a.c. scilicet, maior sit vera, quia non est necesse, vt a. quamuis sit generalissimum, prædicetur de omnib. quæ sunt, sed.c.id est, minorem probat esse falsam, duplici ratione. Primo, quia fieri nequit vt.c, de quo vniuersaliter negatur a. conueniat.b, scilicet minori extremitati, nam aliàs.a.c.scilicet maior negatiua esset falsa. Supponitur enim quod maior extremitas affirmatur de minori, alias conclusio negatiua non esset falsa. Quod dato si detur etiam q medium affirmatur de eadem minori extremitate vniuersaliter, sequitur q

H maior extremitas affirmabitur de eodē medio, & per consequens maior esse falsa, vt facile colligere quisque potest. Secūda probatio est quòd si maior & minor essent ueræ, tunc conclusio esset uera, & per consequens nulla esset deceptio. ¶Ostendit subsequēter, q potest vice versa maior esse falsa & minor vera si.b. & in a. sit & in c, vt si minor extremitas sumatur īferior & ad medium & ad maiorem extremitatem, vt apparet in hoc paralogismo, nullum corpus est substantia, omne animal est corpus, ergo nullum animal est substantia.

4.Parti. ¶In quarta particula (Sed in figura media)

I transit ad paralogismos secundæ figuræ. At qui de ambabus præmisis falsis ponit hāc conclusionem. Fieri nequit vt in secunda figura inferatur conclusio negatina immediata falsa taliter, vt ambæ præmissæ totæ sint falsæ, totæ, id est, vniuersaliter pro quolibet supposito subiecti. possunt tamen ambæ esse falsæ particulariter, id est quod reddantur falsæ pro aliquo supposito subiecti. ¶Ad cuius intelligentiam notandū est, quod negatiua immediate falsa est vniuersalis contraria immediate vera, vt si omnis homo est animal, est immediate vera, nullus homo est animal, est imediate falsa, ita vt prædicatum.sit aut genus, aut differētia, aut definitio subiecti. Et Prædicatum appellatur.a, quod in secunda figura est subiectū in maiori, subiectū vero.b, quod ē subiectū in minori. Igitur vt daretur vtraq; præmissa falsa deberet dari medius terminus, qui alteri extremorū cōpeteret vniuersaliter, &

K & de altero negaretur videlicet, nam debēt ambæ præmissæ esse vniuersales cum concludan vniuersalē. Et vna præmissarum debet esse affirmatiua & altera negatiua, quare vt negatiua sit falsa, debet prædicatum competere subiecto. Talis vero medius terminus dari non potest, nam detur quod nō competat ipsi. a, & competat ipsi. b, vt nullum.a, sit.c. & omne.b.sit.c. Si nullum .a. est c, tunc per conuersionē nullum.c. est.a, & omne. b. est.c. (quod est concessum) ergo nullum.b. est, a. cuius contrarium erat suppositum. videlicet nullum b. est. a, esse immediatam in falsitate, si vero detur econ-

L uersò quod c. competat ipsi.a, & nō ipsi. b, tunc sequitur nullum. b. est.c. ergo nullū.c. est.b. per conuersionē, & omne.a. est.c, (qđ est concessum) ergo nullum.a. est.b, & per consequens nullum b. est.a. quod est cōtrarium suppositi, videlicet, nullum. b. est.a, esse immediatam in falsitate. Subiungit ergo Aristo. (Verum aliqua ex parte falsam esse vtramq; non obstare quicquam videtur, veluti si mediū.c.tam.a. quàm.b. cuidā insit) vt si.c. sit rationale, fiet hic paralogismus in Camestres, omne.a. est.c, nullum.b. est.c, ergo nullum.b. est.a. Id est, omne animal est rationale, nullus homo est rationalis, ergo nullus homo est animal, vbi am-

M bę præmissæ sunt falsæ, sed maior solum pro aliquibus suppositis. (Eadem erunt & si propositionē negatiuā versus extremum maius posueris,) vt si in Cesare dixeris, nullū animal est irrationale, oīs hō est irrationalis, ergo nullus hō est aīal. ¶ Subsequit ī 5.Parti. quinta particula, (Fieri tamen potest) vt ostendat quemadmodum potest maior esse vera, minor vero falsa, & econuerso. Primo in Camestres, vt si mediū.c.sit genus quod vniuersaliter affirmeē de vtraq; extremitate, quale est ly, corpus, nam si tale medium cuilibet quidem.a, nulli vero.b. competere dixeris, vt omne animal est corpus, nullus homo est corpus, ergo nullus homo est animal, tunc.a c, scilicet maior est ueca, &c.b.

scilicet

A scilicet minor est falsa. (Rursus quod nulli. b. competit. &c.) Probat vice versa, quod potest maior esse falsa, & minor vera, vt pote si mediũ.c.nulli.b.competat nec cuilibet a, vt si dicas, omne animal est irrationale, nullus homo est irrationalis, ergo nullus
6.Parti. homo est animal. ¶In sexta denique particula, (idẽ vtrique fiet) ostendit idem in Cesare. Et hoc est quod ait, (Si versus maius extremum negatiuã posueris, id est, si maiorẽ feceris negatiuã. Si.n. medium.c.fuerit extraneum vtrique extremitati, maior negatiua erit uera, & minor affirmatiua falsa, vt, nulũ animal est angelus, omnis homo est angelus, ergo nullus homo est animal. Rursus si medium competat cuilibet.b.b.& nõ cuilibet.a, vt rationale. tunc uice uersa maior erit falsa & minor vera, vt si dicas,
B nullũ animal est irrationale, omnis homo est rationalis, ergo nullus hõ est animal.

DE MEDIATORVM ignorantia.

CAP. XIII.

Sed cum propositiones affirmatiuæ uel negatiuæ medio non uacantes, falso per medium proprium concluduntur, fieri non potest, ut propositiones ambæ falsæ sumantur, sed ea tantum sumitur falsa, quę est uersus extre
C mum maius, atque proprium id medium dico, per quod fit ea ratiocinatio, quæ opponitur falsæ a. nãque per c.medium cõpetat ipsi, b. cum igitur c.b. propositionẽ affirmatiuã oporteat sumi, si prima in figura rõcinatio fieri debeat; patet hanc quidem perpetuo ueram esse, non.n.ipsa conuertitur.a.c.autem esse falsam, hac.n.con uersa, contrarius syllogismus fit. Idem efficietur, & si medium alia ex serie fuerit sumptum, ceu.d. si in toto sit.a. & de omni.b.prædicetur. Etenim.d.b. quidem intacta maneat propositio, D altera uero uertatur necesse est. Quib. efficitur, ut illa quidem perpetuo uera, hæc autem semper falsa sumatur. Atque talis error concurrit cum eo, qui per medium efficitur proprium, ac fere idem est. Si uero non per medium proprium, extruitur ratiocinatio, cum hoc tale est, ut ipsi quidẽ subiiciatur. a.de nullo uero dicatur.b. tũ ambas propositiones falsas esse necesse est. Etenim modo contrario sunt sumendæ, si rõcinatio fieri debeat. At si hoc modo sumantur, ambæ sanæ uertentur in falsas, ueluti si.a.quidem cui E libet insit.d. ipsum autem.d.nulli cõpetat.b. His.n.uersis, ratiocinatio fiet, & ambæ propositiones erunt, ut diximus falsæ. Cum uero medium ceu.d. non subijcitur ipsi.a.tum a d.quidem propositio erit uera, quia.d.non erat in.a.d.b.uero falsa, quoniam si esset uera, conclusio etiam esset uera, at erat falsa. Cum autem per mediam figurã fit error, tunc fieri nequit, ut ambæ ꝓpositiones totæ falsæ sumantur. Nam cum b. subiicitur ipsi.a.fieri non potest ut quicquam umquam alteri cuilibet, alteri nulli competat, sicut & an F tea diximus. Altera tamen propositio falsa, & utrauis ẽt sumi potest, nam si c.tam.a.quàm.b cuilibet inest, si id ipsum cuilibet quidem. a. nulli uero.b. competere dixeris.a.c quidem erit uera, altera uero falsa. Rursus si ipsum c. nulli quidem a. cuilibet uero.b. competere dixeris; c.b. quidem erit uera, a.c.autem falsa. Si igitur deceptionis ratiocinatio fit negatiua, dictum est qñ, & ex quibus ipsa deceptio erit. Sed si affirmatiua sit, cum per mediũ quidem extruitur proprium, fieri non

potest,

G potest, vt ambæ propositiones sint falsæ. Necesse est .n. intacta maneat ipsa c.b. si ratiocinatio fieri debeat, quęad modum & antea diximus Quare semper erit. a. c. propositio falsa, hæc ē .n. ea quę vertitur. Idem efficietur, & si ex alia serie medium ipsum sumatur, sicut & in errore diximus negatiuo. Etenim. d. b. propositio maneat. a. d. vertatur necesse est. atq; hic error conuenit cum priore. Sed cum non per proprium ratiocinatio conficitur mediū si id quidem collocatur sub. a. propo-
H sitio quidem. a. d. erit uera. d. b. autē falsa. fieri nanque potest, vt. a. cuidam insit, cuidā non insit, quorū neutrum sub altero collocatur. Sin vero. d. non subijcitur ipsi. a. tum. a. d. quidē semper est falsa, quippe cum affirmatiuā eam esse oporteat. d. b. vero fieri pōt, ut nunc uera, nūc falsa sumatur, nihil .n. vetat, vt. a. quidem nulli. d. competat. d. vero cuilibet insit. b. animal .n. nulli scientiæ competit, at sciētia musicæ cuilibet inest. Neque rursus prohibet quicquam, vt neque. a. cuiquā. d. neque. d. cuiquam insit. b. Patet igitur fieri posse, vt ambæ, atque altera sit fal-
I sa, cum medium sub. a. nō collocatur. Perspicuum igitur est, quot modis per ratiocinationem error, & per quę fieri potest circa propositiones uacantes medio, & item eas quæ demonstrari possunt.

SVbsequitur in hoc tertiodecimo capite dicere de paralogismis concludentibus propositiones falsas mediatas, quandoquidem in superiori satis de immediatis dictum est. Atqui eo hic ordine procedit quo in superiori. Prius videlicet de prima figura, mox de secunda. Atqui prius de concludentibus negatiue, quàm de concludentibus affirmatiue, vt in quinque particulis per quinque conclusiones palā fiat. ¶ In prima ergo particula ponit primā cōclusionē. K

1. Concl. Quando propositio mediata siue affirmatiua siue negatiua falso concluditur in prima figura per propriū mediū, non possunt ambæ præmissæ esse falsæ, sed sola maior. Atqui mediū proprium appellat illud, per quod contraria propositio vera demonstraretur. ¶ Ad cuius intelligentiam ex superioribus meminisse opus est, eandem esse mediatam propositionem veram, & propositionem demonstrabibilē, nempe cuius prædicatum non inest subiecto immediate, sed per medium, per quod demonstratur, vt omnis homo est corpus, quæ demōstratur per animal, & omnis homo est risibilis, quæ demonstratur per admiratiuum. Statuamus ergo hanc mediatam falsam, nullum. b. est. a, id est, nullus homo est risibilis, cuius proprium medium est, admiratiuum, per quod a. vere demonstratur de. b. Si hæc ergo falso concludatur per medium propriū in prima figura, erit per hunc paralogismum, nullum. c. est. a, omne. b. est c. id est nullum admiratiuum est risibile, omnis homo est admiratiuus: ergo nullum. b. est. a, qui quidem syllogismus appellatur syllogismus cōtradictionis, quia infert oppositam conclusioni quam per tale medium deberet inferre. Ait ergo Aristo. q̄cum in prima figura minor paralogismi debeat esse affirmatiua, siue affirmatiue concludat siue negatiue (saltem in quatuor primis modis euidentibus de quibus loquitur) & medium sit propriū, minor semper erit vera, quia ea prorsus minor sumitur in paralogismo ad concludendum falsum, quæ sumitur in syllogismo ad vere demonstrandum. Et hoc est quod ait, (non enim ipso (scilicet minor. c. b.) conuertitur,) id, est minor non mutatur in suam contrariam. Maior uero. c. est falsa, quia conuertitur, id est, mutatur in suā contrariam; nam in demonstratione assumitur, omne admiratiuum est risibile, & in paralogismo assumitur, uullum admiratiuum est risibile. ¶ Subiungit autem, (Idē efficietur L M

A efficietur & si medium alia ex serie fuerit sumptum.&c.,id est, perinde erit si sumatur medium quod licet non sit proprium,subiiciatur autem vniuersaliter maiori extremitati, & prædicetur de omni minori, vt si acciperetur pro medio, animal rationale,qui est causa mota,vel flebile,aut alia passio hominis quæ non sit causa risibilitatis.Idem enim inquit error erit tunc(puta q̃ sola maior erit falsa) ac si assumeretur medium proprium.¶In secunda particula,(Si vero non per medium proprium)ponit secundam cõclusionem.Si talis propositio negatiua mediata falsa concludatur in prima figura per tale medium vt subiiciatur quidẽ.a.s.maiori extremitati,de nullo tamen.b.si dicat,tunc ambæ præmissæ sunt falsæ.Cuius B rationem subiungit,quia in prima figura cõtrario modo debent sumi præmissæ,vt.s.maior sit negatiua & minor affirmatiue, vt si ad concludendum hanc mediatam falsam, nullus homo est sensibilis, sumatur pro medio, equus,quod subiicitur sensibili & negatur de homine, videlicet nullus equus ẽ sensibilis,omnis homo est equus, ergo nullus hõ est sensibilis. ¶Subiungit autem,(Cũ vero medium ceu d. non subiicietur ipsi.a. (subintellige nec prædicatur de b,) tunc. a. d,id est maior,erit vera,d.b.vero, i. minor erit falsa. Vt si.d.sit lapis & dicas,nullus lapis est sensibilis,oĩs homo est lapis,ergo nullus homo est sensibilis.¶In tertia particula (Cum autem per mediam figuram)trãsit ad C secundam figuram vbi paralogismus nõ potest concludere nisi negatiue & ponit tertiã conclusionem.In secunda figura fieri nõ potest, vt ambæ præmissæ sint totaliter falsæ, potest tamen altera totaliter esse falsa indifferenter tam maior quam minor.Probatur nam si datur negatiua mediata falsa,vt nullum b.est.a.sua cõtraria omne.b.est.a. debet esse vera.Si autem.b.est.a,non potest dari unum medium quod uniuersaliter affirmetur de.a. & negetur de.b.Si enim omne.a. ẽ. c.& nullum.b.est.c fieri non potest vt. b.sit. a.Et tamen vt ambæ præmissæ essent falsæ ĩ secunda figura,cum vna præmissa debeat esse affirmatiua & alia negatiua,deberet me-

dium quod est prædicatum vtrobique in af- D firmatiua non conuenire subiecto,& in negatiua conuenire illi.Dixit autem, (totæ falsæ,quia partialiter pro aliquo supposito subiecti bene possunt esse falsæ,vt si dicas,nullũ sensibile est equus,omnis homo ẽ equus ergo nullus hõ est sensibilis, maior tamen est falsa non pro oĩbus,sed pro aliquib.suppositis.Potest tamen maior esse vera & minor falsa in, Camestres,si sumatur. c.mediũ quod sit superius ad vtranque extremitatẽ, vt, omne risibile est animal,nullus homo ẽ animal : ergo nullus homo est risibilis,Rursus si in eisdem terminis arguas in Cesare, minor vice versa erit vera & maior falsa,ut nullum risibile est animal, omnis homo ẽ animal,ergo nullus homo est risibilis.Con E cludit denique Arist. quod si deceptio sit negatiue concludens, satis dictum est quomodo fiet. ¶In quarta particula,,Sed si affirmatiua,prosequitur Arist. dicere de paralogismo concludente affirmatiue . Et primo de prima figura ponit quartam conclusionem proportionabiliter ad primam. Cũ propositio affirmatiua falsa mediata concluditur in prima figura per medium proprium, fieri non potest, vt ambæ præmissæ sint falsę,sed sola maior.Exempli gratia. Hæc negatiua est mediata vera, nullus homo est qualitas,cuius proprium medium ẽ substantia,ratione cuius homo non est qualitas, per quod concluditur in Celarent hoc modo, nulla substantia est qualitas, om- F nis homo est substantia,ergo nullus homo est qualitas. Si igitur per idem medium cõcludatur, omnis homo est qualitas, in Barbara,aut particularis in Darii minor debet manere eadem, & per consequens semper erit vera,sed maior quę conuertitur.i. quæ mutatur in suam contrariam,est falsa,vt,omnis substantia est qualitas,oĩs homo est substantiã,ergo omnis homo est qualitas· ¶Subiungit quod idem efficietur si sumatur medium ex alia serie,quod tamen habeat eandem habitudinem ad extrema, vt in errore negatiuo dictũ est.Velutisi mediũ sit,animal vel sensibile,quod non ẽ proxima ratio cur homo non est qualitas, si arguatur, omne

G aial est qualitas oīs homo est animal, ergo omnis ho ē qualitas. ¶In quinta particula, Sed cū non per propriū, subiungitur quinta cōclusio quando mediū non est propriū sed extraneum. Qui habet tres partes. Prima, Si medium extraneum .d. subiiciatur a, idest, maiori extremitati, tunc. a.d.id est maior, erit vera, d.b.vero, idest minor erit falsa. Fieri nanque potest, ut.a.s. maior extremitas, cuidam insit.s. medio, & cuidam non insit.s.minori extremitati, & tamen ꝙ medium non dicatur de minori extremitate, vt si arguas, omnis color est qualitas, omnis homo est color, ergo omnis homo est qualitas. ¶Si vero medium non subiicitur maiori extremitati, tunc maior semper erit falsa, cum sit affirmatiua, minor ve-H ro potest esse vera & falsa. Exemplū Arist. primi mēbri est, omnis scientia est animal, omnis musica est scientia, ergo omnis musica est animal. Exemplum secundi potest esse, omnis scientia est animal, omnis color est scientia, ergo omnis color est animal.

DE IGNORANTIA negationis.

CAP. XIIII.

Tex.23. I MAnifestū est etiam si sensus quispiā defuerit, necessario, & scientiam aliquam deesse, quam quidem consequi non possumus, si discimus, vel inductione, uel demonstratione, Est autem demonstratio quidem ex uniuersalib. inductio uero ex particularib. fieri uero non potest, ut uniuersalia percipiantur, nisi per inductionē. Quoniam, & ea quæ abstracta dicuntur, erunt per inductionē, nota, si quis nota uoluerit facere, inesse inquā non nulla generi cuique, & si non separabilia sunt, & unumquodq; est tale. Inductionem autem eum, qui sensu caret conficere, unum eorum esse constat, quę nullo pacto fieri possunt: ipsorum K namque singularium est ipse sensus. Nō.n. fieri potest, ut ipsorum accipiatur scientia. Neq;.n. ex uniuersalibus absque inductione, neque per inductionem sine vi sentiendi.

POst ignorantiam prauæ dispositionis subsequitur in hoc capite, quod apud Cōmentatorem est textus.33., sermo de ignorātia puræ negationis quæ fit sine parā logismo. ignorantia vero multis modis cōtingere potest quibus cōtingit, homines nō dare literis operam, quia non omnibus datum est adire Corinthum, hi tamen modi non cadunt sub arte, quia de contingentib L singularibus non est scientia. Obidq; solū docet Aristo. vnicum modum quo necessarium est carere scīa. Est ergo in hoc capite vnica cōclusio. Deficiente sensu necesse est sciam eā deficere, quæ per illū sensū acquiritur, vt cæcus scientiā de coloribus habere nō pōt, nec surdus, de sono, dūmodo a natiuitate huiusmodi sensibus caruerit. Probat Ari. cōclusionē hac ratione. Oīs sciētia aut inductione acquiritur, aut demōstratione, sed neutra istarū deficiente sensu acquiri potest de obiecto illius sensus, ergo. Probatur minor. Inductio, cū fiat ex singularib. quæ sunt obiecta sensuū, manifestū est fieri non posse sine sēsu, vt, nisi per tactū, cognoscere M nō possumus húc ignē esse calefactiuū, & húc, & non alios. &c. Sed nec demonstratio quæ ex vniuersalibus procedit fieri potest sine sensu, quia vniuersaliū cognitio ex singulariū experiētia gignitur, vt. 1 met. cap. docet Ari. ¶At verò quia posset quis obiicere no oīa vniuersalia cognosci ex inductione singulariū. Sūt.n. vniuersalia quæ non abstrahunt a materia, ut oēm ignem esse calefactiuū, albedinē disgregare visum, & similia, & hæc manifestū est inductiue cognosci, sed sunt alia vniuersalia, vt mathematica, quæ abstrahūt a materia, ut triāgulū habere tres angulos, quæ vidētur non acquiri per inductionem sensus, quia nec tractāt de triāgulo calido nec colorato. &c. Ideo subiungit

Cōclusio.

A iungit Aris. quòd illa etiam vniuersalia quæ abstracta dicuntur, scilicet mathematica, haberi nō possunt nisi per inductionem, nam quamuis sint per intellectū abstracta, tamē realiter non sunt nisi in singularibus, & ideo nisi quis per sensum aut visus aut tactus cognosceret partem & totum, non haberet ꝓpriam sciētiam illius, omne totum ē maius sua parte. Et ita concludit: quod neque vniuersalia sunt cognita siue inductione, neque inductio fit sine sensu. ¶ In quo ut S. Tho. perdocte considerauit, condemnat Arist. duas positiones. Primā Platonis qui dicebat nos habere scientias per species ab ideis nobis participatas. Quæ si vera esset, possemus q̄dem vniuersalia sine inductione singularū B cognoscere. Altera quam condemnat opinio est, quam forsan tenuit Commentator. 3. de anima commento. 36. videlicet, quod possumus in hac vita cognoscere substantias separatas quidditatiue, cum tamen illarum sensationes non habeamus proprias.

Quæstio sexta.

Vtrum deficiente sensu deficiat scientia illius obiecti.

A Parte negatiua arguitur. Et primo contra rationem Aris. quæ videtur latius esse C prolata quam fuerit necessarium. Inductio rerū spiritualium, vt quod hic angelus est separatus materia, & hic. &c. non fit ꝑ sensū, ergo non omnis inductio fit per sensum, ut ratio eius præsupponit. ¶ Secūdo arguitur, q̄ neque omnia vniuersalia cognoscantur tali inductione quę fit ꝑ sensum. Habemus enim scientiam de Deo, & de intelligentiis. & de materia prima, & de forma substantiali, & de hoc principio, quodlibet est vel non est, aliisque id genus plurimis, & non per sensum, ergo male dicit Aristo. q̄ omnia uniuersalia, etiam abstracta, cognoscuntur per sensum, ¶ Tertio arguit. Per notitiam vnius sensus sæpe deuenimus in cognitionem obiecti alterius sensus, vt videntes lac cognoscimus esse dulce, & in tenebris gustantes cognoscimus esse album. Et cæcus audiens tubam, cognoscit figuram eius, quam prius per tactum expertus est, ergo deficiente vno sensu per alium possumus habere scientiam obiecti illius. Veluti si mihi. v. g deficeret odoratus a natiuitate, viderem q; vultures a loginquo venire ad cadauera, facerem argumentum, Vultures aliquo sensu mouentur ad hoc cadauer, non tactu, nec visu, nec gustu, nec auditu, ergo odore. ¶ Et confir. Naturale est nobis per causas cognoscere effectus, sed qualitates primæ sunt causæ secundarum, ergo qui haberet tactum quo cognosceret primas qualitates, per illum posset venire in cognitionem secundarum, quæ sunt obiecta aliorum sensuum. ¶ Quarto tandem ad rem arguitur, E Cæcus potest per disciplinam acquirere scientias de coloribus, puta, quod albedo disgregat visum, nigredo congregat, audiendo causas, videlicet, quia albedo plus participat de luce atque adeo acutius penetret & disgreget visum, ergo deficiente sensu non est necessarium deficere scientiam illius obiecti. ¶ In contrarium est authoritas Ari.

Ad plenam intelligentiam conclusionis Aristote. quæ verissima est, notandum est primo, quòd scientiam pro isto statu acquirimus, aut inuentione, aut disciplina, vt habetur. 1. metaph. Auditus potissimum seruit disciplinæ, vt docet illic Aristo. cap. 1. & visus seruit inuentioni, vt docet cap. 1. ¶ Secundo notandum, quòd scientia de aliqua re haberi potest vno modo in vniuersali per conceptus communes & connotatiuos; alio modo per conceptus proprios, & quidditatiuos. Hoc notato respondetur ad quæstionem tribus conclusionibus. Prima. Deficiente aliquo sensu non potest haberi scientia obiecti illius per inuentionem. Vt si cæcus natiuitate, nullam disciplinam audiret de coloribus, nullam prorsus haberet illorum scientiam. Probatur. Intellectus noster pro isto statu ita est sensibus allegatus, vt sine fantasmatibus intelligere non possit. Vnde Aristo. 3. de anima. tex 18. necesse est inquit intelligentem fantasmata speculari, sed cæcus a natiuitate nulla pōt habere

G fantasmata propria colorum, ergo neq; habere eorum scientiam ¶Secundo arguitur. Si nasceretur homo omni prorsus sensu orbus, profecto de mundo illo nihil amplius sciret quàm lapis, cum sensus sint intellectus ianuæ, ergo eadem ratione qui careret sensu visus, non haberet scientiam coloris, immo neque ille haberet magis scientiã visus, quam ego modo habeo sexti sensus exterioris qui nullus est. ¶Est nihilominus secunda conclusio. Cæcus a natiuitate licet posset auditu per disciplinam habere aliquam scientiam de coloribus per conceptus communes connotatiuos, tamen non potest habere scientiam per proprios, & quidditatiuos. Prima pars nota est, quia potest cæcus H in scholis doceri, quod sicut sonus quẽ experitur percipitur auditu, ita, & alia qualitas percipitur alio sensu qui dicitur uisus, & sicut acutus sonus & acutus sapor aliter afficit auditum & gustumquam grauis ita alius color disgregat, & alius congregat uisum, & potest dicere, lac quod gustat esse album, cerasa esse rubea, & alia id genus. ¶Sed secunda pars probatur, quia certe ista iudicia non sunt propria & quidditatiua colorum sed cõmunia. Probatur, quia proprie cæcus non intelligit quid est albedinem disgregare & nigredinem congregare, sed per similitudinem ad sonum vel ad gustum, neque intelligit differentiam inter album & nigrum I rubeum & viride, sed habet oino similes cõceptus eis quos ego habeo dum disputo de sexto sensu, an uidelicet Deus possit facere alium sensum, quo percipiatur aliud sensibile distinctum quinque generibus sensibiliũ. Vtranque partem huius conclusionis uidetũ mihi astruere Arist. 2. Phy. tex. 6. dicens, cæcum natiuitate de coloribus ratiocinantẽ de noibus quidem habere sermonem, rem uero non intelligere. ¶Sequitur ex his tertia conclusio. De vniuersalib. quæ sunt re a materia separata, vt Deus & intelligẽtię nõ possumus naturaliter pro isto statu habere propriam & quidditatiuam scientiam, quia cognitio nostra pro isto statu non potest haberi nisi per sensum, & illa non sunt sensibilia sed cognoscimus de illis aliqua communia praedicata & ab effectu, puta, quod deus est K prima causa istorum inferiorum, quod intelligentiæ mouent cœlos & similia.

Respondetur ergo ad prima duo argumenta per tertiam conclusionem. Etenim quamuis faciamus inductionem intelligentiarum, tamen de illis singularibus non habemus propriam scientiam, tam ignotũ enim est mihi, quod hæc intelligentia est separata, quàm quòd intelligentia in communi est separata. Nec de illo primo principio, quodlibet est vel non est, haberem ꝓpriam scientiam, si nullum prorsus haberem sensum, quia tunc nec haberem fantasmata quæ necesse est intelligentem speculari. Atqui nec materiam primam cognoscere possumus nisi per sensum, puta per L transmutationes quas uidemus. ut ait Aristo. 1. Physi. tex. 6. & pariter formam cognoscimus per eius operationes. 8. Metaphysi. ¶Ad tertium argumentum respondetur, quòd qui habet omnes sensus potest quidem postquam expertus est obiecta omnium, per cognitionem vnius uenire in cognitionem alterius, & postquam uidi lac esse album & gustaui esse dulce, possum per uisum iudicare esse dulce, & per gustum iudicare esse album, sed nisi cæcus audisset lac esse album, nũquam per gustũ cognoscere esse album. ¶Ad aliud, si carens odoratu uideret vultures a longinquo venire, conceditur ꝙ coniectaret alium forte sensum esse M vulturibus, sed de illo non haberet propriã scientiam quia nesciret magis quomodo immutaretur ille sensus, quã ego scio mõ quomodo immutaretur sextus sensus si fieri esset possibilis. ¶Est tamen notandum, ꝙ cũ sint aliqua sensibilia cõia plurib. sensibus, secundo de anima tex 63. potest quidẽ qui vno caret, habere scientiam per alium, vt quantitas & figura percipitur visu, & tactu, & ideo cęcus per tactum põt a doctore sciam mathematicam doceri de figuris, & numeris ¶Ad confirmationem distinguitur triplex causarum genus. Cum.n. omnis causa, ut supra visum est notior sit quo ad naturam suo effectu, tamen quo ad nos aliqua est causa posterius nota quam effectus, ut

A Deus, intelligentiæ, & formæ substantiales & per has causas non cognoscimus effectus sed uice uersa per effectus, causas. Aliæ sunt causæ magis ignotæ, etiam nobis quam sint effectus, vt obiecta sensuum notiora sunt nobis quam species quæ multiplicantur per media. Et per huiusmodi causas (dicunt Paulus & alii) cognoscimus effectus. Quod ego non adeo crediderim. Non enim video quo modo per colorem cognosco speciem visibilem coloris, immo huiusmodi species sensibiles cognoscimus per coniecturas ab effectu: quia enim experior colorem distantem immutare mihi uisum, arguo aliquid multiplicari a colore per medium, & per consequens sicut per cognitionem speciei non
B venio in cognitionem coloris, ita nec econuerso. Aliæ vero sunt causæ quæ quantum ad cognitionem nostram indifferenter se habent respectu suorum effectuum, vt qualitates primæ respectu secundarum, neque. n. calorem cognoscimus per colorem neque econuerso, sed calorem cognoscimus per tactum, & colorem per visum. Vnde ad confirmationem negatur, quod per cognitionem qualitatum primarum possumus nos deuenire in scientiam propriam qualitatum secundarum. ¶ Ad quartum argumentum respondet conclusio secunda.

C AN SIT IN DEMONSTRATIONIBUS PROCESSUS IN INFINITUM.

CAP. XV.

Tex. 34. OMnis autem ratiocinatio tribus è terminis constat, atque alia est affirmatiua, quæ quidem ostendere potest. a. competere ipsi. c. ex eo, quia a. competit ipsi. b. & . b. competit ipsi c. alia est negatiua, quæ quidem alteram propositionem habet affirmatiuam, alterā negatiuam, patet igitur hæc esse principia, & ea quæ suppositiones dicuntur. His. n. sumptis necesse est demonstrare. a. per. b. mediū ipsi competere. c. & rursus. a. per medium aliud ipsi inesse. b. & item. b. per aliud quippiam ipsi competere. c. Si igitur probabiliter solumque disserendi mō ratiocinari volumus, id tantum, ut patet considerandum est, si ratiocinatio ex quammaxime probabilibus uerisimilibusque conficitur. Atque si per. a b. propositionem quæ quidem (tamet si uere nō uacat medio, uidetur tamē eodem uacare) ratiocinationem quispiam fecerit, is est, ut ad differentem pertinet ratiocinatus, sin uero non illo pacto, sed ad ueritatem ratiocinationes extruere libet, tum id considerandum est, ut ex hisce quæ cōpetunt ratiocinatio semper conficiatur. Res autem ita sese habet. Quoniam est id quod de alio non per accidens prædicatur, atque per accidens dico, veluti cum dicimus nōnunquā album illud hominem esse, non perinde dicentes atque cum dicimus hominem esse album, homo namq; non quia est aliud quicquam, est album, at album est homo, quia accidit homini, ut sit album sunt igitur nonnulla talia, ut per se p̄dicentur. Sit itaq; c. tale, ut ipsum quidē nulli competat rei, b. autem huic competat primo, ut non sit inter ipsa medium ullum, & rursus. d. idsi. b. & e. ipsi d. & f. identidem ipsi competat e. quærendum est igitur, si necesse est hoc stare, an fieri potest, ut in infinitū proficiscatur? Rursus sit a. de quo nihil per se prædicatur, atq; hoc ipsi primo cōpetat. h & nulli priori medio cōpetat, & . h. idētidē ipsi. g. & . g. ipsi. f. & f. ipsi cōpetat. e, quęrimus igitur, utrū & huiusce profectionis sit necessario

G status, an sine medio sit semper abitio Atque hoc tantũ ab illo differt, quod illud quidem quærit fieri ne possit, ut quippiam si a tali incipiat, ut ipsum quidem nõ insit cuiquã. aliud aũt de ipso dicatur, uersus supera pergẽdo si ne fine semper proficiscantur, hoc aũt fieri ne possit, ut quispiã si ĩcipiat ab eo, de quo nihil dicitur, ipsum uero d altero prædicatur, petatq; inferiora, hoc semperpacto proficiscatur, nullusque ei modus occurrat. Præterea quærendum est, fieri ne potest, ut si extrema sint finita, media sint infinita, ue-

H luti si.a. competat ipsi. c. & inter ipsa sit medium b.ac inter a & a medium et aliud cadat, & inter hæc rursus aliud, utrũ, & in his ipsis sit in infinitũ processio, an idipsum fieri nequeat. idẽ est aũt hoc considerare, & si demõ strationes in infinitum proficiscantur & si sit cuiuslibet demonstratio, an ad utrãque partem finis occurrat. Similiter & de ratiocinationib. negatiuis, & propositionib. est dicendũ, ueluti si. a. nulli. b. competat, aut illi primo non inest, aut est aliquod mediũ, cui prio-

I ri non inest. Atq; si sit. c. quod quidẽ cuilibet cõpetit. b. rursus. a. aut ipsi. c. primo, aut alij priori non inest. Quod quidẽ cuilibet cõpetit. c. & in his .n. aut infinita sunt ea, quib. non inest priorib. ipsum. a. aut finita, modusq; tandẽ occurrit. In his autem quæ cõuertuntur, secus res habet. Non. n. hisce q̃ mutuam suscipiunt prædicationem, id de quo primo, uel ultimo prædicatur Omnia namq; similiter hoc pacto sese habent ad cuncta, siue sint ea infinita quæ prædicantur de ipso, siue utraque de quib. quæritur sint infinita, nisi sit, ut non similiter cõuertãtur, sed alterum per accidens, alterũ uero nã, K

Hic incipit mẽbrum quintũ principale huius libri, in quo Aris. postquam egit de ignorãtia, reuertitur ad tractãdum illud uerbũ quod dixerat cap. 2. tex. 5 (Non sciet qui demõstrationẽ horũ non habet) id est, vt bona sit demonstratio requiritur resolutio principiorum vsq; ad imediata. Oriri nanq; posset inde dubitatio an talem resolutionẽ contingat infinitũ abire, tunc. n. non posset ad principia prima peruenire. Hac de causa in hoc mẽbro (quod per quinque capitula vsque ad decimũnonũ inclusiue protenditur) intendit patefacere demonstrationes nequaquam in infinitũ procedere. Atqui in diuisione Commentatoris, L priora tria capitula vnicum textum cõplectuntur, qui est trigesimusquartus. Continet vero caput hoc quintumdecimum particulas sex. ¶ In tribus prioribus præmittit duas suppositiones, quæ sunt ad subsequentia necessariæ. Prima, Oĩs ratiocinatio seu syllogismus constat ex tribus terminis s. medio & duabus extremitatib. omnisque ratiocinatio aut affirmatiua est. i. quæ affirmatiue cõcludit, nẽpe quæ ostendit. a. competere. c. quia a. competit. b. & . b. c. (ponit. n. exemplum in prima figura) alia vero est negatiua, quæ quidem alteram propositionẽ hẽt affirmatiuã, alterãq; negatiuã, nam ex puris negatiuis nihil sequitur. At nequis existimaret, ꝙ quãdo principia mediata demonstrationis resoluenda sunt ad ĩmediata plures sũt termini necessarii, sub- M iungit, (His scilicet tribus sumptis necesse est demonstrare. a. per. b. medium ipsi cõpetere. c. & rursus. a. per medium aliud ipsi inesse. b, item. b. per aliud quippiã ipsi cõpetere. c.) Quod est dicere, data hac demõstratione, omne. b. est. a omne. c. est. b, ergo omne. c. est. a. si maior est mediata, sumẽdũ est mediũ. d per quod. a. demõstretur de. b. & si minor est mediata sumẽdum est aliud medium. e. per quod. b. demonstretur de. c, vt si fiat hæc demonstratio. v. g. omne corpus animatum est substantia, omnis homo est corpus animatum, ergo omnis homo est

Duæ suppositiões

A est substantia, tunc quia maior est mediata, resoluenda est sic, omne corpus est substantia, omne corpus animatum est corpus, ergo. Rursus quia minor est etiam mediata resoluenda est hoc modo, omne animal est secunda corpus animatum, omnis homo est animal, ergo. ¶In secúda particula, (Si igitur probabiliter.) subditur secunda sppositio, quæ est differentia inter syllogismum dialecticum & demonstrationem, videlicet, Si syllogismum facimus dialecticũ satis est nobis ex probabilibus procedere. Ob idq; si propositio.a.b.id est maior, apparet esse imediata, licet in rei veritate non sit imediata, nihil obstat syllogismo. At vero in demonstratione non satis est præmissas esse probabiles, sed requiritur vt in rei B veritate sint imediatæ, id est, ꝙ nec inter maiorem extremitatem & medium, nec inter mediũ & minorẽ aliquod prædicatum mediet. ¶Subsequenter in tertia particula. (Res autẽ ita se debent.) probat differentiã esse ueram, nã id quod de alio prædicatur aut prędicatur de illo per se, aut prædicatur per accidens. Dupliciter autem prædicatur per accidens, aut quando subiectum prædicatur de accidenti, vt album est homo, aut quando accidens prædicatur de subiecto, vt homo est albus, & aliter prima propositio est per accidens quam secunda, nam homo non prædicatur accidentaliter C de albo, eo quòd homo sit accidens, at quia album non ratione sui est homo, sed quia est aliud, puta Petrus, id est, quia homo dicitur de Petro cui accidit esse album. At tamen, homo est albus, non est hac ratione accidentalis, homo enim nõ est albus, quia homo est aliud, sed est accidentalis, quia prædicatum non est de essentia subiecti. Et hoc est quod ait, (Homo nanq: nõ quia est aliud quicquam est albus,) Meminit autem huius distinctionis, quia quando dicimus demonstrationem procedere ex propositionibus per se, ĩtelligitur vt opponitur huic, quod est per accidens secundo modo. Non autẽ meminit tertii modi, puta quando accidens prædicatur ad accideti, ut albũ est dulce, eo ꝙ iste modus ambos superiores cõprehendit & per illos innotescit. ¶In quarta particula, (Sit itaq; c.tale.) duabus suppositionibus præmissis mouet tres quæstiones, in quibus tractandis sermo huius membri quinti totus versatur. Ad cuius intelligentiam notato, ꝙ processus in infinitũ in demonstrationibus potest contingere, aut ascẽdendo versus maiorem extremitatem, aut descendendo versus minorẽ, aut interponendo inter mediũ & aliquã extremitatẽ. Est ergo prima quæstio de ascẽsu. Detur ĩquit .c.s.minor extremitas quæ nulli insit, nẽpe sub qua non sit dare inferius, vt.c. sit Petrus. Cui b.puta homo per se primo cõpetat sine medio, & rursus ipsi.b, competat d. vt animal, & ita ascendo. Est ergo prima quęstio, an in isto ascensu sit status vt veniatur ad primũ, an potius sit infinitum abire? Rursus sit.a.) Secunda quæstio est vice uersa descendendo. Detur.a.maior extremitas suprema, quæ. v. g. sit substantia de qua nihil per se prædicatur, (nam ens non potest esse maior extremitas, cum non possit per mediũ aliquod demonstrari, sed est per se notum omnibus conuenire) .a.vero per se primo competat ipsi.h.sine medio vt corpori, & .h. competat corpori animato, & ita descendendo. Est ergo quæstio secunda, vtrum in hoc descensu sit status vt veniatur ad infimũ, an vero sit processus in infinitum? ¶Atqui explicat differentiam Aristo. inter has duas quæstiones. Prima enim quærit, sierine possit vt incipiendo ab infimo quod de nulo prædicatur sit uersus superiora infinitũ ascendere. Secunda vero quærit, vtrum incipiendo ab illo de quo nihil prædicatur, sit versus inferiora in infinitum descendere. Tertia quæstio est ibi, (Pręterea quærendum est.) Esto extremitates.a.& .c.scilicet maior & minor sint finite inter quas sit mediũ.b. vtrũ possit ita ĩ infinitum multiplicari media, vt inter, a.& b, detur aliud medium.e. & inter.a. & .d.aliud mediũ.c, & ita in infinitum, & pari ratione vtrũ inter.b. & .c. sit mediũ.f, & inter f. & c. aliud.g, & ita in infinitũ. ¶Applicat deinde Aristote. has tres quæstiones ad rem præsentem dicens.(Idem autem est hoc cõ

D E F

A ¶ Neque quicquam refert: si quispiã dicat alia quidem ipsorum a.b. inter sese hærere, vt nihil prorsus sit inter ipsa: alię vero non posset talia sumi. Quouis nanque medio b. sumpto, ab hoc autem ad a. aut ad c. infinita, vel finita media erũt: nihil igitur interest quonam primo, siue quæ statim, siue quæ non statim infinita sint: nam ea, quæ post hæc sunt, infinita esse ponuntur.

Respondere hic incipit ad propositas quæstiones. Atqui primo reducit quæstiones quatuor ad duas. nẽpe quòd solutio tertiæ & quartæ reducatur ad solutiones duorum priorum. In hoc enim capite reducit tertiam quæstionẽ de infinitate mediorũ ad illas, quę sunt de ĩfinitate extremorũ ascendendo vel descendendo, & in sequẽti capite reducit quæstionem de negatiuis ad quæstionem affirmatiuarum. Suntque in hoc. 16. cap. duæ breues particulæ. In prima ponitur hæc conclusio. Si extrema sursum deorsumque versus sunt finita. i. finite distantia, fieri nequit, vt inter ipsa sint media infinita. Versus superius, inquit, est illa prædicatio, quæ pergit versus magis vniuersale, & versus inferius, ea quæ versus particulare descendit. Probat conclusionem. Si inter a. & c. sint infinita media (quæ omnia collectiue appellat b.) fit vt ab a. versus c. in infinitum aliud de alio prædicetur, & pariter ex c. ascendendo versus a. (Quare si hæc fieri nequeunt) idest, si ascendendo non potest dari processus in infinitum (quæ erat prima quæstio) nec descendendo (quæ erat secunda vt cap. 18. determinabitur) sequitur ꝙ nec possunt inter illa extrema esse infinita media. Ratio est hæc in summa. Si extrema non sunt infinite distantia, media nõ possunt esse infinita, ergo duabus prioribus quæstionibus determinatis, & tertia dissoluitur. ¶ In secunda particula, (Neque quicquam refert.) dissoluit respõsionem, quam quis posset præfatæ rationi obiicere. Respõderet nanque quispiam hanc rationem Aristot. supponere, ꝙ inter a. & c. sunt infinita media consequentes immediate se habentia, sicut contingit in quantitate discreta, in qua binario immediate succedit ternarius, & ternario quaternarius, & ita consequenter. De quibus mediis conceditur tanquam manifestum, ꝙ datis duobus certis numeris extremis inter illos non possunt esse infiniti medii. Possunt nihilominus inter duo extrema finite distantia dari infinita media non immediate se habentia, vt in quantitate continua inter extrema puncta pedalis lineæ, quæ solum pedaliter distant, dantur infinita puncta media, non tamen immediata sed taliter mediata, ꝙ inter quæcũq; duo mediãt infinita. Et de istis mediis non videtur procedere ratio Arist. ꝙ si extrema finite distant non possunt esse infinita media. ¶ Respondet ergo Arist. nihil refert hoc illo modo accipi media. Ad cuius intelligntiam notandum est, ꝙ puncta & partes proportionales continui non sunt infinita in actu, sed solum in potentia, & iõ simpliciter non dicitur illa infinita distantia, nam qui trãsit ab vno extremo in aliud non transit determinate per quodlibet pũctum numerando illa, alias nunquam pertransiret. At vero prædicata sunt, sicut entia in actu, nam quodlibet dicit aliam, & aliam formam, & quidditatem, & ideo habent se sicut entia in actu. Qua de causa species, & prędicata essentialia comparantur numeris 8. metaph. tex. 10. Vnde qui ponit inter primum subiectum, & vltimum prædicatum infinita media prędicata, non debet illa ponere vt puncta, vel partes proportionales, sed vt numeros. Si autem ponantur vt numeri, nihil refert ponantur mediata, vel immediata, nam sicut nõ potest quis venire ad vltimum numerando consequanter infinita immediata, vt vnum, duo, tria, &c. ita nec potest peruenire ad vltimum numerando per numeros mediatos, vt vnum, tria, sex &c. Et hoc est quod ait Arist. (Neque quicquam refert, si quispiam dicat alia quidem ipsorum mediorum immediate inter se hærere, alio vero non posset talia) .i. immediata sumi. (Quouis nanque medio

sumpto

G sumpto b, ab illo vsque ad extremum a, vel vsque ad extremum c,signando, sunt media finita,vel infinita. Si infinita, non poterunt pertransiri,&per consequens.a.in infinitum distat.a.c.Si vero.a.b.ad.a.sunt finita media, necesse est quòd ab illo.b. ad c. sint infinita (si quidem admittis infinita inter.a.&.c.) & si.a.b.ad.c.sunt finita,a.si.ad.a.debent esse in finita.¶Et hoc est quod subiungit,Nihil igitur interest.i.quonam primo sint infinita,siue quæ statim,siue quæ non statim,idest,nihil differt a quonam primo .s. medio sumas infinita,s.ab illo quod statim,i immediatum est ipsi.a.vel ab illo quod est mediatum. Nā ex quo post hæc sunt.idest, media, quæ post

H b.sunt versus c. debent esse infinita.

QVOD NEGATIO mediata ad immediatam affirmationem reducatur.

CAP. XVII.

ATqui, & in negatiua demonstratione patet finem processionis esse, si in affirmatiua versus utrumque statur. Supponatur.n.fieri non posse,

I ut prædicatio,aut ab vltimo uersus supera,aut a primo uersus ultimum in infinitum proficiscatur,atque id ultimum dico, quod non prædicati rationem,sed subiecti tantummodo subijt sitq; id.c.primum autem.i.quod non subiicitur cuiquam,sed solum de alio dicitur. Hæc sit ita sint,erit profectionis in negatione etiam status. Tripliciter.n.ostendi negatiua conclusio potest. Et primo quidem hoc pacto,cū b.cuilibet c.& a.nulli b.competere sumitur,b.c.igitur propositio,ac interuallum omnino minus, ad ea necessario reducetur,quæ medio uacāt, quippe cum id sit,ut patet,affirmatiuū,alterum autem interuallum, si medio non vacet, ad id redigi poterit, quod medio uacat, nam si.a.nō sine medio nō competat ipsi.b. tum aliquid erit a,quo prius ipsum, quàm.a.b.remouetur,quod quidem cuilibet competere b oportet, atque illud sit d. Rursus si interuallum.a.d. non uacat medio,aliquid item erit, a quo prius ipsum.a.quàm.a.d.remouetur. Atq; illud sit c,quod quidem necesse est cuilibet competere d. Cum igitur eius uiæ qua superiora petuntur,finis,atq; status sit,stabitur,& hic tandem, eritque aliquid sane primo,cui non competit ipsum a. Secundo autem hoc ostenditur modo, cum.b. cuilibet quidem.a.nulli uero,c. competere sumitur,& hoc.n.pacto.a. nulli competere concludetur. Si igitur hoc oportet ostendere,aut per medium superius dictum,aut per hunc, ut patet, aut per tertiū ostendetur,at primus est dictus per secundum autem hoc ostendetur pacto,si quis d.cuilibet quidē b,nulli vero.c. competere sumpserit, modo competat aliquid ipsi b. Quòd si.d.sine medio segregatur.a.c.bene est, sin uero mediū cadit, necesse est illud.d. quidem cuilibet inesse, nulli uero cōpetere.c. Cum igitur in affirmationibus cum superiora petuntur finis occurrat, & in negationibus itidem hic sese offert tandem. Tertio hoc ostenditur pacto, si.a. quidem.b, cuilibet competit.c.uero nulli eidē inest,tunc .n.concluditur.c. non cuilibet cōpetere a. Et hoc igitur,aut p antea dictos modos, aut per hunc tertium ostendetur. At per illos ut oñdimus statur,per hunc autē ostendetur. Si.b quidē sumetur cuilibet cōpetere.d. ipsum uero

ro

Marginal letters: K, L, M

A ro c. nulli eidem inesse, atque d rursus cuilibet inesse. c. ipsum vero c nulli eidem competere. cum igitur suppositum sit versus etiam infera prædicationis affirmatiuę statum, ac vltimum esse, patet ipsius etiam. c. prædicationem negatiuam stare tandem, & non in infinitum procedere. Perspicuum autem est, & si non una uia, sed uniuersis nunc per primam, nunc per secundam, nunc per tertiam figuram, vt patuit ostendatur, hoc etiam pacto stare, ac finem ipsius esse, hæ namque finitæ sunt, ea vero quæ sunt finita, finities necesse est uniuersa esse finita. Patet igitur in negatione statum, ac finē esse, si in affirmationibus statur. B

IN hoc capite 17 reducit Arist. quæstionē de negatiuis ad quæstio, affirmatiuarum. Et diuiditur in quinque particulas. In prima constituit conclusionem hanc, Si in affirmatiua demonstratione versus vtrunque extremum statur. i. non proceditur in infinitum, necesse est, vt in negatiua quoque stetur. Et subdit rationem, quia si affirmatiuę prædicationes ab vltimo subiecto ascendendo sūt C finitæ, necesse est vt etiam negationes sint finitæ. Quod est dicere, Si datur affirmatiua prædicatio immediata. Vltimum subiectum appellat, quod de nullo prædicatur, vt Petrus, primum vero prædicatum, de quo nullum aliud prædicatur quod possit demōstrari, vt substantia, nam ens, vt dictum est, non est demonstrabile prædicatum. Exponit conclusionem per exempla in tribus figuris, Tripliciter enim inquit, ostendi pōt negatiua conclusio. ¶ In secunda ergo particula ostendit conclusionem in prima figura. Et est sane ingeniosa ratio. Detur. v. g. demōstratio hæc negatiua in prima figura, nullum aīal ē qualitas, omnis hō est aial, ergo nullus homo ē qualitas. Vbi maior est mediata negatiua. Vult probare, quod si in prædicatis minoris affirmatiuę non proceditur in infinitum, sed venitur ad supremum, nec in prædicatis maioris negatiuæ procedatur in infinitum. Et hoc est quod ait, Cum b. medium cuilibet c s. minori extremitati, & a. maior extremitas nulli b. competere sumitur, necessarium est vt b. c. s. minor propositio, & interuallū omnino minus (. i interuallum inter extrema minoris propositionis) reducatur ad immediata, postquam est affirmatiua, & suppositum est in affirmatiuis non esse processum in infinitum. Infert, (Inde sequitur alterū interuallum). i. maiorem negatiuam, si medio nō vacet. i. si non sit immediata redigi ēt posset ad immediata. Probatur consequentia, nā si a. v. g. qualitas, non immediate negatur de b, s. de animali, detur ergo aliud medium, de quo prius negetur, vt pote corpus quod debet in minori affirmari de minori extremitate. Et si a. d i. nullum corpus est qualitas, non est immediata, detur aliud medium e, quod debet competere ipsi d. Cum ergo ascendēdo per prædicata minoris affirmatiuæ non sit procedere in infinitum, sed deueniendum ē ad supremum, puta, substantiæ, illud proinde erit immediatum subiectum, de quo negabitur qualitas, vt si dicas, nulla substantia est qualitas, omne animal est substantia, ergo nullum animal est qualitas. ¶ In tertia particula, (Secundo autem.) idem ostendit in secunda figura. Detur enim hic syllogismus in Campestres, omne a est b nullum c. ē b, ergo nullum c. est a. Probatur eodem modo, quòd si ascendendo per prædicata maioris affirmatiuæ non proceditur in infinitū neque prædicata minoris negatiue procedant in infinitum. (Si igitur hoc oportet ostendere) idest si minor negatiua nullum c. est b. est mediata, aut debet demonstrari per medium superius dictum, id est, in prima figura, & in illa iam dictum est demonstrationem negatiuam non procedere in infinitum, aut debet demonstrari in tertia figura, de qua statim dicetur, aut debet demonstrari per eandem secundam. Et tunc debet demonstrari per d. medium quod conueniat cuilibet b. & nulli c, s. omne b. est d, nullum c. est d, ergo nullum c. est

A de quo dicitur, sed non per accidens prædicari, hoc.n pacto demonstrationes demonstrant. Quare cũ unũ prędicatur de uno, illud aut subit rationẽ eorum, quæ definiendo subiecto competunt, aut est quale, aut quãtum, aut ad aliquid, aut agens aut patiens, aut ubi, aut quando. Præterea oẽ qđ substantiam significat, id quod illud est, aut quod illud est quoddam, id esse significat de quo prædicatur, quod uero non substantiam significat, sed de subiecto dicitur alio, qđ quidem nec B est idipsum quod illud, nec id quod illud est quoddam, id omne accidens est, ut cum album, de homine prędicatur. Homo namque neq;.i. quod albũ, neq; id quod album est quoddã, sed animal fortasse, est.n. hõ id quod aĩal est. Atq; ea omnia, quę non substantiã significant, de subiecto aliquo prædicari oportet, &non esse quicquã albũ: quod quidẽ sit album, nõ quia aliud quicquam est, formæ namque ualeãt, fidium.n. sunt attrectationes, & si sint, nihil prorsus ad pręsentem sermonem pertinent. Ipsę namque demonstrationes de reb. talib. sunt. Pręterea si non C hoc illius est qualitas, & illud huius, neque qualitatis est qualitas, fieri profecto nequit, ut hoc pacto mutuo prędicentur, sed fit quidem, ut uerum dicas, at non fit ut econtra prædices uere. Nam aut ut accidens, aut ut substãtia prædicabitur, ueluti si sit genus, uel differentia prædicari. Hoc autem demonstratum est, neq; ad supera, neque ad infera infinita esse. Neq;.n. hõ est bipes, & bipes animal, & animal aliud, neque rursus animal de homine, homo de Callia, & is de alio hoc ipso quid est, prædicatur. Omnem .n. talẽ substantiam definire possumus. At sie D ri nequit, vt infinita quisquam intelligendo pertranseat, quare neque ad supera, neq; ad infera sunt infinita. Fieri .n. non potest, vt ea substantia de qua infinita dicuntur, definiatur. Vt genera igitur, mutuo non prædicabuntur. Erit.n. ipsum id, quod ipsum est quoddam. At vero neq; de quali, aut de cæteris quicquã, nisi per accidens prædicabitur. Hæc.n. omnia accidunt, & de substantijs prædicantur. Sed neq; uersus supera infinita erunt, de unoquoque namq; prædicatur id quod significat, aut quale quid, aut quãtũ quid, aut aliquid talium, aut ea quæ in substantia sunt. Hæc autem sunt finita, & genera prædicamentorũ finita sunt, est.n. aut quale, aut quantum, & cætera, quæ iamdudum enumerauimus. Atque supponuntur vnum prædicari de vno, ipsa vero de ipsis non prædicari, nisi rõne ipsius quid est prædicẽtur. Etenim accidentia sunt vniuersa, sed quædã per se, quædam alio modo, atque hæc omnia de subiecto quodã dicimus prædicari, & accidens nõ esse subiectum ullum. Nihil.n. taliũ po- F nimus id esse, quod.i. quod dicitur, non aliud quicquam, sed ipsum in alijs esse, & alia quædã de alio dicimus prædicari. Neq; igitur ad superiora, neque ad inferiora vnum de vno in infinitum dicetur. De quibus enim accidentia dicuntur, quæcunque in uniuscuiusque substantia sunt, ea non sunt infinita. Versus etiam supera, nec ipsa, nec utraque accidentia sunt infinita. Necesse est igitur aliquid esse, de quo primum aliquod, & de hoc aliud & huius profectionis tandem exitum esse, ut id sit, quod de nullo ulterius

alio

Dubiũ. 3. Parti E

A dicationum finis existat. Esse vero prędicationum hoc pacto finem, antea differendi modo, nunc resolutiue satis ostendimus.

POstquam igitur in superioribus duobus capitulis demõstratum est, ꝙ si non est in infinitũ processus ascẽdẽdo, aut descendendo, esse non potest in medijs, quæ inter duo extrema sumuntur, item quòd si non proceditur in infinitum in affirmatiuis, procedi non potest in negatiuis, restat in hoc decimooctauo capite ostendere, ꝙ in affirmatiuis non sit processus in infinitum, nec ascendendo, nec descendendo, vt
B per omnes numeros probatũ sit processum in infinitum in demõstrationibus non esse possibilem. Atqui apud Commentatorem duo sunt textus in hoc capite.s. trigesimusquintus, & trigesimussextus. In primo ostẽdit Aris. intentum rationibus communibus sumptis a dialectica, & in altero id manifestat argumentis sumptis ex propria ratione demonstrationis. Primus textus diuiditur in quinq; particulas. Enimuero, quia debet rem ostendere per inductionem videlicet, quòd nec in prædicatis quidditatiuis, nec in accidentalibus sit infinitus processus, in prima particula præmittit distinctionem
C prædicationum in prædicationem simpliciter absolute, & prædicationem secũdum accidens.i.secundum quid.¶ Ait ergo, ꝙ res ipsa tunc patebit si primum differendi modo.i.dialectice, deinde resolutiue, idest, ex propria ratione demonstrationis ostendatur. Et subiungit, ꝙ in his quæ de definiendis rebus dicuntur.i.in prædicatis quidditatiuis, quæ ingrediuntur definitionẽ specierum, per se notum est processum in infinitum esse possibilem, cum quia cum rerum essentiæ definibiles sint finitæ, non possunt habere prædicata quidditatiua infinita, tũ etiam quia definitio datur, vt per illam natura rei innotescat, si autem infinita essent in definitione, non esset definitio cognoscibilis. Infinitum enim non est cognoscibile, tertio Physi.tex.65.¶ At vero, vt res vniuersaliter in omnibus prædicatis innotescat, notandum est (inquit) tripliciter aliquam prædicationem esse accidẽtalem. Est
D namq; prædicatio per accidens, aut quando accidens prædicatur de accidente, vt album ambulat, aut quãdo subiectum prædicatur de accidente, vt hoc magnum est lignum, aut quando accidens prædicatur de subiecto, vt lignum est magnum, homo ambulat. Et est inter has prędicationes differentia, ꝙ cum subiectum prædicatur de accidẽti, vt album est lignum, non denotatur ꝙ album sit subiectum ligni (modus est loquendi Aristotelis, neotericis multis ignotus,) quia vt aliquid sit subiectum alicuius formę, requiritur ꝙ perpetuo fuerit subiectũ,
E vt homo est animal, aut ꝙ illud subiectum fuerit factum tale, vt lignum factum est album, at vero album, nec perpetuo fuit lignum, (quia hæc non est necessaria, album est lignum,) nec album factum est lignum, sed econuerso, lignum factum est album. Vnde illa, album est lignum, est per accidens ea ratione, quia id cui accidit albedo, puta hoc lignum est lignum: Et eadem ratione cum vnum accidens prædicatur de alio, vt musicum est album, non est prædicatio per accidens.eo ꝙ accidens quod est musica sit subiectum albedinis: sed eo ꝙ id cui accidit musica accidit albedo. Attamen, lignum est album, est per accidens, quia li-
F gnum est subiectum albedinis, quia .s.lignũ factum est album, quare lignum non est albũ, ratione alterius, sicut album rõne huius ligni est lignum. ¶ Ait ergo Arist. ꝙ si licet nomina imponere, quando simpliciter appellauerimus prædicationem per accidens, intelligamus eam solum, in qua accidens prædicatur de subiecto, vt homo ambulat, nam illa simpliciter est predicatio, quia est directa. Aliæ vero prædicationes non sunt simpliciter prædicationes, sed per accidens, id est secundum quid. Ratio est, quia in demonstrationibus non vtimur, nisi prædicationibus directis, & secundum naturam, & natura rei est, quòd accidens insit subiecto tanquã forma, & per cõsequens tanquam prædicatum, non autem subiectũ acci-

G accidenti, aut accidens accidenti. Cauendũ ergo est nequis decipiatur in verbo æquiuoco, per accidens, accipitur enim vno modo vt distinguitur contra per se & quidditatiue, quam iis faciat prædicationem simpliciter, vt homo est albus, alio modo vt distinguitur contra prædicationem absolute, & simpliciter, & tunc tantum valet sicut, secundum quid. Et ita supponit Arist hic ꝙ quæ absolute est prędicatio, nõ est per accidens, non obstante ꝙ absolute & simpliciter prædicatio distinguatur statim in essentialem, & accidentalem. ¶In secunda igitur particula, Quare cum vnum, subdistinguit prædicationem, quæ simpliciter & absolute est prædicatio, in prædicationem essentialem,

H & accidentalem. Ait enim ꝙ cum vnum prędicatur de vno, nam prædicatio in qua plura prædicantur de vno non cadit sub arte, illud, scilicet prędicatum aut definiendo subiecto competit.i. aut est prædicatum quidditatiuum quod intrat definitionem subiecti, aut est quale, aut quantum.&c.

¶Et subdit differentiam inter huiusmodi prædicata, videlicet, quòd prædicatum substantiale significat ad id quod illud est, .s. subiectum, .i. totum esse subiecti, vt homo est animal rationale, aut id quod illud est quoddam .i. aut aliquam partem quidditatis subiecti, vt homo est animal. Definitio enim dicit totam essentiam subiecti, sed partes definitionis significant quodammodo par-

I tes subiecti, eo modo quo in prędicabilibus in de genere, & in de differentia expositum est. Sed prædicatum accidentale non significat id quod est subiectum. Cum enim dico, homo est albus, non assero, esse hominẽ idem esse, quod esse album. Subdit, Atque ea quæ non substantiã significant, .i. prædicata accidentalia debent prædicari de subiecto. Et non debent esse quicquam album.i. subiectum substantiale quod est album, nõ quia est aliud quicquam, quemadmodum, homo est albus, non quia homo est aliud. Quod eo dicit, quia musicum, quamquam sit accidens, potest esse albũ, quia est aliud quicquam. scilicet quia est Petrus cui accidit & Musica & albedo. ¶At vero quia dixerat Aristo. prædicatum substantiale esse id K quod est suum subiectum, puta idem esse Petrum & hominẽ & animal, ne quis obiiciat argumentum ex ideis Platonis, quas Platonici dicebant prædicari de singularibus, non tamen esse realiter in singularibus, sed habere esse perpetuum separatum ab illis, excludit illas ideas, quæ Latine etiã dicuntur formæ, dicens, Formæ nanq; valeãt, fidium enim sunt attrectationes, Boetius vertit species gaudeant, monstra enim sunt, Litera Græca sic habet, Ta gar eide chæreto, teretismata gar est in, chæreto, est verbum salutandi, significans, & gaudeant & valeant. Boetius transtulit in prima significatione, quo calignem multis offudit, vt L crederẽt Aristotelem hic laudare Platonis ideas, propterea ꝙ sunt immateriales, cum tamen manifeste velit dicere, ꝙ valeant. i. recedant, vt est illud Comicum, valeãt qui inter nos dissidium curant, quia nihil ad rem pertinent, teretismata enim sunt illa præludia, quæ citharedus antequam opus incipiat præmittit, pulsando choreas. Et iõ alii transtulerunt, cantilenę enim sunt, & Boetius, nescio qua ratione ductus, mõstra enim sunt, sed medius Argyropylus dixit, fidium attrectationes. Sunt etenim strepitus illi chodarum qui nihil ad musicam pertinent. Et hoc est quod ait Aristc. nempe ꝙ illæ istæ, aut nihil sunt, aut nihil pertinent ad rem præsentem tanquam prædicata de quibus disputatur an procedant in infinitũ. M

¶In tertia particula, Præterea si non.&c., prçmissis suppositionibus accedit ad probandum intentionem dialecticæ. Quod facit tribus rationibus. Primo enim probat, quòd non sit processus infinitum in prædicatis directis & indirectis simul sumptis, per modum circuli, & deinde quòd nõ sit talis processus directe ascendendo, aut descendendo. Et supponit primo, ꝙ si directe & secundum naturam. a. prædicatur de b, b. non prædicatur directe de a. Et hoc est quod ait, Si non hoc illius est qualitas, & illud huius, neque qualitatis est qualitas, fieri profecto nequit. &c., Qualitatem hic vocat non solum accidens quarti prædicamenti,

A menti, sed quácunq; dispositionem io. malem, quæ directe de alio prædicatur, siue sit in prædicatis quidditatiuis, siue in accidentalib. Ait ergo, q̄ si animal, & rationale, & album, & alia prædicamenta sunt prædicata directa de homine, homo non erit prædicatum illorum. (Sed fit, inquit, vt verum dicas, at non fit, vt econtra prædices vere). i. hç, homo est rationalis, homo est albus, fit vt sint veræ propositiões & simpliciter prædicationes, conuertentes vero possunt esse veræ propositiones, si sint particulares, nunquam tamen erunt simpliciter prædicationes. ¶At nihilominus admissis huiusmodi prædicationib. indirectis probat, quòd nec in illis erit in infinitum abire. Aut enim

B prædicatum indirecte prædicabitur tanquam accidens, aut tanquam genus, aut differentia. itaque subiectum sit genus, aut differentia prædicati. vt animal est homo, bipes est animal. Si tanquam genus & dfia, vt dicas directe, homo est bipes, & indirecte, bipes est animal. & directe animal est sẽsibile, & indirecte sensibile est corpus. &c. in his iam dictum est in principio huius capitis non esse processum in infinitum. Quod probat, quia omnis talis substantia est definibilis, illa uero substantia cuius sunt infinita prædicata essentialia definiri non potest, vt nos supra exposuimus. Si autem talis indirecta prædicatio est, sicut substantia prædicatur de quali, aut quanto. &c. vt album est hõ,

C aut unum accidens de alio, vt musicũ ẽ albũ iam hmõi propositiones exclusæ sunt ab arte syllogistica, quia non sunt simpliciter p̄dicationes. Accidentia enim secundum naturam prædicantur de substantia, sed non ecõuerso. Nec vnũ accidens prædicatur de alio, proprie. Et hoc est quod dixerat, qualitatis non est qualitas, quia qualitas non inest proprie accidenti tanquam subiecto, sed si cõceditur, musicum est albũ, qnia vtrunq; accidẽs inest eidem subiecto, & quamuis qualitas insit quantitati tãquam subiecto, quo, est quia tam qualitas quam quantitas insunt substantiæ tanquam subiecto, quod. ¶In 4. particula (Sed nec versus supera.) Subdit secũda rõ dialectica, qua probat, nec i prædicatis directis

esse in infinitũ abire. Supponit. n. primo, q̄ D cũ vnũ de vno prędicat, prædicatum se habet respectu subiecti, aut tãquã quale q̄d, aut tanquã quantũ, quid, aut tãquã vnũ aliud nouẽ prædicamentorũ accidentiũ, aut tanquã vnũ eorũ, quæ sunt in substantia. i. in essentia rei, puta, genus, aut differentia. Secundo supponit ex iam mõ dictis, q̄ genera & differentiæ sunt finita. Et tertio supponit, q̄ pręDicamenta accidentiũ sunt finita, vt numerata sunt in prædicamentis. Et quarto supponit, q̄ hic nõ loquimur de prædicatione vbi plura prædicãtur de vno, quia prædicata cõplexa possunt s̄m partes multis modis multiplicari. Et quinto supponit etiam ex dictis, E quod loquimus de prædicationibus simpliciter, puta in qua prædicatur genus aut differentia, aut accidens de subiecto, siue sit accidens per se vt propria passio, siue accidẽs commune, quia vnum accidens non est subiectum alterius. Hinc format virtualiter hanc rationem, Aut esset processus in infinitum descendendo aut ascendendo, neutrum istorum, ergo. Probatur maior. In prædicatis directis accidentia debent prædicari de prædicatis quidditatiuis substantiæ, & inter prædicata substantiæ superiora debent prædicari de inferioribus, vt patet ex prima suppositione. Sed in prędicatis quidditatiuis substantię descendendo non est processus in infinitum, (quæ erat secunda suppositio) nec prædicata accidentalia sunt infinita, vt di- F cebat tertia suppositio, ergo, in prædicatis quidditatiuis non est descensus infinitus. Exempli gratia. Si dicas substantia est qualis, quanta. &c. cum sint solum nouem prædicamenta non possunt esse prædicata infinita, quòd si subsumas, omnis substantia est qualis, corpus est substantia, ergo corpus ẽ quale, & rursus si sub ly corpus, subsumas, animal. & ita descendendo, non descendes in infinitum, sed sistes in Petro. Sed quòd nec sit ascensus versus supera. i. ascendendo probat, quia neutra. i. nec prædicata essentialia, nec accidentalia sunt infinita. Et ita concludit esse vnum modum probandi, q̄ nec ascendendo, nec descendendo sit progressus in infinitum. ¶In quinta particula,

G (alius autem) subiungit alium modum probandi etiam dialecticum. Supponit.n. primo omnem propositionem mediatam esse demonstrabilem. Et mediatam appellat de cuius subiecto aliud prius dicitur, vt homo est corpus, de cuius subiecto prius dicitur animal, per q corpus, demonstratur de homine Secundo supponit, q ad propositionem demonstrabilem, non possumus esse melius dispositi, quam si illam sciamus, ad principiũ autẽ immediatum possumus esse melius dispositi. Nam propositionem demonstrabilẽ cognoscimus per scientiã, principium vero immediatum, per intellectũ, qui est melior habitus: Tertio supponit ex secundo capi H tulo, quod nisi sciamus aut intelligamus principia demonstrationis, non possumus conclusionem scire. Nisi forte secũdum quid ex aliquibus positis, & admissis respondente disputationis gratia, vel sicut perspectiuus ex suppositis, receptis geometra demonstrat. Tunc arguit Arist. Omnis propositio mediata est per aliqua principia demonstrabilis & scibilis, & non potest ipsa sciri, nisi omnia eius principia sciantur, ergo necesse est omnia eius principia sciri, sed infinita non possunt sciri, vt ipse docet 1. & 3. physic. ergo principia debent esse finita, & per consequens non proceditur in infinitũ. ¶ In tex. 36. (Resolutione autem) probat eandem conclusionem argumento sumpto ex I propria ratione demonstrationis. Rationes enim superiores dialecticæ sunt communes omnibus prædicatis tam essentialibus quam accidentalibus, demonstratiuæ vero solum procedunt ex propositionibus, quæ sunt per se. Ait ergo Arist. quod resolutiue, idest ex propriis rationibus demonstrationis breuius, & perspicacius ostendetur, nec sursum, nec deorsum in infinitum abire demonstrationem. Et format hanc rationẽ, Omnis demonstratio procedit ex propositionibus per se, aut primo mõ, puta in quib. prædicatum est de ratione subiecti, vt homo est animal, numerus est multitudo, aut secundo modo, puta in quibus subiectum est de ratione prædicati, vt homo est risibilis, numerus est par, vel impar, sed neutra istorum prædicatorum sunt infinita, ergo. K Probatur minor. & primo in prædicatis secundis. s. in propriis passionibus, dupliciter. Ipse ponit exemplum de numero, cuius passio est par. vel impar, ponamus nos de homine & risibili. Si sit abire infinitum in passionibus, tunc sicut risibile prædicatur de homine in secundo modo perseitatis, ita secunda passio prædicabitur de risibili, & tertia de secunda &c. per consequens risibile erit de definitione secundæ passionis, & secunda de definitione tertiæ &c, tunc sic risibile est de definitione secundæ passionis, ergo homo, quod est de definitione risibilis, erit etiam mediate de definitione secundæ passionis, & per consequens tertiæ & sequentium, sed iam probatum est, ea quæ in L trant definitionem non esse infinita. ergo in huiusmodi passionibus non est processus in infinitum. ¶ Secundo id confirmatur ibi (At uero necesse est) Esto per imposibile daretur huiusmodi processus infinitus in passionibus, non tamen esset processus prædicandi secundum, sub & supra, de quo hic disputatur, nam vt cap. 15. dictum est omnes passiones conuertibiliter prædicantur de subiecto. Probat deinde secundam partem minoris. videlicet quod nec si processus infinitus primo modo dicendi per se, ubi ait (nec itẽ ea) nam in primo modo dicendi per se solũ sunt propositiones, in quibus predicatum est de definitione subiecti, & iam sæpe re M petitum est ea, quæ intrant definitionem non esse infinita. ¶ Non ferit mentionem de tertio & quarto modo per se, quia illi vt 4. cap. dictum est, non sunt modi prædicandi sed tertius est modus per se essendi, & quartus per se causandi. ¶ Concludit tandem, q si nec ascendendo, nec descendendo est processus in infinitum, fit vt neque inter infimum subiectum, & supremum prædicatum sint infinita media, quod cap. 16. satis monstratum est. ¶ In secunda particula textus, (Quod rursus.) Ex dictis, & maxime ex vltima conclusione immediate præcedenti infert aliqua esse prima principia demonstrationum, & per consequens non omnium esse demonstrationem, vt aliqui philosophi dicebant

A cebant, quorum cap. 5. meminit. Subdit rationé. (Etenim si principia, inquit, sint) illa non sunt demonstrabilia, nec erit processus in infinitum in demonstrationibus. ¶ Quod adhuc noua ratione cōfirmat, quæ talis est. Dicere ꝙ nullum est primum principium, aut ꝙ demonstrationes in infinitum abeāt, tantundem est ac si dicatur, ꝙ nulla est propositio immediata, sed iam dictum est aliquas esse immediatas propositiones, nam probatum est inter extrema finitæ distantiæ non mediare infinita, & per consequens dari aliquod prædicatum quod immediate conueniat subiecto, ergo falsum est dicere, quòd nullum est primum principium, aut quòd demonstrationes procedant in infini-

B tum. Probat Arist. maiorem. Nam medium demonstrationis non sumitur de foris, videlicet ꝙ sit extraneum extremis, sed debet esse intrinsecum vtrique medians inter subiectum & prædicatum, sicut, animal, mediat inter corpus, & hominem, ergo dicere & demonstrationes possunt procedere in infinitum, est dicere ꝙ inter aliqua duo, extrema vnius propositionis dantur infinita media, quod in superioribus præsertim ca. 16. probatum est esse impossibile.

C QVOD NON SIT PROCES. in infin. in propositionib. mediatis.

CAP. XIX.

DEmonstratis autem his patet, si quippiam idem vt a. duobus insit, quibusdam ut c. atque d. quorum alterū de altero, aut nullo modo, aut non de quolibet prędicatur, non semper illud per cōe aliquid ipsis cōpetere, triāgulo nāq; duorū æqualiū, & omniū inequalium laterum, angulos hēre duob. rectis ęquales, per cōe cōpetit quoddam, competit.n. ut uterque est quędam figura, & nō ut aliud quicquam. At non semper id ita se hēt. Sit D

.n. b. per quod. a. tam ipsi. c. quàm. d. competere dicitur, patet igitur, ipsū b. per aliud cōe quippiam ipsis cōpetere, & illud item per aliud, quare inter duos terminos infiniti termini cadent. At hoc fieri nequit, non ergo necesse est plurib. idem per aliquod cōe semper inesse, siquidem sint interualla, quę medio vacant. Tex. 38. Terminos tamen eodem in genere, & indiuiduis ex eisdem necesse est esse, siquidē ipsum cōe rationem eorum, quę per se competunt, subit. Fieri namq; pōt, E

ut ea quę demonstrantur ad aliud genus ex alio migrent ac transeant, vti diximus. Patet ēt cū a. competit ipsi b. atque est aliquod medium, tum a. posse ostendi ipsi competere b. Atq; huius hæc erunt, & totidem elementa quot media sunt. Propositiones.n. eæ quæ medio uacant, elemēta sunt, aut omnes, aut eæ quæ uniuersales sunt. Quod si nullum sit medium, non est alterius demonstratio, sed hęc est ea via qua acceditur ad principia. Similiter F

fit, & si a. non competit ipsi b. Nam si est medium aliquod, aut prius cui nō competit ipsum a. est sine dubio demonstratio, si vero non est, nulla est demonstratio. Atq; quot sunt termini, tot sunt elementa principiave. Propositiones.n. quæ ex hisce cōstant, ipsius sunt demonstrationis principia. Et ut quædam principia sunt indemonstrabilia, hoc pacto: hoc est illud, & illud inest huic: sic, & hoc modo: hoc non est illud, & illud nō inest huic, quare quædam essendi quippiam, quædam non essendi principia erūt. Cum aūt ostēdendum quippiam est sumendū est quippiam quod primū de ipso b. præ

G dicatur: sitq; id c. de quo similiter ipsum dicitur a. Atq; hoc modo semper proficiscenti, nulla propositio tibi, nullusque terminus affirmandus extra ipsum a sumuntur in probando, sed medium semper densatur, quousque indiuisibilia & unum fiant. Est autẽ túc vnum, cum fuerit vacans medio interuallum, ac vna simpliciter propositio quæ quidem medio vacat. Atque ut cæteris in rebus principium simplex est, idque non est idem vbique, sed in pondere quidem est mina, in modula-
H tione vero primus sensibilis sonus, & in alijs aliud, sic in ratiocinatione quidem unum uacans medio propositio est, in demonstratione vero, & scientia intellectus. In affirmatiuis igitur ratiocinationibus nihil extra id quod inest, atque competit, cadit: in negatiuis autem, vbi quidem est id quod inesse oportet, nihil extra hoc cadit. ueluti si a. per c. non competat b, nam si c. quidem cuilibet insit b, ipsum autẽ a. nulli competat c. rursusq; sit a. nulli competere c. demonstrãdum, medius inter hæc ipsa sumẽdus est terminus
I atque hoc modo semper pergendũ. Quòd si sit ipsum d. nulli e. competere demonstrandum, hoc pacto, ut c. cuilibet quidem d. nulli vero, uel non cuilibet insit e. nullus extra ipsum e. terminus unquam cadet. Hoc autem est, id cui inesse oportet. At in tertio modo, nec id a quo negare, nec id qđ negare seiungereq; oportet, terminus sumendus umquam egreditur.

X his quæ hactenus de reductione mediatorum principiorum ad immediata dicta sunt, infert Arist. in hoc 19. c. quatuor corolarias cõclusiones: Atqui in diuisione Commentatoris. ca. hoc duos habet textus, sane 37. & 38. In 37. infert Arist. ex dictis hanc conclusionem, q̃ si aliqua passio conueniat duab. distinctis speciebus, quæ de se, aut nullo modo, aut non vniuersaliter prædicãtur, debet illis conuenire per aliquod medium conueniens vtriq;, non tamẽ proceditur in infinitum, sed deueniendum est ad aliquod primum, cui per se primo conueniat. Exempli grã. Sensibile, conuenit homini & equo quæ de se nullo modo prædicantur, & risibile, homini & masculo, quæ de se non vniuersaliter prædicantur, quia non omnis homo est masculus. Conuenit ergo sensibile homini & equo per definitionem animalis communem vtrique, & risibile conuenit masculo per definitionem hominis. Tamen sensibile per se primo conuenit animali, aut eius definitioni. Exemplũ Arist. est. Habere tres angulos æquales duobus rectis, cõuenit isosceli, & scaleno per definitionem trianguli, cui per se primo conuenit illa definitio. Et probat q̃ non sit procedere in infinitum, nã sit b. medium, per quod a passio, tam ipsi c. quã d. cõpetere dicitur, si ipsum b, per aliud medium competit c, & sic in infinitum, dabuntur inter, a & c. infinita media, cõtra id quod hactenus determinatũ est. ¶In textu 38. (Terminos tamen.) sunt quinq; particulæ In prima excludit quandam obiectionẽ ad proximam conclusionem. Posset. n. quis obiicere, q̃ talis passio potest demõstrari de M dictis speciebus per infinita media multiplicata accidentaliter & extranea, vt si diceremus q̃ esse sensibile conuenit homini, & equo, non solũ quia sunt animalia, sed quia habent quantitatem, & quia habent colorem, &c. Respondet ergo, quòd medium & termini, scilicet extrema debent esse in eodem genere, & in eisdem indiuiduis. Indiuidua vocat extrema immediata, quæ scilicet non possunt diuidi per terminum medium. At quòd debeat medium esse in eodem genere, patet, quia debet demonstratio procedere ex propositionibus per se, nec transeundum est de genere in genus, vt capi. septimo, textu vigesimo di clarum

ratum

A ratum est. In secunda particula, (Patet e- tiam) infert secundam conclusionem, quòd cum est aliqua propositio mediata illa est demonstrabilis per illud medium, & quo t sunt media inter illa extrema, tot erunt demonstrationes. Propositiones autem, quæ medio vacant sunt veluti prima elementa, quæ non possunt diuidi per aliud medium, vt homo est qualitas, demonstrabitur per medium corpus, & homo est copus, per medium animal, & homo est animal, per animal rationale, & sic deuenitur ad hanc immediatam, homo est animal rationale. Ait vero omnes immediates esse elementa, aut saltem immediatas vniuersales, quia B singularis, vt Petrus est homo, non censetur principium demonstrationis. Aut forsan appellat vniuersales propositiones per se notas, quæ sunt velut prima elementa.

2.Concl.

3.Concl. ¶In tertia particula, (Similiter fit.) idem ostendit in propositionibus negatiuis, quia enim hæc, nullus homo est qualitas, est im mediata, demonstrabitur per omnia media, puta, per animal, nullum animal est qualitas, omnis homo est animal, ergo. Et maior, nullum animal est qualitas, demonstrabitur per corpus: & corpus, per substantiam quoadusque veniatur ad hanc immediatam, nulla substantia est qualitas.

¶ In quarta particula, (Cum autem) infert tertiam conclusionem, qua ostenditur qua C arte vtendum nobis sit in resoluendis propositionibus mediatis. Ait enim, quòd cum fuerit aliqua propositio mediata, vt omne c. est a, scilicet, omnis homo est substantia, tunc sumendum est. b. medium, quod primo conueniat ipsi c, vt animal, ita ascenden dendo per terminos immediatos, nullus terminus sumetur extra a, idest, superior ad maiorem extremitatem, qui supergrediatur illam, sed semper densatur (inquit) medium quousque indiuisibilia, & vnum fiant. Densari medium, vt cap. 11. dictum est, est quòd propositio fiat immediatior, quasi extrema magis inuicem appropinquent, vt commodis illic exemplis id eluci dauimus. Exempli gratia. Si demonstres, quòd homo est substantia, per animal, & animal est subătia, per corpus animatum, & corpus animatum est substantia, per cor pus. vides quomodo extrema magis, ac magis appropinquant, quoadusque venitur ad hanc immediatam & indiuisibilem, corpus est substătia.

Densari.

D

5.Concl. *Mensura.* ¶In quinta particula, (At que vt cæteris) artificiose explicat Arist. prima principia demonstrationum, per similitudinem ad primas mensuras in aliis rebus. Docet namque 10. metaph. tex. 2. mensuram in omni genere esse quid indiuisibile, vt vnitas in numero, tonus in musica, &c. Ait ergo, quòd quemadmodum in pondere mina, seu mna est mensura, in modulatione vero sensibilis sonus, idest tonus minimus qui sentiri potest, sic in ratione quidem, idest in syllogismo dialectico primum elementum est propositio immediata, scilicet, quæ caret medio per quod probetur, in demonstratione vero primum principium est intellectus, hoc est, propositio per se nota, cuius assensus nuncupatur intellectus.

E

Mna. ¶Pro, mina, Boetius vertit, vncia, Græce tamen est, ma, seu mina, quæ Latine est libra, pauloue maior, continet enim dimidiam vnciam supra duodecim. Et quia libra, vt est inter minora pōdera maximum, ita est inter maiora minimum, ponitur exempli gratia, pro indiuisibili mensura.

4.Concl. ¶Concludit ergo per modum epilogi quartam conclusionem, videlicet, quòd in demonstrationibus affirmatiuis medium non cadit extra id quod inest, idest, non sumitur medium, quod sit superius ad maiorem extremitatem, quæ demonstratur inesse minori. Hoc enim est a. esse extra b, quod est excedere, & supergredi illud ascendendo. Et quia affirmatiue vniuersalis, vt supra dictum est cap. 12. text. 32. non potest demonstrari nisi in prima figura, vbi maior extremitas debet prædicari in maiori de medio distributo, fit vt medium non cadat extra maiorem extremitatem, sed mediet inter ambas. (In negatiuis autem (inquit) vbi quidem est id quod inesse oportet (ipsest i præmissa affirmatiua nihil extra hoc, (scilicet medium) cadit) idest, extremitas non est extra medium tanquam superius

Extra esse.

 exu-

G exuperans ipsum. Et ratio est, quia si negatiua concludatur in modo euidenti primę figuræ, minor debet esse affirmatiua, & per consequens medium quod illic prædicatur debet esse aut conuertibile, aut superius ad minorem extremitatem. Si autem debeat concludi in secunda figura, tunc siue maior, siue minor sit affirmatiua, cum mediũ vtrobique sit prædicatum, debet etiam proinde esse conuertibile, aut superius ad extremitates. Exemplum tamen, quod subdit Arist. est difficile, quod omnes expositores discruciat. Ait enim quod si demonstrandũ sit d. nulli competere e, scilicet, nullum e. est d, per hoc, quòd c. competat omni d, & H nulli e, scilicet omne d. est c, nullum e, est c, ergo nullum e. est d. in Campestres, tunc nihil erit extra e, idest, medium non erit superius ad minorem extremitatem. ¶Hoc tamen videtur repugnare regulæ superiori, videlicet, quod extremitas non debet superare medium in prima & secunda figura, sed potius medium est superius ad extremitates. ¶At vero nihil repugnantiæ est. Immo verũ que est necessarium in secunda figura, scilicet, quòd in affirmatiua medium sit conuertibile, aut superius ad subiectum, & in negatiua non sit superius, nam aliàs negatiua vniuersalis erit falsa, ergo pro d, dicit homo, pro e. lapis, & pro c. animal, & fiet syllogismus, omnis homo est animal, nul-I lus lapis est animal, ergo nullus lapis est homo. ¶Et per hoc clarescit vltimum exemplum Arist. de tertia figura. Cuius litera ita est ordinanda. In tertio modo (idest in tertia figura, terminus sumendus, idest mediũ) nunquam egredietur, idest nunquam erit superius, & excedens, id a quo negari oportet, idest subiectum conclusionis, nec id quod negare oportet, idest prædicatum. Et ratio est, quia medium in tertia figura in vtraque præmissa debet esse subiectum, & ideo debet esse conuertibile, aut inferius ad vtranque extremitatem, aliàs esset prædicatio indirecta, quæ ab arte demonstratiua explosa est, & si præmissa esset vniuersalis, esset falsa. Formandus ergo est syllogismus negatiuus in tertia figura hoc modo, nullus homo est lapis, omnis homo ē animal K ergo aial non est lapis. Nec puto hic alia latere mysteria, quæ ex horum inconsideratione solent hic expositores diuinare. ¶ Haud nescio, aliqua hinc restare dubia, quæ possemus in quæstionem reuocare, sed video opus amplius, quàm putaram augeri, ob idq; satius existimo nonnulla rescindere.

DE DEMONSTRATIONE vniuersali, & particulari.

CAP. XX.

CVm autem demonstrationum alia uniuersalis, alia particularis sit L & alia affirmatiua, alia negatiua; ambigitur, utra sit pręstabilior, ac eodem modo de ea, quę recte demonstrare, & de ea quę reducere ad impossibile dicitur, quęri potest. Primum igitur de uniuersali, & particulari, deinde de affirmatiua, negatiuaq; & postea de recta, & deducente ad impossibile demonstratione determinauimus. Forsitan itaque cuipiam hoc pacto consideranti, particularis pręstabilior uniuersali uidebitur. Nam si ea demonstratio qua magis scimus, est pręstabilior (hęc. n. sane demõstrationis est uirtus, atque magis unumquodque tum scimus, cum ipsum per se quàm cum per aliud scimus, ceu musicum Coriscum: tum scimus magis, cum percepimus Coriscum esse musicum, quàm cum cognoscimus hominem esse musicũ, & in cęteris similiter) uniuersalis autem ostendit quippiam non ut ipsum est, sed vt aliud, ueluti triangulũ duorum ęqualium laterum angulos habere duobus rectis ęquales, nõ hoc sane quod duorum est ęqualiũ laterũ, sed quod triãgulus est, particulari demon-

Tex. 39.

M

A monstrat cuipiã inesse quippiã, vt ipsum est ostendente, si igitur ea demonstratio præstabilior est, quę per se quippiã demonstrat, & particularis ē talis, ipsa demonstratio particularis magis nimirũ demonstratio, ac pręstabilior quàm vniuersalis esse uidebitur. Pręterea si uniuersale quidem nõ sit pręter res singulas quicquã, demonstratio autem opinionem efficit esse aliquid id de quo demonstrat, ut quadam in rõne rerũ talem esse naturam; ceu trianguli circa singulos, figurę circa singulas, numeri denib; circa singu-
B los. Atq; ea demõstratio quę circa id versatur, quod est in ratione rerum, ea est demonstratione præstantior quæ circa id uersatur, quòd rationē eorũ quæ sunt egreditur, eaque rursus per quã non efficitur error, præstantior est ea, per quã error efficitur, uniuersalis aũt talis est demõstratio, quod quidē intueri licet, cum rationũ similitudo mutato ordine demonstratur (nam id inquiunt quod est quid tale, similitudinē mutato ordine rationũ subibit, quod quidem neque linea neq; numerus est, neq; solidũ, neq; planũ, sed præ-
C ter hæc aliud quiddam) si igitur hæc demonstratio vniuersalis est magis, & ē de eo quod minus esse videtur, quã id de quo particularis demonstrat, atque opinionem efficit falsam; vniuersalis profecto demonstratio inferior erit longe particulari. An harum altera ratio non magis est de vniuersali q̃ de particulari? Nam si duobus rectis æquales habere, non hoc ei triangulo competit, qui duorum est æqualiũ laterũ, quo est talis, sed quo triangulus est, is qui scit illud ipsi cõpetere, quo duorum est ęqualium laterum, minus profecto scit cuiniam quatenus ipsũ D
competit, quàm qui scit idē eidē ea ratione competere, qua triangulus est atque omnino si illud non eo triangulo competit quo triangulus est, deinde quispiam idipsum ostendit, non erit ipsius vtique demonstratio. Sin vero triangulo competit, ut triangulus est, is magis profecto scit, qui illud triangulo, quo triãgulus est percipit cõpetere. Eadem est, & in cæteris ratio. Si igitur triangulus ad plura sese extē-
dit, ratioq; est eadē, & non solo cõmunis est nomine, atq; cuiuis insunt triã- E
gulo tres anguli duob. rectis ęquales; non sane triangulus, vt duorum est æqualium laterũ, sed econtra, qui duorum est æqualiũ laterum, vt triãgulus est tales angulos habet. Quare qui scit vniuersaliter, is magis scit, ut quodq; cuique competit quàm is, qui particulariter scit, vniuersalis igitur demõstratio præstabilior est demonstratione particulari. Præterea si vniuersale vna quædam sit ratio, & non solo commune nomine, non minus erit quàm res nonnullę particulares. Quin etiã magis erit ac tãto quanto in illis sunt F
ea quæ non intereunt, particularia autē magis occidunt. Præterea, nulla prorsus necessitas cogit ideo, præter hæc aliquid hoc esse putare, quia vnũ significat, non enim id in ipso magis, quàm in alijs compelleret, quæcunq; non substantiam, sed quantũ, aut quale, cæteraq; significãt talia. Quod si putatur, nõ demonstratio sane, sed is qui audit huius est causa. Præterea si demonstratio quidē est ratiocinatio causam ostendens, & propter quid est, uniuersale autē magis est causa, nam cui per se quippiã inest, id sibijpsi est cã;

Cc 4 atqui

G atqui vniuersale primum est: sanè ergo cã vniuersale est: demonstratio nimirum vniuersalis præstabilior demõstratione particulari est, est .n. magis causæ, & ipsius propter quid est. Præterea usque ad hoc propter quid quærimus, tuncq; scire arbitramur, cũ non est aliquid aliud quàm hoc, ob quod aut fit, aut est quippiã. Sic.n.ipsum extremũ iã finis, ac vltimũ est: veluti gratia cuius accessit, ut argumentũ accipiat. Et hoc gratia cuius, ut reddat id quod mutuo cepit, ac debet. Et hoc item gratia uero cuius? vt non iniu-

H riam faciat. Et sic euntes cum non est ob aliud ulterius, nec est aliud cuius gratia, tum ob ipsum vt finẽ accessisse, & esse, ac fieri dicimus, & tum maxime scire propter quid accessit putamus. Quòd si cunctis in causis ita res se habet, & cum propter quid quæritur, in his aũt quæ sic sunt causæ, ut harũ gratia cætera sint, & fiant, hoc scimus maxime pacto, & in cæteris tum maxime scimus, cũ non ulterius hoc ẽ quia aliud est. Percepto igitur hoc, angulos externos quatuor rectis æ-

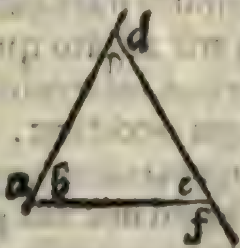

I quales habere, quia duorum est ęqualium laterũ, restat quærere, ꝓpter quid hoc eos angulos habet, atq; cognito, quia triangulus est, restat itẽ quærere, pp quid hoc eos triangulos habet? quos si percipiamus, quia est figura quæ rectis ex lineis constat, cui quidẽ non ꝓpterea ꝙ aliud quippiã est, anguli cõpetunt dicti, tũ profecto maxime scimus, ac ẽt tum vniuersaliter scimus, demonstratio igitur vniuersalis præ-labilior est longe particulari.

K Præterea demonstratio quo particularis est magis, eo magis in infinitum incidit, quo uero uniuersalis magis, eo ad simplex ac ipsum ultimum pergit, at res quo sunt infinitæ, eo nequeũt sciri, quo uero sunt finitæ, eo sub scientiã cadunt, quib. efficitur, ut res quo sunt vniuersales, eo magis sub scientiã cadunt, q̃ hoc sane quo sunt particulares, uniuersalia igitur sunt demõstrabilia magis. At eorũ magis est demonstratio, quæ sunt demonstrabilia magis, nã ea quæ referuntur simul sunt talia magis,

L uniuersalis igitur demonstratio præstabilior est lõge particulari, cum sit & magis, ut probatũ est, demõstratio. Præterea si ea demonstratio magis est expetenda, per quã hoc & aliud scitur, quã ea per quam hoc solũ percipitur, isq; qui habet uniuersale, scit, & particulare, & nõ ecõtra, patet uniuersalem demonstrationẽ expetendam esse magis & præstabiliorẽ hoc quoq; pacto quę demõstrationẽ particularem. Insuper uniuersaliter magis demõstrare, nihil aliud ẽ quàm per id ostẽdere mediũ, qđ principio ꝓpinquius est.

M Propinquissimũ aũt.i. ꝙ uacat medio, atque hoc ẽ principiũ, si igitur demõstratio, quæ cõficitur ex principio, uel ex magis principio, exactior est ea quæ non ex principio, uel ex minus principio, proficiscitur, atq; talis est ea quæ magis uniuersalis ẽ demõstratio, uniuersalis ꝑfecto demõstratio p̃stabilior est demõstratione particulari? ueluti si demõstrare oporteat .a. cõpetere .d. mediaq; sint .b. atq; .c. & .b. sit superius ipso .c. ea sane demõstratio quæ p .b. medium conficitur, magis erit uniuersalis, q̃ ea quæ per mediũ .c. extruetur.

At

A At.n.harum rationum nonnullæ differendi subeunt modum, maximè autē inde patet, vniuersalem magis præstabilem esse, nam cum propositionem priorem habemus, posteriorem quoque tum quodammodo scimus, potētiaq; habemus, uelut si quis omnē triāgulum scit duobus rectis æquales habere eum quoque, qui duorum est æqualiū laterū scit quodammodo potentiaq; duob. rectis æquales habere, & si nescit ipsum triangulum esse, sed
B qui propositionem hanc habet, is uniuersalem nullo scit modo, neque potētia, neque actu. Præterea uniuersalis quidem intelligibilis est, particularis autem ad ipsum sensum utique terminatur. Vniuersalem igitur demonstrationem præstabiliorem particulari esse satis iam per ea quæ dicta sunt demonstrauimus.

C HOc est sextum atque vltimum membrū huius primi libri, in quo Aristo. tandem agit de demonstratione & scientia cōparatiue. Quod protenditur per octo capitula vsque ad finem libri. Diuiditur autem in tres partes. In primis enim tribus capitulis comparatur demonstratio demonstrationi, in tribus sequentibus comparatur vna scientia ad aliam, & in duobus vltimis comparatur scientia ad alios habitus, puta fidem, & opinionem, & solertiam. Atque in diuisione commentatoris capitulum hoc vigesimum est vnicus texus: 39. visum tamen nobis est in tredecim particulas distribuendum. Proponit ergo primum tres diuisiones demonstrationum. s. in vniuersalem, & particularem, in affirmatiuam & negatiuam in directam & ad impossibile. De quarum singulis in singulis capitulis disserit. In hoc capite intendit docere demonstrationē vniuersalem prestantiorem esse particulari. Vbi notandum, quod cum omnis demonstratio demonstret aliquam propriam passionē & (*Triplex diuisio.*)
D in indiuiduo, nulla sit propria passio præter illam quæ est vniuersalis speciei, sit vt omnis demonstratio maiorem saltem assumat vniuersalem. Distinguitur ergo demostratio vniuersalis a particulari ratione minoris extremitatis & conclusionis. Non tamen accipitur hic particulare pro propositione de subiecto non distributo. Sed pro propositione de subiecto singulari. Est ergo demonstratio particularis cuius conclusio est singularis, vt omnis homo est risibilis. Petrus est homo, ergo Petrus est risibilis: & vniuersalis quæ concludit propositionem de subiecto communi. Respectiue tamen illa quæ concludit passionem superioris speciei vt sensibile, de aīali, dicetur magis vniuersalis, respectu cuius illa quæ concludit eandē passionem de inferiori specie censetur particularis. ¶ In tribus ergo primis particulis adducit primo tres apparentes rationes, ꝙ demonstratio particularis sit dignior. Prima. Illa demonstratio est præstantior quæ magis facit scire, nam illa est præstantior quæ maiorem virtutem habet demonstrandi, & virtus demonstrandi non est nisi virtus generandi scientiam, sed demonstratio particularis magis facit scire quàm vniuersalis, ergo est præstantior. Probatur minor. Illa quæ facit scire per se, magis facit scire, quàm illa quæ facit scire per aliud, sed particularis facit scire per se, & vniuersalis per aliud, ergo, particularis est præstantior. Probatur maior exemplo, cum scio in particulari Coriscū esse musicum, Coriscus nomen proprium est, scio id quod per se conuenit Corisco, sed cum scio hominem esse musicum, scio Corisco posse conuenire musicam inquantū est homo, & ideo magis & ꝓprius scio primo, quàm secundo modo. Sed minor probatur alio exemplo, quia demonstratio vniuersalis demonstrat per rationem cōmunem, vt habere tres angulos æquales duobus rectis, conuenire isosceli, non quia est isosceles, sed quia est triangulus. ¶ In secūda particula (præterea si vniuersale) sequitur secunda ratio. Demonstratio opinionem facit, id est, cognitionem, & sciam aliquid esse in rerum natura, vt hominē esse risibilem

Demon vniuer. & part.

E

1. Parti.

F

2. Parti.

G risibilem, ignem esse calefactiuum &c. sed vniuersalia nullum habent esse reale præter singularia, quia nullus est triangulus nisi hic singularis, ergo demonstratio quæ concludit in particulari hanc naturam conuenire huic rei, præstantior est quàm illa quæ demonstrat in vniuersali, cum propinquius attingat ad modum essendi rerum. ¶In tertia particula, (Atque ea demonstratio) subsequitur tertia ratio, quæ talis est, Illa demonstratio præstantior est, quæ versatur circa illa quæ magis participant de ratione rerum seu de ratione essendi, vt vertit Boetius, & ea rursus quæ non potest esse causa errandi, quàm illa quæ versatur circa illud

Tertia.

H quod minus participat de ratione essendi, & minus potest esse causa errandi, sed demõstratio particularis se habet hoc modo respectu vniuersalis, ergo est præstantior. Probatur minor, vniuersalia circa quæ versatur demonstratio vniuersalis, inquantum sunt vniuersalia, abstrahuntur a rebus, & per consequens minus participant de ratione essendi, quam singulare, & ideo ex illis potest generari error quod sint realiter separata, nam propter huiusmodi demõstrationes vniuersales Plato asseruit ideas separatas. Ponit exemplum Aris. quod cap. 5. tex. 13. ante posuerat, videlicet. Si permutatim pro-

I portionari, quod nec est proprium linearum nec numerorum, id est, quantitatis continuæ nec discretæ, sed alicuius communis, & nominati (quod possumus appellare, proportionabile) demonstraretur de aliquo, suspicaretur quis illud esse aliquid vniuersale separatum. ¶In quarta particula (An harum altera) molitur rationes soluere. Solutio primæ est hæc, quod illa non concludit inconueniens magis de vniuersali quã particulari demonstratione. Modus peculiaris respondendi Aristo. est per interrogationem. Quinimo econtrario demonstratio vniuersalis magis facit scire, nam qui scit isoscelem habere tres angulos æquales duobus rectis, minus scit cui illa passio per se primo conueniat, quàm qui scit illam passionem conuenire propriæ rationi trianguli, quoniam isosceli non conuenit illa passio inquantum

Quarta.

est isosceles, sed inquantum est triangulus si K eadem passio conueniret triangulo non inquantum triangulus est, qui talem passionem demonstraret de triangulo, non proprie, & per se demonstraret. In summa vult dicere, q cum demonstratio semper demonstret passionem vniuersalem, & demonstratio vniuersalis demonstret illam per propriam rationem communem cui per se primo conuenit, magis facit scire quàm demõstratio particularis, quæ demonstrat eandẽ passionem de singulari, vel de aliquo inferiori, cui illa ratio communis non per se primo conuenit ¶Et hoc est quod concludit. Si igitur triangulus ad plura se extendat, nõ tanquam æquiuocum sed tãquam genus aut L species, & singulis speciebus trianguli conueniat vna communis passio, illa conueniet per rationem communem trianguli, ob idque demonstratio vniuersalis quæ illam demonstrat per talem rationem communẽ magis facit scire, & per consequens est dignior quàm particularis. ¶In quinta particula (Præterea si vniuersale.) Soluit secundam rationem, videlicet, quod cum vniuersale dicat vnicam rationem communem, nõ minus participat de ratione essendi quòd singularia, immo quamuis non habeat esse realiter nisi in singularibus, tamen inquantum abstractum, est magis ens, quia est per se in- M corruptibile & perpetuum, cum singularia sint per se corruptibilia: vt quæstione. 1. sup prologum Porphyrii expositum reliquimus ¶In sexta particula (Præterea nulla.) Soluit tertiam rationem dicens, nullam esse necessitatem asserendi propter demonstrationes vniuersales, vniuersalia esse realiter separata a singularibus. Nullam, inquit, maiorẽ necessitatem quàm in accidentibus, quamuis enim idem sit album & dulce, & quis demonstret de albo disgregare visum, nihil considerando de dulci, non propterea negat album esse dulce, & propterea quòd mathematicus demõstret proprietates quãtitatis nihil loquendo de substantia, non negat quantitatem inhærere substantiæ. Et ita qui aliquid demonstrat de triangulo abstrahendo per intellectum ab hoc, & ab illo,

Quinta.

Sexta.

A illo, non asserit aliquem esse triangulum realiter a singularibus separatum, sed ipse qui hoc existimat fallitur. ¶In septima particula (Præterea si demonstratio) Postquã rationes in contrarium dissoluit, pergit formare septem rationes ad probandum intentum. Prima est, Illa demonstratio est præstantior quæ reddit causam conclusionis (nam cum scire sit rem per causam cognoscere, illa facit magis scire) sed demonstratio vniuersalis procedit per causam, nã causa passionis quæ demonstratur debet esse ratio communis alicuius speciei specialissimæ aut subalternæ, ergo demonstratio vniuersalis est prçstantior. ¶In octaua particula (præterea vsque.) sequitur B secunda ratio quæ est uelut superioris explicatio. Tunc unamquanque rem scire arbitramur cum ipsam vsque ad vltimã causam resoluimus, sed hoc fit per demonstrationem vniuersalem, ergo. Exponit primo maiorem in causis finalibus, vbi res est perspicacior. Veluti si quis quærat a mercenario, cuius huc gratia venis? quo respondeatur, vt argentum accipiat, iterum quçratur, ad quid vis argentum? & respondente vt mutuum soluat, illius adhuc causã respondeat, ne iniuriam faciat, quæ cum sit opus virtutis, est iam prima causa. Ait ergo Aristo. quòd quemadmodum in hoc casu non scimus simpliciter cur iste venit, C quoadusque sciamus illum ultimum finẽ, ita res se habet in aliis generibus causarũ. Probat deinde minorem videlicet, quòd hoc spectet ad demonstrationem vniuersalem. ¶Vbi notandum est, quòd omnes sex anguli trianguli æquiualent sex rectis, ut apparet in figura tex. Nam. a, & b. æquiualent duobus rectis, cum fiant à linea cadente super lineam rectam, & eadem ratione. c. & d. æquiualent duobus rectis, & pariter. e. & .f. Cum igitur tres intrinseci æquiualeãt duobus rectis, fit vt tres extrinseci æquiualeant quatuor, nec hoc solum est uerum in triangulo, sed cuiuscunque angularis figuræ rectilineæ anguli omnes extrinseci æquiualent quatuor rectis, vt ex. 32. conclusione Euclidis colligitur. Ait ergo Arist. ꝙ si quis a geometra quçrat an D omnes anguli extrinseci isocelis æquiualeant quatuor rectis, id affirmabit. Sed si quæratur cur illi tales anguli æquiualent quatuor rectis, non respondebit particulariter, quia est isosceles. i. quia habet duo latera æqualia, sed quia est triãgulus, & rursus triangulo hoc cõuenit, quia est figura recti linea. Vbi constat resolutionẽ causarũ semper fieri procedẽdo ad vniuersaliora, & per consequẽs demonstratio vniuersalis est præstantior. ¶In nona particula (præterea demonstratio.) sequitur tertia ratio, quæ talis est, Demonstratio quanto magis est particularis, tanto magis tendit ad infinita, nã indiuidua non habent numerum determi- E natum, sed ratione materiæ possunt procedere in infinitum, sicut ait Arist. 6. physi tex. 3. ꝙ diuisio materialis continui procedit in infinitum, demonstratio vero vniuersalis tendit ad unum simplex vniuersale, quod continet sub se inferiora, sed infinita non cadunt sub scientia, ergo demonstratio vniuersalis magis facit scire, & per consequens est præstantior. Et addit, ꝙ demonstratio vniuersalis est magis demonstratio quàm particularis, quia uniuersalia sunt magis demonstrabilia quã particularia. ¶In decima particula (præterea si ea.) sequitur quarta ratio. Illa demonstratio F magis est expetenda & çstimanda, per quã plura sciuntur, quã illa per quam sciuntur pauciora, sed per demonstrationem vniuersalem, dum scitur vniuersale; sciũtur & omnia particularia, dummodo sciantur contineri sub tali vniuersali, vt qui scit omnem mulam sub ratione communi esse sterilem, quacunque statim cognita, scit illam esse sterilem, & tamen econuerso qui scit hanc mulam esse sterilem, non propterea cognoscit omnem mulam esse sterilẽ, ergo demonstratio vniuersalis præstantior est. ¶In undecima particula (insuper vniversaliter.) subiungitur quinta ratio quæ est huiusmodi. Illa demõstratio est præstabilior quæ demonstrat, aut ex primo principio, aut ex illo quod huic est proximũ aut propinquius, sed demonstratio vniuersalis est

Septima *Octaua.* *Nona.* *Decima.* *Vndecima.*

G est huiusmodi, particularis vero non, ergo vniuersalis est præstabilior. Probatur maior, quia cum virtus demonstrationis sit facere scire, & nihil sciamus nisi per resolutionem ad prima principia, illa certe quæ procedit ex immediatioribus erit dignior. Sed minor probatur, quia id quod est magis vniuersale magis accedit ad primũ principiũ quod est vniuersalissimum, veluti si demonstrãdũ sit. a. competere ipsi. d. per b, c. media, vt si demonstranda sit hæc, ois hó ẽ substãtia, prius demóstratur per, animal, deinde per, corpus, quod cum sit vniuersalius, magis accedit ad substãtiã, adeo vt hæc sit immediata, omne corpus est substantia,
H sed illa demonstratio est vniuersalior quæ vniuersaliori medio vtitur, ergo illa præstabilior est. ¶Subdit Arist. q̃ aliquæ prædictarũ rõnum subeunt modũ differendi. i. sunt dialecticæ, potissimũ. 3. & 4. quæ non vtuntur peculiari ratione demonstrationis, sed medio communi, procedunt nãque de quacunque cognitione, non solum de scientifica. ¶In particula duodecima (maxime autem.) sequitur sexta ratio quæ fere recidit in quartum. Qui scit propositionem vniuersalẽ, scit in potentia omnes singulares illius vniuersalis, ut qui scit omnem triangulum habere tres angulos &c. scit in potentia isoscelem & alias species habere tres angulos &c. qui uero econuerso scit particularẽ non subinde scit vniuersalem, ergo scia vniuersalis est præstãtior, & per consequẽs
I demonstratio vniuersalis per quã illa gignitur dignior est particulari. ¶In tertiadecima particula (præterea vniuersalis) sequitur demum septima & postrema ratio. Demonstratio quæ ad intellectum terminatur præstabilior est illa quæ terminatur ad sensum, sed vniuersalis terminatur ad intellectum, nam demonstrat vniuersale, quod solo intellectu directe cognoscitur. Etenim species vniuersales directe repræsentantes vniuersalẽ non fiunt nisi per abstractionem intellectus, & ideo solum sũt in intellectu, demonstratio vero particularis terminatur ad sensum, nam singularia solo sensu cognoscuntur directe, ab intellectu vero solũ cognoscuntur reflexe. s. per reflexionẽ ad singulare phãtasma. Cuius ratio est, quia cũ K in intellectu nulla sit species nisi per abstractionem, nulla est proinde illic singularis, per vniuersalem vero nó potest intellectus hoc potius quàm illud singulare repræsentare, nisi reflectendo se supra singulare phãtasma, vt. 3. de anima, Deo dante faciemus notum.

Duodecima. *Tertiadecima.*

DE DEMONSTRATIONE affirmatiua, & negatiua.

CAP. XXI.

L AFfirmatiuam autem negatiuæ demonstrationi præstare, hinc sane patebit. Sit enim ea præstabilior demonstratio (cętera modo sint eadem) quæ e postulationibus suppositionibusve, aut propositionib. pauciorib. constat. Nam si notæ similiter sint, citius per hasce cognitio cóparabitur, quod quidẽ magis est expetendũ, rõ aũt propositionis huius, præstabiliorẽ eam inquam esse quæ ex paucioribus constat, uniuersaliter hæc est. Nam si similiter sunt ipsa media nota, priora uero sunt notiora, sit una quidem demonstratio, qua. b. c. de medijs. a. demonstratur ipsi cópetere. e. alia uero, M qua rursus. a. per. b. c. media ipsi. d. cópetere demonstratur, hæ igitur, a. d. inquam, & . a. e. simili modo sese habent, sed. a. d. prior est, atque notior. a. e. per illam enim hæc demonstratur, atqui id magis creditur, per quod ostenditur aliud, demonstratio igitur ea quæ ex paucioribus constat (modo sint cætera paria) præstabilior est, ut probauimus. Ambæ igitur per tres terminos, propositionesue duas demonstrant: uerum altera esse quippiam, altera & esse

A esse quippiam, & non esse fuit it: ex pluribꝰ ergo constat, quare inferior ē, ut cōstat, quàm affirmatiua. Præterea id ita esse patet, cum demonstratū sit ratiocinationem esse non posse, si ambæ propositiones negatiuæ sint, sed alteram talem alteram affirmatiuā esse oportere. Præterea insuper hoc sumere oportet, nam cum demonstratio accrescit, affirmatiuas quidem propositiones necesse est fieri plures, sed fieri nequit, ut ulla in ratiocinatione plures una, sint negatiuæ: a. namque nulli
B competat b & b. cuilibet insit c. Si igitur ambæ propositiones sunt augēdæ media sunt interponenda, atq; inter a b. sit d. īter b. c. sit e; patet igitur e. quidem affirmatiue tam subijci quā etiā dici, d. uero dici quidē affirmatiue, subijci aūt negatiue. Nā ipsum quidem de quolibet b. prædicetur; a uero nulli ipsi insit oportet, Fit igitur vna propositio negatiua, ipsa inquam a. d. Idem est & cæteris in ratiocinationibus modus, etenim necesse est medium quidē id, quod inter affirmatiuæ proposi
C tionis terminos cadit, interuallū utrūque affirmatiuum, alterum negatiuū efficere, quare tantum una fit hæc propositio talis: cæteræ omnes sunt, ut patet, affirmatiuæ. Si igitur id per quod quippiam demonstratur notius ē, magisq; creditur; & negatiua quidem ꝑ affirmatiuam demōstratur, ut patuit; affirmatiua uero per negatiuam non demonstratur. hæc ipsa sane cū prior sit, & notior & magis credatur, præstabilior erit sine dubio negatiua. præterea si uniuersalis ea propositio quę uacat medio, ratiocinationis est, ut patet, principium, atque in affirmatiua quidem affirmatiua, in negatiua uero est negatiua, constat autem affirma- D
tiuam negatiua priorem esse, notiorēue negatio namque per affirmationē innotescere solet, præceditq; negationes affirmatio. perinde ac esse præcedit non esse affirmatiua profecto demonstratio probabilior est negatiua; quippe cum principium ipsius sit negatiuæ principio præstabilius, eamq; præstabiliorem esse oporteat, quæ prę stabilioribus principiis vtatur. Insuper antiquior est, nam absque affirmatiua, negatiua esse non potest.

Sequitur in hoc capite vigesimo primo comparatio demonstrationis affirmatiuæ ad negatiuam. Quod cum apud Cōmentatorem vnicus sit textus quadragesimus, in quinque tamen particulas secatur, nam tot rationibus Aristoteles probat affirmatiuam demonstrationem præstare negatiuæ. Prima ergo ratio est. Illa demonstratio est excellentior quæ ex paucioribus petitionibus suppositionibus ve aut propositionibus, id est dignitatibus procedit (nomina hæc latissime exposuimus cap. 8. super textum. 25.) sed demonstratio affirmatiua ex paucioribus huiusmodi principiis procedit quam negatiua, ergo est excellentior. Maiorem probat Arist. dupliciter. Pri- E F
mo quia licet omnia principia essent æque nota, tamen per pauciora citius & facilius attingimus scientiam, quod maxime est expetendū, ergo demonstratio quæ ꝑ pauciora demonstrat expetibilior est. Secundo id probat vniuersaliter. Esto principia eiusdem ordinis sint æque nota. s. comparando primum primo, & secundum secundo &c. nihilominus quanto principium est prius & immediatius, tanto est notius, vt ex supradictis constat. Hoc supposito ostendit maiorem hoc exemplo. Detur propositio mediata. a. e, s. omne. e. est. a. quæ debet demonstrari per tria media, scilicet. b. c. d, sit vero. a. d. quæ solum monstratur per duo, scilicet. b. c. vt sit verbi gratia. a. e. omnis homo est substantia, & a. d. omne animal est substantia

G substantia, vt a. sit substantia, c. homo (nam praecedens litera semper designat praedicatum) d. sit animal, c. corpus animatum, & b. corpus. Manifestum est hic, quod a.d. notior est quàm a.e, nam vt dictum est cap. 2. magis scimus principia quàm conclusiones, sed a.e. demonstratur per a.d. vt omnis homo est substantia, per omne animal est substantia, ergo a.d. est notius, & per consequens illa demonstratio quae per pauciora media demonstrat notiorem conclusionem concludit, quàm illa quae per plura demonstrat, atque adeo praestabilior est. Minorē autem videlicet affirmatiuam per paucioera media demonstrare, probat, quia licet vtraque demõstret per tres terminos & duas

H praemissas, tamen affirmatiua demonstrat per vnum genus propositionis. si solum per affirmatiuas, negatiua vero demonstrat per duo genera, quippe cuius altera praemissa debet esse affirmatiua, altera negatiua. ¶ In secunda particula (praeterea ad.) Sequitur secunda ratio facilis. Demonstratio affirmatiua procedit ex ambabus affirmatiuis, negatiua vero ex vna affirmatiua, ergo affirmatiua est praestantior. Probatur consequētia, quia postquam ex puris negatiuis nihil sequitur, sed in omni demonstratione negatiua requiritur saltem vna praemissa affirmatiua, & in propositione affirmatiua

I nulla requiritur negatiua, signum est propositionem affirmatiuam maiorem habere virtutem ad demonstrandum quàm negatiuam, & per consequens demonstrationē affirmatiuam quae vtramque praemissam habet affirmatiuam praestantiorem esse.

¶ In tertia particula (Praeterea insuper.) subsequitur tertia ratio. Propositio affirmatiua plus & frequentius seruit ad resoluendum propositiones mediatas ad immediatas quàm negatiua, ergo est dignior, & per consequens demonstratio affirmatiua quae constat ex ambabus praemissis affirmatiuis est dignior. Probat maiorem. Nā si propositio mediata est affirmatiua, debet reduci per ambas praemissas affirmatiuas, si vero propositio illa mediata est negatiua, debet reduci per vnam solam negatiuam & alteram affirmatiuam, Sit v.g. quod a. nulli cō- K petat b, id est, sit propositio mediata, nullum. b. est a, id est, nullum corpus animatum est qualitas, & b. cuilibet insit. c, idest sit haec mediata, omnis homo est corpus animatum, in Celarent, & inter a.b. scilicet extrema negatiue, mediet d, puta corpus, & inter. b. c. scilicet extrema affirmatiue mediet d scilicet animal. Igitur minor affirmatiua resoluitur per duas affirmatiuas, scilicet omne animal est corpus animatū, omnis homo est animal, ergo. Maior vero negatiua resoluitur per unam negatiuam & alteram affirmatiuam, scilicet nullum corpus est qualitas, omne corpus animatū est corpus, ergo. Et ita ostenditur proposi- L tionem affirmatiuam plusquam negatiuam resolutioni deseruire. Concludit ergo Arist. quòd si id per quod aliud notificatur notius ē, & negatiua propositio probatur per affirmatiuam, & non econuerso, fit ut affirmatiua propositio sit notior quàm negatiua, & per consequens demonstratio affirmatiua, vt pote quae ex notioribus procedit, sit praestabilior. ¶ In quarta particula (praeterea si vniuersalis.) sequitur quarta ratio quae talis est. Illa demonstratio est praestantior cuius primum & immediatum principium est praestantius, sed talis est demonstratio affirmatiua, ergo. Probatur minor. Principium immediatum propositionis affirmatiuae est propositio affirmatiua, prin- M cipium autem immediatum propositionis negatiuae est propositio negatiua, sed affirmatiua propositio praestantior est quā negatiua, tum quia vt dictum est, prior est & notior in demonstratione, cum negatiua demonstretur per affirmatiuam & non econuerso, tum quia quamuis vtraque sit in suo genere immediata, quia sicut affirmatiua immediata non habet priorem affirmatiuam, ita nec negatiua immediata habet priorem negatiuam, tamen secundum esse naturae rerum affirmatio praecedit negationem, sicuti esse praecedit non esse, & per affirmationem innotescit negatio, sicut per positiuum innotescit priuatio.

¶ Quod si quis arguat negationem praecedere

A dere affirmationem, nã antequam mundus esset, verum erat dicere. mundus non est, & quodcunque indiuiduum prius non est, quàm sit. ¶ Respondetur quòd via generationis ex non esse proceditur ad esse, tamẽ id quod non est non produceretur nisi ab illo quod est, sicut aqua non calefieret nisi ab igne qui est actu calidus. Et nisi deus fuisset æternus, nihil produceretur. Hac de causa priuatio innotescit per habitum, vt tenebræ sunt absentia lucis, & cæcitas, carentia visus. Vnde de chimæra quæ nunquam fuit nullam cognitionem habemus nisi per negationem rerum quas nouimus, vt ꝙ neque sit homo neque equus &c. ¶ In quinta particula (insuper antiquior est.) concludi B tur quinta & vltima ratio, videlicet ꝙ demonstratio affirmatiua sit præstãtior, quippe antiquior sit & natura prior, cũ negatiua propositio depẽdeat ab affirmatiua per quã demonstratur, non tamen econuerso.

DE DEMONSTRATIONE ad impossibile.

CAP. XXII.

Tex. 41. CVm autem affirmatiua præstabilior sit negatiua, patet rectam ẽt ea præstabiliorem esse, quæ ad id deducit quod fieri nequit. Atq; primo C scire differentiam ipsarum oportet. Igitur a. quidem nulli b. competat, b. uero cuilibet insit c. atque hoc pacto negatiua recta fit demonstratio, qua quidem a. processione recta nulli cõpetere demonstratur. Sed ea quæ ducit ad id quod fieri nequit, sic sese habet, nam si demonstrandum est, a. nulli competere b sumendum est econtra, cuilibet eidem ipsum competere at b. etiam cuilibet c. quare fit, vt a cuilibet competat c. Sit autem notũ, atque concessum, hoc minime fieri posse, non ergo fieri potest, ut a. competat ipsi b, quòd si b. conceditur ipsi D competere c. fieri profecto nequit, ut a. competat ipsi b. Termini igitur ordine simili disponuntur, verum differentia in propositionum negatiuarũ cognitione cõsistit, utra inquam istarum sit notior, utrum hæc a. nulli competit b. an ista a. nulli competit c. cũ igitur conclusio notior est, tum ea sane fit demonstratio; quæ deducitur in id quod haud quaquam fieri potest: sed cum ea propositio quæ in ratiocinatione sumitur notior est, tum recta nimirum efficitur demonstratio. At E constat propositionem hanc a. nulli competit b. priorem hac esse natura a. nulli competit c. Ea namque sunt conclusione priora, ex quib. emergit ipsa conclusio, atque patet hanc quidem a. nulli c. competit, conclusionẽ esse, illam autem a. nulli b competit, id esse ex quo emergit ipsa conclusio. Non enim si fit. vt quippiam tollatur hoc quidem est conclusio, illa uero ex quibus, sed id quidem ex quo fit ratiocinatio, quæ sic sese habet, ut aut totius ad partem, aut partis ad totũ rationem habeat: at. a c. & a b. propo- F sitiones nõ sic inter sese habent, ut patet. Si igitur ea demonstratio, quæ ex notioribus prioribusue conficitur, semper est præstabilior. utraque uero demonstratio dicta, ex negatione quidem creditur. altera tamen ex priore, altera ex posteriore, negatiua demonstratio præstabilior est ea simpliciter demonstratione, qua deducitur ad id quod fieri nequit. Quare patet, affirmatiuam quoque demonstrationem rectam, quę quidem negatiuæ præstat ut patuit, præstabiliorem esse eadem.

Sub-

G SVbsequitur in hoc capite. 22. vt monstretur demonstrationem directam præstātiorem esse illa quæ est ad impossibile. Atqui apud Cōmentatorem vnicus est hic textus. 4.. diuiditur autem in tres particulas. ¶In prima definitur quid sit demonstratio ad impossibile, quod explicatur per comparationem ad demonstrationem directam. Assumantur enim duæ præmissæ in Celarent, nullum b. est. a, omne c. est. b. Ex his fiet demonstratio directa si concludatur, nullum c est a. At uero vt maior illa negatiua demonstretur ad impossibile, sumendum est inquit contrarium, scilicet a. nulli competere, b. Non
H est solicitus Aristo. in tanto rigore loqui, non enim sumendum est contrarium, sed contradictorium, nam qui negaret, nullū. b. est. a, negare etiam posset, omne. b. est. a. cum duæ contrariæ possunt esse falsæ. Ergo, vel loquitur in materia naturali, vbi contrariæ non possunt esse falsæ, vel accipit indifferenter contrarium pro contradictorio. ¶Est ergo demonstratio ad impossibile quando ex contrario aut contradictorio propositionis negatæ infertur aliquod impossibile per quod ostenditur propositionem negatiuam esse veram, vt si negetur, nullum. b. est. a. in materia naturali, scilicet, nullum animal est lapis, dato contrario, omne. b. est. a. & sub
I sumpto, omne. c. est. b, scilicet omnis homo est animal, inferam, omnis homo est lapis, consequens est falsum, & non minor, ergo maior, & per consequens contrarium ē verum ¶In secunda particula, (Termini igitur.) infert conuenientiam, & differentiam inter huiusmodi demonstrationes. Conueniunt enim, quod utraque procedit ex eadē dispositione trium terminorum puta ex eodem medio & ex eisdem extremitatibus, licet non ex eisdem præmissis, quia directa fit in Celarent, & ad impossibile, in Barbara. Differentia tamen (inquit) est, quod si illa negatiua quæ sumpta est pro maiori de Celarent notior est in veritate, quàm contraria cōclusionis quæ infertur in Barbara (semper loquitur in materia naturali) fit tunc demonstratio directa in Celarent. Sin uero

K contraria conclusionis quæ infertur in Barbara est notior, tunc demonstratio fit ad impossibile. Exempli gratia. Neganti hanc, nullum animal rationale est irrationale, in vanum sane demonstraretur ad impossibile ex eius contraria. s. omne animal rationale est irrationale, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est irrationalis, consequens est falsum, quia sua contraria in materia naturali est vera. s. nullus homo est irrationalis, ergo aliquę præmissarum &c. In vanum inquam esset quia illa contraria conclusionis. s. nullus homo est irrationalis, quæ sumitur pro præmissa ignotior est quàm, nullum animal rationale est irrationale, vbi formaliter exprimitur prædica L tum repugnare rationi subiecti. Vnde potius ex hac arguendum est directe in Celarent, nullum animal rationale est irrationale, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est irrationalis. At uero econuerso neganti hanc, nullus homo est irratiōnalis, potest ad impossibile demonstrari ex contraria. s. omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, ergo omne animal rationale est irrationale. consequēs est falsum, immo, nullum animal rationale est irrationale, quę clarior est quàm illa primo negata. Eodem modo neganti hanc, animal non est equus, arguitur ad impossibile ex contradictoria, omne animal M est equus, omnis homo est animal, ergo omnis homo est equus, consequens est falsum. ergo &c. nam rustico notius est hominem non esse equum quàm animal non esse equū ¶In tertia particula, (At constat &c.) His suppositis probat conclusionem intentam. Et probatio est hæc. Demonstratio affirmatiua potior est quàm negatiua, & negatiua quam ad impossibile, ergo omnis demonstratio directa præstantior est quàm ad impossibile. Et hoc modo fit nota illa consequētia in principio capituli, quæ prima fronte non habet apparentiam. Cum affirmatiua demonstratio præstantior sit quam negatiua, patet rectam præstabiliorem esse ea quæ est ad impossibile. Est enim sensus quod supposito ex dictis affirmatiuam præstabiliorem

A liorem esse negatiua, & ostenso iam nunc negatiuam præstabiliorem esse ea quæ est ad impossibile, fit vt omnis directa sit præstantior. Quod autem negatiua directe præstantior sit demonstratione ad impossibile, probat hoc modo, Illa demóstratio est præstabilior, ut ex dictis patet, quæ procedit ex prioribus & notioribus, sed demonstratio negatiua directa procedit ex prioribus notioribus, ergo est præstabilior. Probat rursus minorem, eo q illa propositio, nullū b.est.a. que est maior in demonstratione directa in Celarent, est prior (& per consequens notior) quàm illa, nullum c. est.a. cōtraria conclusionis demonstrationis ad im-
B possibile, eo q est præmissa respectu illius, quia nullum.c. est. a. infertur in Celarent ex illa, nullum.b. est a. & illa, nullum. c. est a. est quadammodo præmissa rursus in demóstratione ad impossibile, puta omne. b. est.a, omne.c.est.b. ergo omne c.est.a. consequens est falsum, imo nullum.c.est. e.ergo aliqua præmissarum, ergo præmissa demóstrationis directæ est prior quàm præmissa demonstrationis ad impossibile. ¶Quod si quis contra arguat, nullū.c. est.a. esse priorem quàm, nullum.b.est. a. postquam in demóstratione ad impossibile, nullū c. est.a. ē præmissa, & nullum.b.est. a. est conclusio. ¶Respondet Aristo. ingeniose licet obscure illic, (Non enim si fit &c.) & responsio
C stat in hoc, q illa, nullum. c. est.a. non est proprie præmissa in demonstratione ad impossibile respectu illius, nullum.b.est a. Propterea nanque q tollatur conclusio demonstrationis ad impossibile, dicendo, consequens est falsum, non accipitur eius contrarium aut contradictorium formaliter propræmissa, debet se enim conclusio habere ad præmissas sicut pars ad totum, quia præmissæ constant ex tribus terminis, scilicet medio & extremitatibus, ex quibus extremitatibus debet constare conclusio. Et tamen contrarium aut contradictorium conclusionis ad impossibile, non ita se habet respectu propositionis negatæ, ex cuius contrario procedebat demonstratio ad impossibile. Colligitur ergo, q licet demóstratio ad impossibile quandoque sit affirmatiua, D nihilominus demonstratio negatiua, si sit directa, est præstantior, quia cætera nō sūt paria. ¶Scio hic multos de huiusmodi demonstrationum cōparationibus multa disputare. Sed nec res tanti est momenti, & Aristo. iam abunde tractauit.

DE CERTITVDINE & unitate scientiarum.

CAP. XXIII.

Scientia autem scientia exactior Tex.43. prior q; est ea, quæ eadem & ipsius E esse, & propter quid esse est: sed non ea quæ est ipsius esse sine ea quæ est ipsius propter quid est, & ea quæ nō est de subiecto, ut Arithmetica ipsa musica; & item ea quæ est ex paucioribus ea quæ est ex additione, ut Arithmetica ipsa Geometria. Ex additione autē dico hoc pacto: unitas est substantia positione uacans, punctum uero cum positione substantia est: hoc igitur ex additione esse dico. Vna autem scientia est quæ unius est generis: quæ componuntur ex primis, & sunt partes, aut effectus horum per se: diuersæ uero scientiæ sunt, quarum principia ex F eisdem non sunt, nec ex unius principijs principia alterius proficiscūtur. Huius autem est signum cum ad ea, quæ non demonstrantur est uentum; oportet.n.ipsa eodem in genere esse; in quo sunt ea quæ sunt demonstrata; est autem, & huius signum, cū ea quæ demonstrantur per ipsa eodem in genere sunt, atque propinqua. Atq; fieri potest, ut plures eiusdem sint demonstrationes, non solum si ex eadem serie medium non cohærens accipiatur

G ut si inter a.b. nunc c. nunc d. nunc e. medium accipiatur, sed etiam si ex diuersa sumatur. Sit.n.a.mutatur c.mouetur b.uoluptate afficitur, uerũ igitur dices si c de b. & a. de d. prædicaueris, qui namque uoluptate afficitur mouetur, & qui mouetur mutatur. Rursum inter eosdem terminos medium d.ponatur. in quo sit, quietem consequitur, uerum igitur identidem dices si a.de b. & b. de d. prædicaueris, qui namque afficitur uoluptate is quietem cõsequitur, is mutatur. Quare per diuersa media, non ex eadem
H serie sumpta conficitur ratiocinatio, non tamen adeo diuersa. ut neutrum dicatur de altero, necesse est.n.ambo cuipiam eidem inesse. Considerandũ est, quod modis per cæteras quoq; figuras eiusdem ratiocinatio fieri põt.

Hæc est secũda pars huius sexti membri, in qua post cõparationes factas inter demonstrationes, sequitur vt scientia quæ est effectus demonstrationis comparetur ad sciẽtiam. Et quia in scientia sunt tria .s.habitus, obiectum, & principiũ In hoc. 23. fit comparatio inter habitus scientiæ,
I & in sequẽti, inter obiecta sciẽtiæ, & in 26. inter principia sciẽtiæ. Atqui in diuisione Cõmentatoris cõtinet textũ.42. & partem textus.43. In textu.42. cõparantur scientiæ quantũ ad certitudinem, & in 43. quantum ad vnitatẽ.¶ Est ergo prima conclusio, sciẽn exactior ac prior est alia sciẽtia tripliciter. Boetius pro, exactior vertit, certior. Et quã quam idem sit tamen vocabulum, certior, clarius est ac magis vsitatũ. Primo modo, vna scientia est certior alia, eo ꝙ facit cognoscere & conclusionem & propter quid illius. Alia uero solam facit cognoscere cõclusionem. Boetius dicit, ꝙ illa est certior quæ facit cognoscere, & ꝑpter quid & qu, vbi illa particula causalis, quia, rem obscurat. Posset enim quis suspicari sensum Aristo. esse, ꝙ vna & eadem scientia demonstret a causa & ab effectu, & alia non demõstret nisi solum ab effectu. Attamẽ quicquid sit de hoc, non est hic sensus Arist. sed sensus est, quòd illa scientia in qua quis scit non solum hoc, puta lunam esse eclipsabilẽ, aut rhabarbarum purgare choleram, sed etiam scit eius causam, certior est illa qua solum scit hoc esse hoc, aut ab effectu, aut signis, aut aliis coniecturis. ¶ Secundo modo vna scientia est uerior alia, quia non est de subiecto, cum alia sit de subiecto. Nõ est sensus, ꝙ aliqua scientia non habeat subiectum, sed ꝙ illa scientia cuius subiectũ abstrahit a subiecto sẽsibili, est certior quã illa quæ concernit subiectum sensibile & naturale, vt Arithmetica certior est quã Musica, quia tracta de quantitate abstrahendo a subiecto. Musica vero de quantitate sensibili, & res sensibilis est subiectum quantitatis. ¶ Tertio modo vna scientia est certior altera, quia eius subiectũ est simplicius, & subiectum alterius fit per compositionem, id est, additionem ad illud, vt Arithmetica certior est quàm Geometria, quia vnitas quæ est principium numeri, de quo tractat Arithmeticus, & simplicior est quàm punctum quod est principium quantitatis continuæ de qua tractat Geometra. Est.n. inquit, unitas, substantia indiuisibilis non habens positionem, & punctum est substantia indiuisibilis habens positionem in continuo. Hic sunt qui existiment Arist. insinuare quandam opinionem Platonis, qui tenebat rerum substantias nihil aliud esse quàm vnitates quasdã mathematicas, quam proinde referet hic S. Tho. At vero forte Arist. non loquitur nisi secundum veram opinionem. Non enim accipit hic nomen, substantia, pro primo prædicamento vt distinguitur ab accidentibus, sed accipit loco generis pro essentia cuiscunque rei, siue accidens sit siue substantia, quemadmodum ipse docet accipi nomen, substantia. 5. metaphy.tex.15. Et dicit ꝙ vnitas definitur per hoc solum, ꝙ sit res indiuisibilis, quia non habet positionem in continuo, qui enim solum

A ſolum dicit, duo, aut tria, nullum ponit ordinẽ vnitatum, vt unum ſit hic, & aliud illic aut vnum ſurſum & aliud deorſum &c. Punctum vero dicit quid indiuiſibile, quod habeat poſitionem in continuo, nam in continuo punctum medium eſt inter extrema, & vnum eſt ſurſum, & aliud deorſum. Et ſic geometra quam ſi ex indiuiſibilitate unitatis, & poſitione in continuo componit definitionem puncti. Quo igitur exemplo nihil aliud uult docere Ariſtot. niſi, quòd illæ ſcientiæ quæ utuntur principiis magis compoſitis, & magis in particulari, non ſunt ita certæ. ſicut illæ duæ tractant de rebus in uniuerſali & magis abſtractæ. ¶ In ſecunda particula, quę eſt textus. 43. (vna autẽ ſcientia.) Fit ſecunda comparatio ſcientiæ

B ad ſcientiam in unitate, & diuerſitate. Vbi ponitur ſecunda concluſio. Illa ſcientia eſt una quæ eſt vnius generis ſubiecti, illæ vero ſunt diuerſæ quæ procedunt ex principiis diuerſis, ad cuius intelligentiam notandum eſt, vt egregie hic notat diuus Thomas, quod ſcientia eſt motus quidam rationis, quo intellectus ex quibuſdam principiis tendit in cognitionem alicuius rei, ſicut ſenſatio eſt motus in ſenſibile, & quia motus ut autor eſt Ariſtote. 5. phyſic. tex. 5. diſtinguuntur & ſortiuntur ſpeciem ex termino, & fine, vt augmentatio diſtinguitur ab alteratione, quia alter eſt motus ad quantitatem, & alter ad qualitatem, hinc fit ut ſcientia dicatur una, & ab alia di

C ſtincta ab vnitate rei cuius cognitio per talem ſcientiam intenditur, ut Geometria quamuis multas & diuerſas concluſiones diuerſarum linearum, & figurarum complectatur, eſt unc ſcientia, quia omnia illa tendunt in cognitionem quantitatis continuæ, & ſub tali ratione omnia conſiderantur, atque adeo Arithmetica quæ tractat de numero eſt alia diſtincta, & ita de cęteris, quemadmodum viſus, diſtinguitur ab auditu, quia ſunt diuerſorum obiectorum. Explicat ſtatim Ariſto. quænam dicantur comprehendi ſub vno genere, & dicit illa eſſe tria. ſ. principia, & partes, & affectus. i. paſſiones quę per ſe conueniunt eidem ſubiecto. Principia ſunt propoſitiones immediatæ infra limites illius generis, ut in Geometria, a quolibet puncto in quodlibet pũctum lineam ducere ſi ab æqualibus continuis quantitatibus æquales demas &c. Dixerim infra limites illius generis, quia vt ſupra dictum eſt, non eſt tranſeundum in demonſtrationibus a genere in genus, vt. ſ. vna ſcientia probet ſua principia per principia alterius ſcientiæ, & licet ſubalternata aſcendat ad ſubalternantem, tamen habet ſua propria principia, ut Muſica ſit de numero ſonoro, & Arithmetica de numero abſtracto. ¶ Partes intelliguntur eſſe partes ſubiectiuæ, ideſt ſpecies propriæ, ut Geometria tractat de lineis, ſuperficiebus, & corporibus, quæ ſunt per ſe ſpecies quantitatis continuæ. Dicit, per ſe, quia non tractat de figura lignea, ænea &c. quæ ſunt accidentales ſpecies figuræ. Et eodem modo tractat de paſsionibus per ſe quantitatis, vt, habere tres æquales duobus rectis, &c. Sed non tractat quænam figura ſit pulchrior, quæ ve ſit ad motum accõmodatior, circularis ne an potius angularis. ¶ Subdit, (Diuerſæ vero ſcientiæ ſunt quarum principia non ſunt ex eiſdem neque principia unius ex alterius principiis proficiſcuntur.) Arguere hic quiſpiam poſſet Ariſtotelem inaduertentiæ, quippe qui unitatem ſcientiæ definiuit ex unitate obiecti, & tamen diuerſitatem ſcientiarum explicat ex diuerſitate principiorum, cum debuiſſet explicare diuerſitatem ex diuerſitate obiectorum. ¶ Ad hoc reſpondetur. Primum quod Ariſt. non dicit expreſſe, quod unitas ſcientiæ ſit ex vnitate obiecti, tametſi ſub his uerbis ſoleat hic locus citari, ſed dicit, quod vna ſcientia eſt illa quæ ẽ unius generis. & nomine vnius generis intelligit illa tria. ſ. principia, partes, & paſſiones, & ideo & ex vnitate principiorum ſumit vnitatem ſcientiæ, & ex eorum ſubinde diuerſitate oſtendit diuerſitatem ſcientiarum. Secundo reſpondetur, quod idem eſt dicere, vnitas obiecti, & vnitas principiorum, nam vnitas ſcientiæ, ut quæſtione. 7. explicabimus, non ſumitur ex vnitate ma

D (right margin, top) · E (right margin, middle) · F (right margin, lower)

G teriali obiecti: nam de eadem re materiali sunt diuersæ scientiæ, de quantitate enim quæ est subiectum Geometriæ, tractat etiã philosophus naturalis quatenus quantitas requiritur ad motum. Sed attenditur unitas scientiæ penes vnitatem formalem obiecti, quæ sumitur ex ratione principiorum. Differt n. Geometria a Philosophia naturali quia geometria tractat de quantitate per principia abstrahentia a materia sensibili. Philosophia uero per principia concernentia motum. Ait uero, Quorum principia non sunt ex eisdem. ueluti principia trianguli, & quadranguli quæ sunt ex principiis figuræ. Et rursus, quod principia vnius non
H sint ex principijs alterius. sicuti principia isoscelis sumuntur ex principiis trianguli, quæ omnia ad eandem pertinent scientiam. Probat deinde conclusionem a signo dicẽs, signum huius vnitatis, & diuersitatis tunc apparere, cum fit resolutio scientiæ usque ad immediata principia. Tunc enim apparet quomodo prima principia unius scientiæ differunt a primis alterius, & cum prima principia sint eiusdem generis cum alijs mediatis quæ ex primis per se sequuntur, inde apparet quomodo omnia principia unius scientiæ differunt a principiis alterius. ¶In tertia particula, (Atque fieri potest.) Exponendo hoc quod postremo nunc dixit, ostendit quomodo aliqua diuer
I sitas principiorum facit diuersitatem scientiarum, alia vero non. Eadem enim conclusio potest pluribus demonstrationibus demõstrari dupliciter. Vno modo quãdo plura media sunt eiusdẽ coordinationis & generis, vt omnis homo est substantia, demonstratur per, animal, quod est immediatum homini, & mediatum substantiæ (quod Argyropylus dicit, non cohærens, & Boetius non continuum) & demonstratur per corpus & per corpus animatũ. Sed omnia ista principia pertinent ad eandem scientiam, quia sunt eiusdem generis. Alio modo quã do media sunt diuersa & ex diuersa coordinatione, vt si a. prædicatum sit mutari, & b. subiectum sit uoluptate afficit, tunc hæc cõclusio, omne b. est a. id est, quicquid delectatur mutatur, potest concludi per diuersa media s. per c. quod sit moueri, & per d. quod sit quiescere. Enimuero quicquid mouetur mutatur, & quicquid delectatur mouetur (nam delectatio sensualis est motus sanguinis a corde, & delectatio spiritualis non est saltem sine præcedenti motu appetitus rationalis) ergo quicquid delectatur mouetur. Rursus quicquid quiescit, mutatur, quia quies est finis motus, & quicquid delectatur quiescit, quia est in termino sibi conuenienti ergo quicquid delectatur mouetur. Exemplum hoc Ar. sto. non ostendit in istis terminis, q̃ ista contraria media faciant diuersas scientias, quia contrariorum eadem est disciplina, sed uult per hoc explicare, q̃ eadem conclusio pertinet ad diuer- L sas scientias, vt q̃ terra sit rotunda probatur in philosophia naturali, quia omnes eius partes fluunt ad centrum, & in Astrologia a posteriori, quia cum luna intrat umbram terræ orbiculariter eclipsatur. Quæsticuncula septima hoc amplius examinabitur, si modo prius duo sequentia capitula quæ huic annectuntur exponantur.

K

QVOD FORTVITORVM & sensibilium non sit scientia.

CAP. XIIII. M

Eius autem quod proficiscitur a fortuna, causaq; fortuita, & fluctuante, per demonstrationem scientia non est. Quoniam omne quod fortuito fit, nec est vt necessariũ, nec vt plerũque, sed est id quod fit præter ista. Demonstratio vero alterius est istorũ. Omnis n. rõcinatio, q̃ p ꝓpositiones fit, aut p necessarias, aut p eas q̃ sunt plerũque conficitur, atque si necessariæ quidem sint, conclusio quoque necessaria est, sin vero plerumq; sint, conclusio quoque talis efficitur: quare si id quod pro- Tex. 42.

A proficiſcitur a fortuna, neq; plerunq; neque neceſſario fit nulla prorſus ipſius erit ſine dubio demõſtratio. Tex. 43. At uero neque per ſenſum fit, ut ſciamus; nã & ſi ſenſus talis, & non huius alicuius eſt, ſentire tamen neceſſe hoc aliquid ẽ, & aliquo in loco, & nũc vniuerſale uero, & quod eſt ſupra omnia, fieri nequit, ut ſentiatur, quippe cum non ſit hoc, neque nunc non .n. uniuerſale eſſet. Quod .n. ſemper eſt & ubique, id uniuerſale dicimus eſſe. Cum igitur demonſtrationes quidẽ ſint uniuerſales uniuerſalia uero ſentiri nequeant, perſpicuum eſt fieri non
B poſſe, vt per ſenſum ſciamus. Quin ut patet, ſi fieri poſſet, ut ſenſu triangulũ angulos habere duob. rectis æquales perciperemus, quæreremus utiq; demonſtrationem, & non, ut quidam inquiunt, ſciremus. Sentire nãq; ſingulare neceſſe eſt, at ſcientia in uniuerſalis cognitione conſiſtit. Quamobrẽ ſi in luna etiam eſſemus, terramq; ſe lunæ obijcientem videremus, non profecto cauſã ipſam defectionis ſciremus; ſciremus .n. lunam deficere, & non pp
C quid omnino ſenſu perciperemus, nõ .n. ipſius vniuerſalis eſt ſenſus, attamẽ ex eo quia ſæpe hoc accidere uideremus, ipſum uniuerſale venati, demonſtrationem utique haberemus: ex ſingularibus .n. plurib. uniuerſale ipſum patefieri ſolet. Ipſum autem vniuerſale præſtabile nimirum eſt, propterea quod ipſam cauſam indicat, quare de talib. notitia uniuerſalis præſtabilior eſt perceptione ſenſuum, & intellectione eorum quorum eſt alia cauſa. De primis autem alia ratio eſt. Patet igitur fieri non poſſe, vt quiſquam ſentiendo quicquam inquam eorũ ſciat, quæ demonſtrabilia ſunt, niſi ſentire D
quiſpiam id eſſe dicat, ſcientiam inquam per demonſtrationem habere. Sunt tamen inter ea quæ proponũtur nonnulla, quæ quidem ad ſenſus reducuntur defectione m, nonnulla namq; non quæreremus, ſi illa uiſu perciperemus, non propterea quòd ſcimus videndo, ſed quòd ex eo, quia uidemus habemus tandem ipſum uniuerſale, ueluti ſi uitrum perforatum eſſe, lumenq; per meatus penetrare viſu perciperemus, pateret etiam nobis propter quid poſt uitrum lumẽ efficitur; ex eo plane, quia uideremus quidem E
ſeorſum fieri in unoquoque, intelligeremus autem ſimul in uniuerſis hoc fieri pacto.

CVm ſuperiori capite ex vnitate ſubiecti & principiorum oſtenderit vnitatem ſcientiæ, in hoc capite proſequitur dicere de ſubiecto, & in ſequenti de principiis. Et ſunt quinque hic particulæ. Vbi notandũ, ꝙ cum dixerat ad vnitatem generis neceſſariũ eſſe, vt tam paſsiones quàm prima principia per ſe conueniant ſubiecto ſcientiæ, excludit hic duo genera obiectorum a ratione ſcientiæ .ſ. & fortuita quę non ſunt paſsiones, & effectus per ſe, & ſenſibilia quæ licet F
ſint prima in noſtra cognitione, non tamen ſunt prima ſimpliciter.

¶Eſt ergo in prima particula prima concluſio. De his quæ ſunt a fortuna, non eſt ſciẽtia, ut de inuentione theſauri, & alijs quæ nõ habent certam, & per ſe cauſam. Quam ſic probat. Quicquid ſub ſcientia cadit, ſequitur ex ſuis principijs neceſſario ſimpliciter, aut plerumque, & frequenter, ſed ea quæ ſunt a fortuna non neceſſario ſequuntur, nec frequenter, ergo illa nõ cadunt ſub ſcientia. Eadem ratione probat 3. Ethico. quòd nec cadunt ſub conſilio. Minor manifeſta eſt, nam fortuita ſunt quæ eueniunt præter intentionem agentis, quod autem non per ſe intenditur fortuito cõtingit. Sed in maiori hoc animaduer-

animaduertito, quod quæstione 3. & quæstione 4. adnotauimus, videlicet distinctos esse gradus scientiarum, aliæ enim demonstrant ex simpliciter necessariis, vt Mathematicæ, & aliæ ex his quæ plurimum contingunt, vt naturales. Talis namque est natura rerum, vt nonnumquam deficere possit, semini enim oliuæ per se conuenit oliuam generare, licet impediri nonnumquam possit. Quod autem fodiens, ut oliuam plantet, thesaurum inueniat, id per accidens quidem atque adeo raro contingit. ¶In secunda particula (At vero) sequitur secunda conclusio. Scientia non est singularium, & eorum quæ cadunt sub sensu. Quam hac ratione patefacit. Quicquid cadit sub scientia, est vniuersale, id vero quod cadit sub sensu non est vniuersale, sed hoc aliquid, idest, prima substantia, ergo de obiecto sensibili non est scientia. Et hoc est quod ait, (Nam si sensus talis, & non huius alicuius est; id est si sensus alicuius est qualitatis tamquam proprij obiecti, nam ly talis, genitiuus est, & non est, per se substantiæ, sentire enim necesse est hoc aliquid, idest singularem substantiam.) Quod probat quia id quod sentitur est hic, & nunc. i. hic color, hic sonus &c. vniuersale autem non est hic & nunc. In 1. quæstio. supra prologum Porphyrij exposuimus quemadmodum vniuersalia non sint hic, & nunc, sed sunt vbique, & semper: Vbique inquam, & semper, non positiue, & per se, nam si homo inquantum homo esset ubique, omne illud in quo reperitur ratio hominis deberet esse vbique, & semper, & ita Petrus esset vbique. Sed debet intelligi per modum negationis, videlicet, quòd vniuersale inquantum per intellectum abstrahitur, non est hic, & nunc, sicut nec est corruptibile, sed hæc omnia habet ratione singularis in quo est. ¶In tertia particula. (Quin vt patet.) excludit errorem quorundam credentium scientiam consistere in sensatione, nempe qui credebant intellectũ, & sensum eadem esse potentia, quorũ meminit 3. de anima, & 4. meta. tex. 21. & ratio stat in hoc: Per solum sensum potest quis cognoscere triangulum quem videt esse album, vel nigrum, nõ tamen sine doctore cognoscere posset tres angulos æquiualere duobus rectis, cum nec per sensum cognoscat quid sit angulus rectus. At vero esto, quis posset hoc percipere in hoc particulari triangulo, non tamẽ proinde sciret omnẽ triangulum ea ratione qua triangulus est, habere tres angulos æquales duobus rectis, & ideo qui haberet hanc experientiam adhuc egeret demonstratione vniuersali. ¶Et quia vniuersale cognoscitur, aut demonstratione, aut inductione ex singularibus, subdit secundum exemplum: Si quis inquit esset positus in luna, videretq; illam semel intrare vmbram terræ, & per illam eclipsari, non subinde haberet scientiam eclipsis, quia posset suspicari id tunc a casu contigisse, & non ex ratione motus lunæ. Cum autem id sæpe expertus esset, tunc ex multis singularib. inferret vniuersale. s. ꝙ quotiescunque luminaria sunt in talib. punctis luna eclipsatur. Colligitur ergo scientiam non esse singularium. ¶In quarta particula (Ipsum autem vniuersale.) comparat scientiam vniuersalium ad sensationem singularium. Ait. n. cognitionẽ vniuersalium præstabiliorem esse, quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis, sed scientia uniuersalis significat causam effectuum singularium, vt c. 10. expositũ est, ergo. Et ne quis obijciat, ꝙ cognitio principiorum immediatorum est præstantior sciẽtia, licet non habeatur per causam, respõdet aliam esse rationẽ eorũ, quia immediata nõ habent causam, & ideo cognitio eorum est simpliciter, ꝙ præstantior quã scientia. Et ita concludit, eorum quæ demonstrabilia sunt non esse sciẽtiã per sensum. Nisi quis, inquit, forsan æquiuoce sciẽtiã ipsam appellet sensationẽ, propterea ꝙ sciẽtia sit cognitio certissima, & ad vnũ determinata, sicut quis dr recte sentire de reb. quia recte iudicat. ¶In quinta particula. (Sunt tamẽ.) ostendit tandẽ cognitionem sensitiuam ordinari ad scientiam, explicans conclusionem textus 33. videlicet, quòd deficiente sensu deficit scientia. Ait namque, ꝙ nonnumquam defectus scientiæ, videlicet aut quòd non sit scientia, aut ꝙ sit obscura scientia, reducitur in defectum

A ctum scientiæ. Eo enim non habemus propriam scientiam, & quidditatiuam Dei, & intelligentiarum, quia illa non percipimus sensu: cognoscet tamen ea anima separata quando non dependebit a sensu. Exemplum vero Aristo. est huiusmodi, quidam antiqui philosophi falso credebant causam transparentiæ vitri esse, quòd vitrum putabant habere poros quos appellabant strictissima foramina per quę transit lumen, ait ergo Arist. quòd propterea illi non habebant certam scientiam huius, quia paruissima illa foramina videri sensu non poterant.

QVOD NON OMNIVM B syllogismorum eadem sint principia.

CAP. XXV.

ATqui fieri non potest, ut omniũ ratiocinationum eadem principia sint, quod quidem prius differendi modo contemplabimur. nam ratiocinationum aliæ ueræ sunt, aliæ falsæ, quanquam enim fieri potest, ut uerũ concludatur ex falsis, tamen id semel efficitur, ueluti si a. quidem uere. de c. prædicetur, medium autem b. falsum C sumatur, tunc. n. neque a. competit ipsi b. neque b. competit ipsi c. sed si inter has propositiones sumantur media falsa erunt ex eo, quia conclusio omnis falsa è propositionibus proficiscitur falsis, ex ueris autem ueræ conclusiones emergunt: at patet, a falsis uera differre, ac esse diuersa. Deinde neque ipsa falsa ex eisdem proficiscuntur, sũt. n. & talia falsa, ut inter sese sint contraria, & simul esse non possint, ut iustitiam esse, uel iniustitiam, uel timiditatem, & hominem, uel equum, uel bouem esse, & æquale quod est, ut maius, uel minus esse. Ex his autem quæ certa sunt hoc pacto. Neque. n. rõcina D tionum uerarum omniũ eadem principia sunt. Complurium namq; principia diuersa sunt genere, neque quibusuis accommodantur quæuis. Vnitates. n. nõ accommodantur punctis, illæ namque positione uacant his eadem competit. Necesse est autem, aut ad media accommodari, aut supera ex parte, aut infera, aut alios intra alios extra terminorum habere. Ac neque fieri potest, ut principiorũ cõmunium ulla sint, ex quib. cuncta demonstrabuntur. Dico autem commu E nia, ueluti quoduis affirmandum, aut negandum est. Genera. n. eorum quæ sunt, non eadem sunt, sed diuersa, atq; alia solis competunt quantis, alia solis hisce quæ rationem subeunt qualitatis. cum quibus per communia demonstrationes conficiuntur. Præterea principia non multo sunt pauciora conclusionibus: principia. n. ipsæ sunt propositiones. Propositiones aũt sunt cũ aut additur, aut interponitur terminus. Præterea conclusiones sunt in- F finitæ, termini uero finiti. Insuper principiorum alia sunt necessaria, alia cõtingentia. Hoc igitur modo considerantib. fieri non posse porro uidentur ut eadem sunt principia finita, si conclusiones sint infinitæ. Quòd si quispiã alio modo dicat, ueluti hæc quidem Geometriæ, hæc autem Arithmeticæ, & hæc Medicinæ principia esse, quid aliud erit quod dicitur, quã sciẽtiarum principia esse. At ex eo dicere eadem esse, quia ipsa sibijpsis eadẽ sunt, ridiculum est, hoc. n pacto cuncta eadem fiunt. At uero neque hoc ẽ, ex omnibus inquam quoduis demon

G strari quærere, omnium eadem principia esse, est.n. insignis stultitiæ sane, nam neque in manifestis hoc fit scientijs, neque in resolutione fieri potest. Propositiones.n. uacãtes medio principia sunt, atque diuersa plane conclusio fit, assumpta uacante medio ꝓpositione. Quod si quispiam ipsas primas uacantes medio propositiones omnium esse principia dicat, sciat is unam in unoquoque genere esse. Qđ si neque eadem omnium principia sunt hoc pacto, ut ex omnib. quoduis
H oporteat demonstrari, neq; sunt adeo diuersa, ut uniuscuiusque scientię sint diuersa, restat si principia omniũ generis sint eiusdem, ex his tamen hæc, ex alijs uero alia demonstrentur. At patet, & hoc fieri non posse. Demonstratum est enim scientiarum quæ genere differunt, principia diuersa genere esse, principia namque duplicia sunt, ex quibus, & circa quod, principia igitur ex quibus, communia sunt, principia uero circa quod propria, ut unitas, magnitudo.

I Postquam in præcedenti capite dictum est de obiecto scientiæ, sequitur in hoc 25. dicere de eius principijs. Docuerat enim cap. 23. quòd vna scientia differt ab alia per hoc quòd quæuis scientia habet sua propria principia. Ostendit ergo hic diuersarum scientiarum non esse eadem principia communia. In tribus enim primis particulis ostendit illud dialecticè, idest rationibus communibus, & in alijs duabus ostendit illud rationibus analyticis, idest sumptis ex propria ratione demõstrationis. Conclusio ergo est, (Atqui fieri non potest, vt omniũ ratiocinationum .i. syllogismorum, eadem sint principia.) Probat id primo, quia syllogismorum alij sunt veri, idest vere concludentes, & alij falsi, idest falso concludentes, sed uera conclusio non concluditur, nisi ex veris, & falsa non nisi ex falsis, ergo diuersarum conclusionum, & a fortiori diuersarum scientiarum, diuersa sunt K principia. ¶ At quia posset quis huic rationi obuiare dicens, quòd falsa principia seruiunt, & syllogismo vero, & syllogismo falso, nam uerum concluditur ex falsis in syllogismo dialectico. Respondet, quòd hoc solum est verum semel, idest in primo syllogismo, vt si dicas, omne animal est risibile, omnis homo est animal, ergo omnis homo est risibilis. Sed tamen si illa maior falsa debeat rursus resolui per alia principia tunc ex falsis non concludetur, nisi falsum. L Et ideo loquendo de omnibus principijs vsque ad principia immediata, non possunt principia falsa esse principia syllogismi veri. ¶ In secunda particula. (Deinde neque &c.) idem ostendit in syllogismis falsis, dicens, quod neque omnium syllogismorum falsorum eadem sunt principia communia, nam falsæ conclusiones multæ sunt inter se contrariæ. Etenim quòd iustitia sit iniustitia, contrariatur .i. diuersum est ab eo, quòd iustitia est fortitudo, nam alia ratione falsum est iustitiam esse iniustitiã, quia videlicet prædicatum est contrarium subiecto, & alia ratione falsum est iustitiam esse fortitudinem.s. quia sunt distinctæ virtutes, & alia ratione homo non est equus, quia .s. non est hinnibilis, & alia non est bos, nempe M quia non est mugibilis, & alia ratione æquale, non est maius, vtpote quia non excedit; & alia non est minus, puta quia non exceditur. ¶ In tertia particula. (Neque enim) id ostendit in syllogismis veris quinque rationibus. Prima est hæc. Principia Geometriæ, & principia Arithmeticæ non sunt eadem, nam principium Arithmeticæ est vnitas, & Geometriæ punctum, quorum vnitas non habet positionem in continuo quã habet punctum, vt pauloante dicebamus, ergo diuersarum scientiarum diuersa sunt principia. Quod autem illa sint distincta principia probat tex. sup. dictis Arist. Nã media q̃ sunt princi-

A principia demonstrationum in eadem scientia, aut debent sumi sursum directe ascendendo, aut deorsum descendendo, aut inter extrema sumendo, sed punctum nec sumitur supra, nec sub vnitate, ergo sunt distincta principia. Explicatur maior exemplo. Ascendendo multiplicantur media si quod fuit maior extremitas in priori syllogismo, assumatur pro medio in alio, vt si dicas, omne animal est corpus animatum, omnis hô est animal, ergo oīs hô est corpus animatum. rursus, omne corpus animatū est corpus, omnis homo est corpus animatum ergo omnis homo est corpus. rursus, omne corpus est substantia, omnis homo est corpus, ergo omnis homo est substantia. Descē-
B dendo vero multiplicantur, si econuerso qđ fuit minor extremitas sumatur pro medio, vt si dicas, omne corpus est substantia, omne corpus animatum est corpus, ergo omne corpus animatum est substantia. rursus, omne corpus animatum est substātia, omne animal est corpus animatum, ergo omne animal est substantia. rursus, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo oīs homo est substantia. Sed interponēdo multiplicantur media, si omnis homo est substātia, demonstretur per, animal, & maior. s. oē animal est substantia, per corpus animatum, & omne corpus animatum est substātia, per corpus. Et clarum est, ꝙ punctum, & linea non se habent isto modo, & per consequens
C nec media diuersarum scientiarum sunt eadem & communia. ¶ Secunda ratio est ibi, (At neque fieri.) & est hæc. Si eadem essent principia diuersarum scientiarum, haberent se sicut hoc principium vniuersale, de quolibet idē affirmatur et negatur, sed hoc non est sufficiens principium in omnibus scientiis, quia vt dictum est in tex. 26. hoc non intrat formaliter demonstrationem, & ideo ꝑter illud debent esse principia alia particularia, vt in scientia de quantitate, principia quantitatis, & in scientia de qualitate, principia qualitatis, ergo quæuis scientia habet sua peculiaria, & per se principia. ¶ Tertia ratio est ibi, (Præterea principia) quæ sicuti quarta, obscura, & ideo a diuersis expositoribus diuersimode intelligitur. Dubium
D enim est quomodo principia sint pauciora conclusionibus, nam uidetur contrariū esse verum, cum quæuis conclusio syllogismi ex duabus ad minus præmissis concludatur, & sic principia sunt plura conclusionibus. Itē esto sint pauciora, non apparet quomodo sint paululū pauciora. ¶ Primo dicit S. Tho. quòd licet qulibet conclusio habeat duas præmissas, tamen quæcunque præmissa potest esse principiū multarum conclusionum, & sic principia sunt pauciora. Secundo possumus dicere forsan ad mentē Arist. ꝙ eodē fere modo quo crescunt conclusiones, crescunt principia, ut patet in exemplo, quod
E modo apponebamus primæ rationi. Sit. n. substantia. a, corpus. b, corpus animatum. c, animal. d, homo. e. Tunc series demonstrationum est hęc, omne d. est c. omne. e. est d. ergo omne e. est c. rursus omne c. est b, omne e. est c, ergo oe e. est b. vbi sicut additur vnum principium, ita & vna conclusio. Nā cōclusio prioris syllogismi facta est minor in secundo, rursus omne b. est a, omne e. est b, ergo omne e. est a. ubi additur aliud principiū, & alia conclusio. Et hoc est quod ait principia esse non multo pauciora. ¶ Quod si cōtra quis arguat, ꝙ hac ratione tot deberent esse principia quot conclusiones, si quidem vt crescunt conclusiones, augentur & principia, & quæ modo est conclusio, statim est principium. Respōdetur, ꝙ principia simpli-
F citer solū sunt propositiones immediatæ, vt b. est a, c. est b, d. est c, e. est d. (Et hoc est qđ ait (propositiones sunt cum aut additur, aut interponitur terminus) tunc. n. fit propositio .i. principium immediatū, conclusiones aūt sunt omnes propositiones mediatæ, que plures possunt esse, vt e. est c, e. est b, e. est a. rursus d. est b, d. est a, rursus c. est a. Stas ergo rō in hoc si propria principia alicuius scientiæ sunt fere tot quot sunt conclusiones, necesse est, vt quęlibet scientia habeat sua principia propria, nam principia cōia possunt seruire multis scientijs, vt, quodlibet est vel non est. ¶ Quartam rationē addit dicens, (Præterea conclusiones sunt infinitæ, termini vero finiti.) vbi dubitant expositores quomodo

propositio-

G propositiones sunt infinitę, & termini finiti videtur.n. hoc esse contra id quod supra determinatum est.cap.18.tex.25.videlicet ꝙ non est procedere in infinitum in prædicationib & per consequens neq, in demonstrationibus. ¶Item est dubium ad quod ꝓpositum addita est hæc ratio, & quomodo probet intentam conclusionem. Omissis autem opinionibus, existimo terminos hic appellare. Arist. prędicata, quæ quidē in quacunq; coordinatione prædicamentali sunt finita, & hoc est, quod loco citato, cap. 18. probauit Arist. quia & ascendendo statur in supremo genere, & descendendo sistitur in ultima specie, & inter ista extrema non possunt esse infinita media. Ait ergo Aris. ꝙ quamuis termini & predicata sunt finita, quia in
H vnoquoque prædicamento prædicata essentialia sunt finita, & prædicamenta ipsa itidē sunt finita, quia numero decem, nihilominus ex istis finitis terminis possunt infinitæ, idest innumeræ propositiones constitui, essentiales, & accidentales, dum superiora de inferioribus, & unum prædicamentum de alio, & aliud de alio prædicantur. Quemadmodum in naturalibus ex quatuor elementis innumeræ mixtorum species componuntur, & ex vigintitribus, aut quatuor elementis alphabeti conflantur dictiones sine numero. Vnde hac de causa adiunxit hanc rationem. Cum enim in quarta ratione dixisset non multo pauciora esse principia, quā
I conclusiones, vbi loquebatur de principiis tantum demonstrationis, quæ sunt numediata, & per se, extendit rationem ad syllogismos dialecticos, qui utuntur prædicationibus accidentalibus, quæ modis innumeris multiplicari possunt. Vnde cum illa quæ modo est conclusio, postea est principium, sequitur vt etiam in syllogismo dialectico quot sunt conclusiones, tot sunt etiam fere principia, atque adeo vnaquæq; scientia habeat sua propria principia. ¶Alij dicunt, ꝙ sicut species figurarum possunt crescere in īfinitum, vt triangulus, quadrangulus, & ita numeratim ascendendo, ita, & conclusiones per se in qualibet scientia possunt in infinitum multiplicari. Sed puto priorem expositionem sensum Arist. planum aperire. K

¶Subiungit tandem quintam rationem dicens (insuper principiorum alia sunt necessaria, alia contingentia) quasi dicat cum necessariorum principia sint necessaria, & contingentium, contingentia, fit ut non sint diuersarum conclusionum, atque adeo diuersarum scientiarum, eadem principia. ¶Subsequenter ibi, (Quod si quispiam.) excludit demum quendam sophisticum sensum, quo quis posset dicere eadem esse principia communia, ut ly eadem faciat suppositionem accommodam, ut dicunt antiqui, seu proportionabilem, uidelicet eadem esse principia Geometriæ, Arithmeticæ, & Medicinæ, quia.s.sicut in Geometria principia L
sunt propositiones immediatæ, & eiusdem generis cum suis conclusionibus, ita & in Arithmetica, & in Medicina, & in aliis scientiis. Ait enim sensum istum esse ridiculum, nam idem est ac si diceretur, ꝙ principia scientiarum sunt eadem, non ꝙ principium unius sit alterius, sed quod unum quodlibet sit sibijpsi idem.i.ꝙ sicut principia vnius sciētiæ sunt omnia eiusdem rationis, ita & principia alterius scientię inter se. ¶In quarta particula, (At uero.) subsequitur prima ratio analytica sumpta ex natura demonstrationis, quæ talis est, Siquis dixerit eadem esse omnium scientiarum principia communia intendens ꝙ quodlibet demonstratur exquolibet, hoc erit inquit insignis stultitiæ, quia neque in manifestis.i. in demonstrationib. M
quę immediate procedunt ex primis & immediatis principijs, neque in illis quæ procedunt ex principijs mediatis, quæ resoluūtur per alia immediata, id fieri potest. Quod probat, nam principia immediata in unaquaque scientia sunt distincta, & peculiaria & ex illis proceditur usque ad ultimam conclusionem per propositiones. quæ ex eisdem per se sequuntur, ergo non quodlibet demōstratur ex quolibet. ¶Et subiungit, ꝙ si quispiam dixerit prima principia esse communia omnibus scientijs, licet in unaquaque scientia sint alia principia proxima unicuique propria. Respondet, quòd non solum principia proxima & mediata, sed princi-

A pia immediata debent eſſe propria in vnoquoque genere, vt hactenus ſæpe dictum & expoſitum eſt. ¶ Concludit ergo, quòd ſi principia non ſunt hoc pacto communia, vt quodlibet demóſtretur ex quolibet, quã uis nec ſint adeo diuerſa, quin habeant illa principia generaliſſima commuuia, quodlibet eſt, vel non eſt, & nihil eſt & non eſt, nihilominus, cum principia omnia eiuſdem ſcientiæ tam mediata, quàm immediata debent eſſe eiuſdem generis, fit vt hæc ſcientia ex his principiis procedatur, & hæc, ex his.i. vt quælibet ſcientia habeat ſua propria principia. ¶ In quinta particula, (At pa tex.) concludit tandem ſecúdam rationem B analyticam, dicens, duplicia eſſe principia demóſtrationis, aliud enim eſt principium circa quod, puta ſubiectum circa cuius cognitionem verſatur ſcientia, vt vnitas ſeu numerus in Arithmetica. & pũctus ſeu magnitudo in Geometria, alia ſunt principia ex quibus.ſ. propoſitiones. Atqui principia quidem ex quibus, non inconuenit aliqua eſſe communia, ſicut illud generaliſſimum quodlibet eſt vel non eſt, eſt omnibus cómune, & principia ſubalternantis ſeruiunt ſub alternatæ, & Metaphyſica eſt cómunis ſciẽtia probans principia aliarum ſcientiarum, vt.c. 8.tex. 27. oſtẽdimus, nihilominus, prin C cipium circa quod, eſt vnicuique ſcientiæ proprium, & per conſequens quæcunque ſcientia habet ſua propria principia complexa, habentia attributionem eiuſdem generis ad idem ſubiectum.

Quæſtio. ſeptima.

Vtrum ex unitate generis unitas ſumatur ſcientiæ.

A PARTE negatiua arguitur. Metaphyſica eſt vna ſcientia, vt habetur 4. met.tex. 1.& lib. 6. text. 2.& tamen eius vnitas non ſumitur ab vnitate generis obiecti, ergo pars negatiua vera. Probatur minor, quia vt locis citatis eſt videre ſubiectum Metaphyſicæ D eſt ens, quod vt in prædicamentis.cap. 4.q. 1. monſtrauimus, non eſt genus. ¶ Secundo principaliter arguitur, aut vnitas generis intelligitur vt nomen ſonat, videlicet vnitas alicuius obiecti generici cõtinentis multas ſpecies, aut intelligitur genus pro ſpecie, vt vnitas ſcientiæ ſumenda ſit ab vnitate ſpecifica obiecti. Si primo modo, certe omnes ſcientiæ, quæ tractant de ſubſtantia eſſent vna ſcientia, quippe cum omnes ſubſtantiæ ſint illo modo eiuſdem generis. i. eiuſdem prædicamenti, atque adeo Philoſophia naturalis, quæ tractat de ente mobili, & Aſtrologia, quæ tractat de cælis, & Medicina, quæ tractat de corpore ſanabili, eſſent eadem ſcientia, & eadem ratione, Geometria, & A- E rithmetica, cũ magnitudo & numerus ſint eiuſdem generis generaliſſimi quantitatis. Si vero accipitur genus pro ſpecie, tunc ſequitur, quòd philoſophia naturalis non eſt vna ſcientia, vtpote quæ tractat de cœlo & terra, de elementis & mixtis, de animatis & inanimatis, quæ ſunt res diuerſiſſimæ. Immo neque Geometria eſſet vna, cum tractet de ſpeciebus variis figurarum. ¶ Et confir. Habitus quicunque ſcientiæ eſt vna res, ergo conſtituitur in propria ſpecie per proprium genus & propriam differentiam, ſicut homo & equus, & res alia quæcunque, atque adeo non ſortitur vnitatem ex obie- F cto. ¶ Tertio principaliter arguitur, quòd nec diuerſitas ſcientiæ debeat attendi penes diuerſitatem obiecti, aut principiorũ, quæ eſt ſecunda pars concluſionis Ariſtot. Si enim loquamur de ſcientia particulari vnius concluſionis, concluſio vna differt ab alia, quia extrema ex quibus conſtituuntur ſunt diſtincta. Si enim loquamur de vna ſcientia totali, tunc differunt ratione ſubiecti in quo ſunt. Differt enim philoſophia, quæ eſt in Petro ab illa quæ eſt in Paulo per hoc, ꝙ ſunt in diuerſis ſubiectis, licet ſint de eodem obiecto, & procedãt ex eiſdem principiis. ¶ Quarto principaliter arguitur. Scientia fides, & opinio, ſunt habitus diuerſiſſimi, vt capite ſequenti videbitur, & tamen poſſunt eſſe eiuſdem obiecti,

nam

G nam de mysteriis Trinitatis beati habent euidentiam, nos vero fidem, sed gentiles possunt habere opinionem. Itē scientia practica & speculatiua vt habetur 2. meta. text. 3. sunt diuersæ, quæ tamen sunt eiusdem obiecti, nā de domo potest haberi scientia vna speculatiua, & alia practica. Immo Metaphysica, physica, & Mathematica, quæ sunt diuersæ scientiæ, sunt nihilominus de eodē obiecto, nā de quātitate possunt omnes tractare. ¶ Et confir. Demōstratio, quia, & propter quid, sunt rationes differentes specie, & tamen versantur circa eandem conclusionē, puta luna est eclipsabilis. Quinimo Philosophia naturalis, & Astronomia sunt diuersissimę scientiæ, & tamen versantur circa H eandē conclusionē. s. terra est rotūda, immo forsan idē numero iudiciū producūt illius conclusiones. ¶ In contrariū est Arist. c. 23. tex. 43. vbi vnitatem scientiæ constituit penes unitatem generis, & diuersitatem, penes diuersitatem principiorum.

Ad euidentiam huius quæstionis notandū est. Primo, ꝙ hic non disputamus quæstionē illam, an vna totalis scientia constet ex collectione pluriū habituū, an potius sit vnicus simplex habitus, hæc. n. nō est ad propositū, quā tñ q. 3. procœmiali abūde tractauimus. ¶ Secundo notandū est, ꝙ vt cætera rū rerū, ita & scientiarū triplex potest considerari distinctio. Differunt. n. scientiæ, aut numero, aut specie, aut genere. Atqui quemadmodū aliis in rebus, vt 8. Met. tex. 22. author est Aris. numeralis distinctio attendiē ratione materiæ. differentia vero generica, per hoc ꝙ sint res diuersorum prædicamētorū (idē. n. est esse res eiusdē gñis, & eiusdē prædicamenti) differentia vero specifica attenditur ratione formæ (differt. n. substātia genere, a quantitate, quia sunt diuersorum prædicamētorū: homo vero ab equo differt specie ratione formarū, sed Petrus & Paulus differunt numero, quia eorū formæ recipiuntur in diuersis materiis: ad hunc modū vnitas in scientiis, atq; diuersitas sumenda est. ¶ Respondetur ergo ad quæstionē quinque conclusionibus. Prima scientiæ differūt numero, ratione subiecti, puta quia sunt in

Triplex distinc. I

Concl.

diuersis intellectibus. Hec est per se manifesta. ¶ Secunda conclusio. Scientiæ, & in vniuersum quicunq; habitus, differunt genere non ratione obiecti, sed aliūde, quia videlicet aut differunt in genere cognitionis, vt differunt scientia, fides. & opinio, penes formidinē, certitudinē, & claritatē, vt capite sequenti patebit, & differunt illi quinq; habitus intellectus. 6. Ethic. ca. 3. s. intellectus ars, scientia, prudentia, sapientia, aut differunt ex parte finis, vt scientia practica, & speculatiua. 3. de anima. tex. 38. Aut quia vna procedit per causam, & alia per effectū, vt scientia, quia, & scientia, propter quid. Differentia inquā horū habituū non est ex parte obiecti, sed differunt genere in rōne cognitionis. De hac igitur differentia nō loquitur Arist. in præsentia. ¶ Tertia conclusio. Scientiæ differunt specie penes differentiā specificā obiectorū, itaq; scientia illa est vna, cuius omnes conclusiones conueniunt in vnitate specifica obiecti, & differt specie ab illa, cuius conclusiones conueniunt in alia vnitate obiecti. Hanc conclusionē prætēdit hic Aris. Cuius expositionem subiunxi ex S. Tho. quia. s. scientia est motus in obiectū, & motus distingūtur penes terminum. Habet. n. se obiectū respectu habitus, sicut forma in rebus naturalibus, vnde sicut rōne formæ distinguūtur res naturales, ita & habitus respectu obiectorū. Et hoc est qđ ait Aris. de anima, tex. 33. obiecta sunt priora actib. & actus priores potētiis. Vnde doctores eliciūt regulā illā. s. actus & habitus, atq; adeo potentias distingui ratione obiectorū. Nec solū sciētiæ, se etiā virtutes morales distinguūtur specie per obiecta, vt fortitudo a iustitia, & iustitia a temperantia. ¶ Ad maiorē aūt explicationē sit quarta cōclusio, quā in 3. q. procœmiali posuimus, vbi quatuor genera distinctionū inter sciētias, & habitus intellectuales, ex diuersis locis Aris. retulimus. Conclusio ergo quarta est. Distinctio hæc scientiarū specifica non debet attendi penes obiecta materialia, sed penes obiecta formalia, idest, non debet attendi penes res scitas, sed penes rationē formalē, qua cadunt sub tali sciētia. Conclusio est

K *2. Concl.* L *3. Concl.* M *4. Concl.*

hic

A hic S.Thomæ, & opusc.70. quæ.5.ar.1. Quæ quidem per distinctionem sensuũ elucidat. Enimuero color considerari potest. Primo inquantum est res quædam, puta passibilis qualitas, & secundum hoc non est species specialissima, sed genus subalternũ multas sub se habens species coloris. Secundo considerantur in ratione sensibilis, & sic cõsideratus, est species specialissima, quia omnes colores conueniunt in vna ratione visibilis, nã omnes multiplicãt species sine motu & mediante lumine, sicuti omnes soni conueniũt in vna ratione audibilis, quia multiplicant species per motum localẽ. vt 2. de anima explicabitur. Eodẽ modo quãuis numerus sonorus inquantũ res quædam naturalis, B habet sub se diuersas species, puta, voces humanas, & sonos organorũ, & lyræ &c. Tñ, quia considerantur in musica quatenus seruant certas proportiones, quæ in omnibus sonis sunt eiusdem rationis, habent rationẽ vnius obiecti, & per consequens musica est vna scientia. Et ita omnia de quibus tractat Philosophia habent vnam rationem generalem mobilis, & illa quæ tractat Geometria habẽt rationẽ formalem cõtinui, & ita in cæteris scientiis. atq; hac de causa Arist. 3. de anima, tex.38. pari ratione & sensus & scientias inquit secari sicut res, de quibus sunt.

5.Concl. ¶Quinta conclusio. Hæc ratio communis scibilis, per quã scientiæ habent vnitatẽ C & distinctionem, debet accipi secundum rationẽ abstractionis a materia. Cõclusio hæc colligitur ex Arist. 6 met. tex.2. Et ratio eius est: quia cum scientia non sit nisi de vniuersali, quod fit per abstractionem intellectus, sequit vt ubi sit diuersa rõ abstractionis, sit diuersa ratio scientiæ. Exẽpli gratia. Res tribus modis se habent ad materiã sensibilem Aliæ.n. sunt, quæ non solum per intellectũ, sed realiter sunt abstractæ a materia, sicut ratio entis in communi reperitur in intelligentiis, quæ sunt prorsus immateriales. Aliæ sunt res quæ, licet realiter non sint separatæ a materia, abstrahuntur tamen per intellectũ, vt quantitas. Aliæ sunt, quę in suis definitionibus includunt materiã, vt elemẽta & mixta, & aliæ res naturales. Hac ratio-

Metaph. Math. & Philosophia.

ne loco modo citato distinxit Arist. Metaphysicam quæ tractat de ente, & Mathematicas quæ tractant de quantite, & philosophiã quę tractat de rebus naturalibus. D Vnde mathematicus definit rectum & curuũ, vt abstrahit a materia, philosophus vero vt est in materia. Definit namq; q aquilinitas est nasi curuitas. ¶Hoc insinuauit hic Arist. cũ dixit diuersitatem scientiæ attendi penes diuersa principia, idem.n. est scientiam tractare de subiecto magis abstracto, & procedere per principia magis abstracta, & magis immaterialia. Vnde ad vnitatem scientiæ requiritur vnitas formalis obiecti, quæ attenditur penes media & principia, ex quib. procedit, & diuersitas scientiarum attenditur E penes diuersa principia, ex quibus arguitur diuersa ratio formalis obiecti. ¶Hinc elicit, q scientia de cœlo, & scientia de generatione, & scientia de anima, & aliæ partes philosophiæ naturalis non sunt adeo distinctæ scientiæ, sicut mathematica & philosophia naturalis, sed sunt sicut partes eiusdem sciẽtiæ. s. philosophiæ naturalis, quia tractãt de differentibus speciebus motus, cum scientia naturalis sit de ente mobili. Veluti scientia de figuris superficierũ, & corporũ sunt partes Geometriæ. Nisi quis velit dicere, q motus localis cœlorũ sit abstractior, & minus materialis, quãm motus alterationis & generationis.

Geome. & Arit. F ¶Quod si quis arguat eadẽ rõe Geometriã & Arithmeticã non esse distinctas scientias sed partes vnius mathematicæ generalis, cum quantitas continua & numerus sint species eiusdẽ quãtitatis; Respõdetur ex Arist 7. me. tex.35. vbi dicit, q alia est materia sensibilis, vt lignum, & alia intelligibilis vt mathematica. s. continuitas. Continuũ n. est vnũ numero, quod si diuicatur, fit plura numero, ob idq; Arithmetica est abstractior quã Geometria, quia abstrahit a continuitate. Et hoc docuit hic etiam Arist. tex.42. in tertio mõ certitudinis scientiæ, & ideo sunt omnino distinctæ scientiæ. Qua de causa pluraliter dicũtur mathematicæ, & nõ, vna mathematica, sicut vna philosophia naturalis. Dicitur autẽ vna Geometria, quia omnes species figurarum habent

G bet vnam rationem abstractionis & immaterialitatis. At perspectiua est distincta scientia a Geometria, quia perspectiua respicit materiam sensibilem, a qua abstrahit Geometria. Et eodem modo differũt Arithmetica & Musica. Hac igitur arte abstractionis & immaterialitatis vtendum est ad discernedum vnitatem & diuersitatem scientiarum.

Ad primum igitur argumentum principale, Respondetur ex dictis, ꝙ non accipitur hic genus pro genere prædicamentali, sed ꝓ vna ratione specifica obiecti, & idẽ ens est subiectum metaphysicæ, quia vniuersa quæ tractat Metaphysica, concluserat sub ratione entis. & eadem rõne Deus est subH iectũ Theologiæ, quamuis neq; ens neque Deus sint genera prædicamentalia. ¶ Eodẽ modo respõdetur ad secundum per quartã, & quintã conclusionẽ, non. n. vnitas scientiæ attenditur penes vnitatẽ materialẽ obiectorũ, sed penes rationẽ formalẽ, quæ non satis est, vt sit generica, sed accipitur vnitas generis pro vnitate specifica specialissima in rõne scibilis. Et oĩa quæ considerat philosophia naturalis quãuis differant specie & genere i esse reali, tñ ratio scibilis est in omnibus vna specifica, quia tractat de ente mobili, quod non abstrahit materia sensibili, quãuis tractet de illo in vniuersali abstrahẽdo a singularibus. Et pari ratiõe Geometria I est vna scientia, & ita de aliis. ¶ Ad cõfirmationẽ conceditur, ꝙ habitus habet suũ propriũ genus intrinsecum & differẽtiã, est. n. qualitas spiritualis a.) vt a. sit vltima differẽtia.) Sed tamen illa vltima differentia in genere cognitionis sumitur ab obiecto, sicuti differẽtia specifica visiõis sumitur a colore & omnis differentia specifica motus sumitur a termino. ¶ Ad tertiũ principale cõceditur, ꝙ distinctio numerica inter duas conclusiones attenditur penes hoc, ꝙ constant ex distinctis extremis, ut Petrus est homo, Petrus est animal. Sed tamen distinctio earũ specifica etiã attẽditur penes obiectum, puta penes rem significatã, vt homo disputat, equus currit. Et pariter conceditur, ꝙ scientiæ totales differunt numero ratione subiecti quo sunt, vt Dialectica, quæ est K in Petro, & Dialectica quæ est in Paulo, sed hic non loquimur nisi de distinctione specifica. Quartum argumentum per idem soluitur, militat. n. de differentia generica habituũ quæ non sumitur ab obiecto, sed aliunde, vt in secunda conclusione expositũ est. Et eodem modo respondetur ad confirmationem, ꝙ. si demonstratio, quia, & propter quid, differũt specie, quamuis si simul afferantur ad eandem conclusionem, forsan vt supra diximus. eundem assensum producunt. Et pari ratione Philosophia naturalis & Astrologia sunt distinctæ scientiæ, licet versentur circa eãdem conclusionẽ, quia vt inquit hic Arist. procedunt per diuersa principia, & ideo sub diuersa ratione tractãt de L rotunditate, terræ, vt superius dictum est.

DE SCIENTIA, & opinione.

CAP. XXVI.

INterest autem inter id quod sub scientiam, & id quod sub opinionem cadit: nam scientia quidem vniuersalis est cognitio, & per necessaria comparatur, necessariũ autem aliter sese habere non potest, at sunt quædã M vera quidem, & numerantur inter ea, quæ sunt: tamen, & aliter sese habere possunt. Patet igitur, circa hæc sciẽtiã non esse, nam ea non possunt aliter se se habere, quæ aliter sese habere possunt. At vero nec intellectus; intellectum n. principium scientiæ dico, neque sine demonstratione scientia, quę quidem est existimatio vacantis medio propositionis. Est autem intellectus verus, & scientia, & opinio. Et id quod per hæc dicitur. Quare restat opinionem esse circa id quod verum quidem est, aut falsum: aliter autem

sese

A ſeſe habere poteſt. Hæc autem eſt vacantis medio,& non neceſſariȩ propoſitionis existimatio. Atque hoc conſentaneum eſt etiam ijs quæ apparẽt; tam.n.opinatio quàm talis natura incertum eſt ſane. Nemo præterea tũ opinari quippiam arbitratur, cũ illud putat aliter ſeſe habere non poſſe,ſed ſcire. Sed cum eſſe quidem ſic putat, existimat autem & aliter ſeſe habere poſſe,nihil prohibet illum tum opinari:propterea quòd rei quidem talis opinio eſt,neceſſariò vero ſcientia. Quo modo igitur fit, vt idem vnus opinetur, B alius ſciat? & cur opinio non erit ſcientia, ſi quiſpiam poſuerit fieri poſſe, vt de eodem omni opinio habeatur quòd ſcitꝰ proficiſcetur.n.& hicce qui ſcit, & hicce qui opinatur per media, quouſq; perueniat ad ea quæ medio vacant,quare ſi ille ſcit,& qui opinatur ſcit. Fieri.n.poteſt vt quemadmodum ipſum eſſe, ſic & ipſum propter quid ẽ opinemur,hoc aũt cõſtat ipſum medium eſſe. An ſi existimauerit quidem, eã quæ aliter ſeſe habere nequeunt,perinde atque habent,defi C nitionem ſeſe habere,perquas ipſæ demonſtrationes conficiuntur ſciet,non opinabitur: ſin aũt vera quidem eſſe crediderit,non tamen hæc ipſis putauerit competere ratione ſubſtantiæ, atq; formæ,opinabitur,non vere ſciet atq; ſi per ea quidẽ quæ medio vacãt proceſſerit ipſum eſſe,& pp quid ẽ opinabitur,ſin vero non per ea, quæ uacant medio,tantum ipſum eſſe opinabitur.Opinio namq;, ſcientiaq́; omnino eiuſdem non eſt:ſed ut eſt,& uera, & falſa modo quodã eiuſdem opinio, ſic & ſcientia,& opinio eſt eiuſdẽ.Etenim opinionẽ quidẽ ueram ac falſam ut quidam inquiunt eiuſdem eſſe, cũ D alia abſurda, tũ hoc ſecum trahit, ut non opinetur quiſpiam quod opinatur falſo. Sed cum multipliciter item dicatur,partim eſſe poteſt,partim eſſe non poteſt. Nam opinari uere diametrum commenſurabilem eſſe, abſurdum eſt ſane, ſed ſic eſt eiuſdem, quia diameter circa quem ſunt ipſæ opiniones eſt idem, utriuſque tamen ratio non eadem eſt. Pari modo ſcientia eiuſdem eſſe,atque opinio poteſt. Illa namq; ſic erit animalis existimatio,ut fieri non poſſit,ueluti ſi illa quidem existimatio ſit homini ſubſtantiæ ratione competere.hæc autem homini quidem,ſed non illo competere E modo.Idem eſt.n.id,circa quod utraque fit;eſt.n.homo, ſed modus nõ eſt idem,ut patet; ex his autem emergit, fieri non poſſe, ut ſimul idem opinetur quiſpiam,ac ſciat;nam ſimul existimationem haberet, & aliter, & non aliter idem ſeſe habere,quodquidem fieri nequit.Etenim fieri quidem poteſt, ut in alio, atque alio ſit eiuſdem utrumque,ſicuti diximus,ſed in eodẽ ſic hoc pacto fieri nequit. Haberet n. F ſimul existimationem, hominem per ſe animal eſſe,& non per ſe animal eſſe.quorum primum eſt non poſſe, ſecundum ſit poſſe hominẽ non animal eſſe. De reliquis autem, quonam pacto diſtribuenda ſint,de mente,inquã de intellectu, de ſcientia, de arte, de prudentia, de ſapientia, alijs in locis pertractabitur. Quædam enim ipſorum ad naturalem, quædam ad morũ magis pertinent contemplationem.

Hæc

G HAec est tertia, & postrema pars sexti atque vltimi membri principalis huius libri, in qua post comparationes demõstrationis ad demonstrationem, & scientiæ ad scientiã compara: scientiam ad alios habitus, nempe in hoc capite ad opinionem, & in capite sequenti, ad solertiã. Atqui capitula hæc apud Cõmentatorẽ vnicum continent textũ, qui est. 44. atque postremus huius libri. Habet nihilominus hoc 26. c. particulas quinque.

Cõclusio In prima ponit conclusionẽ hanc. Interest inter id quod sub scientiam, & id quod sub opinionẽ cadit. Boetius ad mentẽ proprius Aris. quam ad literã, vertit, Scibile & sciẽtia differt ab opinabili & opinione. Parum refert. Probat conclusionẽ, tribus rationibus. H Prima, Scientia est cognitio obiecti vniuersalis, quæ fit per necessaria principia, opinio vero est contingentium & per media contingentia, ergo scibile & opinabile differunt, atque ideo scientia & opinio. Probat minorẽ (nã maior satis hactenus probata est.) Contingentia possunt aliqua cognitione a nobis cognosci, sed contingentiũ nõ est sciẽtia, alias cum scientia sit eorum, quæ nõ possunt aliter se habere, sequeretur, ꝙ illa quę aliter possunt se habere, non possent aliter se habere, neque cõtingentiũ est intellectus. Intellectum appellat assensum primorum principiorũ, & per circumloquutionem di- I cit, ꝙ intellectus est sine demõstratione sciẽtia, quia intellectus non acquiritur per demonstrationẽ. Vnde quod dixit prius, neq; intellectus, appositiue, & expressiue subiunxit, neque sine demonstratione scientia. Vnde id quod interponitur s. (intellectum principium scientiæ dico.) legendũ est vt parenthesis, alioqui litera est obscura. Si ergõ contingentium neq; est scientia, neq; intellectus & contingentia possunt esse vera, sicut intellectus & scientia, non solum assensus, sed obiecta ipsa sunt uera, restat, vt contingentium cognitio sit opinio. Ex quo sequitẽ opinione esse circa id quod verum & falsum esse potest. Subiungit autẽ. (Hęc autẽ est vacantis medio, (idest, immediatæ) & non necessariæ propositionis existimatio.) Quo uerbo docet, ꝙ sicut scientia reducitur ad propositiones immediatas necessarias, ita opinio K contingentis mediate reducitur ad contingentem immediatã, vt cum a longe video aliquid quod opinor non currere, id conijcio, quia uideo ipsum non moueri, & non moueri opinor, quia non uideo ipsum mutare locum. ¶ In 2. particula (Atque hoc) subiũgit alias duas rationes breues. Secunda ergo ex definitione opinionis sumitur. Etenim tã opinio quàm natura talis. i. obiectum opinionis est quid incertum, scientia uero, & scibile sunt certa, ergo scientia & scibile differunt ab opinabili & opinione. ¶ Hinc doctores eliciunt hanc definitionem opinio- L nis. Opinio est assensus verus aut falsus, incertus, seu cum formidine. Tertia ratio sumitur ex hominum consensu. Tunc enim scire aliquid putamus, cum arbitramur illud nõ posse aliter se habere, cum autem putamus id posse aliter se habere, quamuis in rei veritate sit necessarium, solam habemus opinionem. Signum ergo est, ꝙ scibile & opinabile sint diuersa obiecta ¶ In tertia particula, (Quomodo igitur.) mouet duas dubitationes, quæ ex dictis resultant. In tertia. n. proxima ratione insinuauit, ꝙ possit de eodem obiecto alius habere scientiam, alius vero opinionem, dum alius id quod est necessarium existimat esse necessarium, alius uerò M opinatur esse contingens. Prima ergo dubitatio est, cum ante dictum sit obiectũ scibile esse necessarium, opinabile vero esse contingens, quomodo fieri potest, vt de eodẽ vnus habeat scientiam, alius opinionem. Secunda dubitatio est. Si de eodẽ habetur sciẽtia & opinio, quomodo non inde sequitur ꝙ opinio sit scientia. Videtur. n. ad cõsequi, si. n. obiectum scientiæ & opinionis est idẽ, & tam opinio quàm scientia reducitur ad propositiones immediatas, vt paulo ante dicebamus, videtur subsequi opinionem esse scientiam. Quod autem opinio reducatur etiam ad causas immediatas, probat, quia non solum possumus opinari ipsum esse. s. lunam eclipsari, sed etiam propter quid, nam potest quis habere opinionem ꝙ causa eclipsis lunæ sit nubecula illi anteposita. ¶ In

A quarta particula, (An si existimat eri quidem.) respondet primo ad secundam quæstionem, quæ est facilior. Vbi notandum est, quod cum perfectio sit ex integra causa, imperfectio autem ex defectu cuiuscumque circunstantiæ, ad perfectionem scientiæ requiruntur duo .s. & quòd obiectum ipsum sit in rei veritate necessarium, & quòd ita existimetur, sed ad rationem opinionis sufficit alterum illorum .s. aut quòd medium sit contingens, aut ꝙ existimetur esse tale. Et ideo dicit Arist. ꝙ cum quis existimauerit mediũ necessarium, quia intelligit eius definitionem per quam ipsum demonstrat, tunc scit illud, si autem aliquis non intelligat eius definitionem, nec illud per propria principia

B demonstret, habebit solum opinionem, & sic scientia, & opinio quamuis sint de eadem re, nõ sunt idem. ¶In quinta particula, (Opinio namque.) soluit primam dubitationem quomodo videlicet stet, ꝙ obiectum scientiæ sit necessarium, obiectum vero opinionis sit contingens, & nihilominus sint idem. Atque intentio eius est ostendere, ꝙ sunt eadem res incomplexe significata, tamen non sunt idem obiectum complexe significabile quod est proximum obiectum assensus, nam de quantitate habemus scientiam, quòd accidit substantiæ, quia non est de intrinseca ratione illius, & habemus opinionem quòd realiter distinguatur ab illa. Itaque propositiones sunt diuersæ, sed subiectum earum

C est idem. ¶At pro intelligentia literæ notandum est, fuisse quosdam philosophos, vt Democritum, & Empedoclem, & alios quos refert Arist. 4. meta. tex. 21. & infra, qui putabant non esse aliam rerum veritatem quàm quæ est in apparentia sensus, vt si res mihi gustata iudicatur amara, est amara, & si tibi iudicatur dulcis, est dulcis. Ex quorum opinione, vt infert illic Aristo. sequitur, ꝙ idem est verum, & falsum, nam vinum esse dulce, est verum, quia sanus ita iudicat, & est falsum, quia infirmus ita iudicat. Et præter hoc aliaque multa id genus inconuenientia, quæ illic congerit Arist. infert etiam nunc, quòd secũdum illos nulla posset esse opinio, nam si talis est res qualis mihi apparet, nullo modo possem opinione mea decipi, & per con D sequens esset scientia. ¶Soluit ergo Aristo. primam dubitationem, dicens, quòd scientia & opinio possunt esse aliquo modo eiusdẽ, vtpote in diuersis hominibus, quia de eadẽ conclusione, puta, luna est eclipsabilis, Astrologus habet scientiam, & rusticus potest habere opinionem. Non tamen possunt esse omnino eiusdem, quia idem homo non potest habere eiusdem conclusionis simul scientiam & opinionem, nisi sicut potest habere simul, & opinionem veram, & opinionem falsam. Interponit parenthesim, quòd non po est opinio eadem simul esse vera, & falsa, vt dicebant illi philosophi, videlicet quòd E idem simul est verum, & falsum, nam tunc præter alia absurda sequitur quòd nulla est opinio, sed omnis assensus est scientia. At potest, inquit, tamẽ habere quis opinionem veram, & simul opinionem falsam de eadem re, sed non de eadem propositione. Exemplum Arist. est, vt opinio quæ asserit diametrum esse commensurabilem costæ, ita est falsa, vt nullatenus posit esse vera. Potest tamen cum illa simul esse alia opinio vera de eadem diametro, vtpotè quòd diametrus excedit costam. Ad hunc igitur modum potest simul esse scientia, & opinio de eodem homine per diuersas propositiones, vt si quis iudicet hominem necessario esse animal, & simul iudicet animal conuenire homini in quantum homo est substantia, habet quidem scientiam de homine, scilicet, F quòd est animal saltem, quia, de quo tamẽ habet opinionem falsam, quia homo non est animal in quantum substantia, sed in quantum homo. Et ita errat in, propter quid. Et eadem ratione potest habere scientiam de homine quòd sit risibilis, quia est animal rationale. & opinionem quòd distinguitur a sua quantitate. Sed tamen de eadem conclusione non potest magis quis habere scientiam, & opinionem simul, quàm habere simul opinionem veram, & opinionem falsam. Vbi notato, quòd secundum Aristo. tantum repugnant scientia, & opinio eiusdẽ conclusionis propter certitudinem vnius, & incertitudinem alterius, quantũ repugnat

G vt idem assensus sit simul verus, & falsus. Nam per scientiam, inquit, iudicamus rem non posse aliter se habere, & per opinionem iudicamus rem posse aliter se habere, quæ sunt repugnantia. ¶Et ita tandem concludit, quod in diuersis hominibus potest esse scientia, & opinio de eadem conclusione, in eodem tamen nequaquam. ¶Excusat se tandem Arist. a tractatione aliorum habituum de quibus meminit 6. Ethico. capit. 3. quæ sunt intellectus, scientia, ars, prudentia, & sapientia. Enimuero de scientia solum hic dictum est dialectice, quatenus est finis demonstrationis. At vero de ipsa, & intellectu ad libros de anima pertinet exactius dicere.
H Et de sapientia ad libros metaphysicæ, de prudentia vero, & arte, ad philosophiam moralem.

DE SOLERTIA.

CAP. XXVII.

SOlertia vero quędam est coniectatio medij in tempore admodum breui: veluti si quispiam hoc uiso, lunam eam partem quæ est uersus solē, lucidam semper habere cito perceperit, propterea id ipsum effici, quod lumen ex sole suscipit luna, aut si ui-
I so paupere diuitem adeunte, hoc illū propterea facere, quòd mutuo argentum accipit intellexerit: aut si cognouerit, cur hi sunt amici, quia sunt eiusdem hominis inimici: omnes enim medias causas, qui vidit extrema, cognouit. Lucidam partem uersus solē habere sit a, solis lucere lumine sit b, luna sit c. igitur ipsum b. id solis lucere lumine, competit c, ipsi inquam lunæ; at ipsum a, lucidam inquam semper uersus solem habere partem, ipsi inest; quare fit, vt a. per b. medium ipsi competat c.

IN hoc demum capite 27. postremoque K primi libri comparat scientiam ad solertiam, quæ etiam deficit a ratione scientiæ, quia non procedit ex simpliciter necessariis, sed ex coniecturis. Facit hic autem mentionem de solertia, propterea ꝙ nō *Solertia* simpliciter coincidit cum aliquo illorum quinque habituum quos 6. Ethic. posuit. Est enim solertia pars quædam prudentiæ, vt 1 2. q. 49. art. 3. docet S. Tho. Prudentia namque est virtus consiliatiua practica, scilicet circa operationes. Solertia vero est quædam vis facile, & de repente inueniendi causam rei, vt patet in exemplis Aristo. vt si ignarus philosophiæ videat lunam illuminari in illa parte quæ est versus solem, inde coniectet L lunam recipere lumen a sole, aut si videns pauperem ingredientem domum diuitis, coniectet causam esse, vt argentum ab illo mutuet. Vnde sicut facilitas, & subtilitas, vt quis facile ab alio doceatur d citurdocilitas ita perspicacitas, vt quisque per se de repente media inueniat dicetur solertia, & habet locum in necessariis, & contingentibus, practicis, & speculatiuis, & potest nonnumquā deficere, & deceptionem facere, & ideo proprie non est virtus. At vero quia solertia nō solum per effectus facile coniectat media, & causas, sed etiam ex causis infert effectus, Arist. posuit exemplum solertiæ in demonstratione propter quid, scilicet quicquid recipit lumen a sole illuminatur in parte qua est versus solem, luna recipit lumen a sole, M ergo illuminatur in parte quæ est versus solem, quamuis solers prius per effectum indagauit causam sic arguens, quicquid illuminatur in parte, quæ est versus solem recipit lumen a sole (vt patet in istis inferioribus) sed luna illuminatur in parte, quæ est versus solem, ergo recipit lumen a sole. Itaque ex istis inferioribus fecit de luna coniecturam.

Quæ-

A

Quæstio octaua.

Vtrum scientia, & opinio adeo differant, vt eis repugnet esse in eodem subiecto.

IN Hac quæstione non solum titulus vt iacet disputandus est, sed alii nõnulli loci textus, sunt examinandi. Quapropter arguitur primo. Fides est habitus medius inter scientiam, & opinionem, deficit enim a scientia, quia non est euidens, & excedit opinionem, quia est certa, vt ait S. Tho. 12. q. 67. ar. 3. ergo insufficienter Arist. de habi
B tibus tractauit, nullam faciens mentionem fidei. ¶ Et confir. Fides est assensus certus & ineuidens, sed assensus certus & ineuidens nulla authoritate aut ratione sufficienter producitur, ergo insufficienter tradidit media, quibus habitus intellectus generatur. Probatur minor. Aut ratio vel authoritas conuincit intellectum, & tunc generabit assensum euidentem, aut non conuincit, & tunc sola producetur opinio. ¶ Secundo arguitur cõtra definitionem opinionis quam posuit Arist. videlicet quòd opinio est assensus propositionis immediatæ non necessariæ. Opinio non solum est propositionis immediatæ, sed cuiscunque propositionis cõtingentis tam mediatæ quàm immediatæ,
C ergo definitio non est bona. ¶ Et confirma. quia nulla videtur posse dari prima opinio nulla enim videtur esse immediata propositio, nisi quia aut ex terminis est per se nota, aut ex experientia, quæ proinde nec est opinio, nec potest ponere opinionem sed scientiam. ¶ Et confir. secundo. Opinio non solum est assenssus propositionis contingentis, aut quæ existimatur esse cõtingens, sed etiam assensus propositionis, quam opinamur esse necessariam, nam existimare aliquid esse necessarium, non solum contingit per certitudinem, sed per opinionem. Quinimmo quicunque opinatur quantitatem distingui a re quanta, opinatur illud esse necessarium, nam si distinguitur, necessario distinguitur, & si non distinguitur, necessario nõ distinguitur, ergo hmõi assensus D est opinio, & tamen neq; est propõnis cõtingentis, neq; eius quæ existimatur esse cõtingens. ¶ Hinc sumitur tertium argm̃ principale, Quod facit Dur. q. prol. ad probandum, quòd scientiæ & opinioni nihil repugnet esse in eodem subiecto, nam si aliquid obstaret, aut esse ex parte obiecti, quia scilicet per se, entiam iudicamus rem non posse aliter se habere, & per opinionem iudicamus posse aliter se habere, vt hic ait Arist. & hoc non, quia vt modo arguebamus, possumus per opinionem iudicare rem non posse aliter se habere, sed esse necessarium, aut esset repugnantia ex parte mediorum, ex quibus procedunt, & hoc non, quia ad eandem conclusionem potest applicari, & demonstratio & ratio probabilis, immo sæpe mathematici, & maxime astrologi ad conclusionem demonstratam, afferunt etiam rationes probabiles, vt postquam Astrologus per eclipsim lunæ quæ fit circulariter, demonstrauit terram esse rotundam, adducit etiam rationem probabilem, quòd sicut cœlum est rotundum, eandem figuram habeant elementa, & per consequens terra. Veluti theologi ad conclusiones fidei afferunt sæpe rationes apparentes naturales. ¶ Et cõfir. Quia possent mihi adduci duo media ad eandem conclusionem necessariam, alterum quod est necessarium, & ego certo scio esse tale, alterum quod opinor esse necessarium, in quo casu nihil videtur repugnare, F quod medium illud quod scio esse necessarium causet scientiam, & alterum causet opinionem, postquam per vtrunque iudico conclusionem esse necessariam. ¶ Quod si quis dicat scientiam & opinionem repugnare propter certitudinem vnius & incertitudinem alterius, arguitur sic: Certitudo, & incertitudo solum differunt, sicut perfectum, & imperfectum, perfectum autem, & imperfectum non repugnant, nam forma substantialis ignis calor in eodem, subiecto sunt. Et hac ratione videtur S. Dho. concedere. 3 par. quæst. 9. art. 3. ad secundum, quòd scientia per demonstrationem, & opinio per rõnem probabilem sunt in eo

G dem subiecto. ¶Confir. secundo. Aut formido opinionis est passio ab ea distincta, vt secundum S. Tho. risibilitas distinguitur ab homine, aut est priuatio certitudinis quæ est ipsemet assensus opinatiuus. Si primum possent tot ratiões probabiles adduci, vt tota corrumperetur formido, aut saltem Deus supernaturaliter posset illam ab assensu separare, & per consequens tunc posset opinio simul esse cum scientia. Si vero formido non distinguitur ab opinione, sequeretur quòd æqualiter dum intenditur opinio, intenderetur formido, quod est contra experientiam, nam quanto plures rationes adducuntur intendêtes opinionem, tanto minori formidine assentimur. ¶Quarto principaliter arguitur. Fides & scientia

H possunt esse simul, ergo fides & opinio, quia tanta videtur repugnantia inter euidentiam & cognitionem obscuram, quanta est inter certitudinem & incertitudinem. Antecedens tamen patet. Primo in beatis, in quib. verisimile est durare fidem cum visione, sicut aliàs virtutes permanebunt, quibus gloriam maruerunt. Et secundo in Paulo rapto vsque ad tertium cœlum. Et tertio id patet in philosophis Christianis, qui simul habent scientiam & opinionem quòd Deus est. ¶Quinto principaliter arguitur. Si habenti habitum opinionis alicuius conclusionis afferatur demonstratio eiusdem, il-

I la demonstratio generabit habitum scientiæ, qui simul erit cum habitu opinionis, sed non est minor repugnantia inter habitus scientiæ & opinionis quàm inter actus, ergo neque actus repugnant. ¶Quòd si dicas demonstrationes non generare, habitum scientiæ antequam corrumpant habitum opinionis, arguitur contra. Nam vt in prædicamentis, cap. de qualitate, dictum est, vnica demonstratio sufficit generare habitum scientiæ, quia conuincit intellectus. Sed habitus opinionis cum habeat partes non potest nisi sucessiue corrumpi, ergo per aliquam moram erunt simul habitus ambo, aliàs daretur vltimum instans esse rei permanentis, scilicet habitus opinionis. ¶Et confir. Habitus intelle-

ctus corrumpunt se sicut habitus voluntatis contrarii, sed quando intemperatus incipit in actibus sese temperantiæ exercere, actus illi, vt patet ad experientiá, non statim corrumpunt habitum intemperantiæ, vnde sequi videtur simul esse habitum temperantiæ & intemperantiæ, & per consequens eadem ratione habitum scientiæ & opinionis. ¶Sexto tandem arguitur contra id quod diximus solertiam non esse virtutem, eo quod est indifferens ad verum & falsum. Prudentia est virtus, vt habetur 6. Eth. c. 5. Sed prudentia est indifferens ad verum & falsum, nam est circa singularia, vt illic subditur cap. 7. circa quæ contingit errare, vt patet, quia nô repugnat virtuti prudentiæ, vt aliquando prudens erret in suis cousiliis propter incertitudinem rerum humanarum, circa quas versatur, ergo quod sit indifferens ad uerú vel falsum, non repugnat rationi virtutis. ¶Et confir. Prudentia est virtus, & solerita est par illius, vt ait S. Tho. 22. quæst. 49. art. 4. ergo solertia est virtus. K L

Quæstio hęc, ut est vltima, ita & inter præcipuas est huius libri. Vbi constituimus sex conclusiones, non solum quibus ad titulum quæstionis, sed ad argumenta pro textus expositioee respondeatur. Faciemus nanque duos articulos. In primo erunt tres conclusiones de fide, & in altero de opinione totidem. Vnde circa materiam primi argumenti fit prima conclusio. Apud Aristotelem quinque tantum inueniuntur intellectuales habitus, quibus non pôt subesse falsum, atq; adeo habent & nomen, & rationé virtutis. Hi sunt, scientia, intellectus, sapientia, prudétia, & ars, quos 6. Eth. c. 3. vonnumerat. Conclusio hæc manifesta erit his qui Aris. doctriná perlustrauerint. Atqui tres priores habitus versantur circa necessaria, nêpe intellectus circa prima principia. Scientia vero, circa conclusiones, sed sapientia, in vna significatione est habitus comprehendens conclusiones & principia, & in alia, est scientia altissimarum causarú qualis philosphis est Metaphysica, & Christianis Theologia. Alii duo habitns esse possunt circa contingentia. Prudentia nanque 1. Concl. M

A namque vt loco citato docet Aristo. cum sit circa agibilia, puta circa actus immanentes, qualia sunt opera virtutum, & de vniuersalibus est, & de singularibus, considerat namq; rationes, legesq; vniuersales, quas ad singulares applicat actiones. Ars vero est circa factibilia, quæ transeunt in exteriorem materiam. Quibus non potest subesse falsum eo modo, quo in responsione ad vltimum explicabitur. Quocirca illi tres habitus sunt speculatiui, hi vero duo sunt practici. Subiungit demum illic Arist. opinionem, & suspicionem, quæ exclusit a ratione intellectualis virtutis, eo quòd indifferenter se habeant ad verum, & falsum. Et eadem ratione excluditur hic solertia. ¶Secunda conclusio. Neque Arist. neque alii philosophi naturales cognouerunt aliquem habitum, vel assensum fidei, qui specie differret ab opinione. Ad cuius intelligentiam notandum est duplicem esse fidem. Alia enim est diuina, qua per reuelationem Christi seruatoris nostri assentimur sacræ scripturæ. Alia vero est humana, qua absque formidine assentimur veritatibus aliquibus humanis circa euidentiam, vt ego sine vlla prorsus formidine assentior Romam esse, quam non vidi, & insulas quas nostri inuenerunt. ¶Et inter has duas species fidei, præterquam quod prima est de rebus pertinentibus ad religionem, & secunda de veritatibus humanis, est etiam essentialis differentia, quòd fidei catholicæ nō potest subesse falsum, nam Deus qui est prima veritas nec falli, nec fallere potest, fidei autem humanæ potest subesse falsum. Ex qua differentia S. Thom. 22. quæst. 4. art. 5. ad secundum colligit, quòd fides catholica est virtus. Fides autem humana non est virtus. ¶Probatur ergo conclusio. Fidem diuinam nec Arist. neque aliquis philosophorum cognouit, quia non cognouerunt homines tali reuelatione diuina aliquid cognoscere. Fides autem humana non differt specie ab opinione. Quod probatur. Nam cuicumque fidei humanæ quantumcumque certissime potest subesse falsum, saltem non repugnat ex natura assensus. Etenim quantumcumque absque vlla formidine ego credam Romam esse in Italia, & patrem meum esse mortuum, quem tamen non vidi mori, nihilominus non repugnat fidei quam habeo, illud esse falsum, quia nec de huiusmodi veritatibus habeo experientiam, nec euidentiam per reductionem ad prima principia, ergo non differt specie ab opinione. Et ideo vt S. Tho. loco modo citato egregie adnotauit Aristot. 6. Ethico. sub nomine opinionis comprehendit quamcumque fidem humanam, quam exclusit a ratione virtutis, eo quod quantumcumque sit certissima, non repugnat illi subesse falsum. ¶ Differunt autem in doctrina Arist. fides, & opinio secundum magis & minus. Vnde primo Topic. cap. 5. Fides, inquit, videtur esse vehemens opinio, idest assensus certus, siue verus sit, siue falsus. Quo fit vt apud Arist. formido ad modum loquendi doctorum huius temporis, non sit de intrinseca ratione opinionis, sed hoc solum, quòd sit assensus indifferens ad verum, & ad falsum, vt art. 2. q. 2. explicabitur. ¶Quod si quis objiciat illud. 2. de anima, tex. 157. opinionem sequitur fides, vbi videtur ponere distinctionem inter opinionē, & fidem, respondetur quòd non intendit talem distinctionem, sed accipit fidem pro assensu, & vult dicere, quod bene sequitur, si quis habet opinionem, quod habeat etiam assensū, nam opinio ipsa est assensus. Quam differentiam ponit inter opinionem, & phātasticam imaginationem, quæ non est assensus. ¶Ex quo sequitur primo, quod non valet hæc consequentia, est assensus certus, ergo verus (licet hoc tempore inter dialecticos censeatur bona.) Enimuero Mahumetici ita certo assentiunt suis erroribus, vt nos nostræ fidei, & aliqui Iudæi ita certo credunt, quod Messias non venit, quam nos cōtrarium. Vnde Arist. 7. Ethic. cap. 3. quidam inquit suis falsis opinionibus non minus assentiunt, quàm alii suæ scientiæ. Et illos assensus falsos Aristot. appellasset fidem, & ita sunt Latine appellandi, quicquid enim appellamus opinionem, Latine possumus nuncupare fidem. Dicimur enim adhibere fidem alicui, licet eius authoritas solam nobis adgeneret opinionem, & econuerso fi-

G des etiam appellatur opinio. Tametsi inter Christianos ex accommodatione vsus, solá reuelationem sacræ scripturę appellamus fidem. ¶Sequitur secundo, quòd hæc definitio, fidei assensus verus, certus, & inueuidens, non comprehendit fidem humanam quippe quæ indifferens est ad falsum, sed solum conuenit fidei catholicæ, vtpote cui non potest subesse falsum. Immo est nobis certior quàm scientia, propter ipsam enim negamus hanc consequentiam, omnis essentia diuina est pater, Filius est essentia diuina, ergo filius ē pater, quam philosophia naturales reputarēt euidentem. ¶Solutum ergo satis est primum argumentum, non enim Arist. insufficienter tractauit de habiti

defin:tio fidei.

H bus intellectus, siquidem fides catholica, supranaturalis est, & illi incognita, fidem autem humanam nomine opinionis comprehendit. ¶Pro materia cōfirmationis est tertia conclusio. Tam fides diuina quàm humana, immo & opinio, generatur in nobis ratione aliqua aut authoritate, cum pia affectione voluntatis. Quæ licet videri posset ad rem præsentem non pertinere, posita est tamen, tum quia neoterici fere hic tractāt tum etiam, quia neq; est adeo impertinens proposito. Hanc conclusionem probat S. Thom. 22. quæst. 1. art. 4. hac ratione, Intellectus non potest alicui assentire nisi altero duorum modorum, videlicet aut con uictus ab obiecto, aut voluntate eum inclinante ad vnam partem, sed ad ea quibus assentimur per fidem, vel per opinionem, nō simpliciter intellectus conuincitur, ergo illis assentit ex inclinatione voluntatis. Minor supponitur a S. Tho. tanquam nota, probatur tamen, quia cum non sit nisi duplex potentia, scilicet rationalis, & irrationalis, vt 1. Ethic. author est Arist. non est nisi duplex modus quo posset aliqua potentia passiua moueri, scilicet aut ex necessitate, vt potentia irrationalis, aut libere, vt potentia rationalis. Minor autem patet, quia intellectus regulariter non conuincitur simpliciter nisi ab euidentia, scilicet ab experientia, vel ex principiis per se notis, vel per reductionem ad illa, vt reducitur scientia.

3. Concl. Fides ex pia affectione.

I

Existimo profecto si qui tenent fidem posse produci a sola ratione hāc rationem perpendissent, forsan non contradixissent S. Thom. ¶Et confirmatur conclusio experientia, experimur enim quòd vbi non est euidentia rei, multum refert affectio, vt alii magis credant Augustino, alii Hieronymo, alij Thomæ, alii alijs. ¶Et de fide catholica secundo probatur conclusio, ex illo 2. ad Corinth. 20. in captiuitatem redigentes intellectum in obsequium Christi, captiuare namque intellectum munus est voluntatis. Ad quod etiam pertinet illud, Lucæ 17. Adauge nobis fidem, quo verbo non solum petebant Apostoli, claritatem fidei ex rationibus, aut miraculis, sed quod voluntatem eorum inclinaret & afficeret ad credendum. Qua de causa S. Thom. 22. quæstio. 4. arti. 2. docet, quòd quamuis fides formaliter inhæreat intellectui, tamen per quandam redundantiam est etiam in voluntate, nam vtrâquè, inquit, potentiam necesse est esse perfectam ad credendum. ¶Et confir. ratione. Credere est quodammodo actus obedientiæ & meriti, obedire autem & mereri ad voluntatem pertinet. Nec satisfacit responsio dicentium satis esse ad rationem meriti, quòd credere sit antecedenter in potestate voluntatis, quatenus libere quis audit prædicatores, nō enim hoc solum est meritorium, sed hoc quod est captiuare intellectum ad credendum illud, quod non est euidens. ¶Offerunt se tamen in contrarium argumenta nonnulla exigua. Primum, ex his, quæ paulo ante dicebamus. Experimur nanque aliquando citra euidentiam sola authoritate alicuius conuinci ad credendum, verbi gratia, quòd Roma est, & quòd modo Cæsari cum Gallo bellum sit, quibus renuente voluntate assentimur. ¶Secundo arguitur. Aut affectio pia voluntatis est actus, quo volumus id quod asseritur esse verum, aut actus quo volumus asserentem esse veracem, aut actus quo volumus assentire.
Non primum, nam cum audio nuncium, obijsse parentem, aut Turcam litora nostra inuasisse, nollem esse verum, & ta-

K

L

M argumēta.

men

A men absque formidine credo. Et eadem ratione arguitur contra secundum membrum, quia stat eum qui mihi id núciat esse inimicum, quem nollem esse veracem, & tamen illi credo. Sed quòd neque sit tertium arguitur. Primo, quia alias staret in nostra potestate assentire cuicunque propositioni, quod est & contra Aristot. 2. de anima, (in diuisione Commen.) tex. 154. dicentem in nostra esse potestate phátasiare cum volumus, opinari vero non. Et est contra experientiam, quia non est in potestate mea modo assentire astra esse paria aut imparia. Et præterea quia experimur nos sæpe exire in actum fidei, quam primum audimus B Deum esse hominem, aut alium articulum naturaliter sine tali volitione, qua volumus assentire. ¶ Ad primum respondetur, quòd opinio S. Thom. intelligitur regulariter, & per se ex natura rei, nil tamen vetat quin aliquando sit tam vehemens authoaitas, vt circa euidentiam conuincatur intellectus sine inclinatione voluntatis.

Respōsiones.

¶ Ad secundum respondetur, quòd pia affectio voluntatis est volitio aut actualis, aut habitualis, qua volo assentire cum non sim ratione conuictus, nihilominus volitio hæc & propensio voluntatis, nonnunquam contingit ex volitione, qua vellem id quod asseritur esse verum, nam ea quæ multum optamus facile credimus (quod est aliud argumentum, fidem dependere a volunta-C te.) aliquando contingit ex amore quo afficimur erga asserentem. Vnde sectæ philosophorum ortum habere nonnunquam solent. Enimero postquam aliquis afficitur alicui doctori, æquali ratione facilius venit in eius sententiam, quàm in sententiam alterius. Nihilominus aliquando, vt probant argumenta aduersus duo priora membra, sine istis assentimur propter vehementiam authoritatis renuente voluntate. ¶ Primum argumentum aduersus tertium membrum, vehementius militaret aduersus Occham. Sunt enim aduersus S. Thomam duæ exremæ opiniones. Prima est Holcoth. in prima quæstio. 1. videlicet, quòd sola authoritas, vel ratio sufficit ad generationem fidei, quòd si intelligat de D fide humana, & quando est vehementissima authoristas, nos non negamus. Alia est Occham in secundo, distin. 25. vbi videtur tenere, quòd solum imperium voluntatis sine authoritate, aut ratione sufficit ad credendum. Contra quem militat authoritas Aristot. & experientia. Nos vero respondemus, quòd non est in nostra úoluntate simpliciter assentire vbi nulla est authoritas, aut ratio. Sed dicimus, quòd imperium voluntatis facit, quòd aliqua authoritate, aut ratione moueamur, quæ per se non posset nos conuincere. Et ideo non possumus assentire quòd astra sint paria. ¶ Ad postre- E mum respondetur, quòd quando quis primo recipit fidem, tunc requiritur motus voluntatis in actu, postquam vero quis iam habet habitum, tunc ex habituali motu voluntatis statim assentit, nec requiritur quòd voluntas de nouo inclinet, & determinet intellectum. ¶ Tandem hic notandum est, quòd citra euidentiam multo plus mouet authoritas ex genere suo, quàm ratio quæuis probabilis, nam ratio probabilis non fundatur in aliqua euidentia, auctoritas vero sæpe nititur experientiæ, aut euidentiæ dicentis. Cum enim homo fide dignus aut decem aut viginti dicunt aliquid se propriis oculis vidisse, profecto non possumus non credere, nam licet illud non sit nobis euidens, est tamen euidens esse credibile, F vnde ad fidem saltem humanam minus requiritur imperium, & affectio voluntatis quàm ad opinionem, quod notandum est apud S. Thomam, ne quis credat doctrinam eius esse, ad solum actum fidei requiri imperium voluntatis, cum requiratur etiam ad opinionem. Sed iam vltra limites dialecticæ in materia mergimur fidei. Satis ergo de fide. ¶ Vnde ad confirmationem respondetur, quòd Aristot. non negasset ad fidem & opinionem requiri motum voluntatis, sed tamen ipse non tractauit nisi de principiis habituum, quæ sunt in intellectu, scilicet de propositionibus, & de terminis ex quibus ratiocinatio construitur.

Occham.

Authoritas.

G *Art. 2. 1. Concl.* DESCENDENDO ergo ad materiã opinionis, pro secundo argumento est prima conclusio. Sicut inter propositiones euidentes, ita & inter opiniones est aliqua opinio mediata, & aliqua prima & immediata, quæ non indiget probari per aliam. Hæc primo probatur ex doctrina Aristot. in hoc libro. Hac enim de causa, cap. 18. tex. 25. non solum ex rationibus demonstrationis, sed dialecticæ etiam probauit non esse processum in infinitum in principiis, nempe vt ostenderet, quòd non modo in demonstrationibus, verum & in syllogismis dialecticis, & probabilibus, sit deuenire ad primum principium. ¶Secundo probatur conclusio exemplis. *1. opinio* H Potest.n. prima opinio multis modis generari. Aliquando ex terminis ipsis, propositis nanque his propositionibus, mater diligit filium, pauper cupit ditescere, & cognitis terminis statim generatur earum opinio, sicuti cognitis terminis huius, omne totum est maius sua parte, statim generatur eius euidentia. Secundo generatur prima opinio ex præmissis euidentibus per ineuidentiam consequentię, quæ ex terminis ipsis est ineuidens, vt ex hoc quòd omnes quotquot vidi insulanos occidentis sunt deformes, infero omnes insulanos esse deformes, & ex hoc quòd Germani quos vidi sunt proceri corpore, infero Germanos esse magnæ staturæ. Et tertio ex conjecturis. I cuius exempla ponit Aristot. de solertia. Video pauperem adire diuitem, opinor statim eleemosynam petere. His ergo modis, & aliis plurimis generatur opinio.

Quod vero sint aliæ opiniones mediatæ patet, cum opinor quantitatem distingui a re quanta, Deum non posse producere infinitum, quæ quidem opiniones inferuntur ex aliis principiis cognitis etiam per opinionem. ¶Ex hoc sequitur solutio secondi argumenti, *ad 2 argum.* videlicet, quòd quando dixit Aristot. opinionem esse assensum propositionis immediatæ non necessariæ, non intendit adæquate definire opinionem, vt excluderet opinionem mediatam, sed meminit solum propositionis immediatæ, tum quia manifestum est, si propositio immediata est opinio, illam quæ inde sequitur esse opinionem, tum etiam forte vt assignaret differentiam inter opinionem & scientiam, quòd propositionis immediatæ vnde sequitur scientia non est scientia, sed intellectus, propositionis vero immediatæ vnde sequitur opinio est pariter opinio, vt conclusio. Et per hæc etiam patet solutio primæ confirmationis. Definitio ergo opinionis, quæ colligitur ex Arist. est, quòd sit assensus verus vel falsus obiecti contingentis. *definitio opinionis.* K

¶Sed pro solutione secundæ confirmationis est secunda conclusio in hac materia cõsideranda. *2. Concl.* Cõtingens in definitione opinionis non accipitur, vt sit solum conditio ex parte obiecti, sed etiam ex parte subiecti. s. ex parte intellectus. Conclusio est S. Tho. 12. q. 67. articulo 3. L Quod est dicere, ad hoc quòd aliquis assensus sit opinionis satis est, quòd sit de obiecto, quod in rei veritate est contingens, vel quòd æstimetur esse contingens, ad hunc sensum q non euidenter iudicetur esse necessarium. Itaque licet ego assentiam propositioni necessariæ, si tamen non euidenter iudico esse necessariam, licet opiner esse necessariam, reputatur hic ab Aris. assensus obiecti contigentis ex parte subiecti, quia cum solum opinor esse necessarium, in existimatione mea forte non est necessarium, & hoc quod dico forte Aris. appellat contingens. M Et hæc est propria significatio huius aduerbii, forte. Quod non animaduertunt, qui putant non fecisse hic Aristo. mẽtionem de omni opinione, sed solum de illa, quæ est obiecti cõtingentis, aut quæ existimatur esse contingens, de quorum numero est Durandus in prima quæstione prologi. Nam Aristot. loquebatur secundum propriam significationem nominis. Itaque quod doctores dicũt opinionem esse assensum cum formidine, Aristot. appellat assensum contingentem. Nam in Arist. non est illa particula, cum formidine, sed doctores exponentes verbum, contingens, excogitarunt illam. Immo vero quamuis sit assensus propositionis cõtingentis, si cognita sit per experientiam, vt Petrus scribit, eo non est opinio, quia est assensus sine formidine,

A midine, & qui ita assentit non diceret forte esse verum, sed esse euidens. Quo ergo naturam opinionis tandem concludamus dicenda sunt duo. Primum, quòd in doctrina Aristote. de intrinseca ratione opinionis non est formido ad modum quo loquuntur nunc moderni. Nam iudicium quo assentio nunc Romam esse, est opinio, & tamen proprie loquendo non est cũ formidine, nisi appellamus formidinem hoc quod non repugnat illum assensum esse falsum, cum non sit euidens. ¶Secundo dico, ꝙ postquam iam abiit in vsum ponere distinctionem essentialem inter fidem humanam, & opinionem, hoc demus vsui dialecticorum. s. ꝙ opinio sit habitus de cuius B intrinseca ratione est assentire cum formidine. Fides autem humana est assensus *Fides humana.* certus, ineuidens, siue verus siue fallus. Nihilominus licet loquamur ut plures, liceat sapientibus sentire cum paucis, & loqui ad modum quo loquitur Aristo. Eo uel maxime ꝙ S. Tho. 12. q. 67. arti. 3. licet opinionem dicat esse assensum cum formidine, tamen nomine formidinis forsan comprehendit quamcunque fidem humanam, propterea ꝙ non repugnet illi esse falsam, & ideo quando ponit fidem esse medium inter scientiã & opinionem, solum intelligit de fide catholica. Et ita profecto omnes philosophi, *3. Concl.* & antiqui doctores loquuntur. ¶Sit ergo C tertia conclusio huius articuli, qua ad titulum quæstionis respõdetur. Scientia & opinio de eadem conclusione, nec secundum actus, nec secundum habitus esse possunt simul in eodem intellectu. Probatur prima pars. Assensus certus & euidens, & assensus incertus ineuidẽs formaliter repugnant, ut ait Arist. sicut duo assensus contrarii, sed duo assensus contrarij esse non possunt simul, ergo nec scientia & opinio. Et experientia ipsa magistra id euidentius docet quam vt pluribus testibus opus sit, nemo enim hoc potest mente concipere, vt possit quis certe & euidenter iudicare hoc esse uerum, & formidare an ita sit. Dixerim de eadem cõclusione, nam de eadem re possumus diuersas conclusiones formare, ut de

Deo quis potest habere scientiam naturalẽ, D ꝙ est unus sicut habuit Aristo. & fidem quod est Trinus, & opinionem ꝙ non potest infinitum producere. ¶Inde sequitur secunda pars cõclusionis, nam cum habitus sint propter actus, si actus simul esse non possunt, fit ut neque possint esse habitus. ¶Et confirmatur hoc. In moralibus habitibus, experientia constat, quod nullus potest esse habituatus simul ad duo contraria, sed prius actus. v. g. temperantiæ corrumpunt habitum intemperantiæ, quam generent habitum temperentiæ. Sed scientia, & opinio secundum actus cõtrariãtur, ergo nullus potest simul habere habitus ad huiusmodi contrarios actus inclinantes. Hæc tamen secunda pars latius patebit in solutione ad quintum ar- E gumẽtum. ¶Hinc sequitur corollarie, quod fidei eodem modo repugnat esse simul, & cum scientia, ut ait S. Tho. 2. 2. q. 67. articulo. 3. & cum opinione. Cum enim sit assensus obscurus, repugnat claritati scientię, & cum sit certus, non secum patitur opinionis formidinem.

Duo igitur argumenta priora eorumque confirmationes soluta sunt. Ad tertium principale quod est Durandi respondetur, ꝙ non solum opinio qua iudicamus obiectum esse contingens repugnat scientiæ, sed illa etiam qua cum formidine assentimur obiectum esse necessarium, quod Durandus, alias nobilis author, minus attente F considerauit, credens Aristotelem solum ponere repugnantiam opinionis cum scientia primo modo, cum tamen hoc quod est cum formidine iudicare obiectum esse necessarium. Aristo. censeret contingentiam ex parte subiecti, vt in secunda conclusione secundi articuli explicatum est. Et quando id Aristo. non dixisset, experientia quisque comperiet non posse simul euidenter scire aliquid esse verum, & cum formidine assentire illi. Si enim quis per vnum assensum euidenter scit vnam partem contradictionis, non potest per alium habere formidinem alterius partis. Quinimo nec scientia, & fides humana stant simul, quippe cum fides humana non faciat tantam certitudinem eo

quod

G quod potest esse falsa. ¶Vnde ad aliam probationem & simul ad primam confirmationem conceditur, quod possunt simul adduci duo media ad eandem conclusionem. unũ demonstratiuum, & aliud probabile, non tamen generabunt duos assensus sed vnum scientificum. Ratio enim probabilis adiũcta demonstrationi confirmat assensum scientificum. Et hoc est quod prætendit S. Tho. 3.p.q.9.ar.3.ad.2. Vbi insinuat ꝙ ratio probabilis concurrit cum demonstratione ad assensum scientiæ. ¶Eodem modo cũ Christianus docetur Theologiam, rationes probabiles quas adducit ad veritates creditas, neque generant opinionem, neque corrumpunt habitum fidei, (vt aliqui neoterici gratis timent) sed iuuant habitum fidei ad pro
H ducendum assensum fidei clariorem. ¶Ad secundam confirmationem, in nulla uia tenendum est ꝙ formido distinguatur ab opinione. Nam, vt in prædicabilibus ca. de proprio dictum est, non distinguitur secundum S. Tho. omnis passio a suo subiecto, sed illa solum quæ est potentia ad producendum vel recipiendum aliquod accidens, formido vero non est potentia, sed priuatio certitudinis quæ est de intrinseca ratione opinionis, & ipsamet opinio. Quare nec rationes probabiles si adducerentur infinitæ, nec Deus ipse potest separare formidinem a tali assensu, manente in genere assensus, sicut
I non potest facere equum non carere ratione. Negatur nihilominus, ꝙ æqualiter dum intenditur opinio, intendatur formido, immo hæc est natura priuationis, ut quanto plus intenditur in ratione positiui, tanto plus remittatur in ratione priuatiui. ¶Cũ dicimus formidinem non posse separari ab opinione. Intelligitur proportionabiliter uel ad doctrinam Aristo. vel ad modum loquendi dialecticorum huius temporis. Si enim ponatur distinctio essentialis inter opinionem & fidem humanam, tunc non potest manere assensus, vel habitus opinatiuus sine formidine. Tamen in doctrina Aristo. aliter dicendum est, uidelicet, quod assensus opinatiuus quẽ ego modo habeo. v.g. ꝙ Cæsar debellauit Geldrenses, cuius rumorem audiui, si fama crebrescat authori K tas dicentium, manebit ipse sine formidine certus, quia formido secundum Arist. nõ est de intrinseca ratione opinionis, & ideo idem assensus, qui modo est opinio, potest effici fides humana, cui hoc solum erit intrinsecum ꝙ potest esse falsus. ¶Dubitant hic autem iuniores quidnam sit formido, arguentes, ꝙ opinio non sit assensus unius partis contradictionis cum formidine alterius. Primo, quia stat quempiam assentire quantitatem distingui a re quanta, quandò nihil cogitet de parte contradictoria. Item quia si quæreretur quid est habere formidinem de altera parte, necesse esset responderè, aut ꝙ esset assensus alterius partis, quod L est impossibile, nam duo assensus duarum contradictoriarum esse non possunt simul, aut esset respondendum, ꝙ formido partis negatiuæ est ꝙ assensus affirmatiuæ sit formidolosus, quod esset per circulum respondere de re. ¶Dicendum est autem omissis opinionibus, ꝙ formido non potest melius explicari quam si dicas, ꝙ est priuatio certitudinis. Vnde hoc est assentiri uni parti cũ formidine alterius, quod est intellectũ non ita esse determinatum ad hanc partẽ, quin fluctuet quodãmodo circa alia. ¶Ad quartum principale negatur, ꝙ scientia & fides possint esse simul. Et ad primam probationem respondet S. Tho. 1.2.q.67.arti.3. quod M cum non stent simul assensus euidens, qualem habent beati, & assensus ænigmaticus, qualis est assensus fidei, (est enim fides argumentũ non apparentium, ad Hebræ. 11.) nulla est causa vt habitus fidei maneat in patria. Fides enim data est nobis in hac uita, ut ex parte & in ænigmate cognoscamus Deum, cum autem aduenerit uisio cessabit fides, ut ait Apostolus. 1. ad Corinth. 13. Et quamuis sententia hæc uerisimilior sit. ¶Sũt qui dicunt posse illic manere habitum fidei non ad producendum assensum obscurum, qui non se cõpatitur cũ uisione, sed ad producendum assensus euidentes, sicut dictum est rationem probabilem cum demonstratione producere scientiam. Nihilominus non est par ratio, quia uisio articulorum fidei

Formido

A dei producitur in patria, a solo Deo cum intellectu, quocirca habitus fidei illic esset otiosus sine actu. ¶ Ad aliud de Paulo in raptu conceditur, quòd simul dum videbat arcana Dei permanebat in illo habitus fidei, vt ait S. Thom. 22 quæstio. 175. art. 3. quia visio illa non erat permansura sicut beatifica, & ideo semper durabat in statu merendi, nihilominus tamen non potuit talis habitus elicere simul assensum obscurum eorum quæ Paulus videbat. ¶ Ad tertiam vero probationem respondetur, quòd Philosophus Christianus non habet assensum obscurum fidei huius propositionis, Deus est, aut Deus est vnus, sed habitus fidei simul cum rationibus natu-
B ralibus producunt vnicum assensum illius, qui est certissimus certitudine fidei, & clarus propter rationes naturales. ¶ Ad quintum principale, Dialectici huius temporis respondent, quòd demonstrationes non generabunt habitum scientiæ, quoadusque corrumpant habitum opinionis, & tunc dicendum est, quòd licet actus scientiæ, & actus opinionis repugnent, & subsequenter habitus & habitus, nihilominus actus scientiæ stat cum habitu opinionis in illa mora temporis quo corrumpitur, sicuti in virtutibus moralibus. ¶ Existimo tamen aliter esse dicendum, vt diximus in prædicamentis cap. de qualitate, videlicet quòd vna demonstratio, quippe quæ intellectum conuincit, suf-
C ficit generare habitum, nam statim experitur se homo habilem ad assentiendum quotiescunque proponatur conclusio, & ideo in eodem instanti corrumpitur habitus opinionis, non tamen per vltimum sui esse, sed per primum non esse, quod est primum esse habitus scientifici. Dico, quòd corrumpitur habitus in genere habitus formidolosi, nam sustinendo quòd formido non sit de intrinseca ratione habitus forsan manebit, vt simul cum demonstratione producat scientiá, vt dictũ est de ratione probabili. Et ideo non datur vltimum instans rei permanentis sed primum instans in quo habitus desinit esse, aut in quo desinit habere formidinem. D
¶ Vnde ad confirmationem respondetur, quòd non est eadem ratio de habitu scientiæ, & de habitibus moralibus, nam actio moralis, nec vna, nec quatuor sufficiunt generare habitum, & ideo sunt simul cum habitu contrario quoadusque illum corrumpant, demonstratio vero vnico actu generat habitum. ¶ Ad sextum tandem conceditur, quòd prudentia sit virtus. Distinguitur tamen, quòd sit indifferens ad verum, & falsum. Si consideretur enim, vt est habitus intellectua- E
lis conceditur, quòd potest illi subesse falsum speculatiuum. Si autem consideretur in quantum est virtus moralis mouens appetitum ad agendum, negatur quò possit illi subesse falsum. Exempli gratia. Dux prudens in bello post maturum consilium elicit hoc iudicium, aggrediendum est modo, quia coniecturæ humanæ ita persuadebant, dico, quòd licet forsan iudicia speculatiua fuerint falsa, quia scilicet putabat dormire hostes, aut sine armis esse, nihilominus illud iudicium prudentiale, aggrediendum est, erat verum, quia ad eius veritatem sufficiebant coniecturæ, nec requirebatur euidentia, quòd hostes dormirent, sed hoc altioris est nego- F
tij. Solertia quia non est virtus moralis, sed est habitus mere speculatiuus, quia non facit euidentiam rei, & per consequens est indifferens ad falsum, non est virtus, nam virtus intellectualis non est, nisi quæ ex intrinseca ratione est determinata ad verũ, quod est obiectum intellectus.

Primi Posteriorum finis.

REVERENDI PATRIS
FR. DOMINICI SOTO
SEGOVIENSIS.

Ordinis Prædicatorum, in II. librum Posteriorum Commentarij.

H DE QVATVOR quæsitis.

CAP. I.

A quæ quæruntur totidẽ numero sunt, quot sunt ea quæ sciuntur. Quærimus autẽ quatuor; vel an hoc illud, vel cur hoc illud sit, vel omnino, ne sit, uel quidnam quicquam sit. Nã cum hoc an hoc sit quippiam plura complectẽtes, ut deficiat an non deficiat sol quærimus, ibi an
I hoc illud sit quęrimus. Cuius indiciũ est; hoc enim inuento, solem inquam ipsum deficere, statim quærere cessamus. At cum principio solem deficere, scimus, non utique utrum deficiat quærimus. Cum autem scimus hoc illud esse, tũ propter quid hoc illud sit quærimus. Deficere nanque solem, terramque moueri scientes, cur deficiat, cur moueatur quærimus. Atque hæc quidẽ hoc pacto, quædam uero aliter quæruntur. Quærimus. n. sit an non sit Centaurus, sit an non sit Deus; sit autem necne, simpliciter dico; non autem albus sit, necne. Hoc igitur percepto; Deum inquam esse, item hominẽ L
esse, quid sit postea quęrimus; ut quid sit Deus, quid sit homo: Hæc igitur, ac tot sunt, quæ quærere consueuimus, quæque iam inuenta scimus.

Vænam fuerit Arist. intentio in hoc libro nondum habent expositores pro certo. Alexander enim Aphrodisæus credidit materiam huius libri esse de definitione, quæ est medium demonstrationis, propterea quòd bona pars libri in hoc consumitur, vt ostendatur quomodo sit inuestiganda definitio. Philoponus censet intentionem esse tractare de medio demonstrationis quod importat causam conclusionis, & quia inter quatuor genera causarum definitio importat causam formalem, tractatur hic potissimum de definitione. At vero, vt author est hic S. Tho. intentio Aristo. hic est tractare de principiis, puta de medio, quod est principium incomplexum, & de principiis etiam complexis. Enimuero quantum ego coniicere possum distinguuntur hi libri hoc modo, q cum in primo tractatum sit quomodo conclusio demonstretur ac cognoscatur per principia, resoluendo ea vsque ad immediata, intendit in hoc tracta-

Marginal notes: Tex. 1. — M — Intentio

A tractare quomodo principia ipsa immediata cognoscantur. Verum est tamen, ꝙ latius atque adeo potissimum tractat hic Aristo. de medio demonstrationis.i.de, quod quid est, expressum per definitionem quod est principium incomplexum, & de, propter quid. Vnde quemadmodum in libris priorum. tex.129. postquam tractauit de forma syllogistica, dedit artem inueniendi mediũ in vnaquaque figura, vt syllogismus haberet formam syllogisticam, ita modo postquam in superiori libro dictum est de principiis, demõstrationis, quemadmodum sint necessaria, & per se, nec procedant in infinitum, &c. docet in hoc secundo libro quomodo sit inuestigandum medium, vt principia

B sint propria per se, & necessaria. ¶ Atqui liber hic apud Argyropylum distribuitur per decem, & octo capita, quæ in diuisione Cõmentatoris continent textus vigintiseptem. Possumus autem eum, vti superiorem fecimus, in sex membra partiri. Nempe in duobus primis capitulis continentibus duos textus, constituit Arist. hanc conclusionem, ꝙ omnis quæstio de aliqua re est de medio, & causa illius rei, quæ est velut præambula ad materiam totius libri. In octo sequentibus, octo complectentibus tex. multis verbis disputat an definitio, vel quod quid est.i. quidditas significata per definitionem possit per demonstrationem cognosci. Atque in tri-

Diuisio.

C bus sequentibus, quæ continent sex textus, idem disputat de, propter quid. In duobus sequentibus, qui sex alios textus attingunt, docet quomodo oporteat venari, quod quid est, idest inquirere definitionem quidditatiuam. In duobus aliis proximis, quæ quatuor textus complectuntur, docet quomodo generaliter oporteat inquirere, propter quid, idest causam quamcumque conclusionis. In vltimo tandem capite, quod est vnicus tex. agit breuiter quomodo principia complexa manifestentur.

Igitur cum intentio Arist. in hoc libro sit tractare de medio demonstrationis, præmittit in hoc primo membro hanc conclusionem. Quod omnis quæstio qua de re aliqua quæritur, est formaliter, aut virtualiter de

Conclus.

medio. Qua de causa in hoc primo capite D proponit statim numerũ quæstionum quas de aliqua re percontamur, dicens. (Ea quæ quæruntur totidem numero sunt, quot sunt ea quæ sciuntur) Boetius vertit, quæstiones sunt æquales, &c.) Et licet parum referat, exactior tamen est, & melior translatio Argyropyli, non solum, quia Græce est, zetoumena, quod est, quæsita, uerum etiam, quia quæstio solum dicitur de complexo propositionali, vt vtrum luna eclipsetur, quæsitum vero, seu id quod quæritur, non solum est propositio, sed prædicatũ ipsum quod quæritur an conueniat subiecto. v.g. definitio ipsa quæritur an conueniat subiecto, & esse, quæritur de Centauro, an Centaurus sit. Et E hoc est quod asserit Arist. videlicet, quòd tot sunt ea quæ quæruntur, quot sunt ea quæ sciuntur. ¶ Subiungit ea quæ quæruntur esse quatuor, videlicet an hoc sit illud, cur hoc sit illud, an hoc sit, & quid hoc sit. Boetius vertit, qnia propter quid &c. Sed illa particula, quia, vt sæpe admonuimus, facit ęquiuocationem, & obscuritatem, quare non debet accipi hic causaliter, aut quòd, quia, sit quæstio de effectu, sed debet accipi, vt sit cõiunctio, nam quæstio, quia, non quærit, nisi solum de veritate propositionis de, est, tertio adiacente, vt vtrum homo sit risibilis, quod patet in verbis Arist. Dicit enim, quòd prima quæstio plura complectitur, scilicet F subiectum, & prædicatum, vt vtrum sol eclipsetur, quo inuento cessat prima quæstio. Sed postquam scimus, ꝙ sol eclipsatur, aut quòd terra mouetur in terræmotu, sequitur secunda quæstio, cur sol eclipsetur, cur terra concutitur. ¶ Proportionabiliter se habent aliæ duæ quæstiones. s. an sit, & quid sit. Percepto namque quod res sit, puta ꝙ Deus sit, sequitur secunda quæstio, quidnam sit. ¶ Ponit autem differentiam inter quæstionem, an res est, & quia est, dicens quòd quæstio an res sit, est quæstio simplex, nam est, secundum adiacens, dicit esse simpliciter, est vero tertium adiacens, dicit esse compositum & secundum quid, ut esse risibile, esse albũ, &c. ¶ Notandum est in his quæstionibus, ꝙ duæ illarum sunt de re simplici, vt an res sit,

G sit,& quid sit, duæ autem sunt compositæ .s. quia,& propter quid. Neque tamen proponuntur ab Arist.eo ordine quo suapte natura interrogantur, nam vt inquit Boetius in principio prædicabilium, primum quod de re percontamur est,an res sit, puta an sit sol, mox quid sit,deinde an sol eclipsetur, ac postremo propter quid eclipsatur. Immo vt visum est in primo capite primi libri tex. 2. duo priora prærequiruntur ante scientiam. Arist. vero anteposuit quæstiones compositas, quia composita sunt nobis notiora, vel forte, quia solæ propositiones sunt quas simpliciter scimus. ¶ Est hic dubium quomodo sint tot ea quæ quæruntur, quot sunt eá quæ H sciuntur. Quærimus enim an res sit, & quid sit, hæc tamen non sciuntur proprie, quia nec demóstratur rem esse, nec definitio, sed vtrumque præsupponitur ante scientiam, vt modo dicebamus. ¶ Respondetur, ꝙ Aristo. accepit scire pro hoc quod est cognoscere id quod inuestigando inuenimus, licet non demonstretur. Posuit enim supra cap. 8. tex. 25. differentiam inter dignitatem,& positionem, qualis est definitio, quòd dignitas, nec interrogatur, nec scitur, sed per se ipsa cognoscitur, definitio vero interrogatur a discipulo,& a doctore explicatur, & licet non demonstretur, inuestigatur tamen per diuisionem vt infra videbitur, & pariter an res I sit interrogatur.

Dubiū.

QVOD OMNIS QVAESTIO sit de medio.

CAP. II.

EQuidem cum aut num hoc illud sit,aut omnino num sit quęrimus, ibi an medium eius ullum extet quærimus. Cum uero uel num hoc illud sit, uel omnino num sit idque uel simpliciter uel ex parte iam quidem scimus, at uero uel quare sit,uel quid sit quærimus, ibi quodnā medium sit quærimus Porro,uel hoc illud esse,uel omnino hoc eē,uel simpliciter,uel ex parte dico, ex parte quidem,ut nū luna deficiat augeaturve,(aut enim sit hoc illud, non sit,in talib.quæritur) simpliciter vero,vt est luna necne,est nox necne. Fit igitur,omnibus vt in quęstionib. aut num sit medium aut quodnam sit mediū quæratur. Causa enim est medium,ea uero in omnib.quęritur deficiat luna,est ne huius aliqua cā, postea cognito hoc,causā inquā aliquam esse,quænā illa sit causa quęrimus. Causa enim tam ut quicquam sit simpliciter,quàm ut quippiā eorum quæ uel per se, uel per accidens cōpetunt sit,ipsū mediū est. Ac simpliciter quidē esse subiectum ipsū, ut lunam,aut solem,aut terram, aut triangulū,quippiam uero esse, ut defectionem,ut medium obtinere, nō obtinere,æqualitatem,inęqualitatē, & huiusmodi dico.In his enim omnibus idem quid est,ac ꝑꝑ quid est, esse patet qđ est lunæ defectio? priuatio lunaris lucis,ob interpositionem terræ,propter quid hæc defectio est, aut cur luna deficit? qa lux eius obijciente se terræ destituitur, quid concētus est? numerorum inter acutum & graue ꝓportio,cur inter se graue atq, acutū consona sunt? quia numerorum inter sese suscipiunt rationē acutū ipsum & graue.est ne inter acutum & graue concentus? consistit ne ratio ipsorum numeris? qđ simul atque percepimus, quænā sit illa ratio quærimus. Equidem nil nos quā medium ipsum quærere, satis ea docent, quorum mediū percipi sensu potest,nā lunæ defectionem exiguā, dum,

K

L

M

Tex. II

A dum sensu non contingimus, sit lunæ defectio necne, quærimus; quod si in ipsa luna essemus, neq; si fiat defectio, neq; cur defectio vtique quęreremus, sed simul utrũq; se nobis vltro offerret atq; patefieret. Etenim ex sẽsus perceptione, & vniuersale ipsũ notũ nobis fuisset, sensu nanq; terrã nunc sese obiicere lunæ, cognosceremus: pateret enim uisu, nunc lunam deficere, atq; ex hoc ipsum emersisset uniuersale. Vt igitur dicebamus, idem scire est quid sit, propter quid sit quicquã. Et hoc
B aut simpliciter & nõ ad aliquid eorũ quæ insunt, aut aliquid eorum quæ insunt, ueluti duo recti, aut maius, vel minus, & huiuscemodi. Patet igitur, oĩa quę quæruntur medii qõnem esse.

IN hoc secundo capite quod tres habet particulas, ostendit ꝙ omnes quatuor quæstiones formaliter aut uirtualiter sunt de medio & causa rei. Et in diuisione Commẽtatoris duæ primæ particulæ comprahendũtur sub primo tex. & in tertia incipit secun-
C dus tex. Probat ergo omnem quęstionem esse de medio, tribus rationibus. Primo inductione. Vbi notandum est, ꝙ de propositione immediata & per se nota nulla est quęstio, non. n. quærimus vtrum quodlibet sit, vel non sit. quia id cadere non potest sub dubio, ergo cum quærimus, quia, id est, an hoc sit hoc, puta vtrum sol eclipsetur, licet formaliter nõ quæramus medium & causam, quærimus tamen uirtualiter vtrum sit aliquod medium & causa cur eclipsetur. Cuius signum est, quod statim postquam scimus solem eclipsari, quærimus propter quid eclipsatur, quod est quærere quod est illud medium seu quæ est illa causa cur sol eclipsatur. Eadem rõne si esset nobis per se notũ aliquam rem nullius esse qniddicatis, & essentię, certe non quæreremus an sit, nam res quæ nullius est quidditatis, vt, chimæra esse non potest. Igitur cum quærimus an res D sit uirtualiter, quærimus an res sit alicuius quidditatis & essentiæ. Cuius signum est, ꝙ postquam scimus rem esse, statim quęrimus quid sit, id est, quæ est illa essentia. ¶ Vbi ad notandum est, quòd quærere an res sit, nõ est quærere an actu existat, sed est quærere an res vera sit, nam in hyeme scimus rosam esse, quia est in suis causis naturalibus, & ideo quærere an sit, ẽ quærere an sit alicuius quidditatis. ¶ Et hoc est quod ait Arist. (cum vero vel num hoc illud sit.) id est, cum scimus hoc illud esse per qõnem, quia, vel simpliciter hoc esse, per qõnem, an est, ex parte tunc scimus, quia virtualiter in prima quæstione scimus aliquam esse causam illius veritatis, & in secunda virtualiter scimus ali- E quam esse quidditatem rei. Cum vero postea scimus, quare. i. propter quid hoc sit illud formaliter scimus quæ est illa causa, & cum scimus quid est hoc, formaliter scimus quæ est illa quidditas. Sicut. n. scire propter quid, se habet ad scire, quia, ita scire quid, se habet ad scire, an sit. Concludit ergo Arist. ꝙ si in qõne, quia, virtualiter quærimus an sit aliqua cã propter quã, & in quæstione, propter quid, formaliter quærimus quæ sit illa cã, & in quæstione, an est, uirtualiter quærimus an sit aliqua quidditas rei, & in, q. quidem, formaliter quærimus quæ sit illa quidditas, colligitur vt oĩs quæstio sit de cã, pro F pter quid, aut de medio quod est, quid. Per medium vniuersaliter intelligit Aris. quidditatem quæ exprimitur per definitionẽ. Ingeniose ergo Aris. quatuor quæstiones reducit ad duas. s. quia, ad propter qd, &, an est, ad quid est. In secũda particula, (causa enim est medium, &c.) probat eandem conclusionẽ rõne. Et intendit has duas qõnes ad quas alias reduxera, virtualiter reducere ad vnã quæ est de medio, s. quid est. Est ergo ratio hæc, Cã & mediũ idẽ sunt, sed in omnib. quęstionibus quæritur cã rei, ergo in oĩbus quęritur mediũ. Minor est nota ex dictis, probat autem maiorem dicẽs, ꝙ causa tam vt, quicquã sit simpliciter, tã vt sit aliquid eorum quæ ꝑ se aut per accidẽs cõpetũt est medii. Exponit terminos, qđ esse simpliciter est quod

An res sit.

G est quod exprimitur per est, secundum adiacens pertinens ad quæstionem, an est.s. lunam esse, solem esse &c. Esse autem compositum est id quod explicatur per, est, tertiũ adiacens, siue prædicatum per se prædicetur, siue per accidens, quod pertinet ad quęstionem, quia, vt sol eclipsatur, triangulus habet tres triangulos æquales. &c. Et, ꝙ in his eadem sit causa & medium, probat, quia si quæratur quid est defectio .i. eclipsis lunæ (quæ est qõ de medio, respondebitur, ꝙ est priuatio lucis propter interpositionẽ terræ. Sed si rursus quæratur, propter quid luna eclipsatur (quæ est quæstio de causa) itidem respondebitur, ꝙ propter interpositionem
H terræ inter solem & lunam. Et si quæratur quid est concentus .i. consonantia, respondebitur, quod est proportio numerorum inter acutum & graue. Et si rursus quæratur, propter quid acutum, & graue bene consonant itidem respondebitur, propterea quod est ĩter illa proportio numerorum. Proportio numerorum idem est quod proportio rationalis, quæ ex eo ita vocatur quòd inter numeros omnis proportio est rationalis, nam saltem vnitas est pars aliquota omnium numerorum, in quantitate autem continua, vt inter diametrum, & costam, est proportio irrationalis, & consonantia inter voces est, quia habent proportionem rationalem, & dissonantia, quia habent proportionẽ irra-
I tionalem. Si ergo ad quæstionem, quid ẽ, & propter quid est, idem respondetur, sequitur quòd medium & causa idem sunt. ¶ Restat hic tamen dubium, quod Aristo. ponit hic exemplũ de definitione passionis, & tamen passio non demonstratur de subiecto nisi per definitionem subiecti. Respondetur, quòd proxima causa per quã passio demonstratur de subiecto est definitio ipsius passionis, sed illa definitio demonstratur postea de subiecto per definitionem subiecti. Exempli gratia. Risibile demonstrabitur de homine hoc modo, omne animal aptum natum ridere est risibile, omnis homo est aptus natus ridere, ergo est risibilis, sed minor rursus demonstratur per definitionem subiecti hoc modo, oẽ animal rationale est aptũ natũ ridere, omnis homo est animal rationale, ergo est aptus natus ridere. ¶ In tertia particula vbi incipit tex. secundus, (Equidem nil nos) probatur tertio conclusio a signo quod est huiusmodi. In his quorum medium & causam sensu percipimus, nec quærimus an res sit, nec quærimus, quia, scilicet an hoc sit hoc, ergo signum est quòd quæstio an est, & quæstio quia, reducantur ad quid est. Probatur antecedens, vt si quis esset positus in luna & videret quòd dum terra obijcitur illi eclipsatur, nec quæreret an sit eclipsis, nec an luna eclipsetur, nec propter quid, quia manifesta est illi causa, & quidditas eclipsis. At quia posset quis dicere quod scientia non est singularium, & ille talis solum haberet experientiam singularium: Respondet quòd ex singularibus per inductionem haberet scientiam uniuersali. s. quod quoliescunque terra interponitur Luna eclipsatur. ¶ Et sic concludit, quòd quæstio, propter quid, & quæstio, quid, virtualiter reducuntur ad vnam quæstionem, & cũ aliæ duæ quæstiones superius reductæ sunt ad has, sequitur quòd omnes ruducantur ad vnam, quæ est de medio. s. de quidditate, quæ exprimitur per definitionem. Quæ est conclusio in hoc primo membro intenta. Nihilominus in subsequentibus, seorsum disputat de eo quod quid est, & propter quid, & in his duobus fere versatur tota disputatio huius libri.

K L Oĩs qõĩ de medio M

QVOD DEMONSTRATIO & definitio non sint eiusdem, disceptatio.

CAP. III.

His ita determinatis dicendum esse uidetur, quonam pacto ipsum quid est ostendatur, quique disquisitionis eius modus, quid denique & quorum definitio sit, atque dubitandum esse uidetur antea, idque initium faciẽdum, quod

A quod maxime dicendis accommodatum fiet. Dubitauerit itaq; quispiā, vtrum fieri posſit, ut idē rōneq; eiusdē. definitione demonſtrationeq; ſciatur, an idipſum fieri nequeat. Etenim definitio ipſius quid eſt, eſſe uidetur. Oē aūt quid eſt, vniuerſale eſt, atq; affirmatiuum. At ratiocinationū alias negatiuas, alias non uniuerſales eē patet: uniuerſæ nāq; rōcinationes de ſecundo ſchemate negatiuæ ſunt, de tertio uero, uniuerſales non ſunt. Deinde nec eorum omnium eſt definitio, quæ prima affirmatiue figura monſtrantur, quare omnem triangulū, tres duobus rectis æquales habere, aliaque ſimilia ſunt. Huius autem ratio ē, quia id ſcire quod demonſtrari poteſt, nil aliud eſt quàm demōſtrationem eius habere, quare ſi talium eſt demonſtratio, patet eorundem, & definitionem non eſſe. Nam ſi ſit, etiā per definitionem ſciret quiſpiam, demonſtrationē non habens, nihil.n. utrūq; ſimul non habere uetat. Inductione etiam idē ſatis oſtendi crediq; pōt. Nil.n. unquam eorū quæ uel per ſe, uel per accidens C inſunt, definiendo cognouimus. Pręterea ſi definitio ſubſtantiam explicat, atque declarat talia non ſubſtantias eſſe patet, perſpicuum igitur eſt, non omnis eius definitionem eſſe, cuius ē demonſtratio. Quid ergo, eſtne eius omnis demonſtratio cuius eſt definitio? At uidetur non eſſe, una.n. eadem que ēt huius erit rō. Conſtat.n. unius ea rōne, qua unū eſt, ſcientiā vnā eſſe: quare ſi id ſcire quod demonſtrari poteſt, nil aliud quàm demonſtrationē eius habere eſt, aliquid ſane impoſſibile eueniet. Is.n. qui definitioné hēt, ſine demōſtratione profecto ſciet. Pręterea demonſtrationum principia definitiones ſunt, quorum demōſtrationes non eſſe demonſtratum eſt prius. D Et.n. aut principia demonſtrantur, & principiorum ſunt ſemper principia, modusq; nullus unquā occurrit, aut in primis ſtetur neceſſe eſt, quæ quidē & definitiones ſunt, & demōſtrari non poſſunt. At ſi non omnis eiuſdem, alicuius ne ſaltem eiuſdem definitio demonſtratioq; eſt? an neq; hoc eſſe pōt? Non eius.n. demonſtratio eſt, cuius eſt definitio. Etenim definitio eſt ipſius quid eſt, ſubſtātiamq; declarat, demōſtrationes aūt, idipſum ſubiicere ſumereq; uidētur. Mathematicæ namq; quid eſt unitas, quid par quid impar accipiunt, cætereq; demonſtrationes ſimiliter. Adde quòd omnis demonſtratio aliquid de aliquo ut eſſe, aut non eſſe demonſtrat, at in definitione nihil de aliquo prædicatur, ueluti neque animal de bipede, neq; hoc de animali, nec itē figura de plano. Nō.n. planū figura eſt, neq; figura planū. Pręterea differt, quid & hoc illud eſt oſtēdere, at definitio quidem quid eſt patefacit, demonſtratio uerò quippiā in eſſe cuipiā, uel nō ineſſe mōſtrat. Diuerſorū aūt diuerſa demōſtratio ē, niſi hoc pars illius exiſtat. Quod quidē ſic dico, ut ſi triangulū omnē duob. rectis tres æquos habere demōſtratum ſit, ēt æquicrurum tres æquos duobus habere conſtet. Hoc namque partis, illud totius rationem habet. At quid ē & hoc illud eſt, non ita ſeſe habent, quippe cum alterum ad alterum partis non habeat rationem, Patet igitur, nec eius oīs demonſtrationē eē cuius eſt definitio. nec cuius ūmnis definitionem eſſe, & cuius eſt demonſtratio

Ff

G tio: quibus efficitur, ut omnium cuiusquam eiusdem utrũque haberi nõ possit: quare perspicuũ est neq; idem esse definitionem demõstrationemq;, neque alterum in altero esse. Nam ea quę subiiciuntur, similiter profecto se se haberent. Sed de his hactenus, satis enim de hisce diximus dubitando.

INCIPIT secundum membrum principale, in quo postquam determinatum est omnem quæstionem esse de medio aut de propter quid, ostendere intendit manifeste his octo capitulis, quòd id quod est medium demonstrationis demonstrari
H non possit. At in quinque priorib. procedit argumẽtãdo ad partem negatiuam, & in aliis trib. determinando veritatem. In hoc ergo capitulo agit de definitione explicante quod quid est, sequenti incipit agere de quiidditate explicante definitionem, qđ in diuisione Commentaris est pars tex. secundi. Proponit ergo tria examinanda in subsequentibus.s. quo pacto quod quid est manifestetur, & quis sit modus inquisitionis illius, & quorum sit definitio. Subiungit autẽ accõmodatissimum esse principiũ, si primum disputetur, si eadem res sub eadẽ ratione possit & definitione & demonstratione sciri. Est.n. intentio in hoc capite ostendere differentiã inter definitionẽ, quæ explicat quod quid, & demonstrationem,
I quæ explicat propter quid. Atq; adeo in tribus particulis disputat tria dubia. Primum 1. dub iũ est utrum cuiuscunq; est demonstratio sit etiam definitio, id est, vtrum quicquid demonstratur, definiatur, & arguit ꝙ non, quatuor rationibus. Prima est quòd quid est.i. definitio prædicatur affirmatiue & vniuersaliter de definito: sed non omnis syllogismus cõcludit affirmatiue vt patet in secunda figura, neq; omnis uniuersaliter, vt patet in tertia, ergo non cuiuscunq; est demonstratio est definitio. ¶Secunda est ibi, (deinde.&c.) qua probat, ꝙ nec in prima figura concludente vniuersaliter & affirmatiue, cuiuscunquè est demonstratio, sit definitio. Et ratio est, inquit, qa aliquid esse de K monstratione scibile, est ꝙ tunc solum sciatur quando habetur eius demonstratio. ergo illud non erit definitione scibile, aliàs sine demonstratione per definitionem sciretur. ¶Tertia ratio est ibi, (inductione &c.) & rõ est, Ea quæ sciuntur sunt conclusiones in quibus aliquid per se aut per accidẽs prædicatur, nam per se quarto modo, vt ædificator ædificat, est propositio scibilis, & nihilominus est accidentalis in prædicando, licet sit per se in causando. Conclusionis (inquit) autem non est definitio, sed solum subiecti, ergo non cuiuscunque est demonstratio, est definitio. ¶Postrema ratio est ibi, (præterea si.&c.) & est confirmatio præcedentis, definitio substantiam, id est, quid L ditatem & essentiam subiecti significat, id autem quod demonstratur est accidens, scilicet, passio: ergo illius quod demonstratur.non est defitio. ¶In secunda particula 2. dubiũ textus, (quid ergo) disputat secundam quęstiunculam, vtrum econuerso quicuuid definiatur demonstretur. Et arguit ad partem negatiuam duabus rationibus, quarum prima est eadem quæ supra secundo loco tacta est. Vna res non habet nisi unum modum determinatum quo sciatur, nam debet procedere demõstratio ex propositionibus per se eiusdem generis, vt supra dictũ est, si ergo aliquid est scibile per demonstrationem illud non scitur nisi dum demonstratur, & tamẽ si haberet definitionem posset sciri p. M definitionem sine demonstratione, & sic sequeretur vnum impossibile.s. ꝙ illud non esse scibile nisi per demonstrationem, & ꝙ esset scibile alia via. ¶Secunda ratio est ibi, (præterea) quæ talis est: definitio est principium primũ demonstrationis, ut dictum est capite. 8. tex. 25. primmorum autem principiorum non est demonstratio, alias esset processus in infinitum, ergo non cuiuscunq; est definitio. est demonstratio. ¶In tertia particula, (an si non omnis) disputat tertiam 3. dubiũ quæstionem. s. esto non quicquid demonstratur definiatur, nec econuerso uniuersaliter, an saltem particulariter detur aliqua res cuius sit simul & definitio & demonstratio.

Et

A Et arguit ꝙ non, tripliciter. Primo, definitio est ipsius quod quid est explicans essentiã rei, sed quid est, ut primo libro dictũ est supponitur ante demonstrationẽ (supponit.n. Mathematicus quid est vnitas) ergo fieri nequit vt eiusdem sit definitio & demonstratio. ¶Secunda ratio est ibi (adde q.) Demonstratio aliquid de aliquo demonstrat, pura conclusionem in qua unum prædicatur de alio, in definitione autem neutra pars prædicatur de alio, cum enim dico animal rationale, neq; animal de rationali, neque econuerso predico, quia ubi non est verbũ, non est prædicatio. ¶Tertia est ibi, (præterea differt) quæ talis est. Differunt quæstio quia est, s. an hoc sit illud, & quæstio quid est, & definitio ostendit quid est, demon-
B stratio vero, hoc esse illud, diuersorum autem diuersa est demonstratio .i. ratio qua manifestantur, nisi vnum sit pars subiectiua.i. species alterius, sicut isosceles est species trianguli, quorum proinde eadem est ratio scientiæ, sed nec definitio est species demonstrationis, neque econuerso, sed sunt omnino diuersæ rationis, ergo cuius est demonstratio non est definitio, neque econuerso.

QVOD QVID EST NON esse demonstrabile.

C

CAP. IIII.

QVid ergo prorsusne ipsius quid est ratiocinatio demonstratioque nulla existit, qualiter iam dedisse videbamur? Patet.n. ratiocinationem quidem aliquid per medium de aliquo semper ostendere, ipsum autem quid est esse, & hoc ipso quid est prædicari. Hec aũt conuerti necesse est. Nã si, a, sit proprium ipsius c, patet b, quoque ipsius c, & a, rursus ipsius b, proprium esse. Quo fit ut omnia conuertantur, mutuamq; prædicationem suscipiant. At uero si tam a, competit ipsi, b, ut quid est ipsius, quàm b, competat identidem ipsi c, necesse est, tum a de c, prædicetur, ut quid est ipsius: quod si non hoc pacto bis illud quipiam sumpserit, nulla sane necessitas omnino compellet, ut a, de c, ut quid ẽ ipsius dicatur, ut si a, quidẽ ut quid est ipsius b, competere dixeris: b, uero non eodem modo de quolibet c, prædicaueris: quare non solum a, de b, dicatur oportet, ut quid est ipsius, sed b quoq; de c, modo eodem prædicetur necesse est. Hæc cum ita sint, si in utroque rationis interuallo ipsum quid ẽ quidditasq; sumatur, quidditas nimirũ antea quã concludatur, in ipso medio ratiocinationis termino collocabitur. Atque omnino si fieri potest, ut ostẽdatur quidnam sit homo, sit c, qui dẽ hõ. a vero quid est ipsius, siue d, animal bipes, siue aliquid aliud est. Siquidem igitur iusta ratiocinatio fiet, necesse est a, de quolibet b, prædicetur. Hoc autem ut constat alia media definitione opus est, quæ quidem etiam quid est ipsius hominis erit sumitur igitur id profecto, quod demonstrare oportet: b, namq; definitio ipsius hominis est. Id autem ipsum in duabus propositionib. primis, immediatisq; considerare opꝫ. Maxime.n. id quod dictum est elucescit. Qui igitur per ea quæ conuertuntur, quid anima, quidue homo, uel aliarum quiduis sit conantur ostendere, ii petunt id sine dubio, quod initio quærunt, demonstrareq; nitũtur, ut si quis animã eẽ quod est sibi uiuendi causa, id uero, numerũ esse seipsum mouentẽ. Is.n. necesse est postulet adeo, aĩam numerũ eẽ seipsũ

A motu cientem, vt idem sit anima numerusque seipsum mouens. Non.n.si a,quidem ipsum b: b,uero c, ipsum sequatur a,definitio erit ipsius c,sed de ipso tamen uere dicetur,ut patet. Neque si rursus a,ratione substãtiæ b,cõpetit,de omniq́ue eo prędicatur a,cõtinuo definitio erit ipsius c. Quanquã .n.animalis esse, de hominis esse dicitur, omne .n. animal rationis particeps, substantia ueræ est animæ particeps, quæ est principium sentiendi, quemadmodum, & omnis homo est B animal, non tamen hoc dicitur pacto ut unum sit. Si igitur quispiã non hoc pacto terminos sumpserit, núquam a,sane quidditatem ipsius c, substantiamq́ue esse concluserit. Sin autem hoc acceperit modo, tum antea profecto b, ipsius c. definitionẽ sumpserit esse. Quare non demonstrabit; sumit enim id, quod initio quærebatur.

IN quarto capite quod in diuisione Commentatoris est textus tertius, habetque duas particulas, postquam in superiori C disputauit, quòd non idem cognoscitur per dmõstrationẽ & per definitionẽ, disputat ꝙ ipsum quod quid est.i.quidditatis significata per definitionem, non demonstratur. Neq; vero incidit hæc questio cum præcedentibus, nam in superiori capite solum est posita differẽtia inter definitionẽ & demonstrationem, ꝙ uidelicet sint diuersæ rationes notificandi aliquod ignotum, cum definitio explicet quid, & demonstratio propter quid. Hic uero disputatur vtrum ipsum, qđ quid est, significatum per definitionẽ, possit de suo proprio subiecto demonstrari. Et similiter cap. vndecimo idem percontabitur de propter quid, an sit demonstrabile. ¶Arguit vero ad partem negatiuam quatuor prejactis fundamentis, proposita tamen prius questione, vtrum ipsius, quod quid est, sit demonstratio.i. utru demonstretur de suo subiecto. Primum suppositum D est, ꝙ ratiocinatio.i.syllogismus demõstrat aliquid per medium. Secundum, quòd quid est, prædicatur de suo subiecto in eo quod quid & conuertibiliter. Ratione primi passio non dicit, quod quid est, subiecti, & ratione secundi, genus non dicit totum, quod quid est, speciei. Tertium quod inde sequitur est, ꝙ si quod quid est, demonstrandum esse de subiecto, necesse est sit mediũ & extremitates essent termini conuertibiles, nam cum demonstratio constet ex propositionibus directis, debent in præmissis prædicata conuerti cum subiectis, aut, esse eis superiora, si vero. a.scilicet maior extremitas sit superior ad.b.medium, a fortiori E erit superior ad.c. de quo directe prædicatur.b.& si.b.medium sit superius ad.c, a fortiori.a.quod prædicatur de.b. erit superius ad.c.quare.a. non conuertetur cum.c.& per consequens nec erit, quod quid est, illius vt patet ex secunda suppositione. Quartũ fundamentũ est quod ad demonstrandũ, quod quid est, de suo subiecto non satis est demonstrare, quod quid est, vere & vniuersaliter prædicari de subiecto, sed est demonstrãdũ ꝙ prædicatur quidditatiue, ex quo sequitur necessarium esse vt tam maior extremitas prædicetur quidditatiue de medio, quẽ mediũ de minori: nam si non sit vtraq; præ F missa quidditatiua, non necessario inferen ꝙ conclusio sit quidditatiua. Exempli gratia. Quamuis bene sequatur, omne aĩal est album, oĩs homo est animal, ergo omnis homo est albus. tñ quia, album, non prædicat̃ quidditatiue de aĩali, non sequitur vt quidditatiue prædicetur de hoĩe, & quamuis sequatur, omne albũ est coloratũ, oĩs homo est albus, ergo omnis homo est coloratus, tñ quia albũ non prædicatur de hoĩe quidditatiue, non sequitur vt coloratum prędicetur de illo quidditatiue. ¶Ex his igitur quatuor fundamentis scite sane infert, quod quid est, non demonstrari de suo subiecto: nã sequreretur ex dictis ꝙ in tali demõstratione peteretur principium: quia si, quidquid est, in maiori quidditatiue debet prædicari de medio, & medium in minori etiã quiddi-

A quidditatiue, necesse est, vt medium ipsum cat etiam quod quid est, vnde in minori prę dicabitur, quod quid est, de suo subiecto, & per consequens ante conclusionem iam supponitur id quod demonstratio intendit concludere, & demonstrare, quę est petitio principii. ¶ In secunda particula, (Atque omnino.) Subdit exempla. Sit enim inquit. c. homo, a. vero quod quid est, eius, puta, animal bipes, aut alia quidditatiua definitio, necesse est tunc vt vtraque præmissa sit vera & directa & quidditatiua, quod medium etiam. b. sit definitio hominis, quare in minori scilicet. est b. prædicatur quod quid est de suo subiecto, ꝙ intenditur demonstrari. ¶ Quod
B si quis arguat, nihil prohibere quin maior extremitas sit vna definitio, & medium sit alia, ¶ Respondetur, quòd hic non est quæstio de quod quid est, in ordine ad definitionem, nam de definitionibus potestate dicemus, quòd vna potest demonstrari de alia & ita forsan vna definitio potest per aliam definitionem demonstrari de subiecto. Sed quæstio est de quidditate ipsa significata, quæ cum in minori iam prædicetur de subiecto significata per suam significationē quidditatiuam, iam supponitur id quod intenditur demonstrari. Vel secundo dicendum, quod definitio quidditatiua non est nisi vna in rigore, quæ si in minori prædi
C catur iam non demonstratur. Sed prima solutio proprius ad mentem Arist. accedit. Et hac de causa subdit secundum exemplum de anima cui attribuit duas definitiones, scilicet anima est causa sibi ipsi viuendi, corpus enim viuit per animam, & anima per se eo modo quo forma dicitur viuere, & maxime quia anima separata viuit vita intellectiua, & item anima est numerus seipsum mouens, quæ in re idem prorsus significāt, nisi, ꝙ hæc datur secundum Platonem qui omnes substantias appellabat numeros. Non est locus hic disputandi an proprie anima moueat se, hoc enim ad Philosophiam pertinet, vbi ostenditur quòd nihil eadem ratione potest esse mouens, & motum. Ait ergo quòd si quis faciat demonstrationem, omnis numerus seipsum mouens est sibi ipse causa mouendi, anima est numerus seipsum D
mouens, ergo est sibi ipsa causa mouendi, is, inquit, necesse est vt postulet adeo, id est, petat certe a respondente, & supponat ꝙ anima est numerus seipsum mouens, siquidē definitio petitur & supponitur, & per consequens iam in initio petit quidditatem ipsius animæ quam intendit demonstrare.
¶ Colligit tādem per modum epilogi, quòd quamuis si. a. prædicetur de. b, & b. de. c, necesse sit vt. b. prædicetur de. c, tamen si ambæ præmissæ non sint quidditatiuæ, & extremorum conuertibilium, non inferent, quod quid est, de suo subiecto. Vt quamuis omne animal sit substantia sensibilis, & omnis homo sit animal, & proinde sequatur, E
ꝙ omnis homo est substantia sensibilis, non tamen sequitur, ꝙ illa sit definitio hominis, quia animal non prædicabitur conuertibiliter de homine.

QVOD NEQVE PER diuisionem, quod quid est, demonstretur.

CAPVT V.

AT nec diuisione hoc illius definitionem eē colligi potest, qualiter F
in resolutionum figurarum est dictū. Nunquam. n. in diuisione fit, vt cū hęc sint, necessario illa sequātur, sed fit perinde atq; cum quispiam inducit: non . n. demonstrat. Nā nec interrogare cōclusionem, nec si data sit, ideo ipsam esse op;, sed ipsam esse cū illa sint necesse est, etiam si is qui respondet minime assentiatur. Etenim si quis hoc roget pacto, homo animatus an inanimatus ē? deinde animatū esse sumat, rōcinationē nullā facit. Rursus aīal oē aut gressibile, aut aquaticum est? si esse gressibile sumat, nullam ratiocinationem profecto facit, nec hominē

G hoc esse totum, animal inquam gressibile, necessario ex dictis emergit, sed hoc quoq; perinde, ut illa sumit. Atq; nihil omnino refert, siue in multis, siue in paucis hoc pacto fiat, est.n.idẽ. Fit igitur hisce qui hoc procedũt mõ inutilis hic diuisionis vsus, etiã ad ea quorũ alioqui fieri rõcinatio poterat. Quid.n.prohibet, ut illud totum uere quidem de homine dicatur, minime tamen quid sit hõ declaret. Quid insũper obstat, ut aut addatur substantiæ quippiam, aut auferatur, aut prætermittatur? Atq; hæc quidẽ eueniũt: sed

H soluere contingit, si quis uniuersa ea, quæ hoc ipso quid est prædicantur sumat, & adhibita diligẽtia post primi diuisionem, alteriusve postulationẽ, ipsius rursus postulati distributionẽ deinceps faciat. Atque adeo ut nihil prætermittatur, quod quidem est necessarium. Si oẽ cadit in diuisionẽ, & nihil deest: id vero est necessarium, indiuiduum.n.iã esse oportet. At quanquam id fieri potest, nulla tamen hoc pacto unquã efficitur rõcinatio, sed si noscere diuisio facit, alio quodã id facit mõ.

I Atq; hoc quidẽ non est absurdum. Neq;.n.is qui utitur inductione fortasse demonstrat, notum tamen aliquid facit, rõcinationẽ aũt non dicit, qui definitionem ex diuisione dicit: nam ut in conclusionib. quæ sine mediis inferuntur, si quispiã dixerit, hoc necesse est esse, cũ ista sint, fit ut interrogetur propter quid, sic & in definitionib. cum per diuisionem inuestigãtur, fieri potest. Nam cum hæc conficitur definitio hominis, animal mortale pedes habens, bipes, ac alis uacãs. cur hoc in unaquaq; partiũ additione sit nimirum interrogatio fieri potest.

K Dicet.n.atque ostendet, per diuisionẽ ut putat, omne animal, aut immortale esse, aut mortale. Talis aũt oratio tota non per ratiocinationem esse ostenditur. Quare ẽt si definitio per diuisionem demonstraretur, nunquam tamẽ per ratiocinationem conficitur.

POSTQVAM in superiori capite ostensum est, quod quid est, demonstrario non posse, in quinto, quod apud Commentatorem est vnicus textus quartus, duasq; habet particulas, probatur, quòd neque via diuisionis possit demonstrari, quod quid est, tribus rationibus. Prima est hæc. Diuisio non est necessaria consequentia, vt.s.ex præmissis sequaẽ conclusio, nisi aliquid detur & admittatur a respondẽte, sed demõstratio debet necessario conuincere velit nolit respondens. ergo via diuisionis, quod quid est, nõ demõstratur. Minor per ea quæ dicta sunt patet. Sed probat maiorem exẽplis. Si.n.quis inuestigãs genus hominis quærat a respondente, animatus ne sit an inanimatus, licet respondens cõcedat esse animatum nõ necessario concludit, quod quid est. Primo, quia cõcludit esse animatum ex concessione alterius. Et præterea qa adhuc solũ hẽt genus definiti.s.ꝙ homo est aial. Sed si rursus per diuisionẽ inquirat differẽtiã petens, sit ne animal gressibile, an aquaticum, an volatile, & accipiat esse gressibile, adhuc nõ est euidẽs, aial gressibile, esse totam definitionem. Nec refert (inquam) in paucis id fiat aut in multis, num licet rursus quærat sit ne grassibile pẽnatũ aut sine pẽnis, & accipiat ꝙ est sine pennis, non concludit euidenter ꝙ illa sit tota definitio, propter duo. Primũ (Quid.n. inquit, prohibet?) .i. quia licet sit certũ omnia illa conuenire homini, non tamen per diuisionẽ fit euidens vt illa prædicentur in quid quod requiritur ad, quod quid est.. Et præterea, (Quid isuper, inquit obstat.).i.neq; est eiudens talisne definitio superflua sit an diminuta. ¶Argute comparat viã arguendi per diuisionem, ad modũ arguendi per inductionem. Vt.n. ex tribus

L

M

aut

G aūt quatuor singularib. puta ille Aethiops est niger, & ille & ille, non infertur omnē Aethiopem esse nigrū, nisi respondens admiserit non esse plures singulares aut ita esse in oibus, ita & in diuisione, non sequitur, hoc est gressibile aut aquatile, non est aquatile, ergo gressibile, nisi respondēs dederit nō esse plures species animalis. ¶ In secunda particula, (Atq; hæc quidem) respōdet obiectioni cuidam. Dicet.n. quis posse demonstrari, quod quid est uia diuisionis, si diligenter omnia diuidantur quę prædicātur in quid, vt si inquirens genus hominis, incipiat a generalissimo. s. an est substantia uel accidens: & habito quod sit substantia, quærat an sit corpus vel spiritus, & habito tandē ꝙ sit animal, quærat differentiam, puta an sit gressibile, aquaticum, vel uolatile;
H & habito ꝙ sit gressibile, an sit bipes aut quadrupes, & dato quòd sit bipes, an sit pēnatum an sine pēnis. ¶ Respondet Aris concedendo per hanc viam posse aliquo modo notificari, quod quid est, non tamen erit ratiocinatio, id est, euidens demonstratio, sed erit aliqualis cognitio qualis fit per inductionem, quæ non concludit euidenter vniuersalem, cū non possint omnia singulariter demonstrari, facit tamen aliquā fidem illius ¶ Et præsertim neque inductio nec diuisio demonstrat propter quid, nam habito per inductionem aut diuisionem ꝙ homo sit gresibilis &c. restat interrogatio, cur sit gressibilis, quia neutra reddit causam.

I QVOD QVID EST NON

demonstrari ex suppositione. Cap. VI.

Tex. 5. SEd fieri ne potest, ut ipsum quid est accommodatū substantiæ, demonstretur? Ex suppositione tamen, hoc pacto, ut sumatur id quidem proprium, quod ex hisce constat, quę hoc ipso quid est prædicantur, definitionem esse, hæc autem sola dicto prædicari modo totumq; quod ex hisce cōstat, propriū esse: i.n. illius nimirū rō. An & hic rursus sumitur definitio. Ne K cesse est.n. per mediū ipsum ostēdere. Præterea quemadmodū nec in ratiocinatione sumitur quid est ratiocinari. Semper .n. tota, uel pars ē propositio ex quib. ratiocinatio constat, sic neq; definitionem oportet in ratiocinatione inesse, sed seorsum a propositionibus esse. Atq; ut si quis ambigat, si rōcinatio sit confecta necne, obuiandū est asserendo rōcinationem esse extructam: id.n. rōcinatio: sic & ad eum qui dicit non definitionem esse conclusam, asserendum est definitionem esse conclusam, id.n. nobis supponebatur L esse rō. definitio ve. Quare necesse est, & sine rōcinationis, & sine definitionis rōne, aliquid per rōcinationē conclusum esse. At.n. neq: sic bene sese habebit ipsius quid ē probatio, si ex suppositione ēt quispiam ipsum ostendat, hoc pacto, si ratio mali est diuisibile esse, quib. autem est contrarium, eorū & rō contraria est rōni contrarij, atq; bonum est malo contrarium, & indiuisibile diuisibili, rō boni nimirū est indiuisibile esse. Et hic.n. sumēs definitionē, ostēdit. Sumit aūt definitionē, ad ostendendam definitionem. At sit aliquid aliud. Et in demonstratio- M nib.n. aliquid de alio dici sumitur: nō tamen ipsum, neq; id cuius est eadem ratio, neque quod conuertitur. Ad utrosque autem quorum alter diuisione, alter tali ratiocinatione ostendit, eadem est dubitatio, cur homo simul animal bipes gressibile, non autem animal seorsum, & bipes seorsum sit, nulla nāq; necessitas cogit, ut ex ijs q̄ sumuntur unū efficiatur quod prædicetur, sed erit forsitā, perinde, atq; idē hō, & musicus est, & grammaticus.

Tex. 6.

A vnam naturam hominis, & pariter cum supponitur malum esse diuisibile, nondum ostenditur quod diuisibilitas dicat quidditatiuam naturam mali, an vero accidens.

QVOD QVID EST non demonstratur.

CAP. VII.

HAec cum sint, quonam pacto is, qui definit substantiam, & ipsum quid est ostendet rei definiendæ. Neq; .n. ut is qui demonstrat, ex hisce quæ B conceduntur notũ faciet ipsũ, ut cũ illa sint, necessario aliquid aliud sit, hoc .n. est demõstratio, neq; ẽt ut is qui p singula nota inducit uniuersa, ex eo scit se habere, quia nihil singulorũ sese aliter habet: non .n. quid esse, sed esse, aut non esse ostendit. Quis igitur alius modus restat? non .n. sensu, uel digito demonstrabit. Præterea quonam pacto ipsum quod est ostendet, necesse est .n. eũ qui scit quid est homo, aut aliud quoduis, & esse etiã scire. Id .n. quod non est in ratione, nemo scit vnquam quid est, sed quidnam oratio, C vel nomẽ significat. Cum dico, hippocentaurus, bene quidem percipimus: fieri uero nequit, vt quid hippocentaurus sit sciamus: at vero si quis quid est ostenderit, & esse quoque ostendet: & quonam modo, ratione eadem ostẽdet, nam unum quiddam definitio ipsa declarat, & demonstratio ẽt vnum, quid autẽ est hõ, & hominẽ esse, diuersa sane, non eadem sunt. Deinde ẽt dicimus vnum quoduis, nisi sit substantia, necessario per demonstrationẽ esse ostendi, esse vero rei nullius est, ut patet, substantia: id .n. quod est, nõ est genus. Demonstratio igitur .i. quo D quippiam ostenditur esse, quod quidem etiam nunc ipsæ scientiæ faciũt. Geometra namq; quid significat quidem triangulus sumpsit, esse autẽ ipsum demõstrat. Quomodo igitur ostẽdet ipse definiẽs quid est triangulus? sciẽs ergo quispiam definitione quippiam quid est, an sit illud nesciet? at nunquam fieri potest. Patet autẽ per ipsos etiam definitionum, quæ nunc assignantur modos, eos qui definiunt non ostendere esse, nam & si est è medio ęquale aliquid, at cur sit ipsum definitum, & cur hoc circulus sit quæretur. Poterit .n. illud dicere quispiam, E definitionem orichalci etiam esse. Neque .n. id esse posse quod dicitur, ipsæ definitiones insuper faciunt manifestum, neque illud, & non aliud esse cuius inquiunt definitionẽ esse, sed propter quid semper dicere licet. Si igitur is qui definit, alterutrũ, aut quid sit, aut quid ipsum nomen significat ostendit (si modo illa ipsius quidem definitio est) erit ipsa profecto oratio idem quod nomen significãs. At hoc absurdum est sane. Primo namque, F & non substantiarum, & eorum quæ non sunt in ratione rerum erit utiq; definitio. Nam & ea quæ nõ sunt, significare nomine licet. Deinde oẽs orationes definitiones erunt, sine discrimine ullo. Fieri namque potest, ut cuiuis orationi nomen ponatur. Quare definitionibus omnes omnia disseremus loquemurq;. Et Ilias ipsa definitio erit. Præterea nulla scientia nomẽ hoc indicare significareq; demõstrat: ergo nec definitiones idipsũ indicãt. Ex his igitur nec idem esse definitionem ratiocinationemque uidetur. Et

G insuper neque definitionem demonstrare quidnam sit quicquam, fieriq; non posse, vt ipsum quid est demonstratione definitioneve unquam percipiatur aut cognoscatur.

N capite hoc septimo postquam in superiorib. per singulos modos cognoscēdi facta inductione ostensum est, quod quid est non posse demonstrari, addit adhuc rōnes communes ad id manifestandum. Continet hoc caput tres particulas, quarum prima pertinet ad textum superiorem sextum, alię due ad textum septimum. ¶Colligit ergo ex dictis in prima particula, quòd cum ostensū
H sit, quod quid est, nec demonstrari per terminos conuertibiles, nec per diuisionem, nec ex suppositione, non restat nisi vt forte demonstretur inductione. At vero inductio, inquit, non demonstrat quid, hoc sit nisi quod sit, aut sit tale. Est enim inductio velut si quis digito ostendat, hic Aethiops est niger. & hic, & hic, qui, licet ostendat rem esse talem, nō tamen demonstrat sit ne illud quidditas an accidens illius. ¶In textu 7. (Præterea quonam pacto.) probat prius tribus rationibus communibus, quòd quod
Text. 7. quid est, non euidenter ostendatur demonstratione, & deinde obiter addit vnum verbum de definitione. Prima ergo ratio est hæc. Quicunque ostendit, quod quid est, debet prius scire illud esse, nam vt 2. cap. dictū
I est, quæstio, quid est, supponit quæstionem an est, quod modo etiam probat, quia id, inquit, quod non est in ratione. i. quod non est actu vel saltem in causis naturalibus, non potest sciri quid sit. sed solum sciri potest quid nomen significat. Scimus enim quod Hippocentaurus significat monstrum pro medietate virum, & pro medietate equum, at quia non scimus illud esse, fit vt nec sciamus eius quidditatem. Hippocentaurus idem est quod equum stimulans, ab hippos quod est equus, & centein, quod est stimulare, quo nomine dicti sunt populi Thessalię eo quòd equis velocissimis vtuntur. Vnde Poetæ fingunt monstra esse pro medietate viros, & pro medietate equos. Hoc sup- K
posito format Arist. primam rationem. Cum tam definitio quàm demonstratio constet ex his quæ sunt per se, non potest esse vna definitio, nisi vnius definibilis, nec vna demonstratio nisi vnius scibilis, sed esse hominem, & quod quid est, hominis, diuersa sunt, ergo demonstratio, quæ demonstrat esse, puta hominem esse risibilem, non demonstrabit quid est hoc ¶Notandum *Esse & essentia.*
est hic sententiam esse Arist. id quod aliqui putant esse inuentum S Tho.s. quod esse, & essentia in creaturis distinguantur ad hunc saltem sensum, quòd quidditas hominis est perpetua, esse autem est illi temporale a Deo productum, in Deo autem sunt idem, vt latius cap 4. prædicam. q. 1. explicuimus. L
¶Secunda ratio est ibi, (Deinde etiam dicimus) & fere est confirmatio superioris. Demonstratio solum demonstrat, quia est, id est hoc esse illud, quia demonstrat prædicatum conuenire subiecto, definitio autem ostendens, quid, nihil dicit de esse aut non esse, ergo, quod quid est, non ostenditur per demonstrationem. Ostendit autem maiorem exemplo, quia mathematicus, inquit, supponens quid est triangulus, demonstrat illum esse. s. super datam lineam rectā triangulum collocare. Ait autem in maiori, quod demonstratio non demonstrat quid est, nisi forsan diceretur quòd esse & substātiam, idest quidditas essent idem, nam M
tunc qui demonstraret, esse, demonstraret quidditatem Sed tamen illud, inquit, est falsum, quia, ens, non est genus. Sensus est, q̄ si esse, & quidditas essent idem, cum ens significet esse, ens prædicaretur in, quid. & per consequens esset genus, quod est falsum. Hoc est quod S. Tho. significauit. 1. par. q. 3. art. 5. dicens, quòd cum in Deo esse, & *Ens non est genus.*
essentia sint idem, si Deus poneretur in genere, genus eius esset ens, & ideo cum ens non sit genus, Deus non ponitur in genere. Quomodo ens non prædicetur inquit cap. 4. prædica. quæst. 1. exposuimus. ¶Tertia ratio est ibi, (Patet autem.) Ait enim, quòd ex definitionibus ipsis quibus vtimur in scientiis constat definitionem non dice-

re,

A re, esse. Cum enim dicitur, circulus est figura, a cuius centro ad circumferentiam omnes lineæ rectæ sunt æquales, non asseritur talem figuram esse, sed restat quærere an sit, nam similiter definire possum illud quod non est, vt orichalcum .i. montem æneum. Oros enim idem est quod mons, & chalcos, æs. Cum enim demonstratio solũ demonstret rem, scilicet, esse talem, fit vt per demonstrationem non concludatur, quod quid est. ¶In tertia particula capituli, [Si igitur his.] quia dixerat definitionem significare quidditatem & essentiam rei, re-
definitio spondetur cuidam obiectioni. Posset enim quis dicere, quòd non omnis definitio explicat naturam & quidditatem definiti, nã aliqua est solum explicans significationẽm
B nominis, quæ dicitur definitio quid nominis. Dicit ergo quòd definitio quid nominis non est proprie definitio, nam illa solũ est vna oratio significans idem quod significat nomen, quæ non explicat naturam rei, magis quàm nomen ipsum, vt si quis dicat nomen, Camelus, significare animal gibbosum, coloris bonis, non significat magis genus aut quidditatẽ Cameli, quàm nomẽ Camelus, licet per accidentia Camelum describat. ¶Et quòd talis oratio simpliciter non sit definitio, probat tripliciter. Primo, quia tunc sequeretur quòd accidentium & non entium esset definitio, nam accidentia
C & Chimæram ipsam possumus hoc modo definire: & tamen non entium sicut non est scientia, vt dictum est lib. 1, text. 5. ita neque est definitio, sed neque accidentia simpliciter definiuntur, quia non habent simpliciter quidditatem, vt habetur 7. metap. textũ 15. ¶Secunda ratio est ibi, (Deinde.) sequeretur enim, inquit, omnes orationes etiam historiam longam esse definitionem, nam cuius orationi quantumcunque longe posset imponi vnum nomen, vt historia Troiana quam scripsit Homerus, dicitur Ilias, Ilium namque nomen est Troiæ. ¶Tertia ratio est ibi, (Præterea nulla.) quæ talis est, Scientia non ostendit quid nomina cõclusionis significent, sed quæ est causa veritatis conclusionis, ergo nec definitio explicat quid nomen significat, sed, quę est rei D significatæ natura, patet consequentia, quia id quod exprimitur per definitionem, est subiectum scientiæ. Colligitur ergo. vt definitio quid nominis non sit simpliciter definitio, sed secundum quid. Facit tandem Arist. epilogum eorum quæ dicta sunt qui est clarus.

QVOD VNA DEFINITIO per aliam demonstretur.

CAPVT VIII.

VErum considerandum est rursus, quidnam horum dictum bene, & quid non bene rectéq; sit, & quid sit definitio, & utrũ aliquo modo ipsius quid est demõstratio definitio existit, an uero nullo sit modo. Cum itaq; scire quid est, & scire causam ipsius si ẽ, idem sit, uti diximus, fieri potest, ut quid est ostendatur, cuius quidẽ hæc ratio est. Est enim quædam utiq; causa: & hæc, aut est eadem, aut alia, & si sit alia, aut est demonstrabilis, aut indemonstrabilis. Si igitur alia sit, de- F monstrarique potest, cũ causa sit medium, & prima figura ratiocinationis ostendatur, necesse est: nam id quod ostenditur uniuersale est, & affirmatiuum, ut patet. Vnus igitur is est modus, quem nunc inquisiuimus per aliud inquam ipsum quid est ostendi: nam medium ipsorum quid est, necesse est esse quid est, & propriorum identidem proprium: quare de[fi]nitionum eiusdem rei alia ostendet, alia nõ ostendet. Atque hicce modus demonstratio ipsius quid est, ut antea diximus, non est, sed ratiocinatio quæ-
dam

G dam ad differendi modum accommodata.

POSVQVAM in quinque superioribus capitulis disputatum ast, an, quod quid est, sit demonstrabile, in tribus subsequentibus examinando ea quæ dicta sunt determinat, quænam sit in hac parte rei veritas. In hoc ergo capitul. 8. ostendit, quod quamuis vna definitio potest syllogismus non erit demonstratio. Proponit ergo, quòd examinanada sunt, & vtrum definitio ipsius quod quid est, sit aliquo modo demonstratio illus. Et ponit hanc conclusionem, Quod quid est, potest

H ostendi per allud, quod quid est, supponit autem prius, quod scire quod quid est est scire causam ipsius, an est, ostensum enim est, capitul. 2. quòd scire an res sit, virtualiter est scire aliquam esse causam sui esse, scire quid est, est scire, quæ sit illa causa, sicuti scire, quia est, virtualiter est scire aliquam esse causam quare hoc est hoc, & scire propter quid, est scire illam causam. Secundo supponit, ꝙ inter causas quædam est eadē. i. intrinseca ipsi rei, vt materia & forma, & quædam est alit. i. extrinseca, vt efficiens & finalis. Dicit ergo, ꝙ per definitionem importantem causam finalem possumus ostendere definitionem importantem

I causam efficientem, vt si dicas, omnis habitus ordinans hominem ad fęlicitatē est operatiuus secundum rationem, omnis virtus est habitus ordinans hominem ad fęlicitatem; ergo omnis uirtus est habitus operatiuus secūdum rationem. In quo syllogismo vna definitio quidditatiua est medium ad demonstrandum aliam. Non tamen inquit ex omni causa necesse est procedere per monstrationem, quando videlicet non est causa adæquata, vt ex febri non semper sequitur agitatio pulsus, puta cum homo prope mortem tenuissimum habet pulsum.

Sabiungit autem ꝙ modus ille non est demonstratio, sed est quædā ratiocinatio differendi modo. i. syllogismus dialecticus. Intelljge quòd non est demonstratio demonstrans proprie quod quid est, quia licet con K sequentia sit optima, & ex præmisfis necessarijs demonstretur conclusionem esse necessariam, & per consequens sit demonstratio demonstrans conclusionem esse veram, non tamen demonstratur, quod prædicatum dicatur in quid, & sit definitio explicans adæquate, quod quid est, subiecti. Sed solum demonstratur conditionaliter, quòd si medium est definitio finalis subiecti, maior extremitas erit etiā definitio formalis eius, quod autem medium sit definitio non demonstratur, sed supponitur. Et hæc expositio ad intelligentiam subsequentium est animaduertenda. L

DE QVID EST, & quod est.

CAP. IX.

QVo autem modo fieri potest, vt quid est ex demonstratione eliciatur, deinceps dicamus oportet, hinc rursus initio sumpto. Nam quēadmodum quærimus propter quid est, prius esse habentes, interdum vero, & simul nota nobis hæc fiunt, sed M nunquam fieri potest, vt antea cognoscamus cui est, quàm percipiamus eē: sic pari rōne, neq; quid est, quærere, atque cognoscere possumus sine perceptione ipsius esse. Fieri .n. nequit, vt quod ē unquā sciamus, si ignoremus si est, habemus aūt si est, nonnunquam per accidens, nonnunquā aliquid habentes ipsius rei, veluti tonitruum eē scimus, habentes sonum quēdam nubium esse, & defectionem lucis, esse quādam priuationem, hominum itē quoddam animal esse, & animam etiā idesse, quod ipsum se motu ciet. Quæ igitur per accidēs esse scimus, necesse est

A est ad eorum quid est, percipiendum, nullo modo nos quicquam habere, neque.n.illa esse scimus, atque quærere quid est, non habentes esse, perinde est, ac si nihil prorsus quæratur, quorũ autem habemus aliquid, eorũ quid est facilius percipere possumus. Qua propter vt habemus ipsum esse, sic & ad ipsum quid est percipiendum sumus dispositi. Quarum igitur rerum aliquid habemus ipsius quid est, earũ hæc sint exempla. Si defectus pro quo a. Luna pro quo, c, interpositio uel obiectio terræ, pro quo est ipsum positum b. Quærere igitur, vtrum deficiat
B Luna, necne, nil aliud est quàm ipsum b, quærere si sit necne, at idipsum non secus habet. quàm si quæras, uel num ratio eius sit, & ut hoc si sit, & illud dicamus esse, vel utrius partium contradictionis sit ratio, habendine duobus rectis æquales, an non habendi? quod cum inueniremus, & esse simul, & propter quid sit scimus, si modo sit medium, si uero non sit, esse quidem scimus, propter quid autem nescimus: atq; idipsum patefieri hoc exemplo
C potest. Sit nãq; c, Luna a, defectio b, non posse cum est tota refecta lumine vmbram efficere, intercedente manifesto corpore nullo. Si igitur b, quidẽ ipsi c, insit a, vero competat ipsi b, Lunam quidem deficere notum fit nobis, cur autem deficit, nondum est notum. Atq; defectionem quidem esse scimus, sed quid ẽ defectio nescimus. At cum a, quidem ipsi inesse c, patet, quæritur autẽ propter quid inest, nil aliud tum quàm quidnam ipsum b, obiectione terræ, an conuersio Lunæ, an lucis eius extinctio sit quæritur Hoc autẽ alterius extremi rõ ẽ, ut hoc in exẽplo ipsius a. Est.n. defectus obiectio terræ. Præterea quid tonitruum ẽ? extinctio ignis in nube, propter quid tonitat? quia ignis in nube extinguitur, nubes sit c, tonitruum a, ignis extinctio b. Igitur ipsi c, nubi inquam b. Igitur ipsi c, nubi inquam b, ipsum inest, extinguitur.n. ignis ĩ nube, at huic a, ipsum inest tonitruum, seu sonus, atque b, rõ ipsius est a, primi inquã extremi. Quod si rursus huius aliud medium sit, id ex hisce rationib. erit, quæ restant. Quo igitur pacto sumitur ipsum quid est, quoque notum sit, satis iam diximus. Quare ratiocinatio qui
E dem ipsius quid est, demonstratioque non sit, per ratiocinationem tamen, & demonstrationem innotescit: quocirca, neque sine demonstratione fieri potest, ut cognoscatur ipsum quid est, cuius quidem alia causa est, neque rursus ipsius est demonstratio, ut in dubitationibus etiam diximus.

IN cap. hoc nouo quod vt est obscurissimuum, sic diuersissime a doctoribus exponitur, Arist. intendit adhuc tractare hanc conclusionem quam in calce capituli proximi conclusit. s. quòd contigit quod quid est, concludi in demonstratione, non F
tamen demonstrari, quia videlicet demonstratur vere competere subiecto: non tamen demonstratur esse quidditatiuam definitionem. Et ex inconsideratione huius sensus, nunquam satis sunt capitula hæc exposita. ¶ Atqui sunt in hoc capite tres particulæ, quod tamen apud Commentatorem totum est sub textu 8. In prima particula supponit tria. Primum est, ꝙ quemadmodum nunquam de aliqua propositione quærimus propter quid, nisi sciamus quia, id est ipsam esse veram, aut saltem demonstrantes, propter quid homo est risibilis, simul demonstramus ipsum esse risibilem, nunquam tamen scimus propter quid non scientes illud esse verum, ita nec scire possumus

G mus de aliqua re quid sit, nisi prius aut saltem simul sciamus ipsam esse. ¶Secundum suppositum est ibi, (Habemus autem.) Et est hoc, quòd rem esse aliquando scimus solum per aliquod accidens ipsius, aliquando vero per hoc quòd scimus aliquam eius partem. Non ponit exemplum primi, est tamē ad propositum exemplum, vt scimus intelligentias esse, non in se, sed ab effectu per hoc quod mouent orbes. Exemplum secundi est, inquit, vt si quis de tonitruo sciat saltem genus, puta esse sonum quem audimus, & de eclipsi sciat esse priuationem lucis, & de homine esse animal, licet non sciat plene differentias definitionis. ¶Tertia suppositio est. Quando scimus rem esse solum per
H accidens, nihil habemus proprium ad inquirendum quod quid est illius, hac enim de causa ignoramus, quod quid est, intelligentiarum. Veluti si homines nunquam solem per se vidissent, puta qui nunquam sursum leuassent caput, nec aliquam vnquam de illo habuissent notitiam, præter quam, quòd videntes terram illuminari, coniectassent aliquid esse sursum quod est causa huius lucis, tunc homines non essent dispositi ad sciendum quid est sol, quia nec proprie tunc scirent an sit sol, sicut modo naturaliter non proprie per se scimus esse intelligentias. Cum autem scimus rem esse per aliquid ipsius, vt cum scimus sonum quem
I audimus esse tonitruum, & eclipsim esse priuationem lucis, dispositi sumus ad inuestigandum quidditatem. ¶In secunda particula, (Quarum igitur rerum.) probat hāc cō- *Cōclusio.* clusionem intentam, videlicet, quòd aliquādo, quod quid est, demonstratur quidem competere subiecto in illis saltem quæ cognoscimus esse per aliquid proprium illorum, tamen nunquam demonstratur hoc esse quod quid est. Et ponit exemplum de, quod quid est, passionis. Cum enim propria passio sit accidens subiecti, habet etiam suam definitionem quidditatiuam distinctam a definitione subiecti, licet dependentem ab illa. Sit enim, inquit, defectus, idest, eclipsis, pro qua a. idest, pro maiori extremitate, luna pro quo c. idest, pro minore extremitate, & interpositio ter- K ræ sit pro quo positum est b, idest, sit medium, tunc cum quærimus an luna eclipsatur (quod est quærere quia) virtualiter quærimus an sit b, idest, an sit terræ interpositio, quod est quærere quid est eclipsis, ergo demonstrare quòd luna eclipsatur est virtualiter demonstrare, quod quid est, eclipsis, puta quod est terræ interpositio. Item quærere vtrius partium contradictionis sit ratio, habendi ne tres angulos æquales duobus rectis an non habendi, est quærere quæ pars contradictionis est vera, triangulū habere tres angulos æquales duobus rectis, an contraria, & cum scitur illa ratio, simul scitur pars affirmatiua, cur triangulus habet tres L &c. ¶Concludit ergo Arist. quod quando propositio ostenditur, per verum medium, tunc simul scitur, propter quid & quia. Si tamen non sciatur per medium verum, sed per signum a posteriori, tunc scitur, quia, id est, scitur conclusionem esse veram, non tamen scitur, propter quid. Cuius exemplum, vt intelligas notato, quòd cum luna est plena in oppositione solis, tunc si non eclipsetur & nulla nebula interponatur inter nos, & ipsam, est adeo clara, vt homo causet vmbram post se sicut in sole. Quod ergo luna non impedita per nubem non causet vmbrā non est causa, sed est effectus, & signum q̄ luna eclipsatur. Qui ergo ostendit lunā eclipsari hoc modo, quotiescunque luna non M impedita per nubem non causat vmbram, aliquo nostro interposito, eclipsatur, modo non causat vmbram, ergo modo eclipsatur is demonstrat lunam eclipsari, non tamen propter quid. Resumit igitur, quòd cum scimus a. ipsi inesse c, idest, hanc esse veram lunam eclipsatur, quærimus autem, propter quid, virtualiter quærimus definitionem quidditatiuam eclipsis, puta quid sit eclipsis, sitne interpositio terræ inter ipsam & solem, vt est rei veritas, an sit conuersio lunæ, vt aliqui falso putabant, dicentes lunam a se intrinsece pro medietate esse lucidam, & pro alia medietate obscuram, & eclipsim esse q̄ vertebat ad nos partem obscuram, an sit extinctio lucis, vt alii decepti opina-

A opinabatur,videlicet quòd ſicut candela modo lucet,modo extinguitur,ita luna modo lucet propter copiam exhalationum quib. nutriebatur eius lumen, modo extingueretur propter earum defectum.

tonitrui ¶Subiungit ſecundum exemplũ de tonitruo dicés,q̃ idé virtualiter eſt q̃rere, quid eſt tonitruum,& quærere,propter quid tonat. Et quamuis vera definitio tonitrui ſecũdum Ariſt.2. Meteo. cap. 9. ſit ſonus factus ex repercusſione exhalationis calidę ad latera nubis, quamadmodum caſtanea ſonitu exilit a prunis cum aer internus calefactus mouetur intra caſtaneam. ponit nihilominus exemplum ſecundum opinionem aliorum, vt ſit extinctio ignis in nube, ad modum quo ferrum cadens immerſum aquæ B ſtrepitum facit. Vnde dicit,quòd in hoc ſyllogiſmo, vbicunque extinguitur ignis, é tonitruum, in nube extingitur ignis, ergo in nube eſt tonitruum, cum formaliter demonſtratur propter quid eſt tonitruum, virtualiter demonſtratur quod quid eſt tonitrui. ¶In tertia particula,(Quare ratiocinatio,) Colligit tandem concluſionem Ariſto.dicens,quòd ipſius quod quid eſt,eſt quidem ratiocinatio,ſed non demonſtratio, innoteſcit tamen per ratiocinationem, & demonſtrationem.Quæ verba videntur repugnare,dum prius aſſerit quod ipſius propter quid,non eſt demonſtratio,& ſtatim ſubdit, quod innoteſcit tamen non ſolum per ſyllo C giſmum,ſed per demonſtrationem,Quæ,pinde verba exponuntur communiter hoc modo.ſ,quòd ipſum quod quid eſt,non quidem demonſtratur tanquamconcluſio,innoteſcit tamen per demonſtrationem, quia eſt medium demonſtrationis, ¶Non tamen hoc plane videtur ſatisfacere.Primo, quia medium demonſtrationis non innoteſcit per demonſtrationem,ſed facit innoteſcere concluſionem.Præterea quia hoc modo quodcunque,quod quid eſt, & quæcunque definitio, etiam ſi non haberet aliam cauſam, innoteſceret per demonſtrationem, cum tamen ſtatim ſubiungat Ariſt.quod ſolũ,quod quid eſt,cuius eſt alia cauſa innoteſcit per demonſtrationem. ¶Senſus ergo manifeſtus eſt, vt ex ſuperioribus colligitur,& ſta- D tim cap.ſequenti ſubiungitur, q̃ inter ipſa, *Senſus Ariſt.* quod quid eſt,& definitiones quidditatiuas eſt aliqua quæ nullam habet priorem cauſam,& talis definitio & quod quid eſt, non innoteſcit per demonſtrationem,ſed ſupponitur tanqnam immediatum principium,& talis eſt definitio ſubiecti quæ datur per genus & differentiam intrinſecam, vt animal rationale, ſed aliud eſt quod quid eſt, quod habet aliamcauſam,puta aliam quidditatem per quam demonſtretur, vt eſt definitio paſſiõis,de qua hactenus poſuit Ariſ.exemplum ſicut.n.demonſtratur paſſio de ſubiecto, ita definitio paſſionis per definitionem ſubiecti,vt omne animal rationale eſt aptum natum ridere, omnis homo eſt animal rationale.ergo,Et pariter in rebus quæ habẽt cau E ſas finales efficientes, & materiales, materialis demonſtratur per formalem,nam talis eſt diſpoſitio materiæ qualis requiritur ad formam, & formalis demonſtratur per finalem, quæ eſt ſicut primum principium indemonſtrabile cum finis ſit prima cauſarũ Et hoc eſt dicere,quod quid eſt, cuius eſt alia cauſa,innoteſcere per demonſtrationẽ. Nunquam tamen ipſius, quod quid eſt,etiã habentis cauſam, eſt demonſtratio ad hunc ſenſumquod per talem demonſtratio ad hũc ſenſumquod per talem demonſtrationem demonſtretur illud eſſe quod quid eſt, ideſt definitionem quidditatiuam, nam quamuis per definitionem ſubiecti demonſtre- F tur definitio paſſionis de eodem ſubiecto, ideſt demonſtretur neceſſarium, eſſe, vt homo ſit aptus natus ridere, non tamen demonſtratur quòd illa ſit definitio quidditatiua; ſed aliunde per leges definitionis id debet conſtare. Et pariter,quemadmodum ſuperiori capite diximus, licet vna definitio demonſtretur per aliam, non tamen demonſtratur quòd illa explicet quod quid eſt & ſit definitio. Sum hic paululum moratus, quia eſt hoc principale punctum huius libri.

G DE DEFINITIONE quid est, & propter quid.

CAPVT X.

Est autem quorundam quidem alia quædam causa, quorũdam autem non. Quare patet ipsorum quid est, quædam uacare medio, principiaque esse, quæ quidem, & esse, & quid sunt supponere, uel alio modo manifesta facere oportet quod Arithmeticus facit, nam & quid sit unitas, & unitatem esse supponit. Eorum autem quæ medium habent, & quorum aliqua
H causa alia a substantia est, fieri ut per demonstrationem ipsum quid est, ut diximus, declaretur, non demonstretur. Tex. 10. Cùm autem definitio dicatur esse oratio ipsius quid est: patet quandam definitionem orationem esse quę id explicat, quod nomen significat, quæq; nominis interpretationem complectitur, veluti quid triãguli nomine significetur, quem quidem postquam esse tenemus, quęrimus deinde propter quid sit. Difficile autẽ est hoc pacto sumere ea quę nescimus eẽ, cau
I samque difficultatis antea diximus: nam neque si sint, an non sint scimus, nisi per accidens. At enim oratio est una dupliciter: alia nanque coniunctione una est, ut Ilias: alia quia unum de uno declarat, non per accidẽs. Vna igitur hæc est definitionis, quam diximus, definitio: alia autem est definitio, oratio quæ declarat propter quid est. Quare prior significat quidem, sed non ostendit: posteriorem autem patet quasi demõstrationem esse ipsius quid est, positione tantum a demonstratione differentem; interest.n. propter quid tonitat, atque quid est tonitruum dicitur: quippe cum ad primum hæc accommodetur redditio, quia in nubibus ignis extinguitur, ad secundum hæc competat, sonus, cum extinguitur in nubibus ignis. Quare eadem ratio diuerso dicitur modo. Et illo quidem modo continua est demonstratio, hoc autem est definitio. Præterea est tonitrui definitio, sonus in nubibus, atque hæc demonstrationis ipsius quid est conclusio: eorum autem definitio quæ mediis vacant, indemonstrabilis est ipsius quid est positio. Est igitur definitio vna quidem oratio ipsius quid est, a demonstratione differens casu, & tertia, demonstrationis ipsius quid est conclusio. Patet igitur ex hisce quæ diximus, quo pacto est, & quo pacto non est ipsius quid est demonstratio, & quorũ est, & quorum non est; quotque modis præterea dicitur definitio, quoq; pacto ipsum quid est ostendit, & quo pacto etiam non ostendit, atque quorum est, & quorum non est, insuper quomodo sese ad demonstrationem habet: quo denique modo fieri potest & quomodo fieri nequit, ut eiusdem definitio demonstratioque sit.

(Margin letters in right column: K, L, M)

Caput hoc decimum in diuisione Commentatoris continet textus nonum, & decimum. In tex. 9. colligit ex superioribus distinctionem quam iam nos modo explicabamus, dicens, quòd ipsorum quod quid est, aliud est medio vacans. i. immediatũ qđ non innotescit demonstrationẽ, aliud vero est mediatum, ꝙ per aliud quod quid est demonstratione innotescit, non tamen demonstrari potest esse quod quid est, ut etiam nunc se exponebamus. Itaque colligenda

A genda est hæc conclusio ex dictis, quòd quemadmodum inter principia complexa alia sunt immediata & indemonstrabilia, alia vero mediata & demonstrabilia, ita est & inter ipsa, quod quid est, significata per definitiones. Cum quo tamen stat certa conclusio, quod quid est, nunquam demonstrari, ad hunc sensum ꝙ demonstretur ipsum esse quod quid est. i. quidditas talis subiecti.
Tex. 10. ¶In tex. 20. (Cum autem definitio.) postq̃ dictum est de quod quid est, significato per definitionem, trāsit ad definitionem ipsam significatem quod quid est. Vbi intendit distinguere quotuplex est definitio, & quæ sit definitio quidditatiua, quæ simpliciter dicitur definitio. Ait ergo ꝙ definitio definitionis dupliciter potest dari, vno modo in genere vt comprehendat tam definitio-
B nem quiddiatiuam q̃ quid nominis, & hoc modo dicendum est, ꝙ definitio est oratio ipsius quod quid. i. est oratio significās rem significatam per nomen, siue explicet naturam eius, siue nō. Et talis est duplex, alia. n. est quid nominis. s. quæ solū declarat significationem nominis, vt si dicamus ꝙ triangulus est illa figura quæ habet tres angulos, qua data adhuc restat quærere quid est triāgulus. Et repetit ꝙ quærere definitionem quidditatiuam in his quorum esse non proprie cognoscimus, est difficile, quasi dicat, ꝙ dare definitionem quid nominis intelligentiarū erit facile sed definire quid sit in-
C telligentia, est difficile, quia naturaliter nō proprie per se cognoscimus ipsas esse, & ꝑ cōsequens nec eas habere quidditates. ¶Atque insinuando differentiam inter has definitiones dicit, ꝙ definitio quid nominis est qudem vna per accidens, nam potest interpretatio nominis fieri per plura quę nō faciunt vnum, sicut historia Homeri potest dici interpretatio huius nominis, Ilias, sed definitio quidditatiua debet esse vna per se, nam genus & differentia explicant vnā per se naturam. Cōcludit ergo, ꝙ vna definitio definitionis potest esse illa generalis data, sed in particulari est definitio definitionis quiditatiuæ. Est enim oratio explicans propter quid est, idest explicans naturam rei quæ sumitur pro medio in demonstra- D tione propter quid. ¶In secunda particula textus, (Quare prior significat) ponit essentialem differentiam inter definitionem quid nominis, & quid rei, scilicet, quod prima significat quidem naturam rei, non tamen illam ostendit, & ideo nihil conducit ad demonstrationem. Definitio vero quid rei quia explicat naturam rei, adeo est necessaria demonstrationi, ut sit ipsamet demonstratio sola positione differens. Nam si quęratur, inquit, quid est tonitruum, respō detur quòd est sonus cū extinguitur ignis in nube, si autem quæratur, propter quid tonat, respondebitur, propterea quòd extinguitur ignis in nube, vbi apparet idem responderi ad quæstionem quid est, & ad E quęstionem propter quid est, & per consequens eadem est & definitio, & demonstratio, nisi quòd definitio datur in recto, scilicet est sonus &c. & demonstratio fit per modum causæ. i. propterea quòd extinguitur &c. Vel potest intelligi sola positione differens, vt tex. 21. libri 1. dictum est, uidelicet quod non deficit definitioni vt sit demōstratio, nisi dispositio in modo & figura. ¶At quia dixerat definitionem esse fere demonstrationem, subiungit ꝙ aliquando est etiam conclusio, puta quando talis definitio habet aliam priorem per quam demonstretur. Vnde colligit triplex genus definitiōis. *Triplex definitio* Alia enim est definitio quæ nullo modo est demonstrabilis, puta illa quæ non ha- F bet priorem, vt animal rationale. Alia vero est definitio, quæ est fere ipsa demonstratio vt definitio passionis quæ est proxima causa ipsius. Alia vero est definitio quæ est conclusio demonstrationis. Quod si intelligat esse aliquam definitionem, quæ tantum potest esse conclusio & non pincipium, insinuat definitionem, quid nominis, de qua iā modo dictum est, quòd cum non explicet naturam rei, non est medium demonstrationis, sed potest concludi de subiecto cuius significationem explicat. Definitio autem passionis ita potest esse medium, vt possit etiam in demonstratione concludi modo exposito in calce superioris capituli.

G li. In fine tandem Aristot. facit epilogum eorum quæ dicta sunt in octo capitulis, quæ sunt secundum membrum huius libri.

QVOD PER OMNE GENVS causæ demonstratio fiat.

CAP. XI.

CVm autem tum arbitremur scire cum causam nouimus, quatuor uero causæ sint, una quidditas, alia autem quæ cum illa sunt hoc esse ne-
H cesse est, & tertia quæ primum mouit, & quarta gratia cuius cætera fiũt, omnes hæ per demonstrationis medium ostendũtur. Nam hæc cum quia illud sit necesse est hoc esse, non una propositione sumpta, sed duabus minimũ est. Hoc autem est, cum medium unũ habent, hoc igitur uno sumpto conclusionem esse necesse est, patet autẽ, & hoc pacto. Cur rectus is angulus ẽ, qui in semicirculo designatur? quonã existente rectus est ille? sit itaque rectus.a. dimidium duorum rectorum. b angulus, denique, qui est in semicir
I culo designatus.c. Vt igitur.a. idest rectus competat ipsi.c. idest angulo, qui est in semicirculo designatus, causa ẽ ipsum.b. nam duorum quidem rectorum dimidiũ æquale est ipsi.a. Ipsum autem.c. æquale est ipsi.b. angulus.n. in semicirculo designatus, duorum rectorum dimidium est, cum igitur.b. duorum rectorum dimidium sit.a. cõpetit ipsi c. quod quidem est rectum eum angulum esse, qui est in semicirculo designatus. Quidditas autem est idem quod hoc, ex eo sane, quia hoc significat ipsa ratio. At uero quidditatem etiam causam esse mediam, antea demonstrauimus. Idem fit cum K
quæritur propter quid aduersus. Athenienses Persicum bellum exarsit, quæ causa fuit, ut Athenienses bello uexentur? quia contra Sardes ipsi cũ Eretriensibus irruerunt: hoc enim primum mouit. Sit itaque bellum.a. priores irruisse.b Athenienses c. b. igitur, priores inquam irruisse, ipsi.c idest. Atheniensibus inest, a. quoq;.b. ipsi cõpetit. Medi namque lacessiti bellũ aduersus eos agitant, qui priores iniuriã intulerunt a. igitur, idest bellum uexarique bello.b. ipsi inest, idest hisce, qui priores bellum gessere, b. uero ipsi.c. i. L
Atheniensibus inest, hi namq; tractare bellum cœpere. Mœdosque lacessiuere, medium igitur, & hoc in loco cã est, eaque quæ primum mouit. Ea uero quorum causa est id quod alicuius est gratia, eundem subeunt modum. Ceu propter quid dembulat? ut ualeat. cur domus est? ut conseruetur supellex nempe ualetudinis deambulatio, supellectilis conseruandæ gratia domus est. Atque inter hæc, propter quid post cœnam ambulare oportet, & cuius oportet gratia, nihil interesse uidetur, sit itaque deambulatio post M
cœnam.c non natare cibum cum occupet locum, pro quo est b, ualere sit a: competit igitur deambulationi post cœnam, id efficere, cibum inquã sumptum in ore uentris non supernatare, atque idipsum sanitatem conseruet, sic enim uidetur b, igitur, cibum inquam haud natare.c ipsi, idest deãbulationi post cœnam inest, at.a. ualetudinem inquam conseruare. b ipsi cõpetit. Quæ igitur est causa, ut.a. gratia cuius cætera fiunt, ipsi competat c?népe.b. ipsum est, non supernatare

inquam

A inquam cibum, atque hoc est tanquã ipsius ratio, nam a. hoc assignabitur pacto. Cur autem.b.competit ipsi.c. quia sanum esse id nimirum est, sic inquam sese habere. Verum mutentur ratiocinationes oportet. Magis.n.hoc pacto singula elucescent. Ordo autem generationis, ac ortus verso modo sese in his, & in mouentibus causis habet. In illis.n. primo mediũ fiat oportet, in his autem.c. ipsum extremum primo, deinde id vltimum gratia cuius cætera fiunt. Tex. 12. Fieri autẽ potest, ut idem & alicuius gratia, & ex ne
B cessitate sit, ueluti propter quid per laternam penetrat lumen? etenim id quod minores partes, subtilioresve habet, per meatus maiores ampliores ve penetrat necessario, siquidem lumen sic, quia transit, & cuiusnam gratia? vt ne deuiemus, pedesque etiam offendamus. Num uero, ut est in hisce quæ sunt, sic etiam est in hisce quæ fiunt? ut si cum ignis extinguitur tonitrat, necesse est strepitus sonusq; fiat. & ut Pythagorici dicunt, terroris gratia, quo pertimeant ij, qui in Tartaro degunt. Atque plurima talia sunt, præsertim
C in hisce quæ natura talia fiunt, & constat. Alia namque natura alicuius gratia, alia necessitate facit. Necessitas autem duplex est, alia.n.est secundũ naturam, & appetitionem: alia violenta quæ quidem præter appetitionẽ est. Hæ necessitates extant, cum lapis nũc sursum, nunc deorsum mouetur, nam tametsi necessitate lapis vtroque motu cietur, non eadem tamen necessitate. In his autem, quæ proficisci a mente solẽt, quędam a casu numquã sunt ut domus, ut statua, neque necessitate sed alicuius gratia sunt, quędam sunt etiam a fortuna, ut sanitas, atq; salus, D maxime uero in quibus fit, ut sic, & aliter sese habeant, cum generatio a fortuna non est. Quare si finis sit bonus, ea quæ ad illum consequendum efficiuntur, alicuius gratia fiunt, & aut a natura, aut ab arte: a fortuna uero nihil cuiusquam fieri gratia solet. Eadẽ autem causa est in his quæ sunt, & in ijs quæ fiunt, & in ijs quę fuere, & in ijs item quæ fient, futuraque sunt. Mediũ.n ipsum causam esse constat, uerum differentia quædam esse uidetur. Eorum n.quę sunt, est; eorum quæ fiunt, E fit; eorum quæ fuere, fuit: eorum denique quæ fient, erit; nam ut hæ patefiãt exemplo, cum interrogamur, cur fuit, uel fit, uel erit, uel est Lunæ defectio? quia uel fuit, uel fit, uel erit, uel est terra inter Solem, & Lunam, accommodatissime respondemus. Quid est glacies? & accipiatur aquam congelatã ipsam esse, atque sit aqua quidem.c. congelata autem.a.causa, deinde colloce tur in medio quod ipsum occubat.b.absentia ipsius caloris omnimoda b.igitur ipsi.inest.a.quoque.b.ipsi competit, atque sit glacies, cum ip- F sum.b.fit, & fuit cum fuit, eritque cum erit. Ea igitur quę hoc pacto est causa fit, & est, & fuit, & erit, una cum eo cuius esse causa dicitur.

HOc est tertium membrum huius libri, in quo postquam disputatum est de, quod quid est, in tribus subsequẽtibus capitulis disputatur generaliter de, propter quid. Enimuero non solum, quod quid est, quod est quidditas, & intrinseca natura subiecti, potest esse medium demonstrationis, vnum quodcunque aliud genus causæ. Atqui in diuisione commentatoris capitulum hoc vndecimum continet vndecimum textum, & duodecimum, habet

G bet nihilominus particulas sex. proponit ergo primo, ꝙ cum tunc scire arbitremur cum causam nouimus, quatuor sunt genera causarum, per quas potest conclusio demonstrari. Vna quidem & dignissima est quidditas, quæ importat causam formalem. Est enim alia forma partis, quæ dicitur forma Physica, vt anima est forma materiæ, & alia forma totius quæ dicitur Metaphysica, vt quidditas rei quam significat definitio, quam appellamus humanitate, equinitatem &c. Alia vero est causa materialis, vt partes respectu totius quæ cum sint vnitæ, necesse est totum esse. Et tertia est causa efficiens. Et quarta gratia cuius .i. finalis. Et

Forma duplex.

H subdit, quòd hæ omnes per demonstrationis medium ostenduntur. Non intelligit, ꝙ, omnes concludantur in demonstratione sed quòd constat has omnes esse causas, cũ singulæ possint esse demonstrationis medium. ¶Subiungit singulorum generum exemplo. Et in prima particula ponit exemplum de causa materiali, quæ est infima. At qui exemplũ facile esset hoc, oẽ materiale est corruptibile, omne lignum est materiale, ergo omne lignum est corruptibile. Ponit tamen exemplum vt solet in mathematicis, quod est huiusmodi, omnis angulus, qui est medietas duorum æqualium duob. rectis est rectus, omnis angulus semicirculi est medietas duorum æqualium duobus rectis. ergo omnis angulus semicirculi est rectus. Boetius, pro angulo recto, verit, lineã

Demonstratio p materiã.

I rectam, sed nec attingit literam Græcam, nec mentem Arist. Triangulus semicirculi est ille qui discribitur intra semicirculum, cuius vnum latus est diameter ipse semicirculi, & alia duo procedunt ab extremis eiusdem diametri vsque ad circumferentiam circuli, & angulus qui fit in contractu circumferẽtię dicitur angulus semicirculi. ¶Et est notandum, quòd non solum vbi illa duo latera, quæ procedunt ab extremis diametri sunt æqualia & hic:

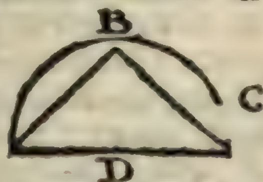

Sed etiam si sunt inæqualia, vbicunque concurrant in circumferentia circuli vniuersaliter faciunt angulum rectum, vt hic.

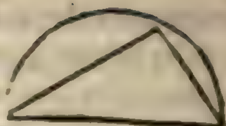

K ¶Sanctus Thomas claritatis & breuitatis gratia id probauit particulariter' vbi illa duo latera sunt æqualia. Si enim ille triangulus diuidatur per lineam a. b. vsque ad d. in duos triangulos equales, patet quòd angulus quem talis linea perpendicularis fecerit in centro diametri, scilicet in d. est rectus, & cum ille paruus triangulus æquiualeat duobus rectis, sequitur quòd alii duo puta a. & medietas b. quæ sunt æquales, non valeant nisi aliam rectum, ex quo sequitur quòd medietas b. sit medietas recti, & per consequens totus b. sit rectus.

L At vero demonstratio, Aristo procedit vniuersaliter de quocunque angulo semicirculi, quod sit rectus, quæ est trigesima conclusio Euclidis lib .3. cuius probatio est illic quam hic affert Aristot. videlicet quòd omnis talis angulus circunferentiæ circuli, æquiualet aliis duobus, qui fiunt in extremis diametri, quod longum esset modo declarare & cum omnes tres simul æquiualeant duobus rectis, sequitur vt angulus semi irculi sit medietas duorum æquiualentium duobus rectis, & per consequens sit rectus. ¶Est ergo demonstratio Aristot. omnis angulus qui est medietas duorum æqualium duobus rectis est rectus, omnis triangulus semicirculi est medietas duorum æqualium duobus rectis, ergo omnis angu

M lus semicirculi est rectus, quæ quidem demonstratio procedit ex causa materiali, quia pars est causa materialis respectu totius, & demonstratur illum angulum esse rectum, per hoc quòd est medietas aliorum. ¶Vnde sequitur solutio argumenti, quod quis posset hic facere ex Aristot. 4. metaphysic. dicente, quòd mathematici non demonstrant per causam materialem. Solutio inquam est, quòd non demonstrant per materiam sensibilem, sed bene per partem & totum. Ait enim 7. me metaph. text. 35. quòd continuitas est quædam ratio materiæ intelligibilis, vt in 1 q. 7. adnotauimus. ¶De demonstratione per

causam

A causam formalem i. per definitionem ex genere & differentia, excusat se Arist. ponere exemplum eo quod ex superioribus satis superque constat. ¶ Igitur in secunda particula, (idem fit cum quæritur.) adiungit exemplum demonstrationis per causam efficientem de bello Persico, quod Atheniensibus fuit atrocissimum aduersus Medos, cuius causa fuit quod Athenienses in fauorem sociorum suorum Cretensium, aggressi sunt Sardenses qui erant amici Medorum, appellat more suo a. maiorem extremitatem, b. medium, c. minorem, vt fiat hæc demonstratio, Quicunque prius Medos bello lacessiuerint, necesse est ut a Medis vicissim bello vexentur, Athenienses prius Medos bello lacessiuerunt; ergo necesse est Athenienses a Medis bello vexentur. ¶ In tertia particula, (Ea vero quorum causa.) subiungit exemplum de demonstratione per causam finalem. Etenim deambulare post cœnam est causa efficiens digestionis cibi, & digestio est causa finalis deambulationis, sed digestionis finis adhuc est bona valetudo. Hæc igitur demonstratio, quicunque dat operam ne cibus stomacho supernatet conseruat valetudinem, quicunque deambulat post cœnam dat operam ne cibus stomacho supernatet, ergo quicunque deambulat post cœnam conseruat valetudinem. Hæc demonstratio dicitur per causam finalem, nam medium, scilicet non supernatare cibum, est ratio cur finis, scilicet, conseruatio valetudinis conueniat deambulanti post cœnam. ¶ Subiungit autem. Differentiam inter demonstrationem per causam efficientem, & demonstrationē per causam finalem, dicens, (Verum mutentur &c.) idest, differt inter has demonstrationes, quòd in priori prima causa efficiens debet accipi pro medio, vt Athenienses prius aggressos fuisse Medos, sed hic prima causa efficiens debet accipi pro minori extremitate, & vltimus finis pro maiori, & proxima ratio illius finis pro medio. ¶ In quarta particula vbi incipit text. 12. (Fieri autem post.) addit Aristot. quòd aliquando contingit vt aliquis effectus & fiat ex necessitate causæ efficientis, & pariter ex necessitate finis. Ponit exemplum de lumine transparente per laternam secundum opinionem, quam supra recitauimus eorum, qui opinabantur lumen esse quoddam tenuissimum corpus, vitrum vero, & pariter cornu laternæ habere paruissimos poros, per quos penetrat lumen, hoc enim est falsum, quia nec lumen est corpus, nec cornu habet foramina, sed solet Aristot. adducere exempla aliorum. Ait ergo quòd lumen transparere per laternam prouenit ex necessitate causæ efficientis, nam cum lumen suapte natura, vt illi dicebant, sit corpus tenuissimum, & mobile, necesse est ipsum per foramina transmeare. Fit etiam ex necessitate finis, nempe vt homines beneficio luminis non errent noctu, nec pedem offendant. Subdit secundum exemplum Pythagoricorum qui putabant tonitruum fieri ex necessitate causæ efficientis, quia videlicet ignem extinctum in nube necesse est strepitum facere, & simul ex necessitate finis, quia scilicet Iupiter tonitruis, & fulminibus vtitur ad deterrendum eos, qui sunt in tartaris, prauos homines. ¶ In quinta particula, (atque Plurima.) ostendit adhuc latius quomodo hæc contingant frequentissime, & in his quæ sunt natura, & in his quæ fiunt a proposito. Differenter tamen, natura.n. nūquam agit a casu, sed semper propter finem, vt late probat Aristo. 2. phys. Opus namq; naturæ est opus intelligētiæ. Licet.n. dentes anteriores sint acuti, & molares obtusi ex necessitate agentis, tamē agens mouetur a prima causa propter finē, scilicet vt anterioribus scindamus cibum, & molaribus masticemus, vnde molares a molendo dicuntur. ¶ At quia dixerat, ea quæ fiunt ex necessitate agentis fieri a natura, ne quis vniuersaliter de omni necessitate intelligeret, subiungit duplicem esse necessitatem, aliam scilicet, quæ est ab intrinseco, & illa est naturalis, aliam vero quæ est ab extrinseco, quæ dicitur violentia. Lapis enim si dimittatur, necessario descendet, & si sursum proiiciatur necessario ascendit, non tamen eadem necessitate, descendit.n. necess-

Demōst. per cām effici.

B

Demōst. per finē.

C

Tex. 12.

D

E

F

Molares

A necessitate naturali, & ascendit necessitate violentiæ. ¶ In his autem, inquit, quæ a mente proficiscuntur, idest, quæ fiunt a proposito, aliqua quidem semper fiunt ex necessitate finis, vt domus, & statua. & vniuersaliter omnia quæ fiunt ab arte, alia vero sunt quæ fiunt a fortuna, puta præter intentionem agentis, vt sanitas atque salus. Sanitas est, quæ fit ab intrinseco, etenim quamuis infirmus sæpe sanetur ab arte, nonnunquam tamen sanatur a fortuna, fiunt nanque a fortuna illa quæ fiunt præter intentionem agentis, vt si infirmus ad extinguendam sitim magnum potum aquæ frigidæ bibens febrim præter intentionem extinguat, &
B ita euadat. Salus autem est quæ fit ab extrinseco, vt si quis pluuiam timens ad domum festinet, & ita præter intentionem manus hostis fugiat, qui iam prope accedebat ipsum occursurus. Concludit tandem Aristot. quod quando finis est bonus, ea quæ fiunt propter ipsum, fiunt propter finem, nam intentio naturæ, & artis semper sunt ad bonum, si enim natura corrumpit aquam, non est nisi vt generet ignem. Illa autem, quę fiunt a fortuna, cum fiant præter intentionem agentis, possunt & bona esse & mala. ¶ In sexta particula, (eadem autem causa,) postquam exempla posuit omnium quatuor generum causarum, pergit illa applicare ad demonstrationes. Vbi notandum
C est, quòd inter causas aliæ sunt, quæ sunt simul cum suis effectibus, videlicet quibus positis ponuntur effectus, & demptis, demuntur secundum eandem differentiam temporis, vt interpositio terrę est causa eclipsis, aliæ sunt quæ non sunt simul necessario cum suis effectibus, vt pater meus fuit causa mei. De istis secundis dicet statim capitulo sequenti. De primis vero ponit hic
Conclus. conclusionem. Per causas, quæ simul sunt cum suis effectibus, vniuersaliter demonstratur effectus secundum exigentiam eiusdem temporis, vt si causa est, effectus est, si causa fit, effectus fit, si causa fuit, effectus fuit, si causa erit, effectus erit. Vt si interrogetur, cur nunc est eclipsis lunę? quia est interpositio terræ, cur fit eclipsis? quia interponitur terra. Quam diu durat motus D quo luna intrat vmbram terræ, terra dicitur interponi, & eclipsis fieri, quando iam tota intrauit, eclipsis est, quia interpositio est, postquam vero exiuit vmbram, si quæratur cur heri eclipsata fuit luna? quia terra fuit interposita: cur cras eclipsabitur? quia cras interponetur, causam ergo fieri non est potentiam acquirere ad causandum, vt quando ædificator acquirit artem, sed est actu incipere applicari ad opus. ¶ Subiungit aliud exemplum de glacie quam Boetius transfert crystallum, quæ est aqua congelata propter exhalationem caloris, est enim glacies, quia calor est prorsus ab aqua exhalatus, est autem glacies in fieri quando E calor est in motu exhalationis, fugit glacies, quia fuit exhalatio, eritque glacies quando erit exhalatio, vnde format hunc syllogismum: Quotiescunque calor exhalatur ab aqua, congelatur, nunc calor exhalatus est ab aqua, ergo nunc aqua congelatur.

DE FIERI, & facto.

CAP. XII. F

SEd in hisce quæ simul non sunt, an ne continuo in tempore quemadmodum nobis videtur, alia aliorum causa sunt, ceu factum facti, fiens fientis, futurumque futuri. At constat in his ab eo ratiocinationem extruendā esse, quod postea fuit, principia autē, & horum sunt ea, quæ prius fuerunt. Quapropter idem, & in hisce quæ fiūt seruandus est modus. Sed ab eo quod ante fuit, non extruitur ratiocinatio, vt quoniam hoc fuit, hoc quod est posterius ortum est, similiter & in futuro. Siue namque determinatum, *Tex. 13.*

A siue indeterminatum fuerit tempus, non erit vnquam, vt cum hoc fuisse vere dicatur, & illud uere fuisse dicatur posterius inquam ipsum. In medio .n. tempore falsum erit profecto, hoc ortum fuisse dicere altero iam orto. Eadem est & in futuro penitus r t, neque quoniam hoc fuit, hoc erit. Medium.n. simul semper emergat oportet, vt sit factum factorum, futurorumque futurum, & cæterorum similiter. Ad id quod fuit, & id quod erit, fieri nequit, ut ortum habeant simul. Prę terea fieri non potest, vt aut indetermi B natum, aut determinatum sit ipsum medium tempus. Falsum.n.erit, in me dio illud dicere tempore. Tex. 14. Cōsiderandum est autem, quidnam sit quod continet, vt in rebus post factū esse, sit fieri. An patet facto fiens non hærere? nec.n. facto factum etiā hæret, sunt.n. fines ac indiuidua, nam vt punctum puncto non hæret, sic neque facto factum. Ambo namque sunt indiuisibilia, nec igitur ob idipsum facto fiens hærere potest, fiens.n. diuisibile, factum indiuisibile constat esse, vt igi C tur linea sese habet ad punctū, sic fiēs ad factum, nam in eo quod sit, infinita sunt facta. Magis autem de his clarius in vniuersalibus de motu libris est dicendum. Etenim quomodo sese habeat medium, cum deinceps fit generatio, id eo vsque sumatur, nam & in ipsis medium, & primum medio vacare necesse est, uelut.a. fuit, cum sit factum.c. uerum.c. posterius.a. antea fuit, atq;.c. principium est ex eo, quia propinquius est eo puncto, quod est principium temporis. Item.c. fuit, quoniam d. fuit, orto igitur.d necesse est. c. fuisse. c. uero orto, necesse est.a. prius ortum fuisse. Atque si medium D hoc acceperis modo, ad id tandem accesseris, quod medio uacat. At uero num semper ob infinitionem mediū incidit? non.n. factum facto hæret, ut diximus, attamen a medio incipiendum est, & ab eo quod nunc est primum. Idem & in futuris seruandum est, nam si uerum est.d.fore, uerum sit prius oportet.a.fore. huius autem causa est ipsum.c. etenim si erit.d. prius.c. ipsum erit, & si.c. rursus erit.a. prius erit. Similiter autem, & in ipsis infinitio diuisionis existit, futurum nanque fu E turo non hæret, atque principium, & in ijs sumendum est, quod medio uacet. Nec autem in ipsis operibus ita se se habent, ut diximus, nam si domus extructa est, lapides incisos fuisse necesse est. At id quamobrem? quia necesse est fundamenta fuisse, si domus est facta. Si uero fundamenta iacta fuere, necesse est lapides ante fuisse. Rursus si domus erit, pari ratione muri prius erunt, quod quidem per mediū modo demonstratur eodem, iacientur enim fundamenta prius.

F

IN capite hoc duodecimo quod apud Cōmentatorem continet text. tertiumdecimū & quartumdecimum, & a nobis in quatuor particulas diuisum est, prosequitur Aristot. dicere de causis, quæ non sunt simul cum suis effectibus, idest, inter quas & effectus non est mutua conuertentia. ¶Capitulum ab omnibus fere censetur difficillimum, cui subinde multas ac varias expositiones attribuunt: Existimo tamen non esse adeo difficile. ¶Notandum est igitur primo, quòd dum dicit causam non esse simul cum suo effectu, non accipitur causa materialiter pro re illa, quæ est causa, nullum enim est dubium, quin

G inter rem illam, quæ fuit pater meus, & me, nulla sit consequentia, non enim sequitur, Paulus est, ergo Dominicus est, aut fuit vel erit, quia potuit me non generare. Sed accipitur causa formaliter pro eo tempore quo causat. Et adhuc isto modo sunt causæ, quæ non sunt simul cum effectibus. In illo.n.temporis articulo quo pater generat, filius nondum est vsque ad tempus quo animatur fœtus. ¶Secundo notandum est, ꝙ inter has causas, quæ non sunt simul cum suis effectibus, aliquæ sunt quas consequuntur effectus, non statim, sed in tempore determinato a natura, posita nanque seminatione sequitur animatio fœtus post sexagesimum diem. Et posita potione debite secundum artem, sequitur sanitas in aliquo certo tempore, dū modo sit potio quæ possit præualere morbo, & non impediatur. Sed aliæ sunt causæ, quas non consequuntur effectus in tēpore determinato a natura, vt cum cæduntur lapides, iam quodāmodo incipiunt esse causa domus, & cum ponuntur in fundamento, & tamen stat domum non fore. ¶ Petit ergo statim Arist. quæstionem vtrū in istis, vt nobis videtur.s. in superiorib. fine aliq aliorum causæ secūdum eandem differentiā temporis, vt.s. præterita sit causa præteriti, & præsens presentis, & futura futri. Vtitur Argyropylus hoc participio, fines, passiue, videlicet, vtrum id quod modo fit, sit causa eius quod etiam modo fit. At vero antequam formaliter respōdeat præmittit Arist. hanc conclusionem, ꝙ videlicet in huiusmodi causas quāuis rerum generatio procedat a causis ad effectus, tamē ratiocinatio .i.syllogismus necesse est īcipiat ab his quæ postea sunt.i.ꝙ pcedat a posteriori ad prius .s. domus est, ergo fundamenta sunt, fundamenta sunt, ergo lapides scissi sunt. Nam a priori, inquit, ad posterius consequentia nō valet. Hanc secundam partem probat dupliciter. Primo quia si effectus ponatur fieri in tempore determinato, puta tali die, vt est in naturalibus. s.seminatio hominis facta est, ergo sexagesima die filius est, non sequitur, nam in tempore medio s. decimo die, antecedens est verum, & cōsequens falsum.

H

I

Conclus.

¶Quod si quis arguat contra, quòd saltem in consequentia naturali sequitur, seminatio est, ergo fœtus sexagesima die animatus erit. Respondetur quòd Aristo. hic non intendit negare in naturalibus esse bonas consequentias de materia si causæ non impediantur, sequitur.n.sol oritur, ergo occidet, sed solum vult dicere, quòd quantum est ex natura ordinis temporis non sequitur per locum intrinsecū in huiusmodi causis, causa actu causat, ergo effectus actu fit. Facta ergo seminatione, antecedens est verum.s.ꝙ causa in genere causæ respectu filii iam est posita, & tamen effectus non est. ¶Nec etiā sequitur in tempore determinato. Fundamentum iactum fuit, ergo domus aliquando erit. Concludit ergo ꝙ hmōi consequētia mutua non est, nisi vbi mediū, & causa simul emergit.i. cōsequitur cum effectu. s. vt si causa sit præterita, effectus sit preteritus, & si effectus est futurus, causa sit futura, vt dictum est in calce superioris capitis. ¶ Addit secundam probationem ibi, (Præterea fieri.) Ait.n. ꝙ inter illud instans in quo ponitur causa, & illud in quo sequit effectus, non potest signari vnum tempus determinatum s.vna hora, aut tempus indeterminatum quodcunq; in quo illa consequētia sit bona a causa ad effectum. ¶In secunda particula, vbi incipit tex. 14. (considerandum est autem.) postquam ostendit in istis ꝙ a causa ad effectum non sequitur, reuertitur ad explicandum quomodo a posteriori valeat syllogismus ad prius. Et quia demōstrator si demōstrat a priori debet incipere a cā immediata, dubitat hic vtrū in istis possit dari causa immediata effectus. Et dubium oritur ex quadam eius doctrina. 6. physic. textu quarto, & infra, vbi ostendit, quòd in his quæ fiunt motū successiuo, motus ipse vt calefectio diuiditur sicut tempus in quo fit. Et quemadmodum in tempore, quæcunque pars temporis est diuisibilis, quia tempus est ex genere quantitatis, instantia vero continuantia, partes sunt indiuisibilia, ita & in motu, calefieri, quia dicit, motū est quid diuisibile, sed calefactū esse est indiuisibile, nam in quolibet instāti est aliqđ

K

L

M

cale-

A calefactum esse, id est, aliquis certus gradus caloris acquisitus, qui non erat in a. Vnde sicut duo instantia non pñt esse immediata, ita neque duo calefacta possunt esse immediata. Non enim possunt signari duo certi gradus caloris, scilicet vt vnum, & vt duo q acquirantur immediate, sed in medio tempore fuit acquisitus gradus cum dimidio, & ante illum gradus cum vna quarta &c. Item sicut tempus non continuatur instanti, nam continua sunt quorum vltima sunt vnum, & instans non habet vltimum, cum sit indiuisibile, sed per instans continuantur partes temporis, ita nec fieri & factum esse proprie continuantur, sed vnum factum esse .s. gradum & vnum esse acquisitum, continuat
B fieri præteritum cum fieri futuro. ¶Et hoc est quod ait, (An patet facto fiens non hærere &c. (id est factum esse, non cõtinuari huic quod est, fieri, nec vnum factum alteri facto, sed facta esse sunt indiuidua, id est, indiuisibilia sicut puncta lineæ, fieri autem, sunt diuisibilia sicut est linea. ¶Remittit se tamé ad libros Physicorum, puta ad sextum vbi latius hæc patent. ¶Igitur in tertia particula, (Etenim quomodo.) ex his format dubium, cum in his successiuis, fieri, quod est causa ipsius, factum esse, non possit esse illi immediatum, nec vnum factum alteri facto, quomodo dabitur in his immediata causa vltimi effectus? Et responsio stat in hoc, quòd instans præsens est sicut prin-
C cipium tam temporis præteriti quàm futuri, quia continuat ambo, & ideo respectu præteriti, causa vel effectus simpliciter posterior, censetur prior, quia est propinquior huic instanti, quod est principium. Simus ergo nunc instanti quo domus iam est facta (qui est vltimus finis) & detur prima causa puta lapides fuisse decissos, quæ sit a, & secunda puta parietes fuisse erectos, q̃ sit, c, & domum esse nunc factam, quæ sit. d. fiet demonstratio a posteriori, quod est huic instanti propinquius ad prius, scilicet si domus est facta, parietes sunt erecti & si parietes sunt erecti, lapides fuerunt descisi, ergo de primo ad vltimum si domus est erecta, lapides sunt excisi. Quod si sit ad aliud medium inter. c. & a. s. fundamenta esse facta fiat alia demonstratio, si parietes sunt erecti, fundamenta sunt iacta, & si fundamenta sunt iacta, lapides sunt descisi, ergo & c. Quoadusque inquit Aristo. veniatur ad id quod medio vacat. i. ad causam immediatam. ¶Sed in quarta particula, (At vero num.) mouet dubium, cum in istis, vt dictum est videatur esse processus in infinitum, quia inter duo facta esse mediant infinita, sicut inter quæcunque duo instantia videtur, quod nunquam sit deuenire ad immediatum. Respondet nihilominus, quod in ipsis operibus non ita res se habet sicut in successione motus, nam incipiendũ est respectu præteriti ab instanti præsenti, in quo domus est extructa, & illa causa quæ huic est proxima est immediata. Et proportionabili modo se habet res in futuris. Sumendum enim est aliquod vltimum insti is in quo effectus est factus, & a causa illi proxima syllogizandum est versus instans præsens, nam in futuro ea causa quæ instanti præsenti est proxima, est remotior & mediatior respectu vltimi finis, econuerso ad præteritum. Ex quo sequitur conclusio intenta in hoc capite, videlicet, quod in causis quæ non sunt simul cum suis effectibus, demõstratio debet incipere ab vltimo fine, & procedere ad causam primam & immediatam. Conclus.

D E C I R C V L A R I demonstratione. F

C A P. XIII.

SEd quoniam in hisce quæ fiunt generationem quandam modo circuli conuerti uidemus fieri potest, ut id ipsum, sit si mediũ, & termini mutuo se sequantur. In ijs. n. consistit ipsa conuersio. Atq; idipsum in sermonib. primis ostendimus conuerti inquã ipsas conclusiones. Hoc est. n. circuli modo ratiocinationem cõuerti. In rebus autem ipsis hoc uidetur fieri modo. Humida Tex. 15.

G mida facta pluuia terra, uapor necesse est oriatur, quo quidem orto nubē constare necesse est, qua facta, fieri aquā, qua orta, terra pluuia necesse est humectetur, hoc autem id erat, quod initio sumpsimus. Quare modo circuli conuersio fuit, quicquid n. ex hisce sumpseris, aliud sequitur quidem, & illud cum sit, aliud item est, quod rursus cum sit, primum ipsum emergit.

Tex. 6. Sunt autem rerum nonnullæ, quæ fiunt uniuersaliter, semper .n. & omnes, aut eodem modo sese habent, aut eodem fiunt pacto. Nonnullę sunt

H rursus quæ semper quidem eodē mō non fiunt, fiunt tamen plerumque, nā non omnis quidem mas homo barbā emittit, fit tamen plerumque, ut homo mas barbam emittat, talium igitur, & medium esse plerumque necesse est, nam si tam. a. de. b. quam. b. de c uniuersaliter prædicetur, &. a. de. c. necesse est, & semper, & de quolibet prædicari. Id. n. est uniuersaliter prædicari, de omni semperq; dici. At supponebatur. a. plerumque de. c. prædicari necesse ē ergo, medium etiam ipsum b. conditionem eandem subire, ac es-

I se plerumque. Erunt igitur, & eorum, quæ sunt, plerumque, ea mediis uacantia principia, quæ plerumque sic sunt, uel fiunt.

HOc capitulum xiij. in diuisione Commentatoris continet alios duos textus. s. 15. & 26. in tex. 15. postquam in superiori capite visum est, quomodo in causis directe ordinatis demonstratio incipiat ab illa quæ est proxima effectui, & procedat usq; ad primam & immediatam, & determinat quomodo sit facienda demonstratio circularis in causis circularibus. Etenim secundo de generatione textu. 63. docet, quòd sicut motus cœli qui est causa omnium infe- k riorum est circularis, ita contingit aliqua circulariter generari. Exempli gratia, ex terra madefacta officio solis eleuatur vapor ex quo condensata nubes resoluitur in pluuiam, qua rursus terra madefacta eleuatur alius vapor, vnde iterum fit nubes, & ita fit circulus. Ait ergo Aristote. quòd potest eleuatio vaporis demonstrari ex descensu pluuiæ hoc modo, Si vapor eleuatur, madesacta fuit terra, & si madefacta fuit terra, a pluuia fuit madefacta, & per consequens de primo ad vltimum, si vapor est eleuatus causa fuit pluuia. Et econuerso discensus pluuiæ demonstratur ex eleuatione vapo- ris. Enimuero si descendit pluuia, condensa- L ta fuit nubes. & si condensata fuit nubes, eleuatus fuit vapor, & per consequens de primo ad ultimum, descensus pluuiæ factus ex eleuatione vaporis. ¶ Est tamen hic duplex dubium, num naturale ex. 2. metaphy. phy. tex. 5. vbi ait Aristote. quod in causis tam efficientibus quàm materialibus quàm finalibus est deuenire ad primam causam, in circulo, autem non datur prima. ¶ Alterum *Duplex dubium.* dubium est dialecticum ex supradictis libro. 1. cap. 5. ubi dictum est quod non datur circulus in demonstrationibus. ¶ Ad primū respondetur, quòd in causis per se non contingit circulus, est enim causa efficiens pluuię calor solus, qui producitur a sole, & non econuerso, & causa materialis per se pluuiæ non est solis vapor, immo ex quocunq; elemento potest generari aqua mediate, M vel immediate, neque ex omni vapore generatur semper aqua. Sed præterea respondetur, quòd illa pluuia numero ex qua generatur vapor non potest postea generari ex eodem vapore genito, sed est solum circulus in eadem specie, vt ex a. aqua generetur b. vapor, & ex. b. vapore. c. aqua, & ex. c. aqua. d. vapor &c. ¶ Vnde respondetur ad secundum dubium, vt diximus quæstio. 2. quòd solum prohibetur circulus in eisdem causis numero, vt. a. demonstretur per. b, &. b. per. a, tamen in eisdem, secundum speciem nihil vetat dari demonstrationem circularem, & maxime quando

A do præmisso & conclusio conuertuntur, ut dictum est ca. 9. tex. 29. quem locum citat hic Aristo. dicens ipsum in sermonibus primis ostendimus. ¶In tex. 16. (sunt

Tex.16. autem rerum &c.) ostendit quomodo fiat demonstratio in his quæ non fiunt semper, sed frequenter, qualis est generatio pluuiæ ex vapore, nam hac de causa annectit húc textum superiori. Ait enim esse res quæ fiunt uniuersaliter, scilicet posterioristice, ita ut & semper sint aut fiant, & i omnibus subiectis eiusdem speciei, vt hominem esse risibilem, solem quotidie oriri & occidere. Alia vero sunt quæ fiunt frequenter, licet nonnunquam deficiant, vt masculum certo tempore barbã emittere. Et dicit quod

B proportionabiliter debet accipi medium, vt uidelicet ad concludẽdum effectus quæ sunt de omni & semper, sumatur medium quod conueniat omni & semper, sed ad cõcludendum effectum qui conuenit frequẽter, sumendum ast medium quod conuenit frequenter. Nam si effectus, inquit, cõueniat frequenter, & medium omni & semper, contingeret præmissas esse ueras & conclusionem falsam. ut si tam.a. maior extremitas de.b. medio, quàm.b.de.c. minori necessario prædicetur, fit vt necessario.a. conueniat ipsi.c, si vero admitas solum illi conuenire vt plurimum, tunc quando nõ conuenerit, dabuntur præmissæ veræ & conclusio falsa.

C

DE INVENTIONE quod quid est.

CAP. XIIII.

Tex.17. AT.n. quonam pacto ipsum quid est ad ratiocinationis terminos accommodetur, & quomodo, vel est ipsius, vel non est demonstratio definitiove, satis antea pertractauimus, nũc dicendum esse videtur, quonam pacto venarinos ea oportet, quæ hoc ipso quid est prædicantur. Eorum itaq; quæ semper cuique competunt, quædam extendunt sese quidem ad plura, non tamen genus egrediuntur suũ. D

Atq; ea sese ad plura extendere dico, quæ quamquam uniuersaliter cuique competunt, non tamen soli, sed etiam alijs insunt. Est.n. quoddã quod omni cõpetit trinitati, & ẽt non trinitati, esse.n. ipsum, & trinitati, & ẽt nõ numero cõpetit, at impar esse, & ipsum cuius trinitatis, & alijs ẽt plurib. quinario nẽpe competit, non tamẽ genus hoc egreditur, quinarius.n. numerus est, & extra numerũ impar nihil ẽ. Talia igitur eousq; sumenda sunt, quousque tot fuerint sumpta primo, ut unũ quodq; quidẽ illorũ plurib. cõpetat, cuncta aũt simul non ad plura sese extendant, hanc.n. necesse est substantiã esse rei definiendæ. Velut omni trinitati competit, ut sit numerus, ut sit impar, ut sit primus, idque utroque mõ, & quia non mensuratur numero, & quia non ex numeris constat, id igitur iã ipsa trinitas est, numerus inquã impar primus, atque hoc pacto primus. Horũ.n. prima cæteris ẽt uniuersis imparib. insunt, ultimũ qualitati ẽt competit, at uniuersa simul nulli præter trinitatem numero cõpetunt. Cũ aũt necessaria quidem sint, ea quæ hoc ipso quid est prædicantur, ut antea patefecimus, uniuersalia namque necessaria sunt, trinitati uero, uel cuius alij sic competunt ea quæ sumuntur, hoc modo necessario quidem trinitas ea, quę diximus erit. Substantiam autem hęc eius esse rationemue, ex hisce patere potest. Nam si id qnod assignauimus, non sit ipsius ratio trinitatis, necesse est ipsum quasi genus quoddã ipsius esse, aut nomine uocitatum, E F

aut

G aut nomine carens. Igitur non trinitati modo, sed præter ipsam alijs etiam competet. Genus.n huiuscemodi ponatur esse naturæ, ut insit potẽtia plurib atq; ad plura sese extendat, quod si istud præter indiuiduas alij nulli competit rei, id erit profecto ipsa rō trinitatis. Nam & hoc ẽt supponatur id cuiusq; substantiam esse, quod vltimum de indiuiduis tali dicitur mō. Quare similiter, & in quibusuis alijs id erit cuiusquerō, quod hoc ostenditur mō. Tex. 18. Oportet autem cũ totum aliquod quispiam tractat, genus
H in ea diuidere quæ sunt prima, atq; indiuidua specie, veluti numerũ in dualitatem trinitatemve, deinde illorum eniti definitiones accipere. vt rectæ lineæ & circuli atque anguli recti, post hoc sumpto quidnam sit genus, vtrũ quantitas, an qualitas, proprios affectus per communes, primos contemplari, nam ea quæ ijs accidunt quæ cõponuntur ex indiuiduis ex definitionibus innotescẽt, propterea quòd definitio simplexq; principium est omnium, & ea quę simplicibus accidunt,
I per se quidem ipsis solis, per ipsa verò cæteris competunt. Tex. 19. Atqui diuisiones quæ per differentias proficiscuntur, vtiles ad hoc pacto vestigãdás definitiones sunt, ipsas tamen nõ ostendere, dictum est prius, vtiles aũt erunt hoc pacto solum ad ratiocinandum ipsum quid est. Atque videbitur ipsa diuisio nihil facere prorsus, sed vniuersa statim sumere, perinde atq; si eadem ab initio sine diuisione quispiam sumeret. Refert autem ea, quæ prædicantur, primum an posterius prædicentur, veluti si animal mite, bipes, an bipes animal, mite dicatur.

K Etenim si e duob. omnis definitio constet, & vnum quid sit ipsum animal mansuetum, atque rursus ex hoc, & differentia fiat vnum, homo inquam, uel quicquid tandem id sit quod unũ efficitur, necesse est diuidentem petere semper. Præterea hoc pacto dumtaxat fieri potest, ut nihil eorum permutetur quę sunt in definitione ponẽda. Sumpto namque genere primo si accipiatur aliqua diuisionum inferiorum non omne cadet in illam, ceu non omne animal, aut continuarum, aut diuisarum alarum est, sed uolatile animal omne, huius est.n. hæc differentia. Prima autem animalis ea est differentia,
L in quam omne animal cadit, & cuiusque cæterorum similiter generum, & eorum quæ sunt extra animal. Et eorum quæ sub ipso sunt collocata. Ceu uolueris ea est differentia prima, in quam omnis uolucris cadit, & piscis itidem ea, in quam omnis piscis. Hoc igitur si proficiscatur quispiam pacto sciat nihil prorsus prętermisisse, quod si non hoc modo procedat, & prætermittere eum necesse est, & idipsum
M quoque nescire. Tex. 30. Non aũt oportet eũ, qui definit ac diuidit, omnia scire quæ sunt, quamquã nonnulli cẽsent fieri non posse, ut quisquã unquã differentias ad unumquodque cuiusque sciat, nisi scierit unumquodq;. sine uero differentijs numquã fieri posse, ut quicquã sciatur. A quo namque non differt quippiã, idẽ quod illud inquiunt esse, a quo uero differt, ab eo diuersum esse. Primo igitur hoc est falsum, non.n. quauis differẽtia sunt res diuersæ. Complures enim insunt rebus eisdem specie differentiæ, sed non per substantiam, neque per se. Deinde cum

A cum quispiam acceperit ea quę op-
ponũtur,& differentiam,& omne,aut
in hãc partẽ,aut in illam cadere dixe
rit, sumpseritque in altera parte rem
eam quam quærit esse,& idipsum co-
gnouerit, nihil refert si sciat necne de
quibus aliæ differentię prędicantur.
Patet .n. cum habiturum esse rationẽ
substantię,si sic proficiscens ad ea tan
dem peruenerit, quorum ulterius nõ
est differentia. Omne autem in ipsam
diuisionem cadere, si sint ea opposita
quorum non est medium quicquam,
postlatio non est. Necesse est.n.omne
B in altero ipsorum esse,si illius est diffe
rentia. Tex.21. Ad extruendam autẽ
probandamve per diuisiones defini-
tionem,hæc tria sunt obseruanda. Pri
mum, ut ea sumantur, quæ hoc ipso
quid est prædicantur:secundũ,ut hæc
ita disponantur,ut primum primo,se
cundum secundo in loco ponatur: ter
tium,vt hæc omnia sint. Atque pri-
mum istorum erit, si possumus quem
madmodum,ad accidens ratiocinari
ipsum inquã competere, & per genus
probare. Secundũ fiet,si ipsum primũ
C sumpserimus; hoc aũt erit, si id acci-
piatur quod tale est, vt ipsum quidẽ
omnia deinde sequantur, omnia autẽ
ipsum econtra non sequantur,necesse
est .n. aliquid esse tale, quo sumpto,
idem iam erit, & in inferioribus mo-
dus. id enim erit,secundum quod cæ-
terorum est primum; & id etiam ter-
tium,quod est hęrentium primum,su
pero namque sublato, id quod hæret
cæterorum erit primum,vt patet. Et
in cæteris eodem modo. Patebit autẽ
hæc omnia esse, quod erat tertium, si
sumpserimus primum ipsum per di-
uisionem,omne, aut hoc animal esse,
esse autem hoc, & rursus totius diffe- D
rentiam,huius uero extremi non vlte-
rius differentiam esse: vel etiã statim,
cum vltima differentia ab ipso toto,
non differre id specie. Patet.n.neque
plus quàm oportet quicquã additũ
esse,omnia namque sumpta, hoc ipso
quid est prædicantur, neque quicquã
deesse,nam aut genus, aut differentia
esset. At genus est ipsum primum,&
hoc cum differentiis simul est sum-
ptũ,differentiæ ẽt uniuersæ sunt sum-
ptæ,nulla.n.prorsus posterior est. Spe
cie namque differret ipsum extremũ.
At hoc dictũ est non differre. Tex 22. E
Quærere autem oportet, inspiciendo
primum ad ea quæ sunt similia,& nul
lam inter se differentiã habent, quid-
nã idem habeant uniuersa,deinde ad
alia quæ sub eodem cũ illis genere col
locantur, & sunt quidẽ eiusdẽ inter se
spẽi, ab illis aũt specie sunt diuersa.
Atque si in ijs accipiatur aliquid pe-
nitus idem,& in alijs simili mõ,rursus
considerandũ est si in ijs quę sunt sum
pta,sit aliquid idẽ, quousq; ad vnã ra
tionem fiat accessio. Hæc.n.erit ipsius
definitio rei. Quòd si non ad vnã rõ- F
nẽ,sed ad duas, vel plures itur, patet
id quod quæritur non vnum quid es-
se,sed plura. Veluti si quæratur quid-
nam sit magnitudo animi, considerã-
dum est in aliquibus,quos quidẽ sci-
mus esse magnanimos, quidnam ha-
beant unum omnes,eo pacto quo ta-
lesesse dicũtur. Ceu si Alcibiades fuit
magnanimus, & Achilles, ac etiam
Aiax,quid vnum omnes habeant. At-
que idest eos contumeliam non ferre;
nam primus,intulit bellum:secundus
iratus,se a socijs defendendis seiũxit:
tertius,sibi mortem consciuit. Rursus
in

G in aliis considerandum est, vt Lysandro, ac Socrate, quidnam & istis inerat vnum. Atque idest æquabiliter sese habere in secundis, atque aduersis rebus fortunæ. His sumptis, considero quidnam idem habeant hæc æquabilitas inquam in rebus fortunæ & pati cum illata contumelia est, non posse. Quod si nihil habeant idem, duæ profecto magnanimitatis species erunt. Omnis autem definitio vniuersalis ē semper. Medicus enim salubre nō cuidam oculo, sed aut omni, aut specie determinato definit.

H

QVOD SPECIES FACILIVS quàm genera definiantur.

CAP. XV.

ATque facilius definire singularia quàm vniuersale est. Quapropter æquiuocationes enim in vniuersalib. magis latent, quàm in ijs quæ non differunt. Vt autem in demonstrationibus ratiociuandi forma, sic in definitionibus dilucidítas insit oportet, quæ quidem fuerit, si seorsum id definiat quispiam quod in pluribus generibus est, per ea quæ in vnoquoque dicuntur, veluti simile non omne, sed id quod in coloribus, & figuris est, & acutum similiter, quod est in voce, & sic ad ipsum commune proficiscatur, cauens ne æquiuocationem offendat. Quòd si neque differere translationibus oportet, patet neque definire oportere translationibus, aut hisce quę per translationem dicuntur. Erit.n. necessitas, ut translationib. differatur.

I (before "niat quispiam")

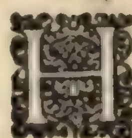

HOc est quartum membrum atque adeo potissimum huius libri in quo postquam in secundo visum est non posse, quod quid est demonstrari, tradit in his duobus capitulis Aristo. modum quo venari inuestigareque possumus genus & differentiam quib. constituitur quidditatiua definitio. Atqui in diuisione Commentatoris capitulū hoc quartumdecimum vsque ad sex textus attingit. In primo qui est numero decimusseprimus constituit statim qualia debent esse illa ex quibus definitio quidditatiua componitur, habetque tres particulas. In prima proposita prius intentione quæ est dicere quo pacto nos oporteat venari qđ quid est præiacet distinctionem. Forum, inquit, quæ sēper & vniuersaliter de quolibet supposito subiecti prædicantur, alia sunt superiora, quæ videlicet excedūt subiectū, non tamen transgrediuntur genus generalissimum subiecti, alia sunt quæ transgrediuntur genus ipsius subiecti. Exempli gratia de ternario prædicatur ens necessario & vniuersaliter, transgreditur tamen generalissimum ternarii, quia non solum quantitati sed qualitati & substantiæ conuenit, at vero impar numerus superior quidem est quàm ternarius, quia competit quinario, & aliis, non tamen excedit generalissimum, quia solum dicitur de numero. Idem exemplum est de his prædicatis, animal, corpus respectu hominis. ¶ In secunda particula, (talia igitur.) subdit quales esse debent partes definitionis: Est ergo conclusio, Definitio quidditatiua constituitur quando componuntur plures partes quæ essentialiter prædicantur quatum singulæ sunt superiores ad definitum, collectio tamen omnium conuertitur cum ipso. Exemplum est si dicās, ternarius ē numerus impar vtroq; modo primus numerus.n. aliis cōuenit quā ternario & pariter numerus impar, & pariter numerus vtroque modo primus. numerus enim dicitur vno modo primus, quia non mensuratur numero. i. cuius numerus non est pars aliquota sed sola vnitas, & isto modo non solum ternarius, sed quinarius & septenarius

A ptenarius est numerus primus, alio modo dicitur primus, quia non componitur ex pluribus numeris, & isto non inter impares solus ternarius est primus, nam quinarius componitur ex ternario & binario, ternarius vero solum ex binario, & vnitate quæ non est numerus. Sed tamen isto modo ét binarius est primus, est enim binarius isto modo primus inter pares, & ternarius primus inter impares. Ait ergo Arist. quod singulæ particulæ sunt superiores ad ternarium tamen omnes simul conuertantur cum ternario, quia per hoc quòd est primus secundo modo separatur ab alus imparibus, & per hoc est, quòd impar separatur a binario. ¶Est tamen hic dubium ex Aristote 7.
B meta.tex.43.vbi ait, quod vltima differentia conuertitur cum specie, ex quo sequitur quòd non est necesse vt qualibet pars definitionis per se sit superior ad definitum.

¶Respondetur, vt diximus in prædicabilibus capitulo de differentia, quòd inuenta vltima differentia, illa quidem conuertitur cum specie, sed quia est difficillimum vltimas differentias singularum specierum inuenire, illam solet semper Aristo. per plures communes circumscribere. Sicut qui opinantur intelligentias aut corpora cœlestia esse animal a rationalia (quos forte secutus est Porphyrius) dicunt hominem esse animal rationale mortale, quorum qualibet pars excedit definitum, & omnes simul
C conuertuntur cum illo. ¶In tertia particula (cum autem necessaria) probat id quod intendit in hoc primo tex. videlicet, quod talis prædicatorum compositio sit definitio quidditatiua. Et ratio est hæc. Talis collectio prædicatorum conuenit quidditatiue vniuersaliter subiecto. i. omni eius indiuiduo, & semper (semper enim loquitur de vniuersali posterioristico) & conuenit etiam conuertibiliter, ergo est definitio. Antecedens supponit ex dictis, & probat consequentiam nam dato opposito, quod non est definitio, sequitur ꝙ erit genus postquam quidditatiue prædicatur, & per consequens conueniet aliis a ternario, cuius contrarium suppositum est; quod si non est genus, sequitur

D vt sit definitio; quia non est aliud quidditatiuum prædicatum ¶In tex. 18. (oportet autem) constituo qualia debent esse ea ex quibus definitio quidditatiua componitur, incipit tradere modum quo sit inquirenda. Et tradit duos modos. s. via diuisionis in quatuor textibus, & via compositionis in tex. 22. ¶Atqui primum documentum, quod hic raro intelligitur, & est nihilominus initium inquirendæ definitionis est, ꝙ cum quis tractat aliquod totum, id est, cum inquirere vult definitionem alicuius speciei siue specialissimæ siue subalternæ, quæ dicitur totum eo quod componitur ex genere, & differentia, statuere debet primum omnium in quo sit prædicamento. Quod facturus est
E diuidendo genus, id est quodcunque prędimentum a generalissimo procedendo vsque ad indiuidua in specie. i. specialissimas species videlicet per arborem prædicamẽtalem, vt quantitatem, in continuam, & discretam, discretam in numerum parem, & imparem, & parem in numerum primum (qualis est dualitas) & compositum ex numeris (qualis est quaternarius & alii) & eodem modo imparem, & ita venietur ad dualitatem & ternarium quæ sunt species specialissimæ. Et tunc cuiuscunque speciei inuestiganda est definitio, id est, proprietates, vt dinoscatur illa species quæ proponitur definienda in quo sit prædicamento, vt puta quid sit linea recta, quid circularis. Transfert se ad species quantitatis continuæ vt ostendat eandem esse rationem in continuis & in discretis. ¶Post hoc inquit sumpto per huiusmodi diuisiones & proprietates, quidnam sit genus speciei definiendæ, videlicet, ad quod prædicamentum pertineat, sit ne quantitas an qualitas &c. per effectus communes illius prædicamenti inuestigandæ sunt propriæ differentiæ illius speciei. Exempli gratia, vestigare quis intendit definitionem hominis, perpendat primum sit ne substantia, an quantitas, aut qualitas &c. id autem cognoscet per modos intrinsecos & per proprietates prædicamẽtorum, puta sit ne per se, an in alio. (Nam ea, inquit, quæ his accidunt quæ componuntur

G nuntur ex indiuiduis.i.simplicibus.) ex definitionibus innotescent,scilicet simplicium, nam definitio simplex principium est omnium inferiorum,& quæ simplicibus per se accidunt, ratione ipsorum simplicium cōueniunt compositis.Simplicia hic vocat superiora genera,composita vero inferiores species,quippe quæ ex superioribus generibus addita semper differentia componuntur.Exempli gratia, esse per se est modus intrinsecus bui per se primo conuenit substantiæ, corpori autem & animali, & homini conuenit inquantum sunt substantiæ. esse subiectum diuisionis secundum trinam dimensionem per se conuenit corpori,sed ani
H mali & homini conuenit inquantum sunt corpora,& ita deinceps.Habito ergo ꝙ homo est substantia postquam est per se,inquirendum est sit ne corpus an spiritus, cognoscetur autem esse corpus,quia est subiectum trinæ dimensionis,quo habito inquirendū est sitne animatum an inanimatum, cognoscetur per prioritatem animati quæ est per se moueri,& habito quod sit animatum, videndum est quod,an sit animal,per,sensibile,quod per se conuenit animali, & deinde videndum sitne rationale an irrationale,per hoc quod est vti ratione aut non vti ratione.Et hoc modo definitio simplex.i. superiorir est causa innotescendi compositæ.i.iferioris. ¶In text.19.(atqui diuisiones.)ad-
I dit ad maiorem explicationem alia tria documenta,post primum ergo iam dictum,secundum documentum est quòd diuisiones generum debent fieri per differentias proximas oppositas,vt numerus diuidatur per parem & imparem.Nam si fieret diuisioper singulas species abiret in infinitem, aut saltem non possemus illas comprehendere,vt patet in speciebus animalis.At ne videatur sibiipsi contradicere,quippe qni dixerat capitu.5.quod quid est, non demonstrari per diuisionem,respondet,quòd per diuisionem non demonstratur quod quid est,ad sensum supradictum, sed inuestigatur, non enim der diuisionem concluditur, quòd animal rationale sit quidditatiua definitio hominis,quia nec demonstratur illas partes esse genus & differentiam,sed supponitur ꝙ p K
prium substantiæ sit esse per se,& proprium corporis sit esse subiectum diuisionis, & ita ex suppositionibus peruenitur ad hoc ꝙ homo sit animal rationale,an vero illæ partes significent essentiam hominis philosophus naturalis examinat,aut metaphysicus.

¶Tertium documentum est, (refert autem &c.)id est, differt quo ordine partes definitionis ponantur,illa,enim quæ contrahitur debet præcedere,& quę contrahit debet subsequi,vt genus debet præcedere differentiam,& inter differentias, illa quæ contrahitur. Ponit tamen primum exemplum de differentiis,quarum vtraque potest per alteram contrahi,vt mansuetum & bipes, L
quorum vnumquodque est commune homini & aliquibus brutis, nihilominus cum dicitur,homo est animal mansuetum bipes, denoiatur, quod mansuetum constituat cū animali vnum genus quod contrahitur per bipes, distinguens hominem ab equo qui est quoque animal mansuetum,sed cum dicitur,homo est animal bipes mansuetum, econuerso mansuetum contrahit bipes distinguens bominem a vulture.Quartum documentum est ibi, (præterea hoc)vt petet in diuisione nihil omittatur eorum quæ intrant definitionem.Vbi notandum est,quod omnes differentiæ superiorum generū formaliter aut virtualirer pertinent ad definitionem speciei,nam vt in arbore Porphy- M
riana dictum est, differentia diuisiua superioris generis est inferioris constitutiua.Si ergo quis diuideret superius genus per differentias remotas diuisiuas inferioris generis, vt si quis diuideret substantiam p gressibile,reptile,& volatile,& aquaticum, prætermitteret multas species substantiæ quibus illæ differentiæ non competerent, nam illæ solum sunt differentiæ animalis, & ideo cum illæ differentiæ non distinguerent totam essentiam substantiæ,non sufficerent ad inuestigandum definitionem cuiuscunque substantiæ. ponit exemplum de animali, ꝙ non debet immediate diuidi per animal continuarum alarum (qualis est vespertilio) & animal diuisarum alarum (quales sunt

A ſunt aliæ aues) quia animal non cadit. i. non comprehenditur totum ſub illis ſpeciebus quæ ſolum ſunt differentiæ animalis volatilis, ſed animal prius diuidendum eſt per volatile, greſſibile &c. Et ita concludit procedendum eſſe in diuiſione per differenrias immediatas. ¶In tex. 20. (non autem oportet.) reſpondet duabus falſis opinionibus. Prima erat dicentium neminem poſſe cognoſcere differentiam quidditatiuam alicuius ſpeciei, niſi cognoſcat omnia rerum genera & ſpecies, nam hoc non differre ab illo, eſt eſſe idem cum illo, & differre ab illo, eſt eſſe diuerſum, vnde illi inferebant ꝙ nemo poteſt ſcire a quibus homo differat, B quin cognoſcat omnia entia a quibus differt. Diluit autem hunc errorem dupliciter Primo, quia multæ ſunt differentiæ accidẽtales rerum quę ad earum quidditatem nihil pertinent, quas proinde impertinens ē cognoſcere ad cognoſcendam quidditatem, vt ad cognoſcendum quid eſt homo, nihil refert ſcire, quid eſt album, aut magnum, aut ſimile &c. Et præterea cum quiſpiam diuiſerit genus per differentias contrarias, & acceperit illam qua conſtituitur ſpecies, non indiget comprehendere alia omnia quæ comprehenduntur ſub contraria differentia, vt diuiſo genere per rationale, & irrationale, & habito ꝙ homo eſt animal ratio C nale, nihil amplius ea oportet ſcire vniuerſa quæ continentur ſub irrationali. ¶Secunda opinio erat dicentium, ꝙ qui vtitur huiuſmodi diuiſione, neceſſe eſt, vt poſtulet, & petat a reſpondente genus quod diuiditur contineri ſub aliquo membro diuiſionis; quo inſinuabant illud non eſſe neceſſarium. Dicit ergo Ariſt. ꝙ qui diuidit. genus per īmediatas & oppoſitas differentias, non neceſſe habet hoc petere, quia neceſſarium eſt ut genus ſub aliqua oppoſitarum differentiarum contineatur, omne enim animal aut rationale eſt, aut irrationale. Secus ſi diuiſio fieret per poſitiuas differentias, vt animalium aliud greſſibile, aliud volatile, aliud reptile, aliud aquaticum, non .n. ē euidens nō eſſe alias ſpecies animalis nobis forſan ignotas. ¶In textu. 21. (ad cōſtruendam autem.)

exclusis erroribus eorum quæ non requiruntur ad diuiſionem qua quæritur quidditatiua definitio ponit tria quæ requiruntur: D Primum, vt ſumantur ea quæ quidditatiue prædicantur. Secundum, vt diſponantur in definitione ordine iam dicto in tex. 19. Poſtremum eſt, vt ponantur in definitione omnia quæ requiruntur ad explicandum quidditatem, & eſſentiam definiti. Atque primũ inquit obſeruabitur ſi ratiocinemur ad genus quemadmodum ad accidens. i: ſi per definitionem generis poſitam in. 1. Topic. ca. 4: examinemus an id quod ponitur loco generis ſit genus, ſicut per definitionem accidentis examinamus: an aliquid ſit accidens. ¶ (Secundum autem fiet.) id eſt ſecundum obſeruabitur, ſi inter differentias illa præcedat, quæ ſequitur in conſequentia ad omnes alias, non autem aliæ ſequuntur ad ipſam, nempe ſi fuerit ſuperior ad alias, vt ſi E dicas, homo eſt animal greſſibile bipes, ſequitur enim hoc eſt bipes, ergo greſſibile, quare bipes contrahit greſſibile & non ecõuerſo, ſicut ſequitur, eſt greſſibile, ergo animal & non econuerſo. ¶Patebit autem hæc omnia eſſe &c.) id eſt tunc definitio conſtabit ex omnibus quæ pertinent ad eius quidditatem ſi in diuiſione a generaliſſimo incipientes nullum intermedium prętermittamus, ſed vt dictum eſt per immediatas ſemper differentias diuiſio deſcendat. ¶Concludit ergo dicens, (manifeſtum enim eſt &c.) F concludit inquam, ꝙ iſto modo conſtituetur adæquata & conuertibilis definitio quæ nec plus, nec minus continet quàm requiritur, nam ſi ſola prædicata quidditatiua ſumantur, non continebit plus, quia quicquid quidditatiue prædicatur de ſpecie, aut eſt genus aut differentia illius. Ait differentiam prædicari in quid, non ſi ſeorſum accipiatur, nam tunc ſolum prædicatur eſſentialiter, ſed quia pertinet ad quidditatem rei, & ideo addita generi tota definitio prædicatur in quid, quod autem talis definitio non contineat minus, patet per id quod modo dicebamus ſi in diuiſione nihil prætermittatur, cum enim ventum fuerit ad vltimam differentiam, quæ amplius diui-

G di non potest, illa demnm adæquate conuertetur cum definitio. ¶In textu 2v. [quærere autem.) tradit Aristoteles aliã secundam artem venandi definitionem modo compositiuo. Ait enim, quod ad iudicandum rei alicuius, aut formæ definitionem debent primo similia considerari, & dissimilia, & deinde videre an aliqua sit vna ratio communis omuibus illis, quòd si fuerit, signum est quòd conuenit illis vna definitio, Si vero non reducantur nisi ad duas aut plures, non comprehenduntur sub vna definitione. Exempli gratia, Considero vnum hominem esse rationalem, & alium, & omnes, &, video equum homini dissimilem, esse
H hinnibilem, & pariter vniuersos, quæ rationes non comprehenduntur sub vna, sicut albedo, & nigredo comprehenduntur sub vna ratione visibilis, & ideo homo, & equus habent diuersas definitiones, Exemplum Aristo, est de magnamitate (cen si Alcibiades fuit magnanimus, & Achilles, & Aiax,) Boetius vertit Alcides, qui est Hercules, tamen in Græco non est nisi, Alcibiades, qui cum Athenis ægre ferret Niciam sibi honoribus præferri, ad Lacedæmonios defecit, cum quibus propriæ patriæ bellum intulit, De Achile vero nota est historia, qui cum in expeditione esset Græcorum aduersus Troiam, ob ereptam sibi ab Agamemnone Briseidem bello abstinuit. Aiax alter fuit Oileius. Hic autem est
I Thelamonua, qui cum petisset Achillis arma defuncti & Vlyssi potius a iudicib' fuissent decreta, iniuriam ferre non potens, sese intermit. In rei veritate non fuit vera in his virtus magnanimitatis, cum primus patriam bello petiuit, aliter patriam in necessitate deseruit, & tertius occidit se, sed tamen cum omnes id fecissent ex animi magnitudine, quia. s. non ferebant alios honoribus se anteire, dicit Aristo. quòd eadem erat ratio magnanimitatis in omnibus, quæ est æstimari se magni. Et pariter in Lysandro, & Socrate, quamuis Socrates magnanimis fuit in tolerandis iniuriis. Lysander vero, vt est apud Plutarchum, acerrimus in illjs propulsandis, ex eadem tamen ratione magnanimitatis vtrunuue procedit. Vnde con- D cludit Aristot, quòd cum definitio non sit particularis, sed vniuersalis, nam medicus inquit non definit quid est salubre huic oculo, sed cuicunque eodem morbo laboranti fit vt quamuis magnanimitas in istis diuersa videatur, tamen propter eandem rationem communem vna est omnium definitio.

In capite decimoquinto quod in diuisione Commentatoris ad eundem textum 12. pertinet, docet Aristot. quòd isto modo cõpositiuo faciliùs inuenire possumus definitionem speciei quàm generis, & ideo opposito modo ad diuisionem a singularibus, idest ab specialissimis ad vniuersalia ascendere oportet. ¶Quod probat dupliciter, pri- E mo, quia in specie specialissima, quippe cũ non sit per differentias essentiales amplius diuisibilis, minus latent æquiuocationes, in generibus autem latent æquiuocationes, eo quòd diuiduntur per differentias inæqualiter perfectas, vt capite de genere expositum est, æquiuocatio autem impedit rei cognitionem. Enimuero rationem ipsam animalis, puta esse sensibile, non tam perfecte cognoscimus in communi quàm cum illarum cognoscimus in qualibet specie. ¶Secunda ratio est, quia quemadmodum in demonstrationibus necesse est præsupponere aliqua per se nota ex quibus ad ignotiora proce- F dat demonstratio, ita in definitionibus a notioribus, & facilioribus oportet procedere, sed facilius est genus vniuersale per rationes particularium specierum cognoscere, ergo ab illis incipiendum est. Probat minorem exemplis, qui enim inquit vult notificare quid est simile, facilius explicabit secundum rationem specificam, quæ est in coloribus in quibus eadem dicuntur similia, quæ eundem habent colorem, aut in figuris quarum similitudo consistit in hoc quòd constent ex æqualibus angulis, & pariter acutum euidentius cognoscitur si ostendatur in vocibus, aut in saporibus, aut quantitatibus, alia est enim ratio actus in sapere, alia in voce, alia in quanti-

A quantitate. ¶Dubium poſſet hic eſſe ex di
Dubiũ. ctis Ariſt. ex. 1.Phyſi. vbi ait, ꝙ ex vniuerſalioribus procedẽdum eſt ad minus vniuerſalia: hic vero dicit oppoſitũ. Facillime tamen hoc diuiditur per communem, diſtinctioné, ſcilicet quòd vniuerſaliora ſunt notiora naturæ : minus autem vniuerſalia ſunt notiora nobis : & ideo ordine naturæ incipiendum eſt ab vniuerſalioribus, addédo ſemper nouas differentias & componendo nouas ſpecies, ſicut natura operatur prius producens vitam animalis quàm vitam homin?s : ſed quantum cognitionem noſtram procedimus a compoſitis reſoluen
docnmẽ. do illa ſimpliciora principia. ¶Tandem in
B finem copitis, (quod ſi neque.) addit Ariſtote. vltimum documentum, quòd videlicet ſicut de re non eſt differendum per metaphoras, alias committeretur æquiuocario, vt ſi quis arguat, quicquid habet caput eſt aimal : arbor habet caput : ergo arbor eſt animal (nam caput metaphorice dicitur de radice arboris) ita nec definiendum eſt per metaphoram, vt ſi quis definiat hominem quòd ſit arbor inuerſa, aut quòd arbor eſt homo inuerſus : caput enim arboris eſt radix : quæ cum ſit ſub terra uidetur homo cuius caput eſt in terra & pedes ſurſum eleuati ; econuerſo homo apparet arbor euulſa cuius radices in altum pro-
Dubiũ. minent. ¶Dubium autem eſt circa doctri-
C nam horum duorum capitum. Cum Ariſt. duas hic vias tradiderit inueſtigaudi quod quid eſt, ſ. diuiſionis & compoſitionis, utrã iſtarum recitauerit tamquam propriam.

Enimuero Commentator in prologo de anima, commen. 5. dicit inter antiquos tres fuiſſe in hac parte ſententias. Hippocratis enim (inquit) opinio fuit, quod quid eſt, inquirendum eſſe demonſtratione. Plato vero cenſuit veſtigandum eſſe via diuiſionis. Ariſtote. autem ſententia fuit inueſtigandum eſſe via compoſitionis. Et idem affirmat illic S.Tho. lectio. 1. hic autem videtur Ariſtote. approbaſſe viam diuiſionis, cum dixit tex. 19. diuiſiones non demonſtrare quidem quod quid eſt, vtiles tamen eſſe ad illud inueſtigandum. ¶Ad hoc dubium reſpondentur tria. Primum, quod Ari D
ſto. non reprobat uiam diuiſionis : immo aſſerit eſſe vltiem ſaltem ad inquirendum genus. Secundum eſt, quòd diuiſio ſiue cópoſitione non ſufficit, ſed ſimul dum ſuperiora diuiduntur componuntur inferiora : nam differentia diuiſiua ſuperioris eſt conſtitutiua inferioris. Cum enim inueſtigamus definitionem hominis, ex prima diuiſione ſubſtantiæ in incorpoream & corpoream omittimus incorpoream, & eligimus ſubſtantiam corpoream, & poſtea diuiſo corpore in inanimatum & animatum, colligimus ſubſtantiam copoream animatam, cui poſt addimus ſenſibilem, ac denique rationalem. Et hanc forte Ariſtote. E
appellauit viam compoſitionis. ¶Sed tertio dicimus, ut iam modo dicebamus, ꝙ in definitionibus procedendum eſt a notioribus nobis, puta ex compoſitis ſpeciesbus ad ſimplicia & ſuperiora genera.

QVOD DIVISIO & analogia conducunt ad inueſtigandum propter quid.

CAP. XVI.

F

T autem facultatem mediorum ad ea demonſtranda, quæ proponuntur, habeamus, perueſtigare oportet, & ea quæ animantibus apertis inſpiciuntur, & ipſas quoque diuiſiones. Atque ſic perueſtigare oportet, ſuppoſito genere communi omnium: ceu ſi animalia ſint ea quæ conſiderantur, quænam omni competunt animali. Quibus ſumptis, rurſus identidẽ perueſtigare oportet, quænam cæterorũ primo cuilibet inſunt? veluti ſi id ſit auis, quænam omnem auem ſequuntur? & ſic ſemper quænam propinquiſ

G ſimo competunt? Patet.n.nos poſſe iã dicere propter quid inſunt ea, quæ cõpetunt hiſce quæ ſub ipſo communi ſunt collocata, ut propter quid homini competunt, aut equo? ſit autem animal quidem b, pro a, uero ponantur ea quæ animal omne ſequuntur, pro c, e, d, verò animalia ſingula collocentur. Patet itaq; propter quid a, competit ipſi c, propter b, namq; cõpetit. Et ſimiliter cæteris. Eadem autem eſt ſemper, & in alijs ratio, atque nunc ſic dicimus per tradita nobis
H nomina communia rebus.

Tex.23. Oportet autem non ſolum in his ipſis dicto modo conſiderare, ſed etiam ſi aliquid aliud uideatur commune competens, & ipſum accipere, deinde ſumere, & ea quæ ipſum ſequitur, & ea quæ hoc ſequuntur, ueluti corni geris competit omaſum habere, ſuperioribusq; uacare dentibus. Sumantur igitur hæc, & rurſus accipiẽda ſunt ea quib. competit, ſequiturq; gerere cornua. Patet.n. propter quid illis competunt, ea quæ diximus; nam ob idipſum illis inerunt, quia cornua
I gerunt. Et inſuper alius modus perueſtigandi per ſimilitudinem rationis, non.n. poteſt unum quippiam idem ſumi, quod quidem, & ſepium, & ſpina, & os appellare oportet, inerunt autem, & his, atque ſequentur aliqua, quaſi talis ſit una quædam natura.

Tex.24. eadem autem ſunt nonnulla eorum quæ proponuntur multipliciter, quædam enim ex eo ſunt eadẽ, quia medium idem habent, ueluti, quia ſunt omnia anteperiſtaſis, atque horum nonnulla ſunt eadem genere, quæcunque differentias habent ex eo quia ſunt diuerſorum, uel alio modo, ut propter quid reſonat, aut propter K quid apparet, & propter quis Iris exiſtit; uniuerſa.n. hæc idem ſunt propoſitum genere; omnia namque ſunt planè reflexio, ſed ſpecie ſunt diuerſa. Quædam autem differunt ex eo, quia medium eſt ſub alio medio, ueluti propter quid Nilus decreſcente menſe magis affluat aquis, quia menſis decreſcens ſimilis magis hyemis eſt, propter quid menſis decreſcens ſimilis magis hyemis eſt, quia Luna decreſcit. Hæc enim ſic inter ſe habent, ut patet.

L

HIc incipit membrum quintum huius libri, in quo poſtquam oſtenſus eſt quomodo ſit inueſtiaandũ quod quid eſt, docet in his duobus c. qũo inueſtigandum eſt, propter quid, ideſt quodcunque medium ad demonſtrandum quancunque concluſionem. Atqui in hoc cap. 16. ſunt tres particulę. Prima pertinet ad eundem text. 22. Secunda eſt text. 23. & 3. eſt tex. 24. ¶Eſt ergo primum documentum in prima particula, quòd ad inueſtigandum propter quid cuiuſcunque paſsionis oportet habere præ oculis omnes diuiſiones a generaliſſimo vſque ad ſpecialiſſima, & de M deinde conſiderare ea quæ ſunt propria cuiuſcunq; generi, vt ſcilicet ea quæ ſunt propria ſubſtantiæ inquantum eſt ſubſtantia, & ea quæ ſunt propria animali inquantum eſt animal, & ea quæ ſunt propria auibus inquantum aues &c. Quo habito facile quamcunque paſsionem generis ſuperioris poſſumus demonſtrare de quacunque eius ſpecie. His ergo conſideratis facile quicunque poteſt paſsiones ſuperioris generis de ſingulis eius ſpeciebus demonſtrare, ſumpto pro medio illo genere quod eſt propriũ ſubiectum illius paſsionis; vt ſi ſenſibile, aut dormire & vigilare quis velit de hoĩe aut de equo demonſtrare accipiat, aĩal, pro medioquod eſt. b, & dormire & uigilare

pro

A pro.a.quod est maior extremitas, & homo aut equus aut bos ꝑ:c.d.e.quæ sunt omnino res extremitates: & ita tandum fiet demonstratio, omne animal dormit vicissim & vigilat, omnis homo est animal, ergo. Et eodem modo, habere tres angulos æquales duobus rectis, demonstrabitur de isoscele & de æquilatero, sumpto pro medio triangulo cui primo conuenit illa passio. ¶In textu. 23, (oportet autem.) qui duas habet particulas, dicit primo, ꝙ non solum id oportet obseruare vbi tale genus est nominatum, sed etiam vbi non est ei nomen impositum. Exempli gratia: animal habēs cornua, est quoddam genus animalium comprehendens multas species, quod quidem B non habet nomen impositum quidditatiuum (possumuis id tamen appellare cornigerum) considerare ergo oportet quæ sint propria tali gener i animalium: vt puta esse omasum, idest, intestinum crassum, habens plures ventriculos propter necessitatem ruminationis: item carere dentibus in superiori maudibula, quippe quorum materia conuertitur in cornua. Si ergo de boue aut de ceruo quis voluerit demonstrare huiusmodi passiones, talis erit tunc demonstratio, omne animal cornigerum caret dentibus in superiori mandibula: omnis bos est animal cornigerum: ergo omnis bos caret dentibus in superiori mandibula.

C ¶In secunda particula, (& insuperr) ostendit prætera inuestigare propter quid, reducendo passionem ad aliquod medium quod non est simpliciter commune sed analogum: vt animal habens sepium, aut spinam, aut os, non est simpliciter vniuocum genus sed analogum: vt enim os se habet ad animal terrestre, ita spina se habet ad piscē, & sepium ad sepiam: sepia genus quoddam piscis est, & etiam seps sepis est genus serpentis. Accipitur ergo sepium pro osse serpentum quod non est omnino spina. Si ergo aliquam passionem communem his tribus generibus animalium uelit quispiam demonstrare, debet sumere pro medio vnū nomen analogum ad illa tria. ¶In tex. 29. (eadem autem.&c.) quia duas itidem continet particulas, docet inuestigare propter D quid, in rebus simpliciter diuersi generis quibus conuenit aliquo modo vna ratio, quæ licet non sit generica, est tamen accidē talis: sicut per hoc medium ꝙ. est Antiperistasis, id est, reciprocatio seu repercussio, demonstrantur multa diuersorum generū: vt propter quid echo resonat? propter repercussionem motus aeris quo multiplicātur species soni: propter quid apparet imago in speculo? propter reflexionem specierum visualium: propter quid apparet iris in nubibus? propter refractionem radiorū solarium ad latera nubis. Omnia enim hæc media sunt reciprocationes quædam, licet specie diuersa. ¶In secunda particula, (quædam autem.&c.) concludit tandem quomo E do in assignatione propter quid, media aliq̄n ordinate procedant, vt.a.sit propter.b, & b.ꝑpter.c. vsq; ad causam imediatā: vt propter quid Nilus decrescente mense, id est, properante ad finem, magis affluat aquis, quia mēsis decrescens magis similatur hyemi, id est, magis est humidus. Sed propter quid finis mensis magis est humidus (quia luna decrescit: quæ cum habeat aquarum dominium, ipsa crescente, decrescūt aquæ: ipsa vero decrescente, aquæ econtrario crescunt.

DE CAVSIS, & effectibus. F

CAP. XVII.

AMbiget autem quispiam de causa, & de eo cuius est causa, sitne tum causa, cum est id cuius est causa, ueluti cum frondes decidunt sitne tū ipsa defluendi frondes causa, latitudo inquam foliorum, siquidem id illius sit causa, uel cum deficit luna, sitne tum interpositio terræ. Nam si non est aliqua alia erit ipsorum causa: sin simul

Hh 3

G mul sunt cā,& id cuius est cā,ceu si intercedit terra,deficit Luna: aut si latitudo est foliorum defluunt frondes:tū mutuo profecto demōstrabuntur. Sit .n. a, frondes peponit b, planta cuius sunt folia lata, c, vitis. Si igitur a,cuilibet competit b, omnis.n. plāta,cuius folia sunt lata, frondes deponit b,uero ipsi,c.competit: latas.n.frondes q̄libet uitis hēt, a,ēt ipsi c,competit,omnisq; vitis frondes suas deponit. Atq; cā b,medium est,vt patet. At licet ēt per foliorum deflucum,lata uitem habere folia demonstrare. Sit.n.d,lata habere folia,abijcere frondes e,uitis au-
H tem f. Et igitur cuilibet inest f,omnis enim vitis abijcit suas frondes d,uero cuilibet competit e,omnis namq; plāta quę frondes deponit,hēt folia lata. omnis ergo uitis habet folia lata, atq; cā est foliorum defluxus. Quôd si fieri nequit,ut sint sibi mutuo causę,causa namque prior est eo cuius est causa: & deficiendi quidem cā est, in medio terram esse,huius autem non est causa deficere lunam, atq; demonstratio quæ fit per causam, est propter quid:
I demonstratio verò quæ non per causam fit,est ea qua quippiam tantum esse ostenditur, qui per defectum terram in medio esse percepit, is scit quidē idipsum esse, propter quid autem est non cognoscit,atque deficere lunā non esse causam,vt sit in medio terra, sed hoc ecōtra causam esse,vt deficiat luna, inde perspici potest, in ratione namq; deficiendi inest, in medio terram esse. Quare patet,per hoc illud, sed non per illud hoc innotescere. An fieri potest,ut unius plures sint causæ? nempe etiam fit, ut idē primo de pluribus prædicetur. Sit a,quod quidem

tam b, quàm c,competat primo,quorum alterum insit d, alterum ipsi cōpetat e,ineritigitur ipsum a,illis utrisque e,inquam & d. Atque ut insit quidem ipsi d,causa est ipsum b,ut competat autem ipsi d,causa est ipsum c, quare si causa est,necesse est.& rem esse. Si uero res est,non est necesse id essequod est causa,sed causam quidem esse,non tamen omnem. An si semper id quod proponitur uniuersale est, cā quoque tota quædam est,& .i.cuius ē cā,uniuersale ēt ē,ueluti folijs spoliari toti cuidam inest determinato, & si spēs sunt illius,&his uniuersaliter,aut L plantis, aut huiuscemodi plantis cōpetit,quare & medium in his,& id cuius est cā,æqua sint oportet,& conuertantur,ueluti propter quid arbores folijs spoliantur, quid si idipsum ob cōgelationem esse oportet?& si congelatio non cuiuis inest, sed arbori, folijs arborem spoliari oportet. At quæret quispiam rursus si fieri posit, ut non eadem eiusdem situniuersis causa,sed diuersa,necne. An si per se quidem est demonstratum, & nō per signum,aut per accidens id fieri nequit? quippe M cum ipsum medium extremi sit rō. Sin uero non hoc pacto est demonstratum,fieri potest. Fit aūt,& id cuius,& id cui est causa aliqua, per accidens', ut consideretur: non tamen è numero eorum esse uidentur, quæ proponuntur, quòd si ita non est similiter habebunt,& medium. Si.n.æquiuoca sint, mediū habebunt æquiuocum, si sint, ut in genere,medium habebunt similiter, ueluti propter quid ēt mutato ordine similitudinem subeunt rationem, est enim alia causa in lineis, & in numeris, atq; eadem alia quidē est

vt

A ut linearum rationem subit: eadē aūt ut tale hēt incrementū, & eodē in omnib. mō. Vt color aūt colori, figuraq; figuræ sit similis, alia erit alii cā; simile namque in his est æquiuocum, in figuris.n. in similitudine forsitam rationū consistit quæ inter latera sunt, & angulorum ęqualitate, in colorib. autem, in eoquod unitas ipsius sensus sit aliqua aut aliquo tali, ea uero quæ similitudine rationum eadem sunt, mediū identidem similitudine rationnm idem habebunt. Cā aūt, & id cuius est causa, atq; id cui est causa, ita sese ut mutuo se sequantur hn̄t, nam si hoc sumus per singula, id cuius est causa ad plura sese extendit, uelut externos angulos quatuor rectis æquales habere, amplius extendit se quàm aut triangulum, aut quadratū, quòd si omnia sumas, ęquatur, sunt.n quęcunq; quatuor rectis ęquales externos angulos habent. Similiter sese hēt, & medium. Est autem ipsum medium extremi, ratio primi, quo circa sciētię omnes per definitionem fiunt, ueluti spoliati frōdib. simul. & sequitur uitem, & excedit, & ficum item, atq; excedit, sed nō omnes superat, sed ęquatur. Si igitur primum medium sumpseris, ratio illud erit abijciendi folia, erit.n. primū quidem medium uersus extremum alterum, tales inquam uniuersas esse, deinde medium huius succum congelari, uel aiqulid aliud tale. At si quispiam interrogauerit quid est defluere folia? congelari respondebimus eius succum, qui in seminis cōiunctione consistit. In figuris autem hoc pacto quispiā assignabit, quærentib. quonam pacto se sequuntur cā, & id cuius est cā: ponatur a, cuilibet inesse b, ipsum aūt b, cuiq; cōpetat eorū quę sūt d; a, igitur nniuersale hisce fuerit, quę sunt d. Etenim id vniuersale dico, qđ nō cōuertitur, id aūt uniuersale uocito primū, cū quo vnūquodq; quidem nō conuertitur, uniuersa aūt cōuertūtur, atq; æquātur: b, igitur cā est, ut a, cunctis hisce cōperat quæ sunt d: op3 ergo ipsum a, ad plura sese extendere, quā ipsū b, quod si ita nō est, cur magis hoc erit illius cā? quòd si b, nō omnib. cōpetit e, erunt uniuersa illa unū quid aliud ab ipso b, alioquin quonā pacto dicere licebit a, quidē ipsū omni cōpetere e? ipsum aūt e, nō omni cōpetere a? Cur vero non erit aliqua cā? nā ipsum a, cunctis cōpetit d, at ipsis etiā c, & ipsa igitur vnumquid erunt, atq; id considerare op3, & sit c. Fieri igitur pōt, vt eiusdē, sed non eisdē specie, plures sint causæ, veluti ut longæ sint uitę quadrupedes quidē. cā est, ipsas bili vacare, uolucres aūt ipsas esse siccas, aut aliquid aliud. Quòd si nō statim accedunt ad indiuiduū, & si nō solu unū, sed plura sunt media, plures ēt & causæ sunt. Vtrum aūt mediorū sit singulis cā, id ne quod est uersus uniuersaliter primum, an id quod versus singula collocatur. Patet igitur, ea esse quæ propinquissima sunt unicuique, cui est cā. Nam ut primum sit sub uniuersali, hoc est causa, ueluti ut a, competat ipsi d, causa est ipsum c, ut igitur a, competat ipsi d, causa est ipsum e, ut autem a, competat ipsi c, cā est ipsum b, at ut huic insit, idipsum. At enim de ratiocinatione quidem demonstrationeve, quidnam utrumque sit, & quo fit modo, satis iam patuit. & simul etiam demonstratiua scientia, est enim idem.

Margin letters (left): A, B, C; (right): D, E, F. Marginal note: Cōe omnibus.

G Tex.25. IN capite.xvij. secundum sectionem Commentatoris sunt duo textus, nempe vigesimusquintus, & vigesimussextus. Sunt tamen in primo particulæ nouem, & in secundo alia decima. In hoc cap. postquã in superiori ostendit quomodo, propter quid, & generaliter quodcunque medium sit inuestigandum, mouet vnam quæstionem circa modum se habendi ipsius propter quid idest causæ ad suum effectum. Quærit namque vtrum quotiescunque effectus est, tunc etiam causa sit. Atqui hinc colligit in octaua particula conclusionem huius capitis præcipuam.s.quod inter causam primam, & effectum, & eius H proprium subiectum est mutua conuertentia. Dubiũ. ¶Quod si quis dubitet hanc quæstionem superius esse determinatam textu. 13. & 14. vbi dictum est aliquas esse causas quæ simul sunt tempore cum suis effectibus, vt sunt interpositio terræ, & eclipsis, aliæ vero quæ tempore præcedunt effectus, vt sunt lapides, & fundamenta respectu domus, & generatio respectu prolis ¶Ad hoc respondetur, ꝙ quæstio quæ hic mouetur pendet ex illa quæ illic determinata est. Dictum enim est illic, ꝙ in inuestigatione causarum incipere debet syllogismus ab effectibus, vt domus est, ergo fundamentum est, fundamentum est, ergo parietes sunt, & non econuerso. I Quærit ergo modo vtrum vniuersaliter hoc sit verum, quod ex effectu semper inferatur causa, & ideo non proponit quæstionem vtrum effectus tunc sit quando est causa, sed econuerso. (Est ne tũc causa.) causa est id cuius est causa Qua propter arguit ad partem affirmatiuam in causa quæ non sẽper est simul tꝑe cũ suo effectu, vt habere lata folia est causa ꝙ folia cadant, & tamen non quandocunque est latitudo est casus, vt patet in Augusto. Arguit ergo Aristo. ad partem affirmatiuam, quod etiam in his, vbi est minor apparentia, quandocunque est effectus sit simul causa. Et arguit dupliciter. Primo, causa & id cuius est causa debent esse simul, vt patet de eclipsi, & interpositione terræ, sed habere lata folia est causa huius quod est folia cadere, ergo quando cadunt folia simul tunc est ipsa causa D puta latitudo foliorum, aut si tunc latitudo foliorum non est, alia est causa illius casus. ¶Secunda ratio est ibi, (sit enim.a.) & est hæc, causa & effectus alterutrum demonstrantur, scilicet, effectus per causam, & ecõuerso, ergo sunt simul. Consequentia est nota, & probatur antecędens. Sit.a.maior extremitas, frondes deponere, b. vero medium, lata habere folia, &.c. minor extremitas sit vitis, sequitur tunc a causa ad effectũ, omnis planta lata habens folia deponit folia, vitis lata habet folia, ergo deponit folia. Et econuerso ab effectu ad causam etiam sequitur, quęcunque planta deponit folia, lata habet folia, vitis deponit folia, ergo E lata habet folia. ¶In tertia particula, (ꝙ si fieri.) soluit vnum argumentum quod posset 3.Parti fieri contra hoc. Non potest ex duobus vnũ esse causa alterius & econuerso, (intelligito in eodem genere causæ) quia causa est prior natura saltem, quàm effectus ergo eadem ratione non potest vnum demonstrari per aliud, & econuerso. Respondet, negando consequentiam, quia quando causa demonstratur per effectum non demonstratur propter quid conclusionis, sed solum quia.i.ipsum esse veram, vt qui demonstrat terram nunc interponi quia luna modo eclisatur, non demonstrat causam illius interpo F sitionis, sed solum quod interpositio est. Quod autem eclipsis sit causa interpositionis, & non econuerso, probat egregie(q̃ probatio est notanda) quia inquit in ratione deficiendi, idest in definitione eclipsis ponitur interpositio, & non econuerso, est enim eclipsis defectus lunæ ex interpositione terræ. ¶In quarta particula, (an fieri po 4.Parti. test.) soluit quæstionem propositam præmittens prius quod idem effectus potest procedere ex pluribus causis remotis. licet vnica sit causa proxima, vt esse vituperabile ꝓcedit ex utroque extremo virtutis.s.ex auaritia, & prodigalitate, sit ergo.a, id est, vituperabile quod conuenit.b.&.c, id est, auaritię & prodigalitati.& per.b.conuenit. d, id est, auaro, & ꝑ.c.conuenit.d, id est, prodigo Tũc, inquit, ex quacunque istarum causarũ

sequitur

A sequitur effectus, tamen ex effectu non sequitur quæcunq; causa. Non.n.sequitur, est vituperabilis: ergo auarus: quia potest esse prodigus. ¶ In quinta particula textus, (an si semper.) respondet formaliter ad quæstionem ista conclusione: Quando effectus conuenit alicui toti.i. alicui causæ per se primo vniuersaliter, tunc erit mutua conuertibilitas inter causam & effectum: vt causa proxima huius quod est vitupesabile, est facere contra rationem, quod est cõe cuicunque vitioso. tunc sequitur, iste est vituperabilis: ergo agit cõtra rationem Ponit exemplum Arist. in causa proxima casus foliorũ aboris, quæ est congelatio humidi foliorũ: nam latitudo solum est causa remota, quia

5. Parti. cõclusio.

B videlicet arbores habentes talia folia habẽt multum humidi. quod dum congelatur deficit virtus ad retinendum folium, & ideo cadit; vnde folia lauri licet sunt lata, non cadunt: quia propter calorem non congelant. ¶ In 6. parti (At quæreret quispiã.) tractat secundam hanc qõnem, quæ pertinet ad maiorẽ explicationẽ superioris, an videlicet cõtingere possit ꝙ eiusdẽ effectus nõ sit semp eadem causa, sed diuersæ. Et respondet ibi (an si per se.) supposita distinctione ꝙ causa alicuius effectus alia est per se & propria, alia vero per signum & per accidens. Conclusio ergo est, ꝙ causa per se & propria nõ

6. Parti.

C potest esse nisi vnica: nam causa per se debet esse definitio ipsius effectus, causæ vero per signum & per accidens possunt esse plures. In exemplo superiori conclusio est manifesta: causa.n. per se huius quod est esse vituperabile, est facere contra rationem; quę quidem est vnica ratio in omni vitioso: auaritia autem quæ peccat per defectũ, & prodigalitas quæ peccat per excessum, sunt signa & causæ per accidens, ꝙ fiat contra rationem, per accidens. n. est ꝙ qui agit contra rationem, faciat hoc vel illo modo: nam infinitis modis potest quis agere contra rationem. ¶ In septima particula, (fit autem.) exponendo dictam cõclusionem docet quo modo medium demõstrationis debeat proportionari extremitatibus, supposito prius hoc fundamẽto, ꝙ tam id cuius est causa.i.

7. Parti.

maior extremitas cuius medium est causa, quam id cui est causa.i. quàm minor extremitas, cui medium est causa: vt conueniat illi maior extremitas, per accidens considerari potest: vt si dicamus, musicus ædificat, tam causa quàm effectus consideratur per accidens: est.n. musicus causa per accidens, domus; & domus, effectus per accidens musici. Addit vero ꝙ huiusmodi propositiones non sunt de numero eorum quæ proponuntur .i. non sunt problemata, quæ per se habent demõstrari. ¶ Hoc igitur supposito subiungit, ꝙ qualis fuerit habitudo maioris extremitatis ad minorem, tale debet esse medium. Hoc est, si effectus qui est maior extremitas sit æquiuocus .i. proueniens ex D

E diuersis causis, medium debet esse illa causa ratione cuius conuenit tali minori extremitati: si vero maior extremitas sit eiusdem generis cum minori extremitate, medium debet esse eiusdem generis. Ponit prius exẽplum secundi: vt si iste effectus qui est, commutata proportione se habere, demonstrandus sit de quatuor lineis, aut de quatuor numeris (vt sicut duo ad vnum, ita sex se habent ad tria: ergo sicut sex ad duo, ita tria se habent ad vnrm) debet sumi pro medio hic tei minus, quantitates proportionabiles: nã quamuis linea & numerus sint diuersæ species quantitatis. tamen illud medium pro-

F pter quod illis conuenit permutatim proportionari, est vna ratio eiusdem generis cõmunis illis. Exemplum autem primi est in coloribus & figuris: vt si similitudo debeat demõstrari de coloribus, aliud medium debet sumi quàm si demonstretur de figuris: ratio.n. similitudinis in coloribus debet sumini in ordine ad sensum; quia.s. eodem modo afficiunt sensum vt albedines disgregẽt, nigredines congregant visum: sed ratio similitudinis in figuris consistit in æqualitate angulorum & laterum. ¶ In octaua particula, (causa autem.) ex dictis colligit hanc conclusionẽ principaliter intentam in hoc capite. Passio & proprium eius subiectum a propria, & per se causa conuertuntur: vt si est risibile, est animal rationale: & si est animal rationale, est homo, & econuerso.

8. Parti

conclusio principalis.

Medium

G Medium vocat causam, passionem vero id cuius est causa, sed subiectum id cui est causa. Vnde subiungit, q̄ si pro subiecto sumantur singulæ species primi subiecti talis passionis, tunc passio excedit talia subiecta, vt sensibile cuius proprium subiectum est animal, superius est ad hominem & equum. Ponit autem exemplum, vt solet in mathematicis, omnes nanque simul angulos extinsecos quatuor rectis æquiualere, est passio superiori ad triangulum, & quadrãgulum, inmo ad singulas species figuræ rectilineæ, nõ enim solum triangulo, & quadrangulo, sed pentagono, & hexagono, & alijs omnib. rectilineis illud conuenit, vt ex 13. & 32. cõ-
H clusionibus. Euclidis lib. 1. colligitur. Si tamen dicas omnis figuræ rectilineæ anguli omnes extrinseci ęquiualent quatuor rectis, tunc æquatur, idest, talis passio conuertitur cum figura rectilinea. Et similiter, inquit, se habet medium talis passionis, quòd. f. excedit singulas species figure rectilineæ.

[Corollarium.] ¶Inde infert corollarium, q̄ medium extremi ratio est primi. i. medium quo maior extremitas conuenit minori, est definitio primi. i. maioris extremitatis, & ideo omnes scientiæ demonstrant per talem definitionem. Vt verbi gratia, frondibus expoliari, est passio superior ad vitem, & ficum, & ad
I alias plures arbores, & plantas, non tamen omnes superat sed æquatur alicui, quia datur aliquod primum subiectum. i. aliquod genus arboris cui primo conuenit illa passio, quæ poterit demonstrari de tali subiecto p̄ proprium medium, pute per hoc quod est, humidum congelari. Omnis. n. arbor cuius humidum congelatur, spoliatur frondibus, sed illud idem q̄ est humidum congelari est definitio huius, quod est frondibus spoliari, siue frondes fluere. Si enim quæratur quid est frondes fluere, respondebitur, quod est succum gelari vbi folium semini arboris coniungitur.

[9. Parti.] ¶In noua particula, (in figuris autem.) docet quomodo hæc omnia in modo, & figura exerceanrur, docet inquam quomodo passio communis quæ potest habere plures causas remotas, per illas, tanquam per diuersa media, demonstretur de diuersis speciebus diuersorum generum, K
quibus illę causę proprie conueniunt. Exempli gratia. longæ vitæ proxima, & propria causa est bonitas complexionis, & ideo proprie demonstratur hoc modo, Omne animal bonæ complexionis est longæ vitæ in suo genere, Petrus est bonæ complexionis, ergo. At vero causa bonę complexionis alia est in quadrupedib. puta parum habere choleræ, & fellis, vt est in ceruo, in auibus autem, multum habere siccitatis, quæ subinde causæ sunt remotæ longæ vitæ. Si, ergo a. i. lõgam habere vitam, ponatur inesse b. i. huic medio quod est, carere cholera, & b. cuicunq; eorum competat quæ sunt: d. i. L
omnibus speciebus quadrupedis (quadrupes. n. sit d) si vt a. vniuersale sit hisce. i. speciebus d. Vniuersale autem, inquit, idem est, [Vniuersale primum.] quòd superius ad aliud, sed vniuersale primum est id quod est superius ad singula, cõuertitur tamen cum omnibus simul, vt licet vniuersale hominis sit, quod cunque superius vsque ad generalissimum, tamen vniuersale primum, solum est, animal, quod conuertitur cum disiuncto ex omnibus specieb. animalis. Quare d. est vniuersale primum omnium specierum quadrupedis, a. vero ẽ vniuersale, quod etiam conuenit auibus. Et hoc est quod ait, quod a. est superius quã b quod conuertitur cum d. nam si b. non esset inferius non esset causa ipsius a. loquitur M
n. de causis inadæquatis & remotis. Quod si rursus. b. i. carere cholera non omnibus competit. e. i. speciebus auis (. e. n. est auis) conuenit a. speciebus e. per aliud medium quã b. illud, ergo erit. c. i. siccitatem habere. Quare eiusdem. f. longæ vitæ sunt plures causæ, non quidem primæ, & proximæ, sed erunt causæ quibus ille effectus conueniat distinctis speciebus, & generibus animalis. Et ita de ceruo ostenditur habere lõgam vitam hoc modo, omne quadruples parum 6abens choleræ est longæ vitæ, ceruus est huiusmodi, ergo. Maior vero demonstrabitur per proximam causam sic, omne animal bonæ complexionis est longæ vitæ, omne quadrupes parum habens choleræ est huiusmodi, ergo. ¶In decima & postrema

A ma particula, (Quod si non statim.) quæ est
Tex.26. textus 26. mouet & soluit dubium circa ea quæ dicta sunt. Dubium autem est hoc.

Cum dictum sit vniuersalem Passioné nõ statim accedere ad indiuiduum.i.non primo côuenire specieb.specialissimis, sed per causas intermedias, vt modo dicebamus, queritur vtrum causa proxima, cur illud vniuersale conueniat illis speciebus specialissimis, debeat sumi ex parte ipsius vniuersalis primi, idest ipsius passionis, an ex parte potius singularum specierum quibus inest. Et respondet, quòd debet sumi ex parte ipsarum specierum quibus inest. Vt causa proxima ipsius vniuersalis, scilicet, longam habere vitam, ē bona complexio, sed causa proxima cur longa vita insit ceruo, est carentia choleræ. Et
B hoc est quod ait. Quod.a.scilicet longa vita competat d.scilicet: ceruo, causa est.c. scilicet, carentia choleræ, quòd autem a. competat ipsi c.causa est.b.s.bona complexio, quæ causatur ex carentia choleræ.a.vero per seidum competit ipsi b.

DE PRINCIPIORVM cognitione.

CAPVT XVIII.

C DE principijs autem, & quo pacto
Tex.27. nota nobis euadant, & quis habitus ea cognoscendi sit, hinc patefiet, si prius ea de re dubitauerimus. Fieri itaque non posse, ut demonstratione quisquam scientiam consequatur: si prima principia mediis uacantia nõ noscat, prius est dictum explicatumque. Dubitauerit autem quispiam eorum quæ mediis vacant, cognitio eadem sit necne, & utrum scientia utriusque sit, necne, aut alterius quidē sciētia, alterius autem aliquod aliud genus, & utrum habitus eorum non insint, sed fiant, acquiranturq;, an uero insint quidem, sed lateant. Equidē si ipsos habemus, absurdum est sane. fiet.n.ut nos certiore, quam ulla de- D
monstratio est, cognitione præditos esse ignoremus. Sin uero quas prius no habemus, inde acquirimus, quonam pacto cognoscimus, discimusq;, quorum antecedens notitia nulla est. Id .n. fieri nequit, vt de demonstratione etiam dicebamus. Constat igitur fieri non posse, ut hos, aut habeamus (non .n. sane ignoraremus) aut ignari nullumq: eorum habentes habitum, consequamur. Necesse est itaque uim quidem nos aliquam potentiamq; habere, non talem vero quæ his ipsis exactior certitudineq: præstabilior sit. Vi E
detur autem idipsum animalib. cunctis inesse, uim.n. quandam insitam discernendi habent, quam quidem uniuersi sensum appellant. Insito autem animalib. sensu in quibusdam formæ sensibilis mansio fit, in quibusdā non fit. In quibus igitur non fit, hisce præter ipsum sentire cognitio, aut omni- F
no nulla, aut eorum circa quæ formæ mansio non fit, nulla est. In quib. autē fit, ut causa sentiunt unumquid in anima habeant, in iis cū multa talia fiūt, differentia quædam emergit: itaque quibusdam è talium uisorum mansione rō fit, quibusdam non fit. Ex sensu igitur fit memoria, quemadmodum dici soletię memoria uero sæpius eiusdē rei facta, experiētia nascitur. Plures .n. memoriæ, numero una experientia est: ab experientia uero illa genita, ex omnibus notitia fit, uniuersali quidem in anima iam consecuto, quod ē unum præter multa, quodq; in omnibus illis unum inest, principium artis atque scientiæ: artis quidem, si circa generationem sit: scientiæ uero, si sit circa id quod eodē modo semper exi

stit.

G stit. Neq; igitur determinati habitus insunt, neq; ab alijs ad cognoscendū magis aptis habitib sed a sensu, vt diximus, fiunt: veluti in prælio facta fuga, cum constitit vnus, cōstitit, & alius & alius deinde, donec ad principium est vētum. Anima certe talis est, id pati vt possit. Quod autem dictum est antea, sed non dilucide dictum est, id rursus dicamus. Nam cum eorum quę eandem impromiscuamq; in omnib. rationem habent, unum constiterit, principio vniuersale quidē in anima est, primum tū in anima nascitur vni-
H uersale. Etenim sentitur singulare quidem, sensus aūt ipsius vniuersalis, ut hominis, non autem Calliæ hominis est. Rursus in his ipsis stat, quousq;, & ea quæ partib. uacant, & ipsa stent uniuersalia, ueluti tale animal, donec stet animal, & in hoc modo eodem. Necesse est igitur, ut ex hisce patet, ipsa prima inductione cognoscere. Sic.n. & sēsus efficit in nobis ipsum uniuersale. Cum aūt mentis habituū, quib. uerū perspicimus, quidam ueri perpetuo sint, ut intellectus, atq; scientia, quidā
I aūt interdū falsum suscipiant, ut opinio, subducendæq; rōnis uis, nullūq; aliud genus exactius scientia sit quā intellectus, atq; principia notiora sint demonstrationib. sciētiaq; cum rōne sit omnis; hæc inquam cum ita sint, scientia quidem principiorum non erit; sed cū fieri nequeat, ut aliud quicquam uerius sciētia quàm intellectus ipse sit, intellectus profecto principiorū habitus erat. Quod ex eo quoque perspicuum fuerit, quia demōstrationis principium non est demonstrario. Quare neq; sciētiæ scientia. Si igitur præter scientiam, nullum aliud genus verum habemus, quàm intellectū, intellectus sane scientiæ principium erit, atque principium quidem est ipsius principii, scientia autem, ad rem omnem sese habet similiter. K

CApitulum hoc 18. atq; adeo postremū, quod apud Commentatorem est textus 27. in sexq; diuidirur particulas, sextum est, atque vltimum membrum huius secundi libri. In quo post longam disputationē qua traditus est modus cognoscendi principia incomplexa .s. quod quid, & propter quid est, breuiter ostendit quomodo cognoscantur principia complexa, quæ prima sunt, & immediata: nam si sint mediata, in primo libro monstratum est probanda esse per resolutionē ad immediata. Atqui hoc (inquit) cognoscetur si de re ipsa prius dubitauerimus. Supponit ergo primū ex priori libro, quòd nulla demonstratio sufficit generare scientiam, nisi prima ipsa principia, in quæ omnes præmissæ resoluuntur, cognoscantur. Quo supposito mouet tres quæstiones, in hoc capite terminandas. Prima est, vtrum eadem sit cognitio omnium principiorum .i. vtrum idem sit modus cognoscendi omnia. Secunda, vtrum vtriusq; (.s. generis principiorum mediatorum, & immediatorum) sit scientia, an alterius (.s. mediatorum) sit aliud genus cognitionis, puta intellectus. Tertia quæstio est. Vtrum cognitio primorum principiorum sit aliquis habitus a natura genitus, qui latet nos antequam ipso vtamur, an sit potius habitus vsu, & exercitio acquisitus vti habitus scientiæ. In secunda particula. (Si igitur ipsos.) disputat tertiam quæstionem pro vtraque parte. Et ꝙ non sit habitus naturalis probat, quia si est a natura genitus, necesse est, vt nos lateat, & sit occultus antequam habeamus rationis vsum: absurdum autem est, inquit, vt habitus intellectus, cum sit certior illo qui acquiritur per demonstrationem, lateat nos, & tamen habitus ipse scientiæ non lateat habentem: dictum .n. est in primo libro, ꝙ L M

sciens

A sciens aliquam conclusionem, scit se scire illam. At quod non sit acquisitus per artem arguit: quia tunc habitus primorum principiorum deberet generari ex præexistenti cognitione sicuti scientia ipsa, omnis enim cognitio, idest, iudicium propositionis ex præexistente fit cognitione: vt in fronte statim primi libri propositum, & expositum est: si tamen sint prima principia, repugnat vt eorum cognitio ex præexistente fiat cognitione. Et ita concludit dicens, [Constat igitur. &c.] idest, concluditur vtraq; partem esse falsam, scilicet, & quòd talis habitus sit natura, quia tunc nullo eum tempore ignoraremus: & rursus falsum est, vt eum prius non habentes, postea acquiramus: quia non apparet, ex qua priori cognitione generetur. ¶In tertia particula, [Necesse est itaque.] soluit eandem tertiam quęstionem per hanc conclusionem. Cognitionem primorum principiorum præcedit in nobis a natura vis aliqua, & potentia qua principia cognoscimus: non tamen præcedit aliquis habitus qui sit certior ipsis principiis, sicut habitum scientiæ præcedit habitus intellectus. Explicat autem statim quænam sit ista præcedens virtus & potentia. Est.n. sensus & intellectus. Vnde distinguit dupliciter inter animalia. Omnibus in. inquit in vniuersum animalibus communis est potentia sensitiua, qua discernunt obiecta quibus nutriuntur. Cum enim omne animal alimento aliquo nutriatur, datus est illi sensus quo nutrimentum percipiat. Est tamen prima differentia, quòd in aliquibus animalibus manet aliqua impræssio sensibilis in absentia obiecti, scilicet, in animalib. perfectis memoriam habentibus; in aliis vero aut nulla impressio manent, sicut in his, quæ non mouentur localiter, aut forte non manet: nisi quando obiectum est vehementissimum, vt in aliquibus animalibus imperfectis. Et in istis nulla est cognitio sensitiua: nisi in præsentia obiecti. Secunda differentia est inter animalia habentia memoriam, quòd licet omnia reseruent species sensibiles in absentia obiecti, bruta quidem quæ intellectu carent non conferunt vnum singulare ad aliud; quare non possunt elicere vniuersale ex singularibus: homines vero qui sunt virtutis intellectiuæ, possunt vnum ad aliud singulare comparare, non solum in intellectu, sed quodam modo etiam per virtutem imaginatiuam, quæ altior est quàm in brutis, vt in 2. de anima videbitur. ¶His ergo suppositis, in quarta particula, (Ex sensu igitur.) probat Arist. conclusionem, dicens ex sensu fieri memoriam, quemadmodum dici solet, vt habetur 1. Metaph. c 1. ex memoria vero fit experientia. (quæ non est aliud quàm memoria sæpe eiusdem rei frequentia:) ab experientia vero homo per intellectum abstrahit vniuersale, quod est vnum præter multa: vt in prologo prædicabilium quæst. satis expositum est. Illa igitur cognitio vniuersalis, si sit circa generationem, idest, circa factibilia contingentia, est principium artis: si vero sit circa id quod eodem modo semper existit, est principiũ scientiæ. ¶Concludit ergo, (Neque igitur) idest, habitus principiorum neque sunt determinati, idest naturaliter geniti, neque ex aliis certioribus venerantur: sed sensu hoc modo fiunt. Veluti in prælio dum ex his qui victi fugiunt vnus pedem sisti, & item alter, & tertius, reparato agmine, fit principium integrandi bellum. ¶In quinta particula, (Quod autem &c.) explicat amplius hanc rationem. Vbi notandum est, quòd si sensus non perciperet nisi singularia determinata sub ratione singularium, puta Calliam & Socratem, non vtiq; posset abstrahi vniuersale, quia in illis nulla ratio vniuersalis lucet: sed tamen sensus percipit singularia vaga. s. hunc hominem, hoc animal, hãc substantiã. &c. Et ideo cum illic iam luceat ratio vniuersalis, intellectus agens ex sensu abstrahit illam rationem vniuersalem a singularibus. s. homo, animal. &c. ¶In sexta demum & postrema particula, (Cum autẽ.) respondet Arist. ad priores alias duas quæstiones. Et solutio ad ambas stat in hoc. s. q; omnium primorum principiorum eadem est cognitio: non quidem scientia, sed intellectus probat duabus rationibus. Prima, Habituum intellectus alii sunt quidem perpetuo

Margin notes: B Cõclusio; C; D; Abstractio vniuersalis.; E; F

perpetuo

G petuo. i.semper veri; vt intellectus & scientia (prætermittit sapientiam quam 6. Ethi. istis annumerauit, eo quòd cum includat intellectum & sciétiam, per istos intelligitur) alii vero sunt qui possunt esse falsi: vt opinio & assensus, quem generat syllogismus falsigraphus & dialecticus (quos vocat vim subducendæ, idest, decipiendæ rationis.) Habitus ergo principiorum, cum sit necessarius, non potest esse opinio: ergo vel est intellectus vel scientia. Rursus cum principia sint notiora quàm scientia, & intellectus sit certior quàm scientia, sit vt habitu, principiorum non sit scientia, see intellectus. Secunda ratio est ibi, (Quod ex eo.) Princi- H piorum primorum demóstrationis non est demonstratio, alias demonstrationes irent in infinitum, scientia vero generatur per demóstrationem: ergo habitus principiorum non est scientia: cum ergo præter scientiam nullus alius sit habitus necessasius quàm intellectus, sit vt habitus principiorum sit intellectus. Inter obscuritatem, prolixitatemque huius operis cum nauigauerim, haud scio rudes plus damni acceperint, vt cunque tamen, Deo debetur quòd emerserim, cui laus in æuum sit perpetua.

Finis Commentariorum Fr. Dominici Soto Theologi, in libros Posteriorum Arist.

[illegible]

[illegible] (Quod et [illegible]) Princi- [illegible]

[illegible]

[illegible]